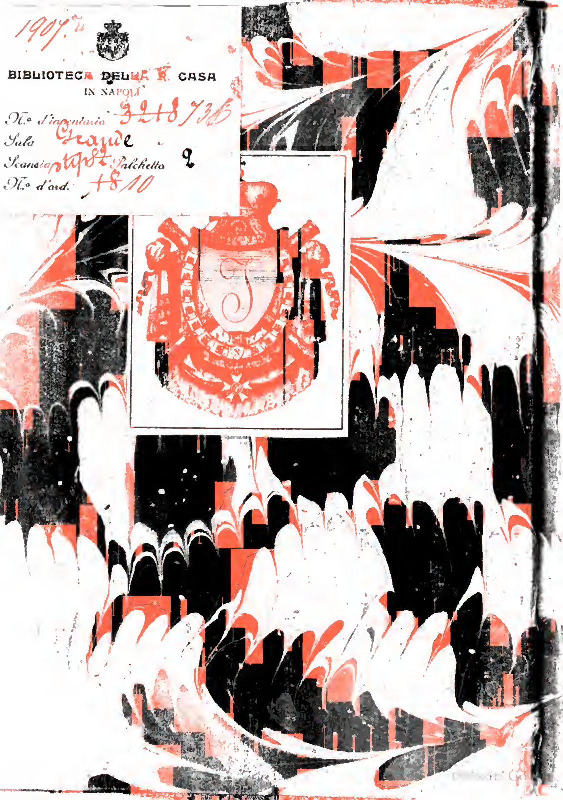

BIBLIOTECA DELLA R. CASA
IN NAPOLI

BIBLIOTECA DELLA R. CASA
IN NAPOLI

ŒUVRES

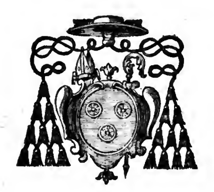
DE MESSIRE

JACQUES-BENIGNE BOSSUET,

ÉVÊQUE DE MEAUX,

CONSEILLER DU ROY EN SES CONSEILS, & Ordinaire en son Conseil d'Etat, Précepteur de Monseigneur LE DAUPHIN, *&c.*

TOME PREMIER.

A PARIS,

Chez { JEAN-BAPTISTE COIGNARD, Imprimeur du Roi.
ANTOINE BOUDET, Libraire-Imprimeur, rue S. Jacques.

M. DCC. XLVIII.

AVEC PRIVILEGE DE SA MAJESTE.

AVERTISSEMENT DE L'ÉDITEUR.

ELON le plan que nous nous sommes proposé dans cette Collection, de nous attacher plûtôt à l'ordre des matieres qu'à celui des tems, nous allons commencer par donner de suite ce que M. Bossuet a écrit sur les Livres sacrés.

Ce premier Volume contiendra les Pseaumes & les Livres de Salomon, accompagnés de Notes sçavantes, qui en facilitant au Lecteur l'intelligence de la lettre, lui découvriront en même tems l'esprit de l'Ecriture.

Ces Notes sont le fruit des Conférences que M. de Meaux tenoit avec les plus habiles Théologiens de son tems, dans les heures de loisir que lui laissoit l'Education de M. le Dauphin. Occupé, comme il le devoit, à former ce jeune Prince selon le cœur de Dieu, il ne négligeoit pas le soin de son Eglise; & nous voyons par la Lettre qu'il adressa à son Clergé, en publiant ses Notes sur les Pseaumes, que c'étoit à l'utilité de ce Troupeau chéri

a ij

qu'il avoit consacré les intervalles, dans lesquels l'éducation de son Auguste Eléve n'exigeoit pas sa présence.

. Cet Ouvrage fut imprimé en 1691. On voit à la tête une excellente Dissertation, (*a*) qui fait concevoir une haute idée de la science & de la piété de son Auteur.

Deux ans après (1693) parurent les Notes sur les Livres de Salomon. Les sçavantes Préfaces qui précédent chacun de ces Livres en particulier, nous dispensent d'en parler ici plus au long.

A la fin de cet Ouvrage, M. Bossuet fit imprimer un Supplément à ses Notes sur les Pseaumes, sous le titre de *Supplenda in Psalmos*. L'Avertissement qui lui sert de Préface, rend un fidéle compte du motif qui engagea M. de Meaux à le composer. Il s'agissoit de détruire les impressions dangereuses, que pouvoient faire sur les Fidéles, des Ecrivains modernes, qui trop livrés à leur propre sens, & dès-là peu capables de plier sous le joug de la Tradition & de l'autorité, énervoient, anéantissoient même la plûpart des Prophéties qui regardoient Jesus-Christ.

Tel étoit le fameux Grotius, & c'est aussi principalement pour le réfuter, que M. de Meaux composa l'Ouvrage dont il s'agit. Tout le monde sçait que Grotius, si connu par sa prodigieuse érudition, a passé sa vie dans une continuelle perplexité en matiere de Religion. Le parti qu'il a pu tenir, même en mourant, est encore aujourd'hui une espéce de problême parmi la plûpart des Sçavans. Calviniste d'abord, peu de tems après Luthérien, ensuite Remontrant, il parut enfin incliner pour les Sociniens, dans le tems même qu'il venoit d'écrire

(*a*) M. Montbroux de la Nauze de l'Académie des Belles Lettres, & M. l'Abbé Boutard, ont traduit en François la Dissertation de M. de Meaux : mais aucune de ces Traductions n'a été imprimée.

contre ces Sectaires. Ils furent redevables de la conquête de cet inconstant Prosélyte, à la subtilité d'une Réponse insinuante que fit à son Ouvrage le Sçavant Crellius, le plus sensé, le plus habile, le plus modéré, & dès-là le plus dangereux de tous les Sociniens.

Lib. de Satisfact. Christi adversùs Faustum Socinum.

Les Ecrits de Grotius se ressentirent bientôt de son intelligence avec Crellius, & l'on vit enfin éclorre des propositions qui favorisoient absolument les Unitaires, ou du moins qui conduisoient insensiblement à leur systême. Ce fut ainsi que dès le commencement de son Commentaire sur le Nouveau Testament, Grotius altéra ouvertement la force des Prophéties par rapport à Jesus-Christ; il avança même, *que les Apôtres n'ont point prétendu combattre les Juifs par ces Prophéties, comme par des témoignages qui prouvent que Jesus-Christ est le Messie.* Et il ajoûte peu après: que *la plûpart, & presque tous les Passages qu'ils alléguent de l'Ancien Testament, ne sont pas proprement allégués en preuve & par forme d'argumens, mais pour appuyer ce qui est déja cru.*

Le fameux Richard Simon, dans l'Histoire critique qu'il entreprit de faire de l'Ancien & du Nouveau Testament, releva à la vérité Grotius en quelques endroits; mais comme celui-ci, en écrivant contre les Sociniens, s'étoit laissé entraîner insensiblement dans leur parti; M. Simon, en relevant les erreurs de Grotius, prit aussi en divers endroits quelque teinture des sentimens qu'il combattoit. De-là ces principes dangereux répandus dans son Ouvrage, qui attirerent bientôt à son Auteur les Censures des Prélats les plus éclairés de l'Eglise de France. C'est ce que l'on verra d'une façon plus étendue à la fin du Tome II. de cette Collection, dans une Dissertation préliminaire à la seconde Instruction sur la Version du Nouveau Testament imprimé à Trévoux.

Voyez la Défense des Prophéties, par le P. Baltus, Jésuite.

Le dessein de M. de Meaux dans son Supplément, est de s'attacher uniquement à démontrer contre ces Novateurs, que les Prophéties alléguées par les Apôtres, & particuliérement celles qui sont tirées des Pseaumes, ne sont point des allégories, qu'elles sont de *vraies preuves, des convictions, des démonstrations*; & que quoiqu'on distingue souvent dans l'Ecriture Sainte le sens littéral & le sens Prophétique : il y a cependant des endroits dont le sens littéral ne peut être distingué du Prophétique, c'est-à-dire, que le Pseaume, expliqué même à la lettre, ne peut avoir trait à aucune autre chose qu'à Jesus-Christ & à la Religion : tels sont les versets des Pseaumes qui font la matiere de ce Supplément.

Differt. sur Grotius.

Nous avons porté ces Additions aux endroits des Pseaumes qu'elles concernent; & pour les distinguer des Notes de l'Edition de 1691. nous avons averti à la marge toutes les fois que nous en avons fait usage.

A la suite des Pseaumes, & avant les Livres de Salomon, on trouvera tous les Cantiques qui sont dans l'Ecriture Sainte, tant dans l'Ancien, que dans le Nouveau Testament.

Pour ce qui est des Versions, M. de Meaux s'est servi par-tout de notre Vulgate, à laquelle il a quelquefois joint d'autres Versions, lorsqu'elles lui ont paru de quelque utilité pour l'intelligence du Texte : Ainsi dans les Pseaumes, à côté de la Vulgate, on voit, sur une autre colonne, la Version des Septante; dans d'autres Livres, il a préféré la Traduction de S. Jérôme; & enfin pour l'Ecclésiastique, il joint à la Vulgate, la Version de Sixte *, ainsi appellée, parce qu'elle fut faite sous

(*) On trouve une Histoire détaillée de cette Bible, par Prosper Marchand, Libraire à Paris, dans le quatriéme Volume de l'Ouvrage de Schellorne, intitulé : *Amœnitates Litterariæ*, pag. 433.

le Pontificat & par les ordres de Sixte V. Ce Pape avoit chargé une société des plus habiles Théologiens de rétablir l'ancienne Version Latine, qui étoit en usage avant la Vulgate.

Lorsque les Versions particulieres fournissent quelques éclaircissemens, M. de Meaux a eu soin de mettre en Notes toutes les variantes, & il a cité en même tems les sources d'où il les a tirées. Comme ces Citations sont en abbrégé, on a cru qu'il ne seroit pas inutile d'en donner l'explication.

Aq. signifie Aquila, un des plus anciens Interprétes de l'Ecriture Sainte : Payen d'abord, Chrétien ensuite, il embrassa enfin le Judaïsme. L'étude particuliere qu'il fit alors de la langue Hébraïque, le mit bientôt en état de lire l'Ecriture Sainte dans le Texte original, il entreprit même d'en faire une Traduction en Grec, qui parut l'an de J. C. 129. Quelque tems après il en donna une seconde, appellée *Deutérose*, avec un Commentaire & des Notes ; cette Version parut si dangereuse, que l'Empereur Justinien crut devoir en défendre la lecture aux Juifs.

Ch. désigne la Paraphrase Chaldaïque, autrement appellée *Targum.* Elle fut faite par les Juifs dans le tems qu'ils parloient la langue Chaldéenne.

Com. Hier. C'est le Commentaire de S. Jérôme. Voyez ci-après la Dissertation de M. Bossuet.

Heb. Le Texte Hébreu.

Hier. S. Jérôme, célébre Docteur, a fait une nouvelle Version Latine de tout l'Ancien Testament sur l'Hébreu, & a corrigé l'ancienne Version Latine du Nouveau, pour la rendre conforme au Grec.

Symm. Symmaque, Samaritain de naissance & de Religion. Il passa chez les Juifs, qu'il quitta pour embras-

ser le Christianisme : il tomba peu après dans les erreurs des Ebionites ; ce fut parmi ces Hérétiques, qu'il fit sa Traduction Grecque de la Bible.

Syr. La Version Syriaque : il y en a de deux sortes. La premiere, qui est d'après les Septante, est restée manuscrite ; la seconde a été faite sur l'Hébreu : on la trouve dans les Polyglottes.

Théodor. Théodoret, Evêque de Cyr en Syrie, un des plus sçavans Prélats de l'Eglise Grecque, dont nous avons entr'autres Ouvrages, d'excellens Commentaires sur différens Livres de l'Ecriture.

Théodot. Théodotion, de la ville d'Ephèse, Disciple de Tatien, qui l'avoit été de S. Justin. Il fut d'abord Sectateur de Marcion, qu'il quitta pour passer chez les Juifs, qui ne le reçurent qu'à condition qu'il traduiroit l'Ancien Testament en langue Grecque ; cette Traduction fut trouvée encore plus dangereuse que celle d'Aquila.

Vulg. La Vulgate, c'est la Version dont on se sert aujourd'hui dans l'Eglise Catholique.

Les autres abbréviations s'entendent facilement, & n'ont pas besoin d'explication.

EPISTOLA

EPISTOLA

ILLUSTRISSIMI MELDENSIS EPISCOPI.

JACOBUS BENIGNUS BOSSUET, EPISCOPUS MELDENSIS: Venerabilibus atque amplissimis viris ac dilectissimis Fratribus Decano & Canonicis Sanctæ Meldensis Ecclesiæ; Ecclesiarum Pastoribus, Religiosis cœtibus, universoque Clero Meldensi, Salutem in Domino. *Afferimus ad Vos, dilectissimi Fratres, nostras in Psalmorum librum pii vestri studii adjutrices notas, ut qui tanto decore, tantâque diligentiâ Deo psallitis, datâ explanatione,* psallere sapienter, *eruditè scilicet atque intelligenter magis magisque edificatis. Pertinet ad commendationem exigui licet operis, quòd in eo accurando adjutores nacti sumus viros egregios, Hebraïcè, Græcè, Latinè doctissimos, quorum pars ad meliorem præcessêre vitam, pars adhuc superstites, summâ cum pietatis ac doctrinæ opinione, etiam in Episcopali sede, aliisque amplissimis muneribus collocati degunt. Nam dum in aulâ versamur, alii aliis de causis, ego, quod notum est, Ludovici Delphini Augustissimi ac fortissimi Principis adolescentiæ ac spei à Magno Rege admotus, omnes quidem paribus florentes studiis, integrâ amicitiæ gratiâ ac fide, communibus curis cœpimus evolvere Scripturas, blanda inter & aspera, quæ multa in eam vitam incidunt, solatio & consilio, quotidianæ verò nostræ consuetudini, ac familiaribus colloquiis, summo oblectamento atque emolumento futuras. Itaque iis exponendis multa per-*

legimus, pauca selegimus. Hinc Psalmi nostri prodeunt, imò verò vestri, quandò & ego vester, Omnia enim vestra sunt, sive Paulus, sive
1. Cor. III. 22, 24. Apollo, sive Cephas.... omnia enim vestra sunt; Vos autem Christi, Christus autem Dei. *Quare, dilectissimi, benevolis animis vestra hæc accipite; hæc, inquam, non obtrusa & recondita, hoc est, plerumque vana, sed apta atque accommodata ad simplicem litteralemque intelligentiam, atque omninò, utiliora quàm ornatiora aut ambitiosiora, æqui bonique consulite. Nos enim pro eo famulatu quem in Ecclesiâ Dei gerimus, non modò validioribus inter vos, verùm etiam infirmioribus servire oportebat. Sit ista testificatio publica, quanti ego vos faciam, quanti pietatem industriamque vestram, ac labores vestros nostris sociatos. Sic denique intelligent, quàm suaviter in domo Domini versemur unanimes. Sequentur autem posteà, nusquam interruptis operis, nostra in Prophetas ac totum testamentum vetus: per hæc si vita, si mens bona adfuerit, Deo auctore ac duce, deveniemus ad novum. Certè in his consenescere, his immori, summa votorum est; id pium, id beatum, fateri enim libet; id omni ambitu expetendum ducimus; id vestris quoque precibus impetrandum, si qua est nostrî caritas, & speramus & poscimus: valete. Datum Meldis, VI. nonas Junii, anno* M. DC. XC.

DISSERTATIO DE PSALMIS.

ANTEQUAM singulos Psalmos aggredimur; ut nostra expeditior, neque ullis interrupta quæstionibus fluat explanatio; hæc quæ intelligentiæ aperirent viam, totoque passim opere suborturas difficultates solverent, attento ac pio lectori universim proponi oportere duximus.

CAPUT I.

De Psalmorum ratione & instituto.

I. Carminum vis: Psalmi in piorum cœtibus decantati.

OMnis quidem Scriptura divinitùs inspirata est, easque habet dotes quas Paulus commemorat; *ut sit utilis ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in justitiâ, ut perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus;* cæterùm Psalmorum liber cùm hæc universa complectitur, tùm obtinet imprimis singularem mirificamque vim, quâ humanos affectus omnes in Deum transferat; ut quandoquidem animus corporeâ mole pressus languet ac deficit, modulatissimi, eruditissimique carminis potentiâ erigatur. 2. *Tim. III.* 16, 17.

Est autem Psalmorum liber, ut vel inde ordiamur, vetustissimorum hymnorum & odarum vetustissima collectio, quibus prisci illi Hebræi, Dei laudes & à Deo traditæ legis veritatem sanctitatemque, ad hæc gesta majorum, divinaque beneficia privatim ac publicè, atque inter ipsa sacra solemnesque conventus, concinebant. Et horum quidem hymnorum cùm plurimi laudentur auctores, ut suo loco memorabimus, tum illud certissimum, à sancto Davide potissimùm esse conscriptos. Antiquus enim & ab ipsius Davidis temporibus deductus usus obtinuit, ut quæ ipse psalleret, in sacris conventibus canerentur. Neque ipse David canebat sibi: Sed raptus in Deum, quo ipse trahebatur, cæteros pertrahebat, dicens: *Magnificate Dominum mecum; & exaltemus nomen ejus pariter:* Et illud, unde quotidie nocturnas ordimur laudes: *Venite, exultemus Domino; jubilemus Deo salutari nostro.* Quæ dum sancto Davide in verba præeunte canimus, quid aliud quàm priscis piorum choris, spiritu ac mente conjungimur? *Ps. XXXIII.* 4. *Ps. XCIV.* 1.

II. In Davidis cura canticis, sacræque musicæ.

Certè viro Dei præcipuam fuisse curam, de hymnis in domo Domini coram arcâ concinendis, sacra testatur historia: *Constituit enim coram arcâ Domini de Levitis, qui ministrarent, & recordarentur operum ejus & glorificarent atque laudarent Dominum Deum Israël.* Quem autem canebant psalmum, sacro textu referente, divinorum operum beneficiorumque memorem, is ab ipso Davide compositus. Neque verò dubium est, quin alios benè multos instinctu divino ipse conscripserit: quo factum est, ut fidentissimè de se ipso diceret: *Dicit David filius Isaï, egregius Psaltes Israël: Spiritus Domini locutus est per me, & sermo ejus per linguam meam.* Quod quidem de psalmis dictum nemo non videt, cùm præsertim nullum aliud opus Davidis memoretur. Jam, Salomone Rege, initiato templo, Levitæ carmina Domini concinebant, *quæ fecit David Rex ad laudandum Dominum, hymnos David canentes per manus suas:* adhibitis scilicet organis musicis, & quidem illis quæ ipse comparaverat, vel etiam invenerat atque adornaverat, ut sacra refert historia. Quo ritu Ezechias jussit, ut Levitæ *lauda-* 1. *Par. XV.* 16. *XVI.* 4. *Ibid.* 8. 2. *Reg. XXIII.* 1. 2. *Par. VII.* 6. 1. *Par. XXIII.* 5. 2. *Par. XXIX.* 30.

DISSERT. DE PSALMIS.

rent Dominum ſermonibus David, & Aſaph videntis: ubi etiam disertè notatum, ſtetiſſe Levitas *tenentes organa David:* atque etiam clariùs, inter ipſa holocauſta ceciniſſe Dei laudes *tubis & diverſis organis, quæ David Rex Iſraël præparaverat:* tanta pio Regi cantuum cura: tantus amor inerat ſacræ muſicæ, quâ laudaretur Deus.

2. *Par.* XXIX. 26, 27. 1. *Eſd.* III. 10, 11. *Neh.* XII. 35, 39.

Iiſdem inſtrumentis muſicis, Davidis ſtudio comparatis, ejuſdem Davidis hymnos Iſraëlitæ reduces inſtaurato templo, duobus etiam choris conſtitutis iterabant, quingentis fere annis poſtquam David obiit: ut tot poſt ſæcula, non modò ſacræ ejus voces, verùm etiam citharæ, nablia, aliaque inſtrumenta quibus ipſe uſus erat, piorum in cœtibus audirentur: quæ ideò memoravimus, ut conſtaret apud omnes, ſanctum Davidem divino numine unum fuiſſe excitatum, quo auctore non modò ſacra cantica, ſed etiam ipſe canendi pſallendique ritus ad tam longinqua tempora propagaretur: nam ſecuta ſecula commemorare quid attinet, cùm omnes ſciant & ab Hebræis, & à Chriſtianis pſalmos Davidicos fuiſſe celebratos: quibus non modò urbes pagique, ſed etiam deſerta & invia perſonarent, & pias in lacrymas agreſtes etiam animi colliqueſcerent.

III. Munimenta fidei in Pſalmis: primùm ex commemoratione rerum antiquarum; tum, decurrentium. *Pſ.* XCI.

Nec immeritò. Cùm enim, teſte Auguſtino, *nullum aliud canticum nos doceat Deus, niſi fidei, ſpei, & caritatis*, nihil pſalmis utilius ut fides roboretur, ſpes efferatur altiùs, caritas inardeſcat. Et fidem quidem quæ fulciant, hæc ſunt. Primùm commemoratio beneficiorum ac miraculorum Dei, ex quo miſeratus homines ignorantiâ merſos, & falſis plerumque addictos numinibus, patrem fidei noſtræ Abraham pacto fœdere ſibi copulavit, ejuſque familiæ in magnum jam populum excreſcenti, paſtorem ſe, ac peculiarem Regem præbuit. Quo factum eſt, ut à ſervitute Ægyptiacâ liberatam, ac per Moſen mediatorem ornatam legibus, firmatam imperiis, caſtiſſimis ſanctiſſimiſque religionibus ac ceremoniis conſecratam, confirmato amplificatoque fœdere, in terram Chanaanitidem ex veterum promiſſorum fide induceret: ſeque Abrahami, Iſaaci, Jacobique Deum, eumdemque cœli ac terræ conditorem, quem Abramidæ colerent, eſſe teſtaretur.

Quin etiam ſuo tempore Davidem ex paſtore ovium, Regem, nec minùs pietate atque clementiâ, quàm fortitudine victoriiſque nobilem ſuſcitavit, quo duce Abramidarum imperium longè latéque propagaretur, pulſiſque Jebuſæis, illa Jeruſalem ac mater noſtra Sion, divino nomini initiaretur; princeps urbium ſcilicet, ſacrorumque juxtà ac legum majeſtatiſque cuſtos, regnique pariter & ſacerdotii caput. Quid quòd eumdem Davidem inclytum Regem, uti jam memoravimus, divino actum inſtinctu, vatem ac poëtam pſaltenque Iſraëlis, eumdemque ut rerum gerendarum ducem, ita etiam canendarum auctorem præconemque finxerit? Unde potiſſimùm nobis hic pſalmorum liber prodiit, quo ſua pariter majorumque, imò verò ipſius Dei geſta, vates diviniſſimo atque excelſiſſimo præditus ſpiritu, ſempiternæ memoriæ conſecravit.

IV. Vetus apud omnes gentes carminum

Sanè apud omnes populos ille ritus vetuſtiſſimus longéque ſanctiſſimus inolevit, ut ſuas majorumque res carmine celebrarent, ipſiſque numeris, ipsâ ſuavitate cantûs, auribus commendatas, animo etiam ac me-

moriæ altiùs infigerent. Quo ritu primus Moyses cùm divino numine duo quædam præstitisset, ut Israëlitas & per mare Rubrum traduceret, & ab hostibus liberos sanctissimis legibus informaret, gemino carmine hæc duo commendavit, suumque illud protulit; *Cantemus Domino : gloriosè enim magnificatus est ; equum & ascensorem dejecit in mare :* cùm undis obruti hostes adhuc in conspectu essent, & marinis fluctibus jactata cadavera volverentur. Nec minùs excelsum illud quod moriturus cecinit : *Audite, cæli, quæ loquor*: ut legem tot signis portentisque firmatam, hominum mentibus inculcaret. Quo etiam fonte manârunt ea cantica, quorum in libro Numerorum initia legimus. Nec piis fœminis defuit ille cantandi prophetandique Spiritus. Itaque illa Debbora superbissimum Sisaram fœmineâ manu cæsum, ac profligatos hostes currusque diruptos, & subjecit oculis, & posterorum memoriæ tradidit, victoremque laudavit, non hominem, sed Deum. Notum quoque Annæ præstantissimæ fœminæ, concepto Samuele, canticum, haud minore grandiloquentiâ & exultatione prolatum : ut frustrà Græcia jactet Lesbiam illam suam, nobis quoque præstò sunt nostræ poëtrides, quæ non infandos amores, sed castissimos juxtà ac vehementissimos in Deum affectus promant. His igitur David exemplis animatus, eodemque Spiritu afflatus, quæ in se Deus beneficia contulit, quæque sibi armis exequenda mandavit, ea pulcherrimis suavissimisque constricta versibus, lyræque seu psalterio apta concinuit, Alcæumque & Pindarum & Flaccum, quàm dignitate rerumque gestarum gloriâ, tam suavitate & magniloquentiâ vicit. Secutus Ezechias Davidem, Rex Regem, Patrem filius : Secuti alii vates, Isaias, Jonas, Habacucus, rerumque mirabilium Historiam cantibus illustratam, ac temporum signatam notis, posteris reliquerunt : Quæ cantica nos, ne quid huic operi deesset, & hîc commemoravimus, & ad calcem hujus libri exponimus.

DISSERT. DE PSALMIS.

Canticorumque institutum : Mosis aliorumque exempla.

Exod. XV. 1. *Deut. XXXIII 1.* *Num. XXI. 17, 27.* *Judic. V.* *1. Reg. II.*

Is. XXXVIII. 10. *Ibid. XII.* *Jon. II.* *Hab. III.*

V. Res antiquæ in Psalmis recensitæ.

Hic verò juvat Israëlitis impensè gratulari, quibus historiam Moses ipse Legislator princepsque contexuit ; quibus odas, dramata, idyllia pastoralesque lusus ; quibus sententias versibus distinctas informandis moribus composuere Reges ; quibus denique, pro Simonide, Theocritoque & Theogni & Phocylide, David & Salomon inclyti Reges, fuere. Atque horum operâ id consecuti sumus, ut quod posteà præcepit Plato, Poëtici modi, divinissimum scilicet loquendi & scribendi genus, non nisi divinis divinorumque virorum laudibus celebrandis inculcandisque legibus inserviret. Quippe David, noster Pindarus, aliique lyrici nostri, non agones Olympicos & pugnas umbratiles, sed Abrahami, Isaacique ac Jacobi fidem, & beata Josephi vaticinia ac somnia, plagasque Ægyptiacas, ultricemque Dei manum, atque ipsius auspiciis decertata prælia, populique etiamnum profugi ac per deserta vagantis, errores, seditiones, flagitia atque supplicia, atque inter hostiles insidias successus mirabiles ; legem etiam in monte Sinaï tam conspicuâ divini numinis præsentiâ in ipso fugæ initio promulgatam ; denique totam à Mose conscriptam historiam, ipsiusque adeò Mosis dubitantis hæsitantisque lapsum, quæque indè secuta sunt inculcanda ac repetenda posteris, versibus

alligarunt, iisdem quoque verbis quæ in Mosis historiâ continentur. Hinc illud à Numerorum libro in Psalmos translatum : * *Adhuc esca eorum erant in ore ipsorum, & ira Dei ascendit super eos.* Quid quòd sanctus David, illatâ arcâ fœderis in Sionis arcem, illud iterabat quod est in eodem Numerorum libro proditum : *Cùm elevaretur Arca, dicebat Moyses : Surge, Domine, & dissipentur inimici tui, & fugiant qui oderunt te, à facie tuâ* : Unde nemo non videt promanasse hæc Davidis Arcam attollentis : *Exurgat Deus, & dissipentur inimici ejus ;* & cætera totidem verbis, quot Moses proferebat. Nec minùs insigne illud, mandatum Aaroni ac filiis, ut Plebi benedicerent : *Benedicat tibi Dominus, & custodiat te : ostendat Dominus faciem suam tibi, & misereatur tuî ;* quæ translata à Davide in hunc Psalmum : *Deus misereatur nostrî, & benedicat nobis : illuminet vultum suum super nos, & misereatur nostrî.* Atque hæc, aliaque id genus, cùm ex libris à Mose conscriptis atque ex antiquissimis sub eodem Mose frequentatis ritibus repetebant, nihil aliud quàm Mosen, resque à Mose gestas tanquam sub oculis repræsentabant, ad confirmandam rerum antiquarum fidem.

Ps. LXXVII. 30, 31. Num. XI. 33. Num. X. 35. Ps. LXVII. 2. Num. VI. 24, 25. Ps. LXVI. 2.

Omitto cætera in Psalmis ejusdem planè Spiritûs, quæ veterem historiam referant. Neque prætermissum illud, unde orsus est Moses : nempe orbem universum, non machinâ, non manu, non aliundè conquisitâ aut anxiè elaboratâ materiâ, non denique atomorum concursationibus atque conflictibus, sed statim Dei nutu ac verbo constitisse, datasque cœlo ac syderibus, terræque ac mari, quas servarent leges : quo ex capite Moses præclara illa ac mira contexuit, quæ Abrahamo, Patriarchis, sibique ipsi atque universo populo contigissent : ut nempe constaret eum, à quo tanta miracula profluxissent Deum, non alium esse quàm ipsum cujus voce jussuque, nullo alio subsidio, universus orbis in lucem emerserit. His igitur inhærens, David eumdem ubique prædicavit Deum, qui *verbo* velut *misso*, ac voce prolatâ, tot ac tanta gessisset : cujus deinde legibus omnia tenerentur : unde illud : *Extendens cœlum sicut pellem : qui tegis aquis superiora ejus :* quo loco qui non videt allusum ad illud Mosis : *fiat expansio in medio aquarum, & dividat aquas ab aquis :* planè cæcutiat. Neque minùs luculentum illud in eodem Psalmo : *Qui fundavit terram super stabilitatem suam : non inclinabitur in seculum seculi. Abyssus sicut vestimentum amictus ejus :* illud denique : *Ascendunt montes, & descendunt campi in locum quem fundasti eis : terminum posuisti, quem non transgredientur, neque convertentur operire terram.* Et alio in Psalmo clariùs, disertisque verbis : *Verbo Domini cœli firmati sunt ; & spiritu oris ejus omnis virtus eorum : congregans sicut in utre aquas maris, ponens in thesauris abyssos.* Ubi quid aliud repetitum, quàm illud sancti Mosis, *Congregentur maria ?* subditumque illud, unde omnia orta sunt : *Quoniam ipse dixit, & facta sunt : ipse mandavit, & creata sunt :* atque additum velut corollarii loco : *statuit ea in æternum, & in seculum seculi ; præceptum posuit, & non præteribit.* Quis ergo negaverit Davidem à Mose doctum, ad illud initium cuncta revocasse ? Jam Odæ seu Psalmi, eruditissimum scilicet poëmatis genus, non modò ad antiquam novamque historiam, sed etiam ad festos dies & sacrificiorum ritus, ac majorum instituta semper alludunt. Quis autem nesciat apud Hebræos, leges, mores, ritusque ita

Ps. CIII. 2, 3. Gen. I. 6. Ps. XXXII. 6, 7. Ibid. 9. Ps. CXLVIII. 6.

intextos historiæ, ut hæc à se invicem avelli nequeant? neque unquam futurum fuit, ut David hæc omnia, totamque adeò majorum historiam ab ipsâ genesi mundique initiis repetitam caneret, populoque, ut vulgatam notamque canendam traderet, nisi eam quam nunc quoque legimus, à Mose contextam historiam, & in manibus habuissent, & animo penitùs imbibissent.

VI. Confutati ex Psalmis, qui Pentateuchum ab Esdrâ aliisve confictum credunt.

Quò magis admirari libet eorum hominum amentiam, qui Mosis nomine semper insignita ac celebrata volumina, recentioris ætatis auctoribus tribuunt: pars Esdræ; pars insulsum commentum aversati, antiquioribus aliis circa Salmanasaris tempora scriptoribus, ut nuper apud Batavos quidam, nullo historiarum Traditionisve suffragio, somniârunt. Atque illi, si Deo placet, benè Christianos se haberi putant, si Christum nominent, à Christo commendata instrumenta contemnant: præpostcri homines, quibus nihil pensi est evertere omnia, dummodò cæteris doctiores acutioresque videantur, ac sine more modoque, gravissimo in argumento ludant. Qui quidem, ut hîc omittamus tot scriptores, tot prophetas, totumque adeò Hebraïcæ Reipublicæ statum, cum Mosis historiâ librisque connexum: ut hæc, inquam, omittamus, unius Davidis vetustissimi Regis testimonio, & hymnis à toto pridem populo decantatis, cumulatissimè refelluntur. Huc accedunt alia cantica, Psalmorum libro comprehensa. Canit enim ipse Salomon dedicatò templo, à parente Davide institutos sanctissimi juxtà ac nobilissimi ædificii apparatus: canunt alii alia piorum Regum gesta: canunt profligatam captivamque gentem, ac Mose contemto impletas à Mose intentatas minas. Canit Ethan Ezraites datam Davidi, Davidisque soboli de regno obtinendo fidem velut in irritum abiisse, Deumque piis cantibus ad pristina promissa revocat. Quid plura? quæ ante templum conditum, quæque templo stante, everso, restitutoque recentissimâ memoriâ gesta essent, ea suis distincta notis atque temporibus canimus, ut antiquissimis interesse conventibus, prisca sacra intueri, atque in his cum sancto Davide aliisque sacris vatibus, Christum cogitare videamur. *Ps. CXXXI.* *Psam. LXXXVIII. 20. & seqq.*

VII. Firmata fides ex vaticiniis Davidicis de Christo: hinc quoque spei incitamenta.

Nam & illud confirmandæ fidei luculentissimum argumentum in Psalmorum habemus volumine, ut de Christo venturo à Davide edita oracula audiamus. Cùm enim antiqua per Abrahamum ac Mosen gesta, uni Christo suis temporibus adventuro prælucerent; designatus est David, utraque inter tempora medius, qui quidem vetusta memoraret, iisque firmandis nova ipse gereret: tum, quod erat vel maximum, futura præcineret. Neque immeritò: quippe cùm prognatus à Davide Christus, Davidis filius appellandus esset. Itaque ob eam causam evectus est in regnum, ut Christi regno præluderet; datusque Salomon ille pacificus, in quo intueretur Christum pacis principem. Hinc David universas res Christi executus, & ante Luciferum geniti originem sempiternam, & inter homines nati, regnum, sacerdotium, gloriam atque dedecora cecinit, Judæorum ac Gentium coitiones conjurationesque, crucem denique ipsam ac resurrectionem & ascensum in cœlos, secutasque victorias, & ad fidem Abrahæ traductas omnes gentes, in ejus scilicet semine Chris- *Ps. CIX. n. II, XXI, XLVI, LXVII, LXVIII, LXXI, XV, &c.* *Ps. XXI. 26, 28.*

to benedictas ; magnamque Ecclesiam toto jam orbe diffusam, revocatosque tandem, tanquam postliminii jure, ad sui generis nominisque primordia mortales, per tot secula divinitatis oblitos. Neque verò quidquam est, quo se Christus commendet magis quàm Psalmorum libro : Se Davidis filium, Davidis quoque Dominum, Davidis ipsius auctoritate decernit : In ipsâ etiam cruce, Davidis Psalmo pronunciato, tantum sacrificium atque humani generis propitiationem initiat : Davidis intentus oraculis, profitetur sitim felle acetoque sedandam. Quis ergo est tam languidus, quem ista non moveant ? Quis non fide vivâ Davidicos sonet Psalmos rerum gestarum memores, præsentium testes, præscios futurorum ? cùmque tot ac tanta super Christum & Ecclesiam olim à Davide prædicta, jam repræsentata videat ; quis non futura præmia, qui postremus est denique divinarum promissionum fructus, animo complectatur ?

Matt. XXII. 42. Ps. CIX. 1. Matt. XXVII. 46. Ps. XXI. 1. Joan. XIX. 18. Ps. LXVIII, 22.

VIII. Spes incitata in Psalmis ; futuræ vitæ felicitas sub figuris adumbrata.

Atque hæc illa spes est, quam secundo loco diximus incitari Psalmis. Quò enim exurgat divinæ bonitatis atque potentiæ, Christique adcò fide fretus animus, nisi ad res divinas atque sempiternas ? Unde ipse sanctus David : *Deus cordis mei, & spes mea, Deus, in æternum.* Atque iterùm : *Beati qui habitant in domo tuâ, Domine : in secula seculorum laudabunt te. Inebriabuntur ab ubertate domûs tuæ, & torrente voluptatis tuæ potabis eos ;* quam sanè exuberantiam sanctæ & à Deo præstitæ voluptatis, fragilis hujus & egenæ mortalitatis conditio non capit.

Ps. LXXII. 26. Ps. LXXXIII. 5. Ps. XXXV. 9.

Sanè confitemur futuri seculi felicitatem non perspicuis disertisque verbis, sed sub figurarum involucris, pro veteris Testamenti ratione, à Sancto Davide, ut à Sancto Mose, fuisse adumbratam. Quemadmodùm enim, teste Paulo ad Hebræos, Abraham cum Isaac & Jacob *repromissionis coheredibus*, in promissâ terrâ tanquam in alienâ, extructis tantùm casulis demoratus, ibique se hospitem ac peregrinum recognoscens, sub ejus figurâ cœlestem patriam, ac paratam à Deo civitatem permanentem inquirebat : ita beatus David dum repromissam terram, populo Dei armis asserit ; dum Jerusalem extruit, atque ad Sanctuarium, celebresque cœtus divino numini consecratos, totis anhelat præcordiis : quid aliud in eis nisi Christum, & aperta per Christum æterna illa nec manu facta Sancta, atque illam beatissimam in cœlis Sanctorum societatem recogitat ?

Heb. XI.

IX. Loci quidam in Psalmis, quibus spes omnis ad præsentem vitam redacta videatur.

Neque verò quemquam movere debet, quòd hæc David aliive cecinerint. *Non mortui laudabunt te, Domine,* & : *Non est in morte, qui memor sit tuî ; in inferno autem quis confitebitur tibi ?* & illud : *Exibit spiritus ejus*, hominis scilicet, *& ipse revertetur in terram suam ; in illâ die peribunt omnes cogitationes eorum.* Et illud : *Numquid confitebitur tibi pulvis, aut annuntiabit veritatem tuam ?* Illud denique cujuscumque sit : *Numquid narrabit aliquis in sepulchro misericordiam tuam : aut cognoscentur in tenebris mirabilia tua, & justitia tua in terrâ oblivionis ?* quibus homini post mortem, non cantus, non Dei laus, non denique memoria aut cogitatio ulla relinquitur : quin ipsi mortui Deo penitùs excidisse, & à manu ejus omninò repulsi, hoc est, in nihilum abiisse videntur, cùm dicitur : *Sicut vulnerati dormientes in sepulchris : quorum non es memor ampliùs : & ipsi de manu tua repulsi sunt :* quibus ad cumulum additur : *Sed nos qui*

Ps. CXIII. Ps. VI. Ps. CXLV. Ps. XXIX. Ps. LXXXVII. 12, 13. Ibid. 6. Ps. CXIII, CXIV.

qui vivimus, benedicimus Domino : & : *placebo Domino in regione vivorum.* Ut qui hâc in vitâ degunt, soli canere, soli placere Deo, soli in Deum sperare judicentur.

DISSERT. DE PSALMIS.

Hæc inter meminerimus quæ illorum temporum conditio fuerit : nondùm affulsisse plenè cœleste lumen illud, quo futuram vitam intueri detur : *Nondùm propalatam esse Sanctorum viam*, ut ait Apostolus : Evangelio denique & Christo reservatum, cœlestia arcana reserare : neque rudem populum ad animarum statum, aut ad spirituales illas, castasque delicias, quæ sensum omnem exuperant, assurgere potuisse : quas proinde in vivorum cœtibus festisque adumbrare, & crassam adhuc gentem hoc sensibus objecto pabulo inescare oporteret : quare Davidem aliosque hujus ævi vates, dum hæc & alia suprà memorata de mortuis referunt, nihil aliud in mortuis attendisse constat, quàm naturalem mortuorum statum, quo omnia hujus vitæ consilia cœptaque intereant : non sacris, non profanis cœtibus interesse, aut festos dies cum populo agere liceat ; quod est verissimum. Neque enim in sepulcris exaudiebatur ulla vox Domino lætantium, aut ulla Templi videndi in sepulcro spes erat : quæ cùm ingemiscerent, neque quidquam aliud moriendo deplorarent ; nempe illud ostendebant, in his omnem sibi vitæ jucunditatem repositam, neque videri quidquam in morte tetrius, aut in sepulcris tristius, quàm quòd ibi Dei laus, & illa animi in Deum exultantis gratulatio conticesceret.

X. Horum locorum explicatio, atque inde quoque vitæ futuræ spes firmata. *Heb. IX. 8.*

Hinc spiritualibus verisque Judæis, hoc est, veris laudatoribus qui in rudi licet gente, ad excelsiora animos attollebant, vitæ melioris certa spes affulgebat. Qui enim solo Deo ejusque laudibus delectarentur, quî fieri posset, ut eos Deus ipse desereret : neque curaret mortuos, qui ad extremum usque halitum omnem in ipso gloriam ac voluptatem collocarent ? an ipse eorum ora in æternum clauderet, animas ad suam imaginem ac similitudinem factas extingueret ? Absit hoc à tantâ Dei benignitate : imò veris illis sanctisque Judæis spirituales oculos aperiebat intùs, quibus in sempiterna gaudia mentem intenderent. Hinc illud : *In Deo salutare meum, & gloria mea : Deus auxilii mei, & spes mea in Deo est :* tum adhortatio : *Sperate in eo, omnis congregatio populi ; effundite coram illo corda vestra : Deus adjutor noster*, & quidem, *in æternum :* Ne adversarios, ne insidias, ne ipsum interitum servi Dei metuant : imò verò beatos se futuros, inter immortales Dei laudes exclament his verbis : *Beati qui habitant in domo tuâ, Domine ! in secula seculorum laudabunt te :* qualia passim in Psalmis occurrunt. Quin igitur, inquies, Sanctus David hæc futuri seculi bona exponebat planis disertisque verbis ? nempe quia hæc parcè commemoranda erant, quæ crassioribus ingeniis risui, aut etiam offendiculo futura essent : quippe cùm in mortuorum animabus, more Gentilium, nihil nisi impios cultus, falsos Deos scilicet ex hominibus consecratos, aut placandis manibus inferias, ac divinationes, umbrarumque citationes, sive, ut vocant, Necyomantias, aliaque perinde inania, imò etiam noxia & infanda cogitarent. Itaque animarum ac futuri seculi arcana, crasso adhuc populo tecta sub figuris, quibus & perfecti doceri, nec rudiores gravari possent.

Ps. LXI. 8 ; 9.

Ps. LXXXIII. 5.

Jam nihil est cur ampliùs de summo Davidis erga Deum amore quæramus: effulget ubique in Psalmis, primùm quidem ipsa res simplicibus ac familiaribus verbis: *Diligam te, Domine:* Deinde amandi causæ; Dei veritas, sapientia, sanctitas, pulchritudo, majestas; induti decore, invecti nubibus, insidentis cœlos, atque inde coruscantis, elocantis montes, maria increpantis, liquefacientis terram, totumque orbem nutu commoventis: tum, hæc inter magna & admirabilia, effusa bonitas, omnibus provida, nec dedignata corvos quantumvis asperâ voce Deum invocantes: in homines verò propensa benevolentia, inexhausta liberalitas; deinde in electos plebemque dilectam paternus animus, promissorum fides, tutaque amicitia, nihil curæ, nihil officii prætermittens: studium erga pios, erga impios quoque patientia: denique indulgentia erga pœnitentes: horumque omnium vivax, ipsisque visceribus atque ossibus insidens sensus, unde ille clamor, *Omnia ossa mea dicent: Domine, quis similis tibi?*

XI. Caritatis incitamenta in Psalmis. Ps. XVII. Ps. XXXIV. 10.

Quâ in re quandoquidem Israëlitarum sancta gens, non ritu cæterarum, visibiles ac deauratos Deos coleret; David Mosen secutus, singularem operam adhibuit, ut per se inconspicuum, neque tantùm sensus omnes, sed ipsam etiam mentis aciem supergressum, operibus, beneficiis, miraculis conspicuum præsentemque redderet. Hinc illa in Psalmis amori inflammando assidua consideratio operum Dei: horum præstantia, ordo, varietas, immensæ sapientiæ industriæque testis: atque inter opera Dei, illud præclarissimum, nempe in populo Israëlitico, humanæ gentis fœdus cum Deo initum: atque hìc nobilissimum ac perfectissimum opus, quo se Deus exhiberet, ipsa Lex omni auro purior ac pretiosior. Hanc ergo beatus David amat, amplectitur, deosculatur, Dei veritate ac decore plenam: hanc nocte dieque versat: huic intelligendæ inhiat: non à manibus unquam, non ab ore dimittit: hanc gestat in oculis: hanc imò pectori medullisque infigit; hujus admiratur speciem, arcana scrutatur; in eâ spem, gaudia, gloriam, divitias, amicitias, consilia, omnia denique reponit: hujus æquitati ac rectitudini se aptat: eâ se regit, se tuetur, se exornat; arma hæc, hunc clypeum, hos ornatus, venustatemque cogitat: sic amat, sic fruitur. Quorum omnium hoc caput; *Scitote, quia Dominus ipse est Deus: ipse fecit nos, & non ipsi nos:* quod ubique in Psalmis, quàm graviter, tam variè ac suaviter inculcatum, ut ei à quo sumus nos nostraque omnia, corpus, animum, cogitationes, sensus, voluntatesque penitùs addicamus.

Ps. XVIII. Ps. CXVIII. Ps. XCIX. 3.

XII. In Psalmis admirabilis sensus caritatis in Deum. Ps. LXII. 2. Ps. LXXXIII. 3.

Hæc amoris incitamenta: hæc causæ: tùm effectus mirabiles: Dei admiratio: exultatio in Deum: tanta illa quidem, ut ex animo in corpus redundet: unde illud: *Sitivit in te anima mea: quàm multipliciter tibi caro mea:* &: *Cor meum & caro mea exultaverunt in Deum vivum.* Tùm Dei canendi mira suavitas, quæsitumque in citharis amori solatium: dulcesque atque uberes ex verâ pietate fletus. Hi Davidis sensus: at postquàm voluptate amens à Lege aberravit, insecuti gemitus tristiores, iique continui: tùm ex imo pectore non modò suspiria, verùm etiam fremitus: non aves solitariæ flebiliùs sonant; non leo rugit violentiùs; tùm ipso luctu contabescentes artus; nec modus lacrymis: his cibos, his lectum irrigat: versi in fontes

oculi: excavatæ propemodùm genæ, deductique in sinum rivi ne ipsâ quidem veniâ inarescunt. Quis non exardescat ad tantos Davidis ignes? His auditis carminibus, hoc amore perspecto, quis tam durus atque immitis animus, qui non gustet ac videat quàm suavis sit Dominus?

DISSERT. DE PSALMIS.

XIII. Caritas quoque erga proximum; etiam erga inimicos.

Nec minor in sancto Rege fraternæ caritatis sensus: quippe cùm inter alias tanti Principis dotes, mansuetus ejus ac misericors animus à Salomone filio imprimis commendetur: *Memento, David,* inquit, *& omnis mansuetudinis ejus.* Quo animo & Saüli necem machinanti parcit, & mortuum ulcisci- tur: imò etiam deflet amarissimis ac verissimis lacrymis, quanquam ejus nece regnum ad se translatum videbat. Quod idem in Isboseto Saülis filio contigit, cujus percussores Rex optimus merito supplicio affecit, testatumque voluit non gratum facturos, qui sibi adversantes cæde compescerent. Toto denique Israële conquisivit è Saülis domo quos beneficiis cumularet: tam excelso erat animo, tam erecto supra omnem injuriarum memoriam. Sanè cùm ipse Nabalum, ferum hominem, interfecturus esset, mitissimo Abigaïlis alloquio placatus, has edidit voces, invictæ immortalisque clementiæ testes: *Benedictus Dominus, & benedictum eloquium tuum: & benedicta tu, quia prohibuisti me hodie, ne irem ad sanguinem, & ulciscerer me manu meâ:* tantam voluptatem vir mitissimus ex misericordiâ ceperat. Quid Semeï ille nequissimus, à quo non modò probris, verùm etiam lapidibus impetitus tantus Rex? & tamen dedit veniam, suosque à nefarii vilissimique hominis cæde prohibuit: neque Salomonem in eum commovisset, nisi novo regno sub adolescentulo Rege, aulâ inquietissimâ, turbarum aliquid à præfracto turbulentoque ingenio metuisset. Cæterùm ubi hæ causæ aberant, indulgentissimum se præbuit. Cujus rei gratiâ non immeritò hæc de se ipse prædicat: *Opprobrium insipienti, ô Deus, dedisti me: obmutui & non aperui os meum, quoniam tu fecisti.* Satis enim intelligebat nihil licere impiis adversùs bonos, nisi Deus furentibus habenas permitteret: atque in illatis injuriis, non eorum malevolentiam, sed Dei justissimi ac providentissimi considerabat manum. Itaque iram suam premebat tacitus: *Ego autem,* inquit, *tanquam surdus non audiebam, & sicut mutus non aperiens os suum: Et factus sum sicut homo non audiens, & non habens in ore suo redargutiones:* tot licet petitus insidiis, tot maledictis lacessitus, tam inultus indefensusque, ut etiam inimici insolescerent, & silentium conscientiæ imputarent. Virum enim innoxium *oppugnabant gratìs:* ac *pro eo,* inquit, *ut diligerent, detrahebant mihi: posuerunt adversùm me mala pro bonis, & odium pro dilectione meâ:* & tamen semper mitis atque benevolus, etiam adversùs ingratos, nihil cuiquam intentabat mali, & ab omnibus proditus, ad Deum se convertebat, atque omne præsidium, omne solatium in oratione reponebat: *Ego,* inquit, *orabam:* tantos inter dolos atque nequitias: & iterùm: *retribuebant mihi mala pro bonis; sterilitatem animæ meæ:* id est, ut me orbum, egenum, cassum omnium facerent: at *ego, cùm mihi molesti essent,* non arma, non odia, non ultiones cogitabam: quin potiùs: *Induebar cilicio; humiliabam in jejunio animam meam, & oratio mea in sinum meum revertebatur: quasi ad amicum, quasi ad fratrem meum, sic ambulabam:* hoc est, tacitas fundebam in sinu meo preces, ac fraternæ societatis memor,

Marginal references: *Ps. CXXXI.* 1. — *2. Reg. I.* — *2. Reg. IV.* 9. — *Ibid. IX.* — *1. Reg. XXV.* 32, 33. — *3. Reg. II.* 8. — *Ps. XXXVIII.* 9, 10. — *Ps. XXXVII.* 14, 15. — *Ps. CVIII.* 3, 4, 5. — *Ps. XXXIV.* 12, 13.

DISSERT. DE PSALMIS.

intuebar in hoste quamvis, amicum & fratrem. His inimicorum injurias propulsabat: *Oratio*, inquit, *mea in beneplacitis eorum;* vel, ut habet Hebræus, *oratio mea pro malitiis eorum;* Itaque media inter frendentium iras, attollebat ipse puras ad cœlum manus, clarâ voce testatus: *Si reddidi retribuentibus mihi mala, decidam meritò ab inimicis meis inanis: persequatur inimicus animam meam; & comprehendat in terrâ vitam meam: & gloriam meam in pulverem deducat.* Sic ille præveniebat Evangelicam lucem, quasi jam audisset Dominicum illud: *Diligite inimicos vestros; benefacite his qui oderunt vos: orate pro persequentibus & calumniantibus.* Et illud: *Noli vinci à malo, sed vince in bono malum.*

Ps. CXL. 5. Ps. VII. 5, 6. Marc. V. 44. Rom. XII. 21.

XIV. Inimicorum commemoratio, atque adversùs eos imprecationes in Psalmis, quàm à vulgari sensu abhorreant.

Sanè cùm omnibus ferè Psalmorum versibus de inimicis querentem Davidem audiamus, operæ pretium erit semel intelligere quos ille inimicos habere se putet. Sunt autem inimici Dei, hoc est, violenti quique, injusti, oppressores: uno verbo scelerati atque impii. Hinc illa vox: *Nonne qui oderunt te, Domine, oderam, & super inimicos tuos tabescebam? perfecto odio oderam illos, & inimici facti sunt mihi:* cujus rei testem invocans Deum, hæc subdit: *Scrutare me, Deus, & cognosce cor meum: proba me, & scito cogitationes meas.*

Psalm. CXXXVIII. 21, 22, 23.

Quæ cùm ita sint, neminem commoveri oportet tot execrationibus, quibus veteris testamenti scriptores, & ipse sanctus David, hostes Dei suosque diris devovere, infaustaque omnia imprecari videntur. Non enim in animum tam mitem, tamque ab ultione purum, hæc, ut sonant, incidunt. Sed ita intelligenda, primùm ut conditionalia sint: hoc est, ut mali malè pereant, nisi resipuerint. Non enim David benignissimus perditissimorum hominum sanguine delectatur, pro quibus se jejuniis, cilicioque afflictabat. Hæc ergo comminantis potiùs quàm imprecantis sint. Certè cùm impios videbat se superbè efferentes; quo studio in Deum erat, extabescebat animo, & in lacrymas diffluebat: *Vidi enim prævaricantes, & tabescebam, quia eloquia tua non custodierunt: Exitus aquarum deduxerunt oculi mei, quia non custodierunt legem tuam.* Neque aliâ causâ suos etiam detestatur inimicos, quàm quòd dolis, contumeliis, ac cædibus excogitatis, Dei conculcabant leges. *Tabescere me fecit zelus meus; quia obliti sunt verba tua inimici mei.* Hæc igitur causa erat, cur eos quoque execratus, infausta minitaretur; quâ in re clementiæ potiùs quàm iræ indulgebat. Id enim agebat exemplo ipsius Dei, ut gravibus minis à scelere deterreret. Hinc illa precatio; *Erubescant, & conturbentur vehementer omnes inimici mei: convertantur, & erubescant valdè velociter.* Accelerari petit pœnas, quibus fracti contumaces, citò revertantur ad Deum, seque ad pœnitentiam inflectant. Quò etiam illud pertinet: *In matutino interficiebam omnes peccatores terræ: ut disperderem de civitate Domini omnes operantes iniquitatem:* ne aut impunes ipsi magìs superbirent, aut prostratis legibus vitia grassarentur: quòd si nec pœnis deterriti, destinato animo in Deum insanire porrò pergunt; tum justitiæ ardentissimum studium seu zelum, imò ipsam Dei justitiam induti David aliique sancti, deposcunt ad supplicia præfractam & omnia ausuram insolentiam, ne Deus ipse alere scelera videatur. Hoc illud est, quod David modò prædicabat, Perfectum odium: *perfecto*, inquit, *odio oderam illos:* non ultionis libidine, aut animi explendi studio: sed ex per-

Ps. CXVIII. 136, 158. Ps. CXVIII. 139. Ps. VI. 11. Ps. C. 8. Psalm. CXXXVII. 23.

fectâ regulâ veritatis, quâ homines diligimus, scelera odimus, & coërceri volumus.

Dissert. de Psalmis.

Hùc accedit harum imprecationum sensus excelsior : namque teste Chrysostomo, quæ execrationes videntur, execrationis specie vaticinia sunt. Sic Judæ proditoris Judæorumque pœnas, imprecationis specie David exequitur : extorres, profugos, vagos, ad hæc errore atque amentiâ percitos fore denuntiat : quæ non optat, sed providet : neque hæc execramenta, sed oracula sunt Prophetici spiritûs. Hæc igitur omnia, duabus de causis facilè excusantur : justitiæ zelo, ac prophetandi auctoritate : quæ duo paucissimis complexus Augustinus : *Hæc*, inquit, *Sanctus David futura prædixit, non quasi ut evenirent optavit. Quamquam & propheta sic ea dicat in spiritu Dei, quomodò illa Deus facit : certo judicio, bono, justo, sancto, tranquillo ; non perturbatus irâ, non amaro zelo, non animo inimicitiarum exercendarum, sed justitiâ vitiorum puniendorum : verumtamen Prophetia est :* hactenùs Augustinus. Cæterùm meminerimus multa in Veteri Testamento pro eorum temporum ratione dici : quibus temporibus frangendæ contumaciæ ac duris cervicibus edomandis, Dei severitatem ostentari & eminere oportebat : quibus temporibus Moyses hominum mitissimus, ad tot ac tanta supplicia inferenda cogebatur : quibus Elias in duces ac milites superbientes de Cœlo eliciebat ignem : quibus Elisæus immissis ursis ulciscebatur etiam parvulos licentiùs debacchantes : quæ nunc si quis cogitet, audiet à bono Domino : *Nescitis cujus spiritûs estis :* cùm alia poscat is *qui arundinem confractam non conterit, neque extinguit linum fumigans.*

CVIII. 1. LXVIII. CVIII. art. 1. 20.

XXXIV. Conc. 2. in v. 6.

4. Reg. I, v. 12. Ibid. II. 24. Luc. IX. 55. Is. XLII. 3. Matt. XII. 20.

XV. De veteris populi sacramentis, pioque erga ea Davidis affectu.

Atque hæc de ratione & instituto, ipsoque adeò, ut ita dicam, Psalmorum spiritu, deque animis ad fidem, spem, & caritatem inflammandis, in antecessum colligere placuit : quòd sparsa in Psalmis, validiora & incitatiora visa sint, si uno velut aspectu intuenda proponerentur. Quem ad locum pertinet de veteribus Sacramentis, deque miro erga ea Davidis affectu dicere. Sacramentorum autem veterum nomine, latiore significatu hîc intellecta volumus, Arcam, Templum, Sionem, sanctam Civitatem, Terram ipsam Israëlitis hereditati datam, denique ea omnia quibus Christus, Ecclesia, atque ea quam expectamus, beata & æterna civitas, designantur. Sanè duabus de causis hæc veterum Hebræorum animis penitùs inhæsisse notum, & quòd prisca memorarent, & quòd ventura nuntiarent. Ac primùm ea erat Arca fœderis, quæ à Mose fabricata, jam indè ab initio Israëliticæ peregrinationis testis, populo profugo ac per invia deerranti, ac deindè posteris præstitisset præsentiam Dei. Et intùs quidem Decalogi tabulæ, in ipso Sinai Dei digito exaratæ, non modò præsentem, verùm etiam imperantem, ac tantùm non fulminantem Deum referebant. Desuper verò impositum propitiatorium sive opertorium, *scabellum pedum Dei*, attestante Davide, ejusque sedes erat : vacua illa quidem, si oculos consuleres : neque enim ulla forma quam videres, insidebat : sed, si intelligeres, puræ menti exhibebat invisibilem Israëlis Deum. Cæterùm tanta tamque occulta Majestas, fusis indè clarâ voce oraculis, atque explendescente virtute divinâ, se

Exod. XXV. XXXVII.

Ps. XCVIII. 5.

præsentem dabat. Quò cùm accederent, inhabitantem Deum, ac sub ejus numine refluum Jordanem, ut in quodam Psalmo canitur : collapsa Jericuntis, neque unquam resurrectura mœnia : collapsa Deûm delubra, ipsumque Dagonem : ad hæc Philistæos insanabili percussos plagâ, aliaque miracula recentissimâ memoriâ per Arcam edita, coràm intueri videbantur. Ad hanc igitur David miris desideriis suspirabat : exultabat ad Sanctuarium in quo collocata erat. Hîc vultum seu faciem Dei, hîc Deum ipsum assiduè requirebat, cùm diceret : *faciem tuam, Domine, requiram.* Hanc alii vates his verbis reposcebant : *Quàm dilecta tabernacula tua, Domine virtutum*, undè subdunt : *Cor meum & caro mea exultaverunt in Deum vivum.* Hanc pulchritudinem, gloriam, decus, sanctitatem Israëlis quotidianis vocibus appellabant : hinc ille solemnis adorandæ Arcæ ritus, propter insidentem Deum, juxta Davidicum illud : *Adorate scabellum pedum ejus.* Nec minoris erat cultûs, Arcâ prodeunte, tanquam triumphante Deo, Davidis exultatio & tripudium, nequicquam succensente Reginâ. Is inerat pio Regi affectus in Arcam : cujus rei gnari, cùm Absalomum fugeret, universi Levitæ Arcam attulerunt, tantâ in calamitate solatio futuram.. At *dixit Rex ad Sadoc : reporta Arcam Dei in urbem : Si invenero gratiam in oculis Domini, reducet me, & ostendet mihi eam & Tabernaculum suum. Si autem dixerit mihi : Non places : præstò sum : faciat quod bonum est in oculis suis.* Quæ verba perpendentibus nihil incredibile habere videbuntur affectus mirabiles in Arcam, quantos passim in Psalmis ardescere videbimus.

Ps. CXIII. 3, 5. XXVI. 8. LXXXIII. 1, 2. XCVIII. 5. 2. Reg. VI. 20, 21. Ibid. XV. 24, 25, 26.

Auxit religionem ipsa structura Templi auctore Salomone : illatâ videlicet Arcâ fœderis in locum suum : quem locum Dominus à se designandum per Mosen edixerat : à se designatum tot signis editis firmaverat : quo in loco sacri cœtus, castæ religiones, sancta convivia, pii cantus à majoribus traditi celebrarentur. Hinc Jerosolyma Deo dilecta civitas : fervebant viæ ad urbem ac domum Dei ferentes, ingente lætitiâ ac plausu, ut sæpe in Psalmis legitur : terra ipsa Palæstina summæ voluptati erat : quippe tot divinis manifestationibus consecrata ; tot inibi vigentibus avitæ fidei ac divinæ beneficentiæ monumentis. Ad eam ergo David exul, incredibili cupiditate ferri : populus verò universus in Babyloniam transportatus, eam assiduè cogitare, extra eam gemere, non lætitiæ unquam indulgere, non cantibus : *quomodò* enim *cantabimus canticum Domini in terrâ alienâ ?* Quin etiam urbe dirutâ, templo in cineres redacto, locum tamen ipsum venerari ac diligere : undè illud in Psalmis captivitatis tempore, piis cum fletibus decantatum : *Quoniam placuerunt servis tuis lapides ejus* : placuerunt ipsa rudera eversæ Civitatis ac Templi : *& terræ ejus miserebuntur* : id est, excisam, desolatam, indefesso luctu prosequentur. Ac præsentes quidem eò deferre munera ac thus, ut est à Jeremiâ proditum : absentes verò, è loco captivitatis eò intendere oculos, ac verso in patriam vultu ex præscriptò majorum preces fundere : exemplo Danielis flectentis genua, Deumque adorantis *contra Jerusalem* : eò quòd jam indè à Davidis Salomonisque temporibus, Dei nomen ac titulus ibi collocata essent : tantâ loci reverentiâ, tanto Templi desiderio, tantâ caritate patrii soli tenebantur.

3. Reg. VIII. 6. Deut. XIV, XV, XVI. 3. Reg. VIII. 10. Ps. CXXXVI. 4. Ps. CI. 15. Jer, XLI. 5. 3. Reg. VIII. 48. Dan. VI. 10.

Hæc inter, veri ac ſpirituales Judæi, hoc eſt, ante Chriſtum Chriſti diſcipuli, altiora cogitabant, & rerum cœleſtium Sacramenta venerati, novam Jeruſalem, novum Templum, novam Arcam intuebantur. Ut enim reliqua aperta & obvia prætermittam, Arca Teſtamenti, Chriſti Eccleſia eſt: vera Dei ſedes, in quâ pro Decalogi tabulis, Evangelici mandati cœleſte depoſitum. Arca in Deſerto, Arca capta à Philiſtæis & inter eos victrix, Arca in campis ſylvæ, & variis in domibus vaga, peregrinantem, afflictam, ab inimicis oppreſſam, & tamen ubique victricem & ſemper Deo plenam demonſtrat Eccleſiam. Arca elevata in Sionis arcem ac deindè in Sanctuarium, eamdem Eccleſiam monſtrat, ſed jam triumphantem, & ad cœlos tranſlatam. Quin etiam ſublimiore ſenſu arca, ipſe Chriſtus, quo velut oraculo Deus inſidens, quid velit edicit: Arca, ipſa Chriſti caro quam plenitudo divinitatis inhabitat; quod Dei ſcabellum olim Apoſtoli in terris, & nos quotidiè in Myſteriis adoramus; in quâ carne, ut in Arcâ, deſcendit & aſcendit Deus. Et quidem deſcendit *ad multitudinem filiorum Iſraël*, quod eſt de Arca in Numeris proditum; cùm *in terris viſus eſt, & cum hominibus converſatus*. Rursùs autem aſcendit *in requiem ſuam*, ad paternum ſinum undè exiverat, & ubi ſemper erat unigenitus filius. Hùc ergo aſcendit *cum Arcâ ſanctificationis ſuæ*: cum carne quam ſuſcepit. Sic Arca illa fœderis, ſic antiquum illud Templum, in quod illata eſt, ad Novum quoque Teſtamentum pertinent; ideòque Joanni per illam beatiſſimam viſionem in cœlo apparuere. Quo exemplo nos quoque & Templum & Arcam videmus in Cœlo, cùm in his cœleſtia Myſteria contemplamur. Quæ omnia ſi exequi nunc pergimus, imus in longum: ſed hæc tamen commemorari è re fuerit, cùm ut vel præcipuus ac frequentiſſimus in Pſalmis illuſtraretur locus, tùm ideò maximè, ut quoties ejuſmodi occurrerint, occurrunt autem ſæpiſſimè, ſtatim intelligeremus quò nos deducerent. Ergo arrige aures, Chriſtiane Lector, & ubi talia in Davide legeris, tu mihi fac cogites, non Arcam, fragile lignum, aut Tabernaculum contectum pellibus, non Urbem lapidibus compoſitis: non Templum divinæ Majeſtati anguſtum: ſed Chriſti & Eccleſiæ Sacramenta, ſed vivos lapides, Chriſto angulari lapidi coaptatos; ſed ipſam Euchariſtiam præſentis Dei teſtem: denique cœleſte Regnum & æternam felicitatem.

DISSERT. DE PSALMIS.

Vid. inf. ad Pſ. XCVIII. 5. Num. X. 35. Bar. III. 38. Pſ. CXXXI. 8. Ibid. Apoc. XI. 19.

CAPUT II.

De grandiloquentiâ & ſuavitate Pſalmorum.

NUNC de ſtylo Pſalmorum. His ineſſe dicimus grandiloquentiam ſummâ cum ſuavitate conjunctam: & quidem grandiloquentiam hæc faciunt: primùm rerum ſublimitas: de Deo: *Elevata eſt magnificentia tua ſuper cælos: Cæli enarrant gloriam Dei: Qui facit mirabilia magna ſolus:* tum tantis rebus apta verba, non inflata, non vana: perſæpè ſimplicia, ſed altiſſimo ſenſu: qualia iſta ſunt: *Deus meus es tu; bonis meis non eges*, non ſacrificiis, non muneribus, non laudibus; tibi magnus, tibi beatus: ſæpè

XVI. Pſalmorum ſtylus, ac primùm grandiloquentia ex rerum ac ſenſuum majeſtate. Pſ. VIII. 2.

tamen ſplendida & ornata : *Dominus regnavit, decorem induit : induit Dominus fortitudinem. Laudem & decorem induiſti, amictus lumine ſicut veſtimento :* His congrui ſenſus motuſque : *Tu terribilis es, & quis reſiſtet tibi ? Quàm magna opera tua, Domine ! valdè profundæ ſunt cogitationes tuæ ; vir inſipiens*
XVIII. 1. *non cognoſcit, neque ſtultus intelligit iſtud.* Nec aliter de Chriſto : quàm enim
CXXXV. 4. magnum illud : *Dixit Dominus Domino meo, Sede à dextris meis :* tum illud :
XL. 2. *Ex utero ante luciferum genui te :* & illud : *Sedes tua, Deus, in ſeculum ſecu-*
XCII. 1. *li : eam ob rem unxit te Deus, Deus tuus.* Quid enim ſublimius quàm Deus
CIII. 1, 2. à Deo unctus ? Illud verò quàm ſimplex : *Speciosus formâ præ filiis hominum ;*
LXXV. 8. *diffuſa eſt gratia in labiis tuis.* Rursùs autem quàm ornatum, quàm ſplendi-
XCI. 6, 7. dum ! *Specie tuâ & pulchritudine tuâ, & decore tuo proſperè age :* His, inquit,
CIX. 1, 3. ſuccinctus, invehere curru ac debella hoſtes, vultûs tui verborumque gra-
XLIV. 7, 8. tiâ ; id enim iſte locus intelligenti ſonat ; quo quid ſublimius ?
Ibid. 3, 5.

XVII. Subjicere oculis, quàm vividum in Pſalmis.

Sed nihil in Pſalmis aut frequentius, aut vividius, quàm illud quod vocant, ſubjicere oculis, ac ponere ad vivum expreſſam imaginem. En pingendi hoſtes propemodùm inſenſi ad rabiem : uno verbo rem tranſigit : *Frenduerunt ſuper me dentibus ſuis :* alibi ; *Viderunt me, & moverunt capita*
Pſ. XXXIV. 16. *ſua :* quo ſimul dedignantes, comminantes, inſultanteſque videas. Ponendus maledicus ? Huic præſto ſunt arma, ſagittæ, venenati dentes & ad vivum
CVIII. 25. infixi. Sin amici infidi : *Amici mei & proximi mei quaſi ad leproſum ſteterunt :*
XXXVII. 12. procul ſcilicet, ac velut averſis oculis, nec alloquio dignati : en ipſa res nativis ſuiſque depicta coloribus. Quid ſi efformandus æger ? patent viſcera,
XXXI. 4. necdum obductæ cicatrices : jam inquietudo jacentis in lecto, ſeque hàc illàcque verſantis, & acutis doloribus ut ſpinâ confixi. Quid ſi in carcere po-
LXXXVII. 7. ſitus ? En ille apparet *in lacu inferiori, in tenebroſis, & in umbrâ mortis : in*
LXIII. 5, 6. & paſſim. *obſcuris ſicut mortui :* horret animus non carcerem, ſed ſepulchrum. Iſta quoque quàm ad vivum ! *Sagittis appetunt in abſcondito virum ſimplicem : abſcondunt laqueos : ſcrutantur iniquitates :* ubi in eâdem veluti tabulâ, ex unâ parte videas virum bonum, nec quidquam mali cogitantem ; ex alterâ, fraudum
Toto Pſ. XXI. artificem cæcis intentum machinationibus. Quis autem pictor crucifixum Jeſum tam ad vivum expreſſit, quàm eſt ille apud Davidem, confoſſis manibus pedibuſque : effuſâ virtute omni : diſtractis denudatiſque oſſibus ſuſpenſi ac dilaniati corporis ; ad hæc, ne quid deſit, circumfuſis immani cum ſtrepitu vitulis laſcivientibus atque inſultantibus, tauris vero pinguibus ac ferocientibus, canibus denique, ac leonibus : uno verbo inimicis, qui nudum & inermem non modò inverecundis maledicisque vocibus, tanquam latratibus, verùm etiam iteratis ictibus, tanquam cornibus morſibuſque impetant : atque hæc omnia brevibus depicta verbis atque ſententiis, uno intuitu conſpicienda dantur : quæ quâ tabulâ expreſſiora non ſunt ? Sic corporea pingit, quin etiam incorporalia. Nonne
Pſ. XLV. 10. ipſa Pax his in verbis velut corporata cernitur ? *Arcum conteret, & confrin-*
LXXXIV. 12. *get arma, & ſcuta comburet igni.* Quid juſtitia ; nonne ſubjicitur oculis, cùm illud dicitur : *Juſtitia de cœlo proſpexit ?* Non vides tanquam ab excelſo ſupremoque ſolio rebus omnibus præſidentem, bonorumque ac malorum inſpectricem, & pro eo ac debeat, animadverſuram juſtitiam ? quibus quidem officiis vis ejus continetur. Quid hujus cum clementiâ individua

ſocietas

societas, quàm elucet? *Misericordia & veritas obviaverunt sibi: justitia & pax osculatæ sunt.* Quid enim illo occursu lætius, aut osculis suavius? quin ipsa divina Majestas, in immensum quamvis submota à sensibus, quàm conspicua, quàm præsens; dum Deus invectus nubibus, super pennas ventorum coruscans atque intonans; tum intendens oculos, protendens brachia, manum ab alto mittens inducitur. At fortè metuas, ne membra corporea affingantur Deo; haud magis quàm gladius, quàm jacula & arcus. Sicut ergo non cogitant Deum benè instructum militem, cùm his accingitur, sed vim eminùs & cominùs ex æquo invadentem, eamque inevitabilem; ita cùm manus, & aures, & ora tribuuntur. Quare hanc incorpoream inconspicuamque vim, aliâ sub imagine sic David posuit: *Ipse dixit, & facta sunt: ipse mandavit, & creata sunt*; prorsùs ex dignitate atque ex sublimitate Mosis. Quo loco intuentur non jam brachia aut valentes manus, sed vocem, sed imperium, atque ad unius immobilis jussum, naturam universam dicto audientem, stabilique & æternâ lege constrictam. *Statuit* enim *ea in seculum seculi: præceptum posuit, & non præteribit.* Quæ quidem ita se ingerunt sensibus, ut simul ducant ad ea quæ sensum omnem exsuperent. Unde etiam illud: *Si ascendero in cælum, tu illic es: si descendero in infernum, ades: si habitavero in extremis maris, illùc manus tua deducet me*: ut prorsùs insaniat, qui enormem, gigantæamque formam, non verò Deum ipsum quaquaversùs, nullâ jam corporeâ mole nedum humanâ specie, diffusum intelligat.

Ps. LXXXIV. 11. *Toto Ps. XVII. & CIII. & passim.* *CXLVIII. 5.* *Ibid. 6.* *Ps. CXXXIII. 8, 9, 10.*

XVIII. Comparationes in Psalmis: mira ac sublimissima brevitas.

Hùc accedunt ex rebus notissimis ductæ comparationes, atque illæ quidem non ambitiosè velut ad pompam ostentatæ, sed uno verbo transactæ ad intelligentiam: quale est illud: *sicut fluit cera à facie ignis: sic pereant peccatores à facie Dei:* & illud: *Custodi me, ut pupillam oculi:* quo non modò graves ictus: verùm etiam levissimus quisque contractus, atque ipsa, ut ita dicam, festuca depellitur. Quid illud: *Et ipse tanquam sponsus.* Quo uno verbulo solis orientis pulchritudo ornatusque adeò nitet, nihil ut addi possit. Jam illud: *Exiliit ut fortis:* quo subjiceretur oculis tanta ejusdem celeritas stadium decurrentis, & uno veluti saltu immensa cœli spatia peragrantis. Neque prætermittendum illud, quod etiam tardissimi sentiunt: *Vidi impium... sicut cedros Libani: & transivi, & ecce non erat:* quo non modò ruina ingens, sed subita atque improvisa conspicitur. Et quidem fatendum est vates nostros, omnibus in rebus effingendis artifices egregios; tum in exponendâ rerum humanarum vanitate præcipuos. Quid enim fluxum magìs quàm illud, *tanquam flos agri, sic efflorebit:* hortorum dicere potuit: agri maluit; ne cura, ne locus tenuem illam vitam protraherent. At illud etiam levius: *Sicut umbra cùm declinat*, & tamen alibi rem accelerat: *Velut somnium surgentium, Domine:* ut parum sit impios, qui sibi florentes fortunatique videntur, ad somnii inanitatem redactos: nisi etiam illud somnium tale sit, non quale intempestâ nocte aliquanto temporis spatio ducitur: sed ut *somnium surgentium*, quod statim evanescat: quo quid rapidius? & tamen habuere divini poëtæ, quod præcipitantiùs curreret, dum *mille annos, diem hesternam quæ præteriit*, reputant; ut non modò vita humana tota, verùm etiam longissima tempora nihil esse, ac cœpta vix,

LXVII. 3. *LVII. 8, 9.* *XVI. 8.* *XVIII. 6.* *Ibid.* *XXXVI. 35, 36.* *Ps. CII. 15.* *CVIII. 23.* *LXXII. 20.* *LXXXIX. 4.*

jam avolasse videantur. Quo loco prætermittenda non est illa brevitas, sacris Scriptoribus, atque imprimis Davidi familiaris. Neque enim ut Scriptorum vulgus, in fingendis rerum imaginibus minutissima quæque persequitur; sed in rebus effigiandis, velut in humano vultu, quæ magis emineant lineamenta seligit, quæ unâ vel alterâ lineâ exprimat: ex quibus
Ps. CVI. 25, 26. existere, non tam imago, quàm res ipsa videatur. Sit exempli loco illa tempestas: *Dixit, & adstitit spiritus procellæ: intumuerunt fluctus: ascendunt usque ad cœlos; & descendunt usque ad abyssos:* sic undæ susque deque volvuntur,
Ibid. 27. quid homines? *Turbati sunt, & moti sunt, sicut ebrius: & omnis eorum sapientia absorpta est:* quam profectò fluctuum animorumque jactationem, non Virgilius, non ipse Homerus tantâ verborum copiâ æquare potuerunt.
Ibid. 29. Jam tranquillitas quanta? *Et statuit procellam ejus in auram.* Quid enim suavius, quàm mitem in auram desinens gravis procellarum tumultus, ac mox silentes fluctus post fragorem tantum? Jam quod nostris est proprium, Majestas Dei quanta in hâc voce; *Dixit, & procella adstitit:* non hîc Juno Æolo supplex, non hîc Neptunus in ventos tumidis exaggeratisque vocibus sæviens, atque æstus iræ suæ vix ipse interim premens; uno ac simplici jussu statim omnia peraguntur.

XXII. 17. XC. 7. Et tamen illa descriptio paulò fusior, ut illum locum decebat; aliæ breviores ut ista; *Fallax equus ad salutem:* & hæc: *Cadent à latere tuo mille, & decem millia à dextris tuis: ad te autem non accedet interitus.* Denique in nostris Scriptoribus ipsius orationis tanta est tamque circumcisa brevitas, ut eam assequi vulgari sermone vix liceat: quale est illud: *Respicis terram, &*
Ps. CIII. 32. *tremit: tangis montes, & fumant:* quo loco quis dixerit non jam verba re-
Ibid. 28, 29. bus, quæ vis sermonis est; sed verbis substitutas res? Nec absimile illud: *Das eis, colligunt: aperis manum tuam, saturabuntur bonis: abscondis faciem tuam, conturbantur; aufers spiritum eorum, deficiunt:* nempe Sancto Prophetæ, Divino, ut videre est, agente spiritu, nec tantùm otii est, ut vel indicet id statim ac momento fieri: quin ipsum illud statim ex ipso sermonis cursu cernitur; nec vacat particulas conjunctivas, quæ vincula sunt ora-
Ibid. tionis, ponere; nisi quod in extremâ clausulâ sic scribitur: *Et in pulverem suum revertuntur:* ut tandem oratio in ipsa tam veri nihili, si ita loqui fas est, consideratione paulùm immoretur, createque omnia fateantur tandem, nihil esse verè suum præter pulverem.

XXXI. 7. Illud quoque quàm breve, quàm magnum: *Ponens in thesauris abyssos.* Ingentem domum videas orbem universum, in quâ non modò multa conspicua, nobilia, illustria, sed etiam alia recondita, inaccessa, ipsius Domini aut familiarium forsitan oculis reservata. Tum illud ejusdem ferè ge-
CXXXXIV. 7. neris: *Educens ventos de thesauris suis:* en vim ventorum mirabilem; latentem sanè, & tamen cùm libuit, vel ut ex altissimo naturæ penu erutam occultissimis causis, unde existant nubes, pluviæ, ac per dies noctesque nunc serenitas expansi ac perspicui ætheris, nunc obscuri & contracti horridior, ac suo quodammodo venerabilior species. Deficiet me dies, si talia è Psalmis enarrare pergam: relata quædam quæ ingeniorum acuerunt diligentiam.

XIX. Rapidi concitatique motus.

Quid illi in tantâ sermonis brevitate rapidi concitatique motus, qui

attentum lectorem languescere non sinunt : ex quibus efflorescit illa figurarum tam concinna, tam læta, tam propemodùm immensa & inexhausta varietas : unde personarum ac rerum subitæ commutationes. Sumamus enim unum vel brevissimum Psalmum de Senatorum ac Judicum majestate : *Deus stetit in Synagogâ Deorum :* En subjicitur oculis augustissimus ille consessus : tum Dei allocutio ; atque increpatio primùm : *Usquequò judicabitis iniquitatem ?* Deinde adhortatio : *Eripite pauperem : de manu impiorum eruite.* Quo Dei increpantis sermone finito, jam Propheta Sanctus tacitè apud se cogitans quàm parùm attenderint ; in has erumpit voces : *Nihil norunt, nihil intelligunt : in tenebris ambulant.* Hæc de perversis Judicibus : mox autem : *Nutant omnia fundamenta terræ :* conversis jam oculis ad ipsos eventus judiciorum corruptelam consecutos. Neque hîc conquiescit : nam ecce ipse Deus iterùm : *Ego dixi : Dii estis :* ut animum erigant : & confestim, ne supra modum efferantur : *Verumtamen sicut homines moriemini.* Sic enim decebat Deum pro majestate suâ, nunc erigere, nunc deprimere, velut è nutu pendentes suo, homines excelsissimo etiam loco constitutos. Denique ad Deum sermone converso : *Surge, Deus, judica terram :* tanquam diceret : hominum perversa judicia : tu ipse judica, quoniam omnes gentes tuæ sunt, nec imperium tuum ullo fine clauditur. Quanta igitur in octo versibus rerum personarumque commutatio ? tum quanta suppressa sunt, quæ si verbis expresseris, frigescet oratio : sed ipso erumpendi impetu testantur, quàm ex imo prosiliant, tanquam è fornace prorupti flammarum globi. Jam celeres animi motus quanta verborum vis sequitur ? Non enim ait tantùm : *Liberate egenum :* sed *eripite :* vim enim adhiberi oportet : non frigida & lenta officia. Neque concussa regna memorat, quod erat obvium : sed terræ totius fundamenta labefacta, emotamque molem : atque alia in hunc morem : quæ qui non senserit, aut frigidè legerit, stipes saxumque sit. Quid illud ? Juvat enim aliquot exempla ponere, quibus lector instructus ad similia cogitanda suâ sponte assuescat : *Deus ultionum, Domine ! Deus ultionum, appare.* Increpituro scelera gentis humanæ nullum aptius dicendi exordium occurrebat, quàm adversùs impios invocatio Dei sub hoc titulo, *Deus ultionum*, eoque ingeminato ad incutiendum terrorem. Quam vivida esse oportet, quæ tali compellatione incipiunt ? nec abludunt sequentia per admirationem & interrogationem ; *Usquequò impii, Domine, usquequò impii superbient ?* Tum subjectæ oculis velut ex hoc superbiæ fonte exortæ rapinæ, cædes, fanda atque infanda omnia : *Domine, plebem tuam conterunt : hæreditatem tuam affligunt.* Tum personæ inductio : *Et dixerunt ; non videbit Dominus* : mox, quàm pressus ille argumentandi modus : *Intelligite, insipientes : stulti, aliquando sapite : qui plantavit aurem, non audiet ?* Deinde exclamatio : *Beatus homo quem tu erudieris, Domine !* Tum indignatio : *Qui consurget mihi adversùs maleficos ?* Tum suî allocutio ad seipsum : *Si dicebam, motus est pes meus : misericordia tua, Domine, sustentavit me.* En uno tenore, suæ infirmitatis conscius animus, ac statim auxilio Divino confirmatus : tanta est, tamque præsens opitulantis Dei efficientia ac virtus. Jam verò cogita quo ab initio ista profecta sint. Utque ab invocatione Dei, ad hominum corruptelas, ad increpationem, ad indignationem, postremò ad fiduciam Poëta

DISSERT. DE PSALMIS.

Ps. LXXXI. per totum.

Ps. XCIII. per totum.

decurrit: quod erit perlegenti obvium. Omninò concitatus semel animus, nihil languescere sinit in stylo. Hi Psalmorum motus: quibus locis lectorem per sese animadvertere oportet; quis Poëtices, ac præsertim quis odarum genius, qui impetus, quàm alii ex aliis motus existant, quàm volucres transitus; uno verbo, quàm ipse sermo totus in motu sit.

XX. Suavitas in psalmis quanta.

Cæterùm hi properi incitatique motus, ita sunt suâ quâdam æquabilitate temperati, ut singulis rebus etiam immorari liceat. Hinc illud vulgare in Psalmis, totâque adeò Scripturâ, ut eadem semel iterùmque, uno etiam in versu repetantur, ut illud: *In omnem terram exivit sonus eorum: & in fines orbis terræ verba eorum. Non secundùm peccata nostra fecit nobis, neque secundùm iniquitates nostras retribuit nobis.* Et alia ejusmodi, quæ omninò ad inculcandam, meditandam, amandam veritatem pertinent. Hæc tamen verba, plerumque ut simillima sint, non tamen ejusdem sensûs nec prorsus synonyma: exempli gratiâ: *Manus tua deducet me; tenebit me dextera tua:* quæ si quis perpenderit, sanè illud *tenere*, quod est sustentantis, ab illo, *deduci*, quod est præeuntis, longissimè distare reperietur: & quidem quod summæ artis est, postrema sæpe augent; quale illud est, breve licet, miræ tamen amplificationis: *Qui fecit magna in Ægypto, mirabilia in terrâ Cham, terribilia in mari Rubro.* Ac si vim verborum excutimus, aut Hebraïci sermonis virtutem & gratiam omnem assequi daretur, forsitan in simillimis ac gemellis quamvis, aliquid diversitatis quâ internosci possent, subtilis & accurata inspectio deprehenderet: & tamen utcumque sit, in eâdem veritate hærere; eam mente revolvere atque animo infigere, eâ delectari & frui, bonæ mentis est, quod agebat David cùm diceret: *Beati, quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata. Beatus vir, cui non imputavit Dominus peccatum.* Quâ meditatione, quo fructu voluptatis, quo veritatis gustu, nihil est efficacius aut suavius. Ex his enim ferè existit illa Psalmorum, quam commemoravimus, mira suavitas. Nam præter illos incitatissimos motus quos diximus, sunt quidam leniores, animi in Deum paulatim defluentis, ac veluti liquescentis; queis nihil est dulcius. Quàm enim suave, quàm delicatum illud, *Benedic, anima mea, Domino, & omnia, quæ intra me sunt, nomini sancto ejus: qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis; qui sanat omnes languores tuos:* quæque alia commemorat beneficia prævenientis Dei & ultrò miserantis. Prosequitur enim: *non secundùm peccata nostra fecit nobis:* undè securitas: *quantò Cœlum terrâ excelsius, tantò confirmata est misericordia ejus.* Jam peccata quàm procul? *Quantùm distat ortus ab Occidente:* tum ipse indulgendi modus: *quomodo miseretur pater filiorum:* nihil prætermisit quo amantem Deum, seque redamantem faceret. Quo loco exclamaverim meliùs quàm ille quondam: spirat adhuc amor; vivunt Davidicæ lyræ, ac sacris hymnis commissi calores sive amantis Dei, sive redamantis hominis. Hinc illa suavitas, cujus tanta vis est in Davidicis carminibus, ut etiam perrumpat ad nos, ac penetret, inter versionum nostrarum phrases inconditas, & semibarbaras. Prosùs enim necesse est, ut quasi arreptâ citharâ Deum canamus, statim atque illud affonat: *Bonum est laudare Dominum, & psallere nomini tuo, Altissime. Ut annuntiemus manè misericordiam tuam, & veritatem tuam per noctes: in*

Ps. XVIII. 5. CII. 10. CXXXVIII. 10. Ps. CV. 21, 22. XXXI. 1, 2. CII. 1, 3, &c. Ps. XCI. 2, 3, 4.

decachordo, *Psalterio*; *cum cantico*, *in citharâ*. Hic verò totus animus colliquescit: *Cantabo Domino in vitâ meâ*; *psallam Deo meo*, *quamdiù sum*. *Jucundum sit ei eloquium meum*: *ego verò delectabor in Domino*. Quæ si commemorare aggrediar, hùc denique omnes Psalmos transferri oportebit. Nec immeritò Ambrosius, ut tanti viri verbis desinam: Psalmus omni dulcis ætati, omni aptus est sexui: Psalmus cantatur ab Imperatoribus, à populis jubilatur; domi canitur, foris recensctur: Psalmus nocturni pavoris solatium, diurni laboris requies: Psalmum & saxa respondent: Psalmus canitur, & saxea pectora molliuntur: vidimus flere præduros, flecti immisericordes; certat in Psalmo doctrina cum gratiâ simul; cantatur ad delectationem, discitur ad eruditionem, nec consuevit elabi, quod cum voluptate perceperis. *CIII. 33, 34. Præf. in ps.*

CAPUT III.

De variis Psalmorum generibus.

XXI. Variorum generum in psalmis ratio & vis.

Varia Psalmorum genera: sunt enim vel morales, sive adhortatorii, sive increpatorii, vel deprecatorii, vel historici, vel Prophetici: & per omnes quidem fusa suavitas cum grandiloquentiâ; sed in moralibus, hæc singularem habent gratiam, sententiarum pondus, ac dicentis auctoritas, styli denique gravitas. Sidera in cœlo citiùs quàm in Psalmis sententias numeraveris. Quasdam, exempli gratiâ, commemorabimus. *Qui confidunt in Domino*, *sicut mons Sion*: sunt sic excelsi & imperturbabiles: Et: *Beatus qui cogitat de paupere*: &, *oculi Domini super justos*: &: *noli æmulari malè agentes*: qui Psalmus, quot verba, tot habet sententias: has insignes: *Melius est modicum justo*, *super divitias peccatorum multas*: &: *mutuò accipiet peccator*, *& non solvet*: *justus autem miseretur*, *& tribuet*. Jam auctoritas: *Attendite*, *populi meus*, *legem meam*; &: *venite*, *filii*, *audite me*: *timorem Domini docebo vos*; &: *Audite hæc*, *omnes gentes*: jam à populo Dei ad omnes quaquaversùs populos auctoritate propagatâ. Quò etiam pertinet toties interpositus Dei sermo, & quidem lectore interdùm admonito, Deum esse qui loquatur: ut: *peccatori autem dixit Deus*. Hìc accedit styli gravitas, inculcatâ veritate, ac miris verborum veluti aculeis infixâ mentibus. Deprecatorios commendat fides, ac reliqua omnibus nota, maximè humilitas: *humiliata est in pulvere anima nostra*: *conglutinatus est in terrâ venter noster*: &: *adhæsit pavimento anima mea*: aliaque ejusmodi. Historicos appellamus, sive eos qui veteres revolvunt historias, quales sunt: *Attendite*: &, *Confitemini*: sive eos qui à Davide, aliisque, de rebus suis compositi; ut est quinquagesimus, postquàm Davidi Nathan exprobravit adulterium & cædem. In his prætermissa non modò nomina, verùm etiam ferè particulares circumstantiæ, quæ personam Davidis aliorumque propriè designarent: credo, ut omnibus Psalmos decantaturis faciliùs aptari possent.

Ps. CXXIV. 1. XL. 2. XXXIII. 16. XXXVI. 1, 16, 21. Ps. LXXVII. 1. XXXIII. 12. XLVIII. 2. XLIX. 16. XLIII. 25. CXVIII. 25. LXXVII, CIV, CV, CVI.

Quibus verò priscas historias repetit, tres sunt præcipui: LXXVII. CIV. CV. Id autem in illis cum primis notabile: ipse narrationis cursus: nec

omnia ennarrata, sed summa: certo orationi scopo constituto, quò omnia referantur; insertis etiam quæ historiam illustrent, lectorem doceant, animum afficiant, atque in optatum finem quasi manu ducant: quæ nos sigillatim in cujusque Psalmi expositione notabimus.

Propheticos verò dicimus, ut ratio nominis præfert, qui futuras præcinunt sive Christi & Ecclesiæ, sive aliorum quoque res: suntque hi duplicis generis; alii merè Prophetici, ut qui de solo Christo; alii mixti: iique iterùm duplicis generis, sive David, verbi causâ, de rebus suis locutus animo repentè in futura rapto, res Christi interserit; sive de se multa dicit in figurâ Christi, quorum in ipsum Christum fit sensus illustrior; quæ hìc commemorare nihil attinet, cùm suis tradantur locis.

CAPUT IV.

De profunditate & obscuritate Psalmorum.

XXII. Profunda psalmorum; hujus rei prima causa, ex rerum celsitudine. *Epist. ad Volus.* 137. *col.* 3. *n.* 18. *Ps.* LXIX. 2. *De orat. collat.* X. *C.* 10.

PSalmorum mira profunditas: cujus hæ sunt causæ: primùm quidem ratio communis eloquiorum Dei, quæ Spiritus Sanctus ita vult constituta, ut animos *non tantùm manifestâ pascant, sed etiam secretâ exerceant veritate.* Sic Augustinus. Quo fit ut præter obvios sensus, alii intùs, & in ipsâ veluti medullâ delitescant. Quid enim planius quàm illud: *Deus, in adjutorium meum intende; Domine, ad adjuvandum me festina?* & tamen videre est, quàm hunc locum versando & scrutando penitùs, sanctus ille Abbas apud Cassianum miros verosque sensus, velut reconditos thesauros eruerit? *Habet ille versiculus adversùs discrimina invocationem Dei; habet humilitatem piæ confessionis; habet sollicitudinis ac timoris perpetui vigilantiam; habet considerationem fragilitatis suæ, exauditionis fiduciam, confidentiam præsentis præsidii: habet amoris ardorem, insidiantium formidinem; quibus perspiciens se noctu diuque vallatum, confitetur se non posse sine sui defensoris auxilio liberari.* Hactenùs Cassianus; tu ipse vide reliqua: & unius versiculi divitias inexhaustas fatebere. Cujus generis profunditatem in omnibus Psalmis, non Commentatorum diligentia, sed recitantium pietas, & in meditatione exardescens ignis inveniet.

XXIII. Altera causa; ratio prophetici sermonis; tertia ex sublimitate poëseos. *1. Cor. II,* 10.

Atque hæc profunditas summâ cum perspicuitate conjuncta est. Sunt alia in divinis eloquiis obscura, cùm Dei Majestas ad reverentiam suî velut nube se involvit. Quam profunditatem auget ratio Prophetiæ, ubi ille *Spiritus* Propheticus *scrutatur omnia, etiam profunda Dei*, futuraque expedit interdum per ambages, quæ non nisi summo studio, summâque diligentiâ, alia ex aliis eruendo, recludantur. Hùc accedit vis Poëtices, sensuumque sublimitas, ac pernicitas motuum: tum brevitas, atque undique emicantia fulgura, quæ segnes oculi non ferant: tum is quem diximus, odarum genius, sublimis, eruditus, rapidus, tam subitis rerum personarumque commutationibus, plerumque nec Lectore admonito. Neque enim sacri vates dum Deum inducunt loquentem, id semper præfigunt: *hæc dicit Dominus;* aut ut ipse Psalmistes: *peccatori autem dixit Deus;* hæc enim adhibent cùm oscitantem quoque ac stertentem

auditorem tanquam è gravi somno excitant : cæterùm plerumque id aliaque ejusmodi prætermittunt, ne velut cursu suo profluens retardetur, ac languescat oratio. Attentas enim aures postulant, quæ per se nec admonitæ, rerum gustum sensumque capiant. Atque id ex consuetudine sermonis illius, quem vocant incitatum vehementemque; cui ad res ipsas citiùs properanti, verborum circuitus impedimento sint. Quæ vis vigilantes, aut etiam assuetos, adjuvat & arrigit; tardos desidesve, aut prætervolat, aut etiam obruit.

XXIV. Alia causa, ex linguæ sacræ ratione.

Atque hæc obscuritas plerumque oritur ex linguæ Hebraïcæ brevitate & genio. Sanè qui diversarum gentium indolem inspexerint, intelligunt ut ingeniis, ita linguis inesse tarditatem, aut levitatem mobilitatemque quamdam. Et quidem Hebræi, Arabes, alii, fervido sub cœlo nati, quæ volunt, rapido sermone significant; plura gestibus nutibusque, quàm verbis conficiunt: in sermone multa supplent. Hinc illa in Jobo, ac persæpè in Davide obscuritas pœnè inextricabilis; non quòd illa lingua per sese ambigua; sed quòd antiquissima, atque à vicenis eoque ampliùs seculis obsoleta, ferè nos fugiat; sintque inaccessa prorsùs, quæ ipse usus aperire, quæ ipsa familiaris sermonis ratio mollire, ac supplere consueverat. Quo etiam factum est, ut verborum virtus intercideret; particularum verò quibus oratio continetur, solo usu nota proprietas, atque ideò ferè ignota nobis, pendentem abruptumque sermonem relinqueret. Denique occurrunt, ut in antiquissimâ linguâ, imperfecta multa, atque in aliis linguis ipso usu perpolita. Quæ ut sacrorum librorum antiquitatem, auctoritatemque commendant; ita necesse est, ut nobis maximas ac propemodùm insuperabiles difficultates pariant: ac reverâ testatur non modò explanationum, sed versionum etiam propemodùm infinita varietas, quàm in excudendis penitùs Hebraïcarum vocum significationibus clarissima ingenia laborârint.

CAPUT V.

De textu ac versionibus.

XXV. Monitum necessarium; in variis lectionibus ac versionibus eamdem inesse rerum & doctrinæ summam; tum de textu ac versionibus regulæ; prima regula.

IN his difficultatibus superandis, id primum : has diversitates nihil ad fidei morumque normam pertinere; namque in originali Textu inque interpretationibus Ecclesiarum usu celebratis, atque adeò in Vulgatâ nostrâ eamdem esse doctrinæ summam, ne uno quidem apice detracto; tum confutandis erroribus, ac stabiliendis, asserendisque dogmatibus idem robur : denique auctoritatem summam, veramque pietatem. Quare cùm nos, reliquorum expositorum exemplo, ad Hebraïcos fontes, aut etiam cùm opus est, ad alias versiones recurrimus, id omninò valet non ad rerum summam, atque, ut aiunt, substantiam, sed ad illustrandam, confirmandamque veritatem; tum ad investigandos illustriores aptioresque sensus; totam denique orationis seriem suis nexibus meliùs componendam : quod præfari oportuit, ne quis dubitationi aut calumniæ pateret locus.

His constabilitis, de Textu ac Versionibus duas ponemus regulas; pri-

DISSERT. DE PSALMIS.

mam; qui litteralem sensum sectentur, eis ad fontes Hebraïcos recurrendum. Id enim Patres omnes, id Theodoretus, id Chrysostomus ubique faciunt. Hieronymus verò adeò favit Hebraïcæ veritati, ut post Septuaginta quos vocant Interpretes, non modò Catholicæ Ecclesiæ usu, verùm etiam Evangelicis Apostolicisque litteris consecratos, novam versionem quarto demùm Ecclesiæ seculo, ex Hebraïcis fontibus instruere non dubitaret: *cujus* ex Hebræo Scripturam interpretantis tam *litteratum laborem*, teste Augustino, etiam *Judæi fatebantur esse veracem*. Quo factum ut Ecclesia Latina universa, duce etiam Romanâ omnium Ecclesiarum matre, Hebraïci Textûs fiduciâ, novam hanc versionem antiquæ & Vulgatæ, quam tunc vocabant, tandem anteponeret; in omnibus quidem Scripturæ libris, præter unum Psalterium, eâ forte causâ quam posteà referemus. Tùm verò evenit id, quod evenire posse nec Augustinus providerat, ut tot Ecclesiæ Christi quæ Latinam sonarent linguam, Septuaginta Interpretibus *unum Interpretem* Hieronymum anteferrent. Nec puduit Romanam universamque Latinam Ecclesiam, aliter legere quàm Lucas, quàm Paulus, aliique Scriptores sacri retulissent, aut Ecclesiæ ab ipsâ Christianitatis origine retinuissent: cujus rei exempla si referre incipiam, næ ego in re certâ & compertâ nimis diligens videar. Sed Latini nostri his permoti non sunt, cùm intelligerent, totam hanc legendi varietatem, uti prædiximus, nihil omninò pertinere ad rerum doctrinæque summam. Quin ipse Augustinus, Septuaginta Interpretum tantus fautor, ut etiam Prophetis eos æquare videatur, Textum tamen Hebraïcum, etiam à Septuaginta Interpretibus dissonantem, haud minùs Propheticum atque integrum esse fatebatur. Denique idem Doctor, propter Septuaginta Interpretum auctoritatem, Hieronymianæ versioni initio parùm æquus: posteà in libris de Doctrinâ Christianâ, ubi interpretandis Scripturis præfigit regulas, ita decernit: elucidari eas, factâ familiaritate cum originalibus linguis: Hebræos Græcosque fontes necessariò requirendos, atque exemplaria linguæ præcedentis; recurrendum ad ipsas linguas, ex quibus sacra Scriptura, atque Interpretationes profluxerunt: qui has linguas nesciant, frequentandas illis Interpretationes eorum, *qui se verbis nimis obstrinxerunt*. Quibus etiam factum est, ut Doctor eximius, dum Scripturæ sacræ elegantiam & vim, ex quodam loco Amos demonstrare aggreditur; locum prolixissimum referendum duxerit, prout Hieronymus ex Hebræo verterat; qui locus ab Augustino refertur ad verbum, prout nunc in nostrâ Vulgatâ legitur.

De Civ. XVIII. 43. — *Ibid.* — *Ibid.* — *Lib. II. c. 9, 10, 11, 12, 13.* — *Ibid. lib. IV. 7.*

His efficitur, juxta Patrum sententiam, Hebraïco Textui inesse aliquid verius ac certius: porrò in eo Textu, nihil grave commutatum ab Hieronymi Augustinique temporibus apud eruditos ferè constat, dempto uno Psalmi XXI. versiculo 17. de quo suo loco dicemus. Quare quo jure Patres eò recurrebant, eodem quoque jure uti nos oportet; licebitque nobis exemplo Hieronymi dicere: *Sic omninò psallendum ut fit in Ecclesiâ, & tamen sciendum quid Hebraica veritas habeat; atque aliud esse propter vetustatem, in Ecclesiâ decantandum, aliud sciendum, propter eruditionem Scripturarum.*

Epist. ad Sun. & Fret.

X. VI. Altera regula, de antiquis versionibus.

Altera regula: ad antiquas etiam versiones necessariò recurrendum. Hebraïco enim Textui longo temporum tractu irrepsisse dubia, vel ipsæ ab antiquo

antiquo variæ lectiones probant : nec deesse menda constat ; atque ut cætera omittamus , unum illud ineluctabile in Psalmo acrostico CXLIV. ubi versum integrum deesse Hebræis , ipsa ratio Acrostichi dubitare non sinit , prætermissâ litterâ *Nun :* quem Hebraïci Textûs defectum , Græcæ & Latinæ Versiones plenè & accuratè supplent.

DISSERT. DE PSALMIS.

Huc accedit vocum Hebraïcarum obscuritas nullo alio modo elucidanda clariùs quàm per antiquissimas Versiones, ubi meliùs & tutiùs , tanquam ex propinquo , originalis linguæ servatur ingenium & spiritus. Tum quibusque linguis sua inest proprietas , nec vox voci respondet ex æquo, ut notum est. Quare dùm variant Interpretes , aliusque aliò collimat , originalis linguæ vim, atque , ut ita dicam , amplitudinem ex ipsâ Interpretationum varietate percipimus : unde sancti Patres , quique inter eos , vel exquisitissimi judicii , limatissimique ingenii sunt , Chrysostomus ac Theodoretus , variantes versiones , illumque , originalem Textum assiduè memorant ; non ut lectoris confundant intelligentiam , sed potiùs ut juvent : atque omninò vigilanter suoque more Augustinus : *Adjuvat legentes ipsa varietas ;* ut illa discrepantia versionum , quæ nil nisi ambiguitatem paritura videbatur , intelligentiæ ac perspicuitati vertat. Quin ipsa Ecclesia Catholica dissonantes versiones adeò indifferenter habet , ut cum Psalmo XCIV. Vulgata legat : *Quadraginta annis offensus fui ;* nos contrà in Nocturno canamus : *proximus :* diversissimo sensu , sed utrobique sano : quod exempli loco ponimus , ne cum lectoris fastidio omnia persequamur.

Lib. II. de Doct. Chr. 11.

XXVII. Harum regularum usus ; versio Hieronymi ex Hebræo.

Has igitur secuti regulas , varias versiones adhibemus ; parcè illud quidem , ne superfluis lectorem oneremus : Hebraïcos verò fontes , quàm possumus latè pandimus : idque ut feliciùs præstemus ac securiùs , Hieronymianam versionem , eam , quam ex Hebraïcâ veritate edidit , magno emolumento futuram legentibus , è regione Vulgatæ ponimus. Quod dùm facimus , non nostrum , sed Ecclesiæ Catholicæ judicium sequi nos credimus : quippe quæ & *in interpretandis Scripturis* , *Doctorem maximum* Hieronymum prædicet : & ejus versionem in cæteris Scripturæ libris sequendam judicarit ; idem , ut videtur , factura in Psalmis , nisi ex quotidiano usu tenaciùs inhærerent memoriæ , quàm ut alteri Versioni loco cederent.

Coll. fest. S. Hier.

Neque enim ulla ratio excogitari potest , cur in cæteris Scripturæ libris , duce Hieronymo Hebraïcam veritatem magis approbaret ; in Psalmis verò minùs : nisi fortè suspicemur , ipsum Hieronymum in Psalmorum versione indiligentiùs esse versatum , contrà quod ipse profitetur præfatione ad Sophronium , quam suæ versioni præfixam esse voluit , & nos hîc præposuimus.

Sanè confitemur Vulgatæ nostræ , quæcumque illa sit , Psalmorum Versioni , certè vetustissimæ , ac vetustissimarum Ecclesiarum auctoritate fultæ , inesse quemdam pietatis spiritum , persæpè etiam in verbis efficaciam singularem. Cæterùm Hieronymianam , quam commemoravimus , versionem planiorem aptioremque esse , ac limpidiùs fluere , lector diligens facilè animadvertet : quare in notis nostris , pars expositionis erit Hieronymianam Interpretationem , hoc est , Hebraïcam veritatem digito indicare. Nec prætermittimus , sicubi Hieronymus pro verborum ac phrasium obscuritate , ab Hebraïco fonte nonnihil deflexisse videatur. Atque hæc de

versionibus, quantùm ad institutum nostrum, dicta sufficiant: cætera in eam rem vulgata enarrare non est animus, nullo laboris fructu nec dicendi modo.

CAPUT VI.

De titulis, aliisque notis: ac de argumentis, auctoribus, & ordine psalmorum: deque choreis & piâ saltatione, ac metrorum ratione.

XXVIII. Tituli psalmorum authentici. *Præf. comment. in Ps.* *In Ps. LIII.*

PSALMORUM titulos divinitùs inditos conservatosque dicimus, ut Psalmorum auctores & argumenta noscerentur: quam Psalmorum clavim Hieronymus meritò pronuntiat, nec magis licere sine titulo Psalmum, quàm sine clavi domum ingredi. Nihil enim magis adjuvat intelligentiam, quàm rerum, personarum, ac temporum notæ, & ipse Auctoris scopus cognitus. Nec abludit Augustinus: *Inde* (ex titulo scilicet) *pendet omnis versus qui cantatur.* Tùm: *Si quis cognoscat quod in domûs fronte positum est, securus intrabit. Nec cùm intraverit, errabit: hoc enim in ipso poste prænotatum est, quomodò interiùs non erretur.* Neque verò ulla ratio sinit, ut titulos à reliquo Scripturarum corpore amputemus, cùm eodem tenore legantur cum reliquis; atque in Textu pariter, & in omnibus versionibus positi reperiantur: denique ab omnibus expositoribus sive Christianis, sive etiam Judæis, pari cum Psalmis ipsis religione explicentur. Qui enim titulos non uno modo intelligant, video esse quàm plurimos; qui de titulorum auctoritate dubitarit, ex antiquis omninò neminem. Et quidem expositores plurimi Psalmos non eorum esse volunt, quorum nomine inscribuntur, Asaphi, Idithuni, Mosis ipsius; de quibus dicemus posteà: at illi non rejiciunt titulos, sed sententiæ suæ accommodant, & cur eorum notentur nomine, causas alias quærunt, illæsâ interim tituli auctoritate: quo inviolabilem sacrosanctamque esse oportet. Quin etiam Augustinus de titulo Psalmi L. sic habet: *Hoc non in Psalmo legitur, sed in titulo: in libro autem regnorum pleniùs legitur: utraque autem Scriptura canonica est.* En titulos pari jure vocat canonicos, quo ipsos Regum libros: quo quid clarius? nec aliter in Psalmum LXIV. cujus expositio sic incipit: *Agnoscenda est vox sanctæ Prophetiæ, ex ipso titulo Psalmi hujus:* similia passim. Quid autem Theodoretus? Eo ab Augustino differt, quòd hic quidem intentus allegoriis aut moribus, ut solebant in concionibus ad Populum, titulos qui in Septuaginta tantùm, quique in Hebræo etiam habeantur, nullo refert discrimine. At Theodoretus ubique historiæ ac literæ memor, non ita. Nam ipsi Septuaginta seniorum codices quos tractabat, ita quosdam titulos addebant iis quos Hebræus habet, ut etiam annotarent in Hebræo deesse, Psalmosque his titulis notatos esse anepigraphos, seu sine titulo. Id verò Theodoretus, secutus, ut solet, Chrysostomum, assiduè notat: ex quo efficit illos non in antiquis inventos codicibus, sed à studiosis quibusdam appositos; atque adeò dubios, falsos, rejectitios, quòd in Hebræo non sint: quòd nec in antiquis Septuaginta

Ad Psalm. XXVI, XXVIII, LXIV, LXV, LXIX, LXX, LXXII, XCV, XCVI, CXXXVI, CXLII.

seniorum codicibus: quòd non denique in hexaplis: quæ Septuaginta senum versio, una sit accuratissima, atque Hebræis codicibus convenientissima. De titulis verò absolutè hoc asserit: eos eodem cum Psalmis dictatos spiritu, eodemque instigante, & ex æquo ab Esdrâ restitutos, & à Septuaginta senibus translatos: piaculumque esse, dubitare de titulis, seque Spiritui Sancto anteferre. Quo professò testatur, id omne esse sanctum, quod illi seniores ex Hebraïco fonte transtulerint, adeoque titulos eodem jure censeri, quo Psalmi habentur. Ex quo illud efficitur, in titulis quidem, ut in reliquo Textu, esse potuisse diversas Interpretationes, variasque lectiones; quasdam etiam studiosorum notas de latere in corpus adscriptas: cæterùm titulos quos in originalibus libris fuisse constaret, à nullo unquam antiquo Doctore in dubium revocatos fuisse.

XXIX. Item de titulis, deque aliâ notâ ad Ps. LXXI.

Est & alia nota insignis in fine Psalmi LXXI. *Defecerunt laudes David filii Jesse:* ex quâ suo loco pro certo statuemus, aliam Psalmorum collectionem fuisse ante istam Esdræ quam nunc habemus: quo etiam clarum fit, ab Esdrâ in novâ collectione veteres notas studiosè retentas, in antiquitatis memoriam: unde prudens Lector eliciet, ab Esdrâ nihil mutatum fuisse, præter Psalmorum ordinem: cæterùm notas omnes adeoque & titulos vetustiores esse, Psalmisque ipsis coævos atque congeneres, aut certè paulò pòst recentissimâ memoriâ scriptos, neque à quoquam sine piaculo contemnendos.

XXX. De Psalmorum auctoribus.

Hinc videtur solvi quæstio de Psalmorum auctoribus: cum aliqui Davidi, aliqui Hemano, Ethano, aliis, ipsique adeò Moysi imputentur. Nam de Asapho Idithunoque alia est ratio; quibus attribui potuere, non ut Auctoribus, sed ut cantorum præfectis: quod suo perpendemus loco. De Moyse autem quis tale quid dixerit? Prætereà persæpè in ipsis Psalmis videas quæ non ad Davidis, sed ad diversissima tempora manifestè pertineant, puta captivitatis aut desolati Templi: in quibus proinde nulla jam Arcæ mentio, quæ in antiquioribus Psalmis vel familiarissima est: quippe cum exusto Templo amissa fuerit, neque unquam Populo restituta. Hos Psalmos Davidi tribui, vix ratio sinat. Quæ tamen nihil prohibent, quominùs Patres varient. Quidam enim Davidi omnes attributos volunt: qui Moysi inscribatur, eum à Davide in Mosis personâ compositum: quæ posteriora tempora spectent, eos à Davide prophetico spiritu conscriptos. Nos cum Hieronymo planiorem secuti viam, nihil obstare videmus, quominùs à diversis Auctoribus scripti esse existimentur: iisque tribuantur, quorum nomen præferunt. Neque inde aliquid auctoritati detractum est, cùm ea non à Davidis nomine, sed à Spiritu Sancto dictante repetatur: quin etiam accedat & auctoritas & gratia, ex aliorum auctorum, puta Mosis, nomine. Quod autem de Prophetiâ dicunt, ut non refugimus, si certa ratio addicat, ita gratis dici nolumus; aut facilè referimus ad Prophetiæ rationem, id, quod nihil involutum, nihil arcanum aut mysticum, sed puram planamque historiam continet, quod Prophetæ non solent.

Inf. ad Psalm. LXXIX.

Præf. ad Sophronium.

XXXI. Item de titulis, aucto-

Hinc certa paratur via ad argumenta Psalmorum; quippe quæ persæpè in ipso titulo declarentur: quo exemplo ad quærenda cætera, piorum

DISSERT. DE PSALMIS.

ribus & argumentis psalmorum; horum utilitas.

Act. IV. 25.
Epist. 139. ad Cypr. Presb.

studia accenduntur. Et quidem Psalmos aliquot sine titulo, puta secundum, Davidi tribuendos vel ex Actis constat: sive tituli exciderint, sive alia causa subest. In his aliquid auxilii præsto esse videbatur ex eâ regulâ quam Hieronymus tradidit: ut omnes Psalmi, qui cujus sint titulum non habent, iis deputentur quorum in prioribus Psalmis nomina continentur: quam regulam ad argumenta Psalmorum Doctores Hebræorum patere volunt. Verùm hanc regulam nec Patres reliqui secuti sunt, & nos ex rebus ipsis non satis certam esse comperimus. Ecce enim, verbi gratiâ, secundus Psalmus non habet titulum: ejus ergo sit, cujus est primus: at & primus anepigraphus. Fallit ergo regula, jam inde ab initio. Neque in decursu tutior, ut consideranti perspicuum fiet. Quare ubi certa in titulis argumenta desunt, Chrysostomi, Theodoreti, aliorumque Patrum & Interpretum exemplo conjecturas adhibemus, ex rerum, personarum, ac temporum notis: sacrâ etiam historiâ, quâ diligentiâ possumus, recensitâ. Certè in eo maximè laboramus, ut ad certum scopum Lectoris dirigamus animum: quo uno maximè intelligimus adjuvari memoriam, mentemque revocari, ne per inania divagetur. Atque hæc erant, quæ de titulis & argumentis generatim diceremus: particularia suis locis posita meliùs intelligentur.

XXXII. De *selâ*, nihil ad sensum pertinente.

Theod. præf. in Psalm.

De *sela*, uno verbo. Est quidem ea nota sæpè intertexta Psalmis: interdum etiam in fine posita: quam vocem Septuaginta & Theodotion, & Symmachus, diapsalma vertunt, eâque designari volunt canendi vices aut flexus: Aquila verò quem Hieronymus sequitur, ubique vertit: semper: tanquam nota illa sit rei sempiternæ, ut idem Hieronymus interpretatur: quod tamen sensui non congruit, ut suis in locis videre est. Nos cum Theodoreto plures Interpretes secuti, diapsalma intelligimus: neque ad res, sed ad rationem cantûs pertinere arbitramur: interim indicamus, quid sit illud, *semper*, quod in Hieronymianâ versione à reliquo sermone divulsum, sæpè reperitur: in Vulgatâ verò nostrâ ubique prætermittitur: neque immeritò, quippe quod nihil ad sensum faciat.

XXXIII. De Choreis ac metris.

Exod. XV. 20, 21.
2. Reg. VI. 14.
Orat. 4.

Sanè in sacris hymnis diversissimos modos fuisse adhibitos: varia etiam instrumenta musica, seu Psalmi graviores, seu lætiores erant, & res ipsa probat, & ex Psalmorum titulis indicari videtur. In canendo quoque priscum illum populum sacras egisse choreas, easque choreas in ipso maris Rubri transitu à Mariâ sorore Aaron, piisque mulieribus primùm celebratas, transiisse ad posteros, atque ab ipso Davide fuisse frequentatas, sacra narrat historia. Quâ de saltatione præclarè Gregorius ille Theologus: non eam dissolutam indecoris incompositisque motibus, qualis erat Herodiadis; sed agilis & modesti, variisque motibus atque progressibus ad Deum incedentis animi esse mysterium: εὐκίνητα ἢ πολυστρόφω καλὰ θεὸν πορείας μυστήριον. Cantus autem & choreas strophis antistrophisque, variisque vocum motuumque flexibus atque reflexibus constitisse, ad Psalmum LXVII. ex Philonis quoque testimonio referemus. Cui etiam rei inserviisse ipsum, *sela*, de quo modo diximus, suspicamur. Sed horum omnium vis ritusque pridem intercidit. Quin etiam excidit ipsa metri ratio: nisi quòd antiquos hymnos, quos Psalmos interpretamur, plerum-

Lib. de Vit. contempl. sub finem.
Ibid.

que trimetros fuisse idem Philo memorat : sed quæ horum ratio fuerit, ut rem vulgò notam præterit, neque eâ de re Hebræorum Magistri quidquam idoneum, quod sciam, tradiderunt. Clemens Alexandrinus vir doctissimus, idemque priscæ reconditæque doctrinæ studiosissimus, ac multarum rerum scientiâ clarus, de Psalmis Davidicis sic memorat : eos potissimùm ad gravitatem Dorici cantûs fuisse compositos, qui & antiquissimus fuerit, & spondæis stabilis, & ad celebrandam Dei majestatem numerosis illis sonorisque vocibus, ac deinde consecutis gravissimis motibus aptissimus. Hujus gravitatis specimen deprehendere mihi videor in ipso *hallelu ia*, longissimis quatuor constante syllabis ; si quidem antiquissimis Interpretibus credimus, ita vertentibus : ἀλληλούϊα : quæ vox, cùm Populo in Dei laudes exclamanti familiarissima fuerit, ejus rei gratiâ præfigitur Psalmis, has laudes personantibus : gravitate pariter atque exultatione in unum temperatis, ac lætitiæ intermixto tantæ majestatis metu, juxta illud Davidicum : *Exultate ei cum tremore.*

DISSERT. DE PSALMIS.

Lib. VI. Strom.

Ps. II. 11.

XXXIV. De instrumentis musicis.

De instrumentis musicis, id certum, apud Hebræos usitata in sacris sive quæ flatu aut animâ, ut tubam : sive quæ percussione solâ, ut cymbalum : sive quæ etiam fidibus constitissent : quod genus à tangendo seu pulsando *neghinoth* vocabatur. Hujus sunt species *kinnor* seu cinyra aut cithara ; & *nebel* seu nablium, aut psalterium : quod utrumque cum voce conjunctum memoratur Psal. LVI. 9. *Exurge, lingua mea, exurge, psalterium & cithara :* & alibi passim. Psalterium autem fuisse decachordum patet Psal. XXXII. 2. *In psalterio decem chordarum psallite illi :* aliisque in locis : ut illud Psalm. XCI. 4. *In decachordo psalterio :* quod in Hebræo legitur : non ad distinguenda organa, sed ad unum idemque organum describendum pertinere intelligatur. Nam *citharam*, quæ in eodem versu memoratur, octochordam fuisse tradunt. Certè reperitur in titulis Psalmorum, *schemínith*, quod nostri pro octavâ vertunt : Chaldæus, eumque secuti gravissimi auctores, octo chordarum citharam interpretantur ; quanquam alii ad tonos magis quàm ad numerum chordarum referunt. Pulsabant autem digitis, non plectro, ut videtur, de quo nulla mentio in Scripturis. Atque id genus quod fidibus constaret, duplex recensetur : alterum quod ex inferiori ; alterum quod ex superiori parte, tonorum modulos discriminaret : ac posterioris generis psalterium sive nablium fuisse, Basilius aliique ex Traditione referunt : nobis ea omnia, ut parùm necessaria, ita non planè comperta ingenuè profitemur.

Ps. VI. & XI.

Basil. in Ps. I. T. I.

XXXV. Psalmorum ordo incompertus.

De Psalmorum ordine fixum illud, in collectione nostrâ, nullam temporis haberi rationem. De rerum ordine, nihil certi compertum habemus, præter illud Chrysostomi : Tristiores Psalmos ferè primo ordine collocatos ; lætiores & qui laudem sonent, ad finem reservatos, ut laboribus doloribusque exercitatus animus, in Dei laudes, inque ipsum *halleluia* desineret, ibique facto fine conquiesceret.

Chrys. in Ps. LI. p. 1021.

CAPUT VII.

De ratione legendi & intelligendi Psalmos.

XXXVI. Utilis obscuritas; ex fide intelligentia.

PSALMOS ut & cæteras Scripturas, Divino Spiritu id agente, ita compositos esse constat, ut plana & aperta obscuris implicitisque interjecta sint: quam in rem egregiè Augustinus: *Locis apertis fami: obscuris fastidio occurritur.* Id ergo agat vir pius, ut claris & apertis fidem, spem, caritatem alat: hæc instigat memoriæ: his se extollat ad Deum. In obscuris id primum cogitet, quod idem Augustinus ait: *Si parùm intelligit populus Christianus psalmos quos cantat, credit bonum esse quod cantat.* Hâc fide viam paret ad intelligentiam: eodem Augustino teste: *Gradus intellectûs fides; fidei fructus intellectus.* Hinc reconditos sensus pio labore quærat: & quasi medullam fracto nucleo suaviùs gustet.

Lib. II. de doct. Chr. cap. 6. *Tract. XXII. in Joan.* *Ibid.*

XXXVII. Ratio legendi psalmos; pauca de auctoribus quos maximè secuti sumus, ac de commentario Hieronymi in Psalmos.

Nos pium hunc laborem adjuvandum suscepimus: dum constitutis argumentis scopum attentioni figimus: dum scrutamur litteram, & ex sacrâ historiâ, quantùm possumus, omnia repetimus: dum interdùm annotamus quæ pietatem inflamment; alia eo exemplo quærenda indicamus. Occurrunt sanè in Psalmis magnæ difficultates: Tu his superandis nostras notas adhibe, breves illas ac parabiles, quoad ipso usu doctus, meliora assequare. Nec tamen hîc subsistas velim: non enim delectabit Psalmus per singulos versiculos anxiè excussus, ac velut articulatim incisus: tu mihi Psalmi scopum, tu tenorem universum mente complectere. Ac si quidem in Psalmorum titulis præfixa argumenta repereris, rectè: sin minùs, vel nostris utere, vel horum exemplo alia ipse conquire: hùc deinde collima, hùc omnia refer. Neque hîc gradum figito: quin Davidem secutus, ac pias in laudes effusus, sancto amori vela pandas: ibi agente intùs spiritu, tanta illa, tam mira, tam beata fient, quanta nos nec docere nec scribere, ac ne quidem animo providere possumus.

Hùc ut te perducamus, optimos quosque ac sanctissimos Interpretes sequimur; è Græcis Chrysostomum, Theodoretum; è Latinis Ambrosium, Augustinum; alios ejusdem notæ: certè Hieronymum hâc in re eminentissimæ auctoritatis virum, non modò perpetuum Interpretem, ac per aspera quæque viæ ducem damus; verùm etiam ex doctissimis ejus lucubrationibus atque ex ipsis Commentariis in Psalmos, selectissima quæque proferimus.

Neque nos fugit hos Commentarios à Sixto Senensi & aliis, sancto viro abjudicatos. Nos ejus esse dicimus, qui quadringentesimo ferè Christi anno scriberet: qui nullam memoraret hæresim quæ non quarto seculo extitisset: qui Monachi proposito viveret: qui Hierosolymitanum solum rusque Betlemicum præsepi Dominico delectatus, incoleret: qui ea, quæ ex Hebraïcâ eruditione promeret, Hieronymo proferret ubique gemina. Sin autem sæpè allegorica, & alia quæ ab Hieronymi consuetudine ac sensu abhorrere viderentur: nihil mirum, cùm in ipsâ præfatione testetur, à se quidem tradi magìs Origeniana quàm sua: quod & ipsum Hierony-

Præf. in Ps.

mus sæpè fecerit, ne quidem admonito Lectore. Quin etiam in Psalmum XCIII. longam Interpretationem referemus, quam ipse Augustinus ex Hieronymi Commentariis in Psalmos sumtam esse testetur, tam reliquis similem, ut nihil suprà. Refert & Gregorius ex eo Commentario quædam sub Hieronymi nomine. Quin ipse Hieronymus eas Interpretationes à se in Psalmos editas memorat, quæ in hoc libro reperiantur. His victi fatentur hos Commentarios ex Hieronymo potissimùm esse consarcinatos; quod nobis sufficit.

Lib. I. adv. Ruf.

Comm. in Ps. II.

XXXVIII. Ordo versuum; Vulgatæ glossemata, quorum hic pleraque referuntur.

Cæterùm ad intelligendam Vulgatam versionem, non parùm hæc conferant. Primum, si restituas, ut fecimus, versuum distinctionem interdùm perturbatam: alterum, si annotaveris quædam Vulgatæ glossemata, ut est, benedicere Dominum, pro laudare, celebrare: item, exultare, eodem fere sensu: ut, *exultabit lingua mea justitiam tuam:* & *exultabo manè misericordiam tuam;* pro laudabo, celebrabo cum gaudio; quo ferè sensu confiteri, pro laudare: confessio pro laude; quanquam suo quoque sensu, ponitur pro, confiteri peccata: mortifico, pro morti dedo: mortificati pro cæsis: malignari pro malè agere: zelare pro invidere, sive æmulari: redimere pro liberare; aut etiam pro emere, comparare seu sibi vindicare: furor pro irâ vehementi: salutare Domini, pro salute quæ ab ipso sit: cornu pro superbiâ, sive etiam pro robore: in idipsum pro simul, ut est, *exaltemus nomen ejus in idipsum*, id est, simul, pariter: peccatores pro impiis, interdum pro inimicis: in finem, pro admodùm, pro in perpetuum: legem dare, statuere, ponere, pro docere: moveor pro cado vel labasco: calix pro portione alicui attributâ: funes seu funiculi, pro eodem, comparatione ductâ ab agris metendis & dividundis: ossa pro viribus; sæpe pro interioribus: quo ultimo sensu, & venter & renes: adinventiones pro studiis, cogitationibus: mansueti pro piis: pauper pro afflicto & calamitoso; interdum pro viro bono ac modesto, nec inflato opibus. Jam illa notiora, usquequaque pro semper: infernus pro sepulchro: framea pro gladio: scandalum pro offendiculis: spiritus pro flatu & vento: humilis pro vili, atque eodem exemplo humilitas pro vilitate atque infirmitate: reverentia pro ignominiâ & confusione: necessitates pro angustiis: exercitatio pro meditatione passim. Jam, dirigere pro rectum facere: corrigere pro regere vel dirigere: quod est ipsum persæpe appendere, ut *correxit orbem terræ*, id est, direxit, libravit quasi utrinque appenso pondere, atque eodem sensu correctio, directionis ac firmamenti loco: convertere pro reverti, sæpè pro avertere, aut simpliciter vertere, vix ullo persæpe præpositionum discrimine, non modò in verbis compositis, sed etiam in universâ phrasi: quale est illud, *averte mala inimicis meis*; hoc est, adversùs inimicos. Denique causales particulæ, quia, quoniam; sæpe pro etenim, pro tamen, pro quamvis, pro cum; quale est illud specie obscurissimum, re planissimum: *Et omnes vias meas prævidisti: quia non est sermo in linguâ meâ:* quo quid obscurius? at verte sic: Tu quidem, ô Deus, omnes cogitationes meas prospexisti, cùm ne verbum quidem proferrem ullum: plana sunt omnia, significaturque nihil opus verbis, arcana omnia in ipso mentis nostræ sinu intuenti. Interjectiones quoque: Euge, quod est animan-

Ps. L. 16. LVIII. 17.

Ps. XXXIII. 4.

Ps. XCV. 10.

Ps. LIII. 7.

Psalm. CXXXVIII. 4.

tis, pro vah, quod magis est indignantis & exprobrantis. Atque hæc ex eo orta, quòd ejusmodi in Hebraïcâ linguâ suam proprietatem habent, cui Latina non respondeant. Mitto Hebraïsmos in sacris versionibus frequentissimos, dum interpretes anxiè metuunt, ne verbo Dei aut addant, aut detrahant vel apicem unum, suaque interserant; atque ideò obscura malunt quàm aliena tradere. Hinc ergo Hebraïsmi suis annotandi locis: frequentiores hi: verbum, pro ipsâ re: anima, pro personâ totâ, seu pro supposito, ut aiunt, atque ipso individuo, animâ simul & corpore, ut cùm de Josepho scribitur; *ferrum pertransiit animam ejus:* id est, personam, corpus. Sic est anima: *nephesh*: aliud est, *rouach*, spiritus, mens ipsa sive anima rationalis. Alius Hebraïsmus frequens; *hæc facta est mihi*: absolutè ut nos dicimus: hoc factum est mihi: Latini negotium subintelligunt, ac neutro vertunt: Hebræi fœminino. Item tabernaculum pro domo, frequens: fortè ex antiquo ac pastoritio ritu habitandi sub pellibus: decor pro templo, seu tabernaculo, pro arcâ, pro sacro monte in quo collocata erat: quòd ea terræ sanctæ, ipsisque Israëlitis, decori & ornamento essent. Pariunt etiam obscuritatem in verbis conjugandis, temporum non satis observata discrimina, cùm præteritum pro futuro, aut vicissim ponunt: præsentis quoque temporis ambiguâ plerumque apud Hebræos notâ. His qui insueverit, non levi in psalmis exponendis labore levabitur. Illud interim admoneo, ne solœcismos nimis horreant. Nostri enim interpretes, quod fatendum est, dum se plebeïo sermoni ac vulgi captui accommodant, nihil barbarismos aut solœcismos veriti, atque omninò ex Græco malo Latinum pejus fecere: quem in locum præclarè Augustinus: *Qui sunt in stylo delicatioris fastidii, eò infirmiores sunt quò doctiores videri volunt; bonorumque ingeniorum insignis est indoles, in verbis verum amare, non verba.*

Ps. CIV. 18. — *Ps. CXVIII. 56.* — *De Doct. Chr. II. 13. IV. 11.*

CAPUT VIII.

De usu Psalmorum in quocumque vitæ statu.

XXXIX. Ut in Davidis rebus, se ipsum quisque cogitet; ex sancto Athanasio.

JAm eò devenimus, cujus gratiâ cætera instituta sunt, nempe ut psalmis rectè & ex Spiritûs sancti magisterio utamur. Eum in locum extat magni Athanasii Epistola ad Marcellinum, cujus hæc summa est: Psalmos ad omnem pietatis usum esse accommodatos, tribus maximè causis: primum, quòd reliqui libri singulare quoddam argumentum habeant, cùm Psalmi omnia complectantur, historiam, mores, legem universam; Christum, ejusque gesta ac mysteria: veteris denique Novique Testamenti partes omnes, quotquot essent, ut suprà vidimus: alterum, quod in psalmis omnem humanam vitam, omnes casus adversos prosperosque videas. Rectè omninò, cùm David proponatur unus omnium exemplum: pastor ignobilis: Rex à Deo designatus: tum singulari prælio victor; dux belli, regis gener atque aulæ miraculum: posteà infesto rege vagus, inops, nullâ apud cives, nullâ apud exteros sede. Quin etiam idem David jam Rex, stabili jam imperio, totque victoriis propagato, iterùm infectante Absalomo filio, profugus ac despectus, ubique spectaculum

cu lumrerum humanarum ; atque ut ipse de se cecinit, ut portentum factus : unus omnia expertus, regum fluxam gratiam & acerba odia : plebem instabilem : infidos amicos : filium quoque infensum : hoc est, domi forisque intuta omnia & adversa ; animo interim divinis imperiis ubique obsecundante, atque adeò inconcusso. In hoc ergo intuere, tanquam in speculo, omnes fortunæ vices ; fortunam autem atque humanas res quid loquor ? Sunt & rebus divinis suæ vicissitudines, non Deo sed homine variante, atque ad mutationes suas quodammodo inflectente divinum illud. Ecce enim sanctus David, ab innocentiâ in peccatum, à peccato ad pœnitentiam versus, te docebit, castæ ac puræ animæ quàm se amicum Deus præbeat : quàm offensus territet, & quas intentet minas : quanto solatio sit peccata deploranti ac deprecanti veniam. Hæc igitur meditare, resque Davidis tuis rebus accommoda : sic ad veram pietatem, & ad veram rerum divinarum humanarumque notitiam, proficere poteris.

XL. Cum Davide expurgandi & ad Deum transferendi affectus : ex eodem Athanasio.

Hùc accedit tertium, his ferè consectaneum : in uno Davide, animi affectus omnes, cuicumque scilicet fortunæ accommodati. Neque enim David, aut ullus verè pius, affectavit unquam stultam illam fictitiamque *apathiam*, hoc est, imperturbabilitatem, sive potiùs indolentiam aut insensibilitatem, si ita loqui fas est, quam Stoïci jactant. Vis metum ? *Considerabam ad dexteram, & videbam ; & non erat, qui cognosceret me : periit fuga à me ; & non est, qui vitæ meæ curam gerat.* Vis animum dolore mersum ? *Tribulationes inferni invenerunt me : præoccupaverunt me laquei mortis.* Vis post periculum exultantem ? *Circumdantes circumdederunt me : & in nomine Domini ultus sum eos.* Et : *Aperite mihi portas justitiæ, ingressus in eas, confitebor Domino :* &, *Hæc dies quam fecit Dominus :* talia ubique inveneris : ubique spes, metus, dolores, gaudia, eaque omnia ad summum. Quorsùm igitur ista ? nempe hùc : ut affectus purgentur, ac Deo serviant : spes ab humanis rebus ad eum traducatur : metus ac tristitia gravibus in periculis frangant superbiam, Deumque ultorem in animum reducant : gaudia ad verum revocentur usum, quod est gaudere in Domino, exultare in Deo salutari suo : ut quocumque in affectu verseris, sive læteris, sive metuas, sive supplices, sive gratias agas, exemplum habeas quid canas : Psalmorumque verba tibi aptes : imo non alium, sed te ipsum loqui sentias. Hæc suadet Athanasius : eam enim Psalmorum esse vim, ut cùm cæteri libri diligendum Deum, orandum atque ad veniam inflectendum, deploranda peccata, eorumque agendam pœnitentiam doceant : sit in Psalmis formula orandi, pœnitendi, exultandi in Domino, & in quocumque statu acceptæ, amissæ, recuperatæ gratiæ, ea exequendi quæ Deo placeant ; quo nihil promtius ad corrigendos mores, atque affectus omnes submittendos Deo : hinc illud effici, ut animus diversis affectibus veluti chordis intensis & in perfectissimum concentum temperatis, homo ipse sub Dei manu sit organum musicum, in quo nihil inveniatur dissonum ac discordans : non idem rectè sentiat, ac pravè agat ; vel in uno genere rectus, in alio pravus sit : in quo denique nulla sit perturbatio, nullus inordinatus affectus, sed totus homo rectâ ratione ductus, ac Divinæ serviens voluntati : ex quo existat illa *euthymia*, sive recta & æquabilis animi compo-

Ps. CXLI. 5.
XVII. 6.
Ps. CXVII. 11, 19, 24.

sitio, de quâ Apostolus: * *Æquo animo aliquis in vobis est? psallat:* quo etiam intelligimus Deo psallere, aut canere posse neminem, qui non in Deum tendat, omnibus animi affectibus ex rationis præscripto aptis & ordinatis.

* *Jac. V. 13.*

Hæc ferè Athanasius ille magnus, quæ à sene quodam viro venerabili accepisse se refert: cætera quæ ad singulorum Psalmorum in quocumque vitæ statu vim usumque memorat, hîc prætermittimus, quòd in singulis quibusque Psalmis observare ea, magis è re arbitramur.

XLI. Vera psalmodia ex S. Augustino. *In Ps. XCI. 4.*

His consentanea scripsit Augustinus: *Qui sunt*, inquit, *qui psallunt? Qui operantur. Parum est. Qui operantur cum tristitiâ, nondùm psallunt. Qui sunt qui psallunt? Qui cum hilaritate faciunt benè. In psallendo enim hilaritas est, & quid dicit Apostolus? Hilarem enim datorem diligit Deus.* Is igitur est uberrimus sanctæ psalmodiæ fructus, ut benè facientes, cum beato Davide lætemur in Domino; quod à sancto viro præstitum in summis etiam calamitatibus. His institutus, Christiane Lector, perge ad intelligendos canendosque psalmos: perge ad psallendum Domino, quæ vel maxima pars est Christianæ pietatis. Atque ut id præstes, Davidem induito, ejusque intimis sensibus imbuare. Ac primùm quidem verba perpende, singulisque teipsum apta. Exemplum demus vel unum cujus ad normam exigas reliqua. Jaces in miseriis, qui frequentissimus est vitæ humanæ status: arripito Psalterium solatii loco. Ibi occurrat illud: *obmutui, & non aperui os meum:* quibus in verbis quanta vis? Non enim obmutui tantùm, sed ne *os* quidem *aperui:* non verba, non querelæ, non denique gemitus, aut inconditæ voces erumpunt doloris testes: cohibita intra pectus suspiria. Hæc extrà; intùs autem, *humiliatus sum:* non superbiâ, aut contemptu conticesco, quod est dedignantis; nec metu, quod est prementis magis ac dissimulantis, quàm continentis iram; sed reverentiâ ulciscentis Dei. Causa enim tam humilis silentii: *quoniam tu fecisti:* non Saül, non alii obtrectatores; sed tu qui hominum voluntates perversas regis. Nec interim, patientissimo quamvis deest acerrimus doloris sensus, quo victus exclamat: *amove à me plagas tuas:* abstine manum, cujus impetum jam ferre non possum: *nam à fortitudine manûs tuæ ego defeci:* nec vires ullæ suppetunt. Nec tamen succenseo sævienti quamvis: nam *in increpationibus, propter iniquitatem corripuisti hominem:* non irâ, non odio, aut libidine abreptus, increpas homines; sed justissimo quidem, licet intolerando judicio. *Et posuisti ut tineam omnia desiderabilia ejus:* omnes spes, opesque ejus corrupisti; quibus malis propulsandis homines frustrà laboramus: omninò enim *vanè conturbatur omnis homo*, neque ulla ratio expediendæ salutis, aut ullum à te nisi ad te perfugium. Quare ad divinam benignitatem totum se convertit: *Exaudi.... Domine.... auribus percipe lacrymas meas;* est namque vox in lacrymis: sunt tibi aures luctuum lamentorumque audientes. Atque hinc spes solatii: *remitte ut refrigerer, priusquàm abeam;* non à te voluptatem, non felicitatem postulo in hâc umbrâ vitæ fragilis; sed statim abituro breve refrigerium. Vita enim evanescit: vix respiravero cùm ecce mors aderit, *& ampliùs non ero.* Hujus exemplo cæteros non jam interpretare, sed imitare Psalmos, translatis ad te Sancti Davidis sensibus. Hæc autem

Ps. XXXVIII. 10. & seqq.

& similia si meditando & orando ex Psalmis exculpseris, fiet illud quod ait Paulus: *psallam spiritu, psallam & mente:* fiet illa sancta & perfecta psalmodia, quam Augustinus docuit, ad quam te manu ducimus.

DISSERT. DE PSALMIS.

Quis autem nobis dederit, ut cantando liceat suave illud experiri quod est apud Joannem: *si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum:* quodque est his consectaneum: *& quidquid petierimus, accipiemus ab eo, quoniam mandata ejus custodimus, & ea quæ sunt placita coram eo, facimus:* quâ fiduciâ exclamemus cum beato Davide: *ab omni viâ malâ prohibui pedes meos:* & illud: *& retribuet mihi Dominus secundùm justitiam meam, & secundùm puritatem manuum mearum in conspectu oculorum ejus:* neque interim in nobis, sed castè & sincerè gloriemur in Domino, cujus misericordiâ stamus.

1. Cor. XIV. 15. *1. Joan. III. 21, 22.* *Ps. CXVIII. 101.*

XLII. Optimus psalmodiæ usus, ex eodem Augustino.

Neque prætermittendum illud ejusdem Augustini passim; tunc Psalmos videri suavissimos, ac divinissimâ luce perfusos, cùm in his caput & membra, Christum & Ecclesiam, sive apertè propalatos, sive latenter designatos intelligimus. Neque propereà ab historico, sive litterali atque immediato, ut aiunt, sensu aberrare nos oportet: quin eò erit clarior ac fundatior secretioris illius intelligentiæ sensus, quò typum ipsum, hoc est, historiam, ac litteram figemus certiùs. Quare iterum atque iterùm erigamus animos: atque ubi Davidem atque Salomonem; tum Davidis hostes, Saülem, Achitophelem, alios; ubi bella & pacem, captivitatem, libertatem, ac cætera ejusmodi audimus; tum animo infigamus Christum, & Ecclesiam laboribus periculisque exercitam, atque inter adversa & prospera peregrinantem; tum sanctorum persecutores, non modò visibiles, sed etiam invisibiles illos atque aëreas potestates, pugnasque in hâc vitâ perpetes, ac secuturam posteà pacem sempiternam.

SANCTI HIERONYMI PRESBYTERI
IN PSALMOS
JUXTA HEBRAÏCAM VERITATEM
AD SOPHRONIUM PRÆFATIO.

SCIO quosdam putare Psalterium in quinque libros esse divisum, ut ubicunque apud Septuaginta Interpretes scriptum est, γένοιτο γένοιτο, id est, fiat fiat, finis librorum sit, pro quo in Hebræo legitur, amen, amen. Nos autem Hebræorum auctoritatem secuti, & maximè Apostolorum, qui semper in Novo Testamento Psalmorum librum nominant, unum asserimus Psalmorum volumen. Psalmos eorum testamur auctorum, qui ponuntur in titulis, David scilicet, Asaph & Idithun, filiorum Core, Eman Ezrahitæ, Moysi & Salomonis, & reliquorum quos Esdras primo volumine comprehendit. Si enim, amen, pro quo Aquila transtulit πεπιστωμένως in fine

tantùm librorum poneretur, & non interdùm aut in exordio, aut in calce sermonis sive sententiæ, nunquàm Salvator in Evangelio loqueretur: *Amen amen dico vobis;* nec Pauli Epistolæ in medio illud opere continerent. Moyses quoque, & Hieremias & cæteri in hunc modum multos haberent libros, qui in mediis voluminibus suis, *amen*, frequenter interserunt. Sed & numerus viginti duorum librorum Hebraïcorum, & Mysterium ejusdem numeri commutabitur. Nam & titulus ipse Hebraïcus, *Sepher tehillim*, quod interpretatur volumen Hymnorum, Apostolicæ auctoritati congruens, non plures libros, sed unum volumen ostendit. Quia igitur nunc cum Hebræo disputans, quædam pro Domino Salvatore de Psalmis testimonia protulisti, volensque te illudere, per sermones penè singulos asserebat non ita haberi in Hebræo, ut tu de Septuaginta Interpretibus opponebas; studiosissimè postulasti, ut post Aquilam, & Symmachum, & Theodotionem, novam editionem Latino sermone transferrem. Aiebas enim te magis interpretum varietate turbari, & amorem tuum quo laberis, vel translatione, vel judicio meo esse contentum. Unde impulsus à te cui & quæ possum debeo, & quæ non possum, rursùm me obtrectatorum latratibus tradidi, maluique te vires potiùs meas, quàm voluntatem in amicitiâ requirere. Certè confidenter dicam, & multos hujus operis testes citabo, me nihil duntaxat sententiæ de Hebraïcâ veritate mutasse. Sicubi ergo editio mea à veteribus discreparet, interroga quemlibet Hebræorum, & liquidò pervidebis me ab æmulis frustrà lacerari, qui malunt contemnere videri præclara, quàm discere. Perversissimi homines: nam cùm semper novas expetunt voluptates, & gulæ eorum vicina maria non sufficiant; cur in solo studio Scripturarum, veteri sapore contenti sunt? nec hoc dico, quò prædecessores meos mordeam, aut quicquam his arbitrer detrahendum, quorum translationem diligentissimè emendatam, olim meæ linguæ hominibus dederim; sed quòd aliud sit in Ecclesiis Christo credentium Psalmos legere, aliud Judæis singula verba calumniantibus respondere. Quod opusculum meum, si in Græcum, ut polliceris, transtuleris, & imperitiæ meæ doctissimos quosque viros testes facere valueris, dicam tibi illud Horatianum: *in sylvam ligna feras;* nisi quòd habebo solamen, si in labore communi intelligam, mihi & laudem & vituperationem tecum esse communem. Vale.

SUPPLENDA IN PSALMOS.

ADMONITO.

CUM quidam expostularent à novitiis expositoribus obscurari de Christo vaticinia Prophetarum, præsertim Davidica quæ cæteris clariora haberentur, neque servatam suam Ecclesiasticis dogmatibus similitudinem; ejusque rei gratiâ flagitarent ut amplificaremus nostras in Davidem notas, visum est de multis testimoniis pauca seligere, ex quibus de reliquis æstimari posset. Præmonere autem oportet de erroris fonte quædam, quæ lucem dicendis allatura sint.

Hìc iterùm appellare cogimur virum doctissimum Hugonem Grotium, commemoratis Prophetarum oraculis, quæ in Evangeliis, aliisque scriptis Apostolicis proferuntur, hæc notantem : » Non pugnare Apostolos adver- » sùs Judæos his quasi testimoniis, ut probent Jesum esse promissum Mes- » siam ; pauca enim sunt oracula quæ in hunc finem usurpant, contenti » cæterùm Christi miraculis & resurrectione. Unde concludit ; hæc igi- » tur omnia, & quæ alia sunt ejus generis suis locis excutienda, non in » vim argumenti propriè adhibentur, sed ad illustrandam atque confir- » mandam rem jam creditam. « Hæc in ipso initio docet ad Matth. I. 22. ubi refertur illud egregium de Virgine paritura vaticinium, Is. VII. 14. quo ex principio orsus, per omnes ferè notas id agit, ut in propheticis testimoniis geminos sensus proferat, quibus & ipse fateatur vim probationis amitti, neque convictioni esse locum; quæ ab Apostolorum mente immane quantùm discrepant : *Saulus enim multò magis convalescebat, & confundebat Judæos, . . . Affirmans quoniam hic est Christus.* Act. IX. 22. quid autem est affirmans, nisi non modò probans, sed certò demonstrans ? quomodò verò demonstraret, tota Scriptura narrat, atque ipse perspicuè oratione ad Agrippam : *Nihil extrà dicens*, inquit, *quàm ea quæ Prophetæ locuti sunt futura esse, & Moyses :* quibus tam invictam vim inesse crederet, ut & Agrippam urgeret his verbis : credis, Rex Agrippa, Prophetis ? Scio quia credis : & ipse Agrippa reponeret : in modico suades me Christianum fieri : prorsùs intelligens ex Pauli mente nullum patere effugiis locum, neque fieri posse ut Christianus non sit qui Prophetas audiat. Act. XXVI. 22, 27, 28. Quid autem Apollo ? » Nonne is est, qui vehementer Judæos » revincebat publicè, ostendens per Scripturas esse Christum Jesum ? « Act. XVIII. 28. Miro Beroënses quotidie scrutantes scripturas, si hæc ita se haberent : Act. XVII. omninò ex præcepto Christi : scrutamini scripturas :

Joan. v. 39. neque ad illustrationem rei, sed ad probationem certam, ut ipsa verba declarant.

Sanè quod aiebat Grotius, Apostolos contentos fuisse Christi miraculis, hoc uno loco perspicuè confutatur. Posteaquam enim hæc Christus edixerat : *Opera enim quæ dedit mihi Pater ut perficiam ea, ipsa opera, quæ ego facio, testimonium perhibent de me :* Joan. v. 36. continuò subdit illud : *scrutamini scripturas ..... & illæ sunt quæ testimonium perhibent de me.* En duplex testimonium, quo futuris quoque temporibus increduli revincantur : neque tantùm miraculorum, referentibus Apostolis : verùm etiam Prophetarum, qui & ipsi diem Christi tantò ante viderint, ac de eo testimonium tulerint : ut scilicet firmo gradu stemus *superædificati super* duplex *fundamentum, Apostolorum* videlicet ac *Prophetarum, ipso summo angulari lapide Christo Jesu.* Ephes. II. 20.

Neque tamen ideò tam morosos esse nos oportet, ut omnia quæ in Christum Apostoli quoque transtulerint, ejusdem perspicuitatis aut roboris esse credamus, cùm in multis subesse constet duos illos sensus quos affert Grotius ; imò verum illud, totam veterem scripturam ita à Spiritu Sancto comparatam, ut in Christum qui finis est legis, haud ægrè duci possit. Cæterùm eo vis probationis constat, quòd tot ac tanta sint quæ Christum merè & manifestè sonent, ut iis colligata cætera in eumdem sensum facilè coalescant. Cur autem eos locos qui certam probationem faciant, tam paucos ab Apostolis usurpatos esse Grotius dixerit, haud equidem intelligo ; cùm voces Prophetarum à Judæis Christum negantibus ignoratas, non paucas illas quidem, sed quæ per omne sabbatum legerentur, & ubique obvias, Paulus commemoraverit, Act. XIII. 27. & Romam adveniens eosdem Judæos à manè usque ad vesperam obrueret testimoniis de Jesu ex lege Moysi & Prophetis ; tam invicto probationum robore, ut rejici non possent, nisi per summam pertinaciam atque obdurationem cordis, exclamante Apostolo : *Quia benè Spiritus Sanctus locutus est per Isaiam Prophetam ad patres nostros, dicens : Aure audietis, & non intelligetis .... incrassatum est enim cor populi hujus,* &c. Act. XXVIII. 23, 26, 27. Quæ quàm iniqua essent, si Pauli testimoniis non modò copia, verùm etiam efficacia, visque argumenti defuit, nemo non videt. Quin etiam ipse Christus enumeraturus quæ incredulos discipulos redarguerent, non unum, aut alterum locum allegabat ; *verùm incipiens à Moyse & omnibus Prophetis, interpretabatur illis in omnibus scripturis, quæ de ipso erant ;* neque tantùm fideles, atque convictos, sed etiam inflammatos reliquit. Luc. XXIV. 27, 32.

Etiam addiderim nec probationes illas pauculas quæ Christo reservantur, integras remansuras, si Grotianis interpretationibus detur locus. Jam enim quòd Christus sit propriè Deus, Deique filius, quòd è Virgine nasciturus, quòd ascensurus in cœlum & ad dexteram Majestatis collocandus, cæteraque ejusmodi, per geminos sensus elabuntur ; quin ille ipse locus in Ps. XV. tam clarus, atque in Judæos de Christo resurrecturo à Petro & Paulo Apostolis tam apertâ argumentatione contortus, excidit ac Davidi quoque congruit, atenim Christo aptior, docente Grotio. Certè, si jam credideris, si benè in Christum affectus : cæterùm huic loco & aliis vis probandi

adimitur, id unum relinquitur, ut Christi res illustrent piâ magis accommodatione, quàm argumento certo: quo quid infirmius? Illud quoque de divisis vestibus; illud tam perspicuum de triginta denariis, si Grotio credimus, solvitur in metaphoras, ne hæc Christo sint propria. Quin illud Isaiæ tam singulare de peccatis nostris conjectis in eum, atque ejus vulnere seu livore expiatis, Jeremiæ quoque convenit: » Elusa Philippi responsio » ad Eunuchum quærentem: obsecro te, de quo Propheta hoc dicit? De » se, an de alio aliquo? « Act. VIII. 34. datumque quod responderet Evangelizanti Christum, & quo interpretem frustraretur; quibus quid aliud actum esse dixerim, nisi in his Prophetiis ostensum exemplum Judaïzantibus, quo impunè in cæteras etiam grassarentur?

Neque propterea contendimus, si quid in Prophetis, si quid in Psalmis, merè, proximè, vi verborum ac litteræ refertur ad Christum, ideò totum Psalmum, totum Prophetæ locum eò esse necessariò referendum; scimus enim divinos vates ita spiritu agi, ut à rebus humanis ad divinas, atque ad ipsum Christum repentè rapiantur. Neque refugimus quin quædam de Christo intelligenda, ad Davidem quoque, ad Salomonem, ad alium quemvis utcumque trahi possint, obliquè scilicet, impropriè, obscurè, & quasi per vim, cùm recto & plano sensu in Christum ferantur. Id contendimus, nedùm necesse sit ut hi gemini sensus ubique quærantur, contrà & esse oportuisse, & esse reverâ longè plurima vaticinia, quæ Christum proximè nulloque medio tangant; ac peccare in Christum qui quocumque modo egregiis illis à totâ Christianitate celebratis de Christi divinitate ac missione testimoniis, vim argumenti, legitimæque & invictæ probationis detrahant.

Id autem errati unde obortum sit viro eruditissimo Hugoni Grotio, expedire nos oportet, ac pio lectori pandere per quot ambages ad aliquam partem veræ lucis emerserit. Posteaquam enim Calvinismi pertæsum est, doluitque, oppresso penitùs libero arbitrio, fatales in peccatum quoque impulsus admissos, concessit in mitiorem, nec tamen sanam, Arminianismi sententiam; cui sectæ, quanta fuerit, duce Episcopio, cum novis Paulianistis affinitas, neminem latet. Neque tamen his statim addixit se Grotius; imò tractatu edito de satisfactione Christi, ipsum sectæ caput aggredi visus. Ad hunc librum ut responderit Joannes Crellius, illis quidem temporibus Socinianæ sectæ antesignanus, eruditi norunt. Certè Grotius ita est delinitus, ut viro gratias egerit, nec fateri piguerit multa se doctum, quibus ejus exemplo excitatus esset ad penitùs expendendum sensus sacrorum Librorum; quin etiam hæc addidit verba; » Illud sæculo gratulor, reper» tos homines qui neutiquam in controversiis subtilibus tantùm ponant, » quantùm in verâ vitæ emendatione, & quotidiano ad sanctitatem pro» fectu. « Hæc facilè intelligent qui in sectæ ingenium penetraverint. Sanè videmus quales tùm fuerint suborti Grotio scripturæ interpretandæ duces, ac veræ pietatis auctores, manifesti scilicet Christi divinitatis hostes; hos admiratur; hos bono sæculi confitetur natos; ac ne quid prætermisisse videretur, clarè pollicitus omnia officia & Crellio & suis: » Omnia, in» quit, facturus, & tui & tuorum quos singulariter amas, causâ. Itaque

» alterâ Epistolâ id à se constitutum profitetur : omnia Crellii legere & » relegere diligenter, expertum scilicet quo fructu id antehàc fecerit ; fau- » staque imprecatur ei ejusque similibus. « Quæ Grotii Epistolæ omnibus notæ apud Crellium extant, Tomo IV. op. post tractatum de satisfactione Christi.

An palàm & in omnibus ad eorum virorum dogmata aliquandò transierit, haud facilè definiam ; id quidem si fecerit, resipuisse constat, cùm de Christi æternâ divinitate æqua scripserit, claréque professus sit in Rivetum se de Trinitate & Incarnatione, Ecclesiæ Romanæ atque Universitatis Parisiensis stare judicio. *Animad. in Rivet. Art.* 2. Cæterum ex Crellii ejusque similium lectione, quæ duxerit, testantur adhuc in notis multa de animarum immortalitate, quorum partem ad Eccl. XII. 7. tetigimus ; testantur multò plura de Christi gratiâ, deque ipsâ ejus divinitate detorta in pejus, atque ut pauca de multis afferam, testatur elusum illud de Christi præexistentiâ : *Antequàm Abraham fieret, ego sum :* & illud Thomæ Apostoli : *Dominus meus & Deus meus :* illud etiam Pauli : *Qui est super omnia Deus benedictus in sæcula :* quin & illud Joannis : *Hic est verus Deus :* aliaque ejus generis, ut Christi divinitas, si non planè oppugnata, validissimis certè præsidiis destituta remaneret.

Neque auctori nostro intacta esse poterant Prophetarum vaticinia, quippe cùm Sociniani, quibus utebatur, adhibeant illa quidem, & interdum tueri velle videantur ; (quî enim aliter facere potuissent Christianam fidem professi ?) faciunt tamen tam jejunè, ut tacuisse esset satius : & Faustus quidem Socinus, sectæ dux, ait, » in vetere Testamento esse aliquot loca, in » quibus aliquo modo verba fierent de futuro Messiâ, quæ satis apertè in- » telligerentur de Jesu Nazareno verè esse dicta : « *De Auct. Script. cap.* 1. *sub finem :* quo quid est frigidius ? Ab his non abludit nostro ævo quidam ejus sectæ sub Liberii nomine, qui scripserit : » Semper fuisse promissionem » de nescio quo Liberatore, quì hominibus à Deo mittendus esset « : *Inst. Theol. Part.* 1. *Præf.* Ab ejusmodi expectes ut illum nesciò quem in Prophetarum testimoniis certò ac liquidò agnoscas, nedum asseras Deum, verumque Dei Filium ? Itaque oracula de Christo passim adeò obscura, ambiguaque esse profitentur, ut certæ probationis loco esse non possint ; tantúmque absunt ab eo, ut fidem Christianam Prophetiis niti credant, ut veterem scripturam Christianis hominibus nec lectu necessariam arbitrentur ; ita docent post Socinum loco mox citato. His fit ut luculentissima quæque obscurent ; magnificas de Christi divinitate voces amplificatorio Scripturarum stylo imputent, Christianaque mysteria, non in magnis rebus, sed in extraordinariis locutionibus reponant ; denique in Hebraïcis se peritiores videri putent, si Christianis interpretationibus anteponant Rabbinicas ; quare in Christi miraculis ac resurrectione vim probandi totam collocare solent : non igitur mirum, si iis tantoperè delectatus Grotius, idem secutus sit, ac Prophetarum oracula deformaverit in eum modum quem diximus.

Quin illud constiterit Grotianas, quod ad rem nostram attinet, interpretationes cum Crellianis comparanti, illas majorem in partem ab his tanquam

tanquam à fontibus esse deductas, atque in plerisque Grotium vix esse aliud, quàm in pauciora contractum, & studiis humanitatis tanquam phaleris ornatum, sive onustum Crellium.

Neque propterea viro detractum quidquam volumus, cui optimis studiis naviter occupato, atque assiduâ manu veterum monumenta versanti, multa occurrebant in dies quibus ad Catholicas partes inclinaret: quâ in re quantùm proficeret, facilè animadvertet qui ejus opera ac præsertim Epistolas, ordine perlegerit: primùm enim dispulsæ de Romanæ Ecclesiæ idololatriâ & Antichristianismo adversariorum nugæ; multis argumentis improbata, reformationis obtentu, secessio; explosi qui affirmarent in Communione Romanâ servari posse neminem; exagitati mirum in modum qui traditiones patrum rejicerent: Scripturæ intelligentiam ad arbitria sua revocarent. Hæc passim, maximè verò in *Appendice*, *Epist.* 607, 610, 618, 611, » 638, 647. Quo etiam loco vetera subobjicientibus respondit, nil mirum » videri, si processu ætatis, colloquiis eruditorum, diligenti lectione, fa» ctum ei fuerit judicium defæcatius. » Quâ conjecturâ ducti, plurima eum correcturum fuisse, non temerè diximus. Denique eò ventum est, ut ad fratrem intimorum de Religione arcanorum conscium multa de Ecclesiæ Romanæ auctoritate & doctrinæ veritate scriberet, nec pigebit referre verba. » Ecclesia Romana non sola Catholica est, sed Catholicæ præsidet, » ut Hieron. ad Damas. ostendit: ac paucis interjectis, reperio autem, » inquit, quidquid communiter ab Ecclesiâ Occidentali quæ Romanæ co» hæret, recipitur, idem reperiri apud Patres veteres Græcos & Latinos » quorum Communionem retinendam vix quisquam neget. » Unde in sarciendâ Ecclesiæ unitate præcipuum illud: nihil mutare in receptâ doctrinâ, moribus ac regimine.

Hæc igitur perscripsit Epistolâ 671. alibi ad eumdem sensum: » Refor» mationem sine schismate faciendam, ac si qui corrigerent quæ corrigenda » viderentur, nihil mutantes de vetere doctrinâ, nec sedi Romanæ justam » reverentiam negantes, habere quo se apud Deum & bonos judices de» fendant. Ibid. 613. Quin etiam illud agnovit quod erat maximum, Christi » Ecclesiam Episcoporum per manus impositionem successione constare, » qui ordo manere debeat ad finem sæculorum, ex Matth. XXXVIII. 28. « Ex quibus ostendi possit, auctore Cypriano, quantum crimen sit adulterum caput facere, id est, ab Ecclesiâ secedere, atque agnoscere Ecclesias, quæ sensus suos ad Apostolos ordinatores referre non possint. Hæc quidem scripsit anno 1643. Pridie verò anni 1645. qui postremus illi vitæ fuit, suadebat amicis Remonstrantibus, si cum Corvino in reverentiâ perstarent Antiquitatis, ut constitutis Episcopis à Catholico Archiepiscopo ordinatis, initium facerent redeundi ad mores & antiquos & salutares, » quibus, in» quit, contemtis licentia evaluit pro novis opinionibus faciens novas Ec» clesias, quæ, quid post aliquot annos credituræ sint, nescimus: « Ibid. Epist. 739. Hæc igitur tam sana, tam ad pacem Catholicam conducentia, quem in finem devenerint, nos latet; id scimus, talem virum, cùm talia scriberet, talia suaderet quæ essent gradu proximo ad amplectendam Ecclesiasticam unitatem, quæsisse tamen ipsum nescio quas tergiversandi causas:

(eâd. Ep. 677.) è quibus an se evolverit, in medio relinquimus. Interim annotata ad Scripturas procedebant scatentia erroribus, ac multùm Ecclesiæ nocitura: nec annuit Deus ut has elueret maculas; tam periculosæ sunt, obortâ semel luce, fluctuationes & cunctationes! Neque plura in hunc virum; sufficere enim arbitramur hæc, ut nec illaudatus abeat, nec sine gravissimâ cautione admittatur. Cæterum hæc monuimus, ut qui ejus Prophetica oracula, universasque scripturas explicandi ratione nimis delectantur, semel noverint quo fonte profecta, & quàm inemendata relicta sit, fidemque Christianam suis velut propugnaculis munire potiùs quàm nudare studeant.

TABLE DES TRAITES

Contenus dans ce Volume.

LIBER

El. Haussard la jeune sculp.

LIBER PSALMORUM.

LIBER PRIMUS PSALMORUM
secundùm Hebræum, usque ad Psal. XLI.

PSALMUS I. MORALIS.
Sine titulo.

Vir bonus idem beatus; contrà malus idem miser. Præclarissimum sanctæ cantionis exordium, ut beatæ vitæ fine constituto, animus ad pietatis studium Deique laudes incitetur. Hic Psalmus licet inscriptione careat, tamen, cùm primus sit in libro Davidi potissimùm attributo, videtur ejus esse, ut & sequens, æquè sine titulo, quem tamen ejus esse constat ex Act. IV. 25.

VERSIO S. HIERONYMI PRESBYTERI.

EATUS vir, qui non abiit in consilio impiorum, & in via peccatorum non stetit, & in cathedra derisorum non sedit:

VERSIO VULGATA.

1. BEATUS vir, qui non abiit in consilio impiorum, & in via peccatorum non stetit, & in cathedra pestilentiæ non sedit: LIBER PSALMORUM.

1. *Non abiit ..; non stetit ..; non sedit.* Nota tres gradus. Primus est ire ad impios, & eorum consiliis aures præbere, contra vetitum illud: *Fili, ne ambules cum eis.* Prov. I. 15. Secundus, cum peccatoribus progredi, eorumque vestigiis insistere. Tertius, in peccandi consuetudine acquiescere, & aliis corrumpendis operam dare. Quare

Sed in lege Domini voluntas ejus, & in lege ejus meditabitur die ac nocte.

Et erit tanquam lignum transplantatum juxta rivulos aquarum, quod fructum suum dabit in tempore suo.

Et folium ejus non defluet, & omne quod faciet, prosperabitur.

Non sic impii, sed tanquam pulvis, quem projicit ventus.

Propterea non resurgent impii in judicio, neque peccatores in congregatione justorum.

Quoniam novit Dominus viam justorum, & iter impiorum peribit.

2. Sed in lege Domini voluntas ejus, & in lege ejus meditabitur die ac nocte.

3. Et erit tanquam lignum, quod plantatum est secus decursus aquarum, quod fructum suum dabit in tempore suo:

Et folium ejus non defluet, & omnia quæcumque faciet, prosperabuntur.

4. Non sic impii, non sic: sed tanquam pulvis, quem projicit ventus à facie terræ.

5. Ideò non resurgent impii in judicio: neque peccatores in consilio justorum.

6. Quoniam novit Dominus viam justorum: & iter impiorum peribit.

Theodor. tria hic notat, 1. motum in malum: 2. statum, 3. habitum, sive obdurationem. *Cathedrâ*, alii, consessu. *Pestilentia*, pestilentium hominum, qui alios corrumpunt. Hieron. derisorum, alibi illusorum: Comm. in Ps. Quo nomine passim perversi homines designantur in Scripturis, ut est illud: *Parata sunt derisoribus judicia.* Prov. XIX. 29. &c.

2. *Voluntas ejus*, Studium. Deum ejusque legem amat & assiduè meditatur, sicut scriptum est: *Erunt verba hæc in corde tuo: meditaberis in eis, sedens in domo, & ambulans in itinere.* Deut. VI. 6, 7, &c.

3. *Et erit*: Primò docuit divertere à malo: Secundò facere bonum, juxta illud Ps. XXXVI. 26. *Declina à malo, & fac bonum*: Tertiò his transactis, nunc mercedem proponit. *Tanquam lignum*; hæc est *arbor bona, quæ bonum fructum facit.* Matt. VII. 17.

4. *Non sic*: Repetitio deest, Hier.

5. *Non resurgent*: Non subsistent. Heb. non justificabuntur impii Deo judice. Ch. causâ cadent.

6. *Novit Dominus*: Probat, diligit. Sic; *Novi te ex nomine.* Exod. XXXIII. 17.

PSALMUS II. PROPHETICUS.

Sine titulo.

Pilati, Herodis, Gentium & Judæorum conjuratio in Christum. Act. IV. 25, 26, 27. *Christi deinde victoria, & imperium toto orbe propagatum.*

VERSIO S. HIERONYMI.

Quare turbabuntur Gentes, & tribus meditabuntur inania?

VERSIO VULGATA.

1. Quare fremuerunt Gentes, & populi meditati sunt inania?

1. *Quare fremuerunt Gentes*: Romani & *populi*: Judæi: Spiritu sancto interprete. Act. IV. 25, 27.

Consurgent reges terræ, & principes tractabunt pariter adversùm Dominum, & adversùm Christum ejus.

Dirumpamus vincula eorum, & projiciamus à nobis laqueos eorum.

Habitator cœli ridebit, Dominus subsannabit eos.

Tunc loquetur ad eos in ira sua, & in furore suo conturbabit eos.

Ego autem ordinavi regem meum super Sion montem sanctum meum.

Annuntiabo Dei præceptum: Dominus dixit ad me: Filius meus est tu, ego hodiè genui te.

Postula à me, & dabo tibi Gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ.

Pasces eos in virga ferrea, ut vas figuli conteres eos.

Nunc ergo reges intelligite, erudimini, judices terræ.

Servite Domino in timore, & exultate in tremore.

Adorate purè, ne fortè irascatur, & pereatis de via.

2. Astiterunt reges terræ, & principes convenerunt in unum, adversùs Dominum, & adversùs Christum ejus.

3. Dirumpamus vincula eorum, & projiciamus à nobis jugum ipsorum.

4. Qui habitat in cœlis, irridebit eos, & Dominus subsannabit eos.

5. Tunc loquetur ad eos in ira sua, & in furore suo conturbabit eos.

6. Ego autem constitutus sum rex ab eo super Sion montem sanctum ejus, prædicans præceptum ejus.

7. Dominus dixit ad me: Filius meus es tu, ego hodiè genui te.

8. Postula à me, & dabo tibi Gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ.

9. Reges eos in virga ferrea, & tanquam vas figuli confringes eos.

10. Et nunc reges intelligite: erudimini, qui judicatis terram.

11. Servite Domino in timore: & exultate ei cum tremore.

12. Apprehendite disciplinam, nequando irascatur Dominus, & pereatis de via justa.

2. *Astiterunt reges . . . & principes . . .* Herodes & Pontius Pilatus: ibid. unà cum Principibus Sacerdotum, & aliis Judæorum primoribus.

3. *Dirumpamus.* Ex persona impiorum, qui Dei & Christi jugum excutere conantur. *Jugum*: Laqueos. Hier. Funes. Heb. præcepta quibus nos obligant. Jugum Christi suave, durum impiis videtur.

6. *Ego autem constitutus*: Christus loquitur. At in Heb. Deus: *Ego autem ordinavi regem meum*: ut apud Hier. *Super Sion.* Hæc quidem utcumque Davidi congruunt, sed meliùs Christo. De quo ipse David ait: *Virgam virtutis tuæ emittet Dominus ex Sion*: Ps. CIX. 2. & Isaias; *De Sion exibit lex*, II. 3. *Prædicans*: *Annuntiabo in præceptum*. Heb. ex persona Christi, ut statim Hier.

7. *Filius meus es tu*: Hìc totus assurgit in Christum, ut Ps. LXXXVIII. 27. *Ipse invocabit me*; *Pater meus es tu*, &c. & Ps. CIX. 3. *Ex utero ante luciferum genui te. Hodie*: quam diem non modò ad æternam generationem, verùm etiam ad temporalem Christi manifestationem pertinere Patres docent: Etiam Paulus: Act. XIII. 33.

8. *Gentes hæreditatem*: congruit Ps. XXI. 31. *Et ipse dominabitur gentium*: & Ps. LXXI. 11. *Omnes gentes servient ei.*

9. *Reges eos*: Pasces Hier. & 70. alii ex Heb. conteres. *Virga ferrea*: idem Christo tribuitur. Apoc. XIX. 15. imò & membris Christi in regni societatem assumptis. Apoc. II. 27.

12. *Apprehendite disciplinam. Adorate purè.* Hier. *Osculamini Filium.* Ch. id. est, *adorate*: ut etiam notat Hieronymus comm. Ps. 2. & 1. adv. Ruf. c. 5. quo sensu ordo sit: *Adorate Filium, ne fortè irascatur Dominus*, hoc est, *Pater*. Hier. ibid. *qui enim non honorificat Filium, non honorificat Patrem*; ait ipse Filius. Joan. V. ℣. 23.

Cùm exarserit post paulùlum furor ejus, beati omnes qui sperant in eum.

13. Cùm exarserit in brevi ira ejus, beati omnes qui confidunt in eo.

Hæc dissertatio excerpta est à calce Librorum Salomonis, pag. 617. Edit. ann. 1693.

D*ominus dixit ad me : Filius meus es tu : ego hodiè genui te.* Locus eximius ac propè singularis in Psalmis, quo Christus verè, naturaliter, propriè, Dei filius asseritur : quem locum diligentiùs & fusiùs exponere cogimur, propter mysteria quæ continet, interpretante Paulo, ac post eum sanctis Patribus ; & quidem paucis opus est ut probatio valeat, nihilque aliud agendum, quàm ut verborum servetur proprietas. *Dominus* enim *dixit ad me* : non ad alios, sed ad me propriè, singulariter : *filius meus es tu* : tu, inquam, & non alius : ergò unicus, unigenitus, singularis ; quod nusquàm eâ emphasi dictum de quopiam. *Ego hodiè genui te :* non ergo adscitus, non adoptatus, sed genitus : nec gratiâ, quod Angeli, quod homines, sed naturâ filius : quæ tam breviter, tam absolutè dicta & in unum contracta & coalita, non patiuntur tropos, nec alteri quàm unigenito convenire possunt. Quare sanctus Basilius negat hic generationem tropicè aut impropriè sumi posse : tantùm laborandum & in isto versu, & in illo Ps. cix. 3. *ex utero ante luciferum genui te*, ut generationem Deo dignam cogitemus : hoc est, ut paulò antè dixerat, impertibilem, individuam, sempiternam. lib. 2. adv. Eunom. p. 54, 64. Gregorius etiam Nissænus, Basilii frater, ex hoc loco asserit approbasse Paulum, unicum Dei filium non angelicæ, sed melioris naturæ esse : adv. Eun. orat. 3. Cyrillus quoque Alexandrinus in Thesauro, doctissimo ac maximè theologico opere : assert. xxxv. quòd Filius sit genitus ex Patre, & non factus, probat ex his locis : Prov. viii. 25. *ante omnes colles ego parturiebar.* Ps. ii. *Dominus dixit ad me : Filius meus es tu : ego genui te* ; & , *ante luciferum genui te.* atque omninò Patres in his vocibus, filius Dei τὸ γνήσιον, τὸ ἴδιον, hoc est, genuinitatem, germanitatem, veram denique ac propriam rationem generationis agnoscunt. Omnium antesignanus sanctus Athanasius non ex comparatione dicit filium majorem Archangelis, Thronis honoratiorem ; *non*, inquit, *ita designatur ; sed eum sibi esse proprium & solum declarat Pater, dicens*, Filius meus es tu : & rursùm : Hic est filius meus dilectus. Contra Ar. orat. 3. p. 393. Vim autem facit vel maximam in eo verbo, *genuit* : Paulum secutus scilicet : *hos*, inquit, (Arianos) *confutat Paulus, dicens* ; cui angelorum dixit ? Filius meus es tu, ego hodiè genui te : & ad angelos quidem : qui facit angelos suos spiritus : unde infert : *ecce res creatas fieri pronuntiat, & has vocat opera seu facturas : filium contrà non fieri dicit, sed æternum illum & regem & opificem prædicat, dicens* ; thronus tuus, Deus, in sæculum sæculi. orat. 2. 364. quæ postrema verba scilicet consona & consentanea facit illi, *genuit* : cui etiam τὸ æternum & sempiternum inesse docet, dicens : *ita scilicet scriptura sacra geniminis & creaturarum discrimen facit, quòd genimen sit filius non ab ullo initio inchoatus, sed sempiternus.* or. 3. 428. Itaque apud Athanasium, ut & apud Basilium & Cyrillum Alexand. suprà laudatos, simul illa copulata ac velut conjugata vides : *ex utero ante luciferum genui te* : & illud *ego hodiè genui te* : de syn. Nic. & cont. Ar. or. 5. quorum primum ad æternam generationem pertinere & ipse assiduè inculcat, & nos suo loco referemus. Ex quo istud exsistit secundùm Athanasium, illud, *hodiè*, & illud, *ante luciferum*, ejusdem esse virtutis. Quo necesse est agnoscamus, summum theologum in hoc versu, atque omninò in hoc verbo, *genuit*, vidisse filii genuinitatem. Jam Chrysostomus, eò quòd in nostro versu, hoc nomen, *filius*, germanitatem sive genuinitatem significet, infert, indè probasse Paulum excellentioris naturæ esse filium quàm angeli : *nam si*, inquit, *est filius gratiâ, non modò non est angelis excellentior, verùm etiam est minor : quippe cùm etiam justi homines (inferiores licet angelis) vocentur filii : & hoc nomen* filius, *si non sit genuinus, non potest demonstrare excellentiam.* hom. 2. in Heb. Quid est autem genuinus, nisi verè ex patre genitus ? id ergò Christo convenit hujus loci auctoritate. Theophylactus verò optimè in eadem Apostoli verba Heb. 1, 5. *cui enim dixit aliquandò angelorum : filius meus es tu, ego hodiè genui te ?* hæc habet : *undè*, inquit, *perspicuum est, quòd sit præstantior angelis ex nomine, nomen enim filius, genuinitatem, sive germanitatem ac proprietatem indicat* ;

hoc est, *quòd ab ipso fit. Si enim gratiâ filius, minor est angelis : illud igitur*, ergo [hodiè genui te, *nihil aliud significat quàm istud, quòd sit ab initio, ex quo scilicet est Pater. En ergo simul non modò genuinitas, verùm etiam æternitas, in hâc voce* genuit : undè subdit : *quemadmodum enim*, Qui est, misit me ad vos, Exod. III. 14. *dicitur à præsenti tempore, hoc enim maximè illi competit, sic & ipsum*, hodiè. Quo nihil clarius. Atque idem inculcat ad cap. v. 5. Quo loco probat id quod modò diximus, illud, *ante luciferum* : & illud, *hodiè*, ejusdem esse virtutis : quòd enim ait, *ante luciferum*, æternum significat ; ipsum verò *hodiè*, hoc est, ab initio, ex quo Pater existit.

Ex his liquet quàm propriè omnes Davidis voces, in veram & æternam generationem concinant : etiam istud : *hodiè* : quod illi Mosis, *qui est* : & *ego sum*, *qui sum*, tam aptè congruat, ut alterum ex altero liquidò deducatur.

Jam ut ad Latinos : notum illud Augustini ad hunc Psalmi locum : hodiè *quia præsentiam significat, atque in æternitate, nec præteritum quidquam est, quasi esse desierit, nec futurum, quasi nondum sit, sed præsens tantùm, quia, quod æternum est, semper est, divinitùs accipitur secundùm id dictum*, ego hodiè genui te, *quo sempiternam generationem virtutis & sapientiæ Dei, qui est unigenitus filius, fides sincerissima & catholica prædicat.*

Tantum virum, ut solent Latini, ferè omnes secuti sunt tractatores : quos inter Primasius imprimis legi dignus, ad Heb. I, 5. Neque omitti debet, non sanè contemnendus (excepto peculiari quod omnes norunt dogmate) auctor Commentariorum in Pauli epistolas apud Ambrosium, cujus hæc verba sunt : *Quod dixit*, filius meus es tu, ego hodiè genui te, *apertè manifestat quòd idem est de quo ait* ; ero ei in patrem, *ex ipsa essentia Patris genitus. Ideò præsenti tempore posuit*, hodiè, *quia Deo nihil præteritum aut futurum est, sed semper præsentia cuncta.* comm. in ep. ad Heb. I, 5.

Scio quàm multi nunc sint, qui hæc nimis subtilia reputent, ac parùm idonea ad exponendas Scripturas & Judæos convincendos. Verùm hæc subtilia quæ vocant, ipsa sunt Christianorum vera ac certa mysteria. Si enim Christus verè est filius Dei, si verè est illa, quæ ante omnes colles genita est, sapientia ; profectò verum & illud quod Catholici adversùs Arianos atque Aëtium urgebant, filium ita esse genitum, ut semper gignatur ; ut sit ἀειγεννητὸς, quod Arius refugiebat apud Epiphanium hæres. 69. p. 731. hoc est, semper genitus, ac Pater ipse semper generans ; rursùs autem hæc si vera sunt, verum & illud, non uno ac certo die, sed quemcumque diem dixeris, eo die filium & gigni & esse genitum, neque quidquam aptius aut prophetâ dignius ad hæc non subtilia sed sublimia ac divina exponenda, quàm illud, *hodiè*, quo quippe fit, ut filii semper sit nova, semper vetus nativitas, nusquàm imperfecta ac velut in motu, sed semper absoluta perfectaque generatio, atque ipse filius quotidiano seu potiùs æterno & immutabili partu semper effusus, semper hodiè genitus, neque senescens unquàm ; denique, ut ait doctissimus juxtà ac sanctissimus Isidorus Pelusiotes, *& recens & sempiternus*, lib. I. 323.

Quod autem ad Judæos ; non, si illi carnales sunt & sublimia non capiunt, ideò propheticis dictis sua est adimenda proprietas ; imò revincendi ex proprietate verborum, quod ipse fecit Paulus. Etenim demonstraturus novissimis diebus Deum locutum esse, non jam per servos, sed per ipsum filium, verum, inquam, & æternum per quem scilicet & secula fecerit, ad hæc, splendorem paternæ gloriæ ac substantiæ characterem, hoc est, naturaliter ac propriè genitum. Heb. I, 2, 3. angelos quoque, hoc est, nobilissimum creaturarum genus, postponit his verbis : *Cui enim dixit aliquandò angelorum : Filius meus est tu, ego hodiè genui te ?* ŷ. 5. quæ, si de filiis ex gratiâ factis, dicta voluit, profectò falsus est : vulgatum enim in scripturis eo sensu angelos appellari Dei filios, neque ignorabat Apostolus de angelis dictum : *Quis similis Deo inter filios Dei ?* Psalm. LXXXVIII, 7. aut illud apud Jobum I. 6. II. I. adstitisse coram Domino Dei filios, hoc est profectò, angelos. Sed his relictis, Paulus aiebat neminem extitisse cui singulariter Deus dixerit, tu es mihi filius, proprius, unigenitus, adeoque ejusdem naturæ ac substantiæ consors : quo ex capite cætera huic velut fundamento connexa deduxit : nempe ut sit adorandus ipsis quoque Angelis : Deus denique, & creator, & omnium rerum arbiter : quæ omnia ex ejus verâ ac propriâ nativitate derivat.

Neque par est everti Pauli ratiocinium, si illud, *hodiè*, ad temporalem quoque ex beatâ virgine nativitatem referatur : neque

LIBER PSALMORUM.

ipse Paulus sibi est contrarius, qui ad resurrectionem Christi transferat, Act. XIII. 33. hæc enim quid sunt aliud, quàm æternæ illius generationis consecutio, sive, ut ita dicam, progressus & exteusio quædam? Sanè cùm Spiritus Sanctus in Mariam supervenit, ac virtus Altissimi obumbravit ei, nihil aliud egit Pater, quàm ut Unigenitum, quem in sinu gerebat, in Mariæ quoque sinum funderet, & novo modo gigneret: undè infert Angelus: *Ideòque & quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei*: Luc. I. 35. filius utique, non adoptivus, sed proprius: ut totum illud sanctum quod est Deus & homo, unus esset ac genuinus Dei filius. Quare & ipse utramque nativitatem suam uno verbo exprimebat, dicens: *Exivi à Patre & veni in mundum*: Joan. XVI. 28. idem à Patre æternùm & ab homine certo tempore ortus atque ad mundum veniens; quem ad locum Hilarius: *Cùm per id à Patre venerit, quia à Deo exierit, exitio ejus à Deo* (veniendis in mundum) *absoluta* (sive perfecta ac propriè dicta) *nativitas est*, lib. IX. de Trin. Non quòd desit quidpiam æternæ nativitati; sed quòd eadem manens, ipso ad mundum adventu in hominem quoque atque hominis filium, protendatur: hæc de nativitate temporali Christi.

De resurrectione verò non aliter dixerim. Cùm enim ille ipse Dei & hominis filius est mortuus, cumque Pater ex mortuis suscitavit, non aliud ostendit nisi illud, impossibile fuisse teneri à morte Dei vivi filium, qui & ipse vita esset, & ad hoc ab æterno natus: quo necesse fuit ut iterùm ederetur, & quodammodo gigneretur: hoc est suscitaretur, per eam actionem scilicet, quæ ad verum & proprium filium terminata, æternæ generationis illius quidam progressus esset. Itaque ipse Dei filius apertè significat per resurrectionis gloriam, nihil à se aliud postulari, quàm ut ad originis suæ jura revocetur. *Clarifica me tu, Pater, claritate quam habui, priusquam mundus esset, apud te*. Joan. XVII. 5. Hilarius: *Non nova quærit, non aliena desiderat; esse talis, qualis fuerat, postulat, sed precatur id se, quod antè erat, esse: gigni scilicet ad id quod suum fuit in Ps. II. 7. Quo factum est*, ex eodem Hilario ibid. *ut id quod filius hominis est, ad perfectum Dei filium*, id est, *ad resumendam indulgendamque corpori æternitatis suæ gloriam, per resurrectionis potentiam gigneretur*.

Quare hi sensus omnes in unum coalescunt atque ab uno pendent: efficiturque non modò ex Hilario, sed etiam ex Evangelio, ut Christus verus perfectusque Dei filius & agnoscatur & sit, eò quòd & ab æterno genitus, & ex virgine natus & à tumulo suscitatus: neque illud, *genuit*, quisquam aut intellexit aut intelligere potuit, nisi de actione verâ, quâ Christus non adoptivus, sed verus Dei filius, atque ab eo vere genitus ederetur, sive ut esset apud Patrem, sive ut indè prognatus & ex matre & ex sepulchro, ad nativam gloriam vocaretur.

Cùm ergo illud, *hodiè*, sive Hilarius, sive alii è patribus, ad temporalem nativitatem aut ad resurrectionem referunt, haud minus ex hoc versu affirmant, Christum esse verum atque unicum filium, atque adeò verè & propriè genitum, aut eversum ierunt Paulinum illud: *Cui aliquandò angelorum dixit? Tu es mihi unicus: tu verè genitus*: neque ipse Paulus sibi contrarius qui refert illud, *genuit*, & ad veram ab æterno nativitatem, Heb. I. 5. & ad resurrectionem quâ idem Dei filius, uti prædiximus, ad æternam ac nativam gloriam rediit. Act. XIII. 33.

Quare idem Paulus idem illud Davidicum, *Filius meus es tu: ego hodiè genui te*, ad Christi quoque sacerdotium refert: Heb. V. 5. ut omnia, quæ de Christi gloria sanciuntur, ab hoc uno fonte profluant, quòd sit naturâ ac verâ generatione filius, atque indè & mirabili, ex virgine & Spiritu Sancto, conceptione, & gloriosâ resurrectione dignus, ac denique apud homines quoque, & regno & sacerdotio clarus.

Neque aliter intelligendum, quod illa quoque verba: *Ego hodiè genui te*: & in nonnullis olim evangelii codicibus super Christum baptizatum prolata legerentur, & in ejus baptismum à quibusdam patribus conferantur; subest enim semper veræ naturalisque generationis intellectus: *Ego te*, inquit, *hodiè in baptismo quoque genui*: quo sensu dictum est: *Ero Deus vester*. Levit. XXVI. 12. hoc est, efficiam ut clarè pateat me esse verum Israëlis Deum: sic, *hodiè, in baptismo quoque genui te*: hoc est, exindè efficiam ut verè genitus, verè filius, uti es, ita dici merearis. Quo loco Augustinus: *Vox illa Patris*, inquit, *quæ super baptizatum facta est* (*secundùm quosdam codices*) ego hodiè genui te: *non unum illum temporis diem quo baptizatus est, sed immutabilis æternitatis ostendit; ut illam hominem ad Unigeniti personam pertinere monstra-*

ret. Enchir. ad Laur. XLIX. queis omnibus liquet, quemcumque in modum & ipse Apostolus, & eum secuti Patres, hunc versum flecterent, nusquam tamen imminutam veræ generationis proprietatem ac vim.

Ab hoc igitur versu tota psalmi ratio pendet, ut quoniam Christus sit verus Dei filius (℣. 7.) ideò cùm ad homines venit, sit constitutus à Deo rex super montem Sion, unde Evangelii orta est prædicatio: ℣. 6. hinc illi ut filio data auctoritas annuntiandi verbi Dei, *prædicans præceptum ejus*, seu decretum interpretari mavis, eodem versu; tum velut filio data est hæreditas, totiusque orbis attributa possessio: *Postula*, inquit, *à me*, *& dabo tibi gentes hæreditatem tuam*, *& possessionem tuam terminos terræ*; quâ voce in Scripturâ, ipsa rerum universitas designari solet: ℣. 8. quo etiam factum est, ut & ab initio reges ac principes frustra in Christum coierint, ℣. 1, 2. nec impunes abeant, si adversùs tantum regem Dei filium certare porro pergant: ℣. 9, 10. nulla ut supersit salus regibus, nisi ut Christum agnoscant, & in Christo Deum. ℣. 11. & seqq.

Neque propterea abnuerim, quin illæ coitiones adversùs Deum & Christum, in Davidem quoque suo modo conferantur, cujus quippe imperium & reges Syriæ ac Moab & Emath & Philistæorum principes, factâ velut coitione detrectaverint, II. Reg. VIII. sed posteaquam tenuimus versum 7. clarè & propriè ad Christum pertinentem, hinc profectò fit, ut reliqui versus ad hunc veluti religati, in christianum sensum non modò facilè trahantur, sed etiam ultrò ac proclivi lapsu transeant.

Quo etiam tota corruit Judæorum expositio: sic enim aiunt: illud, *filius meus es tu*: ℣. 7. pendere ab antecedente: *ego autem constitutus sum rex*: adeóque illud, *hodiè te genui*, nihil aliud esse, quàm, regem te feci: regalem vitam dedi: hæc quidem Judæi & post illos Grotius ad Ps. II. 7. & Act. XIII. 33. Sed in hanc quoque expositionem valet Pauli argumentatio: Cui angelorum dictum: *Filius meus es tu*? Ecce enim tot ac tanti extiterunt reges, tot memorati in scripturis Deo etiam carissimi, tot ab eo constituti, undique in Judâ, in Israële, in Syriâ, cui autem eorum dixit aliquandò: *Filius meus es tu: ego hodiè genui te*? ita quemadmodum de angelis, sic etiam de regibus Apostoli ratiocinatione transactum est.

Sanè invenimus de principibus, Psalm. LXXXI. 6. ut itidem de angelis plurali numero, quòd filii Dei sint: *Ego dixi: dii estis, & filii excelsi omnes*: sed cui regum dictum sit: Tu singulariter meus es filius atque hodiè à me genitus: ostendant si possunt. Non ergo de Davide dici potuit, nisi induto singularem ac planè divinam Christi personam.

Objiciunt tamen de Davide dictum: *ipse invocabit me*, *Pater meus es tu*: Ps. LXXXVIII. 27. quod, quamquam longè abest ab eo: *ut filius meus: ego te genui*: quod veram actionem sonat: tamen demonstravimus nequaquam convenire Davidi potuisse, nisi in personâ Christi: neque quemquam, aut hominum, aut etiam regum, neque Davidem ipsum, ita unquam orasse visum, ut Deum patrem suum propriè appellaret. Vide quæ diximus ad Ecclesiastici LI. 14. similis solutio est ad illud de Salomone: *ego ero illi in Patrem*, *& ipse erit mihi in filium*: II. Reg. VII. 14. Heb. I. 5. atque omninò constat ad singulares istas, neque usquam in Scripturâ de reliquis, aut hominibus, aut etiam regibus usurpatas locutiones, Deum numquam deventurum fuisse, nisi in animo habuisse unicum filium quem David & Salomon figurarent.

Nam illud nihil moror: *& ego primogenitum ponam illum*: Ps. LXXXVIII. 28. ex stylo enim scripturæ nihil designat aliud, quàm primogeniti honore dignatum: neque in Ps. II. illud, *genuis*, detorqueri potest in illud vulgatum *creavit*; *fecit*: cùm David dudum creatus ac factus fuisset: neque in adoptionem, quâ non gignitur unicus genuinusque, sed adseritur alienus, ut sæpè diximus: neque ad exaltationem in regis titulum, quæ generatio nusquàm in scripturis dicta sit. Aut ergo ejus rei exempla proferant, aut verborum proprietati hæreant, nec in dicta prophetica alienum quid invehant.

Rogant sanè nos vicissim, ut edamus exemplum nostri illius, *hodiè*, quo æternitas designetur, haud æquâ comparatione. Consueta enim & humana, quale est aliquem regem fieri, vulgaribus verbis exprimenda veniunt. Nihil autem mirum, si singularia ac planè divina, singulari modo exprimantur, quo moneantur homines, ne humana aut consueta cogitent: sicut illud, *Qui est*: &, *Ego sum qui sum*, ut sensu, ita phrasi singulare prorsùs, nulloque exemplo editum, cui tamen affine, ac velut innatum esse nostrum illud, *hodiè*, nec

LIBER PSALMORUM.

jam pro adventitio, aut commentitio habendum esse vidimus.

Summa est, neque theologicè neque christianè agere eos, qui locum præcipuum de divinitate Christi ut veri & unici filii, non quidem Christo abjudicant: quis enim Christianus hoc audeat contra Apostolum? sed tamen vim argumenti auferunt: hoc enim adversatur eidem Apostolo, ex eo loco approbanti Christum esse verum & unicum Dei filium: atque omnibus patribus ex eodem loco idem asserentibus: cùm adversùs Judæos, tùm adversùs hæreticos. Adimunt autem argumenti vim, qui cum Hugone Grotio hoc tantùm dixerint, egregium locum Christo aptari posse, aut aptandum videri, aut etiam digniùs aptari ac meliùs, aliaque proferunt ejusmodi, quæ magis accommodationem, quam certam probationem sapiunt. Qui autem è probatis quoque interpretibus Davidi etiam, suo quodam modo aptant, *filius meus es tu: ego hodiè genui te*: hoc scilicet sensu: regalem vitam dedi, te appellavi filium; nullo licet freti scripturæ exemplo, nullo suffragio patrum, tamen excusari possunt, si verba quidem psalmi in Christo quidem propria innataque esse; cæterùm Davidi utcumque, imperfectè, impropriè accommodari posse sentiunt: nec omninò aliter, interpretante Estio, nisi quatenus David gerebat typum & imaginem Christi: quo remoto, nequaquam tàm magnificis titulis fuisset à Deo honoratus, ad Heb. I. 5. quæ sanè eò pertinet, ut quocumque se flexerint, tamen vi verborum, sive ipsius litteræ, cogatur æquus lector aliquid Davide altius, neque Christo inferius, cogitare.

Nec secùs sapuisse Judæos veteres, à nostris demonstratum. Horum testimonia videre est apud illustrissimum atque eruditissimum Petrum Danielem Huetium, demonst. Evang. propr. VII. n. 14. atque Eduardum Procockium scriptorem diligentissimum, notis Miscell. ad Mosen Maimon. cap. VIII. Nec piget referre verba Rabbi Salomonis Jarchi: *doctores nostri ad regem Messiam psalmum hunc referebant: expedit tamen eum referre ad Davidem, prout sonat, & propter Minaos, sive hæreticos, videlicet Christianos*: quæ postrema verba in antiquioribus ejusdem Salomonis editionibus reperiuntur. Nunc evoluto egregio loco ac mysteriis pleno, alios facilè expedimus.

PSALMUS III.

HISTORICUS ET MORALIS.

VERSIO S. HIERONYMI.	VERSIO VULGATA.
Psalmus David, quandò fugit à facie Absalomi filii sui.	1. Psalmus David, cùm fugeret à facie Absalom filii sui. *Vide II. Reg.* XV. 14.
DOmine, quare multiplicati sunt hostes mei? multi consurgunt adversùm me.	2. DOmine, quid multiplicati sunt qui tribulant me? multi insurgunt adversùm me.
Multi dicunt animæ meæ, Non est salus huic in Deo semper.	3. Multi dicunt animæ meæ: Non est salus ipsi in Deo ejus.
Tu autem, Domine, clypeus circa	4. Tu autem, Domine, susceptor

2. *Quid multiplicati sunt.... multi insurgunt.* Populus enim concurrens augebatur cum Absalom. II. Reg. XV. 12.

3. *Animæ meæ.* Mihi. Notus Hebraïsmus & in Psalmis frequens. *In Deo ejus.* Ejus, deest in Heb. sed habet vocem, Selah, quam Hieronymus post Aquilam ubique vertit, semper: voluntque esse firmantis in sempiternum. Vide Hier. Epistolam 138. ad Marcellam. At 70. per διάψαλμα, reddunt, voluntque Græci post Origenem, esse notam inflectendæ vocis in cantu. Vulgata ubique omittit: nec immeritò, cùm nihil ad sensum pertineat.

4. *Susceptor*, Clypeus. Hier. & ita Heb. passim.

me;

me, glotia mea, & exaltans caput meum.

Voce meâ ad Dominum clamabo, & exaudiet me de monte ſancto ſuo ſemper.

Ego dormivi & ſoporatus ſum, & vigilavi, quia Dominus ſuſtentavit me.

Non timebo millia populi, qui circumdederunt me,

Surge, Domine, ſalvum me fac, Deus meus, quia percuſſiſti omnium inimicorum meorum maxillam, dentes impiorum confregiſti.

Domini eſt ſalus: ſuper populum tuum benedictio tua ſemper,

meus es, gloria mea, & exaltans caput meum.

5. Voce meâ ad Dominum clamavi: & exaudivit me de monte ſancto ſuo.

6. Ego dormivi, & ſoporatus ſum: & exurrexi, quia Dominus ſuſcepit me.

7. Non timebo millia populi circumdantis me: exurge, Domine, ſalvum me fac, Deus meus.

8. Quoniam tu percuſſiſti omnes adverſantes mihi ſine causâ: dentes peccatorum contriviſti.

9. Domini eſt ſalus, & ſuper populum tuum benedictio tua.

6. *Exurrexi*, evigilavi, te protegente ſecurus. Hunc verſum Eccleſia Chriſto reſurgenti aptat.

7. *Non timebo millia populi*, cùm ad eum veniret nuntius dicens: *Toto corde univerſus Iſraël ſequitur Abſalom.* II. Reg. xv. 31.

8. *Percuſſiſti ſine causâ* deeſt, Heb. Percuſſiſti maxillam. Hier.

PSALMUS IV.

HISTORICUS ET MORALIS.

Ejuſdem argumenti cum præcedente, ſed rebus in melius verſis. Ita Theodor. Hic porrò ad precem veſpertinam pertinet propter verſ. 9. ut ſequens Pſalmus ad matutinam.

VERSIO S. HIERONYMI.

Victori in canticis: Pſalmus David,

INvocantem me exaudiſti me, Deus juſtitiæ meæ: in tribulatione dilataſti mihi: Miſerere meî, & exaudi orationem meam.

VERSIO VULGATA.

1. In finem in carminibus: Pſalmus David.

2. CUm invocarem, exaudivit me Deus juſtitiæ meæ: in tribulatione dilataſti mihi.

Miſerete meî, & exaudi orationem meam,

1. *In finem.* Victori. Hier. Præcentori, ut Hebræi exponunt. *In carminibus* Neghinoth, inſtrumenti muſici genus, à tangendo ſic dictum. Quod autem habent 70. *in finem*: Patres interpretantur in Chriſtum: *Finis enim legis Chriſtus.* Rom. x. 4. Quia quidquid agimus, ad illum referimus, & cùm ad eum pervenerimus, ultrà, quod quæramus, non habebimus. Aug. in Pſ. LIV.

2. *Cùm invocarem*, Invocantem me exaudiſti. Heb. exaudi. Heb. *Deus juſtitiæ mea*

LIBER PSALMORUM.

Filii viri, usquequò inclyti mei, ignominiosè diligitis vanitatem, quærentes mendacium semper?

Et cognoscite, quoniam mirabilem reddidit Dominus sanctum suum: Dominus exaudiet me, cùm clamavero ad eum.

Irascimini & nolite peccare: loquimini in cordibus vestris super cubilia vestra, & tacete semper.

Sacrificate sacrificia justitiæ, & fidite in Domino.

Multi dicunt quis ostendit nobis bonum? leva super nos lucem vultûs tui, Domine.

Dedisti lætitiam in corde meo: in tempore frumentum eorum & vinum eorum multiplicata sunt.

In pace simul requiescam, & dormiam, quia tu, Domine, specialiter securum habitare fecisti me.

3. Filii hominum usquequò gravi corde? ut quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium?

4. Et scitote, quoniam mirificavit Dominus sanctum suum: Dominus exaudiet me cùm clamavero ad eum.

5. Irascimini, & nolite peccare: quæ dicitis in cordibus vestris, in cubilibus vestris compungimini.

6. Sacrificate sacrificium justitiæ, & sperate in Domino: multi dicunt: Quis ostendit nobis bona?

7. Signatum est super nos lumen vultûs tui, Domine: dedisti lætitiam in corde meo.

8. A fructu frumenti, vini, & olei sui multiplicati sunt.

9. In pace in idipsum dormiam & requiescam,

10. Quoniam tu, Domine, singulariter in spe constituisti me.

---

auctor & testis. *In tribulatione.* In angustiâ. Heb. in augustiis latam viam & facilem aperuisti. *Miserere mei*, rectè, quantumvis enim justus, tamen misericorditer exaudiar. Chrys.

3. *Filii hominum*: Filii viri. Hier. id est, nobiles. vide Ps. XCIII. v. 3. *Usquequò*, usquequò gloria mea in ignominiam? Diligitis vanitatem, & quæritis mendacium. Heb. id est, cur me contemnitis, & vana sequimini? ad Principes loquitur Absalomum secutos. Præclarè Hier. usquequò inclyti mei, &c. Vulgatæ sensus ortus est, ut alibi passim, ex aliâ lectione. *Usquequò gravi corde*, tardi ad intelligendum quæ sit voluntas Dei.

4. *Mirificavit*, alii ex Heb. segregavit pium sibi; quod eòdem recidit. *Sanctum suum*, me Christum ejus.

5. *Irascimini*, ita & Paulus Eph. IV. 26. ubi hoc testimonio utitur. Suos alloquitur David ne in perduelles acriùs irascantur. Cùm irascimini, tamen nolite peccare. *Quæ dicitis*, loquimini in cordibus vestris super cubilia vestra, & tacete. Hier. Examen conscientiæ, ut vocant. Deum apud vos cogitate. Ch.

6. *Sacrificate sacrificium justitiæ.* Quod verum est sacrificium. Ps. XLIX. 14. & L. 18. *Sperate in Domino.* Hæc & reliqua usque ad Psalmi finem, ita contexenda sunt: Sperate in Domino: neque exaudite dicentes, præ hostium multitudine spem nobis superesse nullam. Tu enim, Domine, favorem tuum in nos explicas: neque datâ victoriâ lætificas: & iis qui in te sperant, omnia ad vitam præsidia copiosè & opportunè præstas. Itaque in pace requiescam, tuâ singulari misericordiâ fretus: hic universim sensus: jam ad singula.

7. *Signatum est super nos*, leva super nos. Hier. vocem Heb. Nesah. 70. acceperunt quasi ductam à Nasas: unde Nes vexillum: quare verterunt ἐσημειώθη: signatum est lumen vultûs tui, quod favorem significat. Sic Prov. XVI. 15. In hilaritate vultûs regis, vita: Heb. in lumine vultûs regis: & ita passim in Scripturis.

8. *A fructu frumenti.* In tempore frumentum eorum & vinum eorum multiplicata sunt. Hier. Hæc evenient justis Deum cogitantibus. Posset verti ex 70. repleti sunt, id est, saturati, *olei sui*, deest, Heb.

9. *In pace in idipsum*, In pace simul requiescam & dormiam. Hier. jacebo & obdormiam. Heb.

10. *Singulariter*, Specialiter securum habitare fecisti me. Hier. cùm sim solus, tamen confidenter habitabo.

PSALMUS V.

HISTORICUS ET MORALIS.

Inimicorum calumniis ac Saülis odiis vexatus, statim atque expergiscitur, ad Deum se erigit. Oratio ex persona Ecclesiæ, cùm manè adit domum Domini. Syrus. propter vers. 4.

VERSIO S. HIERONYMI.	VERSIO VULGATA.
Victori pro hæreditatibus, Psalmus David.	1. In finem pro eâ, quæ hæreditatem consequitur, Psalmus David.
VErba mea audi, Domine, intellige murmur meum.	2. VErba mea auribus percipe, Domine, intellige clamorem meum.
Adverte ad vocem clamoris mei, rex meus & Deus meus, quia te deprecor.	3. Intende voci orationis meæ, rex meus, & Deus meus.
Domine, manè audies vocem meam, manè præparabor ad te & contemplabor.	4. Quoniam ad te orabo: Domine, manè exaudies vocem meam.
Quoniam non Deus volens iniquitatem tu, nec habitabit juxta te malignus.	5. Manè astabo tibi & videbo: quoniam non Deus volens iniquitatem tu es.
Non stabunt iniqui in conspectu oculorum tuorum, odisti omnes operantes iniquitatem.	6. Neque habitabit juxta te malignus: neque permanebunt injusti ante oculos tuos.
Perdes loquentes mendacium, virum sanguinum & dolosum abominabitur Dominus.	7. Odisti omnes qui operantur iniquitatem: perdes omnes qui loquuntur mendacium.
	Virum sanguinum & dolosum abominabitur Dominus:
Ego autem in multitudine misericordiæ tuæ introibo in domum tuam, adorabo ad templum sanctum tuum in timore tuo.	8. Ego autem in multitudine misericordiæ tuæ,
	Introibo in domum tuam, adorabo ad templum sanctum tuum in timore tuo.

1. *In finem pro eâ, quæ hæreditatem*] Ecclesiâ scilicet. At Heb. Præcentori super Nehilot, instrumenta musica sic dicta, quòd perforata essent.

5. *Astabo tibi*, Præparabor ad te, Hier. Quod est studiosè & attentè precantis. *Non Deus volens iniquitatem.* Prima præparatio precaturi, à peccatis abhorrere: atque indè ordiri diem, ut facit Ecclesia primâ horâ sic orans: ut in hâc die ad nullum declinemus peccatum.

6. *Neque permanebunt*, non stabunt. Hier. non consistent: te judicem non sustinebunt.

7. *Perdes omnes*, deest, omnes. Heb.

8. *Templum sanctum tuum.* Templum & domus Domini ante Salomonem, diceba-

Domine, deduc me in justitiâ tuâ propter insidiatores meos, dirige ante faciem meam viam tuam.

Non est enim in ore eorum rectum, interiota eorum insidiæ: sepulcrum patens guttur eorum, linguam suam lævificant.

Condemna eos, Deus, decidant à consiliis suis, juxta multitudinem scelerum eorum expelle eos: quoniam provocaverunt te.

Et lætentur omnes, qui sperant in te, in perpetuum laudabunt: proteges eos, & lætabuntur in te qui diligunt nomen tuum.

Quoniam tu benedices justo, Domine, ut scuto placabilitatis coronabis eum.

9. Domine, deduc me in justitiâ tuâ: propter inimicos meos dirige in conspectu tuo viam meam.

10. Quoniam non est in ore eorum veritas: cor eorum vanum est.

11. Sepulcrum patens est guttur eorum, linguis suis dolosè agebant, judica illos, Deus.

Decidant à cogitationibus suis, secundùm multitudinem impietatum eorum expelle eos, quoniam irritaverunt te, Domine.

12. Et lætentur omnes, qui sperant in te; in æternum exultabunt, & habitabis in eis.

Et gloriabuntur in te omnes, qui diligunt nomen tuum, 13. quoniam tu benedices justo.

Domine, ut scuto bonæ voluntatis tuæ coronasti nos.

tur locus ubi erat area. I. Reg. I. 9. III. 3. Prima igitur cura evigilantis adire templum.

9. *Dirige in conspectu tuo viam meam*, ante faciem meam viam tuam. Hier. fit mihi via tua ante oculos recta & patens: fac voluntatis tuæ rectitudinem intelligam. Tempore Theodoreti non deerant exemplaria Græca in quibus ut in Hebræo haberetur.

10. *In ore eorum veritas.* In ore eorum rectum. Hier. *Cor eorum vanum est*, Leve, infidum, mendax. Interiora eorum insidiæ. Hier.

11. *Linguis suis dolosè agebant*, Linguam suam lævificant. Hier. Expoliunt ut adlambant leniùs: summâ arte blandiuntur.

12. *Et habitabis in eis*, in corde eorum, vel in medio eorum: proteges eos. Hier.

13. *Coronasti nos*, coronabis eum. Hier. Circumcinges: proteges.

PSALMUS VI. MORALIS.

Cùm gravi morbo laboraret, Dei manum agnoscit, & peccata deflet. Unde pœnitentibus accommodat Ecclesia, cùm peccatum & animi sit morbus, & sæpe morborum corporalium causa.

VERSIO S. HIERONYMI.

Victori in canticis super octavâ. Psalmus David.

DOmine, ne in furore tuo arguas me, neque in irâ tuâ corripias me.

VERSIO VULGATA.

1. In finem in carminibus, Psalmus David, pro octavâ.

2. DOmine, ne in furore tuo arguas me, neque in irâ tuâ corripias me.

1. *In carminibus... pro octavâ.* In Neghinoth super Haschеminith; Heb. De Neghinoth dictum suprà IV. 1. Haschеminith Chaldæo, hic est cithara octo chordarum:

Miserere meî, Domine, quoniam infirmus sum ego: sana me, Domine, quoniam conturbata sunt ossa mea.

Et anima mea conturbata est valde, & tu, Domine, usquequò?

Revertere, Domine, erue animam meam, salva me propter misericordiam tuam.

Quoniam non est in morte recordatio tuî: in inferno quis confitebitur tibi?

Laboravi in gemitu meo, natare faciam totâ nocte lectum meum, lacrymis meis stratum meum rigabo.

Caligavit præ amaritudine oculus meus: consumptus sum ab universis hostibus meis.

Recedite à me omnes qui operamini iniquitatem, quia audivit Dominus vocem fletûs mei.

Audivit Dominus deprecationem meam, Dominus orationem meam suscepit.

Confundantur & conturbentur vehementer omnes inimici mei, revertantur & confundantur subitò.

3. Miserere meî, Domine, quoniam infirmus sum: sana me, Domine, quoniam conturbata sunt ossa mea.

4. Et anima mea turbata est valde: sed tu, Domine, usquequò?

5. Convertere, Domine, & eripe animam meam: salvum me fac propter misericordiam tuam.

6. Quoniam non est in morte qui memor sit tuî: in inferno autem quis confitebitur tibi?

7. Laboravi in gemitu meo, lavabo per singulas noctes lectum meum, lacrymis meis stratum meum rigabo.

8. Turbatus est à furore oculus meus: inveteravi inter omnes inimicos meos.

9. Discedite à me omnes qui operamini iniquitatem: quoniam exaudivit Dominus vocem fletûs mei.

10. Exaudivit Dominus deprecationem meam, Dominus orationem meam suscepit.

11. Erubescant, & conturbentur vehementer omnes inimici mei: convertantur & erubescant valdè velociter.

aliis, octo tonos continens. Hæc verba sæpiùs occurrent in inscriptionibus Psalmorum, vide 1. Par. xv. 21.

4. *Usquequò!* Irasceris, scilicet.

5. *Convertere*, ad me, à quo aversus videris.

6. *In inferno autem quis confitebitur*: in sepulcro quis laudabit? Et ita passim hæ voces exponendæ. His & similibus pessimè abutuntur qui animos post mortem, aut extingui, aut penitùs consopiri putant, neque rerum nostrarum quidquam ad eos pertinere. Loquitur enim David cùm de statu mortuorum naturali, tùm de laudibus canendis in cœtu piorum.

7. *Lavabo*: natare faciam. Hier.

8. *Turbatus est*, Caligavit præ amaritudine. Hier. Præ lacrymarum copiâ. *Inveteravi*, consenui, contabui inter hostes meos, de meo morbo & interitu lætantes.

9. *Discedite*: Vel se à peccatoribus segregat pœnitens; vel eorum de se spem frustratam iri significat.

11. *Erubescant & conturbentur.... Convertantur.... valdè velociter.* Non contra inimicos, sed pro inimicis orat, ut convertantur & erubescant non leniter, sed vehementer, nec recrastinato tempore, sed citò. Comm. Hier. vide Præf. c. 1. n. 17.

PSALMUS VII.

HISTORICUS ET MORALIS.

A Saüle ad necem usque vexatus, Deo adjutore, nihil metuit.

VERSIO S. HIERONYMI.	VERSIO VULGATA.
Psalmus David, quem cecinit Domino super verbis Chus filii Jemini.	1. Psalmus David, quem cantavit Domino pro verbis Chusi filii Jemini. *II. Reg. 16.*
Domine Deus meus, in te speravi : salva me ab omnibus persequentibus me, & libera me.	2. Domine Deus meus, in te speravi : salvum me fac ex omnibus persequentibus me, & libera me.
Ne fortè capiat ut leo animam meam : laceret, & non sit qui eruat.	3. Nequandò rapiat ut leo animam meam, dum non est qui redimat, neque qui salvum faciat.
Domine Deus meus, si feci istud, si est iniquitas in manibus meis.	4. Domine Deus meus, si feci istud, si est iniquitas in manibus meis.
Si reddidi retribuentibus mihi malum, & dimisi hostes meos vacuos.	5. Si reddidi retribuentibus mihi mala, decidam meritò ab inimicis meis inanis.
Persequatur inimicus animam meam, & apprehendat & conculcet in terrâ vitam meam, & gloriam meam in pulverem collocet semper.	6. Persequatur inimicus animam meam, & comprehendat, & conculcet in terrâ vitam meam, & gloriam meam in pulverem deducat.
Surge, Domine, in furore tuo, elevare indignans super hostes meos, & consurge ad me judicio quod mandasti.	7. Et exurge, Domine, in irâ tuâ : & exaltare in finibus inimicorum meorum.
Et congregatio tribuum circumdet te, & pro hac in altum revertere.	Et exurge, Domine Deus meus, in præcepto quod mandasti : 8. Et synagoga populorum circumdabit te.

1. *Chusi filii Jemini*, Ducis Saül cui mandaverat persequendum Davidem. Ch. quidam referunt ad historiam Chusai Arachitæ II. Reg. xv. xvi. quos confutat Hieronymus.

3. *Dum non est qui redimat*; laceret, & non sit qui eruat. Hier. *Neque qui salvum faciat* deest, Heb.

4. *Si feci istud.* Quod suspicatur Saül ut quæram ei malum; quod ipse David à se amolitur, II. Reg. xxiv. 10, 12.

5. *Si reddidi retribuentibus.* Si pro bonis mala retribuentibus reddidi vices. *Decidam meritò ab inimicis meis inanis.* Sint irriti conatus mei adversùs eorum insidias. At Hieronymus; Si dimisi hostes meos vacuos : Si spoliavi rebus suis. Si reddidi benefacienti mihi mala : & oppressi eos qui mihi adversabantur sine causâ. Ch. Syrus : Et hoc est parcentis hostibus, & ultionem Domino relinquentis : quo animo David adversùs Saulem fuit. I. Reg. xxiv, xviii.

6. *Persequatur inimicus & conculcet in terrâ vitam meam.* Peream absque ullâ spe, neque mihi opituletur Deus cujus potestatem in ulciscendis inimicis mihi vindicassem.

7. *Exurge, Domine, in irâ.* Ulciscere tu, Domine, injustè læsum, neque se ulciscentem.

8. *Synagoga populorum.* Cœtus populorum tuum judicium expectantium : ut fit in pu-

Dominus judicabit populos, judica me, Domine, secundùm justitiam meam, & secundùm simplicitatem meam quæ est in me.	Et propter hanc in altum regredere: 9. Dominus judicat populos. Judica me, Domine, secundùm justitiam meam, & secundùm innocentiam meam super me.
Consummetur malum iniquorum, & confirmetur justus, probator cordis & renum Deus justus.	10. Consumetur nequitia peccatorum, & diriges justum, scrutans corda & renes, Deus.
Clypeus meus in Deo, qui salvat rectos corde.	Justum 11. adjutorium meum à Domino, qui salvos facit rectos corde.
Deus judex justus & fortis, comminans totâ die.	12. Deus judex justus, fortis, & patiens, numquid irascitur per singulos dies?
Non convertenti gladium suum acuet: arcum suum tetendit, & paravit illum.	13. Nisi conversi fueritis, gladium suum vibrabit: arcum suum tetendit, & paravit illum.
Et in ipso præparavit vasa mortis, sagittas suas ad comburendum operatus est.	14. Et in eo paravit vasa mortis, sagittas suas ardentibus effecit.
Ecce parturiit iniquitatem: concepto dolore peperit mendacium.	15. Ecce parturiit injustitiam: concepit dolorem, & peperit iniquitatem.
Locum aperuit & effodit eum: & incidit in interitum quem operatus est.	16. Lacum aperuit, & effodit eum: & incidit in foveam, quam fecit.
Revertetur dolor suus in caput ejus: & super verticem ejus iniquitas sua descendet.	17. Convertetur dolor ejus in caput ejus: & in verticem ipsius iniquitas ejus descendet.
Confitebor Domino secundùm justitiam ejus: & cantabo nomini Domini altissimi.	Confitebor Domino secundùm justitiam ejus, & psallam nomini Domini altissimi.

bliciis judiciis. Præclara hypotyposis judicantis Dei. *Et propter hanc*: Rem: propter hunc cœtum ascende iterùm tribunal tuum, ut judices impios sub Saüle grassantes.

10. *Consumetur nequitia peccatorum.* Consumat malum impios. Heb. *Et diriges justum.* Et confirmetur justus; Hier. *Scrutans corda & renes.* Intima arcana mentis: ita passim: Probator cordis & renum, Deus justus. Hier.

11. *Adjutorium meum...* secundùm Vulgatam: *justum adjutorium meum*: Justè, hoc est meritò, à Deo justo expectatum.

12. *Et patiens.* Deest Heb. *Numquid irascitur...* comminans totâ die, Hier. Sine interrogatione: diutissimè comminans, ne tandem ferire cogatur.

13. *Gladium suum vibrabit.* Acuet. Hier. Nisi peccator convertatur.

14. *Ardentibus effecit.* Ad comburendum operatus est. Hier. ignitas sagittas historiæ memorant.

15. *Peperit iniquitatem.* Peperit mendacium. Saül scilicet summo nisu & labore mala molitur, sed frustrà: nulli enim, nisi sibi nocuit, ut sequentes versus demonstrant.

17. *Convertetur dolor ejus.... in verticem ipsius iniquitas ejus....* Dolor ille quem in me effundendum conceperat, & ejus iniquitas quam pariturus erat, in ipsum denique recidit; quod Regum docet historia.

PSALMUS VIII.

LAUDIS ET ADMIRATIONIS.

Dei majestatem, hominis dignitatem commendat.

VERSIO S. HIERONYMI.

Victori pro torcularibus, Psalmus David.

DOmine Dominator noster, quàm grande est nomen tuum in universâ terrâ! qui posuisti gloriam tuam super cœlos.

Ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem propter adversarios tuos, ut quiescat inimicus & ultor.

Videbo enim cœlos tuos opera digitorum tuorum, lunam & stellas quæ fundasti.

Quid est homo, quoniam recordaris ejus? vel filius hominis, quoniam visitas eum?

Minues eum paulò minùs à Deo, gloriâ & decore coronabis eum.

Dabis ei potestatem super opera manuum tuarum. Cuncta posuisti sub pedibus ejus:

Oves & armenta omnia, insuper & animalia agri;

Aves cœli & pisces maris, qui transeunt semitas ponti.

VERSIO VULGATA.

1. In finem pro torcularibus, Psalmus David.

2. DOmine Dominus noster, quàm admirabile est nomen tuum in universâ terrâ!

Quoniam elevata est magnificentia tua super cœlos.

3. Ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem propter inimicos tuos, ut destruas inimicum & ultorem.

4. Quoniam videbo cœlos tuos, opera digitorum tuorum: lunam & stellas quæ tu fundasti.

5. Quid est homo, quòd memor es ejus? aut filius hominis, quoniam visitas eum?

6. Minuisti eum paulò minùs ab angelis, gloriâ & honore coronasti eum:

7. Et constituisti eum super opera manuum tuarum.

8. Omnia subjecisti sub pedibus ejus, oves & boves universas: insuper & pecora campi.

9. Volucres cœli & pisces maris; qui perambulant semitas maris.

1. *Pro torcularibus.* Ghitthit, instrumenta musica, quæ tribus Psalmorum titulis tantùm memorantur: hîc: LXXX, LXXXIII. an calcatis torcularibus, peractâ vindemiâ, in tabernaculorum festo?

3. *Ex ore infantium....* Tanta est hujus operis pulchritudo, ut vel infantes eam perspicere & celebrare possint, ad impios & violentos homines confundendos. Hunc sibi locum ipse Christus accommodat. Matt. XXI. 16. cùm reverâ puerorum ore laudaretur. *Perfecisti laudem:* fundasti robur. Hebr. demonstrasti virtutem tuam.

6 *Ab angelis.* 70. & post eos Vulgata; ab angelis: rectè, ut patet ex Paulo Heb. II. 6. *paulò minùs.* Est enim homo angelis inferior, sed paulò: ad eandem scilicet vocatus beatitudinem, & pari jure Deo potiturus.

8. *Omnia subjecisti.* Id Paulus uni Christo perfectè convenire docet. Heb. II. 5, 6, &c.

Domine Dominator noster, quàm grande est nomen tuum in universâ terrâ !

10. Domine Dominus noster, quàm admirabile est nomen tuum in universâ terrâ !

PSALMUS IX.

HISTORICUS ET MORALIS.

VERSIO S. HIERONYMI.

Victori super morte filii, Canticum David.

CONfitebor Domino in toto corde meo : narrabo omnia mirabilia tua.

Lætabor & gaudebo in te : canam nomini tuo, Altissime,

Cùm ceciderint inimici mei retrorsùm, & corruerint, & perierint à facie tuâ.

Fecisti enim judicium meum & causam meam : sedisti super solium judex justitiæ.

Increpasti gentes, periit impius : nomen eorum delesti in sempiternum & jugiter.

Inimici completæ sunt solitudines in finem : & civitates subvertisti. Periit memoria eorum cum ipsis.

Dominus autem in sempiternum sedebit : stabilivit ad judicandum solium suum.

Et ipse judicabit orbem in justitiâ, judicabit populos in æquitatibus.

VERSIO VULGATA.

1. In finem pro occultis filii, Psalmus David.

2. CONfitebor tibi, Domine, in toto corde meo : narrabo omnia mirabilia tua.

3. Lætabor & exultabo in te : psallam nomini tuo, Altissime,

4. In convertendo inimicum meum retrorsùm : infirmabuntur, & peribunt à facie tuâ.

5. Quoniam fecisti judicium meum & causam meam : sedisti super thronum qui judicas justitiam.

6. Increpasti Gentes, & periit impius : nomen eorum delesti in æternum, & in seculum seculi.

7. Inimici defecerunt frameæ in finem : & civitates eorum destruxisti.

Periit memoria eorum cum sonitu : 8. Et Dominus in æternum permanet.

Paravit in judicio thronum suum : 9. Et ipse judicabit orbem terræ in æquitate, judicabit populos in justitiâ.

1. *Pro occultis filii.* Super morte filii. Hier. Labben. Heb. quod videtur esse initium cantilenæ. Patres de triumphali Christi morte interpretantur. Cùm autem ỳ. 12. loquatur de Sion, ut arcâ jam eò translatâ ; rectè refertur ad aliquam Davidis jam in Jerusalem regnantis de gentibus victoriam. Vide II. Reg. VIII.

4. *In convertendo.* Cùm ceciderint inimici, Hier. in evertendis inimicis. Ita *in convertendo* sæpissimè accipitur. *Infirmabuntur.* Et corruerint, Hier.

5. *Qui judicas justitiam.* Judex justus ; Heb.

6. *Periit impius.* Hostis scilicet populi Dei.

7. *Inimici defecerunt frameæ :* gladius hostilis consumptus est. *Framea* genus est teli Germanici, quod passim in hâc Psalmorum versione pro ense vel gladio sumitur. *Inimici* est genitivus singularis, *Τοῦ ἐχθροῦ.* *Cum sonitu :* cum ingente rerum gestarum famâ. At Hier. cum ipsis. Omnia sustulisti, arma consumpta, munitiones destructæ, memoria ipsa deleta.

Et erit Dominus elevatio oppreſſo: elevatio opportuna in anguſtiâ.

Et confident in te, qui noverunt nomen tuum; quoniam non dereliquiſti quærentes te, Domine.

Cantare Domino habitatori Sion, annuntiare in populis cogitationes ejus.

Quoniam quærens ſanguinem eorum recordatus eſt: non eſt oblitus clamoris pauperum.

Miſerere meî, Domine: vide affliтionem meam ex inimicis meis; qui exaltas me de portis mortis.

Ut narrem laudes tuas in portis filiæ Sion: exultabo in ſalutari tuo:

Demerſæ ſunt Gentes in interitu quem fecerunt. In reti quod abſconderunt, captus eſt pes eorum.

Agnitus eſt Dominus judicium faciens: in opere manuum ſuarum corruit impius, meditatione ſemper.

Convertantur impii in infernum, omnes gentes quæ obliviſcuntur Deum.

Quoniam non in æternum oblivioni erit pauper: expectatio pauperum non peribit in perpetuum.

Surge, Domine, non confortetur

10. Et factus eſt Dominus refugium pauperi: adjutor in opportunitatibus, in tribulatione.

11. Et ſperent in te qui noverunt nomen tuum: quoniam non dereliquiſti quærentes te, Domine.

12. Pſallite Domino, qui habitat in Sion: annuntiate inter Gentes ſtudia ejus.

13. Quoniam requirens ſanguinem eorum recordatus eſt: non eſt oblitus clamorem pauperum.

14. Miſerere meî, Domine, vide humilitatem meam de inimicis meis.

15. Qui exaltas me de portis mortis, ut annuntiem omnes laudationes tuas in portis filiæ Sion.

16. Exultabo in ſalutari tuo: infixæ ſunt Gentes in interitu, quem fecerunt.

In laqueo iſto, quem abſconderunt, comprehenſus eſt pes eorum.

17. Cognoſcetur Dominus judicia faciens: in operibus manuum ſuarum comprehenſus eſt peccator.

18. Convertantur peccatores in infernum, omnes Gentes quæ obliviſcuntur Deum.

19. Quoniam non in finem oblivio erit pauperis, patientia pauperum non peribit in finem.

20. Exurge, Domine, non con-

10. *Refugium pauperi*: oppreſſo: Iſraëlitis ſcilicet toties victis & oppreſſis per arma Philiſtinorum. *Adjutor in opportunitatibus*, ſubſidium opportunum in anguſtiâ. Vide Hier.

12. *Qui habitat in Sion*: areâ eò translatâ. *Inter gentes*: in populis. Hier. *Ammim*: quæ vox etiam familias populi Dei ſignificat: non *Goim* quæ ſignificat gentiles. *Studia ejus*: voluntates.

14. *Miſerere .... vide humilitatem ....* afflictionem. Hier. *de inimicis meis*: In quam inimicorum me conjecit improbitas. Videtur David, priſtinæ ſub Saüle calamitatis memor ex perſonâ pauperis hunc & ſequentes verſus promere. Eſt autem omnis homo coram Deo pauper & miſerabilis.

15. *De portis mortis*, de inferis, de poteſtate mortis. Porrò videntur portæ mortis Sion opponi.

16. *Infixa ſunt gentes*: à nobis victæ: *In interitu*, in foveâ: Heb. Redit Propheta ad victorias ſuas, & divinam ultionem exponit.

17. *Cognoſcetur*, Agnitus eſt, Hier. *in operibus manuum* .... propriis machinis oppugnati ſunt. *Peccator*. Hic in Heb. adduntur *higghaon ſelah*, voces ignotæ, quas Hier. reddit, *meditatione ſemper*. 70. *ᾠδὴ διαψάλματος* Vulgata omiſit, ut ſolet. Vide Pſ. 111. 3.

18. *In infernum*: ſepulchrum Heb. & ita ſemper.

homo : judicentur gentes ante faciem tuam.

Pone, Domine, terrorem eis, sciant gentes, homines esse se semper.

fortetur homo ; judicentur Gentes in conspectu tuo.

21. Constitue, Domine, legislatorem super eos, ut sciant gentes quoniam homines sunt.

21. *Legislatorem*, Doctorem : at Hier. terrorem : potestatem scilicet cujus cohibeantur metu. *Quoniam homines sunt*, Deo nempe subditi, ordine & legibus gubernandi.

PSALMUS X. *Secundùm Hebræos.*

MORALIS.

Deus unicum præsidium pauperi adversùs oppressores qui Deum obliti sine more sæviunt. Licèt hic Psalmus titulo careat in Heb. quemadmodum & primus & secundus, diversum tamen esse à superiori vel stylus indicare videtur; hic enim sublimior & ab animo oppresso; ille non tam sublimis, at lætus. Quamquam & fieri potuit ut repentè stylus assurgeret, quod fit in odis.

VERSIO S. HIERONYMI.

QUare, Domine, stas à longè, despicis in temporibus angustiæ?

In superbiâ impii ardet pauper : capiuntur in sceleribus quæ cogitaverunt.

Quia laudavit impius desiderium animæ suæ; & avarus applaudens sibi blasphemavit Dominum.

Impius secundùm altitudinem furoris sui non requiret; nec Deus in omnibus cogitationibus ejus.

Parturiunt viæ ejus in omni tem-

VERSIO VULGATA.

1. UT quid, Domine, recessisti longè, despicis in opportunitatibus, in tribulatione?

2. Dum superbit impius, incenditur pauper : comprehenduntur in consiliis quibus cogitant.

3. Quoniam laudatur peccator in desideriis animæ suæ; & iniquus benedicitur.

4. Exacerbavit Dominum peccator, secundùm multitudinem iræ suæ non quæret.

5. Non est Deus in conspectu ejus;

1. *In opportunitatibus*. Cùm tuo maximè opus est auxilio.

2. *Incenditur pauper*, uritur, torquetur, vel ex Heb. insequitur pauperem : Supple, impius in superbiâ suâ. *Comprehenduntur in consiliis*, captantur in sceleribus quæ cogitant. Heb. cui congruit Hier.

3. *Quoniam laudatur peccator*... laudavit impius desiderium animæ suæ. Hier. laudat se. Heb. *& iniquus benedicitur*. Avarus applaudens sibi blasphemavit Dominum. Hier.

4. *Secundùm multitudinem*. Hier. Impius secundùm altitudinem furoris sui non requiret; Deum scilicet.

5. *Non est Deus in conspectu ejus*. Nec Deus in omnibus cogitationibus ejus. Hier. Nota progressum impietatis. Sibi placet peccator superbus. Deoque contumeliam facit; quo recedente, iræ ac cæteris animi perturbationibus traditur; nec Deum requirit ultrà, nec cogitat : quo fit ut in omnem proruat nequitiam, quasi ultor nullus aut Judex futurus sit. *Inquinatæ sunt viæ illius*. Parturiunt. Hier. iniqua omnia difficultatibus ac laboribus plenâ. *Auferun-*

pore : longè sunt judicia tua à facie ejus : omnes inimicos suos despicit.

Loquitur in corde suo ; Non movebor : in generatione & generatione ero sine malo.

Maledictione os ejus plenum est, & dolis & avaritiâ : sub linguâ ejus dolor & iniquitas.

Sedet insidians juxta vestibula in absconditis, ut interficiat innocentem : oculi ejus robustos circumspiciunt :

Insidiatur in abscondito, quasi leo in cubili, insidiatur ut rapiat pauperem : rapiet pauperem, cùm attraxerit eum ad rete suum.

Et confractum subjiciet, & irruet viribus suis valenter.

Dixit in corde suo ; Oblitus est Deus, abscondit faciem suam, non respiciet in perpetuum.

Surge, Domine Deus, leva manum tuam ; noli oblivisci pauperum.

Quare blasphemat impius Deum, dicens in corde suo quòd non requirat ?

Vides, quia tu laborem & furorem

inquinatæ sunt viæ illius in omni tempore.

Auferuntur judicia tua à facie ejus : omnium inimicorum suorum dominabitur.

6. Dixit enim in corde suo : Non movebor à generatione in generationem, sine malo.

7. Cujus maledictione os plenum est, & amaritudine, & dolo : sub linguâ ejus labor & dolor.

8. Sedet in insidiis cum divitibus in occultis, ut interficiat innocentem.

9. Oculi ejus in pauperem respiciunt ; insidiatur in abscondito, quasi leo in speluncâ suâ.

Insidiatur ut rapiat pauperem ; rapere pauperem, dum attrahit eum.

10. In laqueo suo humiliabit eum, inclinabit se, & cadet, cùm dominatus fuerit pauperum.

11. Dixit enim in corde suo ; Oblitus est Deus, avertit faciem suam ne videat in finem.

12. Exurge, Domine Deus, exaltetur manus tua : ne obliviscaris pauperum.

13. Propter quid irritavit impius Deum ? dixit enim in corde suo ; Non requiret.

14. Vides, quoniam tu laborem &

tur ... procul ab oculis ejus judicia tua. *Omnium inimicorum suorum dominabitur.* Nihil enim inausum relinquit, quem neque Dei, neque hominum metus cohibet. Omnes inimicos suos despicit. Hier. exsufflabit. Heb. Videtur Deus interdum favere impio prosperè agenti.

6. *Non movebor à generatione in generationem.* Inconcussæ res meæ. *Sine malo :* supple, ero. Hier. ero sine malo. Chrys. etiam ex 70.

7. *Et amaritudine & dolo :* & dolis & fraude. Heb. *Sub linguâ ejus*, in dictis ejus labor & dolor, quos in hostes promat. Labor & iniquitas ; Heb.

8. *Cum divitibus* æquè violentis. Juxta vestibula. Hier. Circa atria & aditus domorum.

9. *In pauperem respiciunt.* Clam observant. *Rapere pauperem*, rapiet pauperem, cùm attraxerit eum ad rete suum : Hier. quâ vi, quâ ? blanditiis & dolis.

10. *In laqueo suo :* quod Hier. ad præcedentem versum retulisse vidimus. *Humiliabit eum*, prosternet. *Inclinabit se & cadet* pauper, scilicet cùm ei dominabitur impius. Alii : cadet in viribus ejus pauper : at Hier. & confractum subjiciet, & irruet viribus suis valenter ; quod non de paupere capto, sed de invasore dicitur.

11. *Ne videat in finem*, in perpetuum. Et ita semper reddendum illud : *in finem.*

14. *Vides, quoniam* ... vides tu, ô Deus,

respicis; ut detur in manu tuâ. Tibi relinquuntur fortes tui: pupillo tu es factus adjutor.

Contere brachium impii & maligni: quæres impietatem ejus, & non invenies.

Dominus rex seculi & æternitatis: perierunt Gentes de terrâ illius.

Desiderium pauperum audisti, Domine; præparasti ut cor eorum audiat auris tua.

Ut judices pupillum & oppressum; & nequaquam ultrà superbiat homo de terrâ.

dolorem consideras: ut tradas eos in manus tuas.

Tibi derelictus est pauper: orphano tu eris adjutor.

15. Contere brachium peccatoris & maligni: quæretur peccatum illius, & non invenietur.

16. Dominus regnabit in æternum, & in seculum seculi: peribitis Gentes de terrâ illius.

17. Desiderium pauperum exaudivit Dominus: præparationem cordis eorum audivit auris tua.

18. Judicare pupillo & humili: ut non apponat ultrà magnificare se homo super terram.

quippe qui laborem & indignationem respicis eorum qui opprimuntur; ut eos sub manu ac tutelâ tuâ recipias.

15. *Quæretur peccatum illius*... quæ tot sceleribus quæsivit, ita peribunt, ut ne vestigium quidem eorum supersit. vide Ps. XXXVI. 36.

16. *Peribitis gentes*, Philisthæi vel quilibet alii gentiles in Judæâ & terrâ Israël relicti.

17. *Præparationem*.... nosti cor quò propensurum sit, & audis preces nondum conceptas. At Hier. præparasti ut cor eorum audiat auris tua. Vel, ipse ita præparas cor eorum, ut quæ volunt approbes.

PSALMUS X. CONSOLATORIUS.

Cùm Davidem in deserto latitantem ob Saülis insidias hortarentur amici, ut fugâ salutem quæreret. Theodoretus.

VERSIO S. HIERONYMI.

Victori, Psalmus David.

IN Domino speravi, quomodo dicitis animæ meæ; Transvola in montem ut avis?

Quia ecce impii tetenderunt arcum; posuerunt sagittam suam super nervum, ut sagittent in abscondito rectos corde.

Quia leges dissipatæ sunt: justus quid operatus est?

VERSIO VULGATA.

1. In finem, Psalmus David.

2. IN Domino confido: quomodo dicitis animæ meæ: Transmigra in montem sicut passer?

3. Quoniam ecce peccatores intenderunt arcum, paraverunt sagittas suas in pharetrâ, ut sagittent in obscuro rectos corde.

4. Quoniam quæ perfecisti destruxerunt: justus autem quid fecit?

2. *Sicut passer*: ut avis: Hier.
3. *Peccatores*: iniqui, violenti. *In pharetrâ*, super nervum (arcûs, scilicet.) Hier. jam intento arcu, sagittâ jam jam emittendâ.

4. *Quæ perfecisti, destruxerunt*, leges dissipatæ sunt. Hier. *Justus autem quid fecit?* Quid faciet justus, ubi nullæ sunt leges?

Dominus in templo sancto suo, Dominus in cœlo thronus ejus: oculi ejus vident, palpebræ ejus probant filios hominum.

Dominus justum probat; impium autem & diligentem iniquitatem odit anima ejus.

Pluet super peccatores laqueos: ignis & sulphur, & spiritus tempestatum, pars calicis eorum.

Quoniam justus Dominus justitias dilexit: rectum videbunt facies eorum.

5. Dominus in templo sancto suo, Dominus in cœlo sedes ejus:

Oculi ejus in pauperem respiciunt: palpebræ ejus interrogant filios hominum.

6. Dominus interrogat justum & impium: qui autem diligit iniquitatem, odit animam suam.

7. Pluet super peccatores laqueos: ignis, & sulphur, & spiritus procellarum, pars calicis eorum.

8. Quoniam justus Dominus & justitias dilexit: æquitatem vidit vultus ejus.

5. *In pauperem respiciunt*: *in pauperem*, deest Heb.

6. *Dominus interrogat*, quasi judicaturus. Dominus justum probat; impium autem & diligentem iniquitatem odit anima ejus. Hier. & alii apud Chrys. *Anima ejus*, ipse Deus. Rectè etiam 70. & Vulgata: *Qui diligit iniquitatem, odit animam suam*: Omnis enim iniquus sibi inimicus.

7. *Pars calicis*: Sors mea: ut est Ps. xv. 5. A calice, unde sortes ducebantur. Vel ut alii, metaphorâ ductâ à conviviis, in quibus sua cuique potûs mensura dividebatur.

8. *Et justitias*. Et, deest Hebr.

PSALMUS. XI. CONSOLATORIUS.

Contra mendaces ac perfidos undique circumfusos, dùm esset in aulâ Saülis, quibus ille mandabat ut clàm Davidi dicerent: Ecce places regi, & omnes servi ejus diligunt te: *I. Reg.* XVIII. 22. *cùm necem pararent.*

VERSIO S. HIERONYMI.

Victori pro octavâ, Psalmus David.

Salva, Domine, quoniam defecit sanctus: quoniam imminuti sunt fideles à filiis hominum.

Frustrà loquuntur unusquisque proximo suo; labium subdolum in corde & corde loquuntur.

Disperdat Dominus labia dolo-

VERSIO VULGATA.

1. In finem pro octavâ, Psalmus David.

2. Salvum me fac, Domine, quoniam defecit sanctus: quoniam diminutæ sunt veritates à filiis hominum.

3. Vana locuti sunt unusquisque ad proximum suum: labia dolosa, in corde & corde locuti sunt.

4. Disperdat Dominus universa

2. *Defecit sanctus*: tanta undique circumstat iniquorum turba. *Diminutæ sunt veritates*... imminuti sunt fideles. Hier. Rari sunt veraces ac sinceri homines; fraus ubique & doli.

3. *Vana*, mendacia. *In corde & corde*... fallaci sunt & duplici corde, nec sibi constant.

ſa, linguam magniloquam.

Qui dixerunt; Linguam noſtram roboremus, labia noſtra nobiſcum ſunt, quis noſter Dominus eſt?

Propter vaſtitatem inopum à gemitu pauperum, nunc conſurgam, dicit Dominus. Ponam in ſalutari auxilium eorum.

Eloquia Domini, eloquia munda: argentum igne probatum, ſeparatum à terrâ, colatum ſeptuplum.

Tu, Domine, cuſtodies ea, ſervabis nos à generatione hâc in æternum.

In circuitu impii ambulabunt: cùm exaltati fuerint vilissimi filiorum hominum.

labia doloſa, & linguam magniloquam.

5. Qui dixerunt: Linguam noſtram magnificabimus, labia noſtra à nobis ſunt, quis noſter Dominus eſt?

6. Propter miſeriam inopum, & gemitum pauperum, nunc exurgam, dicit Dominus.

Ponam in ſalutari: fiducialiter agam in eo.

7. Eloquia Domini, eloquia caſta: argentum igne examinatum, probatum terræ, purgatum ſeptuplum.

8. Tu, Domine, ſervabis nos, & cuſtodies nos à generatione hâc in æternum.

9. In circuitu impii ambulant: ſecundùm altitudinem tuam multiplicaſti filios hominum.

5. *Linguam noſtram magnificabimus*: magna jactabimus: metuendos nos præſtabimus. *Labia noſtra à nobis ſunt*: nobiſcum ſunt. Syr. Quidquid libuerit de Davide comminiſcemur ac Saüli perſuadebimus, neque quiſquam nos prohibere poterit.

6. *Ponam in ſalutari*: ponam in tuto. Supp. virum bonum. *Fiducialiter agam in eo*: fortiter & incunctanter eum tuebor. At Heb. illaqueabit, vel exſufflabit eum; nempe vir bonus improbum inimicum.

7. *Eloquia Domini*: ab hominum mendaciis ad eloquii divini ſinceritatem convertitur. *Probatum terræ*: ſeparatum à terrâ metallo immixtâ.

8. *A generatione hac*: pravâ ſcilicet.

9. *In circuitu impii ambulant*, me undique obſident: *Secundùm altitudinem tuam* altiſſimo & occultiſſimo judicio tuo: *Multiplicaſti filios hominum*: tot iniquos ſcilicet. At Hier. cùm exaltati fuerint viliſſimi filiorum hominum; hoc eſt, undique circumfluunt improbi, ut exaltatis vel viliſſimis hominibus adulentur.

PSALMUS XII.

MORALIS, CONSOLATORIUS.

Ab hominibus, ipſoque Deo quodam modo deſtitutus, animum tamen non deſpondet.

VERSIO S. HIERONYMI.

Victori, Pſalmus David.

Uſquequò, Domine, obliviſceris mei penitùs? uſquequò abſcondis faciem tuam à me?

VERSIO VULGATA.

1. In finem, Pſalmus David.

Uſquequò, Domine, obliviſceris me in finem? Uſquequò avertis faciem tuam à me?

Usquequò ponam consilia in animam meam, dolorem in corde meo per diem? Usquequò exaltabitur inimicus meus super me?

Convertere, exaudi me, Domine Deus meus. Illumina oculos meos, ne unquam obdormiam in morte:

Nequandò dicat inimicus meus; Prævalui adversùs eum. Hostes mei exultabunt si motus fuero.

Ego autem in misericordiâ tuâ confido, exultabit cor meum in salutari tuo: cantabo Domino, qui reddidit mihi.

2. Quamdiù ponam consilia in animâ meâ, dolorem in corde meo per diem?

3. Usquequò exaltabitur inimicus meus super me? 4. Respice, & exaudi me, Domine Deus meus.

Illumina oculos meos ne umquam obdormiam in morte: 5. Nequandò dicat inimicus meus: Prævalui adversùs eum.

Qui tribulant me, exultabunt si motus fuero.

6. Ego autem in misericordia tuâ speravi.

Exultabit cor meum in salutari tuo; cantabo Domino qui bona tribuit mihi; & psallam nomini Domini altissimi.

2. *Ponam consilia*: quamdiu variis curis agitabor? *Per diem*, totâ die.

4. *Obdormiam* .... dormiam mortem. Heb. in mortem. *εἰς θάνατον*, 70. id est, moriar; morali sensu: ne nobis æterna nox, ne mortis æternæ obrepat somnus. Comm. Hier.

6. *Et psallam* ... Desunt hæc in Heb.

PSALMUS XIII. MORALIS.

Dei contemptores ubique diffusi eum ultorem sentiunt. Scriptus, cùm populus gravi tyrannide vexaretur, Absalomi tempore, ut videtur ex ℣. ult. Psalmus LII. *huic persimilis.*

VERSIO S. HIERONYMI.

Victori, Psalmus David.

DIxit stultus in corde suo: Non est Deus. Corrupti sunt, abominabiles facti sunt studiosè: non est qui faciat bonum.

VERSIO VULGATA.

1. In finem, Psalmus David.

DIxit insipiens in corde suo: Non est Deus.

Corrupti sunt, & abominabiles facti sunt in studiis suis, non est qui faciat bonum, non est usque ad unum.

1. *Dixit insipiens* ... *Non est Deus.* Hoc dicunt non modò qui negant Deum esse, sed etiam qui negant curare quidquam, aut usquàm animadvertere in impios: sic illi, apud Prophetam defixi in fæcibus suis, qui dicunt in corde suo: *Non faciet benè Dominus, & non faciet malè*: Soph. I. 12. & Mal. III. 14. *Dixistis: vanus est qui servit Deo, & quod emolumentum quia custodivimus præcepta ejus, & ambulavimus tristes coram Domino exercituum? Ergo nunc beatos dicimus arrogantes .... Tentaverunt Deum & salvi facti sunt.* Et Jerem. V. 12, 13. *Negaverunt Dominum, & dixerunt: Non est ipse: neque veniet super nos malum .... Prophetæ fuerant in ventum locuti.* Nec minùs insi-

Dominus

Dominus de cœlo prospexit super filios hominum, ut videret si est intelligens, aut requirens Deum.

Omnes recesserunt, simul conglutinati sunt: non est qui faciat bonum, non est usque ad unum.

Nonne cognoscent omnes, qui operantur iniquitatem, qui devorant populum meum, ut cibum panis? Dominum non invocaverunt.

Ibi timebunt formidine; quoniam Deus in generatione justâ est.

Consilium pauperum confudistis: quoniam Dominus spes ejus est.

Quis dabit de Sion salutare Israël? quandò reduxerit Dominus captivitatem populi sui, exultabit Jacob, lætabitur Israël.

2. Dominus de cœlo prospexit super filios hominum, ut videat si est intelligens, aut requirens Deum.

3. Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt: non est qui faciat bonum, non est usque ad unum.

Sepulchrum patens est guttur eorum: linguis suis dolosè agebant, venenum aspidum sub labiis eorum.

Quorum os maledictione & amaritudine plenum est; veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem.

Contritio & felicitas in viis eorum, & viam pacis non cognoverunt: non est timor Dei ante oculos eorum.

4. Nonne cognoscent omnes qui operantur iniquitatem, qui devorant plebem meam, sicut escam panis?

5. Dominum non invocaverunt, illic trepidaverunt timore, ubi non erat timor.

6. Quoniam Dominus in generatione justâ est, consilium inopis confudistis: quoniam Dominus spes ejus est.

7. Quis dabit ex Sion salutare Israël? cùm averterit Dominus captivitatem plebis suæ, exultabit Jacob, & lætabitur Israël.

pientes illi II. Pet. III. 4. *Dicentes: Ubi est promissio, aut adventus ejus? Ex quo enim Patres dormierunt, omnia sic perseverant ab initio creaturæ:* Quibus insipientiores sunt qui cùm ea dicere aut cogitare non audeant, tamen ita vivunt, ac si pro certis habeant. *Non est usque ad unum:* Sumptum ex ℣. 3.

3. *Inutiles facti sunt:* obtorpuerunt: ad bonum scilicet: vel putruerunt, Heb. id est, corrupti sunt. *Sepulchrum patens:* Hæc & sequentia, usque ad versum quartum, desunt in Heb. & in 70. apud Chrysost. & Theodoret. habet Paulus Rom. III. 13. Quem locum comm. Hier. Hic ait Apostolum ex variis Scripturæ locis texuisse, ac fortè ex ejus epistolâ hùc translatis.

4. *Nonne cognoscent omnes*, Supp. Deum. Nonne malo suo experientur Deum esse?

5. *Ubi non erat timor:* Deest Heb. habetur Ps. LII. 6. etiam in Heb. undè videtur hùc translatum. Vana pavent, imo nulla, qui non innituntur Deo.

6. *Dominus in generatione justâ est:* habitat inter justos. *Quoniam Dominus spes...* Alii, sed Deus spes ejus est.

7. *Ex Sion.* Ergò David jam in Sion regnabat. *Averterit captivitatem*, reduxerit reductionem. Heb. populum suum ab Absalomo divisum.

PSALMUS XIV. MORALIS.

Boni viri ac sacros conventus purè adituri, mores : Veri cœlorum cives.

VERSIO S. HIERONYMI.

Psalmus David.

Domine, quis peregrinabitur in tentorio tuo, & quis habitabit in monte sancto tuo ?

Qui ingreditur sine maculâ, & operatur justitiam : loquiturque veritatem in corde suo.

Qui non est facilis in linguâ suâ, nec fecit amico suo malum, & opprobrium non sustinuit super vicino suo.

Despicitur in oculis ejus improbus : timentes autem Dominum glorificabit : jurat ut se affligat, & non mutat.

Pecuniam suam non dedit ad usuram, & munera adversùm innoxium non accepit : qui facit hæc, non movebitur in æternum.

VERSIO VULGATA.

1. Psalmus David.

Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo ? aut quis requiescet in monte sancto tuo ?

2. Qui ingreditur sine maculâ, & operatur justitiam :

3. Qui loquitur veritatem in corde suo, qui non egit dolum in linguâ suâ :

Nec fecit proximo suo malum, & opprobrium non accepit adversùs proximos suos.

4. Ad nihilum deductus est in conspectu ejus malignus ; timentes autem Dominum glorificat :

Qui jurat proximo suo, & non decipit,

Qui pecuniam suam non dedit ad usuram, & munera super innocentem non accepit :

Qui facit hæc, non movebitur in æternum.

1. *Habitabit* : peregrinabitur : Hier. 70. *παροικήσει* : Allusum ad vocem tabernaculi seu tentorii, quod est peregrinantis. Sensus est : quis adibit Sancta tua ?

Ad nihilum : Despicitur, Hier. 70. *ἐξουδένωται*. *Proximo suo* . . . . jurat ut se affligat : & non mutat. Hier. id est : vovet jejunium, & propositum non mutat. Lectio vulg: orta ex unius transpositione literæ.

PSALMUS XV.

HISTORICUS ET PROPHETICUS.

David exul Deo vero adhærere se profitetur, falsis repudiatis : tum in personâ Christi loquens, ejus resurrectionem prædicit. Teste Petro Act. II. 25. & Paulo Act. XIII. 35. *Ideò stelographia seu tituli inscriptio est Psalmus scilicet monimento æterno insculpendus. Vide titulum Psalm.* LV, LVI, LVII, LVIII, LIX.

VERSIO S. HIERONYMI.

Humilis & simplicis David.

CUstodi me, Deus, quoniam speravi in te.

Dixi Deo, Dominus meus es tu, benè mihi non est, sine te.

Sanctis qui in terrâ sunt & magnificis, omnis voluntas mea in eis.

Multiplicabuntur idola eorum, post tergum sequentium ; non libabo libamina eorum de sanguine ; neque assumam nomina eorum in labiis meis.

Dominus pars hæreditatis meæ & calicis mei ; tu possessor sortis meæ.

Lineæ ceciderunt mihi in pulcherrimis, & hæreditas speciosissima mea est.

VERSIO VULGATA.

1. Tituli inscriptio ipsi David.

COnserva me, Domine, quoniam speravi in te.

2. Dixi Domino, Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges.

3. Sanctis, qui sunt in terrâ ejus, mirificavit omnes voluntates meas in eis.

4. Multiplicatæ sunt infirmitates eorum ; postea acceleraverunt.

Non congregabo conventicula eorum de sanguinibus ; nec memor ero nominum eorum per labia mea.

5. Dominus pars hæreditatis meæ, & calicis mei ; tu es, qui restitues hæreditatem meam mihi.

6. Funes ceciderunt mihi in præclaris ; etenim hæreditas mea præclara est mihi.

2. *Dixi Domino*... Dixi Deo, Dominus meus es tu : Jehova. *Bonorum meorum*... Benè mihi non est sine te. Hier.

3. *Sanctis qui sunt*... Sanctuario quod vocabatur *Sancta*. Hebræi neutro carent ; quod sæpe exprimunt per fœmininum. Sanctis qui in terrâ sunt & magnificis, omnis voluntas mea in eis. Hier. Omnis affectus meus Sanctuario & inclyto Tabernaculo inhæret, quod est in terrâ sanctâ : Vel juxta vulg. mirum mihi Deus sanctuarii affectum indidit. Sic David exul loquitur. Vide Ps. XLI. 4. XLII. 3.

4. *Infirmitates*, vanitates. Heb. Idola eorum. Hier. Syrorum scilicet & aliorum gentilium, apud quos exulabat. I. Reg. XXVII. *Postea acceleraverunt* : ad alienum (Deum) festinaverunt. Heb. illi, scilicet, gentiles. Illi quidem multiplicant idola ; nobis ut unus Deus est, ita unum Sanctuarium. *Non congregabo*... non libabo libamina eorum, &c. Hier. non participabo eorum sacris. *Nec memor*, ne nominabo quidem Deos falsos ; ut lex vetabat.

5. *Pars*... *calicis mei*, vide suprà X. VII. *Tu es qui restitues*, tu sustentans. Heb. assertor sortis meæ.

6. *Funes* ad agrum scilicet metandum & dividendum, quod ad erciscundam sive dividundam hæreditatem pertinet.

LIBER PSALMORUM.

Benedicam Dominum qui dedit mihi consilium; insuper & noctibus erudierunt me renes mei.

Proposui Dominum in conspectu meo semper; quia à dextris meis est, ne commovear.

7. Benedicam Dominum, qui tribuit mihi intellectum; insuper & usque ad noctem increpuerunt me renes mei.

8. * Providebam Dominum in conspectu meo semper; quoniam à dextris est mihi, ne commovear.

7. *Intellectum*, consilium. Hier. *usque ad noctem*, noctibus erudierunt me renes mei. Hier. cùm noctu curis angerer, pii motus ad interiora penitùs immissi à Deo me erudierunt: per noctem, ut curæ remotdent, ita sæpè subit dulcior Dei recordatio.

8. *Providebam Dominum*: hæc & sequentia in personâ Christi: teste Petro Act. II. 25.

*Hæc Dissertatio excerpta est à calce Librorum Salomonis, pag. 625. Edit. ann. 1693.

* *PRovidebam Dominum.* Ab hoc versu David, hactenus res suas potiùs persecutus, altiore spiritu assurgit ad Christum, quod est evidentissimum, perpensis singulis verbis, totâque textûs serie: neque est alius locus quem Apostoli magis urserint, & in formam, ut ita dicam, probationis intenderint; ut si huic loco vis argumenti desit, nullus jam quærendus sit ejusmodi, qui probandi virtute polleat. Sic autem incipit; 8. *Providebam Dominum*: ex personâ Christi versantis inter mortuos: *in conspectu meo semper*: qui à me nunquam abstitit, nec reliquit me solum. I. Joan. III. 19. *quoniam à dextris est mihi*, *ne* (tantis cruciatibus, suppliciis, ipsâque etiam morte) *commovear*: 9. *Propterea lætatum est cor meum*: quod est ejus *qui proposito sibi gaudio* (proximæ resurrectionis) *sustinuit crucem* (tam informis supplicii) *confusione contemptâ*: Heb. XII. 2. *& exultavit lingua mea*: *solutis*, scilicet, teste Petro, *doloribus inferni* sive mortis ipsius, Act. II. 24. & omissis jam vocibus crucem spectantibus: *tristis est anima mea usque ad mortem*: Matth. XXVI. 38. aliisque ejus generis: *insuper & caro mea requiescet in spe*: Heb. & caro mea habitabit confidenter: habitavit, secundùm Hieronymum: confidenter verè, in fiduciâ; quod idem est, atque in spe: *caro* autem *mea*, id est corpus meum: etsi enim generatim omnis caro totum hominem significat, non tamen inveneris, carnem meam, seu carnem alicujus pro totâ personâ sumtam: Corpus ergò meum habitabit; quod etiam pro homine quiescente in silentio, hoc est, in sepulchro, habes Psal. XCIII. 17. in his verbis videlicet: *propemodùm habitasset in sepulchro anima mea*; Heb. in silentio: sed omnes sic intelligunt: cessassem in sepulchro; morte extinctus essem. Confidenter autem, *in spe*, futuræ resurrectionis scilicet. Unde sequitur, 10. *quoniam non derelinques animam meam in inferno*: sive ipsam animam in illo inferno loco, quo piorum animæ tenebantur; sive ut Hebræus magis sonat, animam meam, meipsum, noto hebraïsmo: vel etiam, corpus meum: quo sensu dictum est: *ferrum pertransiit animam ejus*; id est; corpus ejus: Ps. CIV. 18. imò corpus meum, seu meipsum mortuum: ut habes Levit. XIX. 28. *super animâ non incidetis carnes vestras*, Chal. super mortuo; quod etiam Vulgata retinuit. Item Levitici XXI. 1. *in animâ, ut contaminet se sacerdos*, id est ne corpus mortuum tangat; ne intersit funeribus; quod Vulgata vertit, ne contaminetur sacerdos in mortibus: *non* ergò *relinques animam meam*: meipsum mortuum; *in inferno*: in sepulchro, ut vulgò apud Hebræos: nec dicis, cavebis ne in sepulchrum incidam: sed; *non derelinques*, tamquam in eo jacentem; ex quo illud eveniet; *neque dabis sanctum tuum videre corruptionem*; vigilanter de Christo; non vidit corruptionem; vidit enim foveam, seu sepulchrum, in quo tamen non est relictus, corruptionem verò non vidit; quam autem consequenter; non est relictus in sepulchro; undè corruptionem nescit; nec eâ vel levissimè tangitur. Sanè illam vocem *Schachat*, quam vertunt *corruptionem*, non est dubium in Hebræo sæpè sumi pro *foveâ*: neque tamen absolutè dicendum est hoc verbo significari foveam; quin potiùs hæc vox nativâ intelligentiâ corruptionem sonat: undè etiam Aquila, ex S. Hieronymi & omnium sententiâ, maximè hærens literæ, & significationum fontes scrutari solitus: ad Psal. VII. 16. *incidit in foveam quam fecit*: quo loco omnes ponunt *foveam*: ipse, *corruptionem*: eò quòd ea nativa sit & maximè propria hujus vocis significatio. Itaque in versu quem tractamus, non modo LXX. Interpretes, sed etiam Chaldæus;

Propterea lætatum est cor meum, & exultavit gloria mea; & caro mea habitavit confidenter.

Non enim derelinques animam

9. Propter hoc lætatum est cor meum, & exultavit lingua mea; insuper & caro mea requiescet in spe.

10. Quoniam non derelinques ani-

9. *Lingua mea*, gloria, Hier. Quod sæpè linguam significat; ac sic refertur hic locus, Act. II. 26. Certè per linguam Deo redditur gloria, quod est piis gratissimum & gloriosissimum. *In spe*; resurrectionis statim adventuræ.

10. *Animam meam*, meipsum. Unde Petrus; *Providens locutus est de resurrectione*

corruptionem vertunt: *Schechiouta*, à radice *Schachat*, corruptio; ut, si David corruptionem significare voluisset, non alio aptiore vocabulo uteretur: à quâ versione hic, si Aquila aut alii recessissent, christiani interpretes, in his varietatibus referendis diligentissimi, non id prætermissuri fuisse viderentur. Hinc ergò firmatur, LXX. versionem habitam fuisse pro germanissimâ: unde etiam Petrus, Act. II. 27. 29. 31. & Paulus XIII. 35. 36. in sermone populari hanc vocem, *corruptio*, maximè urgent, ut quæ populi animum vel maximè afficeret. Hunc ergò figunt sensum veluti certum ac proprium & toti contextui maximè cohærentem: cui id erat proximum, ut David statim subderet: *notas mihi fecisti vias vitæ*, non quam retinerem, sed ad quam rediturus essem, tuâque in æternum gloriâ potiturus, quemadmodum dicit: *adimplebis me lætitiâ cum vultu tuo*, &c. vide autem dictorum seriem; corpus quiescet in spe; non relinquetur in sepulchro; corruptionem nesciet: reviviscet: quæ gradatim, ac per αὔξησιν dicta, mirum in modum veram ex mortuis resurrectionem inculcant.

Hæc ergò qui perpenderit, liquidò perspiciet selectas esse à Davide voces, quæ non hominem vivum è periculo mortis eximerent, sed quæ mortuum & jacentem ex ipso sepulchro excitarent; neque ullum è scripturâ exemplum afferunt, quo illud, *non derelinques in sepulchro*, aliaque ejusdem virtutis à Davide prolata, ab eo quem præferunt sensu, abstrahantur. Unde etiam Apostoli hoc loco & his verbis confidentissimè utuntur ad confundendos Judæos; quibus verbis, si affinxeris Grotii & aliorum glossas, tamquam ex Davidis nomine, *præservabor à morte: non introibo sepulchrum; ostendes mihi viam quâ liberer à mortis periculis*; non modò frigebit oratio, verùm etiam solvetur scriptura, Apostolorum corruet disputatio, atque efficietur illud, ut Judæi Petri & Pauli prædicatione victi, inani argumento cessisse videantur. Confirmatur ex illo Petri in eodem sermone: cùm adhibito Davidis loco *sede à dextris meis*, sic urgeret: *non enim David ascendit in cœlum: dixit autem ipse: dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis*: Act. II. 34. 35. Ad quem locum ipse Grotius: David in sepulchrum descendit; non autem evectus est in cœlum ut Elias; quare verba psalmi CX. (secundùm Hebræos, in vulgatâ CIX.) in ipsum congruere non possunt. Quâ formâ Petrus Paulusque probant psalmi XV. locum in ipsum Davidem cadere non posse; cujus quippe psalmi verba mutuò se juvant ad designandum resurgentem Christum; ut si etiam singulà in alium sensum per vim contorqueri possent, tamen simul juncta ab æquo lectore extorqueant ut Christum resurgentem agnoscat, ipsaque vox *Schachat* ad corruptionis sensum, & innatâ virtute suâ, & totius contextûs vi determinari debeat. Huc accedit persona Davidis, cui, ut Christi parenti, imprimis congruebat, ut Christi sibi promissi nomine loqueretur; quod etiam Petrus vehementer inculcat: Act. II. 29. 30. 31. ut profectò qui Petri & Pauli argumentationem diluere aggressi sunt, ac vim literæ infringunt, non modò in tantorum Apostolorum auctoritatem, verùm etiam in ipsius textûs veritatem pugnent.

Cæterùm & illud confidentissimè addiderim, ambiguas has & lubricas interpretationes nemini ex antiquis notas, unumque omninò extitisse Theodorum Mopsuestenum qui hunc Prophetæ locum de Christo ex eventu acceptum esse docuerit; cùm per se ad alium quoque sensum pertineret; quem in morem cætera vaticinia deformabat; quod in Synodo V. collat. IV. omnes Concilii Patres non modò condemnarunt, verùm etiam horruerunt. Huic autem opponimus Patres universos, imprimis verò Athanasium à quo hic locus egregiè pertractatus, cont. Arian. *Orat.* 3.

meam in inferno ; nec dabis sanctum tuum videre corruptionem.

Ostendis mihi semitam vitæ, plenitudinem lætitiarum ante vultum tuum, decores in dexterâ tuâ æternos.

mam meam in inferno ; nec dabis sanctum tuum videre corruptionem.

11. Notas mihi fecisti vias vitæ, adimplebis me lætitiâ cum vulto tuo ; delectationes in dexterâ tuâ usque in finem.

Christi, quia neque derelictus est in inferno : Act. II. 31. Quamquam anima Christi descendit ad inferos, non ibi derelicta est, ut cæteræ animæ piorum. *In inferno* : in sepulchro, teste Petro : Act. II. 29. Et Paulo, Act. XIII. 36. *Corruptionem.* Foveam. Heb. Ch. ut Vulg. ac sic Petrus & Paulus locis citatis.

11. *Notas mihi*, in sepulchro jacenti : *Fecisti vias vitæ* : quibus, mortuus licèt, ad vitam redirem. *Usque in finem* ; decores æternos : Hier. Propter æternam gloriam Christo resurgenti traditam. Igitur hi tres ultimi versus de Christo intelligendi sunt, Petro & Paulo interpretibus. Hæc tamen aliquatenùs præcesserunt in Davide, ut typo Christi, dum illum Deus à morte toties eruit, & in regno collocavit. Cæterùm, ut præclarè argumentantur Petrus & Paulus, David & in sepulchro derelictus est, & corruptionem vidit : quare hæc de Davide intelligi nullatenùs possunt, neque res Davidis, utcumque splendidæ, hujus loci magnificentiam exhauriunt.

PSALMUS XVI. MORALIS.

Orat ut ab inimicorum insidiis & crudelitate liberetur : Dei protegentis bonitatem & patientiam commendat.

VERSIO S. HIERONYMI.

Oratio David.

AUdi, Deus, justum, intende deprecationem meam : auribus percipe orationem meam, absque labiis mendacii.

De vultu tuo judicium meum prodeat : oculi tui videant æquitates.

Probasti cor meum, visitasti nocte : conflasti me, & non invenisti cogitationes meas transire os meum.

In opere hominum, propter ver-

VERSIO VULGATA.

1. Oratio David.

EXaudi, Domine, justitiam meam : intende deprecationem meam.

Auribus percipe orationem meam, non in labiis dolosis.

De vultu tuo judicium meum prodeat : oculi tui videant æquitates.

3. Probasti cor meum, & visitasti nocte : igne me examinasti, & non est inventa in me iniquitas.

4. Ut non loquatur os meum ope-

1. *Justitiam meam* : justum : Hier. *Non in labiis dolosis*, audi precationem puro & simplice corde prolatam.

2. *De vultu tuo* ; de conspectu : de audientiâ tuâ. Similis locutio Esth. I. 19. *Egrediatur edictum à facie tuâ.* Dan. II. 15. *Sententia à facie regis egressa.*

3. *Visitasti nocte* : scrutatus es in noctis silentio, dùm cogitationes reliquæ conticescunt. *Igne me examinasti*, conflasti : Hier. excoxisti ut aurum. *Et non est inventa in me iniquitas.* Aliter Hier. in seq.

4. *Ut non loquatur os meum.* Et non invenisti cogitationes meas transire os meum. Hier. sincerè loquor : verba sensibus congruunt ; ac sic ferè Heb. *Opera Hominum.* Hier. ad versum sequentem refert, ac sic ex Hebræo vertit : In opere hominum, propter verbum labiorum tuorum, ego observavi vias latronis : in opere hominum : Supple,

bum labiorum tuorum, ego observavi vias latronis.

Sustenta gressus meos in callibus tuis; & non labentur vestigia mea.

Ego invocavi te, quia exaudies me, Deus; inclina aurem tuam mihi, audi eloquium meum.

Mirabilem fac misericordiam tuam, salvator sperantium, à resistentibus dexteræ tuæ.

Custodi me quasi pupillam intùs in oculo: In umbrâ alarum tuarum protege me:

A facie impiorum vastantium me: Inimici mei animam meam circumdederunt.

Adipe suo concluserunt: & ore locuti sunt superbè.

Intendentes adversùm me nunc circumdederunt me; oculos suos posuerunt declinare in terram.

Similitudo ejus quasi leonis desiderantis prædam; & quasi catuli leonis sedentis in absconditis.

Surge, Domine, præveni faciem ejus, incurva eum: salva animam meam ab impio, qui est gladius tuus.

A viris manus tuæ, Domine, qui mortui sunt in profundo, quorum pars

ra hominum: propter verba labiorum tuorum ego custodivi vias duras.

5. Perfice gressus meos in semitis tuis: ut non moveantur vestigia mea.

6. Ego clamavi, quoniam exaudisti me, Deus; inclina aurem tuam mihi, & exaudi verba mea.

7. Mirifica misericordias tuas, qui salvos facis sperantes in te.

8. A resistentibus dexteræ tuæ custodi me, ut pupillam oculi.

Sub umbrâ alarum tuarum protege me: 9. A facie impiorum, qui me afflixerunt.

Inimici mei animam meam circumdederunt.

10. Adipem suum concluserunt, os eorum locutum est superbiam.

11. Projicientes me nunc circumdederunt me; oculos suos statuerunt declinare in terram.

12. Susceperunt me, sicut leo paratus ad prædam; & sicut catulus leonis habitans in abditis.

13. Exurge, Domine, præveni eum, & supplanta eum: eripe animam meam ab impio, frameam tuam
14. ab inimicis manûs tuæ.

Domine, à paucis de terrâ divide

quorum sum inspector: *Propter verba labiorum tuorum*: propter mandata tua, observavi vias latronis, violenti oppressoris: neque tantùm ego à scelere abstinui, sed & alios deterrui; quod regis officium est. Secundùm Vulgatam sensus fit. *Ut non loquatur os meum opera hominum*: vana & iniqua, qualia sunt opera hominum. *Custodivi vias duras*, angustas, quæ ad vitam ducunt. Matt. VII. 14.

5. *Perfice* . . . Bona sua pro conscientiæ sinceritate professus, convertit se ad Deum, ut ejus animum firmet in bono.

6. *Exaudisti*: exaudies. Hier.

10. *Adipem suum concluserunt*: adipe suo concluserunt: Hier. id est, operti sunt: in deliciis vixerunt. Ch. Opibus stipati, obesi & pinguefacti sunt.

11. *Projicientes me*: expellentes; ejicientes. 70. At Hier. incedentes adversùm me; gressus meos observantes, *nunc circumdederunt me*: Itinera mea obsident. *Oculos suos statuerunt.* Intendunt ut tendant in terrâ. Heb. supple laqueos, quibus me capiant.

12. *Susceperunt me*: Exceperunt, invaserunt: similitudo ejus quasi Leonis: Hier.

13. *Ab impio, frameam* . . . ab impio qui est gladius tuus: Hier. quo instrumento uteris ut punias.

14. *Ab inimicis manûs tuæ.* A viris manûs tuæ: Hier. A mortalibus qui sunt manus tua. Heb. quâ me castigas & exerces. Sic Babylonicum imperium dicitur *malleus universæ terræ*: Jer. L. 23. *à paucis de terrâ* . . . à mortalibus de tempore tempus suum agentibus. Heb. id est, quorum pars in vitâ. Hier. qui

LIBER PSALMORUM.

in vitâ, & quorum de absconditis tuis replesti ventrem. Qui saturabuntur filiis, & dimittent reliquias suas parvulis eorum.

Ego in justitiâ videbo faciem tuam: implebor, cùm evigilavero, similitudine tuâ.

eos in vitâ eorum; de absconditis tuis adimpletus est venter eorum.

Saturati sunt filiis: & dimiserunt reliquias suas parvulis suis.

15. Ego autem in justitiâ apparebo conspectui tuo: satiabor, cùm apparuerit gloria tua.

spem omnem in vitâ præsenti collocant. Secundùm Vulg. *Domine, à paucis de terrâ, &c.* Vult Ecclesia, ut est in Parab. Matt. XIII. 25. in hâc etiam vitâ, zizania à tritico, carnales & terrena sapientes separari à paucis, seu ab electis; *pauci enim electi*: Matt. XXII. 14. Sed frustrà, nam accipit responsum divinum; *sinite utraque crescere usque ad messem*: comm. Hier. *De absconditis*, de thesauris tuis: de penu tuâ. *Saturati sunt filiis*: liberorum copiâ affluunt. *Parvulis suis*, parvulis eorum, Hier. nepotibus suis, scilicet.

15. *Ego autem*...: Justi longè diversa spes. *Satiabor*... implebor, cùm evigilavero, similitudine tuâ. Hier. tua mihi species evigilanti statim occurret, meque satiabit. Quod longè erit verius, *postquàm apparuerit, cùm similes ei erimus, ac videbimus eum sicuti est*. I. Joan. III. 2.

PSALMUS XVII.

HISTORICUS, PROPHETICUS.

VERSIO S. HIERONYMI.

Victori servo Domini David, qui locutus est Domino verba cantici hujus, in die quâ liberavit eum Dominus de manu omnium inimicorum ejus, & de manu Saül.

ET dixit, diligam te, fortitudo mea:

Domine, petra mea, & robur meum, & salvator meus.

Deus meus, fortis meus, & sperabo in eo: scutum meum, & cornu salutis meæ; susceptor meus.

VERSIO VULGATA.

1. In finem puero Domini David, qui locutus est Domino verba cantici hujus, in die quâ eripuit eum Dominus de manu omnium inimicorum ejus, & de manu Saül, & dixit: (*II. Reg. XXII. 2.*)

2. Diligam te, Domine, fortitudo mea:

3. Dominus firmamentum meum, & refugium meum, & liberator meus;

Deus meus, adjutor meus, & sperabo in eum.

Protector meus, & cornu salutis meæ, & susceptor meus.

1. *Locutus est* (David) *Domino*. Hic Psalmus cum titulo suo invenitur totus II. Reg. XXII. 2. referturque ad finem vitæ Davidis, editus scilicet ad memoriam sempiternam tot beneficiorum, quæ Deus in se contulit: vocationem quoque gentium præfigurat. II. 44. 45. 50. teste Paulo: Rom. XV. 9.

2. *Diligam te.* Pro tot ac tantis beneficiis, unum munus Deo gratum, ipsa dilectio.

3. *Firmamentum meum*, Petra mea, rupes mea Heb. quâ tutus innitor. *Firmamentum meum: liberator, Deus, adjutor meus... protector meus*: scutum meum. Heb. Quot amoris vocabula? Sic est amor; nusquam laudandi satietas, nec blanditiis modus. *Cornu salutis*, cornu pro robore sumitur, ductâ à brutis metaphorâ.

Laudatum

Laudatum invocabo Dominum : & ab inimicis meis salvus ero.	4. Laudans invocabo Dominum ; & ab inimicis meis salvus ero.
Circumdederunt me funes mortis : & torrentes diaboli terruerunt me.	5. Circumdederunt me dolores mortis : & torrentes iniquitatis conturbaverunt me.
Funes inferni circumdederunt me : prævenerunt me laquei mortis.	6. Dolores inferni circumdederunt me, præocupaverunt me laquei mortis.
In tribulatione meâ invocabo Dominum, & ad Deum meum clamabo : Exaudiet de templo sancto suo vocem meam : & clamor meus ante faciem ejus veniet in aures ejus.	7. In tribulatione meâ invocavi Dominum, & ad Deum meum clamavi : Et exaudivit de templo sancto suo vocem meam : & clamor meus in conspectu ejus, introivit in aures ejus.
Commota est & contremuit terra : & fundamenta montium concussa sunt, & conquassata sunt, quoniam iratus est eis.	8. Commota est, & contremuit terra : fundamenta montium conturbata sunt & commota sunt, quoniam iratus est eis.
Ascendit fumus de furore ejus, & ignis ex ore ejus devorans : carbones incensi sunt ab eo.	9. Ascendit fumus, in irâ ejus ; & ignis à facie ejus exarsit ; carbones succensi sunt ab eo.
Inclinavit cœlos, & descendit : & caligo sub pedibus ejus.	10. Inclinavit cœlos, & descendit ; & caligo sub pedibus ejus.
Et ascendit super Cherubim & volavit super pennas venti.	11. Et ascendit super cherubim, & volavit ; volavit super pennas ventorum.
Posuit tenebras latibulum suum, in circuitu ejus tabernaculum ejus : tenebrosa aqua in nubibus ætheris.	12. Et posuit tenebras latibulum suum, in circuitu ejus tabernaculum ejus ; tenebrosa aqua in nubibus aëris.
Præ fulgore in conspectu ejus nubes transierunt, grando & carbones ignis.	13. Præ fulgore in conspectu ejus nubes transierunt, grando, & carbones ignis.

5. *Dolores mortis*, funes. Hier. Laquei ut ℣. sequenti : *Torrentes iniquitatis* : Torrentes Belial. Heb. id est, perversorum hominum vel diaboli, ut Hier. Porrò calamitates fluctibus aquarum inundantium comparari solent.

6. *Dolores inferni.* Funes : Hier. ut sup.

7. *Invocavi.* Invocabo. Hier. Invocabam, clamabam. Ita passim futurum ponunt Hebræi pro imperfecto præterito.

8. *Commota est* . . . Hic inducitur Deus de cœlo descendens ad liberandum Davidem : describitur ira divina in hostes ejus : cum orbis universus ante Deum iratum contremiscens. Quæ figura demonstrat quid hostibus ejus timendum sit, estque in Scripturis frequens. *Iratus est eis* : Deest *eis* Heb.

9. *Ignis à facie ejus exarsit* : ignis ex ore ejus devorans : Hier. Sic Deus dicitur *ignis consumens*. Deut. IV. 24. IX. 3. *& fluvius igneus* à facie ejus egredi. Dan. VII. 10.

10. *Inclinavit cœlos, & descendit* : Magnificum, ut sub Deo insessore cœli ipsi se demittant.

11. *Ascendit super Cherubim.* Equitavit. Heb. Sedit super cherubim, quasi curru invectus, ut Ezechieli apparuit : Ezech. I.

12. *Et posuit tenebras* . . . His adumbrantur profunda & terribilia judicia Dei : exequendi celeritas & efficacia.

13. 14. *Præ fulgore* . . . ante se agebat nubes, grandinem & fulmina. *Grando & carbones ignis* : supp. continuò ruunt : & iterat iisdem verbis ad inculcandam vim grandinis & fulminis.

Et intonuit in cœlo Dominus, & Altissimus dedit vocem suam, grandinem & carbones ignis.

Et emisit sagittas suas, & dissipavit eos, & fulgura multiplicavit, & conturbavit illos.

Et apparuerunt effusiones aquarum, & revelata sunt fundamenta orbis, ab increpatione tuâ, Domine, ab inspiratione spiritûs furoris tui.

Mittet de alto, & accipiet me, & trahet me de aquis multis.

Liberabit me de inimicis meis potentissimis, & de his qui oderunt me: quoniam robustiores me erant.

Præveniet me in die afflictionis meæ: & factus est Dominus firmamentum meum.

Et educet me in latitudinem: liberabit me, quia placui ei.

Retribuet mihi Dominus secundùm justitiam meam; & secundùm munditiam manuum mearum reddet mihi.

Quia custodivi vias Domini, & non egi impiè à Deo meo.

Omnia enim judicia ejus in conspectu meo; & præcepta ejus non amovi à me.

Et fui immaculatus cum eo; & custodivi me ab iniquitate mea.

Et restituit mihi Dominus secundùm justitiam meam; & secundùm munditiam manuum mearum in conspectu oculorum ejus.

14. Et intonuit de cœlo Dominus, & Altissimus dedit vocem suam: grando & carbones ignis.

15. Et misit sagittas suas, & dissipavit eos: fulgura multiplicavit, & conturbavit eos.

16. Et apparuerunt fontes aquarum, & revelata sunt fundamenta orbis terrarum;

Ab increpatione tuâ, Domine, ab inspiratione spiritûs iræ tuæ.

17. Misit de summo, & accepit me; & assumsit me de aquis multis.

18. Eripuit me de inimicis meis fortissimis, & ab his qui oderunt me: quoniam confortati sunt super me.

19. Prævenerunt me in die afflictionis meæ, & factus est Dominus protector meus.

20. Et eduxit me in latitudinem: salvum me fecit, quoniam voluit me.

21. Et retribuet mihi Dominus secundùm justitiam meam; & secundùm puritatem manuum mearum retribuet mihi:

22. Quia custodivi vias Domini, nec impiè gessi à Deo meo.

23. Quoniam omnia judicia ejus in conspectu meo; & justitias ejus non repuli à me.

24. Et ero immaculatus cum eo; & observabo me ab iniquitate meâ.

25. Et retribuet mihi Dominus secundùm justitiam meam; & secundùm puritatem manuum mearum in conspectu oculorum ejus.

17. *Misit de summo*: de cœlo: manum suam, scilicet. *De aquis multis.* Calamitatibus, ut suprà 5. Comparatione ductâ ab eo qui alto fluvio mersum & propemodùm aquis suffocatum, validâ manu extraheret.

18. *Quoniam confortati* .... cùm essent superiores viribus, nec ulla spes superesset nisi in Deo.

19. *Prævenerunt* ... adversarii incautum me præverterunt.

20. *In latitudinem*: ab angustiis & præruptis ad plana & lata. *Voluit me*: dilexit: placui ei. Hier. & ideò diligenti dilectionem rependo, quæ una est digna merces. ℣. 2.

21. *Secundùm justitiam meam*: Vir bonus, suæque sibi innocentiæ conscius, eò magis Deo fidit. Ita Job, ita Paulus, & passim viri sancti.

24. *Ero*. Fui: Hier. sic 25. *retribuet*: retribuet. *Ab iniquitate meâ*: à peccato cui assuevi; quod me mihi surriperet, nisi assiduè caverem.

Cum ſancto ſanctus eris, & cum viro innocente innocenter ages:

Et cum electo electus eris; & cum perverſo pervertêris.

Quia tu populum pauperem ſalvabis; & oculos excelſos humiliabis.

Quia tu illuminas lucernam meam: Domine Deus meus, illumina tenebras meas.

In te enim curram accinctus, & in Deo meo tranſiliam murum.

Deus immaculata via ejus, eloquium Domini igne examinatum: ſcutum eſt omnium ſperantium in ſe.

Quis eſt Deus præter Dominum? & quis fortis præter Deum noſtrum?

Deus qui accingit me fortitudine; & poſuit immaculatam viam meam.

Coæquans pedes meos cervis, & ſuper excelſa ſtatuens me.

Docens manus meas ad prælium, & componens quaſi arcum æreum, brachia mea.

Dediſti mihi clypeum ſalutis tuæ, & dextera tua confortavit me, & manſuetudo tua multiplicavit me.

Dilatabis greſſus meos ſubtus me, & non deficient tali mei.

26. Cum ſancto ſanctus eris, & cum viro innocente innocens eris:

27. Et cum electo electus eris; & cum perverſo pervertêris.

28. Quoniam tu populum humilem ſalvum facies; & oculos ſuperborum humiliabis.

29. Quoniam tu illuminas lucernam meam, Domine Deus meus, illumina tenebras meas.

30. Quoniam in te eripiar à tentatione, & in Deo meo tranſgrediar murum.

31. Deus meus impolluta via ejus, eloquia Domini igne examinata: protector eſt omnium ſperantium in ſe.

32. Quoniam quis Deus præter Dominum? aut quis Deus præter Deum noſtrum?

33. Deus qui præcinxit me virtute; & poſuit immaculatam viam meam.

34. Qui perfecit pedes meos tamquam cervorum, & ſuper excelſa ſtatuens me.

35. Qui docet manus meas ad prælium; & poſuiſti, ut arcum æreum, brachia mea.

36. Et dediſti mihi protectionem ſalutis tuæ, & dextera tua ſuſcepit me:

Et diſciplina tua correxit me in finem, & diſciplina tua ipſa me docebit.

37. Dilataſti greſſus meos ſubtus me: & non ſunt infirmata veſtigia mea.

26. *Cum ſancto*... Ad Deum iſta dicit, hominibus pro ſtudiorum ratione juſta tribuentem. Theodor. Sic Levit. XXVI. 23. *Si ambulaveritis ex adverſo mihi, ego quoque contra vos adverſus incedam.*

27. *Cum electo*... cum candido candidè agis. *Cum perverſo pervertêris*: fallaces fallis.

29. *Illuminas lucernam meam*: A te lux mea: nam per me ipſum verſor in tenebris.

30. *In te eripiar.* Occurram turmæ. Heb. Præſidio tuo fretus incedam adversùs hoſtes. *A tentatione*; à periculo. *Tranſgrediar murum*; munitiones ſuperabo.

31. *Impolluta via ejus.* Fidelia Dei promiſſa, cùm omnia, tùm ea quæ Davidi privatim fecit.

32. *Quis Deus.* Quis fortis? Hier.

33. *Poſuit immaculatam viam meam*: Quòd immaculatus fuerit, Deo tribuit, & in Domino gloriatur.

34. *Qui perfecit*: coæquans pedes meos cervis: Hier. velocitate, ſcilicet.

35. *Poſuiſti*.... conterent arcum æreum brachia mea: Heb.

36. *Et diſciplina tua*... Et manſuetudo tua multiplicavit me, Hier. auxit me. Cætera in Heb. deſunt.

LIBER PSALMORUM.

Persequar inimicos meos, & apprehendam eos, & non revertar donec consumam eos.

Cædam eos, & non poterunt surgere; cadent sub pedibus meis.

Accinxisti me fortitudine ad prælium, incurvabis resistentes mihi subtus me.

Inimicorum meorum dedisti mihi dorsum, & odientes me disperdidisti.

Clamabunt, & non erit qui salvet; ad Dominum, & non audiet eos.

Delebo eos ut pulverem ante faciem venti, ut lutum platearum projiciam eos.

Salvabis me à contradictionibus populi, pones me in caput gentium; populus quem ignoravi, serviet mihi.

Auditione auris obediet mihi, filii alieni mentiuntur mihi.

Filii alieni defluent, & contrahentur in angustiis suis.

Vivit Dominus, & benedictus Deus meus, & exaltabitur Deus salutis meæ.

Deus, qui das vindictas mihi, & congregas populos sub me.

Qui servas me ab inimicis meis, & à resistentibus mihi elevas me, à viro iniquo libera me.

38. Persequar inimicos meos, & comprehendam illos; & non convertar donec deficiant.

39. Confringam illos, nec poterunt stare; cadent subtus pedes meos.

40. Et præcinxisti me virtute ab bellum: & supplantasti insurgentes in me subtus me.

41. Et inimicos meos dedisti mihi dorsum, & odientes me disperdidisti.

42. Clamaverunt, nec erat qui salvos faceret; ad Dominum, nec exaudivit eos.

43. Et comminuam eos, ut pulverem ante faciem venti; ut lutum platearum delebo eos.

44. Eripies me de contradictionibus populi; constitues me in caput Gentium.

45. Populus, quem non cognovi, servivit mihi; in auditu auris obedivit mihi.

46. Filii alieni mentiti sunt mihi; filii alieni inveterati sunt, & claudicaverunt à semitis suis.

47. Vivit Dominus, & benedictus Deus meus, & exaltetur Deus salutis meæ.

48. Deus, qui das vindictas mihi, & subdis populos sub me, liberator meus de inimicis meis iracundis.

49. Et ab insurgentibus in me exaltabis me: à viro iniquo eripies me.

38. *Non convertar*: non revertar: Hier.

41. *Inimicos* ... inimicorum meorum dedisti mihi dorsum. Hier: Fecisti ut terga verterent. Ps. xx. 13. *Pones eos dorsum*: eadem sententia: nullius alterius rei quàm dorsi vertendi memores.

42. *Clamaverunt*: clamabunt: Hier.

44. *Contradictionibus populi*: seditiosi, contentiosi: qualem expertus sum, divisis post Saülem tribubus & rebellante Absalomo, II. Reg. XXII. 44. *in caput Gentium*: Goim. Gentilium. David gentes vicinas subegit, & ad Euphratem usque promovit imperium, sed maximè ad Christum hæc pertinent. Infrà 45. 50.

45. *Populus quem non cognovi*, Gentes scilicet: *In auditu auris* obedient mihi: dicto audientes erunt, quod etiam dictum ex Christi personâ: nam *fides ex auditu*. Rom. x. 17.

46. *Filii alieni*: alienigenæ. *Mentiti sunt*: fœdera fregerunt, ut Hanon Rex Ammon. II. Reg. x. At Hier. *defluent*: res eorum collabentur. *Et claudicaverunt*, & contrahentur in angustiis suis: Hier. Ipsi se in angustias conjicient.

48. *De inimicis meis iracundis*. Deest Heb.

Propterea confitebor tibi in gentibus, Domine : & nomini tuo cantabo.

Magnificans salutes regis sui, & faciens misericordiam Christo suo David, & semini ejus usque in æternum.

50. Propterea confitebor tibi in nationibus, Domine : & nomini tuo psalmum dicam.

51. Magnificans salutes regis ejus, & faciens misericordiam Christo suo David, & semini ejus usque in sæculum.

50. *Confitebor tibi in nationibus* : Gentibus : Heb. Refertur hic locus ad conversionem gentium. Rom. xv. 9.

51. *Regis ejus*. Regis sui : Hier. Davidis. Miro ordine omnia in hoc Psalmo procedunt. David primò gratias agit : tum ponit sub oculos calamitates suas ; Mox Deum auxilio totâ majestate advenientem ; se propter innocentiam liberatum ; imò & victorem ; prostratos inimicos ; imperium longè ad exteros prolatum ; quæ omnia executus, ad gratiarum denique actionem redit.

PSALMUS XVIII.

LAUDIS ET EXHORTATIONIS.

Cælorum ordo immortalis, ac legis inconcussa veritas, sapientiam Dei prædicant.

VERSIO S. HIERONYMI.

Victori, Psalmus David.

CŒli enarrant gloriam Dei, & opera manuum ejus annuntiat firmamentum.

Dies diei eructat verbum, & nox nocti indicat scientiam.

Non est sermo, & non sunt verba, quibus non audiatur vox eorum.

In omnem terram exivit sonus eorum : & in fines orbis verba eorum.

VERSIO VULGATA.

1. In finem, Psalmus David.

2. CŒli enarrant gloriam Dei, & opera manuum ejus annuntiat firmamentum.

3. Dies diei eructat verbum, & nox nocti indicat scientiam.

4. Non sunt loquelæ, neque sermones, quorum non audiantur voces eorum.

5. In omnem terram exivit sonus eorum : & in fines orbis terræ verba eorum.

3. *Dies diei*... Continuantur dies noctibus, eoque omnia tenore procedunt, ut & dies diei, & nox insequenti nocti quid agendum sit indicare videantur, perpetuâ quasi traditione doctrinæ.

4. *Non sunt loquelæ*... auditur vox eorum, omnium gentium linguis.

5. *In omnem terram exivit sonus eorum*. Delineatio eorum : Heb. eò quòd ubique celebretur perfectissimi operis summa, & ad normam exacta pulchritudo. Sanior tamen. 70. ac Vulgatæ lectio. *Sonus* : levissimâ inflexione hebraïci vocabuli *Kouam*, quod est delineatio, à *Kolam* : quod est sonus. Meliùs sanè dicitur exire sonus, atque omnia pervadere : tum accuratiùs respondet antecedentibus : atque his in fine versûs vocibus : *In fines terræ verba eorum* : sensu scilicet iterato in morem Hebræorum : denique sic legit Apostolus, atque Apostolicæ prædicationi ex antiquâ traditione aptat, Rom. x. 18. Quod omninò sono congruit, non alteri illi lectioni Hebraicæ.

Soli posuit tabernaculum in eis.

Et ipse quasi sponsus procedens de thalamo suo : exultavit ut fortis ad currendam viam :

A summitate cœli egressus ejus & cursus ejus usque ad summitatem illius : nec est qui se abscondat à calore ejus.

Lex Domini immaculata, convertens animas : testimonium Domini fidele, sapientiam præstans parvulis.

Præcepta Domini recta, lætificantia cor; mandatum Domini lucidum, illuminans oculos.

Timor Domini mundus, perseverans in secula; judicia Domini vera, justificata in semetipsa.

Desiderabilia super aurum & lapidem pretiosum multum; & dulciora super mel & favum redundantem.

Undè servus tuus docebit ea; in custodiendis eis retributio multa.

Errores quis intelligit ? ab occultis

6. In sole posuit tabernaculum suum : & ipse tamquam sponsus procedens de thalamo suo.

Exultavit ut gigas ad currendam viam, 7. A summo cœlo egressio ejus:

Et occursus ejus usque ad summum ejus: nec est qui se abscondat à calore ejus.

8. Lex Domini immaculata, convertens animas : testimonium Domini fidele, sapientiam præstans parvulis.

9. Justitiæ Domini rectæ, lætificantes corda; præceptum Domini lucidum, illuminans oculos.

10. Timor Domini sanctus, permanens in seculum seculi; judicia Domini vera, justificata in semetipsa.

11. Desiderabilia super aurum & lapidem pretiosum multum: & dulciora super mel & favum.

12. Etenim servus tuus custodit ea: in custodiendis illis retributio multa.

13. Delicta quis intelligit ? ab oc-

6. *In sole posuit* : soli posuit tabernaculum in eis : in cœlis, scilicet: Hier. id est, solem in cœlis collocavit. *Fecit Deus duo luminaria, & posuit in firmamento cœli.* Gen. I. 16. De cœlo locutus David, in sole, parte cœli nobilissimâ, mentis defigit oculos, ejusque exequitur pulchritudinem, celeritatem ac vim. *Et ipse tamquam sponsus.* En pulchritudo tanto cum splendore orientis. Non pulchrior è thalamo novus sponsus prodit, non splendidiore amictu, non mirabiliore colorum varietate adornatus.

7. *Exultavit.* Jam ad celeritatem pergit, inductâ comparatione cursoris à carcere ad metam, non tam passibus, quàm saltibus properantis : *ut gigas* ; ut fortis : Hier. Quasi diceret, formosus quidem ut sponsus, non tamen delicatus aut mollis, sed fortis, rapidus, indefessus. *A summo cœlo .... ad summum ejus.* ab extremo cœlo ad extremum cœlum : ab oriente ad occidentem *occursus ejus* : cursus, Hier. revolutio.

8. *Lex Domini.* Secunda pars Psalmi, in quâ à sapientiâ Dei mundum ordinantis, transit ad legem mores hominum componentem, transitu in Psalmis frequente. Sic Ps. cx. *Magna opera Domini* : mox, *fidelia omnia mandata ejus,* Ps. cxviii. 89. *In æternum, Domine, verbum tuum permanet in cœlo*, &c. tum 92. *nisi quod lex tua meditatio mea est*, &c. *Lex Domini* : nota hic varia vocabula ad designandam legem, de quibus vide in Ps cxviii.

9. *Justitiæ* : præcepta : Hier. mox, mandatum.

10. *Timor Domini sanctus* : mundus : Hier.

11. *Lapidem pretiosum.* Paz Heb. quæ vox redditur, *topazion.* Psal. cxviii. 127. Volunt esse aurum exquisitissimum. *mel & favum.* Addit Heb. redundantem.

12. *Custodit ea.* docebit ea : Hier. alii ; illustratur, admonetur ab eis. *In custodiendis illis retributio multa* : legis executio, cùm multa bona affert ; tùm ipsa sibi merces.

13. *Delicta* : errores : Hier. Cùm lex tam sancta sit, tam recta; nosque tot perversis cupiditatibus impliciti, Quis omnes errores intelligat, etiam suos ?

munda me.

A superbis quoque libera servum tuum, si non fuerint dominati mei, tunc immaculatus ero, & emundabor à delicto maximo.

Sint placentes sermones oris mei, & meditatio cordis mei in conspectu tuo; Domine, fortitudo mea, & redemptor meus.

cultis meis munda me; 14. Et ab alienis parce servo tuo.

Si meî non fuerint dominati, tunc immaculatus ero; & emundabor à delicto maximo.

15. Et erunt ut complaceant eloquia oris mei, & meditatio cordis mei in conspectu tuo semper.

Domine, adjutor meus, & redemptor meus.

14. *Ab alienis*, à peccatis alienis quibus quocumque modo communicavero. At Hier. à superbis. Alii, à superbiis, ut sensus sit; libera me tum ab occultis, tum ab apertis transgressionibus. Sensus Vulg. melior, ortus ex literulæ diversitate. *Si meî... mei*, non à nominat. sing. *meus*, sed ab *ego*, genitivo casu. Si ab occultis & alienis peccatis mundus sim, de cæteris vix erit quòd timeam.

15. *Et erunt... sint placentes*: Hier.

Notat Theodor. in hoc Psalmo tres leges; naturalem, à 1. ℣. Mosaicam, ab 8. Novi Testamenti, in quo remissio peccatorum & vitæ novitas, à 13.

PSALMUS XIX. DEPRECATORIUS.

Rege ad bellum procedente.

VERSIO S. HIERONYMI.

Victori, Psalmus David.

EXaudiat te Dominus in die tribulationis: protegat te nomen Dei Jacob.

Mittat tibi auxilium de sancto, & de Sion roboret te.

Memor sit omnis sacrificii tui, & holocaustum tuum pingue fiat, Semper.

Det tibi secundùm cor tuum, & omnem voluntatem tuam impleat.

Laudabimus in salutari tuo, & in nomine Dei nostri ducemus choros. Impleat Dominus omnes petitiones tuas.

Nunc scio, quoniam salvabit Do-

VERSIO VULGATA.

1. In finem, Psalmus David.

2. EXaudiat te Dominus in die tribulationis; protegat te nomen Dei Jacob.

3. Mittat tibi auxilium de sancto, & de Sion tueatur te.

4. Memor sit omnis sacrificii tui, & holocaustum tuum pingue fiat.

5. Tribuat tibi secundùm cor tuum, & omne consilium tuum confirmet.

6. Lætabimur in salutari tuo, & in nomine Dei nostri magnificabimur.

7. Impleat Dominus omnes peti-

2. *Tribulationis*: belli sc. quod semper magna calamitas est.

5. *Consilium.... confirmet*. impleat: Hier.

6. *Salutari*. Salus sæpe pro victoriâ, cujus fructus est, in Scripturis accipitur. Vid. Judic. XV. 18. *Magnificabimur*: ducemus choros: Hier. signa victricia erigemus: Heb. triumphabimus.

7. *Nunc cognovi*. Nunc scio quoniam salvavit Dominus Christum suum: Hier. *Christum suum*. regem. *in potentatibus*. In fortitudine salutis dexteræ ejus: Dei scilicet. Hier. id est, in invictâ illâ vi servatricis dexteræ Dei.

minus Christum suum; exaudiet eum de cœlo sancto suo, in fortitudine salutis dexteræ ejus.

Hi in curribus, & hi in equis; nos autem nominis Dei nostri recordabimur.

Ipsi incurvati sunt & ceciderunt; nos autem surreximus & erecti sumus.

Domine, salva; Rex, exaudies nos in die, quâ invocaverimus te.

tiones tuas, nunc cognovi quoniam salvum fecit Dominus CHRISTUM suum.

Exaudiet illum de cœlo sancto suo; in potentatibus salus dexteræ ejus.

8. Hi in curribus, & hi in equis; nos autem in nomine Domini Dei nostri invocabimus.

9. Ipsi obligati sunt, & ceciderunt; nos autem surreximus & erecti sumus.

10. Domine, salvum fac regem, & exaudi nos in die, quâ invocaverimus te.

8. *In nomine Domini.* Nominis Domini Dei nostri recordabimur: Hier.
9. *Obligati sunt*: quasi compedibus vincti. Incurvati sunt: Hier.

10. *Domine, salvum fac . . .* Domine, salva; Rex, exaudies nos, &c. Hier. Regem vocat Deum regem regum. Vulg. planior & convenientior.

PSALMUS XX EUCHARISTICUS.

Rege post victoriam redeunte.

VERSIO S. HIERONYMI.

Victori, Psalmus David.

DOmine, in fortitudine tuâ lætabitur rex, & in salutari tuo exultabit vehementer.

Desiderium cordis ejus dedisti ei, & voluntate labiorum ejus non fraudasti eum, Semper.

Quoniam prævenisti eum in benedictionibus bonitatis; pones in capite ejus coronam de obrizo.

Vitam petivit à te, & dedisti ei longitudinem dierum in seculum & in æternum.

Magna gloria ejus in salutari tuo;

VERSIO VULGATA.

1. In finem, Psalmus David.

2. DOmine, in virtute tuâ lætabitur rex, & super salutare tuum exultabit vehementer.

3. Desiderium cordis ejus tribuisti ei, & voluntate labiorum ejus non fraudasti eum.

4. Quoniam prævenisti eum in benedictionibus dulcedinis; posuisti in capite ejus coronam de lapide pretioso.

5. Vitam petiit à te, & tribuisti ei longitudinem dierum in seculum, & in seculum seculi.

6. Magna est gloria ejus in salutari

2. *Exultabit vehementer.* Quantùm exultabit: Hebr.
3. *Voluntate labiorum.* Prolatione labiorum: Heb. precum fructu.

4. *Dulcedinis* . . . bonitatis: Hier. *lapide pretioso.* obrizo: Hier. auro scilicet. *Pax* Heb. suprà XVIII. 11.

gloriam

gloriam & decorem pones super eum.

Pones enim eum in benedictionem sempiternam, & hilarabis eum lætitiâ apud vultum tuum.

Quia rex confidet in Domino, & in misericordiâ Excelsi non decipietur.

Inveniet manus tua omnes inimicos tuos; dextera tua inveniet odientes te.

Pones eos ut clibanum ignis in tempore vultûs tui: Dominus in furore suo præcipitabit eos, & devorabit eos ignis.

Fructum eorum de terrâ perdes, & semen eorum de filiis hominum.

Quoniam inclinaverunt super te malum, cogitaverunt scelus quod non potuerunt.

Quoniam pones eos humerum: funes tuos firmabis contra facies eorum.

Exaltare, Domine, in fortitudine tuâ; cantabimus & psallemus fortitudines tuas.

tuo: gloriam & magnum decorem impones super eum.

7. Quoniam dabis eum in benedictionem in seculum seculi: lætificabis eum in gaudio cum vultu tuo.

8. Quoniam rex sperat in Domino: & in misericordiâ Altissimi non commovebitur.

9. Inveniatur manus tua omnibus inimicis tuis: dextera tua inveniat omnes qui te oderunt.

10. Pones eos ut clibanum ignis in tempore vultûs tui; Dominus in irâ suâ conturbabit eos, & devorabit eos ignis.

11. Fructum eorum de terrâ perdes: & semen eorum à filiis hominum.

12. Quoniam declinaverunt in te mala; cogitaverunt consilia, quæ non potuerunt stabilire.

13. Quoniam pones eos dorsum; in reliquiis tuis præparabis vultum eorum.

14. Exaltare, Domine, in virtute tuâ: cantabimus & psallemus virtutes tuas.

6. *In salutari tuo.* Te salvante: & ita semper exponendum.

7. *Benedictionem in seculum* ... sempiternam: Hier. *vultu tuo*: favorabili.

9. *Inveniatur* ... inveniet manus tua omnes inimicos tuos: Hier. non enim latebris, non fugæ locus.

10. *Ut clibanum*: ut fornacem; tamquam incendio consumentur. *In tempore vultûs tui*: iræ tuæ. Sic Ps. XXXIII. 17. Vultus autem Domini super facientes mala. *Conturbabit*: præcipitabit.

12. *Declinaverunt* .... moliti sunt in te malum: Heb. *Consilia.* Scelus: Heb. *stabilire.* Deest Heb. rectè suppletum.

13. *Pones eos dorsum.* Vide Ps. XVII. 41. *In reliquiis tuis.* Funes tuos firmabis contra faciem eorum: Hier. vel laqueos in quos incidant; vel nervum arcûs tui.

PSALMUS XXI. PROPHETICUS.

Christus in cruce Deum orat, seque per resurrectionem, Judæos electos, gentesque conversas, per passionem suam prædicat liberandos. Ipse porrò crucifixus hunc Psalmum de se esse docuit. Matt. XXVII. 46. Marc. XV. 34.

VERSIO S. HIERONYMI.

Victori pro cervo matutino, Canticum David.

Deus meus, Deus meus, quare dereliquisti me? longè à salute meâ verba rugitûs mei.

Deus meus, clamabo per diem, & non exaudies: & nocte, nec est silentium mihi.

Et tu sancte habitator, Laus Israël.

In te confisi sunt patres nostri: confisi sunt, & salvasti eos.

Ad te clamaverunt, & salvi facti sunt: in te confisi sunt, & non sunt confusi.

Ego autem sum vermis & non homo: opprobrium hominum, & despectio plebis.

Omnes videntes me subsannant me: dimittunt labium, movent caput.

Confugit ad Dominum, salvet

VERSIO VULGATA.

1. In finem, pro susceptione matutinâ Psalmus David.

2. Deus, Deus meus, respice in me; quare me dereliquisti? longè à salute meâ verba delictorum meorum.

3. Deus meus, clamabo per diem, & non exaudies, & nocte, & non ad insipientiam mihi.

4. Tu autem in Sancto habitas, Laus Israël.

5. In te speraverunt patres nostri: speraverunt, & liberasti eos.

6. Ad te clamaverunt, & salvi facti sunt: in te speraverunt, & non sunt confusi.

7. Ego autem sum vermis, & non homo, opprobrium hominum, & abjectio plebis.

8. Omnes videntes me, deriserunt me: locuti sunt labiis, & moverunt caput.

9. Speravit in Domino, eripiat

1. *Pro susceptione matutinâ.* Ad implorandum manè auxilium Dei. Ch. pro oblatione matutinâ. Heb. pro cervâ matutinâ; ad modum cantilenæ, cujus initium, cerva matutina.

2. *Respice in me*, à Christo prætermissum, cùm in Heb. desit. loco cit. *Longè à salute meâ.* Quantumvis clamem, nil mihi prodest ad salutem. *Verba delictorum meorum*, id est, nostrorum quæ ipse portavit: at Heb. verba rugitûs mei, id est, clamoris.

3. *Et non ad insipientiam mihi:* supple, erit: neque enim frustrà invocatur Deus, quantumvis obsurdescere videatur: nec est silentium mihi: Hier.

4. *Tu autem in Sancto.* Et tu sancte inhabitans, laudes Israëlis: Heb. habitator, laus Israël: Hier. Laus Israël permanens: quem Israël assiduè laudat, cujus inter laudes perpetuas versaris.

8. *Locuti sunt labiis.* dimittunt labium: Hier. distendunt labia irridentes.

9. *Speravit in Domino....* Ita Judæi Christo crucifixo exprobrabant. Matt. XXVII. 43. Item Sap. II. 18. *Quoniam vult eum:* diligit.

eum : liberet eum, quoniam vult eum.

Tu autem propugnator meus ex utero : fiducia mea ab uberibus matris meæ.

In te projectus sum ex vulvâ : de ventre matris meæ Deus meus es tu.

Ne longè fias à me, quoniam tribulatio proxima est; quoniam non est adjutor.

Circumdederunt me vituli multi : tauri pingues vallârunt me.

Aperuerunt super me os suum : quasi leo rapiens & rugiens.

Sicut aqua effusus sum, & separata sunt omnia ossa mea : factum est cor meum sicut cera liquefacta in medio ventris mei.

Aruit velut testa fortitudo mea, & lingua mea adhæsit palato meo, & in pulverem mortis detraxisti me.

Circumdederunt me venatores : consilium pessimorum vallavit me : fixerunt manus meas, & pedes meos.

Numeravi omnia ossa mea, quæ

eum : salvum faciat eum, quoniam
vult eum.
10. Quoniam tu es qui extraxisti
me de ventre : spes mea ab uberibus
matris meæ.
11. In te projectus sum ex utero ;
de ventre matris meæ Deus meus
es tu, 12. Ne discesseris à me :
Quoniam tribulatio proxima est :
quoniam non est qui adjuvet.

13. Circumdederunt me vituli mul-
ti, tauri pingues obsederunt me.
14. Aperuerunt super me os suum,
sicut leo rapiens & rugiens.
15. Sicut aqua effusus sum, & dis-
persa sunt omnia ossa mea.
Factum est cor meum tanquam ce-
ra liquescens, in medio ventris mei.
16. Aruit tanquam testa virtus
mea, & lingua mea adhæsit fauci-
bus meis, & in pulverem mortis de-
duxisti me.
17. Quoniam circumdederunt me
canes multi : consilium malignantium
obsedit me.
Foderunt manus meas & pedes

10. *Qui extraxisti.* Propugnator meus ex utero : Hier. Jam inde à nativitate omni humano auxilio destitutus, imò Herodis insidiis petitus, te unum habui susceptorem.

13. *Vituli multi : tauri pingues* & validi : hi vituli, hi tauri sunt inimici ; alii insultantes & lascivientes, alii ferocientes.

15. *Sicut aqua effusus sum* : exhaustus viribus : in me nihil firmi. *Dispersa sunt* : distracta. nihil superest roboris. *in medio ventris* : pectoris.

16. *Aruit* .... Sitim describit, quæ maximè angit in tormentis, & debilitat : de quâ unâ Christus questus est. Joan. XIX. 28.

17. *Canes multi* : plebs ore rabido allatrans. *Foderunt*, fixerunt : Hier. Lectio hodierna Judæorum hæc est : sicut leo manus meæ & pedes mei : nullo sensu. vel : sicut leo manus meas & pedes meos : supple, mordent, lacerant : quasi leo manus & pedes invadere soleat, non totum corpus. Præterea leonis mentio facta est suprà 14. Omninò locum hunc corruperunt Judæi, & pro *caru* reposuerunt *caari*. Ipsi utramque lectionem antiquam esse affirmant, ut patet ex Masoretis & aliis. Justinus Apol. II. p. 77. adv. Tryph. p. 325. 332. & in Apologiâ secundâ hunc locum adducens, uti nunc quoque Septuaginta legunt, quanquam Judæis solitus corruptum exprobrare textum ; nihil hîc eos arguit, neque veterum quisquam : quo certum est nondum eo tempore quidquam immutatum, eandemque fuisse nostram & Judæorum lectionem. Aquila verterat ᾔχυναν dehonestaverunt. Quod quamvis non conveniat, multùm tamen distat à Judæorum hodiernâ lectione ; quin & crucifixio aliundè satis apparet in distractis & dinumeratis ossibus. *Vide* notas Psal. CVIII. ℣. 8.

LIBER PSALMORUM.

ipsi respicientes viderunt in me.

Diviserunt vestimenta mea sibi, & super vestimentum meum miserunt sortem.

Tu autem, Domine, ne longè facias; fortitudo mea, in auxilium meum festina.

Erue à gladio animam meam: de manu canis solitariam meam.

Salva me ex ore leonis, & de cornibus unicornium exaudi me.

Narrabo nomen tuum fratribus meis: in medio Ecclesiæ laudabo te.

Qui timetis Dominum, laudate eum: omne semen Jacob glorificate eum, & metuite eum, universum semen Israël.

Quoniam non despexit neque contempsit modestiam pauperis, & non abscondit faciem suam ab eo, & cùm clamaret ad eum, exaudivit.

Apud te laus mea in Ecclesiâ tuâ; vota mea reddam in conspectu timentium eum.

Comedent mites, & saturabuntur;

meos; 18. Dinumeraverunt omnia ossa mea.

Ipsi verò consideraverunt & inspexerunt me: 19. Diviserunt sibi vestimenta mea, & super vestem meam miserunt sortem.

20. Tu autem, Domine, ne elongaveris auxilium tuum à me: ad defensionem meam conspice.

21. Erue à frameâ, Deus, animam meam, & de manu canis unicam meam.

22. Salva me ex ore leonis, & à cornibus unicornium humilitatem meam.

23. Narrabo nomen tuum fratribus meis: in medio Ecclesiæ laudabo te.

24. Qui timetis Dominum, laudate eum: universum semen Jacob, glorificate eum.

25. Timeat eum omne semen Israël; quoniam non sprevit, neque despexit deprecationem pauperis:

Nec avertit faciem suam à me, & cùm clamarem ad eum, exaudivit me.

26. Apud te laus mea in Ecclesiâ magnâ: vota mea reddam in conspectu timentium eum.

27. Edent pauperes, & saturabun-

18. *Dinumeraverunt.* Numeravi: Hier. Ossa mea numerarem: adeò nudata, distenta, ac velut divulsa sunt, laniato corpore & suspenso. *Ipsi verò consideraverunt.* At ipsi doloribus meis oculos satiant.

19. *Diviserunt sibi. ...* Hæc ad literam impleta: Matt. XXVII. 35. Joan. XIX. 23.

20. *Ne elongaveris ....* ne recedas: fortitudo mea, in auxilium meum festina: Hier.

21. *A frameâ*, à gladio: Hier. *Unicam*, dilectam animam. *De manu canis ....*

22. *Ex ore leonis .... à cornibus unicornium ....* ab efferatis ac superbissimis adversariis. *Humilitatem meam*: Infirmitatem meam, vilitatem meam, & ita ferè semper.

23. *Fratribus meis*: Apostolis quibus hæc nuntiavit. *Ite, nuntiate fratribus meis*: Matt. XXVIII. 10. Judæis quoque cognatis suis, qui facti sunt Ecclesia magna cum Gentibus, de quibus infrà 26.

25. *Deprecationem*: modestiam: Hier. mansuetudinem.

26. *Apud te*: coram te: à te incipit *laus mea*: hinc exordior: te quoque inspirante oritur: *in Ecclesiâ magnâ*, in Ecclesiâ Catholicâ ubique diffusâ.

27. *Edent pauperes*: mites: Hier. illi scilicet pauperes spiritu, quos laudat Christus: Matt. V. 3. Alludit ad sacrificia Eucharistica, ad quæ advena, pupillus & vidua, convivæ vocabantur, Deut. XVI. 11. 14. Suntque convivia nascentis Ecclesiæ, Judæorumque recèns conversorum ad fidem, qui simul sumebant cibum cum exultatione &

laudabunt Dominum quærentes eum: vivet cor vestrum in ſempiternum.

Recordabuntur & convertentur ad Dominum omnes fines terræ, & adorabunt coram eo universæ cognationes Gentium.

Quia Domini eſt regnum, & dominabitur Gentibus.

Comederunt & adoraverunt omnes pingues terræ ante faciem ejus: curvabunt genu universi qui deſcendunt in pulverem, & anima ejus non vivet.

Semen ſerviet ei, narrabitur Domino in generatione.

Venient & annuntiabunt juſtitiam ejus populo qui naſcetur, quem fecit.

tur, & laudabunt Dominum, qui requirunt eum; vivent corda eorum in ſeculum ſeculi.

28. Reminiſcentur & convertentur ad Dominum univerſi fines terræ:

Et adorabunt in conſpectu ejus univerſæ familiæ Gentium.

29. Quoniam Domini eſt regnum, & ipſe dominabitur Gentium.

30. Manducaverunt & adoraverunt omnes pingues terræ: in conſpectu ejus cadent omnes qui deſcendunt in terram.

31. Et anima mea illi vivet, & ſemen meum ſerviet ipſi.

32. Annuntiabitur Domino generatio ventura, & annuntiabunt cœli juſtitiam ejus populo qui naſcetur, quem fecit Dominus.

ſimplicitate cordis: Act. II. 46. & ipſum Euchariſtiæ Sacramentum.

28. *Reminiſcentur:* tamquam è gravi ſomno ad Deum evigilabunt. *Univerſa familia Gentium:* ſuprà de Judæis locutus eſt, quos fratres vocavit, 23. nunc de gentibus, quæ tandem ad Deum redibunt, ut eſt in ℣. ſeq.

30. *Omnes pingues terræ:* opulenti, potentes, reges ipſi venient humiles ad cultum & convivium Chriſti, non tantùm Judæi, tunc pauperes & oppreſſi. *Cadent:* curvabunt genu: Hier. *Omnes qui deſcendunt* ... omnes qui rediguntur ad pulverem: omnes mortales.

31. *Anima mea:* Anima ejus non vivet; ſemen ſerviet ei: Hier. eò quòd vitam abjecerit, habebit poſteros per fidem ex cruce ortos: ſic Iſa. LIII. 10. *Si poſuerit pro peccato animam ſuam, videbit ſemen longævum.* Vulg. legit *lo* per vau, & ſenſus eſt, vivam Deo per reſurrectionem. Atque hinc mihi longa poſteritas, Chriſtiani ſcilicet meâ morte ac reſurrectione regeniti.

32. *Annuntiabitur:* numerabitur, accenſebitur; *generatio ventura*, ex illo ſemine. *Annuntiabunt cœli* ... *cœli*, deeſt etiam in 70. undè, *annuntiabunt*, imperſonaliter accipiendum: *Populo qui naſcetur:* populo novo, genti ſanctæ, populo acquiſitionis, de quo I. Pet. II. 9. eam in rem facto, *ut virtutem annuntiet ejus, qui de tenebris nos vocavit in admirabile lumen ſuum. Quem fecit Dominus: Ipſius enim ſumus factura, creati* .... *in operibus bonis:* Eph. II. 10. *Dominus*, deeſt Heb. ſed rectè ſuppletum.

PSALMUS XXII. MORALIS.

Quem Deus, optimus paſtor, tuetur ac curat, nihil illi deeſt.

VERSIO S. HIERONYMI.

Pſalmus David.

DOminus paſcit me, nihil mihi deerit.

VERSIO VULGATA.

1. Pſalmus David.

DOminus regit me, & nihil mihi deerit:

1. *Regit me. Paſcit:* Hier. paſtor meus: Heb.

In pascuis herbarum inclinavit me : super aquas refectionis enutrivit me.
Animam meam refecit : duxit me per semitas justitiæ, propter nomen suum.

Sed & si ambulavero in valle umbræ mortis, non timebo malum, quoniam tu mecum es.

Virga tua & baculus tuus, ipsa consolabuntur me.

Pones coram me mensam, ex adverso hostium meorum : impinguasti in oleo caput meum, & calix meus inebrians.

Sed & benignitas & misericordia subsequetur me omnibus diebus vitæ meæ, & habitabo in domo Domini, in longitudine dierum.

2. In loco pascuæ ibi me collocavit.
Super aquam refectionis educavit me : 3. Animam meam convertit.
Deduxit me super semitas justitiæ, propter nomen suum.

4. Nam, & si ambulavero in medio umbræ mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es.

Virga tua, & baculus tuus, ipsa me consolata sunt.

5. Parasti in conspectu meo mensam, adversus eos qui tribulant me.

Impinguasti in oleo caput meum, & calix meus inebrians quàm præclarus est !

6. Et misericordia tua subsequetur me omnibus diebus vitæ meæ :

Et ut inhabitem in domo Domini, in longitudinem dierum.

2. *In loco pascua.* In pascuis herbarum : Hier. *Aquam refectionis.* Quâ æstu confectum corpus reficitur. Alii, aquas tranquillas. Alii, tranquillum super aquas.

3. *Animam meam convertit* : supp. ad vitam bonam ; unde subdit : *Deduxit me super semitas justitiæ.*

4. *In medio* : in valle *umbra mortis* : Hier. In desertis, insidiosis atque intutis locis. *Virga tua & baculus tuus* : fulcra quæ laboranti præbes.

5. *Adversùs eos* .... ex adverso hostium meorum : Hier. In eorum conspectu : ut videant te adesse adjutorem, dum putant me fame tabescere. *Impinguasti* : unxisti : ut in conviviis & lætitiâ solebant. *Calix meus inebrians* : exuberans. *Quàm præclarus est* ! sed & benignitas & misericordia subsequentur me, &c. Hier. *Et ut inhabitem* : 70. Et faciet habitare. & habitabo : Hier.

PSALMUS XXIII.

HISTORICUS ET MORALIS.

Cùm arca ex domo Obededom in Sion translata est, Dei sedem suam ingredientis majestatem faustis acclamationibus populus cum Rege prosequitur : quàm purè sanctèque mons ille Deo sacer sit adeundus, canit. Christi cœlum ingredientis gloriam præfigurat. Vide II. Reg. VI. 12. *& I. Par.* XV. 25.

VERSIO S. HIERONYMI.

Psalmus David.

DOmini est terra & plenitudo ejus : orbis & habitatores ejus.

VERSIO VULGATA.

1. Primâ sabbati, Psalmus David.

DOmini est terra & plenitudo ejus : orbis terrarum, & universi qui habitant in eo.

1. *Primâ sabbati* : De die quâ cœpit Deus creare. Syr. *Domini est terra.* Sensus est : universus quidem orbis ejus est ; & tamen hunc montem sibi delegit. Sic II. Par. VI. 18. *Et*

Quia ipse super maria fundavit eum, & super flumina stabilivit illum.

Quis ascendet in montem Domini? & quis stabit in loco sancto ejus?

Innocens manibus, & mundo corde, qui non exaltavit frustrà animam suam, & non juravit dolosè.

Accipiet benedictionem à Domino, & justitiam à Deo salutari suo.

Hæc est generatio quærentium eum, quærentium faciem tuam, Jacob, Semper.

Levate, portæ, capita vestra, & elevamini, januæ sempiternæ, & ingredietur rex gloriæ.

Quis est iste rex gloriæ? Dominus fortis & potens, Dominus potens in prælio.

Levate, portæ, capita vestra, & erigimini, januæ sempiternæ, & ingredietur rex gloriæ.

Quis est iste rex gloriæ? Dominus exercituum, ipse est rex gloriæ, Semper.

2. Quia ipse super maria fundavit eum, & super flumina præparavit eum.

3. Quis ascendet in montem Domini? aut quis stabit in loco sancto ejus?

4. Innocens manibus & mundo corde, qui non accepit in vano animam suam, nec juravit in dolo proximo suo.

5. Hic accipiet benedictionem à Domino: & misericordiam à Deo salutari suo.

6. Hæc est generatio quærentium eum, quærentium faciem Dei Jacob.

7. Attollite portas principes vestras, & elevamini, portæ æternales, & introibit rex gloriæ.

8. Quis est iste rex gloriæ? Dominus fortis & potens: Dominus potens in prælio.

9. Attollite portas principes vestras, & elevamini, portæ æternales, & introibit rex gloriæ.

10. Quis est iste rex gloriæ? Dominus virtutum, ipse est rex gloriæ.

gone credibile est ut habitet Deus cum hominibus super terram, si cœlum & cœli cœlorum te non capiunt?

2. *Super maria.* Ad maria & flumina quibus ipsa tellus imminet, præruptis confragosisque littoribus, certò excelsioribus, arcis instar impositis, quibus minaces fluctus coërceantur. Sic ripis fluvii continentur: quod idem canit Psalmista. *Qui firmavit terram super aquas.* Ps. cxxxv. 6. Pertinet etiam ad amœnitatem & commodum, quòd urbes, castella, terra ipsa humani generis domicilium, ad aquas collocentur.

4. *Qui non accepit in vano....*: non pejeravit in animam suam. *Proximo suo*; deest Heb.

5. *Misericordiam.* justitiam: Hier.

6. *Faciem Dei Jacob.* de quo scriptum est *Vidi Deum facie ad faciem, & salva facta est anima mea.* Gen. xxxii. 30. Quærunt autem faciem Dei qui accedunt ad locum ubi arca reposita est, Deusque præsens colitur.

7. *Attollite portas.* Levate, portæ, capita vestra: Hier. *Portæ æternales.* fores sempiternæ, firmæ, Dei numine tutæ. Quasi ingredienti Arcæ portæ quælibet minores sint: Hæc videntur alternis Choris fuisse cantata.

PSALMUS XXIV. DEPRECATORIUS.

David pressus angustiis, urgentibus hostibus, peccata condonari, in rectam se deduci viam, ab adversariis liberari petit. Acrosticus est hic Psalmus.

VERSIO S. HIERONYMI.

Psalmus David.

AD te, Domine, animam meam levabo.

Deus meus, in te confisus sum, non confundar, ne lætentur inimici mei mihi.

Sed universi qui sperant in te, non confundentur: confundantur qui iniqua gerunt frustrà.

Vias tuas, Domine, ostende mihi, & semitas tuas doce me,

Deduc me in veritate tuâ, & doce me: quia tu es Deus salvator meus, te expectavi totâ die.

Recordare miserationum tuarum, Domine, & misericordiarum tuarum, quia à sempiterno sunt.

Peccatorum adolescentiæ meæ, & scelerum meorum ne memineris: secundùm misericordiam tuam recordare meî tu, propter bonitatem tuam, Domine.

Bonus & rectus Dominus, propterea docebit peccatores in viâ.

Deducet mansuetos in judicio, & docebit modestos viam suam.

Omnes semitæ Domini misericordia & veritas: his qui custodiunt pactum ejus, & testificationes ejus.

Propter nomen tuum, Domine,

VERSIO VULGATA.

1. In finem, Psalmus David.

AD te, Domine, levavi animam meam:

2. Deus meus, in te confido, non erubescam:

3. Neque irrideant me inimici mei; etenim universi, qui sustinent te, non confundentur.

4. Confundantur omnes iniqua agentes supervacuè.

Vias tuas, Domine, demonstra mihi, & semitas tuas edoce me.

5. Dirige me in veritate tuâ, & doce me: quia tu es Deus salvator meus, & te sustinui totâ die.

6. Reminiscere miserationum tuarum, Domine, & misericordiarum tuarum, quæ à sæculo sunt.

7. Delicta juventutis meæ, & ignorantias meas ne memineris.

Secundùm misericordiam tuam memento meî tu: propter bonitatem tuam, Domine.

8. Dulcis & rectus Dominus; propter hoc legem dabit delinquentibus in viâ.

9. Diriget mansuetos in judicio: docebit mites vias suas.

10. Universæ viæ Domini, misericordia & veritas, requirentibus testamentum ejus, & testimonia ejus.

11. Propter nomen tuum, Domi-

4. *Supervacuè.* frustrà, Hier. gratìs, nullo fructu.

7. *Ignorantias*, peccata: Heb.

8. *Legem dabit*, docebit: Hier. & ita passim in Vulg. legem dare, legem statuere, legem ponere, phrasis est quâ redditur Hebraïcum *docere*: sic & infrà 12.

10. *Testamentum*, pactum: Hier.

propitiare

propitiare iniquitati meæ, quoniam grandis eſt.

Quis eſt iſte vir timens Dominum, quem docebit in viâ quam elegit?

Anima ejus in bono commorabitur, & ſemen ejus hereditabit terram.

Secretum Domini timentibus eum, & pactum ſuum oſtendet eis.

Oculi mei ſemper ad Dominum; quia ipſe educet de reti pedes meos.

Reſpice in me, & miſerere meî; quoniam ſolus & pauper ſum ego.

Tribulationes cordis mei multiplicatæ ſunt: de anguſtiis meis educ me.

Vide humilitatem meam & laborem meum, & porta omnia peccata mea.

Vide inimicos meos, quia multiplicati ſunt; & odio iniquo oderunt me.

Cuſtodi animam meam, & libera me, non confundar, quoniam ſperavi in te.

Simplicitas & æquitas ſervabunt me; quia expectavi te.

Redime, Deus, Iſraël, ex omnibus anguſtiis ſuis.

ne, propitiaberis peccato meo; multum eſt enim.

12. Quis eſt homo qui timet Dominum? legem ſtatuit ei in viâ, quam elegit.

13. Anima ejus in bonis demorabitur: & ſemen ejus hereditabit terram.

14. Firmamentum eſt Dominus timentibus eum: & teſtamentum ipſius ut manifeſtetur illis.

15. Oculi mei ſemper ad Dominum; quoniam ipſe evellet de laqueo pedes meos.

16. Reſpice in me, & miſerere meî; quia unicus & pauper ſum ego.

17. Tribulationes cordis mei multiplicatæ ſunt: de neceſſitatibus meis erue me.

18. Vide humilitatem meam, & laborem meum: & dimitte univerſa delicta mea.

19. Reſpice inimicos meos, quoniam multiplicati ſunt, & odio iniquo oderunt me.

20. Cuſtodi animam meam, & erue me: non erubeſcam, quoniam ſperavi in te.

21. Innocentes & recti adhæſerunt mihi; quia ſuſtinui te.

22. Libera, Deus, Iſraël, ex omnibus tribulationibus ſuis.

12. *Legem ſtatuit*: docebit.

14. *Firmamentum eſt Dominus* . . . ſecretum Domini: Hier. Hoc eſt, occulta protectio, ſive declaratio arcanorum: ut Pſ. 1. 8. *Incerta & occulta ſapientia tua manifeſtaſti mihi. Et teſtamentum* . . . . & pactum ſuum oſtendet eis; Hier. promiſſorum veritatem.

15. *Oculi mei* . . . . Eruit me Dominus à laqueis, in ſe potiùs quàm in eos intuentem.

16. *Unicus.* ſolus: Hier. ab omnibus deſtitutus.

17. *De neceſſitatibus*: de anguſtiis: Hier.

21. *Innocentes* . . . . Simplicitas & æquitas ſervabunt me; Hier.

LIBER PSALMORUM.

PSALMUS XXV. DEPRECATORIUS.

Sacerdotibus accedentibus ad Altare, ut, licèt nullius sibi sceleris conscii, purgari ampliùs expetant.

VERSIO S. HIERONYMI.

David.

JUdica me, Deus, quoniam ego in simplicitate meâ ambulavi, & in Domino confidens non deficiam.

Proba me, Domine, & tenta me; ure renes meos & cor meum.

Quia misericordia tua in conspectu oculorum meorum est, & ambulabo in veritate tuâ.

Non sedi cum viris vanitatis, & cum superbis non ingrediar.

Odivi Ecclesiam pessimorum, & cum iniquis non sedebo.

Lavabo in innocentiâ manus meas, & circuibo altare tuum, Domine.

Ut audiam vocem laudis, & enarrem omnia mirabilia tua.

Domine, dilexi habitaculum domûs tuæ, & locum tabernaculi gloriæ tuæ.

Ne auferas cum peccatoribus animam meam, & cum viris sanguinum vitam meam.

In quorum manibus scelus est, & dextera eorum repleta est muneribus.

VERSIO VULGATA.

1. In finem, Psalmus David.

JUdica me, Domine, quoniam ego in innocentiâ meâ ingressus sum: & in Domino sperans non infirmabor.

2. Proba me, Domine, & tenta me: ure renes meos & cor meum.

3. Quoniam misericordia tua ante oculos meos est, & complacui in veritate tuâ.

4. Non sedi cum concilio vanitatis, & cum iniqua gerentibus non introibo.

5. Odivi Ecclesiam malignantium, & cum impiis non sedebo.

6. Lavabo inter innocentes manus meas, & circumdabo altare tuum, Domine.

7. Ut audiam vocem laudis, & enarrem universa mirabilia tua.

8. Domine, dilexi decorem domûs tuæ, & locum habitationis gloriæ tuæ.

9. Ne perdas cum impiis, Deus, animam meam, & cum viris sanguinum vitam meam.

10. In quorum manibus iniquitates sunt; dextera eorum repleta est muneribus.

---

2. *Ure renes meos*: purga interiora mea, quasi in fornace.

6. *Lavabo inter innocentes*.... lavabo in innocentiâ: Hier. Reverâ accedentes ad altare manus & pedes lavabant. Exod. XXX. 19. *Et circumdabo*.... quod propriè ad sacerdotes pertinet; quanquam ipsa plebs spectabat sacrificium, suoque modo quodam altari appropinquabat. Levit. IX. 23. 24.

7. *Ut audiam vocem laudis*..... cantus & Psalmos Dei memores circa altaria.

8. *Decorem*: habitaculum; Hier. ipsum sanctuarium, ejusque pulchritudinem ac sanctitatem.

9. *Viris sanguinum*: homicidis.

10. *Dextera eorum repleta est muneribus*. Munera adversùs innoxium accipiunt, contra vetitum *Psal.* XIV. 5. *Munera super innocentem non accepit*.

Ego autem in simplicitate meâ gradiar, redime me, & miserere meî.

Pes meus stetit in recto; in Ecclesiis benedicam Domino.

11. Ego autem in innocentiâ meâ ingressus sum; redime me, & miserere meî.

12. Pes meus stetit in directo; in Ecclesiis benedicam te, Domine.

12. *In directo:* In recto tramite.

PSALMUS XXVI. MORALIS.

David bello petitus & in angustiis, cùm adhuc fugeret Saülem.

VERSIO S. HIERONYMI.

David.

DOminus lux mea, & salutare meum, quem timebo? Dominus fortitudo vitæ meæ, quem formidabo?

Dum appropinquarent mihi maligni ut comederent carnem meam: hostes mei, inimici mei ipsi impegerunt & ceciderunt.

Si steterint adversùs me castra, non timebit cor meum; si surrexit contra me bellum, in hoc ego confidam.

Unum petivi à Domino, hoc requiram, ut habitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ; ut videam pulchritudinem Domini, & attendam templum ejus.

Abscondit enim me in umbrâ suâ in die pessimâ; abscondet me in secreto tabernaculi sui, in petrâ exaltabit me.

VERSIO VULGATA.

1. Psalmus David, priusquam liniretur.

DOminus illuminatio mea, & salus mea, quem timebo?

Dominus protector vitæ meæ, à quo trepidabo?

2. Dum appropiant super me nocentes, ut edant carnes meas:

Qui tribulant me inimici mei, ipsi infirmati sunt & ceciderunt.

3. Si consistant adversùm me castra, non timebit cor meum.

Si exurgat adversùm me prælium, in hoc ego sperabo.

4. Unam petii à Domino, hanc requiram, ut inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ:

Ut videam voluptatem Domini, & visitem templum ejus.

5. Quoniam abscondit me in tabernaculo suo: in die malorum protexit me in abscondito tabernaculi sui.

1. *Priusquam liniretur:* à Judâ quidem II. Reg. II. 4. à reliquo autem Israel, ibid. v. 3. Cùm anteà unctus esset à Samuele in Bethleem, I. Reg. x. 1. quæ tituli pars, in Heb. deest, ut in Hexap. teste Theodoreto.

2. *Infirmati sunt*: impegerunt; Hier.

4. *Unam*: rem, unum: Hier. *Hanc*, hoc requiram. *Ut inhabitem*: in templo & orationibus sim assiduus; non exul & vagus, ac sacrorum extorris. *Voluptatem.* pulchritudinem: Hier.

5. *Abscondit me in tabernaculo suo*: in umbrâ suâ: Hier. Has quærit tutissimas latebras adversùs Saülem; non loca impervia, speluncasve abditissimas, quæ rex pervaserat.

Nunc quoque exaltavit caput meum ſuper inimicos meos qui ſunt in circuitu meo ; & immolabo in tabernaculo ejus hoſtias jubili : cantabo & pſallam Domino.

Audi, Domine, vocem meam invocantis, miſerere meî, & exaudi me.

Tibi dixit cor meum, quæſivit vultus meus : faciem tuam, Domine, requiram.

Ne abſcondas faciem tuam à me, ne declines in furore tuo à ſervo tuo ; auxilium meum fuiſti : ne derelinquas me, & ne dimittas me, Deus ſalvator meus.

Pater enim meus & mater mea dereliquerunt me ; Dominus autem collegit me.

Oſtende mihi, Domine, viam tuam, & deduc me in ſemitâ rectâ, propter inſidiatores meos.

Ne tradas me animæ tribulantium me : quoniam ſurrexerunt contra me teſtes falſi, & apertum mendacium.

Ego autem credo, quòd videam bona Domini in terra viventium.

Expecta Dominum, confortare, & roboretur cor tuum, & ſuſtine Dominum.

6. In petrâ exaltavit me : & nunc exaltavit caput meum ſuper inimicos meos.

Circuivi, & immolavi in tabernaculo ejus hoſtiam vociferationis : cantabo, & pſalmum dicam Domino.

7. Exaudi, Domine, vocem meam, quâ clamavi ad te ; miſerere meî, & exaudi me.

8. Tibi dixit cor meum, exquiſivit te facies mea : faciem tuam, Domine, requiram.

9. Ne avertas faciem tuam à me : ne declines in ira à ſervo tuo.

Adjutor meus eſto : ne derelinquas me, neque deſpicias me, Deus ſalutaris meus.

10. Quoniam pater meus, & mater mea, dereliquerunt me : Dominus autem aſſumpſit me.

11. Legem pone mihi, Domine, in viâ tuâ : & dirige me in ſemitam rectam, propter inimicos meos.

12. Ne tradideris me in animas tribulantium me : quoniam inſurrexerunt in me teſtes iniqui, & mentita eſt iniquitas ſibi.

13. Credo videre bona Domini in terrâ viventium.

14. Expecta Dominum, viriliter age : & confortetur cor tuum, & ſuſtine Dominum.

6. *In petrâ* : quaſi in rupe, in arce ; *exaltavit caput meum ſuper inimicos meos qui ſunt in circuitu meo* : Hier. At ſenſus Vulgatæ ſit : *Circuivi* : obambulavi loca ſancta : *Et immolavi*, Immolabo *Hoſtiam vociferationis* : jubili, laudis alacris, lætas in Deum voces.

8. *Tibi dixit cor meum* : Mens mea, non lingua, non labia. *Exquiſivit te. . . .* quæſivit vultus meus faciem tuam : Hier. quærite faciem meam : Heb. Reputavi hoc tuum præceptum : *quærite faciem meam* ; & implevi. Undè ſubditur ; *vultum tuum, Domine, requiram*. Vultum autem tuum, hoc eſt, Arcam tuam in quâ habitas, & arcana in piorum cœtibus ſolatia.

9. *Ne avertas* : ne abſcondas : Hier. *Adjutor meus eſto* : fuiſti : Hier. *Ne deſpicias . . .* ne dimittas me : Idem. ne deſeras.

10. *Pater meus. . . .* Vel mortui, vel ipſi infirmi & imbecilles ; & ſi me dereliquerint, tamen tu, Domine, ſemper ades.

11. *Legem pone mihi* : doce me. *Inimicos* ; inſidiatores : Hier.

12. *Teſtes iniqui* : falſi : Idem ; qui dicebant Saüli : *David quærit animam tuam*. I. Reg. XXIV. 10. *Et mentita. . . .* & apertum mendacium : Hier. quod ſeipſo convincitur. Vulg. congruit.

13. *Credo videre*. Niſi crederem : Heb. formula affirmandi. Rectè Hier. ego autem credo quòd videam.

14. *Viriliter age*. Seipſum adhortatur ad patientiam, Deo auxilium ac ſolatium differente.

PSALMUS XXVII. MORALIS.

A malis hominibus circumventus, Deo nititur, ne cum eis pereat.

VERSIO S. HIERONYMI.

David.

AD te, Domine, clamabo, fortis meus, ne obsurdescas mihi: ne fortè tacente te mihi, comparer his qui descendunt in lacum.

Audi vocem deprecationis meæ, cùm clamavero ad te, cùm levavero manus meas ad Oraculum sanctum tuum.

Ne tradas me cum impiis & cum operantibus iniquitatem, qui loquuntur pacem cum amicis suis, & est malum in corde eorum.

Da eis secundùm opus suum, & secundùm malum adinventionum suarum, juxta opus manuum suarum da eis: redde retributionem suam illis.

Quoniam non intelligunt opera Domini, & opus manuum ejus: destrues eos, & non ædificabis: Benedictus Dominus, quoniam audivit vocem deprecationis meæ.

Dominus fortitudo mea & scutum meum, in ipso confisum est cor meum, & habui adjutorium: gavisum est cor meum, & in cantico meo confitebor illi.

VERSIO VULGATA.

Psalmus ipsi David.

1. AD te, Domine, clamabo, Deus meus, ne sileas à me, nequandò taceas à me, & assimilabor descendentibus in lacum.

2. Exaudi, Domine, vocem deprecationis meæ, dum oro ad te: dum extollo manus meas ad Templum sanctum tuum.

3. Ne simul trahas me cum peccatoribus, & cum operantibus iniquitatem ne perdas me.

Qui loquuntur pacem cum proximo suo, mala autem in cordibus eorum.

4. Da illis secundùm opera eorum, & secundùm nequitiam adinventionum ipsorum.

Secundùm opera manuum eorum tribue illis: redde retributionem eorum ipsis.

5. Quoniam non intellexerunt opera Domini; & in opera manuum ejus, destrues illos, & non ædificabis eos.

6. Benedictus Dominus: quoniam exaudivit vocem deprecationis meæ.

7. Dominus adjutor meus, & protector meus: in ipso speravit cor meum, & adjutus sum.

Et refloruit caro mea: & ex voluntate meâ confitebor ei.

1. *Deus meus:* petra mea: Heb. *Ne sileas à me* .... ne obsurdescas mihi: Hier. *& assimilabor:* ne assimiler. Vide totum versum apud Hier.

2. *Templum sanctum tuum:* oraculum: Hier. id est, Arcam.

3. *Ne perdas me;* deest Heb.

5. *Opera Domini: & in opera* .... Non intellexerunt opera Domini, & facturam ejus: Heb. variis verbis, eodem sensu.

7. *Refloruit caro mea:* Gavisum est cor meum. Et in cantico meo ... Hier.

Dominus fortitudo mea ; & robur salutarium Christi sui est.

Salva populum tuum, & benedic hereditati tuæ : & pasce eos, & sub-leva eos usque in sempiternum.

8. Dominus fortitudo plebis suæ, & protector salvationum Christi sui est.

9. Salvum fac populum tuum, Domine, & benedic hereditati tuæ, & rege eos, & extolle illos usque in æternum.

8. *Fortitudo plebis suæ :* fortitudo eorum : Heb. unâ literulâ *Ain* excisâ, ut videtur : omninò enim lectio Vulgatæ melior. *Protector salvationum.* Salutem Christi sui, regis scilicet, confirmat.

PSALMUS XXVIII. MORALIS.

Dei ab alto intonantis veneratur majestatem, populum trepidantem consolatur.

VERSIO S. HIERONYMI.

Psalmus David.

AFferte Domino filios arietum ; afferte Domino gloriam & imperium.

Afferte Domino gloriam nomini ejus ; adorate Dominum in decore sancto.

Vox Domini super aquas, Deus gloriæ intonuit ; Dominus super aquas multas.

Vox Domini in fortitudine ; vox Domini in decore.

Vox Domini confringentis cedros ; & confringet Dominus cedros Libani.

Et disperget eas quasi vitulus ; Libanus & Sarion, quasi filius rhinocerotis.

VERSIO VULGATA.

1. Psalmus David, in consummatione tabernaculi.

AFferte Domino, filii Dei ; afferte Domino filios arietum.

2. Afferte Domino gloriam & honorem, afferte Domino gloriam nomini ejus ; adorate Dominum in atrio sancto ejus.

3. Vox Domini super aquas, Deus majestatis intonuit ; Dominus super aquas multas.

4. Vox Domini in virtute ; vox Domini in magnificentiâ.

5. Vox Domini confringentis cedros : & confringet Dominus cedros Libani :

6. Et comminuet eas tanquam vitulum Libani : & dilectus quemadmodum filius unicornium.

1. *In consummatione :* sive ut habent 70. in exitu ἐξοδίου. *Tabernaculi :* qui titulus deest in Heb. & in hexaplis. Theodor. Nonnulli satis commodè interpretantur, exeunte festo tabernaculorum. *Afferte Domino, filii Dei.* Deest hoc pulcherrimum initium in Heb. & apud Hier. Habet tamen Ch. quod indicio est olim in textu fuisse & excidisse.

2. *Honorem ;* Imperium : Hier. *In atrio,...* in templo vel in magnificentiâ : eadem enim vox infrà 4.

3. *Vox Domini :* Sic Hebræi tonitruum vocant, de quo in sequentibus agitur. *Super aquas :* pluvio cœlo & imbre ingruente.

6. *Et comminuet eas, . . .* & subsilire faciet, tanquam vitulum : Libanum & Sarion tanquam pullum unicornis : Heb. Sarion est mons Hermon. Deut. III. 9.

Vox Domini dividens flammas ignis; Vox Domini parturire faciens desertum; parturire faciet Dominus desertum Cades.

Vox Domini obstetricans cervis, & revelans saltus, & in templo ejus omnis loquetur gloriam.

Dominus diluvium inhabitat, & sedebit Dominus rex in æternum.

Dominus fortitudinem populo suo dabit: Dominus benedicet populo suo in pace.

7. Vox Domini intercidentis flammam ignis: 8. Vox Domini concutientis desertum: & commovebit Dominus desertum Cades.

9. Vox Domini præparantis cervos, & revelabit condensa, & in templo ejus omnes dicent gloriam.

10. Dominus diluvium inhabitare facit, & sedebit Dominus rex in æternum.

11. Dominus virtutem populo suo dabit: Dominus benedicet populo suo in pace.

7. *Intercidentis*: dividens: Heb. dispersas flammas ejaculans: sic fulgur exprimitur.

8. *Concutientis desertum*: parturire faciens desertum: Hier. Propter versum sequentem, hæc ad vocem vel tonitruum meliùs referuntur, quàm ad ipsum Deum.

9. *Præparantis cervos*: seu potiùs cervas: obstetricans: Hier. parturire faciens: ut præcedente versu. Terrore tonitrui cervas parturire rerum naturalium historici memorant. *Et in Templo* .... Terrore tonitrui concussi homines ad templum confluunt.

10. *Dominus diluvium inhabitare facis*: inhabitat: Hier. Seder in diluvio, ut in throno; quò inter pluvias ac tempestates, diluvii & ultionis divinæ meminerimus.

11. *Dominus virtutem* .... Sic minæ in spem & consolationem desinunt.

PSALMUS XXIX. EUCHARISTICUS.

VERSIO S. HIERONYMI.

Psalmus Cantici, ad dedicationem domûs David.

EXaltabo te, Domine, quoniam salvasti me, & non dilatasti inimicos meos super me.

Dominus Deus meus, clamavi ad te, & sanasti me.

Domine, eduxisti ex inferno animam meam; vivificasti me, ne descenderem in lacum.

Cantate Domino sancti ejus, & confitemini memoriæ sanctitatis ejus.

VERSIO VULGATA.

1. Psalmus Cantici, in dedicatione domûs David.

2. EXaltabo te, Domine, quoniam suscepisti me, nec delectasti inimicos meos super me.

3. Domine Deus meus, clamavi ad te, & sanasti me.

4. Domine, eduxisti ab inferno animam meam; salvasti me à descendentibus in lacum.

5. Psallite Domino sancti ejus, & confitemini memoriæ sanctitatis ejus.

1. *In dedicatione domûs* ... Cujus ritûs mentio habetur Deut. xx. 5. *Quis ædificavit domum, & non dedicavit eam?* Rectè autem referunt ad dedicationem domûs per Absalom pollutæ, cùm se, post res prosperas, in magnum incidisse periculum, & ab eo liberatum esse, toto psalmo testetur.

4. *Salvasti* .... vivificasti me, ne descenderem in lacum: Hier.

LIBER PSALMORUM.

Quoniam ad momentum est ira ejus, & vita in repropitiatione ejus; ad vesperum commorabitur fletus, & in matutino laus.

Ego autem dixi in abundantiâ meâ; Non movebor in sempiternum.

Domine, in voluntate tuâ, posuisti monti meo fortitudinem; abscondisti faciem tuam à me, & factus sum conturbatus.

Ad Dominum clamabo, & Dominum deprecabor.

Quæ est utilitas in sanguine meo, dum descendero in corruptionem?

Numquid confitebitur tibi pulvis, aut annuntiabit veritatem tuam?

Audi, Domine, & miserere meî; Domine, esto adjutor.

Convertisti planctum meum in chorum mihi; solvisti saccum meum, & accinxisti me lætitiâ.

Ut laudet te gloria, & non taceat Domine Deus meus, in sempiternum confitebor tibi.

6. Quoniam ira in indignatione ejus, & vita in voluntate ejus.

Ad vesperum demorabitur fletus, & ad matutinum lætitia.

7. Ego autem dixi in abundantiâ meâ; Non movebor in æternum.

8. Domine, in voluntate tuâ, præstitisti decori meo virtutem.

Avertisti faciem tuam à me, & factus sum conturbatus.

9. Ad te, Domine, clamabo, & ad Deum meum deprecabor.

10. Quæ utilitas in sanguine meo, dum descendo in corruptionem?

Numquid confitebitur tibi pulvis, aut annuntiabit veritatem tuam?

11. Audivit Dominus, & misertus est meî; Dominus factus est adjutor meus.

12. Convertisti planctum meum in gaudium mihi; conscidisti saccum meum, & circumdedisti me lætitiâ?

13. Ut cantet tibi gloria mea, & non compungar; Domine Deus meus, in æternum confitebor tibi.

6. *Ira in indignatione.* Ad momentum est ira ejus. Hier. Ira Dei brevis est, amor jugis ac diuturnus. *Ad Vesperum* .... Hinc brevitas iræ apparet. Nota *vesperum* dici priùs, quia Hebræorum more, inde dies incipit.

7. *Dixi in abundantiâ meâ* .... Florentibus rebus meis, putabam prosperitatem tantam nutare non posse, sed experimento didici totum in te esse positum.

8. *In voluntate tuâ*; pro arbitrio tuo. *Præstitisti decori meo*, gloriæ ac felicitati. *Virtutem*; robur, firmitudinem, unde sequitur: *avertisti faciem* .... neque enim opus erat illatâ vi, sed tantùm subtractâ manu, imò aversis oculis, adeò totus à te pendebam. *Factus sum conturbatus.* Quo, non modò rerum perturbatio, verùm etiam animi fluctuatio designatur. At Hier. *decori meo*: monti meo, arci meæ Sion, quæ mihi te favente, & præsidio & ornamento fuit.

9. *Clamabo*; seu potiùs, clamabam; nam refert quæ tunc dixerit.

10. *Corruptionem*: foveam: Heb. sepulchrum.

12. *In gaudium*: in chorum: Hier. in tripudium. *Saccum*, vestem lugubrem in lætam commutasti.

13. *Gloria mea*: lingua, ut passim. *Et non compungar.* Nihil supersit, quo remordeat aut crucier. At Hier. non taceat: lingua. Alii: propterea cantabit tibi gloriam, & non tacebit; supple, quisque, impersonaliter, more Heb.

PSALMUS

PSALMUS XXX.

EUCHARISTICUS ET DEPRECATORIUS.

Ab omnibus proditus, & à Saüle undique quasi indagine cinctus, in deserto Maon, nullâ spe fugæ, repentè est expeditus, quòd in Deo spem omnem poneret. I. Reg. XXIII. 25. &c.

VERSIO S. HIERONYMI.	VERSIO VULGATA.
Victori, Psalmus David.	1. In finem, Psalmus David pro extasi.
IN te, Domine, speravi, non confundar in æternum, in justitiâ tuâ salva me.	2. IN te, Domine, speravi, non confundar in æternum; in justitiâ tuâ libera me.
Inclina ad me aurem tuam, velociter libera me: esto mihi in lapidem fortissimum, & in domum munitam, ut salves me.	3. Inclina ad me aurem tuam, accelera ut eruas me. Esto mihi in Deum protectorem, & in domum refugii, ut salvum me facias.
Quia petra mea, & munitio mea tu es, & propter nomen tuum dux meus eris, & enutries me.	4. Quoniam fortitudo mea, & refugium meum es tu, & propter nomen tuum deduces me, & enutries me.
Educes me de reti quod absconderunt mihi, quia tu fortitudo mea es.	5. Educes me de laqueo hoc, quem absconderunt mihi, quoniam tu es protector meus.
In manu tuâ commendabo spiritum meum; redemisti me, Domine Deus veritatis.	6. In manus tuas commendo spiritum meum: redemisti me, Domine Deus veritatis.
Odisti custodientes vanitates frustra; ego autem in Domino confisus sum.	7. Odisti observantes vanitates, supervacuè. Ego autem in Domino speravi:
Exultabo & lætabor in misericordiâ tuâ, quia vidisti afflictionem meam; cognovisti tribulationes animæ meæ.	8. Exultabo, & lætabor in misericordiâ tuâ. Quoniam respexisti humilitatem meam, salvasti de necessitatibus animam meam.
Et non conclusisti me in manu ini-	9. Nec conclusisti me in manibus

1. *Pro extasi:* ἐκστάσεως deest Heb. & in multis exemplaribus Græcis: Theodor. Sumptum è versu 23. ubi 70. ἐν τῇ ἐκστάσει μου.

7. *Odisti:* Odi: Heb. *Supervacuè:* quasi diceret, vanitates vanissimas; quâ voce, ut idola plerumque, ita etiam sæpe res aliæ intelliguntur, queis homines vani niti solent. Vanitas autem, mendacium est; nec tantùm Hebræis, verùm etiam Latinis.

8. *Quoniam respexisti humilitatem meam:* Cognovisti tribulationes: Hier.

9. *Nec conclusisti me.* Quanquam enim conclusus undique in Maon, tamen à te expeditus. Vide Argumentum.

mici ; ſtatuiſti in latitudine pedes meos.

Miſerere meî, Domine, quoniam tribulor ; caligavit in furore oculus meus, anima mea & venter meus.

Quia conſumtæ ſunt in mœrore vitæ meæ, & anni mei in gemitu ; infirmata eſt in iniquitate virtus mea, & oſſa mea contabuerunt.

Apud omnes hoſtes meos factus ſum opprobrium, & vicinis meis nimis, & timor notis meis ; qui videbant me in plateis, fugiebant à me :

Oblivioni traditus ſum quaſi mortuus à corde ; factus ſum quaſi vas perditum.

Audivi enim opprobrium multorum, congregatione in circuitu, dum inirent conſilium adversùm me, & ut auferrent animam meam cogitaverunt.

Ego autem in te ſperavi, Domine ; dixi, Deus meus es tu.

In manu tuâ tempora mea ; libera me de manu inimicorum meorum, & perſequentium me.

Oſtende faciem tuam ſuper ſervum tuum : ſalva me in miſericordiâ tuâ.

inimici : ſtatuiſti in loco ſpatioſo pedes meos.

10. Miſerere meî, Domine, quoniam tribulor : conturbatus eſt in irâ oculus meus, anima mea, & venter meus.

11. Quoniam defecit in dolore vita mea, & anni mei in gemitibus.

Infirmata eſt in paupertate mea, & oſſa mea conturbata ſunt.

12. Super omnes inimicos meos factus ſum opprobrium, & vicinis meis valdè, & timor notis meis.

Qui videbant me foràs, fugerunt à me.

13. Oblivioni datus ſum, tanquam mortuus à corde.

Factus ſum tanquam vas perditum :

14. Quoniam audivi vituperationem multorum commorantium in circuitu.

In eo dum convenirent ſimul adversùm me, accipere animam meam conſiliati ſunt.

15. Ego autem in te ſperavi, Domine : dixi, Deus meus es tu :

16. In manibus tuis ſortes meæ.

Eripe me de manu inimicorum tuorum, & à perſequentibus me.

17. Illuſtra faciem tuam ſuper ſervum tuum, ſalvum me fac in miſe-

10. *Conturbatus* : caligavit : Hier. *In ira.* Ingentes animos adversùs invadentes hoſtes iram appellat Scriptura : Iſ. LXIII. 5. *Circumſpexi, & non erat auxiliator : indignatio mea, ipſa auxiliata eſt mihi* : quòd tum Davidi nihil proderat, nullâ evadendi ſpe, niſi Deus ſuccurreret. *Venter meus* : interiora mea ; & ita ſemper

12. *Super omnes* ... apud : Hier. coram adverſariis. Sic ludibrio fuit inimicis ; &, qui eſt miſeriarum cumulus, horrori familiaribus. *Qui videbant me foràs* : qui videbant me in plateis, fugiebant à me : Hier. Vulgus omne me fugiebat, ne infortunii mei veluti contagio læderetur.

13. *Oblivioni datus ſum tanquam mortuus à corde* : à corde tanquam mortuus ; penitùs excidi animis, ut ſolent mortui. *Tanquam vas perditum* : ex quo effluunt omnia : ipſe confractus, ac viliſſimæ teſtæ loco habitus. *Audivi vituperationem multorum.* Sic fit : infortunati, etiam mali & imprudentes habentur. Vide à ℣. 11. varios miſeriæ gradus. 1. ipſe infirmus. 2. inimicis probro habitus. 3. etiam vicinis. 4. horrori notis. 5. à vulgo deſertus. 6. oblivioni traditus. 7. rerum omnium inops. 8. omnium judicio condemnatus, ipſo quoque audiente quæ omnia contingunt, irato Rege : tamen inde expeditus : quæ Dei potentia ac beneficentia eſt.

16. *Sortes meæ* : tempora mea : Hier. Antiquæ interpretationes apud Theodor. *καιροί* : tempora ; pro quo 70. *κλῆροι* : ſortes. Tempora autem dicit ſive proſpera, ſive adverſa.

Domine, ne confundar, quoniam invocavi te: confundantur impii, taceant in inferno.

Muta fiant labia mendacii: quæ loquuntur contra justum dura, in superbiâ & despectione.

Quàm multa est bonitas tua, quam abscondisti timentibus te!

Operatus es sperantibus in te; in conspectu filiorum hominum.

Abscondes eos in protectione vultûs tui à duritiâ viri; abscondes eos in umbrâ à contradictione linguarum.

Benedictus Dominus, quoniam mirabilem fecit misericordiam suam mihi, in civitate munitâ.

Ego autem dixi in stupore meo; projectus sum de conspectu oculorum tuorum.

Ergo-ne audisti vocem deprecationis meæ: cùm clamarem ad te?

Diligite Dominum, omnes sancti ejus, fideles servat Dominus, & retribuet his qui satis operantur superbiam.

Confortamini, & roboretur cor

ricordiâ tuâ: 18. Domine, non confundar, quoniam invocavi te.

Erubescant impii, & deducantur in infernum: 19. Muta fiant labia dolosa.

Quæ loquuntur adversùs justum iniquitatem, in superbiâ, & in abusione.

20. Quàm magna multitudo dulcedinis tuæ, Domine, quam abscondisti timentibus te!

Perfecisti eis, qui sperant in te, in conspectu filiorum hominum.

21. Abscondes eos in abscondito faciei tuæ à conturbatione hominum.

Proteges eos in tabernaculo tuo à contradictione linguarum.

22. Benedictus Dominus; quoniam mirificavit misericordiam suam mihi in civitate munitâ.

23. Ego autem dixi in excessu mentis meæ: projectus sum à facie oculorum tuorum.

Ideò exaudisti vocem orationis meæ, dum clamarem ad te.

24. Diligite Dominum, omnes sancti ejus, quoniam veritatem requiret Dominus, & retribuet abundanter facientibus superbiam.

25. Viriliter agite, & confortetur

LIBER PSALMORUM.

18. *Deducantur*: taceant in inferno: Hier. moriantur.

19. *In abusione*: despectione: Idem.

20. *Quam abscondisti*: quam in mediis calamitatibus reservasti. *Perfecisti*: repete, quam *dulcedinem*. *In conspectu filiorum*: tanta est illa dulcedo, ut etiam aliis hominibus appareat.

21. *In abscondito faciei tuæ*; in secreto, ubi faciem benignam, id est, favorem tuum tuis exhibes. *A contradictione linguarum*; à linguis maledicis.

22. *In civitate munita.* Tam tutum me præstitisti, ac si essem in civitate munitâ.

23. *In excessu mentis meæ*: *ἐν τῇ ἐκστάσει μου*. 70. *Mentis*; additum: quod aliter Latinus sermo ἔκστασιν exprimere non possit, nisi mentis excessum: Hier. Epist. ad Sun. Ubi etiam testatur in Latinis olim codicibus lectum: *in pavore meo*: In Heb. autem haberi, in stupore & admiratione. Eadem vox Hebræa habetur Psal. cxv. ubi Vulg. simpliciter vertit, in excessu: utrobique Hier. in stupore: qui idem ferè sonat, ac mentis excessum, rapto animo extra se, propter vehementiam admirationis. Et certè versus sequentes sunt rapidissimi & concitatissimi motûs, quem rectè expressit Hier. Alii ex Heb. simpliciter, dum festinarem: à facie Saülis, scilicet. Frigidius, ut videtur, quàm hic locus poscat: *Projectus sum*: inde angor maximus, quòd se à Deo abjectum putaret. *Ideò exaudisti*; ergo-ne exaudisti? Hier. Quod est admirantis, & huic loco magis congruit.

24. *Veritatem requiret Dominus*: fideles servat: Hier. *Facientibus superbiam*; superbè agentibus.

vestrum, omnes qui expectatis Dominum.

cor vestrum, omnes qui speratis in Domino.

PSALMUS XXXI. DEPRECATORIUS.

David æger, ut videtur, ac petens veniam, gratias agit pro remissione peccatorum, atque à Deo doctus, seque & alios ad meliora convertit.

VERSIO S. HIERONYMI.

David eruditio.

Beatus cui dimissa est iniquitas, & absconditum est peccatum.

Beatus homo, cui non imputavit Dominus iniquitatem: nec est in spiritu ejus dolus.

Quia tacui, attrita sunt ossa mea, in rugitu meo totâ die.

Die enim & nocte gravatur super me manus tua; versatus sum in miseriâ meâ, cùm exardesceret æstas jugiter.

Peccatum meum notum faciam tibi; & iniquitatem meam non abscondi.

VERSIO VULGATA.

Ipsi David intellectus.

1. Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata.

2. Beatus vir, cui non imputavit Dominus peccatum, nec est in spiritu ejus dolus.

3. Quoniam tacui, inveteraverunt ossa mea, dum clamarem totâ die.

4. Quoniam die ac nocte gravata est super me manus tua: conversus sum in ærumnâ meâ, dum configitur spina.

5. Delictum meum cognitum tibi feci; & injustitiam meam non abscondi.

1. *Intellectus:* eruditio: Hier. Quo titulo, ubi occurrit, admonemur aliquid esse in Psalmo altius inquirendum considerandumque, præsertim ad informandos mores, ut patet ex v. 8, 9. Hîc ergo intelligenda in morbis pœna peccati, in solutione morbi, remissio peccatorum, aliaque ad hunc locum spectantia. *Remissa.... tecta....* Notandæ variæ voces de remissione peccatorum. Ablata dicuntur translata, occultata, non imputata, lota, purgata, deleta, quæ eodèm omnia recidunt.

2. *In spiritu ejus dolus.* Nec aliis, nec sibi imponit ipsi, ut solent, fictâ pœnitentiâ, nec ad vivum penetrante.

3. *Tacui:* peccata mea, de quibus suprà, quo silentio pejus habuit. Nam ut præclarè Tertul. lib. de Pœnit. *Quantùm confessio peccata levat, tantùm dissimulantia exaggerat. Inveteraverunt ossa mea;* attrita sunt; Hier. Vires consumtæ sunt clamoribus continuis quibus de ægritudine queror: vide infrà 5.

4. *Conversus sum in ærumnâ:* versatus sum in miseriâ meâ: Hier. hàc & illàc jactatus. *Dum configitur spina:* dolores acutissimi: ad hæc stimuli conscientiæ. At Heb. versus est succus meus in siccitates æstivas, id est, morbo contabui, ut æstu gramina.

5. *Delictum:* quo gravabar. *Cognitum tibi feci:* confessus sum. Eâ mente fui, ut sponte confiterer etiam si ignorares, tanta tui fiducia inerat. *Dixi, confitebor:* cùm ægritudinem deplorarem, ac de peccatis tacerem, sup. v. 3. manus me tua opprimebat: ubi vox confitentis erupit, *tu dimisisti*, &c. *dixi, confitebor... & tu remisisti.* Re nondum expletâ, ipso proposito confitendi, inflexus es ad veniam: Audiens vocem confessionis in corde, antequàm proferretur. Aug.

Dixi, Confitebor ſcelus meum Domino; & tu miſiſti iniquitatem peccati mei.

Dixi, Confitebor adverſùm me injuſtitiam meam Domino; & tu remiſiſti impietatem peccati mei.

Pro hac orabit omnis miſericors ad te: tempus inveniens, ut cùm inundaverint aquæ multæ, ad illum non accedant.

6. Pro hac orabit ad te omnis ſanctus, in tempore opportuno.

Verumtamen in diluvio aquarum multarum, ad eum non approximabunt.

Tu es protectio mea, ab hoſte cuſtodies me, laus mea ſalvans: circumdabis me, Semper.

7. Tu es refugium meum à tribulatione, quæ circumdedit me: exultatio mea, erue me à circumdantibus me.

Docebo te, & monſtrabo tibi viam per quam ambules; cogitabo de te oculo meo.

8. Intellectum tibi dabo, & inſtruam te in viâ hâc, quâ gradieris; firmabo ſuper te òculos meos.

Nolite fieri ſicut equus & mulus, quibus non eſt intelligentia.

9. Nolite fieri ſicut equus & mulus, quibus non eſt intellectus.

In camo & fræno maxillas eorum conſtringe, qui non accedunt ad te.

In camo & fræno maxillas eorum conſtringe, qui non approximant ad te.

Multi dolores impii; confidentem autem in Domino miſericordia circumdabit.

10. Multa flagella peccatoris, ſperantem autem in Domino miſericordia circumdabit.

Lætamini in Domino, & exultate, juſti, & laudate eum, omnes recti corde.

11. Lætamini in Domino, & exultate, juſti, & gloriamini, omnes recti corde.

6. *Pro hâc :* pro hoc; femin. pro neutro: notus Hebraïſmus: vide Pſ. xxvi. 4. *Omnis ſanctus.* Nota preces pro ægrotis in cœtu fidelium. *Verumtamen* : ideò: eò quòd Sancti pro me orent. *Non approximabunt*; aquæ ſcilicet de quibus ſermo, id eſt, calamitates.

7. *A tribulatione.....* ab hoſte cuſtodies me: Hier.

8. *Intellectum tibi dabo* : docebo: Idem. In morbis ſcilicet, in calamitatibus, quibus vel maximè erudimur. Deus hic inducitur loquens, ac precibus afflicti hominis reſpondens. *Firmabo ſuper te oculos meos* ; te attentè aſpiciam, ut conſulam calamitati tuæ.

9. *Nolite fieri ſicut equus & mulus Homo enim cùm in honore eſſet, non intellexit; comparatus eſt jumentis inſipientibus.* Pſ. xlviii. 13. Rebus proſperis inflatus, ac belluino more inſoleſcens, morbis & calamitatibus fractus, meliora docetur. *In camo & fræno*, eò quòd calamitatibus frænantur cupiditates. *Maxillas eorum conſtringe* ; vi comprime, atque adige ad te, Domine, eos qui verbis tuis non moventur.

10. *Flagella :* dolores: Hier. Multis doloribus, calamitatibus, morbis, impius coërcetur, ac punitur.

PSALMUS XXXII.

LAUDIS AC SPEI.

Fideles hortatur ad laudandum alacriter creatorem omnium, ac præsidem & custodem Deum. Planè sine titulo in Hebræo.

Versio S. Hieronymi.

Laudate, justi, Dominum, rectos decet laudatio.

Confitemini Domino in citharâ; in psalterio decachordo cantate ei.

Cantate ei canticum novum; diligenter psallite in jubilo.

Quoniam rectum est verbum Domini, & omne opus ejus in fide.

Diligit justitiam & judicium; misericordiâ Domini plena est terra.

Verbo Domini cœli firmati sunt, & spiritu oris ejus omnis ornatus eorum.

Congregans quasi in utre, aquas maris, ponens in thesauris abyssos.

Timeat Dominum omnis terra; ipsum formident universi habitatores orbis.

Quia ipse dixit, & factus est, ipso præcipiente stetit.

Versio Vulgata.

Psalmus David.

1. Exultate, justi, in Domino; rectos decet collaudatio.

2. Confitemini Domino in citharâ; in psalterio decem chordarum psallite illi.

3. Cantate ei canticum novum; benè psallite ei in vociferatione.

4. Quia rectum est verbum Domini, & omnia opera ejus in fide.

5. Diligit misericordiam & judicium; misericordiâ Domini plena est terra.

6. Verbo Domini cœli firmati sunt, & spiritu oris ejus omnis virtus eorum.

7. Congregans sicut in utre, aquas maris: ponens in thesauris abyssos.

8. Timeat Dominum omnis terra; ab eo autem commoveantur omnes inhabitantes orbem.

9. Quoniam ipse dixit, & facta sunt; ipse mandavit, & creata sunt.

1. *Rectos decet collaudatio.* Peccatori enim dixit Deus; *Quare tu enarras justitias meas?* Ps. XLIX. 16. *Nec est speciosa laus in ore peccatoris.* Eccles. XV. 9.

2. *In citharâ: cinnor* Heb. unde cinyra instrumentum musicum. *Psalterio:* Nablio: *Nebel* Heb. & ita passim.

3. *Psallite in vociferatione:* in Jubilo: Hier. illud, *psallere*, est fides tangere; vociferari autem, seu jubilare, est vocem comitem addere.

4. *In fide:* fideliter implet promissa.

5. *Diligit misericordiam:* Justitiam: Heb.

6. *Verbo Domini.* Est Dominus & Verbum & Spiritus; sanctaque Trinitas mysticè adumbrata. *Firmati sunt:* facti sunt: Heb. *Virtus eorum:* ornatus: Hier. Exercitus: Heb. Sabaa. sic passim vocantur sidera.

7. *Congregans sicut in utre.* Alludit ad illud: *Congregentur aquæ in locum unum:* Gen. I. 9. *Ponens in thesauris abyssos:* Profunda maris imperscrutabilia, tanquam in penu suâ habens.

8. *Ab eo . . . commoveantur:* ipsum formident: Hier.

9. *Ipse dixit . . . ipse mandavit:* at Hier. ex Heb. *Ipse dixit & factus est:* (orbis scili-

Dominus dissolvit consilium gentium, irritas facit cogitationes populorum.	10. Dominus dissipat consilia gentium; reprobat autem cogitationes populorum, & reprobat consilia principum.
Consilium Domini in æternum stabit, cogitationes cordis ejus in generatione & generatione.	11. Consilium autem Domini in æternum manet: cogitationes cordis ejus in generatione & generatione.
Beata gens, cujus Dominus Deus ejus; populus, quem elegit in hereditatem sibi.	12. Beata gens, cujus est Dominus Deus ejus: populus, quem elegit in hereditatem sibi.
De cœlo respexit Dominus, vidit omnes filios Adam.	13. De cœlo respexit Dominus: vidit omnes filios hominum.
De firmissimo solio suo perspexit ad universos habitatores terræ.	14. De præparato habitaculo suo respexit super omnes qui habitant terram.
Fingens pariter cor eorum, intelligens omnia opera eorum.	15. Qui finxit sigillatim corda eorum; qui intelligit omnia opera eorum.
Non salvatur rex in multitudine exercitûs, nec fortis liberabitur in multitudine virtutis.	16. Non salvabitur rex per multam virtutem, & gigas non salvabitur in multitudine virtutis suæ.
Fallax equus ad salutem, & in multitudine virtutis suæ non salvabit.	17. Fallax equus ad salutem; in abundantiâ autem virtutis suæ non salvabitur.
Ecce oculus Domini super timentes eum, ad expectantes misericordiam ejus.	18. Ecce oculi Domini super metuentes eum, & in eis qui sperant super misericordia ejus.
Ut eruat de morte animas eorum, & vivificet eos in fame.	19. Ut eruat à morte animas eorum, & alat eos in fame.
Anima nostra expectavit Dominum, auxilium nostrum, & clypeus noster est.	20. Anima nostra sustinet Dominum; quoniam adjutor & protector noster est.

cet) ipso præcipiente stetit; quo significetur, Deo jubente, res & primitùs factas, & postea conservatas.

10. *Et reprobat consilia principum*: deest Hier. Sed hic ut & alibi, sæpe Hebræus ex 70. supplendus videtur.

11. *Consilium.... Domini in æternum*: consilia hominum fluxa; Dei, firma & æterna sunt.

13. *De cœlo respexit....* Adverte graphicam descriptionem Dei ab altissimo solio res humanas intuentis.

14. *De præparato habitaculo*: firmissimo solio: Hier.

15. *Qui finxit sigillatim corda eorum*: ideò non tantùm universis, sed etiam singulis intentus: unde subdit: *qui intelligit omnia opera eorum.*

16. *Per multam virtutem*: In multitudine exercitûs: Hier. *Gigas*: potens: Heb. *Virtutis*: roboris: Heb. ita & ℣. 17. Sensus est: quid validius, quàm Rex in gentibus cinctus copiis; ipse fortis ac prævalido corpore? Et tamen nec sic satis tutus.

17. *Fallax equus ad salutem*: ad expediendum equitem, vires ei, præter spem, suppetunt. *Non salvabitur*: salvabit: Hier. Non liberabit equitem, licet eo maximè in bello confidentem. Sic Prov xxi. 31. *Equus paratur ad diem belli; Dominus autem salutem tribuit.*

In ipso enim lætabitur cor noſtrum, quia in nomine ſancto ejus ſperavimus.	21. Quia in eo lætabitur cor noſtrum, & in nomine ſancto ejus ſperavimus.
Fiat miſericordia tua, Domine, ſuper nos, ſicut expectavimus in te.	22. Fiat miſericordia tua, Domine, ſuper nos, quemadmodum ſperavimus in te.

PSALMUS XXXIII. MORALIS.

VERSIO S. HIERONYMI.	VERSIO VULGATA.
David. Quando commutavit os ſuum coram Abimelech, & ejecit eum, & abiit.	1. David, cùm immutavit vultum ſuum coram Achimelech, & dimiſit eum, & abiit. (*I. Reg. 21.*)
BEnedicam Dominum in omni tempore, ſemper laus ejus in ore meo.	2. BEnedicam Dominum in omni tempore: ſemper laus ejus in ore meo.
In Domino laudabitur anima mea, audient mites, & lætentur.	3. In Domino laudabitur anima mea; audiant manſueti & lætentur.
Magnificate Dominum mecum, & exaltemus nomen ejus pariter.	4. Magnificate Dominum mecum, & exaltemus nomen ejus in idipſum.
Quæſivi Dominum, & exaudivit me, & de omnibus anguſtiis meis liberavit me.	5. Exquiſivi Dominum, & exaudivit me, & ex omnibus tribulationibus meis eripuit me.
Aſpicite ad eum & confluite, & vultus veſtri non confundentur.	6. Accedite ad eum, & illuminamini, & facies veſtræ non confundentur.
Hic pauper clamavit, & Dominus exaudivit, & de omnibus tribulationibus ejus ſalvavit eum.	7. Iſte pauper clamavit, & Dominus exaudivit eum, & de omnibus tribulationibus ejus ſalvavit eum.
Circumdat Angelus Domini in gyro timentes eum, & eruet eos.	8. Immittet Angelus Domini in circuitu timentium eum, & eripiet eos.
Guſtate & videte quoniam bonus Dominus; beatus vir, qui ſperat in eo.	9. Guſtate, & videte quoniam ſuavis eſt Dominus; beatus vir, qui ſperat in eo.
Timete Dominum, ſancti ejus; quoniam non eſt inopia timentibus eum.	10. Timete Dominum, omnes ſancti ejus; quoniam non eſt inopia timentibus eum.

1. *Cùm immutavit vultum ſuum* : inſanum ſe finxit. *Coram Achimelech* : Abimelech : Heb. ſed omninò Vulgata præſtat. Hæc enim egit David coram Achis Rex Geth : habetur hæc hiſtoria : I. Reg. XXI. 13. David ergo à tanto periculo liberatus, innocentiæ cuſtodem Deum & iniquitatis ultorem acerrimum prædicat. Pſalmus hic eſt acroſticus.

4. *In idipſum* : pariter.

6. *Accedite . . . . facies veſtra* : Heb. ſic invertit : aſpiciant ad eum, & facies eorum non confundentur.

8. *Immittet . . . in circuitu.* Circumdat : Hier. Caſtra metabitur : Heb. & 70.

Leones

Leones indiguerunt, & esurierunt; quærentibus autem Dominum non deerit omne bonum.

Venite, filii, audite me, timorem Domini docebo vos.

Quis est vir qui velit vitam, diligens dies videre bonos?

Custodi linguam tuam à malo, & labia tua ne loquantur dolum.

Recede à malo, & fac bonum; quære pacem, & persequere eam.

Oculi Domini ad justos, & aures ejus ad clamores eorum.

Vultus Domini super facientes mala, ut perdat de terrâ memoriam eorum.

Clamaverunt, & Dominus exaudivit, & ex omnibus tribulationibus eorum liberavit eos.

Juxtà est Dominus contritis corde, & confractos spiritu salvabit.

Multæ tribulationes justi, & ex omnibus illis liberabit eum Dominus.

Custodit omnia ossa ejus, unum ex eis non confringetur.

Interficiet impium malitia, & odientes justum culpabuntur.

Redimet Dominus animas servorum suorum, & non peccabunt omnes sperantes in eo.

11. Divites eguerunt, & esurierunt; inquirentes autem Dominum non minuentur omni bono.

12. Venite, filii, audite me; timorem Domini docebo vos.

13. Quis est homo qui vult vitam; diligit dies videre bonos?

14. Prohibe linguam tuam à malo, & labia tua ne loquantur dolum.

15. Diverte à malo, & fac bonum; inquire pacem, & persequere eam.

16. Oculi Domini super justos, & aures ejus in preces eorum.

17. Vultus autem Domini super facientes mala; ut perdat de terrâ memoriam eorum.

18. Clamaverunt justi, & Dominus exaudivit eos, & ex omnibus tribulationibus eorum liberavit eos.

19. Juxtà est Dominus iis, qui tribulato sunt corde, & humiles spiritu salvabit.

20. Multæ tribulationes justorum, & de omnibus his liberabit eos Dominus.

21. Custodit Dominus omnia ossa eorum: unum ex his non conteretur.

22. Mors peccatorum pessima, & qui oderunt justum, delinquent.

23. Redimet Dominus animas servorum suorum, & non delinquent omnes qui sperant in eo.

11. *Divites*: Leones: Heb. id est, rapaces, violenti, qualis Saül & Philistæi, quorum è manibus ereptus est David.

13. *Dies videre bonos?* beatos, fortunatos dies ad videndum bonum: Heb.

17. *Vultus Domini*: id est, ira, ut sæpe vidimus.

18. *Clamaverunt justi*: deest *justi* Heb. sed rectè suppletum ex antecedentibus.

19. *Iis qui tribulato sunt corde*: contritis corde: Hier. afflictis ac mœrentibus.

21. *Omnia ossa eorum*: artus omnes, & artuum sustentacula; quare undique, & ab omni ictu tutus.

22. *Mors peccatorum* .... Interficiet impium malitia: Hier. Ut non modò malè pereant, sed etiam ipsi sibi accersant interitum.

23. *Non delinquent*: non deficient, non vastabuntur: Heb.

PSALMUS XXXIV. DEPRECATORIUS.

David insidiis & calumniis impetitus cùm Saülem & alios inimicos nec patientiâ, nec fusis pro illis precibus lenire posset, non tamen ulciscitur; sed Deum implorat judicem. Quæ omninò congruunt ei loco, ubi David in speluncâ delitescens, Saüli pepercit, oram chlamidis præcidit. I. Reg. XXIV. 5.

VERSIO S. HIERONYMI.

David.

JUdica, Domine, adversarios meos, pugna contra impugnantes me.

Apprehende scutum & hastam, & consurge in auxilium meum.

Evagina gladium, & præoccupa ex adverso persequentem me; dic animæ meæ, Salus tua ego sum.

Confundantur & revereantur, qui quærunt animam meam.

Convertantur retrorsùm, & confundantur, qui cogitant malum mihi.

Fiant sicut pulvis ante faciem venti, & Angelus Domini impellat.

Sit via eorum tenebræ & lubricum, & Angelus Domini persequatur eos.

Quia frustrà absconderunt mihi in-

VERSIO VULGATA.

Ipsi David.

1. JUdica, Domine, nocentes me, expugna impugnantes me.

2. Apprehende arma & scutum, & exurge in adjutorium mihi.

3. Effunde frameam, & conclude adversùs eos qui persequuntur me; dic animæ meæ, Salus tua ego sum.

4. Confundantur & revereantur, quærentes animam meam.

Avertantur retrorsùm, & confundantur cogitantes mihi mala.

5. Fiant tanquam pulvis ante faciem venti, & Angelus Domini coarctans eos.

6. Fiat via illorum tenebræ & lubricum, & Angelus Domini persequens eos.

7. Quoniam gratis absconderunt

1. *Judica.... nocentes me:* litiga cum litigantibus mecum: Heb. causam meam in Saülem & adversarios suscipe. Quæ sanè eò pertinent, ut ultionem permittat Deo, ipse à vindictâ purus. Sic enim Saülem alloquitur: *Judicet Dominus inter me & te: manus autem mea non sit in te.* Et iterùm: *Sit Dominus Judex, & judicet inter me & te: videat & judicet causam meam, & eruat me de manu tuâ.* I. Reg. XXIV. 13, 18. quæ omninò huic loco congruunt.

2. *Apprehende arma & scutum:* scutum & hastam: Hier. Quo & me tuearis, & ulciscaris hostes; Deus enim pro eo militat, qui ultionem illi, non sibi, tribuit.

3. *Effunde frameam:* evagina gladium: Hier. expedi lanceam: Heb. *& conclude:* & præoccupa, &c. Hier. quod est egregiè pugnantis, & prævertentis ictus. *Dic animæ meæ:* intùs, arcanâ illâ spiritûs voce.

5. 6. *Et Angelus Domini...* Horrenda via: tenebras solas quis non horreat? lubricum solum quis non paveat? in obscuro & lubrico ubi pedem figis? Aug. Et instat præterea: *Angelus Domini:* malus, ut puto: ut non possint stare. Idem. Morali sensu: *tenebræ*, est ignorantia: *lubricum*, est luxuria: Idem præter incentiva vitiorum, tentator urget, nec quiescere finit.

7. *Gratis.... supervacuè:* sine causâ, non lacessiti: eadem utrobique vox: Heb. *Interitum laquei sui:* laqueum suum exitialem. *Exprobraverunt animam meam:* foderunt animæ meæ: Hier. insidiati sunt: Ch.

ſidias retis ſui, ſine causâ foderunt animæ meæ.

Veniat ei calamitas quam ignorat, & rete ſuum quod abſcondit, comprehendat eum, & cadat in laqueum.

Anima autem mea exultabit in Domino, & lætabitur in ſalute ſuâ.

Omnia oſſa mea dicent : Domine, quis ſimilis tuî? eripiens inopem à validiore, & pauperem & mendicum à violento.

Surgentes teſtes iniqui, quæ neſciebam, interrogabant me.

Reddebant mihi mala pro bono; ſterilitatem animæ meæ.

Ego autem cùm infirmarer ab eis, induebar cilicio; humiliabam in jejunio animam meam, & oratio mea in ſinum meum revertetur.

Quaſi ad amicum, quaſi ad fratrem meum, ſic ambulabam; quaſi lugens mater, triſtis incurvabar.

Et in infirmitate meâ lætabantur & congregabantur; collecti ſunt adversùm me percutientes, & neſciebam, ſcindentes, & non tacentes.

In ſimulatione verborum fictorum, frendebant contra me dentibus ſuis.

mihi interitum laquei ſui; ſupetvacuè exprobraverunt animam meam.

8. Veniat illi laqueus quem ignorat, & captio, quam abſcondit, apprehendat eum, & in laqueum cadat in ipſum.

9. Anima autem mea exultabit in Domino, & delectabitur ſuper ſalutari ſuo.

10. Omnia oſſa mea dicent : Domine, quis ſimilis tibi?

Eripiens inopem de manu fortiorum ejus, egenum & pauperem à diripientibus eum.

11. Surgentes teſtes iniqui, quæ ignorabam, interrogabant me.

12. Retribuebant mihi mala pro bonis; ſterilitatem animæ meæ.

13. Ego autem cùm mihi moleſti eſſent, induebar cilicio.

Humiliabam in jejunio animam meam, & oratio mea in ſinu meo convertetur.

14. Quaſi proximum, & quaſi fratrem noſtrum, ſic complacebam; quaſi lugens & contriſtatus, ſic humiliabar.

15. Et adversùm me lætati ſunt, & convenerunt; congregata ſunt ſuper me flagella, & ignoravi.

16. Diſſipati ſunt, nec compuncti, tentaverunt me, ſubſannaverunt me ſubſannatione; frenduerunt ſuper me dentibus ſuis.

8. *Laqueus :* calamitas : Hier.

10. *Omnia oſſa mea :* totis viribus & ex intimis medullis dicam.

12. *Sterilitatem* : orbitatem : Heb. ut me orbum & inopem facerent.

13. *Cùm mihi moleſti eſſent.* Congruit Hier. Heb. Ch. Syr. Cùm ipſi infirmarentur, cùm vehementiſſimè laborarent, non gravavi oppreſſos; quin potiùs ad preces me contuli, pro ipſis quoque Deo ſupplicans, ut docent ſequentia. *Oratio mea in ſinu meo....* in ſinum meum revertebatur : Hier. Secretas fundebam preces; vel, ea ipſis imprecabar, quæ mihi evenire optarem; ſic enim agebat. Vide ℣. ſeq. vide etiam Præf. n. 13.

14. *Quaſi proximum :* quaſi ad amicum; quaſi ad fratrem meum, ſic ambulabam, &c. Hier. Nihil mali cogitans adversùs malos, imò fauſta omnia ut amicis, ut fratribus, evenire optans. *Quaſi lugens :* quaſi lugens matrem, triſtis incurvabar : Hier. Tanta inerat caritas erga infenſos quoque, ut etiam laborantes æquè lugeret ac matrem.

15. *Et adversùm me....* & in infirmitate meâ, &c. ut apud Hier. uſque ad ℣. 17. (ſcindentes, & non tacentes, &c. ex Hier.) proſcindentes me contumeliis, neque id clam habentes; quippe profeſſi odium, interdum tamen blanda ſimulantes, ſed inſultantium more.

Domine, quanta aſpicies? converte animam meam à calamitatibus ſuis, à leonibus ſolitariam meam.

Confitebor tibi in Eccleſiâ grandi; in populo forti laudabo te.

Non lætentur ſuper me inimici mei mendaces; odientes me fruſtrà conniventes oculo.

Non enim pacem loquuntur, ſed in rapinâ terræ, verba fraudulenta concinnant.

Et dilataverunt ſuper me os ſuum, dixerunt: Vah, vah, vidit oculus noſter.

Vidiſti, Domine, ne taceas: Domine, ne elongeris à me.

Conſurge & vigila in judicium meum: Deus meus & Dominus meus, in cauſam meam.

Judica me ſecundùm juſtitiam tuam, Domine Deus meus, & ne inſultent mihi.

Nec dicant in corde ſuo, Vah animæ noſtræ: nec dicant, Abſorbuimus eum.

Confundantur & revereantur pariter qui lætantur in afflictione meâ, induantur confuſione & verecundiâ, qui magnificantur ſuper me.

Laudent & lætentur qui volunt juſtitiam meam: & dicant ſemper, Magnificetur Dominus, qui vult pacem ſervi ſui.

17. Domine, quandò reſpicies? reſtitue animam meam à malignitate eorum, à leonibus unicam meam.

18. Confitebor tibi in Eccleſiâ magnâ, in populo gravi laudabo te.

19. Non ſupergaudeant mihi qui adverſantur mihi iniquè, qui oderunt me gratìs, & annuunt oculis.

20. Quoniam mihi quidem pacificè loquebantur, & in iracundiâ terræ loquentes, dolos cogitabant.

21. Et dilataverunt ſuper me os ſuum; dixerunt: Euge, euge, viderunt oculi noſtri.

22. Vidiſti, Domine, ne ſileas: Domine, ne diſcedas à me.

23. Exurge & intende judicio meo, Deus meus & Dominus meus, in cauſam meam.

24. Judica me ſecundùm juſtitiam tuam, Domine Deus meus, & non ſupergaudeant mihi.

25. Non dicant in cordibus ſuis: Euge, euge, animæ noſtræ, nec dicant, Devoravimus eum.

26. Erubeſcant & revereantur ſimul, qui gratulantur malis meis.

Induantur confuſione & reverentiâ, qui magna loquuntur ſuper me.

27. Exultent & lætentur qui volunt juſtitiam meam, & dicant ſemper, Magnificetur Dominus, qui volunt pacem ſervi ejus.

17. *A malignitate eorum:* à calamitatibus ſuis: Hier. *Unicam meam:* animam.

18. *In Eccleſiâ magnâ.* Rectè: dignus piorum cœtibus, qui nemini machinatur malum; omnes, atque etiam adverſarios, fraternâ caritate complexus. *In populo gravi;* denſo, multo.

19. *Qui adverſantur....* inimici mei mendaces: Hier. *Annuunt oculis:* ſic ille deceptor Prov. VI. 13. *annuit oculis, terit pede, digito loquitur, pravo corde machinatur malum;* multis interim ſinceræ familiaritatis indiciis.

20. *Quoniam mihi quidem...* non enim pacem loquuntur: Hier. *Et in iracundiâ terræ:* Hier. in rapinâ terræ. *Dolos cogitabant;* fraudulenta verba concinnant, idem: ita ſe gerunt, ita dolosè agunt, ut ſolent iracundi terræ: rapaces violentique homines, qui in terrâ paſſim occurrunt. Alii ex Heb. ſic; ſuper quietos terræ verba doloſa excogitant.

21. *Euge, euge:* quod eſt adhortantis, tanquam ſeipſi ad ſcelera adhortentur: alii, vah, vah; quod eſt indignantis & inſultantis.

26. *Erubeſcant & revereantur:* pudefiant. *Reverentiâ:* ignominiâ; quâ de re vide præf. n. 17. & in Pſ. VI. 11.

Et lingua mea meditabitur justitiam tuam, totâ die laudem tuam.

28. Et lingua mea meditabitur justitiam tuam, totâ die laudem tuam.

PSALMUS XXXV. MORALIS.

Impiorum, qualis erat Saül, profunda malitia; Dei profunda judicia in malos, & effusa in bonos misericordia.

VERSIO S. HIERONYMI.

Pro Victoriâ, servo Domini David.

Dixit scelus impii in medio cordis ejus, non esse timorem Dei ante oculos ejus.

Quia dolosè egit adversùs eum in oculis suis; ut inveniret iniquitatem ejus ad odiendum.

Verba oris ejus iniquitas & dolus: cessavit cogitare benefacere.

Iniquitatem cogitat in cubili suo, stabit in viâ non bonâ; malum non abjiciet.

Domine, in cœlo misericordia tua; fides tua usque ad nubes.

Justitia tua, quasi montes, Domine, judicia tua abyssus multa; hominem & jumentum salvos facies, Domine.

Quàm pretiosa est misericordia tua, Domine! & filii Adam in um-

VERSIO VULGATA.

1. In finem, servo Domini ipsi David.

2. Dixit injustus ut delinquat, in semetipso; non est timor Dei ante oculos ejus.

3. Quoniam dolosè egit in conspectu ejus; ut inveniatur iniquitas ejus ad odium.

4. Verba oris ejus iniquitas & dolus; noluit intelligere ut benè ageret.

5. Iniquitatem meditatus est in cubili suo; astitit omni viæ non bonæ, malitiam autem non odivit.

6. Domino, in cœlo misericordia tua, & veritas tua usque ad nubes.

7. Justitia tua sicut montes Dei; judicia tua abyssus multa.

Homines & jumenta salvabis, Domine.

8. Quemadmodùm multiplicasti misericordiam tuam, Deus!

---

2. *Dixit injustus*: impius. *Ut delinquat, in semetipso*: dixit in semetipso ut delinquat; destinatâ malitiâ machinatur scelus.

3. *Quoniam dolosè* .... dolosè egit adversùs eum (Deum) in oculis suis: Hier. Sibi blanditur, quasi Deo ipsi possit imponere. *Ut inveniatur .... ejus ad odium*. Ita ut odiosa fiat iniquitas ejus: nullâ excusatione, cùm non animi impotentiâ, non ignorantiâ, non fragilitate naturæ, aut humanâ aliâ infirmitate peccet, sed deliberato consilio ac malitiâ merâ; unde sequitur:

5. *Iniquitatem meditatus est in cubili suo*. Non diu, non noctu ab iniquitate desistit, nec impetu quodam abreptus, sed deditâ operâ: talis videtur fuisse Saül, invidiâ datus in reprobum sensum.

6. *Domine, in Cœlo misericordia tua*. Hominis profundæ malitiæ opponit Dei infinitam bonitatem: ac posteà, justitiam. *Veritas tua*: fides in promissis, atque adeò in minis. *Usque ad nubes* extollitur, omnibus conspicua.

7. *Justitia tua sicut montes Dei*: sicut montes excelsissimi, sic eminet suo tempore ac loco; sed interim, *Judicia tua abyssus*: justitia quidem eminet; modus autem exequendæ justitiæ comprehendi non potest: consilia enim tua per arcana & inaccessa se evolvunt: sic Saülem intemperiis agi, ac reprobum licet, diutissimè regnare sinis. *Homines & jumenta*: etiam ad bruta providentia tua se extendit, idque hominum gratiâ, quibus utilia sunt.

8. *Quemadmodum multiplicasti!* Admirantis & exclamantis; undè Hier. quàm

brâ alarum tuarum ſperabunt.

Inebriabuntur de pinguedine domûs tuæ, & torrente deliciarum tuarum potabis eos.

Quoniam tecum eſt fons vitæ, in lumine tuo videbimus lumen.

Attrahe miſericordiam tuam ſcientibus te, & juſtitiam tuam rectis corde.

Non veniat mihi pes ſuperbiæ, & manus impiorum ne me commoveat.

Ibi ceciderunt operantes iniquitatem; expulſi ſunt, & non potuerunt ſurgere.

Filii autem hominum, in tegmine alarum tuarum ſperabunt.

9. Inebriabuntur ab ubertate domûs tuæ, & torrente voluptatis tuæ potabis eos.

10. Quoniam apud te eſt fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen.

11. Prætende miſericordiam tuam ſcientibus te, & juſtitiam tuam his, qui recto ſunt corde.

12. Non veniat mihi pes ſuperbiæ, & manus peccatoris non moveat me.

13. Ibi ceciderunt qui operantur iniquitatem, expulſi ſunt, nec potuerunt ſtare.

pretioſa miſericordia tua! quàm dives, cùm etiam ad jumenta perveniat: quantò magis ad homines; unde ſubdit: *Filii autem hominum in tegmine alarum tuarum* .... ſingulari præſidio tuti, quod pertinet ad ſecuritatem, ſequentia verò ad copiam.

9. *Inebriabuntur ... & torrente voluptatis*, .. exundantibus bonis, amore tuo delectabuntur, prævio quidem lumine veritatis; hinc ſubjicit:

10. *In lumine tuo videbimus lumen*: à te illuminati, æternæ veritatis lumen videbimus, ut Pſ. CXVIII. 18. *Revela oculos meos, & conſiderabo mirabilia*, &c. 37. *In viâ tuâ vivifica me*: 144. *Intellectum da mihi, & vivam.*

12. *Pes ſuperbiæ*: Non accedant ad me ſuperbi. Sic, *quàm pulchri pedes evangelizantium pacem!* ... Iſa. LII. 7.

13. *Ibi ceciderunt*, quò me impellebant; in immanem ruinam. Sic Saüli contigit. *Nec potuerunt ſtare*: ſurgere; Hier. immedicabiliter corruent.

PSALMUS XXXVI MORALIS.

Dei auxilio tutis impiorum non invidenda felicitas. Acroſtichus.

VERSIO S. HIERONYMI.

David.

NOli contendere cum malignis, neque æmuleris facientes iniquitatem.

Quoniam ſicut herba velociter conterentur, & ſicut olus viride, marceſſent.

Spera in Domino, & fac bonum; peregrinare in terrâ & paſcere fide;

VERSIO VULGATA.

Pſalmus ipſi David.

1. NOli æmulari in malignantibus, neque zelaveris facientes iniquitatem.

2. Quoniam tanquam fœnum, velociter areſcent, & quemadmodum olera herbarum, citò decident.

3. Spera in Domino, & fac bonitatem, & inhabita terram, & paſ-

1. *Noli æmulari.* Ne ſuccenſeas improbis. Ne æmuleris iniquos; Heb.

3. *Paſcêris in divitiis*, ... paſcere fide; (veritate) Hier. Nutri te eâ, memor Dei tibi terram polliciti, pluviamque ac feracitatem pro tuâ pietate tribuentis.

& delectare in Domino, & dabit tibi petitiones cordis tui.

Volve super Dominum viam tuam, & confide in eo, & ipse faciet.

Et educet sicut lumen justitiam tuam, & judicium tuum sicut meridiem.

Tace Domino, expecta eum, noli contendere adversùs eum qui proficit in viâ suâ, adversùm virum qui facit quæ cogitat.

Dimitte iram, & derelinque furorem, noli contendere ut malefacias.

Quoniam qui malefaciunt, interibunt; expectantes autem Dominum, ipsi hereditabunt terram.

Adhuc enim modicum, & non erit impius, & cogitabis de loco ejus, & non subsistet.

Mites autem hereditabunt terram, & delectabuntur in multitudine pacis.

Cogitat impius de justo, & frendet adversùm eum dentibus suis.

Dominus deridebit eum, videns quòd veniat dies ejus.

Gladium evaginaverunt impii, intenderunt arcum suum, ut percutiant egenum & pauperem, & interficiant rectos in viâ:

Gladius eorum ingrediatur in cor eorum, & arcus eorum confringantur.

cêris in divitiis ejus.
4. Delectare in Domino, & dabit
tibi petitiones cordis tui.
5. Revela Domino viam tuam, &
spera in eo, & ipse faciet.
6. Et educet quasi lumen justitiam
tuam, & judicium tuum tanquam meridiem:
7. Subditus esto Domino, &
ora eum.
Noli æmulari in eo, qui prosperatur in viâ suâ, in homine faciente
injustitias.
8. Desine ab irâ, & derelinque furorem; noli æmulari ut maligneris.
9. Quoniam qui malignantur, exterminabuntur; sustinentes autem Dominum, ipsi hereditabunt terram.
10. Et adhuc pusillum, & non erit
peccator, & quæres locum ejus, &
non invenies.
11. Mansueti autem hereditabunt
terram, & delectabuntur in multitudine pacis.
12. Observabit peccator justum, &
stridebit super eum dentibus suis.
13. Dominus autem irridebit eum;
quoniam prospicit quòd veniet dies
ejus.
14. Gladium evaginaverunt peccatores; intenderunt arcum suum,
Ut dejiciant pauperem & inopem;
ut trucident rectos corde.
15. Gladius eorum intret in corda
ipsorum, & arcus eorum confringatur.

4. *Delectare in Domino*... Hoc illud est, fide pasci, atque ejus amore frui, nec metu pœnæ agi, sed amore ac delectatione justitiæ; nec coactè, sed sponte, quod est delectari: hoc autem est in potestate, aspirante Dei gratiâ, unde jubet: *delectare: & dabis tibi petitiones*... amanti scilicet, ejusque veritate ac bonitate se oblectanti.

5. *Revela*.... Sic Ch. At Hier. Volve super Dominum viam tuam. Ejus lege, tanquam cardine, innitatur vita tua.

6. *Et educes quasi lumen*... pietate tuâ, Deique de te judicio explendesces.

7. *Subditus esto Domino*: tace Domino; Hier. Quod est obedientis, nec usquam obloquentis. *Ora*: expecta: Idem: quod est etiam orantis, sperantis, patientis. *Noli æmulari*: ne succenseas; ne invideas; ut suprà. *Injustitias*: versutias, dolum, Heb.

8. *Desine ab irâ*... quâ velut Deo succenses, & in malos prosperè agentes furis. *Noli æmulari*: noli contendere, &c. Hier. *Ut maligneris*: malefacias; Hier.

10. *Adhuc pusillum, & non erit peccator*: Momento disperditus.

11. *Mansueti*: mites; Hier. *Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram.* Matth. v. 4.

14. *Rectos corde*: rectos in via: Hier.

Melius est parum justo, quàm divitiæ peccatorum multæ.

Quoniam brachia impiorum confringentur; sublevat autem justos Dominus.

Novit Dominus dies immaculatorum, & hereditas eorum æterna erit.

Non confundentur in tempore malo, & in diebus famis saturabuntur.

Quia impii peribunt, & inimici Domini gloriantes ut monocerotes, consumentur; sicut fumus consumentur.

Fœnus accipit impius, & non reddit; justus autem & donat, & tribuit.

Quia qui benedicti fuerint ab eo, hereditabunt terram, & qui maledicti, interibunt.

A Domino gressus viri firmantur, & viam ejus volet.

Cùm ceciderit, non allidetur; quia Dominus sustentat manum ejus.

Puer fui, siquidem senui, & non vidi justum derelictum, neque semen ejus quærens panem.

Totâ die donat & commodat, & semen ejus in benedictione.

Recede à malo, & fac bonum, & inhabita in sempiterno.

Quia Dominus diligit judicium, & non derelinquet sanctos suos; in æternum custoditi sunt, & semen impiorum peribit.

Justi hereditabunt terram, & inha-

16. Melius est modicum justo, super divitias peccatorum multas.

17. Quoniam brachia peccatorum conterentur, confirmat autem justos Dominus.

18. Novit Dominus dies immaculatorum, & hereditas eorum in æternum erit.

19. Non confundentur in tempore
malo, & in diebus famis saturabun-
tur : 20. Quia peccatores peribunt :
Inimici verò Domini mox ut honorificati fuerint & exaltati, deficientes, quemadmodum fumus, deficient.

21. Mutuabitur peccator & non solvet; justus autem miseretur & tribuet.

22. Quia benedicentes ei hereditabunt terram; maledicentes autem ei disperibunt.

23. Apud Dominum gressus hominis dirigentur, & viam ejus volet.

24. Cùm ceciderit, non collidetur; quia Dominus supponit manum suam.

25. Junior fui, etenim senui, & non vidi justum derelictum, nec semen ejus quærens panem.

26. Totâ die miseretur & commodat, & semen illius in benedictione erit.

27. Declina à malo, & fac bonum, & inhabita in seculum seculi.

28. Quia Dominus amat judicium, & non derelinquet sanctos suos; in æternum conservabuntur.

Injusti punientur, & semen impiorum peribit.

29. Justi autem hereditabunt ter-

18. *Novit Dominus :* approbavit, ut sæpe.

20 *Mox ut honorificati . . .* Sicut pretiosi agni deficient, in fumo deficient : Heb. sicut gloria vervecum, qui primùm impinguantur, tandem jugulantur : Ch. Allusio ad victimas. In fumo autem velut assati & combusti, victimarum instar.

22. *Benedicentes . . . maledicentes.* Benedicti ab eo . . . maledicti : Hier. à Deo scilicet.

23. *Apud Dominum :* coram Domino; meliùs, à Domino : Hier.

24. *Supponit manum suam :* sustentat manum ejus : Hier. Eodem sensu.

28. *Injusti punientur :* deest Heb.

bitabunt

bitabunt in seculum super eam.

Os justi meditabitur sapientiam, & lingua ejus loquetur judicium.

Lex Dei ejus in corde ejus; non deficient gressus ejus.

Considerat impius justum, & quærit ut occidat eum.

Dominus non derelinquet eum in manu ejus, & non condemnabit eum, cùm judicatur.

Expecta Dominum, & custodi viam ejus, & exaltabit te ut possideas terram; cùm interibunt impii, videbis.

Vidi impium robustum, & fortissimum, sicut indigenam virentem.

Et transivi, & ecce non erat, & quæsivi eum, & non est inventus.

Custodi simplicitatem, & vide rectum; quia erit ad extremum viro pax.

Prævaricatores autem delebuntur pariter, & novissimum impiorum peribit.

Salus autem justorum à Domino; fortitudo eorum in tempore tribulationis.

Et auxiliabitur eis Dominus, & liberabit eos, eruet eos ab impiis, & salvabit eos; quia speraverunt in eo.

ram, & inhabitabunt in seculum seculi super eam.

30. Os justi meditabitur sapientiam, & lingua ejus loquetur judicium.

31. Lex Dei ejus in corde ipsius, & non supplantabuntur gressus ejus.

32. Considerat peccator justum, & quærit mortificare eum.

33. Dominus autem non derelinquet eum in manibus ejus; nec damnabit eum, cùm judicabitur illi.

34. Expecta Dominum, & custodi viam ejus, & exaltabit te ut hereditate capias terram; cùm perierint peccatores, videbis.

35. Vidi impium superexaltatum; & elevatum sicut cedros Libani.

36. Et transivi, & ecce non erat, & quæsivi eum, & non est inventus locus ejus.

37. Custodi innocentiam, & vide æquitatem: quoniam sunt reliquiæ homini pacifico.

38. Injusti autem disperibunt simul; reliquiæ impiorum interibunt.

39. Salus autem justorum à Domino, & protector eorum in tempore tribulationis.

40. Et adjuvabit eos Dominus, & liberabit eos, & eruet eos à peccatoribus, & salvabit eos; quia speraverunt in eo.

30, 31. *Meditabitur sapientiam* . . . Lex Dei & in ore ejus & in corde versabitur.

32. *Mortificare :* occidere : Hier.

33. *Cùm judicabitur illi* : ab illo impio; deest, *illi* Heb. licet ab impio judicetur, non tamen à Domino damnabitur.

35. *Vidi impium* . . . Vidit enim David finem Regni Saülis, Tyrannidis Absalomi, finem Naasi Ammonitæ, Goliath Philistæi, Doëg Idumæi, & aliorum : Theodor. *Cedros* : Alii, laurum virentem.

36. *Et transivi : & ecce non erat.* Vix transieram admirans, & jam non comparebat, tam repentè succisus. *Locus ejus* deest Hier.

37. *Sunt reliquiæ* . . . . Multa supererunt; sunt futura homini pacifico, Theodot. apud Theodor. Erit ad extremum viro pax : Hier.

38. *Reliquiæ impiorum :* Novissimum impiorum : Hier. quæ sibi tanquam in tuto reservaverant.

PSALMUS XXXVII. DEPRECATORIUS.

Abſalomo perſequente, amicis palàm deficientibus, Dei ultionem agnoſcit, ſeque graviſſimis peccatis, ut morbo & ulceribus, confectum; Itaque ad ejus miſericordiam confugit.

VERSIO S. HIERONYMI.

Canticum David, in Commemoratione.

Domine, ne in irâ tuâ arguas me; neque in furore tuo corripias me.

Quoniam ſagittæ tuæ infixæ ſunt mihi, & tetigit me manus tua.

Non eſt ſanitas in carne meâ à facie indignationis tuæ; non eſt pax oſſibus meis à facie peccati mei.

Quoniam iniquitates meæ tranſierunt caput meum; quaſi onus grave, aggravatæ ſunt ſuper me.

Computruerunt, & tabuerunt cicatrices meæ, à facie inſipientiæ meæ.

Afflictus ſum & incurvatus ſum nimis; totâ die mœrens ambulavi.

Quoniam lumbi mei repleti ſunt ignominiâ, & non eſt ſanitas in carne meâ.

Evigilavi, & afflictus ſum nimis; rugiebam à gemitu cordis mei.

Domine, in conſpectu tuo omne deſiderium meum, & gemitus meus à te non eſt abſconditus.

Cor meum fluctuabat, dereliquit

VERSIO VULGATA.

1. Pſalmus David, in rememorationem de Sabbato.

2. Domine, ne in furore tuo arguas me, neque in irâ tuâ corripias me.

3. Quoniam ſagittæ tuæ infixæ ſunt mihi, & confirmaſti ſuper me manum tuam.

4. Non eſt ſanitas in carne meâ à facie iræ tuæ; non eſt pax oſſibus meis à facie peccatorum meorum.

5. Quoniam iniquitates meæ ſupergreſſæ ſunt caput meum, & ſicut onus grave, gravatæ ſunt ſuper me.

6. Putruerunt & corruptæ ſunt cicatrices meæ, à facie inſipientiæ meæ.

7. Miſer factus ſum & curvatus ſum uſque in finem; totâ die contriſtatus ingrediebar.

8. Quoniam lumbi mei impleti ſunt illuſionibus, & non eſt ſanitas in carne meâ.

9. Afflictus ſum, & humiliatus ſum nimis; rugiebam à gemitu cordis mei.

10. Domine, ante te omne deſiderium meum, & gemitus meus à te non eſt abſconditus.

11. Cor meum conturbatum eſt,

---

1. *In rememorationem:* ad commemorandum: Heb. ſupple beneficium liberatoris Dei.

3. *Confirmaſti:* aggravaſti.

5. *Iniquitates meæ.* Ex his & ſeqq. patet Davidem poſt lapſum loqui.

6. *A facie inſipientiæ:* propter peccatum meum, quæ miſeranda inſipientia fuit.

7. *Uſque in finem:* nimis: Hier. id eſt admodùm, & ita paſſim.

8. *Illuſionibus:* ignominiâ: Hier. fœdo ulcere, cui peccata comparat. Ilia mea plena ſunt ardore: Heb. dolore vehementi.

11. *Conturbatum eſt:* Fluctuabat: Hier.

LIBER PSALMORUM.

me fortitudo mea, & lux oculorum meorum etiam ipsa, non est mecum.

Cari mei & amici mei contra lepram meam steterunt, & vicini mei longè steterunt.

Et irruebant quærentes animam meam, & investigantes mala mihi, loquebantur insidias, & dolos totâ die meditabantur.

Ego autem quasi surdus non audiebam, & quasi mutus non aperiens os suum.

Et eram quasi homo non audiens, nec habens in ore suo redargutiones.

Te enim, Domine, expectabam, tu exaudies, Domine Deus meus.

Quia dixi; Ne fortè insultent mihi, & cùm vacillaverint pedes mei, super me magnificentur.

Quia ego ad plagas paratus sum, & dolor meus contra me est semper.

dereliquit me virtus mea, & lumen oculorum meorum, & ipsum non est mecum.

12. Amici mei, & proximi mei adversùm me appropinquaverunt, & steterunt.

Et qui juxta me erant, de longè steterunt:

13. Et vim faciebant qui quærebant animam meam.

Et qui inquirebant mala mihi, locuti sunt vanitates, & dolos totâ die meditabantur.

14. Ego autem tanquam surdus non audiebam, & sicut mutus non aperiens os suum.

15. Et factus sum sicut homo non audiens, & non habens in ore suo redargutiones.

16. Quoniam in te, Domine, speravi, tu exaudies me, Domine Deus meus.

17. Quia dixi; Nequando supergaudeant mihi inimici mei, & dum commoventur pedes mei, super me magna locuti sunt.

18. Quoniam ego in flagella paratus sum, & dolor meus in conspectu meo semper.

desertus ab omnibus; incertus quid consilii caperem. Palpitat, pavore scilicet. Heb. *Dereliquit me virtus mea*: animi fortitudo, cùm Absalomum fugeret. *Lumen oculorum....* Tenebræ pro mœrore, quæ omnia etiam ad peccatum pertinent, fluctuante primùm animo ex tentatione vehementi, tum deficiente priscâ virtute, ac prævalente libidine, animo denique tenebris merso, suîque oblito. Sic David in adulterium, atque homicidium actus, vix evigilavit, etiam à Prophetâ monitus.

12. *Amici mei*... Nullum tempus est post lapsum Davidis, cui hæc congruant, nisi illud, quo descivit Absalomus, transeunte in partes etiam Achitophelo intimo consiliario. *Adversùm me*; quasi contra lepram meam steterunt... Hier. adversùm me in plagâ meâ contrà steterunt. Theodot. apud Theodor. quod eòdem recidit; sensusque est: sic à me abhorrebant, tanquam à leproso ac nefario homine, quin etiam increpabant: *vir sanguinum, vir Belial*. II. Reg. XVI. 7.

13. *Et vim faciebant*... & irruebant quærentes, &c. Hier. laqueos tetenderunt: Heb.

14. *Tanquam surdus*: puta, cùm Semeï malediceret.

17. *Quia dixi*: versis ad Deum precibus.

18. *In flagella paratus sum*. Dicebat enim; *Dimittite eum* (Semeï) *ut maledicat; Dominus enim præcepit ei ut malediceret David: & quis est qui audeat dicere, quare sic fecerit?* II. Reg. XVI. 10. Et, *faciat quod bonum est coram se*. Ibid. XV. 26. *Dolor meus in conspectu meo semper*; non cessat; seu potiùs, ne cesset: ut sensus sit: ad quæcumque mala paratus sum, etiam te volente, ad perpetuum dolorem.

Quia iniquitatem meam annuntio; sollicitus ero pro peccato meo.

Inimici autem mei viventes confortati sunt, & multiplicati sunt odientes me mendaciter.

Et qui reddunt malum pro bono, adversabantur mihi; quia sequebar bonum.

Ne derelinquas me, Domine Deus meus, ne elongeris à me.

Festina in auxilium meum, Domine salutis meæ.

19. Quoniam iniquitatem meam annuntiabo, & cogitabo pro peccato meo.

20. Inimici autem mei vivunt, & confirmati sunt super me, & multiplicati sunt qui oderunt me iniquè.

21. Qui retribuunt mala pro bonis, detrahebant mihi, quoniam sequebar bonitatem.

22. Ne derelinquas me, Domine Deus meus, ne discesseris à me.

23. Intende in adjutorium meum, Domine, Deus salutis meæ.

19. *Cogitabo pro peccato*: ad propitiandum Deum, calamitatibus æquo animo susceptis.
20. *Multiplicati.* Sic Ps. III. 1. de iisdem.

21. *Detrahebant mihi, quoniam sequebar bonitatem*: Absalomus & socii insolescebant, Davidis clementiâ freti.

PSALMUS XXXVIII. MORALIS.

Ærumnis confectus, insidiante inimico, Saüle, ut videtur: summo in vita discrimine, ut patet ex ℣. 5. & ultimo, linguam continet; vitæque brevitatem ac vanitatem rerum humanarum agnoscens, in Deo acquiescit.

VERSIO S. HIERONYMI.

Pro victoriâ, Idithun, David, Psalmus.

DIxi: Custodiam vias meas, ne peccem in linguâ meâ: custodiam os meum silentio, donec est impius contra me.

Obmutui silentio, tacui de bono, & dolor meus conturbatus est.

Incaluit cor meum in medio meî,

VERSIO VULGATA.

1. In finem, Ipsi Idithun, Canticum David.

2. DIxi: Custodiam vias meas, ut non delinquam in linguâ meâ. Posui ori meo custodiam, cùm consisteret peccator adversùm me.

3. Obmutui, & humiliatus sum, & silui à bonis, & dolor meus renovatus est.

4. Concaluit cor meum intra me,

1. *Ipsi Idithun, canticum David*: Ambros. 1. Offic. c. 7. quem Psalmum (hunc scilicet) propheta David sancto Idithun canendum dedit. Quod indicio est alios quoque Idithuno inscriptos, verè esse Davidis; eumque non auctorem, sed cantorem esse; seu, ut I. Par. xxv. 3. prophetam ad canendum. Ita Theodor. & alii Patres. Quanquam si quis contenderit ab ipso Idithuno psalmum compositum in Davidis gratiam, haud magni refert.

2. *Posui ori meo custodiam*: capistrum ℥ Heb. ut decet summis in calamitatibus, ne impatientiâ victus, in adversarios, aut etiam in Deum, temerè quid effutias.

3. *Silui à bonis*: abstinui etiam à bonis rebus enarrandis, ut occasionem darem improbis. Quo loco Patres docent sæpe præstare silentium optimis etiam sermonibus.

in meditatione meâ incensus sum igni ; locutus sum in linguâ meâ.

Ostende mihi, Domine, finem meum, & mensuram dierum meorum quæ sit, ut sciam quid mihi desit.

Ecce breves posuisti dies meos, & vita mea, quasi non sit in conspectu tuo ; omnia enim vanitas ; omnis homo stans, Semper.

Tantùm in imagine ambulat homo, tantùm frustrà conturbatur ; congregat & ignorat cui dimittat ea.

Nunc ergo quid expecto, Domine ? præstolatio mea tu es.

Ab omnibus iniquitatibus meis libera me ; opprobrium stulto ne ponas me.

Obmutui, non aperiam os meum ; quia tu fecisti.

Tolle à me plagas tuas ; à contentione manûs tuæ, ego consumtus sum.

In increpationibus pro iniquitate corripuisti virum, & posuisti quasi tineam desiderabilia ejus ; verumtamen vanitas omnis homo, Semper.

Audi orationem meam, Domine, & clamorem meum exaudi ; ad lacrymam meam ne obsurdescas, quia advena ego sum apud te, & peregrinus, sicut omnes patres mei.

& in meditatione meâ exardescet ignis.

5. Locutus sum in linguâ meâ ; Notum fac mihi, Domine, finem meum,

Et numerum dierum meorum quis est, ut sciam quid desit mihi.

6. Ecce mensurabiles posuisti dies meos, & substantia mea, tanquam nihilum ante te.

Verumtamen universa vanitas, omnis homo vivens.

7. Verumtamen in imagine pertransit homo ; sed & frustrà conturbatur.

Thesaurizat, & ignorat cui congregabit ea.

8. Et nunc quæ est expectatio mea ? nonne Dominus ? & substantia mea apud te est.

9. Ab omnibus iniquitatibus meis erue me : opprobrium insipientibus dedisti me.

10. Obmutui, & non aperui os meum, quoniam tu fecisti ; 11. Amove à me plagas tuas.

12. A fortitudine manûs tuæ, ego defeci in increpationibus : propter iniquitatem corripuisti hominem.

Et tabescere fecisti sicut araneam animam ejus : verumtamen vanè conturbatur omnis homo.

13. Exaudi orationem meam, Domine, & deprecationem meam : auribus percipe lacrymas meas.

Ne sileas, quoniam advena ego sum apud te, & peregrinus, sicut omnes patres mei.

LIBER PSALMORUM.

5. *Numerum dierum . . . ut sciam* quantulum desit. Nam tot inter ærumnas, mors solatii loco.

6. *Mensurabiles* : breves : Hier. ad mensuram. *Substantia* : vita : Hier. *Universa, vanitas* : omnia sunt vana. *τὰ σύμπαντα*, 70. *Omnis homo vivens* : etiam & quàm maximè, ipse homo.

7. *In imagine*, ut umbra, ut simulacrum ; nihil veri.

8. *Substantia mea apud te est* ; præstolatio mea : Hier. spes quâ nitor.

9. *Dedisti me* : ne ponas me : Hier.

12. *Tabescere fecisti . . .* posuisti quasi tineam desiderabilia ejus : Hier. Thesauros ejus. *Vanè conturbatur* : vanitas, omnis homo : Idem.

13. *Advena ego sum . . . sicut omnes patres mei.* Alludit ad illud sancti Jacob : *Dies peregrinationis meæ* super terram. . . Gen. XLVII. 9. Unde illud : *Confitentes quia sunt peregrini & hospites super terram* : Heb. XI, 13.

Parce mihi, ut rideam antequàm vadam, & non subsistam.

14. Remitte mihi, ut refrigerer priusquàm abeam, & ampliùs non ero.

14. *Priusquàm abeam :* moriar. Sic Job. x. 20. *Numquid non paucitas dierum meorum finietur brevi ? dimitte me ... antequàm vadam, & non revertar*, &c.

PSALMUS XXXIX.

CONSOLATORIUS : PROPHETICUS.

Ex recordatione præteritorum malorum à quibus ope divinâ expeditus, liberari sperat à præsentibus ærumnis gravissimis, quas pro peccatis patitur. Interim sacrificium Christi, veterum victimarum loco, futurum prænuntiat. Congruit hic Psalmus temporibus Absalomi. Certè post Davidis lapsum scriptus est, ex ℣. 13.

VERSIO S. HIERONYMI.

Pro victoriâ, Psalmus David.

EXpectans expectavi Dominum, & inclinatus est ad me, & audivit clamorem meum.

Et eduxit me de lacu sonitûs, de luto cœni, & statuit super petram pedes meos, stabilivit gressus meos.

Et dedit in ore meo canticum novum, laudem Deo nostro.

Videbunt multi & timebunt, & sperabunt in Domino.

Beatus vir, qui posuit Dominum confidentiam suam, & non est aversus ad superbias, pompasque mendacii.

Multa fecisti tu, Domine Deus meus, mirabilia tua, & cogitationes tuas pro nobis, non invenio ordinem coram te.

VERSIO VULGATA.

1. In finem, Psalmus ipsi David.

2. EXpectans expectavi Dominum, & intendit mihi.

3. Et exaudivit preces meas, & eduxit me de lacu miseriæ, & de luto fæcis.

Et statuit super petram pedes meos, & direxit gressus meos.

4. Et immisit in os meum canticum novum, carmen Deo nostro.

Videbunt multi & timebunt, & sperabunt in Domino.

5. Beatus vir, cujus est nomen Domini spes ejus, & non respexit in vanitates, & insanias falsas.

6. Multa fecisti tu, Domine Deus meus, mirabilia tua, & cogitationibus tuis non est qui similis sit tibi.

2. *Expectans expectavi :* diutissimè ; vehementissimè : quod in illâ ingeminatione vocum ubique est observandum.

3. *Miseriæ :* sonitûs : Hier. perstrepentibus undis ; quod ad calamitates pertinere sæpe vidimus. *Direxit :* stabilivit, idem.

5. *Non respexit :* & non est conversus ad superbos & deflectentes ad mendacium : Heb.

6. *Cogitationibus :* cogitationes tuas, &c. Hier. Tuarum de nobis cogitationum non potest iniri ratio. *Multiplicati sunt :* multiplicatæ cogitationes ; plures sunt quàm ut enarrari queant, aut numerari : unde sequitur : *Annuntiavi & locutus sum* . . . præclarè : Hier. Si narrare voluero . . .

Si narrare voluero & numerare, plura sunt quàm ut narrari queant.

Victimam & oblationem non voluisti; aures fodisti mihi; holocaustum & pro peccato non petisti.

Tunc dixi: Ecce ego venio; in volumine libri scriptum est de me,

Ut facerem placitum tibi; Deus meus, volui, & legem tuam in medio ventris mei.

Annuntiavi justitiam in Ecclesiâ multâ, ecce labia mea non prohibebo; Domine, tu nosti.

Justitiam tuam non abscondi in medio cordis mei, fidem tuam & salutare tuum dixi.

Non abscondi misericordiam tuam, & veritatem tuam in Ecclesiâ magnâ.

Tu, Domine, non prohibebis misericordias tuas à me; misericordia tua & veritas tua jugiter servabunt me.

Circumdederunt enim me mala, quorum non est numerus; comprehenderunt me iniquitates meæ, & non potui videre.

Plures factæ sunt quàm capilli capitis mei, & cor meum dereliquit me.

Placeat tibi, Domine, ut liberes me; Domine, ad adjuvandum me festina.

Confundantur & revereantur simul,

Annuntiavi & locutus sum; multiplicati sunt super numerum.

7. Sacrificium & oblationem noluisti; aures autem perfecisti mihi.

Holocaustum & pro peccato non postulasti. 8. Tunc dixi: Ecce venio.

In capite libri scriptum est de me,

9. Ut facerem voluntatem tuam: Deus meus, volui, & legem tuam in medio cordis mei.

10. Annuntiavi justitiam tuam in Ecclesiâ magnâ, ecce labia mea non prohibebo: Domine, tu scisti.

11. Justitiam tuam non abscondi in corde meo: veritatem tuam & salutare tuum dixi.

Non abscondi misericordiam tuam, & veritatem tuam, à concilio multo.

12. Tu autem, Domine, ne longè facias miserationes tuas à me; misericordia tua & veritas tua semper susceperunt me.

13. Quoniam circumdederunt me mala, quorum non est numerus: comprehenderunt me iniquitates meæ, & non potui ut viderem.

Multiplicatæ sunt super capillos capitis mei, & cor meum dereliquit me.

14. Complaceat tibi, Domine, ut eruas me: Domine, ad adjuvandum me respice.

15. Confundantur & revereantur

7. *Sacrificium*... Tanta sunt beneficia tua, ut nullis sacrificiis gratiæ referri possint; quâ occasione transgreditur ad veterum abrogationem, Christum immolatum, & abrogata vetera beneficia. Nota hîc omnia sacrificiorum genera. Sacrificium pacificum; libationem seu munus; holocaustum pro peccato: de quibus Levit. I. II. &c. tribus his versibus 7. 8. 9. Christus loquitur, Paulo teste: Heb. x. 5. *Aures autem*... corpus autem aptasti mihi: 70. Et ita Paulus: magis ad Heb. accedit. *Perfecisti*: effinxisti, formasti: ut dicto tibi audiens essem. Fodisti: Hier. Tanquam mancipio, cui perforabantur aures. Exod XXI. 6. Chc sic interpretatur: aperuisti ut audirem: Sic Isa. L. 5, *Dominus aperuit mihi aurem.*

9. *Voluntatem tuam*; quâ me pro omnibus victimis esse voluisti; quam voluntatem etiam legem dixit.

10. *Annuntiavi*: Hæc & ex Davidis & ex Christi personâ dicta accipi possunt. *In Ecclesiâ magnâ*: ita Christus Psalm. XXI. 26. & David: Psalm. XXXIV. 18.

13. *Iniquitates*... Sic ante lapsum non loqueretur, qui *fecit rectum in oculis Domini... cunctis diebus vitæ suæ, excepto sermone Uriæ Hethæi.* III. Reg. XV. 5.

quærentes animam meam, ut auferant eam: convertantur retrorsùm, & confundantur, qui volunt mala mihi.

Pereant post confusionem suam, qui dicunt mihi, Vah, vah.

Gaudeant & lætentur in te omnes qui quærunt te; dicant jugiter: Magnificetur Dominus, qui diligunt salutare tuum.

Ego autem sum egenus & pauper; Dominus sollicitus erit pro me:

Auxilium meum, & salutare meum tu es, Deus meus, ne moreris.

simul, qui quærunt animam meam, ut auferant eam.

Convertantur retrorsùm, & revereantur, qui volunt mihi mala.

16. Ferant confestim confusionem suam, qui dicunt mihi: Euge, euge.

17. Exultent & lætentur super te omnes quærentes te, & dicant semper: Magnificetur Dominus, qui diligunt salutare tuum.

18. Ego autem mendicus sum, & pauper; Dominus sollicitus est meî.

Adjutor meus, & protector meus tu es: Deus meus, ne tardaveris.

16. *Ferant confestim*: pereant post confusionem: Hier.

18. *Mendicus sum & pauper*. Tantus rex! humana enim vita tota inopia est.

PSALMUS XL. MORALIS.

David Absalomum fugiens, Berzellaï senis & aliorum opibus recreatus est. II. Reg. XVII. 27. *Horum fide & liberalitate commotus, beatos prædicat, qui egentibus subveniunt: tùm de calamitate suâ & amicorum perfidiâ questus, in Deo spem collocat.*

VERSIO S. HIERONYMI.

Pro Victoriâ, Psalmus David.

Beatus qui cogitat de paupere; in die malâ liberabit eum Dominus.

Dominus custodiet eum, & vivificabit eum, & beatus erit in terrâ, & non tradet eum animæ inimicorum suorum.

Dominus confortabit eum in lecto infirmitatis; totum stratum ejus vertisti in ægrotatione suâ.

Ego dixi: Domine, miserere meî; sana animam meam, quoniam peccavi tibi.

Inimici mei loquentur malum mihi:

VERSIO VULGATA.

1. In finem, Psalmus David.

2. Beatus qui intelligit super egenum & pauperem; in die malâ liberabit eum Dominus.

3. Dominus conservet eum, & vivificet eum, & beatum faciat eum in terrâ, & non tradat eum in animam inimicorum ejus.

4. Dominus opem ferat illi super lectum doloris ejus; universum stratum ejus versasti in infirmitate ejus.

5. Ego dixi: Domine, miserere meî; sana animam meam, quia peccavi tibi.

6. Inimici mei dixerunt mala mihi;

2. *Qui intelligit*: qui cogitat de paupere: Hier. David, Rex licet, domo pulsus, pedes in deserto agebat.

4. *Stratum ejus versasti*: composuisti ad ægrum sublevandum. Sic ipsum Berzellaï decrepitum, ac moribundum senem, à Deo sublevandum sperat.

6. *Dixerunt mala mihi: quandò morie-*

quandò

quandò morietur & peribit nomen ejus?

Et si venerit ut visitet, vana loquetur cor ejus: congregabit iniquitatem sibi, egrediens foràs, detrahet.

Simul adversùm me murmurabant omnes odientes me: contra me cogitabant malum mihi.

Verbum diaboli infundebant sibi: qui dormivit, non addet ut resurgat.

Sed & homo pacificus meus, in quo habui fiduciam, qui manducabat panem meum, levavit contra me plantam.

Et tu, Domine, miserere meî, & elevà me, & reddam eis.

In hoc cognovi quòd velis me, quia non insultabit inimicus meus mihi.

Ego autem in simplicitate meâ adjutus sum à te, & statues me ante faciem tuam in perpetuum.

Benedictus Dominus Deus Israël à seculo, & usque in seculum: Amen, amen.

quandò morietur, & peribit nomen ejus?

7. Et si ingrediebatur ut videret, vana loquebatur, cor ejus congregavit iniquitatem sibi.

Egrediebatur foràs, & loquebatur
8. In idipsum.

Adversùm me susurrabant omnes inimici mei; adversùm me cogitabant mala mihi.

9. Verbum iniquum constituerunt adversùm me: Numquid qui dormit, non adjiciet ut resurgat?

10. Etenim homo pacis meæ, in quo speravi; qui edebat panes meos, magnificavit super me supplantationem.

11. Tu autem, Domine, miserere meî, & resuscita me, & retribuam eis.

12. In hoc cognovi quoniam voluisti me; quoniam non gaudebit inimicus meus super me.

13. Me autem propter innocentiam suscepisti; & confirmasti me in conspectu tuo in æternum.

14. Benedictus Dominus Deus Israël à seculo, & usque in seculum: Fiat, fiat.

tur? .... Imprecati sunt mala. Vide verba Semeï diram necem imprecantis. *II. Reg.* XVI. 7.

7. *Si ingrediebatur* . . . si me invisebat, mendaciter loquebatur. *Cor ejus congregavit* .... male cogitabat, blandiens licet: mox egressus foràs eadem quæ solebat mala, loquebatur in me; Sic Achitophel, sic alii Aulici jam Absalomo dediti, sic ipse Absalomus, sollicitabat corda virorum Israël. *Non est*, inquit, *qui te audiat, constitutus à Rege*. II. Reg. XV. 3. 6.

8. *In idipsum*: simul adversùm me murmurabant omnes: Hier.

9. *Verbum iniquum* ... Verbum Belial ei adhæsit: Heb. res pessima, nempe peccatum illud ingens, cujus causâ desertus à Deo sic afflictus, ut non resurgat; verba sunt inimici.

10. *Homo pacis meæ*. Singularem amicum designat, qualis fuit Achitophel. Id Christus Judæ accommodat, Joan. XIII. 18. cujus figura Achitophel, ut David Christi. *Magnificavit . . . supplantationem*: levavit contra me plantam; Hier. calce me percussit; vel insigni fraude supplantavit. Vide Psalm. LIV. 14.

14. *Fiat*: amen, Heb. Quo Psalmorum fine Hebræi librum quemque designari putant.

PSALMORUM LIBER II. SECUNDUM HEBRÆOS, Usque ad Psalmum LXXII.

PSALMUS XLI. CONSOLATIONIS.

A Saüle pulsus & exul, Tabernaculum, sacra, & festivitates desiderat; quâ spe ægrum animum, & calamitatibus fessum erigit. ỳ. *6. 7.*

Versio S. Hieronymi.

Victori, intellectus filiis Core.

Sicut areola præparata ad irrigationes aquarum; sic anima mea præparata ad te, Deus.

Sitivit anima mea ad Deum fortem, vivum; quandò veniam & apparebo ante faciem Dei?

Fuerunt mei lacrymæ meæ panes per diem & noctem; cùm diceretur mihi totâ die: Ubi est Deus tuus?

Horum recordatus sum, & effudi in me animam meam; quia veniam ad umbraculum, tacebo usque ad do-

Versio Vulgata.

1. In finem, intellectus filiis Core.

2. Quemadmodum desiderat cervus ad fontes aquarum; ita desiderat anima mea ad te, Deus.

3. Sitivit anima mea ad Deum fortem, vivum; quandò veniam & apparebo ante faciem Dei?

4. Fuerunt mihi lacrymæ meæ panes die ac nocte; dum dicitur mihi quotidie: Ubi est Deus tuus?

5. Hæc recordatus sum, & effudi in me animam meam; quoniam transibo in locum tabernaculi admirabi-

1. *Filiis Core:* filii Isaar, filii Gaath, filii Levi, illius scilicet qui adversùs Moysen insurrexerat; ut patet, Num. XVI. 1. & I. Paral. VI. 37. Hujus ergo posteri patria perosi exempla, præcipuis officiis inter Levitas fratres suos fungebantur, custodes vestibulorum testimonii. I. Par. IX. 19. templi janitores, ibid. XXVI. 1. 12. Ad hæc, cantores præcipui, quibus egregii Psalmi cantandi dati sunt; ut hic & XLIII. usque ad XLIX. LXXXIII. & LXXXIV. de summis rebus editi, ac præsertim de sacrorum ministerio, ut hic & LXXXIII.

2. *Cervus:* ita Heb. & Ch. Quo impetu cervus longo venatu sitibundus, currit ad aquas, eo impetu anima mea ad te fertur.

3. *Deum fortem:* Deum, Deum vivum: Heb. *Faciem Dei:* arcam, in quâ Deus suam præsentiam declarabat. Quàm autem eam David desideraret, & cur, vide præf. cap. 1. num. 7.

5. *Transibo:* in numerum me movebo cum eis usque ad domum Dei: Heb. Exul-

mum Dei, in voce laudis & confessionis, multitudinis festa celebrantis.

Quare incurvaris, anima mea, & conturbas me? expecta Deum, quia adhuc confitebor ei salutaribus vultûs ejus.

Deus meus, in meipso anima mea incurvatur; propterea recordabor tuî de terrâ Jordanis, & Chermoniim de monte minimo.

Abyssus abyssum vocat, in voce cataractarum tuarum; omnes gurgites tui & fluctus tui super me transierunt.

Per diem mandavit Dominus misericordiam suam, & nocte canticum ejus mecum: oratio Deo vitæ meæ.

Dicam Deo; Petra mea, quare oblitus es meî? quare tristis incedo, affligente inimico?

Dum me interficerent in ossibus meis, exprobraverunt mihi hostes mei: dicentes totâ die, Ubi est Deus tuus?

Quare incurvaris, anima mea, & conturbas me?

Expecta Dominum, quoniam adhuc confitebor ei, salutibus vultûs mei & Deo meo.

lis, usque ad domum Dei:

In voce exultationis, & confessionis, sonus epulantis.

6. Quare tristis es, anima mea? & quare conturbas me?

Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi, salutare vultûs mei,

7. Et Deus meus.

Ad meipsum anima mea conturbata est; propterea memor ero tuî de terrâ Jordanis, & Hermoniim à monte modico.

8. Abyssus abyssum invocat, in voce cataractarum tuarum.

Omnia excelsa tua, & fluctus tui super me transierunt.

9. In die mandavit Dominus misericordiam suam, & nocte canticum ejus.

Apud me oratio Deo vitæ meæ:

10. Dicam Deo; Susceptor meus es.

Quare oblitus es meî? & quare contristatus incedo, dum affligit me inimicus?

11. Dum confringuntur ossa mea, exprobraverunt mihi qui tribulant me inimici mei.

Dum dicunt mihi per singulos dies; Ubi es Deus tuus?

12. Quare tristis es, anima mea? & quare conturbas me?

Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi; salutare vultûs mei, & Deus meus.

tabundi sacra per choreas adibant. *Sonus epulantis:* multitudinis festa celebrantis: Hier. turbæ tripudiantis: Heb. Exultat Propheta recordatus populi, ad festivitates, quibus interesse solebat, alacriter procedentis.

6. *Confitebor illi, salutare vultûs mei.* Sic dicam; Tu es salus mea: at Heb. vultûs ejus, quod est laudabo vultum ejus salutarem, id est, faventem.

7. *Et Deus meus:* Hier. per exclamationem; ô Deus! *De terrâ Jordanis & Hermeniim.* Loca commemorat in quibus agebat exul circa Jordanis fontes & montem Hermon. *Monte medico:* monte Misaar: Heb. nomen proprium.

8. *Abyssus..,* Te fluctus ac tempestates ciente, aliæ ex aliis me calamitates obruerunt; metaphora consueta. Vide Psal. xx. 6. *In voce cataractarum.....* ruptis cataractis, obicibusque omnibus, aquis undecumque erumpentibus, ac frementibus. *Omnia excelsa;* omnes gurgites: Hier.

9. *Mandavit:* jussu suo misit: sic Psalm. XLIII. 5. *Qui mandas salutes Jacob. In die... misericordiam... & nocte canticum:* Totâ die beneficia ejus accipio, nocte commemoro.

PSALMUS XLII.

DEPRECATORIUS ET CONSOLATORIUS.

Ejusdem argumenti. Inter infideles agens, Jerusalem & tabernaculum desiderat, eâque spe afflictum animum ac prope jam deficientem erigit. Sine titulo in Heb.

VERSIO S. HIERONYMI.

Judica me, Deus, & discerne causam meam de gente non sanctâ, à viro iniquo, & doloso salva me.

Tu enim, Deus, fortitudo mea, quare projecisti me? quare tristis incedo, affligente inimico?

Mitte lucem tuam & veritatem tuam; ipsa ducent me, & introducent me ad montem sanctum tuum, & in tabernaculum tuum.

Et introibo ad altare Dei, ad Deum lætitiæ & exultationis meæ, & confitebor tibi in citharâ, Deus, Deus meus.

Quare incurvaris, anima mea, & quare conturbas me?

Expecta Dominum, quoniam adhuc confitebor ei, salutibus vultûs mei, & Deo meo.

VERSIO VULGATA.

Psalmus David.

1. Judica me, Deus, & discerne causam meam de gente non sanctâ, ab homine iniquo, & doloso erue me.

2. Quia tu es, Deus, fortitudo mea, quare me repulisti? & quare tristis incedo, dum affligit me inimicus?

3. Emitte lucem tuam & veritatem tuam; ipsa me deduxerunt, & adduxerunt in montem sanctum tuum, & in tabernacula tua.

4. Et introibo ad altare Dei, ad Deum, qui lætificat juventutem meam.

Confitebor tibi in citharâ, Deus, Deus meus:

5. Quare tristis es, anima mea, & quare conturbas me?

Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi: salutare vultûs mei, & Deus meus.

1. *Discerne* ... litem meam cum gente impiâ dirime; vel, meam causam age.

3. *Deduxerunt:* deducent: Hier.

4. *Deum qui lætificat:* Deum lætitiæ, &c. Hier. quæ in idem recidunt; in juventute autem, fervor & animi novitas, quâ excitatus animus juvenescere & revirescere sentit. *Confitebor tibi in cithara*; arrepto, pro more, instrumento musico, tum cupiditatibus in concentum temperatis, quæ vera est musica.

PSALMUS XLIII.

CONSOLATORIUS; PROPHETICUS.

Enumerat populi calamitates, Deumque ex antiquorum beneficiorum recordatione ad succurrendum provocat. Congruit autem persecutioni Antiochi, & Matathiæ temporibus, cùm populus confidenter neget se à Deo recessisse. ℣. 18. 19. &c. Itaque videtur esse propheticus. Neque enim post Esdram fuit ullus Propheta, aut quidquam in canonem Scripturarum insertum. Ita Chrys. & Theodor.

VERSIO S. HIERONYMI.

Pro Victoriâ, Filiis Core eruditio.

DEus, auribus nostris audivimus; patres nostri narraverunt nobis opus, quod operatus es in diebus eorum, in diebus antiquis.

Tu manu tuâ gentes delesti, & plantasti eos: afflixisti populos, & emisisti eos.

Non enim in gladio suo possederunt terram, neque brachium eorum salvavit eos; sed dextera tua, & brachium tuum, & lux vultûs tui, quia complacuisti eis.

Tu es ipse rex meus, Deus: præcipe pro salutibus Jacob.

In te hostes nostros ventilabimus; in nomine tuo conculcabimus adversarios nostros.

Non enim in arcu meo confidam; neque gladius meus salvabit me.

Quia salvasti nos de hostibus nostris, & eos qui oderunt nos confudisti.

In Domino gaudebimus totâ die, & nomini tuo in æternum confitebimur; Semper.

VERSIO VULGATA.

1. In finem, Filiis Core ad intellectum.

2. DEus, auribus nostris audivimus; patres nostri annuntiaverunt nobis.

Opus, quod operatus es in diebus eorum, & in diebus antiquis.

3. Manus tua gentes disperdidit, & plantasti eos; afflixisti populos, & expulisti eos.

4. Nec enim in gladio suo possederunt terram, & brachium eorum non salvavit eos:

Sed dextera tua, & brachium tuum, & illuminatio vultûs tui; quoniam complacuisti in eis.

5. Tu es ipse rex meus & Deus meus, qui mandas salutes Jacob.

6. In te inimicos nostros ventilabimus cornu, & in nomine tuo spernemus insurgentes in nobis.

7. Non enim in arcu meo sperabo, & gladius meus non salvabit me.

8. Salvasti enim nos de affligentibus nos, & odientes nos confudisti.

9. In Deo laudabimur totâ die, & in nomine tuo confitebimur in seculum.

3. *Manus tua*: Tu manu tuâ, &c. Hier.

5. *Qui mandas salutes Jacob*: qui jussu suo mittit. suprà XL. 9.

LIBER PSALMORUM.

Verùm tu projeciſti & confudiſti nos, & non egredieris in exercitibus noſtris.	10. Nunc autem repuliſti & confudiſti nos, & non egredieris, Deus, in virtutibus noſtris.
Vertiſti terga noſtra hoſti, & qui oderunt nos, diripuerunt ſibi.	11. Avertiſti nos retrorsùm poſt inimicos noſtros, & qui oderunt nos, diripiebant ſibi.
Dediſti nos quaſi gregem ad vorandum, & in gentibus diſperſiſti nos.	12. Dediſti nos tanquam oves eſcarum, & in gentibus diſperſiſti nos.
Vendidiſti populum tuum ſine pretio, nec grandis fuit commutatio eorum.	13. Vendidiſti populum tuum ſine pretio, & non fuit multitudo in commutationibus eorum.
Poſuiſti nos opprobrium vicinis noſtris; ſubſannationem & irriſum his qui erant in circuitu noſtro.	14. Poſuiſti nos opprobrium vicinis noſtris, ſubſannationem & deriſum his, qui ſunt in circuitu noſtro.
Poſuiſti nos ſimilitudinem in gentibus, commotionem capitis in tribubus.	15. Poſuiſti nos in ſimilitudinem Gentibus; commotionem capitis in populis.
Totâ die confuſio mea contra me, & ignominia faciei meæ cooperuit me.	16. Totâ die verecundia mea contra me eſt, & confuſio faciei meæ cooperuit me.
A voce exprobrantis, & blaſphemantis, à facie inimici & ultoris.	17. A voce exprobrantis & obloquentis, à facie inimici & perſequentis.
Omnia hæc venerunt ſuper nos, & obliti non ſumus tuî; nec mentiti ſumus in pacto tuo.	18. Hæc omnia venerunt ſuper nos, nec obliti ſumus te, & iniquè non egimus in teſtamento tuo.
Non eſt converſum retrò cor noſtrum; nec declinaverunt greſſus noſtri à ſemitâ tuâ.	19. Et non receſſit retrò cor noſtrum, & declinaſti ſemitas noſtras à viâ tuâ.
Quoniam dejeciſti nos in loco draconum, & operuiſti nos umbrâ mortis.	20. Quoniam humiliaſti nos in loco afflictionis, & cooperuit nos umbra mortis.
Si obliti ſumus nominis Dei noſtri,	21. Si obliti ſumus nomen Dei no-

10. *In virtutibus* . . . in exercitibus. Non jam te ducem habebimus, ut olim.

13. *Sine pretio*: id eſt, vili pretio. *Et non fuit multitudo*: nec cùm venirent, multi fuerunt licitantes. Vilia mancipia, ac nullius pretii: de venditis autem Judæis Antiochi juſſu, vide 2. Macc. v. 14. VIII. 14.

14. *Opprobrium vicinis*, . . Ex hiſtoriâ Maccabæorum apparet non Græcis modò, ſed Syris, Ammonitis, Idumæis, Judæos ludibrio fuiſſe.

16. *Contra me eſt*. Quis commemorat peccata, non tantùm univerſæ plebis, ſed etiam ſua?

18. *Nec obliti ſumus te*. Hæc nullis temporibus congruere poſſunt, præterquàm Maccabaïcis. Captivitatis enim tempore pro idololatriâ pœnas dabant, idque confitebantur palàm. IV. Reg. XVII. 7. 19. & II. Eſdræ paſſim: Dan. IX. 5. 6. &c.

19. *Et declinaſti*: nec declinaſti, ſuppletâ negatione quæ eſt in antecedentibus, juxta conſuetudinem ſermonis Hebraïci. *Nec declinaſti*; nec declinare permiſiſti; alius Hebraïſmus: at Hier. nec declinaverunt greſſus noſtri, &c.

20. *Humiliaſti* . . . dejeciſti nos in loco draconum: Idem. In deſertis quò conſugit Matathias cum filiis, ubi inter feras & ſerpentes agebant. I. Macc. II. 28. 31. item II. Macc. V. 27.

& si expandimus manus nostras ad Deum alienum :	stri, & si expandimus manus nostras ad Deum alienum :
Numquid non Deus investigabit istud? ipse enim novit cogitationes cordis.	22. Nonne Deus requiret ista? ipse enim novit abscondita cordis.
Quoniam propter te mortificati sumus totâ die ; reputati sumus ut grex occisionis.	Quoniam propter te mortificamur totâ die ; æstimati sumus sicut oves occisionis.
Consurge, quare dormitas, Domine? evigila, quare projicis nos in sempiternum?	23. Exurge, quare obdormis, Domine? exurge, & ne repellas in finem.
Quare faciem tuam abscondis? oblivisceris afflictiones & angustias nostras.	24. Quare faciem tuam avertis, oblivisceris inopiæ nostræ & tribulationis nostræ?
Quoniam incurvata est in pulvere anima nostra ; adhæsit terræ venter noster.	25. Quoniam humiliata est in pulvere anima nostra ; conglutinatus est in terrâ venter noster.
Surge, auxiliare nobis, & redime nos propter misericordiam tuam.	26. Exurge, Domine, adjuva nos, & redime nos propter nomen tuum.

PSALMUS XLIV.

HISTORICUS : PROPHETICUS.

Cùm Salomon duceret filiam Pharaonis, III. Reg. III. 1. *hujus epithalamium ab aliquo illius temporis Prophetâ editum, atque ipsi regi nuncupatum ; Coritis denique præstantissimis cantoribus traditum, ut Regis nuptias celebrarent. Neque abnuerim hæc à sancto Davide prophetico spiritu cani potuisse, quippe qui intelligeret Christum ipsum in Salomone suo figuratum. Utcumque est, liquet harum nuptiarum specie, ut in Cantico Canticorum, Christi & Ecclesiæ conjunctionem manifestè cani ; Ecclesiæ autem ex gentibus vocatæ, cùm sit uxor alienigena. Hinc Chrysostomus hunc Psalmum interpretans sic orditur :* Velim hîc adesse nobiscum omnes & Judæos & Gentiles, atque audire prolatum ab antiquis, adeoque à Judæis licet inimicis, de Christo testimonium. *Adeò apertè hic Psalmus Christi mysteria atque victorias, ipsamque etiam divinitatem sonat.*

VERSIO S. HIERONYMI.	VERSIO VULGATA.
Victori, pro liliis filiorum Core, eruditionis Canticum amantissimi.	1. In finem, pro iis qui commutabuntur, filiis Core, ad intellectum, Canticum pro dilecto.
ERuctavit cor meum verbum bonum ; dico ego opera mea regi ;	2. ERuctavit cor meum verbum bonum ; dico ego opera mea regi.

1. *Pro iis qui commutabuntur.* Pro liliis : Hier. *Sosannim :* Heb. quod alii instrumentum musicum exponunt : alii principium cantilenæ. *Pro dilecto : Jedidoth :* amorum : Heb. amantissimi : Hier. nempe Salomonis, qui etiam amabilis Domino divinitùs vocatus est : II. Reg. XII. 25. Heb. *Jedidiah.*

2. *Eructavit cor meum verbum bonum :* Erumpit verbum illud ex corde meo im-

lingua mea ſtylus ſcribæ velocis.

Decore pulchrior es filiis hominum ; effuſa eſt gratia in labiis tuis : propterea benedixit tibi Deus in æternum.

Accingere gladio tuo ſuper femur, fortiſſime, gloriâ tuâ & decore tuo.

Et decore tuo proſpetè aſcende, propter verbum veritatis & manſuetudinem juſtitiæ, & docebit te terribilia dextera tua.

Lingua mea calamus ſcribæ, velociter ſcribentis.

3. Specioſus formâ præ filiis hominum, diffuſa eſt gratia in labiis tuis : propterea benedixit te Deus in æternum.

4. Accingere gladio tuo ſuper femur tuum, potentiſſime.

5. Specie tuâ & pulchritudine tuâ intende, proſperè procede, & regna,

Propter veritatem & manſuetudinem, & juſtitiam, & deducet te mirabiliter dextera tua.

petu prophetico, impellente ſpiritu, cujus etiam vim calami velocis ſimilitudo deſignat. Sic Baruc Jerem. XXXVI. 18. de prophetiâ ſic ait ; *Ex ore ſuo loquebatur, quaſi legens ad me, omnes ſermones iſtos :* ut non ipſe componere, ſed à Deo tradita legere videretur ; hinc illa celeritas. Itaque hujus pſalmi ſcriptor ſic à ſpiritu agebatur ; quo loco Chryſoſtomus ; *Spiritu plenus ſpiritualia profudit ; talia eructavit, qualia comedit.* *Dico :* non à verbo *dicare*, ſed à *dicere*. *Opera mea :* prophetiam ipſam, ſacrumque canticum. *Regi :* Salomoni dictum : ſic enim inſcriptum vidimus : *pro dilecto.*

3. *Specioſus formâ . . . diffuſa eſt gratia in labiis tuis :* pulchritudo tua, rex Chriſte, præſtantior, & ſpiritus prophetiæ datus eſt in labiis tuis. Ch. *Propterea :* eò quod : Heb. præclarè Aug. hic : *Nobis credentibus, ubique ſponſus pulcher occurrat, pulcher in cœlo, pulcher in terrâ, pulcher in utero, pulcher in manibus parentum, pulcher in miraculis, pulcher in flagellis, pulcher invitans ad vitam, pulcher non curans mortem, pulcher deponens animam, pulcher recipiens, pulcher in ligno, pulcher in intellectu : ſumma enim & vera pulchritudo juſtitia eſt ; ſi ubique juſtus, ubique decorus.*

4. *Accingere gladio.* Jam aggreditur Chriſti pugnas atque victorias. *Potentiſſime :* fortiſſime : Hier.

5. *Specie tuâ & pulchritudine tuâ :* gloriâ & decore tuo : Hier. qui etiam ad verſum præcedentem refert, ut & Chryſ. & alii. *Intende :* arma expedi, ipſam ſcilicet pulchritudinem tuam, ipſam manſuetudinem, atque juſtitiam, quâ cuncta ad te trahes : ut ſtatim ſubditur ; *proſperè procede :* aſcende : Hier : quaſi in currum. *Regna :* populis ultrò, atque ipſo amore tui ad pedes ruituris.

——————— Victorque volentes
Per populos dat jura. *Georgic.* lib. IV.

Unde ſubdit : *propter veritatem & manſuetudinem, & juſtitiam :* regnum florentiſſimum quod ipsâ veritate, ipsâ clementiâ, ipsâ juſtitiâ viget, ac valet. His enim maximè commendatur Chriſti Regnum atque Evangelium, patefactâ veritate, peccatorum indulgentiâ, inductâ in hominum mores verâ æternâque juſtitiâ. Adverte autem quàm admirandum victorem hic concinnet ſpiritus, miſcens gladio, ſagittis, armis omnigenis ac bellis, manſuetudinem ac pulchritudinem ; & quem nunc minacem atque terribilem, eundem mox ℣. 9. myrrhâ manantem oſtendit & unguentis delibutum, neque ex caſtris ferum, ſed ex domibus eburneis magnificum, ac ſplendentem educit ; his autem adumbrat verum Salomonem, verum pacificum Chriſtum, ipsâ ſcilicet cœleſtis doctrinæ veritate, ipsâ divini amoris ſuavitate victorem. Chriſ. *Et deducet te mirabiliter.* non tantùm admirari oportet quod res præclaras, ſed etiam quod præter hominum expectationem opinionemque geſſerit ; nec tantùm mira ; ſed etiam mirabili modo, dum morte mortem, ligno lignum, maledicto maledictum, eſu eſum ſolvit, ac ſanat. Chryſoſt. at Hier. cum Heb. legit, *Docebit te terribilia dextera tua ;* ſunt enim terribilia & horrenda quæ geſſit : mortem expugnavit, perfregit inferos, cœlum aperuit, dejecit Dæmones, orbem perdomuit, imis ſumma miſcuit. Idem Chryſ. *Dextera tua :* potentia tua : ipſa tibi vis tua ac potentia ſufficit, nullius indigna

Sagittæ tuæ acutæ, populi sub te cadent, in corde inimicorum regis.

Thronus tuus, Deus, in seculum, & in æternum: sceptrum æquitatis, sceptrum regni tui.

6. Sagittæ tuæ acutæ, populi sub te cadent, in corda inimicorum regis.

7. * Sedes tua, Deus, in seculum seculi; virga directionis, virga regni tui.

auxilii: Idem. Atqui addit sagittas, gladium, arma, figuratè: cùm interim significet ipsum solo decore, solâ suavitate, atque justitiâ victorem futurum.

6. *Sagitta tua acuta*: verbum tuum efficax & penetrabile. His sagittis Paulum superbientem, ac sævientem dejecisti. *Populi sub te cadent.* Interposita parenthesis, sive hyperbaton, seu trajectio. Ordo enim erat: *sagitta tua acuta in corda*: jactæ scilicet. Sed interjectum illud: *populi sub te cadent*: quasi festinante vatis calamo ad amplitudinem tantæ victoriæ describendam. *Populi sub te cadent*: unde illud; *Fortium dividet spolia*: Isa. LIII. 12. *Cadent*: ultrò colla subdent. *In corda inimicorum*: ut doceat quàm certi sint ictus. Meliùs; eorum qui antea inimici erant, cor tetigit, non ut interficeret, sed ut ad se pertraheret: *Omnia enim traham ad meipsum*, inquit Joan. XII. 32. Chryſ.

7. *Sedes tua, Deus*: ô Deus! Θεὲ: vocandi casu, ut ipse Aquila vertit, teste Hier: in hunc psalmum, epist. ad Princip. Ergo Christus quem David alloquitur, Deus est. Porrò ad Christum hæc pertinere docet Paulus: Heb. 1. 8. Hic autem sic nugatur nescio quis: *Sedes tua, Deus*: recto casu, hoc est, Deus ipse, qui est sedes tua, in quo collocatus regnas, nullo planè exemplo: ipso etiam Paulo adversante, cùm ex hoc loco evincat Christum esse non ministrum ut angelos, sed Deum. ibid.

Hæc dissertatio excerpta est à calce Librorum Salomonis, pag. 627. Edit. ann. 1693.

* SEdes tua, Deus, in seculum seculi: & hic locus ex eis est, in quibus David apertissimè à personâ creatâ, puta Salomonis, hic ad ipsum Christum, eumque Deum, evehitur: Sic autem habet Hebræus: 7. *Thronus tuus, Deus*, (Elohim) *in seculum seculi: sceptrum æquitatis, sceptrum regni tui.* 8. *Dilexisti justitiam, & odisti iniquitatem: propterea unxit te Deus, Deus tuus*, (Elohim Eloheca) *oleo lætitiæ, præ consortibus*, sive participibus *tuis*: præ illis, scilicet, qui Christi gerunt nomen. Consonat Hieronymus in interpretatione Psalm. & Epist. CXL. ad Principiam virginem, de hoc psalmo; quo etiam loco notat ad versum 8. *Unxit te Deus*, vertendum vocandi casu atque ita vertisse Aquilam; unxit te, ô Deus, Deus tuus, quod est apud eumdem Aquilam, Θεὲ, Dee, si Latina lingua reciperet: ita etiam vertit Eusebius lib. 5. Demonstrat. Evang. ad Ps. XLIV. libro verò IV. non modò ex Hebræo sic exponendum docet: sedes tua, ô Deus, ὦ Θεέ. & unxit te, ô Deus: similiter, ὦ Θεέ: verùm Aquilam, *accuratissimum*, inquit, *interpretem*, ita etiam vertisse: unde infert hanc veram & nativam esse vim phraseos hebraïcæ: quin etiam illud, ὦ Θεὲ, subintelligendum esse hic; *Dilexisti justitiam*, ita ut Deus unctus alia persona sit ab ungente, & utraque Dei nomine æquè appelletur; unde etiam eliditur commentum illud recentium Judæorum, tam contortum, tam alienum ab hoc loco; sedes tua est Dei, sive ipsa Dei sedes; contra quod plerique omnes, & ipse Aquila, nativo sensu verterit. Quòd autem LXX. interpretati sunt, ὁ Θεὸς, non inusitatum Græcis, Septuaginta autem interpretibus familiarissimum pro vocativo poni: Psal. CXXXVIII. ℣. 17. *Mihi autem nimis honorificati sunt amici tui, Deus*: LXX ὁ Θεὸς Canticorum VI. 12. *Revertere Sunamitis*: ἐπίστρεφε ἡ Σουναμῖτις; & alibi passim; unde Apoc. XVIII. 4. *Exite de Babylone, populus meus*: ὁ λαός μου. Quin etiam Matth. I. 20. *Joseph, fili David*: in Gr. υἱὸς, filius. Plura requirere superfluæ curiositatis esset. Jam ita constitutâ verâ interpretatione textûs, perspicuum est eum, ad quem David sermonem dirigit, eum scilicet qui unctus est, tam esse & vocari Deum, atque eum à quo unctus est: procul dùbio igitur verum & perfectum Deum.

Quòd autem quidam cum Crellio ad Heb. 1. 8. aliisque ejusdem notæ, sic interpretantur, ut illud, *Elohim*, ô Deus, quod significare etiam potest principem, ac potentem, eâ intelligentiâ ad regem ipsum Salomonem referatur, & in Ecclesia inauditum & per se absurdum; cùm David non aliter Dum ipsum appellaverit, quàm eum ad

LIBER PSALMORUM.

Dilexisti justitiam, & odisti iniquitatem; propterea unxit te Deus, Deus tuus, oleo exultationis præ participibus tuis.

8. Dilexisti justitiam, & odisti iniquitatem; propterea unxit te Deus, Deus tuus, oleo lætitiæ præ consortibus tuis.

8. *Unxit te .... præ consortibus tuis:* præ participibus: Hier. Unctus quidem Salomon in Regem, atque antepositus fratribus, Christus verò præ omnibus æquè cum ipso hominibus, ipso Spiritu sancto, ipsâ divinitate unctus, dicente Prophetâ, *Spiritus Domini super me; eò quòd unxerit Dominus me:* Isa. LXI. 1. *Deus, Deus tuus. Elohim*, bis, primùm vocativo, iterùm nominativo, hoc est, ô Deus, unxit te Deus tuus, Dominus Deus tuus: Ch. Quem ergo alloquitur est Deus, nempe filius; & additur, *Deus tuus*, nempe pater, ut hic necessariò intelligatur, non tantùm Deus, sed etiam Dei Deus, sive ut patres Nicæni dicunt, *Deus de Deo.*

---

quem sermo dirigitur, nec ratio textûs sinat statim variare intelligentiam, neque aliquod afferatur, aut afferri possit hujus, in vocum significatione, tam repentinæ mutationis exemplum.

Jam illud certum est, vocem *Elohim*, cùm significat judices, construi cum plurali; *Ego dixi, Dii estis;* atque ad verbum; *vos Dii*, Elohim: Psf. LXXXI. 6. Unde etiam sequitur; *filii excelsi omnes*, &, *sicut homines moriemini:* ỷ. 7. Quod pari modo fit, ubi de falsis diis agitur: *Hi sunt dii tui, Israel, qui te eduxerunt*, &c. Exod. XXXII. 4. & alibi passim. Valet etiam regula de angelis, si de eis interpretari placet illud Psal. XCVI. 8. *Adorate eum, omnes angeli ejus:* Heb. incurvate vos ei, omnes dii: *Elohim.* Cùm autem vox illa, Elohim, pro vero ac summo Deo ponitur, cum singulari construitur; ut in ipso Genesis initio, quo nihil est Deo magis proprium: *In principio creavit*, (*bara*, in singulari) Deus, *Elohim*. Gen. 1. 1. atque ita ubique reperias: in nostro autem versu illud, *ô Deus*, Elohim, construitur cum singulari: *thronus tuus, ô Deus;* est igitur ille ad quem sermo dirigitur, ex ipsâ consuetudine sermonis hebraici, verus & summus Deus.

Hinc illud ab omnibus interpretibus Græcis Latinisque observatum, ut quoties vox illa, *Elohim*, verum ac summum Deum significat, singulari numero efferatur, vertaturque absolutè non Dii, sed Deus; de angelis verò aut de principibus, aut de falsis diis, aliter. Unde etiam apud Patres illa quæ veteres æquè ac recentiores hæreticos confodiat antiquissima regula ab omnium vetustissimo Irenæo memorata; ubi *Deus definitivè*, propriè, singulariter, ac singulari numero, *& absolutè*, dicitur non alium nominari, quàm verum ac summum Deum, quod Apostoli ubique observaverint: lib. III. 6. 7. 16. neque ullum usquam diversæ locutionis exemplum. Quam etiam regulam adhibere visus est adversùs Arianos Athanasius in Dec. Nic. Syn. & alibi sæpissimè.

Qui autem objiciunt dictum illud ad Moysen: *Ego te constitui Deum Pharaonis* (Elohim) tanquam hîc illa vox judicem sonet: Exod. VII. 1. adeò non evertunt regulam, ut potiùs firment; primùm enim non absolutè Deus dicitur; sed, *ego te constitui Deum Pharaonis:* deinde & illam vocem, *Elohim*, pro vero Deo poni testantur sequentia; & *Aaron frater tuus erit propheta tuus;* non enim judicibus, sed Deo, prophetæ tribuuntur; eratque consentaneum ut Moyses adversùs Pharaonem Dei auctoritatem ac veluti personam indutus, prophetam haberet suum ad clariorem divinæ potestatis in eum repræsentatæ intelligentiam.

Stet ergo illud invictum, *thronus tuus, Deus*, de vero Deo dici; neque Salomoni quantumvis excelso Principi, aptari potuisse: nec ipse Grotius eò trahere ausus, repugnante scripturarum stylo; *Hoc nomen*, inquit, *Elohim, pluribus sive Angelis, sive judicibus dari solet; at cùm uni tribuitur, Deo soli convenit*, ad Heb. 1. 8. Rectissimè: sed tamen sic eludit; *sensus est: Deus ipse est sedes tua perpetua, id est, si Salomonem respicimus, Deus te semper in regno sustentabit; si verò Christum, Deus ipse te sustentabit in regno nunquam defecturo:* ibid. Quem sensum cum & nullo exemplo fulciat, & adversùs Apostolum nullo auctore, nullo argumento fingat, non est cur studiosiùs refellamus: unum illud constiterit, non de alio, quàm

Myrrha & ſtacte & caſia in cunctis veſtimentis tuis, de domibus eburneis quibus lætificaverunt te

Filiæ Regum in honore tuo; ſtetit conjux in dexterâ tuâ, in diademate aureo.

Audi, filia, & vide, & inclina au-

9. Myrrha, & gutta, & caſia à veſtimentis tuis, à domibus eburneis; ex quibus delectaverunt te 10. Filiæ Regum in honore tuo.

Aſtitit regina à dextris tuis in veſtitu deaurato; circumdata varietate.

11. Audi, filia, & vide, & inclina

9. *Myrrha & gutta* . . . ſtacten, & alia odorifera: *à veſtimentis tuis*, diffluunt: *à domibus eburneis*: Domus quoque ebore nitentes hos efflant odores. *Ex quibus delectaverunt te*; his te delectaverunt; ſplendore ac decore ſuaveolentis palatii. Hic finiendus verſus, ut apud Hier. & cæteros.

10. *Filiæ Regum in honore tuo*: in occurſum tuum: Heb. Et hoc ad gloriam pertinet formoſiſſimi juxtà ac fortiſſimi Regis, ut non tantùm hoſtibus formidandus, ſed à regiis virginibus expetendus & ambiendus. Filiæ autem Regum ſpirituali ſenſu, animæ Verbi amatrices. *Aſtitit Regina*: conjux: Hier. Multæ ambiunt virgines, ſed una conjux eſt; ſicut & in Canticis. VI. 7. 8. *Sexaginta Reginæ, octoginta concubinæ . . . una eſt columba mea, perfecta mea.* Spirituali quoque ſenſu; una ſponſa eſt Eccleſia catholica; omnes enim animæ ſanctæ in Chriſto unum ſunt. *Veſtitu deaurato*, auro ophir (pretioſiſſimo ac mundiſſimo:) Heb. *Circumdata varietate.* Pictas veſtes deſignat variis coloribus undique efflorecentibus: quod hic in Heb. deeſt: habetur ℣. 15.

11. *Audi, filia*: Ex perſonâ Bethſabee nurum compellantis, exponentiſque ei Salomonis ſui ardentiſſimum amorem: ℣. 12. ſpirituali ſenſu; vox patris ad Eccleſiam catholicam. Audi, ô congregatio Iſraël, verba oris ejus. Ch. *Obliviſcere populum tuum*: ſic filia Pharaonis; ſic etiam ſpirituali ſenſu Eccleſia Gentium.

de vero Deo dici potuiſſe; *ſedes tua Deus*: de Chriſto autem & ipſa res clamat, & Apoſtolus docet; eſt ergo Chriſtus verus ille Deus à Davide invocatus. Conſentiunt Patres unâ voce omnes, neque quiſquam illorum hunc locum aliter adhibuit, quàm ut in eo Chriſtus, iſque verus Deus, neque alius, & adversùs Judæos & adversùs Hæreticos probaretur, neque ullus ſupereſſet Judaïcis effugiis locus.

Memorandum illud Origenis, lib. I. contra Celſum; *Conſidera*, inquit, *quòd Deum alloquens Propheta, cujus ſedes eſt in ſeculum ſeculi, virga directionis, virga regni ejus, hunc Deum, ait unctum à Deo qui ſit ipſius Deus*; & continuò; *hoc loco memini me vehementer urgere Judæum qui ſapiens habebatur; à quo cùm ſe explicare non poſſet, reſpondit ſicut decebat Judæum; aiebat ad univerſitatis Deum dictum eſſe illud*, ſedes tua, Deus, in ſeculum ſeculi; virga directionis, virga regni tui; *ad Chriſtum verò illud*; dilexiſti juſtitiam, &c. Ex quibus conſtat nec ipſos Judæos in illo, *ſedes tua, Deus*, quidquam ſuſpicatos, præter ipſum Deum; quo etiam cogebantur ſtatim variare perſonam manifeſto ludibrio, ne Chriſtum Deum facerent; quo ſanè argumento victos eſſe eos oſtendit Origenes: at nunc Chriſtiani ſolutiones ſubminiſtrant, & eruditiores ſe videri putant, ſi Judæos juvent.

Sanè jam vidimus Theodorum Mopſueſtenum de vaticiniis ludere ſolitum; ſed tamen hunc locum quo Chriſtus diceretur abſolutè Deus, ineluctabilem, nec homini ullo modo tribuendum agnoſcens, Chriſto reſervavit, referente Facundo, lib. IX. c. I. E recentioribus, Cornelium Janſenium Gandavenſem appellamus, qui vaticinia de Chriſto obliquè & indirectè, nec ſatis propriè, ut ipſe loquitur, in Salomonem ac Davidem trahere amans, ultrò tamen fateatur pleraque hujus pſalmi Salomoni congruere non poſſe, ut quòd is de quo fit mentio, dicatur Deus; in arg. hujus Pſalmi. Genebrardus verò ipſo ſtatim initio; impii ut Genevenſes, de Salomone hunc Pſalmum exponunt; cùm profectò Genevenſes in Chriſtum quoque congruere non negent; quantò magis impios diceret, qui locum inſignem de divinitate Chriſti cum Salomone communicatum vellent?

LIBER PSALMORUM.

rem tuam, & obliviſcere populi tui, & domûs patris tui.

Et concupiſcet rex decorem tuum; quia ipſe eſt Dominus Deus tuus, & adora eum.

Et filia fortis in muneribus faciem tuam deprecabuntur divites populi.

Omnis gloria filiæ regis intrinſecùs; faſciis aureis veſtita eſt.

In ſcutulatis ducetur ad regem, virgines ſequentur eam amicæ ejus; ducentur illùc.

Ducentur in lætitiis & exultatione; ingredientur thalamum regis.

Pro patribus tuis erunt filii tui: pones eos principes in universâ terrâ.

Recordabor nominis tui in omni generatione & generatione.

Propterea populi confitebuntur tibi in ſeculum, & in æternum.

aurem tuam, & obliviſcere populum tuum, & domum patris tui.

12 Et concupiſcet rex decorem tuum; quoniam ipſe eſt Dominus Deus tuus, & adorabunt eum.

13. Et filiæ Tyri in muneribus: vultum tuum deprecabuntur omnes divites plebis.

14. Omnis gloria ejus filiæ regis ab intùs, in fimbriis aureis 15. Circumamicta varietatibus.

Adducentur regi virgines poſt eam; proximæ ejus afferentur tibi.

16. Afferentur in lætitiâ & exultatione; adducentur in templum regis.

17. Pro patribus tuis nati ſunt tibi filii: conſtitues eos principes ſuper omnem terram.

18. Memores erunt nominis tui in omni generatione & generationem.

Propterea populi confitebuntur tibi in æternum, & in ſeculum ſeculi.

12. *Dominus Deus tuus:* Dominus tuus: Heb. vocabulo communi, non illo arcano ac ſacro-ſancto. *Et adorabunt:* & adora eum: Hier. ut maritum ac Regem tuum; ſpirituali ſenſu, Chriſtum, auguſtiore intellectu, Dominum; quippe qui & Deus ſit, ex antecedentibus.

13. *Filia Tyri:* Urbes Tyro ſubjectæ; ditiſſimæ illæ atque magnificentiſſimæ. Regiones regnorum venient, ut ſuſcipiant faciem tuam: Ch. ut tibi obſequantur; quod ſpirituali ſenſu ad Chriſtum pertinet.

14. *Omnis gloria ejus filia Regis.:.* hujus quam canimus, *ab intùs:* intrinſecùs: Hier. ſummus decor in regiæ penetralibus; ipſa ſcilicet *in fimbriis aureis:* faſciis aureis veſtita, idem: Ipſa, inquam, pulcherrimum aulæ interioris ornamentum.

15. *Circumamicta varietatibus:* in ſcutulatis ducetur ad Regem: virgines ſequentur eam amicæ ejus; ducentur illùc. Sic diſtinguendum cum Hier. & Heb. ſolebant ſponſæ addere coævas virgines, ut fidiſſimas catiſſimaſque comites; quod ad Græcos permeavit, teſte Theocrito, Id. 18. de Helenæ nuptiis; quo de ritu fuſiùs dicemus in Cantica. Scutulatæ autem veſtes, ſunt veſtes verſicolores, opere plumario, textæ, vel acu pictæ: ſpirituali ſenſu; decor Eccleſiæ intùs eſt ex inhabitante Spiritu; quo ex fonte varia dona explendeſcunt in oculos omnium.

16. *In templum:* quæ vox & palatium ſonat.

17. *Pro patribus tuis nati ſunt...* pro patribus tuis erunt: Hier. Ad Salomonem hæc, ac ſub ejus perſonâ ad Chriſtum diriguntur. Eſt enim pronomen maſculinum: ſenſus autem eſt; naſcentur tibi filii qui avorum nomen ac titulos ſuppleant. *Conſtitues eos principes:* & hoc ad regium decus pertinet, ut ò ſtirpe regiâ exteris quoque Reges dentur: hoc autem non contingit Salomoni, ſed Chriſti Apoſtoli orbi terrarum principes ducesque dati ſunt.

18. *Memores erunt nominis tui:* ô Salomon, ſeu potiùs, ô Chriſte. *Confitebuntur tibi;* laudabunt te; quæ vox rarò de homine uſurpatur.

PSALMUS XLV. EUCHARISTICUS.

Victis hostibus, & pace partâ. Vide *II. Reg. VIII. & I. Par. XVIII.*

VERSIO S. HIERONYMI.

Victori, filiorum Core pro juventutibus Canticum.

Deus nostra spes & fortitudo; auxilium in tribulationibus inventus es validum.

Ideò non timebimus cùm fuerit translata terra, & concussi montes in corde maris.

Sonantibus & intumescentibus gurgitibus ejus, & agitatis montibus in potentiâ ejus, Semper.

Fluminis divisiones lætificant civitatem Dei; sanctum tabernaculum Altissimi.

Deus in medio ejus, non commovebitur; auxiliabitur ei Deus in ipso ortu matutino.

Conturbatæ sunt gentes, concussa sunt regna: dedit vocem suam, prostrata est terra.

Dominus exercituum nobiscum; protector noster Deus Jacob, Semper.

Venite, & videte opera Domini; quantas posuerit solitudines in terra.

VERSIO VULGATA.

1. In finem, filiis Core, pro arcanis Psalmus.

2. Deus noster refugium & virtus; adjutor in tribulationibus, quæ invenerunt nos nimis.

3. Propterea non timebimus dum turbabitur terra, transferentur montes in cor maris.

4. Sonuerunt & turbatæ sunt aquæ eorum; conturbati sunt montes in fortitudine ejus.

5. Fluminis impetus lætificat civitatem Dei; sanctificavit tabernaculum suum Altissimus.

6. Deus in medio ejus, non commovebitur; adjuvabit eam Deus manè diluculo.

7. Conturbatæ sunt gentes, & inclinata sunt regna; dedit vocem suam, mota est terra.

8. Dominus virtutum nobiscum; susceptor noster Deus Jacob.

9. Venite, & videte opera Domini, quæ posuit prodigia super terram; 10. Auferens bella usque ad finem terræ.

---

1. *Pro arcanis:* juventutibus: Hier. Quidam exponunt, ad Virginum vocem, seu acutam symphoniam. Alii vocem *Halamoth* pro instrumento musico accipiunt. *Vide* I. Par. XV. 16.

2. *Quæ invenerunt* . . . auxilium in tribulationibus inventus es validum: Hier.

4. *Sonuerunt:* sonabunt: Heb. *Aquæ eorum:* ejus: Heb. maris scilicet, de quo etiam: *in fortitudine ejus:* sonantibus & intumescentibus gurgitibus: Hier. supple; *non timebimus*, ex ℣. 3. sensusque est, non conturbabimur, nec si tellus tremat: ℣. 3. nec si exundent maria: ℣. 4.

5. *Impetus:* divisiones: Hier. rivuli: Heb. Non illi fluctus concitati civitatem Dei circumstrepunt, sed aquæ Gehon & Siloë leniter fluentes (ut est Isa. VIII. 6.) irrigant eam, quæ est tabernaculum Altissimi.

6. *Deus in medio ejus*; ideò *non commovebitur:* ipsa civitas: verb. femin. *manè diluculo:* velociter: studiose: Theodor.

7. *Dedit vocem suam:* Deus intonuit: hinc tanti motus. *Mota est terra:* liquescit, defluit.

9. *Quæ posuit prodigia:* quantas posuerit solitudines: Hier. quas devastationes fecerit in terrâ hostili.

10. *Auferens bella*; non tantùm bella mo-

LIBER PSALMORUM.

Compescuit bella usque ad extremum terræ, arcum confringet, & concîdet hastam; plaustra comburet igni.

Cessate, & cognoscite quoniam ego Deus; exaltabor in gentibus, exaltabor in terrâ.

Dominus exercituum nobiscum; fortitudo nostra Deus Jacob, Semper.

Arcum conteret & confringet arma, & scuta comburet igni.

11. Vacate, & videte quoniam ego sum Deus; exaltabor in gentibus, & exaltabor in terrâ.

10. Dominus virtutum nobiscum; susceptor noster Deus Jacob.

vet, sed cessare facit, ut vult, atque ad extremos orbis relegat fines. *Confringet arma*; hastam: Hier. *Scuta*: currum: Heb. En altissima pax, contritis combustisque omnibus instrumentis bellicis.

11. *Vacate & videte*; cessate & cognoscite: Hier. Otio pacis à Deo concessæ utimini ad eum cogitandum & admirandum.

PSALMUS XLVI.

LAUDIS ET EXULTATIONIS: PROPHETICUS.

Arcâ in locum suum elevatâ à Cariathiarim in Jerusalem: (II. Reg. VI. 5.) *Christo in cœlum ascendente; vocatis gentibus, & regno Dei ubique propagato.*

VERSIO S. HIERONYMI.

Victori, filiorum Core Psalmus.

OMnes populi plaudite manibus; jubilate Deo in voce laudis.

Quoniam Dominus altissimus, terribilis; rex magnus super omnem terram.

Congregavit populos subter nos, & tribus sub pedibus nostris.

Elegit nobis hereditatem nostram; gloriam Jacob quam dilexit, Semper.

Ascendit Deus in jubilo, Dominus in voce buccinæ.

VERSIO VULGATA.

1. In finem, pro filiis Core Psalmus.

2. OMnes Gentes, plaudite manibus; jubilate in voce exultationis.

3. Quoniam Dominus excelsus, terribilis; Rex magnus super omnem terram.

4. Subjecit populos nobis, & Gentes sub pedibus nostris.

5. Elegit nobis hereditatem suam, speciem Jacob quam dilexit.

6. Ascendit Deus in jubilo, & Dominus in voce tubæ.

2. *Gentes*: populi: Hier. sic ỷ. 4, quâ voce etiam Gentes sive Ethnici comprehenduntur, ut patet ex ỷ. 9. *Jubilate Deo*: ἀλαλάξατε, vox vincentis: triumphalis hymnus cum tubarum clangore. Theodor. hic & alibi passim; quod & Deo triumphatori, & mortis victori Christo congruit; voce etiam Evangelii longè latéque pervagatâ.

5. *Elegit . . . hereditatem suam*: nostram: Hier. terram quam nobis in hereditatem dedit; hanc elegit nobis pulcherrimam, lacte ac melle manantem: studio & consilio, non casu aut sorte oblatam. *Speciem Jacob*: gloriam: Hier. Eadem vox Heb. Amos, VIII. 7. Ubi Vulg. vertit superbiam Jacob, id est gloriam Jacob: ipsam Jerusalem quâ maximè Israeliticus populus gloriatur.

6. *Ascendit Deus . . .* ascendit Arca in Jerusalem cum cantu. Propheticè, ascendit Christus in cœlum; non dicit assumtum, tanquam alienis viribus, sed ascendit vi suâ; Chrys.

Canite Deo, canite: canite regi nostro, canite.

Quia Rex universæ terræ Deus; canite eruditè.

Regnavit Deus super gentes; Deus sedet super thronum sanctum suum.

Principes populorum congregati sunt, populus Dei Abraham: quoniam Dii, scuta terræ, vehementer elevati sunt.

7. Psallite Deo nostro, psallite; psallite Regi nostro, psallite.

8. Quoniam Rex omnis terræ Deus; psallite sapienter.

9. Regnabit Deus super Gentes; Deus sedet super sedem sanctam suam.

10. Principes populorum congregati sunt cum Deo Abraham: quoniam dii fortes terræ vehementer elevati sunt.

8. *Psallite sapienter*; eruditè: Hier. sive ipse carmina, sive artem canendi spectes.

10. *Principes populorum*; Gentium. *Congregati sunt cum Deo Abraham:* cum populo Dei Abraham; Heb. Principes universi orbis cum populis suis undique congregati, ut per Evangelium cum Abramidis catholicam conflent Ecclesiam. Congregati sunt ut sint populus Dei Abraham, quod magis congruit: Hier. *Dii fortes terræ...* Dei est protectio terræ: vehementer elevatus est: Heb. Dei fortes (Θεῦ, genitivo casu) valde elevati sunt super terram: 70. Israclitæ scilicet, quos Deus roborat. Pro *Dei*, genitivo casu, repositum *dii* nomin. plurali: hinc Aug. *Dii fortes terræ:* sensusque sit: ille populus Dei: illi scilicet, quos Deus facit Deos & validos, valde *elevati sunt*; virtutibus aucti atque honoribus.

PSALMUS XLVII. EUCHARISTICUS.

Jerusalem sancta & à Deo protecta, fuso Sennacheribo. IV. Reg. XVIII. XIX. & II. Paral. XXXII.

VERSIO S. HIERONYMI.

Canticum Psalmi filiorum Core.

Magnus Dominus, & laudabilis nimis; in civitate Dei nostri, in monte sancto ejus.

Speciosо germine gaudio universæ

VERSIO VULGATA.

1. Psalmus Cantici filiis Core secundâ sabbati.

2. Magnus Dominus, & laudabilis nimis; in civitate Dei nostri, in monte sancto ejus.

3. Fundatur exultatione universæ

1. *Secundâ sabbati:* deest Heb. *Filiis Core:* qui non tantùm sub Davide, sed etiam diutissimè sub secutis Regibus ipsoque Ezechiâ, cantandi officio præfuerunt. *II. Par.* XX. 19. XXXI. 14.

3. *Fundatur exultatione:* Universa terra, maximè verò terra Israclis exultat, firmato monte Sion. At Hier. specioso germine, &c. εὐρίζων: 70. quod est, firmis radicibus: unde Vulgata vertit: *fundatur:* Heb. verò pulchro situ, sive, ut aiunt, climate. *Latera Aquilonis*; sic designatur Jerusalem; *Sedebo in monte testamenti*, in ipso templi loco, *in lateribus Aquilonis*; in ipsâ urbe Jerosolymâ: Isa. XIV. 13. *Civitas Regis magni:* Dei scilicet: sic enim vocatur à Christo: Matt. V. 35. sensus ergo est; mons Sion, in cujus aquilonari latere, Jerusalem urbs magni Regis est, seu ipsius Dei, elegans est regio, gaudium, atque ornamentum universæ terræ.

terræ, monti Sion, lateribus Aquilonis, civitatulæ Regis magni.

Deus in domibus ejus; agnitus est in auxiliando.

Quia ecce reges congregati sunt; venerunt simul.

Ipsi videntes sic obstupuerunt; conturbati sunt, admirati sunt.

Horror possedit eos ibi; dolor quasi parturientis.

In vento uredinis, confringes naves Tharsis.

Sicut audivimus, ita vidimus in civitate Dei exercituum, in civitate Dei nostri; Deus fundavit eam usque in æternum, Semper.

Æstimavimus, Deus, misericordiam tuam, in medio templi tui.

Secundùm nomen tuum, Deus, sic laus tua usque ad extremum terræ; repleta est dextera tua.

Lætetur mons Sion, exultent filiæ Judæ, propter judicia tua.

terræ mons Sion, latera Aquilonis, civitas Regis magni.

4. Deus in domibus ejus cognoscetur, cùm suscipiet eam.

5. Quoniam ecce reges terræ congregati sunt; convenerunt in unum.

6. Ipsi videntes sic admirati sunt, conturbati sunt, commoti sunt; 7. Tremor apprehendit eos.

Ibi dolores ut parturientis, 8. In spiritu vehementi conteres naves Tharsis.

9. Sicut audivimus, sic vidimus in civitate Domini virtutum, in civitate Dei nostri; Deus fundavit eam in æternum.

10. Suscepimus, Deus, misericordiam tuam, in medio templi tui.

11. Secundùm nomen tuum, Deus, sic & laus tua in fines terræ; justitiâ plena est dextera tua.

12. Lætetur mons Sion, & exultent filiæ Judæ, propter judicia tua, Domine.

4. *In domibus*: palatiis: Heb. *Cognoscetur*: cognitus est: Hier. *Cùm suscipiet* . . . in auxiliando: Hier. Deus in eâ notus est auxiliis quæ ipsi præbuit.

5. *Reges*: Sennacheribo subditi vel fœderati. *Terræ*: deest Heb. *Convenerunt in unum*: transierunt simul: Heb. flumen Euphratem.

6. *Ipsi videntes*: quâ vi Deus tueatur Jerusalem, *admirati sunt*, &c.

7. *Ibi dolores*: distingue, ut apud Hier. horror possedit eos ibi; dolor quasi parturientis, cæsis scilicet repentè exercitibus.

8. *In spiritu vehementi . . . naves Tharsis*: magni maris. Sensus est; qualis ventus vehemens conterit naves magni maris, talis est Dei vis tuentis Jerusalem, & hostilem exercitum dissipantis.

9. *Sicut audivimus.* Prophetia Isaïæ videtur hic notari: sensusque est; sicut audivimus ab Isaiâ prophetatum, fore ut obsidio mirabiliter solveretur, ac Sennacheribi Dux Rabsaces, ejusque exercitus cæderetur; sic impletum vidimus. Isa. XXXVII. 21. IV. Reg. XIX. 20. Quâ figurâ, cœlestis Jerusalem incolæ & ipsi canunt, *sicut audivimus*, ex auditu fidei. Gal. III. 25. *Sic vidimus*, jam sublato velo, atque apertâ Dei facie. *Deus fundavit eam* . . . Nihil habet metuendum, tanto exemta periculo. Propheticè, de Ecclesiâ fundatâ super petram, ideoque inconcussâ, Matt. XVI. 18. Præclarè Aug. hic; *Sed fortè ista civitas* (Ecclesia catholica) *aliquando evertetur*, *Absit*; *Deus fundavit eam in æternum. Si ergo Deus fundavit eam in æternum, quid times ne cadat firmamentum?*

10. *Suscepimus . . . misericordiam . . . in medio templi tui.* Prophetia Isaiæ salutem pollicentis delata est in publico cœtu ad Ezechiam in templo orantem. *Isa.* XXXVII. 14.

11. *Secundùm nomen tuum* . . . Quanta est excellentia nominis tui, tanta & laus tua ubique diffunditur.

12. *Exultent filiæ Judæ*: oppida vicina Jerosolymis, quorum urbs sancta metropolis, ac more Hebræorum, eâ liberatâ, ad exultationem meritò provocantur.

Circumdate

Circumdate Sion, & circuite eam, numerate turres ejus.

Ponite cor vestrum in mœnibus ejus; separate palatia ejus, ut enarretis in generatione novissimâ.

Quia ipse est Deus, Deus noster in seculum, & in perpetuum; ipse erit dux noster in morte.

13. Circumdate Sion, & complectimini eam; narrate in turribus ejus.

14. Ponite corda vestra in virtute ejus, & distribuite domos ejus, ut enarretis in progenie alterâ.

15. Quoniam hic est Deus, Deus noster in æternum, & in seculum seculi, ipse reget nos in secula.

13. *Complectimini*... circuite: Hier. *Narrate*... numerate turres: idem.

14. *In virtute*... in mœnibus ejus: Hier. *Distribuite domos ejus*: dividite vos ad eas spectandas, quasi civitate in partes distributâ: attollite palatia ejus: Heb. Videte quàm excelsa sint; admiramini quàm integra & illæsa sint omnia, turres, muri, domus, post tantam vim hostilem.

15. *In secula*: super mortem: Heb. usque ad mortem.

PSALMUS XLVIII. MORALIS.

Vanitatem divitiarum, mortis inevitabili necessitate, vitæque futuræ spe, demonstrat, adversùs eos qui divitiis superbiunt: ℣. 7. Obscurissimus Psalmus, atque ideò instar ænigmatis propositus; ℣. 5: cujus eruto sensu, doctrina sit gratior, lucis instar emergentis è tenebris.

VERSIO S. HIERONYMI.

Victori, filiorum Core Psalmus.

Audite hæc, omnes populi; auribus percipite, universi habitatores Occidentis.

Tam filii Adam, quàm filii singulorum; simul dives & pauper.

Os meum loquetur sapientias, & meditatio cordis mei prudentias.

Inclinabo ad parabolam aurem meam; aperiam in citharâ ænigma meum.

Quare timebo in diebus mali? ini-

VERSIO VULGATA.

1. In finem, filiis Core Psalmus.

2. Audite hæc, omnes Gentes; auribus percipite, omnes qui habitatis orbem:

3. Quique terrigenæ, & filii hominum; simul in unum dives & pauper.

4. Os meum loquetur sapientiam, & meditatio cordis mei prudentiam.

5. Inclinabo in parabolam aurem meam; aperiam in psalterio propositionem meam.

6. Cur timebo in die malâ? ini-

2. *Audite.* Magna locuturus, attentum auditorem facit. *Omnes gentes*... Omnes homines convocat, communem omnium de divitiis errorem damnaturus; rursùs autem attentos facit; dicturus enim est tanto cœtu digna.

3. *Terrigenæ*: filii hominis: Heb. ut se Christus vocabat: plebeii. *Filii hominum*; filii viri: Heb. nobiles. *Dives & pauper*; quasi diceret, utrosque docturus sum.

5. *In parabolam*... *In psalterio propositionem*... In citharâ ænigma meum: Hier. ex antiquis moribus; sic enim Job assumit parabolam: XXVII. 1. &c. *Sed & Regina Saba venit tentare Salomonem in ænigmatibus.* III. Reg. x. 1. & hoc pertinet ad conciliandam auditorum attentionem.

6. *Cur timebo in die malâ?* in diebus mali:

LIBER PSALMORUM.

quitas calcanei mei circumdabit me?

Qui fiduciam habent in fortitudine suâ, & in multitudine divitiarum suarum superbiunt.

Fratrem redimens non redimet vir; nec dabit Deo propitiationem pro eo.

Neque pretium redemtionis animæ eorum; sed quiescet in secula.

Et vivet ultrà in sempiternum, & non videbit interitum.

Cùm viderit sapientes morientes; simul insipiens & indoctus peribunt, & derelinquent alienis divitias suas.

Interiora sua domus suas in seculo, tabernacula sua in generatione & generatione; vocaverunt nominibus suis terras suas.

quitas calcanei mei circumdabit me.

7. Qui confidunt in virtute suâ, & in multitudine divitiarum suarum gloriantur.

8. Frater non redimit, redimet homo; non dabit Deo placationem suam.

9. Et pretium redemtionis animæ suæ, & laborabit in æternum, 10. Et vivet adhuc in finem.

11. Non videbit interitum, cùm viderit sapientes morientes; simul insipiens & stultus peribunt.

Et relinquent alienis divitias suas;

12. Et sepulchra eorum domus illorum in æternum.

Tabernacula eorum in progenie, & progenie; vocaverunt nomina sua in terris suis.

Hier. mortis scilicet. *Iniquitas calcanei mei...* finis mei seu mortis; quòd pedes extrema sint pars corporis, ut mors totius vitæ: quo ferè sensu dicimus à capite ad calcem, ab initio ad finem. Iniquitas autem mortis hic dicitur, memoria flagitiorum ac scelerum; sensusque est: cur, quærendo divitias, id agam, ut amaram mihi mortem arcessam, vel ipsarum desiderio, vel conscientiâ scelerum quibus paratæ sunt? Quò mihi divitiæ, si is earum fructus, ut tristiùs peream, Sic Eccle. XLI. 1. *O mors, quàm amara est memoria tua homini pacem habenti in divitiis suis!* unde sequitur:

7. *Qui confidunt*... supple: illi timeant mortem, qui reponunt fiduciam. *In virtute suâ:* in opibus.

8. *Frater non redimit... redimet homo:* supp. non; ex consuetudine sermonis Hebraici: non redimit frater; non homo quivis. Clariùs apud Hier. fratrem redimens, non redimet vir: nemo fratrem à morte redimet. *Non dabit Deo placationem suam:* propitiationem pro eo; nullo sacrificio liberabit quis ægrotum ac moriturum, non frater, quantùvis pius, ac potens; non alius quivis hominum.

9. *Et pretium redemtionis*... supp. nemo dabit: at Heb. aliter: pretiosa est redemtio animæ ipsorum, id est, pretiosior quàm ut homo id præstare possit. Hinc inutilitas divitiarum, quòd hominis morientis salutem nemo à Deo, ullo pretio redimat. *Laboravit in æternum*; homo scilicet: vanus & cassus labor mortem deprecantis. At Hier. quiescet in secula, seu quod idem, cessabit, desinet: Heb. hoc est, homo quantumvis opulentus, necessariò deficiet; mors inevitabilis.

10. & 11. *Et vivet adhuc in finem:* [11.] *Non videbit interitum*... Ironicè, quasi diceret, an putabit se perpetuò victurum, [11.] & non visurum interitum! *cùm viderit sapientes morientes*, & commune omnium fatum! Quatuor postremos versus ad Christum Patres referunt, ut sensus sit, nemo purus homo fratrem redimit, sed tantùm ille homo qui etiam Deus est. Memorant etiam Interpretes R. Mosen Hazardan, qui verba hæc vers. 9. & 10. *Desinet in seculum & vivet in æternum*, de Rege Messiâ intelligit, qui pro redemtione fratrum mortuus, postea in æternum vivat, uti prædictum ab Isaiâ, LIII. 10.

12. *Nomina sua*... vocaverunt nominibus suis terras suas: Hier. quibus scilicet terris inhumantur, de iis enim agitur; dicetur autem, hoc est sepulchrum hujus & hujus, hoc unum supererit, nec quidquam reliqui præter sepulchrum, & inanem memoriam.

Et homo in honore non commorabitur, & similatus est jumentis, & exæquatus est.

13. Et homo, cùm in honore esset, non intellexit; comparatus est jumentis insipientibus, & similis factus est illis.

Hæc est via insipientiæ eorum, & post eos juxta os eorum current, Semper.

14. Hæc via illorum scandalum ipsis, & postea in ore suo complacebunt.

Quasi grex in inferno positi sunt; mors pascet eos, & subjicient eos recti in matutino, & figura eorum conteretur in inferno post habitaculum suum.

15. Sicut oves in inferno positi sunt, mors depascet eos.

Et dominabuntur eorum justi in matutino, & auxilium eorum veterascet in inferno à gloriâ eorum.

Verumtamen Deus redimet animam meam de manu inferni; cùm assumserit me, Semper.

16. Verumtamen Deus redimet animam meam de manu inferi, cùm acceperit me.

Nolite timere cùm ditatus fuerit vir; cùm multiplicata fuerit gloria domûs ejus.

17. Ne timueris cùm dives factus fuerit homo, & cùm multiplicata fuerit gloria domûs ejus.

Neque enim moriens tollet omnia; nec descendet post eum gloria ejus.

18. Quoniam cùm interierit, non sumet omnia; neque descendet cum eo gloria ejus.

Quia animæ suæ in vitâ suâ benedicet; laudabunt te cùm benefeceris tibi.

19. Quia anima ejus in vitâ ipsius benedicetur; confitebitur tibi, cùm benefeceris ei.

13. *Non intellexit:* non cogitat unde illi omne decus. At Hier. in honore non commorabitur. *Comparatus est jumentis... Unus enim interitus hominis & jumentorum:* Ecc. III. 19. Quoad temporalia, nihil habet amplius, atque omninò instar jumenti est, nisi æterna meditetur.

14. *Hæc via... scandalum ipsis:* hæc via insipientiæ eorum: Hier. hæc via illorum, belluarum more viventium, mera insipientia est. *Et posteà in ore suo*... & post eos juxta os eorum current: Hier. posteri nihilominus juxta os eorum placita vivent. Tam ipsi quàm ipsorum posteri hâc fallaciâ divitiarum inescati, ad turpia & vana proruunt: secundùm Vulg. hæc via, in quâ tamen sibi placebunt, denique ipsis erit scandalo, offendiculo quo corruant; ut habetur ℣. seq.

15. *Dominabuntur justi*.... superiores erunt, præstabunt. *In matutino*; statim post mortem apparebit, quantùm divitibus impiis præstent justi, qui in Deo, non in rebus vanis confidunt. *Auxilium eorum*.... opes quas auxilio sibi futuras sperabant. *Veterascet in inferno*; etiam in eorum sepulchris opes illæ obsolescent. *A gloriâ eorum*; deletâ & obliteratâ illâ quoque gloriâ sepulchrali: planiùs Hier. figura eorum conteretur, &c. etiam in sepulchro species eorum evanescet, postquàm in illud translati sunt triste domicilium.

16. *Verumtamen Deus*... Non divitiæ, inquit, sed unus *Deus redimet animam meam*... Impiorum inanitate despectâ, assurgit ad bonos in Deum sperantes, quorum Deus animam ab inferis redimit, cùm à sepulchro assumtos ad vitam æternam transfert. Alioqui neque qui sperat in Domino plus reliquis haberet, neque præfationi responderet hujus psalmi doctrina.

19. *Anima ejus*... divitis impii. *In vitâ ipsius benedicetur*; laudibus celebrabitur. *Confitebitur tibi*, laudabit te. Jam ad ipsum divitem sermo convertitur, sensusque est; ille assiduus ac putidus laudator & adulator tuus impensè te laudabit, non tamen sincerè, non veri studio, sed beneficiis illectus tuis. At Hier. aliter: animæ suæ in vitâ suâ benedicet ille dives, sibi blandietur, se beatum prædicabit: addit Hier.

LIBER PSALMORUM.

Intrabit usque ad generationem patrum suorum; usque ad finem non videbunt lucem.

Homo cùm in honore esset, non intellexit; comparatus est jumentis, & silebitur.

20. Introibit usque in progenies patrum suorum, & usque in æternum non videbit lumen.

21. Homo, cùm in honore esset, non intellexit; comparatus est jumentis insipientibus, & similis factus est illis.

laudabunt te, cùm benefeceris tibi; tibi plaudent cùm tibi beatus videberis, teque unum prædicabunt tot opibus dignum, quòd iis fruaris, tuoque genio indulgeas.

20. *Introibit usque in progenies patrum...* ibit ad patres, morietur; phrasi usitatâ.

21. *Homo cùm in honore...* Meritò ergo à me dictum ℣. 13. atque hìc inculcatum, nescire hominem ubi vera gloria reponenda sit, atque omninò brutis esse simillimum.

PSALMUS XLIX.

MORALIS ET PROPHETICUS.

Vera sacrificia Dei laudes esse, & preces puro corde prolatas: sic novo Testamento viam parat. Vide *Ps.* L. 17. 18. 19. Isa. I. 11. *&c.* Jerem. VII. 20. *&c.* *de titulo, atque Asaph.* Vide *Ps.* LXXII.

VERSIO S. HIERONYMI.

Psalmus Asaph.

FOrtis Deus Dominus locutus est, & vocavit terram; ab ortu solis usque ad occasum ejus.

De Sion perfecto decore Deus apparuit.

Veniet Deus noster, & non tacebit; ignis coram eo vorabit, & in circuitu ejus tempestas valida.

Vocabit cœlum desursùm & terram, ut judicet populum suum.

Congregate mihi sanctos meos; qui feriunt pactum meum in sacrificio.

VERSIO VULGATA.

1. Psalmus Asaph.

DEus deorum Dominus locutus est, & vocavit terram.

A solis ortu usque ad occasum;

2. Ex Sion species decoris ejus.

3. Deus manifestè veniet; Deus noster, & non silebit.

Ignis in conspectu ejus exardescet, & in circuitu ejus tempestas valida.

4. Advocabit cœlum desursùm, & terram, discernere populum suum.

5. Congregate illi sanctos ejus, qui ordinant testamentum ejus super sacrificia.

2. *Ex Sion species decoris ejus:* ex Sion perfecto decore Deus apparuit: Hier. cujus distinctio sequenda. Porro his describitur majestas Dei, ex Sione ubi habitat, explendescentis, & ipsos etiam sacrificantes judicantis.

3. *Exardescet:* vorabit: Hier.

4. *Discernere:* ut judicet: Hier.

5. *Illi sanctos ejus:* mihi sanctos meos: Hier. ad sacerdotium consecratos. *Qui ordinant testamentum...* qui feriunt pactum meum: Hier. qui ritum sacrificandi ex fœdere meo observant.

Et annuntiabunt cœli justitiam ejus; quia Deus judex est, Semper.

Audi, popule meus, & loquar, Israël, & testificabor in te; Deus, Deus tuus ego sum.

Non propter victimas tuas arguam te, & holocaustomata tua coram me sunt, Semper.

Non accipiam de domo tua vitulum, neque de gregibus tuis hircos.

Mea sunt enim omnia animalia sylvarum; pecudes in montibus millium.

Scio omnes aves montium, & universitas agri mecum est.

Si esuriero, non dicam tibi; meus est enim orbis, & plenitudo ejus.

Numquid comedam carnem taurorum, aut sanguinem hircorum bibam?

Immola Deo laudem, & redde Altissimo vota tua.

Et invoca me in die tribulationis; liberabo te, & glorificabis me.

Impio autem dixit Deus: quid tibi est cum enarratione præceptorum meorum, ut assumas pactum meum in ore tuo?

Qui odisti disciplinam, & projecisti verba mea post te.

Si videbas furem, consentiebas ei, & cum adulteris erat pars tua.

Os tuum dimisisti ad malitiam, & lingua tua concinnavit dolum.

Sedens adversùs fratrem tuum lo-

6. Et annuntiabunt cœli justitiam ejus; quoniam Deus judex est.

7. Audi, populus meus, & loquar; Israël, & testificabor tibi; Deus, Deus tuus ego sum.

8. Non in sacrificiis tuis arguam te; holocausta autem tua in conspectu meo sunt semper.

9. Non accipiam de domo tuâ vitulos, neque de gregibus tuis hircos.

10. Quoniam meæ sunt omnes feræ sylvarum, jumenta in montibus & boves.

11. Cognovi omnia volatilia cœli, & pulchritudo agri mecum est.

12. Si esuriero, non dicam tibi; meus est enim orbis terræ, & plenitudo ejus.

13. Numquid manducabo carnes taurorum, aut sanguinem hircorum potabo?

14. Immola Deo sacrificium laudis, & redde Altissimo vota tua.

15. Et invoca me in die tribulationis; eruam te, & honorificabis me.

16. Peccatori autem dixit Deus: Quare tu enarras justitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum?

17. Tu verò odisti disciplinam, & projecisti sermones meos retrorsùm.

18. Si videbas furem, currebas cum eo, & cum adulteris portionem tuam ponebas.

19. Os tuum abundavit malitiâ, & lingua tua concinnabat dolos.

20. Sedens adversùs fratrem tuum

8. *Non in sacrificiis* ... Non queror deesse sacrificia, cùm semper præstò sint, sed majus aliquid requiro.

11. *Volatilia cœli*: montium: Hier. *Pulchritudo agri*: universitas agri: Hier. Alii: bestiæ agrorum penes me sunt; bestiæ, quæ agrorum ornamenta sunt, meæ sunt.

14. *Sacrificium laudis*: laudem: Hier.

16. *Quare tu enarras* ... quid tibi est cum enarratione, &c. Hier. *Non enim speciosa laus in ore peccatoris*: Eccl. XV. 9.

18. *Portionem tuam ponebas*: pars tua: Heb. supp. erat: eorum convictor assiduus.

20. *Sedens*: destinato animo. *Adversùs fratrem tuum loquebaris*: sic: *Sederunt principes, & adversùm me loquebantur*. Psalm. CXVIII. 23.

quebaris, & adversùs filium matris tuæ fabricabaris opprobrium.

Hæc fecisti, & tacui; existimasti me futurum similem tuî; arguam te, & proponam te ante oculos tuos.

Intelligite hoc, qui obliviscimini Deum; ne fortè capiam, & non sit qui liberet.

Qui immolat confessionem, glorificat me, & qui ordinat viam, ostendam ei salutare Dei.

loquebaris, & adversùs filium matris
tuæ ponebas scandalum: 21. Hæc fecisti, & tacui.

Existimasti iniquè quòd ero tuî similis; arguam te, & statuam contra faciem tuam.

22. Intelligite hæc, qui obliviscimini Deum; nequando rapiat, & non sit qui eripiat.

23. Sacrificium laudis honorificabit me, & illic iter, quo ostendam illi salutare Dei.

21. *Existimasti iniquè : iniquè* deest Heb. *Arguam te & statuam*... proponam te ante oculos tuos: Hier. teipsum exhibebo tibi, ne tibi placeas.

23. *Sacrificium laudis:* sacrificans laudem: Heb. *Et illic iter:* & qui ordinat viam, ostendam illi salutare Dei: Hier. ponenti viam: Heb. rectâ viâ gradienti, ostendam salutem veram.

PSALMUS L. DEPRECATORIUS.

VERSIO S. HIERONYMI.

Victori, Canticum David; quandò venit ad eum Nathan Propheta, quandò ingressus est ad Bethsabee.

Miserere meî, Deus, secundùm misericordiam tuam.

Juxta multitudinem miserationum tuarum, dele iniquitates meas.

Multùm lava me ab iniquitate meâ, & à peccato meo munda me.

Quoniam iniquitates meas ego cognovi, & peccatum meum contra me est semper.

Tibi soli peccavi, & malum coram

VERSIO VULGATA.

1. In finem, Psalmus David.

2. Cùm venit ad eum Nathan Propheta, quandò intravit ad Bethsabee. (*II. Reg. 12.*)

3. Miserere meî, Deus, secundùm magnam misericordiam tuam.

Et secundùm multitudinem miserationum tuarum, dele iniquitatem meam.

4. Ampliùs lava me ab iniquitate mea, & à peccato meo munda me.

5. Quoniam iniquitatem meam ego cognosco, & peccatum meum contra me est semper.

6. Tibi soli peccavi, & malum co-

6. *Tibi soli* : tibi, tibi soli: Heb. Nam cæteros, homines scilicet, celavi peccatum meum, præterea te unum metuebam, regiâ potestate fretus. Chrys. Amb. *Cùm judicaris:* in judicando te: Heb. cùm judicas: cùm occulta mea flagitia, adulteria scilicet quæ fœdâ & occultâ cæde tegere me posse sperabam, educis in lucem, eaque puniens, ostendis nihil te latere. Sed & cùm judicaris ab hominibus, vincis ostendens te scelerum ultorem, cùm minimè arbitrantur. Quæ omnia Davidi declaravit Deus per prophetam, dicens; *Tu enim fecisti absconditè; ego autem faciam in conspectu omnis Israël, & in conspectu Solis.* II. Reg. XII. 12.

te feci, ut justificeris in sermonibus tuis, & vincas cùm judicaberis.

, Ecce in iniquitate conceptus sum, & in peccato peperit me mater mea.

ram te feci, ut justificeris in sermonibus tuis, & vincas cùm judicaris.

7. * Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea.

7. *Ecce enim in iniquitatibus.* Numquid David de adulterio natus erat? de Jesse viro justo natus erat & conjuge ipsius. Quid ergo se dicit in iniquitate conceptum, nisi quia suscepit personam generis humani, & attendit omnium vincula, propaginem mortis, originem iniquitatis advertit. Aug. hîc. Hæc autem sanctus David commemorat, non ad se excusandum, sed ad deprimendum potiùs, neque enim mirum à corrupto semine hæc mala emanasse.

* *Ecce enim in iniquitatibus:* Heb. Ecce in iniquitate conceptus sum, & in peccato peperit me mater mea. Sic Hieronymus. Alii: fovit: calefecit: sive, ut alii: de me fota, calefacta, ad me progenerandum incaluit: eodem ubique sensu: LXX. ἐκίσσησε: concepit: pro quo Theodotio apud Theodoretum, ἐκύησε, quod vertunt, utero gestavit. Versio quâ usus est S. Augustinus: in utero aluit me mater mea. Mira ubique verborum simplicitas atque ingenuitas ad literæ proprietatem adigens: atque adeò, ut veram conceptionem, ita verum peccatum inducens. Unde Origenes alioquin ad arcana & remota, atque omninò ad tropologias verti solitus, quoties hunc locum adhibet, adhibet autem sæpissimè, semper hæres literæ. *Audi*, inquit, *David dicentem:* in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis peperit me mater mea: *ostendens quòd quæcumque anima in carne nascitur, iniquitatis & peccati sorde polluitur.* Quod firmat, ex eo quòd, *cùm baptisma Ecclesia in remissionem peccatorum detur, secundùm Ecclesiæ observantiam, etiam parvulis detur; cùm utique si nihil esset in parvulis quod ad remissionem deberet & indulgentiam pertinere, gratia Baptismi superflua videretur.* Hom. VIII. in Levit. & in Matth. tract. IX. Memorat nativitatis nostræ carnalis mysterium secundùm quod ait David, in personâ omnium nascentium ex carne & sanguine, *quoniam in iniquitatibus conceptus sum, & in delictis concepit me mater mea.* Non ipse Augustinus luculentiùs dixit, jam excitatâ Ecclesiâ adversùs Pelagianos; ejus enim verba sunt in hunc versum; *Suscepit personam generis humani David, & originem iniquitatis advertit*, quod Origenes dixerat; addit ejus exemplo de Baptismo parvulorum in peccatorum remissionem, quorum nihil Origenes prætermisit.

Ac ne quis putaverit hanc labem animarum secundùm Origenis sententiam imputari vitæ quam anteà alio in corpore gesserint; idem Origenes perspicuè ad Adami prævaricationem refert id quod de se ait David, *Ecce in iniquitatibus conceptus sum:* ad vitam præcedentem, nusquàm. Vide epist. ad Rom. cap. VI. lib. V. Quo etiam loco confutat eos qui recurrunt ad migrationem animarum & ad ea *quæ in alio corpore posita anima deliquerit:* pag. 344. 352. 353. His consona docet contra Celsum IV. & VII. Atque illud generis humani commune maledictum ab Adamo repetit, nec ad anteactam vitam referri sinit. Stat ergo Origenis interpretatio ex veris Ecclesiæ dogmatibus: quidquid alibi ex suo, licet non eam in rem, addiderit.

Hæc dissertatio excerpta est à calce Librorum Salomonis, pag. 630. Edit. ann. 1693.

Hinc sequitur de nostro versiculo auctore Augustino catena Patrum, quam perrumpere nefas. Nec pigebit referre notissimos locos, quibus in hoc versu à Patrum coriphæis agnitum esse constet originale peccatum. Hilarius in illud psal. CXVIII. *Vivet anima mea & laudabit te.* « Vivere se, inquit, » in hâc vitâ non reputat, quippe qui dixe» rat; » *ecce in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea.* « Scit » sub peccati origine & sub peccati lege se » natum. » Gregorius Nazianzenus, eodem Augustino referente. *Per Christum prima nativitatis maculæ purgantur, per quas in iniquitate concipimur, & in delictis genuerunt nos matres nostræ.* Quod & aliis locis congruit ab eodem Augustino laudatis contra Jul. lib. I. cap. 5. n. 15. Ambrosius hîc. *Adjunxit confessionem iniquitatis suæ, & in perpetua secula toto canendam orbe, transmisit.* Ecce, *inquit*, in iniquitatibus, &c. *antequam nascimur, maculamur contagio, & ante usuram lucis, originis ipsius excipimus inju-*

LIBER PSALMORUM.

Ecce enim veritatem diligis, absconditum & arcanum sapientiæ tuæ manifestasti mihi.

8. Ecce enim veritatem dilexisti; incerta & occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi.

8. *Ecce enim veritatem dilexisti.* Enim deest hìc & suprà ℣. 7. Veritatem diligis peccata confitentis. *Incerta & occulta sapientia tua....* Propter prophetiæ donum, ostendisti mihi vias tuas arcanas, eventus varios & incertos, certâ tamen providentiâ gubernatos; Christum ipsum, ejusque mysteria, ut patet in Psalmis passim.

riam; in iniquitate concipimur. Et iterùm; *omnes sub peccato nascimur, quorum ipse ortus in vitio est, sicut habes lectum dicente David:* Ecce in iniquitatibus conceptus sum, & in delictis peperit me mater mea. Ambr. in Ps. L. Nec ab aliis deficit Chrysostomus in hunc versum: *Antiquitùs*, inquit, *ab initio naturæ peccatum invaluit; siquidem divini mandati transgressio Evæ conceptionem antecessit. Hoc igitur dicere vult: peccatum quod generis nostri principes superavit, viam quamdam & semitam per sobolem sibi fecit.* Quo ex capite deducis effecta peccati, & peccatorum fontem concupiscentiam. Accedit Hieronymus ex hoc loco firmans neminem immunem esse peccati: adv. Ctesiph. Hos excipit Augustinus, quem chorus sequitur interpretum. Ac fidenter dixerim neminem Patrum, neminem Theologorum illustrium ab eâ intelligentiâ recessisse.

Ex antiquioribus Clementem Alexandrinum proferunt, qui dixerit; *Si David in iniquitate conceptus est, non tamen ipse in peccato:* Strom. lib. III. En unum quem opponant omnibus: nec interim advertunt, quo sensu dixerit infantem non peccare: hoc enim, vel ipso Clemente interprete libro IV. didicissent: ubi postquam illud edixit: *nihil peccasse infantem:* ne in pravum sensum traherent, continuò subdit: *nihil peccasse actualiter: nihil peccasse in semetipso.* Sic dicti solutionem inveneris, & plenam patrum omnium, nemine discrepante, consonantiam.

His adde fidei analogiam, quæ vera est regula intelligendæ scripturæ. Si enim nullum est originale peccatum, sanè David nihil de eo dixerit; sin autem certâ fide creditur, quæ audacia est nolle malum à Davide agnitum convenientissimo loco, cùm nihil magis congruat peccata lugenti, quàm ut ad peccandi recurrat originem? His igitur fit ut ad sensum literalem adigamur, primùm verborum simplicitate, tum magistrorum Ecclesiæ consensu: denique quod est maximum, fidei analogiâ: ut his adversari, nihil aliud sit, quàm apertè contemnere regulam Ecclesiasticam, ac detrahere fidei peccati originalis.

Neque est quòd respondeant satis superesse locorum Scripturæ, quibus demonstretur. Primùm enim certum est in vetere Testamento hunc unum esse vel validissimum, quo etiam Judæi convincantur; deinde, qui hunc locum tam clarum, tam à patribus, ac theologis inculcatum eludi posse dixerit, pari jure invadet in reliquos. Reverâ enim videmus non deesse qui eludant illud Apostolicum, *in quo omnes peccaverunt*, pariter responsuri alios esse locos quibus antiqua muniatur fides: quâ perversissimâ methodo nihil aliud agitur, nisi ut omnia fidei firmamenta singillatim expugnata, concidant.

Quos tam gravia momenta non movent, videamus quàm frivolis nitantur. Prodeat sanè Grotius: *In iniquitatibus conceptus sum:* sensus est, non nunc tantùm, sed & à pueritiâ meâ sæpiùs peccavi. Est enim loquendi genus ὑπερβολικὸν (superjectivum) ut ostendit collatio locorum. Job. XXXI. 18. quo scribitur: *Ab infantiâ meâ crevit mecum miseratio, & de utero matris meæ egressa est mecum.* Ps. XXI. 10. 11. LVII. 4. LXX. 5. 6. Esa. XLVIII. 8. quibus in locis legitur peccatores *errasse ab utero:* esse *ab utero* transgressores: pios quoque *ex utero* Deo protectore uti. Quæ omnia hyperbolicè dicta esse contendit: Socinianis auctoribus, insecutis quibusdam novitiis tractatoribus, qui viri sententiis delectentur.

Ejusmodi hyperbolas antiqui Pelagiani jactabant in his verbis quibus Philistæi *semen ab initio maledictum, quorum naturalis esset malitia*, vocabantur; atque his eludebant originale peccatum, ut nunc faciunt.

Sed qui his vinci se sinunt, advertere debuissent perpetuam ac perversissimam Novatorum methodum. Tropis abundat Scriptura, ergo tropicum est illud, *Hoc est corpus meum.* Dii aliquando dicuntur impropriè: ergo nec illud est proprium: *Deus erat ver-*

Asperges

Asperges me hyssopo, & mundabor; lavabis me, & super nivem dealbabor.

9. Asperges me hyssopo, & mundabor; lavabis me, & super nivem dealbabor.

9. *Hyssopo*: ut leprosum reducendum ad hominum cœtus. Levit. XIV. 6. vel quemlibet immundum aquâ lustrali aspergendum. *Num.* XIX. 18.

bum. Mors, peccatum, alia quæ personæ non sunt, personam in Scripturis induunt: ruit ergo totum illud, quod de personâ Spiritûs sancti ubique reperitur. Sic isti: hyperbolicum est illud: *Peccatores erraverunt ab utero*: ergo & istud, tam studiosè inculcatum, tam propriis verbis: *Ecce ego in iniquitate conceptus sum.* Quæ ratio si valet, neque est perscrutandum quid cuique loco conveniat; nempe id supererit, ut nihil sincerum ac verum ex Scripturâ eliquari possit: quò etiam collimant harum interpretationum auctores.

Ergo id præstruimus: non ejusdem virtutis esse illud: *Alienati sunt peccatores à vulvâ, erraverunt ab utero, locuti sunt falsa*: Ps. LVII. 4. atque istud: *Ecce in iniquitate conceptus sum, & in peccato concepit me mater.* Ubi inculcata omnia selectaque, quæ ad proprietatem inducant: peccatum, iniquitas, conceptio, matris operatio, omnia denique quæ ad ingenerandum peccatum vel maximè faciant. Jam persona Davidis non erat ex impiorum genere propagata, non denique innutrita vitiis, prava inter exempla & instituta, sed ex gente sanctâ, atque à parentibus Dei timorem doctis, pueroque instillantibus; nec necesse habuit connumerare se iis qui ab infantiâ pessimè educati, ab ipso velut utero erraverint. Denique conferamus locos: *Etenim in corde iniquitatem operamini: in terrâ injustitias manus vestræ concinnant: alienati sunt peccatores à vulvâ: erraverunt ab utero: locuti sunt falsa: furor illis secundùm similitudinem serpentis, sicut aspidis surdæ, & obturantis aures suas*: aliaque in hunc morem, quæ ad invehendi vehementiam, atque ad amplificatorium genus manifestè pertineant, illa verò Davidis pœnitentis, quàm simplicia! *Miserere mei, Deus: dele iniquitatem meam: ampliùs lava me ab iniquitate: munda me à peccato: quoniam iniquitatem meam ego cognosco, & peccatum meum contra me est semper*: en ubique iniquitas, ubique peccatum, innato ac vero sensu: quibus statim ad illud devenit ejusdem simplicitatis: *Ecce in iniquitate conceptus sum, & in peccato concepit me mater mea*: ubi nihil aliud agit, quàm ut agnito peccato, agnitâ iniquitate, ex antecedentibus; hic jam ad peccati & iniquitatis redeat originem: quæ quàm simplicia, quàm vera sint, quàm ab hyperbolico genere abhorreant, qui non per se sapit, eum ego nihil sapere affirmaverim.

Sunt tamen clariora quæ respondeam, nempe illud; commemoratos locos, nihil ad hyperbolen pertinere. Sumamus enim primùm quæ in bonam partem dicta sint: *In te confirmatus sum ex utero*: (à te sustentatus: tibi creditus.) *De ventre matris meæ tu es protector meus*: Ps. LXX. VI. Non hæc hyperbole, sed mera est veritas, cujus generis est etiam illud: *Tu es qui extraxisti me de ventre: spes mea ab uberibus matris meæ: in te projectus sum ab utero: de ventre matris meæ Deus meus es tu*: Ps. XXI. 10. 11. Quorum sensus est, Deum unum esse, qui cùm homines quosvis educat in lucem, tum dilectis suis singulari studio invigilet: quo quid est verius & ab omni hyperbole remotius? Ut profectò mirum sit viros doctos, nec ista vidisse quæ ultro se ingerant, & tam levibus de causis in antiquam firmissimam fidem, quasi manu factâ conjurasse. An fortè urgebunt istud, *Spes mea ab uberibus matris meæ*; tanquam necesse sit verè ac propriè sperasse Davidem? non autem ipse expresserit ab ubere matris, Deum esse spem suam, præsidium suum, ac sperandi causam, à quo etiam creaturæ inanimes conserventur, quem expectent, in quem suo modo sperent: quo sensu etiam Paulus commendat expectationem, ac spem universæ creaturæ suspirantis in Deum & parturientis electos. Rom. VIII. Nec alio sensu Moses promissam Israëli terram eam esse dicit, *quæ de cœlo expectet pluvias, quam Dominus Deus semper invisat*: Deut. XI. 11. 12. Denique ipse David: *Omnia à te expectant*: Ps. CIII. 27. Nempe ut intelligamus animata & inanima æquè indigere altore & parente Deo, idque ab ipso utero, ab ipsis initiis; quo nihil est ad literam certius & evidentius.

Auditum mihi facies gaudium & lætitiam, & exultent oſſa quæ confregiſti.

Abſconde faciem tuam à peccatis meis, & omnes iniquitates meas dele.

Cor mundum crea mihi, Deus, & ſpiritum ſtabilem renova in viſceribus meis.

Ne projicias me à facie tuâ, & ſpiritum ſanctum tuum ne auferas à me.

10. Auditui meo dabis gaudium & lætitiam, & exultabunt oſſa humiliata.

11. Averte faciem tuam à peccatis meis, & omnes iniquitates meas dele.

12. Cor mundum crea in me, Deus, & ſpiritum rectum innova in viſceribus meis.

13. Ne projicias me à facie tuâ, & ſpiritum ſanctum tuum ne auferas à me.

10. ***Auditui meo*** . . . auditum mihi facies gaudium . . . Hier. per verbum abſolutionis pronuntiatum, Davidi à Prophetâ, nobis per ſacerdotale miniſterium.

12. *Spiritum rectum innova*... nempe averſus à lege, rectitudinem amiſerat quam reddi petit.

13. *Spiritum ſanctum tuum ne auferas à me.* An ergo peccator habebat Spiritum ſanctum? non enim dicit, Da mihi; ſed, *ne auferas à me :* nempe quòd cùm quiſque ſibi iraſcitur & ſibi diſplicet, Sine dono Spiritûs ſancti non eſt, quamvis veniam deprecetur. Aug. hic.

Jam illud ſancti Job: *Ab infantiâ meâ crevit mecum miſeratio, & de utero matris egreſſa eſt mecum :* quàm ſit verum, neque ad exaggerationem dictum, ſanctus Auguſtinus, ſi legere dignarentur, docuiſſet his verbis: *Ubi autem ſanctus Job affectum miſericordiæ de utero matris ſecum, ſicut commemoras, egreſſum confirmat, & eum putas ut eumdem affectum multum commendaret, hoc dixiſſe, non quòd ita eſſet : cur non, quæſo te, annuimus eſſe quoſdam naturâ miſericordes, ſi naturâ quoſdam non negamus excordes* (*ſtolidos, fatuos*). *Sunt enim*, inquit, *nonnulla congenita, quæ in ætate quâ uſus incipit eſſe rationis, ſicut ipſa ratio incipiunt apparere.* Op. imp. cont. Jul. lib. IV. cap. 129. En noſtrorum ratiunculæ à Juliano Pelagiano pridem allatæ, & à ſancto Auguſtino confutatæ.

De illo autem ſemine, quod eſt ab initio maledictum, ejuſque naturali malitiâ, idem Auguſtinus oſtendit: illud, *Ab initio*, inde primitùs deducendum, ex quo per unum hominem peccatum intravit in mundum, *atque hinc commemoratur*, inquit, *Chananeæ gentis malitia naturalis, cui præter generis humani commune contagium, acceſſerat aliquid ampliùs ex maledictione propheticâ.* Cujus rei radicem explicat per inſita ſeminibus *naturalia jura propaginis*; ex quibus id fiat, ut peccatum originale ſit quibuſdam *magis noxium*, per diverſa ſemina ſcilicet *aggravatum*; atque hinc ſit quarumdam gentium, puta Chananeæ ſingulare maledictum, ac *major malitia naturalis*; eò quòd cum primo illo Adami maledicto ſemine, aliorum quoque ex eo decurrentium venena confluant. Quæ nos quidem, ut oportuit, in pauca contrahimus; ſed ipſe Auguſtinus luculenter evolvit, ejuſdem Op. imperf. lib. III. 11. IV. 126. 128. 133. VI. 22. Unde concludit, quòd non propter exaggerationem, neque propter imitationem, ſed propter generationem dicta eſt eorum malitia naturalis, & ipſi ſemen maledictum ab initio: lib. IV. 130.

Quòd ſi ex Scriptura conſtat, quaſdam eſſe gentes præter commune maledictum, ſingulari titulo maledictas; quid vetat quominùs ſint & aliquæ familiæ, aliqui denique homines ſingulares, quorum cùm major ſit illa ab Adam inſita, ſed aliis cauſis aggravata malitia naturalis, ideò peculiari titulo *alienati ab utero* judicentur; ut nec illa locutio ad exaggerationem pertineat, ſed veram illam quam Auguſtinus aſſeruit, ad peccatum originale, explicet acceſſionem.

Satis ergo conſtat pridem ab Auguſtino ſolutos adverſariorum nodos. Qui autem his omiſſis quæ Catholicæ fidei repugnent, referunt verba Davidis ad inſitam peccandi proclivitatem, ſi, cum eodem Auguſtino aliiſque antiquioribus, confiteri velint proclivitatem eam, hoc eſt concupiſcentiam, illud ipſum eſſe cui peccati *reatus* hæreat; illi, quod optamus, veritate victi, errorem exuent. Vide Auguſtinum Oper. præf. contr. Jul. paſſim: operis verò imperfecti, lib. I. & II, cap. 71.

Redde mihi lætitiam Jesu tui, & spiritu potenti confirma me.

Docebo iniquos vias tuas, & peccatores ad te convertentur.

Libera me de sanguinibus, Deus, Deus salutis meæ : laudabit lingua mea justitiam tuam.

Domine, labia mea aperies, & os meum annuntiabit laudem tuam.

Non enim vis ut victimam feriam; nec holocaustum tibi placet.

Sacrificium Dei spiritus contribulatus; cor contritum & humiliatum, Deus, non despicies.

Benignè fac in voluntate tuâ Sion, & ædificentur muri Jerusalem.

Tunc suscipies sacrificium justitiæ, oblationes, & holocausta; tunc imponent super altare tuum vitulos.

14. Redde mihi lætitiam salutaris tui, & spiritu principali confirma me.

15. Docebo iniquos vias tuas, & impii ad te convertentur.

16. Libera me de sanguinibus, Deus, Deus salutis meæ, & exultabit lingua mea justitiam tuam.

17. Domine, labia mea aperies, & os meum, annuntiabit laudem tuam.

18. Quoniam si voluisses sacrificium, dedissem utique; holocaustis non delectaberis.

19. Sacrificium Deo spiritus contribulatus; cor contritum & humiliatum, Deus, non despicies.

20. Benignè, fac, Domine, in bonâ voluntate tuâ Sion; ut ædificentur muri Jerusalem.

21. Tunc acceptabis sacrificium justitiæ, oblationes & holocausta; tunc imponent super altare tuum vitulos.

14. *Spiritu principali* : potenti : Hier. spontaneo. Heb. *Nedibah*, quod, voluntariè, Ps. LIII. 8. Nota hîc spiritum rectum, qui est vera justitia; Spiritum sanctum, quo justitia in homine jam ad se redeunte inchoatur; spiritum principalem, quo acceptâ veniâ jam securus ac firmus, non modò in justitiâ perseverat, sed etiam cæteros docet, ut sequentia demonstrant. Aug. hîc.

16. *De sanguinibus* : plurali numero; à reatu multiplicis cædis, nec tantùm Uriæ, verùm etiam commilitonum ejus, qui ut ipse caderet, ad iniquum certamen, atque ad necem certam, missi sunt. II. Reg. XI. 15. 20. 21. A tantarum ergo cædium, quæ, continuo velut clamore, Davidis sanguinem reposcebant, reatu & horrore liberari petit. *Exultabit*... laudabit lingua mea : Hier.

18. *Quoniam si voluisses*... non enim vis, &c. Hier. non id nunc à me peccatore requiris : quâ voce sanctus David significat vetera sacrificia per se non esse Deo placita, ac tandem oblineranda.

19. *Contritum & humiliatum*; confractum & contritum : Heb.

20. *Benignè fac*... benefac Sioni, & muros Jerusalem ædifica : metuit ne suo scelere civitas ab ipso aucta & partim condita, pereat.

PSALMUS LI. INCREPATORIUS.

In personâ Doëg, iniquos dolis suis superbientes increpat, & suo exemplo confundit.

VERSIO S. HIERONYMI.

Victori, eruditio David; cùm venit Doëg Idumæus, & annuntiavit Saül, & dixit ei: Venit David in domum Achimelech.

QUid gloriatis, in malitiâ potens? misericordiâ Dei totâ die.

Insidias cogitavit lingua tua; quasi novacula acuta faciens dolum.

Dilexisti malum magis quàm bonum; mendacium magis quàm loqui justitiam, Semper.

Dilexisti omnia verba ad devorandum linguam dolosam.

Sed Deus destruet te, in sempiternum terrebit te, & evellet de tabernaculo, & eradicabit te de terra viventium, Semper.

Videbunt justi, & timebunt, & super eum ridebunt.

VERSIO VULGATA.

1. In finem, intellectus David.

2. Cùm venit Doëg Idumæus, & nuntiavit Saüli: Venit David in domum Achimelech. (*I. Reg.* 22. 9.)

3. QUid gloriaris in malitiâ, qui potens es in iniquitate?

4. Totâ die injustitiam cogitavit lingua tua; sicut novacula acuta fecisti dolum.

5. Dilexisti malitiam super benignitatem; iniquitatem magis quàm loqui æquitatem.

6. Dilexisti omnia verba præcipitationis, lingua dolosa.

7. Propterea Deus destruet te in finem; evellet te, & emigrabit te de tabernaculo tuo, & radicem tuam de terra viventium.

8. Videbunt justi, & timebunt, & super eum ridebunt, & dicent; 9. Ecce

---

2. *Doëg Idumæus:* in aulâ Saülis vir primarius, potentissimus, quippe Pastorum: I. Reg. XXI. 7. atque inter servos ejus primus XXII. 9. Quo indice cùm accepisset Saül egregiè exceptum esse Davidem ab Achimelech Sacerdote, ipsum, atque universam ejus familiam interfici jussit. Quod facinus cùm satellites horruissent, Doëg Idumæus eorum supplevit vicem. Itaque octoginta quinque Sacerdotes cæsi; Nobe eorum urbs excisa, universis civibus interfectis. Ibid. 17. 18. 19.

3. *Quid gloriaris* ... Sensus planus; sic autem est in Heb. quid gloriaris, ô tu qui es potens? Misericordia Dei totâ die: Hier. non tecum, sed cum sanctis est; & ita Ch.

4. *Sicut novacula acuta* ... quæ cùm tangere leniter & tantùm radere videretur, altè infigitur, ac velut blandiendi specie vulnerat: ita Doëg cum Achimelech in tabernaculo Domini amicitiæ pietatisque specie versatus, fœdo indicio viros optimos prodidit. I. Reg. XXI. 7. XXII. 9.

6. *Præcipitationis:* absorptionis, demersionis: καταποντισμοῦ 70. ad devorandum: Hier. Cujus quippe consiliis manuque, tot egregii viri, tantaque urbs perierit. *Lingua dolosa:* ô lingua dolosa! Heb. linguam dolosam: Hier. 70. supp. dilexisti.

7. *In finem:* in sempiternum. *Evellet te* ... comparatione ductâ ab arbore excisâ: & nota vim verborum: *Emigrabit te:* amovebit, abradet, Heb. delebit, excidet, ne trunco quidem relicto, denique eradicabit.

8. *Et dicent:* deest Heb. sed subintelligendum.

9. *Divitiarum suarum:* Erat enim Doëg locupletissimus. Vid. argum. *In vanitate sua:* privatè; Heb.

Ecce vir qui non posuit Deum fortitudinem suam; sed speravit in multitudine divitiarum suarum; confortatus est in insidiis suis.

Ego autem sicut oliva virens in domo Dei; speravi in misericordiâ Dei in seculum sempiternum.

Confitebor tibi in seculum, quoniam fecisti, & expectabo nomen tuum, quoniam bonum in conspectu sanctorum tuorum.

homo, qui non posuit Deum adjutorem suum;

Sed speravit in multitudine divitiarum suarum, & prævaluit in vanitate suâ.

10. Ego autem sicut oliva fructifera in domo Dei, speravi in misericordiâ Dei in æternum, & in seculum seculi.

11. Confitebor tibi in seculum quia fecisti, & expectabo nomen tuum, quoniam bonum est in conspectu sanctorum tuorum.

10. *Ego autem sicut oliva:* non ut Doëg arbor excisa, sed fructifera, virens: Hier.

PSALMUS LII. MORALIS.

Vide *Ps.* XIII. *cui hic simillimus, nonnullis additis quibus David cæsum Rabsacis exercitum & Jerusalem obsidione liberatam præcinere videatur. Theodor.* Vide ℣. 6. & 7. *Nec mirum hæc prædixisse Davidem, quæ propter ipsum futura essent:* Protegam enim hanc urbem, dicit Dominus, propter David servum meum. *IV. Reg.* XIX. 34.

VERSIO S. HIERONYMI.

Victori, per chorum eruditio David.

Dixit stultus in corde suo, Non est Deus; corrupti sunt & abominabiles facti sunt iniquitate, non est qui faciat bonum.

Deus de cœlo prospexit super filios hominum, ut videret, si esset intelligens, requirens Deum.

Omnes aversi sunt, pariter adhæserunt; non est qui faciat bonum, non est usque ad unum.

Numquid non cognoverunt qui ope-

VERSIO VULGATA.

In finem, 1. Pro Maëleth intelligentiæ David.

Dixit insipiens in corde suo, Non est Deus.

2. Corrupti sunt, & abominabiles facti sunt in iniquitatibus; non est qui faciat bonum.

3. Deus de cœlo prospexit super filios hominum; ut videat si est intelligens, aut requirens Deum.

4. Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt; non est qui faciat bonum, non est usque ad unum.

5. Nonne scient omnes qui operan-

1. *Pro Maëleth:* per chorum: Hier. ita Theodot. & Symm. ex Theodor. *Dixit insipiens . . . Non est Deus.* Sic ille Rabsaces: *Nec conturbet vos Ezechias, dicens: Dominus liberabit nos . . . Ubi est Deus Emath & Arphad? . . . Quis est ex omnibus diis terrarum istarum qui eruerit terram suam de manu meâ, ut eruat Dominus Jerusalem de manu meâ?* Isa. XXXVI. 18. 19. 20.

rantur iniquitatem, qui comedunt populum meum ut cibum panis; Deum non invocaverunt.

Ibi timuerunt timore, ubi non est timor; quoniam Deus dispersit ossa circumdantium te; confunderis, quia Deus projecit eos.

Quis dabit ex Sion salutare Israël; cùm reduxerit Deus captivitatem populi sui, exultabit Jacob, lætabitur Israël.

tur iniquitatem, qui devorant plebem meam ut cibum panis?

6. Deum non invocaverunt; illic trepidaverunt timore, ubi non erat timor.

Quoniam Deus dissipavit ossa eorum qui hominibus placent; confusi sunt, quoniam Deus sprevit eos.

7. Quis dabit ex Sion salutare Israël; cùm converterit Deus captivitatem plebis suæ, exultabit Jacob, & lætabitur Israël.

6. *Eorum qui hominibus placent.* Sensus planus: cùm Deo, non hominibus placere nos oporteat. Sed aliter Hier. ossa circumdantium te: castra metantium circa te Aqu. & Symm. ex Theodor. Est autem pronomen *te* femininum in Heb. unde ad Sion vel Jerusalem referendum. *Confusi sunt*: confunderis: Hier. verbum masc. jam ad hostem sermone converso. Alii ex Heb. pudore affecisti: supp. hostes tuos, ô Israël! de quo ℣. seq. Quæ quidem egregiè conveniunt Rabsacis excidio, & Jerusalem ab obsidione liberatæ.

7. *Quis dabit ex Sion* ... quis dabit ut ex Sion salus universi Israëlis incipiat, & inde annuntietur per omnes urbes? Supple, Deus hoc dabit: & ita contigit. IV. Reg. XIX. Isa. XXXVII.

PSALMUS LIII. MORALIS.

Deus suorum custos & vindex.

VERSIO S. HIERONYMI.

Victori in Psalmis, eruditio David; quandò venerunt Ziphæi, & dixerunt Saül; Nonne David abscons ditus est apud nos?

DEus, in nomine tuo salva me, & in fortitudine tuâ ulciscere me.

Deus, exaudi orationem meam; auribus percipe verba oris mei.

Quia alieni insurrexerunt adversùm me, & fortes quæsierunt animam meam, & non proposuerunt Deum in conspectu suo, Semper.

VERSIO VULGATA.

In finem, 1. In carminibus intellectus David.

2. Cùm venissent Ziphæi, & dixissent ad Saül: Nonne David absconditus est apud nos? (*I. Reg. 23. 19. & 26. 1.*)

3. DEus, in nomine tuo salvum me fac, & in virtute tuâ judica me.

4. Deus, exaudi orationem meam; auribus percipe verba oris mei.

5. Quoniam alieni insurrexerunt adversùm me, & fortes quæsierunt animam meam, & non proposuerunt Deum ante conspectum suum.

5. *Alieni*: id est, hostes. Ch. legit, superbi: *Zedim* pro *Zarim*: apice immutato.

7. *Averte mala*: reddè malum: Hier.

Ecce Deus auxiliabitur mihi; Dominus ſuſtentans animam meam.

Redde malum inſidiatoribus meis; in veritate tuâ diſperde eos.

Voluntariè ſacrificabo tibi; confitebor nomini tuo, Domine, quoniam bonum eſt.

Quoniam ex omni tribulatione liberavit me, & inimicos meos vidit oculus meus.

6. Ecce enim Deus adjuvat me, & Dominus ſuſceptor eſt animæ meæ.

7. Averte mala inimicis meis, & in veritate tuâ diſperde illos.

8. Voluntariè ſacrificabo tibi, & confitebor nomini tuo, Domine, quoniam bonum eſt.

9. Quoniam ex omni tribulatione eripuiſti me, & ſuper inimicos meos deſpexit oculus meus.

PSALMUS LIV. DEPRECATORIUS.

David fugiens Abſalom & Achitophel: II. Reg. xv.
Vide Pſ. III. LXIX. LXX.

VERSIO S. HIERONYMI.

Victori in Pſalmis, eruditio David.

EXaudi, Deus, orationem meam, & ne deſpicias deprecationem meam.

Attende mihi, & exaudi me; humiliatus ſum in meditatione meâ, & conturbatus,

A voce inimici, à facie perſequentis impii: quoniam projecerunt ſuper me iniquitatem, & in furore adverſabantur mihi.

Cor meum doluit in vitalibus meis, & terrores mortis ceciderunt ſuper me.

Timor & tremor venit ſuper me, & operuit me caligo.

Et dixi; Quis dabit mihi pennas columbæ, ut volem & requieſcam?

VERSIO VULGATA.

1. In finem, In carminibus intellectus David.

2. EXaudi, Deus, orationem meam, & ne deſpexeris deprecationem meam: 3. Intende mihi, & exaudi me.

Contriſtatus ſum in exercitatione meâ, & conturbatus ſum, 4. A voce inimici, & à tribulatione peccatoris.

Quoniam declinaverunt in me iniquitates; & in irâ moleſti erant mihi.

5. Cor meum conturbatum eſt in me, & formido mortis cecidit ſuper me.

6. Timor & tremor venerunt ſuper me, & contexerunt me tenebræ.

7. Et dixi; Quis dabit mihi pennas ſicut columbæ, & volabo, & requieſcam.

3. *Contriſtatus ſum*... humiliatus ſum in meditatione meâ: Hier. tot adverſis vexatus, ac velut abjectâ ſpe.

4. *A tribulatione peccatoris:* à facie perſequentis impii: Hier. ſcilicet Achitophel.

Declinaverunt...... projecerunt ſuper me: Hier. id eſt, mihi iniquitatem objiciunt; vel comminiſcuntur in me conſilium iniquũ.

7. *Quis dabit mihi pennas ſicut columbæ?*.. Sic enim David ad ſuos; *Surgite, fugiamus;*

Ut procul abeam, & commorer in deserto, Semper.

Festinabo ut salver à spiritu tempestatis & turbinis.

Præcipita, Domine, divide linguas eorum.

Quoniam vidi iniquitatem, & contradictionem in civitate.

Die & nocte circumeuntes muros ejus; scelus & dolor in medio ejus.

Insidiæ in vitalibus ejus, & non recedit de plateis ejus damnum & fraudulentia.

Non enim inimicus exprobravit mihi ut sustineam; neque is qui oderat, super me magnificatus est, ut abscondar ab eo.

Sed tu homo unanimis meus, dux meus, & notus meus.

Qui simul habuimus dulce secretum, in domo Dei ambulavimus in terrore.

8. Ecce elongavi fugiens, & mansi in solitudine.

9. Expectabam eum, qui salvum me fecit à pusillanimitate spiritûs, & tempestate.

10. Præcipita, Domine, divide linguas eorum; quoniam vidi iniquitatem, & contradictionem in civitate.

11. Die ac nocte circumdabit eam super muros ejus iniquitas, & labor in medio ejus, 12. Et injustitia.

Et non defecit de plateis ejus usura, & dolus.

13. Quoniam si inimicus meus maledixisset mihi, sustinuissem utique.

Et si is, qui oderat me, super me magna locutus fuisset, abscondissem me forsitan ab eo.

14. Tu verò homo unanimis, dux meus, & notus meus.

15. Qui simul mecum dulces capiebas cibos; in domo Dei ambulavimus cum consensu.

neque enim erit nobis à facie effugium Absalom: festinate egredi, ne forte veniens occupet nos. II. Reg. xv. 14.

8. *Elongavi :* procul abeam : Hier. *In solitudine*; quò David fugiebat : ibid. 23. 28.

9. *Expectabam eum* .... Deum qui mihi erexit animum. Aliter Hier. festinabo ut salvet; ut suprà ℣. 7. *A pusillanimitate spiritûs* ... à spiritu : id est, vento tempestatis & turbinis : Idem Hier.

10 *Præcipita :* demerge in profundum; καταπόντισον. *Divide linguas :* sint eorum varia consilia. Allusio ad Babel : convenit quod ait ipse David, II. Reg. xv. 31. *Infatua, quæso, Domine, consilium Achitophel. Contradictionem :* jam enim video illos inter se divisos, scissaque studia inter Chusaï & Achitophel; ab hoc tandem discessum, unde partibus pernicies : II. Reg. xvii. *In civitate :* In Hebron perfidâ civitate, quò Absalom suos vocaverat, ubi regnabat. II. Reg. xv. 8. 11.

11. *Die ac nocte circumdabit eam* ... circumeuntes muros ejus : Hier. supp. inimici mei; custodiæ & vigiliæ circum : urbem obeunt milites : hic sensus clauditur. *Iniquitas & labor* .... scelus & dolor in medio ejus : Hier. Labor autem sive dolor sceleris comes.

12. *Et injustitia :* addit Heb. in medio ejus : ut suprà. *Usura & dolus :* vicinæ res, *non defecit de plateis ejus :* negotiosissima civitas, sed pessimis dedita negotiis; ubi tanta undique concursatio, sed avaritiæ fraudisque causâ. Vide autem inter mores perditæ atque impiæ civitatis usuram disertè notatam. Summa hæc, non Dei, non hominum, non legum, non fraternæ caritatis respectus ullus.

14. *Homo unanimis :* tu Achitophel, olim amicissimus. *Dux meus :* præceptor qui docuisti me : Ch. cujus consiliis agebam omnia.

15. *Mecum dulces capiebas cibos :* en familiaritas & convictus : at Hier. simul habuimus dulce secretum; cui arcana omnia committebam; tanta fiducia ac familiaritas inerat. *In domo Dei* ... *cum consensu* : in strepitu : Heb. tumultu, festinatione, magnâ populi frequentiâ; rerum humanarum ac divinarum inter nos summa societas.

Veniat

Veniat mors super eos, descendant in infernum viventes; quoniam nequitiæ in congregatione eorum, & in medio eorum.

Ego ad Dominum clamabo, & Dominus salvabit me.

Vespere, & manè, & meridie loquar & resonabo, & exaudiet vocem meam.

Redimet in pace animam meam, ab appropinquantibus mihi; multi enim fuerunt adversùm me.

Exaudiet Deus, & humiliabit eos, qui judex est ab initio, Semper. Non enim mutantur, neque timent Deum.

Extendit manum suam ad pacifica; contaminabit pactum suum.

Nitidius butyro os ejus: pugnat autem cor illius; molliores sermones ejus oleo, cùm sint lanceæ.

Projice super Dominum caritatem tuam, & ipse enutriet te; non dabit in æternum fluctuationem justo.

Tu autem, Deus, deduces eos in puteum interitûs; viri sanguinum & dolosi non dimidiabunt dies suos; Ego autem fiduciam habeo tuî.

16. Veniat mors super illos; & descendant in infernum viventes:

LIBER PSALMORUM.

Quoniam nequitiæ in habitaculis eorum, in medio eorum.

17. Ego autem ad Deum clamavi, & Dominus salvabit me.

18. Vesperè, & manè, & meridie narrabo & annuntiabo, & exaudiet vocem meam.

19. Redimet in pace animam meam ab his qui appropinquant mihi; quoniam inter multos erant mecum.

20. Exaudiet Deus, & humiliabit illos, qui est ante secula.

Non enim est illis commutatio, & non timuerunt Deum: 21. Extendit manum suam in retribuendo.

Contaminaverunt testamentum ejus, 22. Divisi sunt ab irâ vultus ejus: & appropinquavit cor illius.

Molliti sunt sermones ejus super oleum, & ipsi sunt jacula.

23. Jacta super Dominum curam tuam, & ipse te enutriet; non dabit in æternum fluctuationem justo.

24. Tu verò, Deus, deduces eos in puteum interitûs.

Viri sanguinum, & dolosi non dimidiabunt dies suos: ego autem sperabo in te, Domine.

19. *Ab his qui appropinquant mihi:* ab amicis olim, sed nunc perfidis! At Heb. ab impugnantibus. *Quoniam inter multos:* inter cæteros familiares à meo latere non discedebant: at Heb. *plures mecum erant quàm cum illis:* Deo protegente & angelis circumstantibus: atque invisibili exercitu, qualem ministro suo trepido ac desperanti ostendit Eliseus. IV. Reg. VI. 16.

20. *Non enim est illis commutatio:* non mutantur: Hier. Malè agere perseverant, neque ullus rationi locus.

21. *Extendit manum suam in retribuendo:* Deus vindex, scilicet: at Hier. Extendit manum suam ad pacifica, impius, pacis & amicitiæ simulator; clariùs, ad pacificos: consociatis dexteris cum iis quibuscum pacem colebat, ut me communi operâ malè perderent. *Contaminavit testamentum ejus:* contaminabit pactum suum: Hier. id est, fidem, quam mihi dederat, fregit.

22. *Divisi sunt ab irâ.* Leniora butyro verba oris ejus, & bellum cor ejus; molliores sermones ejus oleo; & ipsi, stricti gladii, Heb. consonat Hier.

24. *Non dimidiabunt dies suos;* non pervenient ad medium justæ ætatis.

PSALMUS LV. DEPRECATORIUS.

VERSIO S. HIERONYMI.

Victori, pro columbâ mutâ, eò quòd procul abierit David humilis & simplex, quandò tenuerunt eum Allophyli in Geth.

MIserere meî, Deus, quoniam conculcavit me homo; totâ die pugnans tribulavit me.

Conculcaverunt me insidiatores mei totâ die; multi enim qui pugnant contra me altissimè.

Quâcumque die territus fuero, ego in te confidam.

In Deo laudabo verbum ejus, in Deo speravi; non timebo quid faciat mihi caro.

Totâ die sermonibus me affligebant; contra me omnes cogitationes eorum in malum.

Congregabuntur absconditè, plantas meas observabunt; expectantes animam meam.

Quia nullus est salvus in eis; in furore populos detrahet Deus.

VERSIO VULGATA.

In finem, 1. Pro populo, qui à Sanctis longè factus est David in tituli inscriptionem, cùm tenuerunt eum Allophyli in Geth. (*I. Reg. 21. 12.*)

2. MIserere meî, Deus, quoniam conculcavit me homo; totâ die impugnans tribulavit me.

3. Conculcaverunt me inimici mei totâ die; quoniam multi bellantes adversùm me.

4. Ab altitudine diei timebo; ego verò in te sperabo.

5. In Deo laudabo sermones meos, in Deo speravi; non timebo quid faciat mihi caro.

6. Totâ die verba mea execrabantur; adversùm me omnes cogitationes eorum, in malum.

7. Inhabitabunt & abscondent; ipsi calcaneum meum observabunt.

Sicut sustinuerunt animam meam,
8. Pro nihilo salvos facies illos; in irâ populos confringes.

---

1. *Pro populo, qui à Sanctis* (à Sanctuario) *longè factus est*: quod fortè accommodatus fuerit Psalmus populo inter gentes exuli tempore captivitatis: at Hier. pro columbâ mutâ; quod initium notæ cantilenæ. *In tituli inscriptionem*; ad rei memoriam: hæc autem verba habet Heb. hîc & in quatuor psalmis sequentibus: quâ de re vid. Tit. Ps. xv. *Allophyli in Geth*: Philistæi sub Rege Achis. I. Reg. xxi. 10. Vide titulum Psalmi xxxiii. de eodem argumento conscripti.

2. *Conculcavit me homo*: Saül scilicet.

3. 4. *Multi bellantes . . . ab altitudine.* altissimè: Hier. Tanquam ab excelso loco me oppugnant; hæc ad tertium ℣. pertinent. Ad quartum verò, quâcumque die timebo: Hier. *In te sperabo*: neque eo seciùs confidam tibi tot inter terrores.

5. *In Deo laudabo sermones meos*: sensus obvius; in sermonibus meis id unum laudabo, quòd ad Deum referantur: at planiùs Hier. In Deo laudabo verbum ejus; Deum laudabo propter verbum suum.

6. *Verba mea execrabantur*: sermonibus me affligebant: Hier.

7. *Inhabitabunt & abscondent*: congregabuntur absconditè; Hier. *Calcaneum meum observabunt*: insidiosè agent serpentis instar, de quo scriptum est: *Et tu insidiaberis calcaneo ejus.* Gen. III. 15. *Sicut sustinuerunt*: expectantes animam meam: Hier. vitæ meæ insidiantes.

8. *Pro nihilo salvos facies*: quia nullus est salvus in eis: Hier. nulla eis ab irâ tuâ salus. *Populos confringes*: populos dejicies, ô Deus; vox *Deus*, ad ℣. 8. revocanda, Hier.

Secretoria mea numerasti, pone lacrymam meam in conspectu tuo: sed non in narratione tuâ.

Tunc convertentur inimici mei retrorsùm, in quâcumque die invocavero: hoc scio quia Deus meus es.

In Deo laudabo verbum: in Domino prædicabo sermonem.

In Deo speravi: non timebo quid faciat homo mihi.

In me sunt, Deus, vota tua: reddam gratiarum actiones tibi.

Quia eripuisti animam meam de morte, & pedes meos de lapsu: ut ambulem coram Deo in lumine viventium.

Deus, 9. Vitam meam annuntiavi tibi: posuisti lacrymas meas in conspectu tuo:

Sicut & in promissione tuâ: 10. Tunc convertentur inimici mei retrorsùm:

In quâcumque die invocavero te; ecce cognovi quoniam Deus meus es.

11. In Deo laudabo verbum, in Domino laudabo sermonem: in Deo speravi; non timebo quid faciat mihi homo.

12. In me sunt, Deus, vota tua, quæ reddam laudationes tibi.

13. Quoniam eripuisti animam meam de morte, & pedes meos de lapsu: ut placeam coram Deo in lumine viventium.

9. *Vitam meam annuntiavi tibi:* fugam meam numerasti: Heb. Nosti quoties ad fugam adactus sum. *Posuisti lacrymas meas...* Ingentis solatii est quòd flentem respiciat, neque id tantùm, sed addendum istud, *sicut & in promissione tuâ.* Nonne & in libro tuo? Heb. supple, posuisti lacrymas meas, quod est non tantùm considerantis, sed etiam studiosè numerantis, & sæpe reminiscentis, ne usquam excidant animo.

12. *In me sunt, Deus, vota tua:* vota tibi nuncupavi. *Quæ*, abundat. *Reddam laudationes:* gratiarum actiones: Hier. Vota nuncupata reddam.

PSALMUS LVI. DEPRECATORIUS.

Deus, omni ope destituto, certus è cœlo auxiliator.

Versio S. Hieronymi.

Victori, ut non disperdas David humilem & simplicem, quandò fugit à facie Saül in speluncam.

Miserere meî, Deus, miserere meî; quoniam in te speravit anima mea, in umbrâ alarum tuarum sperabo, donec transeant insidiæ.

Invocabo Deum altissimum, Deum ultorem meum.

Versio Vulgata.

In finem, 1. Ne disperdas David in tituli inscriptionem, cùm fugeret à facie Saül in speluncam. (*II. Reg. 22. 1. & 24. 4.*)

2. Miserere meî, Deus, miserere meî; quoniam in te confidit anima mea.

Et in umbrâ alarum tuarum sperabo, donec transeat iniquitas.

3. Clamabo ad Deum altissimum, Deum qui benefecit mihi.

1. *Ne disperdas:* me scilicet. Titulus frequens, quò admonemur psalmum pertinere ad amoliendam iram Dei.

2. *Transeat iniquitas:* insidiæ: Hier.

3. *Deum qui benefecit mihi:* ultorem meum: Idem.

LIBER PSALMORUM.

Mittet de cœlo, & salvabit me, exprobrabit conculcantibus me, Semper.	4. Misit de cœlo, & liberavit me; dedit in opprobrium conculcantes me.
Mittet Deus misericordiam suam, & veritatem suam.	1. Misit Deus misericordiam suam, & veritatem suam, 5. Et eripuit animam
Anima mea in medio leonum dormivit ferocientium; filii hominum, dentes eorum lanceæ & sagittæ, & lingua eorum gladius acutus.	meam de medio catulorum leonum: dormivi conturbatus. Filii hominum, dentes eorum arma & sagittæ: & lingua eorum gladius acutus.
Exaltare super cœlos, Deus, in omni terrâ gloria tua.	6. Exaltare super cœlos, Deus, & in omnem terram gloria tua.
Rete paraverunt gressibus meis, ad incurvandam animam meam:	7. Laqueum paraverunt pedibus meis, & incurvaverunt animam meam.
Foderunt ante me foveam, ceciderunt in medium ejus, Semper.	Foderunt ante faciem meam foveam, & inciderunt in eam.
Paratum cor meum, Deus, paratum cor meum; cantabo & psallam.	8. Paratum cor meum, Deus, paratum cor meum: cantabo, & psalmum dicam.
Surge, gloria mea, surge, psalterium, & cithara; surgam manè.	9. Exurge, gloria mea, exurge psalterium & cithara: exurgam diluculo.
Confitebor tibi in populis, Domine: cantabo tibi in gentibus.	10. Confitebor tibi in populis, Domine, & psalmum dicam tibi in gentibus.
Quia magna usque ad cœlos misericordia tua, & usque ad nubes veritas tua.	11. Quoniam magnificata est usque ad cœlos misericordia tua, & usque ad nubes veritas tua.
Exaltare super cœlos, Deus: in omni terrâ gloria tua.	12. Exaltare super cœlos, Deus; & super omnem terram gloria tua.

4. *Misit de cœlo: misericordiam*... ut est in sequentibus, ad me liberandum, alibi: misit è cœlo auxiliatricem manum. Ps. XVII. 17.

5. *Animam meam*... *dormivi conturbatus.* Quæ enim requies agenti inter leones? At Hier. anima mea in medio leonum dormivit ferocientium; tanta ex fiduciâ in Deum securitas inerat. *Arma:* lancea: Heb.

7. *Et incurvaverunt*... ad incurvandam: Hier. Ad prosternendum me.

8. *Paratum cor meum.* Vide initium Ps. CVII.

9. *Gloria mea:* lingua; ut sæpe aliàs. Vide Ps. XV. 9. Act. II. 26.

PSALMUS LVII.

MORALIS, INCREPATORIUS.

In aſſentatores Saülis.

VERSIO S. HIERONYMI.

Victori, ut non diſperdas David humilem & ſimplicem.

SI verè utique juſtitiam loquimini: recta judicate, filii hominum.

Etenim in corde iniquitates operamini in terrâ: iniquitates manus veſtræ appendunt.

Alienati ſunt peccatores à vulvâ, erraverunt ab utero, loquentes mendacium.

Furor eorum ſicut furor ſerpentis; ſicut reguli ſurdi obturantis aurem ſuam.

Ut non audiat vocem murmurantium; nec incantatoris incantationes callidas.

Deus, excute dentes eorum ex ore eorum: molares leonum confringe, Domine.

Diſſolvantur quaſi aquæ quæ de-

VERSIO VULGATA.

In finem, 1. Ne diſperdas David in tituli inſcriptionem.

2. SI verè utique juſtitiam loquimini: recta judicate, filii hominum.

3. Etenim in corde iniquitates operamini: in terrâ injuſtitias manus veſtræ concinnant.

4. Alienati ſunt peccatores à vulvâ, erraverunt ab utero, locuti ſunt falſa.

5. Furor illis ſecundùm ſimilitudinem ſerpentis; ſicut aſpidis ſurdæ, & obturantis aures ſuas,

6. Quæ non exaudiet vocem incantantium, & venefici incantantis ſapienter.

7. Deus conteret dentes eorum in ore ipſorum: molas leonum confringet Dominus.

8. Ad nihilum devenient tanquam

2. *Si verè* . . . Senſus Vulgatæ planus, quem ſequitur Hier. Invehitur autem graviſſimè in eos, qui de juſtitiâ multa & præclara locuti, eam contemnunt in judiciis: at Heb. eodem ferè ſenſu, ſed vehementiùs: num verò, ô congregatio, *juſtitiam loquimini?* num recta judicatis, filii hominum? Cùm enim videat vix ullum eſſe juſtitiæ in totâ civitate locum, non ſingulares homines, ſed univerſam congregationem appellat; quaſi diceret; cur vobis juſtitia in ore eſt? cur inane tantùm nomen ejus?

3. *In corde* . . . Non tantùm cogitatis iniqua, ſed opere completis.

4. *Alienati ſunt peccatores à vulvâ.* Ab ipsâ nativitate errant, peſſimis exemplis & præceptis inſtituti.

5. *Furor.* Alii, venenum. *Secundùm ſimilitudinem ſerpentis.* Veneni ſerpentis: Heb. Venenata lingua; venenatus ipſe halitus ipſum aërem inficit; corrupta omnia.

6. *Quæ non exaudiet.* Ut non audiat, &c. Hier. Comparatio ducta ex vulgari opinione. Ne audire quidem volunt quod eos poſſit à ſcelere revocare. *Incantantis ſapienter.* Ex artis occultis, id enim eſt ſapienter, ſecundùm Hebræos.

7. *Conteret.* Excute: Hier. *Molas leonum:* dentes molares; vim hominum crudelium.

fluunt : intendit arcum suum donec contetantur.

Quasi vermis tabefactus pertranseant : quasi abortivum mulieris quod non vidit solem.

Antequàm crescant spinæ vestræ in rhamnum : quasi viventes, quasi in irâ tempestas rapiet eos.

Lætabitur justus cùm viderit ultionem ; pedes suos lavabit in sanguine impii.

Et dicet homo, Verè est fructus justo : verè est Deus judicans in terrâ.

aqua decurrens : intendit arcum suum donec infirmentur.

9. Sicut cera, quæ fluit, auferentur : supercecidit ignis, & non viderunt solem.

10. Priusquàm intelligerent spinæ vestræ rhamnum ; sicut viventes, sic in irâ absorbet eos.

11. Lætabitur justus cùm viderit vindictam : manus suas lavabit in sanguine peccatoris.

12. Et dicet homo ; Si utique est fructus justo : utique est Deus judicans eos in terrâ.

8. *Intendit arcum suum :* Deus scilicet.

9. *Sicut cera....* Quasi vermis tabefactus, &c. Hier. *Supercecidit...* Quasi abortivum mulieris, &c. Idem. In Vulgatâ autem, ignis intelligendus, ira Dei quâ impii consumantur.

10. *Priusquàm intelligerent :* antequam crescant, &c. Totus versus ex Hier. Priusquàm malitia vestra mihi noceat ; tunc cùm vigere incipit, dissipabitur.

11. *Manus suas lavabit :* tinget. *In sanguine peccatoris :* ulciscendo eum. Pedes suos : Hier. proculcatis hostium cadaveribus, in suo sanguine volutatis. Tanta erit ultio. Totum autem hoc, idem est, ac si diceret, lætabitur impiorum interitu. Sic Psalm. LXVII. 24. *Ut intingatur pes tuus in sanguine.* Quod ait non illudens peccatori, sed divinæ providentiæ cernens effectus. Theodor.

PSALMUS LVIII.

DEPRECATORIUS : PROPHETICUS.

VERSIO S. HIERONYMI.

Victori, ut non disperdas David humilem & simplicem, quandò misit Saül, & custodierunt domum, ut occiderent eum.

ERue me de inimicis meis, Deus meus, & à resistentibus mihi protege me.

Libera me ab operariis iniquitatis, & à viris sanguinum salva me.

Quia ecce insidiati sunt animæ meæ, congregantur adversùs me fortissimi ;

VERSIO VULGATA.

In finem, 1. Ne disperdas, David in tituli inscriptionem, quandò misit Saül, & custodivit domum ejus, ut eum interficeret. (*I. Reg.* 19. 11.)

2. ERipe me de inimicis meis, Deus meus : & ab insurgentibus in me libera me.

3. Eripe me de operantibus iniquitatem : & de viris sanguinum salva me.

4. Quia ecce ceperunt animam meam : irruerunt in me fortes.

4. *Ceperunt...* Insidiati sunt animæ meæ ; Hier. *Irruerunt :* congregantur ; Idem.

absque iniquitate meâ, & absque peccato meo, Domine.

Non egi iniquè, & illi currunt & præparantur : surge ex adverso pro me, & respice.

Et tu, Domine, Deus exercituum, Deus Israël, evigila ut visites omnes gentes : non miserearis universis qui operantur iniquitatem, Semper.

Revertantur ad vesperam, & latrent ut canes, & circumeant civitatem.

Ecce loquuntur in ore suo, gladii in labiis eorum : quasi nemo audiat.

Tu autem, Domine, deridebis eos; subsannabis omnes gentes.

Fortitudinem meam ad te servabo : quoniam tu, Deus, elevator meus.

Dei mei misericordia præveniet me ; Deus ostendit mihi insidiatores meos.

Ne occidas eos, ne forte obliviscantur populi mei : disperge eos in fortitudine tuâ, & destrue eos, pro-

5. Neque iniquitas mea, neque peccatum meum, Domine : sine iniquitate cucurri, & direxi.

6. Exurge in occursum meum, & vide : & tu, Domine, Deus virtutum, Deus Israël.

Intende ad visitandas omnes gentes ; non miserearis omnibus, qui operantur iniquitatem.

7. Convertentur ad vesperam, & famem patientur ut canes, & circuibunt civitatem.

8. Ecce loquentur in ore suo, & gladius in labiis eorum : quoniam quis audivit ?

9. Et tu, Domine, deridebis eos : ad nihilum deduces omnes gentes.

10. Fortitudinem meam ad te custodiam, quia, Deus, susceptor meus es :

11. Deus meus, misericordia ejus præveniet me.

12. Deus ostendet mihi super inimicos meos, ne occidas eos ; nequando obliviscantur populi mei.

5. *Neque iniquitas* . . . . . supple, ulla est. *Cucurri & direxi*, ad æquum gressus meos. At Hier. De inimicis ; illi currunt & præparantur, accingunt se ut me subvertant.

6. *Exurge in occursum meum :* Ex adverso pro me : Idem. *Omnes gentes.* Non in me tantùm intende, sed in omnes oppressos, quâcumque terrarum ; id enim te decet orbis universi judicem. Sic decet calamitosos, ex ipso miseriæ suæ sensu, pro omnibus æquè laborantibus, supplicare.

7. *Convertentur :* revertantur : Hier. Percussores quos mihi Saül summiserat, tanquam canes amissâ prædâ. *Famem patientur :* latrent : Hier. *Circuibunt civitatem :* ut me deprehendant.

8. *Loquentur :* petent, interrogabunt quoscumque occurrentes. *Quis audivit ?* ubi lateat David. *& gladius in labiis eorum.* Hæc voce sanguinariâ ab omnibus quærent.

9. *Ad nihilum deduces.* Subsannabis ; Hier. *Omnes gentes.* Videtur Saül Davidi Gentiles submisisse satellites, qualis fortè Doëg Idumæus & linguâ & manu promptus atque ad cædem instructus, de quo vide in Ps. LI.

10. *Fortitudinem meam ad te custodiam.* In te mea est fortitudo, non ad me, sed ad te ; quia in exercendis virtutibus, tibi laudes refero semper, non meis viribus. Comm. Hier.

12. *Ostendet mihi super inimicos.* Ostendet mihi insidiatores meos : Hier. id est, ostendat mihi judicium suum occultum de ipsis, quod tale est, ut sequitur, nempe *ne occidas eos ?* duret eorum supplicium. *Nequando obliviscantur populi mei :* pluraliter in recto ; ut popularibus meis documento sint & exemplo. Propheticè, Christiani divinæ ultionis oblivisci non possunt, dum Judæi excidio suo superstites, & ubique vagi, pœnam suam & pariter in testimonium eloquia divina circumferunt : August. & alii passim. *Disperge illos :* vagos, qualis Caïn.

tector noster, Domine.

In peccato oris sui, in sermone labiorum suorum, & capiantur in superbiâ suâ; maledictionem & mendacium narrantes.

Consume in furore, consume ut non subsistant, & scient quoniam Deus dominator Jacob, in finibus terræ, Semper.

Convertentur ad vesperam, & latrent ut canes, & circumeant civitatem.

Ipsi vagabuntur ut comedant, & cùm saturati non fuerint, murmurabunt.

Ego autem cantabo imperium tuum, & laudabo manè misericordiam tuam; quoniam factus es fortitudo mea, & refugium in die tribulationis meæ.

Virtutem meam tibi cantabo; quoniam Deus adjutor meus, Deus misericordia mea.

Disperge illos in virtute tuâ, & depone eos, protector meus, Domine.

13. Delictum oris eorum, sermonem labiorum ipsorum, & comprehendantur in superbiâ suâ.

Et de execratione & mendacio annuntiabuntur, 14. In consummatione; in irâ consummationis, & non erunt.

Et scient quia Deus dominabitur Jacob, & finium terræ.

15. Convertentur ad vesperam, & famem patientur ut canes, & circuibunt civitatem.

16. Ipsi dispergentur ad manducandum; si verò non fuerint saturati, & murmurabunt.

17. Ego autem cantabo fortitudinem tuam, & exultabo manè misericordiam tuam.

Quia factus es susceptor meus, & refugium meum, in die tribulationis meæ.

18. Adjutor meus tibi psallam, quia Deus susceptor meus es; Deus meus, misericordia mea.

13. *Delictum oris eorum* . . . In peccato oris sui, &c. Hier. Supple, *disperge illos*. Dispergantur propter peccata oris sui; propter insanas illas & impias adversùm me vociferationes, quod & Judæis & inimicis Davidis congruit. *Et de execratione & mendacio:* His sceleribus convicti. *Annuntiabuntur*, omnibus innotescant: at Hier. maledictionem & mendacium narrantes; quasi diceret, nihil nisi maledicta & mendacia in ore habent.

14. *In consummatione* . . . Consume in furore, consume, &c. Hier.

15. *Convertentur:* revertantur . . . latrent, ut suprà 7. Reperitur autem ille versus ad inculcandum inimicorum furorem, ac Dei liberatoris beneficium.

16. *Dispergentur:* vagabuntur ad manducandum: Hier. prædæ avidi discurrent undique.

17. *Exultabo:* prædicabo cum gaudio. *Manè:* rectè, cùm noctu fugerit. I. Reg. XIX. 12.

18. *Deus meus, misericordia mea:* Deus misericordiæ meæ: Heb. vel Deus misericors meus, qui totus bonitas, totus misericordia est.

PSALMUS

PSALMUS LIX. EUCHARISTICUS.

Ultus antiquos Israëlitarum hostes Syros, à quibus olim oppressi fuerant sub Judicibus, certam sibi ac singulis tribubus victoriam pollicetur.

VERSIO S. HIERONYMI.

Victori, pro liliis, testimonium humilis & simplicis David ad docendum; quandò pugnavit adversùs Syriam Mesopotamiæ, & adversùs Syriam Soba, & reversus est Joab, & percussit Edom in valle Salinarum duodecim millia.

DEus, projecisti nos, scidisti nos; iratus es, convertisti nos.

Commovisti terram, & diripuisti eam; sana contritiones ejus, quoniam mota est.

Ostendisti populo tuo duritiam; potasti nos vino consopiente.

Dedisti metuentibus te signum, ut fugerent à facie arcûs, Semper.

Ut liberentur amici tui: salva dexterâ tuâ, & exaudi me.

Deus locutus est in sanctuario suo: lætabor, dividam Sichimam, & vallem Soccoth dimetiar.

Meus est Galaad, & meus est Ma-

VERSIO VULGATA.

1. In finem, pro his qui immutabuntur, in tituli inscriptionem, ipsi David in Doctrinam, 2. Cùm succendit Mesopotamiam Syriæ, & Sobal, & convertit Joab, & percussit Idumæam in valle Salinarum duodecim millia. (*II. Reg. 8. 1. & 10. 7. & I. Par. 18. 1.*)

3. DEus, repulisti nos, & destruxisti nos; iratus es, & misertus es nobis.

4. Commovisti terram, & conturbasti eam; sana contritiones ejus, quia commota est.

5. Ostendisti populo tuo dura; potasti nos vino compunctionis.

6. Dedisti metuentibus te significationem; ut fugiant à facie arcûs:

Ut liberentur dilecti tui; 7. Salvum fac dexterâ tuâ, & exaudi me.

8. Deus locutus est in sancto suo: lætabor & partibor Sichimam, & convallem tabernaculorum metibor.

9. Meus est Galaad, & meus est

3. *Et misertus est nobis:* revertere ad nos: Heb.

4. *Commovisti terram.* Judæam; tunc cùm à Syris sub Judicibus vexata est.

5. *Vino compunctionis:* consopiente: Hier. Id est, lethali; alii, horroris.

6. *Dedisti... significationem: ut fugiant...* More præclari ac providi Ducis significasti tuis, quandò hostes imminerent. At Heb. dedisti signum, vexillum, verbum tuum, ut se extollant propter veritatem, hoc est, ut promissis tuis, tuâ veritate nitantur.

7. *Salvum fac...* Hæc & sequentia vide repetita Ps. CVII. 7.

8. *Lætabor & partibor Sichimam:* urbem Amorrhæorum. *Convallem tabernaculorum:* vallem Soccoth: Hier. Sensus est, lætabor, potitus victoriâ, Sichimamque & Soccoth regiones Philistinorum dimetiar, ut in plebem meam partiar.

9. *Meus est Galaad* ..... Commemorat Tribus Israëlis quibus hostium agros, urbesque dispertivit. *Ephraim fortitudo capitis:* firmamentum regni. *Juda rex meus*, legislator: Hier. Mehoceci; ut Gen. XLIX. 10. Tribus Juda regnum obtinebit sub Davide & posteris.

LIBER PSALMORUM.

nasse, & Ephraïm fortitudo capitis mei; Juda legifer meus.

Moab olla lavacri mei: super Idumæam incedam calceamento meo: mihi Palæstina fœderata est.

Manasses, & Ephraïm fortitudo capitis mei.

Juda rex meus: 10. Moab olla spei meæ.

In Idumæam extendam calceamentum meum: mihi alienigenæ subditi sunt.

Quis deducet me ad civitatem munitam? quis deducet me usque ad Idumæam?

Nonne tu, Deus, qui projecisti nos, & non egredieris, Deus, in exercitibus nostris?

Da nobis auxilium de tribulatione; vana est enim salus ab homine.

In Deo faciemus virtutem, & ipse conculcabit tribulantes nos.

11. Quis deducet me in civitatem munitam? quis deducet me usque in Idumæam?

12. Nonne tu, Deus, qui repulisti nos, & non egredieris, Deus, in virtutibus nostris?

13. Da nobis auxilium de tribulatione; quia vana salus hominis.

14. In Deo faciemus virtutem, & ipse ad nihilũ deducet tribulantes nos.

10. *Moab olla spei meæ:* lavacri mei: Hier. pelvis ad lavandos pedes; Subjiciam illum pedibus; Israël elegi, & sprevi Moab, Idumæos, Philistæos, de quibus posteà. *In Idumæam extendam calceamentum* .... Incedam Hier. proculcabo eam. *Alienigenæ*, Philistæi, & ita semper.

11. *Quis deducet me usque in Idumæam?* 12. *Nonne tu, Deus?* quo duce, David Idumæâ potitus est. II. Reg. VIII. 14.

12. *Qui repulisti* .... Projeceras nos, & non egrediebaris, &c. Qui tempore Saülis, videbaris nos deserere, nec præesse velle jam nostris exercitibus, cùm oracula & solitum auxilium denegares, nunc victores præstas.

14. *Faciemus virtutem:* fortiter rem geremus.

PSALMUS LX. EUCHARISTICUS.

Dei bonitatem expertus, certâ jam spe eam implorat.

VERSIO S. HIERONYMI.

Victori, in Psalmis David.

EXaudi, Deus, laudationem meam; intende orationi meæ.

De novissimo terræ ad te clamabo; cùm triste fuerit cor meum: cùm fortis elevabitur adversùm me, tu eris ductor meus.

Fuisti spes mea: turris munitissima à facie inimici.

VERSIO VULGATA.

In finem, 1. In hymnis David.

2. EXaudi, Deus, deprecationem meam; intende orationi meæ.

3. A finibus terræ ad te clamavi; dum anxiaretur cor meum, in petrâ exaltasti me.

Deduxisti me, 4. Quia factus es spes mea; turris fortitudinis à facie inimici.

3. *A finibus terræ ... clamavi:* A tam longinquo spatio; ab extremo angulo terræ sanctæ procul à tabernaculo tuo, & tamen me audiebas: nam cùm omnino deficerem: *in petrâ exaltasti me*; quâ & in altum erigerer, & firmo pede consisterem.

Habitabo in tabernaculo tuo jugiter; sperabo in protectione alarum tuarum, Semper.

5. Inhabitabo in tabernaculo tuo in secula: protegar in velamento alarum tuarum.

Tu enim, Deus, exaudisti orationem meam: dedisti hereditatem timentibus nomen tuum.

6. Quoniam tu, Deus meus, exaudisti orationem meam; dedisti hereditatem timentibus nomen tuum.

Dies super dies regis adjicies: annos ejus donec est generatio & generatio.

7. Dies super dies regis adjicies; annos ejus usque in diem generationis & generationis.

Sedebit semper ante faciem Dei, misericordia & veritas servabunt eum.

8. Permanet in æternum in conspectu Dei; misericordiam & veritatem ejus quis requiret?

Sic canam nomini tuo jugiter; reddens vota mea per singulos dies.

9. Sic psalmum dicam nomini tuo in seculum seculi; ut reddam vota mea de die in diem.

6. *Dedisti hereditatem:* regnum & domum quam Deus Davidi stabilivit: II. Reg. VII. 7.

7. *Dies super dies regis...* Davidis ac posterorum ejus, quibus regnum concessisti in longissima tempora, imò in æternum; cùm Christo venturo dederis regnum David patris ejus, & ipse in æternum in Jacob regnaturus sit: Luc. I. 32.

8. *Permanet in æternum...* ipse & regnum ejus, cujus non erit finis: Luc. I. 33. *Misericordiam... ejus...* Planus Vulgatæ sensus sive ad Deum, sive ad Davidem referas: nemo in Deo, nemo in Davide requiret misericordiam & justitiam; at Hier. misericordia & veritas servabunt eum; Davidem; quod videtur sublimius.

9. *De die in diem:* quotidie.

PSALMUS LXI. CONSOLATORIUS.

Tempore Absalomi, ut videtur, desertus ac deceptus ab omnibus, seque & populum divini auxilii spe sustentat. De titulo vide in Psalm. XXXVIII.

VERSIO S. HIERONYMI.

Victori, pro Idithun canticum David.

Attamen apud Deum silebit anima mea; ex eo salus mea.

Attamen ipse est scutum meum & salus mea; fortitudo mea, non commovebor ampliùs.

Usquequò insidiamini contra vi-

VERSIO VULGATA.

In finem, 1. Pro Idithun, Psalmus David.

2. Nonne Deo subjecta erit anima mea? ab ipso enim salutare meum.

3. Nam & ipse Deus meus, & salutaris meus; susceptor meus, non movebor ampliùs.

4. Quousque irruitis in hominem?

2. *Nonne Deo...* Certè Deo silebit anima mea: Heb. imperante Deo, ne mutiet quidem; tanta erit obedientia.

3. *Nam & ipse:* certè utique, ut suprà.

4. *Quousque irruitis in hominem: tanquam parieti inclinato?* Ita irruitis in me, tanquam essem murus, jam impulsus in ruinam, ac facilè ruiturus; at non ita est, Deus enim

rum, interficitis omnes, quasi murus inclinatus, & maceria corruens.

Partem enim ejus cogitaverunt expellere, placuerunt sibi in mendacio: ore suo singuli benedicunt, & corde suo maledicunt, Semper.

Verumtamen Deo retice, anima mea; ab ipso enim præstolatio mea.

Sed ipse est fortitudo mea, & salus mea; susceptor meus, non timebo.

In Deo salutare meum, & gloria mea; robur fortitudinis meæ, & salus mea in Deo.

Sperate in eo omni tempore, populi, effundite coram eo cor vestrum; Deus spes nostra est, Semper.

Verumtamen vanitas filii Adam, mendacium filii viri in stateris dolosis; fraudulenter agunt simul.

Nolite confidere in calumniâ, & in rapinâ, ne frustremini; divitiæ si affluxerint, ne apponatis cor.

Unum locutus est Deus, duo hæc

interficitis universi vos: tanquam parieti inclinato, & maceriæ depulsæ?

5. Verumtamen pretium meum cogitaverunt repellere, cucurri in siti; ore suo benedicebant, & corde suo maledicebant.

6. Verumtamen Deo subjecta esto, anima mea; quoniam ab ipso patientia mea.

7. Quia ipse Deus meus, & salvator meus; adjutor meus, non emigrabo.

8. In Deo salutare meum, & gloria mea; Deus auxilii mei, & spes mea in Deo est.

9. Sperate in eo, omnis congregatio populi, effundite coram illo corda vestra; Deus adjutor noster in æternum.

10. Verumtamen vani filii hominum, mendaces filii hominum in stateris; ut decipiant ipsi de vanitate in idipsum.

11. Nolite sperare in iniquitate, & rapinas nolite concupiscere; divitiæ si affluant, nolite cor apponere.

12. Semel locutus est Deus, duo

me sustentat. Hic ordo verborum, sed interjectum illud, *interficitis universi vos*: omnes me ad internecionem quæritis; *toto enim corde universus Israël sequebatur Absalom.* II. Reg. xv. 13.

5. *Verumtamen*: utique, ut suprà. *Pretium meum*: partem ejus: Hier. de se enim in tertiâ personâ loquitur, ut ỳ. 3. Sensus est: pretium meum, partem meam quæ mihi est pretiosissima, Deum scilicet, à me alienare se posse putant, sed frustrà sunt. *Cucurri in siti.* Ita fugi, ut cervus sitibundus, actus à venatoribus. At planiùs Hier. Placuerunt sibi in mendacio: unde subdit; *ore suo benedicebant*, &c.

6. *Deo subjecta esto*: Deo retice: Hier. Eodem sensu, ut patet ỳ. 2.

7. *Non emigrabo*: nihil me commovebit, non mutabo: Heb. In ejus fide & amore persistam.

9. *Omnis congregatio populi.* Addit Hier. omni tempore.

10. *Vani filii hominum*: filii hominis: Heb. *Mendaces filii hominum*: filii viri: Heb. tam plebeii quam nobiles; vide Ps. XLVIII. 3. *In stateris*: in bilance attolluntur ipsi præ vanitate simul: Heb. Statim atque bilancibus sunt impositi, vanitate sunt ipsâ leviores; vel quod eòdem recidit, omnes simul, suâ vanitate leves, in bilance statim attolluntur, nullo pondere, nullâ vi.

11. *In iniquitate*... in calumniâ & rapinâ. Nolite in ejusmodi fidere, ne frustremini (spe vestrâ:) Hier. *Divitiæ si affluant*: robur si affluat, &c. Heb. eodem sensu, cùm ex divitiis robur existat.

12. *Semel locutus est*... Quod ait semel, firmitatem dictorum ostendit: Comm. Hier. *Semel*: unum: Hier. *Duo hæc audivi.* Ex uno & irretractabili decreto Dei, hæc duo intellexi: hæc summa decretorum, ut omnia potestate administret; vim illam potentissimam & indeclinabilem, adhibitâ misericordiâ, temperet.

audivi; quia imperium Dei est.

Et tibi, Domine, misericordia, quia tu reddes unicuique secundùm opus suum.

hæc audivi, quia potestas Dei est,
13. Et tibi, Domine, misericordia:
quia tu reddes unicuique juxta opera
sua.

13. *Quia tu reddes unicuique.* Quod est summæ potestatis officium.

PSALMUS LXII. CONSOLATORIUS.

In deserto, Sanctuarii memor, sacris conventibus mente se sistit, Deumque certissimum vindicem se habere lætatur. Hæc summo mane evigilans canit. Unde hic Psalmus matutinus dicebatur. Chrys. in Psalm. CXL.

VERSIO S. HIERONYMI.

Psalmus David,
Cùm esset in deserto Judææ.

DEus, fortitudo mea tu es, de luce consurgam ad te.

Sitivit te anima me, desideravit te caro mea: in terrâ inviâ & consitiente, ac sine aquâ.

Sic in Sancto appatui tibi, ut videam fortitudinem tuam, & gloriam tuam.

Melior est enim misericordia tua quàm vitæ: labia mea laudabunt te.

Sic benedicam tibi in vitâ meâ; in nomine tuo levabo manus meas.

Quasi adipe & pinguedine implebitur anima mea, & labiis laudantibus canet os meum.

Recordans tuî in cubili meo; per singulas vigilias meditabor tibi.

Quia fuisti auxilium meum, & in

VERSIO VULGATA.

Psalmus David,
1. Cùm esset in deserto Idumææ.
(*I. Reg. 22. 5.*)

2. DEus, Deus meus, ad te de
luce vigilo.
Sitivit in te anima mea, quàm mul-
tipliciter tibi caro mea.
3. In terrâ desertâ & inviâ, & ina-
quosâ; sic in Sancto appatui tibi, ut
viderem vittutem tuam, & gloriam
tuam.
4. Quoniam melior est misericor-
dia tua super vitas: labia mea lauda-
bunt te.
5. Sic benedicam te in vitâ meâ,
& in nomine tuo levabo manus meas.
6. Sicut adipe & pinguedine re-
pleatur anima mea, & labiis exulta-
tionis laudabit os meum.
7. Si memor fui tuî super stra-
tum meum, in matutinis medita-
bor in te; 8. Quia fuisti adjutor meus.

1. *In deserto Idumææ:* Judææ: Heb. & 70. apud Theodor. In deserto Ziph, quæ in tribu Judâ. I. Reg. XXIII. 15.

2. *Quàm multipliciter* . . . desideravit te caro mea: Hier. Affectus animi præ vehementiâ, in ipsum corpus redundant.

3. *Sic in Sancto*: quasi in Sanctuario: quod quidem assidue animo volutabam.

4. *Super vitas:* melior omni vitâ divitum, potentium, hominum suaviter viventium, cujuscumque generis.

6. *Sicut adipe* . . . Tanquam cibo suavissimo repleor, cùm te laudo.

7. *Si memor fui tui* . . . In umbrâ: Hier.

umbrâ alarum tuarum laudabo.
Adhæsit anima mea post te; me suscepit dextera tua.
Ipsi verò interficere quærunt animam meam; ingrediantur in extrema terræ.
Congregentur in manus gladii; pars vulpium erunt.
Rex autem lætabitur in Deo, laudabitur omnis qui jurat in eo; quia obstruetur os loquentium mendacium.

Et in velamento alarum tuarum
exultabo, 9. Adhæsit anima mea post
te; me suscepit dextera tua.
10. Ipsi verò in vanum quæsierunt
animam meam, introibunt in inferiora terræ; 11. Tradentur in manus
gladii, partes vulpium erunt.
12. Rex verò lætabitur in Deo, laudabuntur omnes qui jurant in eo; quia
obstructum est os loquentium iniqua.

8. *In velamento* .... In umbrâ: Hier.
10. *In vanum quæsierunt* ... Interficere quærunt animam meam: (me.) Hier. *Inferiora terræ:* in sepulchrum.
11. *Partes vulpium* ..... pars vulpium & eorum cibus, bestiis laniandi reliquentur.
12. *Rex:* David. *Qui jurant in eo:* Rege scilicet, per cujus salutem jam liberè jurabitur, Saüle & inimicis extinctis. Theodor. *Loquentium iniqua:* mendacium: Hier.

PSALMUS LXIII.

DEPRECATORIUS ET INCREPATORIUS.

In maledicos qui conspiratione factâ, Saülem in ipsum instigabant.

VERSIO S. HIERONYMI.

Victori, Psalmus David.

AUdi, Deus, vocem meam loquentis, à timore inimici serva vitam meam.
Absconde me à consilio malignorum; à tumultu operantium iniquitatem.
Quia exacuerunt quasi gladium linguam suam; tetenderunt sagittam suam verbum amarissimum.
Ut sagittarent in absconditis simplicem; subitò sagittabunt eum, & non timebunt.
Confortaverunt sibi sermonem pessimum, narraverunt ut absconderent

VERSIO VULGATA.

In finem, 1. Psalmus David.

2. EXaudi, Deus, orationem meam
cùm deprecor; à timore inimici eripe animam meam.
3. Protexisti me à conventu malignantium, à multitudine operantium
iniquitatem.
4. Quia exacuerunt ut gladium linguas suas; intenderunt arcum rem
amaram, 5. Ut sagittent in occultis
immaculatum.
6. Subitò sagittabunt eum, & non
timebunt; firmaverunt sibi sermonem
nequam.
Narraverunt ut absconderent la-

3. *Protexisti:* Absconde: Hier. protege. *A multitudine:* à tumultu: Idem.
4. *Arcum:* Sagittam suam verbum amarissimum: Hier. Hoc enim sagittæ instar.
Firmaverunt sibi sermonem nequam. Frontem obfirmaverunt ad aggerendas calumnias. *Quis videbit eos?* Laqueos scilicet. Tantæ artes, tam occultæ tendiculæ, ut nullus cautioni locus.

laqueos; dixerunt: Quis videbit eos?
Scrutati sunt iniquitates, defecerunt scrutantes scrutinio, & cogitatione singulorum, & corde profundo.

Sagittabit ergo eos Deus jaculo repentino; inferentur plagæ eorum.

Et corruent in semetipsos linguis suis: fugient omnes qui viderint eos.
Et timebunt omnes homines, & annuntiabunt opus Dei, & opera ejus intelligent.

Lætabitur justus in Domino, & sperabit in eo: & exultabunt omnes recti corde.

queos; dixerunt: Quis videbit eos?
7. Scrutati sunt iniquitates; defecerunt scrutantes scrutinio.
Accedet homo ad cor altum: 8. Et exaltabitur Deus.
Sagittæ parvulorum factæ sunt plagæ eorum: 9. Et infirmatæ sunt contra eos linguæ eorum.
Conturbati sunt omnes qui videbant eos, 10. Et timuit omnis homo.
Et annuntiaverunt opera Dei, & facta ejus intellexerunt.

11. Lætabitur justus in Domino, & sperabit in eo, & laudabuntur omnes recti corde.

7. *Scrutati sunt iniquitates*: vias nocendi studiosè exquisierunt. *Defecerunt scrutantes*.. Perfecerunt scrutinium scrutinii: Heb. occultissimum ac profundissimum. *Accedet homo ad cor altum*: ad intima hominis: cùm facta desint quæ arguant, etiam corda scrutantur, & arcanas cogitationes accusant. Sic enim David ipse queritur ad Saülem. *Quare audis verba hominum loquentium? David quærit malum adversùm te.* I. Reg. XXIV. 10.

8. *Exaltabitur Deus*: ulciscendo & puniendo. Sensus apertus; sed aliter Hier. *Sagittæ parvulorum factæ sunt plagæ eorum.* Ut hoc ad vindictam pertineat quòd *sagittæ parvulorum*, imbecilles licet, tanquam infirmâ manu jactæ, tamen altè infigantur. Sed Heb. cui congruit Hier. sagittabit eos Deus jaculo repentino; inferentur eis plagæ, quod est, declinare non poterunt ictus. Atque ita Theodot. apud Theodor.

9. *Infirmatæ sunt* . . . Corruent in semetipsos linguis suis: Hier. Sibi mutuò nocebunt, ac tam varia fingent, ut nec ipsi sibi constare possint.

10. *Timuit omnis homo*: cùm viderint iniquos, mutuâ veluti cæde confectos, ac Deum justum esse clamabunt. *Annuntiaverunt opera Dei* . . . *intellexerunt.* Annuntiabunt . . . intelligent: Hier.

PSALMUS LXIV. EUCHARISTICUS.

Oblatis primitiis, vel frugibus collectis, mense septimo: certè in magnâ solemnitate. Unde: Omnis caro ad te veniet. ℣. 3.

VERSIO S. HIERONYMI.

Victori, Psalmus David Cantici.

Tibi silentium laus, Deus, in Sion, & tibi reddetur votum.

VERSIO VULGATA.

In finem, Psalmus David.
1. Canticum Jeremiæ, & Ezechielis populo transmigrationis, cùm inciperent exire.

2. Te decet hymnus, Deus, in Sion, & tibi reddetur votum in Jerusalem.

1. *Jeremiæ.* Aliqui addebant *Aggæi*: sed hæc desunt Hier. Heb. & à Theodoreto respuuntur.

2. *Te decet.* Tibi silentium laus: Hier. cùm nihil de te dignè dici possit. *In Jerusalem* deest Heb.

Exaudi orationem, donec ad te omnis caro veniat.

Verba iniquitatum prævaluerunt adversùm me: sceleribus nostris tu propitiaberis.

Beatus quem elegeris & susceperis, habitabit enim in atriis tuis, replebimur in bonis domûs tuæ; sanctificatione templi tui.

Terribilis in justitiâ exaudi nos, Deus, salvator noster: confidentia omnium finium terræ, & maris longinqui,

Præparans montes in virtute suâ, accinctus fortitudine.

Compescens sonitum maris, fremitum fluctuum ejus, & multitudinem gentium.

Et timebunt qui habitant in extremis à signis tuis: egressus matutini & vesperi laudantes facies.

Visitasti terram, & irriga eam; ubertate dita eam, rivus Dei plenus aquâ; præparabis frumentum eorum, quia sic fundasti eam.

Sulcos ejus inebria, multiplica

3. Exaudi orationem meam; ad te omnis caro veniet.

4. Verba iniquorum prævaluerunt super nos, & impietatibus nostris tu propitiaberis.

5. Beatus quem elegisti & assumpsisti; inhabitabit in atriis tuis.

Replebimur in bonis domûs tuæ: sanctum est templum tuum, 6. Mirabile in æquitate.

Exaudi nos, Deus, salutaris noster, spes omnium finium terræ, & in mari longè.

7. Præparans montes in virtute tuâ, accinctus potentiâ: 8. Qui conturbas profundum maris, sonum fluctuum ejus.

Turbabuntur gentes, 9. Et timebunt qui habitant terminos à signis tuis: exitus matutini & vespere delectabis.

10. Visitasti terram, & inebriasti eam; multiplicasti locupletare eam.

Flumen Dei repletum est aquis, parasti cibum illorum: quoniam ita est præparatio ejus.

11. Rivos ejus inebria, multiplica

3. *Omnis caro*, omnes homines.

4. *Verba iniquorum*, verba iniquitatum: Hier. Res iniquæ; verbum pro ipsâ re, noto Hebraïsmo.

5. *Beatus quem elegisti*: Beati Sacerdotes & Levitæ templum inhabitantes. *Replebimur*... Nos quoque sacris cibis satiabimur. *Sanctum est templum*... Sanctificatione templi tui: Hier. nempe victimis, instructo ex eis sacro epulo.

5. *Templum tuum.* 6. *Mirabile*, terribile. *In æquitate.* Terrentur qui cogitant quàm purè, quàm sanctè sit adeundum. *Et in mari*... & maris longinqui: Hier. In te sperant & qui terram incolunt, & qui navigant.

7. *Præparans montes*: condens jam inde ab origine mundi. *Virtute tuâ*; suâ: Hier.

8. *Qui conturbas*... Tu nempe tempestates cies. At Hier. Compescens sonitum maris, &c. & multitudinem gentium, elegantissimè: Deus enim animata, ac inanima æquè in potestate habet, motusque omnes suis subdit legibus.

9. *Timebunt qui habitant terminos*; supple, terræ. *A signis*: à miraculis, quæ in gratiam populi tui edidisti. *Exitus matutini*...... *delectabis*: Laudantes facies: Hier. Facis ut te laudent qui, seu mane, seu vespere, ad sacrificia procedunt.

10. *Inebriasti.* Immissâ pluviâ desiderare fecisti eam: Heb. Cùm aresceret, & aquas sitire videretur. *Multiplicasti locupletare*.... Admodum locupletasti, dato imbre copioso, quo factum est ut *flumen Dei*, quod est flumen ingens, Hebraismo noto, Jordanis scilicet, intumesceret. Id autem Jordani contingit messis tempore, ut videre est Jos. III. 15. Unde fortè ad Pentecosten Psalmus pertinet. *Cibum illorum*: frumentum: Hier. *Ita est præparatio.* Sic fundasti eam: Idem. Terram, scilicet: sic comparasti eam, ut irrigata ferax esset.

11. *Rivos*: Sulcos: Idem & 70. *Geni-*

fruges

fruges; pluviis irriga eam, & germini ejus benedic.

Volvetur annus in bonitate tuâ, & vestigia tua rorabunt pinguedine.

Pinguescent pascuæ deserti, & exultatione colles accingentur.

Vestientur agnis greges; & valles plenæ frumento coæquabuntur & canent.

genimina ejus; in stillicidiis ejus lætabitur germinans.

12. Benedices coronæ anni benignitatis tuæ, & campi tui replebuntur ubertate.

13. Pinguescent speciosa deserti, & exultatione colles accingentur.

14. Induti sunt arietes ovium, & valles abundabunt frumento; clamabunt, etenim hymnum dicent.

mina, fruges: Hier. *In stillicidiis* . . . Pluviis irriga eam, & germini ejus benedic; Idem.

12. *Corona anni*: Coronabis annum benignitate tuâ: Heb. Cinges, exornabis, cumulabis frugibus. *Campi tui*: Vestigia sua, &c. Hier. Id est, itinera terræ sanctæ, quam Deus inhabitare & inambulare videbatur.

14. *Arietes ovium.* Agnis greges: Hier. eodem sensu; fœcundabuntur oves, agnis abundabunt. *Hymnum dicent* agricolæ, pro tantâ anni fertilitate, rerumque copiâ.

PSALMUS LXV.

LAUDIS ET GRATIARUM ACTIONIS.

Populo à calamitatibus liberato.

VERSIO S. HIERONYMI.

Victori, Canticum Psalmi.

JUbilate Deo, omnis terra. Cantate gloriam nomini ejus; date gloriam laudi ejus.

Dicite Deo, quàm terribile opus tuum; in multitudine fortitudinis tuæ mentientur tibi inimici tui.

Omnis terra adoret te & canat tibi; canat nomini tuo, Semper.

Venite & videte opera Dei, terribilia consilia super filiis hominum.

Convertit mare in aridam, in flumine pertransibunt pede; ibi lætabimur in eo,

VERSIO VULGATA.

In finem, 1. Canticum Psalmi resurrectionis.

JUbilate Deo, omnis terra, 2. Psalmum dicite nomini ejus; date gloriam laudi ejus.

3. Dicite Deo quàm terribilia sunt opera tua, Domine! in multitudine virtutis tuæ mentientur tibi inimici tui.

4. Omnis terra adoret te, & psallat tibi; psalmum dicat nomini tuo.

5. Venite, & videte opera Dei; terribilis in consiliis super filios hominum.

6. Qui convertit mare in aridam, in flumine pertransibunt pede; ibi lætabimur in ipso.

1. *Resurrectionis*: deest Heb. etiam apud 70. teste Theodor.

3. *Mentientur tibi*... Præ timore negabunt se Israëlitis adversari.

6. *Mare*, Rubrum Hebræis pervium. *In flumine*; in Jordane, quod factum est sub Josue. Jos. III. *Ibi lætabimur in ipso*: in Deo.

Qui dominatur in fortitudine tuâ feculo, oculi ejus gentes aspiciunt, qui increduli sunt, non exaltentur in semetipsis, Semper.

Benedicite, Populi, Deo nostro, & auditam facite vocem laudis ejus.

Qui posuit animam nostram ad vitam, & non dedit in commotionem pedes nostros.

Probasti enim nos, Deus; igne nos conflasti, sicut conflatur argentum.

Introduxisti nos in obsidionem; posuisti stridorem in dorso nostro.

Posuisti homines super capita nostra; transivimus per ignem & aquam, & eduxisti nos in refrigerium.

Ingrediar domum tuam in holocaustis; reddam tibi vota mea.

Quæ promiserunt labia mea, & locutum est os meum in tribulatione meâ.

Holocausta medullata offeram tibi cum incenso arietum; faciam boves cum hircis, Semper.

Venite, audite, & narrabo, omnes qui timetis Deum, quanta fecerit animæ meæ.

Ipsum ore meo invocavi, & exaltavi in linguâ meâ.

Iniquitatem si vidi in corde meo, non exaudiet Dominus.

Ideo exaudivit Deus, & attendit vocem deprecationis meæ.

7. Qui dominatur in virtute suâ in æternum, oculi ejus super gentes respiciunt; qui exasperant, non exaltentur in semetipsis.

8. Benedicite, Gentes, Deum nostrum, & auditam facite vocem laudis ejus.

9. Qui posuit animam meam ad vitam, & non dedit in commotionem pedes meos.

10. Quoniam probasti nos, Deus; igne nos examinasti, sicut examinatur argentum.

11. Induxisti nos in laqueum, posuisti tribulationes in dorso nostro:

12. Imposuisti homines super capita nostra.

Transivimus per ignem & aquam, & eduxisti nos in refrigerium.

13. Introibo in domum tuam in holocaustis; reddam tibi vota mea,

14. Quæ distinxerunt labia mea.

Et locutum est os meum, in tribulatione meâ.

15. Holocausta medullata offeram tibi cum incenso arietum; offeram tibi boves cum hircis.

16. Venite, audite, & narrabo, omnes qui timetis Deum quanta fecit animæ meæ.

17. Ad ipsum ore meo clamavi, & exaltavi sub linguâ meâ.

18. Iniquitatem si aspexi in corde meo, non exaudiet Dominus.

19. Propterea exaudivit Deus, & attendit voci deprecationis meæ.

7. *Qui exasperant* . . . Contumaces, ne superbiant.

8. *Gentes:* populi, Ammim. At Israëlitæ plerumque *Populus* singulari numero.

9. *Animam meam:* animas nostras: Heb. *Pedes meos*; nostros: Heb.

11. *In laqueum.* In obsidionem: Hier. In angustias. *Tribulationes.* Stridorem: Hier. *In dorso nostro.* Immisisti hostes tergo insistentes cum diris comminationibus.

12. *Imposuisti homines*, nobis graves; inequitantes: Heb. Quasi humeris insidentes *In refrigerium*; in irriguam: Heb. supp. terram.

14. *Distinxerunt.* Promiserunt: Hier. Clarè & apertè pronuntiaverunt. *Et locutum est* . . . supple, *quæ:* vota quæ feci, & quæ sum locutus, &c.

15. *Medullata:* Pinguia, opima.

Benedictus Deus, qui non abstulit orationem meam, & misericordiam suam à me.

20. Benedictus Deus, qui non amovit orationem meam, & misericordiam suam à me.

PSALMUS LXVI. DEPRECATORIUS.

Populus Deo tutore lætus, accinere sibi gentes omnes, ejusdemque cultûs participes fieri optat.

VERSIO S. HIERONYMI.

Victori, in Psalmis Canticum carminis.

DEus misereatur nostri, & benedicat nos: illustret faciem suam super nos, Semper.

Ut nota fiat in terrâ via tua; in universis gentibus salus tua.

Confiteantur tibi populi, Deus; confiteantur tibi populi omnes.

Lætentur & laudent gentes, quoniam judicas populos in æquitate, & gentium quæ in terrâ sunt ductor es sempiternus.

Confiteantur tibi populi, Deus; confiteantur tibi populi omnes.

Terra dedit germen suum; benedicat nos Deus, Deus noster.

Benedicat nobis Deus, & metuant eum omnes fines terræ.

VERSIO VULGATA.

In finem, 1. In hymnis, Psalmus Cantici David.

2. DEus misereatur nostri, & benedicat nobis: illuminet vultum suum super nos, & misereatur nostri.

3. Ut cognoscamus in terrâ viam tuam; in omnibus gentibus salutare tuum.

4. Confiteantur tibi populi, Deus; confiteantur tibi populi omnes.

5. Lætentur & exultent gentes; quoniam judicas populos in æquitate, & gentes in terrâ dirigis.

6. Confiteantur tibi populi, Deus; confiteantur tibi populi omnes; 7. Terra dedit fructum suum.

Benedicat nos Deus, Deus noster, 8. Benedicat nos Deus: & metuant eum omnes fines terræ.

1. *David.* Deest Hier.

2. *Et misereatur nostri.* Desunt Hier. 70. Primus autem hic versus desumtus est ex Num. VI. 24. & erat solemnis formula, quâ Sacerdotes conceptis verbis populo benedicerent.

7. *Dedit fructum...* Cùm & universæ gentes ad Deum convertentur, & electi abundabunt bonis operibus, rerumque omnium copiâ.

PSALMUS LXVII. EUCHARISTICUS.

Dum Arca ad Sionem transfertur, populus Dei, veterum sub Mose mirabilium memor, instar Mariæ sororis Mosis, lætatur, atque in hostes Dei opem implorat. II. Reg. VI. 5. Ps. XLVI.

VERSIO S. HIERONYMI.

Victori, David Psalmus Cantici.

EXurgat Deus, & dissipentur inimici ejus, & fugiant qui oderunt eum, à facie ejus.

Sicut deficit fumus, deficiant, sicut tabescit cera à facie ignis; sic pereant impii à facie Dei.

Justi autem lætentur, & exultent in conspectu Dei, & gaudeant in lætitiâ.

Cantate Deo, canite nomini ejus; præparate viam ascendenti per deserta, in Domino nomen ejus, & exultate coram eo.

Patre pupillorum, & defensore viduarum; Deus in habitaculo sancto suo.

Deus inhabitare facit solitarios in domo, educet vinctos in fortitudine; increduli autem habitaverunt in siccitatibus.

Deus, cùm egredereris ante populum tuum, & ambulares per desertum, Semper. . . .

VERSIO VULGATA.

In finem, 1. Psalmus Cantici, Ipsi David.

2. EXurgat Deus, & dissipentur inimici ejus, & fugiant qui oderunt eum, à facie ejus.

3. Sicut deficit fumus, deficiant; sicut fluit cera à facie ignis, sic pereant peccatores à facie Dei.

4. Et justi epulentur, & exultent in conspectu Dei, & delectentur in lætitiâ.

5. Cantate Deo, psalmum dicite nomini ejus; iter facite ei, qui ascendit super occasum; Dominus nomen illi.

Exultate in conspectu ejus, turbabuntur à facie ejus, 6. Patris orphanorum, & judicis viduarum.

Deus in loco sancto suo; 7. Deus qui inhabitare facit unius moris in domo.

Qui eduxit vinctos in fortitudine, similiter eos qui exasperant, qui habitant in sepulchris.

8. Deus, cùm egredereris in conspectu populi tui, cùm pertransires in deserto.

---

2. *Exurgat Deus.* Verba Mosis, cùm elevaretur Arca: Num. x. 35. ubi habetur integer hic versus.

4. *Epulentur.* Lætentur: Hier. *In conspectu Dei.* Metaphora ducta à sacris circa Dei altare conviviis.

5. *Super occasum.* Super nubes: Heb. Nubibus ut curru invehitur. *Turbabuntur à facie ejus.* Abundant hæ voces, & sunt alia versio præcedentium.

7. *Unius moris* unanimes; at Hier. Solitarios, quos habitare facit in domo, dum orbos facit fœcundos. Sic Ps. CXII. 9. *Similiter eos qui exasperant* . . . Increduli autem habitaverunt in siccitatibus: Hier. In desertis & aridis locis. Atque hæc est commemoratio miraculorum Dei ex Ægypto educentis vinctos, eosdem rebelles & incredulos punientis ac prosternentis in deserto.

Terra commota eſt, & cœli diſtillaverunt à facie tuâ, Deus, hoc eſt, in Sinaï, à facie Dei Iſraël.

Pluviam voluntariam elevaſti, Deus: hereditatem tuam & laborantem tu confortaſti.

Animalia tua habitaverunt in eâ; præparaſti in bonitate tuâ pauperi, Deus.

Domine, dabis ſermonem, annuntiatricibus fortitudinis plurimæ.

Reges exercituum fœderabuntur; fœderabuntur, & pulchritudo domûs dividet ſpolia.

Si dormieritis inter medios terminos, pennæ columbæ deargentatæ, & poſteriora ejus in virore auri.

Cùm divideret robuſtiſſimus reges in eâ, nive dealbata eſt in Selmon.

Mons Dei, mons pinguis; mons excelſus, mons pinguis.

9. Terra mota eſt, etenim cœli diſtillaverunt à facie Dei Sinaï, à facie Dei Iſraël.

10. Pluviam voluntariam ſegregabis, Deus, hereditati tuæ: & infirmata eſt, tu verò perfeciſti eam.

11. Animalia tua habitabunt in ea; paraſti in dulcedine tuâ pauperi, Deus.

12. Dominus dabit verbum evangelizantibus virtute multâ.

13. Rex virtutum dilecti dilecti, & ſpeciei domûs dividere ſpolia.

14. Si dormiatis inter medios cleros, pennæ columbæ deargentatæ, & poſteriora dorſi ejus in pallore auri.

15. Dum diſcernit cœleſtis reges ſuper eam, nive dealbabuntur in Selmon; 16. Mons Dei, Mons pinguis.

Mons coagulatus, mons pinguis;

9. *Terra mota* . . . Deo appropinquante omnia commoventur. *A facie Dei Sinaï*: nominativo caſu: à facie Dei: ipſe. *Sinai* (diſtillavit.) Idem in Cantico Deboræ Judic. v. 4.

10. *Pluviam voluntariam*: gratam, liberalem, libentiſſimo animo à Deo datam. *Segregabis*: reſervabis. Pluviâ largâ perpluiſti hereditatem tuam, Terram promiſſam. *Infirmata eſt* . . . Laborantem confortaſti.

11. *Animalia tua*: grex tuus, populus tuus. Pſ. LXXVII. 52. *Paraſti*; ſupple terram. *Pauperi*, Populo.

12. *Evangelizantibus*. Fœminino genere; annuntiatricibus: Hier. *Virtute multâ*: exercitui multo: Heb. Magnæ multitudini mulierum illarum, quæ cum Mariâ Moſis ſorore, Dei victorias prædicabant: ſumto enim tympano, cæteris accinentibus, Maria cœpit canere Moſaïcum illud: *Cantemus domino, glorioſè enim magnificatus eſt*. Exod. XV. 20. 21. Vide etiam infrà, 26.

13. *Rex virtutum dilecti dilecti*. Reges exercituum fugerunt, fugerunt: Heb. Hæc canent illæ mulieres: prædicebant enim Philiſtæos, Regeſque Moab & Edom ab Iſraële vincendos: Ex. XV. 15. 16. *Et ſpeciei domûs*... Pulchritudo domûs dividet ſpolia; Hier. Alii: habitatrix domûs; mulieres ſpecioſæ domi relictæ, quo nihil magnificentius; ut viri pugnent, mulieres autem ſpolia inter ſe diſpertiant.

14. *Inter medios cleros*: medias ollas, tripodas: Heb. Etſi non in cubiculis, ſed tanquam in culinâ inter ollas verſari cogimini, ſervi ſcilicet ipſâ fuligine nigri, & mœrore ſqualentes. Sic Joël II. 6. *Omnes vultus redigentur in ollam*. Nahum II. 10. *Facies omnium eorum ſicut nigredo ollæ*. Si ergo tales eritis, tamen Deo vos protegente; *Pennæ columbæ, &c.* eritis ſicut pennæ columbinæ, variis depictæ coloribus, candidi, deaurati, læti.

15. *Dum diſcernit*: cùm divideret omnipotens: Heb. *Reges*: puta Og & Sehon. *Super eam*: hereditatem ſuam, de quâ ℣. 10. & ſeq. cùm adverſos populo ſuo reges profligaret. *Nive dealbabuntur* . . . niveſcet: Heb. alba facta eſt (hereditas) ut nix quæ eſt in monte Selmon; candida, lucida, victrix, fortunataque erit.

16. *Mons Dei*: Hebraïſmus, pro excelſo monte. *Mons pinguis*. Mons Baſan: Heb. *Mons coagulatus*: excelſus, exaggeratus. *Mons pinguis*. Mons Baſan: Heb. Montem igitur Baſan, alioſque excelſos montes hic compellat verbis.

Quare contenditis, montes excelſi, adversùs montem, quem dilexit Deus ut habitaret in eo? ſiquidem Dominus habitabit Semper.	17. Ut quid ſuſpicamini montes coagulatos.
	Mons in quo beneplacitum eſt Deo habitare in eo; etenim Dominus habitabit in finem.
Currus Dei innumerabilis, millia abundantium: Dominus in eis, in Sinaï, in ſancto.	18. Currus Dei decem millibus multiplex, millia lætantium; Dominus in eis, in Sina, in ſancto.
Aſcendiſti in excelſum, captivam duxiſti captivitatem, accepiſti dona in hominibus: inſuper & non credentes inhabitare Dominum Deum.	19. Aſcendiſti in altum, cepiſti captivitatem; accepiſti dona in hominibus:
	: Etenim non credentes inhabitare Dominum Deum.
Benedictus Dominus per ſingulos dies: portabit nos Deus ſalutis noſtræ, Semper.	20. Benedictus Dominus die quotidie: proſperum iter faciet nobis Deus ſalutarium noſtrorum.
Deus noſter, Deus ſalutis, & Domini Dei; mortis egreſſus.	21. Deus noſter, Deus ſalvos faciendi, & Domini Domini exitus mortis.
Verumtamen Deus confringet capita inimicorum ſuorum, verticem crinis, perambulantium in delictis ſuis.	22. Verumtamen Deus confringet capita inimicorum ſuorum; verticem capilli perambulantium in delictis ſuis.
Dixit Dominus; de Baſan convertam, convertam de profundis maris.	23. Dixit Dominus; Ex Baſan convertam, convertam in profundum maris.
Ut calcet pes tuus in ſanguine;	24. Ut intingatur pes tuus in ſan-

17. *Ut quid ſuſpicamini....* Quare deſpicitis, montes excelſi, montem quem dilexit Deus? &c. Heb. Nempe terram ſanctam, terram excelſam ſitu, & nobilem, quæ etiam eâ causâ *mons* dicitur. Pſ. LXXVII. 54. Item Exod. XV. 17. in Cantico Moſis & Mariæ: *Mons hereditatis tuæ.*

18. *Decem millibus.* Innumerabilis: Hier. Sedes Dei circumdatur angelis innumeris. Sic Deut. XXXIII. 2. *Apparuit de monte Pharan, & cum eo ſanctorum millia.*

19. *Accepiſti dona.* Ita Hier. ex Heb. & 70. ut victor accepiſti dona diſtribuenda inter homines. At Paulus Eph. IV. 8. *Dedit dona hominibus:* eodem ſenſu: Deus invectus curru ſublimi, captivos Iſraelitas eduxit ex Ægypto: ac, triumphatoris inſtar, dona diſtribuit. Propheticè, Paulo interprete, de Chriſto in cœlum ducente captivos quos liberaverat. *Etenim non credentes...* etiam non credentibus Deum habitare nobiſcum: quod ſuperioribus connectendum: ut ſenſus ſit dediſſe dona etiam hominibus antea incredulis, nec ſatis Deo fidentibus: quod etiam Chriſto congruit, Gentes vocanti.

20. *Die quotidie:* per ſingulos dies: Hier. *Proſperum iter*, &c. Proteget nos Deus, &c. Heb.

21. *Deus ſalvos faciendi:* ſervandi arbiter. Deus ſalutis: Hier. *Exitus mortis:* egreſſus ejus mortiferi, hoſtibus. αἱ διέξοδοι 70. recto caſu.

22. *Verticem capilli.* Uſque ad capillos impiorum conteret, cùm piorum capilli omnes numerati ſint. Matt. X. 30.

23. *Ex Baſan convertam:* Iſraëlitas meos è terrâ Og victores reducam. *In profundum maris.* De profundis maris: Hier. maris rubri.

24. *Intingatur pes tuus in ſanguine.* Ipſam plebem alloquitur. De hâc autem phraſi vide Pſ. LII. 11. *Lingua canum tuorum;* ſupple, intingatur. *Ex inimicis ab ipſo,*

lingua canum tuorum ex inimicis à temetipso.

Viderunt itinera tua, Deus, itinera Dei mei, regis mei in Sancto.

Præcesserunt cantatores eos, qui post tergum psallebant in medio puellarum tympanistriarum.

In Ecclesiis benedicite Deo Domino, de fontibus Israël.

Ibi Benjamin parvulus continens eos, Principes Juda in purpurâ suâ: Principes Zabulon, Principes Nephtali.

Præcepit Deus tuus de fortitudine tuâ; conforta, Deus, hoc quod operatus es in nobis.

De templo tuo, quod est in Jeru-

guine; lingua canum tuorum ex inimicis, ab ipso.

25. Viderunt ingressus tuos, Deus, ingressus Dei mei; regis mei qui est in Sancto.

26. Prævenerunt principes conjuncti psallentibus, in medio juvencularum tympanistriarum.

27. In Ecclesiis benedicite Deo Domino, de fontibus Israël.

28. Ibi Benjamin adolescentulus, in mentis excessu.

Principes Juda duces eorum: Principes Zabulon, Principes Nephtali.

29. Manda, Deus, virtuti tuæ; confirma hoc, Deus, quod operatus es in nobis.

30. A templo tuo in Jerusalem,

Sanguine; canes tui hostilem sanguinem lingant.

25. *Viderunt ingressus tuos, Deus:* itinera tua: Hier. Viderunt tribus Israël quâ majestate pergeres auxiliaturus eis, quâ ferires manu.

26. *Prævenerunt:* præcesserunt cantores eos qui post tergum, &c. Hier. Cùm Maria hæc caneret, Deique miracula celebraret; antecedebant præcentores, succedebant psallentes, in medio erant puellæ tympanistriæ; Maria ipsa & sociæ annuntiatrices, de quibus suprà, 12. Ita Ch. Philo memorat ad eum ritum compositas solemnes Therapeutarum suorum choreas, & cantari quidem hymnos alternantibus vocibus, ipso sermonis duce in verba præeunte: mox duos choros, alterum virorum, alterum mulierum variis flexibus ac reflexibus sacras obire choreas; denique in unum chorum cogi, velut à numine actos. *Exemplo*, inquit, *antiqui illius chori ad mare Rubrum propter admiranda ibi opera; quo divino beneficio moti viri ac mulieres, uno confecto choro, hymnos eucharisticos servatori Deo cecinêre; viris præcinente Mose prophetâ; mulieribus verò Mariâ prophetide, quorum exemplo gravi virorum voce, acutiori mulierum voci mixtâ, suavissimum concentum edunt.* Hæc Philo: de vit. contemp. Qui ritus ad hunc versum explicandum factus videtur.

27. *De fontibus Israël:* vos qui estis è fontibus Israël, ab illo orti.

28. *Ibi Benjamin:* Tribus Benjamini. *Adolescentulus.* Quod Benjamin minimus natu filiorum Jacob. *In mentis excessu.* Spiritu sancto abreptus, tantâ in lætitiâ populi. At Hier. pro mentis excessu, continens eos, imperans ipsis: Heb. Princeps futurus sub Saule. Omnes Patres de Paulo Apostolo accipiunt, rapto ad tertium cœlum, & dicente: *Sive mente excedimus, Deo*, &c. II. Cor. v. 13. xii. 2. *Principes eorum:* in purpurâ suâ: Hier. Quod est imperii insigne. Ergo in eo cœtu ex Israële orto, & Domini victorias cantante, primus erat Benjamin regnum auspicaturus: deinde post eum regnaturus Judas sub Davide: tum Principes cæterarum tribuum etiam minimarum. His autem tribuum nominibus vult Theodoretus Apostolos designari, fratres Domini ex Judâ, reliquos è Galilæâ, ubi Zabulon & Nephtali, adde in Benjamino Paulum.

29. *Manda, Deus ....* Post commemorationem liberationis ex Ægypto, Dei in Sion habitaturi auxilium in hostes Israëlis implorat. *Manda, Deus.* Præcepit Deus, de fortitudine tuâ, &c. Hier. Vult eam esse invictam.

30. *A templo.* Templum vocat tabernaculum Arcæ; ut sæpe aliàs: sensusque est: propter templum tuum, undique in Jerosolymam reges & peregrini confluent. II. Par. vi. 32.

LIBER PSALMORUM.

ſalem, tibi offerent reges munera.	tibi offerent reges munera.
Increpa beſtiam calami, congregatio fortium, in vitulis populorum calcitrantium contra totas argenteas; diſperge populos qui bella volunt.	31. Increpa feras arundinis, congregatio taurorum in vaccis populorum; ut excludant eos, qui probati ſunt argento.
Offerantur velociter ex Ægypto; Æthiopia feſtinet dare manus Deo.	Diſſipa gentes, quæ bella volunt: 32. Venient legati ex Ægypto; Æthiopia præveniet manus ejus Deo.
Regna terræ, cantate Deo, canite Domino, Semper.	33. Regna terræ, cantate Deo, pſallite Domino: pſallite Deo, 34. Qui aſcendit ſuper cœlum cœli, ad Orientem,
Qui aſcendit ſuper cœlum cœli à principio; ecce dabit voci ſuæ vocem fortitudinis.	Ecce dabit voci ſuæ vocem virtutis,
Date gloriam Deo; ſuper Iſraël magnificentia ejus, & fortitudo ejus in cœlis.	35. Date gloriam Deo: ſuper Iſraël magnificentia ejus, & virtus ejus in nubibus.
Terribilis Deus de ſanctuario ſuo; Deus Iſraël ipſe dabit fortitudinem, & robur populo, benedictus Deus.	36. Mirabilis Deus in Sanctis ſuis, Deus Iſraël ipſe dabit virtutem & fortitudinem plebi ſuæ; benedictus Deus.

31. *Feras arundinis*: beſtiam calami: Hier. Hippopotamum vel crocodilum, id eſt, regem Ægypti, ita deſignatum, ex belluâ Nilo notâ: Ezech. XXIX. 2. 3. 4. & ſeqq. *Congregatio taurorum*: congregationem robuſtorum: Heb. ſupp. increpa. *In vaccis populorum* .... in vitulis populorum gloriantem, hoc eſt, increpa cœtum robuſtorum qui inter laſcivientes, exultanteſque in morem vitulorum, populos, gloriantur. *Qui probati ſunt argento*: in fragmentis argenti. Sic conſtat integer verſus hoc ſenſu: Increpa Regem Ægypti populo tuo invidentem, increpa etiam optimates qui inter populos honore & viribus eminent, argenteis clavis, vel aliis inſignibus ornati. Cæterum Theodoretus, aliique myſtico ſenſu de Judæis intelligunt, qui excludere volebant à Dei regno gentes in Chriſtum credentes, & inſtar argenti per patientiam probatas.

32. *Venient legati ex Ægypto*. Etiam ex Ægypto nunc infeſtiſſimâ, venient legati deprecaturi Deum Iſraëlis; quin etiam *Æthiopia præveniet*: feſtinet dare manus Deo: Hier. Id eſt, ipſa Æthiopia feſtinabit proferre manus muneribus plenas: certatim omnes accurrent, donis onuſti.

34. *Ad orientem*. Ut, unde ſol ingreditur, Deus ipſe triumphare videatur. At Hier. à principio, ab ipsâ diei, adeoque mundi ipſius origine.

35. *Date gloriam* ...., Robur: Heb. Vim ejus agnoſcite. *In nubibus*: in cœlis: Heb.

36. *In Sanctis ſuis*. De ſanctuario ſuo: Hier. unde tanta edit miracula & oracula.

PSALMUS

PSALMUS LXVIII. PROPHETICUS.

Christus patiens in figurâ Davidis ab omnibus derelicti. Congruit tempori Absalomi, cùm de Sion loquatur ℣. 36. Sub personâ Israëlitarum in Davidem rebellium, Judæorum Christi persecutorum pœna describitur. Vide *Ps.* XXI. *Chaldæus populo captivo accommodat, & congruunt ultimi versus.*

VERSIO S. HIERONYMI.

Victori, pro liliis David.

SAlva me, Deus; quoniam venerunt aquæ usque ad animam meam.

Infixus sum in limo profundi, & non possum consistere; veni in profundum aquarum, & flumen operuit me.

Laboravi clamans, exasperatum est guttur meum; defecerunt oculi mei, expectantes Deum meum.

Multiplicati sunt super capillos capitis mei, qui oderunt me gratis.

Confortati sunt qui persequebantur me inimici mei injustè: quæ non rapueram, tunc reddebam.

Deus, tu scis stultitiam meam, & peccata mea à te non sunt abscondita.

Non confundantur in me qui expectant te, Domine, Deus exercituum: non confundantur in me qui quærunt te, Deus Israël.

Quia propter te portavi opprobrium; operuit confusio faciem meam.

VERSIO VULGATA.

1. In finem, pro iis qui commutabuntur David.

2. SAlvum me fac, Deus; quoniam intraverunt aquæ usque ad animam meam.

3. Infixus sum in limo profundi, & non est substantia.

Veni in altitudinem maris, & tempestas demersit me.

4. Laboravi clamans, raucæ factæ sunt fauces meæ; defecerunt oculi mei, dum spero in Deum meum.

5. Multiplicati sunt super capillos capitis mei, qui oderunt me gratis.

Confortati sunt qui persecuti sunt me inimici mei injustè: quæ non rapui, tunc exolvebam.

6. Deus, tu scis insipientiam meam, & delicta mea à te non sunt abscondita.

7. Non erubescant in me qui expectant te, Domine, Domine virtutum.

Non confundantur super me qui quærunt te, Deus Israël.

8. Quoniam propter te sustinui opprobrium; operuit confusio faciem meam.

---

3. *Non est substantia*: Non possum consistere: Hier. nihil est firmi. *Altitudinem maris*: profundum aquarum: Hier.

5. *Quæ non rapui*...... Ex personâ Christi: ita mecum agitur, ac si rapta ab altero, ab altero, eoque innoxio repetas, neque enim impiorum exemplo, Deo rapui honorem debitum; pro eis solvo quicumque rapuerunt: sicut scriptum est: *Propter scelus populi mei, percussi eum.* Isa. LIII. 8.

6. *Insipientiam meam, & delicta mea*.... Quæ in me suscepi. *Quia posui in eo Dominus iniquitates omnium nostrûm.* Isa. LIII. 6.

Alienus factus sum fratribus meis, & petegrinus filiis matris meæ.

Quia zelus domûs tuæ comedit me; & opprobrium exprobrantium tibi cecidit super me.

Et flevi in jejunio animam meam; & factum est in opptobrium mihi.

Et posui vestimentum meum saccum; & factus sum eis in parabolam.

Contra me loquebantut qui sedebant in portâ, & cantabant bibentes vinum.

Mea autem otatio ad te, Domine: tempus teconciliationis est; Deus, in multitudine misericordiæ tuæ, exaudi me in veritate salutis tuæ.

Erue me de luto, ut non infigar; libera me ab his qui oderunt me, & de profundis aquis.

Ne operiat me fluvius aquæ, & ne absotbeat me profundum; & non coronet supet me puteus os suum.

Exaudi me, Domine, quoniam bona est misericordia tua; secundùm multitudinem misetationum tuarum, respice ad me.

Et ne abscondas faciem tuam à servo tuo: quoniam tribulor, citò exaudi me.

Accede ad animam meam, redime eam; propter inimicos meos libera me.

9. Exttaneus factus sum fratribus meis, & peregrinus filiis matris meæ.

10. Quoniam zelus domûs tuæ comedit me; & opptobria exprobrantium tibi ceciderunt super me.

11. Et operui in jejunio animam meam; & factum est in opprobrium mihi.

12. Et posui vestimentum meum cilicium; & factus sum illis in patabolam.

13. Advetsùm me loquebantur qui sedebant in portâ, & in me psallebant qui bibebanr vinum.

14. Ego verò orationem meam ad te, Domine: tempus beneplaciti, Deus.

In multitudine misericordiæ tuæ exaudi me, in veritate salutis tuæ.

15. Eripe me de luto, ut non infigar; libera me ab iis qui oderunt me, & de profundis aquarum.

16. Non me demergat tempestas aquæ, neque absorbeat me profundum; neque urgeat super me puteus os suum.

17. Exaudi me, Domine, quoniam benigna est misericordia tua; secundùm multitudinem miserationum tuarum, respice in me.

18. Et ne avertas faciem tuam à puero tuo; quoniam tribulor, velocitet exaudi me.

19. Intende animæ meæ, & libera eam; ptopter inimicos meos eripe me.

10. *Zelus domûs tuæ.* De Christo expellente vendentes in templo exponit Joan. II. 17. *Opprobria exprobrantium tibi.* in me redundabant, cùm dicerent: *Si rex Israël est, descendat de cruce, confidit in Deo; liberet eum*, &c. Matt. XXVII. 42. 43. Quare hunc Davidis locum de Christo Paulus intelligit. Rom. XV. 3.

11. *Operui:* Flevi in jejunio animæ meæ: Heb. Cùm jejunarem, fletus miscui jejuniis.

12. *In parabolam:* in proverbiũ, in fabulam.

13. *Qui sedebant in portâ:* Senatus, Judices, viri graves. *Qui bibebant vinum:* Juvenes; illusores. Sic omnes mihi iniqui; nec tantùm furiosi, sed etiam qui sapientes videbantur.

14. *Ego verò*... Mea autem oratio, &c. Hier. *Tempus beneplaciti:* reconciliationis: Item. *Quoniam quidem erat in Christo mundum reconcilians sibi, non imputans ipsis delicta ipsorum:* II. Cor. V. 19. *Deus:* junge sequenti.

Tu ſcis opprobrium meum, & confuſionem meam, & ignominiam meam; coram te ſunt omnes hoſtes mei.

Opprobrio contritum eſt cor meum, & deſperatus ſum:

Et expectavi qui contriſtaretur, & non fuit; & qui conſolaretur, & non inveni.

Et dederunt in eſcam meam fel, & in ſiti meâ potaverunt me aceto.

Sit menſa eorum coram eis in laqueum, & in retributiones ad corruendum.

Contenebrentur oculi eorum ne videant; & dorſum eorum ſemper incurva.

Effunde ſuper eos indignationem tuam; & ira furoris tui comprehendat eos.

Fiat commotatio eorum deſerta; in tabernaculis eorum non ſit qui habitet.

Quoniam quem tu percuſſiſti, perſecuti ſunt; & ut affligerent vulneratos tuos narrabant.

Da iniquitatem ſuper iniquitatem eorum; & non veniant in juſtitiâ tuâ.

Deleantur de libro viventium, & cum juſtis non ſcribantur.

20. Tu ſcis improperium meum, & confuſionem meam, & reverentiam meam.

21. In conſpectu tuo ſunt omnes qui tribulant me, improperium expectavit cor meum, & miſeriam.

Et ſuſtinui qui ſimul contriſtaretur, & non fuit; & qui conſolaretur, & non inveni.

22. Et dederunt in eſcam meam fel, & in ſiti meâ potaverunt me aceto.

23. Fiat menſa eorum coram ipſis in laqueum, & in retributiones, & in ſcandalum.

24. Obſcurentur oculi eorum ne videant; & dorſum eorum ſemper incurva.

25. Effunde ſuper eos iram tuam; & furor iræ tuæ comprehendat eos.

26. Fiat habitatio eorum deſerta; & in tabernaculis eorum non ſit qui inhabitet.

27. Quoniam quem tu percuſſiſti, perſecuti ſunt; & ſuper dolorem vulnerum meorum addiderunt.

28. Appone iniquitatem ſuper iniquitatem eorum; & non intrent in juſtitiam tuam.

29. Deleantur de libro viventium, & cum juſtis non ſcribantur.

20. *Reverentiam*: ignominiam: Hier. & ita paſſim.

21. *Improperium.* Opprobrio contritum eſt cor meum, &c. Hier.

22. *Dederunt in eſcam meam fel* ... In Chriſto impletum: Matt. XXVII. 48. Joan. XIX. 29.

23. *Menſa eorum ... in laqueum.* Ut contingit avibus, quæ victum quærentes capiuntur. *Et in retributionem*: & paces eorum in offendiculum: Heb. ubi proſpera ſperant, ibi impingant. De Judæis intelligit Paulus: Rom. XI. 9. 10. Nec minùs eis conveniunt quæ ſequuntur.

26. *Fiat habitatio eorum deſerta.* De Judâ proditore exponitur, Act. I. 20. Congruit etiam Judæis everſâ Jeroſolymâ, quod Chriſtus prædixerat: *Ecce relinquetur vobis domus veſtra deſerta.* Luc. XIII. 35.

25. *Super dolorem* .... Vulneribus vulnera, & inſuper opprobria addunt.

28. *Appone iniquitatem ſuper iniquitatem*...: Deferendo, & permittendo, non operando; ut Theologi nôrunt.

29. *De libro viventium*: De ipsâ vitâ; tanquam Deus vivos omnes in libro deſcriptos habeat, deleatque eos quos morti deſtinat. Altiore ſenſu, *viventes*, ipſi juſti intelliguntur, & ſeqq. congruunt.

Ego autem pauper & dolens: salus tua, Deus, suscepit me.

30. Ego sum pauper & dolens: salus tua, Deus, suscepit me.

Laudabo nomen Dei in cantico, & magnificabo eum in confessione.

31. Laudabo nomen Dei cum cantico, & magnificabo eum in laude.

Et placebit Domino super vitulum novellum, cornua efferentem & ungulas.

32. Et placebit Deo super vitulum novellum, cornua producentem & ungulas.

Videntes mansueti lætabuntur; qui quæritis Deum, vivet anima vestra.

33. Videant pauperes, & lætentur; quærite Deum, & vivet anima vestra.

Quoniam exaudivit pauperes Dominus, & vinctos suos non despexit.

34. Quoniam exaudivit pauperes Dominus, & vinctos suos non despexit.

Laudent eum cœli & terra; mare & omnia quæ moventur in eis.

35. Laudent illum cœli & terra, mare, & omnia reptilia in eis.

Quia Deus salvabit Sion, & ædificabit civitates Juda, & habitabunt ibi, & possidebunt eam.

36. Quoniam Deus salvam faciet Sion, & ædificabuntur civitates Juda.

Et habitabunt ibi, & hereditate acquirent eam.

Et semen servorum ejus possidebit eam, & qui diligunt nomen ejus, habitabunt in eâ.

37. Et semen servorum ejus possidebit eam, & qui diligunt nomen ejus, habitabunt in eâ.

32. *Placebit Deo super vitulum . . .* Laus Deo acceptior quàm victimæ. Ps. XLIX. 8. 23. L. 18. & alibi passim.

33. *Videant pauperes, & lætentur :* Christi enim erga pauperes benevolentia singularis. Convenit cum Ps. XXI. 27. LXXI. 4. *Quærite Deum . . . .* Qui quæritis Deum; vivet, &c. Hier. Eodem sensu hæc & sequentia ad redemtionem per Christum, sub figurâ solutæ captivitatis, videntur pertinere.

36. *Sion.* Spirituali sensu, Ecclesiam. *Civitates Juda :* singulares Ecclesias.

PSALMUS LXIX. DEPRECATORIUS.

Temporibus Absalomi convenit cum sequente. Hîc autem gravi calamitate pressus, festinum postulat auxilium. ℣. 6.

VERSIO S. HIERONYMI.

Victori, David ad recordandum.

Deus, ut liberes me; Domine, ut auxilieris mihi festina.

Confundantur & erubescant, qui

VERSIO VULGATA.

In finem, Psalmus David.

1. In rememorationem, quòd salvum fecerit eum Dominus.

2. Deus, in adjutorium meum intende; Domine, ad adjuvandum me festina.

3. Confundantur, & revereantur,

1. *In rememorationem :* sive ad recordandum : supp. Divini auxilii. *Quòd salvum fecerit . . .* Deest Heb.

3. *Revereantur :* Pudore afficiantur.

quærunt animam meam; convertantur retrorsùm, & erubescant, qui volunt mihi malum.

Revertantur ad vestigium confusionis suæ, qui dicunt; Vah, vah.

Gaudeant & lætentur in te omnes qui quærunt te, & dicant semper; Magnificetur Dominus, qui diligunt salutare tuum.

Ego autem egenus & pauper: Deus, festina pro me: auxilium meum & salvator meus es tu, Domine, ne moreris.

qui quærunt animam meam.

4. Avertantur retrorsùm, & erubescant, qui volunt mihi mala.

Avertantur statim erubescentes, qui dicunt mihi; Euge, euge.

5. Exultent & lætentur in te omnes qui quærunt te, & dicant semper; Magnificetur Dominus, qui diligunt salutare tuum.

6. Ego verò egenus, & pauper sum: Deus, adjuva me.

Adjutor meus, & liberator meus es tu: Domine, ne moreris.

4. *Euge*: Vah: Hier. Non enim adhortantis aut collaudantis vox est, sed increpantis & exprobrantis, qualis Semei. II. Reg. XVI. 7.

5. *Et dicant semper*... Ordo verborum: *Qui diligunt salutare tuum, dicant semper, Magnificetur Dominus*. Qui à te se salvos volunt, non se, sed Deum magni fieri optent.

6. *Adjuva me*. Festina pro me: Hier.

PSALMUS LXX.

DEPRECATORIUS ET CONSOLATORIUS.

David senex, Absalomo rebellante, auxilium Dei quod ab ineunte ætate sæpiùs expertus est, nec in fine sibi defuturum sperat. Nota ℣. 9. 18.

VERSIO S. HIERONYMI.

●

IN te, Domine, speravi, non confundar in æternum.

In justitiâ tuâ erue me, & libera me: inclina ad me aurem tuam, & salva me.

VERSIO VULGATA.

Psalmus David, 1. Filiorum Jonadab, & priorum captivorum.

IN te, Domine, speravi, non confundar in æternum: 2. In justitiâ tuâ libera me, & eripe me.

Inclina ad me aurem tuam, & salva me.

1. *Filiorum Jonadab*. De quibus Jerem. XXXV. hunc titulum sic refert & exponit Hier. Epist. ad Paulin. de instit. Monachi. Filii Jonadab & eorum qui primi in captivitatem ducti sunt; qui in tabernaculis habitantes, ad extremum propter irruptionem Chaldæorum exercitûs Hierosolymam intrare compulsi, hanc primam captivitatem sustinuisse dicuntur; quòd post solitudinis libertatem, urbe, quasi carcere sint reclusi; ut est apud Jer. XXXV. 11. Cæterùm in Hebræo nullus est titulus, neque quidquam in textu, quod ad Rechabitas, eorumque patrem Jonadabum propriè pertineat: quem tamen psalmum ad divinam misericordiam impetrandam per id tempus decantatum, eò quòd necessitate compulsi, à patriis institutis deflexisse viderentur, haud absimile vero est.

Esto mihi robustum habitaculum, ut ingrediar jugiter; præcepisti ut salvares me, quia petra mea, & fortitudo mea es tu.

Deus meus, salva me de manu impii; de manu iniqui & nocentis.

Quia tu es expectatio mea; Domine Deus, fiducia mea ab adolescentiâ meâ.

A te sustentatus sum ex utero, de ventre matris meæ tu es protector meus; in te laus mea semper.

Quasi portentum factus sum multis, & tu spes mea fortissima.

Impleatur os meum laude tuâ, totâ die magnitudine tuâ.

Ne projicias me in tempore senectutis; cùm defecerit fortitudo mea, ne derelinquas me.

Quia dixerunt inimici mei mihi, & qui observabant animam meam, inierunt consilium pariter,

Dicentes; Deus dereliquit eum, persequimini & comprehendite eum, quia non est qui eruat.

3. Esto mihi in Deum protectorem, & in locum munitum; ut salvum me facias.

Quoniam firmamentum meum, & refugium meum es tu.

4. Deus meus, eripe me de manu peccatoris, & de manu contra legem agentis & iniqui:

5. Quoniam tu es patientia mea, Domine; Domine spes mea à juventute meâ.

6. In te confirmatus sum ex utero; de ventre matris meæ tu es protector meus.

In te cantatio mea semper; 7. Tanquam prodigium factus sum multis, & tu adjutor fortis.

8. Repleatur os meum laude, ut cantem gloriam tuam; totâ die magnitudinem tuam.

9. Ne projicias me in tempore senectutis; cùm defecerit virtus mea, ne derelinquas me.

10. Quia dixerunt inimici mei mihi, & qui custodiebant animam meam, consilium fecerunt in unum,

11. Dicentes; Deus dereliquit eum, persequimini, & comprehendite eum; quia non est qui eripiat.

3. *In Deum protectorem.* Deest Hier. Nisi fortè idem est cum loco munito, sitque vulgata versio duplex. Addit autem Hier. Ut ingrediar jugiter, tu mihi non modò tutum, sed etiam continuum refugium, ac semper patens: addit & Heb. Præcepisti servare me; tanta tibi est cura salutis meæ, ut de me tuendo mandata dederis Angelis tuis: *Angelis enim suis mandavit de te.* Ps. xc. 11.

5. *Patientia mea*: expectatio: Hier.

6. *Confirmatus*: sustentatus: Hier. Te nitor. *De ventre matris meæ protector* .... Extractor, avulsor: Heb. Tu mihi obstetricis loco: per te matris meæ faustus partus fuit; jam inde à nativitate, tuas in manus sum depositus. Sic Ps. xxi. 10. *Cantatio*: laus: Hier.

7. *Tanquam prodigium* ... In me obstupuerunt, cùm viderent tot inusitatos vitæ meæ casus, tantumque regem ab omnibus repentè destitutum. Vide præf. num. 41.

8. *Ut cantem gloriam tuam*: Desunt Hier.

9. *Cùm defecerit virtus mea*: fortitudo mea: Hier. En senes confectis corporis animique viribus, quale sibi auxilium parare debeant.

10. *Inimici mei mihi*: de me. *Qui custodiebant animam meam.* Qui observabant, &c. Hier. Qui insidiabantur vitæ meæ. *Consilium fecerunt.* Convocato Achitophel & aliis, sacrificii obtentu. II. Reg. xv. 12. Dicebant sequentia.

11. *Deus dereliquit eum*, ut adulterum & homicidam: agite, opportunum tempus est. *Persequimini* ... *Non est qui eripiat.* Hoc erat consilium Achitophel. II. Reg. xvii. 1. *Consurgens persequar David hâc nocte: & irruens super eum* ... *percutiam regem desolatum*, &c.

Deus, ne elongeris à me : Deus in auxilium meum festina.	12. Deus, ne elongeris à me : Deus meus, in auxilium meum respice.
Confundantur, & consumantur adversarii animæ meæ, operiantur opprobrio & confusione, qui quærunt malum mihi.	13. Confundantur, & deficiant detrahentes animæ meæ : operiantur confusione & pudore qui quærunt mala mihi.
Ego autem jugiter expectabo ; & adjiciam super omnes laudationes tuas.	14. Ego autem semper sperabo ; & adjiciam super omnem laudem tuam.
Os meum narrabit justitiam tuam, totâ die salutare tuum ; quia non cognovi literaturas,	15. Os meum annuntiabit justitiam tuam, totâ die salutare tuum.
Ingrediar in fortitudine Domini Dei : recordabor justitiæ tuæ solius.	Quoniam non cognovi literaturam, 16. Introibo in potentias Domini : Domine, memorabor justitiæ tuæ solius.
Deus, docuisti me ab adolescentiâ meâ, & usque nunc annuntiabo mirabilia tua.	17. Deus, docuisti me à juventute meâ, & usque nunc pronuntiabo mirabilia tua.
Et insuper usque in senectutem & canos, Deus, ne derelinquas me, donec annuntiem brachium tuum generationi, cunctisque qui venturi sunt, fortitudines tuas.	18. Et usque in senectam & senium, Deus, ne derelinquas me. Donec annuntiem brachium tuum generationi omni, quæ ventura est ;
Et justitiam tuam, Deus, usque in excelsum ; quanta fecisti magnalia : Deus, quis similis tibi?	Potentiam tuam, 19. Et justitiam tuam, Deus, usque in altissima, quæ fecisti magnalia : Deus, quis similis tibi ?
Qui ostendisti mihi tribulationes plurimas & malas ; conversus vivificabis nos, & de abyssis terræ rursùm educes nos.	20. Quantas ostendisti mihi tribulationes multas, & malas ; & conversus vivificasti me, & de abyssis terræ iterùm reduxisti me.

13. *Detrahentes animæ meæ :* adversarii : Hier.

14. *Adjiciam super omnem laudem tuam.* Novis te in dies laudibus cumulabo.

15. *Justitiam tuam :* quâ me ab impiis ac perfidis vindicasti. *Literaturam :* numerationem : Heb. numerum mirabilium tuorum, quia mox dixerat : *Os meum annuntiabit justitiam tuam & salutare tuum :* nunc se agnoscit tantæ rei imparem, nec posse recensere innumerabilia Dei beneficia. Sic Ps. xxxix. 6. Theodor.

16. *Introibo in potentias Domini.* Ingrediar in fortitudine Domini Dei : Hier. *ἐν δυναστείᾳ*, 70. Error in Vulg. ut videtur. Nota verborum connexionem ; primùm annuntiabo justitias & misericordiam tuam : tum agnoscit id esse supra vires suas ; introibo tamen, inquit, te duce & auctore, in hæc inscrutabilia.

19. *Justitiam tuam usque in altissima ...* Aliter Hier. annuntiabo justitiam tuam usque in excelsum : exaltabo eam ; mox : quanta fecisti magnalia ? &c.

20. *Quantas ostendisti ... vivificasti me... reduxisti me.* Qui ostendisti .... vivificabis nos . . . educes nos : Hier. Pro multitudine malorum, bona cumulatim in nos conferes.

LIBER PSALMORUM.

Multiplicabis magnitudinem meam, & conversus consolaberis me.

Ego autem confitebor tibi in vasis psalterii veritatem tuam: Deus meus, cantabo tibi in citharâ, sancte Israël.

Laudabunt labia mea cùm cantavero tibi, & anima mea quam redemisti.

Insuper & lingua mea totâ die meditabitur justitiam tuam: quia confusi sunt & dehonestati, quærentes malum mihi.

21. Multiplicasti magnificentiam tuam, & conversus consolatus es me.

22. Nam & ego confitebor tibi in vasis psalmi veritatem tuam: Deus, psallam tibi in citharâ, sanctus Israël.

23. Exultabunt labia mea cùm cantavero tibi, & anima mea, quam redemisti.

24. Sed & lingua mea totâ die meditabitur justitiam tuam: cùm confusi & reveriti fuerint qui quærunt mala mihi.

21. *Multiplicasti . . . . consolatus es* . . . . Multiplicabis; consolaberis: Idem.
22. *Vasis psalmi*: instrumento nablio: Heb. instrumentis musicis. σκεῦ. Græc. Vas & instrumentum. *Sanctus Israël*: Sancte: Hier.

PSALMUS LXXI.
HISTORICUS ET PROPHETICUS.

Davidis: cùm moriens regem constitueret Salomonem. Ingressis namque ad eum optimatibus ac dicentibus: Amplificet Deus nomen Salomonis super nomen tuum, & magnificet thronum ejus super thronum tuum: ad quæ verba adoravit rex in lectulo suo, & hæc locutus est: Benedictus Dominus Deus Israël, qui dedit hodie sedentem in solio meo, videntibus oculis meis: *III. Reg. I. 47. Quâ in exultatione Vir sanctus, ac supra seipsum evectus, Christoque suo intentus, magnificentissimo carmine vaticinatur de adventu ejus, & vocatione gentium. Neque satis conveniunt Salomonis quæ dicuntur versibus 5. 11. 12. 17. nisi ut Christi typo. Ex quo patet sanctum regem Dei spiritu actum, ad extremum usque halitum prophetasse.*

VERSIO S. HIERONYMI.

Salomoni.

DEus, judicium tuum regi da, & justitiam tuam filio regis.

Judicabit populum tuum in justitiâ, & pauperes tuos in judicio.

Assument montes pacem populo, & colles justitiam.

VERSIO VULGATA.

Psalmus, 1. In Salomonem.

2. DEus, judicium tuum regi da, & justitiam tuam filio regis.

Judicare populum tuum in justitiâ, & pauperes tuos in judicio.

3. Suscipiant montes pacem populo, & colles justitiam.

2. *Regi . . . filio regis.* Salomoni, qui rex & filius regis. *Judicare*: judicabit: Hier.

3. *Suscipiant montes* . . . Universa regio pace & justitiâ florebit.

Judicabit

Judicabit pauperes populi, & salvabit filios pauperis, & confringet calumniatorem.	4. Judicabit pauperes populi, & salvos faciet filios pauperum: & humiliabit calumniatorem.
Et timebunt te quamdiù erit sol, & ultra lunam, in generatione generationum.	5. Et permanebit cum sole, & ante lunam, in generatione & generationem.
Descendet ut pluvia super vellus, ut stillæ irrorantes terram.	6. Descendet sicut pluvia in vellus, & sicut stillicidia stillantia super terram.
Germinabit in diebus ejus justus, & multitudo pacis, donec non sit luna.	7. Orietur in diebus ejus justitia, & abundantia pacis; donec auferatur luna.
Et dominabitur à mari usque ad mare, & à flumine usque ad terminos terræ.	8. Et dominabitur à mari usque ad mare, & à flumine usque ad terminos orbis terrarum.
Ante eum procident Æthiopes, & inimici ejus pulverem lingent.	9. Coram illo procident Æthiopes, & inimici ejus terram lingent.
Reges Tharsis & insulæ munera offerent; reges Arabiæ & Saba tributum conferent.	10. Reges Tharsis, & insulæ munera offerent: reges Arabum & Saba dona adducent:
Et adorabunt eum omnes reges: universæ nationes servient ei.	11. Et adorabunt eum omnes reges terræ: omnes gentes servient ei:
Quia eruet pauperem à potente, & inopem cui non est adjutor.	12. Quia liberabit pauperem à potente, & pauperem cui non erat adjutor.
Parcet inopi & pauperi, & animas pauperum salvabit.	13. Parcet pauperi & inopi, & animas pauperum salvas faciet.
Ab usurâ & iniquitate redimet animas eorum; & pretiosus erit sanguis eorum coram oculis ejus.	14. Ex usuris & iniquitate redimet animas eorum; & honorabile nomen eorum coram illo.

4. *Pauperes.* Nota pauperes regi specialiter commendatos: vide infrà, 12, 13.

5. *Permanebit*... Timebunt te quandiù erit sol, & ultra lunam: Hier.

6. *Descendet sicut pluvia*: tam gratus. *In vellus*: in tonsionem: Heb. id est, supra tonsam herbam, ut rursùs incrementum capiat.

7. *Orietur .... justitia*: florebit in diebus ejus: Heb. At Hier. Germinabit in diebus ejus justus: eodem ferè sensu: tota regio viris justis abundabit, quo nihil est bono regi carius, aut honestius.

8. *A mari usque ad mare.* De Salomone quidem: à mari rubro ad mare magnum. *A flumine* .... ab Euphrate ad terminos terræ: (Sanctæ): Hier. At 70. *τ̃ οἰκυμένης*: quòd Christus imperium protensurus esset per universa maria ac terras; atque orbe universo.

9. *Æthiopes*: Siim. Incolæ deserti. Ps. LXXIII. 14.

10. *Reges Tharsis & insulæ*: Regna occidua. *Reges Arabum & Saba*: Oriens & Meridies. Vide Gen. x. Naves Salomonis ibant in Tharsis. III. Reg. x. 22. Regina Saba ad eum venit. III. Reg. x. Atque hæc in figuram Christi toto orbe potituri, idque à Magorum munere intelligimus inchoatum, qui gentium regumque typum tenuisse monstrantur comm. Hier.

11. *Reges terræ. Terra* deest etiam in 70. *Gentes*: Goïm: Heb. Id est, gentes idolis addictæ.

14. *Honorabile nomen.* Pretiosus erit sanguis eorum, &c. Hier. forte in 70. ex *αἷμα*, factum *ὄνομα*.

Et vivet, & dabitur ei de auro Saba, & orabunt de eo jugiter; totâ die benedicent ei.	15. Et vivet, & dabitur ei de auro Arabiæ, & adorabunt de ipso semper; totâ die benedicent ei.
Erit memorabile triticum in terrâ: in capite montium elevabitur sicut Libani fructus ejus, & florebunt de civitate, sicut fœnum terræ.	16. Et erit firmamentum in terrâ in summis montium, superextolletur super Libanum fructus ejus, & florebunt de civitate sicut fœnum terræ.
Erit nomen ejus in æternum, ultra solem perseverabit nomen ejus, & benedicentur in eo; omnes gentes beatificabunt eum.	17. Sit nomen ejus benedictum in secula; ante solem permanet nomen ejus. Et benedicentur in ipso omnes tribus terræ; omnes gentes magnificabunt eum.
Benedictus Dominus Deus, Deus israël: qui facit mirabilia solus.	18. Benedictus Dominus Deus Israël, qui facit mirabilia solus.
Et benedictum nomen gloriæ ejus in sempiternum, & implebitur gloriâ ejus universa terra: Amen & amen.	19. Et benedictum nomen majestatis ejus in æternum, & replebitur majestate ejus omnis terra: Fiat, fiat.
Completæ sunt orationes David filii Jesse.	20. Defecerunt laudes David filii Jesse.

15. *Arabiæ:* Saba: Heb. *Adorabunt de ipso:* orabunt de eo: Hier. Gratias agent Deo pro Salomonis beneficentiâ; longè autem magìs pro collatis à Christo beneficiis. Potest intelligi secundùm Heb. Orabunt pro eo, pro Salomone, quæ summa regum gloria, ut exteris quoque honori & amori sint.

16. *Firmamentum in terrâ* .... Pugillus frumenti in terrâ, in capite montium: Heb. *σήισμα* fortè pro *σίτου ὄψισμα*. *Superextolletur* ... Perstrepet sicut Libanus: Heb. Si vel pugillus frumenti seratur in montium vertice arido plerumque & saxoso, silvescet messis altior cedris Libani. *Florebunt de civitate.* Cives multiplicabuntur; urbes florentes erunt; agri, urbes, omnia sub bono rege felicia.

17. *Sit nomen ejus (benedictum)* deest. Erit nomen ejus in æternum ultra Solem: Hier. Fama ubique diffusa & immortalis. *Benedicentur in ipso* ... At Hier. sic distinguit; & benedicentur in eo; omnes gentes, &c. *Omnes tribus terræ:* deest *Gentes*, Goim: ut suprà ℣. 11. Qui proprius veluti character Christi, de quo ab initio dictum erat Abrahamo: *In semine tuo benedicentur omnes gentes terræ.* Gen. XII. 2. XXII. 18. &c.

19. *Fiat:* Amen: Heb.

20. *Defecerunt laudes* ... Hic est ultimus Psalmus Davidis non tamen suo loco positus, cùm multi sequantur quos ipsius esse certissimum est; ut Ps. CIX. aliique: unde apparet aliam fuisse olim Psalmorum collectionem, in quâ temporis ordo servatus esset. Hæc autem verba, quidam codices sequentis Psalmi titulo adjungebant, nullo sensu; quos confutat comm. Hier. & ipsi Hebraïci codices.

PSALMORUM LIBER III.

SECUNDUM HEBRÆOS, Uſque ad Pſalmum LXXXIX.

DE PSALMIS *ASAPHI NOMINE INSCRIPTIS.*

DUODECIM omninò Pſalmi ſunt, Aſaphi inſcripti nomine: Primus XLIX. atque ab hoc LXXII. ad LXXXII. Aſaph autem I. Par. VI. 39. accenſetur Levitis quos David ad canendum ordinavit. Item I. Par. XV. 17. XVI. 5. 37. Aſaph & fratres ejus in conſpectu Arcæ miniſtrant. Memorantur item Heman, Aſaph & Ethan in cymbalis æneis concrepantes. I. Par. XV. 19. Hos cantores inter, à ſancto Spiritu toties celebratos, cùm tres excellerent, Aſaph, Heman & Idithun, I. Par. XXV. 1. tum ipſe Aſaph inter alios clarus habetur, princeps quippe cantorum à Davide conſtitutus: ibid. XVI. 5. & ſingulari quâdam honoris prærogativâ, nominatus inter eos, qui juxta Regem prophetarent: ibid. XXV. 2.

Quo loco conſiderandum venit, cantandi officium quo honore præcelleret, cùm ad miniſterium propheticum pertinere judicetur: unde I. Par. XXV. 1. 2. 3. inducuntur filii Aſaph & Heman & Idithun, qui in citharis aliiſque inſtrumentis prophetarent; Docti nempe à Deo ut ipſi canerent; quemadmodum Beſeleel aliique periti artifices repleti divino Spiritu, quorum egregiâ operâ tabernaculum ac cætera divino cultui deſtinata, affabrè fierent. Exod. XXXI. 2. Atque is inſtinctus eò magìs muſicis cantibus congruebat, quò Muſica ad excitandos in Dei amorem animos, imò verò ad compeſcendum malum ſpiritum, bonumque ac propheticum accerſendum, Deo ita volente, potentior habebatur: exemplo Saülis Davidem egregium pſalten adducentis. I. Reg. XVI. 15. &c. ipſiuſque Elizæi Pſalten item accerſentis, quo canente prophetaret, IV. Reg. III. 15. Verùm inter eos qui ad canendum prophetabant, quidam altiore ſenſu videntes habebantur, qualis Heman videns regis in ſermonibus Dei, ut exaltaret Davidis gloriam. I. Par. XXV. 5. Quo ritu Aſaphum videntem fuiſſe disertè memoratur his verbis: *Præcepitque Ezechias & principes Levitis ut laudarent Dominum,*

sermonibus David & Asaph videntis : II. Par. XXIX. 30. Quibus verbis sancto Asaph, æquè ac ipsi Davidi sermones Dei, hoc est Psalmi, tribuuntur.

Neque minùs insigne est, quod legitur Nehemiæ XII. 45. *In diebus David & Asaph ;* quo loco Asaph Davidi propemodùm comparatur, atque ambo quasi ex æquo memorantur, quibus quippe auctoribus sacræ observationes, & Leviticorum ministeriorum ordo, & ipse canendi ritus, universo populo tanto honori habitus, ad posteros defluxerit. Atque hæc sufficiunt ut intelligamus quàm celebre fuerit Asaphi nomen, cujus etiam titulo hi Psalmi commendati ad nos devenerint.

Jam verò an ab ipso conscripti fuerint, Patres ipsi variant : ac sanctus quidem Ambrosius à Davide compositos, sancto Asaph ut caneret datos tradidit : in tit. Psalm. LXXII. Sanctus verò Hieronymus usque adeò ab Asapho non modò cantatos, sed etiam compositos existimat, ut etiam Matthæi XIII. 3. pro eo quod scriptum est ; *Ut impleretur quod dictum est per Prophetam* (quo loco multa exemplaria *Esaïam* habebant) ipse reponi velit ; *Hæc facta sunt, ut impleretur quod scriptum est in Asaph Prophetâ ;* quia locus à Matthæo laudatus : *Aperiam in parabolis os meum ;* ex Psalm. LXXVII. qui Asapho tribuitur, sumtus esset : *Hoc enim*, inquit Hieronymus, *non Esaïas loquitur, sed Asaph.* Id habet Hieron. Commentario in Psalm. LXXVII. ℣. 2. atque etiam lib. I. in Matt. in exposit. cap. XIII.

Hinc sacri interpretes in varias distracti sententias. Nos cur Hieronymo potiùs assentiamur, hæ causæ sunt : Primùm inscriptio Psalm. LXXVI. *Pro Idithun, Psalmus Asaph :* nullo alio commodo sensu, nisi intelligamus ab Asapho compositum, Idithuno canendum traditum, ut ibi observavimus : quo sensu item scriptum est in tit. Ps. XXXVIII. LXI. *Pro Idithun, Psalmus David :* tum eò vel maximè, quòd ut suprà memoravimus, sermones Domini non modò Davidi, verùm etiam Asapho, ut Prophetæ, tribuuntur. II. Par. XXIX. 30. Cæterùm Davidis-ne sint an Asaphi, parvi refert, & ad auctoritatem & ad temporum inquirendas notas, cùm & ab uno spiritu, & Davide rege factos esse constet. Porrò Asaphi filios in canendi ministerio patri successisse, atque etiam inter canendum divino spiritu ad pandenda futura fuisse afflatos, docent II. Par. XX. 14. XXIX. 13. I. Esd. III. 10. & II. XI. 22.

PSALMUS LXXII. CONSOLATORIUS.

Impios tardè quidem persæpe, sed graviter Deus ulciscitur; hinc spes bonorum. Idem argumentum de divinâ providentiâ: Vide *Eccl. VIII. II. XI. 9. XII. 14. Sap. II. III. IV. V.* & alibi passim.

VERSIO S. HIERONYMI.

Canticum Asaph.

ATtamen bonus est Israël Deus, his qui mundo sunt corde.

Mei autem penè vacillaverunt pedes; penè effusi sunt gressus mei.

Quia æmulatus sum contra iniquos; pacem impiorum videns.

Quòd non recogitaverint de morte suâ, & firma sint vestibula eorum.

In labore hominum non sunt, & cum hominibus non flagellabuntur.

Ideò nutriti sunt ad superbiam; circumdederunt iniquitatem sibi.

Processerunt à pinguedine oculi eorum; transierunt cogitationes cordis.

Irriserunt, & locuti sunt in malitiâ calumniam, de excelso loquentes.

Posuerunt in cœlum os suum, & lingua eorum deambulavit in terrâ.

Propterea convertetur populus ejus hùc, & quis plenus invenietur in eis?

VERSIO VULGATA.

Psalmus Asaph.

1. QUàm bonus Israël Deus, his qui recto sunt corde?

2. Mei autem penè moti sunt pedes; penè effusi sunt gressus mei.

3. Quia zelavi super iniquos, pacem peccatorum videns.

4. Quia non est respectus morti eorum, & firmamentum in plagâ eorum.

5. In labore hominum non sunt, & cum hominibus non flagellabuntur.

6. Ideò tenuit eos superbia, operti sunt iniquitate, & impietate suâ.

7. Prodiit quasi ex adipe iniquitas eorum; transierunt in affectum cordis.

8. Cogitaverunt, & locuti sunt nequitiam; iniquitatem in excelso locuti sunt.

9. Posuerunt in cœlum os suum, & lingua eorum transivit in terrâ.

10. Ideò convertetur populus meus hìc, & dies pleni invenientur in eis.

---

1. *Quàm bonus.* Quàm: Heb. particula asserendi; utique, profectò. Bonus Israëli Deus, nempe rectis corde.

2. *Moti sunt:* vacillaverunt: Hier.

4. *Quia non est respectus.* Quòd non recogitaverint de morte suâ: Hier. &c. Non ligamenta ad mortem illis; sana fortitudo eorum: Heb. Nullo morbo ad mortem trahuntur.

6. *Et impietate suâ.* Deest Hier.

7. *Prodiit quasi* ... Processerunt à pinguedine oculi eorum: Hier. ut contrà famelicis præ macie cavi oculi. Sic Deut. XXXII. 15. *Incrassatus est dilectus*, &c. *Transierunt in affectum cordis*, dilexerunt iniquitatem, ut passim in Psalmis. At Hier. transierunt cogitationes cordis; suprà quàm cogitabant, felices se putant.

8. *Cogitaverunt* .... Irriserunt & locuti sunt in malitiâ calumniam: Hier. *In excelso*, de excelso loquentes: Idem. Tanquam ex alto despicientes.

9. *Posuerunt in cœlum* ... Blasphemi in Deum, in homines maledici.

10. *Populus meus hìc.* Adverbialiter; populus ejus hùc: Hier. ἐνταῦθα: Hinc eò redigetur populus: supp. ex antecedentibus ut Deum contemnat, & credat nihil prodesse justè vivere. *Dies pleni:* justam ætatem vivent: Impii pleni dierum morientur.

Et dixerunt : Quomodo novit Deus? & si est scientia in excelso?

Ecce isti impii, & abundantes in seculo, multiplicaverunt divitias.

Ergo-ne frustrà mundavi cot meum, & lavi in innocentiâ manus meas?

Et fui flagellatus totâ die, & inctepatio mea in matutinis.

Dixi, Si narravero sic : ecce generationem filiorum tuorum reliqui.

Et cogitavi ut intelligerem istud ; labor est in oculis meis.

Donec veniam ad sanctuatia Dei, & intelligam in novissimo eorum.

Verumtamen in lubrico posuisti eos ; dejecisti eos ad interitum.

Quomodo vastati sunt subitò ; defecerunt, consumti sunt quasi non sint.

Quasi somnium evigilantis ; Domine, in civitate tuâ imaginem eotum ad nihilum rediges.

Quia contractum est cot meum, & lumbi mei velut ignis fumigans.

Et ego insipiens, & nescius ; quasi jumentum factus sum apud te.

Et eram semper tecum, & tenebas manum dexteram meam.

11. Et dixerunt : Quomodo scit Deus ? & si est scientia in excelso ?

12. Ecce ipsi peccatores, & abundantes in seculo, obtinuerunt divitias.

13. Et dixi : Ergo sine causâ justificavi cor meum, & lavi inter innocentes manus meas :

14. Et fui flagellatus totâ die, & castigatio mea in matutinis.

15. Si dicebam ; Narrabo sic : ecce nationem filiorum tuorum reptobavi.

16. Existimabam ut cognoscerem hoc, labor est ante me.

17. Donec intrem in Sanctuarium Dei, & intelligam in novissimis eorum.

18. Verumtamen propter dolos posuisti eis ; dejecisti eos dum allevarentur.

19. Quomodo facti sunt in desolationem, subitò defecerunt ; perierunt propter iniquitatem suam.

20. Velut somnium, surgentium, Domine, in civitate tuâ imaginem ipsorum ad nihilum rediges.

21. Quia inflammatum est cor meum, & renes mei commutati sunt.

22. Et ego ad nihilum redactus sum, & nescivi.

23. Ut jumentum factus sum apud te, & ego semper tecum.

11. *Et dixerunt :* Justi malorum felicitate commoti.

13. *Et dixi.* Deest Heb. Rectè tamen suppletum. *Inter innocentes :* in innocentiâ : Hier.

14. *Flagellatus :* afflictus. *In matutinis ;* à mane usque ad vesperam.

15. *Si dicebam.* Si dixero : Heb.

16. *Labor est ante me.* Difficile intellectu.

17. *In Sanctuarium . . .* In arcanum, in consilium. Vide infrà, 24.

18. *Propter dolos :* Illusisti eis specie blandientis ; digni enim erant. In lubrico posuisti eos : Hier. Nec firmo gradu consistunt. *Dum allevarentur ;* dum allevatos se putabant ; dejecisti eos ad interitum : Hier.

19. *Perierunt propter iniquitatem . . .* Defecerunt consumti à terroribus : Heb. Ipso terrore confecti.

20. *In civitate tuâ :* Palam, coram omnibus civibus. *Imaginem ipsorum :* ipsos in quibus nihil veri, nihil solidi. *Præterit enim figura hujus mundi.* I. Cor. VII. 31.

21. *Inflammatum est cor meum.* Efferbuit, intumuit, tanquam à fermento : Heb. *Renes mei commutati sunt :* tabuerunt ; Heb. præ indignatione.

22. *Et ego ad nihilum . . .* Ego insipiens & nescius : Hier. Qui malorum prosperitate tantoperè conturbarer.

23. *Ut jumentum :* ut homo despicabilis, quem vix jumento anteferres. *Et ego semper tecum :* cùm me despici putarem, tecum eram : tu me tuebare. Unde sequitur :

In consilium tuum deduces me, & posteà in gloriâ suscipies me.

Quid mihi est in cœlo ? & tecum nolui in terra.

Consumta est caro mea & cor meum : robur cordis mei & pars mea, Deus, in æternum.

Quia ecce qui elongant se à te, peribunt ; perdidisti omnem fornicantem à te.

Mihi autem appropinquare Deo bonum est : posui in Domino Deo spem meam : ut narrem omnes annuntiationes tuas.

24. Tenuisti manum dexteram meam, & in voluntate tuâ deduxisti me, & cum gloriâ suscepisti me.

25. Quid enim mihi est in cœlo ? & à te quid volui super terram ?

26. Defecit caro mea & cor meum : Deus cordis mei, & pars mea, Deus, in æternum.

27. Quia ecce qui elongant se à te, peribunt : perdidisti omnes qui fornicantur abs te.

28. Mihi autem adhærere Deo bonum est, ponere in Domino Deo spem meam :

Ut annuntiem omnes prædicationes tuas, in portis filiæ Sion.

24. *Tenuisti manum dexteram meam* : dexterâ apprehensum deducebas. *In voluntate*... In consilium tuum deduxisti me : Hier. Ad arcanas tuæ providentiæ ac justitiæ rationes.

25. *A te quid volui* : tecum nolui in terrâ : Heb. Te unum volui : non tecum aliud quidquam.

26. *Deus cordis mei* : robur cordis mei ; Hier.

28. *In portis filiæ Sion* : desunt Hier.

PSALMUS LXXIII. PROPHETICUS.

Polluto templo, & in hostium potestatem redacto, cùm nullus esset Propheta qui spem salutis ostenderet, Populus, veterum beneficiorum commemoratione, Deum ad auxilium provocat. Nullis congruit temporibus, nisi Maccabaïcis. Captivitatis enim tempore non modò pollutum templum, sed etiam excisum ; & liberationem post 70. annos Jeremias pronuntiaverat. Constat ergo hunc Psalmum esse propheticum, utpote ab Asapho, Davide rege, cantatum, & de Maccabaïcâ vexatione scriptum ; cùm jam inde ab Esdræ tempore, perfecto jam hebraïco canoni nihil sit additum.

VERSIO S. HIERONYMI.

Erudirio Asaph.

UT quid, Deus, repulisti in finem ? fumabit furor tuus in gregem pascuæ tuæ ?

Recordare congregationis tuæ, quam possedisti ab initio, & redemisti virgam hereditatis tuæ, mon-

VERSIO VULGATA.

1. Intellectus Asaph.

UT quid, Deus, repulisti in finem ; iratus est furor tuus super oves pascuæ tuæ ?

2. Memor esto congregationis tuæ, quam possedisti ab initio.

Redemisti virgam hereditatis tuæ ;

2. *Virgam hereditatis tuæ* : hereditatem ipsam virgâ mensoriâ, seu perticâ per Tribus divisam. *Mons Sion* : montem : Hier. ἰερὸς : neutr.

tem Sion, in quo habitasti.

Sublimitas pedum tuorum dissipata est usque ad finem; omnia mala egit inimicus in Sanctuario.

Fremuerunt hostes in medio pacti tui: posuerunt signa sua in trophæum.

Manifesta in introitu desuper: in saltu lignorum secures.

Et nunc sculpturas ejus pariter bipenne & dolatoriis deraserunt.

Miserunt ignem in Sanctuarium tuum: in terrâ contaminaverunt taberuaculum nominis tui.

Dixerunt in cordibus suis posteri eorum simul: incenderunt omnes solemnitates Dei in terrâ.

Signa nostra non vidimus, non est ultrà propheta: & non est nobiscum qui sciat usquequò.

Usquequò, Deus, exprobrabit adversarius? blasphemabit inimicus nomen tuum in finem?

Quare convertis manum tuam &

mons Sion, in quo habitasti in eo.

3. Leva manus tuas in superbias eorum in finem: quanta malignatus est inimicus in Sancto!

4. Et gloriati sunt qui oderunt te, in medio solemnitatis tuæ.

Posuerunt signa sua, signa:

5. Et non cognoverunt sicut in exitu super summum.

Quasi in sylvâ lignorum, securibus

6. Exciderunt januas ejus in idipsum: in securi & asciâ dejecerunt eam.

7. Incenderunt igni Sanctuarium tuum; in terrâ polluerunt tabernaculum nominis tui.

8. Dixerunt in corde suo cognatio eorum simul: Quiescere faciamus omnes dies festos Dei à terrâ.

9. Signa nostra non vidimus, jam non est propheta: & nos non cognoscet ampliùs.

10. Usquequò, Deus, improperabit inimicus? irritat adversarius nomen tuum in finem?

11. Ut quid avertis manum tuam,

3. *Leva manus...* Attolle pedes: Heb. Incede sublimis & velox. *In superbias eorum:* hostium populi tui, ad vastitates eorum: Heb. ad vastandos eos. *Quanta malignatus est...* Omnia mala, &c. Hier. *In Sancto:* in Sanctuario.

4. *Gloriati sunt:* fremuerunt hostes: Hier. *Solemnitatis...* congregationis: Heb. eodem sensu.

4. *Posuerunt signa sua, signa.* Sic Heb. id est: posuerunt ea, ut signa victoriæ suæ. Quod rectè Hier. posuerunt signa sua in trophæum, manifesta in introitu, &c. Vexilla prophana in portis templi, in signum victoriæ statuerunt.

6. *Januas ejus:* valvas. Alii, sculpturas. *Dejecerunt...* deraserunt: Hier. Vide portas exustas: I. Mac. IV. 38.

7. *Incenderunt igni...* Admoverunt ignem ad templum, portis etiam exustis: ibid. *In terrâ:* in ipsâ terrâ Deo tot miraculis consecratâ: vide ibid.

8. *Cognatio eorum...* Depopulabimur eos: Heb. *Quiescere faciamus.* Id moliebatur Antiochus. I. Mac. I. 41. &c. Incenderunt omnes Congregationes Dei: Heb. id est, Synagogas: loca congregationum.

9. *Signa nostra:* Templum, Altaria, signa præsentiæ Dei, & religionis insignia. *Non est propheta*, qui nos consoletur spe futuri, ut olim Isaïas, premente Sennacheribo: Jeremias in captivitate; & alii. Tempore Antiochi expressè dicitur non fuisse Prophetas. I. Macc. IX. 27. *Et nos non cognoscet ampliùs:* Deus oblitus est nostri: meliùs Hier. & non est nobiscum, qui sciat usquequò; non est propheta qui sciat quousque inimicus desæviat.

10. *Improperabit inimicus.* Id maximè Antiocho convenit, ejusque ducibus Nicanori, & aliis. I. Macc. I. 25. &c. VII. 2. XIV. XV. &c.

11. *Ut quid avertis...* Sic distingue: *ut quid avertis manum tuam* ab hostibus? quin tu profer eam *de medio sinu tuo*: exere vires; ne sis velut manibus in sinum complicatis, quod est nihil agentis. Prov. XIX. 24. *Abscondit piger manum sub ascellâ. In*

dexteram

dexteram tuam ? de medio finu tuo consumens ?	& dexteram tuam, de medio sinu tuo in finem ?
Deus autem rex meus ab initio, operatur salutes in medio terræ.	12. Deus autem rex noster ante sæcula, operatus est salutem in medio terræ.
Tu dissipasti in fortitudine tuâ mare; contrivisti capita draconum in aquis.	13. Tu confirmasti in virtute tuâ mare; contribulasti capita draconum in aquis.
Tu confregisti capita Leviathan; dedisti eum in escam populo Æthiopum.	14. Tu confregisti capita draconis; dedisti eum escam populis Æthiopum.
Tu dirupisti fontem & torrentem; tu exsiccasti flumina fortia.	15. Tu dirupisti fontes & torrentes; tu siccasti fluvios Ethan.
Tuus est dies, & tua est nox: tu ordinasti luminaria & solem.	16. Tuus est dies, & tua est nox: tu fabricatus es auroram & solem.
Tu statuisti omnes terminos terræ: æstatem & hyemem tu plasmasti.	17. Tu fecisti omnes terminos terræ: æstatem & ver tu plasmasti ea.
Memento hujus, inimicus exprobravit Domino; & populus insipiens blasphemavit nomen tuum.	18. Memor esto hujus, inimicus improperavit Domino: & populus insipiens incitavit nomen tuum.
Ne tradas bestiis animam eruditam lege tuâ: vitæ pauperum tuorum ne obliviscaris in perpetuum.	19. Ne tradas bestiis animas confitentes tibi, & animas pauperum tuorum ne obliviscaris in finem.
Respice ad pactum: quia repletæ sunt tenebris terræ, habitationes iniquæ subrutæ.	20. Respice in testamentum tuum: quia repleti sunt, qui obscurati sunt terræ domibus iniquitatum.

finem; consumere: Heb. profer manum consumere, id est, ad consumendos hostes.

13. *Confirmasti mare.* Stare fecisti utrimque quasi murum, fluctus Rubri maris, ut populus transiret. Exod. XIV. 22. At Hier. dissipasti; divisisti; exsiccasti: ibid. *ἐκραταίωσας* 70. dominatus es. *Capita draconum:* regem & principes Ægypti devolvisti in mare: ibid.

14. *Capita draconis:* Leviathan: Heb. Crocodili. Vide Job. XL. 20. Pharaonis: Ezech. XXIX. 3. *Populis Æthiopum:* Letsiim: populo deserti siticuloso. Ichthyophagis ad mare Rubrum positis, apud quos fama vigebat magno quondam maris recessu, fundum coloris viridis apparuisse, & rursùm mare refluum in priorem locum esse restitutum. Diod. Sic. lib. 3. His igitur dedisti devorandos pisces Ægyptiorum carnibus saginatos.

15. *Dirupisti fontes:* scissâ rupe elicuisti fontem. Ch. *Fluvios Ethan:* flumina fortia: Hier. Jordanem & torrentes Arnon. Num. XXI. 14. Deuter. II. 36. Jos. III. Et ita Ch.

16. *Fabricatus es.* Ordinasti luminaria & solem: Hier.

17. *Æstatem & ver:* & hyemem: Hier.

18. *Memor esto hujus:* (rei) nempe quòd *inimicus* Anthiochus, Nicanor, alii: I. Macc. VII. 2. XIV. XV. *Improperavit Domino:* tanquam imbecilli, nec valenti tueri plebem suam Sennacheribi instar dicentis: *Quis Deus eruet vos de manu meâ?* Quod exemplum Judas Maccabæus memoravit. I. Macc. VII. 40. *Incitavit:* blasphemavit: Hier.

19. *Animas confitentes:* animam eruditam lege tuâ. *Animas pauperum* . . . vitæ pauperum tuorum ne obliviscaris in perpetuum: Hier. Quò magis se pauperes abjectosque putant, eò apud Deum clariores.

20. *Repleti sunt* . . . . Tenebrosa loca terræ violentiâ repleta sunt: Heb. nullæ jam latebræ ab hostium incursibus securæ sunt.

LIBER PSALMORUM.

Ne tevertatur confractus & confusus : egenus & pauper laudabunt nomen tuum.

Surge, Deus, judica causam tuam : memento opprobrii tui ab insipiente totà die.

Ne obliviscaris voces hostium tuorum : sonitus adversariorum tuorum ascendit jugiter.

21. Ne avertatur humilis factus confusus : paupet & inops laudabunt nomen tuum.

22. Exurge, Deus, judica causam tuam : memor esto improperiorum tuorum, eorum quæ ab insipiente sunt totâ die.

23. Ne obliviscaris voces inimicorum tuorum : superbia eorum, qui te oderunt, ascendit semper.

21. *Ne avertatur humilis* : ne pauper repulsam passus, confusus abeat.

23. *Superbia* : sonitus : Hier. Superbæ voces semper increscunt : dum tu differs pœnas, illi proficiunt in blasphemias : Hier. ad Sun.

PSALMUS LXXIV. MORALIS.

Ad superbos, ne extollantur ; sed Deum fausta æquè & adversa pro suá æquitate temperantem agnoscant.

VERSIO S. HIERONYMI.

Victori, ut non disperdas, Psalmus Asaph Cantici.

Confitebimur tibi, Deus, confitebimur : juxta nomen tuum narrabunt mirabilia tua.

Cùm accepero tempus, ego recta judicabo.

Dissolvetur terra cum omnibus habitatoribus suis : ego appendi columnas ejus, Semper.

Dixi iniquè agentibus, nolite iniquè agere ; & impiis, nolite exaltare cornu.

Nolite extollere in excelsum cornu vestrum, loquentes in cervice veteri.

VERSIO VULGATA.

1. In finem, Ne corrumpas, Psalmus Cantici Asaph.

2. Confitebimur tibi, Deus : confitebimur, & invocabimus nomen tuum.

Narrabimus mirabilia tua : 3. Cùm accepero tempus, ego justitias judicabo.

4. Liquefacta est terra, & omnes qui habitant in eâ : ego confirmavi columnas ejus.

5. Dixi iniquis : Nolite iniquè agere, & delinquentibus ; Nolite exaltare cornu.

6. Nolite extollere in altum cornu vestrum ; nolite loqui adversùm Deum iniquitatem.

1. *Ne corrumpas* : ne disperdas ; ut suprà, Ps. LVI. & aliis.

2. *Et invocabimus nomen tuum* : & prope est nomen tuum : tu præsens auxiliator. At Hier. Juxta nomen tuum narrabunt mirabilia tua : te tantùm extollent, quàm est nomen tuum inclytum. *Cùm accepero tempus.* Loquitur Deus ; tempore opportuno rectè judicabo, justa decernam.

4. *Liquefacta est terra* : debilitata : exinanita defluxit ad nihilum, prævalente iniquitate.

6. *Nolite loqui* : loquentes in cervice veteri : Hier. id est, in contumaciâ pridem genti insitâ.

Quia neque ab Oriente, neque ab Occidente, neque à solitudine montium.

Sed Deus judex; hunc humiliabit, & hunc exaltabit.

Quia calix in manu Domini est, vino meraco usque ad plenum mixtus, & propinabit ex eo: verumtamen fæces ejus epotabunt bibentes omnes impii terræ.

Ego autem annuntiabo in sempiternum: cantabo Deo Jacob.

Et omnia cornua impiorum confringam: & exaltabuntur cornua justi.

7. Quia neque ab Oriente, neque ab Occidente, neque à desertis montibus:

8. Quoniam Deus judex est.

Hunc humiliat, & hunc exaltat:

9. Quia calix in manu Domini vini meri plenus mixto.

Et inclinavit ex hoc in hoc: verumtamen fæx ejus non est exinanita: bibent omnes peccatores terræ.

10. Ego autem annuntiabo in seculum: cantabo Deo Jacob.

11. Et omnia cornua peccatorum confringam: & exaltabuntur cornua justi.

7. *Neque à desertis montibus*: supp. veniet vobis auxilium.

9. *Calix in manu Domini*: ultio: calix iræ: indignationis: Isa. LI. 17. 22. Calix mœroris & tristitiæ: Ezech. XXIII. 33. *Vini meri*: & hoc ad ultionem pertinet. *Ebrietate enim & dolore repleberis*: Ezech. ibid. Et apud Jerem. LI. 7. *Calix aureus Babylon in manu Domini: de ejus vino bibent Gentes.* *Plenus*: Calix plenus plenam ultionem designat: *Calicem bibes profundum & latum*: Ezech. XXIII. 32. *Plenus mixto*: vino mero usque ad plenum mixtus: Hier. In regionibus æstu torrentibus, ubi erant vina fervidissima, non bibebant, ac nequidem condebant (quod in usu est etiamnum per Italiam) nisi aliqualiter temperata: unde vulgaris potio Græcis *κεράσις*, hoc est, mixtio, dicebatur. Alii sic volunt intelligi, ut calicem Deus teneat non vino simplice, sed rebus aliis vino mero mixtis atque infusis plenum, quibus fiat nocentius. *Et inclinavit*... propinavit ex eo: calice scilicet: Hier. *Fæx ejus*: fæces ejus epotabunt, &c. Hier. *Bibes illum, & epotabis usque ad fæces*: Ezech. ibid. 34. *Usque ad fundum potasti, usque ad fæces.* Isa. LI. 17. Erat ergo illa mixtio quam Deus propinabat: & amplissima, pleno videlicet calice: & fervidissima, vinumque merum redolens: & turbida fæcibus, quam tamen ad imum haurire peccatores cogerentur, ne ullam partem divinæ ultionis effugerent.

PSALMUS LXXV. EUCHARISTICUS.

Victoriâ de hostibus partâ, quales multæ fuere sub Davide: II. Reg. V. VIII. X. *Asaphus, optimi regis nomine, Deo Israëlis Epinicium canit.*

VERSIO S. HIERONYMI.

Victori, in carminibus, Psalmus Asaph Canticum.

COgnoscitur in Judæa Deus; in Israël magnum nomen ejus.

VERSIO VULGATA.

1. In finem, in Laudibus, Psalmus Asaph, Canticum ad Assyrios.

2. NOtus in Judæâ Deus; in Israel magnum nomen ejus.

1. *Ad Assyrios.* Deest quidem in Heb. sed repeti potuit, Assyriis sub Ezechiâ per Angelum cæsis.

2. *In Judæa*: in Judâ: Heb. [illegible]

Et erit in Salem tabernaculum ejus, & habitatio ejus in Sion.	3. Et factus est in pace locus ejus, & habitatio ejus in Sion.
Ibi confringet volatilia arcûs, scutum, & gladium, & bellum, Semper.	4. Ibi confregit potentias arcuum, scutum, gladium & bellum.
Lumen tu es magnificè à montibus captivitatis.	5. Illuminans tu mirabiliter à montibus æternis :
Spoliati sunt superbi corde : dormitaverunt somnum suum, & non invenerunt omnes viri exercitûs manus suas.	6. Turbati sunt omnes insipientes corde. Dormierunt somnum suum, & nihil invenerunt omnes viri divitiarum in manibus suis.
Ab increpatione tuâ, Deus Jacob, consopitus est currus, & equus.	7. Ab increpatione tuâ, Deus Jacob, dormitaverunt qui ascenderunt equos.
Tu terribilis es, & quis stabit adversùm te? ex tunc ira tua.	8. Tu terribilis es, & quis resistet tibi? ex tunc ira tua.
De cœlo annuntiabis judicium : terra timens tacebit.	9. De cœlo auditum fecisti judicium : terra tremuit & quievit.
Cùm surrexerit ad judicandum Deus, ut salvos faciat omnes mites terræ, Semper.	10. Cùm exurgeret in judicium Deus, ut salvos faceret omnes mansuetos terræ.
Quia ira hominis confitebitur tibi :	11. Quoniam cogitatio hominis

dem Deus in universo Israële, sed maximè Judæ notus jam regiæ tribui, ac Davidis victoriis nobilitatæ.

3. *In pace :* in Salem : Heb. quæ est Jerusalem, Gen. XIV. 18. à pace sic vocata Heb. VII. 2. *Locus ejus :* propter Arcam eò à Davide translatam, & in Sione collocatam.

4. *Ibi confregit potentias . . . volatilia arcûs :* Hier. sagittas ; inde nobis auxilium quo arma hostium viresque confregimus : ibi arma & manubias hostium, in memoriam præstiti à Deo auxilii, consecravimus ; quod factum à Davide. I. Reg. VIII. 7. 11. 12, &c.

5. *Illuminans tu mirabiliter :* lumen tu es, &c. Hier. à quo illustramur ingente gloriâ. *A montibus æternis :* cœlis : à montibus captivitatis : Hier. Alii, prædæ, à montibus Syriæ, & aliorum quibus olim prædæ fuimus. Ind. ergo nobis lux, ubi quondam captivi fueramus. Judic. II. III.

6. *Turbati sunt :* spoliati sunt superbi corde : Hier. *Dormierunt somnum ;* inertes & veluti somnolenti : sicut ỷ. 7. *Nihil invenerunt . . .* non invenerunt omnes viri exercitûs manus suas : Hier. Velut in somnis magna moliri videmur, casso conatu ; tales hostium nisus. Notum illud Poëtæ de Turno : *Ac velut in somnis*, &c. Æneid. XII. sub finem. Vel, parte exercitûs cæsâ, & somnum mortis dormiente, reliqui conterriti, nec pugnare potuerunt. Simili comparatione usus est Isa. XXIX. 7. 8. Porrò Vulgatæ sensus obvius, sed contextui parùm congruit.

7. *Dormitaverunt.* Consopitus est currus, & equus : Hier. id est, nihil egit ; cessavit ; evanuit.

8. *Quis resistet ? . . ex tunc :* ex quo apparet *ira tua :* quis resistet tibi ? quis stabit adversùm te ? Hier.

9. *Auditum fecisti.* Annuntiabis : Hier. *Terra tremuit ;* timens tacebit : Idem : te de cœlo intonante.

10. *Mansuetos :* Israëlitas mites & humiles, unoque Deo nixos.

11. *Cogitatio hominis.* Ira hominis : Hier. *Confitebitur :* id est, cedet in laudem tuam. *Reliquiæ cogitationis :* reliquiis iræ accingêris : Hier. ut ornamento ; tibi erunt decori. Sensus est : qui priùs irascebantur & fremebant sub hostili jugo, nunc tuas canunt laudes, ac si quid irarum dolorisque superest, tibi laudi vertet, deletis ad internecionem hostibus.

reliquiis itæ accingeris.

Vovete, & reddite Domino Deo vestro : omnes qui in circuitu ejus sunt, offerent dona terribili.

Auferet spiritum ducum : terribili regibus terræ.

confitebitur tibi, & reliquiæ cogitationis diem festum agent tibi.

12. Vovete, & reddite Domino Deo vestro : omnes qui in circuitu ejus affertis munera.

Terribili, 13. Et ei qui aufert spiritum principum, terribili apud reges terræ.

12. *Affertis munera* : offerent dona terribili : Hier.

13. *Spiritum* : animum, consilium. Sic Saüli, sic Nabuchodonosori, aliisque superbis ducibus Deus mentem eripuit.

PSALMUS LXXVI. CONSOLATORIUS.

Rebellante Absalomo, Davide ad Domini judicia contremiscente, Asaphus, pii Regis nomine, hoc carmen edidit. Certè ad versum usque 13. persona quædam singularis inducitur, eaque quæ Psalmos confecerit Vide *℣. 7. ex Heb. Reliquus Ps. à ℣. 14. afflicti reficit animum, ex recordatione Dei, populum ab Ægyptiacâ servitute liberantis. Convenit etiam populo à Nabuchodonosore afflicto, ex miraculis in suam olim gratiam factis, spem erigenti.*

VERSIO S. HIERONYMI.

Victori, pro Idithun, Psalmus Asaph.

VOce meâ ad Dominum exclamavi; voce meâ ad Dominum, & exaudivit me.

In die tribulationis meæ Deum exquisivi; manus mea nocte extenditur, & non quiescit; noluit consolari anima mea.

Recordans Dei, conturbabar: loquebar in memetipso, & deficiebat spiritus meus, Semper.

VERSIO VULGATA.

1. In finem, pro Idithun, Psalmus Asaph.

2. VOce meâ ad Dominum clamavi; voce meâ ad Deum, & intendit mihi.

3. In die tribulationis meæ Deum exquisivi; manibus meis nocte contra eum, & non sum deceptus.

Renuit consolari anima mea : 4. Memor fui Dei, & delectatus sum, & exercitatus sum, & defecit spiritus meus.

1. *Pro Idithun, Psalmus Asaph.* Ita Heb. & omnes interpretes : quo demonstrari videtur carmen hoc ab Asapho compositum, atque Idithuno traditum; quo etiam sensu in titulo Psalm. XXXVIII. legimus; *pro Idithun, Canticum David* : ut suprà diximus.

3. *Manibus meis nocte*... Manus mea nocte extenditur, & non quiescit; Hier.

4. *Et delectatus sum*... Quantùm in peccatis meis fuit, nullam invenire potui consolationem : rursùm cogitavi de Deo, & misericordiâ ipsius delectatus sum. At Hier. ex Heb. aliter : memor fui Dei, & conturbabar. Qui olim, afflictus quamvis, audito Dei nomine respirabam, nunc minis ejus territus, divini nominis recordatione con-

Prohibebam ſuſpectum oculorum meorum : ſtupebam , & non loquebar.	5. Anticipaverunt vigilias oculi mei : turbatus ſum , & non ſum locutus.
Recogitabam dies antiquos , annos ſeculorum.	6. Cogitavi dies antiquos , & annos æternos in mente habui.
Recordabar pſalmorum meorum : in nocte cum corde meo loquebar , & ſcopebam ſpiritum meum.	7. Et meditatus ſum nocte cum corde meo , & exercitabar , & ſcopebam ſpiritum meum.
Ergo-ne in æternum projiciet Dominus , & non propitiabitur ultrà ?	8. Numquid in æternum projiciet Deus ? aut non apponet ut complacitior ſit adhuc ?
Ergo-ne complebit uſque in finem miſericordiam ſuam : conſummabitur verbum de generatione in generationem ?	9. Aut in finem miſericordiam ſuam abſcindet , à generatione in generationem ?
Numquid oblitus eſt miſereri Deus ? aut complebit furore miſericordiam ſuam ? Semper.	10. Aut obliviſcetur miſereri Deus ? aut continebit in irâ ſuâ miſericordias ſuas ?
Et dixi , imbecillitas mea eſt : hæc commutatio dexteræ Excelſi.	11. Et dixi nunc cœpi : hæç mutatio dexteræ Excelſi.
Recordabor cogitationum Domini : reminiſcens antiqua mirabilia tua.	12. Memor fui operum Domini : quia memor ero ab initio mirabilium tuorum.

turbor : nempe conſideravi manſuetudinem ipſius , conſideravi pietatem , conſideravi munditiam ; & videns me ipſum immundum , vehementer conturbabar. Comm. Hier. *Et exercitatus ſum , & defecit ſpiritus meus.* Hier. in Comment. in Hebr. meliùs habet : loquebar in memetipſo , & defecit ſpiritus meus : quod etiam ita vertit hic ipſe Hier. Senſuſque eſt : homo anxius ac tremens , ſuis ſe ipſe cogitationibus conficit.

5. *Anticipaverunt vigilias oculi mei.* Comm. Hier. in Hebræo aliter habet : prohibebam ſuſpectum oculorum meorum : conſtupebam , & non loquebar ; ac ſic ipſe vertit hic. Idem in Comm. quod dicit, hoc eſt , conſiderans peccata mea , oculos ad cœlum erigere non audebam : propterea ſtupebam , timebam , loqui non poteram. Heb. ad verbum : tenuiſti vigilias oculorum meorum : ſeu , tenuiſti in cuſtodiis oculos meos , ut ne palpebras quidem poſſem attollere.

6. *Cogitavi dies antiquos.* Lege Hier. Cùm præſentia omnia nil niſi horrorem injicerent , priſcorum ſeculorum miracula revolvebam , quibus ſuſtentarem ſpem meam : vide ℣. 14.

7. *Et meditatus ſum* : recordabar Pſalmorum : Hier. cui Heb. congruit : quærebam ſolatium in recordatione ſuaviſſimorum carminum , quæ , te auctore , cecini. *Et exercitabar* : nocte loquebar cum corde meo : Hier. cum corde meo garriebam. 70. ἠδολέσχουν. Vana & confuſa animo volutabam , abreptus incerto cogitationum æſtu. *Scopebam* : Scrutabar Spiritum meum : alii , ventilabam : hàc illàcque verſabam : profundiſſimis & acutiſſimis curis me ipſe conficiebam. At 70. ἔσκαλλον : Sarriebam animum meum : cogitationes meas ſecabam quaſi ſarculo : Hier. ad Sun. Quæ modò probaveram , eadem improbabam rursùs , eodém ubique ſenſu,eàdem animi fluctuatione.

8. *Non apponet ut complacitior ſit adhuc ?* Non propitiabitur ultrà ? Hier.

9. *Abſcindet.* Adde ut apud Hier. Conſummabitur verbum de generatione in generationem ? id eſt , oracula ejus quæ toties fauſta audivimus , penitùs deſierunt ; nec ſpes ulla ſuper.

11. *Et dixi , nunc cœpi* : Hier. hîc & in comment. in Hebræo : & dixi , imbecillitas mea ; id eſt , hoc quod patior , non de crudelitate Dei , ſed de peccatis meis. *Hæc mutatio* . . . id eſt : Dei eſt res turbidas immutare ; inde expectandæ ſunt vices.

Et meditabor in omni opere tuo, & adinventiones tuas loquar.	13. Et meditabor in omnibus operibus tuis, & in adinventionibus tuis exercebor.
Deus, in Sancto via tua, quis Deus magnus, ut Deus?	14. Deus, in Sancto via tua: quis Deus magnus, sicut Deus noster?
Tu es Deus faciens mirabilia: ostendens in populis potentiam tuam.	15. Tu es, Deus, qui facis mirabilia. Notam fecisti in populis virtutem tuam:
Redemisti in brachio populum tuum, filios Jacob & Joseph, Semper.	16. Redemisti in brachio tuo populum tuum, filios Jacob & Joseph.
Videntes te aquæ, Deus, videntes te aquæ parturierunt, & commotæ sunt abyssi.	17. Viderunt te aquæ, Deus, viderunt te aquæ, & timuerunt, & turbaræ sunt abyssi.
Excusserunt aquas nubila, vocem dederunt nubes, & sagittæ tuæ discurrebant.	18. Multitudo sonitûs aquarum: vocem dederunt nubes. Etenim sagittæ tuæ transeunt:
Vox tonitrui tui in rotâ, apparuerunt fulgura tua orbi; concussa est, & commota est terra.	19. Vox tonitrui tui in rotâ. Illuxerunt coruscationes tuæ orbi terræ: commota est, & contremuit terra.
In mari via tua, & semitæ tuæ in aquis multis; & vestigia tua non sunt agnita.	20. In mari via tua, & semitæ tuæ in aquis multis; & vestigia tua non cognoscentur.
Deduxisti quasi gregem populum tuum: in manu Moysi & Aaron.	21. Deduxisti sicut oves populum tuum, in manu Moysi & Aaron.

13. *Exercebor* ... adinventiones tuas loquar: Hier. sapientiæ tuæ arcana, & ad salutem nostram excogitata consilia.

14. *In sancto via tua:* viæ tuæ sanctæ.

17. *Viderunt te aquæ*... Ps. CXIII. 3. *Mare vidit & fugit*, &c. Ex hoc incipit graphicè describere transitum maris Rubri. Infrà ℣. 20.

18. *Multitudo sonitûs aquarum:* recedentium, ac statim in Ægyptios refluentium. At Hier. Excusserunt aquas nubila, id est, effuderunt imbres. *Etenim sagittæ:* Et sagittæ tuæ (fulmina) discurrebant: Hier. Dominus enim respiciebat Ægyptios per columnam ignis & nubis, & pugnabat contra eos. Ex. XIV. 24. 25.

19. *Vox tonitrui tui in rotâ:* instar rotæ rapidè discurrentis; sive Deus revera intonuit, ut textus Exodi significare videtur; sive iram ejus tonitrui ac fulguris imagine, Psalmi auctor designat: ut Ps. XVII. 14.

20. *In mari via tua:* quâ tu populum deduxisti; dux ipse itineris, & ante eos gradiens. Exod. XIII. 21. &c.

PSALMUS LXXVII.

HORTATORIUS ET INCREPATORIUS.

Ad decem tribus, ne agnito Davide, & in unum semel cum Judâ coalitæ: II. Reg. V. 1. 5. *à Davide, ejusque posteris desciscant. Hæc autem sanctus Asaph cecinit, præscius futurorum: Namque inerant jam inde ab ipsis Davidis initiis inter Judæ Tribum & reliquas, æmulationis ac discordiæ semina: cùm in Hebron regnantem Davidem super Judam cæteri, bello etiam illato, repellerent: & Isboseth regem sequerentur.* II. Reg. II. III. *Victo quoque Absalomo, Judæ Tribu facilè ad obsequium redeunte; cæteri Israëlitæ tardissimi ac postremi omnium resipuerunt.* II. Reg. XIX. 11. *& seqq.* 40. *& seqq. Quin etiam paulo pòst:* Seba vir Jemineus cecinit buccinâ, & ait: Non est nobis pars in David, neque hereditas in filio Isai: revertere in tabernacula tua, Israël: *Igitur* separatus est omnis Israël à David, secutusque est Seba: viri autem Juda adhæserunt regi suo. *II. Reg. XX. 1. 2. Adeò invidebant Tribui Juda, quòd una non modò singulis, verùm etiam omnibus, & numero & gloriâ clarior potiorque haberetur, attributâ etiam nuper ad cumulum regiâ dignitate, civitate regiâ, sacris etiam; quæque gloria gentis erat, arcâ Dei, Temploque. His igitur irarum fomitibus in æterna dissidia proni videbantur: ut posteà contigit, Jeroboamo duce, cùm decem Tribus à fratribus, & Davidis familiâ se abruperunt. Hæc ergo cogitans Asaph, hortatur has tribus ut in fide persistent. Causas autem has maximè commemorat: quòd Deus Davidem elegerit: quòd Jerosolymis & in ipsâ Sione civitate David sedem Arcæ elegerit: quòd ibidem ipse David locum futuri Templi designarit:* II. Reg. XXIV. 25. & I. Par. XXI. 22. & II. Par. III. 1. &c. *quòd hujus Templi extructio Davidi Salomonis filio reservata esset: idque repulsâ Silo, vetere Arcæ sede; ne Ephraïmitæ, quorum in sorte erat, eâ superbirent. Sic decem Tribus Davidis familiæ arctissimis, cùm civilibus, tùm etiam religionis vinculis, conjungebat: quas etiam causas refert Abias Roboami filius cùm decem tribus ad se, Davidicamque stirpem reverterentur.* II. Par. XIII. 5. *& seqq.*

VERSIO S. HIERONYMI.	VERSIO VULGATA.
Eruditio Asaph.	1. Intellectus Asaph.
AUscultа, Populus meus, legem meam: inclinate aurem vestram ad verba oris mei.	ATtendite, Popule meus, legem meam: inclinate aurem vestram in verba oris mei.
Aperiam in parabolâ os meum; loquar ænigmata antiqua.	2. Aperiam in parabolis os meum; loquar propositiones ab initio.

1. *Intellectus Asaph.* Psalmus reverâ singulari consideratione dignissimus: unde sic incipit: *Attendite*: Propheta loquitur: *Popule meus*: populares mei: *Legem meam*: doctrinam meam.

2. *In parabolis*... Aliud dicit: aliud in-

Quæ

Quæ audivimus & cognovimus, & patres nostri narraverunt nobis.

Non sunt abscondita à filiis eorum, à generatione sequenti.

Narrantes laudes Domini, & potentiam ejus, & mirabilia ejus quæ fecit.

Statuit contestationem in Jacob, & legem posuit in Israël, quæ mandavit patribus nostris, ut docerent filios suos.

Ut cognosceret generatio subsequens filii nascituri: surgent, & narrabunt filiis suis.

Ut ponant in Deo spem suam, & non obliviscantur cogitationum Dei, & mandata ejus custodiant.

Et non fint sicut patres eorum, generatio declinans, & provocans: generatio quæ non præparavit cor suum, & non credidit Deo spiritus ejus.

Filii Ephraïm intendentes & mittentes arcum, terga verterunt in die belli.

Non custodierunt pactum Dei sui, & in lege ejus noluerunt ingredi.

Et obliti sunt commutationum ejus, & mirabilium ejus quæ ostendit eis.

3. Quanta audivimus & cognovimus ea: & patres nostri narraverunt nobis.

4. Non sunt occultata à filiis eorum, in generatione alterâ.

Narrantes laudes Domini, & virtutes ejus, & mirabilia ejus quæ fecit.

5. Et suscitavit testimonium in Jacob, & legem posuit in Israël.

Quanta mandavit patribus nostris, nota facere ea filiis suis:

6. Ut cognoscat generatio altera,

Filii qui nascentur: & exurgent, & narrabunt filiis suis,

7. Ut ponant in Deo spem suam, & non obliviscantur operum Dei, & mandata ejus exquirant.

8. Ne fiant sicut patres eorum: generatio prava & exasperans.

Generatio, quæ non direxit cor suum, & non est creditus cum Deo spiritus ejus.

9. Filii Ephrem intendentes & mittentes arcum; conversi sunt in die belli.

10. Non custodierunt testamentum Dei, & in lege ejus noluerunt ambulare.

11. Et obliti sunt benefactorum ejus, & mirabilium ejus, quæ ostendit eis.

nuit: ac præteritorum specie futura præsagit. Id quoque ex personâ Christi; Matt. XIII. 35. *Propositiones ab initio*: abscondita à constitutione mundi: Matt. ibid. Mysteria antiqua ab Abrahamo & Jacobo patrum traditione collecta, & posteris tradita.

8. *Exasperans*: provocans: Hier. Contumax: perduellis. *Non direxit cor suum*: rectum non habuit. *Non est creditus*... Non credidit Deo spiritus ejus: Hier.

9. *Filii Ephrem.* Cur Ephremitas hîc potissimum commemoret, hæ causæ sunt: quòd Josephi tribus, propter ipsum Josephum, Deo dilectissima videretur: quòd Josephi filius Ephraïm, Dei nutu, Manassi, primogenito licèt, antepositus: Gen. XLVIII. 17. quòd jam inde ab initio, Ephraïmitæ fortitudine ac viribus prævalerent: Deut. XXXIII. 17. quo factum est, ut ab ipso Davide, fortitudo capitis sui, ac regni firmamentum haberentur. Ps. LIX. 9. quòd denique futurum, ut sub Roboamo tribus desciscerent hortatore Jeroboamo Ephraïmitâ, ipsaque novi regni Israëlitici sedes Samariæ in sorte tribûs Ephraïm collocanda esset. Unde passim in Prophetis scissæ tribus, Ephraïm nomine vocantur. *Intendentes arcum*: Ephraïmitæ habiti jaculatores egregii. *Conversi sunt in die belli.* Sæpe in fugam acti à Davide cum sociis tribubus: II. Reg. III. 1. Denique sub Abiâ à paucis fusi sunt: II. Par. XIII. 15. &c.

Coram patribus eorum fecit mirabilia, in terrâ Ægypti, in regione Taneos.	12. Coram patribus eorum fecit mirabilia in terrâ Ægypti, in campo Taneos.
Divisit mare, & transduxit eos, & stare fecit aquas quasi acervum.	13. Interrupit mare, & perduxit eos, & statuit aquas quasi in utre.
Et duxit eos in nube per diem, & totâ nocte in lumine ignis.	14. Et deduxit eos in nube diei, & totâ nocte in illuminatione ignis.
Scidit petram in deserto, & potum dedit quasi de abyssis magnis.	15. Interrupit petram in eremo, & adaquavit eos velut in abysso multâ.
Et eduxit rivos de petrâ, & elicuit quasi flumina aquas.	16. Et eduxit aquam de petrâ, & deduxit tanquam flumina aquas.
Et addiderunt ultrà peccare ei, ut provocarent Excelsum in invio.	17. Et apposuerunt adhuc peccare ei, in iram excitaverunt Excelsum in inaquoso.
Et tentaverunt Deum in cordibus suis; petentes cibum animæ suæ.	18. Et tentaverunt Deum in cordibus suis, ut peterent escas animabus suis.
Et loquentes contra Deum, dicebant: Numquid poterit Deus ponere mensam in solitudine?	19. Et malè locuti sunt de Deo: dixerunt: Numquid poterit Deus parare mensam in deserto?
Ecce percussit petram, & fluxerunt aquæ, & torrentes inundaverunt: numquid & panem poterit dare, aut præparare carnem populo suo.	20. Quoniam percussit petram, & fluxerunt aquæ, & torrentes inundaverunt. Numquid & panem poterit dare, aut parare mensam populo suo?
Ideò audivit Dominus, & non distulit, & ignis accensus est in Jacob, & furor ascendit in Israël:	21. Ideò audivit Dominus, & distulit; & ignis accensus est in Jacob, & ira ascendit in Israel:
Quia non crediderunt in Deo; nec habuerunt fiduciam in salutari ejus.	22. Quia non crediderunt in Deo; nec speraverunt in salutari ejus.
Et præcepit nubibus desuper, & portas cœli aperuit.	23. Et mandavit nubibus desuper, & januas cœli aperuit.
Et pluit super eos manna ut comederent, & triticum cœli dedit eis.	24. Et pluit illis manna ad manducandum, & panem cœli dedit eis.
Panem fortium comedit vir: ciba-	25. Panem Angelorum mandu-

14. *Et deduxit eos in nube diei*: per diem: eâdem columnâ nubis, per diem præbente umbraculum, nocte facis instar, præviâ. Vide Exod. XIII. 20. 21. &c.

15. *Velut in abysso multâ*: quasi ex aquis profundis, sic ex silice potum præstitit.

16. *Deduxit tanquam flumina* . . . Aqua enim populum peregrinantem sequebatur: Unde Paulus affirmat spiritualem petram ipsos consecutam, quæ perennem aquam deduceret. I. Cor. x. 4.

17. *In inaquoso*. In deserto; & ita passim.

20. *Quoniam percussit*: Ecce percussit: Hier.

21. *Distulit*. Ne tam citò in Terram promissionis intrarent. At Heb. excanduit; quam vocem Vulgata vertit, *sprevit*; infrà *59. 62.*

24. *Panem cœli*: triticum cœli: Hier. à cœlo: quasi messem ab alto provenientem.

25. *Panem Angelorum*: tanquam per Angelos ministratum: Theodor. Panem fortium: Heb.

ria misit eis in saturitatem.

Abstulit Eurum de cœlo, & induxit in fortitudine suâ Africum.

Et pluit super eos quasi pulverem carnes, & quasi arenam maris volatilia pennata.

Et ceciderunt in medio castrorum eorum: in circuitu tabernaculorum eorum.

Et comederunt, & saturati sunt nimis: & desiderium eorum attulit eis.

Non indiguerunt de cupiditate suâ; cùm adhuc cibus esset in ore eorum.

Furor ergo Dei ascendit super eos; & occîdit pingues eorum, & electos Israël incurvavit.

In omnibus his peccaverunt ultrà; & non crediderunt mirabilibus ejus.

Et consumsit in vanitate dies eorum, & annos eorum velociter.

Si occidebat eos, tunc requirebant eum, & convertebantur, & diluculò consurgebant ad Deum.

Et recordabantur quia Deus fortitudo eorum, & Deus excelsus redemptor eorum est.

Et lactaverunt eum in ore suo, & in linguâ suâ mentiti sunt ei.

Cor autem eorum non erat firmum cum eo: nec permanserunt in pacto ejus.

Ipse verò misericors propitiabitur iniquitati, & non disperdet: multumque avertit iram suam, & non

cavit homo: cibaria misit eis in abundantiâ.

26. Transtulit Austrum de cœlo, & induxit in virtute suâ Africum.

27. Et pluit super eos sicut pulverem carnes, & sicut arenam maris volatilia pennata.

28. Et ceciderunt in medio castrorum eorum: circa tabernacula eorum.

29. Et manducaverunt, & saturati sunt nimis, & desiderium eorum attulit eis: 30. Non sunt fraudati à desiderio suo.

Adhuc escæ eorum erant in ore ipsorum: 31. Et ira Dei ascendit super eos;

Et occîdit pingues eorum, & electos Israël impedivit.

32. In omnibus his peccaverunt adhuc; & non crediderunt in mirabilibus ejus.

33. Et defecerunt in vanitate dies eorum, & anni eorum cum festinatione.

34. Cùm occideret eos, quærebant eum, & revertebantur, & diluculò veniebant ad eum.

35. Et rememorati sunt quia Deus adjutor est eorum, & Deus excelsus redemptor eorum est.

36. Et dilexerunt eum in ore suo, & linguâ suâ mentiti sunt ei.

37. Cor autem eorum non erat rectum cum eo: nec fideles habiti sunt in testamento ejus.

38. Ipse autem est misericors, & propitius fiet peccatis eorum: & non disperdet eos.

LIBER PSALMORUM.

26. *Austrum:* Eurum: Hier. ventum à mari flantem: Num. XI. 31.

27. *Volatilia:* Coturnices, de quibus ibid.

30. *Adhuc esca eorum.* Ipsissima verba, Num. XI. 33.

31. *Impedivit:* Incurvavit: Hier. id est, prostravit. Adverte autem iram incipientem ab optimatibus & divitibus, quippe qui furbiùs rebellabant.

32. *In omnibus his:* Inter ipsa supplicia peccaverunt.

34. *Diluculo:* festinanter.

36. *Dilexerunt:* blanditi sunt: Hier.

38. *Abundavit:* multùm: id est, longè: avertit iram suam: Hier.

suscitavit totum furorem suum.

Sed recordatus est quia caro essent: spiritus vadens, & non revertens.

Quoties provocaverunt eum in deserto, afflixerunt eum in solitudine?

Et conversi sunt, & tentaverunt Deum: & sanctum Israël concitaverunt.

Non sunt recordati manûs ejus: diei quâ redemit eos à tribulante.

Qui fecit in Ægypto signa sua, & ostenta sua in regione Taneos.

Qui convertit in sanguinem fluvios eorum, & rivos eorum ne biberent.

Qui immisit in eis omne genus muscarum, ut comederent eos, & ranas ut disperderent eos.

Qui dedit brucho germen eorum, & laborem eorum locustæ.

Qui occîdit in grandine vineas eorum, & sycomoros eorum in frigore.

Qui tradidit grandini pascua eorum, & jumenta eorum volucribus.

Qui misit in eos iram furoris sui: indignationem, & comminationem, & angustiam: immissionem angelorum malorum.

Munivit semitam furori suo: non pepercit à morte animæ eorum; & animantia eorum pesti tradidit.

Et percussit omne primogenitum in Ægypto: principium partûs in tabernaculis Cham.

Et abundavit ut averteret iram suam: & non accendit omnem iram suam:

39. Et recordatus est quia caro sunt: spiritus vadens, & non rediens.

40. Quoties exacerbaverunt eum in deserto, in iram concitaverunt eum in inaquoso?

41. Et conversi sunt, & tentaverunt Deum: & sanctum Israël exacerbaverunt.

42. Non sunt recordati manûs ejus, die quâ redemit eos de manu tribulantis.

43. Sicut posuit in Ægypto signa sua, & prodigia sua in campo Taneos.

44. Et convertit in sanguinem flumina eorum, & imbres eorum, ne biberent.

45. Misit in eos cœnomyïam, & comêdit eos, & ranam, & disperdidit eos.

46. Et dedit ærugini fructus eorum, & labores eorum locustæ.

47. Et occîdit in grandine vineas eorum, & moros eorum in pruinâ.

48. Et tradidit grandini jumenta eorum, & possessionem eorum igni.

49. Misit in eos iram indignationis suæ, indignationem, & iram, & tribulationem: immissiones per angelos malos.

50. Viam fecit semitæ iræ suæ: non pepercit à morte animabus eorum; & jumenta eorum in morte conclusit.

51. Et percussit omne primogenitum in terrâ Ægypti: primitias omnis laboris eorum in tabernaculis Cham.

39. *Spiritus vadens* ... Ut ventus vadit & non redit, ita vita hominis, brevis ævi.

41. *Conversi sunt:* redierunt ad peccata.

44. *Imbres eorum:* rivos; Hier. nec tantùm fluviales aquas, sed etiam quæ ex pluviâ colliguntur, vertit in sanguinem.

45. *Cœnomyiam.* Omne genus muscarum: Hier.

49. *Immissiones per Angelos malos:* pœnas ab Angelis malis immissas.

50. *Viam fecit semitæ:* munivit semitam iræ suæ: Hier. fecit inevitabilem iram. *In morte conclusit:* pesti tradidit: Hier.

51. *Laboris:* doloris: partûs: Hier. id est, primogenitos. Sic Jacob Ruben primogenitum, principium doloris sui, sive initium

Et tulit velut oves populum ſuum, & minavit eos ſicut gregem in deſerto.

Et eduxit eos cum fiduciâ & abſque timore : inimicos autem eorum operuit mare.

Et adduxit eos ad terminum ſanctificatum ſuum : montem iſtum quem poſſedit dextera ejus.

Et ejecit à facie eorum Gentes : & poſſidere eos fecit in funiculo hereditatem, & collocavit in tabernaculis eorum tribus Iſraël.

Et tentaverunt, & provocaverunt Deum excelſum, & teſtimonia ejus non cuſtodierunt.

Et averſi ſunt, & prævaricati ſunt ut patres eorum : incurvati ſunt quaſi arcus inutilis.

Et provocaverunt eum in excelſis ſuis; & in ſculptilibus ſuis ad æmulandum concitaverunt.

Audivit Deus, & non diſtulit, & projecit vehementer Iſraël.

Et reliquit tabernaculum Silo : tentorium quod collocavit inter homines.

52. Et abſtulit ſicut oves populum ſuum, & perduxit eos tanquam gregem in deſerto.

53. Et deduxit eos in ſpe, & non timuerunt : & inimicos eorum operuit mare.

54. Et induxit eos in montem ſanctificationis ſuæ : montem, quem acquiſivit dextera ejus.

Et ejecit à facie eorum Gentes : & ſorte diviſit eis terram in funiculo diſtributionis.

55. Et habitare fecit in tabernaculis eorum tribus Iſraël. 56. Et tentaverunt, & exacerbaverunt Deum excelſum, & teſtimonia ejus non cuſtodierunt.

57. Et averterunt ſe, & non ſervaverunt pactum, quemadmodum patres eorum : converſi ſunt in arcum pravum.

58. In iram concitaverunt eum in collibus ſuis; & in ſculptilibus ſuis ad æmulationem eum provocaverunt.

59. Audivit Deus, & ſprevit; & ad nihilum redegit valde Iſraël.

60. Et repulit tabernaculum Silo : tabernaculum ſuum, ubi habitavit in hominibus.

curarum vocat. Gen. XLIX. 3. *Tabernaculis Cham* : Ægypto, à filiis Cham habitatâ. Gen. x. 6. Pſ. CIV. 23.

53. *In ſpe, & non timuerunt* : cum fiduciâ & abſque timore : Hier.

54. *Montem ſanctificationis* : Terminum ſanctificatum ſuum : Hier. In regionem à ſe ſanctificatam : ὄρος : 70. Quæ vox & montem & terminum ſignificat. *Montem* . . . Terram promiſſam, excelſam & nobilem. Sic in Cantico Mariæ. Exod. XV. 17. Vel totam terram à nobiliori parte appellat, à monte Sion, ſcilicet *Quem acquiſivit dextera ejus* : prælio & victoriis.

56. *Et tentaverunt* . . . Memoratis populi rebellionibus in deſerto, tranſgreditur ad eas quæ ſub Judicibus, ac deinceps contigerunt.

57. *Converſi ſunt* . . . Quaſi arcus inutilis : Hier. doloſus : Heb. qui intendentem fallit ictu debili. Sic illi, bene inſtituti licet, à ſcopo aberrarunt. Vel arcus perverſus eſt, dum contra inimicos ſagittam putatur jacere, ſauciat tenentem : ſic iſti, qui in Deum liberatorem ſuum iniquas jaculabantur verborum ſagittas. Comm. Hier.

58. *In collibus ſuis* : excelſis : Hier. ubi ſacrificabant. Tacitè increpat rebellaturas tribus, quæ relicto Templo, ſibi fana in excelſis fecerint. III. Reg. XII. 31. &c.

59. *Sprevit* : Excanduit : Heb. ut ſuprà, 21. & infrà, 62.

60. *Tabernaculum Silo* : quod erat in Ephraïm : nempe, ut oſtenderet ſe Jeruſalem elegiſſe, abjecto Ephremitarum loco.

Tradidit in captivitatem gloriam suam, & decorem suum in manu hostis.

Et conclusit in gladio populum suũ, & in hereditatem suam non distulit.

Juvenes ejus devoravit ignis, & virgines ejus nemo luxit.

Sacerdotes ejus gladio ceciderunt; & viduæ ejus non sunt fletæ.

Et evigilavit quasi dormiens Dominus: quasi fortis post crapulam vini.

Et percussit hostes suos retrorsùm: opprobrium sempiternum dedit eis.

Et projecit tabernaculum Joseph; & Tribum Ephraïm non elegit.

Sed elegit Tribum Juda: montem Sion quem dilexit.

Et ædificavit in similitudine monocerotis Sanctuarium suum: quasi terram fundavit illud in seculum.

Et elegit David servum suum, & tulit eum de gregibus ovium:

61. Et tradidit in captivitatem virtutem eorum, & pulchritudinem eorum in manus inimici.

62. Et conclusit in gladio populum suum, & hereditatem suam sprevit.

63. Juvenes eorum comēdit ignis, & virgines eorum non sunt lamentatæ.

64. Sacerdotes eorum in gladio ceciderunt; & viduæ eorum non plorabantur.

65. Et excitatus est tanquam dormiens Dominus, tanquam potens crapulatus à vino.

66. Et percussit inimicos suos in posteriora: opprobrium sempiternum dedit illis.

67. Et repulit tabernaculum Joseph; & Tribum Ephraïm non elegit:

68. Sed elegit Tribum Juda: montem Sion quem dilexit.

69. Et ædificavit sicut unicornium Sanctificium suum in terrâ, quam fundavit in secula.

70. Et elegit David servum suum, & sustulit eum de gregibus ovium:

61. *Virtutem eorum:* fortitudinem: robur: Heb. id est, Arcam fœderis, quâ confidebant. *Pulchritudinem eorum*: decorem suum: Hier. Eamdem Arcam, quæ decus erat Israëlis, propter inhabitantem Deum; captaque est à Philistæis, cæsis Heli filiis Ophni & Phinees. I. Reg. IV. 11. Ac tunc dictum: *Translata est gloria ab Israël, eo quòd capta esset Arca Dei.* ibid. 21. 22.

62. *Sprevit*: in eam excanduit: Heb.

63. *Juvenes eorum comēdit ignis*: urbibus scilicet igni ferroque populatis, ut fit in vastitate. *Non sunt lamentata:* passivè; fletæ, ut ℣. 64. *Inhumata, infletaque turba:* ut ait Poeta, *Æneid.* XI. At Heb. Non sunt laudatæ, epithalamio scilicet: nullæ nuptiæ, ut in publico luctu.

64. *Sacerdotes eorum:* Ophni & Phinees. *Non plorabantur.* Vide ℣. 63. At Heb. non plorabant, suos scilicet, sed Arcam: Uxor Phinees auditâ viri nece, non eum deploravit, sed ait; *Translata est gloria ab Israël*, &c. ut suprà ad v. 61.

65. *Crapulatus à vino:* quasi post gravem somnum, qualis solet esse, largiter epotis poculis.

66. *Inimicos suos*: Philistæos. *In posteriora:* in secretiori parte natium. I. Reg. V. 6.

67. *Tabernaculum Joseph:* Silo. Non elegit locum templi apud Josephi posteros, aut ei regiam potestatem attribuit.

68. *Elegit Tribum Juda:* in regnum: *Sion:* in locum Arcæ, & arcem regiam. Vide orationem Abiæ, II. Par. XIII. 5. 8.

69. *Et ædificavit sicut unicornium:* quorum cornu & excelsum & unum: ut & Templum Dei. At Heb. sicut excelsa: supp. palatia. *Sanctificium:* Templum à Davide designatum, à Salomone condendum, ex Nathani vaticinio, II. Reg. VII. 13. *In terrâ...* quasi terram fundavit, &c. Hier. Sicut terram in æternum voluit esse stabilem, ita etiam Templum.

70. *Elegit David.* Deditque ei regnum in sempiternum, ipsi & filiis ejus, ut dicebat Abia Roboami filius ad rebellantes Tribus: II. Par. XIII. 5. *De post fœtantes.* Sequentem

Sequentem fœtas adduxit eum, ut pasceret Jacob populum ejus, & Israël hereditatem suam.

Qui pavit eos in simplicitate cordis sui, & in prudentiâ manuum suarum dux eorum fuit.

de post fœtantes accepit eum,

71. Pascere Jacob servum suum, & Israël hereditatem suam.

72. Et pavit eos in innocentiâ cordis sui, & in intellectibus manuum suarum deduxit eos.

fœtas: Hier. Ex pastore pecudum, pastorem hominum fecit: quæ certissima nota divinæ voluntatis à Deo ipso memoratur. II. Reg. VII. 8.

PSALMUS LXXVIII. PROPHETICUS.

Super desolatione domûs sanctuarii. Ch. quod prophetico spiritu vult dictum. Meliùs ut videtur, polluto templo, urbe vastatâ ab Antiocho: vide dicta in Psalm. LXXIII. ℣. 2. *&* 3. *Citatur* I. Mac. VII. 17. *ut ex antiquâ scriptura, & ad tempora Maccabaïca pertinens.*

VERSIO S. HIERONYMI.

Canticum Asaph.

Deus, venerunt Gentes in hereditatem tuam, polluerunt templum sanctum tuum: posuerunt Jerusalem in acervis lapidum.

Dederunt cadavera servorum tuorum escam volatilibus cœli: carnes sanctorum tuorum bestiis terræ.

Effuderunt sanguinem eorum quasi aquam in circuitu Jerusalem: & non erat qui sepeliret.

Facti sumus opprobrium vicinis nostris: subsannatio & derisio his, qui in circuitu nostro sunt.

Usquequò, Domine, irascêris in finem: ardebit quasi ignis zelus tuus?

Effunde furorem tuum super gentes quæ non cognoverunt te, & su-

VERSIO VULGATA.

1. Psalmus Asaph.

Deus, venerunt Gentes in hereditatem tuam, polluerunt templum sanctum tuum: posuerunt Jerusalem in pomorum custodiam.

2. Posuerunt morticina servorum tuorum, escas volatilibus cœli: carnes sanctorum tuorum bestiis terræ.

3. Effuderunt sanguinem eorum tanquam aquam in circuitu Jerusalem: & non erat qui sepeliret.

4. Facti sumus opprobrium vicinis nostris; subsannatio & illusio his, qui in circuitu nostro sunt.

5. Usquequò, Domine, irascêris in finem: accendetur velut ignis zelus tuus?

6. Effunde iram tuam in Gentes, quæ te non noverunt, & in re-

1. *Polluerunt.* Non dicit excisum, sed pollutum, ut I. Mac. I. 41. 49. II. 12. IV. 38. *In pomorum custodiam:* in speculam quam custodes satorum & pomorum habere consueverant: Hier. Epist. ad Sun. palatiis, ipsáque urbe velut in tugurium versâ. Idem Hier. ibid. & hic ex Hebræo sic vertit: In acervos lapidum. De Antiocho & sanctâ civitate scriptum: *Succendit eam igni, & destruxit domos ejus, & muros ejus in circuitu.* I. Mac. I. 33.

6. *Effunde iram tuam:* Hic & seqq. versus à Jerem. repetiti, X. 25.

LIBER PSALMORUM.

per regna quæ nomen tuum non invocaverunt.	gna, quæ nomen tuum non invocaverunt:
Quia comederunt Jacob, & decorem ejus desolaveruut.	7. Quia comederunt Jacob, & locum ejus desolaverunt.
Ne recorderis iniquitatum nostrarum veterum: citò occupent nos misericordiæ tuæ, quia attenuati sumus nimis.	8. Ne memineris iniquitatum nostrarum antiquarum: citò anticipent nos misericordiæ tuæ, quia pauperes facti sumus nimis.
Auxiliare nobis, Deus Jesus noster, propter gloriam nominis tui, & libera nos; & propitiare peccatis nostris, propter nomen tuum.	9. Adjuva nos, Deus salutaris noster, & propter gloriam nominis tui, Domine, libera nos; & propitius esto peccatis nostris, propter nomen tuum.
Quare dicunt Gentes: Ubi est Deus eorum? nota fiat in gentibus ante oculos nostros, ultio sanguinum servorum tuorum, qui effusus est.	10. Ne fortè dicant in Gentibus; Ubi est Deus eorum? & innotescat in nationibus coram oculis nostris.
Ingrediatur coram te gemitus vinctorum in magnitudine brachii tui: relinque filios interitûs.	Ultio sanguinis servorum tuorum, qui effusus est: 11. Introëat in conspectu tuo gemitus compeditorum. Secundùm magnitudinem brachii tui, posside filios mortificatorum.
Et redde vicinis nostris septuplum in sinu eorum: opprobrium suum quod exprobraverunt tibi, Domine.	12. Et redde vicinis nostris septuplum in sinu eorum: improperium ipsorum, quod exprobraverunt tibi, Domine.
Nos enim populus tuus, & grex pascuæ tuæ, confitebimur tibi in sempiternum: in generatione & generatione narrabimus laudes tuas.	13. Nos autem populus tuus, & oves pascuæ tuæ, confitebimur tibi in seculum. In generationem & generationem annuntiabimus laudem tuam.

7. *Locum ejus:* habitaculum: Heb. Templum. Alii vertunt, decus; pulchritudinem, eodem sensu. Tempore Antiochi, *Sanctificatio ejus desolata est, sicut solitudo*. I. Mac. I. 41. *Sancta nostra & pulchritudo nostra & claritas nostra desolata est*. est. Ibid. II. 12. Vide etiam IV. 38. &c.

10. *Ne fortè dicant:* quare dicunt, &c. Hier. *Coram oculis nostris: ultio*, &c. Jungenda hæc, ut apud Hier. & 70.

11. *Posside filios mortificatorum:* eorum qui cæsi sunt. Sint ex nobis reliquiæ quas neci eximas. At Hier. relinque filios interitûs; morti addictos licet, jube esse superstites.

PSALMUS

PSALMUS LXXIX.

DEPRECATORIUS ET PROPHETICUS.

Cæso Saüle à Philistæis, quo tempore David super solio Juda regnabat in Hebron, petit adunari Tribus, & populum ab hostibus vindicari; deinde Davidis victorias, ac demum terræ sanctæ vastitatem prædicit per Nabuchodonosorem. Hinc fortè apud 70. titulus, super Assyrios.

VERSIO S. HIERONYMI.	VERSIO VULGATA.
Victori, pro liliis, testimonium Asaph, Canticum.	1. In finem, pro iis, qui commutabuntur, testimonium Asaph, Psalmus.
QUi pascis Israël, ausculta, qui ducis quasi gregem Joseph: qui sedes super Cherubim, ostendere.	2. QUi regis Israël, intende: qui deducis velut ovem Joseph. Qui sedes super Cherubim, manifestare
Ante Ephraïm & Benjamin & Manasse suscita fortitudinem tuam, & veni ut salvos facias nos.	3. Coram Ephraïm, Benjamin, & Manasse. Excita potentiam tuam, & veni, ut salvos facias nos.
Deus, converte nos, & ostende faciem tuam, & salvi erimus:	4. Deus, converte nos: & ostende faciem tuam, & salvi erimus.
Domine, Deus exercituum, usquequò fumabis ad orationem populi tui?	5. Domine, Deus virtutum, quousque irascêris super orationem servi tui?
Cibasti nos pane flebili, & potasti nos in lacrymis tripliciter.	6. Cibabis nos pane lacrymarum, & potum dabis nobis in lacrymis in mensurâ.
Posuisti nos contentionem vicinis	7. Posuisti nos in contradictionem

2. *Qui regis Israël.* Pastor Israël: Heb. Totum populum conjuncturus, à communi nomine Israëlis ad Josephum, ac speciales quasdam familias descendit. *Qui deducis velut ovem Joseph:* velut gregem: Hier. Ergo Tribus Joseph nondum à vero cultu recesserat. *Qui sedes super Cherubim:* in Arcâ fœderis. *Manifestare;* imperativo, resplende.

3. *Ephraïm*... Hæ Tribus Arcam sequi solebant. Num. II. 18. Rogat ergo ut Deus ex Arcâ eis affulgeat; pro eis autem orat, ut ostendat Davidem, non tantùm pro Judâ sibi conjunctissimo, sed etiam pro Tribubus sibi adversantibus, esse sollicitum: præcipuæ verò erant ex Josepho oriundæ. Benjaminitas inserit Josephi filiis, Saülis ejusque filii Isboseti memor. Simul ut uno tempore commemoret totam Rachelis familiam Jacobo carissimam.

4. *Ostende faciem:* illumina: Heb. fac inde coruscare vividum lumen.

5. *Servi tui:* populi tui: Hier.

6. *Cibabis:* Cibasti: Hier. *Potum dabis:* potasti: Idem. *In mensurâ:* salis: Heb. quod nomen mensuræ magnæ. Unde Hier. tripliciter, id est, lacrymis nos cumulatissimè satiasti: Saüle & Jonathâ, totoque exercitu fœdè cæsis, magno populi & Davidis luctu, II. Reg. I. 17. &c.

noſtris, & inimici noſtri ſubſannaverunt nos.

Deus exercituum, converte nos, & oſtende faciem tuam, & ſalvi erimus.

Vineam de Ægypto tuliſti: ejeciſti Gentes, & plantaſti eam.

Præparaſti ante faciem ejus, & ſtabiliſti radices ejus, & replevit terram.

Operti ſunt montes umbrâ ejus, & ramis illius cedri Dei.

Expandit comas ſuas uſque ad mare, & uſque ad flumen germina ſua.

Quare diſſipaſti maceriem ejus, & vindemiaverunt eam omnes qui tranſeunt per viam.

Vaſtavit eam aper de ſylvâ, & omnes beſtiæ agri depaſtæ ſunt eam.

Deus exercituum, revertere, obſecro; reſpice de cœlo, & vide, & viſita vineam hanc.

Et radicem quam plantavit dextera tua, & filium quem confirmaſti tibi.

Succenſam igni & deramatam: ab increpatione faciei tuæ pereant.

Fiat manus tua ſuper virum dexteræ tuæ, & ſuper filium hominis, quem confirmaſti tibi.

Et non recedimus à te: vivificabis nos, & nomine tuo vocabimur.

Domine, Deus exercituum, converte nos: oſtende faciem tuam, & ſalvi erimus.

vicinis noſtris, & inimici noſtri ſubſannaverunt nos.

8. Deus virtutum, converte nos, & oſtende faciem tuam, & ſalvi erimus.

9. Vineam de Ægypto tranſtuliſti; ejeciſti Gentes, & plantaſti eam.

10. Dux itineris fuiſti in conſpectu ejus: plantaſti radices ejus, & implevit terram.

11. Operuit montes umbra ejus, & arbuſta ejus cedros Dei.

12. Extendit palmites ſuos uſque ad mare, & uſque ad flumen propagines ejus.

13. Ut quid deſtruxiſti maceriam ejus, & vindemiant eam omnes qui prætergrediuntur viam?

14. Exterminavit eam aper de ſylvâ, & ſingularis ferus depaſtus eſt eam.

15. Deus virtutum, convertere; reſpice de cœlo, & vide, & viſita vineam iſtam.

16. Et perfice eam, quam plantavit dextera tua, & ſuper filium hominis, quem confirmaſti tibi.

17. Incenſa igni, & ſuffoſſa ab increpatione vultûs tui peribunt.

18. Fiat manus tua ſuper virum dexteræ tuæ, & ſuper filium hominis, quem confirmaſti tibi.

19. Et non diſcedimus à te: vivificabis nos: & nomen tuum invocabimus.

20. Domine, Deus virtutum, converte nos: & oſtende faciem tuam, & ſalvi erimus.

10. *Dux itineris* . . . . . Repurgaſti ante eam: Heb. locum vacuaſti quem occuparet, ejectis Chananæis; viam præparaſti: Hier.

11. *Arbuſta:* rami: Heb. *Cedros Dei:* magnas, proceras.

12. *Palmites:* Comas: Hier. eodem ſenſu. *Flumen:* Euphraten. Davidis victoriæ à mari ad Euphraten protenſæ.

14. *Aper:* Rex Aſſyrius. *Singularis ferus:* omnes beſtiæ agri: Hier.

16. *Filium hominis. Hominis*, deeſt Heb. ſed videtur ſubintelligendum ex ℣. 18: Quanquam alii referunt ad metaphoram vitis, quaſi diceret, & propaginem.

17. *Et ſuffoſſa:* ſupp. eſt vitis: ſed non impunè: nam, *peribunt:* ſupp. qui eam incenderunt, ac devaſtarunt, ſive Philiſtæi, ſive etiam Aſſyrii.

18. *Virum dexteræ tuæ:* Davidem à te deſignatum & confirmatum Regem, & in ejus figurâ Chriſtum.

PSALMUS LXXX.

LAUDIS ET GRATIARUM ACTIONIS.

Primâ die mensis septimi, quod est Sabbatum, memoriale clangentibus tubis, Lev. XXIII. 24. *in memoriam omnium beneficiorum Dei consecratum, populus congregatus antiqua jam inde à Josepho & Mose accepta beneficia commemorat. Alii ad festum Tabernaculorum referri malunt, quibus favet versio Hier. ut patebit* ℣. 4. *Indicat populum pro peccatis afflictum, nullâ temporis notâ. Canitur ab Ecclesiâ in jejunio septimi mensis, in quo antiquæ Hebræorum ejusdem septimi mensis solemnitates memorantur.*

VERSIO S. HIERONYMI.

Victori, pro torcularibus, Asaph.

LAudate Deum fortitudinem nostram : jubilate Deo Jacob.

Assumite carmen, & date tympanum : citharam decoram cum psalterio.

Clangite in Neomeniâ, buccinâ, & in medio mense, die solemnitatis nostræ.

Quia legitimum Israël est, & judicium Deo Jacob.

Testimonium in Joseph posuit eum, cùm egrederetur de terrâ Ægypti : labium quod nesciebam, audivi.

Amovi ab onere humerum ejus : manus ejus à cophino recesserunt.

VERSIO VULGATA.

In finem, 1. Pro torcularibus, Psalmus ipsi Asaph.

2. EXultate Deo adjutori nostro : jubilate Deo Jacob.

3. Sumite psalmum, & date tympanum : psalterium jucundum cum citharâ.

4. Buccinate in Neomeniâ tubâ, in insigni die solemnitatis vestræ.

5. Quia præceptum in Israël est, & judicium Deo Jacob.

6. Testimonium in Joseph posuit illud, cùm exiret de terrâ Ægypti : linguam quam non noverat, audivit.

7. Divertit ab oneribus dorsum ejus : manus ejus in cophino servierunt.

1. *Pro torcularibus*. Vide tit. Psalm. VIII.

4. *In Neomeniâ* : in novo mense, primâ die mensis septimi, ut in argumento dictum. Heb. in mense, mox inchoato, eodem sensu. Unde alii vertunt, in Calendis. Est autem secundùm Heb. in Novilunio, ut docet Hier. in fine Epist. ad Sun. *In insigni die* : stato die : Heb. At Hier. medio mense, die solemnitatis nostræ : quòd sanè pertineret ad Tabernaculorum festum, medio mense septimo celebrandum. Levit. XXIII. 34.

6. *Testimonium in Joseph*. Beneficia Dei enarraturus, orditur à Josepho, quo auctore è terrâ Chanaan, ubi Jacob & filii fame laborabant in Ægyptum inducti, omnium rerum copiâ fruebantur. *Posuit illud* : præceptum illud : legitimum illud voluit esse testimonium, sive monumentum tot miraculorum quæ in Josepho Deus fecit. At Hier. Testimonium ... posuit eum : referendo ad diem de quo ℣. 4. qui dies tantæ rei monumentum est ; eodem ubique sensu. *Cùm exiret de terra Ægypti* : super terram Ægypti : Heb. cùm à Josepho vocatus Jacob egrederetur cum suis è terrâ Chanaan in Ægyptum. *Linguam quam non noverat, audivit* : Ægyptiacam scilicet : quam non noveram, audivi : Heb. Populum loquentem inducit.

7. *Divertit* . . . Amovi . . . Hier. Jam

In tribulatione invocasti, & erui te, & exaudivi te in abscondito tonitrui: probavi te super aquam contradictionis, Semper.

Audi, populus meus, & contestabor te: Israël, si audieris me.

Non sit in te deus alienus, & non adores deum peregrinum.

Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terrâ Ægypti: dilata os tuum, & implebo illud.

Et non audivit populus meus vocem meam, & Israël non credidit mihi.

Et dimisi eum in pravitate cordis sui: ambulabunt in consiliis suis.

Utinam populus meus audisset me; Israël in viis meis ambulasset.

Quasi nihilum inimicos ejus humiliassem, & super hostes eorum vertissem manum meam.

Qui oderunt Dominum, negabunt eum, & erit tempus eorum in seculum.

Et cibavit eos de adipe frumenti, & de petrâ mellis saturavit eos.

8. In tribulatione invocasti me, & liberavi te: exaudivi te in abscondito tempestatis: probavi te apud aquam contradictionis.

9. Audi, populus meus, & contestabor te: Israël, si audieris me,

10. Non erit in te deus recens, neque adorabis deum alienum.

11. Ego enim sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terrâ Ægypti: dilata os tuum, & implebo illud.

12. Et non audivit populus meus vocem meam, & Israël non intendit mihi.

13. Et dimisi eos secundùm desideria cordis eorum: ibunt in adinventionibus suis.

14. Si populus meus audisset me; Israël si in viis meis ambulasset.

15. Pro nihilo forsitan inimicos eorum humiliassem, & super tribulantes eos misissem manum meam.

16. Inimici Domini mentiti sunt ei, & erit tempus eorum in secula.

17. Et cibavit eos ex adipe frumenti, & de petrâ melle saturavit eos.

Deus loquitur de populo. *In cophino servierunt*: à cophino recesserunt: Hier. à servitutis ministeriis. Cophinus autem, vas humeris impositum ad gestanda onera, quale erat lutum ab Hebræis supportatum ad ædificia regia. Theodor.

8. *In tribulatione invocasti me.* Jam Deus sermonem convertit ad populum, quem audierat in Ægypto clamantem. Exod. II. 23. 24. &c.

10. *Deus recens*: Deus alienus: Hier. *Deum alienum*: peregrinum. Idem.

11. *Dilata os tuum, & implebo illud*: ut olim dato mannâ; escâ nullo labore partâ, ut os tantùm aperiendum esse videretur.

12. *Non intendit mihi*: non credidit: Hier.

15. *Pro nihilo*: brevi: Heb.

16. *Mentiti sunt ei*: mentirentur: Heb. id est, supplices & dissimulantes negarent se quidquam in eum molitos. *Erit*, esset. *Tempus eorum*: Israëlitarum. *In secula*: esset eorum tuta felicitas: quæ omnia deducenda sunt ab eo quod dictum est; *Si me audissent*, &c. v. 14.

17. *Cibavit ... saturavit.* Cibaret ... saturaret: Heb. Hæc enim omnia ad illud; *si populus meus*: suprà 14. referenda sunt, & conditionaliter accipienda.

PSALMUS LXXXI. MORALIS.

Ad judices Jerosolymis constitutos : de quibus Ps. CXXI. ℣. 5. Vide Psalm. XCIII.

VERSIO S. HIERONYMI.

Psalmus Asaph.

DEus stetit in cœtu Dei : in medio deos dijudicat.

Usquequò judicatis iniquitatem, & facies impiorum suscipitis ? Semper.

Judicate pauperi & pupillo : egeno & inopi justè facite.

Salvate inopem, & pauperem de manu impiorum liberate.

Non cognoscunt nec intelligunt ; in tenebris ambulant : movebuntur omnia fundamenta terræ.

Ego dixi : dii estis, & filii Excelsi omnes vos.

Ergo quasi Adam moriemini, & quasi unus de principibus cadetis.

Surge, Domine, judica terram : quoniam tu hereditabis omnes Gentes.

VERSIO VULGATA.

Psalmus Asaph.

1. DEus stetit in synagogâ deorum : in medio autem deos dijudicat.

2. Usquequò judicatis iniquitatem, & facies peccatorum sumitis ?

3. Judicate egeno & pupillo : humilem & pauperem justificate.

4. Eripite pauperem, & egenum de manu peccatoris liberate.

5. Nescierunt, neque intellexerunt ; in tenebris ambulant : movebuntur omnia fundamenta terræ.

6. Ego dixi : dii estis, & filii Excelsi omnes.

7. Vos autem sicut homines moriemini, & sicut unus de principibus cadetis.

8. Surge, Deus, judica terram ; quoniam tu hereditabis in omnibus Gentibus.

1. *In synagogâ deorum :* in consessu Judicum, qui & dii vocantur Exod. XXI. 6. & sæpe aliàs. *Deos dijudicat.* Quippe qui exercebant judicium non hominis, sed Dei. II. Par. XIX. 6.

2. *Facies peccatorum sumitis :* in judicio personas accipitis : favetis violentis & oppressoribus.

5. *Movebuntur* ... Concussis legibus, quibus publica concordia nititur, regnum nutabit.

7. *Sicut unus de principibus* . . . sicut alii principes, morti omnes obnoxii, ita *cadetis.* Alii ex Heb. sicut unus, ô principes, cadetis ; sicut unus, è plebe scilicet.

8. *Tu hereditabis in omnibus Gentibus :* omnes gentes, tua hereditas, tua possessio.

PSALMUS LXXXII. DEPRECATORIUS.

Oratio ad Deum, ut Davidem tueatur insurgentibus Philistæis, Syris, Idumæis, Moabitis, Ammonitis, aliisque Arabibus: II. Reg. VIII. X. XI, I. Par. XVIII. XX. *Potest & prophetICè Psalmus sub nomine Macchabæorum dictus intelligi, quorum tempore has gentes in Judæos arma consociasse constat.*

VERSIO S. HIERONYMI.

Canticum, Psalmus Asaph.

DEus, ne taceas: ne sileas, & non quiescas, Deus.

Quia ecce inimici tui tumultuati sunt, & qui oderunt te, elevaverunt caput.

Contra populum tuum nequiter tractaverunt, & inierunt consilium adversùs arcanum tuum.

Dixerunt: Venite, & conteramus eos de gente, & non sit memoria nominis Israël ultrà.

Quoniam tractaverunt corde pariter: contra te fœdus pepigerunt.

Tabernacula Idumeæ & Ismaëlitarum: Moab & Agareni.

Gebal & Ammon & Amalec: Palestina cum habitatoribus Tyri.

VERSIO VULGATA.

1. In Canticum Psalmi Asaph.

2. DEus, quis similis erit tibi? ne taceas, neque compescaris, Deus:

3. Quoniam ecce inimici tui sonuerunt, & qui oderunt te, extulerunt caput.

4. Super populum tuum malignaverunt consilium, & cogitaverunt adversùs sanctos tuos.

5. Dixerunt: Venite, & disperdamus eos de gente, & non memoretur nomen Israël ultrà.

6. Quoniam cogitaverunt unanimiter: simul adversùm te testamentum
disposuerunt, 7. Tabernacula Idumæorum & Ismahelitæ:

Moab & Agareni, 8. Gebal, & Ammon, & Amalec; alienigenæ cum habitantibus Tyrum,

2. *Quis similis . . . tibi?* Deest Heb. Deus, ne taceas, ne sileas, ne quiescas, Deus. Hier. Quod est summo in discrimine laborantis, & ingeminatis vocibus, festinum auxilium implorantis.

3. *Sonuerunt:* tumultuati sunt: Hier.

4. *Super populum tuum malignaverunt consilium:* contra populum tuum nequiter tractaverunt: Hier. exitiosa plebi tuæ fœdera inierunt. *Sanctos tuos:* absconditos tuos: Heb. servos, quos protegis; quos in sinu habes.

5. *Disperdamus eos de gente:* ut gens non sit: Heb. *Sic*, I. Mac. v. 2. *Quærebant tollere genus Jacob.*

6. *Testamentum disposuerunt:* fœdus pepigerunt; Hier.

7. *Tabernacula Idumæorum & Ismahelitæ; Moab & Agareni.* Gentes Arabicæ quæ sibi mutuò ferebant opem, vulgò in tentoriis habitantes.

8. *Gebal:* Gabala, regio Arabica secundùm Stephanum: vel Idumæa, dicta Gebalena eidem Stephano, Hieronymo & Targum Hierosolymitano, quasi montana: à voce *Gebal*; mons *Alienigena*; Philistæi; ita passim.

Sed & Assur venit cum eis : facti sunt brachium filiorum Lot, Semper.

Fac illis sicut Madian & Sisarai ; sicut Jabin in torrente Cisson.

Contriti sunt in Endor : fuerunt quasi sterquilinium terræ.

Pone duces eorum sicut Oreb, & Zeb, & Zebee, & Salmana omnes principes eorum,

Qui dixerunt : possideamus nobis pulchritudinem Dei.

Deus meus, pone eos, ut rotam ; quasi stipulam ante faciem venti.

Quomodo ignis comburit sylvam, & sicut flamma devorat montes.

Sic persequere eos in tempestate tuâ, & in turbine tuo conturba eos.

Imple facies eorum ignominiâ : & quærent nomen tuum, Domine.

Confundantur & conturbentur usque in seculum : erubescant & pereant.

Et sciant quia nomen tuum est Dominus solus tu : Excelsus super omnem terram.

9. Etenim Assur venit cum illis : facti sunt in adjutorium filiis Lot.

10. Fac illis sicut Madian & Sisaræ ; sicut Jabin in torrente Cisson.

11. Disperierunt in Endor : facti sunt ut stercus terræ.

12. Pone principes eorum sicut Oreb, & Zeb, & Zebee, & Salmana ;

Omnes principes eorum, 13. Qui dixerunt : hereditate possideamus Sanctuarium Dei.

14. Deus meus, pone illos ut rotam, & sicut stipulam ante faciem venti.

15. Sicut ignis, qui comburit sylvam: & sicut flamma comburens montes :

16. Ita persequêris illos in tempestate tuâ : & in irâ tuâ turbabis eos.

17. Imple facies eorum ignominiâ : & quærent nomen tuum, Domine.

18. Erubescant, & conturbentur in seculum seculi, & confundantur, & pereant.

19. Et cognoscant quia nomen tibi Dominus : tu solus Altissimus in omni terrâ.

9. *Etenim assur* : sed & Assur venit cum illis : Hier. Syri : II. Reg. x. 8. 9. qui & Assur dicebantur : unde Isa. LII. 4. *In Ægyptum descendit populus meus in principio, ut colonus esset ibi, & Assur absque ullâ causâ calumniatus est eum* : Syri, ut videtur, cum quibus sæpè haberent acerba dissidia & odia. *Filiis Lot* : Ammonitis.

10. 11. 12. *Fac illis sicut Madian & Sisaræ* . . . Quemadmodum hi omnes populi internecione deleti sunt : Jud. IV. VII. VIII. ita fiat hostibus David. Sic Isa. x. 26. *Suscitabit super eum Dominus exercituum flagellum, juxta plagam Madian in petrâ Oreb*. Hoc est, penitus delebuntur.

13. *Sanctuarium* : pulchritudinem : Hier. terram sanctam.

14. *Ut rotam* : da illos præcipites ; volve ac revolve, ut consistere nequeant. Sicut Abigaïl ad Davidem ; *Inimicorum tuorum anima rotabitur quasi in impetu & circulo funda*. I. Reg. xxv. 29.

15. *Comburens montes* : sylvas in montibus.

16. *Persequêris* : persequere : Hier.

17. 18. 19. *Imple facies* . . . *quærent nomen tuum*. Perterriti ac pudefacti inimici tui quærent quis sis, & invenient te esse altissimum illum Deum. Morali sensu, peccator arguitur, corripitur, ostenditur sibi, confitetur fœditatem, desiderat pulchritudinem. Aug. 50. hom. 34. *Ad hoc conturbantur, ut quærant nomen Domini, per quod non conturbentur*. Hic.

PSALMUS LXXXIII. CONSOLATORIUS.

Vota populi Jerosolymas ad festa solemnia ex omnibus terræ sanctæ finibus summâ lætitiâ properantis. Ad ea tempora pertinet quibus altaria, tabernaculum, Arca ipsa uno in loco collocata erant : ℣. 1. 4. 5. 8. *quod ante Salomonem non contigit, cùm ipse Salomon initio regni sacrificaturus ad Gabaon perrexerit, ubi altare Æneum & tabernaculum fœderis :* II. Par. I. 3. 5. *Arcâ pridem in Sion à Davide translatâ*, ibid. 4. *Hic autem omnia visebantur simul ac domus Dei unà cum ministeriis Levitarum omnibus numeris absoluta.* ℣. 2. 5. 11. *Quæ sanè per Davidem designata, per Salomonem impleta sunt*, II. Par. VIII. 14. *Hæc igitur concupiscebant, ac sub horum specie, Ecclesiam, ejusque mysteria, cœlum denique ipsum, & verum Sanctuarium non manufactum, quorum ista Sacramenta sunt. Hic Psalmus conferendus cum* XLI. *Coritis æquè ad canendum dato.*

VERSIO S. HIERONYMI.

Victori, pro torcularibus, filiorum Core Psalmus.

QUàm dilecta tabernacula tua, Domine exercituum!

Desiderat & deficit anima mea in atria Domini : cor meum & caro mea laudabunt Deum viventem.

Siquidem passer invenit sibi domum, & avis nidum sibi, ut ponat pullos suos: altaria tua, Domine exercituum, rex meus, & Deus meus.

Beati qui habitant in domo tuâ : adhuc laudabunt te, Semper.

Beatus homo cujus fortitudo in te est : semitæ in corde ejus.

VERSIO VULGATA.

In finem, 1. Pro torcularibus filiis Core, Psalmus.

2. QUàm dilecta tabernacula tua, Domine virtutum! 3. Concupiscit, & deficit anima mea in atria Domini.

Cor meum, & caro mea, exultaverunt in Deum vivum.

4. Etenim passer invenit sibi domum, & turtur nidum sibi, ubi ponat pullos suos.

Altaria tua, Domine virtutum : rex meus, & Deus meus.

5. Beati qui habitant in domo tuâ, Domine, in secula seculorum laudabunt te.

6. Beatus vir, cujus est auxilium abs te : ascensiones in corde suo dis-

3. *Concupiscit, & deficit anima mea.* Antè concupiscens, & totam se effundens in concupiscentiam, longo fine suspensa, defectione dissolvitur. Quomodo deficiat anima in salutare Dei, Jeremias docet : *Et factus est*, inquit, *in corde meo quasi ignis exæstuans claususque in ossibus meis, & defeci ferre non sustinens.* (Jer. XX. 9.) Amb. in illud Ps. CXVIII. *Defecit in salutare tuum anima mea :* quem locum vide. *Cor meum & caro mea :* gaudio spiritûs etiam in corpus redundante : ut Ps. LXIII. 3.

4. *Passer invenit.* Sicut passer invenit nidum suum, ita ego altaria tua : in his ergo acquiescit, vagus antea & inquietus.

6. *Ascensiones in corde suo* : semitæ in corde ejus : Hier. atque hîc versus clauditur, Semitæ autem, id est, præcepta legis : me-

Transeuntes in valle fletûs, fontem ponent eam : benedictione quoque amicietur doctor.

Ibunt de fortitudine in fortitudinem ; parebunt apud Deum in Sion.

Domine, Deus exercituum, exaudi orationem meam : ausculta, Deus Jacob, Semper.

Clypeus noster vide, Deus, & attende faciem Christi tui.

Quoniam melior est dies in atriis tuis super millia : elegi abjectus esse in domo Dei mei, magìs quàm habitare in tabernaculis impietatis.

Quia sol & scutum Dominus Deus, gratiam & gloriam dabit Dominus : nec prohibebit bonum ab iis qui ambulant in perfectione.

Domine exercituum, beatus homo qui confidit in te.

posuit, 7. In valle lacrymarum, in loco quem posuit.

8. Etenim benedictionem dabit legislator, ibunt de virtute in virtutem : videbitur Deus deorum in Sion.

9. Domine, Deus virtutum, exaudi orationem meam : auribus percipe, Deus Jacob.

10. Protector noster aspice Deus, & respice in faciem Christi tui :

11. Quia melior est dies una in atriis tuis super millia.

Elegi abjectus esse in domo Dei mei, magìs quàm habitare in tabernaculis peccatorum.

12. Quia misericordiam & veritatem diligit Deus : gratiam & gloriam dabit Dominus.

13. Non privabit bonis eos, qui ambulant in innocentiâ : Domine virtutum, beatus homo, qui sperat in te.

liùs ; in ejus animo versantur semitæ ferentes ad Templum quò properat. Morali sensu ; Quicumque sanctus est, quotidie in priora extenditur, & præteritorum obliviscitur : cum Paulo (Phil. III. 13.) Comm. Hier.

7. *Disposuit in valle lacrymarum* : transeuntes in valle fletûs, fontem ponent eam : Hier. Transibunt loca flebilia & siticulosa tam jucundè, ac si fontibus scaterent.

8. *Benedictionem dabit* : Benedictione quoque amicietur doctor : Hier. Doctor populum iter agentem legis expositione consolabitur. Sic enim procedebant ab omnibus finibus unà cum Levitis. *Ibunt de virtute* ... de turmâ in turmam : Heb. variis catervis tandem in Sion pervenient. *Videbitur* : parebunt apud Deum in Sion : Hier. Ibi enim in civitate David Templum : ibi Arca, Dei præsentis ope nobilis.

9. *Domine Deus.* Hæc est illorum oratio ; postquam ad Templum pervenerunt.

10. *Christi tui* : regis, qui Christi figura.

11. *Abjectus esse* : ad limen adstare : Heb. *Histopheph* : quod convenit Coritis janitoribus Templi, quibus etiam Psalmus inscribitur.

12. *Misericordiam & veritatem* ... sol & scutum, Dominus Deus : Hier. lux & protectio.

PSALMUS LXXXIV. EUCHARISTICUS.

Solutâ captivitate Babylonicâ. Fidelibus per Christum à peccato liberatis.

VERSIO S. HIERONYMI.	VERSIO VULGATA.
Victori, filiorum Core, Psalmus.	1. In finem, filiis Core, Psalmus.
Placatus es, Domine, terræ tuæ ; reduxisti captivitatem Jacob.	2. Benedixisti, Domine, terram tuā : avertisti captivitatem Jacob.

2. *Benedixisti* ... placatus es ... *Avertisti* ... reduxisti, &c. Hier.

Dimisisti iniquitatem populo tuo : operuisti omnes iniquitates eorum, Semper.

Continuisti omnem indignationem tuam : conversus es ab irâ furoris tui.

Converte nos, Deus Jesus noster, & solve iram tuam adversùm nos.

Noli in æternum irasci nobis : extendens iram tuam in generationem & generationem.

Nonne tu revertens vivificabis nos, & populus tuus lætabitur in te ?

Ostende nobis, Domine, misericordiam tuam : & salutare tuum da nobis.

Audiam quid loquatur Dominus Deus : loquetur enim pacem ad populum suum, & ad sanctos suos, ut non convertantur ad stultitiam.

Verumtamen propè est his qui timent eum salutare ejus : ut habitet gloria in terrâ nostrâ.

Misericordia & Veritas occurrerunt : Justitia & Pax deosculatæ sunt.

Veritas de terrâ orta est, & Justitia de cœlo prospexit.

Sed & Dominus dabit bonum, & terra nostra dabit germen suum.

Justitia ante eum ibit, & ponet in viâ gressus suos.

3. Remisisti iniquitatem plebis tuæ, operuisti omnia peccata eorum.

4. Mitigasti omnem iram tuam : avertisti ab irâ indignationis tuæ.

5. Converte nos, Deus salutaris noster, & averte iram tuam à nobis.

6. Numquid in æternum irascêris nobis ? aut extendes iram tuam à generatione in generationem.

7. Deus, tu conversus vivificabis nos, & plebs tua lætabitur in te.

8. Ostende nobis, Domine, misericordiam tuam : & salutare tuum da nobis.

9. Audiam quid loquatur in me Dominus Deus : quoniam loquetur pacem in plebem suam,

Et super sanctos suos, & in eos qui convertuntur ad cor.

10. Verumtamen prope timentes eum salutare ipsius : ut inhabitet gloria in terrâ nostrâ.

11. Misericordia & Veritas obviaverunt sibi : Justitia & Pax osculatæ sunt.

12. Veritas de terrâ orta est, & Justitia de cœlo prospexit.

13. Etenim Dominus dabit benignitatem, & terra nostra dabit fructum suum.

14. Justitia ante eum ambulabit, & ponet in viâ gressus suos.

4. *Avertisti* ... Conversus es : Idem.

7. *Deus, tu conversus* ... nonne tu revertens, Hier.

9. *Qui convertuntur ad cor* : qui seriò resipiscunt. At Hier. ne convertantur ad stultitiam, ut malo admoniti, post captivitatem, ab idololatriâ, & reliquis insaniis abstineant.

11. 12. *Misericordia & veritas* ... *Veritas de terrâ orta est*... Solutâ captivitate, felicem populi statum designat, omni bonorum copiâ & virtutibus florentis : quæ maximè impleta sunt, postquam Christus ipsa veritas, idemque pax nostra, è terrâ ortus est.

13. *Terra nostra dabit fructum suum* : frugum omnium copiam : propheticè, ipsum Christum.

14. *Justitia ante eum*. Deus justitiam ante se præmittet : quâ duce, populus è captivitate rediens securè iter aget.

PSALMUS LXXXV.

DEPRECATORIUS ET PROPHETICUS.

David è summis sub Saüle periculis erutus. Christus ab inferis revocatus, & Gentes vocans.

VERSIO S. HIERONYMI.

Oratio David.

INclina, Domine, aurem tuam, exaudi me: quia egenus & pauper sum ego.

Custodi animam meam, quia sanctus sum: salva servum tuum, tu Deus meus, qui confidit in te.

Miserere meî, Domine; quoniam ad te clamabo totâ die.

Lætifica animam servi tui: quia ad te, Domine, animam meam levo.

Tu enim es, Domine, bonus, & propitiabilis, & multus misericordiâ omnibus qui invocant te.

Exaudi, Domine, orationem meam, & ausculta vocem deprecationum mearum.

In die tribulationis meæ invocabo te, quia exaudies me.

Non est similis tuî in diis, Domine; & non est juxta opera tua.

Omnes gentes quas fecisti, venient, & adorabunt coram te, Domine, & glorificabunt nomen tuum.

Quoniam magnus es tu, & faciens mirabilia: tu Deus solus.

Doce me, Domine, viam tuam, ut ambulem in veritate tuâ: unicum fac cor meum, ut timeat nomen tuum.

Confitebor tibi, Domine, Deus

VERSIO VULGATA.

Oratio ipsi David.

1. INclina, Domine, aurem tuam, & exaudi me: quoniam inops & pauper sum ego.

2. Custodi animam meam, quoniam sanctus sum: salvum fac servum tuum, Deus meus, sperantem in te.

3. Miserere meî, Domine; quoniam ad te clamavi totâ die. 4. Lætifica animam servi tui, quoniam ad te, Domine, animam meam levavi.

5. Quoniam tu, Domine, suavis & mitis: & multæ misericordiæ omnibus invocantibus te.

6. Auribus percipe, Domine, orationem meam: & intende voci deprecationis meæ.

7. In die tribulationis meæ clamavi ad te: quia exaudisti me.

8. Non est similis tuî in diis, Domine; & non est secundùm opera tua.

9. Omnes gentes quascumque fecisti, venient, & adorabunt coram te, Domine, & glorificabunt nomen tuum.

10. Quoniam magnus es tu, & faciens mirabilia: tu es Deus solus.

11. Deduc me, Domine, in viâ tuâ, & ingrediar in veritate tuâ: lætetur cor meum, & timeat nomen tuum.

12. Confitebor tibi, Domine, Deus

9. *Omnes gentes.* Manifesta vocatio Gentium.

11. *Lætetur:* unicum fac cor meum: Hier. ne scindatur variis affectibus, teque unum spiret.

meus, in toto corde meo; & glorificabo nomen tuum in sempiternum.

Quia misericordia tua magna est super me, & eruisti animam meam de inferno extremo.

Deus, superbi surrexerunt adversùm me, & cœtus robustorum quæsierunt animam meam; & non proposuerunt te in conspectu suo.

Tu autem, Domine, Deus misericors & clemens: patiens, & multæ misericordiæ, & verus.

Respice ad me, & miserere meî; da fortitudinem tuam servo tuo, & salva filium ancillæ tuæ.

Fac mecum signum in bonitate, & videant qui oderunt me, & confundantur: quia tu, Domine, auxiliatus es mihi, & consolatus es me.

meus, in toto corde meo, & glorificabo nomen tuum in æternum.

13. Quia misericordia tua magna est super me, & eruisti animam meam ex inferno inferiori.

14. Deus, iniqui insurrexerunt super me, & synagoga potentium quæsierunt animam meam; & non proposuerunt te in conspectu suo.

15. Et tu, Domine, Deus miserator & misericors: patiens, & multæ misericordiæ, & verax.

16. Respice in me, & miserere meî, da imperium tuum puero tuo; & salvum fac filium ancillæ tuæ.

17. Fac mecum signum in bonum, ut videant qui oderunt me, & confundantur: quoniam tu, Domine, adjuvisti me, & consolatus es me.

13. *Ex inferno inferiori*: è sepulchris infimis.

16. *Imperium*: fortitudinem: Hier. *Filium ancillæ*: vernam tuum herili imperio assuetum. Sic Psal. cxv. 16. *Ego servus tuus & filius ancillæ tuæ.*

17. *Signum in bonum*: insigne favoris tui.

PSALMUS LXXXVI. MORALIS.

Sion & Ecclesia viris egregiis præ omnibus populis abundat. Ægypti porrò & Babylonis mentio ultima regum tempora demonstrat.

VERSIO S. HIERONYMI.

Filiorum Core Psalmus Cantici.

Fundamenta ejus in montibus Sanctuarii.

Diligit Dominus portas Sion super omnia tabernacula Jacob.

Gloriosa dicta sunt in te, Civitas Dei, Semper.

Commemorabor superbiæ & Babylonis scientium me, ecce Palæstina

VERSIO VULGATA.

Filiis Core Psalmus Cantici.

1. Fundamenta ejus in montibus sanctis:

2. Diligit Dominus portas Sion super omnia tabernacula Jacob.

3. Gloriosa dicta sunt de te, Civitas Dei.

4. Memor ero Rahab & Babylonis scientium me.

1. *Fundamenta ejus*: Templi, ac sub ejus figurâ Ecclesiæ, quæ est illa *Civitas supra montem posita*. Matt. v. 14.

2. *Diligit Dominus portas Sion*: Jerosolymam omnibus in Judæâ urbibus anteponit.

3. *Gloriosa dicta sunt de te, Civitas Dei*: ô Jerusalem: ô Ecclesia. Quæ autem illa sint, jam edisseret.

4. *Rahab*: Ægypti: Chald. Sic Psalm, LXXXVIII. 11. & Isaiæ, LI. 9. *Percussisti super-*

& Tyrus cum Æthiopiâ ; iste natus est ibi.

Ad Sion autem dicetur, vir & vir natus est in eâ, & ipse fundavit eam Excelsus.

Dominus numeravit scribens populos ; ipse natus est in eâ, Semper.

Et cantabunt quasi in choris omnes fortes mei in te.

Ecce alienigenæ, & Tyrus, & populus Æthiopum ; hi fuerunt illic.

5. Numquid Sion dicet : Homo, & homo natus est in eâ, & ipse fundavit eam Altissimus ?

6. Dominus narrabit in scripturis populorum, & principum, horum, qui fuerunt in eâ.

7. Sicut lætantium omnium habitatio est in te.

bum : Rahab, id est, Ægyptium. *Scientium* : scientibus me commemorabo Ægyptum & Babylonem. Ita Heb. & 70. *Hi fuerunt illic* : hi geniti sunt ibi : 70. ἐγεννήθησαν. Iste natus est ibi : Hier. id est, aliquis unus vir magnus uno quoque in loco ; sensusque est : Qui me norunt, admonebuntur apud Ægyptum, Babylonem & reliquas gentes, aliquem in singulis natum esse virum pium & magnum, in Sion autem multos, ut docebunt sequentia.

5. *Numquid Sion.* Mater Sion : 70. Sion urbium mater, Metropolis. Sic etiam August. 2. de Symb. ad Catechum. ex μήτηρ, mater, factum μήτι numquid. Clariùs Hier. ad Sion autem dicetur, vir & vir natus est in eâ. Sensus est, ad Sion, vel de Sion dicetur : non unus aliquis, sed alter & alter ; id est, multi magni homines in eâ nati sunt : an autem & hæc de Sione dicantur, an ipsa Sion mater urbium de se dicat, parvi refert.

6. *Dominus narrabit.* Dominus numeravit, scribens populos : ipse, &c. Hier. *Principum* : deest, Heb. Idem quod suprà ℣. 4. Deus reliquos populos in tabulis suis conscribens, unum aliquem notat sibi placentem ; at in Sion sanctorum immensa multitudo, & velut chori lætantes : unde subdit :

7. *Sicut lætantium* : cantabunt quasi in choris, &c. Hier. Canent & tripudiabunt Deo.

PSALMUS LXXXVII. DEPRECATORIUS.

Ex personâ hominis in carcere constituti & malis mersi, puta Jeremiæ, cùm in lacum missus est. Jerem. XXXVIII.

VERSIO S. HIERONYMI.

Canticum carminis filiorum Core, victori per chorum ad præcinendum, eruditionis Eman Ezrahitæ.

DOmine, Deus salutis meæ, per diem clamavi, & nocte coram te.

Ingrediatur ante te oratio mea : inclina aurem tuam ad laudationem meam.

VERSIO VULGATA.

Canticum Psalmi, 1. Filiis Core, in finem, pro Maheleth ad respondendum, intellectus Aman Ezrahitæ.

2. DOmine, Deus salutis meæ, in die clamavi, & nocte coram te.

3. Intret in conspectu tuo oratio mea : inclina aurem tuam ad precem meam.

1. *Ad respondendum* : alternis canendum. *Eman Ezrahita* : non illius ergo qui tempore Davidis memoratus : is enim Levites : I. Par. XV. 17. de filiis Caath, ibid. VI. 33. Ezra autem de filiis Juda. ibid. VI. 1. 17.

3. *Precem* ; clamorem : Heb.

LIBER PSALMORUM.

Quia repleta est malis anima mea, & vita mea ad infernum descendit.

Reputatus sum cum descendentibus in lacum : factus sum quasi homo invalidus.

Inter mortuos liber, sicut interfecti & dormientes in sepulchro, quorum non recordaris ampliùs, & qui à manu tuâ abscisi sunt.

Posuisti me in lacu novissimo, in tenebrosis & in profundis.

Super me confirmatus est furor tuus, & cunctis fluctibus tuis afflixisti me, Semper.

Longè fecisti notos meos à me, posuisti me abominationem eis, clausum, & non prodeuntem.

Oculus meus infirmatus est ab afflictione : invocavi te, Domine, totâ die ; expandi ad te palmas meas.

Numquid mortuis facies mirabilia, aut gigantes resurgent, & confitebuntur tibi ? Semper.

Numquid narrabitur in sepulchro misericordia tua, & veritas tua in perditione ?

Numquid cognoscentur in tenebris mirabilia tua, & justitia tua in terrâ quæ oblivioni tradita est ?

Ego autem ad te, Domine, clamavi, & manè oratio mea præveniet te.

Quare, Domine, abjicis animam meam : abscondis faciem tuam à me ?

4. Quia repleta est malis anima mea, & vita mea inferno appropinquavit.

5. Æstimatus sum cum descendentibus in lacum : factus sum sicut homo sine adjutorio, 6. Inter mortuos liber,

Sicut vulnerati dormientes in sepulchris, quorum non es memor ampliùs, & ipsi de manu tuâ repulsi sunt.

7. Posuerunt me in lacu inferiori ; in tenebrosis, & in umbrâ mortis.

8. Super me confirmatus est furor tuus, & omnes fluctus tuos induxisti super me.

9. Longè fecisti notos meos à me ; posuerunt me abominationem sibi.

Traditus sum, & non egrediebar :
10. Oculi mei languerunt præ inopiâ.

Clamavi ad te, Domine, totâ die ; expandi ad te manus meas.

11. Numquid mortuis facies mirabilia, aut medici suscitabunt, & confitebuntur tibi ?

12. Numquid narrabit aliquis in sepulchro misericordiam tuam, & veritatem tuam in perditione ?

13. Numquid cognoscentur in tenebris mirabilia tua, & justitia tua in terrâ oblivionis ?

14. Et ego ad te, Domine, clamavi, & manè oratio mea præveniet te.

15. Ut quid, Domine, repellis orationem meam ; avertis faciem tuam à me ?

4. *Repleta est* ; saturata. *Inferno appropinquavit.* Ad sepulchrum descendit : Heb.

5. *Homo sine adjutorio* : invalidus : Hier.

6. *Inter mortuos liber* : nec libertatem spero nisi per mortem. Patres Christo aptant, qui unus inter mortuos liber ; datâ potestate ponendi animam, & iterùm sumendi eam, Joan. x. 18.

7. *Posuerunt me* : posuisti : Hier. *In umbrâ mortis* : in profundis : idem.

8. *Fluctus tuos* : calamitates. Vide Psalm. XLI, 8.

9. *Posuerunt me* . . ., posuisti me abominationem eis, clausum & non prodeuntem : Hier. carcere inclusum, nullâ spe libertatis.

10. *Inopiâ* : angustiâ.

11. *Medici suscitabunt.* An fortè mortuum Medici suscitabunt, ut rursùs te laudet in cœtu piorum ? At Hier. gigantes resurgent : antiquissimi homines ac pridem vitâ functi ; uno verbo, mortui : manes.

13. *In terrâ oblivionis* : apud inferos, ubi oblivio : unde etiam Poëtis ille fluvius Lethe.

15. *Orationem* : animam meam : Hier.

Pauper ego & ærumnosus, ab adolescentiâ meâ portavi furorem tuum, & conturbatus sum.

Super me transierunt iræ tuæ; terrores tui oppresserunt me.

Circumdederunt me quasi aquæ totâ die: vallaverunt me pariter.

Longè fecisti à me amicum & sodalem: notos meos abstulisti.

16. Pauper sum ego, & in laboribus à juventute meâ: exaltatus autem, humiliatus sum & conturbatus.

17. In me transierunt iræ tuæ, & terrores tui conturbaverunt me.

18. Circumdederunt me sicut aqua totâ die: circumdederunt me simul.

19. Elongasti à me amicum & proximum, & notos meos à miseriâ.

16. *Pauper sum.* Sic Jeremias demersus in lacum. Thren III. 1. *Ego vir videns paupertatem meam.* 2. *Me minavit & adduxit in tenebras & non in lucem. Et in laboribus...* Talis ille qui *portaverit jugum ab adolescentiâ.* ibid. 27. *Exaltatus autem, humiliatus sum:* de gloriâ dejectus ad miseriam.

19. *A miseriâ:* propter miseriam meam.

PSALMUS LXXXVIII.

LUCTUS ET INVOCATIONIS

IN PUBLICA CALAMITATE.

Sedeciâ capto, domo David è solio deturbatâ, promissiones Dei irritas videri Propheta queritur, necdum adesse Christum. Vide autem promissiones. II. Reg. VII. 12. *&c.* I. Par. XXII. 10. *Item,* Psalm. LXXI.

VERSIO S. HIERONYMI.

Intellectus Ethan Ezrahitæ.

Misericordias Domini in æternum cantabo: in generatione & generationem annuntiabo veritatem tuam in ore meo.

Quia dixisti, sempiterna misericordia ædificabitur; cœlos fundabis, & veritas tua in eis.

Percussi fœdus cum electo meo: juravi David servo meo.

Usque in æternum stabiliam semen

VERSIO VULGATA.

1. Intellectus Ethan Ezrahitæ.

2. Misericordias Domini in æternum cantabo.

In generationem & generationem annuntiabo veritatem tuam in ore meo.

3. Quoniam dixisti: In æternum misericordia ædificabitur in cœlis; præparabitur veritas tua in eis.

4. Disposui testamentum electis meis, juravi David servo meo: 5. Usque in æternum præparabo semen tuũ.

1. *Ethan Ezrahitæ:* ut Eman in titulo Psalmi præcedentis. Alius autem Ethan, ut & alius Eman. I. Par. II. 6. non tamen Ezrahitæ; sed longè antiquiores, utpote Zaræ filii, & ipsius Judæ nepotes. Memoratur & alius Ethan Ezrahites vir sapientissimus Salomonis tempore. III. Reg. IV. 31.

3. *In æternum:* sempiterna misericordia ædificabitur. *Cœlis...* Tam firma sunt promissa mea atque ordo cœlorum.

4. *Disposui testamentum:* percussi fœdus cum electo meo: Hier. id est, Davide & Christo.

tuum, & ædificabo in generatione & generatione thronum tuum, Semper.

Confitebuntur cœli mirabilia tua, Domine, & veritatem tuam in Ecclesiâ sanctorum.

Quis enim in nubibus æquabitur Domino : assimilabitur Domino de filiis Dei ?

Deus inclytus in arcano Sanctorum nimio, & terribilis in cunctis qui circa eum sunt.

Domine, Deus exercituum, quis similis tuî, fortissime Domine ? & veritas tua in circuitu tuo.

Tu dominaris superbiæ maris, & elationes gurgitum ejus tu comprimis.

Tu confregisti quasi vulneratum, superbum : in brachio forti tuo dispersisti inimicos tuos.

Tui sunt cœli, & tua est terra : orbem & plenitudinem ejus tu fundasti.

Aquilonem & dextrum tu creasti : Thabor & Hermon nomen tuum laudabunt.

Tuum brachium cum fortitudine, roboretur manus tua, & exaltetur dextera tua.

Justitia & judicium firmamentum throni tui : misericordia & veritas præcedent faciem tuam.

Beatus populus, qui novit jubilum :

Et ædificabo in generationem & generationem sedem tuam.

6. Confitebuntur cœli mirabilia tua, Domine ; etenim veritatem tuam in Ecclesiâ sanctorum.

7. Quoniam quis in nubibus æquabitur Domino : similis erit Deo in filiis Dei ?

8. Deus, qui glorificatur in consilio Sanctorum : magnus & terribilis super omnes qui in circuitu ejus sunt.

9. Domine, Deus virtutum, quis similis tibi ? potens es, Domine, & veritas tua in circuitu tuo.

10. Tu dominaris potestati maris : motum autem fluctuum ejus tu mitigas.

11. Tu humiliasti sicut vulneratum, superbum : in brachio virtutis tuæ dispersisti inimicos tuos.

12. Tui sunt cœli, & tua est terra, orbem terræ & plenitudinem ejus tu fundasti : 13. Aquilonem & mare tu creasti.

Thabor & Hermon in nomine tuo exultabunt : 14. Tuum brachium cum potentiâ.

Firmetur manus tua, & exaltetur dextera tua : 15. Justitia & judicium præparatio sedis tuæ.

Misericordia & veritas præcedent faciem tuam : 16. Beatus populus, qui scit jubilationem,

6. *Confitebuntur cœli . . . in Ecclesiâ sanctorum.* Comparat cœlis Ecclesiam mirabilia Domini confitentem. Vide Ps. XVIII. 2.

7. *In filiis Dei* : Angelis.

8. *In consilio Sanctorum :* arcano. Hier. *In circuitu ejus.* Angelis scilicet sanctis circumfusis throno ejus.

9. *In circuitu tuo :* tibi adhæret : à te separari nequit.

10. *Potestati maris :* superbiæ : Hier. *Motum . . . fluctuum . . .* elationes gurgitum . . . Idem.

11. *Tu humiliasti :* confregisti. *Superbum : Rahab* : Heb. Ægyptium, antiquum Israëlis hostem, qui Rahab dicebatur : sup. LXXXVI. 4. Confregisti autem tempore Mosis, ac recèns per Nabuchodonosorem.

13. *Mare :* Austrum : Heb. *Thabor & Hermon :* Occidens & Oriens, horum montium situ designati : Ch.

15. *Præparatio :* firmamentum : Hier. basis.

16. *Qui scit jubilationem :* Verum gaudium, quod est in Deo solo : sive etiam epinicium, atque hymnum triumphalem Deo servatori canendum : Psalm. XLVI. 2. Hoc autem non omnes sciunt, sed qui à Deo accipiunt, ut Deum ipsum, quàm suavis sit, gustent.

Domine,

Domine, in lumine vultûs tui ambulabunt.

In nomine tuo exultabunt totâ die, & in justitiâ tuâ exaltabuntur.

Quia gloria fortitudinis eorum tu es, & in voluntate tuâ elevabis cornu nostrum.

Quia à Domino est protectio nostra, & à sancto Israël rege nostro.

Tunc locutus es per visionem sanctis tuis: & dixisti: Posui adjutorium super robustum; & exaltavi electum de populo.

Inveni David servum meum: oleo sancto meo unxi eum.

Cum quo manus mea firma erit, & brachium meum roborabit eum.

Non decipiet inimicus eum, & filius iniquitatis non affliget eum.

Sed concîdam ante faciem ejus hostes illius, & qui eum oderunt, percutiam.

Veritas autem mea & misericordia mea erit cum eo; & in nomine meo exaltabitur cornu ejus.

Et ponam in mari manum ejus, & in fluminibus dexteram ejus.

Ipse invocabit me, Pater meus es tu: Deus meus, & fortitudo salutis meæ.

Ego autem primogenitum ponam eum, excelsum regibus terræ.

In æternum custodiam ei misericordiam meam, & pactum meum fidele erit ei.

Et ponam perpetuum semen ejus, & thronum ejus sicut dies cœli.

Domine, in lumine vultûs tui ambulabunt, 17. Et in nomine tuo exultabunt totâ die; & in justitiâ tuâ exaltabuntur.

18. Quoniam gloria virtutis eorum tu es: & in beneplacito tuo exaltabitur cornu nostrum.

19. Quia Domini est assumtio nostra, & sancti Israël regis nostri.

20. Tunc locutus es in visione sanctis tuis, & dixisti, Posui adjutorium in potente; & exaltavi electum de plebe meâ.

21. Inveni David servum meum: oleo sancto meo unxi eum.

22. Manus enim mea auxiliabitur ei, & brachium meum confortabit eum.

23. Nihil proficiet inimicus in eo, & filius iniquitatis non apponet nocere ei.

24. Et concîdam à facie ipsius inimicos ejus, & odientes eum in fugam convertam.

25. Et veritas mea, & misericordia mea cum ipso; & in nomine meo exaltabitur cornu ejus.

26. Et ponam in mari manum ejus, & in fluminibus dexteram ejus.

27. Ipse invocabit me: Pater meus es tu: Deus meus, & susceptor salutis meæ.

28. Et ego primogenitum ponam illum excelsum præ regibus terræ.

28. In æternum servabo illi misericordiam meam, & testamentum meum fidele ipsi.

30. Et ponam in seculum seculi semen ejus, & thronum ejus sicut dies cœli.

19. *Domini est assumtio*... à Domino protectio nostra: Hier. clypeus. Heb.

20. *Tunc locutus es... sanctis tuis:* Nathano & Davidi. II. Reg. VII. *Posui adjutorium in potente:* in Davide, qui meo auxilio potens.

22. *Manus enim*... cum quo manus mea, &c. duo versus ex Hier.

24. *In fugam convertam:* percutiam: Idem.

26. *Ponam in mari*... Vid. Ps. LXXI. 8.

27. *Susceptor:* petra: Heb.

30. *Thronum ejus sicut dies cœli.* Vide Ps. LXXI. 5.

Si autem dereliquerint filii ejus legem meam, & in judiciis meis non ambulaverint.

Si ceremonias meas profanaverint, & præcepta mea non custodierint.

Visitabo in virgâ scelera eorum, & in plagis iniquitates eorum.

Misericordiam autem meam non auferam ab eo; nec mentiar in veritate meâ.

Non violabo pactum meum; & quod egressum est de labiis meis, non mutabo.

Semen juravi in sancto meo, si David mentiar.

Semen ejus in sempiternum erit; & thronus ejus sicut sol in conspectu meo.

Sicut luna stabilietur in sempiternum, & testis in cœlo fidelis, Semper.

Tu autem repulisti & projecisti: iratus es adversùs Christum tuum.

Attenuasti pactum servi tui: profanasti in terrâ diadema ejus.

Dissipasti omnes macerias ejus: posuisti munitiones ejus pavorem.

Diripuerunt eum omnes qui transeunt per viam: factus est opprobrium vicinis suis.

Elevasti dexteram hostium ejus: lætificasti omnes inimicos illius.

Avertisti robur gladii ejus, & non sublevasti eum in prælio.

31. Si autem dereliquerint filii ejus legem meam, & in judiciis meis non ambulaverint.

32. Si justitias meas profanaverint, & mandata mea non custodierint.

33. Visitabo in virgâ iniquitates eorum, & in verberibus peccata eorum.

34. Misericordiam autem meam non dispergam ab eo; neque nocebo in veritate meâ.

35. Neque profanabo testamentum meum; & quæ procedunt de labiis meis non faciam irrita.

36. Semel juravi in sancto meo, si David mentiar: 37. Semen ejus in æternum manebit.

38. Et thronus ejus sicut sol in conspectu meo; & sicut lunâ perfecta in æternum, & testis in cœlo fidelis.

39. Tu verò repulisti & despexisti: distulisti Christum tuum.

40. Evertisti testamentum servi tui: profanasti in terrâ Sanctuarium ejus.

41. Destruxisti omnes sepes ejus: posuisti firmamentum ejus formidinem.

42. Diripuerunt eum omnes transeuntes viam: factus est opprobrium vicinis suis.

43. Exaltasti dexteram deprimentium eum: lætificasti omnes inimicos ejus.

44. Avertisti adjutorium gladii ejus, & non es auxiliatus ei in bello.

32. *Justitias*: ceremonias: Hier.

34. *Neque nocebo*: non mentiar: Idem. Neque fallam fidem.

36. *In sancto meo*: per sanctitatem meam. *Si David mentiar.* Jurisjurandi formula apud Hebræos.

38. *Testis in cœlo fidelis.* Stabilitate cursûs, sui conditoris testatur potentiam & constantiam.

39. *Tu verò*: tanta pollicitus. *Repulisti & despexisti*: quem tot oraculis commendaveras. *Distulisti Christum tuum*: adventum ejus in longissima tempora distulisti. Iratus es adversùs Christum tuum: Hier. adversùs Sedeciam, Davidis filium & heredem.

40. *Sanctuarium*: diadema. Idem.

41. *Sepes*: macerias: Idem. arces; urbium mœnia. Comparatione ductâ à vineis fossâ muroque tectis. *Firmamentum* . . . . munitiones . . . . Idem. Quæ cùm tutelæ essent, nunc sunt formidini, postquam excisæ sunt.

44. *Adjutorium gladii*: robur gladii ejus: Hier. ensis aciem retudisti.

Quiescere fecisti munditiam ejus, & thronum illius in terrâ detraxisti.

Abbreviasti dies adolescentiæ ejus; operuisti eum ignominiâ, Semper.

Usquequò, Domine, absconderis in finem? succenditur quasi ignis, indignatio tua?

Memento meî de profundo: alioquin quare frustrà creasti filios hominum?

Quis est vir qui vivat, & non videat mortem: salvans animam suam de manu inferi? Semper.

Ubi sunt misericordiæ tuæ antiquæ, Domine, quas jurasti David in veritate tuâ?

Recordare, Domine, opprobrii servorum tuorum; quia portavi in sinu meo omnes iniquitates populorum.

Quas exprobraverunt inimici tui, Domine: quibus exprobraverunt vestigia Christi tui.

Benedictus Dominus in sempiternum: amen, amen.

45. Destruxisti eum ab emundatione, & sedem ejus in terram collisisti.

46. Minorasti dies temporis ejus; perfudisti eum confusione.

47. Usquequò, Domine, avertis in finem: exardescet sicut ignis, ira tua?

48. Memorare quæ mea substantia: numquid enim vanè constituisti omnes filios hominum?

49. Quis est homo, qui vivet, & non videbit mortem: eruet animam suam de manu inferi?

50. Ubi sunt misericordiæ tuæ antiquæ, Domine, sicut jurasti David in veritate tuâ?

51. Memor esto, Domine, opprobrii servorum tuorum, (quod continui in sinu meo) multarum gentium.

52. Quod exprobraverunt inimici tui, Domine, quod exprobraverunt commutationem Christi tui.

53. Benedictus Dominus in æternum: fiat, fiat.

LIBER PSALMORUM.

45. *Destruxisti* ... quiescere (id est cessare) fecisti munditiam ejus: Hier. Qui olim splendidus ac nitidus, nunc fœdus & ignobilis.

46. *Minorasti*: abbreviasti, &c. Idem. Fecisti ut ante tempus Sedecias malorum tædio senesceret. Erat enim triginta tantùm & duos annos natus, cùm captivus abductus est. IV. Reg. xxv. 18. Vide autem miseriarum gradus in rege, detracto diademate, eversis arcibus, retuso gladio, alliso ipso solio, omnibus, quæ decori tutelæque essent, translatis ad hostem, postremò nullâ gloriâ, majestate nullâ.

47. *Avertis in finem*: absconderis: Hier. aversâ facie.

48. *Quæ mea substantia*: quantuli ævi ego sim: Heb. ut tam brevem vitam tot calamitatibus obruas. Sic Ps. CI. 24.

51. *Memor esto ... opprobrii ... multarum gentium*: à tot gentibus illati nobis servis tuis. *Quod* (opprobrium) *continui in sinu meo*: cùm ne queri quidem liceret.

52. *Commutationem Christi tui*: commutata promissa de Christo venturo. At Hier. exprobraverunt vestigia Christi tui: tarditatem vestigiorum Christi tui. Chald. Irridebant nos quòd non adveniret expectatus ille Liberator, sive Cyrus, sive potiùs Christus de semine Davidis, regno ejus instaurando, & in æternum firmando.

PSALMORUM
LIBER IV.
SECUNDUM HEBRÆOS,
Usque ad Psalmum CVI.

PSALMUS LXXXIX. MORALIS.

De miseriis & brevitate vitæ : quæ consideratio maximè congruebat populo sub Mose laboranti in deserto ; cùm in malis, pars solatii sit, intueri quàm tota vita humana nihil nisi calamitas sit, neque quidquam spei supersit, nisi in Deo.

VERSIO S. HIERONYMI.

Oratio Moysi viri Dei.

DOmine, habitaculum tu factus es nobis, in generatione & generatione.

Antequàm montes nascerentur, & parturiretur terra, & orbis, à seculo & usque in seculum tu es Deus.

Convertens hominem usque ad

VERSIO VULGATA.

1. Oratio Moysi hominis Dei.

DOmine, refugium factus es nobis, à generatione in generationem.

2. Priusquàm montes fierent, aut formaretur terra, & orbis ; à seculo & usque in seculum tu es Deus.

3. Ne avertas hominem in humi-

1. *Oratio Moysi.* Nihil videmus cur hunc titulum non sumamus ad litteram. Certè magnus ille Athanasius nihil hæsitavit. *Vis*, inquit, *audire Mosen ? habes Psalmum* LXXXIX. Epistol. ad Marcell. Hieronymus quoque ita sensit, atque ipso teste, omnium antiquissimus Origenes. Quidam tamen Patres non admittunt, quòd hujus Cantici Mosis nulla in scripturis mentio. Atqui nulla etiam scriptura docet sancti Job historiam à Mose conscriptam : neque id prohibuit, quominus à plerisque Mosi tribuatur. Quod de hoc Cantico longè est æquius, favente titulo. *Refugium* : habitaculum : Hier. Deus enim in nobis & nos in Deo, ut passim Scriptura docet. De primis Psalmi versibus Comm. Hier. Narraturus tristia, ac genus deploraturus humanum, à laudibus Dei incipit : ut quidquid postea homini acciderit, non creatoris duritiâ, sed ejus qui creatus est culpâ, accidisse videatur.

3. *Ne avertas* . . . Convertens hominem ad contritionem : Hier. comminuens, & reducens ad pulverem. *Et dixisti : convertimini :* & dicens : Revertimini, filii Adam : Hier. contritum & comminutum ex pulvere jussu tuo exsuscitas. Sic Ps. CIII. 29. 30.

contritionem , & dicens : Revertimini , filii Adam.

Quia mille anni in oculis tuis ſicut dies heſterna , quæ pertranſiit , & vigilia nocturna.

Percutiente te eos , ut ſomnium erunt : manè quaſi herba pertranſiens.

Mane floruit & abiit : ad veſperum conteretur , atque ſiccabitur.

Conſumti enim ſumus in furore tuo , & in indignatione tuâ conturbati ſumus.

Poſuiſti iniquitates noſtras coram te : negligentias noſtras in luce vultûs tui.

Omnes enim dies noſtri tranſierunt in furore tuo : conſumſimus annos noſtros quaſi ſermonem loquens.

Dies annorum noſtrorum in ipſis ſeptuaginta annis : ſi autem multùm , octoginta anni , & quod ampliùs , la-

litatem , & dixiſti : Convertimini, filii hominum.

4. Quoniam mille anni ante oculos tuos , tanquam dies heſterna , quæ præteriit.

Et cuſtodia in nocte , 5. Quæ pro nihilo habentur , eorum anni erunt.

6. Mane ſicut herba tranſeat , mane floreat , & tranſeat ; veſpere decidat , induret , & areſcat.

7. Quia defecimus in irâ tuâ , & in furore tuo turbati ſumus.

8. Poſuiſti iniquitates noſtras in conſpectu tuo : ſeculum noſtrum in illuminatione vultûs tui.

9. Quoniam omnes dies noſtri defecerunt , & in irâ tuâ defecimus.

Anni noſtri ſicut aranea meditabuntur : 10. Dies annorum noſtrorum in ipſis , ſeptuaginta anni.

Si autem in potentatibus , octo-

4. *Quæ præteriit.* Mille anni non tantùm ſicut una dies ; ſed tanquam dies quæ præteriit. Quod enim tam rapidè effluit , ita conſiderandum , tanquam jam effluxerit. *Cuſtodia :* vigilia noctis. Hier. Noctem per vigilias quatuor dividebant. Senſus ergo eſt : quid eſt vita noſtra ? fac nos vivere nongentos eoque ampliùs annos ; ut Adam & priſci mortales : fac ad mille annos vitam protrahi : mille anni dies unus , iſque propè jam elapſus : quid autem dico , dies unus ? imò pars exigua noctis.

5. *Quæ pro nihilo habentur* ... Tota vita humana nihil. At Hier. percutiente te eos , ſomnium erunt. Inundaſti eos ; ſomnus erunt. Heb. Fluvii inſtar exundantis abripuiſti eos, & fugerunt ab oculis velut ſomnium ; ſomno citiùs diſſipati ſunt.

6. *Mane ſicut herba tranſeat.* Totus verſus ex Hier. *Decidat :* deeſt Heb. *Mane :* ne integro quidem die floremus : in ipſo initio tabeſcimus.

7. *Quia defecimus in irâ tuâ.* Jam ad cauſam tot malorum convertitur ; nempe ad iram Dei tot ſceleribus concitatam ; cumque genus humanum jam inde ab initio miſeriæ addictum ſit , hinc patet quàm gravis ira Dei pridem nobis incumbat , inter ipſa initia admiſſo peccato.

8. *Poſuiſti iniquitates noſtras in conſpectu tuo :* inſtar judicis ad certam quamdam cauſam animum advertentis , ac reum ſtatim punituri. *Iniquitates* autem : occulta : Heb. negligentias : Hier. vertit : alibi errores , ignorantias ; in interpret. hujus Pſ. Ep. ad Cyp. Senſus eſt : ex anteactâ & tam rapidè elapsâ vitâ, hoc unum reliqui , peccata multa ſcilicet , & juſti ſupplicii meritum.

9. *Quoniam omnes* ... omnes enim , &c. quaſi ſermonem loquens : ex Hier. hoc eſt anni noſtri dicto citiùs tranſierunt : imo cogitatione citiùs : ſermo enim etiam de cogitatione ſumitur. *Sicut aranea* ... deeſt Heb. pro ſermone loquentis , 70. meditationem araneæ tranſtulerunt. Quomodo enim loquentis ſermo prætervolat , ita opus araneæ incaſſum texitur. *Telas araneæ texuerunt.* (Iſa. LIX. 5.) Comm. Hier.

10. *Dies annorum noſtrorum in ipſis :* id eſt , in diebus annorum noſtrorum ſunt *ſeptuaginta anni :* hæc vitæ noſtræ ſumma. *Si autem in potentatibus :* ſi autem multùm , &c. Hier. id eſt , quod excedit Septuaginta annos , vix in vitâ numerandum ; tanta infirmitas eſt : ſint ad ſummum octoginta fere anni : quod ampliùs , non vita , ſed labor dolorque eſt.

LIBER PSALMORUM.

bor & dolor : quoniam transibimus citò, & avolavimus.

Quis novit fortitudinem iræ tuæ, & secundùm timorem tuum indignationem tuam ?

Ut numerentur dies nostri sic ostende, & veniemus corde sapienti.

Revertere, Domine : usquequò ? & exorabilis esto super servos tuos.

Imple nos matutinâ misericordiâ tuâ, & laudabimus, & lætabimur in cunctis diebus nostris.

Lætifica nos pro diebus quibus afflixisti nos, & annis quibus vidimus mala.

Appareat apud servos tuos opus tuum, & gloria tua super filios eorum.

Et sit decor Domini Dei nostri super nos, & opus manuum nostrarum fac stabile super nos, & opus manuum nostrarum confirma.

ginta anni, & amplius eorum, labor & dolor.

Quoniam supervenit mansuetudo, & corripiemur.

11. Quis novit potestatem iræ tuæ, & præ timore tuo iram tuam 12. Dinumerare ?

Dexteram tuam sic notam fac, & eruditos corde in sapientiâ.

13. Convertere, Domine : usquequò ? & deprecabilis esto super servos tuos.

14. Repleti sumus manè misericordiâ tuâ, & exultavimus, & delectati sumus omnibus diebus nostris.

15. Lætati sumus pro diebus quibus nos humiliasti ; annis, quibus vidimus mala.

16. Respice in servos tuos, & in opera tua, & dirige filios eorum.

17. Et sit splendor Domini nostri super nos, & opera manuum nostrarum dirige super nos, & opus manuum nostratum dirige.

Alii ex Heb. *Dies annorum nostrorum septuaginta anni* : si autem in vigore sit aliquis, si firmiore utatur valetudine, *octoginta anni*, &c. *Supervenit mansuetudo*... Ipsa benignitas Dei vitæ spatium prorogantis nobis probro ac reprehensioni vertet, postquàm tempore ad pœnitentiam dato, ad peccandum abutimur. At Hier. transibimus citò, &c. resecamur & avolamus. Heb. Sicut aves resecto filo, sic vita nostra avolat : vel, fili instar, vita nostra succiditur, evanescit.

11. *Quis novit potestatem*... *& præ timore tuo iram tuam dinumerare*. Quis valet ita te timere, ac dignus es ? tantique quanti est, æstimare iram tuam ? Hier. verò 70. & Theodor. *dinumerare* ad sequentem versum referunt : sic :

12. *Dinumerare ? dexteram tuam sic notam fac*..., ut enumerentur dies nostri sic ostende, & veniemus corde sapienti : Hier. Ostenso nobis à te vitæ nostræ spatio, erimus cautiores.

13. *Usquequò !* supp. non reverteris.

14. *Repleti sumus*... Imple nos matutinâ, &c. Hier. Notat etiam Theodor. tempus esse mutatum à 70 : matutina autem misericordia est promta grataque, ut matutinæ horæ post noctem.

15. *Lætati sumus*... lætifica nos, &c. Hier. Pro malis bona retribue.

16. *Respice*,... appareat, &c. Hier. id est, appareat servis tuis. *Dirige filios*..., gloria tua, &c. Idem. Ostende vim & gloriam tuam in liberandis servis tuis, eorumque familiâ tot malis eruendâ.

17. *Dirige* : confirma ; fac stabile : Hier.

PSALMUS XC. CONSOLATORIUS.

Vir bonus, Deoque confisus, ab omni periculo tutus. Videtur etiam esse Mosis. Potest enim convenire populo in deserto laboranti, & Dei præsidio indigenti. Sine titulo in Hebræo.

VERSIO S. HIERONYMI.	VERSIO VULGATA.
Psalmus.	Laus Cantici David.
QUi habitat in abscondito Excelsi, in umbraculo Domini commorabitur.	1. QUi habitat in adjutorio Altissimi, in protectione Dei cœli commorabitur.
Dicens Domino, Spes mea, & fortitudo mea: Deus meus, confidam in eo.	2. Dicet Domino: Susceptor meus es tu, & refugium meum: Deus meus, sperabo in eum.
Quia ipse liberabit te de laqueo venantium, de morte insidiarum.	3. Quoniam ipse liberavit me de laqueo venantium, & à verbo aspero.
In scapulis suis obumbrabit tibi, & sub alis ejus sperabis: scutum & protectio veritas ejus.	4. Scapulis suis obumbrabit tibi, & sub pennis ejus sperabis.
Non timebis à timore nocturno, à sagittâ volante per diem.	5. Scuto circumdabit te veritas ejus: non timebis à timore nocturno.
A peste in tenebris ambulante, à morsu insanientis meridie.	6. A sagittâ volante in die, à negotio perambulante in tenebris, ab incursu, & dæmonio meridiano.
Cadent à latere tuo mille, & decem millia à dextris tuis; ad te autem non appropinquabit.	7. Cadent à latere tuo mille, & decem millia à dextris tuis; ad te autem non appropinquabit.
Verumtamen oculis tuis videbis, & ultionem impiorum cernes.	8. Verumtamen oculis tuis considerabis, & retributionem peccatorum videbis.
Tu enim es, Domine, spes mea:	9. Quoniam tu es, Domine, spes

1. *In adjutorio*; in abscondito: Hier. in loco inaccesso & tuto.

3. *Liberavit me*: liberabit te. Idem. *A verbo aspero*: de morte insidiarum: Hier. de insidiis mortiferis.

6. *Negotio*: peste. Idem. Pestis autem pro pernicie sumitur. *Ab incursu*... à morsu insanientium meridie. Idem. id est serpentium æstu rabidorum. Attende autem ad periculorum egregiam enumerationem: non timebis nocturnos casus: non vim apertam interdiù: non insidias & machinationes occultas: non æstum intolerabilem & irritantem angues: à quibus omnibus Israëlitæ liberati sunt. Pro anguibus meridie furentibus 70. vertunt dæmonium meridianum, quod Theodor. interpretatur dæmonem incitantem libidines, post satietatem aut sumtuosas epulas.

7. *Ad te autem non appropinquabit*; supple, interitus; in medio pereuntium Deus te præstabit incolumem.

9. *Tu es, Domine, spes mea*; supp. Quoniam dixisti: tu, Domine, spes mea: hoc est, quia in Deo spem reponis omnem. *Altissimum*; Deum. *Posuisti*, &c.

LIBER PSALMORUM.

Excelsum posuisti habitaculum tuum.

Non accedet ad te malum, & lepra non appropinquabit tabernaculo tuo.

Quia angelis suis mandavit de te, ut custodiat te in omnibus viis tuis.

In manibus portabunt te; ne fortè offendat ad lapidem pes tuus.

Super aspidem & basiliscum calcabis: conculcabis leonem & draconem.

Quoniam mihi adhæsit, & liberabo eum: exultabo eum, quoniam cognovit nomen meum.

Invocabit me, & exaudiam eum, cum ipso ero in tribulatione: eruam eum, & glorificabo eum.

Longitudine dierum implebo eum, & ostendam illi salutare meum.

mea: Altissimum posuisti refugium meum.

10. Non accedet ad te malum, & flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo.

11. Quoniam angelis suis mandavit te, ut custodiant te in omnibus viis tuis.

12. In manibus portabunt te; ne fortè offendas ad lapidem pedem tuum.

13. Super aspidem & basiliscum ambulabis, & conculcabis leonem & draconem.

14. Quoniam in me speravit, liberabo eum: protegam eum, quoniam cognovit nomen meum.

15. Clamabit ad me, & ego exaudiam eum: cum ipso sum in tribulatione: eripiam eum, & glorificabo eum.

16. Longitudine dierum replebo eum, & ostendam illi salutare meum.

10. *Flagellum*: plaga: Heb.
11. *Angelis suis...* Sic Exod. XXIII. 20. 23. *Mittam Angelum meum, qui præcedat te, & custodiat in viâ*, &c.

PSALMUS XCI. MORALIS.

Die Sabbati, in meditatione operum & consiliorum Dei Propheta acquiescit, ejusque magnitudine lætatur, malos dissipantis, bonos tuentis.

VERSIO S. HIERONYMI.

Psalmus Cantici, in die Sabbati.

BOnum est confiteri Domino, & psallere nomini tuo, Altissime;

Ad annuntiandum manè misericordiam tuam, & fidem tuam in nocte,

In decachordo & in psalterio, in cantico & citharâ.

VERSIO VULGATA.

1. Psalmus Cantici, in die Sabbati.

2. BOnum est confiteri Domino, & psallere nomini tuo, Altissime;

3. Ad annuntiandum manè misericordiam tuam, & veritatem tuam per noctem,

4. In decachordo, psalterio, cum cantico, in citharâ.

4. *Cum cantico*. Super *Higghaion*: Heb. Vide Ps. IX. 17. Hic autem patet musicum esse instrumentum.

Quoniam

Quoniam lætificasti me, Domine, in opere tuo: in factutis manuum tuarum laudabo.

Quàm magnificata sunt opera tua, Domine: satis profundæ factæ sunt cogitationes tuæ.

Vir insipiens non cognoscet, & stultus non intelliget istud.

Germinaverunt impii quasi fœnum, & floruerunt omnes qui operantur iniquitatem, ut conterantur usque in sempiternum.

Tu autem Excelsus in æternum, Domine.

Ecce enim inimici tui, Domine, ecce inimici tui peribunt: & dissipabuntur omnes qui operantur iniquitatem.

Et exaltabitur quasi monocerotis, cornu meum: & senectus mea in oleo uberi.

Et respiciet oculus meus eos qui insidiantur mihi: de his qui consurgunt adversùm me malignantibus audiet auris mea.

Justus ut palma florebit: ut Cedrus in Libano multiplicabitur.

Transplantati in domo Domini, in atriis Dei nostri germinabunt.

Adhuc fructificabunt in senectute: pingues & frondentes erunt:

Annuntiantes quia rectus Dominus: fortitudo mea, & non est iniquitas in eo.

5. Quia delectasti me, Domine, in facturâ tuâ: & in operibus manuum tuarum exultabo.

6. Quàm magnificata sunt opera tua, Domine! nimis profundæ factæ sunt cogitationes tuæ.

7. Vir insipiens non cognoscet, & stultus non intelliget hæc.

8. Cùm exorti fuerint peccatores sicut fœnum: & apparuerint omnes, qui operantur iniquitatem:

Ut intereant in seculum seculi:

9. Tu autem Altissimus in æternum, Domine.

10. Quoniam ecce inimici tui, Domine, quoniam ecce inimici tui peribunt: & dispergentur omnes qui operantur iniquitatem.

11. Et exaltabitur sicut unicornis cornu meum: & senectus mea in misericordiâ uberi:

12. Et despexit oculus meus inimicos meos, & in insurgentibus in me malignantibus audiet auris mea.

13. Justus ut palma florebit: sicut Cedrus Libani multiplicabitur.

14. Plantati in domo Domini, in atriis domûs Dei nostri florebunt.

15. Adhuc multiplicabuntur in senectâ uberi: & benè patientes erunt,

16. Ut annuntient:

Quoniam rectus Dominus Deus noster: & non est iniquitas in eo.

11. *In misericordiâ*: oleo: Hier. ἐν ἐλαίῳ, pro quo scribæ reposuisse videntur ἐλέῳ, misericordiâ. Sensus est: delibutus sum oleo virente, recente; unguentis perfusus, quod lætitiæ signum; vel ut vertit Symmachus apud Theodor. senectus mea ut oliva florens: vis mea virescet tanquam in ætatis flore.

12. *Despexit oculus* . . . respiciet eos qui insidiantur: Hier. eorum insidiæ detegentur. *In insurgentibus*: de his qui consurgunt, &c. Hier. *Audiet* . . . supple, vindictam divinam: videbo detectas insidias, & corruentes inimicos: excidium eorum audiam.

15. *Multiplicabuntur*: fructificabunt, &c. Totus versus ex Hier. quem confer cum ℣. 11. *Bene patientes erunt*: patientia ipsis bono vertet.

16. *Ut annuntient* . . . Refer ad sequentia cum Hier.

PSALMUS XCII. LAUDIS.

Per mundi ſtructuram Deo laus, legi fides, templo ſanctitas conſtat. Sine titulo in Hebræo.

VERSIO S. HIERONYMI.

DOminus regnavit, gloriâ indutus eſt: indutus eſt Dominus fortitudine, & accinctus eſt: inſuper appendit orbem, qui non commovebitur.

Firmum ſolium tuum ex tunc: ab æterno tu es.

Levaverunt flumina, Domine, levaverunt flumina voces ſuas: levaverunt flumina gurgites ſuos.

A vocibus aquarum multarum grandes fluctus maris: grandis in excelſo Dominus.

Teſtimonia tua fidelia facta ſunt nimis: domum tuam decet ſanctitas, Domine, in longitudine dierum.

VERSIO VULGATA.

Laus Cantici ipſi David, in die ante Sabbatum, quandò fundata eſt terra.

1. DOminus regnavit, decorem indutus eſt: indutus eſt Dominus fortitudinem, & præcinxit ſe.

Etenim firmavit orbem terræ, qui non commovebitur.

2. Parata ſedes tua ex tunc: à ſeculo tu es.

3. Elevaverunt flumina, Domine: elevaverunt flumina vocem ſuam.

Elevaverunt flumina fluctus ſuos,

4. A vocibus aquarum multarum.

Mirabiles elationes maris: mirabilis in altis Dominus.

5. Teſtimonia tua credibilia facta ſunt nimis: domum tuam decet ſanctitudo, Domine, in longitudinem dierum.

2. *Ex tunc*: à principio: ante orbem conditum.

3. *Elevaverunt flumina*.... Terræ fundatæ aquas ſuperfudit copiâ & fragore mirabili.

4. *A vocibus*: propter ſtrepitum. *Mirabilis in altis Dominus*: in cœlo, ſuper nubes. Mare mirabiliter intumeſcit; longè mirabilior Deus ille excelſus in altitudine conſiliorum ſuorum, quibus nec mare profundius aut vaſtius.

5. *Teſtimonia tua*: lex tua: mandata tua. *Credibilia*: tot firmata miraculis, tantâ multitudine ac fide teſtium, tantâ temporum, rerumque omnium conſenſione; denique tam incorruptâ morum regulâ cultûſque ſanctitate. Pro quo Hier. fidelia: veridica: *fidelia* enim *omnia mandata ejus: facta in veritate & æquitate*. Pſ. cx. 8. quod eòdem recidit.

PSALMUS CXIII.

MORALIS ET INCREPATORIUS.

Contra violentos & oppressores, præsertim Judices. Vide *Ps.* LXXXI.
Sine titulo in Hebræo.

VERSIO S. HIERONYMI.

Deus ultionum, Domine: Deus ultionum ostendere.

Elevare qui judicas terram: redde vicissitudinem superbis.

Usquequò impii, Domine; usquequò impii exultabunt?

Fluent loquentes antiquum: garrient omnes qui operantur iniquitatem?

Populum tuum, Domine, content, & hereditatem tuam affligent.

Viduam & advenam interficient, & pupillos occident.

Et dixerunt: Non videbit Dominus, & non intelliget Deus Jacob.

Intelligite stulti in populo, & insipientes aliquandò discite.

Qui plantavit aurem, non audiet? aut qui finxit oculum non videbit?

Qui erudit gentes, non arguet, qui docet hominem scientiam.

VERSIO VULGATA.

Psalmus ipsi David, Quarta Sabbati.

1. Deus ultionum Dominus: Deus ultionum liberè egit.

2. Exaltare qui judicas terram: redde retributionem superbis.

3. Usquequò peccatores, Domine; usquequo peccatores gloriabuntur:

4. Effabuntur, & loquentur iniquitatem: loquentur omnes, qui operantur injustitiam?

5. Populum tuum, Domine, humiliaverunt, & hereditatem tuam vexaverunt.

6. Viduam & advenam interfecerunt, & pupillos occiderunt.

7. Et dixerunt: Non videbit Dominus, nec intelliget Deus Jacob.

8. Intelligite insipientes in populo, & stulti aliquandò sapite.

9. Qui plantavit aurem, non audiet? aut qui finxit oculum, non considerat?

10. Qui corripit gentes, non arguet: qui docet hominem scientiam?

1. *Liberè egit.* Ostendere, appare, ô Deus scelerum ultor; tempus est ut appareat potentia tua, dum impii in plebem tuam grassantur.

4. *Effabuntur* ... Effutient, & loquentur grandia garrientes: Heb.

9. *Qui plantavit aurem, non audiet?* Præclarè Hier. comm. in hunc Psalmum. Iste locus adversùs eos maximè facit, qui anthropomorphitæ sunt: qui dicunt Deum habere membra quæ etiam nos habemus, & humanas imbecillitates ad Dei magnificentiam referunt. Et paulo pòst: videte quid dicat: qui plantavit aurem, non audiet? non dixit: qui plantavit aurem, ergo ipse aurem non habet? non dixit: ergo ipse oculos non habet? sed quid dixit? qui plantavit aurem, non audiet? qui finxit oculos, non considerat? membra tulit, efficientias dedit. Quem locum Augustinus exscripsit, atque Hieronymo tribuit. Epit. ad Fortunat. olim III. nunc 148.

Dominus novit cogitationes hominum : quia vanæ sunt.	11. Dominus ſcit cogitationes hominum, quoniam vanæ ſunt.
Beatus vir quem tu erudieris, Domine, & de lege tuâ docueris eum.	12. Beatus homo, quem tu erudieris, Domine, & de lege tuâ docueris eum.
Ut quieſcat à diebus affli&ctionis : donec fodiatur impio interitus.	13. Ut mitiges ei à diebus malis ; donec fodiatur peccatori fovea.
Non enim derelinquet Dominus populum ſuum, & hereditatem ſuam non deferet.	14. Quia non repellet Dominus plebem ſuam, & hereditatem ſuam non derelinquet.
Quoniam ad juſtitiam revertetur judicium, & ſequentur illud omnes recti corde.	15. Quoadusque juſtitia convertatur in judicium, & qui juxta illam omnes qui recto ſunt corde.
Quis ſtabit pro me adversùm malos ? quis ſtabit pro me adversùm operarios iniquitatis ?	16. Quis conſurget mihi adversùs malignantes ? aut quis ſtabit mecum adversùs operantes iniquitatem ?
Niſi quia Dominus auxiliatot meus : paulominùs habitaſſet in inferno anima mea.	17. Niſi quia Dominus adjuvit me : paulominùs habitaſſet in inferno anima mea.
Si dicebam, motus eſt pes meus : miſericordia tua, Domiue, ſuſtentabat me.	18. Si dicebam, motus eſt pes meus : miſericordia tua, Domine, adjuvabat me.
In multitudine cogitationum mearum, quæ ſunt in me intrinſecùs : conſolationes tuæ delectabunt animam meam.	19. Secundùm multitudinem dolorum meorum in corde meo : conſolationes tuæ lætificaverunt animam meam.
Numquid particeps erit tuî thronus inſidiarum, fingens laborem in præcepto.	20. Numquid adhæret tibi ſedes iniquitatis, qui fingis laborem in præcepto ?
Copulabuntur adversùm animam juſti, & ſanguinem innocentem condemnabunt.	21. Captabunt in animam juſti, & ſanguinem innocentem condemnabunt.
Erit autem mihi Dominus in refugium, & Deus meus quaſi petra ſpei meæ.	22. Et factus eſt mihi Dominus in refugium, & Deus meus in adjutorium ſpei meæ.

13. *Mitiges :* quieſcat, &c. Hier. quietem ei præſtes : Heb.

15. *Quoadusque juſtitia* ... Quoadusque juſtitia ipſa judicium exerceat, ac judicia juſta ſint. *Et qui juxta* .... & ſequentur illud (judicium) omnes recti corde : Hier.

17. *Paulominùs* ... propemodum in ſilentio habitaſſem : Heb. Ceſſaſſem in tumulo ; morte extinctus eſſem.

18. *Si dicebam, motus eſt pes meus* ... Statim atque agnovi, ac tibi expoſui, Deus, nutare omnia circùm, ac nihil eſſe firmi, tuliſti opem labanti.

19. *Secundùm multitudinem* ... in multitudine cogitationum ... Hier. Quanta fuit anxietas cogitationum mearum, tantæ conſolationes tuæ.

20. *Numquid adhæret tibi* ... numquid particeps erit tuî .... Hier. ad Deum loquitur : an ſociabitur tibi ſedes inſidiatrix judicis, injuſta, legis prætextu, decernentis ?

21. *Captabunt* ... copulabuntur ... Hier. nempe mali judices. *In animam juſti :* conſentient ad opprimendum juſtum.

Et restituet super eos iniquitatem suam, & in malitiâ suâ perdet eos: perdet eos Dominus Deus noster.	23. Et reddet illis iniquitatem ipsorum, & in malitiâ eorum disperdet eos: disperdet illos Dominus Deus noster.

PSALMUS XCIV.

LAUDIS ET ADORATIONIS.

Invitat ad Dei laudes & cultum; novam ejus vocem in Testamento novo, novamque requiem pollicetur, à quâ contumaces arcet. ṽ. 8. 11. *Davidi tribuitur: Heb. IV. 7. In Hebræo autem nullus est titulus.*

VERSIO S. HIERONYMI.	VERSIO VULGATA.
	Laus Cantici ipsi David.
VEnite, laudemus Dominum: jubilemus petræ Jesu nostro.	1. VEnite, exultemus Domino: jubilemus Deo salutari nostro.
Præoccupemus vultum ejus in actione gratiarum: in canticis jubilemus ei.	2. Præoccupemus faciem ejus in confessione, & in psalmis jubilemus ei.
Quoniam fortis & magnus Dominus, & rex magnus super omnes deos.	3. Quoniam Deus magnus Dominus, & Rex magnus super omnes deos.
In cujus manu fundamenta terræ, & excelsa montium ipsius sunt.	4. Quia in manu ejus sunt omnes fines terræ, & altitudines montium ipsius sunt.
Cujus est mare; ipse enim fecit illud, & siccam manus ejus plasmaverunt.	5. Quoniam ipsius est mare; & ipse fecit illud, & siccam manus ejus formaverunt.
Venite, adoremus & curvemur: flectamus genua ante faciem Domini factoris nostri.	6. Venite, adoremus & procidamus; & ploremus ante Dominum, qui fecit nos.
Quia ipse est Deus noster, & nos populus pascuæ ejus, & grex manûs ejus: hodie si vocem ejus audieritis.	7. Quia ipse est Dominus Deus noster, & nos populus pascuæ ejus, & oves manûs ejus.
Nolite indurare corda vestra, sicut in contradictione: sicut in die tentationis in deserto;	8. Hodie si vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda vestra,

4. *Fines terræ:* fundamenta: Hier.
5. *Siccam:* sive aridam, terram.
6. *Ploremus:* flectamus genua: Idem.
7. *Oves manûs ejus:* ab illo pastore deductæ ad pascua.
8. *Hodie si vocem....* De hoc ṽ. & sequentibus, deque ipso *hodie* & requie consecutâ, à quâ increduli arcebuntur, post versum 10. dicemus ex Paulo Heb. III. 7-13. IV. 3. cum seqq. nunc verba psalmi exequemur.

Ubi tentaverunt me patres vestri: probaverunt me, & viderunt opus meum.

Quadraginta annis displicuit mihi generatio illa, & dixi: Populus errans corde est, & non cognoscens vias meas.

Quibus juravi in furore meo, ut non introirent in requiem meam.

9. Sicut in irritatione secundùm diem tentationis in deserto; ubi tentaverunt me patres vestri, probaverunt me, & viderunt opera mea.

10. Quadraginta annis offensus fui generationi illi, & dixi: Semper hi errant corde;

11. Et isti non cognoverunt vias meas: ut juravi in irâ meâ: Si introibunt in requiem meam.

9. *Sicut in irritatione*... sicut in Meriba secundùm diem Massa: Heb. Loca nota Hebræis, dicta ab irritatione & tentatione, ubi deficientibus aquis, plebs murmurat in Moysen, & petit in deserto. Vide Exod. XVII. 1. 7. Num. XIV. *Probaverunt... opera mea*: experti sunt quantum in benefaciendo & ulciscendo possem.

10. *Quadraginta annis*: Paulus Heb. III. 9. 10. refert ad superiora, & hic distinguit: *propterea offensus fui*... in invitatorio legimus: *proximus fui*: præsente vindictâ. Sensus autem hujus loci ex Paulo sic concinnandus: nempe requiem à Deo Israëlitis esse promissam in terrâ Chananæâ: omnes tamen interim in deserto cecidisse hâc requie frustratos; quare Spiritum sanctum per Davidem ad novam requiem invitasse; ad novum illud sabbatum ab ipso mundi exordio diei septimæ requie figuratum, novumque indixisse diem quo, sub Christo, in Ecclesiâ, ac cœlesti patriâ quiesceremus, nisi essemus increduli: unde sic concludit Paulus: *Festinemus ingredi in illam requiem*. Heb. IV. 11.

PSALMUS XCV.

EUCHARISTICUS ET PROPHETICUS.

Illatâ in Sion Arcâ cantatus; in secundi Templi dedicatione repetitus: Dei majestatem prædicat, regnaturi super Gentes, orbem judicaturi. Titulo caret, in Heb. tamen Davidis est: est enim unus ex Psalmis qui, cùm à Davide Arca in Sion translata est, cantatus esse memoratur, referturque, I. Par. XVI. 1. 23. eâdem rerum summâ quæ hîc visitur: nonnihil diversis vocibus: quas inter se conferre erit operæ pretium ad intelligendas veteres lectiones.

VERSIO S. HIERONYMI.

CAntate Domino canticum novum: cantate Domino omnis terra.

VERSIO VULGATA.

Canticum ipsi David, 1. Quandò domus ædificabatur post captivitatem. (*I. Par. 16.*)

CAntate Domino canticum novum: cantate Domino omnis terra.

1. 2. *Cantate Domino canticum novum*: in novâ celebritate. *Omnis terra*: Prophetice de vocatione Gentium. Canticum enim vetus in unâ, eâque angustâ regione Judææ canitur: at canticum novi testamenti, ad universam terram pertinet. Chr. Ex primis

Cantate Domino, benedicite nomini ejus: annuntiate de die in diem salutare ejus.

Narrate in Gentibus gloriam ejus, in universis populis mirabilia ejus.

Quia magnus Dominus, & laudabilis nimis: terribilis est super omnes deos.

Omnes enim dii populorum sculptilia: Dominus autem cœlos fecit.

Gloria & decor ante vultum ejus: fortitudo & exultatio in sanctuario ejus.

Afferte Domino familiæ populorum, afferte Domino gloriam & fortitudinem:

Afferte Domino gloriam nomini ejus: levate munera, & introite in atria ejus.

Adorate Dominum in decore Sanctuarii: paveat à facie ejus omnis terra.

Dicite in Gentibus, Dominus regnavit; siquidem appendit orbem immobilem: judicabit populos in æquitate.

Lætamini, cœli, & exultet terra: tonet mare & plenitudo ejus.

2. Cantate Domino, & benedicite
nomini ejus: annuntiate de die in
diem salutare ejus.
3. Annuntiate inter Gentes glo-
riam ejus, in omnibus populis mira-
bilia ejus.
4. Quoniam magnus Dominus, &
laudabilis nimis: terribilis est super
omnes deos.
5. Quoniam omnes dii Gentium dæ-
monia: Dominus autem cœlos fecit.
6. Confessio & pulchritudo in cons-
pectu ejus: sanctimonia & magnifi-
centia in sanctificatione ejus.
7. Afferte Domino patriæ Gen-
tium, afferte Domino gloriam & ho-
norem: 8. Afferte Domino gloriam
nomini ejus.
Tollite hostias, & introite in atria
ejus: 9. Adorate Dominum in atrio
sancto ejus.
Commoveatur à facie ejus universa
terra: 10. Dicite in Gentibus quia
Dominus regnavit.
Etenim correxit orbem terræ, qui
non commovebitur: judicabit popu-
los in æquitate.
11. Lætentur cœli, & exultet ter-
ra, commoveatur mare & plenitudo

duobus versibus id tantùm habetur in Par. Cantate Domino omnis terra, annuntiate de die in diem salutare ejus.

5. *Dæmonia*: Idola: sculptilia: Hier. & sic Vulgata vertit in Par. eodem utrobique vocabulo. Rectè etiam dæmonia vertitur. *Quæ enim Gentes immolant, dæmoniis immolant, & non Deo.* I. Cor. x. 20.

6. *Confessio & pulchritudo* ... gloria & decor. Hier. *Sanctimonia & magnificentia* ... fortitudo & gaudium in loco ejus: id est, in Sanctuario; ut vertit Hier.

7. *Patriæ Gentium*: familiæ populorum: sicut ipsa Vulgata vertit in Par. & hîc Hier. αἱ πατριαί, 70. *Honorem*; fortitudinem; Hier. Par imperium; alio vocabulo quod etiam vim sonat.

8. *Tollite hostias*; levate munera; Hier. vel ut in Par. levate sacrificium: noto offerendi ritu, levatâ pro more hostiâ. *Introite in atria ejus*; venite in conspectu ejus. Par.

9. *In atrio sancto*; quod in Par. vertitur; in decore sancto; in decore Sanctuarii; Hier. in ipso Sanctuario quod decus passim vocatur, ut sæpè vidimus.

10. *Dicite in Gentibus, quia Dominus regnavit.* In Par. deest hoc loco; habetur ℣. seq. Addunt multi ex antiquis Patribus, & hymnus (Vexilla) quem hodie canimus: *à ligno*: quod nunc ubique deest. *Etenim correxit* ... quod in Par. vertitur planiùs: ipse enim fundavit orbem immobilem. Elegantiùs Hier. appendit orbem immobilem.

11. *Commoveatur mare*; tonet; ut est hîc apud Hier. & in versione Par. *Et plenitudo ejus*; omnes ejus abyssi.

Gaudeat ager, & omnia quæ in eo sunt: tunc laudabunt universa ligna saltûs.

Ante faciem Domini quoniam venit, quoniam venit judicare terram: judicabit orbem in justo, & populos in fide suâ.

ejus: 12. Gaudebunt campi, & omnia quæ in eis sunt.

Tunc exultabunt omnia ligna sylvarum 13. A facie Domini, quia venit: quoniam venit judicare terram.

Judicabit orbem terræ in æquitate, & populos in veritate suâ.

Ultimus versus deest in Par.

PSALMUS XCVI. LAUDIS.

Ostendit potentiam Dei; & vanitatem idolorum: canitque victorias de Gentibus reportatas: de quibus vide Tit. Psalm. LIX.

Versio S. Hieronymi.

DOminus regnavit, exultet terra: lætabuntur insulæ multæ.

Nubes & caligo in circuitu ejus: justitia & judicium firmamentum solii ejus.

Ignis ante faciem ejus ibit, & exuret per circuitum hostes ejus.

Apparuerunt fulgura ejus orbi: vidit, & conrremuit terra.

Montes sicut cera tabefacti sunt à facie Domini; à facie dominatoris omnis terræ.

Annuntiaverunt cœli justitiam ejus, & viderunt omnes populi gloriam ejus.

Confundantur universi qui serviunt

Versio Vulgata.

Huic David, 1. Quandò terra ejus restituta est.

DOminus regnavit, exultet terra: lætentur insulæ multæ.

2. Nubes & caligo in circuitu ejus: justitia & judicium correctio sedis ejus.

3. Ignis ante ipsum præcedet, & inflammabit in circuitu inimicos ejus.

4. Illuxerunt fulgura ejus orbi terræ: vidit, & commota est terra.

5. Montes sicut cera fluxerunt à facie Domini: à facie Domini omnis terra,

6. Annuntiaverunt cœli justitiam ejus, & viderunt omnes populi gloriam ejus.

7. Confundantur omnes qui ado-

1. *Quando terra ejus restituta est.* Deest Hier. Posset accommodari Davidi ab exilio reduci, ac jure suo regnanti post Saülem: aut restituto regno, post Absalomi perduellionem. *Dominus regnavit, exultet terra*; at infrà: *Dominus regnavit, irascantur populi.* Ps. xcviii. 1. Utrumque regnante Deo, exultatio piis, malis perturbatio & tremor: quæ divinus vates separatim sibi consideranda proponit. *Insulæ multæ*: his designari solent populi longinqui, passim in Scripturis, illi præsertim qui à Judæâ mari Mediterraneo dirimuntur.

2. *Nubes & caligo* . . . 3. *Ignis ante ipsum* . . . 4. *Illuxerunt fulgura* . . . nubes, ignis, fulgura: ut in Sinai. *Correctio*; seu constitutio: κατόρθωσις, 70. firmamentum: Hier.

5. *Omnis terra*: omnis terræ 70. πάσης τῆς γῆς, genitivo casu.

sculptili,

sculptili, qui glориantur in idolis: adorate eum, omnes dii.

Audivit, & lætata est Sion: & exultaverunt filiæ Judæ, propter judicia tua, Domine.

Tu enim Dominus excelsus super omnem terram: vehementer elevatus es super omnes deos.

Qui diligitis Dominum, odite malum; custodit animas sanctorum suorum: de manu impiorum eruet eos.

Lux orta est justo, & rectis corde lætitia.

Lætamini, justi, in Domino, & confitemini memoriæ sanctæ ejus.

rant sculptilia, & qui gloriantur in simulachris suis.

Adorate eum, omnes angeli ejus: 8. Audivit, & lætata est Sion.

Et exultaverunt filiæ Judæ, propter judicia tua, Domine.

9. Quoniam tu Dominus altissimus super omnem terram: nimis exaltatus es super omnes deos.

10. Qui diligitis Dominum, odite malum: custodit Dominus animas sanctorum suorum; de manu peccatoris liberabit eos.

11. Lux orta est justo, & rectis corde lætitia.

12. Lætamini, justi, in Domino, & confitemini memoriæ sanctificationis ejus.

12. *Memoriæ sanctificationis:* Memoriæ sanctæ ejus: Hier. id est, laudatæ ante tabernaculum, quod ejus memoriale est.

PSALMUS XCVII.

LAUDIS ET EXULTATIONIS.

Post ingentes victorias de Gentibus reportatas, Populus liberatori & vindici Deo gratias agit. Vocationem quoque Gentium, & Christi revelationem sperat.

VERSIO S. HIERONYMI.

Psalmus.

CAntate Domino canticum novum, quia mirabilia fecit.

Salvavit sibi dextera ejus, & brachium sanctum ejus.

Notum fecit Dominus salutare suum: in conspectu Gentium revelavit justitiam suam.

Recordatus est misericordiæ suæ, & veritatis suæ domui Israël: vide-

VERSIO VULGATA.

1. Psalmus ipsi David.

CAntate Domino canticum novum, quia mirabilia fecit.

Salvavit sibi dextera ejus, & brachium sanctum ejus.

2. Notum fecit Dominus salutare suum: in conspectu Gentium revelavit justitiam suam.

3. Recordatus est misericordiæ suæ, & veritatis suæ domui Israël.

1. *Salvavit sibi.* Salvum fecit eum dextera sua: propriâ virtute tutus & victor est: quod est pugnantis, & victoriam reportantis: nota autem Deum sibi pugnare, se tueri, cùm populum propugnat & tuetur.

runt omnes fines terræ salutare Dei nostri.

Jubilate Deo, omnis terra: vociferamini, & laudate & canite.

Canite Domino in citharâ: in citharâ & voce carminis.

In tubis & clangore buccinæ: jubilate coram rege Domino.

Tonet mare & plenitudo ejus: orbis & habitatores ejus.

Flumina plaudent manu: simul montes laudabunt

Ante Dominum; quia venit judicare terram: judicabit orbem in justitiâ, & populos in æquitatibus.

Viderunt omnes termini terræ salutare Dei nostri.

4. Jubilate Deo, omnis terra: cantate, & exultate, & psallite.

5. Psallite Domino in citharâ, in citharâ & voce psalmi: 6. In tubis ductilibus, & voce tubæ corneæ.

Jubilate in conspectu regis Domini: 7. Moveatur mare, & plenitudo ejus; orbis terrarum, & qui habitant in eo.

8. Flumina plaudent manu; simul montes exultabunt 9. A conspectu Domini: quoniam venit judicare terram.

Judicabit orbem terrarum in justitiâ, & populos in æquitate.

6. *Tubis ductilibus*: tubis classicis. *Corneæ*, deest, Hier.

PSALMUS XCVIII. LAUDIS.

Maximè congruit Arcæ in Sion translatæ, ℣. 1. 2. 5. & Christo super populos regnanti. Deest titulus in Hebræo.

VERSIO S. HIERONYMI.

DOminus regnavit, commoveantur populi: sessor Cherubim, concutiatur terra.

Dominus in Sion magnus, & excelsus est super omnes populos.

Confiteantur nomini tuo magno, & terribili, sanctoque.

Imperium regis judicium diligit, tu fundasti æquitates: judicium in Jacob tu fecisti.

Exaltate Dominum Deum nostrum, & adorate scabellum pedum ejus; quia sanctus est.

VERSIO VULGATA.

1. Psalmus ipsi David.

DOminus regnavit, irascantur populi: qui sedet super Cherubim, moveatur terra.

2. Dominus in Sion magnus: & excelsus super omnes populos.

3. Confiteantur nomini tuo magno: quoniam terribile, & sanctum est,

4. Et honor regis judicium diligit.

Tu parasti directiones: judicium & justitiam in Jacob tu fecisti.

5. Exaltate Dominum Deum nostrum, & adorate scabellum pedum ejus; quoniam sanctum est.

1. *Irascantur*: commoveantur: Hier. contremiscant. Vide Ps. xcvi. 1.

4. *Honor regis*: Dei. Imperium Regis: Hier. robur regis: Aquila: quo sensu apud Homerum, vis Herculea, robur Alcinoi; hoc est, sine dubio, ipse rex, recto judicio delectatur: quod ad felicitatem regii imperii spectat. *Parasti directiones*: fundasti æquitates: Hier.

5. *Scabellum pedum*: Arcam. Sic Psalm.

Moyses & Aaron in sacerdotibus ejus, & Samuël in his qui invocant nomen ejus: invocabant Dominum, & ipse exaudivit eos.

In columnâ nubis loquebatur ad eos: custodierunt testimonia ejus, & præceptum quod dedit eis.

Domine, Deus noster, tu exaudisti eos: Domine, propitius fuisti eis, & ultor super commutationibus eorum.

Exaltate Dominum Deum nostrum, & adorate in monte sancto ejus; quia sanctus Dominus Deus noster.

6. Moyses & Aaron in sacerdotibus ejus: & Samuël inter eos, qui invocant nomen ejus.

Invocabant Dominum, & ipse exaudiebat eos: 7. In columnâ nubis loquebatur ad eos.

Custodiebant testimonia ejus, & præceptum quod dedit illis.

8. Domine, Deus noster, tu exaudiebas eos: Deus, tu propitius fuisti eis, & ulciscens in omnes adinventiones eorum.

9. Exaltate Dominum Deum nostrum, & adorate in monte sancto ejus; quoniam sanctus Dominus Deus noster.

cxxxi. 7. noti omnibus loci Ambrosii & Augustini, ubi scabellum Domini interpretantur carnem Christi in mysteriis adoratam: Aug. hic. Amb. de Spir. Sancto, III. 12.

6. *In sacerdotibus*: Moses rebus sacris præfuit æquè ac profanis. Sacerdotale etiam gessit officium, cùm Aaronem consecravit, & pro eo sacrificium obtulit.

7. *In columna nubis ... ad eos*: Mosen & Aaron. Exod. xiii. 21.

8. *Adinventiones eorum*: injurias eorum: Symm. apud Theodor. Ulciscens molimina populi adversùs Moysen & Aaron.

PSALMUS XCIX.

LAUDIS ET EXULTATIONIS.

Dei majestatem, bonitatem, fidem, domum ejus ingressuri canunt.

VERSIO S. HIERONYMI.

Psalmus in Confessione.

JUbilate Deo, omnis terra: servite Domino in lætitiâ; ingredimini coram eo in laude.

Scitote quoniam Dominus ipse est Deus: ipse fecit nos, & ipsius sumus: populus ejus, & grex pascuæ ejus,

Ingredimini portas ejus in gratiarum actione, atria ejus in laude:

VERSIO VULGATA.

1. Psalmus in Confessione.

2. JUbilate Deo, omnis terra: servite Domino in lætitia.

Introite in conspectu ejus, in exultatione.

3. Scitote quoniam Dominus ipse est Deus: ipse fecit nos, & non ipsi nos:

Populus ejus, & oves pascuæ ejus,

4. Introite portas ejus in confessione,

3. *Et non ipsi nos*: Et ipsius sumus: Hier. Orta varietas ex varietate vocis Hebrææ: *lo*: per vau, vel Aleph.

LIBER PSALMORUM.

confitemini ei, benedicite nomini ejus.

Quia bonus Dominus, in sempiternum misericordia ejus, & usque ad generationem & generationem fides ejus.

atria ejus in hymnis: confitemini illi.

Laudate nomen ejus: 5. Quoniam suavis est Dominus, in æternum misericordia ejus; & usque in generationem & generationem veritas ejus.

5. *Suavis:* bonus: Heb. ita passim.

PSALMUS C. MORALIS.

Vitæ innocentia, modestiaque & integritas boni principis adsciscentis bonos, malos coërcentis. Confer cum Ps. CXXX. *ut habeas ex Davide optimi & sanctissimi Regis exemplum. Vide autem, bonus princeps quos amicos & convivas, quos familiares, quos rerum administros, quos denique adversarios habeat.*

VERSIO S. HIERONYMI.

Psalmus David.

Misericordiam & judicium cantabo: tibi, Domine, psallam.

Erudiar in viâ perfectâ quandò venies ad me: ambulabo in simplicitate cordis mei in medio domûs meæ.

Non ponam coram oculis meis verbum Belial: facientem declinationes odivi; nec adhæsit mihi.

Cor pravum recedet à me: malum nesciam.

Loquentem in abscondito contra proximum suum, hunc interficiam:

VERSIO VULGATA.

1. Psalmus ipsi David.

Misericordiam, & judicium cantabo tibi, Domine:

Psallam, 2. Et intelligam in viâ immaculatâ, quandò venies ad me.

Perambulabam in innocentiâ cordis mei, in medio domûs meæ.

3. Non proponebam ante oculos meos rem injustam: facientes prævaricationes odivi.

Non adhæsit mihi 4. Cor pravum: declinantem à me malignum non cognoscebam.

5. Detrahentem secretò proximo suo, hunc persequebar.

1. *Misericordiam & judicium...* Sic distinguit Hier. misericordiam & judicium cantabo: tibi, Domine, psallam. Ipsam misericordiam, ipsam justitiam cantabo; quod est verè Deo psallere, cujus opera omnia his duobus continentur.

2. *Quandò venies ad me:* docendum & protegendum. *Perambulabam:* perambulabo: Heb. sic omnia sequentia. Non ita Nabuchodonosor in domo suâ ambulabat, cùm diceret: *Nonne hæc Babylon magna, quam ædificavi in robore fortitudinis meæ, & in gloriâ decoris mei.* Dan. IV. 27. Itaque exosus Deo, ac depressus in belluarum conditionem. *In innocentiâ cordis mei:* non aliud corde tegebam, aliud ore præferebam.

3. 4. Hi versus distinguendi ut apud Hier. ex quo consequitur illud egregium: malum nesciebam: tantâ simplicitate atque innocentiâ, ut malum nequidem nossem.

5. *Persequebar:* exscindebam: Heb. quod est vehementius. *Insatiabili corde:* latum corde: Heb. cupiditatis infinitæ. *Cùm hoc non edebam:* cùm hoc non potero: Heb. supp. esse: hujus nec aspectum ferre possum.

superbum oculis & altum corde, cum hoc esse non potero.

Oculi mei ad fideles terræ: ut habitent mecum, ambulans in viâ simpliciter, hic ministrabit mihi.

Non habitabit in medio domûs meæ faciens dolum: loquens mendacium non placebit in conspectu oculorum meorum.

Manè perdam omnes impios terræ, ut interficiam de civitate Domini, universos qui operantur iniquitatem.

Superbo oculo, & insatiabili corde, cum hoc non edebam.

6. Oculi mei ad fideles terræ, ut sedeant mecum: ambulans in vitâ immaculatâ, hic mihi ministrabat.

7. Non habitabit in medio domûs meæ qui facit superbiam: qui loquitur iniqua, non direxit in conspectu oculorum meorum.

8. In matutino interficiebam omnes peccatores terræ: ut disperderem de civitate Domini, omnes operantes iniquitatem.

7. *Qui facit superbiam*... dolum: qui loquitur mendacia, non placebit: Hier.
8. *In matutino interficiebam*: exscindebam: ut suprà 5. Prima hæc cura subit, ut scelerati maturo supplicio puniantur.

PSALMUS CI.

LUCTUS, DEPRECATIONIS, PROPHETICUS.

Tempore Babylonicæ servitutis, vir bonus & justus, qualis Nehemias, orat ædificari Sion, ac solvi captivitatem jam diuturnam: tum ad redemptionem spiritualis populi, & Gentium vocationem se convertit.

VERSIO S. HIERONYMI.

Oratio pauperis, cùm anxius fuerit, & coram Domino effuderit eloquium suum.

Domine, exaudi orationem meam: & clamor meus ad te veniat.

Non abscondas faciem tuam à me: in die tribulationis meæ inclina ad me aurem tuam: in quâcumque die invocavero te, velociter exaudi me.

Quoniam consumti sunt sicut fumus dies mei: & ossa mea quasi frixa contabuerunt.

Percussum est quasi fœnum, & are-

VERSIO VULGATA.

1. Oratio pauperis, cùm anxius fuerit, & in conspectu Domini effuderit precem suam.

2. Domine, exaudi orationem meam: & clamor meus ad te veniat.

3. Non avertas faciem tuam à me: in quâcumque die tribulor, inclina ad me aurem tuam.

In quâcumque die invocavero te, velociter exaudi me.

4. Quia defecerunt sicut fumus dies mei: & ossa mea sicut cremium aruerunt.

5. Percussus sum ut fœnum, &

4. *Sicut cremium*: quasi frixa; id est, exsiccata; Hier. Cremium porrò est quod facilè crematur, ut sarmentum.

LIBER PSALMORUM.

factum est cor meum : quia oblitus sum comedere panem meum.	aruit cor meum : quia oblitus sum comedere panem meum.
A voce gemitûs mei, adhæsit os meum carni meæ.	6. A voce gemitûs mei, adhæsit os meum carni meæ.
Assimilatus sum pellicano deserti : factus sum quasi bubo solitudinum.	7. Similis factus sum pellicano solitudinis : factus sum sicut nycticorax in domicilio.
Vigilavi, & fui sicut avis solitaria super tectum.	8. Vigilavi, & factus sum sicut passer solitarius in tecto.
Totâ die exprobrabant mihi inimici mei : exultantes per me jurabant.	9. Totâ die exprobrabant mihi inimici mei : & qui laudabant me, adversùm me jurabant.
Quia cinerem sicut panem comedi, & potum meum cum fletu miscui.	10. Quia cinerem tanquam panem manducabam, & potum meum cum fletu miscebam.
A facie indignationis tuæ, & iræ tuæ : quia elevasti me, & allisisti me.	11. A facie iræ & indignationis tuæ : quia elevans allisisti me.
Dies mei quasi umbra inclinati sunt; & ego quasi fœnum arui.	12. Dies mei sicut umbra declinaverunt; & ego sicut fœnum arui.
Tu autem, Domine, in æternum permanes : & memoriale tuum in generatione & generatione.	13. Tu autem, Domine, in æternum permanes : & memoriale tuum in generationem & generationem.
Tu suscitans misereberis Sion : quia tempus est ut miserearis ejus, quoniam venit tempus.	14. Tu exurgens misereberis Sion : quia tempus miserendi ejus, quia venit tempus.
Quoniam placitos fecerunt servi tui lapides ejus, & pulverem ejus miserabilem.	15. Quoniam placuerunt servis tuis lapides ejus : & terræ ejus miserebuntur.
Et timebunt Gentes nomen Domini, & universi reges terræ gloriam tuam.	16. Et timebunt Gentes nomen tuum, Domine, & omnes reges terræ gloriam tuam.
Quia ædificavit Dominus Sion; apparuit in gloriâ suâ.	17. Quia ædificavit Dominus Sion; & videbitur in gloriâ suâ.
Respexit ad orationem vacui, & non despexit orationem eorum.	18. Respexit in orationem humilium, & non sprevit precem eorum.

5. *Oblitus sum* : præ mœrore.

7. *Pellicano* : Onocrotalo, cucullo, aut alii avi gementi potiùs quàm canenti.

8. *Passer ... in tecto* : super tectum : Hier. non ingressus domum.

9. *Qui laudabant me* : qui mihi in os blandiebantur : qui laudare solebant. *Adversùm me jurabant* : conjurabant. Non deerant apud Judæos : miserrimis licet temporibus, qui apud regem gratiâ florerent, qualis Nehemias II. Esd. II. 1. His igitur perversi homines multa adblanditi, tamen, conjuratione factâ, pessima intentabant. Sic etiam solutâ captivitate, Sanaballat & alii ibid. VI. 1. & seqq.

11. *Elevans allisisti me* : cùm antè conspicuum reddidisses.

14. *Quia venit tempus* : septuaginta anni à Jeremiâ definiti jam impleti sunt.

15. *Et terra ejus miserebuntur* : pulverem ejus miserentur : Heb. Etiam ruinas obrutæ patriæ, templique rudera & cineres diligunt, ac super illis dolent; ut illi, qui ad locum templi diruti munera deferebant. Jerem. XLI. 5. ut Nehemias, qui locum paterni sepulchri desiderabat. II. Esd. II. 5.

Scribatur hoc in generatione novissimâ; & populus qui creabitur, laudabit Dominum.

Quoniam prospexit de excelso Sanctuario suo: Dominus de cœlo terram contemplatus est.

Ut audiret gemitum vinctî, ut solveret filios mortis.

Ut narretur in Sion nomen Domini, & laudatio ejus in Jerusalem.

Cùm congregati fuerint populi simul, & regna ut serviant Domino.

Afflixit in viâ fortitudinem meam: abbreviavit dies meos.

Dicam, Deus meus, ne rapias me in medio dierum meorum: in generatione generationum anni tui.

A principio terram fundasti, & opus manuum tuarum cœli.

Ipsi peribunt, tu autem stabis, & omnes quasi vestimentum atterentur: quasi pallium mutabis eos, & mutabuntur.

Tu autem ipse es, & anni tui non deficient.

Filii servorum tuorum habitabunt, & semen eorum ante faciem tuam perseverabit.

19. Scribantur hæc in generatione alterâ; & populus qui creabitur, laudabit Dominum.

20. Quia prospexit de excelso Sancto suo: Dominus de cœlo in terram aspexit.

21. Ut audiret gemitus compeditorum, ut solveret filios interemtorum.

22. Ut annuntient in Sion nomen Domini, & laudem ejus in Jerusalem.

23. In conveniendo populos in unum, & reges ut serviant Domino.

24. Respondit ei in viâ virtutis suæ: paucitatem dierum meorum nuntia mihi.

25. Ne revoces me in dimidio dierum meorum: in generationem & generationem anni tui.

26. Initio tu, Domine, terram fundasti, & opera manuum tuarum sunt cœli.

27. Ipsi peribunt, tu autem permanes, & omnes sicut vestimentum veterascent.

Et sicut opertorium mutabis eos, & mutabuntur: 28. Tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient.

29. Filii servorum tuorum habitabunt, & semen eorum in seculum dirigetur.

19. *Scribantur*: scribentur: Heb. Transmittentur ad posteros quæ Deus ad nos liberandos gessit.

21. *Filios interemtorum*: filios mortis; Hier. morti addictos.

23. *Reges*: qui Deum in Templo, licet ethnici, colebant, ut sæpè dictum à prophetis. Vide libros Macc. & Josephum. Hæc autem figura erat Gentium ad fidem convertendarum.

24. *Respondit ei*... afflixit in viâ fortitudinem meam, &c. Hier. Tabescens, ac deficiens, instante reditu, metuit ne antè moriatur, quàm videat Jerusalem restitutam.

25. *Ne revoces*... Addè cum Hier. dicam; Deus meus, &c. *In generationem & generationem anni tui*. A consideratione infirmitatis humanæ, ad æternitatis divinæ contemplationem assurgit.

26. *Initio tu, Domine*... Hæc Paulus de Christo accipit Heb. I. 10. quem boni viri è captivitate reduces, verum redemtorem expectabant.

27. *Opertorium*: pallium; Hier.

29. *Filii servorum tuorum habitabunt*: in terrâ sanctâ; non nos miseri & infirmi, sed saltem filii nostri. *Et semen eorum in seculum dirigetur*: ante faciem tuam perseverabis; Hier.

✥

Et salvavit eos de manu odientis, & redemit eos de manu inimici.

Et operuit aqua hostes eorum; unus de ipsis non superfuit.

Et crediderunt verbis ejus, cecineruntque laudem ejus.

Citò obliti fuur operum illius; nec expectaverunt voluntatem ejus.

Et desideraverunt desiderium in deserto, & tentaverunt Deum in solitudine.

Et dedit eis petitionem ipsorum, & misit tenuitatem in animam eorum.

Et zelati sunt Moysen in castris; Aaron sanctum Domini.

Aperta est terra, & devoravit Dathan, & operuit synagogam Abiram.

Et succensus est ignis in synagogâ eorum; flamma exussit impios.

Fecerunt vitulum in Horeb, & adoraverunt conflatile.

Et mutaverunt gloriam suam, in similitudine bovis comedentis fœnum.

Obliti sunt Dei salvatoris sui, qui facit magnalia in Ægypto.

Mirabilia in Terrâ Cham; terribilia super mare Rubrum.

Dixit ergo ut contereret eos; nisi Moyses electus ejus stetisset medius contra faciem illius, & converteret indignationem ejus, ut non interficeret.

10. Et salvavit eos de manu odientium, & redemit eos de manu inimici.

11. Et operuit aqua tribulantes eos; unus ex eis non remansit.

12. Et crediderunt verbis ejus, & laudaverunt laudem ejus.

13. Citò fecerunt, obliti sunt operum ejus, & non sustinuerunt consilium ejus.

14. Et concupierunt concupiscentiam in deserto, & tentaverunt Deum in inaquoso.

15. Et dedit eis petitionem ipsorum, & misit saturitatem in animas eorum.

16. Et irritaverunt Moysen in castris; Aaron sanctum Domini.

17. Aperta est terra, & deglutivit Dathan, & operuit super congregationem Abiron.

18. Et exarsit ignis in synagoga eorum; flamma combussit peccatores.

19. Et fecerunt vitulum in Horeb, & adoraverunt sculptile.

20. Et mutaverunt gloriam suam in similitudinem vituli comedentis fœnum.

21. Obliti sunt Deum, qui salvavit eos, qui fecit magnalia in Ægypto, 22. Mirabilia in Terrâ Cham; terribilia in mari Rubro.

23. Et dixit ut disperderet eos; si non Moyses electus ejus stetisset in confractione in conspectu ejus.

Ut averteret iram ejus ne disperderet eos: 24. & pro nihilo habue-

12. *Laudaverunt :* cecinerunt. Hier. Quod est Canticum Mariæ: Exod. xv.

13. *Citò fecerunt, obliti sunt*... Festinaverunt; obliti sunt: citò obliti sunt: Hebraïsmus; verbum pro adverbio. *Non sustinuerunt*... nec expectaverunt voluntatem ejus: Hier. Dei scilicet.

14. *Et concupierunt concupiscentiam :* vehementissimè concupiverunt cibos.

15. *Saturitatem :* tenuitatem: Hier. repletionem; genus morbi è quo macies: vide Exod. xvi. 8. Num. xi. 20. Quibus locis cibi ad satietatem & nauseam usque dati narrantur.

16. *Irritaverunt :* zelati sunt; Hier. Inviderunt Moysi & Aaron quos Deus evexerat. Dicebant enim. *Cur elevamini super populum Domini?* Num. xvi. 3.

23. *Si non Moyses... in confractione :* in rupturâ; Heb. Si non stetisset medius... Hier. Ut prohiberet imminentem populo iram Dei, ut est in seqq.

Et despexerunt terram desiderabilem, nec crediderunt sermoni ejus.

Et murmuraverunt in tabernaculis suis; non exaudierunt vocem Domini.

Et elevavit manum suam super eos, ut dejiceret eos in deserto.

Et ut dejiceret semen eorum in Gentibus, & dispergeret eos in terris.

Et consecrati sunt Beelphegor, & comederunt victimas mortuorum.

Et concitaverunt eum in studiis suis, & percussit eos plagâ.

Stetit autem Phinees, & dijudicavit, & est retenta percussio.

Et reputatum est ei in justitiam, in generatione & generatione usque in æternum.

Et provocaverunt eum super aquam contradictionis, & afflictus est Moyses propter eos.

Quia provocaverunt spiritum ejus, & præcepit labiis suis.

Non exterminaverunt populos, quos dixit Dominus eis.

Et commixti sunt Gentibus, & didicerunt opera eorum.

Et servierunt sculptilibus eorum, & factum est eis in scandalum.

Et immolaverunt filios suos, & filias suas dæmonibus.

Et effuderunt sanguinem innocen-

runt terram desiderabilem:

Non crediderunt verbo ejus: 25. Et murmuraverunt in tabernaculis suis: non exaudierunt vocem Domini.

26. Et levavit manum suam super eos, ut prosterneret eos in deserto:

27. Et ut dejiceret semen eorum in Nationibus, & dispergeret eos in regionibus.

28. Et initiati sunt Beelphegor, & comederunt sacrificia mortuorum.

29. Et irritaverunt eum in adinventionibus suis, & multiplicata est in eis ruina.

30. Et stetit Phinees, & placavit, & cessavit quassatio.

31. Et reputatum est ei in justitiam, in generationem & generationem usque in sempiternum.

32. Et irritaverunt eum ad aquas contradictionis, & vexatus est Moyses propter eos: 33. Quia exacerbaverunt spiritum ejus.

Et distinxit in labiis suis: 34. Non disperdiderunt Gentes, quas dixit Dominus illis.

35. Et commisti sunt inter Gentes, & didicerunt opera eorum: 36. Et servierunt sculptilibus eorum, & factum est illis in scandalum.

37. Et immolaverunt filios suos, & filias suas dæmoniis.

38. Et effuderunt sanguinem inno-

26. *Ut prosterneret eos in deserto.* Ubi eorum cadavera jacuerunt. Num. XIV. 11. 28.

27. *In Nationibus*: in Gentibus deserti incolis.

28. *Beelphegor*: idolum Chananæorum. *Sacrificia mortuorum*: immolata mortuis: diis gentilium, qui mortuos homines consecrabant.

29. *Adinventionibus*: Studiis, cogitationibus.

30. *Placavit*: dijudicavit: Hier. Judicium & ultionem exercuit. *Quassatio*: percussio; Hier. pernicies.

33. *Exacerbaverunt spiritum ejus*: Mosis, cujus dubitatio populo tribuitur, quòd ab iis exacerbatus vix credere potuerit Deum in talem populum totiès contumacem, tam benignum futurum. *Et distinxit in labiis suis*; Moyses pronuntiavit, perperàm locutus est, ambiguo sermone usus est: *Num de hâc petrâ vobis poterimus aquam ejicere?* Num. XX. 10. Illud *num* est hæsitantis: *Num verè paritura sum anus?* inquit Sara. Gen. XVIII. 13.

34. *Non disperdiderunt*... Hîc aliud narrationis caput de rebus gestis sub Judicibus. Vide autem Jud. I. II. III.

tem, sanguinem filiorum suorum, & filiarum suarum quos immolaverunt sculptilibus Chanaan: & polluta est terra sanguinibus.

Et coinquinati sunt in operibus suis, & fornicati sunt in studiis suis.

Iratus est itaque furor Domini in populum suum, & abominatus est hereditatem suam.

Et dedit eos in manu gentium, & dominati sunt eorum qui oderunt eos.

Et afflixerunt eos inimici sui, & humiliati sunt sub manu eorum.

Multis vicibus liberavit eos: ipsi verò provocabant in consiliis suis, & humiliati sunt, propter iniquitates suas.

Et vidit tribulationem eorum; cùm audiret eos rogantes.

Et recordatus est pacti sui cum eis, & pœnituit eum secundùm multitudinem misericordiæ suæ.

Et dedit eos miserabiles, coram omnibus qui ceperant eos.

Salva nos, Domine Deus noster, & congrega nos de Gentibus, & confiteamur nomini sancto tuo, & canamus in laude tuâ.

Benedictus Dominus Deus Israël ab æterno, & usque in æternum, & dicet omnis populus: amen, halleluia.

centem, sanguinem filiorum suorum & filiarum suarum, quas sacrificaverunt sculptilibus Chanaan:

Et infecta est terra in sanguinibus:
39. Et contaminata est in operibus eorum, & fornicati sunt in adinventionibus suis.

40. Et iratus est furore Dominus in populum suum, & abominatus est hereditatem suam.

41. Et tradidit eos in manus gentium, & dominati sunt eorum qui oderunt eos.

42. Et tribulaverunt eos inimici eorum, & humiliati sunt sub manibus eorum:
43. Sæpè liberavit eos.

Ipsi autem exacerbaverunt eum in consilio suo, & humiliati sunt in iniquitatibus suis.

44. Et vidit cùm tribularentur, & audivit orationem eorum.

45. Et memor fuit testamenti sui; & pœnituit eum secundùm multitudinem misericordiæ suæ.

46. Et dedit eos in misericordias, in conspectu omnium qui ceperant eos.

47. Salvos nos fac, Domine Deus noster, & congrega nos de Nationibus.

Ut confiteamur nomini sancto tuo, & gloriemur in laude tuâ.

48. Benedictus Dominus Deus Israël à seculo, & usque in seculum, & dicet omnis populus: Fiat, fiat.

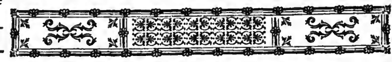
39. *Contaminata est*; coinquinati sunt, &c. Hier.

46. *Dedit eos in misericordias*: posuit in exemplum celebre benignitatis suæ, videntibus hostibus & contremiscentibus.

47. *Salvos nos fac.* Clariùs in Par. Salva nos, & congrega nos, & erue de Gentibus, de Nationibus, quæ nos tempore Judicum oppresserant.

48. *Fiat, fiat*: Amen: halleluiah; Heb.

PSALMORUM LIBER
QUINTUS ET ULTIMUS
SECUNDUM HEBRÆOS.

PSALMUS CVI. EUCHARISTICUS.

Laudatur Deus, quòd homines, ex omnigenis calamitatibus eruat, quarum describuntur quatuor præcipuæ : Error in itinere, captivitas, morbus, mare procellosum. Convenit populo è captivitate Babylonicâ, ubi varia incommoda passus erat, per deserta & maria redeunti : ut patet ℣. 2. 3.

VERSIO S. HIERONYMI.

CONfitemini Domino, quoniam bonus, quoniam in æternum misericordia ejus.

Dicant qui redemti sunt à Domino, quos redemit de manu hostis.

Et de terris congregavit eos, ab Oriente & occidente, ab Aquilone & mari.

Erraverunt in solitudine, in desertâ viâ, civitatem quæ habitaretur non repererunt.

Esurientes & sitientes : anima eorum in ipsis deficiebat.

Et clamaverunt ad Dominum in tribulatione suâ; de afflictione eorum eripuit eos.

VERSIO VULGATA.

Alleluia. (*Judith.* XIII. 21.)

1. CONfitemini Domino, quoniam bonus, quoniam in seculum misericordia ejus.

2. Dicant qui redemti sunt à Domino, quos redemit de manu inimici, & de regionibus congregavit eos.

3. A solis ortu & occasu; ab Aquilone & mari.

4. Erraverunt in solitudine, in inaquoso; viam civitatis habitaculi non invenerunt.

5. Esurientes & sitientes, anima eorum in ipsis defecit.

6. Et clamaverunt ad Dominum cùm tribularentur, & de necessitatibus eorum eripuit eos.

3. *Mari :* mari Australi : Ch. mari Rubro. Aliàs, maris nomine designatur Occidens.

4. *Erraverunt.* Hinc ad ℣. 9. gratias agit, quòd ab errore viæ fuerint liberati, per Desertum iter agentes.

Et duxit illos per viam rectam, ut venirent in civitatem habitabilem.

Confiteantur Domino misericordias ejus, & mirabilia ejus in filios hominum.

Quia saturavit animam vacuam, & animam esurientem implevit bonis.

Habitantes in tenebris & umbrâ mortis, alligatos inopiâ & ferro.

Quia provocaverunt sermones Dei, & consilium Excelsi blasphemaverunt.

Et humiliavit in labore cor eorum: ceciderunt, & non erat qui adjuvaret.

Et clamaverunt ad Dominum in tribulatione sua, & de angustiis eorum salvavit eos.

Et eduxit eos de tenebris & umbrâ mortis, & vincula eorum disrupit.

Confiteantur Domino misericordias ejus, & mirabilia ejus in filios hominum.

Quia contrivit portas æreas, & vectes ferreos confregit.

Stultos propter viam sceleris eorum, & propter iniquitates afflictos.

Omnem cibum abominata est anima eorum, & accesserunt ad portas mortis.

Et clamaverunt ad Dominum in tribulatione suâ; de angustiis eorum salvavit eos.

7. Et deduxit eos in viam rectam, ut irent in civitatem habitationis.

8. Confiteantur Domino misericordiæ ejus, & mirabilia ejus filiis hominum.

9. Quia satiavit animam inanem, & animam esurientem satiavit bonis.

10. Sedentes in tenebris, & umbrâ mortis: vinctos in mendicitate, & ferro.

11. Quia exacerbaverunt eloquia Dei, & consilium Altissimi irritaverunt.

12. Et humiliatum est in laboribus cor eorum; infirmati sunt, nec fuit qui adjuvaret.

13. Et clamaverunt ad Dominum cùm tribularentur, & de necessitatibus eorum liberavit eos.

14. Et eduxit eos de tenebris & umbrâ mortis, & vincula eorum disrupit.

15. Confiteantur Domino misericordiæ ejus, & mirabilia ejus filiis hominum.

16. Quia contrivit portas æreas, & vectes ferreos confregit.

17. Suscepit eos de viâ iniquitatis eorum: propter injustitias enim suas humiliati sunt.

18. Omnem escam abominata est anima eorum, & appropinquaverunt usque ad portas mortis.

19. Et clamaverunt ad Dominum cùm tribularentur; & de necessitatibus eorum liberavit eos.

8. *Misericordiæ*: misericordias: Hier.

9. *Satiavit animam inanem.* Quòd errantes per deserta, fame laborarent.

10. *Sedentes in tenebris.* Ab hoc ỳ. 10. ad 16. vincti, in carceribus & ergastulis constituti, atque ex his liberati memorantur. *Vinctos*: vincti: Heb non accusandi, sed nominandi casu; neque enim à prioribus regitur, sed alterius rei est initium.

11. *Exacerbaverunt eloquia Dei*: Deum jubentem: quæ causa Judæorum calamitatis fuit.

12. *Infirmati sunt*: ceciderunt: Hier.

17. *Suscepit eos*: stultos, &c. Idem. vel potiùs, stulti & afflicti: ut sensus sit, cùm essent stulti, & propter scelera afflicti, gravibus morbis immissis castigantur. Sequens ergo versus ad ægros pertinet à morte liberatos.

18. *Omnem escam*... Quod indicium vel maximum est naturæ deficientis, ac mortis proximæ.

Misit verbum suum, & sanavit eos, & salvavit de interitu eorum.	20. Misit verbum suum, & sanavit eos; & eripuit eos de interitionibus eorum.
Confiteantur Domino misericordias ejus, & mirabilia ejus in filios hominum.	21. Confiteantur Domino misericordiæ ejus, & mirabilia ejus filiis hominum.
Et immolent hostias gratiarum, & narrent opera ejus in laude.	22. Et sacrificent sacrificium laudis, & annuntient opera ejus in exultatione.
Qui descendunt mare in navibus, facientes opus in aquis multis.	23. Qui descendunt mare in navibus, facientes operationem in aquis multis.
Ipsi viderunt opera Domini, & mirabilia ejus in profundo.	24. Ipsi viderunt opera Domini, & mirabilia ejus in profundo.
Dixit, & surrexit ventus tempestatis, & elevavit gurgites ejus.	25. Dixit, & stetit spiritus procellæ, & exaltati sunt fluctus ejus.
Ascendunt in cœlum, & descendunt in abyssos: anima eorum in afflictione consumitur.	26. Ascendunt usque ad cœlos; & descendunt usque ad abyssos; anima eorum in malis tabescebat.
Obstupuerunt & intremuerunt quasi ebrius, & universa sapientia eorum absorpta est.	27. Turbati sunt, & moti sunt sicut ebrius, & omnis sapientia eorum devorata est.
Clamabunt autem ad Dominum in tribulatione suâ; & de angustiâ eorum educet eos.	28. Et clamaverunt ad Dominum cùm tribularentur; & de necessitatibus eorum eduxit eos.
Statuet turbinem in tranquillitatem, & silebunt fluctus ejus.	29. Et statuit procellam ejus in auram, & siluerunt fluctus ejus.
Lætabuntur quoniam quieverunt: & deducet eos ad portum quem voluerunt.	30. Et lætati sunt quia siluerunt: & deduxit eos in portum voluntatis eorum.
Confiteantur Domino misericordias ejus, & mirabilia ejus in filios hominum.	31. Confiteantur Domino misericordiæ ejus, & mirabilia ejus filiis hominum.
Et exaltent eum in Ecclesiâ po-	32. Et exaltent eum in Ecclesia ple-

20. *Misit verbum suum:* misit jussa sua: non enim necesse habet satellites mittere, qui jussa exequantur, cùm ipsa sibi jussa sufficiant. Ps. CXLVII. 15. *Qui emittit eloquium suum terræ, velociter currit sermo ejus.* Quibus verbis exprimitur summa jubentis auctoritas & efficientia. *De interitionibus:* de mortibus, quæ undique ingruebant.

22. *Sacrificium laudis:* pro salute receptâ; *σωτήριον; εὐχαριστικόν.*

23. *Qui descendunt* ... Hinc ad 32. navigantes, tempestate vexati. *Operationem:* alii negotiationem: alii, exercentes artem nauticam.

25. *Stetit spiritus* ... surrexit: extitit. At Hier. clariore sensu: levavit gurgites: Deus immissis ventis.

27. *Sapientia:* ars gubernatoria.

29. *Statuit procellam .... in auram:* pro turbine lenem auram dedit. *In auram:* in tranquillitatem: Hier.

30. *Siluerunt:* quieverunt: Idem. *In portum voluntatis eorum*... in portum optatum. Notus Hebraïsmus.

32. *In Ecclesiâ plebis:* concione: *In cathedrâ seniorum:* consessu; senatu; qui duo præcipui cœtus sunt.

puli, & in cathedrâ seniorum laudent eum.

Ponet flumina in desertum, & fontes aquarum in sitim.

Terram fructiferam in salsuginem, præ malitiâ habitatorum ejus.

Ponet desertum in paludes aquarum, & terram inviam in fontes aquarum.

Et collocavit ibi esurientes, & formabunt urbem ad habitandum.

Et serent agros, & plantabunt vineas, & facient fruges germina.

Et benedicet eis, & multiplicabuntur nimis, & pecora eorum non minuet.

Imminuta sunt autem & afflicta, propter angustiam mali & doloris.

Et effundet despectionem super principes, & errare eos faciet in solitudine deviâ.

Et sublevabit pauperem de inopiâ, & ponet quasi gregem familias.

bis, & in cathedrâ seniorum laudent eum.

33. Posuit flumina in desertum, & exitus aquarum in sitim.

34. Terram fructiferam in salsuginem, à malitiâ inhabitantium in eâ.

35. Posuit desertum in stagna aquarum, & terram sine aquâ in exitus aquarum.

36. Et collocavit illic esurientes, & constituerunt civitatem habitationis.

37. Et seminaverunt agros, & plantaverunt vineas, & fecerunt fructum nativitatis.

38. Et benedixit eis, & multiplicati sunt nimis, & jumenta eorum non minoravit.

39. Et pauci facti sunt, & vexati sunt à tribulatione malorum & dolore.

40. Effusa est contemtio super principes, & errare fecit eos in invio, & non in viâ.

41. Et adjuvit pauperem de inopiâ, & posuit sicut oves familias.

33. *Posuit flumina.* Hinc ad finem psalmi, prædicat Deum pro suâ potestate, ac justitiâ hominibus ac regionibus dare ubertatem ac sterilitatem, copiam aut inopiam; deturbare principes, & pauperes adjuvare. Quod ad Babylonios & Judæos referri videtur : illos à Deo rejectos : hos bonis cumulatos omnibus, & à fœdâ captivitate liberatos. *Posuit flumina in desertum* : locis irriguis siccitatem immisit : qui versus cum sequente ad sterilitatem pertinet. *Exitus aquarum* : cursus aquarum ubique scatutientium.

34. *Salsuginem.* Sterilitatem : tanquam asperso in agros sale.

35. *Posuit deserta in stagna aquarum.* Jam hæc ad fertilitatem : qui scilicet ℣. 33. loca irrigua exsiccabat, hic arida & siticulosa perpluit.

36. *Civitatem habitationis* : civitatem habitabilem. Jam transgreditur ad civitates, cœtusque hominum divinâ beneficentiâ congregatos.

37. *Fructum nativitatis* : fecerunt fruges germina : Hier. id est, è germinibus copiosum fructum.

39. *Et pauci facti sunt* : qui modò abundabant, mox, Deo volente, redacti ad solitudinem.

40. *Effusa est contemtio.* Ad statum despicabilem deducti sunt etiam Principes: quantò magis plebs invalida? Meliùs, causam allaturus cur civitates corruant, caput malorum attingit ; cùm nulla sit jam Principum ac Magistratuum reverentia : *Aufert enim Deus spiritum Principum.* Ps. LXXV. 13. Hinc consilii inopes, tanquam per devia errant. *Et non in viâ* : in locis inviis. Summa : Deus est qui civitates & florentes facit & vertit ut vult. Sic Job. XII. 23. *Qui multiplicat gentes & perdit eas*, &c. *qui immutat cor Principum populi terræ, & decipit eos ut frustrà incedant per devium*, &c.

41. *Posuit sicut oves* : multiplicabit ut greges.

LIBER PSALMORUM.

Videbunt recti, & lætabuntur, & omnis iniquitas contrahet os suum.

Quis sapiens, & custodiet hæc? & intelliget misericordias Domini?

42. Videbunt recti, & lætabuntur, & omnis iniquitas oppilabit os suum.

43. Quis sapiens & custodiet hæc? & intelliget misericordias Domini?

PSALMUS CVII. EUCHARISTICUS.

Conferendus hic Psalmus cum LVI. à ℣. 8. ad finem & cum LIX. à ℣. 6. ad finem. Si enim partes illas utriusque Psalmi conjunxeris, existet integer hic Psalmus CVII. sunt omnes Davidis. LIX. & CVII. ad Syriacam victoriam pertinent: fortè alter petit, alter gratias agit; nec mirum Poëtam à se ipso mutuari. Permultæ sunt in Vulgatâ verborum varietates in tribus his Psalmis; in Hebræo etiam pauculæ, sed quæ nihil ad sensum pertineant, doceantque tantùm alterum ex altero non descriptos.

VERSIO S. HIERONYMI.

Canticum, Psalmus David.

PAratum cor meum, Deus: cantabo & psallam, sed & gloria mea.

Consurge, psalterium & cithara, consurgam mane.

Confitebor tibi in populis, Domine, & cantabo te in Nationibus.

Quoniam magna super cœlos misericordia tua, & usque ad æthera veritas tua.

Exaltare super cœlos, Deus, & super omnem terram gloria tua.

Ut liberentur dilecti tui, salva dexterâ tuâ, & exaudi me.

Deus locutus est in Sanctuario suo: gaudebo, dividam Sichem, & vallem Soccoth dimetiar.

Meus est Galaad, & meus est Manasse, & Ephraïm hereditas capitis mei; Juda dux meus.

VERSIO VULGATA.

1. Canticum Psalmi ipsi David. (*Sup. 56. 8.*)

2. PAratum cor meum, Deus, paratum cor meum: cantabo, & psallam in gloriâ meâ.

3. Exurge, gloria mea, exurge, psalterium & cithara: exurgam diluculo.

4. Confitebor tibi in populis, Domine, & psallam tibi in Nationibus.

5. Quia magna est super cœlos misericordia tua, & usque ad nubes veritas tua.

6. Exaltare super cœlos, Deus, & super omnem terram gloria tua: 7. Ut liberentur dilecti tui.

Salvum fac dexterâ tuâ, & exaudi me.

8. Deus locutus est in Sancto suo:

Exultabo, & dividam Sichimam, & convallem tabernaculorum dimetiar.

9. Meus est Galaad, & meus est Manasses, & Ephraïm susceptio capitis mei.

6. *Super omnem terram gloria tua.* Hùc usque è Ps. LVI.

7. *Ut liberentur dilecti tui.* Cætera repetita ex Ps. LIX. 6.

Moab

Sicut miseretur pater filiorum, misertus est Dominus timentibus se.

Ipse enim novit plasmationem nostram: recordatus est quia pulvis sumus.

Homo, quasi herba dies ejus; sicut flos agri, sic florebit.

Quia spiritus pertransiet eum, & non subsistet, & non cognoscet eum ultrà locus ejus.

Misericordia autem Domini ab æterno, & usque in æternum super timentes eum, & justitia ejus in filios filiorum.

His qui custodiunt pactum ejus, & recordantur præceptorum ejus ad facienda ea.

Dominus in cœlo stabilivit thronum suum, & regnum illius omnium dominatur.

Benedicite Domino, Angeli ejus, fortes robore, facientes verbum ejus, obedientes voci sermonis ejus.

Benedicite Domino, omnes exercitus ejus, ministri ejus, qui facitis placitum illius.

Benedicite Domino, universa opera ejus, in omnibus locis potestatis ejus: benedic, anima mea, Domino.

13. Quomodo miseretur pater filiorum, misertus est Dominus timentibus se: 14. Quoniam ipse cognovit figmentum nostrum.

Recordatus est quoniam pulvis sumus: 15. Homo, sicut fœnum dies ejus; tanquam flos agri, sic efflorebit.

16. Quoniam spiritus pertransibit in illo, & non subsistet, & non cognoscet ampliùs locum suum.

17. Misericordia autem Domini ab æterno, & usque in æternum super timentes eum.

Et justitia illius in filios filiorum, 18. His qui servant testamentum ejus:

Et memores sunt mandatorum ipsius, ad faciendum ea.

19. Dominus in cœlo paravit sedem suam, & regnum ipsius omnibus dominabitur.

20. Benedicite Domino, omnes Angeli ejus, potentes virtute, facientes verbum illius, ad audiendam vocem sermonum ejus.

21. Benedicite Domino, omnes virtutes ejus: ministri ejus, qui facitis voluntatem ejus.

22. Benedicite Domino, omnia opera ejus, in omni loco dominationis ejus: benedic, anima mea, Domino.

LIBER PSALMORUM.

16. *Spiritus pertransibit*... Ventus levissimus florem illum perflabit. *Non cognoscet*... non cognoscet eum ampliùs locus ejus; Hier. penitùs evanescet.

21. *Virtutes*: exercitus; Idem; sic Angelos vocat.

PSALMUS CIII.

LAUDIS ET ADMIRATIONIS.

Dei opera admirando percurrit, & de iis gratias agit. Disce, Christiane, quâ mente philosophari, ac rerum varietatem, naturamque intueri debeas. Sine titulo in Heb.

VERSIO S. HIERONYMI.

Benedic, anima mea, Domino: Domine, Deus meus, magnifi-

VERSIO VULGATA.

1. Ipsi David.

Benedic, anima mea, Domino: Domine, Deus meus, magnifi-

catus es nimis : gloriâ & decore indutus es.

Amictus luce quasi vestimento : extendens cœlos ut pellem.

Qui regis aquis cœnacula ejus : qui ponis nubes currum tuum : qui ambulas super pennas venti.

Qui facis Angelos tuos spiritus : ministros tuos, ignem urentem.

Qui fundasti terram super basem suam : non commovebitur in seculum & in seculum.

Abysso quasi vestimento operuisti eam : super montes stabunt aquæ.

Ab increpatione tuâ fugient : à voce tonitrui tui formidabunt.

Ascendunt montes, & descendunt campi ad locum quem fundasti eis.

Terminum posuisti, quem non pertransibunt ; nec revertentur ut operiant terram.

Qui emittis fontes in convallibus, ut inter medios montes fluant.

Ut bibant omnia animalia regionum ; & reficiat onager sitim suam.

Super eâ volucres cœli morabuntur ; de medio nemorum dabunt vocem.

Qui irrigas montes de cœnaculis

catus es vehementer.
Confessionem & decorem induisti : 2. Amictus lumine sicut vestimento :
Extendens cœlum sicut pellem :
3. Qui regis aquis superiora ejus.
Qui ponis nubem ascensum tuum : qui ambulas super pennas ventorum.
4. Qui facis Angelos tuos spiritus : & ministros tuos, ignem urentem.
5. Qui fundasti terram super stabilitatem suam : non inclinabitur in seculum seculi.
6. Abyssus, sicut vestimentum, amictus ejus : super montes stabunt aquæ.
7. Ab increpatione tuâ fugient : à voce tonitrui tui formidabunt.
8. Ascendunt montes, & descendunt campi in locum quem fundasti eis.
9. Terminum posuisti, quem non transgredientur : neque convertentur operire terram.
10. Qui emittis fontes in convallibus : inter medium montium pertransibunt aquæ.
11. Potabunt omnes bestiæ agri : expectabunt onagri in siti suâ.
12. Super eâ volucres cœli habitabunt : de medio petrarum dabunt voces.
13. Rigans montes de superioribus

2. *Extendens cœlum sicut pellem :* tam facilè ac tentorium extenditur ; Theod.

3. *Qui tegis aquis superiora ejus :* cœli scilicet, populari sensu sumti ; ὑπερῷα, 70. cœnacula ; Hier. partem superiorem domûs. Allusum ad illud Gen. I. 6. *Fiat firmamentum* (hoc est expansum) *in medio aquarum, & dividat aquas ab aquis :* hoc est, ab aquis inferioribus, illas aquas, quas agris desuper irrigandis fœcundandisque nubes circumferunt. Vide Ps. CXLVI. 8. *Qui ponis nubem ascensum :* currum ; Hier.

4. *Angelos tuos spiritus . . .* Citat Paulus Heb. I. 7. Naturâ suâ spiritus summâ intelligentiâ præditi, imperio quoque divino fiunt ignis urens, promptique ad ulciscendas Dei contumelias ; quâ comparatione potentia illorum ac velocitas designatur. Theodor.

5. *Stabilitatem suam :* basim.

6. *Abyssus . . . amictus ejus :* terræ scilicet quam cingit. *Super montes stabunt aquæ.* Stabant, totâ tellure aquis coopertâ : sed posteà te comminante fugerunt, ac velut trepidæ descenderunt in locum suum, dicente Deo : *Congregentur aquæ in locum unum.* Gen. I. 9. & velut increpante tarditatem.

9. *Convertentur :* revertentur ; Hier.

11. *Expectabunt onagri :* Et reficiat onager sitim suam : Idem.

12. *Super eâ :* super eos montes de quibus ℣. 10. vel juxta fontes. *Petrarum :* nemorum ; Hier.

tuis : de fructu operum tuorum implebitur terra.

Germinans herbam jumentis, & fœnum servituti hominum, ut educat panem de terrâ.

Et vinum lætificat cor hominis ad exhilarandam faciem in oleo : panis autem cor hominis roborat.

Saturabuntur ligna Domini : cedri Libani quas plantavit.

Ibi aves nidificabunt, milvo abies domûs ejus.

Montes excelsi cervis : petra refugium herinaciis.

Fecit lunam per tempora : sol cognovit occubitum suum.

Posuisti tenebras, & facta est nox : in ipsâ movebuntur omnes bestiæ sylvæ.

Leones rugientes ad prædam, & quærentes à Deo escam sibi.

Oriente sole recedent, & in speluncis suis cubabunt.

Egredietur homo ad opus suum, & ad servitutem suam usque ad vesperum.

Quàm multa sunt opera tua, Domine, omnia in sapientiâ fecisti : impleta est terra possessione tuâ.

Hoc mare magnum & latum manibus, ibi reptilia innumerabilia : animalia parva cum grandibus.

suis : de fructu operum tuorum satiabitur terra.

14. Producens fœnum jumentis, & herbam servituti hominum :

Ut educas panem de terrâ, 15. Et vinum lætificet cor hominis :

Ut exhilaret faciem in oleo : & panis cor hominis confirmet.

16. Saturabuntur ligna campi, & cedri Libani, quas plantavit : 17. Illic passeres nidificabunt.

Herodii domus dux est eorum : 18. Montes excelsi cervis : petra refugium herinaciis.

19. Fecit lunam in tempora : sol cognovit occasum suum.

20. Posuisti tenebras, & facta est nox : in ipsâ pertransibunt omnes bestiæ sylvæ.

21. Catuli leonum rugientes, ut rapiant, & quærant à Deo escam sibi.

22. Ortus est sol, & congregati sunt, & in cubilibus suis collocabuntur.

23. Exibit homo ad opus suum, & ad operationem suam usque ad vesperum.

24. Quàm magnificata sunt opera tua, Domine, omnia in sapientiâ fecisti : impleta est terra possessione tuâ.

25. Hoc mare magnum, & spatiosum manibus : illic reptilia, quorum non est numerus,

14. *Producens fœnum jumentis* : ultrò, nec laborantibus : at *herbam servituti hominum* : labori quo terræ excolendæ servili ritu addicuntur. Alii simpliciter ; ad usum hominum.

15. *Vinum lætificet.* En vinum quod lætificet, panem qui confirmet, oleum quod nitescere faciat.

16. *Ligna campi* : ligna Domini : Hier. Vetustæ sylvæ non ab hominibus consitæ, sed jam inde ab orbis initio ipsâ Dei manu.

17. *Herodii domus* . . . milvo abies domûs ejus : Hier. Alii, ciconiæ.

18. *Herinaciis* : alii, cuniculis.

24. *Possessione tuâ* : bonis tuis.

25. *Spatiosum manibus.* Similis locutio Gen. XXXIV. 21. in Heb. ubi 70. vertunt simpliciter latum, spatiosum, ut hic, quod & Vulgata habebat, teste Hier. suppletumque *manibus* ex Theodotione & Aquilâ : quod idem Hier. docet secundùm hebraïcum proprietatem dici metaphoricè : quasi mare expansas manus habeat & in se cuncta suscipiat.

Ibi naves pertranseunt : Leviathan istum plasmasti, ut illuderet ei.

Omnia in te sperant, ut des cibum eis in tempore suo.

Dante te illis colligent : aperiente manum tuam, replebuntur bono.

Abscondes vultum tuum, & turbabuntur : auferes spiritum eorum, & deficient, & in pulverem suum revertentur.

Emittes spiritum tuum, & creabuntur, & instaurabis faciem terræ.

Sit gloria Domini in sempiternum : lætabitur Dominus in operibus suis.

Qui respicit terram, & tremet : tangit montes & fumabunt.

Cantabo Domino in vitâ meâ : psallam Deo meo quamdiù sum.

Placeat ei eloquium meum : ego autem lætabor in Domino.

Deficiant peccatores de terrâ, & impii ultrà non sint : benedic, anima mea, Domino, halleluia.

Animalia pusilla cum magnis :
26. Illic naves pertransibunt.

Draco iste, quem formasti ad illudendum ei : 27. Omnia à te expectant, ut des illis escam in tempore.

28. Dante te illis, colligent : aperiente te manum tuam, omnia implebuntur bonitate.

29. Avertente autem te faciem, turbabuntur : auferes spiritum eorum, & deficient, & in pulverem suum revertentur.

30. Emittes spiritum tuum, & creabuntur, & renovabis faciem terræ.

31. Sit gloria Domini in seculum : lætabitur Dominus in operibus suis.

32. Qui respicit terram, & facit eam tremere : qui tangit montes, & fumigant.

33. Cantabo Domino in vitâ meâ ; psallam Deo meo quamdiù sum.

34. Jucundum sit ei eloquium meũ ; ego verò delectabor in Domino.

35. Deficiant peccatores à terrâ, & iniqui ita ut non sint ; benedic, anima mea, Domino.

26. *Draco iste* : Leviathan, &c. Hier. quo ceti designantur. *Ad illudendum ei* : mari. Cetum formasti, ut in mari luderet.

30. *Emittes spiritum tuum*... Mittis vim tuam quâ omnia sustentantur. Vel : etiam destructa flatu instauras.

Alleluia, hîc additur Heb. quòd Vulg. in sequentem transtulit. Est autem *Hallelu-iah*, laudate Dominum : vox ad cantantes in summâ lætitiâ suscitandos.

PSALMUS CIV. EUCHARISTICUS.

Gratiarum actio pro beneficiis à Deo in populum Israël collatis, ab Abraham usque ad Mosen & introductionem in terram sanctam. Refertur iste Psalmus ad Davidis tempora, I. Par. XVI. 8. *non tamen integer, sed usque ad* ℣. 15.

VERSIO S. HIERONYMI.

CONfitemini Domino, invocate nomen ejus : notas facite populis cogitationes ejus.

VERSIO VULGATA.

Alleluia. (*I. Par. XVI. 8.*)

1. CONfitemini Domino, & invocate nomen ejus ; annuntiate inter Gentes opera ejus.

1. *Gentes* : populis ; Hier. *Opera* : cogitationes : Idem.

Cantate ei, & psallite ei: loquimini in universis mirabilibus ejus.

Exultate in nomine sancto ejus: lætetur cor quærentium Dominum.

Quærite Dominum, & virtutem ejus: quærite faciem ejus jugiter.

Recordamini mirabilium ejus, quæ fecit: signorum & judiciorum oris ejus.

Semen Abraham servi ejus: filii Jacob electi ejus.

Ipse Dominus Deus noster: in universâ terrâ judicia ejus.

Recordatus est in æternum pacti sui: verbi quod præcepit in mille generationes.

Quod pepigit cum Abraham, & juramenti sui cum Isaac.

Et firmavit illud cum Jacob in lege: cum Israël in pactum sempiternum.

Dicens, Tibi dabo terram Chanaan: funiculum hereditatis vestræ.

Cùm essent viri pauci, modici & advenæ in eâ.

Et transierunt de gente in gentem, & de regno ad populum alterum.

Non dimisit hominem ut noceret eis, & corripuit pro eis reges.

Nolite tangere christos meos, & prophetas meos nolite affligere.

2. Cantate ei, & psallite ei; narrate omnia mirabilia ejus.

3. Laudamini in nomine sancto ejus; lætetur cor quærentium Dominum.

4. Quærite Dominum, & confirmamini; quærite faciem ejus semper.

5. Mementote mirabilium ejus, quæ fecit; prodigia ejus, & judicia oris ejus.

6. Semen Abraham servi ejus; filii Jacob electi ejus.

7. Ipse Dominus Deus noster; in universâ terrâ judicia ejus.

8. Memor fuit in seculum testamenti sui; verbi, quod mandavit in mille generationes.

9. Quod disposuit ad Abraham, & juramenti sui ad Isaac.

10. Et statuit illud Jacob in præceptum, & Israël in testamentum æternum;

11. Dicens; Tibi dabo terram Chanaan, funiculum hereditatis vestræ.

12. Cùm essent numero brevi, paucissimi & incolæ ejus.

13. Et pertransierunt de gente in gentem, & de regno ad populum alterum.

14. Non reliquit hominem nocere eis, & corripuit pro eis reges.

15. Nolite tangere christos meos, & in prophetis meis nolite malignari.

3. *Laudamini*: Exultate: Idem.

6. *Servi*: genitivo casu. *Electi* (nominativo plurali.) Vos Deum laudate.

12. *Incolæ ejus.*: advenæ in eâ: Hier. Abraham enim & Isaac & Jacob cum liberis quasi exteri in Chanaanitide habitabant.

14. *Reges*: Pharaonem & Abimelech. Gen. XII. &c.

15. *Christos*: Patriarchas, non unctione carnali, sed Spiritu sancto unctos: qui locus valet adversùs Judæos qui Jesum negabant Christum, quòd carnali unctione caruisset. Comm. Hier. Ideò autem Christi sive uncti dicuntur, quòd essent & sacerdotes & reges: summâ quippe potestate præditi, nullique obnoxii: hinc fœdera æquo jure pacta cum regibus: hinc bella suscepta & quidem nutu suo, auspiciis, ut aiunt, suis. Gen. XIV. XXI. Hinc Hethæi ad Abrahamum: *Audi nos, Domine: Princeps Dei es apud nos*: Ibid. XXIII. 6. nemini obnoxius, nisi Deo. Quo jure Isaacus & Jacobus usi sunt. Gen. XXVI. &c. Ad hæc Prophetæ erant: ut hîc & Gen. XX. 7. quos omnes titulos unum Christi nomen complectitur Christi autem dicuntur, in typo Christi ipsius ab eis orituri: hîc & definit Ps. in Par.

Et vocavit famem super terram: omnem virgam panis contrivit.

Misit ante faciem eorum virum: in servum venumdatus est Joseph.

Afflixerunt in compede pedes ejus: in ferrum venit anima ejus.

Usque ad tempus donec veniret sermo ejus: eloquium Domini probavit eum.

Misit rex, & solvit eum: princeps populorum, & dimisit illum.

Posuit eum dominum domûs suæ, & principem in omni possessione suâ.

Ut erudiret principes ejus secundùm voluntatem suam, & senes ejus sapientiam doceret.

Et ingressus est Israël Ægyptum, & Jacob advena fuit in terrâ Cham.

Et crescere fecit populum suum nimis, & roboravit eum super hostes ejus.

Convertit cor eorum ut odio haberent populum ejus, ut dolosè agerent contra servos illius.

Misit Moysen servum suum: Aaron, quem elegit sibi.

Posuit in eis verba signorum suorum, & portentorum in terrâ Cham.

Misit tenebras, & contenebravit: & non fuerunt increduli verbis ejus.

Commutavit aquas eorum in sanguinem, & occîdit pisces eorum.

Ebullivit terra eorum ranas, in cubilibus regum eorum.

16. Et vocavit famem super terram, & omne firmamentum panis contrivit.

17. Misit ante eos virum; in servum venumdatus est Joseph.

18. Humiliaverunt in compedibus pedes ejus; ferrum pertransiit animam ejus, 19. Donec veniret verbum ejus.

Eloquium Domini inflammavit eum:

20. Misit rex, & solvit eum; princeps populorum, & dimisit eum.

21. Constituit eum dominum domûs suæ, & principem omnis possessionis suæ.

22. Ut erudiret principes ejus sicut semetipsum, & senes ejus prudentiam doceret.

23. Et intravit Israël in Ægyptum, & Jacob accola fuit in terrâ Cham.

24. Et auxit populum suum vehementer, & firmavit eum super inimicos ejus.

25. Convertit cor eorum ut odirent populum ejus, & dolum facerent in servos ejus.

26. Misit Moysen servum suum; Aaron, quem elegit ipsum.

27. Posuit in eis verba signorum suorum, & prodigiorum in terrâ Cham.

28. Misit tenebras, & obscuravit; & non exacerbavit sermones suos.

29. Convertit aquas eorum in sanguinem, & occîdit pisces eorum.

30. Edidit terra eorum ranas, in penetralibus regum ipsorum.

16. *Firmamentum panis:* baculum: sustentaculum: panem quo sustentamur.

18. *Animam ejus:* pro personâ ejus: anima: 70. In infernum venit anima ejus: Hier. ipse in vincula missus est.

19. *Donec veniret verbum ejus:* donec implerentur Josephi vaticinia de pincernâ & pistore. Gen. XL. *Inflammavit:* probavit: Hier. quasi in igne: tot immissis calamitatibus.

23. *In terrâ Cham:* Ægypto: idem infrà 27. Ps. LXXVII. 51.

28. *Et non exacerbavit:* non fuerunt increduli; Hier. Moses & Aaron.

29. 30. *Aquas eorum:* Ægyptiorum.

Dixit, & venit musca omnimoda, ciniphes in universis terminis eorum.

Dedit pluvias eorum grandinem, ignem flammantem in terrâ eorum.

Et percussit vineam eorum, & ficum eorum, & confregit lignum finium eorum.

Dixit, & venit locusta, & bruchus, cujus non erat numerus.

Et comedit omne fœnum terræ eorum, & devoravit fructum terræ eorum.

Et percussit omne primogenitum in terrâ eorum, primitias universi partûs eorum.

Et eduxit eos cum argento & auro, & non erat in Tribubus eorum infirmus.

Lætata est Ægyptus cùm egrederentur; quoniam irruerat terror eorum super eos.

Expandit nubem in tentorium, & ignem, ut luceret nocte.

Petierunt, & adduxit ortygometram, & pane cœli saturavit eos.

Aperuit petram, & fluxerunt aquæ, concurrerunt in aridis flumina.

Quia recordatus est verbi sancti sui, cum Abraham servo suo.

Et eduxit populum suum in lætitiâ, laudantes electos suos.

Et dedit eis terras Gentium, & laborem Tribuum possederunt.

Ut custodirent ceremonias ejus, & leges ejus servarent, Halleluia.

31. Dixit, & venit cœnomyïa, & ciniphes in omnibus finibus eorum.

32. Posuit pluvias eorum grandinem; ignem comburentem in terrâ ipsorum.

33. Et percussit vineas eorum, & ficulneas eorum, & contrivit lignum finium eorum.

34. Dixit, & venit locusta, & bruchus, cujus non erat numerus;

35. Et comedit omne fœnum in terrâ eorum, & comedit omnem fructum terræ eorum.

36. Et percussit omne primogenitum in terrâ eorum; primitias omnis laboris eorum.

37. Et eduxit eos cum argento & auro, & non erat in Tribubus eorum infirmus.

38. Lætata est Ægyptus in profectione eorum; quia incubuit timor eorum super eos.

39. Expandit nubem in protectionem eorum, & ignem, ut luceret eis per noctem.

40. Petierunt, & venit coturnix, & pane cœli saturavit eos.

41. Dirupit petram, & fluxerunt aquæ; abierunt in sicco flumina.

42. Quoniam memor fuit verbi sancti sui, quod habuit ad Abraham puerum suum.

43. Et eduxit populum suum in exultatione, & electos suos in lætitiâ;

44. Et dedit illis regiones Gentium, & labores populorum possederunt.

45. Ut custodiant justificationes ejus, & legem ejus requirant.

37. *Eduxit eos :* Israëlitas.
38. *Timor eorum :* Israëlitarum. *Super eos :* Ægyptios.
39. *In protectionem eorum :* ut tegeret eos.

41. *Abierunt in sicco...* flumen in Deserto decucurrit.
45. *Ut custodiant,..* Eò enim tot beneficia pertinebant.

Moab lebes pelvis meæ : super Idumæam projiciam calceamentum meum : cum Philisthiim fœderabor.

Juda rex meus : 10. Moab lebes spei meæ.

In Idumæam extendam calceamentum meum ; mihi alienigenæ amici facti sunt.

Quis deducet me in civitatem munitam ? quis deducet me usque in Idumæam ?

11. Quis deducet me in civitatem munitam ? quis deducet me usque in Idumæam ?

Nonne tu, Deus, qui projeceras nos, & non exieras Deus in exercitibus nostris ?

12. Nonne tu, Deus, qui repulisti nos, & non exibis, Deus, in virtutibus nostris ?

Da nobis auxilium in tribulatione ; vana est enim salus ab homine.

13. Da nobis auxilium de tribulatione, quia vana salus hominis.

In Deo erimus fortes, & ipse conculcabit hostes nostros.

14. In Deo faciemus virtutem, & ipse ad nihilum deducet inimicos nostros.

PSALMUS CVIII.

INCREPATORIUS ET PROPHETICUS.

In Achitophel ; typicè in Judam pari cum Achitophel suspendio infamem. II. Reg. XVII. 23. *cui etiam multi versus propriè conveniunt, præter octavum à Petro de ipso expositum.* Act. I. 20. *atque etiam in Judæos Judæ proditoris assectas & incentores. Theodor.*

VERSIO S. HIERONYMI.

Victori, David Psalmus.

DEus, laudabilis mihi, ne taceas. Quia os impii & dolosi contra me apertum est : locuti sunt de me linguâ mendacii.

Verbis odii circumdederunt me, & expugnaverunt me frustrà.

Pro eo quòd eos diligebam, ad-

VERSIO VULGATA.

1. In finem, Psalmus David.

2. DEus, laudem meam ne tacueris : quia os peccatoris & os dolosi super me apertum est.

3. Locuti sunt adversùm me linguâ dolosâ, & sermonibus odii circumdederunt me, & expugnaverunt me gratis.

4. Pro eo ut me diligerent, de-

2. *Laudem meam :* laudis meæ : Heb. Deus, qui es laus mea : vel Deus, laudum mearum argumentum : unde Hier. Deus, laudabilis mihi. *Os peccatoris :* impii : Heb. *& dolosi :* duo designantur : fortè Absalom impius, & Achitophel dolosus. *Super me apertum est.* Jactabant enim in vulgus à Davide nullam æqui bonique haberi rationem : quippe dicente Absalomo : *Non est qui te audiat constitutus à Rege.* II. Reg. XV. 3. Sic sollicitabant corda virorum Israël, ibid. 6. 12. Semeï quoque cædem Saulis Davidi imputabat. ibid. XVI. 7. 8. his odia incendebant. Hæc autem cecinit David spirituali sensu in personá Christi à Judæis impetiti omnimodis blasphemiis.

4. *Pro eo ut me . . .* Pro eo quòd eos diligebam : Hier. Heb. 70. Nota preces pro inimicis : quá de re vide Præf. n. 16.

LIBER PSALMORUM.

verſabantur mihi ; ego autem orabam.
Et poſuerunt contra me malum pro bono, & odium pro dilectione meâ.
Conſtitue ſuper eum impium, & Satan ſtet à dextris ejus.
Cùm fuerit judicatus, exeat condemnatus ; & oratio ejus ſit in peccatum.
Fiant dies ejus parvi : epiſcopatum ejus accipiat alter.
Sint filii ejus pupilli, & uxor ejus vidua.

trahebant mihi : ego autem orabam.
5. Et poſuerunt adversùm me mala pro bonis, & odium pro dilectione meâ.
6. Conſtitue ſuper eum peccatorem, & Diabolus ſtet à dextris ejus.
7. Cùm judicatur, exeat condemnatus ; & oratio ejus fiat in peccatum.
8. * Fiant dies ejus pauci, & epiſcopatum ejus accipiat alter.
9. Fiat filii ejus orphani, & uxor ejus vidua.

5. *Pro dilectione meâ ;* quâ eos diligebam
6. *Conſtitue ſuper eum peccatorem :* Satanam ipſum de quo ſubdit : *Diabolus :* Heb. Satan, Tentator, à quo primùm in ſcelus, deinde & in laqueum adigatur : rectè : nam, ut ait Joannes XIII. 27. *Poſt bucellam introivit in eum Satanas.* Theodor. *Super eum.* Jam in ſcelerum incentorem ſermo convertitur, ac ſub imprecationis, maledictique ſpecie, prophetia componitur. Chr.
8. *Epiſcopatum :* Curam, officium : Judæ Apoſtolatum, Petro interprete.

Hæc diſſertatio excerpta eſt à calce Librorum Salomonis, pag. 641. Edit. ann. 1693.

* *Fiant dies ejus pauci*, &c. [Hùc etiam revocandi ỷ. 17. & 19. Pſ. XXI. & ỷ. 22. Pſal. LXVIII.

Theodorus Mopſueſtenus non eſt veritus hos verſus ita interpretari, ut ad Davidem propriò, ad Chriſtum verò & Chriſti res ex eventu, tranſlatitiè & accommodatitiè pertinerent. Primum ergo illud, *Foderunt manus meas*, ſic exponebat : omnia perſcrutabantur, & quæ agebam, & quæ conabar : ex tranſlatione eorum, qui per effoſſionem ſcrutari, quæ in profundo ſunt, tentant. Illud verò : *dinumeraverunt omnia oſſa mea :* ſic : totius meæ fortitudinis ac ſubſtantiæ detentores facti, omnia mea numero ſubjiciebant : (tanquam in cenſum referebant :) unde illud : *diviſerunt ſibi veſtimenta mea :* ita interpretabatur. Quoniam Abſalom jure belli Metropolim ingreſſus, omnes res regias obtinuit, patris etiam inquinato cubili, expilatis ac vaſtatis rebus atque etiam veſtibus, forte diviſionem faciens. Jam illud, *dederunt in eſcam meam fel*, quod eidem Davidi amara & inſuavia omnia intuliſſent ; quo etiam more detorquebat quæ de Pſalm. CVIII. in Judam Petrus verterat : Act. I. 20. & pſalmi XV. præclarum vaticinium de reſurrectione Chriſti, ut ad eum locum diximus. Hæc igitur cùm audiſſet quinta Synodus collatione IV. & proſcripſit & horruit : Vigilius quoque Papa in ſuo conſtituto anathemate damnavit qui iſta prædicarent, imprimis qui illud : *Diviſerunt ſibi veſtimenta mea :* de Chriſti membris (adde etiam typis) non autem ſpecialiter de ipſo capite Chriſto prædicta, & in ipſo non credit eſſe completa. Ex Theodori capitulis XXI. XXII. & ſeqq.

Nunc prudenti lectori æſtimandum relinquo, an non partem maximam hujus ſpiritûs duxerit, qui iſtud, *Diviſerunt ſibi veſtimenta mea*, docet in Davide intelligendum metaphoricè, id eſt, fortunâs meas ut confiſcatas, inter ſe partiti ſunt. Grotius in hunc locum ; quæ interpretatio profectà eſt ab illâ, quam ſecutus Theodorus à Catholicis Patribus refutatus eſt.

Neque eâ ſpecie ſe excuſet quòd hæc Chriſto propriè, Davidi metaphoricè ac per tranſlationem aptet : ſi enim ejuſmodi eſt illa tranſlatio, quales ſunt aliæ à pravis interpretibus per vim in orationem intruſæ, ne memoratu quidem digna : ſin autem verè loco congruat, quo ritu tot ac tantæ in orationem incurrunt, profectò vacat illa ſpecialis prædictio de Chriſto, quam Vigilius Papa, aliique aſſerebant, nullâque certâ probatione nititur.

Neque ibi res conſiſtet : vide enim quàm accuratè hæc Joannes diſtinxerit : milites

Instabiles vagentur filii ejus, & mendicent, & quærantur in parietinis suis.

10. Nutantes transferantur filii ejus, mendicent, & ejiciantur de habitationibus suis.

10. *Nutantes transferantur* . . . Instabiles vagentur. *Ejiciantur de habitationibus suis.* Quærant (victum) in ruinis suis: Heb. Quæ Judæis mirum in modum congruunt.

è vestimentis fecisse quatuor partes, unicuique militi partem: de tunicâ verò inconsutuli consultò dixisse: *Non scindamus eam:* Joan. XIX. 23. 24. Id ergo partiendi, ac sortiendi discrimen, si in Davide inveniunt, promant: si fingunt ad libidinem, eo certè exemplo, ac semel admissâ translationis, quantumvis vanæ & ad arbitrium, licentiâ, nec illud erit intactum, quod nec ipse Grotius violare est ausus: *Foderunt manus meas & pedes meos.* Si enim violentior videtur Theodori Mopsuesteni expositio, non deerunt commodiores figuræ sermonis, qualis illa fuerit: me viribus destitutum reliquerunt, quasi suffossis pedibus ac manibus: aliæque ejusmodi quascumque comminisci ingeniorum periculosa prurigo ausa fuerit. Fateantur ergo nihil à se inventum in Davidis rebus, quod hujus loci expleat veram nativamque sententiam, quantumvis obtorto collo ad eum traxerint, atque omnino Davidem ita, ex Christi personâ, hæc omnia cecinisse, ut in nullum alium verè convenire possint.

Quod ad illud: *In siti meâ potaverunt me aceto:* peccavit gravissimè Theodorus, qui hæc ex eventu Christo accommodata esse dixerit: cùm legeret in Evangelio Christum ipsum exhaustis viribus jam jam expiraturum, & hæc animo providisse, & ut implerentur consultò dixisse, *Sitio*, & porrectum acetum leviter delibasse, ut vaticinio non siti satisfecisse videretur, & inclamasse postea illud, *Consummatum est:* quo hoc totum deditâ operâ factum esse claruit, attestante Joanne factum, *ut consummaretur Scriptura:* Joan. XIX. 28, 29, 30. Ergo Theodorus palam in Christum reus; sed an nostri innocentes, qui Christum quidem ipsum viderint deditâ operâ in executionem vaticinii composuisse actus, eosque selegisse, qui verbis Davidicis, non aliis aptarentur: vatem verò ipsum, seu potiùs Spiritum sanctum non etiam selegisse & composuisse verba quæ in Christi actus ita convenirent, ut nemo sanus aliò detorquere posset?

Nec sum nescius probatos interpretes, etiam Muisium nostrum in hunc Davidis locum ad allegoriam confugisse, ex similibus locis in quibus Deus populum suum felle & absynthio potasse referatur. Jerem. VIII. 14. IX. 15. XXIII. 15. Thren. III. 15. 19. Reperio tamen eumdem Muisium, pensitatis circumstantiis victum, scripsisse, *Corrige id quod dixi, allegoricam esse locutionem in hoc versu:* eò quòd reverà & ad literam conveniret Christo, nec immerito se se ipse reprehendit: non enim si Jeremias locis allegatis, metaphoricè, seu potiùs proverbialiter dixerit: *potum dabo eis aquam fellis:* aut: *cibabo eos absynthio, & potabo eos felle:* aut denique: *recordare paupertatis meæ, absynthii & fellis*, &c. ideò omnia ejus generis in metaphoras, aut etiam in proverbia solvi oportebit: imo verò contrà, habent illæ metaphoræ proverbiales, statas ac veluti consecratas voces suas: nec in allegatis locis *acetum* legimus, sed fel, sed absynthium: nec in ejusmodi proverbialibus, aceto absynthium commutare, aut acetum felli jungere liceat, nullo ejus rei exemplo.

Jam si nos adigas ad metaphoras, non illæ confingendæ erant ad arbitrium, ut jam monuimus: sed scrutandum ex contextu quid translatitiè, quid propriè sonet; nec tu, si vel maximè volueris, id ab animo tuo extorquebis umquam, ut credas reipsâ collectam absynthii & fellis tantam vim, quanta universo populo pascendo suffecerit. Ergo hic è re nata ac necessariò metaphora admittenda est: homini verò singulari ex inimicorum odio verè ingestum acetum in os, adeo non est impossibile ut Christo contigerit. Tum in hoc Davidis loco omnia ad proprietatem spectant: *In conspectu tuo sunt omnes qui tribulant me: improperium expectavit cor meum & miseriam: sustinui qui simul contristaretur, & non fuit: & qui consolaretur, & non inveni:* Ps. LXVIII. 21. Ut tantæ crudelitati nihil esset propius, quàm ut acetum quoque sitienti propinarent ad contumeliam, ℣. 22. nec, si res eventura erat, aliis vocabulis David uteretur. Omninò enim quantumcumque metaphoras commi-

Scrutetur exactor universa quæ habet; & diripiant alieni labores ejus.

11. Scrutetur fœnerator omnem substantiam ejus; & diripiant alieni labores ejus.

11. *Scrutetur*... Illaqueat: Heb. Pignori capiat.

---

misci velis, fel aliquando fel erit, & acetum, acetum. Favent circumstantiæ, & vim proprietatis intendunt: primum illud, *in siti meâ*, quod loci ex Jeremiâ citati non habent, & ad metaphoram nihil, ad personæ statum designandum, facit plurimum; tum ipsum acetum, non ab aliis propheticis locutionibus mutuatum est, sed hic studiosè positum; denique observanda est ejusdem aceti cum felle conjunctio, quam non consuetudo sermonis induxerit, ut vidimus, sed ipsa historiæ veritas. Etsi enim Christus non simul aceto, ac felle potus, cùm tamen ageretur in crucem, *vinum dederunt ei bibere cum felle mistum*: Matth. XXVII. 34. Quæ licet separatim gesta, vatem tamen simul vidisse, & in unum collegisse nihil prohibet, ut oculis subjiceret injuriæ cumulum, & sine more modoque exacerbata odia. Nec si escam fellis non potum propheta memoravit, ideò literam abjicere cogimur; rectè enim notant interpretes, Genebrardus imprimis, fel, quia crassius, comestibilibus potiùs assignatum: neque ad has verborum minutias vaticinia exigere deceat; cùm de summâ ipsâ constet, felque & acetum in os Christi oggesta, & propheta cecinerit, & Evangelistæ retulerint.

Jam ultimum locum: *Episcopatum ejus accipiat alter*: Psal. CVIII. qui ad Doëg Idumæum, ad Achitophelem, ad alios quosvis referunt, non satis assequuntur quid vates, quid Petrus egerit vaticinium commemorans: Act. I. 20. Non enim id agebat Petrus, ut Judam proditorem à Davide prænuntiatum approbaret: id factum Matt. XXVI. 23. Joan. XIII. 18. dicente Christo, *Qui intingit mecum manum in paropside, hic me tradet*; quo indicio designare voluit proditorem, adhibito etiam loco Psal. XL. 10. *Qui manducat mecum panem, levabit contra me calcaneum suum*: hæc de traditore Christus. Petrus autem in eo erat, non ut ejus proditionem commemoraret, sed ut ex Prophetâ doceret, alterum in ejus locum eligi oportere: Act. I. 16. quam ad rem institutum erat illud: *Episcopatum ejus accipiat alter*. Psal. CVIII. 8. Unde etiam infert Petrus: *Oportet ergo ex his viris testem resurrectionis nobiscum fieri unum ex istis*. Act. I. 21. 22. Non ergo ad exponendum Davidis locum requirendus erat aut Doëg Idumæus, aut Achitophel, aut alius quivis vitâ spoliatus, aut loco motus, de cujus successore scriptura non curet; sed omninò erat ostendendus aliquis in mortui, aut amoti locum substitutus, adeo memoratu dignus, ut de illo à Davide singulare vaticinium ederetur; quod Petrus quidem fecit; nostri nihil aliud quàm adversùs Petrum litigant.

Neque tamen refugiemus si præfractè velint, quin illud ad Davidis res utcumque trahi possit. Quod autem illud singulari numero, *Episcopatum seu præfecturam ejus*: in præfecturas vertunt plurali numero adversùs literæ fidem, id eò spectare pertendimus, ut vaticinii sensus à Petro prolatus, & ab Apostolico cœtu comprobatus, in ipsâ interpretatione non modò obliteretur, verùm etiam penitùs excludatur.

Hæc igitur sunt quibus tuenda suscepimus Davidica vaticinia de præcipuis Christi mysteriis; nempe quòd sit verè Christus, & Dei filius; quod Deus, quòd passus his & his circumstantiis in Evangelio memoratis; quòd resurrexerit, & in cœlum ascenderit: quæ si ambiguis & in geminos sensus inflectendis vocibus prænuntiata sunt, hæreamus necesse est velut in bivio: frustrà jactaveris in vaticiniis Spiritûs sancti mentem in Christum intentam, si in eam intentionem idonea verba destituant, vacillabit sermo propheticus, quem ipsâ visione transfigurati Christi, & è cœlo delapsâ voce, firmiorem Petrus asseruit. II. Pet. I. 17. 18. 19. Quibus verbis constat prophetica oracula, quoad probandi vim, ipsis etiam miraculis iisque maximis, esse anteposita, nec immeritò, quæ enim ex miraculis existit probatio, ea sensuum sæpe fallacium, ac testium irreprehensibilium quidem, sed tamen hominum relatione nititur; quæ autem ex prædictionibus, unâ Dei præscientiâ, quo nullum est evidentius & ineluctabilius divinitatis argumentum. Hinc Petrus prophetias lucernæ latenti in caliginoso loco

Non sit qui ejus misereatur ; nec qui clemens sit in pupillos ejus.

Fiat novissimum ejus interitus ; in generatione alterâ deleatur nomen ejus.

Redeat in memoriam iniquitas patrum ejus apud Deum, & iniquitas matris ejus non deleatur.

Sint contra Dominum semper, & intereat de terrâ memoria eorum :

Eò quòd non est recordatus facere misericordiam : & persecutus est virum inopem, & pauperem, & compunctum corde ut interficeret.

Et dilexit maledictionem, quæ veniet ei ; & noluit benedictionem, quæ elongabitur ab eo.

Et indutus est maledictione, quasi vestimento suo, & ingreditur quasi aqua in viscera ejus, & quasi oleum in ossa ejus.

12. Non sit illi adjutor ; nec sit qui misereatur pupillis ejus.

13. Fiant nati ejus in interitum : in generatione unâ deleatur nomen ejus.

14. In memoriam redeat iniquitas patrum ejus in conspectu Domini, & peccatum matris ejus non deleatur.

15. Fiant contra Dominum semper, & dispereat de terrâ memoria eorum : 16. Pro eo quòd non est recordatus facere misericordiam ;

17. Et persecutus est hominem inopem, & mendicum, & compunctum corde mortificare.

18. Et dilexit maledictionem, & veniet ei, & noluit benedictionem, & elongabitur ab eo.

Et induit maledictionem sicut vestimentum, & intravit sicut aqua in interiora ejus, & sicut oleum in ossibus ejus.

13. *Nati ejus* : posteritas ejus : Heb. *Generatione unâ.* Alterâ : Heb.

14. *In memoriam redeat iniquitas patrum* : qui clamaverunt : *Sanguis ejus super nos, & super filios nostros.* Matth. XXVII. 25.

15. *Contra Dominum* ... De peccatis loquitur, de quibus versu præcedenti : cæterùm peccata remissa, non jam contra Dominum sive coram Domino, velut adversâ facie, sed post tergum ejus ; ut est in Cantico Ezechiæ : Is. XXXVIII. 17.

17. *Hominem inopem* : Davidem ejectum. *Compunctum* : attritum, afflictum.

comparat, ibid. At nostri, si Deo placet, hujus lucis evidentiam in conjecturas vertunt, ac per lubricos sensus eludunt de præcipuis etiam Christi rebus luculentissima testimonia Prophetarum ; ut vix quidquam in iis sit, quod disertè ac propriè Christum sonet. Nos autem quantùm in nobis est, ista non patimur : ne Judæis utique ad Ecclesiam aliquandò redituris viam obstruamus ; Christianis verò auferamus singulare fidei firmamentum, quo se cum prophetis idem credere, fidemque suam in antiquis scripturis non modò adumbratam, verùm etiam certissimè approbatam esse profitentur. Itaque quod bonos omnes probaturos speramus, pro nostrâ facultate castigare conamur ingeniorum lasciviam : quam etiam ipse Grotius sentiebat cùm diceret : Scripturas interpretandi libertas, quæ nunquam tanta fuit, quanta in hoc seculo, repagulis quibusdam coërcenda est : Append. epist. 622. Et his quidem repagulis, quàm ipse indiguerit, credo fateretur, si viveret, nunc verò post eum, eoque maximè autore, gliscit licentia : id quidem ideò quòd Patres, quòd antiquos Interpretes fere negligant : quòd alienos ab Ecclesiâ magis audiant ; quòd ex Catholicis tractatoribus pessima quæque corradant ; hìs se tutos putent : cùm in his quæ fidei fulcimenta spectant, ad Patres potiùs recurrendum sit, neque omnia reponenda in recentiorum arbitriis, quorum pars melioribus sua sequius dicta rependerit, pars à reprehensione, pace eorum dixerim, suâ se ignobilitate tueatur.

LIBER PSALMORUM.

Sit ei quasi pallium quo circumdatur, & quasi cingulum, quo semper accingitur.

Hæc est retributio his qui adversantur mihi à Domino, & qui loquuntur malum contra animam meam.

Tu autem, Domine Deus, fac mecum propter nomen tuum; quoniam bona est misericordia tua, libera me.

Quoniam egenus & pauper sum, & cor meum vulneratum est intrinsecùs.

Quasi umbra cùm inclinatur, abductus sum, & excussus quasi locusta.

Genua mea vacillaverunt à jejunio, & caro mea immutata est absque oleo.

Et ego factus sum opprobrium ei, videntes me moverunt caput suum.

Adjuva me, Domine Deus meus: salva me secundùm misericordiam tuam.

Et sciant quoniam manus tua hæc: tu, Domine, fecisti eam.

Maledicent illi, & tu benedices; restiterunt, & confundentur; servus autem tuus lætabitur.

Induantur adversarii mei confusione, & operiantur quasi vestimento, confusione suâ.

Confitebor Domino vehementer in ore meo, & in medio populorum laudabo eum.

Quoniam stabit à dextris pauperis, ut salvet à judicibus animam ejus.

19. Fiat ei sicut vestimentum quo operitur, & sicut zona, quâ semper præcingitur.

20. Hoc opus eorum qui detrahunt mihi apud Dominum, & qui loquuntur mala adversùs animam meam.

21. Et tu, Domine, Domine, fac mecum propter nomen tuum; quia suavis est misericordia tua.

Libera me, 22. Quia egenus & pauper ego sum, & cor meum conturbatum est intra me.

23. Sicut umbra cùm declinat, ablatus sum, & excussus sum sicut locustæ.

24. Genua mea infirmata sunt à jejunio, & caro mea immutata est propter oleum.

25. Et ego factus sum opprobrium illis: viderunt me, & moverunt capita sua.

26. Adjuva me, Domine Deus meus; salvum me fac secundùm misericordiam tuam.

27. Et sciant quia manus tua hæc, & tu, Domine, fecisti eam.

28. Maledicent illi, & tu benedices, qui insurgunt in me, confundantur; servus autem tuus lætabitur.

29. Induantur qui detrahunt mihi, pudore, & operiantur sicut diploïde, confusione suâ.

30. Confitebor Domino nimis in ore meo, & in medio multorum laudabo eum.

31. Quia astitit à dextris pauperis, ut salvam faceret à persequentibus animam meam.

20. *Hoc opus eorum.* Hæc est retributio: &c. Hier. *Apud Dominum:* à Domino: Idem.

22. *Conturbatum:* vulneratum: Idem.

23. *Sicut locustæ:* timida & vaga animalia.

24. *Immutata est propter oleum:* emaciata est à pinguedine: Heb. Macilenta facta est.

27. *Manus tua hæc:* hoc: Hebraïsmus: hæc res à manu tuâ, à potentiâ tuâ est. *Eam:* illud.

28. *Maledicent:* hi quidem maledicent, at tu benedices.

29. *Diploïde:* vestimento: Hier. Diploïs autem pallium duplicatum: quâ similitudine confusionem hostium exaggerari, ac veluti duplicari petit. Comm. Hier.

30. *Nimis:* vehementer: Idem.

31. *A persequentibus:* Hier. A judicibus animam ejus: pauperis scilicet. A judicibus autem, hoc est, ab optimatibus: sive à potentibus inimicis, qui se ejus judices esse statuebant; de ejus sorte decernebant.

PSALMUS CIX. PROPHETICUS.

Totus de Christo, ipso docente & consentientibus Judæis. Matt. XXII. 44. *Nec abnuunt antiqui magistri Hebræorum, nec etiam recentiores, quos vide recensitos in Synopsi Criticorum.*

VERSIO S. HIERONYMI.

Psalmus David.

DIxit Dominus Domino meo, Sede à dextris meis: donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum.

VERSIO VULGATA.

1. Psalmus David.

* DIxit Dominus Domino meo: Sede à dextris meis: Donec ponam inimicos tuos, scabellum pedum tuorum.

1. *Dominus Domino meo... Jehovah ladoni:* Heb. Quo ex loco ipse Christus sic infert: *Si ergo David vocat eum Dominum, quomodo filius ejus est?* Matt. XXII. 45. Non ergo de Ezechiâ, non de Zorobabele, non de aliis quibusvis intelligendus Psalmus, quos profectò David, tantus rex, eorumque pater, dominos non vocasset: sed de eo dicitur, qui est *Dominus dominantium:* Apoc. XIX. 16. Nec nocet Christi divinitati, quòd hîc dicatur Dominus, non illo arcano, sed inferiore vocabulo *Adonaï*; cùm & ipse Deus ita appelletur ℣. 5. & hic, de Christo ut homine, sermo habeatur; neque David quemquam vocasset Dominum suum, nisi Deum. *Sede à dextris meis:* licet dignitatis gradus non sit, ubi plenitudo divinitatis est: tamen ideò ad dexteram sedet filius, non quò præferatur Patri, sed ne in inferno esse credatur. Amb. hic. *Donec ponam...* An igitur dejectis hostibus, à dexterâ discessurus est? imo Paulo interprete: *In sempiternum sedet in dexterâ Dei: de cetero expectans donec ponantur inimici ejus scabellum pedum ejus:* Heb. X. 12. 13. Vide etiam in hunc locum I. Cor. XV. 25. Heb. I. 13.

* DIXIT *Dominus* (Jehova) *Domino meo:* (Ladoni) vulgari vocabulo, tanquam hero; tanquam regi; sed rerum consecutio facit, ut sublimiore sensu intelligi oporteat, atque omninò de eo qui & ipse sit Deus; cùm præsertim ℣. 5. hujus ipsius psalmi, Deus ipse hâc voce appelletur: *Dominus à dextris tuis:* Heb. Adonaï: unde Christus: *David ergo Dominum illum vocat, & quomodo filius ejus est?* Luc. XX. 44. Præclarè Chrysostomus adversus Judæos V. *Non dicit hoc Esaias, nec Jeremias, nec quisquam alius privatæ conditionis, sed ipse rex,* (addiderim ipse David parens) *ut intelligeret eum, qui loquitur, ejus esse dignitatis, qui non hominem, dominum suum appellare possit, sed Deum solum. Sede à dextris meis:* præcipuo honoris loco ad ipsum Dei solium: in cœlis ipsis scilicet: quod ille apud Isaiam XIV. 13. 14. perversè imitatus dicebat: *In cœlum conscendam: super astra Dei exaltabo solium meum: similis ero Altissimo.* Quod ergo ille sibi per jactantiam, id Deus Christo verè tribuit. Unde Petrus: *Non enim David ascendit in cœlum: dixit autem ipse: Dixit Dominus Domino meo, Sede à dextris meis:* Act. II. 34. Non sibi constat Grotius qui victus hoc loco in Acta sic habet, ut suprà retulimus: David non est evectus in cœlum: quare verba psalmi CX. in ipsum congruere non possunt, at in psalmum ipsum aliò flexit, *Sede à dextris meis:* securus esto fiduciâ mei auxilii: qui sensus nihil habet humanâ conditione altius: cùm tamen nullum proferat hujus locutionis exemplum, imò scripturæ, cùm aliquem tutum præstare volunt, non eum in dextris Dei, sed Deum à dextris ejus collocent: hic ℣. 5. *Dominus à dextris tuis:* Ps. XV. 8. *à dextris est mihi ne commovear.* Neque ullus interpretum etiam Judæorum illud, *Sede,* & illud, *à dextris,* ad aliud, quàm ad honorificentiam retulit.

Hæc dissertatio excerpta est à calce Librorum Salomonis, pag. 636. Edit. ann. 1693.

LIBER PSALMORUM.

Virgam fortitudinis tuæ emittet Dominus ex Sion : dominare in medio inimicorum tuorum.

2. Virgam virtutis tuæ emittet Dominus ex Sion : dominare in medio inimicorum tuorum.

2. *Virgam virtutis :* fortitudinis : Hier. *Ex Sion :* Imperium ac prædicatio Christi à Jerusalem ordietur. *De Sion exibit lex :* Isa. II. 3. Incipientibus ab Jerusalem discipulis : Luc. XXIV. 47. atque inde ad orbis extrema profecturis.

3. *Tecum principium :* tecum est principatus, sive imperium : tibi innatum est ac proprium, ut regnes, quemadmodum ad hunc locum diximus in psalmorum notis. Neque refugimus illud ex Hebræo ab Hieronymo quoque agnitum : populi tui spontanei, seu promtè obsequentes. *In die virtutis*, sive fortitudinis (exerendæ in hostes) ut vertit Hieronymus : sive etiam *exercitûs* (expediti ad prælium) vide etiam notas nostras, ut & in illud quoque : *in splendoribus sanctorum : ex utero ante luciferum genui te.* Hunc locum Patres omnes, & Catholici omnes melioris notæ ad æternum ac divinum Christi ortum referunt. Justinus imprimis adversus Tryph. ex hoc loco infert cecinisse Davidem Christum, ante solem & lunam ex utero gigni oportere : eamque vim esse hujus dicti, ut idem sit primogenitus creaturarum omnium, hoc est, ex eodem Justino, verè & ab æterno Deus : & simul ex Virgine genitus, *pag.* 302, 310, 311, 354. Athanasius cont. Arian. orat. V. *p.* 538. hunc locum confert cum illo, *ego hodie genui te*, & cum illo, *ante omnes colles genuit me :* Prov. VIII. 25. quibus probat Christi ortum ante secula ; atque illud *ex utero* ita interpretatur, ex me ipso genui te, antequam in carne appareres, *pag.* 542. hæc passim inculcat, & post illum summi Theologi, Basilius, Cyrillus Alexandrinus, suprà jam laudati, (ad Ps. 11.) denique Patres omnes infinitis locis, totaque Ecclesia, nec pigebit exscribere præclara verba ejus commentarii, quem, Hieronymi nomine, Augustinus commendavit. *Ex utero*, de suâ naturâ, de suis visceribus, de suâ substantiâ, de medullis divinitatis suæ, ex paterno semine, non decisâ substantiâ, sed totâ ; quæ verba tam præclara, tam digna Hieronymo, tam ejus seculi, tanto doctori adimi ratio non sinit.

Sanè non desunt qui illud, *ex utero*, etiam intelligant de virginali utero, ex quo Christus singulari quâdam ratione est editus ; nempe ex solo utero, sine viro ; idque *ante luciferum*, noctis tempore ; quia Christus ex virgine per noctem natus est : quem sensum etiam Augustinus affert, sed secundo loco, posteaquam Verbi ante omnem creaturarum nativitatem exposuit, qui sensus genuinus primitivusque sit. S. etiam Justinus, illud *ex utero* ita interpretatur ; ex humano utero, virginali scilicet illo de quo scriptum est : *Ecce virgo in utero concipiet :* adv. Tryph. sic tamen, ut ille sensus alteri conjungatur, quo Christus ante solem & lunam, & ante omnem creaturam primogenitus agnoscitur. Sanctus verò Athanasius luculenter probat, nec sufficere illud de Christi inter homines nativitate per noctem, & ante luciferum, quia id tam multis congruat, neque in eximio, ac singulari ortu, qualem hic David describit, satis memoratu dignum esse videatur, ibid. *pag.* 540, 541.

Quod ergo Patres omnes, nullo penitus excepto, de Christo ejusque divino atque immortali ortu prædicant, & ad convincendos non modò Judæos, verùm etiam hæreticos afferunt, id novitii interpretes sic vertunt, & latinè & vernaculè, ut non modò in expositione, verùm etiam in versione ipsâ, nec Christus appareat, nec quidquam Christo congruum. Quod autem Hebræum sic statuunt, tanquam à christianâ interpretatione diversum, falsum id quidem est. Primum enim illud *ex utero*, ex vulvâ, *ante luciferum*, sive ab aurorâ (conditâ) habent non modò LXX. sed etiam Aquila, Symmachus, alii apud Epiphanium hær. 65. & cæteros, certaque est interpretatio : tum in Hebræo, *tal*, id est, ros, ipso fatente Grotio, eleganti translatione, *semen* significat : eâ similitudine quâ etiam per aquam designatur : Prov. V. 16. *Deriventur fontes tui foras, & in plateis aquas tuas divide.* Quò etiam spectat illud Is. XXVI. 19. *ros lucis* (sive vitæ) ros tuus : Heb. ros olerum, ros tuus : tam fœcundum semen tuum, atque olerum rore infuso succrescentium esse solet : quâ phrasi propheta significat incrementa anteà extenuatæ gentis, tunc autem

populi

Populi tui spontanei erunt in die fortitudinis tuæ : in montibus sanctis, quasi de vulvâ orietur tibi ros adolescentiæ tuæ.

3. Tecum principium in die virtutis tuæ in splendoribus sanctorum : ex utero ante luciferum genui te.

3. *Tecum principium* : ἀρχή, principatus : quod etiam Suetonius principium dixit : κράτος : Theodor. potestas, auctoritas. Ita etiam Chr. & Græci : at Hier. Populi tui spontanei, id est, promtissimè obedientes. Varietas Heb. & Vulg. orta ex diversâ lectione. *Imca*, tecum, *Amca*, populus tuus, iisdem literis. *In die virtutis* : fortitudinis : Hier. expeditionis, eductionis exercitûs. *In splendoribus* : circumstantibus sanctis, Angelis scilicet ; unde Deut. XXXIII. 2. *Cum eo sanctorum millia.* At Hier. in montibus sanctis, in ipsâ paternâ gloriâ. *Ex utero . . .* à vulvâ, ab aurorâ tibi ros adolescentiæ tuæ : sive ortûs tui. Heb. id est, ex intimis meis jam à tempore conditæ auroræ dederam semen eu ex quo es ortus : Jam ab aurorâ creatâ, ex me eras genitus. *Ex utero* : de suâ naturâ, de suis visceribus, de suâ substantiâ, de medullis divinitatis suæ. Comm. Hier. Magis ex se videtur emittere, qui ex utero generat. Sic Isa. XLVI. 3. *Qui gestamini à meâ vulvâ.* Deus ergo pater ex utriusque sexûs fœcunditate id ad se potissimùm transtulit, quod unum ab uno atque ex uno genitum maximè commendabat. *Ante luciferum* : à parte totum : ergo ante lunam, ante solem, ante omnem creaturam. *Et egressus ejus ab initio, à diebus æternitatis.* Mich. V. 2. *Genui te.* Ergo non opus, non factura, sed filius : nec adoptatus, sed verè genitus. De adoptatis enim dicitur : *Dedit eis potestatem filios Dei fieri* : Joan. I. 12. Hic autem ab æterno, naturâ suâ, propriè atque ex utero genitus, ex paterno semine, non decisâ substantiâ, sed totâ, cùm sit Deus impartibilis atque individuus. Ex Comm. Hier. quem vide.

uberrimè succrescentis, ac velut reviviscentis, ut ipse contextus docet : ros ergo facilè ad fœcunditatem refertur seminis ; præsertim cùm accedunt eòdem trahentes, ac velut cognatæ voces, ut in nostro versiculo, illud, *ex utero*, ac postea, ros nativitatis tuæ, uam illud, *jaldutecha*, quod tam variè vertunt, cum optimis interpretibus nativo sensu vertas, *nativitatis tuæ* : ductâ origine ab *jalad*, quod est genuit : unde *jullad*, natus est : If. IX. 6. loco notissimo, *parvulus natus est nobis* : & alibi passim ; ex quâ versione is sensus existat, *ex utero*, (ab intimis) *ante luciferum*, (ante secula, ante creaturam omnem) seu mavis, à (creato) lucifero, (à conditâ aurorâ,) tibi ros nativitatis tuæ : hoc est tibi (progenerando,) ortum est, effusum est semen ex quo es natus ; quod cùm esset obscurius, ut solent prophetica, LXX. in id ierunt, ut vulgatâ ac notâ voce gigendi uterentur, Deumque ipsum toto psalmo loquentem ad Christum, hic quoque dicentem inducerent ; *ante luciferum ego te genui*, quo significaretur, Christum non esse recens aliquid, aut noviter ortum, aut genitum, sed quemadmodum Michæas quoque prodidit, *egressum ejus esse ab initio, à diebus æternitatis* : Mich. V. 2.

Nec ab ea interpretatione vocis, *jaldutecha*, nativitatis tuæ, abhorret illud Hieronymi sic vertentis : (ros) adolescentiæ tuæ : id est, ros sive semen prolificum, ex quo adultus, cretusque es. Quin etiam illud, *jadultecha*, nativitatis tuæ, iisdem retentis literis legi potuit, *jelidticha*, *genui te*, sublato uno *jod*, cujus rei exempla non desunt. Sanctus quoque Epiphanius hær. 65. ex verbis hebraicis eumdem elicit sensum, & adversus Samosatensem efficit, Christum ante Mariam, & ab ipso mundi ortu jam fuisse genitum. Cum ergo & Patres consentiant, & Hebræus, si verborum vim, ac spiritum penitùs assequare, cum vulgato in eumdem sensum tam facilè coalescat ; mirum est Christianos nunc omnia malle involvere, quàm eò ire quò verba ipsa ferrent, & quò LXX. interpretes longè ante Christum natum, non contentionis studio, cujus causæ procul aberant, sed nativo sensu deducti sint.

Id autem eò magis fieri debuisse dixerim, quòd aliæ interpretationes, vel in nostram incidant, vel nihil habeant sani sensûs. Certè quod Hieronymus ex Hebræo vertit, quasi de vulva orietur tibi ros adolescentiæ tuæ, jam diximus eò redigi, ut ros adolescentiæ sit idem cum rore nativitatis, ex

Juravit Dominus, & non pœnitebit eum: Tu es sacerdos in æternum, secundùm ordinem Melchisedech.

4. Juravit Dominus, & non pœnitebit eum: Tu es sacerdos in æternum, secundùm ordinem Melchisedech.

4. *Sacerdos .. secundùm ordinem Melchisedech.* Propriè dictus Sacerdos, quippe secundùm ordinem Melchisedech veri, ac propriè dicti Sacerdotis. Gen. XIV. 18. Vide Heb. V. 6. VII. 1. &c. Hinc enim ostendit Paulus sacerdotium Leviticum, in melius sacerdotium fuisse translatum. *Secundùm ordinem Melchisedech.* Cujus ordinis causas exponit Apostolus locis citatis: non tamen omnes, cùm ipse profiteatur à se præteriri multa, quæ imbecilles ferre non possent: Heb. V. 11. Addunt ergo Patres uno consensu omnes, & hîc Chrysostomus, panem & vinum quæ Melchisedech protulit, Eucharistici sacrificii typum, quod erat Christianis arcanum arcanorum.

---

quo adultus natusve sit filius; ex paterno semine, non decisâ substantiâ, sed totâ, ut modò retulimus: quare ipse Hieronymus, haud minùs quàm cæteri patres, ex hoc loco infert æternam ex paternâ substantiâ filii generationem; neque multum ab Hieronymi interpretatione deflectit Aquila, cùm teste Epiphanio, hær. 65. vertit: *à vulvâ, ex aurorâ, tibi ros pueritia tua:* nullo sensu, nisi eo quo in pueritiâ indicari solet ipse ortus, ipsa nativitas veluti recens editæ sobolis, cujus significationis exempla passim invenias: tanquam diceret: ab ipsa aurora condita, ô puer à Deo nate, effuso ab interioribus semine ortus es, quo vera generatio facilè designatur. Quod verò alii vertunt: *tibi ros adolescentia tua*, seu *juventus tua:* hoc est, adolescentes, seu juvenes tui, qui tibi militent; Græci quidem, Latinique, ac nostri sic dixerint; sed ejus rei ex Hebræo nullum exemplum proferunt: non autem ex suo cerebro comminisci licet phrases hebraïcas, nisi perturbata omnia, & quidvis in quovis ad arbitrium reperiri velis. Quare quò magis variæ intricatæque sunt, imò absque ullo vero sensu aliæ interpretationes, eò magis, uti diximus, ad illam LXX. tam limpidam, tam ab omni contentionis studio abhorrentem, decursum oportuit.

Hùc accedit quòd eam interpretationem omnes Patres, universaque amplexa est christiana Ecclesia, penes quam ut veræ fidei de Christo, ita verarum interpretationum, atque expositionum de vaticiniis Christum spectantibus, repositum est promptuarium; nec fas ab eo sensu aberrare quemquam, qui sacrum illud depositum custodiam velit.

Confirmantur hæc ex ipsâ analogia scripturarum, atque ex observatâ Patribus convenientiâ horum textuum: *filius meus es tu, ego hodie genui te:* &, *ante colles genui*, &, *ante luciferum*, illius denique: *Dominus possedit me:* id est, genuit: quemadmodum ex Hebræo & ex Aquilâ interpretati sunt, non modò Eusebius à nobis relatus, Prov. VIII. 22. verùm etiam Hieronymus, Epiphanius, hær. LXX. num. 25. 26. ipse Athanasius orat. 3. cont. Arian. ut profectò mirum non sit, in illud, *genuit*, convenisse omnes, quò tot Scripturæ loci ducerent.

Nec displicet Genebrardi nostri interpretatio: quâ *res* metaphoricè, ut docet R. Salomo, (imo vero ipsa Scriptura locis notissimis) designat suavitatem, hilaritatem, dulcedinem, florem ipsum ætatis: tanquam diceret: tu jam eras in flore juventutis, vel in suavitate & dulcedine adolescentiæ: tu jam eras natus magna mea voluptate, quando stellæ procreatæ sunt: subditque has propositiones perspicuè æquipollentes esse; *ex utero*, ab aurora tibi ros adolescentiæ tuæ: & : *ex utero ante luciferum genui te:* ad illud Micheæ repræsentandum: *egressus ejus à diebus æternitatis:* ac miror, inquit, nostros gnosticos (pravam, ac falsi nominis professos scientiam) à Rabbinis toto hoc psalmo cætutientibus fascinatos, hæc non vidisse, ut proinde interpretationum vana portenta hùc conveherent, quod nunc nostri faciunt, ut locum egregium non explanare, sed omnino obscurare voluisse videantur.

4. *Tu es sacerdos in æternum.* Ab æternâ generatione, de qua præcedente versu: facilis transitus ad illud sacerdotium sempiternum: attestante Paulo, illud etiam Psalmi II. 7. *Ego hodie genui te*, respicere Christi vocationem ad Sacerdotium: Heb. V. 5. quo loco Theophylactus: à Deo natum esse præparatio est, ut à Deo etiam sit ordinatus;

Dominus à dexterâ tuâ, percussit in die furoris sui reges.

Judicabit in gentibus, implevit valles: percussit caput in terrâ multâ.

De torrente in viâ bibet, propter-eà exaltabit caput.

5. Dominus à dextris tuis, confregit in die iræ suæ reges.

6. Judicabit in nationibus, implebit ruinas: conquassabit capita in terrâ multorum.

7. De torrente in viâ bibet: proptereà exaltabit caput.

5. *Dominus: Adonaï:* non *Jehovah:* Deus tamen hìc intelligendus. *A dextris tuis:* ô Christe. Sic autem Ps. XV. 8. *Providebam Dominum in conspectu meo semper, quoniam à dextris est mihi, ne commovear. Confregit:* percussit: Hier. Sic Ps. XLIV. 6. *Sagittæ tuæ acutæ, populi sub te cadent.* Sic Apoc. XIX. 15. *De ore Christi gladius, in quo percutiat Gentes.*

6. *Judicabit:* Christus judicium exercebit: seu potiùs Dominus qui dixit Domino: *Sede*, &c. *Implebit ruinas:* cadavera multiplicabit: πτώματα. *In terrâ multorum:* multâ. Hier. Variis in regionibus impios & Christiani nominis persecutores ulciscetur.

7. *De torrente*... multa patietur: consuetâ phrasi per aquas inundantes & torrentes, dolores & incommoda designantur. *Propterea exaltabit caput.* Sic Phil. II. 8. *Humiliavit seipsum... propter quod Deus exaltavit illum, & dedit illi nomen, quod est super omne nomen.* Et Heb. II. 9. *Propter passionem mortis, gloriâ & honore coronatum.*

non modo quòd primogeniti designari solerent sacerdotes, sed eò vel maximè quòd novus sacerdos Christus, Melchisedechi ritu, *neque initium dierum, neque finem vitæ habens*, sit ille filius Dei, cui ipse Melchisedech assimilatus est. *Secundùm ordinem Melchisedech:* quidam sanè, sed Judæi, ut Apostoli argumentum eludunt, repugnante textu fœdâ cavillatione vertunt: secundùm meam constitutionem, ô rex mi juste; quam Judaïcam næniam, qui relatu dignam existimârunt, saltem addere debuissent, omnes veteres interpretes, etiam judaïzantes, non aliter vertisse quàm nos: neque ex eis relatum quidquam, quod à LXX. interpretum auctoritate discreparet. Summa psalmi: Christum utpote verum Dei filium, ac Davidis ipsius dominum, præcipuo loco ad ipsum paternum solium residere, debellaturum hostes, eumdemque invicti atque obsequentissimi exercitûs ducem, quippe qui ab æterno progenitus, non humanâ tantùm, se etiam divinâ virtute polleat, æternoque gaudeat sacerdotio: judex Gentium factus, ac per labores, & pugnas ad summam gloriam evectus.

PSALMUS CX.

LAUDIS ET EXULTATIONIS.

Mirabilia Dei, in liberando populo, & tradendâ lege, celebrat; unde ejus promissis credendum.

VERSIO S. HIERONYMI.

Halleluia.

CONfitebor Domino in toto corde meo; in concilio justorum & congregatione.

VERSIO VULGATA.

Alleluia.

1. CONfitebor tibi, Domine, in toto corde meo, in consilio justorum & congregatione.

1. *In consilio:* secreto: Heb. Non ea dicam coram profanis, sed in cœtu populi Dei.

LIBER PSALMORUM.

Magna opera Domini : exquirenda in cunctis voluntatibus suis.

Gloria & decor opus ejus, & justitia ejus perseverans semper.

Memoriam fecit mirabilium suorum : clemens & misericors Dominus.

Escam dedit timentibus se : memor erit in sempiternum pacti sui.

Fortitudinem operum suorum annuntiabit populo suo, ut det eis hereditatem Gentium.

Opus manuum ejus, veritas & judicium : fidelia omnia præcepta ejus.

Firmata in sempiternum jugiter : facta in veritate & æquitate.

Redemtionem misit populo suo : mandavit in æternum pactum suum : sanctum & terribile nomen ejus.

Principium sapientiæ timor Domini, doctrina bona cunctis qui faciunt eam : laus ejus perseverat jugiter.

2. Magna opera Domini : exquisita in omnes voluntates ejus.

3. Confessio & magnificentia opus ejus, & justitia ejus manet in seculum seculi.

4. Memoriam fecit mirabilium suorum, misericors & miserator Dominus : 5. Escam dedit timentibus se.

Memor erit in seculum testamenti sui : 6. Virtutem operum suorum annuntiabit populo suo :

7. Ut det illis hereditatem Gentium : opera manuum ejus, veritas & judicium.

8. Fidelia omnia mandata ejus : confirmata in seculum seculi, facta in veritate & æquitate.

9. Redemtionem misit populo suo : mandavit in æternum testamentum suum.

Sanctum & terribile nomen ejus : 10. Initium sapientiæ timor Domini.

Intellectus bonus omnibus facientibus eum : laudatio ejus manet in seculum seculi.

2. *Exquisita :* seu exquirenda, penetrando in omnes voluntates & consilia ejus. Explorata omnibus diligentibus ea : Heb. Qui enim diligit, intelligit, teste Christo : *Qui enim diligit me, diligetur à Patre meo, & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum.* Joan. XIV. 21. Vide autem Ps. CXVIII. 26, &c.

5. *Escam dedit :* Manna : quæ cætera Dei mirabilia in memoriam revocabat : unde in Arcâ servari jussa. Exod. XVI. 32. Erat autem Eucharistiæ figura, quæ verè divini amoris monumentum æternum.

6. *Annuntiabit :* annuntiavit : Heb.

7. *Hereditatem Gentium.* Chananæorum : quæ Abrahæ promissa : quem in finem tot à Deo edita miracula referuntur.

9. *Redemtionem misit. . .* per Mosen, deinde per Christum.

10. *Initium sapientiæ timor Domini :* seu reverentia divinæ majestatis ; Aug. passim Initium, cùm timetur ; perfectio, cùm amatur. *Facientibus eum :* Hier. *eam :* Heb. ea. Sic Vulgata ad timorem refert : Hier. ad sapientiam : Heb. ad mandata Dei, de quibus ℣. 8.

PSALMUS CXI. MORALIS.

Vir bonus, idem beatus, atque imperterritus : frendentibus impiis. Vide *Psalmum I.*

VERSIO S. HIERONYMI.

Halleluia.

Beatus vir, qui timet Dominum : in mandatis ejus volet nimis.

Potens in terrâ erit semen ejus : generatio justorum benedicetur.

Substantia & divitiæ in domo ejus, & justitia ejus perseverans semper.

Ortum est in tenebris lumen justis : clemens, & miserator, & justus.

Bonus vir clemens & fœnerans : dispensabit verba sua in judicio.

Quia in æternum non commovebitur : in memoriâ sempiternâ erit justus.

Ab auditu malo non timebit : paratum cor ejus confidens in Domino.

Firmum cor ejus non timebit : donec aspiciat in hostibus suis.

Dispersit, dedit pauperibus : justitia ejus permanet in æternum : cor ejus exaltabitur in gloriâ.

Impius videbit, & irascetur ; dentibus suis frendet & tabescet : desiderium impiorum peribit.

VERSIO VULGATA.

Alleluia, Reversionis Aggæi, & Zachariæ.

1. Beatus vir, qui timet Dominum : in mandatis ejus volet nimis.

2. Potens in terrâ erit semen ejus : generatio rectorum benedicetur.

3. Gloria & divitiæ in domo ejus, & justitia ejus manet in seculum seculi.

4. Exortum est in tenebris lumen rectis : misericors, & miserator, & justus.

5. Jucundus homo qui miseretur & commodat, disponet sermones suos in judicio : 6. Quia in æternum non commovebitur.

7. In memoriâ æternâ erit justus : ab auditione malâ non timebit.

Paratum cor ejus sperare in Domino, 8. Confirmatum est cor ejus : non commovebitur, donec despiciat inimicos suos.

9. Dispersit, dedit pauperibus : justitia ejus manet in seculum seculi, cornu ejus exaltabitur in gloriâ.

10. Peccator videbit, & irascetur ; dentibus suis fremet & tabescet : desiderium peccatorum peribit.

Reversionis Aggai & Zacharia. Deest, Heb. Nec tamen absurdum hæc ab iis vel decantata, vel repetita fuisse.

1. *In mandatis :* id est, qui mandata ejus impensè diligit. *Volet :* non faciet quæstu, metuque adactus, sed pronâ ac promptâ voluntate.

3. *Gloria :* Substantia : Hier. rerum sufficientia & copia. *Manet in seculum seculi :* famâ & exemplo, ut infrà 9.

4. *Exortum est....* exemplo aliis prælucet.

5. *Jucundus :* bonus : Hier. χρηστός, 70. *Disponet sermones suos in judicio :* nihil irâ, nihil temerè, consideratè omnia.

7. *Ab auditione malâ :* à famâ malâ.

8. *Confirmatum est cor ejus : non commovebitur....* Firmum cor ejus non timebit : Hier.

PSALMUS CXII.

LAUDIS ET CONSOLATIONIS.

Laus Dei, humiles bonosque ex alto spectantis, ac tuentis. Vide *Canticum Annæ*, I. Reg. II. & *beatæ Mariæ*, Luc. I. 46.

VERSIO S. HIERONYMI.

Halleluia.

LAudate, servi, Dominum: laudate nomen Domini.

Sit nomen Domini benedictum: amodò & usque in æternum.

Ab ortu solis usque ad occasum ejus, laudabile nomen Domini.

Excelsus super omnes gentes Dominus: supra cœlum gloria ejus.

Quis ut Dominus Deus noster, qui in excelsis habitans, humilia respicit in cœlo & in terrâ.

Suscitans de terrâ inopem, & de stercore elevat pauperem.

Ut eum sedere faciat cum principibus, cum principibus populi sui.

Qui collocat sterilem in domo, matrem filiorum lætantem. Halleluia.

VERSIO VULGATA.

Alleluia.

1. LAudate, pueri, Dominum: laudate nomen Domini.

2. Sit nomen Domini benedictum, ex hoc nunc & usque in seculum.

3. A solis ortu usque ad occasum, laudabile nomen Domini.

4. Excelsus super omnes gentes Dominus, & super cœlos gloria ejus.

5. Quis sicut Dominus Deus noster, qui in altis habitat, 6. Et humilia respicit in cœlo & in terrâ?

7. Suscitans à terrâ inopem, & de stercore erigens pauperem.

8. Ut collocet eum cum principibus, cum principibus populi sui.

9. Qui habitare facit sterilem in domo, matrem filiorum lætantem.

1. *Pueri, Dominum:* servi Domini: Heb.
3. *A solis ortu*... à mane usque ad vesperam.

9. *Qui habitare facit*... Qui sterilem facit fœcundam, ut Annam, ut Elisabetham.

PSALMUS CXIII.

LAUDIS ET ADMIRATIONIS.

Magnitudo Dei populum liberantis: vanitas Idolorum.

VERSIO S. HIERONYMI.

CUm egrederetur Israël de Ægypto, domus Jacob de populo barbaro.

VERSIO VULGATA.

Alleluia.

1. IN exitu Israël de Ægypto, domûs Jacob de populo barbaro.

Factus est Judas in sanctificatione ejus : Israël potestas ejus.

Mare vidit, & fugit : Jordanis conversus est retrorsùm.

Montes subsilierunt quasi arietes : colles quasi filii gregis.

Quid tibi est, mare, quia fugisti : Jordanis, quia conversus es retrorsùm ?

Montes, subsultastis quasi arietes : colles, quasi filii gregis ?

A facie Domini contremiscit terra, à facie Dei Jacob.

Qui convertit petram in paludes aquarum ; silicem in fontes aquarum.

2. Facta est Judæa sanctificatio ejus : Israël potestas ejus.

3. Mare vidit, & fugit : Jordanis conversus est retrorsùm.

4. Montes exultaverunt ut arietes, & colles sicut agni ovium.

5. Quid est tibi, mare, quòd fugisti, & tu, Jordanis, quia conversus es retrorsùm ?

6. Montes, exultastis sicut arietes, & colles, sicut agni ovium ?

7. A facie Domini mota est terra, à facie Dei Jacob.

8. Qui convertit petram in stagna aquarum ; & rupem in fontes aquarum.

PSALMUS CXV.

secundùm Hebræos.

SPEI ET GRATULATIONIS IN DEUM.

Non nobis, Domine, non nobis ; sed nomini tuo da gloriam : propter misericordiam tuam & veritatem tuam.

Ne dicant Gentes : Ubi est Deus eorum ? Deus autem noster in cœlo : universa quæ voluit, fecit.

Idola Gentium argentum & aurum, opus manuum hominum.

Os habent, & non loquentur : oculos habent, & non videbunt.

Aures habent & non audient : nasum habent, & non odorabunt.

Manus habent, & non palpabunt, pedes habent, & non ambulabunt : nec sonabunt in gutture suo.

Similes illis fiant qui faciunt ea, &

1. NON NOBIS, DOMINE, NON NOBIS : sed nomini tuo da gloriam.

2. Super misericordiâ tuâ, & veritate tuâ : nequando dicant Gentes : Ubi est Deus eorum ?

3. Deus autem noster in cœlo : omnia quæcumque voluit, fecit.

4. Simulachra Gentium argentum & aurum, opera manuum hominum.

5. Os habent, & non loquentur : oculos habent, & non videbunt.

6. Aures habent, & non audient : nares habent, & non odorabunt.

7. Manus habent, & non palpabunt, pedes habent, & non ambulabunt : non clamabunt in gutture suo.

8. Similes illis fiant qui faciunt ea,

2. *Judæa* : Judas : Heb. Et notâ jam inde ab egressu Ægyptiaco Judæ dignitatem. *Sanctificatio ejus* : Populus Domino sanctus : hereditas ejus.

4. *Montes exultaverunt* .... succussi sunt, id est, populi montium incolæ timuerunt. Sic in Cantico Moysis, Exod. xv. 14. 15. *Ascenderunt populi, & irati sunt*, &c. *Conturbati sunt principes Edom.* &c.

1. *Non nobis* . . . Hic incipit Ps. cxv. secundùm Hebræos. Hieronymus tamen non dividit, nisi error est in editis. Sic enim Hier. non CL. Psalmos haberet, sed tantùm CXLIX. Et cum antecedentibus facilè connectitur, ne scilicet populus, tot Dei miraculis clarus, gloriam sibi potiùs, quàm Deo tribuat.

LIBER PSALMORUM.

omnes qui confidunt in eis.

Iſraël confidit in Domino : auxiliator & protector eorum eſt.

Domus Aaron confidit in Domino : auxiliator & protector eorum eſt.

Timentes Dominum confidunt in Domino : auxiliator & protector eorum eſt.

Dominus recordatus eſt noſtrî : benedicet domui Iſraël ; benedicet domui Aaron.

Benedicet timentibus Dominum, parvis & magnis.

Addat Dominus ſuper vos, ſuper vos & ſuper filios veſtros.

Benedicti vos à Domino, qui fecit cœlum & terram.

Cœlum cœlorum Domino : terram autem dedit filiis hominum.

Non mortui laudabunt Dominum : nec omnes qui deſcendunt in ſilentium.

Sed nos benedicemus Domino : amodò & uſque in æternum, halleluia.

& omnes qui confidunt in eis.

9. Domus Iſraël ſperavit in Domino : adjutor eorum & protector eorum eſt.

10. Domus Aaron ſperavit in Domino : adjutor eorum & protector eorum eſt.

11. Qui timent Dominum, ſperaverunt in Domino : adjutor eorum & protector eorum eſt.

12. Dominus memor fuit noſtrî, & benedixit nobis.

Benedixit domui Iſraël, benedixit domui Aaron.

13. Benedixit omnibus qui timent Dominum, puſillis cum majoribus.

14. Adjiciat Dominus ſuper vos, ſuper vos, & ſuper filios veſtros.

15. Benedicti vos à Domino, qui fecit cœlum & terram.

16. Cœlum cœli Domino : terram autem dedit filiis hominum.

17. Non mortui laudabunt te, Domine : neque omnes qui deſcendunt in infernum.

18. Sed nos qui vivimus, benedicimus Domino, ex hoc nunc & uſque in ſeculum.

9. *Domus Iſraël :* Iſraël ſimpliciter : Heb.

12. *Et benedixit nobis :* benedicet : benedicet domui Iſraël, &c. Heb. 70. parvo diſcrimine : alterum enim optantis : alterum jam geſta memorantis, & futura certâ ſpe præcipientis.

14. *Adjiciat Dominus :* vos & poſteros opibus & numero augeat. Sic Flaccus carmine ſeculari :

> Romulæ genti date remque prolemque ;
> Et decus omne.

17. *In infernum :* in ſilentium : Heb. in ſepulchrum & mortem.

18. *Qui vivimus :* deeſt Heb.

PSALMUS

PSALMUS CXIV. EUCHARISTICUS.

Quidam à periculo liberatus, Deo gratias agit. Hic autem Pſalmus cum ſequente connectitur in Heb. Syr. & apud Hier. Dividit Theodor. indicans tamen in Heb. non dividi, continuatique eſſe ſenſûs.

VERSIO S. HIERONYMI.

Dilexi, quoniam exaudit Dominus vocem deprecationis meæ.

Inclinavit autem ſuam mihi, & in diebus meis invocabo.

Circumdederunt me funes mortis, & munitiones inferni invenerunt me: anguſtiam & dolorem reperi.

Et nomen Domini invocavi; obſecro, Domine, libera animam meam.

Clemens Dominus, & juſtus; & Deus noſter miſericors.

Cuſtodit parvulos Dominus: attenuatus ſum, & ſalvavit me.

Revertere, anima mea, in requiem meam: quia Dominus reddet tibi.

Quia eruet animam meam de morte oculos meos à lacrymis, pedes meos ab offenſâ.

Deambulabo coram Domino, in terris viventium.

VERSIO VULGATA.

Alleluia.

1. Dilexi, quoniam exaudiet Dominus vocem orationis meæ.

2. Quia inclinavit aurem ſuam mihi, & in diebus meis invocabo.

3. Circumdederunt me dolores mortis, & pericula inferni invenerunt me.

Tribulationem & dolorem inveni,

4. Et nomen Domini invocavi.

O Domine, libera animam meam:

5. Miſericors Dominus, & juſtus, & Deus noſter miſeretur.

6. Cuſtodiens parvulos Dominus: humiliatus ſum, & liberavit me.

7. Convertere, anima mea, in requiem tuam: quia Dominus benefecit tibi.

8. Quia eripuit animam meam de morte, oculos meos à lacrymis, pedes meos à lapſu.

9. Placebo Domino, in regione vivorum.

1. *Dilexi, quoniam...* Diligo Dominum, cùm exaudit me, & libentiùs invoco.

2. *In diebus meis:* quamdiù vivam.

3. *Pericula inferni:* anguſtiæ inferni: Heb.

6. *Humiliatus ſum:* attenuatus ſum, & ſalvavit me: Hier.

7. *Convertere:* revertere; idem. Curas abjice, & quieſce in Domino.

8. *Eripuit:* eripuiſti: Heb. *A lapſu:* ab offenſa: Hier.

9. *Placebo:* deambulabo coram Domino, idem. Eodem ſenſu, *Ambulavit Henoch cum Deo.* Gen. v. 24. quod eſt, placuit: idem de Noë. Gen. VI. 9. *In regione vivorum:* inter vivos.

PSALMUS CXV. ITEM EUCHARISTICUS.

Versio S. Hieronymi.

Credidi, propter quod locutus sum : ego afflictus sum nimis.

Ego dixi in stupore meo, Omnis homo mendacium.

Quid reddam Domino, pro omnibus quæ retribuit mihi?

Calicem salutaris accipiam, & nomen Domini invocabo.

Vota mea Domino reddam, coram omni populo ejus.

Gloriosa in conspectu Domini, mors Sanctorum ejus.

Obsecro, Domine, quia ego servus tuus : ego servus tuus, filius ancillæ tuæ; dissolvisti vincula mea.

Tibi immolabo hostiam laudis, & in nomine Domini invocabo.

Vota mea Domino reddam, in conspectu omnis populi ejus.

In atriis domûs Domini, in medio tuî, Jerusalem, Halleluia.

Versio Vulgata.

Alleluia.

10. Credidi, propter quod locutus sum : ego autem humiliatus sum nimis.

11. Ego dixi in excessu meo : Omnis homo mendax.

12. Quid retribuam Domino, pro omnibus quæ retribuit mihi?

13. Calicem salutaris accipiam, & nomen Domini invocabo.

14. Vota mea Domino reddam coram omni populo ejus : 15. Pretiosa in conspectu Domini, mors Sanctorum ejus.

16. O Domine, quia ego servus tuus : ego servus tuus, & filius ancillæ tuæ.

Dirupisti vincula mea : 17. Tibi sacrificabo hostiam laudis, & nomen Domini invocabo.

18. Vota mea Domino reddam in conspectu omnis populi ejus; 19. In atriis domûs Domini, in medio tuî, Jerusalem.

10. *Credidi :* credidi quæ suprà, si sit idem cum superiore. Utcumque est, credidi, ideò locutus sum; nihil loquor nisi ex certâ, purâque fide, ut interpretatur Paulus. II. Cor. IV. 13. 14.

11. *In excessu meo : ἐκστάσει :* Aquila : in stupore, ut & Hier. & Theodot. anxius ac mœrens. Omnes denique intelligunt vehementem animi motum, quem etiam locus postulat. Alii simpliciùs, ac frigidiùs; cùm exciderem pulsus à proditoribus, quasi diceret, omnibus hominibus fidem fallentibus, soli Deo salutem debeo. Vide Ps. XXX. 23.

13. *Calicem :* gratias agam pro salute, libato calice, ut David aquâ illâ Bethlehemiticâ. II. Reg. XXIII. 17.

15. *Pretiosa :* gloriosa : Hier. τίμιος, 70. quod utrumque significat, *pretiosa . . . mors sanctorum ejus :* Deo accepta, & hominibus venerabilis; quo ex loco docent sancti Patres, quàm honori habenda sint ipsa monumenta, ipsæ reliquiæ sanctorum; præsertim verò Martyrum, quorum mors eò est pretiosior, quò fidei testis.

PSALMUS CXVI.

EUCHARISTICUS ET PROPHETICUS.

Vocatio Gentium, Rom. xv. 21. *quâ omnia Dei promissa firmantur.*

VERSIO S. HIERONYMI.

LAudate Dominum, omnes Gentes; collaudate eum, universi populi.

Quia confortata est super nos misericordia ejus, & veritas Domini in æternum. Halleluia.

VERSIO VULGATA.

Alleluia.

1. LAudate Dominum, omnes Gentes; laudate eum, omnes populi.

2. Quoniam confirmata est super nos misericordia ejus, & veritas Domini manet in æternum.

2. *Confirmata... & veritas Domini.* Promiserat enim Abrahamo Deus futurum, ut per Christum, benedictum illud Abrahami semen, benedicerentur omnes Gentes, Gen. xii. 3. xv. 18. interprete Apostolo, Gal. III. 16. Quod cùm præstitum videamus, jam intelligimus verè advenisse Christum, ac promissa Dei firma esse omnia.

PSALMUS CXVII. EUCHARISTICUS.

David, post tot pericula à Tribubus adunatis rex agnitus, sacros cœtus ingreditur, ubique faustis excipitur acclamationibus: Vide *II. Reg. V. Jesus Hierosolymis ut Christus accipitur; mox suscitatus à mortuis, regnum æternum ingreditur.*

VERSIO S. HIERONYMI.

COnfitemini Domino, quoniam bonus: quoniam in æternum misericordia ejus.

Dicat nunc Israël, quoniam in æternum misericordia ejus.

Dicat nunc domus Aaron, quoniam in æternum misericordia ejus.

Dicant nunc qui timent Dominum, quoniam in æternum misericordia ejus.

2. *Quoniam bonus:* deest, Hier.

VERSIO VULGATA.

Alleluia.

1. COnfitemini Domino, quoniam bonus: quoniam in seculum misericordia ejus.

2. Dicat nunc Israël quoniam bonus: quoniam in seculum misericordia ejus.

3. Dicat nunc domus Aaron, quoniam in seculum misericordia ejus.

4. Dicant nunc qui timent Dominum, quoniam in seculum misericordia ejus.

Cùm tribularer, invocavi Dominum, & exaudivit me in latitudine Dominus.	5. De tribulatione invocavi Dominum, & exaudivit me in latitudine Dominus.
Dominus meus es, non timebo quid faciat mihi homo.	6. Dominus mihi adjutor : non timebo quid faciat mihi homo.
Dominus mihi auxiliator, & ego despiciam odientes me.	7. Dominus mihi adjutor, & ego despiciam inimicos meos.
Melius est sperare in Domino, quàm sperare in homine.	8. Bonum est confidere in Domino, quàm confidere in homine.
Melius est sperare in Domino, quàm sperare in principibus.	9. Bonum est sperare in Domino, quàm sperare in principibus.
Omnes gentes circumdederunt me, & in nomine Domini, quia ultus sum eas.	10. Omnes gentes circuierunt me, & in nomine Domini quia ultus sum in eos.
Circumdederunt me, & obsederunt me : sed in nomine Domini, quia ultus sum eas.	11. Circumdantes circumdederunt me, & in nomine Domini quia ultus sum in eos.
Circumdederunt me quasi apes, extinctæ sunt quasi ignis spinarum ; in nomine Domini, quia ultus sum eas.	12. Circumdederunt me sicut apes, & exarserunt sicut ignis in spinis, & in nomine Domini quia ultus sum in eos.
Impulsus pellebar ut caderem, & Dominus sustentavit me.	13. Impulsus eversus sum ut caderem, & Dominus suscepit me.
Fortitudo mea, & laudatio mea Dominus ; & factus est mihi in salutem.	14. Fortitudo mea, & laus mea Dominus ; & factus est mihi in salutem.
Vox laudis, & salutis in tabernaculis justorum : dextera Domini fecit fortitudinem.	15. Vox exultationis & salutis, in tabernaculis justorum.
Dextera Domini excelsa, dextera Domini fecit fortitudinem.	16. Dextera Domini fecit virtutem : dextera Domini exaltavit me, dextera Domini fecit virtutem.
Non moriar, sed vivam, & narrabo opera Domini.	17. Non moriar, sed vivam, & narrabo opera Domini.
Corripiens arguit me Dominus, & morti non tradidit me.	18. Castigans castigavit me Dominus, & morti non tradidit me.
Aperire mihi portas justitiæ, ingressus eas confitebor Domino.	19. Aperite mihi portas justitiæ, ingressus in eas confitebor Domino :

5. *Exaudivit me in latitudine.* Ex angustiis in latitudinem, ac libertatem deduxit.

6. *Dominus mihi adjutor.* Dominus meus es : Hier.

8. *Bonum est . . . quàm :* melius, Hebraïsmus.

11 *Circumdederunt me . . .* Licèt obsederint me, exasperatis odiis, conjunctisque viribus, tamen victor evasi.

12. *Exarserunt sicut ignis in spinis :* tam facilè, ac spinæ correptæ crepitantibus flammis : at Heb. extincti sunt, facilè deficient, ut ignis in levi spinarum materiâ. *Ultus sum in eos :* succidam eos ; Heb. vices reddidi eis : 70.

13. *Eversus sum :* pellebar : Hier.

19. *Portas justitiæ :* ac sanctitatis, id est, Templi : sive Tabernaculi, atque altaris, nec modò altaris, sed etiam virtutis, per quam verus est accessus ad Deum. Theodor.

Hæc potta Domini; justi intrabunt in eam.

Confitebor tibi quoniam exaudisti me, & factus es mihi in salutem.

Lapidem quem reprobaverunt ædificantes, factus est in caput anguli.

A Domino factum est istud, & hoc est mirabile in oculis nostris.

Hæc est dies quam fecit Dominus: exultemus, & lætemur in eâ.

Obsecto, Domine, salva, obsecto: obsecto, Domine, prosperare, obsecto.

Benedictus qui venit in nomine Domini, benediximus vobis de domo Domini.

Deus Dominus, & apparuit nobis; frequentate solemnitatem in frondosis, usque ad cornua altaris.

Deus meus es tu, & confitebor tibi: Deus meus es tu, & exaltabo te.

Confitebot Domino, quoniam bonus; quoniam in æternum misericordia ejus.

20. Hæc potta Domini; justi intrabunt in eam.

21. Confitebor tibi quoniam exaudisti me, & factus es mihi in salutem.

22. Lapidem quem reprobaverunt ædificantes: hic factus est in caput anguli.

23. A Domino factum est istud, & est mirabile in oculis nostris.

24. Hæc est dies, quam fecit Dominus: exultemus, & lætemur in eâ.

25. O Domine, salvum me fac; ô Domine benè prosperare: 26. Benedictus qui venit in nomine Domini.

Benediximus vobis de domo Domini: 27. Deus Dominus, & illuxit nobis.

Constituite diem solemnem in condensis, usque ad cornu altaris.

28. Deus meus es tu, & confitebor tibi: Deus meus es tu, & exaltabo te:

Confitebor tibi, quoniam exaudisti me, & factus es mihi in salutem.

29. Confitemini Domino, quoniam bonus; quoniam in seculum misericordia ejus.

22. *Lapidem .... in caput anguli.* Factus est lapis angularis & primarius in fundamento, duos parietes jungens. David à Saule & aliquandiù à decem Tribubus reprobatus, ac soli Tribui Judæ agnitus, deinde omnium princeps, & sub figurâ ejus Christus à Judæis ac Gentibus impetitus, mox utrorumque caput, ut ipse interpretatur. Matt. XXI. 42. Vide apud Isaïam XXVIII. 16. lapidem illum probatum, angularem, pretiosum, in fundamento fundatum, id est, Christum: Act. IV. 11. Rom. IX. 33. I. Pet. II. 6.

25. *Salvum me fac:* salva, obsecro: Hier. *hoschia-na:* Heb. quod est nobile illud *hosanna:* Matt. XXI. 9. de quo vide Hier. in epist. ad Damasum.

27. *Constituite diem solemnem* .... Ligate solemnitatem densis usque, &c. Hier. ligate victimam solemnem densis funibus, ut ad usque cornua altaris perducatis. *In condensis....* in frondosis: Hier. ramis obvelate atria Domini.

PSALMUS CXVIII.

MORALIS, CONSOLATORIUS.

David exul & vagus, atque omnimodè sub Saüle vexatus, in divinæ legis meditatione respirat. Id autem agit, ut non modò se ad observandam legem incitet quàm vehementissimè, verùm etiam gratiam Dei ad id opus exequendum summè necessariam; nec tantùm ad intelligendam, sed etiam ad diligendam legem pari studio commendet ac petat. Vide ℣. 18. 26. 32. 34. & *seqq. legem variis appellat nominibus, diverso respectu. Verbum, communi nomine omnibus divinæ veritatis significationibus; quodque idem est, eloquia & sermones. Legem speciatim, quâ Deus docet quid agendum sit. Viam, quâ Deo duce ingrediamur ad vitam. Mandatum seu præceptum, quo Deus quid velit significat: unde testimonium, quo credimus ejus institutis & promissis: Et simile conscientiæ testimonium agnoscimus; tùm etiam ad convincendos impios. Quæ omnia, justitiæ quoque, seu justificationes dicuntur, quibus justi simus, & ad æquum rectumque, animum componamus: deinde judicia, quibus pro operibus aut pœnam aut mercedem capiamus.* Vide *Theodor. hìc, & in Psalmum* XVIII. 11. *Lex doctoris, Domini, judicis, testis officio fungitur. Justificationes hìc ubique sunt statuta: huccim: Heb. Est autem hic Psalmus Acrosticus octonarius. Dividitur enim in partes viginti duas, juxta numerum hebraïcarum literarum, & pars unaquæque octo versus continet ab eâdem literâ incipientes, juxta ordinem alphabeti. Porrò hunc Psalmum, quantò videtur apertior, tantò profundiorem videri sibi testatur Aug. nec dissentiunt reliqui.*

VERSIO S. HIERONYMI.

Beati immaculati in viâ, qui ambulant in lege Domini.

Beati qui custodiunt testimonia ejus: in toto corde requirunt eum.

Nec enim qui operantur iniquitatem, in viis ejus ambulaverunt.

VERSIO VULGATA.

Alleluia.

ALEPH.

1. Beati immaculati in viâ, qui ambulant in lege Domini.

2. Beati qui scrutantur testimonia ejus; in toto corde exquirunt eum.

3. Non enim qui operantur iniquitatem, in viis ejus ambulaverunt.

1. 2. *Beati*... Cùm beati omnes esse velimus, summa vitæ humanæ est, intelligere quo fine beata fiat. Inde ergo incipit Psalmus; altero item versu ingeminat & inculcat. *Beati qui scrutantur*... qui custodiunt: Hier. *In toto corde*: non otiose & somnolenter, sed strenuè, vigilanterque. Comm. Hier.

3. *Non enim qui operantur iniquitatem*... Quasi diceret: sunt qui vano quodam affectu magna de Deo ejusque lege cogitantes, satis putant se esse pios, cùm interim in gravia peccata prolabantur, sed illi falsi sunt, quos coarguit Apostolus, quòd cum in lege requiescant & glorientur, per prævaricationem legis Deum inhonorent. Rom. II. 17. & seq.

Tu mandasti præcepta tua custodiri nimis.	4. Tu mandasti mandata tua custodiri nimis.
Utinam dirigantur viæ meæ, ad custodienda præcepta tua.	5. Utinam dirigantur viæ meæ, ad custodiendas justificationes tuas.
Tunc non confundar, cùm respexero ad omnia mandata tua.	6. Tunc non confundar, cùm perspexero in omnibus mandatis tuis.
Confitebor tibi in directione cordis: cùm didicero judicia justitiæ tuæ.	7. Confitebor tibi in directione cordis, in eo quòd didici judicia justitiæ tuæ.
Præcepta tua custodiam: ne derelinquas me nimis.	8. Justificationes tuas custodiam: non me derelinquas usquequaque.
	BETH.
In quo corrigit juvenis semitam suam, cùm custodierit verba tua.	9. In quo corrigit adolescentior viam suam? in custodiendo sermones tuos.
In toto corde meo exquisivi te: ne errare me facias à mandatis tuis.	10. In toto corde meo exquisivi te: ne repellas me à mandatis tuis.
In corde meo abscondi eloquia tua, ut non peccem tibi.	11. In corde meo abscondi eloquia tua: ut non peccem tibi.
Benedictus tù, Domine, doce me præcepta tua.	12. Benedictus es Domine: doce me justificationes tuas.
In labiis meis narravi omnes justitias oris tui.	13. In labiis meis pronuntiavi omnia judicia oris tui.
In viâ testimoniorum tuorum delectatus sum, quasi in omnibus divitiis.	14. In viâ testimoniorum tuorum delectatus sum, sicut in omnibus divitiis.
In præceptis tuis meditabor, & contemplabor semitas tuas.	15. In mandatis tuis exercebor, & considerabo vias tuas.
In justitiis tuis delectabor: non obliviscar verba tua.	16. In justificationibus tuis meditabor: non obliviscar sermones tuos.
	GIMEL.
Retribue servo tuo: vivam, & custodiam verba tua.	17. Retribue servo tuo, vivifica me, & custodiam sermones tuos.
Revela oculos meos, & videbo mirabilia de lege tuâ.	18. Revela oculos meos, & considerabo mirabilia de lege tuâ.

4. *Tu mandasti* . . . 5. *Utinam dirigantur* . . . His ostendit observantiam legis, & summè esse necessariam, & æquè difficilem; imò nec potestatis humanæ, nisi Deus adjuvet; unde ad vota convertitur. Vide ℣. 20.

6. *Tunc non confundar . . . in omnibus* . . . Non aliqua, sed omnia observanda sunt: cùm, teste Jacobo, qui in uno offendit, factus sit omnium reus: Jac. II. 10. 11.

7. *In directione cordis:* recto corde.

8. *Non me derelinquas usquequaque:* Semper. Et si ad tempus relinquimur, non tamen usquequaque, ut pereamus. Comm. Hier.

10. *Ne repellas me:* ne errare facias, &c. Hier. ne errare me sinas; in Scripturis usitatissimum.

13. *Pronuntiavi:* narravi: Idem.

15. *Exercebor:* meditabor: Idem.

16. *Meditabor:* delectabor: Idem.

18. *Revela oculos meos:* aperi, dispelle umbras, tolle velamentum, quo spirituales oculi conteguntur. *Considerabo mirabilia:* ut

Advena ego ſum in terrâ: ne abſcondas à me mandata tua.	19. Incola ego ſum in terrâ : non abſcondas à me mandata tua.
Deſideravit anima mea deſiderate judicia tua in omni tempore.	20. Concupivit anima mea deſiderare juſtificationes tuas, in omni tempore.
Increpaſti ſuperbos : maledicti qui recedunt à mandatis tuis.	21. Increpaſti ſuperbos : maledicti qui declinant à mandatis tuis.
Aufer à me opprobrium & contemtum : quoniam teſtimonia tua cuſtodivi.	22. Aufer à me opprobrium & contemtum : quia teſtimonia tua exquiſivi.
Etenim ſederunt principes ; adversùm me loquebantur : ſervus autem tuus meditabatur præcepta tua.	23. Etenim ſederunt principes, & adversùm me loquebantur : ſervus autem tuus exercebatur in juſtificationibus tuis.
Sed & teſtimonia tua voluntas mea, quaſi viri amiciſſimi mei.	24. Nam & teſtimonia tua meditatio mea eſt, & conſilium meum juſtificationes tuæ.
	DALETH.
Adhæſit pulveri anima mea : vivifica me juxta verbum tuum.	25. Adhæſit pavimento anima mea: vivifica me ſecundùm verbum tuum.

penitùs introſpiciam, non literam tantùm, ac velut corticem legis, ſed arcana ſpiritualia, puta in ſabbatis requiem ſempiternam, ſimplicitatem in azymis, in victimis obedientiam, & ubique Chriſtum. *Revela autem, & conſiderabo*; ſicut infrà 34. *Da mihi intellectum, & ſcrutabor*, &c. His omnibus docet Dei gratiam eſſe neceſſariam, primùm ad intelligendam legem, ut ad diligendam ſequentia demonſtrabunt. Unde ŷ. 35. *Deduc me in ſemitam mandatorum* .... & 36. *Inclina cor meum in teſtimonia tua.*

19. *Incola*: advena: Hier. Peregrinus, ut Jacob, & cæteri Patriarchæ. Gen. XLVII. 9. Heb. XI. 14. *Incola ego ſum in terrâ* : terram univerſam habeo pro exilio. *Non abſcondas à me mandata tua.* Nemo enim, niſi peregrinus & ad æterna ſuſpirans, cognitione mandatorum Dei eſt dignus. Hil.

20. *Concupivit* ... Quidam ſimpliciter, vehementiſſimè deſideravi; quale eſt illud, *Concupierunt concupiſcentiam* : Pſ. CV. 14. ut & illud, *vitâ vives, morte morieris* : & Poëta, *Æneid.* XII.

—— Hunc, oro, ſine me furere
ante furorem.

Quin ipſe Dominus, *Deſiderio deſideravi* : Luc. XXII. 15. Verum aliud eſt, *deſiderio deſideravi*, quod eſt perfectè & plenè deſiderantis ac volentis; aliud, *concupivi deſiderare*, quod eſt optantis quidem, ſed nondum plenè volentis; meliùs ergo, æger animus ac languidus concupiſcit deſiderare cibum, dum concupiſcit non habere faſtidium. Aug. Ambroſius verò; concupiſcimus deſiderare, quòd non ſit poteſtatis noſtræ deſiderium, ſed gratiæ Dei.

22. *Aufer à me opprobrium ... quia teſtimonia tua exquiſivi.* Cuſtodivi : Hier. non ſe poteſtate, non divitiis, nec principum gratiâ commendari petit, ſed quæ vera laus eſt, executione mandatorum Dei, à quibus colendis nec deſtitit, cum omnibus ejus pietas probro haberetur, ut ſequens indicat.

23. *Sederunt principes* ... Non illi properanter, ac velut in tranſcurſu maledictis me inceſſebant, ſed deſtinato animo, in familiaribus quibuſcumque colloquiis, atque etiam in conſeſſu publico. ŷ. Pſ. XLIX. 20.

24. *Meditatio mea eſt* : voluntas mea. *Conſilium meum* : conſiliarii mei, quaſi viri amiciſſimi mei : Hier. Cùm aliquid agendum, legem conſulo, eam ubique adhibeo conſiliariam, ac verè amicam quæ nuſquam fallat, nuſquam aduletur. *Juſtificationes tuæ* : deeſt Heb.

25. *Adhæſit pavimento* : pulveri : Hier. ut XLIII. 25. *Humiliata eſt in pulvere anima noſtra : conglutinatus eſt in terrâ venter noſter.*

Vias

Vias meas exposui, & exaudisti me : doce me justitiam tuam.

Viam præceptorum tuorum fac me intelligere, & loquar in mirabilibus tuis.

Distillavit anima mea præ stultitiâ : serva me juxta eloquium tuum.

Viam mendacii aufer à me, & legem tuam dona mihi.

Viam fidei elegi : judicia tua proponebam.

Adhæsi testimoniis tuis : Domine, ne confundas me.

Viam mandatorum tuorum curram, quoniam dilatasti cor meum.

Ostende mihi, Domine, viam præceptorum tuorum, & custodiam eam per vestigium.

Doce me, & observabo legem tuam, & custodiam eam in toto corde.

Deduc me in semitâ mandatorum tuorum : quia ipsam volui.

Inclina cor meum ad testimonia tua, & non ad avaritiam.

Averte oculos meos, ne videant vanitatem : in viâ tuâ vivifica me.

26. Vias meas enuntiavi, & exaudisti me : doce me justificationes tuas.

27. Viam justificationum tuarum instrue me, & exercebor in mirabilibus tuis.

28. Dormitavit anima mea præ tædio : confirma me in verbis tuis.

29. Viam iniquitatis amove à me, & de lege tuâ miserere meî.

30. Viam veritatis elegi : judicia tua non sum oblitus.

31. Adhæsi testimoniis tuis, Domine : noli me confundere.

32. Viam mandatorum tuorum cucurri, cùm dilatasti cor meum.

HE.

33. Legem pone mihi, Domine, viam justificationum tuarum, & exquiram eam semper.

34. Da mihi intellectum, & scrutabor legem tuam, & custodiam illam in toto corde meo.

35. Deduc me in semitam mandatorum tuorum : quia ipsam volui.

36. Inclina cor meum in testimonia tua, & non in avaritiam.

37. Averte oculos meos, ne videant vanitatem : in viâ tuâ vivifica me.

26. *Vias meas enuntiavi :* peccata confessus sum. *Doce me justificationes tuas :* Sic & ℣. 27. & toto Ps. passim doceri petit : non sono & syllabis : jam enim eo modo doctus, sed infuso intùs spiritu sanctæ dilectionis, quem qui habent, verè sunt docti à Deo. Joan. VI. 45.

28. *Dormitavit* ... distillavit : Hier. Diffluit præ mœrore. Hoc tædium Cassian. Inst. X. 4. interpretatur de acediæ spiritu, quo æger animus fastidio rerum spiritualium in otium ac desidiam solvitur ; tum inquietus & vagus ad sensuum solatia defluit ; qui spiritus ubi primùm obrepit, tunc petendum à Domino ut fluxam confirmet fidem. & verbo divino inducat illud gaudium, quod præcipit Apostolus. Phil. IV. 4.

29. *Viam iniquitatis* ... mendacii : Hier. *De lege tuâ miserere* ... doce me misericorditer viam tuam.

30. *Non sum oblitus :* proponebam : Hier. supp. mihi.

32. *Cucurri :* curram : Idem. *Cùm dilatasti cor meum,* Infuso spiritu sanctæ dilectionis ac delectationis.

33. *Legem pone :* ostende : Hier. doce. *Exquiram* ... Custodiam eam per vestigia : Idem : id est, ad calcem : ad finem usque. Infrà, 112.

35. *Deduc me in semitam mandatorum* ... Jam ergo executio legis à Dei est gratiâ ; sed ne quis voluntatem exequendæ legis sibi à se esse putet, eò quòd dixerit ; *quia ipsam volui :* subdit :

36. *Inclina cor meum in testimonia tua :* hoc est, tu, quo duce volui, deduc me ut perficiam. *Et non in avaritiam :* Et hoc tuum est, ne à veris, sempiternisque, ad vana & caduca bona declinemus.

37. *Vanitatem :* res vanas, inutiles.

LIBER PSALMORUM.

Suscita servo tuo eloquium tuum, in timorem tuum.

Averte opprobrium meum, quod reveritus sum : quia judicia tua bona.

Ecce desideravi præcepta tua : in justitiâ tuâ vivifica me.

Et veniant mihi misericordiæ tuæ, Domine, & salus tua juxta eloquium tuum.

Et respondebo exprobrantibus mihi sermonem : quia speravi in sermone tuo.

Et ne auferas de ore meo verbum veritatis usque nimis : quoniam judicia tua expectavi.

Et custodiam legem tuam jugiter : in sempiternum, & ultrà.

Et ambulabo in spatioso : quia præcepta tua quæsivi.

Et loquar in testimoniis tuis coram regibus : & non confundar.

Et delectabor in mandatis tuis, quæ dilexi.

Et levabo manus meas ad mandata tua quæ dilexi, & loquar in præceptis tuis.

Memento sermonis servo tuo : quem me sperare fecisti.

Hæc est consolatio mea in afflictione meâ : quia eloquium tuum vivificavit me.

38. Statue servo tuo eloquium tuum, in timore tuo.

39. Amputa opprobrium meum, quod suspicatus sum : quia judicia tua jucunda.

40. Ecce concupivi mandata tua : in æquitate tua vivifica me.

VAU.

41. Et veniat super me misericordia tua, Domine : salutare tuum secundùm eloquium tuum.

42. Et respondebo exprobrantibus mihi verbum : quia speravi in sermonibus tuis.

43. Et ne auferas de ore meo verbum veritatis usquequaque : quia in judiciis tuis supersperavi.

44. Et custodiam legem tuam semper : in seculum & in seculum seculi.

45. Et ambulabam in latitudine : quia mandata tua exquisivi.

46. Et loquebar de testimoniis tuis in conspectu regum : & non confundebar.

47. Et meditabar in mandatis tuis, quæ dilexi.

48. Et levavi manus meas ad mandata tua quæ dilexi, & exercebar in justificationibus tuis.

ZAIN.

49. Memor esto verbi tui servo tuo, in quo mihi spem dedisti.

50. Hæc me consolata est in humilitate meâ : quia eloquium tuum vivificavit me.

38. *Statue* : suscita : Hier. Suscita promissa tua de me : dilata jamdiu, fac ut impleantur tandem : sicut scriptum est : *Suscitans verbum servi sui, & consilium nuntiorum suorum complens* : Isa. XLIV. 26. *In timore tuo* : in timorem tuum : Hier. Ad reverentiam tuî ingenerandam animis.

39. *Amputa* : averte : Hier. *Quod suspicatus sum* : quod reveritus sum : Hier. quod timui. Tolle suspicionem infidelitatis erga regem aut patriam, quam David vehementissimè refugiebat. I. Reg. XXIV. 10. *Jucunda* : bona, mihi scilicet. Judiciis tuis delectatus, ab his sceleribus abhorreo.

43. *In judiciis tuis supersperavi* : speravi super judicia tua : hæc mihi spei fulcimenta.

46. *Regum* : Saül ; Achis regis Geth ; regis Moab, &c.

48. *Levavi manus meas* : ex vehementi desiderio manus admovi ad opus. *Exercebar....* meditabar : suprà 15.

50. *Hæc* : hoc : hæc res : verbum tuum scilicet mihi solatio fuit ; infrà 52. Sic ỳ. 56.

Superbi deridebant me nimis : à lege tuâ non declinavi.	51. Superbi iniquè agebant usquequaque : à lege autem tuâ non declinavi.
Recordatus sum judiciorum tuorum à seculo, Domine ; & consolatus sum.	52. Memor fui judiciorum tuorum à seculo, Domine, & consolatus sum.
Horror obtinuit me ab impiis, qui dereliquerunt legem tuam.	53. Defectio tenuit me, pro peccatoribus derelinquentibus legem tuam.
Carmina erant mihi præcepta tua, in domo peregrinationis meæ.	54. Cantabiles mihi erant justificationes tuæ, in loco peregrinationis meæ.
Recordatus sum in nocte nominis tui, Domine : & custodivi legem tuam.	55. Memor fui nocte nominis tui, Domine : & custodivi legem tuam.
Hoc factum est mihi : quia præcepta tua custodivi.	56. Hæc facta est mihi : quia justificationes tuas exquisivi.
	HETH.
Pars mea, Domine : dixi ut custodiam verbum tuum.	57. Portio mea, Domine : dixi custodire legem tuam.
Deprecatus sum vultum tuum in toto corde : miserere meî secundùm eloquium tuum.	58. Deprecatus sum faciem tuam in toto corde meo : miserere meî secundùm eloquium tuum.
Recogitavi vias meas : & converti pedes meos ad testimonia tua.	59. Cogitavi vias meas : & converti pedes meos in testimonia tua.
Festinavi, & non neglexi custodire mandata tua.	60. Paratus sum, & non sum turbatus : ut custodiam mandata tua.
Funes impiorum implicaverunt me : legem tuam non sum oblitus.	61. Funes peccatorum circumplexi sunt me, & legem tuam non sum oblitus.
Medio noctis surgam ad confitendum tibi, super judicia justitiæ tuæ.	62. Mediâ nocte surgebam ad confitendum tibi, super judicia justificationis tuæ.
Particeps sum ego omnium timentium te, & custodientium præcepta tua.	63. Particeps ego sum omnium timentium te, & custodientium mandata tua.
64. Misericordiâ tuâ, Domine,	64. Misericordiâ tuâ, Domine, com-

51. *Iniquè agebant* . . . deridebant me nimis : Hier.

53. *Defectio* : horror : Hier. *Pro peccatoribus* : ab impiis : Idem. Cùm video delinquentes, tuaque judicia contemnentes, cohorresco totus, tantam hominibus inesse amentiam, stuporem tantum.

54. *Cantabiles* : carmina : Hier. Cantica, suave canendi argumentum.

56. *Hæc facta*. . . hoc : notus hebraïsmus, ac sæpe memorandus.

57. *Legem tuam* : verbum : Hier.

60. *Paratus sum* . . . festinavi, & non neglexi : Idem.

61. *Funes peccatorum* . . . Impiorum : Idem. Funes autem sunt eorum malevola & dolosa consilia, quibus viri boni ac simplices capiuntur.

62. *Justificationis* . . . justitiæ : Hier.

pleta eſt terra, præcepta tua doce me.	plena eſt terra : juſtificationes tuas doce me.
	TETH.
Benefeciſti ſervo tuo, Domine, ſecundùm verbum tuum.	65. Bonitatem feciſti cum ſervo tuo, Domine, ſecundùm verbum tuum.
Bonum ſermonem, & ſcientiam doce me : quia mandatis tuis credidi.	66. Bonitatem, & diſciplinam, & ſcientiam doce me : quia mandatis tuis credidi.
Antequàm audirem ego ignoravi : nunc autem eloquium tuum cuſtodivi.	67. Priuſquam humiliarer ego deliqui : propterea eloquium tuum cuſtodivi.
Bonus es tu, & beneficus : doce me præcepta tua.	68. Bonus es tu, & in bonitate tuâ doce me juſtificationes tuas.
Applicabant mihi mendacium ſuperbi ; ego autem in toto corde meo ſervabam præcepta tua.	69. Multiplicata eſt ſuper me iniquitas ſuperborum : ego autem in toto corde meo ſcrutabor mandata tua.
Incraſſatum eſt velut adeps cor eorum, & ego in lege tuâ delectabar.	70. Coagulatum eſt ſicut lac cor eorum : ego verò legem tuam meditatus ſum.
Bonum mihi quia afflictus ſum, ut diſcerem præcepta tua.	71. Bonum mihi quia humiliaſti me : ut diſcam juſtificationes tuas.
Melior eſt mihi lex oris tui, ſuper millia auri & argenti.	72. Bonum mihi lex oris tui, ſuper millia auri & argenti.
	JOD.
Manus tuæ fecerunt me, & firmaverunt me : doce me ; & diſcam mandata tua.	73. Manus tuæ fecerunt me, & plaſmaverunt me : da mihi intellectum, & diſcam mandata tua.
Qui timent te, videbunt me, & lætabuntur : quia ſermonem tuum expectavi.	74. Qui timent te, videbunt me, & lætabuntur : quia in verba tua ſuperſperavi.
Scio, Domine, quia juſtum judicium tuum, & verè afflixiſti me.	75. Cognovi, Domine, quia æquitas judicia tua : & in veritate tuâ humiliaſti me.
Sit, obſecro, miſericordia tua in conſolatione meâ, ſicut locutus es ſervo tuo.	76. Fiat miſericordia tua ut conſoletur me, ſecundùm eloquium tuum ſervo tuo.
Veniant mihi miſericordiæ tuæ, & vivam : quia lex tua delectatio mea.	77. Veniant mihi miſerationes tuæ, & vivam : quia lex tua meditatio mea eſt.

65. *Bonitatem* ... Benefeciſti : Idem.
66. *Bonitatem* ... bonum ſenſum : Heb.
68. *Bonus es tu : & in bonitate tuâ* .... bonus es tu, & beneficus : Hier.
69. *Multiplicata eſt* ... Superbi dolos conſuerunt adversùm me : Heb. *Ego autem* ... *ſcrutabor* ... ſervabam : Hier.
70. *Coagulatum eſt* ... incraſſatum eſt velut adeps cor eorum : Idem.

73. *Plaſmaverunt* : firmaverunt : Idem. Compegerunt.
75. *In veritate tuâ humiliaſti me* : juſtè afflixiſti.
76. *Fiat miſericordia* ... ſit, obſecro, &c. Hier.
77. *Meditatio* : delectatio : Idem, ut jam ſæpe, eodem ſenſu : cùm quæ diligimus & quibus delectamur, eadem etiam cogitemus.

Confundantur superbi, quoniam iniquè contriverunt me : ego autem loquar in præceptis tuis.	78. Confundantur superbi, quia injustè iniquitatem fecerunt in me : ego autem exercebor in mandatis tuis.
Revertantur ad me qui timent te, & qui sciunt testimonium tuum.	79. Convertantur mihi timentes te, & qui noverunt testimonia tua.
Fiat cor meum perfectum in præceptis tuis, ut non confundar.	80. Fiat cor meum immaculatum in justificationibus tuis, ut non confundar.
	CAPH.
Defecit in salutare tuum anima mea, in verbum tuum expectavi.	81. Defecit in salutare tuum anima mea : & in verbum tuum supersperavi.
Consumti sunt oculi mei in verbum tuum, dicentes : Quandò consolaberis me ?	82. Defecerunt oculi mei in eloquium tuum, dicentes : Quandò consolaberis me ?
Et cùm essem quasi uter in pruinâ, præcepta tua non sum oblitus.	83. Quia factus sum sicut uter in pruinâ : justificationes tuas non sum oblitus.
Quot sunt dies servi tui : quandò facies in persequentibus me judicium ?	84. Quot sunt dies servi tui : quandò facies de persequentibus me judicium ?
Foderunt mihi superbi foveas, quæ non erant juxta legem tuam.	85. Narraverunt mihi iniqui fabulationes : sed non ut lex tua.

78. *Iniquitatem fecerunt* . . . contriverunt me : Idem.

79. *Convertantur* : Revertantur ad me : Idem.

81. *Defecit in salutare tuum anima mea.* Amor impatiens, si diutiùs potiundi desideria differantur, ipsâ deficit expectatione dum sperat. Et quidquid est desiderabile, si non contingat desideranti, deficit in illud ; & quasi ipsam deponit animam qui desiderat. Id ergo deficere est, ad id unumquemque totis studiis migrare, quod diligit. Illud cogitat, illi adhæret, illud personat quod receperit diligendum, in id quâdam animæ defectione transfunditur. Amb. *In salutare tuum* . . . Idem Ambrosius : Sanctus ac timens Deum nescit aliud desiderare, nisi salutare Dei, quod est Christus Jesus : illum concupiscit, illum desiderat : in illum totis intendit viribus, illum gremio mentis fovet, illi se aperit & effundit, & hoc solum veretur, ne illum possit amittere.

82. *Defecerunt oculi mei* : Ambrosius : *Nonne quandò aliquem desideramus & speramus adfore, eò dirigimus oculos unde speramus esse venturum ? sic tenera uxor ætatis, de speculâ litorali, indefessâ expectatione conjugis prestolatur adventum ; ut quamcumque navim videris, illic putet conjugem navigare, metuatque ne videndi gratiâ dilecti, alius antevertat, nec ipsa possis prima dicere, video te, mi marite.* Vide reliqua apud Ambrosium, ejusdem planè spiritûs, nec tamen potui temperare, quin hæc exscriberem. Sic affectus est quisquis cum Paulo dissolvi cupit & esse cum Christo. Phil. I. 23. Sic denique qui semel gustato bono Dei verbo, ut idem Paulus ait, sibi postea relictus, deficit tædio suî, ac reddi sibi postulat prægustatam suavissimi amoris dulcedinem. *Oculi mei . . . dicentes . . .* Quisquis amat Deum legemque, ac veritatem ejus, non tantùm verbis, sed etiam toto corpore, ac maximè oculis in altum sublatis, ac præ attentione deficientibus, loquitur.

83. *In pruinâ* : in fumario : Heb. In camino. Factus sum exsuccus & macilentus. *Justificationes tuas non sum oblitus* : tametsi languidus, ac mœrens, atque à te desertus ad tempus, tamen tui non obliviscor ; quæ vera est caritas etiam deserenti, ac velut fugienti inhærere, exemplo Christi derelicti ac dicentis : *Deus meus, respice in me, quare me dereliquisti ?* Psalm. XXI. 2.

84. *Quot sunt dies* . . . quousque differs auxilium tuum ? En vita mea elabitur ; an mortem meam expectas, ut me liberes ?

85. *Narraverunt . . . fabulationes . . .* ad ingenium suum multa commenti sunt ; nec

Omnia mandata tua vera : falsò persecuti sunt me, auxiliare mihi.

Paulominùs consumserunt me in terrâ, ego autem non dimisi præcepta tua.

Secundùm misericordiam tuam vivifica me : & custodiam testimonia oris tui.

In æternum Domine, verbum tuum perstat in cœlo.

In generatione, & generatione fides tua : fundasti terram, & stat.

Judicio tuo stant usque hodie : quia omnia serviunt tibi.

Nisi quòd lex tua delectatio mea ; fortè periissem in pressurâ meâ.

In sempiternum non obliviscar præceptorum tuorum, quia per ipsa vivificasti me.

Tuus ego sum, salva me : quoniam præcepta tua quæsivi.

Me expectaverunt impii, ut perderent me : testimonium tuum considerabo.

Omnis consummationis vidi finem : latum mandatum tuum nimis.

Quàm dilexi legem tuam ! totâ die meditatio mea.

86. Omnia mandata tua veritas : iniquè persecuti sunt me, adjuva me.

87. Paulominùs consummaverunt me in terrâ : ego autem non dereliqui mandata tua.

88. Secundùm misericordiam tuam vivifica me : & custodiam testimonia oris tui.

LAMED.

89. In æternum, Domine, verbum tuum permanet in cœlo.

90. In generationem & generationem veritas tua : fundasti terram, & permanet.

91. Ordinatione tuâ perseverat dies : quoniam omnia serviunt tibi.

92. Nisi quòd lex tua meditatio mea est ; tunc fortè periissem in humilitate meâ.

93. In æternum non obliviscar justificationes tuas : quia in ipsis vivificasti me.

94. Tuus sum ego, salvum me fac : quoniam justificationes tuas exquisivi.

95. Me expectaverunt peccatores ut perderent me : testimonia tua intellexi.

96. Omnis consummationis vidi finem : latum mandatum tuum nimis.

MEM.

97. Quomodo dilexi legem tuam, Domine ! totâ die meditatio mea est.

tamen omnia sibi jucunda fingentes, æquare potuerunt bona, quæ tua lex reverâ præstat: at Heb. à quo non abludit Hier. Foderunt mihi foveas, quod non secundùm legem tuam. Fabulationes verò, sive meditationes, ut alibi sæpe Vulgata vertit, & foveæ, in Heb. non nisi levi puncto distant.

87. *Paulominùs consummaverunt me* ... consumserunt : Idem. parùm abfuit quin me consumerent.

89. *In æternum, Domine* ... Legi quâ nos Deus dirigit, interserit eas leges quibus universum orbem continet ; ut Ps. XVIII. quemadmodum enim cœlum ac terra æternâ & incommutabili lege tenentur ; ita & longè magis fideles oportet obtemperare legi quam Deus tradidit.

90. *Veritas* : veracitas : Heb. fides, & ita ferè.

91. *Ordinatione tuâ* ... Judicio tuo stant usque hodie : Hier. cœlum & terra, de quibus suprà 89. 90.

92. *Nisi quòd lex tua meditatio* ... Delectatio mea est : Hier. *Tunc fortè periissem in humilitate meâ*. In pressurâ meâ. Idem. tot inter calamitates, me & constantia & vita ipsa deficeret.

96. *Omnis consummationis* ... Omnis structuræ vidi finem : amplum mandatum tuum nimis. Symm. apud Theodor. id est, quæ facta sunt, omnia finem habent ; at mandatum tuum amplum & immortale. Theodor.

97. *Quomodo dilexi* : Quàm dilexi : Hier.

Super inimicos meos instruis me mandatò tuo : quia in sempiternum hoc est mihi.

Super omnes qui docebant me eruditus sum : quia testimonia tua meditatio mea.

Super senes intellexi : quia præcepta tua servavi.

Ab omni semitâ malâ prohibui pedes meos, ut custodirem verba tua.

A judiciis tuis non recessi : quia tu illuminasti me.

Quàm dulce gutturi meo eloquium tuum ! super mel ori meo.

Præcepta tua considerabam : proptereà odivi omnem semitam mendacii.

Lucerna pedi meo verbum tuum, & lux semitæ meæ.

Juravi, & perseverabo ; ut custodiam judicia justitiæ tuæ.

Afflictus sum usque nimis : Domine, vivifica me juxta verbum tuum.

Voluntaria oris mei complaceant tibi, Domine, & secundùm judicia tua doce me.

Anima mea in manu meâ semper ; & legis tuæ non sum oblitus.

Posuerunt impii laqueum mihi : & à præceptis tuis non aberravi.

Hereditas mea testimonia tua in

98. Super inimicos meos prudentem me fecisti mandato tuo : quia in æternum mihi est.

99. Super omnes docentes me intellexi : quia testimonia tua meditatio mea est.

100. Super senes intellexi : quia mandata tua quæsivi.

101. Ab omni viâ malâ prohibui pedes meos : ut custodiam verba tua.

102. A judiciis tuis non declinavi : quia tu legem posuisti mihi.

103. Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua ! super mel ori meo.

104. A mandatis tuis intellexi : proptereà odivi omnem viam iniquitatis.

NUN.

105. Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen semitis meis.

106. Juravi, & statui custodire judicia justitiæ tuæ.

107. Humiliatus sum usquequaque, Domine ; vivifica me secundùm verbum tuum.

108. Voluntaria oris mei beneplacita fac, Domine, & judicia tua doce me.

109. Anima mea in manibus meis semper ; & legem tuam non sum oblitus.

110. Posuerunt peccatores laqueum mihi : & de mandatis tuis non erravi.

111. Hereditate acquisivi testimo-

98. *Super inimicos . . . prudentem . . .* doctiorem, prudentiorem : non astutiâ & dolis, sed mandato tuo in quo omnis sapientia est. *In æternum mihi est :* pars hæc mea in æternum.

100. *Super senes.* Hinc credibile est, hæc juvenem cecinisse. Vide infrà, 141.

102. *Legem posuisti :* illuminasti me : Hier. docuisti.

104. *Intellexi :* doctus factus sum : Heb.

106. *Statui :* perseverabo : Hier. firmiter præstabo : stabo juramentis.

108. *Voluntaria :* voluntarias oblationes : vota.

109. *Anima mea in manibus . . .* Maris periculo quotidie objicior : Hebraïsmus : quasi vitâ cuivis ad rapiendum expositâ : idque ultrò, ut videtur : quemadmodum Jonathas de ipso Davide loquitur ad Saulem : *Posuit animam suam in manu suâ, & percussit Philistæum.* I. Reg. XIX. 5. *Et legem tuam . . .* nec sic tamen à lege tuâ ullo metu deterreri me sino.

111. *Hereditate . . .* hereditas mea, testimonia tua : Hier. ut suprà, 98.

ſempiternum : quia gaudium cordis mei ſunt.	nia tua in æternum : quia exultatio cordis mei ſunt.
Inclinavi cor meum ut facerem juſtitias tuas, propter æternam retributionem.	112. Inclinavi cor meum ad faciendas juſtificationes tuas in æternum, propter retributionem.
	SAMECH.
Tumultuoſos odivi, & legem tuam dilexi.	113. Iniquos odio habui, & legem tuam dilexi.
Protectio mea & ſcutum meum tu es : verbum tuum expectavi.	114. Adjutor, & ſuſceptor meus es tu : & in verbum tuum ſuperſperavi.
Recedite à me, Maligni, & cuſtodiam mandata Dei mei.	115. Declinate à me, Maligni, & ſcrutabor mandata Dei mei.
Confirma me ſecundùm verbum tuum, & vivam : & noli me confundere ab expectatione meâ.	116. Suſcipe me ſecundùm eloquium tuum, & vivam : & non confundas me ab expectatione meâ.
Auxiliare mihi, & ſalvus ero, & delectabor in præceptis tuis jugiter.	117. Adjuva me, & ſalvus ero, & meditabor in juſtificationibus tuis ſemper.
Abjeciſti omnes qui averſantur præcepta tua : quia mendax cogitatio eorum.	118. Spreviſti omnes diſcedentes à judiciis tuis : quia injuſta cogitatio eorum.
Quaſi ſcoriam computaſti omnes impios terræ : proptereà dilexi teſtimonia tua.	119. Prævaricantes reputavi omnes peccatores terræ : ideò dilexi teſtimonia tua.
Horripilavit à timore tuo caro mea : & judicia tua timui.	120. Confige timore tuo carnes meas : à judiciis enim tuis timui.
	AIN.
Feci judicium & juſtitiam : ne derelinquas me his qui calumniantur me.	121. Feci judicium & juſtitiam : non tradas me calumniantibus me.
Sponde pro ſervo tuo in bonum : ne calumnientur me ſuperbi.	122. Suſcipe ſervum tuum in bonum : non calumnientur me ſuperbi.

112. *Propter retributionem :* Heb. uſque in finem. Licèt jam dixerit in ſeculum, quod eſt vehementer affirmantis, poteſt etiam verti, ut Hier. & ut Vulg. *propter retributionem :* propter te ipſum, qui es *merces noſtra magna nimis.* Geneſ. xv. 1. Sic Paulus de Moyſe : *Aſpiciebat enim in remunerationem :* Heb. xi. 26. quæ vel maxima eſt ipſe Deus; à quo Moyſes mercedis omnis loco petebat, ut faciem ſuam oſtenderet : Exod. xxxiii. 13. Vide etiam Pſ. xv. 5. lxxii. 26.

113. *Iniquos.* Tumultuoſos : Hier. turbulentos homines : odi commenta hominum perditorum.

114. *Adjutor & ſuſceptor* . . . protectio mea & ſcutum meum : Hier.

115. *Declinate à me, Maligni* . . . Optat ſecerni à malorum conſortio, ut quietus ac totus legi Dei vacet.

116. *Suſcipe :* confirma : Hier.

117. *Adjuva me, & ſalvus ero :* certum enim & efficaciſſimum eſt auxilium tuum.

118. *Injuſta :* mendax : idem. Ita ferè.

119. *Prævaricantes* . . . quaſi ſcoriam : idem : pro nihilo : Symm. quia ſuprà dixerat : ſpreviſti eos, Domine : ego quoque pro nihilo habeo. Theodor.

120. *Confige :* horruit à timore tuo caro mea : Heb.

122. *Suſcipe ſervum :* ſponde pro ſervo tuo in bonum : Hier. tu amicus unus; fidei

Oculi

Oculi mei defecerunt in ſalutare tuum, & in eloquium juſtitiæ tuæ.

Fac cum ſervo tuo juxta miſericordiam tuam, & præcepta tua doce me.

Servus tuus ſum ego, inſtrue me, & cognoſcam teſtimonia tua.

Tempus eſt ut facias, Domine: prævaricati ſunt legem tuam.

Propterea dilexi mandata tua: ſuper aurum & topazium.

Propterea in univerſa præcepta tua direxi: omnem ſemitam mendacii odio habui.

Mirabilia teſtimonia tua; idcircò cuſtodivit ea anima mea.

Oſtium ſermonum tuorum lucidum, docens parvulos.

Os meum aperui, & reſpiravi; quia mandata tua deſiderabam.

Reſpice ad me, & miſerere meî; juxta judicium diligentium nomen tuum.

Greſſus meos firma in ſermone tuo; & non des poteſtatem in me univerſæ iniquitati.

Redime me à calumniâ hominum, & cuſtodiam præcepta tua.

Vultum tuum oſtende ſervo tuo, & doce me præcepta tua.

Rivi aquarum fluebant de oculis

123. Oculi mei defecerunt in ſalutare tuum, & in eloquium juſtitiæ tuæ.

124. Fac cum ſervo tuo ſecundùm miſericordiam tuam, & juſtificationes tuas doce me.

125. Servus tuus ſum ego: da mihi intellectum, ut ſciam teſtimonia tua.

126. Tempus faciendi, Domine: diſſipaverunt legem tuam.

127. Ideò dilexi mandata tua, ſuper aurum & topazion.

128. Propterea ad omnia mandata tua dirigebar; omnem viam iniquam odio habui.

PHE.

129. Mirabilia teſtimonia tua: ideò ſcrutata eſt ea anima mea.

130. Declaratio ſermonum tuorum illuminat: & intellectum dat parvulis.

131. Os meum aperui, & attraxi ſpiritum: quia mandata tua deſiderabam.

132. Aſpice in me, & miſerere meî, ſecundùm judicium diligentium nomen tuum.

133. Greſſus meos dirige ſecundùm eloquium tuum: & non dominetur meî omnis in injuſtitia.

134. Redime me à calumniis hominum, ut cuſtodiam mandata tua.

135. Faciem tuam illumina ſuper ſervum tuum; & doce me juſtificationes tuas.

136. Exitus aquarum deduxerunt

meæ ſponſor eſto adversùs hominum calumnias. *Non calumnientur:* ne calumnientur: Hier.

126. *Tempus faciendi* . . . Tempus ut promiſſa præſtes. *Diſſipaverunt* . . . prævaricati ſunt: Hier.

127. *Topazion.* Paz: Heb. Alii gemmam exponunt, ut Pſ. XVIII. 11. Alii aurum puriſſimum, vel obryzum.

130. *Declaratio* . . . oſtium . . . lucidum: Hier. *Improbi ambulant per vias tenebroſas* . . . Prov. II. 13. ducti ſcilicet erroribus & cupiditatibus; at vias tuas ineunti ſtatim lux adeſt. *Intellectum dat parvulis:* vide Pſalm. XVIII. 8, 9, &c. ubi multa huic ſimilia, quæ eumdem Davidem auctorem indicare videntur.

131. *Attraxi ſpiritum.* Reſpiravi: Hier. Suſpirabam eorum deſiderio.

meis : quia non custodierunt legem tuam.

Justus es, Domine, & rectum judicium tuum.

Præcepisti justitiam testimonii tui, & veritatem tuam nimis.

Consumsit me zelus meus : quia obliti sunt verborum tuorum hostes mei.

Probatus sermo tuus nimis, & servus tuus dilexit illum.

Parvulus ego sum, & contemtibilis : sed præcepta tua non sum oblitus.

Justitia tua, justitia sempiterna, & lex tua veritas.

Tribulatio & angustia invenerunt me : mandata tua voluntas mea.

Justitia testimonia tua semper : doce me, & vivam.

Clamavi in toto corde, exaudi me, Domine : præcepta tua custodiam.

Invocavi te, salvum me fac, & custodiam testimonia tua.

Surgebam adhuc in tenebris, & clamabam : verbum tuum expectans.

Præveniebant oculi mei vigilias, ut meditarer in sermonibus tuis.

oculi mei : quia non custodierunt legem tuam.

SADE.

137. Justus es, Domine, & rectum judicium tuum.

138. Mandasti justitiam testimonia tua, & veritatem tuam nimis.

139. Tabescere me fecit zelus meus : quia obliti sunt verba tua inimici mei.

140. Ignitum eloquium tuum vehementer, & servus tuus dilexit illud.

141. Adolescentulus sum ego, & contemtus : justificationes tuas non sum oblitus.

142. Justitia tua, justitia in æternum, & lex tua veritas.

143. Tribulatio & angustia invenerunt me : mandata tua meditatio mea est.

144. Æquitas testimonia tua in æternum : intellectum da mihi, & vivam.

COPH.

145. Clamavi in toto corde meo, exaudi me, Domine : justificationes tuas requiram.

146. Clamavi ad te, salvum me fac ; ut custodiam mandata tua.

147. Præveni in maturitate, & clamavi : quia in verba tua supersperavi.

148. Prævenerunt oculi mei ad te diluculo ; ut meditarer eloquia tua.

136. *Quia non custodierunt*... Homines, sive inimici mei : infrà 139, 158. Vide caritatem Davidis adversùs inimicos : contabescit ac totus in lacrymas liquitur, peccata eorum dolens.

138. *Testimonia*... Voluisti testimonia tua ipsam esse justitiam : at Hier. *Mandasti justitiam testimonia tua* ; hanc strictè observari jussisti.

140. *Ignitum* : probatum : Hier. Quasi per ignem. Sic Ps. XI. 7. *Argentum igne examinatum purissimum.*

141. *Adolescentulus*... Parvulus : Hier. *Contemtus* ; in familiâ quoque meâ pro nihilo habitus ; cùm ipse etiam Isaï parens meus jussus à Samuele ut repræsentaret liberos, ne me quidem commemoratu dignum putabat, aut accensebat suis ; *Adhuc*, inquit, *relictus est parvulus, & pascit oves.* I. Reg. XVI. 11. *Justificationes tuas non sum oblitus.* Sed præcepta tua non sum oblitus. Hier. quasi diceret : sum equidem ætate & conditione despicabilis ; at hinc tantùm commendatus, quòd leges tuas curem.

147. *Præveni* : præveni diluculum : Heb. *In maturitate* : ἐν ἀωρίᾳ : nocte intempestâ : 70. in tenebris : Hier.

148. *Prævenerunt*... *ad te diluculo* : prævenerunt vigilias : Hier. Evigilavi ad te ante ipsos vigiles, qui custodias obeunt.

Vocem meam exaudi juxta misericordiam tuam, Domine: secundùm judicium tuum vivifica me.

149. Vocem meam audi secundùm misericordiam tuam, Domine, & secundùm judicium tuum vivifica me.

Appropinquaverunt persecutores mei sceleri, & à lege tuâ procul facti sunt.

150. Appropinquaverunt persequentes me iniquitati: à lege autem tuâ longè facti sunt.

Propè es tu, Domine, & omnia mandata tua veritas.

151. Propè es tu, Domine, & omnes viæ tuæ veritas.

A principio novi de testimoniis tuis: quòd in æternum fundaveris ea.

152. Initio cognovi de testimoniis tuis: quia in æternum fundasti ea.

RES.

Vide afflictionem meam, & eripe me: quia legis tuæ non sum oblitus.

153. Vide humilitatem meam, & eripe me: quia legem tuam non sum oblitus.

Judica causam meam, & redime me: in sermone tuo vivifica me.

154. Judica judicium meum, & redime me: propter eloquium tuum vivifica me.

Longè ab impiis salus, quia præcepta tua non quæsierunt.

155. Longè à peccatoribus salus: quia justificationes tuas non exquisierunt.

Misericordiæ tuæ, Domine: juxta judicia tua vivifica me.

156. Misericordiæ tuæ multæ, Domine: secundùm judicium tuum vivifica me.

Multi qui persequuntur me, & affligunt me: à testimoniis tuis non declinavi.

157. Multi qui persequuntur me, & tribulant me: à testimoniis tuis non declinavi.

Vidi prævaricatores tuos, & mœrebam: quia verbum tuum non custodierunt.

158. Vidi prævaricantes, & tabescebam: quia eloquia tua non custodierunt.

Vide quoniam præcepta tua dilexi, Domine: juxta misericordiam tuam vivifica me.

159. Vide quoniam mandata tua dilexi, Domine: in misericordiâ tuâ vivifica me.

Caput verborum tuorum veritas, & in sempiternum omne judicium justitiæ tuæ.

160. Principium verborum tuorum, veritas: in æternum omnia judicia justitiæ tuæ.

SIN.

Principes persecuti sunt me sine causâ: verba autem tua timuit cor meum.

161. Principes persecuti sunt me gratìs, & à verbis tuis formidavit cor meum.

150. 151. *A lege autem tuâ longè facti sunt... propè es...* Illi quidem à te fugiunt, facti refugæ legis; at tu propè es, ô Domine, præsens ultor scilicet.

160. *Principium verborum tuorum, veritas: in æternum...* A veritate orsus, stabilia omnia, ac vera exequeris. A Deo creatore, unde est initium, ad Deum protectorem, pactis initis cum Abraham, deinde ad legem, ac denique ad Christum ducimur.

161. *Principes... à verbis tuis...* Non illos, sed legem tuam timebam.

Gaudens ego ſum in eloquio tuo : ſicut qui invenit ſpolia multa.

Mendacium odio habui, & deteſtatus ſum : legem tuam dilexi.

Septies in die laudavi te, ſuper judiciis juſtitiæ tuæ.

Pax multa diligentibus legem tuam, & non eſt illis ſcandalum.

Expectavi ſalutare tuum, Domine, & mandata tua feci.

Cuſtodivit anima mea teſtimonia tua, & dilexit ea nimis.

Cuſtodivi præcepta tua & teſtimonia tua : quia omnes viæ meæ in conſpectu tuo.

Ingrediatur laus mea coram te, Domine : ſecundùm verbum tuum doce me.

Veniat deprecatio mea ante vultum tuum : ſecundùm eloquium tuum libera me.

Fundant labia mea hymnum : docebis enim me præcepta tu[a].

Loquetur lingua mea ſermonem tuum : quia omnia mandata tua juſta.

Sit manus tua auxiliatrix mea : quia præcepta tua elegi.

Deſideravi ſalutare tuum, Domine, & lex tua voluntas mea.

Vivet anima mea, & laudabit te, & judicia tua auxiliabuntur mihi.

Erravi quaſi ovis perdita, quære ſervum tuum : quia mandatorum tuorum non ſum oblitus.

162. Lætabor ego ſuper eloquia tua : ſicut qui invenit ſpolia multa.

163. Iniquitatem odio habui, & abominatus ſum : legem autem tuam dilexi.

164. Septies in die laudem dixi tibi, ſuper judicia juſtitiæ tuæ.

165. Pax multa diligentibus legem tuam, & non eſt illis ſcandalum.

166. Expectabam ſalutare tuum, Domine, & mandata tua dilexi.

167. Cuſtodivit anima mea teſtimonia tua, & dilexit ea vehementer.

168. Servavi mandata tua, & teſtimonia tua : quia omnes viæ meæ in conſpectu tuo.

TAU.

169. Appropinquet deprecatio mea in conſpectu tuo, Domine : juxta eloquium tuum da mihi intellectum.

170. Intret poſtulatio mea in conſpectu tuo : ſecundùm eloquium tuum eripe me.

171. Eructabunt labia mea hymnum, cùm docueris me juſtificationes tuas.

172. Pronuntiabit lingua mea eloquium tuum : quia omnia mandata tua æquitas.

173. Fiat manus tua ut ſalvet me : quoniam mandata tua elegi.

174. Concupivi ſalutare tuum, Domine, & lex tua meditatio mea eſt.

175. Vivet anima mea, & laudabit te, & judicia tua adjuvabunt me.

176. Erravi, ſicut ovis quæ periit : quære ſervum tuum, quia mandata tua non ſum oblitus.

163. *Iniquitatem* . . . Mendacium : Hier.
166. *Expectabam ſalutare.* Expectabam à te ſalutem. *Dilexi :* feci : idem.
169. *Da mihi intellectum :* doce me : Heb.

176. *Erravi ſicut ovis* . . . *Omnes nos quaſi oves erravimus.* Iſa. LIII. 6. Sed nos bonus ille paſtor humeris reportavit. Luc. XV. 5.

DE CANTICIS GRADUUM.

Sequentes Psalmi quindecim videntur ad eumdem finem pertinere. Nempe in secundi Templi dedicatione laudes Domini populum redimentis concinunt : non quòd omnes eo tempore sint scripti ; quamquam de plerisque verisimile, de nonnullis certum videtur : sed quòd alio tempore facti, huic solemnitati aptati sint. Theodor. hic in titulis. Chrysostomus in hos Psalmos passim. In gradibus Templi cantati dicuntur ; ut vel ex eo situ populus moneretur, eas omnes laudes Deo tribui ob Templum restitutum. Quindecim porro fuisse gradus in Templo traditur, ex Ezech. XL. 22. 26. 31. 37. 49.

Spirituali sensu, Cantica graduum sunt Cantica Ascensionis nostræ in Deum per castum sanctumque amorem, quo veluti per gradus crescimus, atque exurgimus, ac in Deum promovemur, ut Augustinus passim in hos Psalmos. Sunt ergo, ut idem ait, hæc Cantica amantium, & quodam sancto desiderio flagrantium. In Psalmo CXXVI.

PSALMUS CXIX. CONSOLATORIUS.

In captivitate calumniis oppressi ad patriam suspirant.

VERSIO S. HIERONYMI.

Canticum graduum.

AD Dominum in tribulatione meâ clamavi, & exaudivit me.

Domine, libera animam meam à labio mendacii, à linguâ dolosâ.

Quid detur tibi, aut quid apponatur tibi ad linguam dolosam ?

Sagittæ potentis acutæ, cum carbonibus juniperorum.

Heu mihi, quia peregrinatio mea prolongata est : habitavi cum tabernaculis Cedar.

VERSIO VULGATA.

Canticum graduum.

1. AD Dominum cùm tribularer clamavi, & exaudivit me.

2. Domine, libera animam meam à labiis iniquis, & à linguâ dolosâ.

3. Quid detur tibi, aut quid apponatur tibi ad linguam dolosam ?

4. Sagittæ potentis acutæ, cum carbonibus desolatoriis.

5. Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est : habitavi cum habitantibus Cedar : 6. Multùm incola

2. *A labiis iniquis :* mendacibus : Hier. *A linguâ dolosâ.* Calumniis enim & dolis circumventi, nullam habebant requiem.

3. *Quid detur tibi, aut quid apponatur tibi ad linguam dolosam ?* Quid solatii tibi relinquitur ad linguam dolosam comprimendam ? aut quæ requies tibi datur à linguâ dolosâ tibi insidiante ? *Ad linguam dolosam.* Lingua dolosa. Heb. fortè, vocativo casu : sensusque sit : ô lingua dolosa, quid tibi proficit calumniari & nocere ?

4. *Sagitta potentis acuta.* Verba linguæ dolosæ similia sagittis. Ps. LXIII. 4. *Potentis :* illius scilicet qui potens est in iniquitate. Ps. LI. 3. *Cum carbonibus desolatoriis.* Juniperorum : Heb. quòd sint ardentissimi : Hier. ad Fabiol.

5. *Incolatus meus prolongatus est :* Heb. *Meschech.* Quod pro nomine loci accipiunt ; Moschi ad Iberiam : Cedar sunt Arabes. Itaque Meschech & Cedar duo termini fuerint Imperii Babylonici, per quod dispersus populus esset. Hei mihi, inquit, quòd procul à patriâ & loco sancto, in extremis gentium finibus exul ago, quòd longè luctuosiùs ingemiscere nos oportet, tam procul à cœlesti patriâ extorres.

6. *Multùm incola : diu peregrina fuit anima mea ...* A patriâ, à sacris, à piorum exclusa cœtu.

Liber Psalmorum.

Multùm peregrina est anima mea, cum odientibus pacem.

Ego pacifica loquebar, & illi bellantia.

fuit anima mea.

7. Cum his qui oderunt pacem, eram pacificus; cùm loquebar illis, impugnabant me gratis.

7. *Cum his qui oderunt pacem*... Sic autem ex Heb. distinguit Hier. Multum peregrinata est anima mea cùm his qui oderunt pacem. Cætera deinde sic: *Eram pacificus cùm loquebar illis*: at ipsi *impugnabant me gratis*: Heb. Ego pax & cùm loquebar, at ipsi ad bellum. Quod eleganter Hier. Ego pacifica, &c.

PSALMUS CXX. CONSOLATORIUS.

Deus Populo suo etiam exuli & captivo certus liberator. Nota primò, Populum omni ope humanâ destitutum, tum ℣. 4. & 8. Dei auxilio restitutum.

Versio S. Hieronymi.

Canticum graduum.

Levavi oculos meos in montes, unde veniet auxilium mihi.

Auxilium meum à Domino, factore cœli & terræ.

Non det in commotionem pedem tuum, nec dormitet qui custodit te.

Ecce non dormitabit, neque dormiet qui custodit Israël.

Dominus custodit te, Dominus protectio tua, super manum dexteram tuam.

Per diem sol non percutiet te, neque luna per noctem.

Dominus custodit te ab omni malo: custodiat animam tuam.

Dominus custodiat exitum tuum, & introitum tuum, amodò & usque in æternum.

Versio Vulgata.

Canticum graduum.

1. Levavi oculos meos in montes, unde veniet auxilium mihi.

2. Auxilium meum à Domino, qui fecit cœlum & terram.

3. Non det in commotionem pedem tuum; neque dormitet qui custodit te.

4. Ecce non dormitabit, neque dormiet qui custodit Israël.

5. Dominus custodit te, Dominus protectio tua, super manum dexteram tuam.

6. Per diem sol non uret te, neque luna per noctem.

7. Dominus custodit te ab omni malo: custodiat animam tuam Dominus.

8. Dominus custodiat introitum tuum, & exitum tuum, ex hoc nunc, & usque in seculum.

1. *In montes*: illos æternos, scilicet cœlos: Ps. cxxii. 1.

6. *Non uret*: percutiet: Hier. Neque æstus diei, neque frigus noctis, tibi per viam nocebit.

7. *Animam tuam Dominus*. Deest, Dominus: repetitum ex seq.

8. *Exitum tuum*: è terrâ captivitatis. *Introitum tuum*: in patriam.

PSALMUS CXXI.

LÆTITIÆ ET AMORIS IN SANCTAM CIVITATEM.

David Jerusalem ac Sionem ædificans, & Arcam eò inducens : II. Reg. v. 6. 7. 9. vi. 15. 16. I. Par. xi. 7. 8 *Populus è captivitate redux, Templum ac Civitatem ædificans : Exules Christiani ad patriam suspirantes. Porrò hic Psalmus, & alii quidam ex his quindecim in Hebræo Davidi tribuuntur, quod indicio est non omnes Davidis esse.*

VERSIO S. HIERONYMI.

Canticum graduum David.

LÆtatus sum eò quòd dixerit mihi : in domum Domini ibimus.

Stantes erant pedes nostri, in portis tuis, Jerusalem.

Jerusalem quæ ædificatur ut civitas, cujus participatio ejus simul.

Quia ibi ascenderunt tribus tribus Domini, testimonium Israël, ad confitendum nomini Domini.

Quia ibi sederunt sedes in judicio : sedes domui David.

Rogate pacem Jerusalem : sit bene his qui diligunt te.

Sit pax in muris tuis : abundantia in domibus tuis.

VERSIO VULGATA.

Canticum graduum.

1. LÆtatus sum in his quæ dicta sunt mihi : in domum Domini ibimus.

2. Stantes erant pedes nostri, in atriis tuis, Jerusalem.

3. Jerusalem quæ ædificatur ut civitas, cujus participatio ejus in idipsum.

4. Illuc enim ascenderunt tribus, tribus Domini testimonium Israël, ad confitendum nomini Domini.

5. Quia illic sederunt sedes in judicio, sedes super domum David.

6. Rogate quæ ad pacem sunt Jerusalem, & abundantia diligentibus te.

7. Fiat pax in virtute tuâ, & abundantia in turribus tuis.

1. *In his, quæ dicta sunt...* Cùm diceretur mihi. *In domum Domini.* Nihil vetat domum Domini dici locum Arcæ, ante Templum ædificatum. Vide I. Reg. I. 19. III. 15. II. Reg. xii. 20. I. Par. vi. 31. *In domum Domini ibimus.* Vox euntium, seque mutuò adhortantium ad videndum locum sanctum.

2. *Atriis :* portis : Heb. fortè ἀυλαῖς pro πύλαις.

3. *Quæ ædificatur...* ædificata : Heb. 70. *Cujus participatio ejus...* Quæ in unum sibi conjuncta est : Heb. Jerusalem antè à Jebusæis habitata, more antiquarum urbium, domibus hinc inde ita sparsis, ut ipsis mixti Israëlitæ habitarent : nunc in urbis formam per David & Joab redacta est, II. Reg. v. 6. &c. I. Par. xi. 7. 8.

4. *Illuc enim ascenderunt....* Tribus omnes ascenderunt ad Arcam in Sione collocatam. *Testimonium...* Quæ congregatio tribuum ascendentium in Jerusolymam Philisthæis ereptam, testimonium est, factas Israëli de Chanaanitide acquirendâ promissiones, esse completas.

5. *Sederunt sedes in judicio.* Consessus Judicum ibi positi tanquam in urbe regiâ. *Sedes super domum David.* Sedes domui David : Hier. Jerosolymis scilicet in urbe regiâ, & sede domûs regnatricis.

6. *Abundantia diligentibus te :* sit bene his, qui diligunt te. Idem.

7. *Fiat pax :* sit pax in muris tuis : Hier. *In turribus :* domibus, palatiis : Heb. Hæc

LIBER PSALMORUM.

Propter fratres meos & amicos meos, loquar pacem tibi.

Propter domum Domini Dei nostri, quæram bona tibi.

8. Propter fratres meos, & proximos meos, loquebar pacem de te.

9. Propter domum Domini Dei nostri, quæsivi bona tibi.

est enim summa votorum, ut in urbe securitas, in privatis domibus copia sit rerum omnium.

8. *Propter fratres meos*... Israëlitas, & maximè eos qui prognati sunt è Judaïcâ tribu, quibus urbs attributa est. En propter quæ Jerusalem commendetur, quòd in eâ domus Domini, quòd urbs regia & judiciorum sedes, quòd jam eam soli Israëlitæ incolerent, maximè tribus Juda.

PSALMUS CXXII. DEPRECATORIUS.

Populus in captivitate Deum invocat, Davidi tribuit Syriac. ut Hieronymus: at non Hebræus.

VERSIO S. HIERONYMI.

Canticum graduum David.

AD te levavi oculos meos, qui habitas in cœlis.

Ecce sicut oculi servorum ad manum dominorum suorum.

Sicut oculi ancillæ ad manum dominæ suæ: sic oculi nostri ad Dominum Deum nostrum, donec misereatur nostrî.

Miserere nostrî, Domine, miserere nostrî: quia multùm repleti sumus despectione.

Multùm repleta est anima nostra opprobrio abundantium, & despectione superborum.

VERSIO VULGATA.

1. Canticum graduum.

AD te levavi oculos meos, qui habitas in cœlis.

2. Ecce sicut oculi servorum in manibus dominorum suorum.

Sicut oculi ancillæ in manibus dominæ suæ; ita oculi nostri ad Dominum Deum nostrum, donec misereatur nostrî.

3. Miserere nostrî, Domine, miserere nostrî: quia multùm repleti sumus despectione.

4. Quia multùm repleta est anima nostra: opprobrium abundantibus, & despectio superbis.

2. *Sicut oculi servorum in manibus*... Attenti ad dominorum manus, ut vel ad levissimum indicium pareant; ita nos à Dei nutu suspensi. *Donec misereatur*... Nullum enim terminum attentioni nostræ ponimus: supplices erimus, donec misereatur.

4. *Opprobrium abundantibus*... Opprobrio abundantium, &c. Hier. Quia divites & superbi ad omnem contumeliam prompti.

PSALMUS

PSALMUS CXXIII. EUCHARISTICUS.

David cum suis à periculis erutus : Populus captivitate liberatus, Ecclesia pace constitutâ. Cum Davide Saülem fugiente erant sexcenti viri. I. Reg. xxv. 13. *pro quibus agit gratias. Davidi tribuitur. Hier. Heb.*

VERSIO S. HIERONYMI.

Canticum graduum David.

NIsi Dominus fuisset in nobis, dicat nunc Israël;

Nisi Dominus fuisset in nobis : cùm exurgerent super nos homines.

Forsitan vivos absorbuissent nos : cùm irasceretur furor eorum super nos.

Forsitan aquæ circumdedissent nos : torrens transisset super animam nostram.

Forsitan transissent super animam nostram aquæ superbiæ.

Benedictus Dominus, qui non dedit nos in prædam dentibus eorum.

Anima nostra quasi avis erepta est de laqueo venantium : laqueus contritus est, & nos liberati sumus.

Auxilium nostrum in nomine Domini, qui fecit cœlum & terram.

VERSIO VULGATA.

1. Canticum graduum.

NIsi quia Dominus erat in nobis, dicat nunc Israël : 2. Nisi quia Dominus erat in nobis,

Cùm exurgerent homines in eos, 3. Fortè vivos deglutissent nos :

Cùm irasceretur furor eorum in nos, 4. Forsitan aqua absorbuisset nos.

5. Torrentem pertransivit anima nostra : forsitan pertransisset anima nostra aquam intolerabilem.

6. Benedictus Dominus, qui non dedit nos in captionem dentibus eorum.

7. Anima nostra sicut passer erepta est de laqueo venantium : laqueus contritus est, & nos liberati sumus.

8. Adjutorium nostrum in nomine Domini, qui fecit cœlum & terram.

3. *Vivos deglutissent nos :* In pauculos homines toto irruente Saülis exercitu.

5. *Torrentem* . . . Torrens transisset, &c. Hier. totus in nos devolutus esset. Torrens autem, calamitates : *Pertransisset :* transisset super animam nostram. Idem. *Aquam intolerabilem* : transissent . . . aquæ superbiæ, id est, tumidæ. 70. *ἀνυπόστατον*. Ubi non est consistendi locus. Magnæ nostræ fuère calamitates, at si absuisset Deus, longè graviores ac penitùs inevitabiles.

6. *In captionem dentibus*. Prædam : Hier.

7. *Laqueus contritus est*. Saül & inimici Davidis fracti. Sic victa Babylon, & captivi Hebræi tanquam aves è caveâ avolarunt. Hunc Psalmum pia & erudita Ecclesia Parisiensis meritò in Martyrum solemnitate cantat.

PSALMUS CXXIV. CONSOLATORIUS.

Tutus quem Deus tuetur. Convenit Judæis reducibus, cùm à Sanaballat Samaritano & aliis vexarentur. Esd. IV. *&c.* Nehem. IV. *&c.*

VERSIO S. HIERONYMI.

Canticum graduum.

QUi confidunt in Domino, quasi mons Sion, immobilis, in æternum habitabilis.

Jerusalem montes in circuitu ejus, & Dominus in circuitu populi sui, amodò & usque in æternum.

Quia non requiescet virga impietatis super sortem justorum, ut non mittant justi in iniquitatem manus suas.

Benefac, Domine, bonis, & rectis corde.

Qui autem declinant ad pravitates suas, deducet eos Dominus cum his qui operantur iniquitatē: pax super Israël.

VERSIO VULGATA.

1. Canticum graduum.

QUi confidunt in Domino, sicut mons Sion: non cōmovebitur in æternum, qui habitat 2. In Jerusalem.

Montes in circuitu ejus, & Dominus in circuitu populi sui, ex hoc nunc & usque in seculum.

3. Quia non relinquet Dominus virgam peccatorum super sortem justorum, ut non extendant justi ad iniquitatem manus suas.

4. Benefac, Domine, bonis, & rectis corde.

5. Declinantes autem in obligationes, adducet Dominus cum operantibus iniquitatem: pax super Israël.

1. 2. *Non commovebitur...* Vide Hier. sensusque est. Quisquis in Deum fidit, eum instar montis Sion excelsi & immobilis, & instar Jerusalem urbis æternæ (nisi à Deo defecisset) ita fore immotum. Sensus secundi versûs: Sicut Jerusalem montibus, ita populus à Deo protegitur.

3. *Non relinquet Dominus virgam peccatorum.* Impiorum, sancti populi hostium, Samaritanorum, & aliorum. *Super sortem justorum*: super terram sanctam. *Dominus*: deest etiam in 70. Alex. edit. *Ut non extendant justi...* Ne tandem justi calamitatibus fracti, à lege desciscant. At Hier. Non requiescet virga impietatis, &c. Justi non desinunt castigari per impios, ne superbiant.

5. *In obligationes...*, In coarctationes: in pravitates suas: Hier. In tortuosas vias, quibus se malo suo implicant.

PSALMUS CXXV. CONSOLATORIUS.

Populus insperatò è captivitate liberatus, Deum servatorem canit, suasque calamitates in lætitiam versas. Psalmus manifestè post reditum è captivitate factus.

VERSIO S. HIERONYMI.

Canticum graduum.

CUm converteret Dominus captivitatem Sion: facti sumus quasi somniantes.

VERSIO VULGATA.

1. Canticum graduum.

IN convertendo Dominus captivitatem Sion: facti sumus sicut consolati:

1. *Sicut consolati.* Convalescentes. Ch. Somniantes; Hier. Quòd è tantis malis re-

Tunc implebitur risu os nostrum, & lingua nostra laude.

Tunc dicent in Gentibus: Magnificavit Dominus facere cum istis.

Magnificavit Dominus facere nobiscum: facti sumus sicut lætantes.

Converte, Domine, captivitatem nostram, sicut rivus in Austro.

Qui seminant in lacrymis, in exultatione metent.

Qui ambulans ibat & flebat, portans ad seminandum sementem: veniens veniet in exultatione, portans manipulos suos.

2. Tunc repletum est gaudio os nostrum: & lingua nostra exultatione.

Tunc dicent inter Gentes: Magnificavit Dominus facere cum eis.

3. Magnificavit Dominus facere nobiscum: facti sumus lætantes.

4. Converte, Domine, captivitatem nostram, sicut torrens in Austro.

5. Qui seminant in lacrymis, in exultatione metent.

6. Euntes ibant & flebant, mittentes semina sua.

Venientes autem venient cum exultatione, portantes manipulos suos.

pente eruti, vix ipsi libertati suæ crederent. Sic Petrus inopinatò liberatus, *existimabat se visum videre*. Act. XII. 9.

2. *Gaudio*: risu. *Exultatione*: laude: Hier.

3. *Magnificavit* ... Magna fecit nobis Deus: Hebraïsmus.

4. *Sicut torrens* ... Sicut torrentem in meridie: Heb. Tantâ copiâ, tantâ rapiditate, tam jucundè, quàm cùm aqua locis aridis abundat.

6. *Euntes* ... Qui ambulans, &c. Veniens veniet, &c. Hier. Sic captivi, qui ubertim flebant, dum abducebantur, nunc redeunt fructu diuturnæ patientiæ ac fidei læti.

PSALMUS CXXVI.

EUCHARISTICUS ET CONSOLATORIUS.

Salomon, ædificatâ domo Dei & suâ, Deum adjutorem agnoscit. Idem facit populus solutâ captivitate, Templo & Urbe restitutis. Ecclesia Christiana, victis persecutoribus aut vitiis triumphatis, canit Dei gratiam quâ vicit mundum.

VERSIO S. HIERONYMI.

Canticum graduum Salomoni.

NIsi Dominus ædificaverit domum, in vanum laboraverunt qui ædificant eam.

Nisi Dominus custodierit civitatem, frustrà vigilat qui custodit eam.

Frustrà est vobis de manè consurgere: postquàm sederitis, qui manducatis

VERSIO VULGATA.

1. Canticum graduum Salomonis.

NIsi Dominus ædificaverit domum, in vanum laboraverunt qui ædificant eam.

Nisi Dominus custodierit civitatem, frustrà vigilat qui custodit eam.

2. Vanum est vobis ante lucem surgere: surgite postquàm sederitis,

2. *Surgite*: deest Hier. quem vide: sensus est: Vos qui panem vestrum in dolore comeditis, hoc est, vos quotquot estis gravibus ærumnis pressi, frustrà vos vigiliis cu-risque consumitis; etiamsi tranquilli sederitis, tamen adjuvabit Deus qui suis somnum seu quietem præstat.

Liber Psalmorum.

tis panem dolorum : sic dabit diligentibus se somnum.

Ecce hereditas Domini, filii : merces, fructus ventris.

Sicut sagittæ in manu potentis : ita filii juventutis.

Beatus vir qui implevit pharetram suam ex ipsis : non confundentur, cùm loquentur inimicis suis in portâ.

qui manducatis panem doloris.

Cùm dederit dilectis suis somnum :

3. Ecce hereditas Domini, filii, merces, fructus ventris.

4. Sicut sagittæ in manu potentis : ita filii excussorum.

5. Beatus vir qui implevit desiderium suum ex ipsis : non confundetur cùm loquetur inimicis suis in portâ.

3. *Hereditas Domini* : quam præstat Dominus : sive, hereditas à Domino. *Filii*, *υἱοὶ*, nominativo plurali : dat Deus liberos, optimam parentum possessionem. *Merces, fructus ventris* : idem quod liberi : sensus est : Deus dilectis suis dat filios, ut mercedem & hereditatem. Ps. seq. 3. 6.

4. *Sicut sagittæ . . . ita filii excussorum* : filii juventutis : Hier. In juventute geniti filii, robusti sunt ; armorum & sagittarum loco, hoc est, usui ac tutelæ parentibus.

5. *Implevit desiderium* . . . Implevit pharetram : Hier. His sagittis, scilicet filiis validis. *In portâ* : in judicio ; calumnias & vim non metuet.

PSALMUS CXXVII. MORALIS.

Deus in suos beneficentissimus : ideò populus captivus ac tenuis, post reditum sicut antè multiplicabitur.

Versio S. Hieronymi.

Canticum graduum.

Beatus omnis qui timet Dominum, qui ambulat in viis ejus.

Laborem manuum tuarum comedes : beatus tu, & bene tibi erit.

Uxor tua sicut vitis fructifera in penetralibus domûs tuæ.

Filii tui sicut germina olivarum, in circuitu mensæ tuæ.

Ecce sic benedicetur vir qui timet Dominum.

Benedicat tibi Dominus ex Sion, & videas bona Jerusalem omnibus diebus vitæ tuæ.

Et videas filios filiorum tuorum : pacem super Israël.

Versio Vulgata.

1. Canticum graduum.

Beati omnes, qui timent Dominum, qui ambulant in viis ejus.

2. Labores manuum tuarum quia manducabis : beatus es, & bene tibi erit.

3. Uxor tua sicut vitis abundans, in lateribus domûs tuæ.

Filii tui sicut novellæ olivarum, in circuitu mensæ tuæ.

4. Ecce sic benedicetur homo qui timet Dominum.

5. Benedicat tibi Dominus ex Sion, & videas bona Jerusalem omnibus diebus vitæ tuæ.

6. Et videas filios filiorum tuorum : pacem super Israël.

3. *In lateribus* : in penetralibus : Hier. *Sicut novellæ olivarum* . . . Sicut propagines circum undique succrescentes, sic familia justorum, læto liberorum proventu.

PSALMUS CXXVIII. CONSOLATORIUS.

Dum à Sanaballat aliisque, Templi ac sanctæ Civitatis ædificatio prohibetur, Israëlitæ reduces hoc Psalmo se solantur, atque hostium omnium conatus adversùs Synagogam irritos fuisse canunt; sic Ecclesia jam inde ab initio vexata, sed semper victrix. Chr.

VERSIO S. HIERONYMI.

Canticum graduum.

SÆpè expugnaverunt me ab adolescentiâ meâ, dicat nunc Israël.

Sæpè expugnaverunt me ab adolescentiâ meâ: sed non potuerunt mihi.

Supra cervicem meam arabant arantes: prolongaverunt sulcum suum.

Dominus justus concîdet laqueos impiorum.

Confundantur & revertantur retrorsùm omnes qui oderunt Sion.

Fiant sicut fœnum tectorum, quod statim ut viruerit, arescet.

De quo non implebit manum suam messor, & sinum suum manipulos faciens.

De quo non dixerunt transeuntes, benedictio Domini super vos: benediximus vobis in nomine Domini.

VERSIO VULGATA.

1. Canticum graduum.

SÆpè expugnaverunt me à juventute meâ, dicat nunc Israël.

2. Sæpè expugnaverunt me à juventute meâ: etenim non potuerunt mihi.

3. Supra dorsum meum fabricaverunt peccatores: prolongaverunt iniquitatem suam.

4. Dominus justus concîdit cervices peccatorum: 5. Confundantur & convertantur retrorsùm omnes qui oderunt Sion.

6. Fiant sicut fœnum tectorum: quod priusquàm evellatur, exaruit.

7. De quo non implevit manum suam qui metit, & sinum suum qui manipulos colligit.

8. Et non dixerunt qui præteribant: Benedictio Domini super vos: benediximus vobis in nomine Domini.

1. *A juventute:* jam inde ab Ægyptiacâ servitute, quæ populi adolescentia dicitur. Jerem. II. 2. Ecclesia jam inde ab initio in Abel, in Enoch, in Noë, in Abraham, in Lot, in Ægyptiacâ servitute, in Moyse ac Prophetis graves perpessa inimicos; dicit illa quidem sæpe à juventute se fuisse oppugnatam: nihilo tamen seciùs pervenisse ad senectutem, ac ne in senectute quidem opprimi posse. Victus enim qui sæviebat, vicit qui sufferebat. Aug. *Dicat nunc Israël:* nunc, Samaritanis vexantibus.

2. *Non potuerunt:* non prævaluerunt.

3. *Supra dorsum...* Me premebant intolerabili ac diuturno jugo. At Hier. supra cervicem meam arabant; me ad arandum imposito jugo abutebantur. *Iniquitatem suam:* sulcum suum. Idem. Diutissimè me ad arandum coëgerunt.

4. *Cervices:* laqueos: Hier.

6. *Fœnum tectorum:* in tectis Orientalium planis solebant levia & inutilia gramina exoriri.

8. *Benedictio Domini super vos:* solita apprecatio ad messores, post messium proventum uberem.

PSALMUS CXXIX. DEPRECATORIUS.

Populus malis mersus peccata confitetur, ac Deum propitiatorem exorat.

VERSIO S. HIERONYMI.	VERSIO VULGATA.
Canticum graduum.	1. Canticum graduum.
DE profundis clamavi ad te, Domine. Domine, exaudi vocem meam: fiant aures tuæ intendentes ad vocem deprecationis meæ.	DE profundis clamavi ad te, Domine: 2. Domine, exaudi vocem meam. Fiant aures tuæ intendentes, in vocem deprecationis meæ.
Si iniquitates observabis, Domine: Domine, quis sustinebit?	3. Si iniquitates observaveris, Domine: Domine, quis sustinebit?
Quia tecum est propitiatio: cùm terribilis sis.	4. Quia apud te propitiatio est, & propter legem tuam sustinui te, Domine.
Sustinui Dominum, sustinuit anima mea, & verbum ejus expectavi.	Sustinuit anima mea in verbo ejus: 5. Speravit anima mea in Domino.
Anima mea ad Dominum: à vigiliâ matutinâ usque ad vigiliam matutinam.	6. A custodiâ matutinâ usque ad noctem, speret Israël in Domino.
Expectet Israël Dominum: quia apud Dominum misericordia, & multa apud eum redemtio.	7. Quia apud Dominum misericordia, & copiosa apud eum redemtio.
Et ipse redimet Israël, ex omnibus iniquitatibus ejus.	8. Et ipse redimet Israël, ex omnibus iniquitatibus ejus.

4. *Quia apud te propitiatio est, & propter legem tuam...*, ita Symm. & Theodor. Hier. ad Sun. At ibid. Hier. timorem in Hebræo, reperiri notat; & hîc quoque sic vertit: cùm terribilis sis: præclaro sensu; quasi diceret: terribilis licet, tamen parcis. Heb. verò propterea timeris, hoc est, eò quòd sis clemens, verentur pii homines, ne tibi tam bono, tam benefico displiceant. *Sustinui te...* Vide Hier.

6. *A custodiâ matutinâ...* à vigiliâ matutinâ, usque ad vigiliam matutinam: Hier. ab uno mane in aliud, præ excubitoribus matutinis: Heb. quod bis repetitur, hoc est, semper & præ omnibus excubitoribus ad te vigilabo.

PSALMUS CXXX. MORALIS.

David in suâ majestate coram Deo se dejicit ; cujus exemplo populus liberatus , ejusque Duces ac Pontifices rebus prosperis non inflantur. Vide *Psalmum C.*

VERSIO S. HIERONYMI.	VERSIO VULGATA.
Canticum graduum David.	1. Canticum graduum David.
DOmine, non est exaltatum cor meum, neque elati sunt oculi mei, & non ambulavi in magnis, & in mirabilibus super me.	DOmine, non est exaltatum cor meũ : neque elati sunt oculi mei. Neque ambulavi in magnis, neque in mirabilibus super me.
Si non proposui, & silere feci animam meam, sicut ablactatus ad matrem suam ; ita ablactata ad me anima mea.	2. Si non humiliter sentiebam : sed exaltavi animam meam : Sicut ablactatus est super matre suâ, ita retributio in animâ meâ.
Expecta, Israël, Dominum : amodò & usque in æternum.	3. Speret Israël in Domino, ex hoc nunc & usque in seculum.

2. *Si non humiliter* . . . Jurandi formula. *Sed exaltavi animam meam :* & non silere feci animam meam : Hier. Si non eam compescui, ne vanis extolleretur cogitationibus. *Sicut ablactatus* . . . Si non ita comparavi animam meam, ut similis esset puero ablactato : hoc est : tam humilis sum apud me & coram Deo, quàm parvulus subditus matri. Sic David, II. Reg. VI. 22. *Ante Dominum* . . . . *vilior fiam plusquam factus sum, & ero humilis in oculis meis*, &c.

PSALMUS CXXXI.

HISTORICUS ET EUCHARISTICUS.

Salomon Arcam è Sion in Templum à se exstructum transferens, Davidem qui omnia ad templum præparaverat, piè collaudat ; eique à Deo facta promissa confirmari petit. Vide *II. Par. VI. 41. 42. ubi* ℣. *1. 8. 9. hujus Psalmi referuntur, hinc in secundi Templi dedicatione repetitus videtur : Salomoni tribuitur à Ch. Chr. ad* ℣. *5. & aliis.*

VERSIO S. HIERONYMI.	VERSIO VULGATA.
Canticum graduum.	1. Canticum graduum.
MEmento, Domine, David, & omnis afflictionis ejus,	MEmento, Domine, David, & omnis mansuetudinis ejus :

1. *Mansuetudinis :* misericordiarum : II. Par. VI. 42. In bonis principibus clementia magis quàm bella & victoriæ memorantur. At Hier. afflictionis ; *Ejus*, quâ afflictis com-

Qui juravit Domino, votum vovit Deo Jacob.	2. Sicut juravit Domino, votum vovit Deo Jacob:
Si introiero in tabernaculum domûs meæ; si ascendero super lectum straminis mei.	3. Si introiero in tabernaculum domûs meæ, si ascendero in lectum strati mei:
Si dedero somnum oculis meis, & palpebris meis dormitationem.	4. Si dedero somnum oculis meis, & palpebris meis dormitationem,
Donec inveniam locum Domino: tabernaculum Deo Jacob.	5. Et requiem temporibus meis: donec inveniam locum Domino, tabernaculum Deo Jacob.
Ecce audivimus illum in Ephratâ: invenimus illum in regione saltûs.	6. Ecce audivimus eam in Ephratâ: invenimus eam in campis sylvæ.
Introëmus in tabernacula ejus: adoremus scabellum pedum ejus.	7. Introibimus in tabernaculum ejus: adorabimus in loco, ubi steterunt pedes ejus.
Surge, Domine, in requiem tuam, tu & Arca fortitudinis tuæ.	8. Surge, Domine, in requiem tuam, tu & Arca sanctificationis tuæ.
Sacerdotes tui induant justitiam, & sancti tui laudent.	9. Sacerdotes tui induantur justitiam, & sancti tui exultent.
Propter David servum tuum, ne avertas faciem Christi tui.	10. Propter David servum tuum, non avertas faciem Christi tui.
Juravit Dominus David veritatem, non avertetur ab ea: de fructu ventris tui ponam super sedem tuam.	11. Juravit Dominus David veritatem, & non frustrabitur eam: de fructu ventris tui ponam super sedem tuam.
Si custodierint filii tui pactum meum, & testificationem meam quam docuero eos,	12. Si custodierint filii tui testamentum meum, & testimonia mea hæc, quæ docebo eos:

patimur, ac præcipuè ejus, quâ David Arcam neglectam doluerit, cujus etiam quodammodo misertus sit, dicens ad Nathan: *Videsne, quòd ego habitem in domo cedrina, & Arca Dei posita sit in medio pellium?* II. Reg. VII. 2. David porro quàm fuerit mansueto animo, alibi memoravimus: præfat. n. 15, 16. vide Ps. CI. 15.

2. *Sicut juravit.* Qui juravit: Hier. ὡς pro ὅς.

3. 4. *Si introiero:* Davidem loquentem inducit de Arcâ Dei digniorem in locum transferendâ.

5. *Et requiem temporibus meis:* deest Heb. *Donec inveniam locum Domino:* Sionem, ac posteà Templum ipsum. II. Reg. VI. 12. VII. 2.

6. *Audivimus eam:* Arcam. *In campis sylvæ.* In agro sylvestri: *Sedciaar:* Heb. id est, Cariathiarim. Pudebat Davidem Arcæ tamdiù neglectæ. Cùm enim esset in patriâ regione Ephratæâ adhuc adolescens, audiebat narrantes Arcam sub pellibus apud Abinadab in Cariathiarim esse inventam, loco parùm decoro tantæ majestati. Vide I. Reg. VI. 21. VII. 1, 2. II. Reg. VI. 3. 4. VII. 2. Par. XIII. 6.

7. *Adorabimus in loco...* scabellum pedum ejus: Hier. Arcam. Vide Ps. XCVIII. 5.

8. *Surge, Domine.* Loquitur Salomon, ut patet, II. Par. VI. 41. ubi hic ℣. habetur cum duobus sequentibus. *Sanctificationis... fortitudinis:* Hier.

9. *Justitiam:* salutem. Par. ibid. ut infrà, 16.

10. *Faciem Christi tui:* Salomonis; in faciem meam: Chr.

11. *Non frustrabitur...* Non avertetur ab eâ: Hier. Non pœnitebit. Quæ promissa Dei de Salomone post Davidem regnaturo, vide II. Reg. VII. 12. &c. *De fructu ventris tui...* Hinc ad finem usque Psalmi Deus loquitur.

Et filii eorum usque in æternum, sedebunt super thronum tuum.

Quoniam elegit Dominus Sion : desideravit eam in habitaculum sibi.

Hæc est requies mea in sempiternum : hîc habitabo, quia desideravi eam.

Venationem ejus benedicens benedicam : pauperes ejus saturabo pane.

Secerdotes ejus induam salutare, & sancti ejus laude laudabunt.

Ibi oriri faciam cornu David, paravi lucernam Christo meo.

Inimicos ejus induam confusione : super ipsum autem florebit diadema ejus.

Et filii eorum usque in seculum, sedebunt super sedem tuam.

13. Quoniam elegit Dominus Sion : elegit eam in habitationem sibi.

14. Hæc requies mea in seculum seculi : hîc habitabo, quoniam elegi eam.

15. Viduam ejus benedicens benedicam : pauperes ejus saturabo panibus.

16. Sacerdotes ejus induam salutari, & sancti ejus exultatione exultabunt.

17. Illuc producam cornu David, paravi lucernam Christo meo.

18. Inimicos ejus induam confusione : super ipsum autem efflorebit sanctificatio mea.

15. *Viduam . . .* Venationem : Hier. & 70. ex Heb. hoc est, victum : annonam, ut vertit Symm. apud Theodor. θήραν 70. pro quo edit Alex. χήραν : unde Vulg. viduam.

17. *Illuc producam cornu David :* In Sione ac Jerusalem, regnare faciam Davidis posteros. *Paravi lucernam :* Sobolem illustrem, ac regnantem. *Christo meo :* Davidi.

18. *Sanctificatio mea :* Sacrosanctus erit : at Hier. *Diadema ejus :* regnum ac majestas ejus.

PSALMUS CXXXII.

EUCHARISTICUS ET CONSOLATORIUS.

David, omnibus sub imperio suo tribubus adunatis : Item Judæi ex dispersione collecti, canunt quàm suavis sit fratrum concordia.

VERSIO S. HIERONYMI.

Canticum graduum David.

Ecce quàm bonum, & quàm decorum, habitare fratres in unum.

Sicut unguentum optimum in ca-

VERSIO VULGATA.

1. Canticum graduum David.

Ecce quàm bonum, & quàm jucundum, habitare fratres in unum.

2. Sicut unguentum in capite,

1. *Ecce quàm bonum & quàm jucundum.* Non enim omne quod jucundum, idem & bonum : jucundus enim luxus, non tamen & bonus ; neque quod bonum, idem & jucundum ; bona enim tolerantia, non autem jucunda. Sed in fratrum ad Dei laudes amoremque conspirantium societate, non tantùm bonitatis fructus est, sed etiam lætitiæ sensus : ex Hil.

2. *Sicut unguentum.* Adde : optimum : Hier. Peculiare, ac suaveolentissimum, ad consecrandos Pontifices divinitùs insti-

pite, quod descendit in barbam Aaron: quod descendit super oram vestimentorum ejus.

Sicut ros Hermon qui descendit super montana Sion:

Quoniam ibi mandavit Dominus benedictionem; vitam usque in æternum.

quod descendit in barbam, barbam Aaron:

Quod descendit in oram vestimenti ejus: 3. Sicut ros Hermon, qui descendit in montem Sion.

Quoniam illic mandavit Dominus benedictionem, & vitam usque in seculum.

tutum. Exod. XXX. 25. *In barbam.* Vulgare Hebræis, aliisque Orientalibus ut haberent capillos unguentis delibutos. At unguentum illud sacerdotale, copiosissimè effundebatur in caput, & in barbam usque defluebat. *Barbam Aaron*: ut ostenderet agere se de illo exquisitissimo unguento, quo Aaron ipse Dei jussu consecratus. *In oram vestimenti ejus.* Eâ copiâ effundebatur, ut se latissimè suavissimi unguenti fragrantia diffunderet. Spirituali sensu; Christus Spiritu Sancto unctus, non eum accepit ad mensuram: Joan. III. 34. sed tantâ plenitudine, ut ex eâ acciperemus omnes. ib. I. 16. bono Christi odore per exempla sanctorum, etiam extra Ecclesiam, ubique diffuso.

3. *Sicut ros Hermon qui descendit*... Non ros Hermon descendit in montem Sion, neque enim id fieri potest, ut idem ros decurrat in tam diversos montes. Sic ergo supplendum: sicut ros Hermon, & sicut ros qui descendit in montem Sion, ita fratrum consensio: sensusque est. Non suavius unguentum illud, quo ipse Aaron Dei jussu perfusus consecratusque est, non ros jucundior, quo Hermon & Sion duo clarissimi montes irrigantur, ut suavis est fratrum concordia. *Illic mandavit Dominus benedictionem.* Illic: ubi fratres concorditer habitant.

PSALMUS CXXXIII. HORTATORIUS.

Dei laudes servis ejus perpetuò celebrandæ. Ita concluditur solemnitas dedicationis Templi. Aiunt esse dramaticum carmen. Primis versibus, Princeps Levitarum excubias agentium fratres hortatur, ut vigiliis laudes divinas adjungant. Ultimo versu, fratres admoniti principi janitorum fausta precantur.

VERSIO S. HIERONYMI.

Canticum graduum.

Ecce benedicite Domino, omnes servi Domini, qui statis in domo Domini in noctibus.

Levate manus vestras ad Sanctum, & benedicite Dominum.

Benedicat te Dominus ex Sion, factor cœli & terræ.

VERSIO VULGATA.

1. Canticum graduum.

Ecce nunc benedicite Dominum, omnes servi Domini:

Qui statis in domo Domini, in atriis domûs Dei nostri.

2. In noctibus extollite manus vestras in Sancta, & benedicite Dominum.

3. Benedicat te Dominus ex Sion, qui fecit cœlum & terram.

1. *In atriis domûs Dei nostri.* Deest Heb. sumtum ex Ps. sequenti ℣. 2.

2. *In noctibus.* Junge præcedenti, ut sensus sit. Vos qui per noctem in templo excubias agitis; *Extollite manus vestras* ad Deum: quanquam & eò referri potest, ut maximè studeant horis silentibus & quietis laudare Deum. *In Sancta*: ad sanctuarium. Huc usque Psalmi graduum.

PSALMUS CXXXIV.

LAUDIS ET GRATIARUM ACTIONIS.

Deo benedicit pro beneficiis in populum collatis ; tùm idola detestatur.

VERSIO S. HIERONYMI.

Halleluia.

Laudate nomen Domini, laudate, servi, Dominum.

Qui statis in domo Domini : in atriis domûs Dei nostri.

Laudate Dominum, quoniam bonus Dominus : cantate nomini ejus ; quoniam decens.

Quoniam Jacob elegit sibi Dominus : Israël in peculium suum.

Quia ego scio quòd magnus Dominus, & Dominus noster præ omnibus diis.

Omnia quæ voluit Dominus fecit in cœlo, & in terrâ : in mari, & in omnibus abyssis.

Levans nubes de summitatibus terræ, fulgura in pluviam fecit : educens ventos de thesauris suis.

Qui percussit primitiva Ægypti, ab homine usque ad pecus.

Emisit signa & portenta in medio tuî, Ægypte, in Pharao, & in cunctos servos suos.

Qui percussit gentes multas, & occîdit reges fortes :

Seon regem Amorthæorum : & Og regem Basan, & omnia regna Chanaan.

Et dedit terram eorum hereditatem : hereditatem Israël populo suo.

Domine, nomen tuum in æternum : Domine, memoriale tuum in generatione & generatione.

VERSIO VULGATA.

1. Alleluia.

Laudate nomen Domini, laudate, servi, Dominum.

2. Qui statis in domo Domini, in atriis domûs Dei nostri.

3. Laudate Dominum, quia bonus Dominus : psallite nomini ejus, quoniam suave.

4. Quoniam Jacob elegit sibi Dominus, Israël in possessionem sibi.

5. Quia ego cognovi quòd magnus est Dominus, & Deus noster præ omnibus diis.

6. Omnia quæcumque voluit, Dominus fecit in cœlo, in terrâ, in mari, & in omnibus abyssis.

7. Educens nubes ab extremo terræ : fulgura in pluviam fecit.

Qui producit ventos de thesauris suis : 8. Qui percussit primogenita Ægypti ab homine usque ad pecus.

9. Et misit signa & prodigia in medio tuî, Ægypte ; in Pharaonem, & in omnes servos ejus.

10. Qui percussit gentes multas, & occîdit reges fortes,

11. Sehon regem Amorrhæorum, & Og regem Basan, & omnia regna Chanaan.

12. Et dedit terram eorum hereditatem, hereditatem Israël populo suo.

13. Domine, nomen tuum in æternum : Domine, memoriale tuum in generationem & generationem.

7. *Ventos de thesauris.* Propter reconditas ventorum causas. Docet autem quàm eos in potestate habeat, atque ad voluntatem laxet.

8. *Qui percussit.* Junge sequenti : hìc enim incipit propria Israëli narrare beneficia.

Quia judicabit Dominus populum suum, & in servos suos erit placabilis.

Idola Gentium argentum & aurum : opera manuum hominum.

Os habent, & non loquentur : oculos habent, & non videbunt.

Aures habent, & non audient : sed nec est spiritus in ore ipsorum.

Similes illis fiant qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis.

Domus Israël, benedicite Domino : domus Aaron, benedicite Domino.

Domus Levi, benedicite Domino : timentes Dominum, benedicite Domino.

Benedictus Dominus ex Sion, qui habitat in Jerusalem. Halleluia.

14. Quia judicabit Dominus populum suũ, & in servis suis deprecabitur.

15. Simulachra Gentium argentum & aurum, opera manuum hominum.

16. Os habent, & non loquentur : oculos habent, & non videbunt.

17. Aures habent, & non audient, neque enim est spiritus in ore ipsorum.

18. Similes illis fiant qui faciunt ea : & omnes qui confidunt in eis.

19. Domus Israël, benedicite Domino : domus Aaron, benedicite Domino.

20. Domus Levi, benedicite Domino : qui timetis Dominum, benedicite Domino.

21. Benedictus Dominus ex Sion, qui habitat in Jerusalem.

14. *In servis suis deprecabitur :* passivè : erit placabilis : Hier. solatium capiet : Heb. miserebitur. Deut: XXXII. 36. *In servis suis miserebitur*, quod est, in eos effundet misericordiam suam.

PSALMUS CXXXV.

LAUDIS ET GRATIARUM ACTIONIS.

Dei in populum misericordiam celebrat, priscis beneficiis ordine recensitis. Est autem hic Psalmus, Davide Rege, coram Arcâ cantari solitus. I. Par. XVI. 41. *Idem Davidi attributus, & in dedicatione Templi sub Salomone decantatus,* ad laudandum Dominum, quoniam bonus, quoniam in æternum misericordia ejus : *II. Par. VII. 6. Item fundato secundo Templo :* I. Esd. III. 10. 11. *& post insignem victoriam.* I. Macc. IV. 14.

VERSIO S. HIERONYMI.

Confitemini Domino, quoniam bonus : quoniam in æternum misericordia ejus.

Confitemini Deo deorum : quoniam in æternum misericordia ejus.

Confitemini Domino dominorum : quoniam in æternum misericordia ejus.

VERSIO VULGATA.

1. Alleluia.

Confitemini Domino, quoniam bonus, quoniam in æternum misericordia ejus.

2. Confitemini Deo deorum : quoniam in æternum misericordia ejus.

3. Confitemini Domino dominorum : quoniam in æternum misericordia ejus.

Qui fecit mirabilia magna solus: quoniam in æternum misericordia ejus.

Qui fecit cœlos in sapientiâ: quoniam in æternum misericordia ejus.

Qui firmavit terram super aquas: quoniam in æternum misericordia ejus.

Qui fecit luminaria magna: quoniam in æternum misericordia ejus.

Solem in potestatem diei: quoniam in æternum misericordia ejus.

Lunam & stellas in potestatem noctis: quoniam in æternum misericordia ejus.

Qui percussit Ægyptum cum primitivis suis: quoniam in æternum misericordia ejus.

Et eduxit Israël de medio eorum, quoniam in æternum misericordia ejus.

In manu validâ & brachio extento: quoniam in æternum misericordia ejus.

Qui divisit mare Rubrum in divisiones: quoniam in æternum misericordia ejus.

Et eduxit Israël in medio ejus: quoniam in æternum misericordia ejus.

Et convolvit Pharao & exercitum ejus in mari Rubro: quoniam in æternum misericordia ejus.

Qui duxit populum suum per desertum: quoniam in æternum misericordia ejus.

Qui percussit reges magnos: quoniam in æternum misericordia ejus.

Et occîdit reges magnificos: quoniam in æternum misericordia ejus.

4. Qui facit mirabilia magna solus: quoniam in æternum misericordia ejus.

5. Qui fecit cœlos in intellectu: quoniam in æternum misericordia ejus.

6. Qui firmavit terram super aquas: quoniam in æternum misericordia ejus.

7. Qui fecit luminaria magna: quoniam in æternum misericordia ejus.

8. Solem in potestatem diei: quoniam in æternum misericordia ejus.

9. Lunam & stellas in potestatem noctis: quoniam in æternum misericordia ejus.

10. Qui percussit Ægyptum cum primogenitis eorum: quoniam in æternum misericordia ejus.

11. Qui eduxit Israël de medio eorum: quoniam in æternum misericordia ejus.

12. In manu potenti, & brachio excelso: quoniam in æternum misericordia ejus.

13. Qui divisit mare Rubrum in divisiones: quoniam in æternum misericordia ejus.

14. Et eduxit Israël per medium ejus: quoniam in æternum misericordia ejus.

15. Et excussit Pharaonem, & virtutem ejus in mari Rubro: quoniam in æternum misericordia ejus.

16. Qui traduxit populum suum per desertum: quoniam in æternum misericordia ejus.

17. Qui percussit reges magnos: quoniam in æternum misericordia ejus.

18. Et occîdit reges fortes: quoniam in æternum misericordia ejus.

5. *In intellectu:* in sapientiâ: Hier.

6. *Qui firmavit terram super aquas:* ne fluctibus rumperetur: alii apud Chr. Qui constipavit terram in aquis. Vide Psalmus XXIII. 2.

8. *In potestatem diei:* ut præesset diei: Gen. I. 16.

9. *In potestatem noctis:* ut præesset nocti. ib.

12. *Brachio excelso:* extento: Hier. eodem sensu, ut ab alto summâ vi feriat.

Seon regem Amorrhæorum : quoniam in æternum misericordia ejus.

Et Og regem Basan, quoniam in æternum misericordia ejus.

Et dedit terram eorum hereditatem : quoniam in æternum misericordia ejus.

Hereditatem Israël servo suo : quoniam in æternum misericordia ejus.

Quia in humilirate nostrâ memor fuit nostrî : quoniam in æternum misericordia ejus.

Et redemit nos de hostibus nostris : quoniam in æternum misericordia ejus.

Qui dat panem omni carni : quoniam in æternum misericordia ejus.

Confitemini Deo cœli : quoniam in æternum misericordia ejus.

19. Sehon regem Amorrhæorum : quoniam in æternũ misericordia ejus.

20. Et Og regem Basan : quoniam in æternum misericordia ejus.

21. Et dedit terram eorum hereditatem : quoniam in æternum misericordia ejus.

22. Hereditatem Israël servo suo : quoniam in æternũ misericordia ejus.

23. Quia in humilitate nostrâ memor fuit nostrî : quoniam in æternum misericordia ejus.

24. Et redemit nos ab inimicis nostris : quoniam in æternum misericordia ejus.

25. Qui dat escam omni carni : quoniam in æternum misericordia ejus.

26. Confitemini Deo cœli : quoniam in æternum misericordia ejus.

Confitemini Domino dominorum : quoniã in æternum misericordia ejus.

26. *Confitemini Domino dominorum* .... Deest Hier. Heb. & 70.

PSALMUS CXXXVI. CONSOLATIONIS.

Populus in captivitate gemens : lugentes in seculo Christiani, suam utrique Jerusalem desiderant. Sine titulo in Heb. Jeremiæ titulum Theodor. rejicit : hic, spiritualiter, intelligendæ duæ civitates : nempe Jerusalem, cœlestis patria : Babylon ; mundus, captivitatis locus in quo exules degimus. Has civitates faciunt duo amores : Jerusalem facit amor Dei ; Babylonem amor seculi. *Aug. in Psalm. LXIV.* Ex amore seculi oriuntur terrenæ delectationes, à quibus pii abhorrent. Canticum enim delectationis seculi hujus, lingua aliena, lingua barbara est, quam in captivitate didicimus. *Aug. hic : neque cantant fideles, nisi in Jerusalem ubi beati sunt : hîc autem non cantant, sed gemunt, memores perditæ in Adam innocentiæ pariter ac beatitudinis.*

VERSIO S. HIERONYMI.

Super flumina Babylonis ibi sedimus, & flevimus, cùm recordaremur Sion.

VERSIO VULGATA.

Psalmus David, Jeremiæ.

1. Super flumina Babylonis, illic sedimus & flevimus, cùm recordaremur Sion.

1. *Super flumina Babylonis ... cùm recordaremur Sion.* Ex ipso exilii sensu subdit dulcis patriæ recordatio quâ cientur in fletus. Spirituali sensu. *Flumina Babylonis* sunt omnia,

Super salices in medio ejus: suspendimus cirharas nostras.

Quoniam ibi interrogaverunt nos qui captivos duxerunt nos verba carminis, & qui affligebant nos læti: canite nobis de canticis Sion.

Quomodò cantabimus canticum Domini, in terrâ alienâ?

Si oblitus fuero tuî, Jerusalem, in oblivione fit dextera mea.

Adhæreat lingua mea gutturi meo, si non recordatus fuero tuî: si non proposuero Jerusalem, in principio lætitiæ meæ.

Memento, Domine, filiorum Edom, in die Jerusalem, dicentium: evacuate, evacuate usque ad fundamentum ejus.

Filia Babylonis vastata: beatus qui retribuet tibi vicissitudinem tuam, quam tu retribuisti nobis.

Beatus qui tenebit, & allidet parvulos tuos ad petram.

2. In salicibus in medio ejus, suspendimus organa nostra.

3. Quia illic interrogaverunt nos, qui captivos duxerunt nos, verba cantionum:

Et qui abduxerunt nos: Hymnum cantate nobis de canticis Sion.

4. Quomodò cantabimus canticum Domini, in terrâ alienâ?

5. Si oblitus fuero tuî, Jerusalem, oblivioni detur dextera mea.

6. Adhæreat lingua mea faucibus meis, si non meminero tuî.

Si non proposuero Jerusalem, in principio lætitiæ meæ. 7. Memor esto, Domine, filiorum Edom, in die Jerusalem:

Qui dicunt: Exinanite, exinanite usque ad fundamentum in eâ.

8. Filia Babylonis misera: beatus, qui retribuet tibi retributionem tuam, quam retribuisti nobis.

9. Beatus, qui tenebit, & allidet parvulos tuos ad petram.

quæ hic amantur & transeunt. Aug. Hinc suspiria ad illam manentem, ac fundamenta habentem civitatem, de quâ Paulus Heb. XI. 10. XIII. 14.

3. *Qui abduxerunt nos:* Qui nos in acervum redegerunt: Heb. id est, civitatem nostram. *Hymnum:* lætitiam: Heb. Lætum carmen petebant.

5. *Dextera mea:* vis mea, auxilium meum, aut felicitas, per dexteram designata.

7. *Memor esto . . . filiorum Edom:* Esaü: Idumæorum semper adversantium Judæis, ex priscis Esaü adversùs Jacobum inimicitiis. *In die Jerusalem:* cùm recordaberis Jerusalem.

8. *Filia Babylonis misera:* vastatâ: Hier. id est, vastanda.

9. *Beatus, qui tenebit, & allidet parvulos tuos . . .* Beatus, qui implebit vaticinium Isaiæ de Babylone dicentis: *Infantes eorum allidentur in oculis eorum.* Isa. XIII. 16.

PSALMUS CXXXVII. EUCHARISTICUS.

Congruit ei tempori, quo bello Syriaco confecto, devictisque multis regibus, miracula Dei toto Oriente celebrata, reges ad ipsum collaudandum invitabant. II. Reg. VIII. *Vide* Psalm. LIX.

VERSIO S. HIERONYMI.

David.

CONfitebor tibi, Domine, in toto corde meo, in conspectu deorum cantabo tibi.

Adorabo in templo sancto tuo, & confitebor nomini tuo super misericordiâ tuâ, & veritate tuâ: quia magnificasti super omne nomen, eloquium tuum.

In die invocabo, & exaudies me, dilatabis animæ meæ fortitudinem.

Confiteantur tibi, Domine, omnes reges terræ: quoniam audierunt eloquia oris tui.

Et cantent in viis Domini: quoniam magna gloria Domini.

Quoniam excelsus Dominus, & humilia respicit, & excelsa de longè cognoscit.

Si ambulavero in medio tribulationis, vivificabis me, super furorem inimicorum meorum mittes manum tuam, & salvabit me dextera tua.

Dominus operabitur pro me: Domine, misericordia tua in æternum: opera manuum tuarum ne dimittas.

VERSIO VULGATA.

1. Ipsi David.

COnfitebor tibi, Domine, in toto corde meo: quoniam audisti verba oris mei.

In conspectu angelorum psallam tibi: 2. Adorabo ad templum sanctum tuum, & confitebor nomini tuo,

Super misericordiâ tuâ, & veritate tuâ: quoniam magnificasti super omne, nomen sanctum tuum.

3. In quâcumque die invocavero te, exaudi me: multiplicabis in animâ meâ virtutem.

4. Confiteantur tibi, Domine, omnes reges terræ: quia audierunt omnia verba oris tui:

5. Et cantent in viis Domini: quoniam magna est gloria Domini.

6. Quoniam excelsus Dominus, & humilia respicit, & alta à longè cognoscit,

7. Si ambulavero in medio tribulationis, vivificabis me, & super iram inimicorum meorum extendisti manum tuam, & salvum me fecit dextera tua.

8. Dominus retribuet pro me, Domine, misericordia tua in seculum: opera manuum tuarum ne despicias.

1. *Domine*: deest Heb. *Quoniam audisti verba*... deest Hier. *In conspectu Angelorum*... Sic addit se Angelis Deo canentibus.

2. *Adorabo ad templum*... Psallenti cum Angelis, pro cœlo est templum divino nomini consecratum. *Magnificasti super omne, nomen sanctum tuum.* Super omne nomen, eloquium tuum: Hier. id est, super omnem famam; quidquid de te narrent homines, verbi tui majestate vincitur.

3. *Exaudi me*: Exaudies. *Multiplicabis*... dilatabis animæ meæ fortitudinem: Hier. Robur augebis.

4. *Reges*: victi, vel victoriarum famâ permoti.

5. *Cantent in viis Domini*: ad Templum ducentibus. Adeant Jerusalem, & Templum donis cumulent.

6. *A longè cognoscit*: longè infra se videt, ut abjecta & jacentia.

7. *In medio tribulationis*: belli: ut Ps. XIX. 1. *Exaudiat te Dominus in die tribulationis. Extendisti*: mittes: Hier.

PSALMUS

PSALMUS CXXXVIII.

MORALIS ET DEPRECATORIUS.

Accusatus ab inimicis coram Saüle, testem innocentiæ suæ invocat Deum, formatorem suum & cogitationum scrutatorem. Neminem enim odisse se, nisi malos. Et nota ad connexionem, ℣. *19. 21. 23. 24.*

VERSIO S. HIERONYMI.	VERSIO VULGATA.
Victori David Psalmus.	1. In finem, Psalmus David.
DOmine, investigasti me, & cognovisti.	DOmine, probasti me, & cognovisti me:
Tu cognovisti sessionem meam, & resurrectionem meam: intellexisti malum meum de longè.	2. Tu cognovisti sessionem meam, & resurrectionem meam.
Semitam meam & accubationem meam eventilasti: & omnes vias meas intellexisti.	3. Intellexisti cogitationes meas de longè: semitam meam & funiculum meum investigasti.
Quia non est eloquium in linguâ meâ: ecce, Domine, nosti omnia.	4. Et omnes vias meas prævidisti: quia non est sermo in linguâ meâ.
Retrorsùm & antè formasti me, & posuisti super me manum tuam.	5. Ecce, Domine, tu cognovisti omnia, novissima & antiqua: tu formasti me, & posuisti super me manum tuam.
Super me est scientia, & excelsior est, non potero ad eam.	6. Mirabilis facta est scientia tua ex me: confortata est, & non potero ad eam.
Quò ibo à spiritu tuo, & quò à facie tuâ fugiam?	7. Quo ibo à spiritu tuo? & quò à facie tuâ fugiam?
Si ascendero in cœlum, ibi es tu,	8. Si ascendero in cœlum, tu illic

2. *Sessionem ... & resurrectionem ...* me sive sedentem, sive surgentem: nosti quæ meditabar sedens, & operabar surgens. Theodor.

3. *De longè:* arcana consiliorum ab æterno prævidisti. *Semitam meam, & funiculum meum.* Rectitudinem operum. Theodor. Opera quasi fune directa. Semitam & accubationem: Hier. Nosti gradientem & cubantem, vigilantem & quiescentem.

4. *Omnes vias meas prævidisti: quia non ...* cùm non est sermo; me etiam tacito, arcana pectoris nosti, neque opus habes ut ea verbis eloquar.

5. *Novissima & antiqua:* retrorsùm & antè formasti me: Hier. id est, à fronte & à tergo.

6. *Ex me:* Ego ipse magnum artis tuæ documentum argumentumque laudis. Vel: præ me: super me est scientia: Hier. excedit facultatem intelligentiæ meæ. *Confortata est...* excelsior est: Hier. *Non potero ad eam:* supp. accedere.

7. *Quò ibo à Spiritu tuo? Spiritus* enim *Domini replevit orbem terrarum*, Sap. I. 7. de quo Spiritu dictum: *Dominus Deus misit me & Spiritus ejus.* Isa. XLVIII. 16. Quem Spiritum memorat, ad commendandam immensitatem Dei; quòd Deus bono illo Spiritu omnia alat, vegetet, foveat.

ſi jacuero in inferno, ades.	es : ſi deſcendero in infernum, ades.
Si ſumſero pennas diluculo : habitavero in noviſſimo maris.	9. Si ſumſero pennas meas diluculo, & habitavero in extremis maris :
Etiam ibi manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua.	10. Etenim illùc manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua.
Si dixero, Fortè tenebræ operient me : nox quoque lux erit circa me.	11. Et dixi : Forſitan tenebræ conculcabunt me, & nox illuminatio mea in deliciis meis.
Nec tenebræ habent tenebras apud te, & nox quaſi dies lucet : ſimiles ſunt tenebræ & lux.	12. Quia tenebræ non obſcurabuntur à te, & nox ſicut dies illuminabitur : ſicut tenebræ ejus, ita & lumen ejus.
Quia tu poſſediſti renes meos, orſuſque es me in utero matris meæ.	13. Quia tu poſſediſti renes meos : ſuſcepiſti me de utero matris meæ.
Confitebor tibi, quoniam terribiliter magnificaſti me : mirabilia opera tua, & anima mea novit nimis.	14. Confitebor tibi, quia terribiliter magnificatus es : mirabilia opera tua, & anima mea cognoſcit nimis.
Non ſunt operta oſſa mea à te, quibus factus ſum in abſcondito : imaginatus ſum in noviſſimis terræ.	15. Non eſt occultatum os meum à te, quod feciſti in occulto : & ſubſtantia mea in inferioribus terræ.
Informem adhuc me viderunt oculi tui, & in libro tuo omnes ſcribentur : dies formati ſunt, & non eſt una in eis.	16. Imperfectum meum viderunt oculi tui, & in libro tuo omnes ſcribentur : dies formabuntur, & nemo in eis.
Mihi autem quàm honorabiles facti ſunt amici tui, Deus : quàm fortes pauperes eorum !	17. Mihi autem nimis honorificati ſunt amici tui, Deus : nimis confortatus eſt principatus eorum.
Dinumerabo eos, & arenâ plures erunt : evigilavi, & adhuc ſum tecum.	18. Dinumerabo eos, & ſuper arenam multiplicabuntur : exſurrexi, & adhuc ſum tecum.

11. 12. *Et dixi :* ſi dixero : Hier. *Conculcabunt* ... operient : Idem. Vide apud eumdem hos duos verſus egregiè verſos. *Nox ſicut dies illuminabitur.* Quaſi dies lucet : Hier. Nox tibi lux erit : Heb.

13. *Poſſediſti renes meos :* intima mea. *Suſcepiſti me* .... orſus es me in utero, &c. Hier.

14. *Terribiliter magnificatus es :* magnificaſti me : Idem : mirabiliter me feciſti : arte ſtupendâ.

15. *Os meum :* nullum ex oſſibus te latet. *Subſtantia mea :* velut acu pictus ſum : Heb. imaginatus ſum : Hier. fictus ſum ; conformatus. *In inferioribus terræ :* in utero. Ch.

16. *Imperfectum meum* ... informem adhuc me : Hier. fœtum rudem in utero matris. *Omnes ſcribentur :* omnes artus, ſeu partes corporis mei, quas tu tam perfectè noveras, ac ſi jam in libro deſcriptas haberes. *Formabuntur :* in dies fingebantur partes illæ. *Et nemo*, &c. & non una in eis : Heb. ne una quidem earum erat : nec tu impolitas aut malè cohærentes compoſuiſti, ſed totas formaſti cùm non eſſent.

17. *Nimis honorificati ſunt* ... Cùm Deus tantus ſit, quàm felices potenteſque ſunt, quos amore ſuo dignatur ! at Heb. quàm pretioſæ cogitationes tuæ, Deus ! quanta earum ſumma ! eadem enim vox Hebræa *Rehe*, quæ hic *amici*. ℣. 3. *cogitationes* : eadem quoque vox *Roſch*, apud 70. hic quidem ἀρχαὶ, vertitur : ἀριθμὸς, autem, Num. I. 49. quod *ſummam* Vulgata vertit. Item συλλογισμὸν, Exod. xxx. 12. ubi & Vulgata *ſummam*.

18. *Exſurrexi :* evigilavi : Hier. *Et adhuc ſum tecum :* ſtatim à ſomno, de te cogito.

Si occideris, Deus, impium: viri sanguinum, declinate à me.

Qui contradicent tibi sceleratè: elevati sunt frustrà adversarii tui.

Nonne odientes te, Domine, odivi, & contra adversarios tuos distabui?

Perfecto odio oderam illos: inimici facti sunt mihi.

Scrutare me, Deus, & cognosce cor meum: proba me, & scito cogitationes meas.

Et vide si via doli in me est, & deduc me in viâ æternâ.

19. Si occideris, Deus, peccatores: viri sanguinum, declinate à me:

20. Quia dicitis in cogitatione: Accipient in vanitate civitates tuas.

21. Nonne qui oderunt te, Domine, oderam, & super inimicos tuos tabescebam?

22. Perfecto odio oderam illos, & inimici facti sunt mihi.

23. Proba me, Deus, & scito cor meum: interroga me, & cognosce semitas meas.

24. Et vide, si via iniquitatis in me est, & deduc me in viâ æternâ.

19. *Si occideris*: An non occides, ô Deus, peccatores, qui calumniantur innocenti? vel: si quidem occideris Deus impium, discedant à me sanguinarii.

20. *Quia dicitis*... qui contradicent, &c. totus versus ex Hier.

22. *Perfecto odio oderam*... Hoc est perfecto odio odisse, ut nec propter vitia homines oderis, nec vitia propter homines diligas. Aug. Vide præf. n. 17.

PSALMUS CXXXIX. DEPRECATORIUS.

Contra Achitophel, à quo & armis & insidiis & calumniis impetitus. II. Reg. XV. XVII.

VERSIO S. HIERONYMI.

Victori Canticum David.

ERue me, Domine, ab homine malo: à viris iniquis salva me.

Qui cogitaverunt malitias in corde: tota die versati sunt in præliis.

Exacuerunt linguam suam quasi serpens: venenum aspidum sub labiis eorum, Semper.

Custodi me, Domine, de manu impii, à viro iniquitatum serva me: qui cogitaverunt supplantare gressus meos.

Absconderunt superbi laqueum mihi, & funibus extenderunt rete juxta

VERSIO VULGATA.

1. In finem, Psalmus David.

2. ERipe me, Domine, ab homine malo: à viro iniquo eripe me.

3. Qui cogitaverunt iniquitates in corde: totâ die constituebant prælia.

4. Acuerunt linguas suas sicut serpentis: venenum aspidum sub labiis eorum.

5. Custodi me, Domine, de manu peccatoris, & ab hominibus iniquis eripe me.

Qui cogitaverunt supplantare gressus meos: 6. Absconderunt superbi laqueum mihi.

3. *Constituebant prælia*: instruebant: nihil nisi rixas cogitabant.

5. *Ab hominibus iniquis*, à viro iniquo Heb. ut suprà, 2.

semitam : offendiculum posuetunt mihi, Sempet.

Dixi Domino : Deus meus es tu : audi, Domine, vocem deprecationis meæ.

Domine Deus, fortitudo salutis meæ, protexisti caput meum in die belli.

Ne des, Domine, desideria impii : scelera ejus ne effundantur, & eleventur. Sempet.

Amaritudo convivarum meotum labor labiorum eorum operiet eos.

Cadent super eos carbones ignis : dejicies eos in foveas, ut non consurgant.

Vir linguosus non dirigetur in terrâ : virum iniquum mala capient in interitu.

Scio quòd faciet Dominus causam inopis, judicia pauperum.

Attamen justi confitebuntur nomini tuo : habitabunt recti cum vultu tuo.

Et funes extenderunt in laqueum : juxta iter scandalum posuerunt mihi.

7. Dixi Domino : Deus meus es tu : exaudi, Domine, vocem deprecationis meæ.

8. Domine, Domine, virtus salutis meæ : obumbrasti super caput meum in die belli :

9. Ne tradas me, Domine, à desiderio meo peccatori : cogitaverunt contra me, ne derelinquas me, ne fortè exaltentur.

10. Caput circuitûs eorum : labor labiorum ipsorum operiet eos.

11. Cadent super eos carbones, in ignem dejicies eos : in miseriis non subsistent.

12. Vir linguosus non dirigetur in terrâ : virum injustum mala capient in interitu.

13. Cognovi quia faciet Dominus judicium inopis, & vindictam pauperum.

14. Verumtamen justi confitebuntur nomini tuo, & habitabunt recti cum vultu tuo.

6. *Funes extenderunt* : funibus extenderunt rete, &c. Hier.

9. *Ne tradas me* ... Ne tradas me impio præter spem ac desiderium meum. Ne des, Domine, desideria impii : Hier. *Cogitaverunt contra me* ... Cogitationem ejus ne promoveas : Exaltabunt se : Heb. id est, disturba consilia eorum, alioquin superbient.

10. *Caput*, sive princeps, *Circuitûs eorum* : coronæ, sive conventûs eorum. Caput circumvenientium me: Heb. Achitophel. *Labor labiorum ipsorum* : eorum elaborata atque exquisita consilia : *Operiet eos* : involvet eos; consiliis suis capientur, tam ipse Achitophel, quam inimici reliqui : quippe belli incentores atque artifices fraudum, in quibus perierunt. Alii : venenum circumvenientium me, qui est labor labiorum ipsorum operiet eos : venenatis verbis consiliisque suis & ipsi pereant. Vox enim *Rosch* quæ hic *Caput* vertitur, aliàs significat amaritudinem vel venenum : ut Ps. LXVIII. 22. ubi interpres vertit, fel.

11. *In ignem* ... Cadent carbones ignis, in foveas dejicies, &c. Hier.

12. *Vir linguosus* : linguâ seu eloquio confidens : ex eorum generequi dicunt; *Linguam nostram magnificabimus* : Ps. XI. 5. consiliis technisque nostris omnia pervincemus; qualis Achitophel, cujus erat consilium, *quasi si quis consuleret Deum*. II. Reg. XVI. 23. *Non dirigetur* : non firmabitur.

PSALMUS CXL. DEPRECATORIUS.

David mitis erga inimicos, contra eorum dolosa verba & insidias, sub Saüle ut videtur, Dei patrocinium implorat. Vide *Ps. XXXVIII. Hunc Psalmum quotidie ad vesperam canebat Orientalis Ecclesia propter* ℣. 2. *Chr.*

VERSIO S. HIERONYMI.

Psalmus David.

DOmine, clamavi ad te, festina mihi: exaudi vocem meam clamantis ad te.

Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo: elevatio manuum mearum sacrificium vespertinum.

Pone, Domine, custodiam ori meo: serva paupertatem labiorum meorum.

Ne declines cor meum in verbum malum, volvere cogitationes impias cum viris operantibus iniquitatem: neque comedere in deliciis eorum.

Corripiat me justus in misericordiâ,

VERSIO VULGATA.

Psalmus David.

1. DOmine, clamavi ad te, exaudi me: intende voci meæ, cùm clamavero ad te.

2. Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo: elevatio manuum mearum sacrificium vespertinum.

3. Pone, Domine, custodiam ori meo, & ostium circumstantiæ labiis meis.

4. Non declines cor meum in verba malitiæ, ad excusandas excusationes in peccatis.

Cum hominibus operantibus iniquitatem, & non communicabo cum electis eorum.

5. Corripiet me justus in miseri-

1. *Exaudi me:* festina mihi: Hier. ut XXIX. 1.

2. *Incensum:* suffitus: Heb. *Sacrificium vespertinum:* quod frequentius & honoratius erat completo diei opere.

3. *Pone, Domine, custodiam ori meo:* ne Saulis & adversariorum circumventus insidiis, odiisque exasperatus, aliquid incautum effutiat, aut maledictum pro maledicto reddat *Et ostium circumstantia.* Hæc custodia ita muniat, tueaturque ostium labiorum meorum, quemadmodum adhibitâ custodiâ cavere solent ne quis effugiat.

4. *Ad excusandas excusationes.* Alii; ad involvenda involucra in impietatibus, quod idem est; Poterat enim Davidis animum subire cogitatio de occidendo inimico, puta Saüle, atque aliis, eò quòd toties insidiati non immeritò perderentur, sed hanc excusationem non admisit simplex & candidus Davidis animus. Theodor. Hæc valent adversùs eos, qui fucare & colorare flagitia, quàm emendare malunt. *Et non communicabo cum electis eorum.* Cum amicissimis eorum; mali enim pessimum quemque impensiùs diligunt: at Hier. Neque comedam in deliciis eorum; non interero eorum delicatis conviviis; neque voluptate blanditiisque inescatus, iis me dedam.

5. *Corripiet me justus:* ut Paulus ad Gal. III. 1. *O insensati Galatæ: quis vos fascinavit? In misericordiâ:* cùm subdat, *filioli mei, quos iterùm parturio.* Galat. IV. 19. *Oleum autem peccatoris* . . . verba adulatoria impiorum non me decipiant; *meliora* enim *vulnera diligentis, quàm fraudulenta oscula odientis.* Prov. XXVII. 6. At Heb. contundat me justus, benignitate: (bene consulendi studio) increpet me; erit sicut oleum primum, purissimum, præstantissimum, non franget caput meum; me non lædet. *Oratio méa in beneplacitis eorum.* Fausta eis imprecor, pro

& arguat me, oleum amaritudinis non impinguet caput meum : quia adhuc oratio mea pro malitiis eorum.

Sublati ſunt juxta petram judices eorum, & audient verba mea : quoniam decora ſunt.

Sicut agricola cùm ſcindit terram : ſic diſſipata ſunt oſſa noſtra in ore inferni.

Quia ad te, Domine Deus, oculi mei : in te ſperavi, ne evacues animam meam.

Cuſtodi me de manibus laquei, quem poſuerunt mihi : de offendiculis operanrium iniquitatem.

Incident in rete ejus impii : ſimul autem ego tranſibo.

cordiâ, & increpabit me : oleum autem peccatoris non impinguet caput meum.

Quoniam adhuc & oratio mea in beneplacitis eorum : 6. Abſorpti ſunt juncti petræ judices eorum.

Audient verba mea quoniam potuerunt : 7. Sicut craſſitudo terræ, erupta eſt ſuper terram.

Diſſipata ſunt oſſa noſtra ſecus infernum : 8. Quia ad te, Domine Domine, oculi mei : in te ſperavi, non auferas animam meam.

9. Cuſtodi me à laqueo, quem ſtatuerunt mihi, & à ſcandalis operantium iniquitatem.

10. Cadent in retiaculo ejus peccatores : ſingulariter ſum ego, donec tranſeam.

malitiis eorum. Hier. Orat pro inimicis ; quæ tamen oratio eis non profuit ; nam ſequitur.

6. *Abſorpti ſunt juncti petræ* . . . . id eſt, miſſi ſunt in manus petræ : Heb. Petræ colliſi ſunt ; manus, pro robore : Hebraiſmus, ſic infrà, 9. de manu laquei : Heb. *Judices eorum :* optimates, principes : ſenſuſque eſt ; Ego, divino præſidio, fui petra durtiſſima, ad quàm principes eorum alliſi confractique ſunt. *Quoniam potuerunt* . . . dulcia ſunt : Heb. ita & 70 ἡδύνθησαν, dulcia facta ſunt ; pro quo Vulg. legit ἠδυνήθησαν : potuerunt. *Sicut craſſitudo terræ :* ſicut terra denſiſſima, proſciſſa, aratro jam immiſſo, ita diſſipati ſumus : ſicut agricola cùm ſcindit terram, ſic diſſipata, &c. Hier. Statim in ſepulchrum dejiciendi videbamur, ſcrobe jam apertâ.

9. *A ſcandalis operantium iniquitatem :* ab eorum tendiculis ; ab offendiculis, quæ gradienti objectabant.

10. *In retiaculo ejus.* Viri doloſi, atque artificis. His laqueis impii facilè capientur, cupiditate ſuâ, amentiâque præcipites, ſuiſque intenti dolis, aliorum technas non cogitant. *Singulariter ſum ego :* unus ego, donec tranſeam : Heb. Separatus ab impiis, eorum ruinâ non involvor.

PSALMUS CXLI. DEPRECATORIUS.

VERSIO S. HIERONYMI.

Eruditio David, cùm eſſet in ſpeluncâ, oratio.

Voce meâ ad Dominum clamavi : voce meâ ad Dominum deprecatus ſum.

Effundam in conſpectu ejus elo-

VERSIO VULGATA.

1. Intellectus David. Cùm eſſet in ſpeluncâ, oratio. (*I. Reg. 24.*)

2. Voce meâ ad Dominum clamavi : voce meâ ad Dominum deprecatus ſum :

3. Effundo in conſpectu ejus ora-

3. *Pronuntio :* annuntiabo : Hier.

quium meum, tribulationem meam coram illo annuntiabo.

Cùm anxius in me fuerit spiritus meus : tu enim nosti semitam meam, in viâ hâc quâ ambulabo, absconderunt laqueum mihi.

Respice ad dexteram, & vide quia non sit qui agnoscat me : periit fuga à me, & non est qui quærat animam meam.

Clamavi ad te, Domine, dixi : Tu es spes mea, pars mea in terrâ viventium.

Ausculta deprecationem meam, quoniam infirmatus sum nimis : libera me à persecutoribus meis, quoniam confortati sunt super me.

Educ de carcere animam meam, ut confiteatur nomini tuo : in me coronabuntur justi, cùm retribueris mihi.

tionem meam, & tribulationem meam ante ipsum pronuntio.

4. In deficiendo ex me spiritum meum, & tu cognovisti semitas meas.

In viâ hâc, quâ ambulabam, absconderunt laqueum mihi.

5. Considerabam ad dexteram, & videbam, & non erat qui cognosceret me.

Periit fuga à me, & non est qui requirat animam meam.

6. Clamavi ad te, Domine, dixi : Tu es spes mea, portio mea in terrâ viventium.

7. Intende ad deprecationem meam : quia humiliatus sum nimis.

Libera me à persequentibus me : quia confortati sunt super me.

8. Educ de custodiâ animam meam, ad confitendum nomini tuo : me expectant justi, donec retribuas mihi.

4. *In deficiendo ex me*.. Cùm deficeret me spiritus. *Tu cognovisti semitas meas* : vias quibus me expedires. *In viâ hâc quâ ambulabam*... Circa Engaddi tamquam in locis tutissimis. I. Reg. XXIV. 1. atque in ipsâ intimâ speluncâ delitescens : ibid. 4.

5. *Considerabam*... Undique circumspiciebam, & nemo mihi aderat. Respice ad dexteram : Hier. Respice me propitius, converso jam sermone ad Deum : ostendens quàm nulla sit ratio expediendæ salutis, nisi confestim ipse subveniat. *Periit fuga à me.* Vide quàm graphicè depingat extremum illud periculum. *Qui requirat animam*.... qui me salvum velit.

7. *Confortati sunt* : prævaluerunt mihi.

8. *De custodiâ* : carcere : Hier. de hâc speluncâ, in quâ conclusus sum. *Ad confitendum nomini tuo* : In piorum cœtu : unde subdit : *Me expectant justi* : me piorum conventus expectat. *Donec retribuas mihi* : bona, pro tot adversis : At Heb. in me coronabuntur justi. Omnes justi tanto exemplo benignitatis tuæ freti, parem opem expectabunt, & in me uno se beatos ac tutos putabunt.

PSALMUS CXLII. DEPRECATORIUS.

VERSIO S. HIERONYMI.

Psalmus David.

DOmine, exaudi orationem meam, ausculta deprecationem meam :

VERSIO VULGATA.

Psalmus David, 1. Quandò persequebatur eum Absalom filius ejus. (*II. Reg.* 17.)

DOmine, exaudi orationem meã : auribus percipe obsecrationem

1. *Quandò persequebatur*... Hæc etiam habent 70. sed in quibusdam tantùm exem-

in veritate tuâ exaudi me in justitiâ tuâ.

Et non venias ad judicandum cum servo tuo : quia non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens.

Persecutus est enim inimicus animam meam, confregit in terrâ vitam meam : posuit me in tenebris, quasi mortuos antiquos.

Et anxius fuit in me spiritus meus : in medio meî sollicitum fuit cor meum.

Recordabar dierum antiquorum, meditabar omnia opera tua : facta manuum tuarum loquebar.

Expandi manus meas ad te : anima mea quasi terra sitiens ad te, Semper.

Citò exaudi me, Domine, defecit spiritus meus : ne abscondas faciem tuam à me, & comparabor descendentibus in lacum.

Fac me audire manè misericordiam tuam, quoniam in te confido : notam fac mihi viam in qua ambulem, quoniam ad te levavi animam meam.

Libera me de inimicis meis, Domine : à te protectus sum.

Doce me ut faciam voluntatem tuam, quia tu Deus meus es : spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam.

Propter nomen tuum, Domine,

meam in veritate tuâ : exaudi me in tuâ justitiâ.

2. Et non intres in judicium cum servo tuo : quia non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens.

3. Quia persecutus est inimicus animam meam : humiliavit in terra vitam meam.

Collocavit me in obscuris sicut mortuos seculi, 4. Et anxiatus est super me spiritus meus, in me turbatum est cor meum.

5. Memor fui dierum antiquorum, meditatus sum in omnibus operibus tuis : in factis manuum tuarum meditabar.

6. Expandi manus meas ad te : anima mea sicut terra sine aquâ tibi :

7. Velociter exaudi me, Domine : defecit spiritus meus.

Non avertas faciem tuam à me, & similis ero descendentibus in lacum.

8. Auditam fac mihi manè misericordiam tuam : quia in te speravi.

Notam fac mihi viam in quâ ambulem : quia ad te levavi animam meam.

9. Eripe me de inimicis meis, Domine, ad te confugi : 10. Doce me facere voluntatem tuam, quia Deus meus es tu.

Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam : 11. Propter nomen

---

platibus, teste Theodor. Non Heb. Non Hier. Non alii interpretes; aptiùs convenit delitescenti in illâ speluncâ, de quâ superiore Psalmo : propter ỹ. 3. & 4. *Exaudi me in tuâ justitiâ* : non strictâ illâ, quam nemo ferre possit, sed miti & temperatâ : unde subdit :

2. *Non intres in judicium cum servo tuo :* quibuscumque in angustiis vir bonus peccata sua statim recogitat.

3. *In obscuris ;* puta in speluncâ, de quâ suprà Ps. CXLI. in quâ jam propemodum tumulatus.

4. *Anxiatus est super me spiritus meus.* Vix respirare possum, quasi compressis faucibus.

5. *Memor fui dierum antiquorum.* Vide virum suî compotem, qui tantis quoque in angustiis, prisca divinæ bonitatis exempla meditatur.

6. *Terra sine aquâ :* sitiens : Hier. Hoc canit omnis anima, cùm, sensibus omni solatio destitutis, solâ fide vivit.

7. *Similis ero :* ne similis sim.

10. *Spiritus tuus bonus :* qui spiritus non videtur Angelus esse, sed Spiritus sanctus qui prophetas afflabat.

vivificabis

vivificabis me : in justitiâ tuâ educes de angustiâ animam meam.

Et in misericordiâ tuâ dissipabis inimicos meos, & perdes omnes ligantes animam meam : ego enim sum servus tuus.

tuum, Domine, vivificabis me, in æquitate tuâ.

Educes de tribulatione animam meam, 12. Et in misericordiâ tuâ disperdes inimicos meos.

Et perdes omnes qui tribulant animam meam : quoniam ego servus tuus sum.

PSALMUS CXLIII. EUCHARISTICUS.

VERSIO S. HIERONYMI.

David.

BEnedictus Dominus fortis meus, qui docet manus meas ad prælium : digitos meos ad bellum.

Misericordia mea & fortitudo mea, auxiliator meus, & salvator meus :

Scutum meum, & in ipso speravi : qui subjecit populos mihi.

Domine, quid est homo, quia agnoscis eum : filius hominis, quia computas eum ?

Homo vanitati assimilatus est : dies ejus quasi umbra pertransiens.

Domine, inclina cœlos tuos, & descende : tange montes, & fumigabunt.

Mica fulmine, & dissipa eos : mitte sagittam tuam, & interfice illos.

Extende manum tuam de excelso : libera me, & erue me de aquis multis : de manu filiorum alienorum.

Quorum os locutum est vanitatem,

VERSIO VULGATA.

Psalmus David, 1. Adversùs Goliath.

BEnedictus Dominus Deus meus, qui docet manus meas ad prælium, & digiros meos ad bellum.

2. Misericordia mea, & refugium meum : susceptor meus, & liberator meus :

Protector meus, & in ipso speravi : qui subdit populum meum sub me.

3. Domine, quid est homo, quia innotuisti ei ? aut filius hominis, quia reputas eum ?

4. Homo vanitati similis factus est : dies ejus sicut umbra prætereunt.

5. Domine, inclina cœlos tuos, & descende : tange montes, & fumigabunt.

6. Fulgura coruscationem, & dissipabis eos : emitte sagittas tuas, & turbabis eos.

7. Emitte manum tuam de alto, eripe me, & libera me de aquis multis : de manu filiorum alienorum.

8. Quorum os locutum est vanita-

1. *Adversùs Goliath.* Ita Ch. ad ℣. 10. & 70. nec tamen in omnibus exemplaribus, teste Theodor. Videtur autem post victum Goliath, Philisthæosque fusos, Saülis nomine, cantatus. Neque enim tunc David Rex erat. ℣. 2. 10. 11. Tum post eam victoriam fausta omnia populo precatur.

4. *Homo vanitati similis factus est* : vapori, nihilo. Testis iste Goliath jactabundus & minax. *Sicut umbra prætereunt* : sicut umbra pertransiens : Hier.

6. *Fulgura coruscationem.* Mica fulmine : Hier. Emitte fulgura. *Eos* : hostes.

7. *De manu filiorum alienorum.* Philisthinorum.

8. *Quorum os* ... Quòd Goliath, populo Dei suorum omnium nomine exprobaret I. Reg. XVII. 10.

& dextera eorum dextera mendacii.

Deus, canticum novum cantabo tibi : in psalterio decachordo psallam tibi.

Qui dat salutem regibus, qui eruit David servum suum de gladio pessimo.

Libera me, & erue me de manu filiorum alienorum, quorum os locutum est vanitatem, & dexrera eorum dextera mendacii.

Ut sint filii nostri, quasi plantatio crescens in adolescentiâ suâ : filiæ nostræ quasi anguli, ornati ad similitudinem templi.

Promtuaria nostra plena, & superfundentia ex hoc in illud.

Pecora nostra in millibus, & innumerabilia in compitis nostris.

Tauri nostri pingues ; non est interruptio, & non est egressus, & non est ululatus in plateis nostris.

Bearus populus cujus talia sunt : beatus populus cujus Dominus Deus suus.

tem, & dextera eorum, dextera iniquitatis.

9. Deus, canticum novum cantabo tibi : in psalterio decachordo psallam tibi.

10. Qui das salutem regibus, qui redemisti David servum tuum de gladio maligno : 11. Eripe me.

Et erue me de manu filiorum alienorum, quorum os locutum est vanitatem, & dextera eorum, dextera iniquitaris.

12. Quorum filii, sicut novellæ plantationes in juventute suâ.

Filiæ eorum compositæ : circumornatæ ut similitudo templi.

13. Promtuaria eorum plena, eructantia ex hoc in illud.

Oves eorum fœtosæ, abundanres in egressibus suis : 14. Boves eorum crassæ.

Non est ruina maceriæ, neque transitus, neque clamor in plateis eorum : 15. Beatum dixerunr populum, cui hæc sunt : beatus populus, cujus Dominus Deus ejus.

10. *De gladio maligno :* Goliath : & ita Ch.

12. *Quorum filii* : ut sint filii nostri : Hier. & ita per reliquum Psalmum habet *nostra* pro *eorum :* utrumque optimo sensu : docet enim, & impios frustrà confidere opibus, & bonos, summâ licet earum copiâ, non tamen in eis felicitatem reponere. *Filiæ eorum composita.* Filiæ nostræ quasi anguli : Heb. Angulares lapides, quos omni arte ornabant & perpoliebant. *Similitudo templi*, vel palatii, sculpturis, columnis, omni denique arte exornati.

13. *Eructantia :* superfundentia : Hier. Ex *hoc in illud* ; tantâ copiâ, ut bona in se congesta non capiant, sed in alia atque alia penuaria subinde diffundant. *Oves eorum fœtosa* : in millibus : Hier. millibus multiplicantes. *In egressibus :* in compitis : Hier. in plateis : quibus ipsæ plateæ impleantur.

14. *Non est ruina... neque transitus...* nulla in stabulis labes, quâ egredi possint ; tuta omnia & accurata in tectis. *Neque clamor* : tumultuantium ac insanientium ; sedata, compositaque omnia.

15. *Beatum dixerunt :* beatus populus : Hier. Beati quidem sumus propter temporalia, quæ Deus promisit legem observantibus, at vera felicitas, Deo placere.

PSALMUS CXLIV.

LAUDIS ET EXULTATIONIS.

Dei magnitudo, potentia, magnificentia, patientia, justitia, bonitas. Est autem Psalmus Acrostichus Alphabeticus, cujus singuli versus à singulis literis ex ordine incipiunt.

VERSIO S. HIERONYMI.

Laudatio David.

EXaltabo te, Deus meus rex, & benedicam nomini tuo in æternum & ultrà.

In omni die benedicam tibi, & laudabo nomen tuum in sempiternum jugiter.

Magnus Dominus, & laudabilis nimis, & magnificentiæ ejus non est invenrio.

Generatio ad generationem laudabit opera tua, & fortitudines tuas annuntiabunt.

Decorem gloriæ magnitudinis tuæ, & verba mirabilium tuorum loquar.

Et fortitudinem horribilium tuorum loquentur, & magnitudines tuas narrabunt.

Memoriam multæ bonitatis tuæ loquentur, & justitias tuas laudabunt.

Clemens & misericors Dominus: patiens, & multæ miserarionis.

Bonus Dominus omnibus, & misericordiæ ejus in universa opera ejus.

VERSIO VULGATA.

1. Laudatio ipsi David.

EXaltabo re, Deus meus rex, & benedicam nomini tuo in fæculum, & in feculum feculi.

2. Per singulos dies benedicam tibi, & laudabo nomen ruum in feculum, & in feculum feculi.

3. Magnus Dominus & laudabilis nimis, & magnitudinis ejus non est finis.

4. Generatio & generatio laudabit opera tua, & porentiam tuam pronuntiabunt.

5. Magnificentiam gloriæ sanctitaris tuæ loquentur, & mirabilia tua narrabunr.

6. Et virtutem terribilium tuorum dicent, & magnitudinem ruam narrabunr.

7. Memoriam abundantiæ suavitatis tuæ eructabunt, & justitiâ tuâ exultabunr.

8. Miserator & misericors Dominus: patiens, & multùm misericors.

9. Suavis Dominus universis, & miserationes ejus super omnia opera ejus.

3. *Non est finis:* inventio: Hier. investigatio: ἀνεξιχνίαστος. Cujus sublimitas tanta est, ut oculorum aciem effugiat: cujus per occultas & inaccessas vias incedentis indeprensa sunt vestigia, *in mari* enim *via tua*, *& semita tua in aquis multis*, *& vestigia tua non cognoscentur*. Ps. LXXVI. 20.

4. *Generatio & generatio:* generatio ad generationem, id est, generationi: Hier. Quo significatur laudum continuata traditio.

5. *Magnificentiam ... loquentur: & mirabilia ...* Verba mirabilium tuorum loquar: Hier. Meditabor: Heb.

9. *Miserationes ejus super omnia ...* & copiâ, & dignitate, & claritudine.

Confiteantur tibi, Domine, omnia opera tua, & sancti tui benedicant tibi.

Gloriam regni tui dicent, & fortitudines tuas loquentur.

Ut ostendant filii hominum fortitudines ejus, & gloriam decoris regni ejus.

Regnum tuum, regnum omnium seculorum, & potestas tua in omni generatione, & generationem.

Sustentat Dominus omnes corruentes, & erigit omnes jacentes.

Oculi omnium in te sperant, & tu das eis escam suam in tempore suo.

Aperis manus tuas, & imples omne animal refectione.

Justus Dominus in omnibus viis suis, & sanctus in omnibus operibus suis.

Juxtà est Dominus omnibus qui invocant illum: omnibus qui invocant illum in veritate.

Placitum timentium se faciet, & clamorem eorum exaudiet, & salvabit eos.

Custodit Dominus omnes diligentes se, & universos impios conteret.

Laudem Domini loquetur os meum, & benedicet omnis caro nomini sancto ejus in æternum, & jugiter.

10. Confiteantur tibi, Domine, omnia opera tua, & sancti tui benedicant tibi.

11. Gloriam regni tui dicent, & potentiam tuam loquentur.

12. Ut notam faciant filiis hominum potentiam tuam, & gloriam magnificentiæ regni tui.

13. Regnum tuum, regnum omnium seculorum, & dominatio tua in omni generatione & generationem.

Fidelis Dominus in omnibus verbis suis, & sanctus in omnibus operibus suis.

14. Allevat Dominus omnes qui corruunt, & erigit omnes elisos.

15. Oculi omnium in te sperant, Domine, & tu das escam illorum in tempore opportuno.

16. Aperis tu manum tuam, & imples omne animal benedictione.

17. Justus Dominus in omnibus viis suis, & sanctus in omnibus operibus suis.

18. Propè est Dominus omnibus invocantibus eum: omnibus invocantibus eum in veritate.

19. Voluntatem timentium se faciet, & deprecationem eorum exaudiet, & salvos faciet eos.

20. Custodit Dominus omnes diligentes se, & omnes peccatores disperder.

21. Laudationem Domini loquetur os meum, & benedicat omnis caro nomini sancto ejus in seculum, & in seculum seculi.

10. *Confiteantur tibi... opera tua:* verba enim deficiunt, neque præter opera tua, quidquam te est dignum.

13. *Fidelis Dominus:* Deest hic versus integer in Heb. jam à tempore Hier. Item apud Aquilam, Theodot. & Ch. At Syrus habet, & Arabs ut 70. Porrò necesse est illum textu excidisse, cùm Psalmus sit Acrostichus, desitque litera *Nun* à quâ incipit vox *Neeman* fidelis. Patet ergo non esse integrum ubique textum Hebraicum.

15. *Tu das escam illorum.* Hoc ad Eucharistiam fideles referebant; unde hic versus assiduè in ore eorum, qui mysteriis initiati. Chr.

PSALMUS CXLV.

LAUDIS ET CONSOLATIONIS.

Non in hominibus confidendum, sed in solo Deo liberatore, & bonorum omnium auctore.

VERSIO S. HIERONYMI.

Halleluia.

LAuda, anima mea, Dominum. Laudabo Dominum in vitâ meâ: cantabo Deo meo quamdiù sum.

Nolite confidere in principibus: in filio hominis, cui non est salus.

Egredietur spiritus ejus, & revertetur in humum suam: in die illâ peribunt cogitationes ejus.

Beatus cujus Deus Jacob auxiliator ejus: spes ejus in Domino Deo suo.

Qui fecit cœlos & terram, mare, & omnia quæ in eis sunt: qui custodit veritatem in sempiternum.

Qui facit judicium calumniam sustinentibus, & dat panem esurientibus: Dominus solvit vinctos:

Dominus illuminat cæcos, Dominus erigit allisos: Dominus diligit justos.

Dominus custodit advenas, pupillum & viduam suscipiet, & viam impiorum conteret.

Regnabit Dominus in æternum, Deus tuus Sion: in generationem & generationem, halleluia.

VERSIO VULGATA.

1. Alleluia, Aggæi & Zachariæ.

2. LAuda, anima mea, Dominum, laudabo Dominum in vitâ meâ: psallam Deo meo quamdiù fuero.

Nolite confidere in principibus:

3. In filiis hominum, in quibus non est salus.

4. Exibit spiritus ejus: & revertetur in terram suam, in illâ die peribunt omnes cogitationes eorum.

5. Beatus, cujus Deus Jacob adjutor ejus, spes ejus in Domino Deo ipsius: 6. Qui fecit cœlum & terram, mare, & omnia quæ in eis sunt.

7. Qui custodit veritatem in seculum, facit judicium injuriam patientibus: dat escam esurientibus.

Dominus solvit compeditos: 8. Dominus illuminat cæcos.

Dominus erigit elisos, Dominus diligit justos.

9. Dominus custodit advenas, pupillum & viduam suscipiet, & vias peccatorum disperdet.

10. Regnabit Dominus in secula, Deus tuus Sion: in generationem & generationem.

1. *Aggai...* Ita Syrus & 70. non tamen in hexaplo. Theodor.

3. *In filiis hominum, in quibus...* Filio hominis, in quo... Heb. neque in potentioribus, neque in tenuioribus confidite. De filio hominis, vide Psal. XLVIII. 3.

4. *Exibit spiritus ejus...* Filii hominis, scilicet. *Revertetur:* Ipse homo, non spiritus ejus; nam verbum *Iaschub* masculinum est, nomen *Ruah* femininum: sic Eccl. XII. 7. *Revertatur pulvis in terram suam, & spiritus redeat ad Deum.*

PSALMUS CXLVI. EUCHARISTICUS.

Nehemiæ tempore, ingens immissa sterilitas, quòd propria ædificia curarent, Templi structuram negligerent. Neh. v. Agg. I. *Ergò post horrendam illam famem, dum Urbs & Templum extruuntur, redditâ agris ubertate, hanc laudem Deo concinunt: Nota* ℣. *2. 3. 6. 8.*

VERSIO S. HIERONYMI.

Psalmus.

Laudate Dominum, quoniam bonum est canticum Dei nostri: quoniam decorũ est pulchra laudatio.

Ædificabit Jerusalem Dominus: ejectos Israël congregabit.

Qui sanat contritos corde, & alligat plagas eorum.

Qui numerat multitudinem stellarum; & omnes nomine suo vocat.

Magnus Dominus noster, & multus fortitudine, & prudentiæ ejus non est numerus.

Suscipiens mansuetos Dominus: humilians impios usque ad terram.

Canite Domino in confessione: canite Deo nostro in citharâ.

Qui operit cœlos nubibus, & præbet terræ pluviam, & oriri facit in montibus germen.

Qui dat jumentis panem suum: filiis corvi clamantibus.

Non est in fortitudine equi voluntas ejus: neque in tibiis viri placetur ei.

VERSIO VULGATA.

1. Alleluia.

Laudate Dominum, quoniam bonus est psalmus: Deo nostro sit jucunda decoraque laudatio.

2. Ædificans Jerusalem Dominus: dispersiones Israëlis congregabit.

3. Qui sanat contritos corde, & alligat contritiones eorum.

4. Qui numerat multitudinem stellarum, & omnibus eis nomina vocat.

5. Magnus Dominus noster, & magna virtus ejus, & sapientiæ ejus non est numerus.

6. Suscipiens mansuetos Dominus; humilians autem peccatores usque ad terram.

7. Præcinite Domino in confessione: psallite Deo nostro in citharâ.

8. Qui operit cœlum nubibus, & parat terræ pluviam.

Qui producit in montibus fœnum, & herbam servituti hominum.

9. Qui dat jumentis escam ipsorum, & pullis corvorum invocantibus eum.

10. Non in fortitudine equi voluntatem habebit: nec in tibiis viri beneplacitum erit ei.

2. *Ædificans Jerusalem...* Hæc designant tempus instauratæ Jerosolymæ, ac tribuum è captivitate redeuntium.

8. *Qui operit cœlum nubibus...* Fames exstructo templo in copiam versa est. Agg. II. 18. 19. *Et herbam servituti hominum:* hominum utilitatibus servientem, vel homini, eam servili operâ, arando & subigendo, excolenti. Deest Heb.

9. *Invocantibus eum:* clamantibus: Hier. etiam corvos pascit: *Considerate corvos.... & Deus pascit illos.* Luc. XII. 24.

10. *Nec in tibiis viri...* Non in corporis robore; non in equestri arte salus, sed in benignitate Dei.

Placetur Domino in his qui timent eum, & expectant misericordiam ejus.

11. Beneplacitum est Domino super timentes eum, & in eis qui sperant super misericordiâ ejus.

PSALMUS CXLVII. EUCHARISTICUS.

Titulo caret in Hebræo, & continuatur præcedenti : ita etiam apud Hier. certè est ejusdem argumenti.

VERSIO S. HIERONYMI.

Lauda, Jerusalem, Dominum; cane Deum tuum, Sion.

Quia confortavit vectes portarum tuarum; benedixit filiis tuis in medio tuî.

Qui posuit terminum tuum pacem; adipe frumenti saturavit te.

Qui emittit eloquium suum terræ; velociter currit verbum ejus.

Qui dat nivem quasi lanam; pruinas quasi cinerem spargit.

Projicit glaciem suam quasi buccellas; ante faciem frigoris ejus quis stabit?

Mittet verbum suum, & solvet illa; spirabit spiritu suo, & fluent aquæ.

Qui annuntiat verbum suum Jacob; præcepta sua, & judicia sua Israël.

Non fecit similiter omni genti, & judicia ejus non cognoscent, halleluia.

VERSIO VULGATA.

Alleluia.

12. Lauda, Jerusalem, Dominum: lauda Deum tuum, Sion.

13. Quoniam confortavit seras portarum tuarum: benedixit filiis tuis in te.

14. Qui posuit fines tuos pacem, & adipe frumenti satiat te.

15. Qui emittit eloquium suum terræ: velociter currit sermo ejus.

16. Qui dat nivem sicut lanam: nebulam sicut cinerem spargit.

17. Mittit crystallum suam sicut buccellas: ante faciem frigoris ejus quis sustinebit?

18. Emittet verbum suum, & liquefaciet ea: flabit spiritus ejus, & fluent aquæ.

19. Qui annuntiat verbum suum Jacob: justitias & judicia sua Israël.

20. Non fecit taliter omni nationi, & judicia sua non manifestavit eis. Alleluia.

12. *Lauda, Jerusalem*... eò quòd instaurata & ædificata, ut superiore Ps. ℣. 2.

13. *Confortavit seras*: vectes: Hier. Contrà ac hostes expectabant: dicebant enim, *Si transierit vulpes, transiliet murum eorum*, &c. Neh. IV. 2, 3.

17. *Crystallum*: glaciem: Hier. Grandinem.

18. *Verbum*: imperium.

In fine hujus Psalmi est halleluiah in Heb. non initio; est autem initio Psalmi CXLVI. quod argumento est hunc illi continuandum. Nam in superiori CXLV. & in his reliquis tribus habetur & initio & fine.

PSALMUS CXLVIII. LAUDIS.

Dei amore flagrans, animata atque inanima in ejus laudes ciet, omnia nutu creantis, neque dedignantis plebem Israëliticam admovere sibi.

VERSIO S. HIERONYMI.

Halleluia.

LAudate Dominum de cœlis, laudate eum in excelsis.

Laudate eum, omnes Angeli ejus, laudate eum, omnes Exercitus ejus.

Laudate eum, Sol & Luna; laudate eum, omnes Stellæ luminis.

Laudate eum, Cœli cœlorum, & Aquæ quæ super cœlos sunt.

Laudent nomen Domini; quoniam ipse mandavit & creata sunt.

Statuit ea in seculum, & in æternum; præceptum dedit, & non præteribit.

Laudate Dominum de terrâ, Dracones & omnes Abyssi.

Ignis, & Grando, Nix, & Glacies, Ventus, Turbo, quæ facitis sermonem ejus.

Montes & omnes Colles: Lignum frugiferum, & universæ Cedri.

Bestiæ, & omnia Jumenta, Reptilia, & Aves volantes.

Reges terræ, & omnes Populi: Principes & universi Judices terræ.

VERSIO VULGATA.

1. Alleluia.

LAudate Dominum de cœlis: laudate eum in excelsis.

2. Laudate eum, omnes Angeli ejus: laudate eum omnes Virtutes ejus.

3. Laudate eum, Sol & Luna, laudate eum, omnes Stellæ, & Lumen.

4. Laudate eum, Cœli cœlorum, & Aquæ omnes, quæ super cœlos sunt, 5. Laudent nomen Domini.

Quia ipse dixit, & facta sunt: ipse mandavit & creata sunt.

6. Statuit ea in æternum, & in seculum seculi: præceptum posuit, & non præteribit.

7. Laudate Dominum de terrâ, Dracones & omnes Abyssi.

8. Ignis, Grando, Nix, Glacies, Spiritus procellarum: quæ faciunt verbum ejus.

9. Montes & omnes Colles: Ligna fructifera, & omnes Cedri.

10. Bestiæ, & universa Pecora: Serpentes, & Volucres pennatæ.

11. Reges terræ, & omnes Populi: Principes, & omnes Judices terræ.

2. *Virtutes*: exercitus: Hier.

3. *Stellæ, & Lumen*: stellæ luminis: Idem. id est, luminosæ.

4. *Aquæ omnes, quæ super cœlos sunt.* Nubes intellige: unde in sequentibus; venti, nix, glacies, non tamen nubes memorantur. Vide Ps. CIII. 3.

5. *Quia ipse dixit, & facta sunt*: deest hic: Hier. habetur XXXII. 9.

6. *Et non præteribit*; *Cœlum* enim *& terra transibunt*; *verba autem mea non præteribunt.* Matth. XXIV. 35.

7. 8. *Dracones: grando: nix.* Etiam quæ noxia sunt, Deum laudant: immissa quippe ad ejus justitiam commendandam. *Quæ faciunt verbum.* Erubesce, homo, serpentes, abyssi; procellæ, &c. verbum Dei faciunt: & tu non facis! comm. Hier. In eo autem Deum laudant, quòd naturam suam non mutant, stantque in ordine suo: ibid.

Juvenes

Juvenes, & Virgines: Senes cum Pueris.

Laudent nomen Domini, quoniam sublime nomen ejus solius, gloria ejus in cœlo & in terrâ.

Et exaltavit cornu populi sui: laus omnibus Sanctis ejus, filiis Israël populo appropinquanti sibi, Halleluia.

12. Juvenes, & Virgines: Senes cum Junioribus laudent nomen Domini:
13. Quia exaltatum est nomen ejus solius.

14. Confessio ejus super cœlum & terram: & exaltavit cornu populi sui.
Hymnus omnibus Sanctis ejus: filiis Israël populo appropinquanti sibi. Alleluia.

14. *Et exaltavit*... Vide Hier.

PSALMUS CXLIX. EUCHARISTICUS.

Magnâ, ut videtur, victoriâ reportatâ: ℣. *7. 8.*

VERSIO S. HIERONYMI.

Halleluia.

CAntate Domino canticum novum: laus ejus in congregatione Sanctorum.

Lætetur Israël in factore suo: filii Sion exultent in rege suo.

Laudent nomen ejus in choro: in tympano & citharâ cantent ei.

Quia complacet sibi Dominus in populo suo: exaltabit mansuetos in Jesu.

Exultabunt sancti in gloriâ: laudabunt in cubilibus suis.

Exaltationes Dei in gutture eorum, & gladii ancipites in manibus eorum.

Ad faciendam vindictam in gentibus: increpationes in populis.

Ut alligent reges eorum catenis, & inclytos eorum in compedibus ferreis.

VERSIO VULGATA.

1. Alleluia.

CAntate Domino canticum novum: laus ejus in ecclesia Sanctorum.

2. Lætetur Israël in eo, qui fecit eum, & filii Sion exultent in rege suo.

3. Laudent nomen ejus in choro: in tympano & psalterio psallant ei.

4. Quia beneplacitum est Domino in populo suo, & exaltabit mansuetos in salutem.

5. Exultabunt sancti in gloriâ: lætabuntur in cubilibus suis.

6. Exaltationes Dei in gutture eorum, & gladii ancipites in manibus eorum.

7. Ad faciendam vindictam in nationibus: increpationes in populis.

8. Ad alligandos reges eorum in compedibus, & nobiles eorum in manicis ferreis.

5. *In cubilibus suis.* En securitatem, en requiem, en perpetem voluptatem.

6. 7. *Exaltationes:* voces, Deum extollentes, ὑψώσεις: ita Heb. *Gladii ancipites*... *Ad faciendam vindictam in nationibus*: ad ulciscendos Chananæos.

8. *Ad alligandos reges*: ut Adonibezec, Agag, &c.

LIBER PSALMORUM.

Ut faciant in eis judicium conscriptum : decor est omnium sanctorum ejus. Alleluia.

9. Ut faciant in eis judicium conscriptum : gloria hæc est omnibus sanctis ejus. Alleluia.

9. *Judicium conscriptum :* à Deo propter eorum scelera pronuntiatum, & tanquam ex tabulâ recitatum.

PSALMUS CL. LAUDIS.

Quidquid sonat, Deum sonet.

VERSIO S. HIERONYMI.

Halleluia.

LAudate Dominum in Sancto ejus : laudate eum in fortitudine potentiæ ejus.

Laudate eum in fortitudinibus ejus : laudate eum juxta multitudinem magnificentiæ suæ.

Laudate eum in clangore buccinæ : laudate eum in psalterio & citharâ.

Laudate eum in tympano & choro : laudate eum in chordis & organo.

Laudate eum in cymbalis sonantibus : laudate eum in cymbalis tinnientibus.

Omne quod spirat, laudet Dominum, Halleluia.

VERSIO VULGATA.

1. Alleluia.

LAudate Dominum in Sanctis ejus : laudate eum in firmamento virtutis ejus.

2. Laudate eum in virtutibus ejus : laudate eum secundùm multitudinem magnitudinis ejus.

3. Laudate eum in sono tubæ : laudate eum in psalterio & citharâ.

4. Laudate eum in tympano, & choro : laudate eum in chordis & organo.

5. Laudate eum in cymbalis benesonantibus, laudate eum in cymbalis jubilationis : 6. Omnis spiritus laudet Dominum. Alleluia.

1. *In Sanctis :* Sancto : Hier. id est, Sanctuario. Ita Ch. *Firmamento :* expanso : Heb. quod est cœlum, Dei sedes : cujus Templum figura erat.

2. *Virtutibus :* fortitudinibus : Hier.

6. *Omnis spiritus :* omne quod spirat : Idem. Omnis mens : *Neschamah.* Atque hîc est pulcherrimus ac suavissimus sacræ Psalmodiæ fructus, ut in laudes Dei, non modò cujusque nostrûm spiritus, verùm etiam omnis spiritus, omnis vox, mens omnis erumpat.

FINIS PSALMORUM.

VETERIS ET NOVI TESTAMENTI CANTICA.

Cum Cantica divinam ſpectent Pſalmodiam, etiam ex inſtituto Eccleſiæ, ideò cum Pſalmis ea edere, notiſque ſimul illuſtrare viſum eſt. Ea enim ſunt, quæ in gratiarum actionem pro collatis à Deo beneficiis, ſive ad eorum memoriam ſempiternam, Spiritu ſancto afflati cecinerunt ſancti Dei homines. Hic itaque illa habeas, ut in Scripturis reperiuntur, juxta cujuſque voluminis ordinem. Non ideò tamen præcellentiſſimum illud Salomonis Canticum ſtatim damus, quòd & per ſeſe ſuo volumine conſtet, neque ad canendum adhibeatur in fidelium cœtu; Deo autem juvante, ſuo loco dabitur.

CANTICUM MOYSI.

LAUDIS ET GRATIARUM ACTIONIS.

Eccleſia ſalva per baptiſmales aquas, peccatis ibi merſis ſepultiſque, ac victo antiquo hoſte diabolo, priſcæ jam inde ab Adamo ſervitutis, partæque per Chriſtum libertatis memor, ad ritum victricium animarum, Canticum Moyſi viri Dei in cœlo canentium, (Apoc. XV. 3.) hoc canit Feriâ V. (*nunc Feriâ II. in Brev. Pariſ.*)

Poſtquam, jubente Moſe, aquæ maris Rubri, muri inſtar ad dextram & ad lævam *conſtiterunt, ut Iſraëlitis locum tranſeundi darent, inſecutique Ægyptii, eodem Moſe imperante, reverſis ad naturam fluctibus, unà cum curribus equiſque hauſti; cùm adhuc tanta ſtrages hoſtium ſub oculos verſaretur:* (Exod. XIV. 21. & ſeqq.) Sumſit Maria propheteſſa ſoror Aaron tympanum; egreſſæque ſunt omnes mulieres poſt eam cum tympanis & choris, *quibus illa præcinebat.* Exod. XV. 20. 25.

EXODI CAPUT XV.

1. TUnc cecinit Moyses, & filii Israël carmen hoc Domino, & dixerunt :

Cantemus Domino : gloriosè enim magnificatus est, equum & ascensorem dejecit in mare.

2. Fortitudo mea, & laus mea Dominus, & factus est mihi in salutem : iste Deus meus, & glorificabo eum : Deus patris mei, & exaltabo eum.

3. Dominus quasi vir pugnator, omnipotens nomen ejus.

4. Currus Pharaonis & exercitum ejus projecit in mare : electi principes ejus submersi sunt in mari Rubro.

5. Abyssi operuerunt eos, descenderunt in profundum quasi lapis.

6. Dextera tua, Domine, magnificata est in fortitudine : dextera tua, Domine, percussit inimicum.

7. Et in multitudine gloriæ tuæ deposuisti adversarios tuos : misisti iram tuam, quæ devoravit eos sicut stipulam.

8. Et in spiritu furoris tui congregatæ sunt aquæ : stetit unda fluens, congregatæ sunt abyssi in medio mari.

9. Dixit inimicus : Persequar & comprehendam, dividam spolia, implebitur anima mea : evaginabo gladium meum, interficiet eos manus mea.

10. Flavit spiritus tuus, & operuit eos mare : submersi sunt quasi plumbum in aquis vehementibus.

1. *Cecinit Moyses . . . Cantemus Domino . . .* Hæc igitur, Moyse viris, ut Mariâ fœminis præcinente, cecinerunt. Quâ de re videsis egregium Philonis locum, præfat. cap. VI. num. 36. & in Ps. LXVII. ℣. 26. *Equum & ascensorem :* Pharaonem cum omni equitatu suo, ut habet ℣. 19.

2. *Fortitudo mea . . .* Unumquemque Israëlitam loquentem inducit, ut major demonstretur pietatis gratique animi sensus.

3. *Omnipotens nomen ejus.* Dominus, nomen ejus : Heb. Jehovah : 70. *κύριος*.

8. *Et in spiritu furoris tui . . .* Sive ipsâ irâ Dei, sive per eam vi venti vehementis immissâ, ut Ex. XIV. 21. *Congregatæ sunt :* coacervatæ sunt *aquæ :* non pro naturâ suâ liquidæ ac diffusæ, sed in firmam congeriem compositæ, idque ex irâ Dei in Ægyptios, quos, veluti repressis aquis, invitabat ad ingressum; ingressos immissis rursùs aquis obruit. *Stetit unda fluens. . .* steterunt fluenta sicut acervus : Heb. *Congregatæ sunt . . . .* coagulatæ sunt . . . . Heb. ac veluti congelatæ, *Abyssi :* gurgites : velut in aggerem versi.

10. *Flavit spiritus tuus.* Ventus : ut enim Dominus mare abstulit flante vento vehementi & urente totâ nocte, & vertit in siccum, divisaque est aqua : Ex. XIV. 21. sic etiam immisso vento, recidêre fluctus in Ægyptios.

11. Quis similis tuî in fortibus, Domine? quis similis tuî? Magnificus in sanctitate, terribilis atque laudabilis, faciens mirabilia.

12. Extendisti manum tuam, & devoravit eos terra.

13. Dux fuisti in misericordiâ tuâ populo quem redemisti, & portasti eum in fortitudine tuâ, ad habitaculum sanctum tuum.

14. Ascenderunt populi, & irati sunt: dolores obtinuerunt habitatores Philistiim.

15. Tunc conturbati sunt principes Edom, robustos Moab obtinuit tremor: obriguerunt omnes habitatores Chanaan.

16. Irruat super eos formido & pavor, in magnitudine brachii tui: fiant immobiles quasi lapis, donec pertranseat populus tuus, Domine, donec pertranseat populus tuus iste, quem possedisti.

17. Introduces eos, & plantabis in monte hereditatis tuæ, firmissimo habitaculo tuo quod operatus es, Domine: sanctuarium tuum, Domine, quod firmaverunt manus tuæ.

18. Dominus regnabit in æternum & ultrà.

19. Ingressus est enim eques Pharao cum curribus & equitibus ejus in mare: & reduxit super eos Dominus aquas maris: filii autem Israël ambulaverunt per siccum in medio ejus.

11. *Devoravit eos terra.* Aquis superfusis, atque altè subjectam arenam in cadavera volventibus.

14. *Ascenderunt populi.* Audierunt: Heb. 70. *Et irati sunt*: commoti sunt, conturbati sunt. *Dolores obtinuerunt*... sic Ps. XLVII. 7, 8. *Conturbati sunt, commoti sunt, tremor apprehendit eos: ibi dolores ut parturientis,* &c. ac passim apud prophetas.

15. *Tunc conturbati sunt*... longè latéque diffuso metu per vicinas regiones: dicebant enim, *Sicut fecit in mari Rubro, sic faciet in torrentibus Arnon.* Num. XXI. 14. adeoque nihil erit impervium. Ac sic post longissima quoque tempora sub Heli Pontificis principatu, inclamabant Philisthæi: *Quis nos salvabit de manu deorum sublimium istorum? Hi sunt dii, qui percusserunt Ægyptum omni plagâ, in Deserto.* I. Reg. IV. 8. quantò magis territi, recente rei memoriâ?

16. *Fiant immobiles... donec pertranseat...* Filii enim Esaü & alii, hoc metu velut obstupefacti, facilem Israëlitis transitum præbuerunt: *Transibitis enim per terminos fratrum vestrorum filiorum Esaü, & timebunt vos.* Deut. II. 4.

18. *Dominus regnabit*... Finis Cantici, ut videtur: collatâ in Deum gloriâ.

19. *Ingressus est*... Quo loco intermissa narratio resumitur: hunc etiam versum integrum canit Ecclesia.

ALTERUM MOYSI CANTICUM,

INCREPATORIUM : COMMEMORATORIUM.

Canitur in laudibus Sabbati, ut adoptionis filii beneficentissimum parentem Deum ament, colant, metuant.

Moysi morituro; ac Josue Moysis successori designato, sic præcepit Dominus præscius futurorum : Scribite vobis Canticum istud, & docete filios Israël, ut memoriter teneant, & ore decantent : & sit mihi carmen istud pro testimonio inter filios Israël..... cúmque comederint, & saturati crassique fuerint, avertentur ad deos alienos .... postquam *autem* invenerint *populum* mala multa & afflictiones, respondebit ei Canticum istud pro testimonio, quod nulla delebit oblivio ex ore seminis tui. *Ergo ad sempiternam rei memoriam*, locutus est Moyses, audiente universo cœtu Israël, verba carminis hujus; & ad finem usque complevit : Deut. XXXI. 14. & seqq. *Vide autem quo spiritu extremâ in senectute, jamjamque moriturus canat.*

DEUTERONOMII CAPUT XXXII.

1. AUdite, Cœli, quæ loquor, audiat terra verba oris mei.

2. Concrescat ut pluvia doctrina mea, fluat ut ros eloquium meum, quasi imber super herbam, & quasi stillæ super gramina.

3. Quia nomen Domini invocabo : date magnificentiam Deo nostro.

4. Dei perfecta sunt opera, & omnes viæ ejus judicia : Deus fidelis, & absque ullâ iniquitate, justus & rectus.

5. Peccaverunt ei, & non filii ejus in sordibus : generatio prava atque perversa.

1. *Audite, Cœli ... audiat terra.* Sic enim prædixerat : *Invocabo contra eos cœlum & terram.* Deut. XXXI. 28. quod & Moyses, & alii Prophetæ sæpè faciunt; ut populi rebellantis pectus, rebus quoque inanimis durius, emolliant : tum ut universa rerum natura in impios & contumaces insurrectura esse videatur.

2. *Concrescat ut pluvia ... fluat ut ros ...* tanto impetu, tantâ suavitate & copiâ.

5. *Et nôn filii ejus ...* Peccavit ei, non filii ejus, macula eorum : Heb. *Moumam :* paternæ bonitatis obliti : à patre deserti : nec jam filii, sed inimici : quo eis dedecoris sempiterni nota inuritur.

6. Hæccine reddis Domino, Popule ſtulte & inſipiens? numquid non ipſe eſt pater tuus, qui poſſedit te, & fecit, & creavit te?

7. Memento dierum antiquorum, cogita generationes ſingulas: interroga patrem tuum, & annuntiabit tibi; majores tuos, & dicent tibi.

8. Quandò dividebat Altiſſimus Gentes: quando ſeparabat filios Adam, conſtituit terminos populorum juxta numerum filiorum Iſraël.

9. Pars autem Domini, populus ejus, Jacob funiculus hereditatis ejus.

10. Invenit eum in terrâ deſertâ, in loco horroris, & vaſtæ ſolitudinis: circumduxit eum, & docuit, & cuſtodivit quaſi pupillam oculi ſui.

11. Sicut aquila provocans ad volandum pullos ſuos, & ſuper eos volitans, expandit alas ſuas, & aſſumſit eum, atque portavit in humeris ſuis.

12. Dominus ſolus dux ejus fuit, & non erat cum eo Deus alienus.

13. Conſtituit eum ſuper excelſam terram: ut comederet fructus agnorum, ut ſugeret mel de petrâ, oleumque de ſaxo duriſſimo.

14. Butyrum de armento, & lac de ovibus cum adipe agnorum, & arietum filiorum Baſan, & hircos cum medullâ tritici, & ſanguinem uvæ biberet meraciſſimum.

15. Incraſſatus eſt dilectus, & recalcitravit: incraſſatus, im-

6. *Numquid non ipſe eſt pater tuus, qui poſſedit te?* genuit: quo ſenſu Heva dixit, edito partu: *Poſſedi hominem per Deum.* Gen. IV. 1. *Et fecit, & creavit te.* Commemorare incipit quot nominibus parens; ac primùm creatione, hic: tum electione & adoptione ſingulari præ cæteris gentibus: amore, bonitate, curâ, aſſignatâ hereditate, quod exequitur, ℣. 7, 8, 9. & ſeqq.

8. *Quandò dividebat ... quandò ſeparabat filios Adam.* Jam inde ab initio, cum filiis Adam & Noë eorumque nepotibus terram diſtribueret; in animo habebat filios Iſraëlis electi ſui: itaque *conſtituit terminos populorum* Chananæorum: *juxta numerum filiorum Iſraël:* ſeptem illos populos Chananæos donavit regione idoneâ ad capiendum alendumque populum ſuum, in eam regionem divinâ pollicitatione transferendum.

10. *Circumduxit eum:* non ſtatim, ac directâ viâ in terram promiſſam duxit. *Et docuit:* in Deſerto circumactum per viarum ambages, quo eum ut puerum indiſciplinatum, per quadraginta annos & monitis & caſtigationibus erudiret. *Et cuſtodivit quaſi pupillam...* Matris inſtar ſedulæ, quæ cùm nec virgis parcat, tamen puerum & ſinu fovet, & oculis cariorem habet, nec unquam à pectore viſuque dimittit.

12. *Dominus ſolus...* Rectè inculcatum, ne ad alios deos mens cæca defluat.

14. *Et arietum filiorum Baſan:* quorum erant uberes campi & pinguiſſima paſcua: *mons Baſan, mons pinguis.* Pſalmus LXVII. 16, 17.

15. *Incraſſatus eſt dilectus.* Alii, rectus: populus Iſraël ſummâ curâ ad veri rectique ſtudium inſtitutus. Commemoratis hactenus beneficiis, jam ad flagitia tranſit.

pinguatus, dilatatus, dereliquit Deum factorem suum, & recessit à Deo salutari suo.

16. Provocaverunt eum in diis alienis, & in abominationibus ad iracundiam concitaverunt.

17. Immolaverunt dæmoniis & non Deo, diis quos ignorabant: novi recentesque venerunt, quos non coluerunt patres eorum.

18. Deum, qui te genuit, dereliquisti, & oblitus es Domini creatoris tui.

19. Vidit Dominus, & ad iracundiam concitatus est: quia provocaverunt eum filii sui & filiæ.

20. Et ait: Abscondam faciem meam ab eis, & considerabo novissima eorum: generatio enim perversa est, & infideles filii.

21. Ipsi me provocaverunt in eo, qui non erat Deus, & irritaverunt in vanitatibus suis: & ego provocabo eos in eo, qui non est populus, & in gente stultâ irritabo illos.

22. Ignis succensus est in furore meo, & ardebit usque ad inferni novissima: devorabitque terram cum germine suo, & montium fundamenta comburet.

23. Congregabo super eos mala, & sagittas meas complebo in eis.

24. Consumentur fame, & devorabunt eos aves morsu amarissimo: dentes bestiarum immittam in eos, cum furore trahentium super terram, atque serpentium.

25. Foris vastabit eos gladius, & intùs pavor, juvenem simul ac virginem, lactentem cum homine sene.

19. *Et ad iracundiam concitatus est.* Et reprobavit præ indignatione filios suos & filias: Heb. Post beneficia & flagitia immemoris populi, ad Dei minas ultionemque transgreditur.

20. *Abscondam faciem meam* . . . Iterat Domini dicta ita comminantis: *Abscondam & celabo faciem meam ab eo in die illo*: Deut. XXXI. 17, 18.

21. *Ipsi . . . irritaverunt in vanitatibus suis*: in idolis, in falsis diis. *Et ego provocabo eos . . .* Erigam enim super eos gentes, quæ non sunt populus meus: *Et in gente stultâ . . .* quæ Deum ignorat: sensusque est: quemadmodum illi, mihi Deo vero, falsos deos: ita ego illis in verum populum electis, populos alienos, neque à me adoptatos, anteponam: quod rectè traducit Paulus ad vocationem Gentium. Rom. X. 19. *Provocabo . . . irritabo* . . . ad æmulationem vos adducam: ut rectè 70. vertunt ac Paulus. En Dei bonitas: gentes enim inimicas suorum humeris victrices imponit; ut si non voluntate, certè æmulatione ac pudore victi, ad Deum redeant: quod imitatus Apostolus ostentat Judæis effusas in gentes divinæ misericordiæ divitias: *Si quo modo*, inquit, *ad æmulandum provocem carnem meam* (Judæos cognatos meos) *& salvos faciam aliquos ex ipsis.* Rom. XI. 14.

24. *Cum furore trahentium super terram, atque serpentium*, cum veneno serpentium terræ: Heb.

25. *Foris . . . gladius & intùs pavor.* Nul-

26. Dixi:

26. Dixi : Ubinam ſunt ? ceſſare faciam ex hominibus memoriam eorum.

27. Sed propter iram inimicorum diſtuli : ne fortè ſuperbirent hoſtes eorum, & dicerent : Manus noſtra excelſa, & non Dominus fecit hæc omnia.

28. Gens abſque conſilio eſt, & ſine prudentiâ.

29. Utinam ſaperent, & intelligerent, ac noviſſima providerent.

30. Quomodo perſequatur unus mille, & duo fugent decem millia ? nonne ideò, quia Deus ſuus vendidit eos, & Dominus concluſit illos ?

31. Non enim eſt Deus noſter ut dii eorum : & inimici noſtri ſunt judices.

32. De vineâ Sodomorum, vinea eorum, & de ſuburbanis Gomorrhæ : uva eorum, uva fellis, & botri amariſſimi.

33. Fel draconum vinum eorum, & venenum aſpidum inſanabile.

34. Nonne hæc condita ſunt apud me, & ſignata in theſauris meis ?

35. Mea eſt ultio, & ego retribuam in tempore, ut labatur pes eorum : juxtà eſt dies perditionis, & adeſſe feſtinant tempora.

36. Judicabit Dominus populum ſuum, & in ſervis ſuis miſe-

lum ab armis, nullum ab animi virtute præſidium. *Intùs pavor :* etiam abſiſtente gladio : *fugietis enim, nemine perſequente.* Lev. XXVI. 17. *Terrebit eos ſonitus folii volantis, & ita fugient quaſi gladium : cadent nullo perſequente, & corruent ſinguli ſuper fratres ſuos, quaſi bella fugientes.* Ibid. 37. *Juvenem ſimul ac virginem*... Fortes æquè ac imbelles ; omnes exanimati metu, jamque in corde victi, anteaquam manus conſerant ; quo nihil eſt miſerabilius aut abjectius.

26. *Dixi : Ubinam ſunt ?* Quaſi non videret, & adhuc quæreret ad ſupplicium : ut dato, dum minatur, pœnitendi ſpatio, reſipiſcant : unde ſequitur :

27. *Sed propter iram inimicorum diſtuli :* ne ferociant hoſtes facili victoriâ. Vide autem ut ultrò quærat ignoſcendi cauſas. *Diſtuli* autem ; non omninò ſuſtuli gladium ab Iſraëlitis, ne veluti certâ jam veniâ inſoleſcant.

30. *Et Dominus concluſit illos :* in anguſtias, in inſidias : in carceres.

31. *Et inimici noſtri ſunt judices :* Dei vindictam, ac deorum ſuorum vanitatem experti toties.

32. *De vineâ Sodomorum*... Magnâ ſpe, nullo fructu : igne conſumente omnem circumquaque regionem, & cuncta terræ virentia. Gen. XIX. 25. ſpemque omnem vindemiæ. *De ſuburbanis :* de viciniâ *Gomorrhæ.* Solo arido, & exuſto exſuccas, inaneſque fruges proferente. *Vinea eorum :* Iſraëlitarum rebellium.

34. *Nonne hæc :* flagella ſuprà memorata : *condita ſunt*... penes me ſunt : tanquam in penu meâ ſunt, unde promam.

35. *Ego retribuam in tempore.* Non ſtatim ; ut dem locum pœnitentiæ, ſed velut victâ & exhauſtâ patientiâ. *Ut labatur pes eorum :* ita retribuam, ut labatur pes eorum, neque ullo loco poſſint conſiſtere. *Ego retribuam*... labetur pes eorum : Heb. ſtatim atque aggrediar, nullâ morâ in exitium ruent.

36. *Judicabit Dominus populum ſuum :* ſummâ benignitate, ut inflectat ad pœnitentiam. Unde ſubdit : *& in ſervis ſuis mi-*

rebitur : videbit quòd infirmata ſit manus, & clauſi quoque defecerunt, reſiduique conſumti ſunt.

37. Et dicet : Ubi ſunt dii eorum, in quibus habebant fiduciam ?

38. De quorum victimis comedebant adipes, & bibebant vinum libaminum : ſurgant, & opitulentur vobis, & in neceſſitate vos protegant.

39. Videte quòd ego ſim ſolus, & non ſit alius Deus præter me : ego occidam, & ego vivere faciam ; percutiam, & ego ſanabo, & non eſt qui de manu meâ poſſit eruere.

40. Levabo ad cœlum manum meam, & dicam : Vigo ego in æternum.

41. Si acuero, ut fulgur, gladium meum, & arripuerit judicium manus mea : reddam ultionem hoſtibus meis, & his qui oderunt me retribuam.

42. Inebriabo ſagittas meas ſanguine, & gladius meus devorabit carnes, de cruore occiſorum, & de captivitate, nudati inimicorum capitis.

43. Laudate, Gentes, populum ejus, quia ſanguinem ſervorum ſuorum ulciſcetur, & vindictam retribuet in hoſtes eorum, & propitius erit terræ populi ſui.

ſerebitur : quæ ultima pars erat Cantici ; ut ſcilicet, commemoratis beneficiis, flagitiis, ſuppliciis, in conſolationem ac miſericordiam, uti ſolet, prophetica oratio deſineret ; quanta autem miſericordia ! *videbit* enim : nihil opus admoneri aut excitari eum : ipſe ultrò reſpiciet miſeros. *Videbis, quòd infirmata ſit manus :* cùm videbit, quòd abierit manus : Heb. ſeu vires ceciderint. *Et clauſi quoque defecerunt :* capti bello & ex bello relicti deficient in carcere, neque ulla ſpes gentis.

41. *Reddam ultionem ...* Caſtigato miſericorditer populo, hoſtes eorum ad internecionem inſectatur : quod eſt divinæ beneficentiæ in ſuos miraculum vel maximum. *Hoſtibus meis.* Non populi, ſed meis, inquit ; ad benevolentiæ teſtificationem.

42. *De cruore occiſorum :* ſupple, inebriabo ſagittas. *Et de captivitate.* Siquidem nec captivis parcet. *Nudati . . . capitis :* in captivitate, ad ignominiam.

43. *Sanguinem ſervorum ſuorum ulciſcetur.* Vide autem unde incipiat, quò aſſurgat, ut denique deſinat divini vatis oratio. Nempe ut prædiximus, à beneficiis ad flagitia, atque inde ad ſupplicia converſus ; poſtquam eò devenit, ut ira, velut in immenſum, exaggerata nullam ſpem veniæ reliquiſſe videretur, ex improviſo oſtendit, miſericordiæ ac veniæ non poſſe obliviſci Deum ; quin potiùs inter ipſa ſupplicia miſereſcentem inducit, ac veluti pœnitentem, idque ultrò & ſolâ viſâ miſerrimæ plebis calamitate incitatum, quo ſtatim non modò repreſſa ira, verùm etiam in hoſtes verſa ſit, quâ beneficentiâ cùm nihil majus cogitari poſſit, in eâ quoque deſini oportebat.

CANTICUM DEBBORÆ,

TRIUMPHALE, GRATIARUM ACTIONIS.

Debbora prophetissa populum judicabat : hujus jussu ductuque Barac dux fortissimus, Sisaram Jabin regis Chanaan ducem, cum omni exercitu ad internecionem delet : ipse Sisara, à Jahele fortissimâ fœminâ, clavo temporibus infixo cæditur. Jud. IV. *cujus viso cadavere, in Dei laudes versi sunt.*

JUDICUM CAPUT V.

1. CEcineruntque Debbora & Barac filius Abinoëm in illo die, dicentes :
2. Qui sponte obtulistis de Israël animas vestras ad periculum, benedicite Domino.
3. Audite, Reges, auribus percipite, Principes : Ego sum, ego sum quæ Domino canam ; psallam Domino Deo Israël.
4. Domine, cùm exires de Seir, & transires per regiones Edom ; terra mota est, cœlique ac nubes distillaverunt aquis.
5. Montes fluxerunt à facie Domini, & Sinaï à facie Domini Dei Israël.
6. In diebus Samgar filii Anath, in diebus Jahel quieverunt

2. *Qui sponte obtulistis...* Pulcherrimum laudum exordium : quòd se ultrò pro patriâ bello devoverint. Non enim universus populus, sed decem millia pugnatorum ex tribu Zabulon & Nephthali acciti sunt. Jud. IV. 8, 10. Heb. sic habet ; in ulciscendo ultiones in Israël : in devovendo se populum : hoc est : qui ulti estis Israëlem ; qui vos devovistis ad prælium : *benedicite Domino.*

3. *Audite, Reges ... Principes : ego sum ...* ego Domino, ego canam ; psallam Domino Deo Israël : Heb. Ego fœmina, quod regibus principibusque miraculo sit, ductu meo gesta prælia canam : sed Domino, cujus potentiâ vicimus.

4. 5. *Domine, cùm exires ...* Sic Deut. XXXIII. 2. *Dominus de Sinaï venit, & de Seïr ortus est nobis :* ubi etiam Seïr cum Sinaï conjungitur. Vide Psal. LXVII. 9, 10. Solebant autem, quâcumque in victoriâ, redire ad prisca illa sub Mose miracula.

4. *Terra mota est.* 5. *Montes fluxerunt ...* Figuratè : commota omnia, adventante Domino : quo etiam significat quid incolis montium evenerit. Vide Ps. CXIII. 7.

6. *Quieverunt semitæ :* itinera cessarunt, & ambulantes in semitis ibant per calles devios : Heb. Non erant tuta itinera propter incurrentes hostes : quantumvis Samgar vir fortis fuerit, non tamen ejus tempore universim tranquillæ res erant ; semel enim salvavit populum. Jud. III. 31. nec Jahel salvum præstiterat, licet ex fœdere cum Chananæis icto, ipsis terrori fuerit : Jud. IV. 17.

ſemitæ, & qui ingrediebantur per eas, ambulaverunt per calles devios.

7. Ceſſaverunt fortes in Iſraël, & quieverunt; donec ſurgeret Debbora, ſurgeret mater in Iſraël.

8. Nova bella elegit Dominus, & portas hoſtium ipſe ſubvertit: Clypeus & haſta ſi apparuerint in quadraginta millibus Iſraël.

9. Cor meum diligit principes Iſraël: qui propriâ voluntate obtuliſtis vos diſcrimini, benedicite Domino.

10. Qui aſcenditis ſuper nitentes aſinos, & ſedetis in judicio, & ambulatis in viâ, loquimini.

11. Ubi colliſi ſunt currus, & hoſtium ſuffocatus eſt exercitus, ibi narrentur juſtitiæ Domini, & clementia in fortes Iſraël: tunc deſcendit populus Domini ad portas, & obtinuit principatum.

12. Surge, ſurge, Debbora, ſurge, ſurge, & loquere Canticum: ſurge, Barac, & apprehende captivos tuos, Fili Abinoëm.

13. Salvatæ ſunt reliquiæ populi, Dominus in fortibus dimicavit.

7. *Donec ſurgeret*... Donec ſurrexit Debbora: Heb. miratur tantùm potuiſſe imbellem feminam. Vide infrà Canticum Judith. XVI. 7, 8. *Fortes:* villæ, pagi: Heb. ut infrà, 11.

8. *Nova bella elegit Dominus*... Geſta quippe fœmineâ manu: alii, rem novam, unde bellum portis, hoſtilibus ſcilicet; ut intelligit Hieronymus. Quæ interpretatio plana eſt. Alii tamen non incongruè, cum 70. ſic vertunt: Elegit (Iſraël) deos novos tunc bellum portis; quod conſequenter intelligendum eſſet, ſuis; ut ex novorum deorum cultu, exitium Iſraelitis venerit. *Clypeus & haſta*... Namque ante Debboræ victoriam, ut habetur ℣. 7. erant quidem in Iſraële multa hominum millia, non tamen pugnatores, nec arma ſuppetebant, tanta erat inopia.

9. *Cor meum diligit principes Iſraël:* cor meum ad Duces Iſraël: Heb. *Qui propriâ voluntate obtuliſtis vos*... devoventes vos populis... Heb. ut ſuprà, ℣. 2.

10. *Super nitentes aſinos*... Quod dignitatem notabat, ut paſſim & Jud. X. 4. XII. 14. *In judicio.* In *Middin:* Heb. quod alii nomen loci intelligunt, quem maximè hoſtes infeſtarent. *Loquimini:* meditamini: Heb. attendite cantico.

11. *Ubi colliſi ſunt currus*... A voce ſagittariorum, inter fontes (ſive puteos) ibi narrent juſtitias Domini, juſtitias villæ ejus in Iſraël: Heb. Iſraëlitæ à tumultu bellico tuti, ad puteos ſeu fontes, ubi coire ſolet populus, juſtitiam Domini celebrabunt hoſtes ulciſcentis, villaſque terræ ſuæ priùs deſertas priſtinæ quieti ac frequentiæ reſtituentis. *Ad portas:* ubi conventus agebantur. *Et obtinuit principatum:* victoriam: Iſraëliticus populus; de quo per totum verſum. Sed hæc poſtrema verba deſunt Heb. & 70.

12. *Apprehende captivos tuos:* Iſraëlitas tuos olim captivos, nunc autem liberatos, quod ſequentia docent.

13. *Salvatæ ſunt reliquiæ populi:* Iſraëlitæ ex tot retrò calamitatibus ac ſervitutibus ſuperſtites: obvio ſenſu: ſed Heb. aliter. Tunc dominabitur ſuperſtes illuſtribus populi, hoc eſt, quos Iſraëlitas ex tantis bellis ſuperſtites ſervaverat Dominus, illuſtribus populi Siſaræ dominabuntur. *Dominus in fortibus*... Dominus dominabitur mihi in fortibus: Heb. Eò quòd dixerat dominatu-

14. Ex Ephraïm delevit eos in Amalec, & post eum ex Benjamin in populos tuos, ô Amalec, de Machir principes descenderunt, & de Zabulon qui exercitum ducerent ad bellandum.

15. Duces Issachar fuêre cum Debborâ, & Barac vestigia sunt secuti, qui, quasi in præceps ac barathrum, se discrimini dedit: diviso contra se Ruben, magnanimorum reperta est contentio.

16. Quare habitas inter duos terminos, ut audias sibilos gregum? diviso contra se Ruben, magnanimorum reperta est contentio.

17. Galaad trans Jordanem quiescebat, & Dan vacabat navi-

ros Israëlitas, subdit: imo non illi, sed Dominus per eos, in populi mei utilitatem, fortes illos Sisaræ vincet. 70. sic, & fortasse meliùs: Residuum descendit fortibus: populus Domini descendit in potentibus, ex me, hoc est, Israëlitarum reliquiæ, cum magnis viribus adversùs hostes, me duce, descenderunt.

14. *Ex Ephraïm.* Hoc versu & seqq. ne solas tribus Zabulon, & Nephthali, quæ hoc prælium gesserunt, commendare videatur, commemorat antiqua aliarum Tribuum fortiter gesta; sic tamen, ut primas Zabuloni & Nephthali tribuat, quorum recentem victoriam celebrandam susceperat. Chaldæus, eumque secuti plerique interpretes hîc intelligunt Josue Ephraïmitam, qui primus vicit Amalecitas, & Saülem Benjamiten, qui postea eos delevit: Sed nec satis cohærent omnia, nec videtur hic prophetandi de Saüle locus. Verisimile est notari gesta quædam ignota nobis, in Amalecitas, sensusque fuerit, ut Ephraïmitæ & Benjamitæ in Amalecitas, sic Zabulon & Nephthali in Chananæos egregiè pugnasse, vel, Ephraïmitæ deleverunt eos in monte Amalec, in tribu Ephraim sito, de quo Jud. XII. 15. Alii sic exponunt: Deus victos Chananæos in Ephraimitarum, atque inde in Benjamitarum fines, postremò extra terram Juda usque in Amalecitas pepulit. O *Amalec*: deest Heb. 70. *De Machir principes...* Machir filius Manassis, ut non tantùm Ephraim, sed etiam Manassis ejus fratris fortia facta commemoret. *Et de Zabulon, qui exercitum ducerent...* & de Zabulon trahentes in virgâ scribæ Heb. Chaldæus autem hanc virgam intelligit stylum vel calamum: sensus est, ex Machir quidem vicisse duces, ex Zabulon verò, adeò omnes, ut & qui studiis literarum operam dabant, pro stylo, jam arma caperent.

15. *Duces Issachar...* Jud. XIV. 8, 10. Zabulon & Nephthali tantùm memorantur qui ad bellum citati sint: hinc tamen liquet adfuisse ex tribu Issachar; sed duces tantùm, non populum. Et tamen Hebræus repetit: Issachar cum Barac, quasi tota Tribus affuerit, ex Principibus denominatione ductâ. *Qui quasi in preceps...* in vallem missus est pedibus suis: Heb. pedes irruit in vallem pugnaturus. *Diviso contra se Ruben...* in divisionibus Ruben, magnæ cogitationes cordis: Heb. Ruben, Jordane à reliquis divisus, multa mihi cogitanda relinquit, cur subsidio non venerit.

16. *Quare habitas*: ut quid quiescis? *Inter duos terminos*: *Mischpthaïm*: Heb. à radice, *Sphathaïm*, quæ significat res duas coordinatas, sibique mutuò respondentes; quæ vox legitur Gen. XLIX. 14. ubi sarcinæ intelligendæ videntur. Eadem vox Ps. LXVII. 14. ubi vertitur, *inter medios cleros*, potestque intelligi, duas inter vias; sensus est. *Quare habitas?* ut quid quiescis? *Ut audias sibilos gregum?* sibilos pastorum vocantium greges. Quid quiescis, ô Ruben, velut hæsitabundus, duas inter vias, & gregibus tantùm pascendis das operam, non autem adjuvandis civibus? *Diviso...* Repetitio admirantis.

17. *Galaad... quiescebat.* Galaad... habitabat; & Dan cur peregrinabatur navibus? Heb. supple: nec veniebat subsidio: ita & cæteræ Tribus rem suam agebant, Zabulon verò & Nephthali publicam. Atque

bus : Afer habitabat in littore maris, & in portubus morabatur.

18. Zabulon verò & Nephthali obtulerunt animas suas morti in regione Merome.

19. Venerunt reges & pugnaverunt, pugnaverunt reges Chanaan in Thanach juxta aquas Mageddo, & tamen nihil tulêre prædantes.

20. De cœlo dimicatum est contra eos : stellæ manentes in ordine & cursu suo, adversùs Sisaram pugnaverunt.

21. Torrens Cison traxit cadavera eorum, torrens Cadumim, torrens Cison : conculca, anima mea, robustos.

22. Ungulæ equorum ceciderunt, fugientibus impetu, & per præceps ruentibus fortissimis hostium.

23. Maledicite terræ Meroz, dixit Angelus Domini : maledicite habitatoribus ejus, quia non venerunt ad auxilium Domini in adjutorium fortissimorum ejus.

24. Benedicta inter mulieres Jahel uxor Haber Cinæi, & benedicatur in tabernaculo suo.

25. Aquam petenti lac dedit, & in phialâ principum obtulit butyrum.

26. Sinistram manum misit ad clavum, & dexteram ad fabrorum malleos, percussitque Sisaram, quærens in capite vulneri locum, & tempus validè perforans.

27. Inter pedes ejus ruit : defecit, & mortuus est : volvebatur ante pedes ejus, & jacebat exanimis & miserabilis.

28. Per fenestram respiciens, ululabat mater ejus : & de cœna-

hoc pertinebat ad instimulandos reliquorum animos, quem vel pulcherrimum horum Canticorum fructum fuisse, in præfatione diximus.

18. *In regione Merome.* Seu nomen loci, seu ager excelsus, ut vertunt 70.

19. *Pugnaverunt reges Chanaan.* Auxiliares copiæ Regum vicinorum.

20. *De cœlo dimicatum est*... de cœlis bellaverunt stellæ ; de exaltatione suâ bellaverunt cum Sisarâ : Heb. seu tantùm indicat pugnatum esse de cœlis, neque humanâ, sed cœlesti ope confectam esse rem ; sive stellarum nomine, designat Angelos stellis præsidentes. Utcumque est, significat cœlestes potestates, permanentes licet in ordine suo, nec stationem deserentes, tamen decertasse, immissâ, velut ex alto, virtute, nusquam intermissis consuetis operibus, ac ministeriis.

22. *Ungulæ equorum*... Tam effusa præcepsque fuga, ut equi excussis soleis, ungulisque rupiis, caderent.

23. *Maledicite terræ Meroz :* vicinis terris, quas Hebræi incolebant. *Dixit Angelus Domini :* ille Angelus scilicet, datus à Deo sanctæ plebi dux, præsesque : de quo Exod. XXIII. 20. 23. & alibi passim. Ut intelligant non à se tantùm, sed ab illo Angelo maledictos, qui decertantes fratres per socordiam deserant.

24. *Benedicta inter mulieres Jahel :* ab illo quoque Angelo ; decebat enim ut qui maledicebat improbis, bonis benediceret : quibus patet à Jahele instinctu divino rem gestam.

culo loquebatur : Cur moratur regredi currus ejus ? quare tardaverunt pedes quadrigarum illius ?

29. Una sapientior cæteris uxoribus ejus, hæc socrui verba respondit :

30. Forsitan nunc dividit spolia & pulcherrima fœminarum eligitur ei : vestes diversorum colorum Sisaræ traduntur in prædam, & supellex varia ad ornanda colla congeritur.

3. Sic pereant omnes inimici tui, Domine : qui autem diligunt te, sicut sol in ortu suo splendet, ita rutilent.

30. *Pulcherrima fœminarum eligitur ei.* More Regum Barbarorum, imò & Græcorum, quibus id victoriæ præmium. Vide autem, quàm à certâ victoriæ spe dejecti sint : quæ ut superiora à versu ferè 17. hujus cantici plana sunt ; sed ejusmodi, ut clarissimorum apud Græcos & Latinos ingeniorum ornatum & copiam facilè exsuperent : ut eloquia divina, ne has quidem delicias desiderare nos sinant.

CANTICUM ANNÆ.

GRATIARUM ACTIONIS, PROPHETICUM.

Canitur Feriâ IV. (*nunc Feriâ V. in Brev. Paris.*) eò quòd Anna, concepto Samuële, sanctæ Elisabethæ partui, quin etiam Deiparæ Virginis fœcunditati præluserit, novique testamenti gratiam iisdem ferè, quibus beata Maria, sententiis prædixerit. ℣. 4. 5. & seqq.

Postquam Anna Elcanæ uxor, voto concepto Samuëlem peperit, eumque Domino commodavit, *deleto sterilitatis opprobrio :* sic oravit. *I. Reg.* 1. 28.

I. REGUM. CAPUT II.

1. EXultavit cor meum in Domino, & exaltatum est cornu meum in Deo meo : dilatatum est os meum super inimicos meos : quia lætata sum in salutari tuo.

2. Non est sanctus, ut est Dominus : neque enim est alius extra te, & non est fortis sicut Deus noster.

1. *Cornu.* Virtus. *Dilatatum est os meum...* præ lætitiâ & fiduciâ in Deum : quo spiritu, Paulus ; *Os nostrum patet ad vos, ô Corinthii, cor nostrum dilatatum est,* II. Cor. VI. 11.

3. Nolite multiplicare loqui ſublimia, gloriantes : recedant vetera de ore veſtro : quia Deus ſcientiarum Dominus eſt, & ipſi præparantur cogitationes.

4. Arcus fortium ſuperatus eſt, & infirmi accincti ſunt robore.

5. Repleti priùs, pro panibus ſe locaverunt, & famelici ſaturati ſunt, donec ſterilis peperit plurimos, & quæ multos habebat filios, infirmata eſt.

6. Dominus mortificat & vivificat, deducit ad inferos & reducit.

7. Dominus pauperem facit & ditat, humiliat, & ſublevat.

8. Suſcitat de pulvere egenum, & de ſtercore elevat pauperem : ut ſedeat cum principibus, & ſolium gloriæ teneat. Domini enim ſunt cardines terræ, & poſuit ſuper eos orbem.

9. Pedes Sanctorum ſuorum ſervabit, & impii in tenebris conticeſcent : quia non in fortitudine ſuâ roborabitur vir.

10. Dominum formidabunt adverſarii ejus, & ſuper ipſos in cœlis tonabit : Dominus judicabit fines terræ, & dabit imperium regi ſuo, & ſublimabit cornu Chriſti ſui.

3. *Loqui ſublimia, gloriantes :* Sublimia ſublimia : Heb. *Gevohah, Gevohah :* valdè ſublimia ; ne multùm loquamini, neve multa grandiloqua. *Ipſi præparantur . . .* opera & conſilia ordinat, ſua & noſtra. Et Deus præparans ſtudia ſua. 70. Omnia ex altiſſimo meditatoque conſilio, ab æterno proſpicit.

4. *Arcus fortium, . .* arcus & fortes confracti : Heb.

5. *Et famelici ſaturati ſunt.* Ceſſarunt : Heb. defuerunt : ceſſarunt eſſe famelici. *Sterilis peperit plurimos :* ſeptem : Heb. more Hebræorum pro multis : quæ omnia cum Cantico ſanctæ Mariæ mirificè congruunt : *Diſperſit ſuperbos . . . depoſuit potentes . . . eſurientes implevit bonis, & divites dimiſit inanes.* Luc. I. 51, 52, 53. quibus præluditur gratiæ novi teſtamenti, per Chriſtum exaltantem humiles, & deprimentem ſuperbos. Matt. XXIII. 12. & alibi paſſim.

10. *Et ſublimavit cornu Chriſti ſui.* Inſigne vaticinium ; quod Samuel uncturus eſſet Saülem & Davidem, atque in his Chriſtum præfiguraturus.

CANTICUM

VETERIS ET NOVI TESTAM. CANTICA.

CANTICUM ISAIÆ,

CONSOLATIONIS ET SPEI.

Canitur Feriâ II. (*nunc Feriâ IV. in Brev. Parif.*) ad memoriam ſempiternam ſolutæ captivitatis per ſervatorem Chriſtum.

Prædicit Iſaïas populum Iſraëliticum è captivitate Babylonicâ liberandum, in figurâ datæ per Chriſtum libertatis.

ISAIÆ CAPUT XII.

1. ET dices in die illâ : Confitebor tibi, Domine, quoniam iratus es mihi : converſus eſt furor tuus, & conſolatus es me.

2. Ecce Deus Salvator meus, fiducialiter agam, & non timebo : quia fortitudo mea, & laus mea Dominus, & factus eſt mihi in ſalutem.

3. Haurietis aquas in gaudio de fontibus ſalvatoris :

4. Et dicetis in die illâ : Confitemini Domino, & invocate nomen ejus : notas facite in populis adinventiones ejus : mementote quoniam excelſum eſt nomen ejus.

5. Cantate Domino, quoniam magnificè fecit : annuntiate hoc in universâ terrâ.

6. Exulta & lauda, habitatio Sion : quia magnus in medio tuî ſanctus Iſraël.

1. *In die illâ :* quâ *levabit Dominus manum ſuam ſuper flumen* (Euphratem) *in fortitudine ſpiritûs ſui, & percutiet eum in ſeptem rivis ; ita ut tranſeant per eum calceati Et erit via reſiduo populo meo, qui relinquetur ab Aſſyriis, ſicut fuit Iſraëli in die illâ, quâ aſcendit de terrâ Ægypti.* Iſ. XI. 15, 16. Senſus igitur eſt ; qui, ſiccato mari Rubro, dixeratis : *Cantemus Domino* ; nunc, ſuperato Euphrate, dicetis : *Confitebor tibi, Domine.*

3. *Haurietis aquas* . . . Alludit ad aquas è petrâ per Moſen eductas, cujus beneficii memoriam agebant in feſto tabernaculorum, hauſtâ aquâ ; atque hâc occaſione Chriſtus aquam illam vivam, è fidelium veluti viſceribus erupturam, promiſit Joan. VII. 37, 38. Fontes autem Jonathas interpretatur doctrinam novam, ab electis juſtis promulgandam. *Salvatoris :* ſalutis : Heb. Fontes autem ſervatoris ii ſunt, quos gratiâ ſuâ ſervator aperit ; Hebræis quidem è petrâ ad reficiendum corpus ; Chriſtianis verò per Apoſtolos rudes & imperitos ad ſervandas animas.

4. *Confitemini Domino* . . . hæc deſumta ex Pſ. XCV. XCVII. CIV. ut & illa quæ ſuprà ℣. 2. *Fortitudo mea* . . . ex Pſ. CXVII. 14. qui in eodem feſto tabernaculorum canebatur, & in quo hoſanna. Quare hoc Canticum, ex multis Pſalmis coagmentatum videtur. Imo verò non unum ſimplexque canticum, ſed plurimorum initia, ad quæ, prophetâ indicante, populus recurrat, ſolutâ captivitate, ℣. 1, 4.

ALTERUM ISAIÆ CANTICUM, ITEM CONSOLATIONIS ET SPEI.

Solutâ captivitate Babylonicâ, ipsâ urbe eversâ : atque exciso impiorum regno : Christi Ecclesiâ à peccatis liberatâ : denique præcipitatâ morte in sempiternum, *fletuque in æternum gaudium verso per beatam resurrectionem :* If. xxv. 1. 2. 8. & seqq. *Sanctus Isaïas, tantas res mente complexus, hæc cantanda docuit* (Canitur nunc Feriâ VI. in Brev. Parif.)

ISAIÆ CAPUT XXVI.

1. IN die illâ cantabitur canticum istud in terrâ Judâ : Urbs fortitudinis nostræ Sion Salvator ; ponetur in eâ murus & antemurale.

2. Aperite portas, & ingrediatur gens justa, custodiens veritatem.

3. Vetus error abiit : servabis pacem : pacem, quia in te speravimus.

4 Sperastis in Domino in fæculis æternis, in Domino Deo forti in perpetuum.

5. Quia incurvabit habitantes in excelso, civitatem sublimem humiliabit.

Humiliabit eam usque ad terram, detrahet eam usque ad pulverem.

6. Conculcabit eam pes, pedes pauperis, gressus egenorum.

7. Semita justi recta est, rectus callis justi ad ambulandum.

1. *In die illâ :* populo è captivitate reduce. *Sion :* deest Heb. salutem ponet nobis muros & antemurale. Ibid. quod rectè vertit Hieronymus, salvatorem ; atque is nobis & murus firmissimus, & murorum tutissimum propugnaculum, intrà & extrà, fide custodiâ.

2. *Et ingrediatur gens justa.* Quia docta justitiam, & peccatorum pœnitens. *Custodiens veritatem.* Spretis pseudoprophetis & idolis, ut omninò post solutam captivitatem contigit. In figurâ Ecclesiæ omnem veritatem à spiritu doctæ, pollicente Christo. Joan. xvi. 13.

3. *Vetus error abiit.* Planum : sed Heb. aliter : figmentum fultum : supple, nos sumus : stabilis & firma compago, non idolorum ac falsorum prophetarum ludibrium. *Servabis pacem :* ad Deum hæc.

4. *Sperastis.* Sperate : Heb.

5. *Civitatem sublimem* ... Babylonem.

6. *Pedes pauperis* ... Tam sublimem civitatem pedes populi infirmi & egeni proculcabunt, quod in eorum ultionem excisâ, vidit eos à Cyro victore erectos.

8. Et in ſemitâ judiciorum tuorum, Domine, ſuſtinuimus te: nomen tuum, & memoriale tuum in deſiderio animæ.

9. Anima mea deſideravit te in nocte: ſed & ſpiritu meo in præcordiis meis, de manè vigilabo ad te.

Cùm feceris judicia tua in terrâ, juſtitiam diſcent habitatores orbis.

10. Miſereamur impio, & non diſcet juſtitiam: in terrâ Sanctorum iniqua geſſit, & non videbit gloriam Domini.

11. Domine, exaltetur manus tua, & non videant: videant & confundantur zelantes populi, & ignis hoſtes tuos devoret.

12. Domine, dabis pacem nobis: omnia enim opera noſtra operatus es nobis.

13. Domine, Deus noſter, poſſederunt nos domini abſque te, tantùm in te recordemur nominis tui.

14. Morientes non vivant, gigantes non reſurgant: propterea viſitaſti & contriviſti eos, & perdidiſti omnem memoriam eorum.

15. Indulſiſti genti, Domine, indulſiſti genti: numquid glorificatus es? elongaſti omnes terminos terræ.

16. Domine, in anguſtiâ requiſierunt te, in tribulatione murmuris doctrina tua eis.

8. *Et in ſemitâ...* Legis tuæ præſcriptis promiſſiſque adhæreſcentes, expectavimus benignitatem tuam, nec fruſtrà; quo autem amore expectaverint; docent ſequentia. *Nomen tuum*, &c.

9. *In nocte.* Hoc eſt diligere, nocte dieque cogitare; ſomnum abrumpere; ſummo manè experrectum, ſtatim ad eum mentem convertere. *Anima mea... ſpiritu meo, in præcordiis meis.* Hæc docent quàm intimè, quàm toti in Deum ardeant.

10. *Miſereamur:* ſive ut habet Heb. miſericordia fiat: *Impio: non* tamen *diſcet juſtitiam;* imò veniâ ad proterviam abutetur. *In terrâ ſanctorum...* Babylonii, qui terram ſanctam oppreſſerunt, non ſicut nos, videbunt gloriam Domini.

11. *Non videant:* errore cæci; imò *videant:* tanta ſit gloria tua, ut illis quoque inclareſcat: ſed ad pudorem. *Zelantes populi:* qui plebi tuæ invident.

12. *Omnia... opera noſtra...* quidquid nobis proſperi vel adverſi evenit.

13. *Abſque te:* præter te. Id populo Dei graviſſimum, quòd aliis quàm ipſi ſervierint: nec modò Babyloniis, ſed etiam idolis, aliiſque vanæ mentis erroribus. *Tantùm in te...* Hæc ſumma votorum: *Recordemur nominis tui:* hoc tantùm, hoc ſufficientiſſimum. *In te:* per te, te duce, te hortatore, te denique adjuvante.

14. *Gigantes: Rephaïm:* mortui, manes. *Non vivant... non reſurgant.* Quemadmodum nullus mortuus ad vitam regreſſus; ſic omninò pereant, qui nos vexarunt.

15. *Indulſiſti genti.* Iſraëlitis, genti ſanctæ. Exod. XIX. 6. de quâ Dominus ad Abraham; *Faciam te in gentem magnam.* Gen. XII. 2. huic ergo indulſiſti, repulſis impiis gentibus: ſive ut habet Heb. addidiſti, ſupple bona, ut Pſ. CXIII. 22. *Adjiciat Dominus ſuper vos*, &c. *Numquid*, deeſt Heb. neque eſt interrogatio *Elongaſti... terminos terræ...* noſtræ: dilataſti, amplificaſti, nos ex anguſtiis in latum deduxiſti.

16. *Requiſierunt te:* Judæi. *In tribulatione...* Effuderunt muſſitationem, correctio tua eis: Heb. Te corrigente, ſubmiſſas effuderunt preces.

17. Sicut quæ concipit, cùm appropinquaverit ad partum, dolens clamat in doloribus suis : sic facti sumus à facie tuâ, Domine.

18. Concepimus, & quasi parturivimus, & peperimus spiritum : salutes non fecimus in terrâ ; ideò non ceciderunt habitatores terræ.

19. Vivent mortui tui, interfecti mei resurgent : expergiscimini, & laudate, qui habitatis in pulvere : quia ros lucis ros tuus, & terram gigantum detrahes in ruinam.

20. Vade, populus meus, intra in cubicula tua, claude ostia tua super te, abscondere modicum ad momentum, donec pertranseat indignatio.

21. Ecce enim Dominus egredietur de loco suo, ut visitet iniquitatem habitatoris terræ contra eum : & revelavit terra sanguinem suum, & non operiet ultrà interfectos suos.

18. *Concepimus, & quasi parturivimus.* Doluimus & quasi peperimus ventum : Heb. id est, magnis conatibus nihil profecimus. Nil dignum tuâ fecimus misericordiâ : Hier. hîc : unde subdit : *salutes non fecimus, in terrâ* : Judæâ : *ideò non ceciderunt habitatores terræ* : orbis : Heb. gentes, Assyrii : si enim rectè egissemus, cecidissent illi, non nos. At 70. contrario sensu : peperimus spiritum salutis : quod contextui non congruit.

19. *Vivent mortui tui*... Hæc populo queritanti respondet Deus. *Interfecti mei resurgent*. Non sicut hostes de quibus suprà ℣.14. non vivant... non resurgant. *Mei* autem, quòd mihi cari, quòd exercitûs mei milites. Significat enim populum propè jam emortuum, tamen exsurrecturum : quo ritu sæpè apud prophetas gentis excisæ casus, neci ; salus, resurrectioni comparatur : notus Ezechielis locus XXXVII. Unde subdit : *ros lucis, ros tuus* : in spem redivivæ gentis : sicut enim rore matutino aluntur ac revirescunt herbæ ; ita semen tuum florebit. *Terram gigantum... terra manes projiciet* : Heb. quo significatur ea quam diximus plebis excisæ atque emortuæ resurrectio.

20. *Abscondere modicum* . . . donec ira mea, & captivitas transeat.

21. *Ecce enim*... Nunc, cùm tempus sit iræ. *Dominus egredietur de loco suo* : de ipso sanctuario, ut videtur. Sic enim, Lev. X. 2. *Egressus ignis à Domino devoravit eos*. Et Num. XVI. 48. *jam egressa est ira à Domino* ; nempe flamma ex ipso sanctuario apertè, ut suspicor, erumpente, sive etiam de cœlo, unde Dominus velut egreditur, cum factâ ultione, inspectorem se testatur rerum humanarum. Quâ figurâ dictum est : *Descendam & videbo*. Gen. XVIII. 21. *Ut visitet iniquitatem habitatoris terræ* : Judææ : *contra eum* : contra Deum tot offensum sceleribus. *Et revelabit terra sanguinem suum* : à Manasse rege & aliis impiis effusum. Eadem figura Job. XVI. 19. *Terra, ne operias sanguinem meum* : & Gen. IV. 10. *Vox sanguinis* . . . . *clamat ad me de terrâ*. Hæc legens Deum humanæ genti iratum, & Christum redemptorem cogitet.

CANTICUM EZECHIÆ,

EXULTATIONIS ET GRATIARUM ACTIONIS.

Canitur Feriâ III. ut cum pio rege Ezechiâ, Sancti Dei, vitâ non ad quindecim annos, sed in æternum prolatâ, lætentur in Domino.

ISAIÆ CAPUT XXXVIII à ỳ. 9.

9. SCriptura Ezechiæ regis Juda cùm ægrotasset, & convaluisset de infirmitate suâ.

10. Ego dixi : In dimidio dierum meorum vadam ad portas inferi.

Quæsivi residuum annorum meorum. 11. Dixi : Non videbo Dominum Deum in terrâ viventium.

Non aspiciam hominem ultrà, & habitatorem quietis.

12. Generatio mea ablata est ; & convoluta est à me, quasi tabernaculum pastorum.

Præcisa est, velut à texente, vita mea : dùm adhuc ordirer, succidit me : de mane usque ad vesperam finies me.

13. Sperabam usque ad mane, quasi leo, sic contrivit omnia ossa mea :

De mane usque ad vesperam finies me : 14. Sicut pullus hirundinis sic clamabo, meditabor ut columba.

10. *In dimidio dierum meorum.* In ipso ætatis flore, cùm nonum & trigesimum annum ageret, ut patet ex IV. Reg. XVIII. 2. quod Heb. sic exprimit : in excisione dierum meorum : quod currentes indicat, & repentè abruptos. *Quæsivi* . . . privatus sum : Heb. desideravi : subtractos sensi. Hieronymus vult id maximè timuisse, quòd sine liberis morienti, nulla heredis, nulla generis, aut Christi è semine suo prodituri spes superesset : Manasses enim Ezechiæ post hæc tempora natus, duodecimque annorum, cùm pater obiit. IV. Reg. XXI. 1.

11. *Non videbo Dominum Deum :* Templum Domini, opera Domini. *Et habitatorem quietis :* cum habitatoribus temporis : Heb. cum hominibus in vitâ degentibus.

12. *Generatio mea ablata est* . . . ætas mea, series vitæ. *Quasi tabernaculum pastorum :* ad alia & alia subinde pascua prosilientium, neque ullibi consistentium. *Dum adhuc ordirer :* cùm vitæ series, ac veluti contexta tela procederet : sed Heb. præ macie seu morbo. *De mane usque ad vesperam* . . . vix uno die sperabam me victurum.

13. *Sperabam usque ad mane* . . . Supererat quidem spes de die in diem protrahendæ vitæ. *Quasi leo* . . . Sed repentina vis morbi adeò me oppressit, ut intelligerem pro certo instare diem ultimum, spemque omnem vitæ præcisam.

14. *Sicut pullus hirundinis* . . . sicut grus ; hirundo : Heb. querulæ aves. *Meditabor :* gemebam. *Vim patior :* opprimit me : Heb. supple, vis morbi. *Responde pro me :* quasi fidejussor à morte me exsolve.

Attenuati ſunt oculi mei, ſuſpicientes in excelſum.
Domine, vim patior, reſponde pro me.

15. Quid dicam, aut quid reſpondebit mihi, cùm ipſe fecerit? Recogitabo tibi omnes annos meos, in amaritudine animæ meæ.

16. Domine, ſi ſic vivitur, & in talibus vita ſpiritûs mei, corripies me, & vivificabis me. 17. Ecce in pace amaritudo mea amariſſima:

Tu autem eruiſti animam meam ut non periret: projeciſti poſt tergum tuum omnia peccata mea.

18. Quia non infernus confitebitur tibi, neque mors laudabit te: non expectabunt qui deſcendunt in lacum, veritatem tuam.

19. Vivens vivens ipſe confitebitur tibi, ſicut & ego hodiè: pater filiis notam faciet veritatem tuam.

20. Domine, ſalvum me fac, & pſalmos noſtros cantabimus cunctis diebus vitæ noſtræ in domo Domini.

15. *Quid dicam*... Quid eum poſco ſponſorem, cùm ipſe mihi mortem immiſerit? meliùs ex Heb. quid loquar? & dixit mihi, & ipſe fecit. Quid quæro ampliùs? jam ipſe per Iſaïam ſpopondit, & præſtitit ſanitatem. *Recogitabo tibi*... Vagabor omnibus annis meis ſuper amaritudine animæ meæ: Heb. Hoc meum periculum, has anguſtias, ætatem omnem recordabor.

16. *Domine, ſi ſic vivitur*... Heb. ſublato, *ſi*: Domine ſuper iis vivitur, & omnibus in eis vita ſpiritûs mei. Per iſta vivitur, per promiſſa tua & beneficia, per ipſa reſpiravi. *Corripies me*... Corripis ſive morti dedis, & vivificas, ut in illo Annæ. I. Reg. II. 6.

17. *Ecce in pace amaritudo mea*... ad pacem: Heb. ſaluti mihi fuit, vel in proſperum verſa.

19. *Pater filiis*... Prædicat extituram prolem, quam erudiat.

20. *In domo Domini*... Hoc ergo eſt quod timebat, ſe non viſurum Dominum. Suprà, ℣. 10.

CANTICUM TRIUM PUERORUM,

LAUDIS ET EXULTATIONIS.

Canitur in Dominicâ ac diebus feſtis, ut calamitatibus tanquam igne probatus fidelis animus, non modò non deficiat, ſed etiam animata, inanimaque omnia ad Dei laudes provocet.

Ananias, Azarias, Miſaël, tres fortiſſimi juvenes beata martyrum præludia, pro fide in fornacem conjecti, colligatis pedibus, intacti ac tantùm exuſtis vinculis, ambulabant in medio flammæ, laudantes Deum. *Dan. III.* 24. *apparuitque* quartus, ſimilis filio Dei, *qui doceret Angelos, imò etiam Chriſtum ſuorum intereſſe ſuppliciis conſolatorem optimum.* Ibid. 92. *Quæ quidem hiſtoria in*

Canone legitur Hebræorum, non autem ſubſequentes preces, nec Canticum : utraque verò ex Theodotionis editione in Vulgatam noſtram tranſlata, atque ab Eccleſiâ recepta ſunt.

DANIELIS, CAPUT III. à ỳ. 51.

51. TUnc hi tres quaſi ex uno ore laudabant, & glorificabant, & benedicebant Deum in fornace, dicentes :

52. Benedictus es, Domine, Deus patrum noſtrorum, & laudabilis, & glorioſus, & ſuperexaltatus in ſecula; & benedictum nomen gloriæ tuæ ſanctum, & laudabile, & ſuperexaltatum in omnibus ſeculis.

53. Benedictus es in templo ſancto gloriæ tuæ, & ſuperlaudabilis, & ſupergloriosus in ſecula.

54. Benedictus es in throno regni tui, & ſuperlaudabilis, & ſuperexaltatus in ſecula.

55. Benedictus es, qui intueris abyſſos, & ſedes ſuper Cherubim, & laudabilis, & ſuperexaltatus in ſecula.

56. Benedictus es in firmamento cœli, & laudabilis & glorioſus in ſecula.

57. Benedicite, omnia opera Domini, Domino : laudate & ſuperexaltate eum in ſecula.

58. Benedicite, Angeli Domini, Domino : laudate & ſuperexaltate eum in ſecula.

59. Benedicite, Cœli, Domino : laudate & ſuperexaltate eum in ſecula.

60. Benedicite, Aquæ omnes quæ ſuper cœlos ſunt, Domino : laudate & ſuperexaltate eum in ſecula.

61. Benedicite, omnes Virtutes Domini, Domino : laudate & ſuperexaltate eum in ſecula.

62. Benedicite, Sol, & Luna, Domino : laudate & ſuperexaltate eum in ſecula.

63. Benedicite, Stellæ cœli, Domino : laudate & ſuperexaltate eum in ſecula.

55. *Qui intueris abyſſos :* quantumvis reconditas, earumque occulta perſpecta habes. *Qui ſedes ſuper Cherubim.* Vide Pſalm. LXXIX. 2.

57. *Benedicite, omnia opera* ... A toto exorſus, deſcendit ad partes : ſic enim oportebat hominem, univerſi compendium, univerſa & ſingula mente complecti.

58. *Benedicite, Angeli* Ab his exordium; ut doceat primos eos à Deo conditos, qui toti orbi præeſſent.

59. *Benedicite, Cœli.* Jam inanima in laudes ciet, eiſque vocem ſuam accommodat.

VETERIS ET NOVI TESTAM. CANTICA.

64. Benedicite, omnis Imber, & Ros, Domino : laudate & ſuperexaltate eum in ſecula.

65. Benedicite, omnes Spiritus Dei, Domino : laudate & ſuperexaltate eum in ſecula.

66. Benedicite, Ignis, & Æſtus, Domino : laudate & ſuperexaltate eum in ſecula.

67. Benedicite, Frigus, & Æſtus, Domino : laudate & ſuperexaltate eum in ſecula.

68. Benedicite, Rores, & Pruina, Domino : laudate & ſuperexaltate eum in ſecula.

69. Benedicite, Gelu, & Frigus, Domino : laudate & ſuperexaltate eum in ſecula.

70. Benedicite, Glacies, & Nives, Domino : laudate & ſuperexaltate eum in ſecula.

71. Benedicite, Noctes, & Dies, Domino : laudate & ſuperexaltate eum in ſecula.

72. Benedicite, Lux, & Tenebræ, Domino, laudate & ſuperexaltate eum in ſecula.

73. Benedicite, Fulgura, & Nubes, Domino : laudate & ſuperexaltate eum in ſecula.

74. Benedicat Terra Dominum : laudet & ſuperexaltet eum in ſecula.

75. Benedicite, Montes, & Colles, Domino : laudate & ſuperexaltate eum in ſecula.

76. Benedicite, univerſa Germinantia in terrâ, Domino : laudate & ſuperexaltate eum in ſecula.

77. Benedicite, Fontes, Domino : laudate & ſuperexaltate eum in ſecula.

78. Benedicite, Maria, & Flumina, Domino : laudate & ſuperexaltate eum in ſecula.

79. Benedicite, Cete, & omnia quæ moventur in aquis, Domino : laudate & ſuperexaltate eum in ſecula.

80. Benedicite, omnes Volucres cœli, Domino : laudate & ſuperexaltate eum in ſecula.

81. Benedicite, omnes Beſtiæ & Pecora, Domino : laudate & ſuperexaltate eum in ſecula.

65. *Spiritus :* venti.

66. *Ignis & æſtus.* πῦρ καὶ καῦμα.

67. *Frigus, & æſtus.* ψῦχος καὶ καύσων : editio Complutenſis : nonnullo diſcrimine : καύσων enim æſtus eſt intenſior. Utcumque eſt, anterior verſus ad ignis naturam ; hic ad hyemem & æſtatem, annique tempeſtates pertinere videtur.

82. Benedicite,

82. Benedicite, Filii hominum, Domino: laudate & superexaltate eum in secula.

83. Benedicat Israël Dominum: laudet & superexaltet eum in secula.

84. Benedicite, Sacerdotes Domini, Domino: laudate & superexaltate eum in secula.

85. Benedicite, Servi Domini, Domino: laudate & superexaltate eum in secula.

86. Benedicite, Spiritus, & Animæ Justorum, Domino: laudate & superexaltate eum in secula.

87. Benedicite, Sancti, & Humiles corde, Domino: laudate & superexaltate eum in secula.

88. Benedicite, Anania, Azaria, Misaël, Domino: laudate & superexaltate eum in secula.

Quia eruit nos de inferno, & salvos fecit de manu mortis, & liberavit nos de medio ardentis flammæ, & de medio ignis eruit nos.

89. Confitemini Domino, quoniam bonus: quoniam in seculum misericordia ejus.

89. Benedicite, omnes Religiosi, Domino Deo deorum: laudate & confitemini ei, quia in omnia secula misericordia ejus.

Additum ab Ecclesiâ.

Benedicamus Patrem, & Filium, cum sancto Spiritu: laudemus & superexaltemus eum in secula.

Benedictus es, Domine, in firmamento cœli, & laudabilis, & gloriosus, & superexaltatus in secula.

82. *Filii hominum.* Contemplator animus, longinquis quibusque peragratis, cœlo, sideribus, cæteris, ad sua ac propiora, terram, animantes, homines, generatim primùm, tum ad populum Dei, ejusque ordines varios, ac denique ad se revertitur; atque omnia in se adunata transfert in Deum.

Benedicamus Patrem, & Filium... Ab Ecclesiâ additum pro glorificatione sanctæ Trinitatis, ut solet.

Benedictus es, Domine... à ℣. 56. sumtum.

CANTICUM JONÆ,

FIDEI AC DEPRECATIONIS.

Canitur in laudibus Magni Sabbati à piâ & eruditâ Ecclesiâ Parisiensi, in memoriam dominicæ sepulturæ, ac resurrectionis spem: Christo ipso docente, *Matt.* XII. 39.

Postquam Jonas, in figurâ Christi sponte susceptâ morte, ad sedan-

dam tempestatem, se obtulit dejiciendum in mare: atque ita stetit mare à fervore suo. *Jon. I.* 11. 12. 15.

JONÆ CAPUT II.

1. ET præparavit Dominus piscem grandem, ut deglutiret Jonam: & erat Jonas in ventre piscis tribus diebus, & tribus noctibus.

2. Et oravit Jonas ad Dominum Deum suum de ventre piscis.

3. Et dixit:

Clamavi de tribulatione meâ ad Dominum, & exaudivit me: de ventre inferi clamavi, & exaudisti vocem meam.

4. Et projecisti me in profundum in corde maris, & flumen circumdedit me: omnes gurgites tui, & fluctus tui super me transierunt.

5. Et ego dixi: Abjectus sum à conspectu oculorum tuorum: verumtamen rursùs videbo templum sanctum tuum.

6. Circumdederunt me aquæ usque ad animam: abyssus vallavit me, pelagus operuit caput meum.

7. Ad extrema montium descendi, terræ vectes concluserunt me in æternum: & sublevabis de corruptione vitam meam, Domine, Deus meus.

8. Cùm angustiaretur in me anima mea, Domini recordatus sum: ut veniat ad te oratio mea ad templum sanctum tuum.

9. Qui custodiunt vanitates frustrà, misericordiam suam derelinquunt.

10. Ego autem in voce laudis immolabo tibi: quæcumque vovi, reddam pro salute Domino.

11. Et dixit Dominus pisci, & evomuit Jonam in aridam.

1. *Piscem grandem* ... cujus generis sunt plurima, qui totos homines sorbeant.

5. *Abjectus sum ... verumtamen rursùs videbo* ... En ab ipsâ desperatione, quàm promtus, Dei gratiâ, ad spem transitus. *Templum sanctum tuum.* Hæc doceant, quanti facienda rerum in Christo veritas, cùm illi ad umbras quoque ac figuras, amore veritatis quam tenemus, sic inardescerent.

7. *Terræ vectes* ... sustentacula in imo posita, quibus imposita terræ moles, veluti superiora tabulata aut ædificii tecta nitantur.

9. *Vanitates:* Vana omnia ac præsertim idola. *Misericordiam.* Sanctitatem: Heb.

11. *Et dixit Dominus* ... Qui fructus precationis fuit; ut discat Christianus, unde nos piæ preces eruant.

CANTICUM HABACUC,

DEPRECATIONIS ET ADMIRATIONIS.

Canitur Feriâ VI. quòd in eversâ Babylone, Chriſti victorias, Chriſtianique populi libertatem præcinat.

De Chaldæorum imperio evertendo, liberandiſque ſanctis, ut magnificentiſſimè, ita obſcuriſſimè canit.

1. ORATIO HABACUC PROPHETÆ.

PRO IGNORANTIIS.

CAPUT III.

2. DOmine, audivi auditionem tuam, & timui.
Domine, opus tuum in medio annorum vivifica illud.
In medio annorum notum facies: cùm iratus fueris, miſericordiæ recordaberis.
3. Deus ab Auſtro veniet, & ſanctus de monte Pharan:
Operuit cœlos gloria ejus, & laudis ejus plena eſt terra.
4. Splendor ejus ut lux erit: cornua in manibus ejus.
Ibi abſcondita eſt fortitudo ejus: 5. Ante faciem ejus ibit mors.
Et egredietur diabolus ante pedes ejus.
6. Stetit, & menſus eſt terram.
Aſpexit, & diſſolvit gentes, & contriti ſunt montes ſeculi.
Incurvati ſunt colles mundi ab itineribus æternitatis ejus.

1. *Pro ignorantiis.* Alii vertunt, ſecundùm certum odæ vel inſtrumenti muſici genus. Alii, nomine Hebræo *Schigionosh*, initium putant veteris cantici deſignari.

2. *Audivi:* quæ commemoraſti de Chaldæis ſuperiori capite. *Opus tuum:* populum tuum in terrâ conſerva. *In medio annorum:* tempore medio inter everſam Jeruſalem, & Cyrum ultorem. 70. in medio duorum animalium; ubi pro ζώων animalium, ex antiquis catenis reponunt ζωῶν vitarum ſeu ætatum.

3. *Deus ab auſtro* ... Ita Deut. XXXIII. 2. Hæc ergo pertinent ad tranſitum maris Rubri.

4. *Cornua.* Scintillæ. Ch. Cornua è manu ejus: Heb. id eſt, robur. *Abſcondita eſt* ... Olim abſcondita, tunc patefecit ſe.

5. *Ibit mors.* Ibat peſtis: Heb. *Diabolus.* Carbo: Heb. peſtifer morbus. Alii, ſagittæ. Ch. verò; Angelus mortis. *Ante pedes ejus:* ante adventum, hos habet præcurſores.

6. *Menſus eſt terram:* populo ſuo dividendam. *Aſpexit, & diſſolvit:* ſolo intuitu diſſolvit. *Gentes:* Chananæas. *Montes ſeculi*... *Colles mundi*; tam antiqui ac orbis ipſe. *Ab itineribus æternitatis ejus.* Itinera ſeculi ei: Heb. ſive rerum curſus ei ſubjicitur.

7. Pro iniquitate vidi tentoria Æthiopiæ, turbabuntur pelles terræ Madian.

8. Numquid in fluminibus iratus es, Domine? aut in fluminibus furor tuus? vel in mari indignatio tua?

Qui ascendes super equos tuos, & quadrigæ tuæ salvatio.

9. Suscitans suscitabis arcum tuum, juramenta tribubus quæ locutus es.

Fluvios scindes terræ :
10. Viderunt te, & doluerunt montes: gurges aquarum transiit.

Dedit abyssus vocem suam : altitudo manus suas levavit.

11. Sol & Luna steterunt in habitaculo suo, in luce sagittarum tuarum, ibunt in splendore fulgurantis hastæ tuæ.

12. In fremitu conculcabis terram : in furore obstupefacies Gentes.

13. Egressus es in salutem populi tui, in salutem cum Christo tuo.

Percussisti caput de domo impii : denudasti fundamentum ejus usque ad collum.

14. Maledixisti sceptris ejus, capiti bellatorum ejus, venientibus ut turbo ad dispergendum me.

7. *Pro iniquitate :* sub iniquitate : Heb. in peccato *Æthiepiæ*, Chusan : Heb. Madianitarum. Uxor Mosis Madianitis, vocatur Æthiopissa. Num. XII. 1. intelligendum ergo de populo cum Madianitis fornicante, & ultione secutâ. Num. XXV. 17. Tentoria autem & pelles memorantur, quòd gentes vagæ in tentoriis ac sub pellibus vivant. Ch. accipit de Chusan, de quo Jud. III. 8. & Madian, de victoriâ Gedeonis. Jud. VI. 7.

8. *Numquid in fluminibus :* in flumina; quandò Jordanem & mare populum trajecisti. *Quadriga tua.* Arca fœderis, quâ inveheris insidens Cherubim, cœlestibusque vectoribus. *Salvatio:* salus : tu populum tuum victor incedens liberasti; hostium duces conculcasti quasi qnadrigis.

9. *Suscitans suscitabis :* Heb. Denudans denudabis *arcum tuum :* arcum expedies ac sagittas. *Juramenta Tribubus* : propter juramenta præstita Tribubus, de terrâ Chananæâ inter eas dividundâ. *Eluvios scindes terræ :* aquas è petrâ, in desertâ terrâ erumpere fecisti.

10. *Viderunt te, & doluerunt*, sive tremuerunt *montes*. Sic Ps. CXIII. 3. *Mare vidit & fugit . . . montes exsultaverunt. Gurges aquarum transiit :* mare Rubrum, Jordanis, modò cohibiti, modò iterùm diffusi, velut increpante Deo. *Dedit abyssus . . . altitudo manus suas levavit* ; præ stupore, quasi se præter naturam stare senserit.

11. *Sol & Luna steterunt...* quod alii referunt ad Josue imperantem Soli ut staret. Jos. 10. 13. potest etiam referri ad pugnas sub Moyse, simili figurâ, ac in Cantico Debboræ. Jud. V. 20. *In luce sagittarum . . . ibunt :* Israelitæ tui milites. Sagittas autem vocat grandinem lapideum divinitùs immissum. Jos. X. 11. lucemque dicit, comparatione ductâ à sagittarum ferro limato & exacuto hinc atque hinc splendescente : quâ figurâ subdit: *In splendoro fulgurantis hastæ tuæ.*

13. *Cum Christo tuo :* cum Moyse & Aaron : quanquam Hier. ex 70. refert christis tuis : quod & Arabs habet, ac de toto populo intelligi potest. *Percussisti caput de domo impii :* impiorum reges : Pharaonem, Sehon, Og & alios. *Denudasti fundamentum . . . usque ad collum.* Nudasti capita, galeas excussisti; sic erant, ut domus jam retecto fundamento.

14. *Maledixisti sceptris ejus :* virgis, baculis : omnia confregisti. Perfodisti bacu-

Exultatio eorum ſicut ejus, qui devorat pauperem in abſcondito.

15. Viam feciſti in mari equis tuis, in luto aquarum multarum.

16. Audivi, & conturbatus eſt venter meus : à voce contremuerunt labia mea.

Ingrediatur putredo in oſſibus meis, & ſubter me ſcateat.

Ut requieſcam in die tribulationis : ut aſcendam ad populum accinctum noſtrum.

17. Ficus enim non florebit, & non erit germen in vineis.

Mentietur opus olivæ, & arva non afferent cibum.

Abſcindetur de ovili pecus, & non erit armentum in præſepibus.

18. Ego autem in Domino gaudebo, & exultabo in Deo Jeſu meo.

19. Deus Dominus fortitudo mea, & ponet pedes meos quaſi cervorum.

Et ſuper excelſa mea deducet me victor in Pſalmis canentem.

lis caput, &c. Heb. *Venientibus* . . . cùm venirent. *Sicut ejus qui devorat* . . . ex Pſ. IX.

15. *Viam feciſti* . . . Quòd velut maria invectus, equorum curſu innoxio, plebem ſuam è fluctibus eriperet. *In luto.* In acervo coacervatis aquis, ut in Cantico Moſis. Exod. XV. 8.

16. *Audivi, & conturbatus eſt* . . . Redit ad Chaldæos Judæam invaſuros, ac Judæorum nomine hæc dicit. *Ingrediatur* . . . *ſcateat.* Ingreditur . . . ſcatet : Heb. ita, inquit, ſum affectus præ metu, ut ille cujus viſcera conſumta ſunt. *Ut requieſcam* . . . ego qui requieſcam in die anguſtiæ ; aſcendendo ad populum, excidet eum : Heb. ſcilicet Chaldaicus exercitus Judæos : itaque mihi quieſcendum in tantâ calamitate : nihil conſilia, nihil preces proficiunt, cùm, deſtinato Dei conſilio, populus meus caſurus ſit. Hoc dicit, Judæi alicujus, ſive etiam ſuo ipſe nomine, intellecto Dei conſilio. Hæc ad terrorem, reliqua ad ſpem pertinent.

17. 18. *Ficus enim non florebit* . . . Etiamſi ficus, vineæ, olivæ non floreant, frugumque omnis ſpes non fallat : hoc eſt, etiamſi omnia devaſtentur ; *Ego* tamen *in Domino gaudebo* . . . *Jeſu meo* : ſalute meâ : Heb.

19. *Quaſi cervorum.* Ex Pſ. XVII. 34. *Deducet me victor in Pſalmis canentem.* Alii, victorem : Heb. verò, *Lamnatſeah binginethai* : quod ad inſcriptionem meliùs referas : quaſi diceret ; vel hoc carmen cantabitur fidibus, quæ inſcriptio ſæpe in Pſalmis recurrit.

CANTICUM JUDITH, TRIUMPHALE.

Librum Judith integrum non admittit Canon Hebræorum ; in noſtrum autem ex Theodotionis editione tranſlatus eſt. Inde ergo hoc Canticum, cæſo Holoferne, Bethuliâ obſidione liberatâ, fuſis ſpoliatiſque Aſſyriis. Canitur nunc in feſtis die Sabbato occurrentibus in Brev. Pariſ.

JUDITH CAPUT XVI.

1. Tunc cantavit canticum hoc Domino Judith, dicens:
2. Incipite Domino in tympanis, cantate Domino in cymbalis, modulamini illi Psalmum novum, exaltate, & invocate nomen ejus.
3. Dominus conterens bella, Dominus nomen est illi.
4. Qui posuit castra sua in medio populi sui, ut eriperet nos de manu omnium inimicorum nostrorum.
5. Venit Assur ex montibus ab Aquilone in multitudine fortitudinis suæ: cujus multitudo obturavit torrentes, & equi eorum cooperuerunt valles.
6. Dixit se incensurum fines meos, & juvenes meos occisurum gladio, infantes meos dare in prædam, & virgines in captivitatem.
7. Dominus autem omnipotens nocuit eum, & tradidit eum in manus feminæ, & confodit eum.

2. *In tympanis... in cymbalis, modulamini... psalmum.* Omnis generis instrumenta musica Hebræis cognita, & in sacris usitata: maximè verò à temporibus Davidis & Salomonis; ut passim docet Regum historia, & plurimi psalmi.

3. *Dominus conterens bella. Auferens bella usque ad finem terræ; arcum conteret, & confringet arma:* Ps. XLV. 10. quibus omnipotens, Deusque exercituum exhibetur.

4. *Qui posuit castra sua in medio populi sui.* Ut præsens auxilium Dei demonstretur; quo sensu, Jacob cùm pergeret ad fratrem, videns sibi Deum cum Angelis certum auxiliatorem adfuturum, ait: *Castra Dei sunt hæc.* Genes. XXXII. 2.

5. *Venit Assur ex montibus ab Aquilone*; è Syriæ montibus, ad Aquilonem Palestinæ sitis: quibus è montibus, post Syriam devastatam, victor exercitus in Palestinam effusus. Judit. III. 1. 7. plerumque autem malum ab Aquilone Israëli intentatur. *Ab Aquilone pandetur malum.* Jerem. I. 14. Quòd reges populo Dei infensissimi, provincias illas Aquilonares tenerent. *Cujus multitudo: Erant autem pedites, bellatorum centum viginti millia. Et equi eorum: Equites verò viginti duo millia.* Judith. VII. 2. *Obturavit:* sive epotando exsiccavit *torrentes*, ad sedandam tantæ multitudinis sitim vix sufficientes. Torrentes autem & valles memorat, quòd Chananæa, uno quidem Jordane fluvio, multis autem torrentibus esset irrigua, & quàm plurimis vallibus frugifera.

6. *Dixit se incensurum fines meos . . . juvenes... occisurum...* Decreverat enim Nabuchodonosor, ut omnem terram suo subjugaret imperio. Judith. II. 4. Holofernes autem & omnes Magnates extremam perniciem Hebræis minitabantur. Ibid. V. 26, 28. VI. 3.

7. *Dominus . . . nocuit eum.* Totius victoriæ auctorem Deum agnoscit, in quem unum spem omnem posuerat, rebus desperatis: clamabat ad Dominum: *fac, Domine, ut gladio proprio ejus superbia amputetur.* Judith. IX. 1, 12. Cùm autem occideret: *confirma me, Domine Deus, in hâc horâ.* Ibid. XIII. 7. 9. occisumque narraret: *interfecit* (Dominus) *in manu meâ hostem populi sui, hâc nocte.* Ibid. 18. *Nocuit*: disperdidit.

8. Non enim cecidit potens eorum à juvenibus, nec filii Titan percufferunt eum, nec excelfi gigantes oppofuerunt fe illi, fed Judith filia Merari in fpecie faciei fuæ diffolvit eum.

9. Exuit enim fe veftimento viduitatis, & induit fe veftimento lætitiæ in exultatione filiorum Ifraël.

10. Unxit faciem fuam unguento, & colligavit cincinnos fuos mitrâ, accepit ftolam novam ad decipiendum illum.

11. Sandalia ejus rapuerunt oculos ejus, pulchritudo ejus captivam fecit animam ejus, amputavit pugione cervicem ejus.

12. Horruerunt Perfæ conftantiam ejus, & Medi audaciam ejus.

13. Tunc ululaverunt caftra Affyriorum, quandò apparuerunt humiles mei, arefcentes in fiti.

14. Filii puellarum compunxerunt eos, & ficut pueros fugientes occiderunt eos: perierunt in prælio à facie Domini Dei mei.

15. Hymnum cantemus Domino, hymnum novum cantemus Deo noftro.

16. Adonaï, Domine, magnus es tu, & præclarus in virtute tuâ, & quem fuperare nemo poteft.

8. *Filii Titan.* τιτάνων 70. Quæ vox nufquam aliàs in Scripturis reperitur. Apud Poëtas Titanes funt memoratiffimi, gigantes fcilicet geniti ex cœlo & terrâ. Quâ ex fabulâ, ufitatum Titanum vocabulum, hùc quoque à Theodotione tranflatum eft, ut alia item fabulofa vocabula, ex confueti fermonis ufu, etiam libris facris invecta. Vide If. XIII. 22. &c. defignat autem hîc gigantes Scripturæ notos: unde fequitur: *Excelfi Gigantes:* de quibus Gen. VI. 4. *Gigantes erant fuper terram. .. ifti funt potentes à fæculo, viri famofi*, robuftiffimi, bellicofiffimi. *In fpecie faciei fuæ:* quippe cui, formofiffimæ, etiam Dominus contulit fplendorem; rem bonam, fed malis malo futuram jufto Dei judicio, tradentis libidini libidinum fervos. Judith. X. 4.

10. *Unxit:* ut moris erat hifce regionibus; & maximè mulieribus delicatis, ut notum eft. *Colligavit... mitrâ:* capitis tegumine circumquaque religato, concinnandis cincinnis. *Stolam:* veftem amplam & fuperiorem.

11. *Sandalia ejus rapuerunt oculos ejus:* de quibus adornandis. Judith. X. 3. Sanè ornatu pedum maximè gloriatur tenera mulier: unde illud: *Quàm pulchri funt greffus tui, in calceamentis, filia principis!* Cant. VII. 1.

12. *Conftantiam... audaciam ejus.* Dixit enim Vagao; *Una mulier Hebræa fecit confufionem in domo Regis Nabuchodonofor. Perfæ & Medi:* in exercitu Affyriorum meriti.

13. *Tunc ululaverunt caftra Affyriorum. Timor enim & tremor cecidit fuper eos, & turbati funt animi eorum valdè, & factus eft clamor incomparabilis, in medio caftrorum eorum.* Judith. XIV. 17, 18. *Humiles mei:* de quibus univerfi majores exercitûs Regis Affyriorum dixerunt: *Egreffi mures de cavernis fuis, aufi funt provocare nos ad prælium.* Ibid. 14. 12. *Arefcentes in fiti:* præcifo aquæductu, interclufis fontibus, ac tandem cifternis exhauftis, fiti enecabantur. Judith. VII. 6, 10, 11, 14, 16, 17.

14. *Filii puellarum:* Teneriores adolefcentuli, matribus juvenculis geniti. *Sicut pueros. Fugit enim mens & confilium ab eis*, ac folo tremore & metu agitati, fugæ præfidium fumunt. Judith. XV. 1.

15. *Hymnum cantemus Domino.* Reliqua ad gratiarum actionem, & commendationem omnipotentiæ divinæ, æternæque in hoftes ultionis.

17. Tibi ferviat omnis creatura tua, quia dixisti, & facta sunt: misisti spiritum tuum, & creata sunt, & non est qui resistat voci tuæ.

18. Montes à fundamentis movebuntur cum aquis: petræ, sicut cera, liquescent ante faciem tuam.

19. Qui autem timent te, magni erunt apud te per omnia.

20. Væ genti insurgenti super genus meum: Dominus enim omnipotens vindicabit in eis, in die judicii visitabit illos.

21. Dabit enim ignem, & vermes in carnes eorum, ut urantur, & sentiant usque in sempiternum.

21. *Dabit enim ignem .... ut urantur ..* Allusum ad Jer. VII. 31, 32. XIX. 5, 6. & ad ignem illum, quo filios suos in holocaustum Baalim incendebant, in valle Benennom: unde gehenna ignis toties in Evangelio memorata. *Et vermes ...* Allusum item ad Isaiæ LXVI. 24. His autem in locis, sub speciem ignis illius, atque insepultorum cadaverum hostilium unde ebullirent vermes, æterna supplicia adumbrantur: quæ repetit Christus. Marc. IX. 41. & seqq. Paveant ergo illi ad eruditæ mulieris sententiam, qui & pœnarum æternitatem, & ignem urentem, & vermem non morientem irrident.

CANTICA NOVI TESTAMENTI.

Hæc tria omninò sunt, triumque insignium personarum, quibus cum piâ fide Christum advenientem salutemus. Est autem Mariæ Canticum summâ cum rerum dignitate simplicius: Zachariæ autem, ut sacerdotem decebat, stylo figurisque & doctrinâ scripturarum grandius: Simeonis denique, concitatius atque ardentius. Maria humilitatem; Zacharias fiduciam: Simeon mirabilem affectum in Christo acquiescentis animi, vitæque contentum ipso adveniente demonstrat, quibus nihil erat ad excipiendum salvatorem lætius atque aptius. Itaque hæc tria cantica assiduè in ore habemus, & quotidie canimus in Ecclesiâ.

CANTICUM MARIÆ.

Cùm ad vocem Mariæ Christum in utero gestantis exultaret Joannes nondum editus, Elisabetha prophetaret, tantorumque operum velut effectricem Mariam, benedictam inter mulieres ac beatam prædicaret, illa conversa ad Dominum hæc ait ....

LUCÆ

LUCÆ CAPITE I. ℣. 46.

46. MAgnificat anima mea Dominum,
47. Et exultavit Spiritus meus in Deo salutari meo.
48. Quia respexit humilitatem ancillæ suæ: ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes.
49. Quia fecit mihi magna qui potens est, & sanctum nomen ejus.

46. 47. *Magnificat* ... Non quòd Domino aliquid humanâ voce possit adjungi: sed quia magnificatur in nobis: Amb. lib. II. in Luc. magnificatur autem, cùm in eo laudando deficimus: cùm supra omnem altitudinem, supra omnem cogitationem, supra omnem animi captum votumque extollimus. Sic eum omnis anima, suî oblita, totaque in Deum effusa, magnificat: dum autem magnificat eum, inquit Ambrosius, magnitudinis ejus quâdam participatione sublimior fit. *Dominum:* non se, sed Dominum. Sanè Elisabetha Mariam extollebat: aiebat enim: *Benedicta tu:* & : *unde hoc mihi, ut veniat mater Domini mei ad me?* & : *ecce ut facta est vox salutationis tua, exultavit infans:* denique: *beata qua credidisti.* At Maria tantas laudes, seque ipsam supergressa, transfert omnia ad Dominum. *Et exultavit spiritus meus* ... Quid sit exultatio spiritûs in Deo, nemo dignè dixerit, nisi qui expertus sit; nemo autem sic expertus est, ut beata Maria. Ejus ergo exultatio omnem dicendi facultatem excedit: conjecturam autem facimus, ex eo quòd Christo plena, potiebatur eo, quem oleo lætitiæ sanctæque exultationis, præ omnibus consortibus suis, à Deo unctum esse sacer vates cecinit. Ps. XLIV. 8. *In Deo salutari meo:* quod est, in Deo Jesu meo: in Deo dante omnibus Jesum illum, qui singulari dilectione sit meus, idemque & filius & Deus, sed Deus Jesus sive salvans, quo nihil cuiquam carius, nihil suavius matri. *Anima* ... *spiritus* ... Animam intelligimus, id omne quo vivimus: spiritum autem, summum illud ac præcipuum in animâ, quo Deo sociamur, eumque inhabitantem, insidentem, præsidentem complectimur. Quo loco Amb. *Sit in singulis Maria anima, ut magnificet Dominum: sit in singulis spiritus Mariæ, ut exultet in Deo: nam etsi secundùm carnem una mater est Christi: secundùm fidem tamen omnium fructus est Christus. Omnis enim anima concipit Dei verbum, si tamen immaculata & immunis à vitiis, intemerato castimoniam pudore custodiat.*

48. *Respexit humilitatem:* vilitatem: *Ancillæ suæ:* quâ voce mater facta est, statim enim atque dixit: *Ecce ancilla Domini*, impletum est mysterium, supersusúsque Spiritus matrem fecit, quæ se ancillam fatebatur: quare ancillæ nomine delectata, eam iterat vocem. *Beatam me dicent* ... Hinc tot Hymni, tot præconia, quibus eam assiduè beatificamus, nec laudandi finis. *Omnes generationes.* Hic Mariam prophetare Patrum concentus tradit; ecce enim prophetat generationem justorum ad finem usque sæculi duraturam; Christumque in æternum regnaturum, à cujus laudibus suas sejungi non posse.

49. *Quia fecit mihi magna* ... Incomprehensibilis enim incomprehensibiliter operabatur in Matre. Amb. ℣. 44. vide autem verborum simplicitatem pariter ac majestatem. *Qui potens est:* ὁ δυνατὸς ille potens, unus potens. *Fecit mihi magna:* quæ sola magna sint, soloque Deo omnipotente digna, Virginem parere, ancillam esse Matrem, quæque omnium laudum summa sit, tam arcto, tam beato, tam unico nexu cum Christo esse conjunctam. Hæc igitur verè magna & cætera his consentanea fecit mihi ille potens, cui hoc unum est, quod rependam, nempe ut dicam ex imo pectore: *& sanctum nomen ejus;* quod nos pro modulo nostro quotidie dicimus, beatis illis vocibus; *sanctificetur nomen tuum;* sed libet quoque id cum beatâ Mariâ dicere, quâ nulla dignius ac præstantius dixit.

50. Et misericordia ejus à progenie in progenies timentibus eum.

51. Fecit potentiam in brachio suo : dispersit superbos mente cordis sui.

52. Deposuit potentes de sede, & exaltavit humiles.

53. Esurientes implevit bonis, & divites dimisit inanes.

54. Suscepit Israël puerum suum, recordatus misericordiæ suæ.

55. Sicut locutus est ad patres nostros, Abraham, & semini ejus in secula.

50. *Et misericordia :* hanc subjungit omnipotentiæ, quæ gratia est Novi Testamenti, ut Deus se magnum atque omnipotentem, non minis ut anteà ac terroribus, sed beneficentiâ & clementiâ præstet, aptatis quoque in eum finem omnibus Christi miraculis : *Pertransiit* enim *benefaciendo & sanando omnes oppressos :* teste Petro, Act. x. 38.

51. *Fecit potentiam...* vim exeruit : κράτος : de quo nempe dixerat : *fecit mihi magna, qui potens est.* Nunc autem non tantùm mihi, sed orbi universo, ac potissimùm omnibus per orbem universum piis bonisque, eò quòd exaltavit humiles : ut ℣. seq. habetur : dispersit : ut fumum, ut pulverem, quem projicit ventus : *superbos mente*, seu cogitatione, *διανοίᾳ cordis sui : αὐτῶν* eorum. Superba cogitantes, infixâ penitùs animis superbiâ.

52. *Exaltavit humiles :* sibi nullos; cæteris ferè despicabiles : quæ item gratia est Novi Testamenti, per Christum humilem ac pauperem : non enim multi sapientes in Christo, non multi potentes, non multi nobiles : sed *ignobilia & contemtibilia elegit Deus, & ea quæ non sunt, ut ea quæ sunt, destrueret.* I. Cor. I. 26, 27, 28. Cujus rei fons est, quòd Deus respexerit Mariæ humilitatem, ut ab eâ inciperet illud : *exaltavit humiles.* His autem similia notavimus in beatæ Annæ cantico, quibus eam prælusisse gratiæ Novi Testamenti ibidem memoravimus.

53. *Esurientes...* rerum omnium egenos : item esurientes sitientesque justitiam, eamque non à se, sed à Domino summæ gratiæ loco expectantes : hos Dominus *implevit* veris æternisque *bonis.*

54. *Misericordiæ suæ :* quæ una spes supererat, abundante peccato.

55. *Ad patres nostros.* Hîc commemorat impleta jam prisca promissa, ut & promissis Christi sua constet fides. *Abraham & semini ejus :* vero semini : nec tantùm secundùm carnem, verùm etiam iis, *qui sectantur vestigia fidei, quæ est in præputio patris nostri Abrahæ.* Rom. IV. 12. Quod semen nos sumus. Hæc Maria quantâ simplicitate, tantâ sublimitate ac majestate dicit. Cæterùm admirare quisquis es, Christiane, ut quæ tanta, tam sublimia hîc profert, alibi penitùs conticescat; non Pastoribus, non Magis, non Simeoni & aliis respondeat quidquam; sed quæ gererentur tacita in corde suo conferat, velut admirabunda, & ignara mysterii. Luc. II. 19, 33, 51. quamvis & ab Angelo primùm, & sibi conscia virginitatis suæ, experimento quoque tanta didicisset : quo loco me etiam conticescere juvat, ac Mariæ virtutes silentio potiùs quàm voce prosequi, rerum magnitudine victum.

CANTICUM ZACHARIÆ,

Nato Joanne Baptistâ, Zacharias parens, primùm dictis Angeli incredulus, atque ex incredulitate mutus: posteaquam ex fide & obedientiâ scripsit: Joannes est nomen ejus. *Luc. I. 63.* Continuò resoluta est lingua ejus, & apertum est os ejus: & impletus est Spiritu sancto, & prophetavit, dicens: *Ibid. 64. 67.*

LUCÆ CAPITE I. ℣. 68.

68. BEnedictus Dominus Deus Israël, quia visitavit, & fecit redemtionem plebis suæ.

69. Et erexit cornu salutis nobis in domo David pueri sui.

70. Sicut locutus est per os Sanctorum, qui à seculo sunt, prophetarum ejus.

71. Salutem ex inimicis nostris, & de manu omnium qui oderunt nos.

72. Ad faciendam misericordiam cum patribus nostris, & memorari testamenti sui sancti.

68. *Benedictus* . . . Hæc per exclamationem; diù enim repressam vocem, statim in gratiarum actiones erumpere oportebat.

69. *Cornu salutis:* robur, fiduciam salutis consequendæ, dato salvatore Christo. *In domo David:* cui Deus domum se facturum promiserat. II. Reg. VII. 11. firmato in eâ regno usque in sempiternum: quod in Christo impletum, jam Gabriel prædixerat: *Dabit illi Dominus Deus sedem David patris ejus*, &c. Luc. I. 32, 33.

70. *Prophetarum ejus.* Prophetas commemorat post Davidem eorum ducem, quippe qui ei accinunt, ejusque regnum in Christo sempiternum futurum prædicant.

72. 73. *Cum patribus nostris . . . testamenti sui . . . ad Abraham patrem nostrum* . . . A Davide ac Prophetis ad Patriarchas, atque ad originalia promissa, & ad caput gentis Abrahamum transgreditur. *Misericordiam cum patribus nostris:* effusâ gratiâ in liberos: ipsis quoque in sinu Abrahæ Christi præsentiâ recreatis, & cum eo in cœlos eductis. *Testamenti sui sancti:* fœderis, latiùs sumto testamenti nomine, pro eo omni instrumento quo mentem testamur; quod Latinis non insuetum: testamenti etiam propriè, quod Novum testamentum intercedente testatoris morte sanciri oporteret: unde nec primùm quidem sine victimarum sanguine dedicatum fuerit: Heb. IX. 16, 18. Gr. διαθήκης, quod utrumque & fœdus & testamentum sonat. *Sancti* autem; quod de sanctis repromissionibus conscriptum, sanctè etiam custoditum, ac tandem per sanctitatis auctorem Christum, impletum est; ut infrà latiùs ℣. 75. exponitur *jusjurandum:* doctè, ut Sacerdotem decebat, observat promissa Dei jurejurando firmata, ex ipsâ naturâ fœderis: unde Dominus ad Abraham: *per memetipsum juravi.* Gen. XXII. 16.

73. Jusjurandum, quod juravit ad Abraham patrem nostrum, daturum se nobis.

74. Ut sine timore, de manu inimicorum nostrorum liberati, serviamus illi.

75. In sanctitate, & justitiâ coram ipso, omnibus diebus nostris.

76. Et tu, Puer, propheta Altissimi vocaberis : præibis enim ante faciem Domini, parare vias ejus :

77. Ad dandam scientiam salutis plebi ejus : in remissionem peccatorum eorum.

78. Per viscera misericordiæ Dei nostri : in quibus visitavit nos, Oriens ex alto.

74. *De manu inimicorum :* ut suprà dixerat: *salutem ex inimicis*, ℣. 71. Intelligendi autem potissimùm invisibiles illi inimici, diabolus & angeli ejus, ipsumque peccatum quo eis in servitutem addicti eramus : quâ de re ℣. 77. Quanquam nec dubitem, nisi Judæi Christum abjecissent, id futurum fuisse, ut ab hostibus quoque visibilibus tuti Domino deservirent.

75. *In sanctitate & justitiâ.* Prudens Lector, attende, quid daturus esset Dominus : ℣. 73. nempe ut ab inimicis tuti, justitiam sanctitatemque colerent ; quæ gratia per Christum ut promissa, ita data est, effuso in electos Spiritu sanctitatis, quo *nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum.* Tit. II. 14. atque ibid. III. 4, 5, 6, 7. *Coram ipso :* his verbis veram denotat justitiam, non fucatam ; quemadmodum scriptum est : *Erant autem justi ambo ante Deum, incedentes in omnibus mandatis, & justificationibus Domini sine querelâ.* Luc. I. 6. Hæc vera justitia, quam Deus, & se daturum promiserat, & probat à se datam : potest etiam referri *coram ipso*, ad illud, *serviamus :* ut ideò sanctè castéque agamus, quod assiduè cogitemus in ejus conspectu esse nos & omnia nostra ; quod ipsum vel maximè Dei donum est, quale promiserat daturum se nobis.

76. *Et tu, Puer.* Quod & figuratè ad infantulum dici potuit, etiamsi non audiret, & propriè ex Amb. quòd non absurdum sit intellexisse jam editum, quod utero matris clausus persenserat. *Propheta :* imò plusquam propheta, teste Christo. Matt. XI. 9. *Præibis enim ante faciem . . .* Duo indicat insignia vaticinia de præcursoris officio, Malachiæ & Isaiæ. Et Malachiæ quidem : *Ecce ego mitto Angelum meum, & præparabit viam ante faciem meam.* Mal. III. 1. & iterùm : *Ecce ego mittam vobis Eliam Prophetam.* Ibid. IV. 5, 6. quæ vaticinia de Joanne Baptistâ, & Angelus, & ipse Christus interpretantur. Luc. I. 17. Matt. XI. 14. *Parare vias ejus.* En alterum vaticinium. Isaiæ XL. 3. *vox clamantis in deserto : parate viam Domini :* omnibus Evangelistis, ipsoque Joanne Baptistâ de eodem Joanne interpretantibus. Vide autem quàm disertè Christum, quem Joannes præire jubebatur, & Dominum & Altissimum, adeoque & verè Deum Zacharias appellet.

77. *Scientiam salutis :* scientiam Christi servatoris : de quâ scriptum est : *in scientiâ suâ justificabit ipse justus* (Christus) *servus meus multos.* Is. LIII. 11. *In remissionem peccatorum.* Cui Joannes Baptista initiare cœpit populum, dato Baptismo pœnitentiæ in remissionem peccatorum, dicens in eum qui venturus esset post ipsum, ut crederent, hoc est, in Jesum. Marc. I. 4. Act. XIX. 4.

78. *Visitavit nos, Oriens :* Christus ipse de quo scriptum est : *orietur vobis timentibus nomen meum sol justitiæ.* Mal. IV. 2. unde Christus propheticè Oriens appellatur : *adducam servum meum Orientem.* Zach. III. 8. atque iterùm : *Ecce vir, Oriens nomen ejus, & subter eum orietur, & ædificabit templum sanctum Domino.* Ibid. VI. 11. quod quidem Zorobabeli competit, sed ut figuræ Christi : quemadmodum Zorobabel inter captivitatis Babylonicæ tenebras, in spem recuperandæ libertatis, instaurandique Templi, ita Chri-

79. Illuminare his, qui in tenebris, & in umbrâ mortis sedent : ad dirigendos pedes nostros in viam pacis.

ftus humano generi veræ libertatis auctor, verique Templi fundator illuxerit. *Ex alto :* quo immensum à Zorobabele distat. Non enim Zorobabel, sed Christus solus desursùm est, de cœlo est, de paterno sinu terris oritur, atque adeò super omnes est. Joan. I. 18. III. 31. Vide autem in quot & quanta testimonia prophetarum doctissimus Sacerdos paucissimis versiculis colligit.

79. *Qui in tenebris & in umbrâ mortis ...* & hoc ex Isaiâ IX. 2. *Populus, qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam : habitantibus in regione umbræ mortis, lux orta est eis :* Quod de Christo Matthæus quoque intelligit. IV. 16.

CANTICUM SIMEONIS.

Nihil videat qui Christum vidit ; nihil optet in seculo, qui Christum amplexus est, lætusque abeat ad patres. Hæc vovet sanctus senex, accepto Christo in ulnas : Luc. II. 28. *nec nisi multa gratulatus, multaque vaticinatus, dimittit è manibus.*

LUCÆ CAPITE II. à ℣. 29.

29. NUnc dimittis servum tuum, Domine, secundùm verbum tuum in pace :
30. Quia viderunt oculi mei salutare tuum,
31. Quod parasti, ante faciem omnium populorum ;

29. *Nunc dimittis.* Nunc dimittes. Gr. vel ut legit Amb. hic : nunc dimitte ; tempus est ut dimittas. Idem Ambrosius, *nunc dimittis :* quasi necessitate quâdam teneretur in hâc vitâ, non voluntate : de bono mortis. 2. *Dimittis :* tanquam è carcere, tanquam è vinculis : ibid. Vide autem viro justo quàm sit vita insuavis ; quippe quæ miseriis, erroribus, vitiis sit obnoxia. Itaque sanctus senex novi Testamenti spiritu plenus, nedum optet multos dies in vetere testamento toties repromissos, ægram senectutem Christi videndi spe vix sustentabat ; quo impleto, quasi omni vitæ officio functus, dimitti & expediri petit. *Secundùm verbum tuum : Responsum enim acceperas à Spiritu Sancto, non visurum se mortem, nisi priùs videret Christum Domini.* Luc. II. 26.

30. *Quia viderunt oculi mei... Beati enim oculi, qui vident quæ vos videtis! amen quippe dico vobis : Multi prophetæ, & justi, & reges cupierunt videre quæ videtis ; & non viderunt.* Matt. XIII. 16. Luc. X. 23. *Salutare tuum.* Hæc igitur docent viro bono Christum ac salutem adepto, statim optandum esse vitæ exitum, & quidem potiùs quàm ipsi Simeoni, cùm statim post mortem Christo potiri detur. Quod sanè sancto seni, nondum propalatâ sanctorum viâ, contingere non poterat : Heb. IX. 8. XI. 40. & tamen mortem optat, quia viso Christo non erat in terris, quod videret ampliùs.

31. *Omnium populorum :* non tantùm Judæorum, verùm etiam Gentilium, quod sequentia docent.

VETERIS ET NOVI TESTAM. CANTICA.

32. Lumen ad revelationem Gentium, & gloriam plebis tuæ Israël

32. *Lumen ad revelationem Gentium;* ad revelandam Gentibus veritatem, quemadmodum Isaïas scripserat: *ambulabunt Gentes in lumine tuo.* LX. 3. & alibi passim apud Prophetas: cui rei præluserant Magi, ex Oriente, stellâ duce, acciti. Vide autem his tribus Canticis, ut Christi gloria magis magisque illustretur. Maria enim & Zacharias de Israële tantùm: hic autem non modò Israëlis gloriam, verùm etiam conversionem universæ gentilitatis præcinit.

Nunc tribus Canticis expositis cogitare libet, quàm aptè omnia, Christo adveniente, gesta sint. Decebat enim, ut quo pietatis sensu excipiendus esset, plebs Christiana doceretur; primùm à Mariâ matre, cui accinunt sanctæ mulieres Elisabetha & Anna prophetissa; tum à Sacerdote, qualis erat Zacharias Præcursoris pater: Denique à Simeone sene, viro è plebe, ut videtur; quanquam alii alia conjiciunt; sed si quid esset aliud, Evangelistam non taciturum putamus. Jam Pastores, Magosque, Gentium primitias, commemorare nihil attinet, atque hos donis onustos, quo etiam divites ad Christum venturi præfigurarentur. Nec defuit infans Joannes-Baptista, qui in matris utero ad Christi præsentiam Mariæque vocem exiliret; ut omnis ætas, sexusque, gens omnis, omnis ordo in Christi laudes accenderetur: atque hic finis esto.

FINIS CANTICORUM.

LIBRI
SALOMONIS.

PROVERBIA,

ECCLESIASTĖS,

CANTICUM CANTICORUM,

SAPIENTIA,

ECCLESIASTICUS,

Cum Notis.

PRÆFATIO

PRÆFATIO
IN PROVERBIA SALOMONIS.

I. Proverbiorum sive sententiarum origo, ratio, institutum : cur dicantur Parabolæ, sive similitudines.

PRisci homines solebant moralem disciplinam tradere brevibus absolutisque sententiis, quæ animis infixæ, ac per omnium ora vulgatæ, Proverbia vocarentur. Quæ cùm passim ac nullo auctore ferrentur, non defuêre posteà qui, deditâ operâ, talia dictata conscriberent; hinc illæ apud Græcos γνῶμαι, sive sententiæ, prodierunt; quo in genere apud illos princeps Phocylides; apud nostros Syrus, atque alii claruere. Sed profectò verum istud est, optima quæque instituta ab antiquâ & piâ Hebræorum gente manasse, omnibusque sententiarum scriptoribus præisse Salomonem, cujus sententiæ, cùm maximè comparationibus constent, ideò hebraïcè, *misle*, sive parabolæ ac similitudines appellantur.

II. Proverbiorum sive sententiarum tradendarum methodus, juvandæ memoriæ apta.

Cur autem illis sententiarum auctoribus, ipsique Salomoni utilius visum sit, brevia quæ diximus decreta figere, quàm de morum disciplinâ, ordine quodam, ac longâ oratione disserere, ea statim causa occurrit, quòd memoriam adjuvare vellent. Quo sanè adjumento maximè indigebat puerilis ætas imbecilli judicio, firmâ promtâque memoriâ. Quæ cùm sententias ore priùs quàm mente recoleret, accedente rationis luce, patrum sapientiâ atque experientiâ fruebatur, tenerisque pectoribus incoctam inolitamque vivendi regulam altè retinebat. Quo etiam factum est, ut Sententiæ seu Proverbia Salomonis sæpè dirigerentur ad pueros, ac matris etiam nomine commendarentur, ut piâ sanctâque & blandâ auctoritate ab ipsis etiam incunabulis repetita tenaciùs inhærerent.

Nec minùs erat utilis maturiori ætati, illa sententiarum nullo ferè nexu concisa & absoluta brevitas. Neque enim necesse erat, multa perlegendo longo se labore conficere, quòd infirmis animis sæpè sit oneri ac tædio, sæpè etiam incommodo, aliis laboribus pro hujus vitæ conditione nimis urgentibus. Sententias autem brevi versiculo comprehensas, quovis dato spatio facilè arripias; unamque aut alteram, velut aliquot decerptos ex ornatissimo horto flosculos, seligas. Licebit uno ictu oculi in unaquâque sententiâ explendescentem haurire veritatis lucem, & quocumque perrexeris, parabilem circumferre sapientiam, hâc alere mentem, hunc viæ ducem, hoc ingentibus curis habere solatium.

III. Sententiæ urgent sicut stimuli, atque ideò versibus comprehensæ.

Neque tam congruum videbatur definiundo, dividundo, argumentando jejunam & exsuccam Philosophiam tradere, vivendique regulam ad certam quamdam methodum revocare, quàm adhibere stimulos, brevibusque & aculeatis sententiis, crebris velut ictibus, incitare; quod etiam Apostoli frequentârunt, uti videre est, *Rom.* XII. 1. *Thess.* V. & alibi passim. Sic enim præcepta morum instimulandis animis varia congeruntur. Utile Salomoni visum ipsâ varietate oblectari lectorem, diversisque imaginibus decreta sapientiæ iterari inculcarique, ne ad usum facilem comparata, ratiocinationum ac verborum circuitu frigescerent; quò

etiam spectabat ipse Salomon, dicens: (Eccles. XII. 11.) *Verba sapientium sicut stimuli, & quasi clavi in altum defixi*: quibus verbis doceremur, & quàm acriter impellerent, & quàm altè hærerent, nec se avelli finerent.

Hujus rei gratiâ, quod non modò Hebræorum magistri, verùm etiam S. Hieronymus Præfatione ad Isaiam docuit, versibus alligatæ Salomonis sententiæ prodierunt; quod etiam extranei sententiarum auctores imitati sunt; eò quòd id genus scriptionis, & acriores stimulos adhibere, & memoriæ firmiùs insigi soleat.

IV. Proverbiorum ac Parabolarum, sive sententiarum Auctores, earumque collectiones variæ.

Tanta autem pio Regi sententiarum cura inerat, *ut locutus sit parabolas* ad usque *tria millia*, III. *Reg.* IV. 32. quarum selectissimas in hunc librum ipse composuit; alias per vulgi ora dispersas, sub pio Rege Ezechiâ, *viri ejus*, hoc est, viri eruditi ab ipso præpositi, collegerunt: *Prov.* XXV. 1. Capite verò XXX. memorantur alii sententiarum Auctores, quas quidem, ut ab ipso Salomone mutuatas, certè eodem spiritu scriptas Salomonicis addiderunt. Aliæ denique ipsius Salomonis, sub Lamuelis nomine, ad calcem libri appositæ, quas inter, egregia illa mulieris fortis commendatio reperitur, totaque ista collectio, ut par erat, Salomonis titulo celebratur.

Multas autem sententiarum collectiones factas indicare videntur multa iisdem verbis repetita, variantesque interdum ejusdem sententiæ lectiones, quæ lectori obvia admonere tantùm, non etiam singillatim commemorare oportet. Quò etiam pertinere videtur illa Parabolarum in Hebræo & LXX. haud uno loco discrepans series, quòd dissolutæ sententiæ, neque uno tempore aut auctore collectæ, non eodem semper ordine ferebantur.

V. Universa morum disciplina his tradita Proverbiis; œconomica, politica, monastica, sive quæ ad privatam vitam pertinent.

Has ergò sententias à tanto auctore, Spiritu sancto dictante, conscriptas, tantoque studio à viris eruditissimis conquisitas, si perdidicerimus, nihil erit quod ad moralem Philosophiam desideremus. Et œconomica quidem multa reperiemus, quale illud: *Præpara foris opus tuum, & diligenter exerce agrum tuum; ut posteà ædifices domum tuam.* Prov. XXIV. 27. tum illud: ne usuris pecunias coacerves: sed labore, parsimoniâ, agroque colendo & alendis gregibus, XXVII. 25. & *seq.* XXVIII. 8. 19. Quem ad locum pertinet tota illa mulieris fortis institutio, multaque in hunc modum de bonâ piâque uxore conquirendâ, de liberis, de servis in officio continendis, de non fidejubendo temerè, de diligentiâ regendæ familiæ, servandisque & colendis paternis possessionibus adhibendâ, ipsâque re amplificandâ per beneficentiam amoto sordido quæstu, aliisque seduli patrisfamilias muniis. Politica verò, hoc est, ea quibus regum, regnorumque robur, dignitas, felicitas, publicorumque consiliorum ratio commendatur, tanta sunt, tam illustria, ut regem maximum atque optimum, eumdemque sapientissimum, & regnandi artium peritissimum sapiant. Caput illud: *Misericordia & veritas custodiunt regem.* XX. 28. grande & nobile satellitium: tum illud: *Firmabitur justitiâ thronus ejus*, XXV. 5. En stabile fundamentum: & illud, *In multitudine populi dignitas regis*, XIV. 28. & illud: *Justitia elevat gentem*: ibid. 34. & *Rex justus erigit terram*: illud denique, quo tota penè tenendi gubernaculi cautio continetur: *Princeps qui libenter audit verba mendacii, omnes ministros habet impios*: iniquos: infidos, reipublicæ hostes, XXIX. 4. 12. Hæc ad experimentum sufficiant. Quæ autem ad privatam vitam, quam vocant monasti-

cen, pertinent, eorum copiam, varietatem, plenamque & ad intima virtutum, vitiorumque arcana penetranda, sapientiam verbis assequi non possumus. Ponamus exempli loco desidiam; en ejus indoles, *Vult & non vult piger*, XIII. 4. jacentem, somnolentum, neque quidquam sedulò cogitantem vides. Vis hujus vitii incommoda? *Desideria occidunt pigrum*: neque enim huic unquam firma & certa voluntas, sed vani conatus, velut in somniis: totâ die concupiscit & desiderat; unde infirmus ac torpens animus, pravis cupiditatibus in mortem ipsam rapitur, XXI. 25. 26. Vis vana suffugia omnia metuentis, atque ideò ad facillima quæque cunctantis? dicit piger: *Leo est foris*: in plateis sicarii, XXII. 13. Vis denique incitamenta & remedia veterni? *Vade ad formicam, ô piger... usquequò piger dormies? quandò consurges è somno?* en egestas ad fores. VI. 6. 9. 10. & illud: *Consurgit diluculò qui quærit bona*, XI. 27. aliaque in hunc morem, quibus hæc animæ pestis eliditur. Quid aliud vitium æquè totam vitam inficiens, morumque emendationi inimicissimum, sibi placere? en ipsa res: *Non recipit stultus verba prudentiæ*, neque quidquam, *nisi ea dixeris quæ versantur in corde ejus*, XVIII. 2. tum hujus rei turpitudo ex virtute oppositâ: *Via stulti recta in oculis ejus: qui autem sapiens est, audit consilia*, XII. 15. hinc admonitio tam gravis quàm brevis: *Ne sis sapiens apud temetipsum*, III. 7. &c. Tum ubique inculcata correptionis atque increpationis utilitas: ab adulatione verò laquei, pestis, hinc ficta oscula, illinc salubre & expetendum vulnus, XXVII. 5. 6. XXIX. 5. excitique amici, ut præsente offensâ, veram sibi in futurum gratiam parent. *Qui corripit hominem*, inquit, *gratiam posteà inveniet apud eum magis, quàm ille qui per linguæ blandimenta decipit.* XXVIII. 23. Quid deinde supererat; nisi ut ille sibi placens, atque adulatoribus deditus, moneretur ne malo suo doctus, serò saperet, frustraque inclamaret illud: *Cur detestatus sum disciplinam, & increpationibus non acquievit cor meum?* v. 12. quo nihil est efficacius, ut suî amore perditus à pessimo mentis errore revocetur.

PRÆFATIO IN PROV. SALOMON.

VI. Docendi ratio per similitudines; per opposita; sententiarum brevitas; elegantia; vis.

Docendi autem ratio ea est, ut ad vivum pingat, & coràm oculis ponat rerum imagines: en piger iterùm, complicitis brachiis, manu sub ascellâ, quam vel ori admovere pigeat: ut cibos è cœlo velut expectare videatur, XIX. 24. XXVI. 15. aliæ ejusmodi imagines, uno verbo; aliæ paulò fusiores; qualis inverecunda mulier cum suis sagittis, retibus, venenatisque blanditiis, passim; ubi etiam videre est cæcum juvenem, bovis aut agni lascivientis instar, ductum ad victimam, ad vincula, nescientem; VII. 21. 22. 23. en vini in vitro splendentis colorem vividum, ingredientis blanditias, ingressi diffusa venena, excitas libidines, mentem ab arce dejectam, dimissum clavum à manibus, edormitâque crapulâ rursùs ad compotores & vina properatum, XXIII. 31. Illud egregium, contrariorum imagines plerumque ex adverso oppositas, ut in conspectu mutuo clariùs innotescant; qualis est sapiens composito vultu: *In facie prudentis lucet sapientia*: ac statim; *Oculi stultorum in finibus terræ*, vagi, instabiles, in diversa distracti, XVII. 24. Præclarum etiam illud, *Totum spiritum suum profert stultus*: fanda infandaque effutit: *Sapiens differt & reservat in posterum*, neque ejus pectus facilè exhautias, XXIX. 11. Neque illud conticescam. *Sapientia callidi*, sive prudentis, *est intelligere viam suam*: *imprudentia stultorum errans*, XIV. 8. unde illud consequi-

PRÆFATIO IN PROV. SALOMON.

tur, ibid. 16. *Sapiens timet, & declinat à malo : stultus transilit & confidit.* Mitto brevitatem, quam nulla interpretatio repræsentare possit; mitto similitudines, easque concitas, queis totus liber scatet; hùc accedit elegantia summâ cum gravitate conjuncta, ut in illo: *Lingua mollis confringit duritiem*: id est, responsa mitia quamvis exasperatos animos : xxv. 15. Affectus præsto sunt : en sapientiam omnes invitantem, omnibus obviam, & ab ipso paterno sinu ad nos descendentem, cui oblectamentum & lusus, orbis terrarum ornatus : deliciæ : genus humanum ; unicum, ut ita dicam, studium, bonis omnibus cumulare amatores, viii. tu quoque responde amanti : *Dic sapientiæ : soror mea es, & prudentiam voca amicam tuam*, vii. 4. Nec deest vehementia : *Cui væ? cujus patri væ? cui rixæ? cui foveæ? cui sine causâ vulnera? cui suffusio*, seu rubor *oculorum? nonne his qui commorantur in vino, & student calicibus epotandis?* xxiii. 29. sed illud copiosius: istud uno verbo quàm vehemens! *Statue cultrum in gutture tuo:* xxiii. 2. & istud : *Ne attingas parvulorum terminos, & agros pupillorum ne introëas : propinquus enim illorum fortis est*: Deus scilicet, xxiii. 10. 11. Denique multæ sententiæ suâ se simplicitate, suo veluti candore commendant, ut ipsa per se veritas valeat.

VII. Quo Salomon cæteris sententiarum auctoribus præstet.

His igitur evincimus, ut noster Salomon non modò divinâ auctoritate, verùm etiam acumine, copiâ, gravitate, cæteris in seculo sententiarum auctoribus facilè antecellat. Cùm præsertim etiam illud accedat, quòd est omnium optimum, ut veram sapientiam, cultum scilicet, ac timorem Dei, veramque pietatem, & fundamenti loco ponat, & ubique commendet, quam alii sapientes nec fando noverint, aut primoribus tantùm, ut aiunt, labiis deguftaverint. Summa autem pietatis est, Dei mandata noctu diuque meditari : quod ipse legislator Moses inculcat his verbis : *Eruntque verba hæc, quæ ego præcipio tibi hodie, in corde tuo; & narrabis ea filiis tuis : & meditaberis in eis sedens in domo tuâ, & ambulans in itinere, dormiens atque consurgens, & ligabis ea quasi signum in manu tuâ, eruntque & movebuntur inter oculos tuos : scribesque ea in limine & ostiis domûs tuæ*, Deut. vi. 6. quò spectabat Salomon noster, cùm diceret : *Liga ea in corde tuo jugiter, & circumda gutturi tuo : cùm ambulaveris, gradiantur tecum : cùm dormieris, custodiant te : & evigilans loquere cum eis*: quo quid utilius aut suavius? additque : *quia mandatum lucerna est, & lex lux; & via vitæ, increpatio disciplinæ*, Prov. vi. 21. 22. & seq. Quo ex loco, aliisque similibus ad Moysen perspicuè alludentibus, ab eoque deductis, grave existit argumentum adversùs eos qui per summam imperitiam aut inverecundiam, Mosaïcorum voluminum antiquitati detrahunt, quorum audacibus scriptis duos antiquissimos & maximos Israëlitarum reges ex adverso opponimus, Davidem, de lege ac Moyse memorantem, quæ universa plebs caneret, Salomonem etiam scribentem sententias quæ omnium manibus tererentur : nihil ut Mose, ejusque scriptis, notius ac celebratius esse potuerit.

Hæc igitur nostri Salomonis vera sapientia est, ut Dei lege præceptisque nitatur; quo fit etiam illud, ut à Deo parente optimo non modò doceri, verùm etiam castigari æquo animo feras : *Quem enim diligit Dominus, corripit, & quasi pater in filio complacet sibi*, iii. 12. cujus rei fons est, quòd omnia bona, malave, hoc est, res prosperæ & adversæ, Deo auctore proveniunt,

dicente Salomone : *Sortes mittuntur in sinum, sed à Domino temperantur*, XVI. 33. ut profectò res humanæ, quantâcumque obscuritate versentur, misceantur, in finem à Domino præstitutum exeant : verumque illud sit : *Cor hominis disponit viam suam, sed Domini est dirigere gressus ejus*, ibid. 9. quin etiam cor ipsum in manu Domini, XXI. 1. unaque est ratio expediendæ salutis, si Deo nos nostraque omnia permittamus. Quæ & alia id genus, sapientissimus Salomon tantâ auctoritate, veritate, profunditate exequitur, ut in illius parabolis facilè agnoscas illius spiritûs magisterium, *quia omnia scrutatur, etiam profunda Dei*, I. Cor. 11. 10.

PRÆFATIO IN PROV. SALOMON.

VIII. De promissis ac minis temporalia sperantibus.

Interim meminisse nos oportet, pro veteris testamenti ratione, hîc ubique adhiberi promissiones, minasque temporales, cæterùm spiritualis homo, hoc est, Christianus, à terrenis divitiis ad cœlestis regni opes se eriget, cùm & ipse Salomon divitiarum vanitatem vel hoc uno verbulo tam perspicuè retegat : *Quid* enim *prodest stulto habere divitias, cùm sapientiam emere non possit?* XVII. 16. cui suppar illud : *Melius est pauper qui ambulat in simplicitate suâ, quàm dives insipiens*; XIX. 1. & illud ; *Est quasi dives, cùm nihil habeat, & est quasi pauper, cùm multis in divitiis sit*. XIII. 7.

IX. De versione quæ LXX. interpretum dicitur; deque vetere Vulgatâ Latinâ; ac novâ per S. Hieronymum.

Superest ut dicamus aliquid de antiquis versionibus. Antiquissima autem est quæ LXX. dicitur. Ea, quàm longè ab Hebræo deflectat, omnes eruditi norunt, cujus rei causas singulas inquirere immensi esset operis, & à nostro instituto penitùs alieni. Sufficiat nobis ex LXX. proferre, quæ veræ interpretationi constituendæ lucem afferant. Causas autem generales easdem afferimus, quas in psalmorum Præfatione fusiùs memoratas, in lectoris gratiam contrahere hîc liber; prima est, antiquissimæ linguæ & pridem obsoletæ ingenium, atque indoles brevitatis amans, atque, ut ita dicam, alieni cujusvis sermoni præsertim laxioris ac fusioris impatiens, qualem linguæ nostræ postulant; tum ejusdem linguæ non satis perspecta concinnitas, atque proprietas, verborumque & phraseôn ac particularum virtus; quo mirum in modum interpretes variant; posteà variantes jam inde ab antiquo, atque ab ipso, ut ita dicam, initio lectiones, librariorum nonnunquam dormitantium errore aut incuriâ; sæpe etiam mutatione levissimorum apicum in simillimis litteris; postremò quod LXX. interpretes obscura, ambigua, suspensa supplent, in his quidem libris maximè, sæpe etiam commentatoris magìs quàm interpretis funguntur officio; quod interdum, sed parciùs & temperatiùs Vulgatæ nostræ contigit, ut suis locis indicamus. Quidni autem suspicemur, siquidem id verum est quod doctiores putant, LXX. illos eruditos senes ad Ptolemæum missos, solius Pentateuchi versionem edidisse; alios interpretes, non omnes æquè eruditos, interdum ab Hebraici sermonis virtute deficere potuisse? utcumque est, certum illud, nihil occurrere noxiæ diversitatis. Imò verò in Proverbiis harum varietatum hunc fructum capimus, quòd multas, easque egregias, atque analogiæ fidei congruentes habeamus sententias, quibus scripturæ ubertas maximè commendetur, nullo ipsius summæ damno, ut alibi monuimus. (*Diss. in Ps. cap.* IV.)

Septuaginta versionem ipsa primùm commendat antiquitas, quòd diutissimè, ante Christum natum, per omnes ferè synagogas obtinuit; quòd ab Apostolis frequentata, pleriſque etiam Proverbiorum locis inde mutua-

PRÆFATIO IN PROV. SALOMON.

tis, ut suo loco notabimus; quòd ab Ecclesiâ orientali perpetuo usu retenta; à Latinâ quoque tamdiu, donec tot licet fulta præsidiis, egregiâ S. Hieronymi operâ Hebraïcæ veritati cessit. Et quidem veterem illam Latinam versionem ex LXX. deductam rivulis, innumerabiles Patrum Latinorum loci repræsentant, maximè S. Ambrosii, ac præsertim in Officiorum libris, apud quem etiam ejusdem versionis integra capita, libro de Salomone, reperimus. A sancto Hieronymo aliam ex Hebræo institutam versionem, vel ille, quem huic libro præfiximus, prologus doceat: ex quâ versione Vulgatam nostram ferè constare non est dubium. Hanc autem versionem non modò subsecutæ Ecclesiæ ac Synodi Tridentinæ, verùm etiam jam indè ab initio, sancti Augustini, inde specula sua compingentis, commendat auctoritas. Cur autem Hieronymus nonnunquam ab Hebræo differat, in Ecclesiaste commodior erit dicendi locus: resque omnis patebit clariùs, edito, quem eruditi piique Benedictini apparant, Hieronymi canone.

X. Notarum nostrarum excusatur in plerisque brevitas; in quibusdam prolixitas.

De notarum nostrarum ratione dicere superfluum videretur, nisi quidam amicorum nonnihil ab earum brevitate metuerent tardioribus ingeniis, ne dicam indiligentioribus, si tales futuræ essent, quales in Psalmos fuerunt. Nos autem, quantùm assequi datum est, concisâ perspicuitate contenti, ita lectorem adjuvandum suscipimus in obscurioribus sive profundioribus locis, ut ipse ex aliis per se se aliquid extundat, & quæ notis desint, attentione suppleat ac diligentiâ; neque curiosa aut longè accersita sectamur, sed necessaria. Studiosis certè clavim in manus damus, quam non ipsam magni fieri, sed quæ eâ resérarentur, Scripturam nempe ipsam pulchram ac splendidam videri volumus: neque opprimere aggredimur commentariorum mole vividos Scripturæ sensus. Sua certè grandioribus scriptis constet utilitas; nos verò non id agimus, neque cibos ad satietatem oggerimus, sed acuere nitimur meditandi quærendique cupiditatem ipsâ Scripturæ copiâ ac veritate satiandam. Ne quid tamen negligamus, quod ad excitanda & juvanda pro nostrâ facultate Scripturarum studia pertineat, en paulùm amplificamus notas, & quasi liberiore campo currimus; exempla memoramus; Salomonis, eumque secuti Ecclesiastici, & libri Sapientiæ sententias usui accommodamus; scripturas scripturis copiosiùs illustramus; interim lectorem optamus tam diligentem fieri, ut notis quàm minimùm indigeat.

Rursùs autem non deerunt qui prolixitatem reprehendant, universim quidem in Canticum Canticorum, speciatim verò in quosdam Ecclesiastæ atque Ecclesiastici locos. Ac de Cantico quidem, æqui Judices facile concedent ut dicatur copiosiùs, cùm ubique geminus afferendus sit sensus, historicus alter sive proximus de Salomonis ac sponsæ Ægyptiacæ, alter allegoricus & mysticus de Christi & Ecclesiæ sanctarumque animarum beato conjugio castisque deliciis; uterque reconditissimus, allegoricus verò quàm maximè, quem in hoc libro non modò dignitate ac veritate potiorem, verùm etiam à Spiritu sancto præcipuè spectatum uno ore consentiunt. In hâc autem allegoriâ prosequendâ, non nostri, sed Patrum sensus exponendi erant, ne in tam gravi argumento, nostris arbitriis sine fine, modoque lu-

dere videremur ; quod genus interpretandi copiosum esse oportet, cùm tot ac tanta occurrant in eam rem dicta à Patribus & interpretibus, ut & in ipso delectu laboret animus, & ipsam segetem amplam esse necesse sit, tametsi optima quæque ac selectissima colligamus.

De cæteris verò notis prolixioribus alia ratio est. Aut enim historica, aut dogmatica quædam persequenda fuerunt : atque historica quidem in Ecclesiastico : (CXXXVI. L. LI.) quæ si paucis ageremus, nullam rebus lucem, nullam lectori studioso opem allaturi eramus. Dogmatica verò nonnulla in Ecclesiastæ, atque Ecclesiastici uno vel altero loco, paulò copiosiùs tractari oportuit (*Ecc.* XII. 7. *Eccli.* LI. 14.) ubi necessario castigandi veniebant qui in interpretandis illis à fidei regulâ aut Patrum sensibus abhorrerent. Quæ quidem ut parcè fieri, ita ubi res postulabat, non prorsùs prætermitti debere duximus.

XI. Vulgatæ nostræ glossemata ; hebraismi in libris Salomonis atque aliis ; nota necessaria de comparationibus.

Non pigebit autem hîc ad calcem apponere quædam Vulgatæ nostræ glossemata, eosque hebraismos, qui passim occurrant cùm in Salomonicis, tum etiam, ut semel hunc absolvamus locum, in Sapientiâ & Ecclesiastico. Atque animam quidem hebraïcâ phrasi pro personâ positam omnes norunt : cor pro intellectu sumitur : callidus, versutus, astutus, in bonam ferè partem, pro cauto, prudente, sapiente ; derisor, illusor, contemtor, prævaricator, pestilens, impius, malum & nequam sonant ; quo genere nequitiæ, res subjecta determinat : disciplina, doctrinam ; indisciplinatus indoctum denotat ; requies sæpissimè pro cessatione ponitur ; requievit pro cessavit, nonnunquam activè pro cessare fecit : infernus pro sepulchro, ut in totâ Scripturâ passim ; hereditare pro sortiti, interdum activè pro sortiti facere ; ut est illud *Eccli.* XVII. 9. *Legem vitæ hereditavit illos*, id est, hereditare, sive sorti habere fecit : panis pro alimentis, atque aliis vitæ sustentaculis : confessio pro laude : minorario pro damno, sive diminutione, atque hæc quidem pervulgata : obscuriora ista in Ecclesiastico, obductio, obductus, pro impetu hostili, immissisque sive illatis calamitatibus : alicujus rei continens, pro compote : datus pro datione ac dato sive dono : istud verò obscurissimum, natio pro nativitate, pro sobole, pro agrorum sive arborum fructu ac proventu : quo etiam sensu, generatio, generationes ; ut in illo : *à generationibus meis implemini* : *Eccli.* XXIV. 26. hoc est, sapientiæ, tanquam agri feracissimi aut arboris præcellentissimæ, fructibus ac frugibus. Quo etiam loco notanda venit præpositio *à*, ut & aliæ *de*, *ex*, *cum*, sæpe omissæ, sæpè superfluæ, unde in sermone, ex defectu sive redundantiâ, obscuritas. Jam ex Græcâ quoque phrasi illud frequentissimum ; infinitivus pro gerundio, ut illud : *posuit cor suum ostendere illis*, *Eccli.* XVII. 7. id est, ad ostendendum, sive ut ostenderet : tum illud, Dei nomen sæpè supplendum, quale est illud : *Deprecatio pauperis ab ore usque ad ejus aures perveniet* : nempe Dei : *Eccli.* XXI. 6. quod est familiare Hebræis : eò quòd Deus semper debeat esse menti præsentissimus, ac facilè subintelligendus : unde etiam illud : ibidem XXVII. I. *Qui quærit locupletari, avertit oculum*, supple à Deo, seu, quòd idem est, à lege. Denique illud ; in comparationibus ac similitudinibus multa supplenda, quorum exempla invenias, Proverb. XXV. imprimis, comparandi & comparationes, reddendi particulæ, id est, *quem-*

admodum, *sic*, & cæteræ, quarum loco Hebræi passim substituunt conjunctivam, *&*, ut in illo: *Ventus aquilo dissipat pluvias, & facies tristis linguam detrahentem*, ℣. 23. Interdum hanc etiam supprimunt: *Nubes & ventus & pluvia non sequentes, vir gloriosus & promissa non implens*, *ibid.* 14. quod sæpè non levem difficultatem parit, ut in illo: *Amittit pallium in die frigoris: acetum in nitro, qui cantat carmina cordi pessimo*, sive afflicto, ibid. 20. Quæ perspicua fiunt, si particulas comparandi suppleveris, ut ad eum locum, & alibi fecimus. Sæpe etiam aliquid supplendum in rebus ad quas fit comparatio ut in eodem versu: item *ibid.* 10. *Deus putridus & pes lassus, qui sperat super infideli*: sic supplendum, qualis est qui dente putrido ac pede lasso utitur, talis is qui sperat super infideli: & *ibid.* 16. 17. *Mel invenisti, comede quod sufficit tibi, ne fortè satiatus evomas illud: Subtrahe pedem tuum de domo proximi, nequando satiatus oderit te*: tanquam diceret: sicut qui mel nimium comedit, ad satietatem ac vomitum adducitur, ita te proximus ejiciet & evomet, si plus æquo te ingesseris. Omissum etiam interdum alterum comparationis membrum, purà ipsa redditio sive applicatio, ut in illo: *Diligenter agnosce vultum pecoris tui*, *Prov.* XXVII. 23. omissa applicatio ad eos qui hominum sive rationalis gregis curam gerant, & apud Ecclesiasten, x. 8. *Qui fodit foveam*: *Qui dissipat sepem*, *&c.* omissa redditio, quam ad eum versum supplctam videre erit. Sic in illo *Ecclesiastici* XXVI. 15. *Sicut viator sitiens*, *&c.* supplenda applicatio propter eam causam quam ad eum locum diximus. Universim apud Hebræos aliosque Orientales supplenda multa: valetque id quod monemus Præfatione in Psalmos, *cap.* IV. 24. VII. 38. tenuia hæc & obvia; sed parvulos quoque adjuvare oportet, ut sine offendiculo ut præclaras percurrant sententias.

SANCTI

SANCTI HIERONYMI PRESBYTERI,

PRÆFATIO IN LIBROS SALOMONIS,

Ad Chromatium & Heliodorum Episcopos.

JUNGAT Epistola, quos jungit sacerdotium, immò charta non dividat quos Christi nectit amor. Commentarios in Osee, Amos, Zachariam, Malachiam, quos poscitis, scripsissem, si licuisset præ valetudine. Mittitis solatia sumtuum; notarios nostros & librarios sustentatis, ut vobis potissimùm nostrum desudet ingenium. Et ecce ex latere frequens turba diversa poscentium; quasi aut æquum sit, me, vobis esurientibus, aliis laborare: aut in ratione dati & accepti, cuiquam præter vos, obnoxius sim. Itaque longâ ægrotatione fractus, ne penitùs hoc anno reticerem, & apud vos mutus essem, tridui opus nomini vestro consecravi, interpretationem videlicet trium Salomonis voluminum: *misle*, quas Hebræi Parabolas, vulgata autem editio Proverbia vocat: *Cohelet*, quem Græcè Ecclesiasten, Latinè Concionatorem possumus dicere: *Sir hassirim*, quod in nostrâ linguâ vertitur Canticum Canticorum. Fertur & Panæretos Jesu filii Sirach liber, & alius pseudepigraphus, qui Sapientia Salomonis inscribitur. Quorum priorem, Hebraïcum reperi: non Ecclesiasticum, ut apud Latinos, sed Parabolas prænotatum, cui juncti erant Ecclesiastes & Canticum Canticorum: ut similitudinem Salomonis, non solùm librorum numero, sed etiam materiarum genere coæquaret. Secundus apud Hebræos nusquàm est; quin & ipse stylus, Græcam eloquentiam redolet: & nonnulli scriptorum veterum hunc esse Judæi Philonis affirmant. Sicut ergò Judith, & Tobiæ, & Maccabæorum libros legit quidem Ecclesia, sed eos inter canonicas Scripturas non recipit; sic & hæc duo volumina legat ad ædificationem plebis, non ad auctoritatem ecclesiasticorum dogmatum confirmandam. Si cui sanè septuaginta Interpretum magis editio placet, habet eam à nobis olim emendatam. Neque enim nova sic cudimus, ut vetera destruamus. Et tamen cùm diligentissimè legerit, sciat magìs nostra scripta intelligi, quæ non in tertium vas transfusa coacuerint, sed statim de prælo purissimæ commendata testæ, suum saporem servaverint.

SANCTI ISIDORI PELUSIOTÆ,

Lib. IV. Epistola XL.

De Tribus Salomonis libris.

QUONIAM ordinem trium Salomonis librorum discere cupis; scito unum illorum docere virtutem moralem; alterum ostendere quàm sit vanus labor eorum, qui rebus hujus vitæ nimis attendunt; tertium denique, amorem quo erga res divinas prædita sit illa anima, quæ superiora jam didicit. Atque hæc ratio est ordinis, quare illud quidem primo loco, istud autem secundo, hoc denique tertio collocatum sit opus. Qui autem in ethicis probè se gessit, dum Proverbiorum scriptoris discipulus fuit, de eo metuendum non est, ne ad Canticum Canticorum delatus, in carnalem & vulgarem amorem incidat; quin potiùs futurum est, ut ad purum ac divinum illum sponsum, quasi quibusdam alis, efferatur, qui beatos pronuntiat eos, qui tali sunt amore vulnerati. Moneo itaque adolescentes, ne priùs tertium attingant opus, quàm in prioribus duobus præclarè se gesserint. Absurdum enim, vel potiùs nimis temerarium, & audax est negotium, & à mysticis legibus abhorrens, ut in adyta insiliant, seseque penetrent, qui ne vestibulis quidem sint adhuc digni. Quemadmodum enim in templo, ea quidem quæ foris erant, omnibus adire licebat, quæ verò intùs erant sacra, quæ velo comprehendebantur obtecta, quamvis alioquin adiri poterant, tamen à vulgo non consecrato & profano adiri non poterant; quæ denique intima erant Sancta sanctorum, & sacratissima sacra, ad ea nec illis quidem patebat aditus, qui vitam agerent inculpatam, sed soli fas erat ingredi summo sacerdoti, qui nimirùm seipsum consecràrat, & omnem mortalem rugam deposuerat. Sic etiam erga hosce Salomonis libros affecti esse debent adolescentes; & primùm quidem omnium splendere morum virtute; deinde verò rerum ad hanc vitam pertinentium nullitatem atque inanitatem condemnare; & sic demum ea attingere, quæ vulgus hominum assequi nequit. Nam qui extra septa esse debeant, si temerario ausu, in sacra divina, non initiati, irruere præsumserint, pœnas dabunt extremas.

LIBER PROVERBIORUM.

CAPUT PRIMUM.

Parabolarum utilitas : fundamentum sapientiæ, Dei timor & cultus : majorum doctrina : impiorum illecebræ : casus : sapientia blanda hominum invitatrix : ad extremum contemtores terret.

1. PARABOLÆ Salomonis filii David, regis Israël.
2. Ad sciendam sapientiam & disciplinam :
3. Ad intelligenda verba prudentiæ, & suscipiendam eruditionem doctrinæ, justitiam, & judicium, & æquitatem.
4. Ut detur parvulis astutia, adolescenti scientia, & intellectus.
5. Audiens sapiens, sapientior erit, & intelligens, gubernacula possidebit.

1. *Parabolæ Salomonis.* Titulus antiquorum more cum ipso textu conjunctus.

3. *Ad intelligenda verba prudentiæ :* intelligentiæ : Heb. *Binah. Et suscipiendam eruditionem doctrinæ :* disciplinam ; Heb. *Mousar :* ut suprà ℣. 2. Monet eos quos imbuit, ut non solùm sapientiam, quam ipsi perceperint, amplecti . . . sed etiam verbis prudentiam auscultare, & hæc intelligere curent. Beda. *Justitiam & judicium & æquitatem :* rectitudines : Heb. In justitiâ, actio recta secundùm regulam veritatis ; in judicio, discretio boni & mali, dum agimus cum proximo ; in æquitate, rectitudo mentis : cùm sincerâ intentione Deo placere contendimus. Idem.

4. *Ut detur parvulis :* non tantùm provectioribus & rerum experientiâ doctis ; verùm etiam parvulis : juxta illud : *Testimonium Domini fidele, sapientiam præstans parvulis.* Psalm. XVIII. 8. Parvulos dicit sensu simplices, & qui nuper sapientiæ aures accommodare cœperunt : Beda. *Astutia :* cautela diligens, quæ rudibus & incipientibus necessaria. *Adolescenti scientia :* puero : Heb. qui jam aliquantùm in eruditione profecerit. Beda. *Et intellectus ;* cogitatio, solertia : Heb. ut improvida ætas his instructa consiliis, senum æquet prudentiam, juxta illud : *Super senes intellexi, quia mandata tua quæsivi.* Psal. CXVIII. 100.

5. *Audiens sapiens, sapientior erit.* Hactenùs rudimenta ; nunc incrementa ponit ; ut non modò imperitis, puta pueris, verùm etiam doctis, sapientiæ studium necessarium esse videatur. Significat autem neminem usque adeò esse sapientem, ut non ei sapientia doctrinaque addi possit : sicut ait Paulus : *crescentes in scientiâ Dei.* Col. I. 10. *Gubernacula possidebit. Tachboulot :* consilia : Heb. gubernandi rationem.

6. Animadvertet parabolam & interpretationem, verba ſapientum, & ænigmata eorum.

7. Timor Domini, principium ſapientiæ : ſapientiam atque doctrinam ſtulti deſpiciunt.

8. Audi, Fili mi, diſciplinam patris tui, & ne dimittas legem matris tuæ.

9. Ut addatur gratia capiti tuo, & torques collo tuo.

10. Fili mi, ſi te lactaverint peccatores, ne acquieſcas eis.

11. Si dixerint; Veni nobiſcum, inſidiemur ſanguini, abſcondamus tendiculas contra inſontem fruſtrà.

12. Deglutiamus eum ſicut infernus viventem, & integrum quaſi deſcendentem in lacum.

13. Omnem pretioſam ſubſtantiam reperiemus, implebimus domos noſtras ſpoliis.

14. Sortem mitte nobiſcum, marſupium unum ſit omnium noſtrûm.

artem quâ, velut arrepto clavo, navem dirigat.

6. *Animadvertet parabolam :* ut intelligat : Heb. *Et interpretationem.* Alioquin fiet illud quod ait Propheta : *Auditu audietis & non intelligetis, & videntes videbitis, & non videbitis.* Iſ. VI. 9. referente Matthæo, XIII. 14. unde diſcipuli ad Dominum : *Ediſſere nobis parabolam.* Ibid. 36. Pro interpretatione, alii vertunt facundiam, LXX. verò obſcurum ſeu tenebroſum ſermonem, quem ſcrutari oporteat, altiùs latente ſenſu : atque his libri aperit ſcopum. *Ænigmata eorum.* Parabola, comparatio, ut jam diximus : ænigma verò quæſtio obſcurior quæſitis verborum involucris tecta. Exemplum parabolæ Judic. IX. 8. de arboribus regem electuris : ænigma autem, ibid. XIV. 14. eſt Samſonis illud : *De comedente cibus, & de forti dulcedo.* Antiquos ſapientes parabolis, problematiſque atque ænigmatis ludere ſolitos, habes etiam apud Græcos ſcriptores, præſertim, ni fallor, in Plutarchi Convivio.

7. *Timor Domini.* Propoſito egregii operis inſtituto, nunc rem ipſam aggreditur. Ac primùm adhortatur ad ſapientiam uſque ad caput X. Hîc autem ſtatim ponit veræ ſapientiæ fundamentum, qui eſt timor Domini, ſeu verus Dei cultus : ſicut eſt apud Jonam, I. 9. *Hebræus ego ſum, ac Deum cœli timeo :* repetitum infrà, Prov. IX. 10. & alibi ſæpè. Rectè etiam illud, paſſim apud Auguſtinum : quòd à timore pœnæ inducamur ad amorem juſtitiæ, quæ perfecta ſapientia eſt.

8. *Audi, Fili mi.* Caput veri cultûs, retinere traditam à majoribus doctrinam : ſicut dicebat Moſes : *Interroga patrem tuum, & annuntiabit tibi.* Deut. XXXII. 7. & infrà. *Ne tranſgrediaris terminos antiquos quos poſuerunt patres tui.* Proverb. XXII. 28.

9. *Ut addatur gratia*, decor ſeu corona, *capiti tuo, & torques collo tuo :* juſtitia tibi gloriæ & ornamento erit. Vide infrà, III. 3. VI. 21.

10. *Si te lactaverint peccatores :* id eſt, pellexerint. Propoſitis quærendæ ſapientiæ cauſis, nunc amovet obſtacula : orditur autem ab avaritiâ, quæ malorum omnium radix, teſte Paulo, I. Tim. VI. 10.

11. *Abſcondamus tendiculas contra inſontem fruſtrà :* gratis LXX. ἀδίκως. Alii impunè. Vide infrà, ℣. 17.

12. *Sicut infernus :* ſepulchrum, ut in Scripturis paſſim.

14 *Sortem mitte nobiſcum :* velut ad partiendam prædam. *Marſupium unum ſit :* alia quidem ſortiamur : communicemus verò pecuniam. Specie amicitiæ ac fidei ducunt; communia enim amicorum omnia

15. Fili mi, ne ambules cum eis, prohibe pedem tuum à semitis eorum.

16. Pedes enim illorum ad malum currunt, & festinant ut effundant sanguinem.

17. Frustrà autem jacitur rete ante oculos pennatorum.

18. Ipsi quoque contra sanguinem suum insidiantur, & moliuntur fraudes contra animas suas.

19. Sic semitæ omnis avari, animas possidentium rapiunt.

20. Sapientia foris prædicat, in plateis dat vocem suam:

21. In capite turbarum clamitat; in foribus portarum urbis profert verba sua, dicens:

22. Usquequò, parvuli, diligitis infantiam, & stulti ea quæ sibi sunt noxia cupient, & imprudentes odibunt scientiam?

23. Convertimini ad correptionem meam: en proferam vobis spiritum meum, & ostendam vobis verba mea.

24. Quia vocavi, & renuistis: extendi manum meam, & non fuit qui aspiceret.

25. Despexistis omne consilium meum, & increpationes meas neglexistis.

26. Ego quoque in interitu vestro ridebo, & subsannabo, cùm vobis, id quod timebatis, advenerit.

27. Cùm irruerit repentina calamitas, & interitus quasi tempestas ingruerit: quandò venerit super vos tribulatio & angustia:

17. *Frustrà... jacitur rete:* impunè, LXX. non injustè: reprehensione nullâ: homines tanquam aves capiamus, nullo utrorumque discrimine.

18. *Ipsi quoque contra sanguinem suum insidiantur.* Dum alios capere moliuntur, ipsi se in laqueos induunt: canente Psalmistâ: *Incidit in foveam quam fecit.* Psal. VII. 16. & iterùm: *Qui diligit iniquitatem, odit animam suam.* Psal. X. 6.

19. *Sic semitæ omnis avari.* Sic avari suis in semitis, sive astutiis, pravisque molitionibus comprehensi, ab ipsâ quam possidere videntur pecuniâ, possidentur, rapiunturque ad interitum.

20. *Sapientia foris prædicat.* Aliud argumentum conquirendæ sapientiæ, ipsa facilitas: quòd obvia omnibus ac patens ultrò occurrat quærentibus.

21. *In capite turbarum:* in triviis, in locis frequentissimis. *In foribus portarum*; arcium: alii murorum, & ita LXX. quòd in portis fieret consessus publicus.

22. *Usquequò, parvuli, diligitis infantiam:* quemadmodum infrà, IX. 6. *Relinquite infantiam, & vivite. Stulti ea quæ sibi sunt noxia.* Rectè: omnis enim malus, stultus: stultus autem sibi noxius. At Heb. simpliciùs: usquequò, imperiti, diligitis imperitiam, Stulti stultitiam, seu Derisores derisionem? quâ voce non tantùm stultitia, sed etiam impietas designatur. Derisores autem, queis vita nil, nisi lusus. *Sap.* XV. 12.

23. *Proferam vobis spiritum meum:* sensum, vocem: sicut infrà, XXIX. 11. *Totum spiritum suum profert stultus.*

24. *Vocavi, & renuistis.* Locus à comminatione. *In interitu vestro ridebo:* piis etiam ultrò insultantibus, ac dicentibus: *Ecce homo, qui non posuit Deum adjutorem suum.* Psal. LI. 8. Deo quoque irridente & increpante: *Ecce Adam, quasi unus ex nobis.* Gen. III. 22.

28. Tunc invocabunt me, & non exaudiam : manè consurgent, & non invenient me :

29. Eò quòd exosam habuerint disciplinam, & timorem Domini non susceperint :

30. Nec acquieverint consilio meo, & detraxerint universæ correptioni meæ.

31. Comedent igitur fructus viæ suæ, suisque consiliis saturabuntur.

32. Aversio parvulorum interficiet eos, & prosperitas stultorum perdet illos.

33. Qui autem me audierit, absque terrore requiescet, & abundantiâ perfruetur, timore malorum sublato.

32. *Aversio parvulorum interficiet eos.* Peribunt, quòd puerorum atque imperitorum exemplo, à sapientiæ consilio auditum averterint. *Et prosperitas stultorum perdet illos :* tranquillitas : impunitas. Ita enim putant benè sibi omnia per nequitiam eventura.

CAPUT II.

Sapientia bona confert, arcet mala : lucem affert : abstrahit à voluptatibus & muliebribus illecebris.

1. FILI mi, si susceperis sermones meos, & mandata mea absconderis penes te,

2. Ut audiat sapientiam auris tua : inclina cor tuum ad cognoscendam prudentiam.

3. Si enim sapientiam invocaveris, & inclinaveris cor tuum prudentiæ :

4. Si quæsieris eam quasi pecuniam, & sicut thesauros effoderis illam :

5. Tunc intelliges timorem Domini, & scientiam Dei invenies ;

6. Quia Dominus dat sapientiam, & ex ore ejus prudentia & scientia.

7. Custodiet rectorum salutem, & proteget gradientes simpliciter,

1. *Si... mandata absconderis penes te :* quasi rem pretiosissimam : quo sensu ; *In corde meo abscondi eloquia tua, ut non peccem tibi.* Psal. CXVIII. 11.

4. *Si quæsieris eam quasi pecuniam :* pari studio, pari labore, unde sequitur : *& sicut thesauros, effoderis illam :* ut altè reconditam. Sic David : *In via testimoniorum tuorum delectatus sum, sicut in omnibus divitiis :* & iterùm : *Dilexi mandata tua super aurum purissimum :* denique : *Lætabor ego super eloquia tua, sicut qui invenit spolia multa.* Psal. CXVIII. 14, 127, 162. Vide infrà, III. 14, 15.

7. *Custodiet rectorum salutem ... gradientes simpliciter.* En illa duo quæ passim Scriptura conjungit : rectitudo cordis ad normam compositi, & morum simplicitas, sine frau-

8. Servans semitas justitiæ, & vias Sanctorum custodiens.

9. Tunc intelliges justitiam, & judicium, & æquitatem, & omnem semitam bonam.

10. Si intraverit sapientia cor tuum, & scientia animæ tuæ placuerit.

11. Consilium custodiet te, & prudentia servabit te,

12. Ut eruaris à viâ malâ, & ab homine qui perversa loquitur:

13. Qui relinquunt iter rectum, & ambulant per vias tenebrosas:

14. Qui lætantur cùm malefecerint, & exultant in rebus pessimis:

15. Quorum viæ perversæ sunt, & infames gressus eorum.

16. Ut eruaris à muliere alienâ, & ab extraneâ quæ mollit sermones suos,

17. Et relinquit ducem pubertatis suæ.

18. Et pacti Dei sui oblita est: inclinata est enim ad mortem domus ejus, & ad inferos semitæ ipsius.

19. Omnes qui ingrediuntur ad eam, non revertentur, nec apprehendent semitas vitæ.

20. Ut ambules in viâ bonâ, & calles justorum custodias.

21. Qui enim recti sunt, habitabunt in terrâ, & simplices permanebunt in eâ.

22. Impii verò de terrâ perdentur, & qui iniquè agunt, auferentur ex eâ.

de, sine fuco: quemadmodùm sanctus Job, I. 1. *Vir simplex & rectus ac timens Deum:* cùm è contra malorum hominum viæ, distortæ sive abnormes, perversæque sint: ut habes infrà, 12, 13, 14, 15. & toto libro passim.

9. *Tunc intelliges justitiam*, &c. de quibus suprà, 1, 3.

13. *Vias tenebrosas:* luce veritatis ac justitiæ destitutas: unde passim in Scripturis, filii lucis, filii tenebrarum; dicente Domino: *Qui sequitur me, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ.* Joan. VIII. 12. Vide infrà, IV. 19.

15. *Quorum viæ perversæ sunt:* obliquæ, distortæ, tortuosæ; rejectâ quippe normâ. *Et infames gressus eorum:* turpes: Heb. recedentes, devii.

16. *Ut eruaris à muliere alienâ.* Aliud obstaculum à lenociniis voluptatum, atque impudicis amoribus. Idem locus pertractatur, *cap.* V, VI, VII, IX. XXIII. 27, 28.

17. *Ducem pubertatis suæ.* Virum cui virgo nupsit: quo sensu apud Homerum: *κουριδίην ἄλοχον.* Sic etiam animæ instabiles, seductæ ab hæreticis, excidunt à simplicitate quæ est in Christo, cui ut casta virgo, erant traditæ. *II. Cor.* XI. 2, 3.

18. *Et pacti Dei sui oblita est:* legis, adulteria prohibentis. *Inclinata est:* depressa, declivis. Ch. in foveâ lubricâ.

19. *Non revertentur.* Ut qui in ferarum speluncam inciderint; neque unquam ad se redibunt, pravis inescati libidinibus, & voluptatibus mersi.

20. *Ut ambules in viâ bonâ.* Redi ad ỹ. 11. *Prudentia servabit te:* 12. *ut eruaris à viâ malâ:* 16. *à muliere alienâ*; & : *ut ambules in viâ bonâ:* hæc enim omnia consequeris, si prudentia te regat.

CAPUT III.

Vita : rerum copia, veræque divitiæ, ac perfecta securitas, per sapientiam : beneficentia commendatur, 27. 28. malos perdit Deus : bonis benefacit.

1. FILI mi, ne obliviscaris legis meæ, & præcepta mea cor tuum custodiat :

2. Longitudinem enim dierum, & annos vitæ, & pacem apponent tibi.

3. Misericordia & veritas te non deserant : circumda eas gutturi tuo, & describe in tabulis cordis tui :

4. Et invenies gratiam & disciplinam bonam, coram Deo & hominibus.

5. Habe fiduciam in Domino ex toto corde tuo, & ne innitaris prudentiæ tuæ.

6. In omnibus viis tuis cogita illum, & ipse diriget gressus tuos.

7. Ne sis sapiens apud temetipsum : time Deum, & recede à malo.

8. Sanitas quippe erit umbilico tuo, & irrigatio ossium tuorum.

9. Honora Dominum de tuâ substantiâ, & de primitiis omnium frugum tuarum da ei :

10. Et implebuntur horrea tua saturitate, & vino torcularia tua redundabunt.

11. Disciplinam Domini, Fili mi, ne abjicias : nec deficias, cùm ab eo corriperis :

2. *Longitudinem dierum.* Aliud argumentum conquirendæ sapientiæ, à divinis pollicitationibus, ac mercede promissâ : qualis illa est : honora patrem & matrem, ut longo vivas tempore. Deut. v. 16. quod & ad cætera præcepta protenditur : *ut bene sit tibi, & longo vivas tempore.* Ibid. XXII. 7. & iterùm : *pondus habebis justum & verum ; ut multo vivas tempore.* Ibid. XXV. 15. & alibi passim. *Et pacem :* alia merces. *Non enim est pax impiis : & : impii sicut mare fervens : inquieti, ac velut turbinibus acti : & : væ impio.* Is. III. 11. XLVIII. 22. LVII. 20, 21. Quod etiam Salomon copiosiùs exequetur hic : 23.

5. *Ne innitaris prudentiæ tuæ :* quod est ℣. 7. *Ne sis sapiens apud temetipsum.* Paulus : *Nolite esse prudentes apud vosmetipsos.* Rom. XII. 16. *Perdam enim sapientiam sapientium.* I. Cor. I. 19. ex Is. XXIX. 14. Unde Christus factus est nobis sapientia à Deo, & justitia, & redemtio : ut, quemadmodum scriptum est : *qui gloriatur, in Domino glorietur.* II. Cor. X. 17.

8. *Umbilico tuo.* Per umbilicum & ossa, interiores quæque & infirmiores partes designantur, quibus maximè valetudo continetur. *Et irrigatio ossium tuorum :* pinguedo, medulla.

10. *Implebuntur horrea tua.* Alia merces, rerum omnium copia : passim apud Mosen ac præsertim Levit. XXVI. 4, 10. altiore sensu : *tanquam nihil habentes, & omnia possidentes.* II. Cor. VI. 10. Quem sensum habes posteà, ℣. 14, 15. *& seqq.*

12. Quem

12. Quem enim diligit Dominus, corripit, & quasi pater in filio complacet sibi.

13. Beatus homo qui invenit sapientiam, & qui affluit prudentiâ.

14. Melior est acquisitio ejus negotiatione argenti, & auri primi & purissimi : fructus ejus

15. Pretiosior est cunctis opibus : & omnia, quæ desiderantur, huic non valent comparari.

16. Longitudo dierum in dexterâ ejus, & in sinistrâ illius divitiæ, & gloria.

17. Viæ ejus viæ pulchræ, & omnes semitæ illius pacificæ.

18. Lignum vitæ est his, qui apprehenderint eam : & qui tenuerit eam, beatus.

19. Dominus sapientiâ fundavit terram, stabilivit cœlos prudentiâ.

20. Sapientiâ illius eruperunt abyssi, & nubes rore concrescunt.

21. Fili mi, ne affluant hæc ab oculis tuis : custodi legem atque consilium :

22. Et erit vita animæ tuæ, & gratia faucibus tuis.

23. Tunc ambulabis fiducialiter in viâ tuâ, & pes tuus non impinget :

24. Si dormieris, non timebis : quiesces, & suavis erit somnus tuus.

25. Ne paveas repentino terrore, & irruentes tibi potentias impiorum.

26. Dominus enim erit in latere tuo, & custodiet pedem tuum ne capiaris.

27. Noli prohibere benefacere eum qui potest : si vales, & ipse benefac :

14. *Melior est acquisitio* : Heb. negotiatio, *ejus negotiatione argenti* : eodem ubique vocabulo : *& auri primi* : & præ auro *fructus ejus* : proventus, sapientiæ scilicet.

15. *Pretiosior.... cunctis opibus* : gemmis, margaritis : Heb.

18. *Lignum vitæ* : longa vita, ut ỳ. 2. 16. Allusum ad illud lignum vitæ in Paradiso. *Gen.* II. 9. III. 22. ut & infrà, XIII. 12. XV. 4.

19. *Dominus sapientiâ fundavit terram.* Alia commendatio sapientiæ ab operibus : quod copiosiùs explicat infrà, VIII. 22.

20. *Eruperunt abyssi* : fontes & flumina per terræ venas meant & emanant. *Nubes rore concrescunt* : aër stillat roribus : Heb. aquæ supremæ & infimæ æquè deducuntur Dei sapientiâ.

21. *Custodi legem* : quod alii vertunt, essentiam : eodem apud Hebræos sensu.

23. Aliud argumentum : vera securitas per sapientiam, de quâ securitate : 24, 25, 26, & antea 2, 17. Summa : securæ conscientiæ, secura omnia sub Deo custode.

25. *Ne paveas repentino terrore* : unde illud : *Dominum non invocaverunt : illic trepidaverunt timore, ubi non erat timor.* Psal. XIII. 5. Contrà de piis : *Scuto circumdabit te veritas ejus : non timebis à timore nocturno.* Psal. XC. 5.

28. Ne dicas amico tuo : Vade, & revertere : cras dabo tibi : cùm statim possis dare.

29. Ne moliaris amico tuo malum, cùm ille in te habeat fiduciam.

30. Ne contendas adversùs hominem frustrà, cùm ipse tibi nihil mali fecerit.

31. Ne æmuleris hominem injustum, nec imiteris vias ejus :

32. Quia abominatio Domini est omnis illusor, & cum simplicibus sermocinatio ejus.

33. Egestas à Domino in domo impii : habitacula autem justorum benedicentur.

34. Ipse deludet illusores, & mansuetis dabit gratiam.

35. Gloriam sapientes possidebunt : stultorum exaltatio, ignominia.

28. *Cras dabo.* Rectè hic commemorant Antiochum illum, cui cognomen, *ὁ δώσων* : quod semper daturus, nunquam dans, vanis pollicitationibus ludificaret amicos.

30. *Ne contendas adversùs hominem frustrà:* de rebus nihili : sive immeritò : gratìs. *Si quis enim videtur contentiosus esse, nos talem consuetudinem non habemus, neque Ecclesia Dei.* I. Cor. XI 16.

32. *Quia abominatio Domini est omnis illusor* : perversus : *παράνομος*, LXX.

33. *Egestas à Domino in domo impii* : maledictio, *κατάρα*, LXX.

34. *Deludet illusores* : quæ ipsa est sententia memorata à Jacobo & Petro, juxta LXX. his verbis : *Deus superbis resistit : humilibus autem dat gratiam.* Jac. IV. 6. I. Pet. V. 5.

35. *Stultorum exaltatio, ignominia.* Stulti exaltant ignominiam : Heb. LXX. *insipientia enim eorum*, tanquam alto loco posita, *manifesta erit omnibus.* II. Tim. III. 9.

CAPUT IV.

Salomon ab ipsâ pueritiâ sapientiam doctus, ejus bona commendat : malorum inquietudo ac perversitas : vir bonus cor custodiat : prava arceat colloquia : agenda prospiciat : 25. 26. 27.

1. AUDITE, Filii, disciplinam patris, & attendite, ut sciatis prudentiam.

2. Donum bonum tribuam vobis, legem meam ne derelinquatis.

3. Nam & ego filius fui patris mei, tenellus, & unigenitus coram matre meâ :

3. *Filius fui patris mei* : cæteris majoribus licet antepositus, & ad spem regni eductus : *tenellus & unigenitus* : tam carus matri, atque unigenitus : nam & matri Bethsabee filiæ Ammiel, præter Salomonem, dantur alii tres ex Davide filii. *I. Par.* III. 5. Sed Salomon dilectissimus : unde illud Canticum, pro dilecto : in titulo Psal. XLIV. Vide autem pietatem Salomonis hic & ubique passim studiosissimè commendantis matrem optimam, & unà cum Davide à peccato ad summa provectam.

4. Et docebat me, atque dicebat : Suscipiat verba mea cor tuum, custodi præcepta mea, & vives.

5. Posside sapientiam, posside prudentiam : ne obliviscaris, neque declines à verbis oris mei.

6. Ne dimittas eam, & custodiet te : dilige eam, & conservabit te.

7. Principium sapientiæ : posside sapientiam, & in omni possessione tuâ acquire prudentiam :

8. Arripe illam, & exaltabit te : glorificaberis ab eâ, cùm eam fueris amplexatus :

9. Dabit capiti tuo augmenta gratiarum, & coronâ inclytâ proteget te.

10. Audi, Fili mi, & suscipe verba mea, ut multiplicentur tibi anni vitæ.

11. Viam sapientiæ monstrabo tibi, ducam te per semitas æquitatis :

12. Quas cùm ingressus fueris, non arctabuntur gressus tui, & currens non habebis offendiculum.

13. Tene disciplinam, ne dimittas eam : custodi illam, quia ipsa est vita tua.

14. Ne delecteris in semitis impiorum, nec tibi placeat malorum via.

15. Fuge ab eâ, nec transeas per illam : declina, & desere eam.

16. Non enim dormiunt, nisi malefecerint, & rapitur somnus ab eis, nisi supplantaverint.

17. Comedunt panem impietatis, & vinum iniquitatis bibunt.

18. Justorum autem semita, quasi lux splendens procedit & crescit usque ad perfectam diem.

19. Via impiorum tenebrosa : nesciunt ubi corruant.

20. Fili mi, ausculta sermones meos, & ad eloquia mea inclina aurem tuam.

21. Ne recedant ab oculis tuis, custodi ea in medio cordis tui :

22. Vita enim sunt invenientibus ea, & universæ carni sanitas.

23. Omni custodiâ serva cor tuum, quia ex ipso vita procedit.

24. Remove à te os pravum, & detrahentia labia sint procul à te

7. *Principium sapientiæ : posside sapientiam :* prima tibi sit sapientiæ cura.

16. *Nisi supplantaverint :* malefecerint, deceperint.

17. *Panem impietatis, vinum iniquitatis :* malè partum, seu rapinâ, seu dolo.

18. *Justorum semita quasi lux : Erumpet, quasi mane, lumen tuum.* Is. LVIII. 8. *Procedit & crescit usque ad perfectam diem :* quæ lux decrementa nescit : *à claritate in claritatem.* II. Cor. III. 18.

19. *Via impiorum tenebrosa :* plena offendiculis quæ non vident : unde : *nesciunt ubi corruant :* juxta illud Davidicum : *Fiat via illorum tenebræ & lubricum.* Psalm. XXXIV. 6.

25. Oculi tui recta videant, & palpebræ tuæ præcedant gressus tuos.

26. Dirige semitam pedibus tuis, & omnes viæ tuæ stabilientur.

27. Ne declines ad dexteram, neque ad sinistram : averte pedem tuum à malo; vias enim, quæ à dextris sunt, novit Dominus : perversæ verò sunt, quæ à sinistris sunt. Ipse autem rectos faciet cursus tuos, itinera autem tua in pace producet.

25. *Oculi tui recta videant :* primùm enim explorare ac videre oportet quæ recta sunt, ut fiat illud Pauli : *omnia probate, quod bonum est tenete.* I. Thess. v. 21. *Palpebræ tuæ*, oculi, *præcedant gressus tuos :* quidquid agas, prospice, quem in finem eventurum sit; præcipitis enim animi est ire antequam videas, eòque ingredi, unde pedem referre non possis. Rectè Beda : *Iter justitiæ quod ingredi debeas, diligenter edisce : bonum opus quod acturus es, sedulâ cogitatione præveni.* Vide Eccl. II. 14.

26. *Dirige semitam pedibus tuis :* quod est illud ex LXX. deductum, & à Patribus toties memoratum : rectos cursus fac pedibus tuis, & vias tuas dirige.

27. *Ne declines ad dexteram :* quod est ire rectà, aberrare nusquam : proverbialis locutio. *I. Reg.* VI. 12. *II. Reg.* II. 19. Unde illa sapiens Thecuitis : *Nec ad sinistram, nec ad dexteram est ex omnibus his quæ locutus es :* rectè conjectatus es, nec à vero aberrasti. *II. Reg.* XIV. 19. *Vias quæ à dextris sunt novit Dominus :* id est, probat : sicut scriptum est : *Novit Dominus viam Justorum.* Psal. I. 6. & ad Moïsen : *Novi te ex nomine, & invenisti gratiam coram me.* Exod. XXXIII. 12. unde ad reprobos dicitur : *Non novi vos.* Matt. VII. 23. ut Augustinus passim, & disertè ad hunc locum Epist. poster. ad Valentin. præfixâ libro de grat. & lib. arbit. quo loco & istud rectè : ita bonas esse vias quæ à dextris sunt, ut in dexteram tamen declinare non sit bonum. Declinat ad sinistram, qui mala opera facit : ad dexteram verò, qui bona ipsa opera, quæ ad vias dexteras pertinent, sibi vult assignare, non Deo. Simili modo, ex Beda hic : declinat ad sinistram, qui desipit : ad dexteram verò, qui plus sapit quàm oportet sapere. Declinat ad sinistram, qui vim præceptorum relaxat in malum : ad dexteram verò, qui alligat & imponit in humeros hominum onera importabilia, ut habetur, *Matt.* XXIII. 4. Porro ab illis verbis : *vias quæ à dextris sunt, novit Dominus :* totum illud in Hebræo deest, & à LXX. sumtum.

CAPUT V.

Custodienda mens & lingua, ne à voluptatibus abstrahamur : impudicæ mulieris artes, falsa dulcedo, instabilitas, fallacia : hinc pestis rei, famæ, valetudini : sera pœnitentia : casti conjugii laus.

1. FILI mi, attende ad sapientiam meam, & prudentiæ meæ inclina aurem tuam,

2. Ut custodias cogitationes, & disciplinam labia tua conservent. Ne attendas fallaciæ mulieris.

2. *Ut custodias :* contineas ac regas *cogitationes :* non tantùm opera vel verba. *Ne attendas fallaciæ mulieris :* deest Heb. habent LXX.

3. Favus enim distillans labia meretricis, & nitidius oleo guttur ejus.

4. Novissima autem illius amara quasi absynthium, & acuta quasi gladius biceps.

5. Pedes ejus descendunt in mortem, & ad inferos gressus illius penetrant.

6. Per semitam vitæ non ambulant, vagi sunt gressus ejus, & investigabiles.

7. Nunc ergò, Fili mi, audi me, & ne recedas à verbis oris mei.

8. Longè fac ab eâ viam tuam, & ne appropinques foribus domûs ejus.

9. Ne des alienis honorem tuum, & annos tuos crudeli.

10. Ne fortè impleantur extranei viribus tuis, & labores tui sint in domo alienâ,

11. Et gemas in novissimis, quando consumseris carnes tuas & corpus tuum, & dicas:

12. Cur detestatus sum disciplinam, & increpationibus non acquievit cor meum,

13. Nec audivi vocem docentium me, & magistris non inclinavi aurem meam?

14. Penè fui in omni malo, in medio Ecclesiæ & Synagogæ.

15. Bibe aquam de cisternâ tuâ, & fluenta putei tui:

16. Deriventur fontes tui forâs, & in plateis aquas tuas divide.

17. Habeto eas solus, nec sint alieni participes tui.

18. Sit vena tua benedicta, & lætare cum muliere adolescentiæ tuæ.

19. Cerva carissima, & gratissimus hinnulus; ubera ejus inebrient te in omni tempore, in amore ejus delectare jugiter.

3. *Et nitidius oleo guttur ejus.* Lene præ oleo guttur. Sic Psal. LIV. 22. *Molliti sunt sermones ejus super oleum.*

6. *Vagi sunt gressus ejus, & investigabiles:* non vestigabiles, indeprensi, ignoti: Heb. tot se fallaciis technisque involvit.

9. *Ne des alienis honorem tuum:* ne sis eis ludibrio, spoliatus & egens: unde:

10. *Ne expleantur extranei viribus tuis:* ne opes tot laboribus partæ, alienam in familiam transferantur: enectoque per libidines corpore, frustrà *gemas.* ℣. 11.

12. *Cur detestatus sum disciplinam?* Sera pœnitentia, ad quam etiam istud pertinet.

14. *Penè fui in omni malo:* propemodum omnia mala sum expertus. *In medio Ecclesiæ & Synagogæ:* libidinibus æquè, ac miseriis vulgo notus: bona, valetudo, fama pariter perierunt.

15. *Bibe aquam de cisternâ tuâ:* uxore legitimâ esto contentus.

16. *Deriventur aquæ tuæ:* multiplicabuntur liberi tui, & posteritas tua latè patebit.

17. *Habeto eas solus:* aquas; liberos tuos: castum custodi matrimonium, ut tuo quoque exemplo servet uxor pudicitiam, nec liberi tui incerto patre nati habeantur.

18. *Sit vena tua:* fons tuus: *benedicta:* fœcunda: læto proventu felix. *Cum muliere adolescentiæ tuæ:* quam duxisti adolescens; ut suprà, II. 17.

19. *Cerva carissima:* amorum vocabula, quibus conjugem prosequeris. *In amore ejus delectare:* non in meretriciis amoribus: &

20. Quare feduceris, Fili mi, ab alienâ, & foveris in finu alterius?
21. Refpicit Dominus vias hominis, & omnes greffus ejus confiderat.
22. Iniquitates fuæ capiunt impium, & funibus peccatorum fuorum conftringitur.
23. Ipfe morietur, quia non habuit difciplinam, & in multitudine ftultitiæ fuæ decipietur.

tamen memineris id quoque effe vanum. *Eccl. II.* 1. *& feqq.* tibique, Chriftiane, dictum: *Tempus breve eft: reliquum eft, ut & qui habent uxores, tanquam non habentes fint:* neque carni, fed fpiritui ferviant, feque tranfire cogitent, non manere. *I. Cor.* VII. 29, 30, 31.

CAPUT VI.

De non temerè fidejubendo: ad formicam piger: apoftatæ five vafri turbulentique homines: feptem Deo exofa: perpetua attentio ad legem: hinc tutela adversùs muliebres illecebras.

1. FILI mi, fi fpoponderis pro amico tuo, defixifti apud extraneum manum tuam,
2. Illaqueatus es verbis oris tui, & captus propriis fermonibus.
3. Fac ergò quod dico, Fili mi, & temetipfum libera: quia incidifti in manum proximi tui. Difcurre, feftina, fufcita amicum tuum:
4. Ne dederis fomnum oculis tuis, nec dormitent palpebræ tuæ.
5. Eruere, quafi damula, de manu, & quafi avis, de manu aucupis.
6. Vade ad formicam, ô Piger, & confidera vias ejus, & difce fapientiam:

1. *Si fpoponderis.* Œconomicum de non fidejubendo, fæpe repetitum: XI. 15. XVII. 18. XX. 16. XXII. 26. XXVII. 13. non quòd fpondere vetet, qui & largiri præcipit, III. 27, 28. & alibi fæpe; fed interim hæc vitanda monet: primum ne falfo pudore, ac nimiâ facilitate te obliges; alterum ut obligatus, quamprimùm exfolvi te cures, ne diligens licet paterfamilias, alienâ indiligentiâ, atque incuriâ pereas: unde fubdit.

3. *Difcurre, feftina, fufcita amicum tuum:* pro quo fpopondifti, ne velut ex foluto nexu fecurus, reique fuæ negligens, tibi perfolvendum æs alienum relinquat. Spirituali fenfu vetat ne quis facilè curam animarum fufcipiat, ne fufceptam negligenter gerat; is enim verè pro aliis animam oppigneravit fuam: quare, quod fuper eft, ftrenuè nec fomnolenter rem agat, ut habetur ℣. 4. affiduifque adhortationibus amicos fufcitet ℣. 3. adigatque ad exfolvendum debitum, Deoque & proximo præftandum quod lex imperat. Sic enim Paftor vigilans animam liberavit, & ovium, & fuam: ℣. 1. *defixifti extraneo manum tuam.* Alludit ad cavendi formulam complofis utrinque manibus: quod & infrà memoratur, XVII. 18. XXII. 26.

6. *Vade ad formicam, ô Piger.* Formica dicitur ftrenuus quifque & providus operarius, qui in præfenti vitâ, velut in æftate, fructus juftitiæ quos in æternum recipiat,

7. Quæ cùm non habeat ducem, nec præceptorem, nec principem,

8. Parat in æstate cibum sibi, & congregat in messe quod comedat.

9. Usquequò, Piger, dormies? quando consurges è somno tuo?

10. Paululum dormies, paululum dormitabis, paululum conseres manus, ut dormias:

11. Et veniet tibi quasi viator, egestas, & pauperies quasi vir armatus. Si verò impiger fueris, veniet ut fons messis tua, & egestas longè fugiet à te.

12. Homo apostata, vir inutilis graditur ore perverso,

13. Annuit oculis, terit pede, digito loquitur,

14. Pravo corde machinatur malum, & omni tempore jurgia seminat.

15. Huic extemplò veniet perditio sua, & subitò conteretur, nec habebit ultrà medicinam.

16. Sex sunt, quæ odit Dominus, & septimum detestatur anima ejus:

17. Oculos sublimes, linguam mendacem, manus effundentes innoxium sanguinem.

sibi recondat. Beda. *Disce sapientiam*: non bestiolæ, sed Dei, in tenui licet animalculo, ingentium virtutum specimen adumbrantis.

7. *Quæ cùm non habeat ducem*. Si tantillum animal principe carens & rationis expers, naturâ duce sibi providet in posterum, multò magis tu ad imaginem Dei conditus, ad videndam ejus gloriam vocatus, doctorum magisterio adjutus, ipsum conditorem habens ducem: debes in præsenti bonorum operum fructus congregare, quibus in æternum vivas. Hic autem dies judicii hyemi comparatur, quià tunc nulla facultas pro vitâ laborandi: sed tantùm quisque cogitur de horreo pristinæ actionis proferre quod recondidit. Beda.

9. *Usquequò, Piger, dormies?* surge qui dormis (in vitiis peccatisque scilicet,) *& exurge à mortuis, & illuminabit te Christus.* Ephes. v. 14.

10. *Paululum*: ad breve tempus: *conseres*, complicabis *manus* & teque compones ad somnum; at egestas te dormire non sinet: unde sequitur:

11. *Veniet tibi, quasi viator, egestas*: improvisa, inexpectata. *Et pauperies, quasi vir armatus*: acer, indomitus, nec nisi vi & industriâ domo expellendus: ne tantum viatorem ultrò abiturum cogites. Hic autem egestatis nomine, animæ, suo vitio, virtute & gratiâ destitutæ, indigentia intelligatur. *Si verò impiger fueris, veniet ut fons* limpidus, inexhaustus, *messis tua, & egestas longè fugiet à te*: quæ desunt in Heb. habent LXX.

12. *Homo Apostata*: discedens à Deo, veràque simplicitate: homo Belihal: Heb. ἄφρων καὶ παράνομος: insipiens & legis contemtor, LXX. *Vir inutilis*: iniquus: Heb. *Ore perverso*: mendace, fallace.

13. *Annuit oculis*: verbis parcit, nutibus loquitur, ut arcana tacendaque retecturus: quales ardeliones illi turbulenti homines, fraudum ac nequitiarum artifices, qui negotiis quibusque se immiscent, ut rerum omnium quæ aguntur gnari; huic annuunt oculis, terunt alteri pedem: nil sinceri, nil candidi: unde rixæ & jurgia, ut in seq. habetur.

15. *Huic extemplò veniet perditio sua*: retectis nebulonis fraudibus, atque omnibus quos decepit in ejus perniciem æquè conspirantibus.

18. Cor machinans cogitationes pessimas, pedes veloces ad currendum in malum,

19. Proferentem mendacia, testem fallacem, & eum qui seminat inter fratres discordias.

20. Conserva, Fili mi, præcepta patris tui, & ne dimittas legem matris tuæ.

21. Liga ea in corde tuo jugiter, & circumda gutturi tuo.

22. Cùm ambulaveris, gradiantur tecum; cùm dormieris, custodiant te, & evigilans loquere cum eis.

23. Quia mandatum lucerna est, & lex lux, & via vitæ increpatio disciplinæ:

24. Ut custodiant te à muliere malâ, & à blandâ linguâ extraneæ.

25. Non concupiscat pulchritudinem ejus cor tuum, nec capiaris nutibus illius:

26. Pretium enim scorti vix est unius panis: mulier autem viri pretiosam animam capit.

27. Numquid potest homo abscondere ignem in sinu suo, ut vestimenta illius non ardeant?

28. Aut ambulare super prunas, ut non comburantur plantæ ejus?

29. Sic qui ingreditur ad mulierem proximi sui, non erit mundus cùm tetigerit eam.

30. Non grandis est culpa, cùm quis furatus fuerit: furatur enim ut esurientem impleat animam;

21. *Liga ea in corde tuo jugiter:* Allusum ad Deut. VI. 8. quasi diceret: illic juberis in manu ligare præcepta: at ego præcipio id quoque, ut in corde liges. Vide VII. 3.

22. *Cùm ambulaveris, gradientur tecum. Meditaberis in eis sedens in domo tuâ, & ambulans in itinere: dormiens atque consurgens:* Deut. VI. 7. *Evigilans loquere cum eis:* quasi cum amicis, fidisque consiliariis. *Consilium* enim *meum justificationes tuæ:* sive ut habet Heb. quasi viri amicissimi mei. *Psal.* CXVIII. 24.

23. *Via vitæ increpatio disciplinæ:* sive *increpatio* quæ est ex disciplinâ: non ex odio, aut invidiâ, aut denique superbiâ animique levitate.

25. *Nutibus illius:* palpebris: Heb. nutu oculorum, quibus vel maxime stultum amatorem inescant, quasi plura largituræ, quàm verbis explicare audeant.

26. *Pretium enim scorti vix est unius panis:* quia propter mulierem meretricem, usque ad tortam panis: Heb. supple, devenitur. Omnia exhaurit vilis meretricula. *Mulier autem viri pretiosam animam capit:* neque tantùm bona corrumpit, sed etiam ipsam animam: ℣. 32.

27. 28. *Numquid potest homo.* Hæc cogitent qui se media in pericula conjiciunt, fortesque futuros se putant: rectè autem Ambrosius: *Nemo adversùs seipsum diù fortis est.* Vide similem sententiam Eccli. XIII. 1.

29. *Non erit mundus cùm tetigerit eam:* innoxius, impunis.

30. *Non grandis est culpa:* furtum; præ adulterio scilicet. At. Heb. non spernent furem, non probro afficient, non flagris cædent, sed pecuniâ mulctabunt, adulterum verò nece.

31. Deprehensus

31. Deprehensus quoque reddet septuplum, & omnem substantiam domûs suæ tradet.

32. Qui autem adulter est, propter cordis inopiam perdet animam suam:

33. Turpitudinem & ignominiam congregat sibi, & opprobrium illius non delebitur.

34. Quia zelus & furor viri non parcet in die vindictæ,

35. Nec acquiescet cujusquam precibus, nec suscipiet pro redemtione dona plurima.

31. *Reddet septuplum:* phrasis Heb. Septenarius numerus incertus pro certo, eoque magno: nam in lege pro furto non septuplum, sed duplum indicitur, vel quadruplum, vel ad summum quintuplum. *Exod.* XXII. 1, 4, 7, 9. *Omnem substantiam domûs suæ tradet.* Quinetiam si reddere non possit rem ipsam cum augmento, ipse venumdabitur. *Exod.* XXII. 3.

32. *Adulter ... propter inopiam cordis:* propter stultitiam. *Perdet animam suam:* morte damnabitur. *Levit.* XX. 10. & alibi sæpè. Perdet etiam animam in æternum peccato, cupiditatibus, pœnæ addictus.

CAPUT VII.

Iterum attentiò ad legem, sapientia, soror, amica: quæ à mulierum avertat illecebris: earum fallaciæ, fictus amor, procacitas: esca libidinum, luxus, mollities, odoramenta: hinc vincula, laquei, sagittæ, vulnus immedicabile, mors denique.

1. FILI mi, custodi sermones meos, & præcepta mea reconde tibi. Fili,

2. Serva mandata mea, & vives, & legem meam, quasi pupillam oculi tui:

3. Liga eam in digitis tuis, scribe illam in tabulis cordis tui.

4. Dic sapientiæ, Soror mea es: & prudentiam voca amicam tuam,

5. Ut custodiat te à muliere extraneâ, & ab alienâ, quæ verba sua dulcia facit.

6. De fenestrâ enim domûs meæ per cancellos prospexi:

7. Et video parvulos, considero vecordem juvenem,

8. Qui transit per plateam juxta angulum, & prope viam domûs illius graditur,

3. *Liga eam:* suprà, VI. 21.

7. *Et video parvulos:* imperitos, adolescentulos capere & capi quærentes: ut suprà, *cap.* VI. 25, 26.

8. 9. *Qui transit: juxta angulum, & prope viam domûs illius:* meretricis: malæ rei sibi conscius, non adit rectâ domum infamem impudicitiis, sed transeuntis specie, prope & circa angulum obambulat; tum nocte occulit flagitium. Undè sequitur: *in obscuro: in noctis tenebris.*

Liber Proverbiorum.

9. In obſcuro, adveſperaſcente die, in noctis tenebris & caligine.

10. Et ecce occurrit illi mulier ornatu meretricio, præparata ad capiendas animas : garrula & vaga,

11. Quietis impatiens, nec valens in domo conſiſtere pedibus ſuis,

12. Nunc foris, nunc in plateis, nunc juxta angulos inſidians.

13. Apprehenſumque deoſculatur juvenem, & procaci vultu blanditur, dicens :

14. Victimas pro ſalute vovi, hodie reddidi vota mea.

15. Idcircò egreſſa ſum in occurſum tuum, deſiderans te videre, & reperi.

16. Intexui funibus lectulum meum, ſtravi tapetibus pictis ex Ægypto.

17. Aſperſi cubile meum myrrhâ, & aloë, & cinnamomo.

18. Veni, inebriemur uberibus, & fruamur cupitis amplexibus, donec illuceſcat dies.

19. Non eſt enim vir in domo ſuâ, abiit viâ longiſſimâ.

10. *Et ecce occurrit illi :* cunctabundo & verecundo, *mulier præparata :* Heb. Cuſtodita corde, aſtuta, inſtructa dolis; *ad capiendas animas :* LXX. quæ facit juvenum avolare corda : deeſt in Heb. ſed ſuppletum ad hujus loci mentem, ut patebit ỷ. 22, 23, & ſeqq. *Garrula :* quod alii tumultuoſam : Aquila otioſam vertit; Hieronymus ipſe clamoſam : infrà, IX. 13. Huic ſimillimæ illæ à Paulo memoratæ adoleſcentiores viduæ, quæ primam fidem irritam fecerunt; ſimul autem otioſæ diſcunt circuire domos, nec ſolùm otioſæ, ſed & verboſæ & curioſæ, loquentes quæ non oportet. *I. Tim.* v. 11. 12. *& ſeqq. & vaga :* declinans : Heb. quod vagam & inquietam ſonat : LXX. volatica.

11. *Quietis impatiens.* Deeſt Heb. Videtur autem eſſe expoſitio præcedentis vocis, *vaga :* & congruit ſequentibus : *nec valens in domo conſiſtere :* quòd otioſa, quòd curioſa, quòd garrula, ut Paulus dicebat.

12. *Nunc foris :* in vico : Heb. *nunc in plateis, nunc in angulo :* juxta omnem angulum : Heb. in omni angiportu. Et hæc vagandi cauſa, quòd ubique venetur animas, novoſque amatores conciliare ſtudeat.

13. *Et procaci vultu blanditur :* obfirmatâ facie dicit : Heb.

14. *Victimas pro ſalute vovi :* victimas pacificas, feſtas ac lætas, è quibus ſolis licebat ſacrum inſtituere epulum.

15. *Idcircò egreſſa ſum in occurſum tuum :* ut participem te lætitiæ & convivii facerem.

16. *Intexui funibus :* ſtragulis emollivi : teſſellatis ſtravi linteis, ſive periſtromatis : opere Ægyptio longè optimo ac pretioſiſſimo.

17. *Aſperſi cubile myrrhâ :* vide autem non modò blanditias & amplexus, verùm etiam ſuffimenta, odores, opipara convivia, exquiſitoſque & exoticos ornatus omninò ad amatoria pertinere. Quàm fœda ſunt, ait Tertullianus, ſine quibus non potuit meretrix & proſtituta deſcribi !

18. *Inebriemur uberibus.* Sic ferè antiqui interpretes : alia lectio, amoribus : quam nunc Hebræus habet, leviſſimi apicis mutatione. *Inebriemur* autem ebrietate peſſimâ, ſicut ait Propheta : *Ebria non à vino. Iſ.* LI. 21. Vino enim ebrii, poſtquam tantillùm heſternam crapulam edormiverint, ſani ſunt : at ebrii amoribus ac voluptatibus, nec jam ſui compotes, nullo more modoque furunt.

19. *Non eſt... vir in domo :* ad tutas diuturnaſque provocat libidines.

20. Sacculum pecuniæ secum tulit : in die plenæ lunæ reversurus est in domum suam.

21. Irretivit eum multis sermonibus, & blanditiis labiorum protraxit illum.

22. Statim eam sequitur, quasi bos ductus ad victimam, & quasi agnus lasciviens, & ignorans quòd ad vincula stultus trahatur,

23. Donec transfigat sagitta jecur ejus : velut si avis festinet ad laqueum, & nescit quòd de periculo animæ illius agitur.

24. Nunc ergo, Fili mi, audi me, & attende verbis oris mei.

25. Ne abstrahatur in viis illius mens tua : neque decipiaris semitis ejus.

26. Multos enim vulneratos dejecit, & fortissimi quique interfecti sunt ab eâ.

27. Viæ inferi domus ejus, penetrantes in interiora mortis.

20. *Sacculum pecuniæ secum tulit* : grande viaticum : *in die plenæ lunæ* : alii in novilunio, ut Psal. LXXX. ℣. 4. stato die vel condicto : solemniori fortè, cujus religione solebant reduci domum; ne subitum atque inopinum reditum metuas.

21. *Irretivit eum* : 22. *Statim ... sequitur* : 23. *Donec transfigat sagitta.* Vide autem quâ verborum & comparationum non modò elegantiâ, sed etiam vi ac pondere, omnia voluptatum avocamenta congerat : en vincula, en mortes : ad hæc cæcitatem atque amentiam ultrò irruentis in ictus & immedicabiliter vulnerati : quo quid tetrius ?

26. *Multos enim ... dejecit* : ad extremum deterret exemplis. *Fortissimi quique* : sic Samson, sic David, sic alii innumerabiles : nec ipse Salomon sapientissimus mortalium, ac tam diligens monitor, declinavit ictus.

27. *Penetrantes in interiora mortis* : descendentes ad penetralia mortis, ne te speres facilè ex hoc barathro emersurum. Penetralia autem mortis, servire cupiditatibus, & à peccato vinci, trahi, possideri, extincto mentis lumine, & conscientiæ sensu; ut jugum excutere, nec, si velis, possis; neque supersit aliud quàm illud Davidicum : *de necessitatibus meis erue me.* Psal. XXIV. 17. Vide etiam infrà, VIII. 35, 36.

CAPUT VIII.

Sapientiæ invitantis clamor : auctoritas : divitiæ : opera : eadem ex Deo genita, eique assistens & cooperans.

1. NUMQUID non Sapientia clamitat, & prudentia dat vocem suam ?

2. In summis, excelsisque verticibus supra viam, in mediis semitis stans,

1. *Numquid non Sapientia clamitat* : inculcat, pro more, jam dicta, I, 20, 21.

2. *Supra viam, in mediis semitis* : in viis, in inviis.

3. Juxta portas civitatis, in ipſis foribus loquitur, dicens:

4. O viri, ad vos clamito, & vox mea ad filios hominum.

5. Intelligite, parvuli, aſtutiam, & inſipientes animadvertite.

6. Audite, quoniam de rebus magnis locutura ſum : & aperientur labia mea, ut recta prædicent.

7. Veritatem meditabitur guttur meum, & labia mea deteſtabuntur impium.

8. Juſti ſunt omnes ſermones mei, non eſt in eis pravum quid, neque perverſum.

9. Recti ſunt intelligentibus, & æqui invenientibus ſcientiam.

10. Accipite diſciplinam meam, & non pecuniam : doctrinam magìs, quàm aurum eligite.

11. Melior eſt enim ſapientia cunctis pretioſiſſimis : & omne deſiderabile ei non poteſt comparari.

12. Ego ſapientia habito in conſilio, & eruditis interſum cogitationibus.

13. Timor Domini odit malum : arrogantiam & ſuperbiam, & viam pravam, & os bilingue deteſtor.

14. Meum eſt conſilium, & æquitas, mea eſt prudentia, mea eſt fortitudo.

15. Per me Reges regnant, & legum conditores juſta decernunt.

16. Per me Principes imperant, & potentes decernunt juſtitiam.

3. *Juxta portas civitatis* : ubique obvia & parabilis. Sic Chriſtus vera ſapientia, & in monte os ſuum aperuit, & in deſertis non modò corpora, ſed etiam animas pavit, & obvios quoſque ſanavit : terraſque & aquas benefaciendo pertranſiit, & in portis Naïm mortuum ſuſcitavit, & ad maris littora è naviculâ docuit, & in domibus, in conviviis, in ſynagogis, in vicis, in urbe, in oppidis & in caſtellis, in templo & extra templum prædicavit ; neque quidquam intentatum reliquit, quo ſe omnibus obvium faceret.

4. O *viri, ad vos clamito.* Jam ipſa ſapientia ſe commendat : primum à benevolentiâ, quòd ultrò invitet homines, nec modò vocibus, ſed etiam clamoribus ; alterum à gravitate rerum, quòd magna locutura ſit, ℣. 5. tertium quòd recta, quòd vera, ℣. 6 7. quòd irreprehenſibilia, ℣. 8.

10. *Accipite diſciplinam, ... & non pecuniam.* Quartum ab utilitate, quòd ſapientiæ dona, opes omnes facilè exſuperent : quod fusè exequitur, ℣. 11, 18, 19.

12. *Ego ſapientia habito in conſilio.* Quintum, ab eorum claritudine quorum conſortio gaudet, ac primùm ſapientum. *Habito in conſilio* : non in temerariis vulgi concurſationibus ; ſed in cœtibus ratione & conſilio conſtitutis.

13. *Arrogantiam & ſuperbiam.* Sextum, à ſanctitate, quòd vitia omnia arceat. *Os bilingue* : fallax, varium, inſtabile : de quo ſæpè in his libris.

14. *Meum eſt conſilium.* Pars altera ſanctitatis, quòd virtutes omnes conciliet, & complectatur.

15. 16. *Per me Reges regnant.* Septimum, ab autoritate, atque utilitate publicâ, quòd leges, quòd judicia, quòd imperia, quòd regna conſtituat ac ſtabiliat, res optimas & bono publico natas.

17. Ego diligentes me diligo: & qui manè vigilant ad me, invenient me.

18. Mecum ſunt divitiæ, & gloria, opes ſuperbæ, & juſtitia.

19. Melior eſt enim fructus meus auro, & lapide pretioſo, & genimina mea argento electo.

20. In viis juſtitiæ ambulo, in medio ſemitarum judicii,

21. Ut ditem diligentes me, & theſauros eorum repleam.

22. Dominus poſſedit me in initio viarum ſuarum, antequam quidquam faceret à principio.

23. Ab æterno ordinata ſum, & ex antiquis antequam terra fieret.

24. Nondum erant abyſſi, & ego jam concepta eram: necdum fontes aquarum eruperant:

25. Necdum montes gravi mole conſtiterant: ante colles ego parturiebar:

26. Adhuc terram non fecerat, & flumina, & cardines orbis terræ.

17. *Ego diligentes me diligo.* Iterùm à benignitate, ac benevolentiâ, quòd cùm tanta ſit, repellat à ſe neminem. *Qui manè vigilant:* en diligentiam interrumpentis ſomnos, & ad Deum inclamantis: *Ad te de luce vigilo.* Pſal. LXII. 1. Unde *omnis populus manicabat* (ſummo manè pergebat) ad Chriſtum *in templo audire eum.* Luc. XXI. 38. Odit enim ſapientia torporem ac ſomnolentiam.

18. *Mecum ſunt divitiæ & gloria.* Multi enim divites, ſed indecores, inglorii, non ita ſapientiæ alumni. *Opes ſuperbæ, & juſtitia:* quæ plerumque inter ſe diſſident, partis quâcumque divitiis, unde *opes ſuperbæ;* in Heb. duraturæ, ſtabiles: quod juſtitia præſtat.

19. *Genimina mea:* proventus mei.

22. *Dominus poſſedit me.* Ultimus ac præcipuus locus: ab ipſâ origine ſapientiæ. Jam enim ab effectis ejus ac fructibus ad ipſum fontem aſſurgit, quod eſt ſapientia ipſa, & Verbum Dei in excelſis. *Eccli.* I. 5. Qui locus etiam pertractatur, *Sap.* VII. VIII. *Poſſedit me:* acquiſivit, genuit. *Ab initio viarum:* vel ut habet Heb. principium viæ ſuæ: per quam omnia ordiretur. Quem locum Joannes reſpicit. *Apoc.* III. 14. Ubi verbum appellat principium creaturæ Dei: in quo creandi principium eſt Sic, *poſſedi hominem per Deum.* Geneſ. IV. 1. LXX. ἔκτισε, creavit, condidit, ſive ut alii reddunt, conſtituit, ordinavit, Athan. orat. 3. adv. Arian. & ſeqq. Euſeb. lib. III. de Eccleſ. Theol. Meliùs cum eodem Euſebio ibidem, atque aliis vetuſtis auctoribus, reponendum eſſet ſecundùm Hebræum, atque ex ipſius Aquilæ literatiſſimi Interpretis verſione ἐκτήσατο, poſſedit, genuit. *Antequam quidquam faceret à principio.* Sapientia enim genita & concepta eſt, partuque edita: ut etiam habes, ℣. 24. 25. Unde Joan. I. 1. de Verbo dicitur: *In principio erat:* tum, ℣. 3. *omnia per ipſum facta ſunt:* ut hæc quidem facta ſint in tempore: ipſe verò ſermo ab æterno genitus, atque adeò unigenitus. *Joan.* I. 14. 18.

23. *Ab æterno ordinata ſum:* conſtituta ſum, uncta ſum, principatum habui: Heb. Fundata ſum, LXX. Dominus fundavit me: ἐθεμελίωσε.

24. *Necdum fontes aquarum eruperant:* fontes, moles ſeu congeries aquarum: Heb. ſive abundantes aquis.

25. *Necdum montes gravi mole conſtiterant:* ante montes defixos, conſtituos: Heb. *gravi mole*, ex ℣. ſuperiore tranſlatum. *Ante colles parturiebar.* ὠδίνησε, Aquila. γεννᾷ με, gignit me, LXX. Chal. genita eram.

26. *Et flumina:* ita Chald. χώρας καὶ ἀοικήτους, LXX. habitatam & deſertam;

27. Quandò præparabat cœlos, aderam : quandò certâ lege, & gyro vallabat abyssos :

28. Quandò æthera firmabat sursùm, & librabat fontes aquarum:

29. Quandò circumdabat mari terminum suum, & legem ponebat aquis, ne transirent fines suos : quandò appendebat fundamenta terræ.

30. Cum eo eram, cuncta componens : & delectabar per singulos dies, ludens coram eo omni tempore;

31. Ludens in orbe terrarum : & deliciæ meæ esse cum filiis hominum.

32. Nunc ergo, filii, audite me : Beati, qui custodiunt vias meas.

33. Audite disciplinam, & estote sapientes, & nolite abjicere eam.

34. Beatus homo qui audit me, & qui vigilat ad fores meas quotidie, & observat ad postes ostii mei.

35. Qui me invenerit, inveniet vitam, & hauriet salutem à Domino :

36. Qui autem in me peccaverit, lædet animam suam. Omnes, qui me oderunt, diligunt mortem.

quod alii vertunt, terram & plateas. *Et cardines :* queis terra ipsa constat, nee ut pulvis dispergitur : unde Hebræus ad verbum : caput pulverum orbis.

27. *Quandò certâ lege, & gyro vallabat abyssos :* quandò mare circumducebat in sphæræ formam : quasi circino desuper ducto : id enim Heb. sonat.

28. *Quandò æthera firmabat fursùm, & librabat fontes aquarum :* nubes in excelso suspensas : ita LXX. & Chal. nempe aquas illas quæ supra firmamentum, id est, supra cœlum, feruntur : jam pergit ad alias aquas, marinas scilicet, ab illis sublimioribus medio aëre intersectas.

29. *Quandò circumdabat mari . . . quandò appendebat fundamenta terræ :* statuebat : collocabat : quasi utrimque librabat, ut firma consisterent.

30. *Cum eo eram :* apud eum : *Hoc erat in principio apud eum :* Joan. I. 2. *Cuncta componens :* quod alii vertunt, alens, nutriens : sive fovens, regens instar pædagogi. LXX. aptans. *Delectabar :* videbat enim Deus cuncta quæ fecerat, & erant valdè bona. *Gen.* I. 4. *Per singulos dies*, neque enim tantùm summâ ipsâ operis delectatus ; sed per singulos dies videbat quod fecerat, quòd esset bonum. *Gen.* I. 4, 10, *&c.*

31. *Ludens in orbe terrarum :* facilitatem, varietatem, jucunditatem designat operis. *Et deliciæ meæ esse cum filiis hominum.* Sic Baruch. III. 38. *Post hæc in terris visus est, & cum hominibus conversatus est.*

35. *Qui me invenerit . . . & hauriet salutem à Domino :* Pro quo LXX. habent celebratissimum illud : & paratur voluntas à Domino.

CAPUT IX.

Sapientiæ domus : convivium : documenta : adversùs meretricios amores.

1. SAPIENTIA ædificavit sibi domum, excîdit columnas septem.
2. Immolavit victimas suas, miscuit vinum, & proposuit mensam suam.

3. Misit ancillas suas ut vocarent ad arcem, & ad mœnia civitatis :

4. Si quis est parvulus, veniat ad me. Et insipientibus locuta est :

5. Venite : comedite panem meum, & bibite vinum quod miscui vobis.

6. Relinquite infantiam, & vivite, & ambulate per vias prudentiæ.

7. Qui erudit derisorem, ipse injuriam sibi facit : & qui arguit impium, sibi maculam generat.

8. Noli arguere derisorem, ne oderit te. Argue sapientem, & diliget te.

9. Da sapienti occasionem, & addetur ei sapientia. Doce justum, & festinabit accipere.

10. Principium sapientiæ, timor Domini, & scientia Sanctorum, prudentia.

11. Per me enim multiplicabuntur dies tui, & addentur tibi anni vitæ.

12. Si sapiens fueris, tibimet ipsi eris : si autem illusor, sôlus portabis malum.

1. *Sapientia ædificavit sibi domum.* Videtur sanctam ac verè magnificam Sapientiæ invitantis domum, meretricis opponere sumtuosis ac luxuriosis ædibus : convivium, convivio : victimas, victimis. Suprà, VII. 14. & seqq. *Excidit columnas septem.* In illâ meretriciâ domo odores, mollitiemque inveneris : nil firmi, nil solidi : at hic statim columnas septem : domus illa Ecclesia est, homo ipse est sapientiæ sedes.

2. *Miscuit vinum, & proposuit mensam suam* : in quâ eloquia pro cibis apponuntur : ubi etiam Eucharistiæ adumbrat mysterium.

4. *Si quis est parvulus, veniat ad me. Sinite parvulos ad me venire.* Matt. XIX. 14. Ut ad veram sapientiam adolescant, & *quisquis non receperit regnum Dei, sicut parvulus, non intrabit in illud.* Marc. X. 15.

6. *Relinquite infantiam* : ne parvuli sitis sensibus. *I. Cor.* XIV. 20. *Et vivite* : vera enim vita, sapientia.

7. *Qui erudit derisorem.* Quia insipientes invitaverat, existimare poterant omnes homines esse idoneos ad capessenda præcepta sapientiæ : quod contrà est, cùm derisores arceat, derisores autem vocat impios, quibus ipsa doctrina ludibrio est.

9. *Da sapienti occasionem* : deest Heb. habent LXX. *Festinabit accipere* : addet doctrinam : Heb.

10. *Scientia Sanctorum*, vera *prudentia* est, quippe quæ verum ad scopum tendat : imprudentia stultorum errans : infrà, XIV. 8. nullo certo vitæ fine constituto.

13. Mulier ſtulta, & clamoſa, plenaque illecebris, & nihil omninò ſciens,

14. Sedit in foribus domûs ſuæ ſuper ſellam in excelſo urbis loco,

15. Ut vocaret tranſeuntes per viam, & pergentes itinere ſuo :

16. Qui eſt parvulus, declinet ad me. Et vecordi locuta eſt :

17. Aquæ furtivæ dulciores ſunt, & panis abſconditus ſuavior.

18. Et ignoravit quòd ibi ſint gigantes, & in profundis inferni convivæ ejus.

13. *Mulier ſtulta, & clamoſa :* quòd ſuprà vertit garrulam : VII. 10. *Plena illecebris :* inſipiens : Heb. Tertio & quarto mulierem blandientem opponit Sapientiæ : adeò voluptas inimica virtuti eſt. Plerique è Patribus per amores meretricios intelligunt hæreticorum fallaces illecebras, furtiva colloquia & laqueos, quibus animæ capiuntur & pereunt.

14. *Sedit in foribus :* otioſa, inutilis ; ſic otium perducit ad libidinem.

15. *Ut vocaret tranſeuntes per viam, & pergentes itinere ſuo :* incautos & aliud agentes.

16. *Qui eſt parvulus*, juvenculus & ætatis flore ebrius, *veniat ad me :* Sapientia invocabat parvulos, ut doceret : ſuprà, 4. hæc, ut perdat, allicit.

17. *Aquæ furtivæ dulciores ſunt. Nam peccatum, occaſione acceptâ per mandatum, ſeduxit me.* Rom. VII. 11. Et quantò minùs licet, tantò magìs libet, Aug. ad Simplic. 2.

18. *Et ignoravit quòd ibi ſint gigantes :* ibi mortui : manes ſive mors, ſepulchrum : ut ſuprà, II. 18. VII. 27. eandem vocem ſuprà, II. 13. Vulg. mortem interpretatur. Hactenùs ſermo adhortatorius.

CAPUT X.

PARABOLÆ SALOMONIS.

Piger, 4, 5, 26. mendax : contumelioſus : malis omnia metuenda : nil ab ipſis, 24. verboſus, 25. parcè & ſapienter loquens, 10, 11. & ſeqq. 19, 20, 21. ſcelus per riſum, 23. ſimplicitas, juſtitia, veritas, benevolentia, 32.

1. FILIUS ſapiens lætificat patrem : filius verò ſtultus mœſtitia eſt matris ſuæ.

2. Nil proderunt theſauri impietatis : juſtitia verò liberabit à morte.

3. Non affliget Dominus fame animam juſti, & inſidias impiorum ſubvertet.

Parabolæ Salomonis. Novus titulus, nova quoque ſcribendi ratio : ſermonibus adhortatoriis, ac præparatoriis continuis qui anteceſſerunt, ſuccedunt breves variis de rebus abſolutæque ſententiæ : illic παραίνεσις, ſive commonitio & hortatio : hic γνῶμαι, ſive ſententiæ.

1. *Filius ſapiens lætificat patrem.* Hìc & in toto libro paſſim teneræ animæ, & ad rationum pondera ferenda imbecilles, ipsâ erga parentes innatâ pietate, deducuntur paulatim ad ſapientiam.

2. *Nil proderunt theſauri impietatis :* impietate parti.

3. *Et inſidias impiorum ſubvertet :* pravitatem : Heb. Subſtantiam : Chal. vitam ; LXX.

4. Egestatem operata est manus remissa : manus autem fortium divitias parat.

Qui nititur mendaciis, hic pascit ventos : idem autem ipse sequitur aves volantes.

5. Qui congregat in messe, filius sapiens est : qui autem stertit æstate, filius confusionis.

6. Benedictio Domini super caput justi : os autem impiorum operit iniquitas.

7. Memoria justi cum laudibus, & nomen impiorum putrescet.

8. Sapiens in corde præcepta suscipit : stultus cæditur labiis.

9. Qui ambulat simpliciter, ambulat confidenter : qui autem depravat vias suas, manifestus erit.

10. Qui annuit oculo, dabit dolorem : & stultus labiis verberabitur.

11. Vena vitæ, os justi : & os impiorum operit iniquitatem.

12. Odium suscitat rixas : & universa delicta operit caritas.

13. In labiis sapientis invenitur sapientia ; & virga in dorso ejus qui indiget corde.

14. Sapientes abscondunt scientiam : os autem stulti confusioni proximum est.

15. Substantia divitis, urbs fortitudinis ejus : pavor pauperum egestas eorum.

16. Opus justi ad vitam : fructus autem impii ad peccatum.

17. Via vitæ, custodienti disciplinam : qui autem increpationes relinquit, errat.

4. *Egestatem operata est manus remissa* : pigra : alii, dolosa. Infrà, cap. XII. ℣. 27. *Qui nititur mendaciis* : deest Heb. LXX. aliud reponunt.

6. *Os impiorum operit iniquitas* : turpitudo & pœna. Beda legit iniquitatem : ut & Hier. vertit infrà, 11. Operit autem, dum fictis verbis excusat.

8. *Stultus cæditur labiis* : dicteriis proscinditur : ut infrà, 10.

9. *Depravat vias suas* : dissimulator, versipellis. *Manifestus erit* : quod maximè timet : ipsis fraudibus deprehensus.

10. *Qui annuit oculo* : deceptor de quo suprà, VI. 12, 13. *Dabit dolorem* : & sibi, & aliis, ibid. 14, 15.

12. *Odium suscitat rixas* : & tibi & aliis noxias. *Universa delicta operit caritas* : aliorum quidem condonando & excusando : nostra quoque, veniam eâ benignitate facilè impetrando ; quò Petrus spectasse videtur, I. IV. 8.

13. *Qui indiget corde* : intellectu, sapientiâ. *Audi, Popule stulte, qui non habes cor.* Jer. V. 21.

14. *Sapientes abscondunt scientiam* : quorum quippe gravitas ab omni jactantiâ abhorreat. *Os autem stulti confusioni proximum est* : præ multiloquio.

15. *Substantia divitis, urbs fortitudinis* : instar munitæ arcis. Aliæ posteà sententiæ divitum retundent superbiam : vide interim infrà, 22.

17. *Custodienti disciplinam* : castigationem amanti. *Qui increpationes relinquit, errat.* Neminem enim habet, qui reducat errantem.

18. Abſcondunt odium labia mendacia : qui profert contumeliam, inſipiens eſt.

19. In multiloquio non deerit peccatum : qui autem moderatur labia ſua, prudentiſſimus eſt.

20. Argentum electum, lingua juſti : cor autem impiorum pro nihilo.

21. Labia juſti erudiunt plurimos : qui autem indocti ſunt, in cordis egeſtate morientur.

22. Benedictio Domini divites facit, nec ſociabitur eis afflictio.

23. Quaſi per riſum ſtultus operatur ſcelus : ſapientia autem eſt viro prudentia.

24. Quod timet impius, veniet ſuper eum : deſiderium ſuum juſtis dabitur.

25. Quaſi tempeſtas tranſiens non erit impius : juſtus autem quaſi fundamentum ſempiternum.

26. Sicut acetum dentibus, & fumus oculis, ſic piger his qui miſerunt eum.

27. Timor Domini apponet dies : & anni impiorum breviabuntur.

28. Expectatio juſtorum lætitia : ſpes autem impiorum peribit.

29. Fortitudo ſimplicis via Domini : & pavor his qui operantur malum.

30. Juſtus in æternum non commovebitur : impii autem non habitabunt ſuper terram.

31. Os juſti parturiet ſapientiam : lingua pravorum peribit.

32. Labia juſti conſiderant placita : & os impiorum, perverſa.

18. *Abſcundunt odium.* Odium neque celandum per diſſimulantiam, neque per inſipientiam proferendum : ergò non habendum.

21. *In cordis egeſtate morientur* : vecordiâ, inſipientiâ, & ita paſſim.

23. *Quaſi per riſum.* Stultus gaudet ſceleribus, improvidus, ac finis neſcius : prudens autem, qui & providens, futura providet cogitatque illud : *Riſus dolore miſcebitur, & extrema gaudii dolor occupat.* Infrà, XIV. 13. vel, per ſimulationem fingit ſe ludere, cùm ſævit : infrà, XXVI. 18, 19.

25. *Quaſi tempeſtas tranſiens non erit impius.* Ita perſecutores, ita Reges iniqui ac violenti quique homines. Ergò dum minantur, dum furunt, ſecede tantiſper velut à pluviâ, ipſa ſe tempeſtas impetu diſſolvet ſuo : neque interim evertet juſtos, quos fides efficit *fundamentum ſempiternum.*

26. *Sicut acetum dentibus*, quo obſtupeſcunt : *& fumus oculis*, quo caligant : ita piger, à viris quantumvis fortibus ac perſpicacibus adhibitus ad negotia eorum, rectis virilibuſque conſiliis vim detrahit, offundit tenebras. Fortis, mitte fortes, non deſides ; ne optima quæque negotia per legati ſocordiam pereant.

32. *Labia juſti conſiderant placita* : placentia : cupit enim amare, laudare. *Os impiorum, perverſa* : prava, noxia : cùm nocendi & maledicendi ſtudio teneatur.

CAPUT XI.

Æqua mensura : justitia divitiis melior : amicus infidus, sapiens magistratus, 14. verus decor, 32. beneficentia, rem auget, 24. & seqq. vigilantia in bono, justitiæ & sapientiæ fructus, 28. & seqq.

1. STATERA dolosa, abominatio est apud Dominum, & pondus æquum, voluntas ejus.

2. Ubi fuerit superbia, ibi erit & contumelia, ubi autem est humilitas, ibi & sapientia.

3. Simplicitas justorum diriget eos : & supplantatio perversorum vastabit illos.

4. Non proderunt divitiæ in die ultionis : justitia autem liberabit à morte.

5. Justitia simplicis diriget viam ejus : & impietate suâ corruet impius.

6. Justitia rectorum liberabit eos : & in insidiis suis capientur iniqui.

7. Mortuo homine impio, nulla erit ultra spes : & expectatio sollicitorum peribit.

8. Justus de angustiâ liberatus est : & tradetur impius pro eo.

9. Simulator ore decipit amicum suum : justi autem liberabuntur scientiâ.

10. In bonis justorum exultabit civitas : & in perditione impiorum erit laudatio.

11. Benedictione justorum exaltabitur civitas, & ore impiorum subvertetur.

1. *Statera dolosa :* quod ad omnem injustitiæ speciem Beda transfert, eò quòd omnis injustitia iniquâ sive inæquali mensurâ constet. Hinc varias recensent injustitiæ species, qualis est Contumelia, ỳ. 2. Pravitas 3. Divitiæ malè partæ 4. Fides prodita in amicos, 9, 12, 13. Causa autem omnis injustitiæ, civitas magistratibus rectisque consiliis destituta, 14. Hæc habet usque ad illum versum ; quanquam & alia interserit. *Voluntas ejus :* amor, placitum.

2. *Ubi humilitas.... Revelasti* enim *ea parvulis.* Matt. XI. 25.

3. *Supplantatio*, seu nequitia, pravitas : Heb. *perversorum vastabit illos.*

4. *Non proderunt divitiæ.* Ad justitiam pertinet contemnere divitias, quarum fere gratiâ injusta molimur.

7. *Expectatio sollicitorum peribit :* roborum : Heb. potentium, divitum, qui & ipsi semper solliciti : contrà justus securus : ut suprà, III. 12, 24, 25. antiqua translatio ex Bedâ : justi non perit spes ; gloria impiorum peribit.

8. *Tradetur impius pro eo.* Vide XXI. 18.

9. *Justi autem liberabuntur scientiâ*, fraude non indigebunt, recto firmoque judicio fulti.

11. *Benedictione justorum exaltabitur civitas :* faustis precationibus : *ore impiorum*, blasphemis vocibus *subvertetur.*

12. Qui despicit amicum suum, indigens corde est : vir autem prudens tacebit.

13. Qui ambulat fraudulenter, revelat arcana : qui autem fidelis est animi, celat amici commissum.

14. Ubi non est gubernator, populus corruet : salus autem, ubi multa consilia.

15. Affligetur malo, qui fidem facit pro extraneo : qui autem cavet laqueos, securus erit.

16. Mulier gratiosa inveniet gloriam : & robusti habebunt divitias.

17. Benefacit animæ suæ vir misericors : qui autem crudelis est, etiam propinquos abjicit.

18. Impius facit opus instabile : seminanti autem justitiam merces fidelis.

19. Clementia præparat vitam : & sectatio malorum mortem.

20. Abominabile Domino cor pravum : & voluntas ejus in iis, qui simpliciter ambulant.

21. Manus in manu, non erit innocens malus : semen autem justorum salvabitur.

22. Circulus aureus in naribus suis, mulier pulchra & fatua.

23. Desiderium justorum omne bonum est : præstolatio impiorum furor.

24. Alii dividunt propria, & ditiores fiunt : alii rapiunt non sua, & semper in egestate sunt.

12. *Vir autem prudens tacebit :* amici vitia : ut ℣. seq.

15. *Qui autem cavet laqueos :* qui odit stipulantes : Heb. hoc est, fidejussiones, sponsiones : quâ de re, VI. I.

16. *Mulier gratiosa .... & robusti ....* Quàm certum est mulierem, formæ gratiâ, commendari, tàm certum est strenuos atque industrios viros parare divitias. De formâ, infrà, 22.

17. *Qui autem crudelis est,...propinquos abjicit :* ne illos quidem novit : at Heb. perturbans carnem suam, crudelis ; hoc est, sibi nocet qui crudelis est : quod priori parti congruit. Vel ne sis immisericors in proximum : *& carnem tuam ne despexeris.* If. LVIII. 7.

18. *Impius facit opus instabile :* ei similis, qui ædificat super arenam. *Matt.* VII. 26. *Seminanti autem justitiam merces fidelis :* stabilis, certa.

19. *Clementia præparat vitam :* justitia : Heb. LXX. *Et sectatio malorum mortem :* sectator.

21. *Manus in manu :* etiam cessans, mala cogitat : nunquam à pravis machinationibus otiatur. Infrà, XVI. 5. alii : *Jungens dextras decipit :* datâ etiam fide.

22. *Circulus aureus in naribus suis :* porci. Forma insipientem tam dedecet, quàm inaures suem : nota ornamenta ex fronte pendentia in nasum. *Ezech.* XVI. 12. & Hier. ibidem.

23. *Præstolatio impiorum furor :* Dei scilicet.

24. *Alii dividunt propria :* Heb. est dispergens, & additur ei ampliùs : est parcens (rei) plus æquo, etiam ad egestatem : quod ultimum potest etiam verti : est subtrahens non rectè : quod Vulg. vertit : *est rapiens non sua :* rectè LXX. Sunt qui propria seminantes, plura faciunt : sunt & qui congregantes minuuntur : ductâ similitudine à seminatis granis. Præclara

25. Anima, quæ benedicit, impinguabitur: & qui inebriat, ipse quoque inebriabitur.

26. Qui abscondit frumenta, maledicetur in populis: benedictio autem super caput vendentium.

27. Benè consurgit diluculò, qui quærit bona: qui autem investigator malorum est, opprimetur ab eis.

28. Qui confidit in divitiis suis, corruet; justi autem quasi virens folium germinabunt.

29. Qui conturbat domum suam, possidebit ventos: & qui stultus est, serviet sapienti.

30. Fructus justi lignum vitæ: & qui suscipit animas, sapiens est.

31. Si justus in terrâ recipit, quantò magìs impius & peccator?

sententia; qui enim dare scit in loco & tempore, ei res ex ipsâ etiam liberalitate crescit: præsertim per eleemosynas, Deo benedicente: qui enim non ratione regitur, sed impetu, is simul raptor, largitor, suaque & aliena corrumpet. Vide seq. & infrà, XIII. 7.

25. *Et qui inebriat:* irrigat, potat egenos: *Inebriabitur:* rebus omnibus abundabit.

27. *Qui autem investigator malorum est, opprimetur ab eis.* Simpliciùs Heb. quærenti malum, occurret ei.

29. *Qui conturbat domum suam.* Decoctor seu rei suæ negligens. *Et qui stultus est:* nempe ille decoctor.

30. *Fructus justi lignum vitæ:* vitâ vivet: alludit ad Gen. II. 9. *& qui suscipit animas*: egenos, hospites, *sapiens est*: providus qui aliis benefaciendo, ipse sibi consulit.

31. *Si justus in terrâ recipit*: si Abel, si Job, si Daniel, si Tobias, aliique justi tanta patiuntur; quid impii, quid Antiochus, quid cæteri pessimi homines? At LXX. *si justus vix salvabitur; impius & peccator ubi parebunt?* refert Petrus I. IV. 18.

CAPUT XII.

Utile corripi: prodest pietas: impiis celer interitus, 7. bona mulier: ex sermonibus quisque cognoscitur: pauper: operans: iners, 9, 11, 34. immitis: sibi placens: ira tegenda: temeraria promissa: 16, 17. testis verax: mendaces: amicus verus.

1. QUI diligit disciplinam, diligit scientiam: qui autem odit increpationes, insipiens est.

2. Qui bonus est, hauriet gratiam à Domino: qui autem confidit in cogitationibus suis, impiè agit.

3. Non roborabitur homo ex impietate: & radix justorum non commovebitur.

4. Mulier diligens, corona est viro suo: & putredo in ossibus ejus, quæ confusione res dignas gerit.

1. *Qui diligit disciplinam:* emendationem, correctionem: Heb. & ita passim.

2. *Qui autem confidit in cogitationibus suis.* Rectè reddit Hebræum: virum cogitationum damnabit: Deus scilicet: quod tamen alii supplent, virum cogitationum, malarum scilicet.

4. *Mulier diligens:* fortis: virtute præ-

5. Cogitationes justorum judicia : & consilia impiorum fraudulenta.

6. Verba impiorum insidiantur sanguini : os justorum liberabit eos.

7. Verte impios, & non erunt : domus autem justorum permanebit.

8. Doctrinâ suâ noscetur vir : qui autem vanus & excors est, patebit contemtui.

9. Melior est pauper & sufficiens sibi, quàm gloriosus & indigens pane.

10. Novit justus jumentorum suorum animas : viscera autem impiorum crudelia.

11. Qui operatur terram suam, satiabitur panibus : qui autem sectatur otium, stultissimus est.

Qui suavis est in vini demorationibus, in suis munitionibus relinquit contumeliam.

12. Desiderium impii munimentum est pessimorum : radix autem justorum proficiet.

13. Propter peccata labiorum, ruina proximat malo : effugiet autem justus de angustiâ.

14. De fructu oris sui unusquisque replebitur bonis, & juxta opera manuum suarum retribuetur ei.

15. Via stulti recta in oculis ejus : qui autem sapiens est, audit consilia.

16. Fatuus statim indicat iram suam : qui autem dissimulat injuriam, callidus est.

17. Qui quod novit loquitur, index justitiæ est : qui autem mentitur, testis est fraudulentus.

dita. *Quæ confusione res dignas gerit :* probrosas & indecoras.

5. *Cogitationes justorum judicia.* Nil nisi æqua & justa cogitant.

7. *Verte impios :* fac vertantur vel leviter; ut averterint oculos. *Et non erunt :* ictu oculi : momento concident : sic David : *Vidi impium exaltatum ... transivi, & ecce non erat.* Ps. XXXVI. 35. LXX. quocumque se vertet impius, concidet.

9. *Melior est pauper & sufficiens sibi.* Servus sibi : Heb. sibi ipsi serviens, sive consulens.

10. *Novit justus jumentorum suorum animas :* etiam pecora sua curat; quasi diceret : injustus autem, nec homines : unde subdit. *Viscera impiorum crudelia.* Audiant Pastores & Principes.

11. *Qui suavis est in vini demorationibus :* in assiduis compotationibus. *In munitionibus suis :* utcumque se muniat, patebit contumeliæ. Deest Heb. habent LXX.

12. *Desiderium impii, munimentum est pessimorum.* Votum impii est protegere malos. *Radix justorum proficiet :* ultrò, non malis artibus : Heb. Dabit : supple fructum, quod idem est.

13. *Propter peccata labiorum.* Verbis pravis malus capitur; at justus his se expedit : innocentiâ suâ tutus.

16. *Fatuus statim indicat.* Insipientis est non posse vel premere iram, ac verbis parcere. *Qui dissimulat injuriam, callidus est :* cautus est; invenit damni sarciendi locum.

17. *Qui quod novit loquitur.* Testem veracem à falso secernit : quod explicat infrà, 19. & clariùs XIV. 5.

18. Est qui promittit, & quasi gladio pungitur conscientiâ: lingua autem sapientium sanitas est.

19. Labium veritatis firmum erit in perpetuum: qui autem testis est repentinus, concinnat linguam mendacii.

20. Dolus in corde cogitantium mala: qui autem pacis ineunt consilia, sequitur eos gaudium.

21. Non contristabit justum quidquid ei acciderit: impii autem replebuntur malo.

22. Abominatio est Domino labia mendacia: qui autem fideliter agunt, placent ei.

23. Homo versutus celat scientiam: & cor insipientium provocat stultitiam.

24. Manus fortium dominabitur: quæ autem remissa est, tributis serviet.

25. Mœror in corde viri humiliabit illum, & sermone bono lætificabitur.

26. Qui negligit damnum propter amicum, justus est: iter autem impiorum decipiet eos.

27. Non inveniet fraudulentus lucrum: & substantia hominis erit auri pretium.

28. In semitâ justitiæ, vita: iter autem devium ducit ad mortem.

18. *Est qui promittit, & quasi gladio pungitur conscientiâ.* Dum promissorum immemor, à conscientiâ reprehenditur: vel, est qui levitate animi indecora & incongrua pollicetur: ac posteà pœnitentiâ ductus, dicta revocare vellet, ut Herodes in iliâ psaltriâ. *Matt.* XIV. At Heb. est qui effutit quasi punctiones gladii: est cujus verba sunt instar gladii, detractor scilicet: at justi verba mitia, sanant vulnera, nedum inferant.

19. *Labium veritatis firmum*... testis verax sibi constat. *Qui testis est repentinus*: improvidus, improvisus, nec rei gnarus. At Heb. ad momentum lingua mendacii: statim inscitiam aut nequitiam prodit.

20. *Dolus*, res tristis, *in corde cogitantium mala*: pacis consiliarios *sequitur gaudium*: ex animi sinceritate & conscientiæ integritate proveniens.

21. *Non contristabit*: non accidet justo quidquam adversum, (aut iniquum) Heb.

23. *Homo versutus*: prudens, callidus, *celat scientiam*: non omnia quæ novit, statim expromit. *Et cor insipientium provocat stultitiam*: clamat, prædicat, id est, suam prodit stultitiam. Sensus Vulg. insipiens stultè ipse loquendo, stultos sermones elicit.

24. *Manus fortium*: sollicitorum, vigilantium: Heb. suprà, X. 4. *Manus remissa*: alii, dolosa, fraudulenta, ut infrà, ℣. 27.

25. *Mœror in corde viri*: mœstum erige dictis bonis.

26. *Qui negligit damnum.* Alii, abundat proximo suo justus: in eum est liberalis: alii, præ proximo suo: justi viri domus, cæteris locupletior.

27. *Non inveniet fraudulentus lucrum.* Vel ignavus, suprà, ℣. 24. *Et substantia hominis erit auri pretium.* Quemque suæ sustentant opes. Quidam ex Hebræo vertunt, *substantia hominis pretiosa seduli*, hoc est, substantia seduli diligentisque pretiosa est: vel nihil diligentiâ pretiosius.

28. *Iter .... devium*: sive ut ex Heb. verti potest: non iter, *ducit ad mortem.* Alii totum, ut ex Heb. sic vertunt: in semitâ justitiæ, vita: & via semitæ ejus, non mors: eadem sententia bis repetita.

CAPUT XIII.

Bona educatio : tacere, optimum : loquax : piger, 4. mendax : inter superbos jurgia : divitiæ festinatæ : ex amicis quisque dignoscitur, 20. educatio, 24. justi domus stabilis : vir bonus, suo contentus.

1. FILIUS sapiens, doctrina patris, qui autem illusor est, non audit, cùm arguitur.

2. De fructu oris sui homo satiabitur bonis : anima autem prævaricatorum iniqua.

3. Qui custodit os suum, custodit animam suam : qui autem inconsideratus est ad loquendum, sentiet mala.

4. Vult & non vult piger : anima autem operantium impinguabitur.

5. Verbum mendax justus detestabitur : impius autem confundit & confundetur.

6. Justitia custodit innocentis viam : impietas autem peccatorem supplantat.

7. Est quasi dives, cùm nihil habeat : & est quasi pauper, cùm in multis divitiis sit.

8. Redemtio animæ viri, divitiæ suæ : qui autem pauper est, increpationem non sustinet.

1. *Filius sapiens, doctrina patris* : paternæ doctrinæ argumentum & fructus.

2. *De fructu oris.* Ex Hebræo sic vertas : de fructu oris (verbis sanis) vir (bonus) comedet (colliget) bona : anima prævaricatorum (insipientium) injuriam (damna) supple, comedit, colligit.

3. *Qui autem inconsideratus est ad loquendum* : Heb. Aperiens labia ; ac rectè suppletum, temerè, inconsideratè.

4. *Vult & non vult piger* : infrà, XXI. 25, 26. *desideria occidunt pigrum* ; nihil verè vult : multa optat : vanâ spe se obiectat : nil agit : sic qui converti differt : de quo Eccli. V. 8.

5. *Impius autem*, qui non à mendacio abhorret, *confundit & confundetur* : pudefacit & pudefit : probo suis, sibique ; & fœtere faciet (se) & pudore afficiet (alios) eodem sensu : Heb.

7. *Est quasi dives, cùm nihil habeat* : parvo contentus, & pro rei suæ tenuitate liberalis. *Et est quasi pauper, cùm in multis divitiis sit* : prodigus, dissipator, sui alienique largitor. Spirituali sensu : dives ille. *Luc.* XVI. 19. verè pauper, qui bona jam recepit sua : at egens ille Lazarus, verè dives, quem Dei regnum manebat. Alii sic intelligunt : est pauper divitiarum ostentator : est & dives modestus rei amplitudinem celans, ne invidiæ aut prædæ sit.

8. *Redemtio animæ viri, divitiæ* : dives à pravis machinationibus se expedit : pauper accusatus opprimitur : vel *increpationem*, verba asperiora *non sustinet* : quemadmodum apud Comicum :

> Propter suam inopiam, semper se
> credunt negligi.

nec piget Salomonem, pro veteris Testamenti ratione, commendare divitias ad acuendam industriam. Cæterùm ex divitiis vera redemtio, cùm peccata eleemosynis redimunt. *Dan.* IV. 24.

9. Lux

9. Lux justorum lætificat: lucerna autem impiorum extinguetur.

10. Inter superbos semper jurgia sunt: qui autem agunt omnia cum consilio, reguntur sapientiâ.

11. Substantia festinata minuetur: quæ autem paulatim colligitur manu, multiplicabitur.

12. Spes, quæ differtur, affligit animam: lignum vitæ desiderium veniens.

13. Qui detrahit alicui rei, ipse se in futurum obligat: qui autem timet præceptum, in pace versabitur.

Animæ dolosæ errant in peccatis: justi autem misericordes sunt, & miserantur.

14. Lex sapientis fons vitæ, ut declinet à ruinâ mortis.

15. Doctrina bona dabit gratiam: in itinere contemtorum vorago.

16. Astutus omnia agit cum consilio: qui autem fatuus est, aperit stultitiam.

17. Nuntius impii cadet in malum: legatus autem fidelis, sanitas.

18. Egestas, & ignominia ei qui deserit disciplinam: qui autem acquiescit arguenti, glorificabitur.

19. Desiderium si compleatur, delectat animam: detestantur stulti eos, qui fugiunt mala.

20. Qui cum sapientibus graditur, sapiens erit: amicus stultorum similis efficietur.

21. Peccatores persequitur malum: & justis retribuentur bona.

22. Bonus relinquit heredes filios, & nepotes: & custoditur justo substantia peccatoris.

9. ***Lux justorum:*** felicitas: res prosperæ: ***lætificat:*** omnibus grata est.

11. ***Substantia festinata:*** ex vanitate: (quasi ex nihilo, sive eo malo) Heb. ***Minuetur:*** facilè dilabetur.

13. ***Qui detrahit... rei:*** verbum habet Heb. quod sæpè pro re sumitur: LXX. sic vertunt, qui rem (qui negotium) contemserit, contemnetur ab eâ: negotia non procedent ei, qui negligenter facit. Ex Hebræo sic vertas: qui contemnit verbum (nempe Dei) detrimentum patietur: quòd postremæ parti sententiæ magìs congruit. ***Animæ dolosæ errant in peccatis:*** deest Heb. & LXX. habent aliud.

14. ***Lex*** (doctrina Heb.) ***sapientis, fons vitæ: ut declinet à ruinâ*** (à laqueo Heb.) ***mortis.***

15. ***Dabit gratiam:*** grata erit: ***in itinere contemtorum vorago.*** Via transgressorum dura: Heb. aspera, difficilis.

17. ***Nuntius impii:*** nuntius impius: Heb. LXX. sic vertunt. Rex temerarius cadet in mala: legatus seu nuntius fidelis liberabit eum. Legerunt sine aleph. *Melech*. Quæ rex improvidus pessumdat, ea restituet administer bonus.

20. *Qui cum sapientibus.* Tota sententia in Heb. sic. Ambulans cum sapientibus, sapiens erit: pascenti stultos (convivanti cum eis) malè erit: LXX. ambulans cum insipientibus agnoscetur, hoc est, cujusque ingenium proditur à convictorum ingenio.

22. ***Bonus relinquit heredes filios:*** sæpè in lege promissum. *Custoditur justo:* tota sententia: boni, suis; mali, alienis, justisque colligunt.

LIBER PROVERBIORUM.

23. Multi cibi in novalibus patrum : & aliis congregantur absque judicio.

24. Qui parcit virgæ, odit filium suum : qui autem diligit illum, instanter erudit.

25. Justus comedit, & replet animam suam : venter autem impiorum insaturabilis.

23. *Multi cibi :* planum : avita hereditas fructuosa est : in Heb. Vox *rhashim* quam Hier. Patrum, alii pauperum, alii principum vertunt, variéque interpretantur : principes enim colonis; pauperes industriâ & labore valere. Nec minùs obscura est pars posterior sententiæ : quam sic ex Heb. vertunt ; & est qui consumitur ob non jus ; est qui fame pereat, quòd leges colendi agri, rusticanique operis rationem non intelligat.

25. *Justus comedit :* justus, & modico contentus est ; malus nec superfluo ac nimio saturatur.

CAPUT XIV.

Sapiens mulier : vir bonus ab iniquo despicitur : labor assiduus, 4. stultus : sapiens : falsæ pietatis malus exitus : gaudium : luctus : stulta credulitas : agere considerate : verbosus : actuosus, 23. regnum regnorumque robur, 28. 34. boni administri regum, 35.

1. SAPIENS mulier ædificat domum suam : insipiens exstructam quoque manibus destruet.

2. Ambulans recto itinere, & timens Deum, despicitur ab eo, qui infami graditur viâ.

3. In ore stulti virga superbiæ : labia autem sapientium custodiunt eos.

4. Ubi non sunt boves, præsepe vacuum est : ubi autem plurimæ segetes, ibi manifesta est fortitudo bovis.

5. Testis fidelis non mentitur : profert autem mendacium dolosus testis.

6. Quærit derisor sapientiam, & non invenit : doctrina prudentium facilis.

7. Vade contra virum stultum, & nescit labia prudentiæ.

2. *Qui infami graditur viâ :* perversus viâ suâ despicit eum : Heb.

3. *In ore stulti virga superbiæ :* dicta factaque arrogantia.

4. *Ubi non sunt boves :* labore & industriâ copia paratur.

6. *Doctrina prudentium facilis.* Neque enim inaccessâ & inexploratâ, sed regiâ incedunt viâ ; nec sapientiam putant, nova & aliis ignota, sed sana promere : neque altiora & subtiliora, sed recta sectantur ; & quæ tractant, sublimia enucleant, ac velut in lac temperant.

7. *Vade contra .... & nescit labia prudentiæ :* Heb. nescies : quòd utrumque verum est : si viro stulto occurrere satagas, facilè deprehendes ejus inscitiam, ac simul prodes tuam. At Chal. vade à con-

8. Sapientia callidi, eſt intelligere viam ſuam, & imprudentia ſtultorum errans.

9. Stultus illudet peccatum, & inter juſtos morabitur gratia.

10. Cor quod novit amaritudinem animæ ſuæ, in gaudio ejus non miſcebitur extraneus.

11. Domus impiorum delebitur: tabernacula verò juſtorum germinabunt.

12. Eſt via quæ videtur homini juſta, noviſſima autem ejus deducunt ad mortem.

13. Riſus dolore miſcebitur, & extrema gaudii luctus occupat.

14. Viis ſuis replebitur ſtultus, & ſuper eum erit vir bonus.

15. Innocens credit omni verbo: aſtutus conſiderat greſſus ſuos.

Filio doloſo nihil erit boni: ſervo autem ſapienti proſperi erunt actus, & dirigetur via ejus.

16. Sapiens timet, & declinat à malo: ſtultus tranſilit, & confidit.

17. Impatiens operabitur ſtultitiam: & vir verſutus odioſus eſt.

18. Poſſidebunt parvuli ſtultitiam, & expectabunt aſtuti ſcientiam.

19. Jacebunt mali ante bonos: & impii ante portas juſtorum.

20. Etiam proximo ſuo pauper odioſus erit: amici verò divitum multi.

21. Qui deſpicit proximum ſuum, peccat: qui autem miſeretur pauperis, beatus erit.

Qui credit in Domino, miſericordiam diligit.

ſpectu viri ſtulti: neſcit enim verba prudentiæ.

8. *Sapientia callidi, eſt intelligere viam ſuam.* Sic enim David moriens monuerat. *Ut intelligas univerſa quæ facis, & quocumque te verteris.* III. Reg. II. 3. At ſtulti aguntur, non agunt, impetu rapiuntur; Unde ſubdit: *& imprudentia ſtultorum, errans:* dolus: Heb. quod eſt, fallax; eodem ſenſu. Vide infrà, 15.

9. *Stultus illudet peccatum:* ludificando excuſat, & palliat peccata, & aliena & ſua. *Inter juſtos . . . gratia:* benevolentia Heb. quòd nec aliis imponant, nec ſibi.

10. *Cor quod novit amaritudinem animæ ſuæ, in gaudio ejus:* & in gaudio: Heb. *Non miſcebitur extraneus:* alienus. Sunt qui à dolore ſuo avocent animum, voluptatibuſque ſe obtundant, ne ſuam *amaritudinem* ſentiant: ſunt qui alieno arbitrio gaudeant & doleant, rerum ſuarum ignari: at cuique oportet ex ſeipſo ſui dolores, ſua gaudia conſtent.

12. *Eſt via quæ videtur:* ſic falſa pietas, falſus & amarus zelus, falſa pœnitentia pravis illudit animis.

15. *Innocens* (imperitus: Heb.) *Credit omni verbo: aſtutus conſiderat* (ipſe) *greſſus ſuos*; nec ſe ad aliena quæque verba componit. *Filio doloſo nihil erit boni:* deeſt Heb. LXX.

17. *Impatiens:* facilè excandeſcens, & in agendo præceps: Heb. *Operatur ſtultitiam: & vir verſutus odioſus eſt.* Vir cogitationum ſive machinationum odio erit: Heb. tam in agendo præceps, quàm in cogitando & deliberando nimius, odio habentur.

18. *Et expectabunt aſtuti ſcientiam:* Coronabuntur ſcientiâ: Heb. vincent.

20. *Etiam proximo ... pauper odioſus:* quò magìs eum ſubleves: unde ſubdit:

21. *Qui deſpicit proximum:* pauperem licet, *peccat. Qui credit in Domino:* deeſt Heb.

22. Errant qui operantur malum ? misericordia & veritas præparant bona.

23. In omni opere erit abundantia : ubi autem verba sunt plurima, ibi frequenter egestas.

24. Corona sapientium, divitiæ eorum : fatuitas stultorum, imprudentia.

25. Liberat animas testis fidelis : & profert mendacia versipellis.

26. In timore Domini fiducia fortitudinis, & filiis ejus erit spes.

27. Timor Domini, fons vitæ, ut declinent à ruinâ mortis.

28. In multitudine populi dignitas Regis : & in paucitate plebis ignominia principis.

29. Qui patiens est, multâ gubernatur prudentiâ : qui autem impatiens est, exaltat stultitiam suam.

30. Vita carnium, sanitas cordis : putredo ossium, invidia.

31. Qui calumniatur egentem, exprobrat factori ejus : honorat autem eum, qui miseretur pauperis.

32. In malitiâ suâ expelletur impius : sperat autem justus in morte suâ.

33. In corde prudentis requiescit sapientia, & indoctos quosque erudiet.

34. Justitia elevat gentem : miseros autem facit populos peccatum.

35. Acceptus est Regi minister intelligens : iracundiam ejus inutilis sustinebit.

22. *Errant* (nonne errant ? Heb.) *qui operantur malum ?* Asseverandi formula ; quasi diceret : manifestè errant, aut, ut alii, ecce errant.

23. *In omni opere.* Actuosi proficiunt, verbosi egent, quo nihil est verius.

24. *Fatuitas stultorum, imprudentia :* fatuitas, Heb. eodem verbo repetito, quasi diceret : mera fatuitas.

30. *Vita carnium, sanitas cordis :* sive sanum cor : ab ira & livore purum. *Putredo ossium, invidia* ; marcescunt invidi, & mœrore tabescunt : vir bonus ipsâ lætitiâ, & mente & corpore vegetus.

33. *Et indoctos quosque erudiet.* Et in medio stultorum cognoscetur : Heb. Prævalente luce, & pervincente famâ.

34. *Miseros autem facit populos peccatum:* Extenuat : LXX. at Heb. Ch. Syr. Misericordia in populos, peccatum, id est, sacrificium pro peccato, expiatio.

35. *Iracundiam ejus inutilis sustinebit :* qui confundit : Heb. cujus administratio regiis consiliis dedecus aut invidiam conciliat.

CAPUT XV.

Verba mitia & sapientia : aspera & stulta, 1, 4. corripi bonum, 5, 10, 12, 32. domus justi stabilis : injusti, contrà : impiorum victimæ : paupertas suo contenta, 15. & seqq. piger sive iners, 19.

1. RESPONSIO mollis frangit iram : sermo durus suscitat furorem. 2. Lingua sapientium ornat scientiam : os fatuorum ebullit stultitiam.

3. In omni loco oculi Domini contemplantur bonos & malos.

4. Lingua placabilis, lignum vitæ, quæ autem immoderata est, conteret spiritum.

5. Stultus irridet disciplinam patris sui : qui autem custodit increpationes, astutior fiet.

In abundanti justitiâ virtus maxima est : cogitationes autem impiorum eradicabuntur.

6. Domus justi plurima fortitudo, & in fructibus impii conturbatio.

7. Labia sapientium disseminabunt scientiam : cor stultorum dissimile erit.

8. Victimæ impiorum abominabiles Domino : vota justorum placabilia.

9. Abominatio est Domino via impii : qui sequitur justitiam, diligitur ab eo.

10. Doctrina mala deserenti viam vitæ : qui increpationes odit, morietur.

11. Infernus, & perditio coram Domino : quantò magis corda filiorum hominum ?

12. Non amat pestilens eum, qui se corripit : nec ad sapientes graditur.

13. Cor gaudens exhilarat faciem : in mœrore animi dejicitur spiritus.

14. Cor sapientis quærit doctrinam : & os stultorum pascitur imperitiâ.

15. Omnes dies pauperis, mali : secura mens quasi juge convivium.

2. *Lingua sapientium :* vide 7.
3. *In omni loco :* junge cum 11.
5. *In abundanti justitiâ virtus maxima est.* Deest Heb. habent LXX.
7. *Disseminabunt scientiam*; nec tantùm solidè, sed etiam ornatè, ex ℣. 2. *Cor stultorum dissimile erit.* Non sic Heb.
11. *Infernus, & perditio :* profunda terræ : loca abdita & invisa ; mors ipsa.
15. *Secura mens quasi juge convivium :* læta paupertas, licet misera videatur. Junge sequentes duos versus.

16. Melius eſt parum cum timore Domini, quàm theſauri magni & inſatiabiles.

17. Melius eſt vocari ad olera cum caritate, quàm ad vitulum ſaginatum cum odio.

18. Vir iracundus provocat rixas : qui patiens eſt, mitigat ſuſcitatas.

19. Iter pigrorum quaſi ſepes ſpinarum : via juſtorum abſque offendiculo.

20. Filius ſapiens lætificat patrem : & ſtultus homo deſpicit matrem ſuàm.

21. Stultitia gaudium ſtulto : & vir prudens dirigit greſſus ſuos.

22. Diſſipantur cogitationes, ubi non eſt conſilium : ubi verò ſunt plures conſiliarii, confirmantur.

23. Lætatur homo in ſententiâ oris ſui : & ſermo opportunus eſt optimus.

24. Semita vitæ ſuper eruditum, ut declinet de inferno noviſſimo.

25. Domum ſuperborum demolietur Dominus : & firmos faciet terminos viduæ.

26. Abominatio Domini cogitationes malæ : & purus ſermo pulcherrimus firmabitur ab eo.

27. Conturbat domum ſuam, qui ſectatur avaritiam : qui autem odit munera, vivet.

Per miſericordiam & fidem purgantur peccata : per timorem autem Domini declinat omnis à malo.

28. Mens juſti meditatur obedientiam : os impiorum redundat malis.

29. Longè eſt Dominus ab impiis : & orationes juſtorum exaudiet.

30. Lux oculorum lætificat animam : fama bona impinguat oſſa.

31. Auris, quæ audit increpationes vitæ, in medio ſapientium commorabitur.

19. *Iter pigrorum quaſi ſepes ſpinarum :* pigro omnia plena obſtaculis ; plana omnia ſedulo.

22. *Diſſipantur cogitationes ; ubi non eſt conſilium :* ſecretum : Heb. Plures conſulendi, ſed clam ; neque indiſcriminatim, hoc eſt, omnes de omnibus : ſed quiſque in eâ re quam calleat.

24. *Semita vitæ ſuper eruditum.* Eruditus ſive intelligens ſurſùm habet viam vitæ. *Ut declinet de inferno noviſſimo :* infimo : Heb. ad ſumma quæque erectus, devitat infima : ſive etiam, mortem.

26. *Purus ſermo :* caſtus, mundus : per ſe *pulcherrimus*, nec indiget eloquentiæ ornamentis. *Firmabitur ab eo.* Deeſt Heb.

27. *Per miſericordiam & fidem.* Deeſt Heb. habent LXX. Cyprianus profert, de op. & eleem.

28. *Mens juſti meditatur obedientiam :* fidem, LXX. ad reſpondendum : Heb. quod magìs ſequentibus congruit, ut ſapientes nec temerè reſpondentes, à loquacibus ſecernantur.

30. *Lux oculorum :* ut lux oculis grata ; ita fama animo.

32. Qui abjicit disciplinam, despicit animam suam : qui autem acquiescit increpationibus, possessor est cordis.

33. Timor Domini, disciplina sapientiæ : & gloriam præcedit humilitas.

CAPUT XVI.

Homo præparat : Deus regit, 1. 9. *agenda omnia sub oculis Dei : Deus omnia propter seipsum : arrogans : Deo propitio, omnia benè vertunt : res modica cum justitiâ : regum prudentia*, 10. *justitia*, 12. 13. *ira : clementia :* 14. 15. *Deus omnia in pondere*, 11. *egestas acuit industriam ; patiens ; fortis ; nihil fortuitum*, 33.

1. HOMINIS est animam præparare : & Domini gubernare linguam.

2. Omnes viæ hominis patent oculis ejus : spirituum ponderator est Dominus.

3. Revela Domino opera tua, & dirigentur cogitationes tuæ.

4. Universa propter semetipsum operatus est Dominus : impium quoque ad diem malum.

5. Abominatio Domini est omnis arrogans : etiamsi manus ad manum fuerit, non est innocens.

Initium vitæ bonæ, facere justitiam : accepta est autem apud Deum magìs, quàm immolare hostias.

6. Misericordiâ & veritate redimitur iniquitas : & in timore Domini declinatur à malo.

7. Cùm placuerint Domino viæ hominis, inimicos quoque ejus convertet ad pacem.

1. *Hominis est.* Sic infrà 9. *Cor hominis disponit viam suam : sed Domini est dirigere gressus.* Homines quidem diligenter sua & dicta & facta apud se componunt, sed cùm adest loquendi aut agendi tempus, ipsi excidunt sibi ; ac benè cogitata præter spem, in pessimos sermones, aut inepta facta desinunt.

2. *Omnes viæ hominis patent oculis ejus :* mundæ oculis suis : Heb. Ipsius scilicet hominis : sua cuique sensa placent, At *spirituum ponderator est Dominus :* vide XXI. 2. Deus nos non arbitrio nostro, sed ex vero judicat ; nec leviter, sed appensis omnibus ; ut infrà 11.

4. *Impium quoque ad diem malum :* sic enim ad Pharaonem. *Idcircò autem posui te, ut ostendam in te fortitudinem meam, & narretur nomen meum in omni terrâ :* Exod. IX. 16. Rom. IX. 17. Occultissimo quidem, sed tamen justo judicio.

5. *Etiamsi manus ad manum fuerit :* cessans, nihil agens : suprà XI. 21. *Initium viæ bonæ, facere justitiam :* deest Heb. LXX. habent.

7. *Cùm placuerint Domino.* Sic quia placuerunt Deo viæ Danielis & trium puerorum : *inimicos quoque* eorum, regesque qui eos in ignem, vel bestias miserunt, *convertit ad pacem*, atque amicitiam. Beda. Sic Josepho, sic Jeremiæ, sic aliis contigit.

8. Melius est parum cum justitiâ, quàm multi fructus cum iniquitate.

9. Cor hominis disponit viam suam : sed Domini est dirigere gressus ejus.

10. Divinatio in labiis regis, in judicio non errabit os ejus.

11. Pondus & statera judicia Domini sunt : & opera ejus omnes lapides sacculi.

12. Abominabiles regi qui agunt impiè : quoniam justitiâ firmatur solium.

13. Voluntas regum labia justa : qui recta loquitur, diligetur.

14. Indignatio regis, nuntii mortis : & vir sapiens placabit eam.

15. In hilaritate vultûs regis, vita : & clementia ejus, quasi imber serotinus.

16. Possìde sapientiam, quia auro melior est : & acquire prudentiam, quia pretiosior est argento.

17. Semita justorum declinat mala : custos animæ suæ servat viam suam.

18. Contritionem præcedit superbia : & ante ruinam exaltatur spiritus.

19. Melius est humiliari cum mitibus, quàm dividere spolia cum superbis.

20. Eruditus in verbo reperiet bona : & qui sperat in Domino, beatus est.

21. Qui sapiens est corde, appellabitur prudens, & qui dulcis eloquio, majora percipiet.

22. Fons vitæ eruditio possidentis : doctrina stultorum, fatuitas.

10. *Divinatio in labiis regis.* Decretis parendum ut oraculis : quinetiam vaticinari & arcana cordium scrutari reges videntur : sic illa Thecuitis ad Davidem acutissimè conjectantem. *Nec ad sinistram, nec ad dexteram est ex omnibus his, quæ locutus est dominus meus rex .... tu autem, domine, mi Rex, sapiens es, sicut habet sapientiam Angelus Dei.* II. Reg. XIV. 19, 20. Sic ipse Salomon inter duas fœminas dijudicans, arcana pectoris elicuit, III. *Reg.* III. *Non errabit os ejus* : eò quòd sit sagax, & rerum experimento doctus : tum quòd cor ejus in manu Dei : infrà XXI. I. Ne perfidi latere putent occultas molitiones, ac rempublicam pessumdent, aut temerè principis judicata contemnant.

11. *Et opera ejus omnes lapides sacculi* : pondera justa : LXX. Quòd lapidibus in sacculo reconditis ponderare soliti essent. Vide Sap. XI. 21.

15. *In hilaritate vultûs regis.* In lumine vultûs : Heb. quæ locutio frequentissima : *vita* ; gratia, favor. *Et clementia ejus quasi imber serotinus* : est enim imber temporaneus, seu veris ; alendis seminibus : est & serotinus, æstivus, seu autumnalis, maturandæ messi, vindemiæque aptissimus. Deut. XI. 14. Jac. V. 7. qui & optatissimus æstivis caloribus temperandis.

20. *Eruditus in verbo* : per verbum.

21. *Qui sapiens est corde.* Tum quisque est omnibus jucundissimus, cùm ad animi prudentiam accedit sermonis gratia. Vide infrà 23.

23. Cor

23. Cor sapientis erudiet os ejus : & labiis ejus addet gratiam.

24. Favus mellis, composita verba ; dulcedo animæ, sanitas ossium.

25. Est via quæ videtur homini recta ; & novissima ejus ducunt ad mortem.

26. Anima laborantis laborat sibi, quia compulit eum os suum.

27. Vir impius fodit malum, & in labiis ejus ignis ardescit.

28. Homo perversus suscitat lites ; & verbosus separat principes.

29. Vir iniquus lactat amicum suum : & ducit eum per viam non bonam.

30. Qui attonitis oculis cogitat prava, mordens labia sua perficit malum.

31. Corona dignitatis senectus, quæ in viis justitiæ reperietur.

32. Melior est patiens viro forti : & qui dominatur animo suo, expugnatore urbium.

33. Sortes mittuntur in sinum, sed à Domino temperantur.

23. *Cor sapientis erudiet os ejus :* non temerè loquitur, nec nisi re penitùs intellectâ. *Et labiis ejus addet gratiam :* doctrinam, disciplinam. Heb.

24. *Favus mellis, composita*, mitia & moderata *verba* ; eadem sunt *dulcedo* sive quies *animæ*, medela est & *sanitas ossium*, medullarumque, atque intimarum partium : quippe queis & animus & corpus reficiatur.

25. *Est via :* idem suprà XIV. 4.

25. *Anima laborantis* fame, *laborat sibi : quia compulit eum os suum :* alimenti penuria : sensus est : indigentiâ acui industriam & artes.

27. *Vir impius fodit malum*, sibi & aliis : *In labiis ejus ignis ardescit :* litibus, irâ, jurgiis inflammat ac devastat omnia : sicut habes Jac. III. 6.

28. *Et verbosus separat principes :* susurro ; de quo sæpè.

30. *Qui attonitis oculis* (supple, est) *cogitat prava :* qui obsirmatis, fixis : Heb. LXX. *Mordens labia.* Qui mordet labia, *perficit malum.* Indicium est hominis malum alteri machinantis ; defixis oculis mordere labia.

31. *Corona dignitatis senectus.* Diadema gloriæ canities (Heb.) quæ caput cingit & ornat.

33. *Sortes mittuntur.* Sic in eligendo Saüle, Matthiâ, & aliis ; sensusque est, per divinam providentiam ambigua quæque & incerta in certos fines dirigi, neque quidquam fortuitum.

CAPUT XVII.

Frugale convivium : servus sapiens : Dominus despiciens pauperem & cadentem : ampla soboles : aliorum celare delicta : ea commemorans : fatuus instar ursæ sævientis : mala pro bonis : lites, 14. *divitiæ inutiles : constans amicitia,* 17. *animi tranquillitas,* 22. *vultus sapientis & stulti,* 24. *tacere utile.*

1. MELIOR est buccella sicca cum gaudio, quàm domus plena victimis cum jurgio.

1. *Plena victimis :* epulis, quòd in sacrificiis pacificis splendidè parare solerent.

2. Servus ſapiens dominabitur filiis ſtultis, & inter fratres hæreditatem dividet.

3. Sicut igne probatur argentum, & aurum camino : ita corda probat Dominus.

4. Malus obedit linguæ iniquæ, & fallax obtemperat labiis mendacibus.

5. Qui deſpicit pauperem, exprobrat factori ejus : & qui ruinâ lætatur alterius, non erit impunitus.

6. Corona ſenum, filii filiorum : & gloria filiorum, patres eorum.

7. Non decent ſtultum verba compoſita : nec principem labium mentiens.

8. Gemma gratiſſima, expectatio præſtolantis : quocumque ſe vertit, prudenter intelligit.

9. Qui celat delictum, quærit amicitias : qui altero ſermone repetit, ſeparat fœderatos.

10. Plus proficit correptio apud prudentem, quàm centum plagæ apud ſtultum.

11. Semper jurgia quærit malus : angelus autem crudelis mittetur contra eum.

12. Expedit magìs urſæ occurrere raptis fœtibus, quàm fatuo confidenti in ſtultitiâ ſuâ.

13. Qui reddit mala pro bonis, non recedet malum de domo ejus.

14. Qui dimittit aquam, caput eſt jurgiorum : & antequam patiatur contumeliam, judicium deſerit.

4. *Malus obedit* (auſcultat) *linguæ iniquæ : & fallax.* Sua quemque prava ſtudia perdunt; malus à malo decipitur; fallax fallaciorem invenit.

7. *Non decent ſtultum verba compoſita.* Labia dignitatis : Heb. ſive decor in verbis : eodem ſenſu.

8. *Gemma gratiſſima, expectatio præſtolantis.* Planum de ſpei dulcedine : at Heb. Lapillus pretioſus, munus in oculis domini ſui. *Quocumque ſe vertit*, largitor, *prudenter intelligit.* Senſus eſt : munus gratiam conciliat danti, & res omnes proſperè ſapienterque diſponit.

9. *Qui celat delictum* : alienum : *quærit amicitias :* ſibi parit amicos : *Qui altero ſermone repetit :* qui revelat, qui commemorat, *ſeparat fœderatos*, principem : Heb. duces ab invicem : quos intelligunt LXX. amicos, domeſticos : Vulg. fœderatos.

10. *Plus proficit correptio :* verbis tantùm. *Apud prudentem : quàm centum plagæ :* quàm verbera addita verbis, *apud ſtultum.*

11. *Angelus autem crudelis :* vel malus nuntius, vel pœna divinitùs immiſſa.

12. *Fatuo confidenti :* nec ſanis conſiliis auſcultanti.

14. *Qui dimittit aquam :* ſupple, ſicut *qui dimittit aquam*; ita *caput jurgiorum*, id eſt, ſicut aqua ſemel dimiſſa non facilè cohibetur, ſic lites ſemel motæ. *Antequam contumeliam patiatur :* antequam miſceatur : Heb. ſupp. lis; antequam lite ſit implicitus. *Judicium deſerit :* deſere : Heb. quod eſt, principiis obſta.

LIBER PROVERBIORUM.

15. Qui juſtificat impium, & qui condemnat juſtum, abominabilis eſt uterque apud Deum.

16. Quid prodeſt ſtulto habere divitias, cùm ſapientiam emere non poſſit?

Qui altam facit domum ſuam, quærit ruinam: & qui evitat diſcere, incidet in mala.

17. Omni tempore diligit qui amicus eſt: & frater in anguſtiis comprobatur.

18. Stultus homo plaudet manibus, cùm ſpoponderit pro amico ſuo.

19. Qui meditatur diſcordias, diligit rixas: & qui exaltat oſtium, quærit ruinam.

20. Qui perverſi cordis eſt, non inveniet bonum: & qui vertit linguam, incidet in malum.

21. Natus eſt ſtultus in ignominiam ſuam: ſed nec pater in fatuo lætabitur.

22. Animus gaudens ætatem floridam facit: ſpiritus triſtis exſiccat oſſa.

23. Munera de ſinu impius accipit, ut pervertat ſemitas judicii.

24. In facie prudentis lucet ſapientia: oculi ſtultorum in finibus terræ.

25. Ira patris, filius ſtultus: & dolor matris quæ genuit eum.

26. Non eſt bonum, damnum inferre juſto: nec percutere principem, qui recta judicat.

27. Qui moderatur ſermones ſuos, doctus & prudens eſt: & pretioſi ſpiritûs vir eruditus.

28. Stultus quoque ſi tacuerit, ſapiens reputabitur: & ſi compreſſerit labia ſua, intelligens.

16. *Qui altam facit domum ſuam*, deeſt, Heb. habent LXX. vide 19.

18. *Stultus homo plaudet manibus.* Manum porrigit: Heb. defigit. cavendi formula: vide VI. 1.

19. *Qui meditatur*: Heb. diligens iniquitatem, diligit jurgia. *Qui exaltat oſtium*: domum: pars maximè conſpicua pro toto.

20. *Et qui vertit linguam.* Fallax, ambiguis doloſiſque ſermonibus: perverſus in linguâ ſuâ: Heb.

22. *Animus gaudens ætatem floridam facit*: medicina bona eſt: Heb. alii, benefaciet corpori:

24. *Oculi ſtultorum in finibus terræ*: errantes, vagi, diſtorti.

CAPUT XVIII.

Causas dissolvendæ amicitiæ quærere : stultus nil, nisi placentia, audire vult : rixis se immiscet : sermonibus suis capitur : falsa simplicitas, 8. *piger*, 8, 9. *pietas, propugnaculum*, 10. *exaltatione casus*, 12. *non audiens*, 13. *munera : sortiri, quàm litigare melius : mutuum adjutorium*, 19. *sermonis vis : divitum ingenium : amicus fratre potior.*

1. OCCASIONES quærit qui vult recedere ab amico : omni tempore erit exprobrabilis.

2. Non recipit stultus verba prudentiæ : nisi ea dixeris, quæ versantur in corde ejus.

3. Impius, cùm in profundum venerit peccatorum, contemnit : sed sequitur eum ignominia & opprobrium.

4. Aqua profunda, verba ex ore viri : & torrens redundans, fons sapientiæ.

5. Accipere personam impii non est bonum, ut declines à veritate judicii.

6. Labia stulti miscent se rixis : & os ejus jurgia provocat.

7. Os stulti contritio ejus : & labia ipsius ruina animæ ejus.

8. Verba bilinguis, quasi simplicia, & ipsa perveniunt usque ad interiora ventris.

1. *Occasiones quæris.* Sic etiam LXX. obvio sensu ; at Heb. Ad desiderium quærit separatus ; quod sic interpretantur : qui secundùm vota sua vivit singularis, sive à communi hominum consortio sequestratus, in omni sapientiâ miscebit se, versabitur ; alii, in omni existentiâ : quod tamen sapientiam, eamque veram sonare jam vidimus, quod eòdem recidit ; sensusque est, plurimum conferre ad veram solidamque sapientiam, à turbâ secedere : alii, pro in omni sapientiâ miscebit se, ex Chal. vertunt, omnem sapientiam, sive omne consilium deridebit : quo sensu illa sequestratio malo animo suscepta videatur, ut quis ad libidinem vitam instituat : quæ varietates obscurissimum textum indicant, ac nisi suppleveris, inextricabilem. Itaque Vulg. post LXX. sic supplet ; separatus, sive qui recedit, supple, ab amico, quærit ad desiderium : ad libitum fingit, supple, recedendi occasiones : omni tempore (pro essentia) risui erit, seu probro ; quam sententiam facilè anteponimus.

2. *Nisi ea dixeris :* Heb. eodem sensu : nisi cùm manifestabitur cor ejus, id est, quidquid dixeris, pristinæ sententiæ hæret, neque quidquam audit, nisi placentia.

3. *Impius cùm in profundum.* Ita LXX. rectissimo sensu : Heb. Veniente impio, venit etiam confusio, & cum ignominiâ, sive ignominioso viro, opprobrium.

4. *Aqua profunda.* Significat verba sapientium scrutanda, meditanda. Vide XX. 5. *Torrens redundans.* Qui altè sapientiam imbiberit, huic sermones optimi, atque ad suadendum aptissimi, torrentis instar defluent.

5. *Ut declines à veritate judicii.* Ut subvertas justum in judicio : Heb.

7. *Ruina animæ ejus :* laqueus : Heb. dictis suis capitur ; unde etiam illud : *Ex ore tuo te judico, serve nequam.* Luc. XIX. 22.

8. *Verba bilinguis ;* fallacis : alia & alia

Pigrum dejicit timor : animæ autem effœminatorum esurient.

9. Qui mollis & dissolutus est in opere suo, frater est sua opera dissipantis.

10. Turris fortissima, nomen Domini : ad ipsum currit justus, & exaltabitur.

11. Substantia divitis urbs roboris ejus, & quasi murus validus circumdans eum.

12. Antequam conteratur, exaltatur cor hominis : & antequam glorificetur, humiliatur.

13. Qui priùs respondet quàm audiat, stultum se esse demonstrat, & confusione dignum.

14. Spiritus viri sustentat imbecillitatem suam : spiritum verò ad irascendum facilem, quis poterit sustinere ?

15. Cor prudens possidebit scientiam, & auris sapientium quærit doctrinam.

16. Donum hominis dilatat viam ejus, & ante principes spatium ei facit.

17. Justus, prior est accusator suî : venit amicus ejus, & investigabit eum.

18. Contradictiones comprimit sors, & inter potentes quoque dijudicat.

19. Frater, qui adjuvatur à fratre, quasi civitas firma : & judicia quasi vectes urbium.

20. De fructu oris viri replebitur venter ejus : & genimina labiorum ipsius saturabunt eum.

21. Mors & vita in manu linguæ : qui diligunt eam, comedent fructus ejus.

loquentis : detractoris : susurronis, ut vertit XXVI. 22. *Quasi simplicia* : lenia : Heb. blandientia. *Et ipsa perveniunt* : altissimum vulnus infigunt. *Pigrum dejicit timor* : deest Heb. habent LXX.

11. *Substantia divitis* : idem suprà x. 15. *circumdans eum* : in opinione suâ : Heb. Tumidus licet animo, tamen opinione magis quàm re prævalet.

14. *Spiritus viri* (animus) *sustentat imbecillitatem* (corporis) *spiritum ad irascendum facilem*, Spiritum debilem : Heb. *Quis sustinebit ?* Corpori deficienti animus, animo infracto nihil subsidii est.

17. *Justus, prior est accusator sui.* Sic Job. *Verè scio, quòd ita sit, & quòd non justificetur homo compositus Deo* : Job. IX. 2. Ex Heb. tamen sic vertas ; qui primus in causâ suâ justus est, id est, qui prior causam dicit, justior videtur. *Venit amicus ejus* : socius ; Heb. adversarius : LXX. *Et investigabit eum* : vitium causæ eruet.

19. *Frater, qui adjuvatur.* Ita etiam Syr. & LXX. At Heb. Frater rebellans, præ forti civitate est ; bellum intestinum extraneo pejus. Quare colenda justitia est, arcens injurias & perduellionis causas æquo jure prohibens : quò pars posterior spectat.

21. *Qui diligunt eam* : linguam bonam ; sermones optimos.

22. Qui invenit mulierem bonam, invenit bonum: & hauriet jucunditatem à Domino.

Qui expellit mulierem bonam, expellit bonum: qui autem tenet adulteram, ſtultus eſt & impius.

23. Cum obſecrationibus loquetur pauper: & dives effabitur rigidè.

24. Vir amabilis ad ſocietatem, magis amicus erit, quàm frater.

22. *Qui invenit mulierem* (*bonam*) Deeſt: Heb. Rectè ſuppletum. *Qui expellit mulierem bonam*: deeſt Heb. habent LXX.

CAPUT XIX.

Simplicitas in paupere: præceps, ſive inconſideratus, 2. blaſphemus, 3. divitiæ: teſtis falſus, 5, 9. 28. falſa amicitia: ſuî compos, 8. ſervi dominantes: vir patiens, 4. ira regis: ejuſdem clementia: litigioſa mulier: uxor prudens, Dei donum: piger, 15, 24. eleëmoſyna: filius caſtigandus, ſed moderatè, 18. hominum varia conſilia, 21. pœnæ utiles: parentes affligens: pœnæ improbis.

1. MELIOR eſt pauper, qui ambulat in ſimplicitate ſuâ, quàm dives torquens labia ſua, & inſipiens.

2. Ubi non eſt ſcientia animæ, non eſt bonum: & qui feſtinus eſt pedibus, offendet.

3. Stultitia hominis ſupplantat greſſus ejus: & contra Deum fervet animo ſuo.

4. Divitiæ addunt amicos plurimos: à paupere autem & hi, quos habuit, ſeparantur.

5. Teſtis falſus non erit impunitus: & qui mendacia loquitur, non effugiet.

6. Multi colunt perſonam potentis, & amici ſunt dona tribuentis.

7. Fratres hominis pauperis oderunt eum: inſuper & amici procul receſſerunt ab eo.

Qui tantùm verba ſectatur, nihil habebit:

8. Qui autem poſſeſſor eſt mentis, diligit animam ſuam, & cuſtos prudentiæ inveniet bona.

9. Falſus teſtis non erit impunitus: & qui loquitur mendacia, peribit.

1. *Quàm dives torquens labia ſua.* Quàm perverſus labiis: Heb.

3. *Fervet.* Iraſcitur, culpaſque ſuas Deo imputat.

5. & 9. *Teſtis falſus.* Idem, excepto ultimo vocabulo.

6. *Multi*: intellige: plures, turbam, vulgus ipſum.

8. *Qui... poſſeſſor eſt mentis*, bonæ ſcilicet; vel ſimpliciter, ſui compos.

10. Non decent ſtultum deliciæ, nec ſervum dominari principibus.

11. Doctrina viri per patientiam noſcitur: & gloria ejus eſt iniqua prætergredi.

12. Sicut fremitus leonis, ita & regis ira: & ſicut ros ſuper herbam, ita & hilaritas ejus.

13. Dolor patris, filius ſtultus: & tecta jugiter perſtillantia, litigioſa mulier.

14. Domus & divitiæ dantur à parentibus: à Domino autem propriè uxor prudens.

15. Pigredo immittit ſoporem, & anima diſſoluta eſuriet.

16. Qui cuſtodit mandatum, cuſtodit animam ſuam: qui autem negligit viam ſuam, mortificabitur.

17. Fœneratur Domino, qui miſeretur pauperis: & viciſſitudinem ſuam reddet ei.

18. Erudi filium tuum, ne deſperes: ad interfectionem autem ejus ne ponas animam tuam.

19. Qui impatiens eſt, ſuſtinebit damnum: & cùm rapuerit, aliud apponet.

20. Audi conſilium, & ſuſcipe diſciplinam, ut ſis ſapiens in noviſſimis tuis.

21. Multæ cogitationes in corde viri: voluntas autem Domini permanebit.

22. Homo indigens, miſericors eſt: & melior eſt pauper, quàm vir mendax.

23. Timor Domini ad vitam: & in plenitudine commorabitur, abſque viſitatione peſſimâ.

10. *Non decent ſtultum deliciæ*, non competit illi delectatio: quippe improvido, & per mentis vitium inquieto.

11. *Doctrina viri per patientiam noſcitur.* Iram prolongat, ſeu patientem facit: Heb. *Et gloria ejus eſt iniqua prætergredi*, id eſt, injurias negligere.

13. *Tecta jugiter*: vide XXI. 8.

16. *Mortificabitur*: morte afficietur.

18. *Ne deſperes*: quia adhuc ſpes eſt: Heb. *Ad interfectionem.* Alii ex Heb. ad ſtrepitum, ad clamorem ejus. *Ne ponas animam tuam*, ne te falſa teneat miſericordia. XXX. Erudi filium tuum, ſic enim erit bonæ ſpei, ad contumeliam autem ne efferaris animo tuo; quo ſenſu Paulus. *Patres, nolite ad indignationem provocare filios veſtros, ut non puſillo animo fiant.* Col. 3. 21.

19. *Qui impatiens eſt*: iracundus, præceps, *ſuſtinet pœnam*; *& cùm rapuerit*: cùm eripueris (ab incommodo ſcilicet) etiam addes: Heb. ſupple, alia incommoda, alias culpas, in pejus enim ruet.

21. *Multæ cogitationes.* Varia & incerta conſilia.

22 *Homo indigens, miſericors eſt*: inopiæ incommoda per experientiam doctus: quo reddidit illud Hebraicum: Deſiderium (indigentia) viri, miſericordia ejus; miſericordem eum & ad beneficentiam propenſum effecit.

23. *Timor Domini.... & in plenitudine commorabitur*: & ſatur habitabit, nec viſitabit eum malum. Hebr.

LIBER PROVERBIORUM.

24. Abſcondit piger manum ſuam ſub aſcellâ, nec ad os ſuum applicat eam.

25. Peſtilente flagellato ſtultus ſapientior erit : ſi autem corripueris ſapientem, intelliget diſciplinam.

26. Qui affligit patrem, & fugat matrem, ignominioſus eſt, & infelix.

27. Non ceſſes, fili, audire doctrinam, nec ignores ſermones ſcientiæ.

28. Teſtis iniquus deridet judicium : & os impiorum devorat iniquitatem.

29. Parata ſunt deriſoribus judicia : & mallei percutientes ſtultorum corporibus.

25. *Peſtilente flagellato.* Deriſorem ſi caſtigaveris, imperitus (quoque) cautior fiet : Heb.
26. *Qui affligit patrem :* ſpoliat : Heb.
27. *Non ceſſes, fili :* ceſſa, fili : & ignorabis : Heb. Quaſi comminando : idem ſenſus.
29. *Et mallei percutientes :* percuſſiones : Heb. Verbera.

CAPUT XX.

Ebrietas : ira regis metuenda : contentioſi homines : piger, 4 ſapiens : Rex juſtus : clemens : ſapiens, 8, 26, 28. nemo mundus : iniquæ menſuræ : vir attentus, 12 fidejuſſor : bona in ſpeciem, 17. conſilia, 18. revelans arcana : detractor, adulator æquè fugiendi, 19. feſtinatæ divitiæ : ultio vetita, 22. Deo permittenda ſors noſtra, 24. juvenum ac ſenum robur : occulta vulnera.

1. Luxurioſa res, vinum, & tumultuoſa ebrietas : quicumque his delectatur, non erit ſapiens.

2. Sicut rugitus leonis, ita & terror regis : qui provocat eum, peccat in animam ſuam.

3. Honor eſt homini qui ſeparat ſe à contentionibus : omnes autem ſtulti miſcentur contumeliis.

4. Propter frigus piger arare noluit : mendicabit ergo æſtate, & non dabitur illi.

5. Sicut aqua profunda, ſic conſilium in corde viri : ſed homo ſapiens exhauriet illud.

1. *Luxurioſa res, vinum.* Effræne quid, ſive immoderatum & incaſtigatum, quod eſt etiam luxurioſum. Ad verbum : deriſor, quod item eſt, improbus, intemperans, id eſt, vinum, tumultuans, ſicera, phraſi hebraïcâ, cognata hæc ſunt.
5. *Homo ſapiens exhauriet illud :* profundiſſima quæque penetrabit, nec ſe capi ſinet.

6. Multi

6. Multi homines misericordes vocantur: virum autem fidelem quis inveniet?

7. Justus, qui ambulat in simplicitate suâ, beatos post se filios derelinquet.

8. Rex qui sedet in solio judicii, dissipat omne malum intuitu suo.

9. Quis potest dicere: Mundum est cor meum, purus sum à peccato?

10. Pondus & pondus, mensura & mensura: utrumque abominabile est apud Deum.

11. Ex studiis suis intelligitur puer, si munda & recta sint opera ejus.

12. Aurem audientem, & oculum videntem, Dominus fecit utrumque.

13. Noli diligere somnum, ne te egestas opprimat: aperi oculos tuos, & saturare panibus.

14. Malum est, malum est, dicit omnis emtor, & cùm recesserit, tunc gloriabitur.

15. Est aurum, & multitudo gemmarum: & vas pretiosum labia scientiæ.

16. Tolle vestimentum ejus qui fidejussor extitit alieni, & pro extraneis aufer pignus ab eo.

17. Suavis est homini panis mendacii, & posteà implebitur os ejus calculo.

18. Cogitationes consiliis roborantur, & gubernaculis tractanda sunt bella.

19. Ei, qui revelat mysteria, & ambulat fraudulenter, & dilatat labia sua, ne commisceari s.

20. Qui maledicit patri suo, & matri, extinguetur lucerna ejus in mediis tenebris.

21. Hereditas, ad quam festinatur in principio, in novissimo benedictione carebit.

22. Ne dicas: Reddam malum: expecta Dominum, & liberabit te.

23. Abominatio est apud Dominum pondus & pondus: statera dolosa non est bona.

6. *Multi homines:* multi multa jactant; commendat quisque liberalitatem suam. *Virum autem fidelem*, neque inani virtutis titulo se jactantem, *quis inveniet?*

12. 13. *Aurem audientem.* Attentam aurem, attentos oculos: vid. *Is.* VI. 9. unde in seq. *Aperi oculos tuos:* cave tibi, attentus esto & diligens.

17. *Panis mendacii:* bonus in speciem, sed non satis purgatus, mixtis quoque calculis & pulvere, sic multa bona in speciem: nec nisi experiundo noscenda.

18. *Et gubernaculis tractanda sunt bella:* consiliis.

19. *Qui revelat mysteria:* Heb. Revelanti arcana, detractori, & allicienti labiis sive blandienti, ne te comitem adjunxeris.

21. *Hereditas, ad quam:* festinata dolis acquisitio primùm delectat, ad extremum destituit possidentem.

24. A Domino diriguntur greſſus viri : quis autem hominum intelligere poteſt viam ſuam ?

25. Ruina eſt homini devorare Sanctos, & poſt vota retractare.

26. Diſſipat impios rex ſapiens : & incurvat ſuper eos fornicem.

27. Lucerna Domini ſpiraculum hominis, quæ inveſtigat omnia ſecreta ventris.

28. Miſericordia & veritas cuſtodiunt regem, & roboratur clementiâ thronus ejus.

29. Exultatio juvenum, fortitudo eorum : & dignitas ſenum, canities.

30. Livor vulneris abſterget mala, & plagæ in ſecretioribus.

25. *Ruina eſt homini devorare Sanctos* : ſanctitatem; Heb. Sanctificata rapere : *& poſt vota retractare* : cavillari vota : Heb. irrita facere variis interpretationibus; ſive, ad inania vota recurrere; rapinis expiandis ſcilicet.

26. *Et incurvat ſuper eos fornicem.* Carcerem firmiſſimum in fornicis modum, rotam : Heb. LXX. Tribulam, quâ confringantur : ſupplicii genus.

27. *Lucerna Domini ſpiraculum* (ſive mens) *hominis* : mens divinitùs accenſa lux eſt, quæ pectoris arcana rimatur. *Quis enim hominum ſcit quæ ſunt hominis, niſi ſpiritus hominis qui in ipſo eſt.* I. Cor. II. 11.

29. *Exultatio* ſive gloriatio *juvenum robur eorum* : cor eorum, Heb. viribus juvenes, ſenes ipſâ canitie, rerumque experientiâ gloriantur.

30. *Livor vulneris abſterget mala*; ejectio puris quo vulnus liveſcit, mali abſterſio eſt : *Et plagæ* : aliud eſt enim cùm ulcus altè penetrat; ſic vulnera animi confitendo ſanantur : in alto deliteſcentia, exitioſiora ſunt.

CAPUT XXI.

Cor regis : cordium appenſor. Deus : quid victimis ſit melius : ſapientia : piger, 5, 25, 26. rapinæ : mulier litigioſa, 8, 19. animadverſionum utilitas : immitis in pauperem : munera : ſapiens revocat ad ſana conſilia, 22. tacitus, 23. pertinax, 29. non eſt ſapientia contra Dominum : à Deo ſalus, 30, 31.

1. SICUT diviſiones aquarum, ita cor regis in manu Domini : quocumque voluerit, inclinabit illud.

1. *Sicut Diviſiones aquarum.* Quâ facilitate rivuli ad irrigandos hortos ab agricolâ à capite deducuntur, *ita cor regis* : neque minùs cæterorum hominum corda quàm regum, cùm ſcriptum ſit de quocumque homine. *Scio, Domine, quia non eſt hominis via ejus, nec viri eſt, ut ambulet & dirigat greſſus ſuos* : Jerem. X. 23. Quod & Salomon ubique inculcat : ſed cor regis memoratur, quòd ex regum voluntate res humanæ pendeant, quodque rex ipſe vel maximè in ſuâ poteſtate eſſe videatur; quo magìs neceſſe eſt, in ipſo velut capite rerum humanarum, Dei gubernationi ac potentiæ ſubjicere reliqua. *Quocumque voluerit, inclinabit illud* : neque eo ſeciùs corda ipſa, Deo id agente, ad bonum malumve ſe inclinant & inflectunt; cùm ſcriptum ſit : *Inclinate corda veſtra ad Dominum : Et bonas facite vias veſtras & ſtudia veſtra.* Joſ. XXIV. 23. Jer. VII. 3.

2. Omnis via viri recta sibi videtur : appendit autem corda Dominus.

3. Facere misericordiam & judicium, magis placet Domino, quàm victimæ.

4. Exaltatio oculorum est dilatatio cordis : lucerna impiorum peccatum.

5. Cogitationes robusti semper in abundantiâ : omnis autem piger semper in egestate est.

6. Qui congregat thesauros linguâ mendacii, vanus & excors est, & impingetur ad laqueos mortis.

7. Rapinæ impiorum detrahent eos, quia noluerunt facere judicium.

8. Perversa via viri, aliena est : qui autem mundus est, rectum opus ejus.

9. Melius est sedere in angulo domatis, quàm cum muliere litigiosâ, & in domo communi.

10. Anima impii desiderat malum, non miserebitur proximo suo.

11. Multato pestilente sapientior erit parvulus, & si sectetur sapientem, sumet scientiam.

12. Excogitat justus de domo impii, ut detrahat impios à malo.

13. Qui obturat aurem suam ad clamorem pauperis, & ipse clamabit, & non exaudietur.

14. Munus absconditum extinguit iras : & donum in sinu indignationem maximam.

15. Gaudium justo est facere judicium : & pavor operantibus iniquitatem.

2. *Omnis via viri recta sibi videtur* : recta in oculis ejus : Heb.

4. *Exaltatio oculorum* : superbia, despicientia : *est* : deest Heb. *Dilatatio cordis* : vastæ cogitationes, præ fidentiâ, temeritas : unde LXX. θρασυκάρδιος : *lucerna* sive lux, gloria *impiorum* : pro, quo jugum, habet Chal. Alii vertunt : oratio, id est, opera, curæ, studia impiorum : hæc omnia *peccatum* sunt, Deo exosa sunt, mala sunt, & peccato debitas pœnas accersunt.

5. *Cogitationes robusti* (strenui, seduli, diligentis : Heb.) *Semper in abundantiâ* : *omnis autem piger* (festinus : præceps : temerarius : Heb.) *Semper in egestate est* : diligentia copiam, temeritas penuriam parit.

7. *Detrahent eos* : dejicient, deturbabunt.

8. *Aliena est* : à rectâ ratione, à lege Dei devia. Quidam intelligunt eodem sensu, quo dicebat Paulus. *Alienati à vita Dei* ; *hospites testamentorum* : Ephes. II. 12. IV. 18.

9. *Melius est sedere in angulo domatis* : tecti : sub dio : *in domo communi* : sub tecto cum aliis. Melius est pluviam irruentem pati, quàm rixosæ mulieris contumelias, & hunc convitiorum grandinem : suprà XIX. 13. *infrà* 19.

11. *Multato pestilente* : impio, stulto. *Parvulus* : imperitus, passim congruit cum XIX. 25. *Et si sectetur sapientem* : & si corripias sapientem : Heb.

12. *Excogitat justus de domo impii* : intelligit : Heb. id est, docetur impii damno. *Ut detrahat impios à malo* : Heb. subvertens impios in malum : justus scilicet malos malè perdens.

15. *Et pavor* : contritio, pernicies ;

16. Vir, qui erraverit à viâ doctrinæ, in cœtu gigantum commorabitur.

17. Qui diligit epulas, in egestate erit : qui amat vinum & pinguia, non ditabitur.

18. Pro justo datur impius, & pro rectis iniquus.

19. Melius est habitare in terrâ desertâ, quàm cum muliere rixosâ & iracundâ.

20. Thesaurus desiderabilis, & oleum in habitaculo justi, & imprudens homo dissipabit illud.

21. Qui sequitur justitiam & misericordiam, inveniet vitam, justitiam, & gloriam.

22. Civitatem fortium ascendit sapiens, & destruxit robur fiduciæ ejus.

23. Qui custodit os suum, & linguam suam, custodit ab angustiis animam suam.

24. Superbus & arrogans vocatur indoctus, qui in irâ operatur superbiam.

25. Desideria occidunt pigrum, noluerunt enim quidquam manus ejus operari. 26. Totâ die concupiscit & desiderat : qui autem justus est, tribuet, & non cessabit.

27. Hostiæ impiorum abominabiles, quia offeruntur ex scelere.

28. Testis mendax peribit : vir obediens loquetur victoriam.

29. Vir impius procaciter obfirmat vultum suum : qui autem rectus est, corrigit viam suam.

30. Non est sapientia, non est prudentia, non est consilium contra Dominum.

31. Equus paratur ad diem belli : Dominus autem salutem tribuit.

Heb. Quanquam & de pavore verum ; suprà III. 14, 15.

16. *In cœtu gigantum :* mortuorum, Manium. *Commorabitur :* uno Verbo concidet, morietur.

18. *Pro justo datur impius :* redemptio justi impius : Heb. Pretium, propitiatio. Sic *Isa.* XLIII. 3 *Dedi propitiationem tuam Ægyptum, Æthiopiam & Saba pro te :* vindictam alias in gentes transferam, ut illæ, non tu, exemplo sint. Quò & illud pertinet : *Effunde iram tuam in gentes quæ te non noverunt :* Psal. LXXVIII. 6.

22. *Civitatem fortium ... & destruxit robur fiduciæ ejus ;* pugnacem, ac de suis viribus ac munitionibus præsidentem, ad sana consilia reducit.

24. *Superbus & arrogans vocatur indoctus :* stultus, sive derisor, sive pestilens, nomen ejus : Heb. Superbi & arrogantis scilicet.

25, 26. *Desideria occidunt pigrum : totâ die concupiscit & desiderat :* vim omnem animi effundit in vota inania, seque strenuum putat quòd magna & utilia meditetur, nullo opere consecuto.

28. *Vir obediens* (legi, rectæ rationi) *loquetur victoriam :* Heb. semper, sive in finem loquetur : non ei os oppriment.

30, 31. *Non est sapientia : equus paratur :* sic David. *Fallax equus ad salutem, in abundantiâ autem virtutis suæ non salvabitur.* Psal. XXXII. 17. *& seq.*

CAPUT XXII.

Bona fama : dives & pauper coram Deo æquo jure, 2. prospicere : institutio jam inde à puero, 6. quæ seminat hæc metet, 8. eleëmosyna : munera : amici regum : Deus juvat vigilantes, 12. piger, 13. adultera : stultitia à corde pueri repellenda, 15. sapientia : sponsores : termini antiqui : vir diligens regibus carus, 29.

1. MELIUS est nomen bonum, quàm divitiæ multæ : super argentum & aurum, gratia bona.

2. Dives, & pauper obviaverunt sibi : utriusque operator est Dominus.

3. Callidus vidit malum, & abscondit se : innocens pertransiit, & afflictus est damno.

4. Finis modestiæ timor Domini; divitiæ & gloria & vita.

5. Arma & gladii in viâ perversi : custos autem animæ suæ longè recedit ab eis.

6. Proverbium est : Adolescens juxta viam suam, etiam cùm senuerit, non recedet ab eâ.

7. Dives pauperibus imperat : & qui accipit mutuum, servus est fœnerantis.

8. Qui seminat iniquitatem, metet mala, & virgâ iræ suæ consummabitur.

9. Qui pronus est ad misericordiam, benedicetur : de panibus enim suis dedit pauperi.

Victoriam & honorem acquiret, qui dat munera : animam autem aufer accipientium.

10. Ejice derisorem, & exibit cum eo jurgium, cessabuntque causæ & contumeliæ.

11. Qui diligit cordis munditiam, propter gratiam labiorum suorum habebit amicum regem.

2. *Obviaverunt sibi :* æquo jure steterunt, Deoque juxtà cari, ut sequentia docent.

3. *Innocens pertransiit :* imperitus; Heb.

5. *Arma & gladii in viâ perversi :* spina & laquei : Heb. LXX.

6. *Proverbium est.* Instrue puerum super os (in ipso initio) viæ suæ : Heb. Teneros adhuc & molles inflecte.

8. *Et virgâ iræ suæ consummabitur :* vel virgam, id est, imperium, auctoritatem, irâ suâ perdet : vel continuata metaphora, ipse irâ suâ, quasi flagello quo teruntur fruges, conteretur : quo sensu virga sumitur, *Isa.* XXVIII. 17.

9. *Qui pronus est ad misericordiam :* bonus oculus : Heb. sic oculus nequam pro invidia, Matt. XX. 15. *Victoriam & honorem :* deest Heb. habent LXX.

12. Oculi Domini custodiunt scientiam : & supplantantur verba iniqui.

13. Dicit piger : Leo est foris, in medio platearum occidendus sum.

14. Fovea profunda os alienæ : cui iratus est Dominus, incidet in eam.

15. Stultitia colligata est in corde pueri, & virga disciplinæ fugabit eam.

16. Qui calumniatur pauperem, ut augeat divitias suas, dabit ipse ditiori, & egebit.

17. Inclina aurem tuam, & audi verba sapientium : appone autem cor ad doctrinam meam : 18. Quæ pulchra erit tibi, cùm servaveris eam in ventre tuo, & redundabit in labiis tuis :

19. Ut sit in Domino fiducia tua, unde & ostendi eam tibi hodie.

20. Ecce descripsi eam tibi tripliciter, in cogitationibus & scientiâ : 21. Ut ostenderem tibi firmitatem & eloquia veritatis, respondere ex his, illis qui miserunt te.

12. *Oculi Domini custodiunt scientiam :* LXX. sensum. Vir bonus Deo protegente tutus, suique compos, neque animo conturbatus, prudenter agit : meliùs phrasi Heb. Conservat scientem, sensatum, non somnolentos, sed scientes, vigilantes, cautos adjuvat Dominus; contrà : *Supplantantur verba iniqui :* subvertuntur res ejus.

13. *Dicit piger : Leo est foris :* terriculas sibi fingit, & inanes prætextus. LXX. eleganter : excusat se piger, & dicit, leo in viis : in plateis sicarii.

14. *Fovea profunda :* infrà, XXIII. 27.

16. *Qui calumniatur pauperem :* extorquens : Heb. *ut augeat*, &c.

17. *Inclina aurem tuam.* Commendatio sapientiæ his tribus versibus indicat, vel epilogum præcedentium, vel, quod est proclivius, initium aliud. Unde stylus posteà aliquantò diversus, suprà singulæ sententiæ singulis versibus, aut frequentiores promebantur. Hæ magis cohærent, & ad lectorem quem filium vocat, sermo dirigitur usque ad XXIV. 23. qui stylus propior illi novem priorum capitum.

18. *Cùm servaveris eam in ventre tuo :* in pectore : *pulchra erit :* doctrina : erunt, Heb. scilicet verba. *Et redundabit in labiis tuis :* firmabuntur : Heb.

20. *Ecce descripsi eam tibi tripliciter :* Sæpiùs : quemadmodum habetur *Is.* XVII. 6, *excussio oleæ duarum vel trium olivarum :* & Eccli. XIII. 8. Donec exinaniat *bis & ter.* Notum etiam illud toties inculcatum apud Amos. I. 3. *Super tribus sceleribus Damasci, &c. Moab.* &c. Quo sensu etiam Paulus : *Ter Dominum rogavi*, II. Cor. XII. 8. quamquam alii intelligunt tres Salomonis libros. Alii Legem, Prophetas, Hagiographa. Grotius, tria librorum genera, moralia, ut hic, Physica quæ perierunt : Theologica ac mystica, quale est Canticum canticorum : superfluâ industriâ, atque ingeniosiùs quàm veriùs. Neque enim in eo erat Salomon, ut sua omnia, etiam Physica, nihil ad hæc pertinentia, memoraret : sed ut inculcaret præcepta sapientiæ, morumque doctrinam ac fiduciam in Deum, de quâ præcedente versu. 21. *Ut ostenderem ..... eloquia veritatis, respondere* (ad respondendum) *ex his, illis qui miserunt te :* mittentibus ad te : Heb. qui proponunt tibi. LXX. qui te consulunt, tibique pro more proponunt quæstiones ænigmaticas, ut regina Saba, & cæteri. III. Reg. X. 1, 24.

22. Non facias violentiam pauperi, quia pauper est: neque conteras egenum in portâ: 23. Quia judicabit Dominus causam ejus, & configet eos, qui confixerunt animam ejus.

24. Noli esse amicus homini iracundo, neque ambules cum viro furioso: 25. Ne fortè discas semitas ejus, & sumas scandalum animæ tuæ.

26. Noli esse cum his, qui defigunt manus suas, & qui vades se offerunt pro debitis: 27. Si enim non habes unde restituas, quid causæ est ut tollat operimentum de cubili tuo?

28. Ne transgrediaris terminos antiquos, quos posuerunt patres tui.

29. Vidisti virum velocem in opere suo: coram regibus stabit, nec erit ante ignobiles.

22. *Neque conteras egenum in portâ:* in judicio scilicet, ubi judicia exercebantur, ut notum est.

26. *Qui defigunt manus suas:* idem suprà xvii. 18.

28. *Ne transgrediaris* (ne transferas, ne moveas) *terminos antiquos:* ne majorum fidem, ne prisca instituta convellas, ne vicini agrum cupias, aut villam villæ conjungas. Basil. *T.* 1. *Hom.* 21. in Lacizis: cui congruit infrà, xxiii. 10.

29. *Nec erit ante ignobiles:* nec stabit coram: Heb. eadem verba.

CAPUT XXIII.

Convivia principum: ne plus sapias: divitiarum cupiditas: 6, 7, 8. ne cum stulto verba perdas: Deus pauperum vindex: 10. virga non occidit puerum: 13, 14. sapientis gaudia: comessatores: 20, 21, 29, 30. & seqq. piger: 20. parentibus ausculta.

1. QUANDÒ sederis ut comedas cum principe, diligenter attende quæ opposita sunt ante faciem tuam, 2. Et statue cultrum in gutture tuo, si tamen habes in potestate animam tuam: 3. Ne desideres de cibis ejus, in quo est panis mendacii.

4. Noli laborare ut diteris: sed prudentiæ tuæ pone modum.

5. Ne erigas oculos tuos ad opes, quas non potes habere: quia facient sibi pennas quasi aquilæ, & volabunt in cœlum.

2. *Et statue cultrum in gutture tuo:* id est, gulam reprime: amputa cupiditatem.

3. *Ne desideres de cibis ejus:* cupediis: Heb. *Panis mendacii:* & est panis mendax: Heb. id est, alimenta damnosa, & falsâ voluptate blandientia.

4. *Sed prudentiæ tuæ pone modum:* providentiæ, quâ opes in immensum congeruntur.

5. *Ne erigas oculos:* ne evolare facias oculos tuos, (Heb.) *Nec sequantur cogitationes suas, & oculos per res varias fornicantes:* Num. xv. 39.

LIBER PROVERBIORUM.

6. Ne comedas cum homine invido, & ne desideres cibos ejus.

7. Quoniam in similitudinem arioli & conjectoris, æstimat quod ignorat.

Comede & bibe, dicet tibi: & mens ejus non est tecum.

8. Cibos, quos comederas, evomes: & perdes pulchros sermones tuos.

9. In auribus insipientium ne loquaris: quia despicient doctrinam eloquii tui.

10. Ne attingas parvulorum terminos: & agrum pupillorum ne introëas.

11. Propinquus enim illorum fortis est: & ipse judicabit contra te causam illorum.

12. Ingrediatur ad doctrinam cor tuum: & aures tuæ ad verba sçientiæ.

13. Noli subtrahere à puero disciplinam: si enim percusseris eum virgâ, non morietur.

14. Tu virgâ percuties eum: & animam ejus de inferno liberabis.

15. Fili mi, si sapiens fuerit animus tuus, gaudebit tecum cor meum: 16. Et exultabunt renes mei, cùm locuta fuerint rectum labia tua.

17. Non æmuletur cor tuum peccatores: sed in timore Domini esto totâ die: 18. Quia habebis spem in novissimo, & præstolatio tua non auferetur.

19. Audi, fili mi, & esto sapiens: & dirige in viâ animum tuum.

20. Noli esse in conviviis potatorum, nec in comessationibus eorum, qui carnes ad vescendum conferunt: 21. Quia vacantes potibus, & dantes symbola, consumentur, & vestietur pannis dormitatio.

6. *Et... cibos ejus:* pulmenta: cupedias: Heb. ut suprà ℣. 3.

7. *Quoniam in similitudinem arioli & conjectoris.* Tua omnia in pravum interpretabitur levissimis conjecturis ductus: sicut æstimat animo suo: Heb. *Comede & bibe, dicet tibi:* non vero affectu, sed pravo maloque consilio te alloquitur.

8. *Cibos, quos comederas:* nihil tibi ex illo convivio supererit: verba etiam perdideris.

10. *Ne attingas parvulorum terminos:* terminos sæculi antiquos: Heb. LXX. ut suprà XXII. 28. Vulg. legit *helem* pro *holam*, & sequenti magìs convenit.

11. *Propinquus enim illorum fortis est:* vindex, redemtor propinquitatis jure; ac sublimiore sensu, ipse Deus. Ita LXX.

12. *Ingrediatur ad doctrinam cor tuum:* Ne leviter inspicias: sed scrutare penitùs.

18. *Quia habebis spem in novissimo.* Quia erit tibi posteritas: Heb. Ita LXX. idem XXIV. 14.

20. *Noli esse in conviviis potatorum:* ad symbolas & carnium emtiones: LXX. cum potatoribus vini, & cum comessatoribus carnium sibi: Heb. eadem verba quibus in lege filius luxuriosus notatur. Deut. XXI. 20.

21. *Vestietur pannis dormitatio:* desidia: perpotatio scissas detritasque induet vestes.

22. Audi

22. Audi patrem tuum, qui genuit te : & ne contemnas cùm senuerit mater tua.

23. Veritatem eme, & noli vendere sapientiam, & doctrinam, & intelligentiam.

24. Exultat gaudio pater justi : qui sapientem genuit, lætabitur in eo.

25. Gaudeat pater tuus, & mater tua, & exultet quæ genuit te.

26. Præbe, fili mi, cor tuum mihi : & oculi tui vias meas custodiant.

27. Fovea enim profunda est meretrix : & puteus angustus, aliena.

28. Insidiatur in via quasi latro, & quos incautos viderit, interficiet.

29. Cui væ? cujus patri væ? cui rixæ? cui foveæ? cui sine causâ vulnera? cui suffusio oculorum?

30. Nonne his, qui commorantur in vino, & student calicibus epotandis?

31. Ne intuearis vinum quandò flavescit, cùm splenduerit in vitro color ejus: ingreditur blandè, 32. Sed in novissimo mordebit ut coluber, & sicut regulus, venena diffundet.

33. Oculi tui videbunt extraneas, & cor tuum loquetur perversa.

34. Et erit sicut dormiens in medio mari, & quasi sopitus gubernator, amisso clavo: 35. Et dices: Verberaverunt me, sed non dolui: traxerunt me, & ego non sensi: quandò evigilabo, & rursùs vina reperiam?

23 *Veritatem eme, & noli vendere :* quod est, habere pretiosissimam. Ibi distinguendum, conjungenda autem cætera : *sapientiam, & doctrinam, & intelligentiam :* supple, eme, & ne vendas : emtas retine.

28. *Et quos incautos viderit, interficiet :* & sceleratos in hominibus addet : Heb. Eorum numerum augebit.

29. *Cujus patri væ?* Heb. iterat ; cui væ? *cui foveæ?* cui murmur, sive tumultus, contradictio, loquacitas : Heb. molestiæ : LXX. *suffusio :* eleganter : morbus oculorum : Heb. rubor : LXX. lividi oculi.

31. *Ingreditur blandè ;* directè : Heb. id est, facilè.

35. *Quandò evigilabo :* quandò erit diluculum. LXX. *Et rursùs vina reperiam :* & addam quærere adhuc illud, nempe vinum ; hoc est, quandò erit diluculum, & quæram quibuscum conveniam, compotatores scilicet.

CAPUT XXIV.

Sapiens idem fortis, & egregius belli dux, 56. ne desperaveris: tuere proximum: nulla sit excusatio, 11, 12. sapientia: justus cadit septies, 16. ne gaudeas inimici casu: 17, 18. time Deum & Regem: justitia: verba mitia, 26. antequam opus aggrediaris, præpara, 27. ultio vetita, 29. piger, 30. & seqq.

1. NE æmuleris viros malos, nec desideres esse cum eis: 2. Quia rapinas meditatur mens eorum, & fraudes labia eorum loquuntur.

3. Sapientiâ ædificabitur domus, & prudentiâ roborabitur.

4. In doctrinâ replebuntur cellaria, universa substantia pretiosa & pulcherrima.

5. Vir sapiens, fortis est, & vir doctus, robustus & validus.

6. Quia cum dispositione initur bellum: & erit salus ubi multa consilia sunt.

7. Excelsa stulto sapientia, in portâ non aperiet os suum.

8. Qui cogitat mala facere, stultus vocabitur.

9. Cogitatio stulti peccatum est: & abominatio hominum detractor.

10. Si desperaveris lassus in die angustiæ: imminuetur fortitudo tua.

11. Erue eos, qui ducuntur ad mortem: & qui trahuntur ad interitum liberare ne cesses.

12. Si dixeris: vires non suppetunt: qui inspector est cordis, ipse intelligit, & servatorem animæ tuæ nihil fallit, redderque homini juxta opera sua.

13. Comede, fili mi, mel, quia bonum est, & favum dulcissimum gutturi tuo.

14. Sic & doctrina sapientiæ, animæ tuæ: quam cùm inveneris, habebis in novissimis spem, & spes tua non peribit.

15. Ne insidieris, & quæras impietatem in domo justi, neque vastes requiem ejus.

6. *Quia cum dispositione initur bellum:* consiliis: industriâ.

7. *Excelsa stulto sapientia.* Sublimior quàm ut attingat. *In portâ:* in publicis conventibus, indoctus obmutescet.

8. *Qui cogitat mala facere, stultus vocabitur.* Inventor malarum cogitationum: Heb. dolosus.

9. *Cogitatio stulti peccatum est:* ejus astutia prava: dolus malus.

10. *Si desperaveris lassus in die angustiæ:* si defeceris: Heb.

12. *Vires non suppetunt:* non novi hunc: Heb. LXX. de ignoto quid laborem? At *Deus mandavit unicuique de proximo suo*, Eccli. XVII. 12.

15. *Ne ... quæras impietatem in domo justi:* per calumniam.

16. Septies enim cadet justus, & resurget: impii autem corruent in malum.

17. Cùm ceciderit inimicus tuus, ne gaudeas, & in ruinâ ejus ne exultet cor tuum: 18. Ne fortè videat Dominus, & displiceat ei, & auferat ab eo iram suam.

19. Ne contendas cum pessimis, nec æmuleris impios: 20. Quoniam non habent futurorum spem mali, & lucerna impiorum extinguetur.

21. Time Dominum, fili mi, & regem: & cum detractoribus non commiscearis: 22. Quoniam repentè consurget perditio eorum: & ruinam utriusque quis novit?

23. Hæc quoque sapientibus: cognoscere personam in judicio, non est bonum.

24. Qui dicunt impio, justus es: maledicent eis populi, & detestabuntur eos tribus.

25. Qui arguunt eum, laudabuntur: & super ipsos veniet benedictio.

26. Labia deosculabitur, qui recta verba respondet.

27. Præpara foris opus tuum, & diligenter exerce agrum tuum: ut postea ædifices domum tuam.

28. Ne sis testis frustrà contra proximum tuum, nec lactes quemquam labiis tuis.

29. Ne dicas, quomodo fecit mihi, sic faciam ei: reddam unicuique secundùm opus suum.

30. Per agrum hominis pigri transivi, & per vineam viri stulti: 31. Et ecce totum repleverant urticæ, & operuerant superficiem ejus spinæ, & maceria lapidum destructa erat.

32. Quod cùm vidissem, posui in corde meo, & exemplo didici disciplinam.

33. Parum, inquam, dormies, modicum dormitabis, pauxillum manus conseres, ut quiescas:

33. Et veniet tibi quasi cursor egestas, & mendicitas quasi vir armatus.

16. *Septies enim.* Licet enim sæpius in levibus peccet, tamen resurget, cùm impii sit immedicabilis casus; ne ergò inde arripias calumniandi ansam.

20. *Quoniam non habent futurorum spem mali:* posteritatis: Heb. LXX. Quò etiam lucerna pertinet, *II. Reg.* XIV. 7. *Psalm.* CXXXI. 17. Chal. de novissimis intelligit.

23. *Hæc quoque sapientibus:* alius titulus, alius stylus.

26. *Labia deosculabitur:* mite responsum instar amantissimi est osculi.

27. *Præpara foris.* Œconomicum: de providendo sumtibus, per agri culturam, antequam ædificare aggrediaris: ut habes *Luc.* XIV. 28. de ædificaturo turrim: allegoricè, ne priùs arduum opus incipias, quàm agenda prævideris.

29. *Ne dicas:* en ultionem prohibitam; ut odium, suprà 17. Idem suprà VI. 10.

CAPUT XXV.

Deum decent occulta : reges manifesta : cor regum : purgandæ aulæ vitiis : ne te efferas : ne maledicta citò proferas, nec revocare possis : ne facilè tua arcana prodas, 9. verbum in tempore, 11. corripere audientem : boni nuntii : fallaces promissiones, 14. verba mitia : 13, 25. rerum bonarum satietas, 16. prunæ super caput, 21, 22. non plus sapere, 27. loquax, prædæque expositus, 28.

1. HÆ quoque Parabolæ Salomonis, quas transtulerunt viri Ezechiæ regis Juda.

2. Gloria Dei est celare verbum, & gloria regum investigare sermonem.

3. Cœlum sursùm, & terra deorsùm, & cor regum inscrutabile.

4. Aufer rubiginem de argento, & egredietur vas purissimum.

5. Aufer impietatem de vultu regis, & firmabitur justitiâ thronus ejus.

6. Ne gloriosus appareas coram rege, & in loco magnorum ne steteris.

7. Melius est enim ut dicatur tibi : ascende hùc : quàm ut humilieris coram principe.

8. Quæ viderunt oculi tui, ne proferas in jurgio citò : ne postea emendare non possis, cùm dehonestaveris amicum tuum.

9. Causam tuam tracta cum amico tuo, & secretum extraneo ne reveles : 10. Ne fortè insultet tibi cùm audierit, & exprobrare non cesset.

1. *Quas transtulerunt* (collegerunt, & ex pluribus scriniis in unum volumen retulerunt) *viri Ezechiæ regis Juda* : ad cujus usque tempora dispersæ habebantur, prout ex ore Salomonis exceperant.

2. *Et gloria regum investigare sermonem* : verbum, iterùm ut in priori parte ; sensus autem videtur esse, consilia Dei per se inscrutabilia, & hoc ad ejus gloriam majestatemque pertinere, quòd humanæ mentis aciem effugiant, ipsique soli constet arcanorum suorum ratio : at regum consilia eò digniora laudibus, quò magìs eorum æquitas sapientibus se aperit. Summa : reges probabilia consilia sectentur, inaccessa penitusque imperscrutabilia Deo relinquant, cujus quippe *judicia vera, justificata in semetipsa*. Psal. XVIII. 10. Vide etiam infrà 27.

3. *Cor regum inscrutabile* : sapientiâ, gravitate, ipsâ arte regnandi & arcanorum vi : sæpe etiam superbiâ, vulgariumque rerum fastidio, occultisque odiis ; ac libidinibus.

4. *Aufer rubiginem* : scorias : Heb. *Et egredietur vas* : *purissimum*, deest Heb. sic : 5. *aufer impietatem* (impium, Heb. phrasi) *de vultu* (de conspectu : Heb.) *regis* impii, aularum scoria, quibus sublatis, nihil superest quàm thronus regius justitiâ fultus, clarusque.

7. *Ascende hùc* : sic Christus. *Luc* XIV. 10.

10. *Gratia & amicitia liberant* : deest Heb. habent LXX.

Gratia & amicitia liberant : quas tibi serva, ne exprobrabilis fias.

11. Mala aurea in lectis argenteis, qui loquitur verbum in tempore suo.

12. Inauris aurea, & margaritum fulgens, qui arguit sapientem, & aurem obedientem.

13. Sicut frigus nivis in die messis, ita legatus fidelis ei, qui misit eum, animam ipsius requiescere facit.

14. Nubes, & ventus, & pluviæ non sequentes, vir gloriosus, & promissa non complens.

15. Patientiâ lenietur princeps, & lingua mollis confringet duritiam.

16. Mel invenisti, comede quod sufficit tibi : ne fortè satiatus, evomas illud.

17. Subtrahe pedem tuum de domo proximi tui, nequandò satiatus oderit te.

18. Jaculum, & gladius, & sagitta acuta, homo qui loquitur contra proximum suum falsum testimonium.

19. Dens putridus, & pes lassus, qui sperat super infideli in die angustiæ : 20. Et amittit pallium in die frigoris.

Acetum in nitro, qui cantat carmina cordi pessimo.

Sicut tinea vestimento, & vermis ligno : ita tristitia viri nocet cordi.

21. Si esurierit inimicus tuus, ciba illum : si sitierit, da ei aquam bibere : 22. Prunas enim congregabis super caput ejus, & Dominus reddet tibi.

23. Ventus Aquilo dissipat pluvias, & facies tristis linguam detrahentem.

24. Melius est sedere in angulo domatis, quàm cum muliere litigiosâ, & in domo communi.

11. *Mala aurea in lectis argenteis* : id est tam benè decent : pro lectis sculpturas, cælaturas, vertunt : ad verbum aperturas, eas scilicet quibus gemmæ inseruntur, velut annuli pala.

13. *Sicut frigus nivis* : ex vicinis fortè montibus comportatæ : *in die messis* : æstu laborantibus : ita refrigerat de re ancipiti allatus faustus nuntius : vide xxv. 25.

15. *Et lingua mollis* (licet, per responsa lenia) *confringet duritiam* : os sive ossum : Heb. durissima quæque.

16. *Mel invenisti* : in voluptatibus temperandum, neque dulcia licet obtrudenda ad fastidium, quò & sequens pertinet.

17. *Subtrahe pedem* ; rectè LXX. rarò admove.

20. *Et dimittit pallium.* Sic supple : sicut qui removet in frigore pallium, aut acetum infundit nitro quo dissolvitur ; sic absurdus, intempestivus, importunus, *qui cantat carmina cordi pessimo* : mœrenti & afflicto, *sicut tinea* : deest Heb. LXX. & Chal. habent.

21. *Si esurierit* : à Paulo memoratum, *Rom.* XII. 10.

22. *Prunas...congregabis* : exsuscitandæ caritatis.

25. Aqua frigida animæ sitienti, & nuncius bonus de terrâ longinquâ.

26. Fons turbatus pede, & vena corrupta, justus cadens coram impio.

27. Sicut qui mel multum comedit, non est ei bonum : sic qui scrutator est majestatis, opprimetur à gloria.

28. Sicut urbs patens & absque murorum ambitu, ita vir, qui non potest in loquendo cohibere spiritum suum.

26 *Justus cadens coram impio* : in peccatum, ut videtur, & congruit loco Ezechielis, XXXIV. 18, 19. de pastoribus turbantibus aquam quam populo propinabant, rectam scilicet doctrinam exemplis pessimis.

27. *Sic qui scrutator est majestatis* : Heb. Nec investigatio gloriæ eorum (scilicet arcanorum Dei) gloria (est) id est, non gloriæ, sed dedecori vertit; supple investigantibus. Nota phrasis, quâ plerumque supprimuntur ea quæ maximè excellunt, ut quæ animo per sese occurrant.

28. *Sicut urbs patens* : vallum ac munimentum validissimum, in consiliis secretum.

CAPUT XXVI.

Alieno loco posita : maledicta temerè : correptio : quomodo stulto respondendum : stultus nuntius : sententiæ in ore stulti : ad vomitum reversus : sibi placens, 12. *piger*, 15. & seqq. *miscere se rixis*, 17. *ludens feci*, 18, 19. *unde jurgia*, *falsa simplicitas*, 21. *simulator*, 24, 25. *occulta odia*, 26. *malus sibi noxius*, 27. *verba fallacia*, 28.

1. QUOMODO nix in æstate, & pluviæ in messe : sic indecens est stulto gloria.

2. Sicut avis ad alia transvolans, & passer quò libet vadens : sic maledictum frustrà prolatum in quempiam superveniet.

3. Flagellum equo, & camus asino, & virga in dorso imprudentium.

4. Ne respondeas stulto juxta stultitiam suam, ne efficiaris ei similis.

5. Responde stulto juxta stultitiam suam, ne sibi sapiens esse videatur.

6. Claudus pedibus, & iniquitatem bibens, qui mittit verba per nuntium stultum.

7. Quomodo pulchras frustrà habet claudus tibias : sic indecens est in ore stultorum parabola.

2. *Sic maledictum frustrà* (immeritò, fortuitò) *prolatum* : maledicta non curanda, quippe quæ quocumque, undecumque, quasi incerto cursu, permeant ac pervolant.

4. 5. *Ne respondeas : responde stulto.* Variè pro loco & tempore; stultum enim interdum despicere, interdum repercutere oportet.

7. *Quomodo pulchras.* Variè ex He-

8. Sicut qui mittit lapidem in acervum Mercurii : ita qui tribuit insipienti honorem.

9. Quomodo si spina nascatur in manu temulenti : sic parabola in ore stultorum.

10. Judicium determinat causas : & qui imponit stulto silentium, iras mitigat.

11. Sicut canis, qui revertitur ad vomitum suum, sic imprudens qui iterat stultitiam suam.

12. Vidisti hominem sapientem sibi videri? magis illo spem habebit insipiens.

13. Dicit piger : Leo est in via, & leæna in itineribus : 14. Sicut ostium vertitur in cardine suo, ita piger in lectulo suo.

15. Abscondit piger manum sub ascella sua, & laborat si ad os suum eam converterit.

16. Sapientior sibi piger videtur septem viris loquentibus sententias.

17. Sicut qui apprehendit auribus canem, sic qui transit impatiens, & commiscetur rixæ alterius.

18. Sicut noxius est qui mittit sagittas, & lanceas in mortem : 19. Ita vir qui fraudulenter nocet amico suo : & cùm fuerit deprehensus, dicit : Ludens feci.

20. Cùm defecerint ligna, extinguetur ignis : & susurrone subtracto, jurgia conquiescent.

21. Sicut carbones ad prunas, & ligna ad ignem, sic homo iracundus suscitat rixas.

22. Verba susurronis quasi simplicia, & ipsa perveniunt ad intima ventris.

bræo vertunt ; sensus autem est tam invalidas esse in ore stulti rectas sententias, quàm claudo inutiles pulchras licet tibias.

8. *In acervum Mercurii :* in acervum lapidum Mercurio erectum, quod est impuri nefastique cultûs, ita qui indignos colit.

9. *Quomodo si spina nascatur* (ascendit : *Heb.*) *in manu temulenti : sic parabola in ore stultorum :* suo se ore configunt.

10. *Judicium determinat* (finit, decidit) *causas :* lites. *Et qui imponit.* Causas irarum, rixarumque præbent stultorum sermones, quos qui compescit, similis est illi qui, dijudicando litem, imponit silentium litigantibus : Heb. obscurissimus : sic autem vertunt : magnus, Deus scilicet, formans omnia, & dans mercedem stulto, & dans mercedem transgressoribus : Heb. Unicuique tribuens secundùm opera sua.

11. *Sicut canis.* Notum illud Petri, 2, 11, 22.

12. *Vidisti hominem sapientem sibi?* Stulto deploratior qui sibi placet.

14. *Sicut ostium vertitur :* sic piger multo motu, nullo progressu.

16. *Sapientior sibi :* quòd prudens, cautus, cunctator sibi videatur.

17. *Sicut qui apprehendit* (vellicat) *auribus canem* efferatum : nempe ad allatrandum & mordendum incitat. *Sic qui transit :* sic qui transiens alienæ rixæ se immiscet, morsus latratusque sibi parat : Heb. contractior : sic transiens qui irascitur in lite non suâ.

22. *Susurronis :* maledici clancularii.

LIBER PROVERBIORUM.

23. Quomodò si argento sordido ornare velis vas fictile, sic labia tumentia cum pessimo corde sociata.

24. Labiis suis intelligitur inimicus, cùm in corde tractaverit dolos.

25. Quandò submiserit vocem suam, ne credideris ei : quoniam septem nequitiæ sunt in corde illius.

26. Qui operit odium fraudulenter, revelabitur malitia ejus in concilio.

27. Qui fodit foveam, incidet in eam : & qui volvit lapidem, revertetur ad eum.

28. Lingua fallax non amat veritatem : & os lubricum operatur ruinas.

Quasi simplicia : sincera, candida, mitia. *Ad intima ventris :* altissimum vulnus infigunt.

23. *Quomodo si argento .... vas fictile :* vile, testaceum : malum malè ornatum. *Sic labia tumentia :* accensa : sive insectantia atque exprobrantia : Heb. *cum pessimo corde :* utraque tam indecora, tam mala sunt.

24. *Labiis suis intelligitur* (agnoscitur) *inimicus, cùm in corde...* Agnoscitur quod aliud verbis proferat, aliud tegat pectore.

25. *Submiserit :* demiserit, lenierit.

26. *Qui operit odium.* Videtur indicare eos qui blanda simulant; in concione verò; ubi dicenda sententia est, depromunt odia.

28. *Os,* sive verbum *lubricum :* leve, anguis instar, ac facilè inserpens, *operatur ruinas,* dum leniter influit in aures, & cor inficit. Sic verba maledica, & quocumque modo fallacia.

CAPUT XXVII.

Crastinum incertum : ab alio laus : ira stulti : correptio : adulatio, 5, 6, 14. patriâ extorris, 8. amici consilia, 9, 17. paternus amicus, 9, 10. litigiosa mulier : curiositas sive avaritia insatiabiles, 20. laudibus probari, 21. incorrigibilis, 22. agnoscere gregem, 24. ruri vivere : frugalitas.

1. NE glorieris in crastinum, ignorans quid superventura pariat dies.

2. Laudet te alienus, & non os tuum : extraneus, & non labia tua.

3. Grave est saxum, & onerosa arena : sed ira stulti utroque gravior.

4. Ira non habet misericordiam, nec erumpens furor : & impetum concitati ferre quis poterit ?

5. Melior est manifesta correptio, quàm amor absconditus.

6. Meliora sunt vulnera diligentis, quàm fraudulenta oscula odientis.

4. *Ira non habet ....* Ira est crudelitas, & furor est inundatio. Et quis stabit coram zelo ? æmulatione, invidiâ ? Heb.

6. *Meliora... vulnera :* Heb. fidelia *vulnera diligentis, quàm fraudulenta :* Heb. crebra, ut vertit Theodot. conturbata & nimia *oscula* odio habentis.

7. Anima

7. Anima saturata calcabit favum : & anima esuriens etiam amarum pro dulci sumet.

8. Sicut avis transmigrans de nido suo, sic vir qui derelinquit locum suum.

9. Unguento, & variis odoribus delectatur cor : & bonis amici consiliis anima dulcoratur.

10. Amicum tuum, & amicum patris tui ne dimiseris : & domum fratris tui ne ingrediaris in die afflictionis tuæ.

Melior est vicinus juxtà, quàm frater procul.

11. Stude sapientiæ, Fili mi, & lætifica cor meum, ut possis exprobranti respondere sermonem.

12. Astutus videns malum, absconditus est : parvuli transeuntes sustinuerunt dispendia.

13. Tolle vestimentum ejus, qui spopondit pro extraneo, & pro alienis : aufer ei pignus.

14. Qui benedicit proximo suo voce grandi, de nocte consurgens, maledicenti similis erit.

15. Tecta perstillantia in die frigoris, & litigiosa mulier comparantur : 16. Qui retinet eam, quasi qui ventum teneat, & oleum dexteræ suæ vocabit.

17. Ferrum ferro exacuitur, & homo exacuit faciem amici sui.

18. Qui servat ficum, comedet fructus ejus : & qui custos est Domini sui, glorificabitur.

19. Quomodò in aquis resplendent vultus prospicientium, sic corda hominum manifesta sunt prudentibus.

20. Infernus & perditio nunquam implentur : similiter & oculi hominum insatiabiles.

8. *Sicut avis transmigrans* : Heb. Sicut avis vagans à nido suo, sic vir vagans à loco suo.

10. *In die afflictionis tuæ* : in adversis ad amicum paternum potiùs quàm ad fratrem, seu cognatum non amantem confugias.

12. *Astutus* : idem suprà, XXII. 3.

14. *Qui benedicit* : benedicens socio in *voce grandi* (affectatis laudibus) *de nocte consurgens*, summo mane (alieno tempore) maledictio reputabitur ei : Heb. Summa : affectata, intempestiva salutatio convicio similis ; & adulatores palam, clam detractores.

15. *In die frigoris* : imbris, Heb.

16. *Qui retinet* (abscondit : Heb. sive domi habet) *quasi qui ventum* (aquilonem, tempestatem) teneat, habeat : *&* tamen vir ejus *oleum dexteræ suæ*, sibi gratum faustumque *vocabit*, & asperam quamvis, verbis deliniet : alii aliter interpretantur locum obscurissimum.

17. *Et homo exacuit faciem amici sui* : ingenium ex familiari consuetudine.

19. *Quomodò in aquis*..... Breviùs : Heb. sicut in aquis facies ad faciem, sic cor hominis ad hominem : solertem scilicet & prudentem, ut rectè Vulgata supplevit.

20. *Similiter & oculi* (curiositas, cupiditas, avaritia, *Eccl.* IV. 8. V. 9. 10.) *insatiabiles*.

21. Quomodò probatur in conflatorio argentum, & in fornace aurum: sic probatur homo ore laudantis.

Cor iniqui inquirit mala, cor autem rectum inquirit scientiam.

22. Si contuderis stultum in pilâ quasi ptisanas feriente desuper pilo, non auferetur ab eo stultitia ejus.

23. Diligenter agnosce vultum pecoris tui, tuosque greges considera:

24. Non enim habebis jugiter potestatem: sed corona tribuetur in generationem & generationem.

25. Aperta sunt prata, & apparuerunt herbæ virentes, & collecta sunt fœna de montibus.

26. Agni ad vestimentum tuum: & hœdi, ad agri pretium.

27. Sufficiat tibi lac caprarum in cibos tuos, & in necessaria domûs tuæ, & ad victum ancillis tuis.

21. *Sic probatur homo ore laudantis:* si modestè, si pudicè audiat. *Cor iniqui inquirit mala:* deest Heb. habent LXX.

22. *Quasi ptisanas:* grana, legumina contusa.

23. 24. *Diligenter agnosce:* Œconomica: his enim omnibus frugalitatem commendat; ac vitam pastoralem, agrorumque & pecudum curam, è quibus victus facilis & sufficiens quæritur, 11, 23. Rectoribus populorum solet accommodari, ut suæ plebis ingenium, virtutesque & vitia noscant.

24. *Non enim habebis.... sed corona:* & an corona: Heb. *Tribuetur:* fluxa gloria: quâ te capi non oportet, sed moderato & parabili tranquilloque victu contentum ruri vivere.

25. *Aperta sunt prata:* quòd pariter utilitati voluptatique sit.

26. *Agni ad vestimentum:* duplex commodum: vestitûs domi inventus, & parta pecunia.

27. *Lac caprarum.* En mira vitæ istius antiquæ & pastoralis frugalitas; neque enim agni aut hirci ad victum cæsi memorantur; qui hospitibus, aut festivis diebus ad victimas, sacrumque inde epulum servabantur: lac sufficiebat ad vulgarem, quotidianumque cibum.

CAPUT XXVIII.

Impii pavor: justi securitas: multi principes, 2. pauper vexans pauperem: animadvertens omnia, 5. pauper, dives, 6, 11. usuræ, 8. malus viæ dux, 10 quid eveniat regnantibus impiis, 12, 15. confessio scelerum, 13. viri timorati: duri, 14. ambulans simpliciter, 18. festinatæ divitiæ, 20. correptio, adulatio, 23. gloriosus, 25, 26. beneficus, impius, 28.

1. FUGIT impius, nemine persequente: justus autem, quasi leo confidens, absque terrore erit.

2. Propter peccata terræ, multi principes ejus: & propter hominis sapientiam, & horum scientiam quæ dicuntur, vita ducis longior erit.

1. *Absque terrore erit:* deest Heb.

2. *Propter peccata terræ, multi principes*

3. Vir pauper calumnians pauperes, similis est imbri vehementi, in quo paratur fames.

4. Qui derelinquunt legem, laudant impium: qui custodiunt, succenduntur contra eum.

5. Viri mali non cogitant judicium: qui autem inquirunt Dominum, animadvertunt omnia.

6. Melior est pauper ambulans in simplicitate suâ, quàm dives in pravis itineribus.

7. Qui custodit legem, filius sapiens est: qui autem commessatores pascit, confundit patrem suum.

8. Qui coacervat divitias usuris & fœnore, liberali in pauperes congregat eas.

9. Qui declinat aures suas ne audiat legem, oratio ejus erit execrabilis.

10. Qui decipit justos in viâ malâ, in interitu suo corruet: & simplices possidebunt bona ejus.

11. Sapiens sibi videtur vir dives: pauper autem prudens scrutabitur eum.

12. In exultatione justorum multa gloria est; regnantibus impiis ruinæ hominum.

13. Qui abscondit scelera sua, non dirigetur: qui autem confessus fuerit, & reliquerit ea, misericordiam consequetur.

14. Beatus homo, qui semper est pavidus: qui verò mentis est duræ, corruet in malum.

15. Leo rugiens, & ursus esuriens, princeps impius super populum pauperem.

16. Dux indigens prudentiâ, multos opprimet per calum-

ejus. Multi, brevi tempore sibi succedentes. *Et propter hominis sapientiam:* & in homine intelligente & sciente sic prolongabitur: Heb. id est, propter sapientiam, temperantemque vitam, & animi æquabilitatem producetur vita principis.

3. *Vir pauper calumnians:* vexans: cùm juvare invicem tenuioris fortunæ homines soleant, si se mutuò spolient, ingens evenit calamitas: vel, pauper quò indigentior, eò civitati gravior, postquam ex alieno locupletatus, superbire cœpit.

5. *Animadvertunt omnia:* intelligunt: Heb. LXX.

8. *Qui coacervat divitias usuris & fœnore:* μετὰ τόκων καὶ πλεονασμῶν. Frustrà distinguunt hic genera usurarum: utrumque enim refertur ut turpe & etiam vetitum. Vide Ezech. XVIII. 8. *Liberali in pauperes:* sæpè monitum, malè parta compendia piis, bonisque cedere: infrà, 10.

9. *Oratio ejus erit execrabilis:* preces.

10. *Qui decipit:* LXX. planiùs qui seducit rectos in viam malam: qui recta sectantes pravis consiliis impingit in malum. *In interitu suo corruet:* in foveâ suâ: Heb.

11. *Pauper autem prudens scrutabitur eum:* ejus arcana perspiciet: sagacior erit.

13. *Non dirigetur:* non aget prosperè.

14. *Qui semper est pavidus:* pro delicto suo: ut ex antecedenti patet: sic Job etiam innocens: *Verebar omnia opera mea, sciens quòd non parceres delinquenti:* IX. 28.

niam : qui autem odit avaritiam, longi fient dies ejus.

17. Hominem, qui calumniatur animæ ſanguinem, ſi uſque ad lacum fugerit, nemo ſuſtinet.

18. Qui ambulat ſimpliciter, ſalvus erit : qui perverſis graditur viis, concidet ſemel.

19. Qui operatur terram ſuam, ſatiabitur panibus : qui autem ſectatur otium, replebitur egeſtate.

20. Vir fidelis multùm laudabitur : qui autem feſtinat ditari, non erit innocens.

21. Qui cognoſcit in judicio faciem, non benè facit : iſte & pro buccellâ panis deſerit veritatem.

22. Vir qui feſtinat ditari, & aliis invidet, ignorat quòd egeſtas ſuperveniet ei.

23. Qui corripit hominem, gratiam poſtea inveniet apud eum magis quàm ille, qui per linguæ blandimenta decipit.

24. Qui ſubtrahit aliquid à patre ſuo, & à matre : & dicit hoc non eſſe peccatum, particeps homicidæ eſt.

25. Qui ſe jactat, & dilatat, jurgia concitat : qui verò ſperat in Domino, ſanabitur.

26. Qui confidit in corde ſuo, ſtultus eſt : qui autem graditur ſapienter, ipſe ſalvabitur.

27. Qui dat pauperi, non indigebit : qui deſpicit deprecantem, ſuſtinebit penuriam.

28. Cùm ſurrexerint impii, abſcondentur homines : cùm illi perierint, multiplicabuntur juſti.

17. *Qui calumniatur animæ ſanguinem.* Qui vitæ hominis inſidiatur, ei etiam in præceps ruenti nemo ſuccurret.

21. *Iſte & pro buccellâ.* Conſcientia ſemel pretio proſtituta, pro nihilo venumdatur.

25. *Sanabitur :* pingueſcet : Heb.

27. *Suſtinebit penuriam.* Ita etiam LXX. At Heb. Suſtinebit multa & gravia maledicta.

CAPUT XXIX.

Corruptionis impatiens : impii principes : rex juſtus : adulator, 5. ne cum ſtulto contenderis, 9. loquax, 11, 20. princeps mendaciorum amans, 12. regum robur, 14. puer ſibi relictus, 15. educatio, 17. ſervi, 19, 21. ad Deum reſpicere, 25, 26.

1. VIRO, qui corripientem durâ cervice contemnit, repentinus ei ſuperveniet interitus : & eum ſanitas non ſequetur.

2. In multiplicatione juſtorum lætabitur vulgus : cùm impii ſumſerint principatum, gemet populus.

3. Vir qui amat sapientiam, lætificat patrem suum: qui autem nutrit scorta, perdet substantiam.

4. Rex justus erigit terram, vir avarus destruet eam.

5. Homo, qui blandis fictisque sermonibus loquitur amico suo, rete expandit gressibus ejus.

6. Peccantem virum iniquum involvet laqueus: & justus laudabit atque gaudebit.

7. Novit justus causam pauperum: impius ignorat scientiam.

8. Homines pestilentes dissipant civitatem: sapientes verò avertunt furorem.

9. Vir sapiens si cum stulto contenderit, sive irascatur, sive rideat, non inveniet requiem.

10. Viri sanguinum oderunt simplicem: justi autem quærunt animam ejus.

11. Totum spiritum suum profert stultus: sapiens differt, & reservat in posterum.

12. Princeps, qui libenter audit verba mendacii, omnes ministros habet impios.

13. Pauper, & creditor obviaverunt sibi: utriusque illuminator est Dominus.

14. Rex qui judicat in veritate pauperes, thronus ejus in æternum firmabitur.

15. Virga atque correptio tribuit sapientiam: puer autem, qui dimittitur voluntati suæ, confundit matrem suam.

16. In multiplicatione impiorum multiplicabuntur scelera, & justi ruinas eorum videbunt.

17. Erudi filium tuum, & refrigerabit te, & dabit delicias animæ tuæ.

18. Cùm prophetia defecerit, dissipabitur populus: qui verò custodit legem, beatus est.

19. Servus verbis non potest erudiri: quia quod dicis intelligit, & respondere contemnit.

3. *Vir qui amat.* Sapientiæ amorem impuris amoribus opponit.

9. *Vir sapiens, si cum stulto contenderit:* litigavit: *sive irascatur: sive rideat:* stulto enim nescias quid facias.

10. *Justi autem quærunt animam ejus:* curabunt salutem; sic quærere animam. *Psal.* CXLI. 5.

11. *Totum spiritum suum profert stultus:* totam mentem suam; iram, LXX. *Reservat:* compescit: cohibet: Heb.

13. *Pauper, & creditor:* vir usurarum: oppressor: Heb. *obviaverunt sibi:* in conspectu positi: *utriusque illuminator*, inspector *est Dominus.*

19. *Servus:* molliter pravéque institutus, ut ℣. 21. sive servilis animus. *Respondere contemnit:* præ stoliditate ac ferociâ.

20. Vidisti hominem velocem ad loquendum? stultitia magìs speranda est, quàm illius correptio.

21. Qui delicatè à pueritiâ nutrit servum suum, posteà sentiet eum contumacem.

22. Vir iracundus provocat rixas: & qui ad indignandum facilis est, erit ad peccandum proclivior.

23. Superbum sequitur humilitas: & humilem spiritu suscipiet gloria.

24. Qui cum fure participat, odit animam suam: adjurantem audit, & non indicat.

25. Qui timet hominem, citò corruet: qui sperat in Domino, sublevabitur.

26. Multi requirunt faciem principis; & judicium à Domino egreditur singulorum.

27. Abominantur justi virum impium: & abominantur impii eos, qui in rectâ sunt viâ.

Verbum custodiens filius, extra perditionem erit.

20. *Stultitia magìs speranda est.* Spes est de stulto magìs, quàm de verboso illo & temerè loquente.

23. *Humilitas:* vilitas, casus.

24. *Adjurantem audit:* Heb. Maledictionem sive execrationem adversùs eos qui sceleribus, vel tacendo participant. Levit. v. 1.

26. *Multi requirunt.* Ad unum Principem universa multitudo intendit oculos; verùm à Deo solo judicium est, quem despiciunt.

27. *Verbum custodiens.* Deest Heb. & LXX.

CAPUT XXX.

Sapiens pro imperito se habet: scientia Sanctorum, 3. nosse nomen Dei & ejus filii, 4. verbum Dei, clypeus, duo roganda, 7. & seqq. qui execrabiles, 11. & seqq. quæ insatiabilia: parentum contemtores: occulta & indeprensa: quæ concutiant terram: alia ænigmata: stultus excelso loco, 32. vehementer exsugens & emungens, 33. regum adumbrata majestas, 30, 31.

1. VERBA Congregantis filii vomentis. Visio, quam locutus est vir, cum quo est Deus, & qui Deo secum morante confortatus, ait:

1. *Verba Congregantis.* Verba Agur filii Jaoe: Heb. nomina propria, quorum loco hic & in seqq. Vulgata interpretationes nominum ponit. *Visio:* onus: Heb. ut in Prophetis. Onus quod locutus est vir ad Ithiel & Ucal: Heb. Discipulos suos, ut videtur.

2. Stultissimus sum virorum, & sapientia hominum non est mecum.

3. Non didici sapientiam, & non novi scientiam Sanctorum.

LIBER PROVERBIORUM.

4. Quis ascendit in cœlum, atque descendit? quis continuit spiritum in manibus suis? quis colligavit aquas quasi in vestimento? quis suscitavit omnes terminos terræ? quod nomen est ejus, & quod nomen filii ejus, si nosti?

5. Omnis sermo Dei ignitus, clypeus est sperantibus in se:
6. Ne addas quicquam verbis illius, & arguaris, inveniarisque mendax.

7. Duo rogavi te, ne deneges mihi antequam moriar.

8. Vanitatem, & verba mendacia longè fac à me.

Mendicitatem, & divitias ne dederis mihi: tribue tantùm victui
meo necessaria: 9. Ne fortè satiatus illiciar ad negandum, & dicam:
Quis est Dominus? aut egestate compulsus furer, & perjurem nomen Dei mei.

10. Ne accuses servum ad dominum suum, ne fortè maledicat tibi, & corruas.

11. Generatio, quæ patri suo maledicit, & quæ matri suæ non benedicit.

3. *Et non novi scientiam Sanctorum.* Ut demonstret se non nosse hanc Sanctorum scientiam, interrogat seipsum de Deo, quisnam sit, & nescire se fatetur: unde sequitur:

4. *Quis ascendit in cœlum?* Quis cœlum terramque suâ potentiâ pervasit? *Quis suscitavit?* (statuit Heb.) *omnes terminos terræ? Et quod nomen filii ejus?* ejus scilicet filii, de quo suprà, VIII. 22. dicitur: *Dominus possedit*, (sive genuit) *me:* per quem omnia facta esse indicat eodem loco, quem tamen tu nequidem de nomine nosti; ac neque nomen Dei quatenùs pater est, aut quo vera ejus natura explicetur LXX. & ex illis Ambrosius, pro, filii ejus, habent, & filiis ejus: edit. Rom. cap. XXIV. contrà Chal. Syr. Aq. Symm. Theodot. singulari numero: filio ejus: nonnulli quoque Gr. LXX. codices: τέκνῳ, non τέκνοις: atque omninò Vulgatæ lectio retinenda, quam etiam Augustinus prætulit, Ep. XLIX. quæst. 5. Causam autem cur id LXX. mutaverint, eam esse apparet, quod Verbi nativitate nondum apertè prædicatâ, infirmorum ac maximè Gentilium offensionem metuerent: certè Hieronymus: in illa verba Isaïæ, IX. 6. *Admirabilis, consiliarius, Deus, fortis;* docet hâc nominum majestate perterritos LXX. non esse ausos de puero dicere, quòd apertè Deus appellandus sit & cætera: sed pro his sex nominibus posuisse quod in Hebraïco non habetur: nec desint alii loci, in quibus pari œconomiâ usos putaverim.

5. *Omnis sermo Dei ignitus:* igne purgatus: Heb.

8. *Vanitatem &* (quod idem est) *verba mendacia:* sive quæ audiam, sive quæ proferam. *Tribue tantùm victui meo necessaria:* panem constitutum, Heb. convenientem, sufficientem, LXX. quod idem petimus in oratione Dominicâ.

10. *Ne accuses servum:* malevolo animo. *Ne fortè maledicat tibi:* sic enim Eccli. IV. 6. exaudit Deus pauperem, denegato victu, imprecantem: non quòd ipse ei gratus, sed quòd alter invisus, eoque supplicio dignus.

11. 12. 13. 14. *Generatio.* Enumerat multas res, quæ bono cuivis meritò displiceant, quas etiam redigit in suam quamque classem, sive gentem atque progeniem, generationis nomine; videntur autem esse quædam velut ænigmata, ut ferè per reliquum caput; sed prima hæc per se clara sunt.

12. Generatio, quæ sibi munda videtur, & tamen non est lota à sordibus suis.

13. Generatio, cujus excelsi sunt oculi, & palpebræ ejus in alta surrectæ.

14. Generatio, quæ pro dentibus gladios habet, & commandit molaribus suis, ut comedat inopes de terrâ, & pauperes ex hominibus.

15. Sanguisugæ duæ sunt filiæ, dicentes: Affer, affer.

Tria sunt insaturabilia: & quartum, quod nunquam dicit, Sufficit.

16. Infernus, & os vulvæ, & terra, quæ non satiatur aquâ: ignis verò nunquam dicit: Sufficit.

17. Oculum, qui subsannat patrem, & qui despicit partum matris suæ, effodiant eum corvi de torrentibus, & comedant eum filii aquilæ.

18. Tria sunt difficilia mihi, & quartum penitùs ignoro:

19. Viam aquilæ in cœlo, viam colubri super terram, viam navis in medio mari, & viam viri in adolescentiâ.

20. Talis est & via mulieris adulteræ, quæ comedit, & tergens os suum dicit: Non sum operata malum.

21. Per tria movetur terra, & quartum non potest sustinere:

22. Per servum, cùm regnaverit: per stultum, cùm saturatus fuerit cibo: 23. Per odiosam mulierem, cùm in matrimonio fuerit assumta: & per ancillam, cùm fuerit heres dominæ suæ.

24. Quatuor sunt minima terræ, & ipsa sunt sapientiora sapientibus.

25. Formicæ, populus infirmus qui præparat in messe cibum sibi:

15. *Sanguisugæ duæ*: recto casu, hirudines; has autem interpretari licet: avaritiam, ut suprà, XXVII. 20. & libidinem. Tales etiam usurarius ac meretrix fuerint, qui ubi semel os admovent, totam substantiam exsugunt, atque exhauriunt.

16. *Infernus*: mors, sepulchrum. *Os vulvæ*: constrictio vulvæ: Heb. prolisque amans sterilis. His ego adumbrari crediderim vitiosas cupiditates quatuor, quales fuerint: crudelitas nunquam exsatiata mortibus atque suppliciis, qualis persecutorum fuit: libido: avaritia, omnia deglutiens: prodigalitas, omnia instar ignis voracissimi, depascens ac dissipans.

17. *Et qui despicit partum matris suæ*: obedientiam: Heb. *Corvi de torrentibus*, circa torrentes volitantes: depascendis cadaveribus, quæ devolverint aut circa profluentes aquas, ut passim visitur.

19. *In adolescentiâ*: propter studiorum inconstantiam: ita LXX. At Heb. in adolescentulâ, sive in puellâ: quod sequenti congruit. His autem designari videntur ambitiosorum hominum excelsa, tortuosa, lubrica, atque ubique, cœlo, terrâ, marique indeprensa consilia: nullo scelerum ac fraudis relicto vestigio, quod & sequens indicat.

21. *Per tria movetur terra*: turbatur.

24. *Et ipsa sunt sapientiora sapientibus.* Animalculorum sagacitates demonstrant sapientiam, humanâ etiam sapientiâ altiorem.

26. Lepusculus,

26. Lepusculus, plebs invalida, qui collocat in petrâ cubile suum: 27. Regem locusta non habet, & egreditur universa per turmas suas: 28. Stellio manibus nititur, & moratur in ædibus regis.

Liber Proverbiorum.

29. Tria sunt, quæ benè gradiuntur, & quartum, quod incedit feliciter.

30. Leo fortissimus bestiarum, ad nullius pavebit occursum: 31. Gallus succinctus lumbos: & aries: nec est rex qui resistat ei.

32. Est qui stultus apparuit, postquam elevatus est in sublime: si enim intellexisset, ori suo imposuisset manum.

33. Qui autem fortiter premit ubera ad eliciendum lac, exprimit butyrum: & qui vehementer emungit, elicit sanguinem: & qui provocat iras, producit discordias.

26. *Lepusculus*: cuniculus: Heb. alii, Ericius, seu quodcumque illud est genus animantum, quod vitam suam infirmam abditis locis, velut arce, tuetur.

27. *Regem locusta non habet*: & tamen turmatim incedit, agrosque ordine depascit justi instar exercitûs: quo duce, nisi illo qui animantibus omnibus victum parat?

28. *Stellio manibus nititur*: Alii aranea, cui congruere videntur manus, propter egregiam texendi industriam. His nititur pronum animal ut cætera, & tamen *Moratur in ædibus regis*: nec quâcumque vi, aut industriâ pelli potest. Sic minimis rebus, sua est à Deo præstantia, sua vis.

31. *Gallus succinctus lumbos*: ita Chal. & LXX. Alii canem venaticum intelligunt, capiendis leporibus, velut subligatis renibus accinctum ad cursum. *Et aries*: aliis hircus: quibus & alexander comparatur: *Dan.* VIII. adumbrare autem voluisse videtur tribus antecedentibus Regem, postremum omnium memoratum. *Nec est rex*: Heb. & rex: quod erat quartum genus: *qui resistat ei*: ex Heb. sic vertunt: & rex altum (quiddam) cum eo: inaccessum, inexpugnabile: sive & non datur resistere illi: ex horum igitur animantum decore & gloriâ, regiæ majestatis adumbrat imaginem. Gregorius Nazianzenus orat. 37. sic refert: tria sunt quæ rectè incedunt, leo, hircus & gallus, & quarto loco rex concionatus gentibus, sive in consessu publico: quod etiam habent LXX. in edit. Rom. cap. 24.

32. *Est qui stultus*: Si stultè te extulisti, & si prava cogitasti, manum ad os: Heb. id est, obmutescito.

33. *Qui autem fortiter*: Heb. compendiosiùs, sed eodem sensu: Significat autem homines non ultra modum urgendos, ne in iras & aperta odia, ac seditiones victa patientia erumpat.

CAPUT XXXI.

Mulieres exitio regibus : vinum quibus dandum : patrocinandum imbecillis, & peregrinis : mulier fortis : ejus opera, industria, opes, vigil animus simul & beneficus : providentia, monita, sapientia, ac modestus decor.

1. VERBA Lamuelis regis. Visio, quâ erudivit eum mater sua.
2. Quid, Dilecte mi, quid, Dilecte uteri mei, quid, Dilecte votorum meorum?

3. Ne dederis mulieribus substantiam tuam, & divitias tuas ad delendos reges.

4. Noli regibus, ô Lamuel, noli regibus dare vinum : quia nullum secretum est, ubi regnat ebrietas.

5. Et ne fortè bibant, & obliviscantur judiciorum, & mutent causam filiorum pauperis.

6. Date siceram mœrentibus, & vinum his qui amaro sunt animo :
7. Bibant, & obliviscantur egestatis suæ, & doloris sui non recordentur ampliùs.

8. Aperi os tuum muto, & causis omnium filiorum qui pertranseunt :
9. Aperi os tuum, decerne quod justum est, & judica inopem & pauperem.

10. Mulierem fortem quis inveniet? procul, & de ultimis finibus pretium ejus.

1. *Verba Lamuelis :* Lamuel : Heb. apud illos Deus, quo nomine volunt designari Salomonem, quòd ejus temporibus aliâ pace potiti, prosperè egerint. *Visio quâ erudivit eum mater sua :* Sic Salomon solet ad matrem referre documenta, ac loquentem inducere : suprà, IV. 3, 4.

2. *Quid, Dilecte mi*, Fili mi : Heb. & ita in seqq. Quæ matris blanditiæ congruunt cum citato loco, suprà, IV. 3.

3. *Noli mulieribus dare substantiam tuam, & divitias tuas :* LXX. Divitias tuas & mentem tuam & vitam : Heb. vires tuas & vias tuas; quod sufficiat, *Ad delendos reges :* Ne consilia tua mulieribus subdas, ita enim reges pereunt.

4. *Noli regibus dare vinum :* Heb. addit; nec gubernatoribus siceram. *Quia nullum secretum est, ubi regnat ebrietas :* desunt hæc. Heb. videtur esse glossema. Docet autem his duobus versibus ab omnigenis voluptatibus temperandum, ac primùm ab amoribus, tum à luxuriosis temulentisque conviviis.

6. *Date siceram mœrentibus :* pereunti : Heb. *Voca pauperes, debiles, cæcos, claudos.* Luc. XIV. 13. Solatio & honorificentiæ. Cæterùm de vino parcè adhibendo jam dixit : XXIII. 31.

8. *Aperi os tuum muto :* Patrocinare ei qui pro se dicere non potest. *Et causis omnium filiorum qui pertranseunt :* filiorum transitûs : Heb. vel excisionis : sive de vitâ periclitantibus, sive in genere mortalibus : denique peregrinis.

10. *Mulierem fortem.* Œconomicum, quò fusiùs explicat ea quæ paucis comprehenderat : XII. 4. XIV. 1. Commoda

Liber Proverbiorum.

11. Confidit in eâ cor viri sui, & spoliis non indigebit.

12. Reddet ei bonum, & non malum, omnibus diebus vitæ suæ.

13. Quæsivit lanam & linum, & operata est consilio manuum suarum.

14. Facta est quasi navis institoris, de longe portans panem suum.

15. Et de nocte surrexit, deditque prædam domesticis suis, & cibaria ancillis suis.

16. Consideravit agrum, & emit eum: de fructu manuum suarum plantavit vineam.

17. Accinxit fortitudine lumbos suos, & roboravit brachium suum.

18. Gustavit, & vidit quia bona est negotiatio ejus: non extinguetur in nocte lucerna ejus.

19. Manum suam misit ad fortia, & digiti ejus apprehenderunt fusum.

20. Manum suam aperuit inopi, & palmas suas extendit ad pauperem.

21. Non timebit domui suæ à frigoribus nivis: omnes enim domestici ejus vestiti sunt duplicibus.

22. Stragulatam vestem fecit sibi: byssus, & purpura indumentum ejus.

23. Nobilis in portis vir ejus, quandò sederit cum senatoribus terræ.

24. Sindonem fecit, & vendidit, & cingulum tradidit Chananæo.

25. Fortitudo & decor indumentum ejus, & ridebit in die novissimo.

26. Os suum aperuit sapientiæ, & lex clementiæ in lingua ejus.

nempe ex bonâ uxore provenientia: atque his conjugia firmat, eorumque gratiam & fructum meretriciis amoribus toties suggillatis latenter opponit. Reliqua ad finem libri acrosticha per singulas alphabeti literas.

11. *Spoliis non indigebit:* prædâ: non manubiis: sat scilicet mulieris bonæ ditatus laboribus.

12. *Reddet ei:* viro scilicet.

13. *Et operata est consilio:* (arte, peritiâ) *manuum suarum:* voluntate: studio: Heb.

14. *Quasi navis institoris, de longe portans:* Onusta victu atque opibus; provida.

15. *Deditque prædam domesticis suis:* cibum, demensum.

19. *Manum suam misit ad fortia:* ad vertibulum: (filo evolvendo) Heb. Quod alii, colum.

22. *Stragulatam vestem:* tapetes, aulæa, nocturna pallia exquisitissima. *Fecit sibi:* non pretio comparavit, sed ipsa sibi texuit.

24. *Et cingulum tradidit Chananæo:* mercatori: Heb.

25. *Et ridebit in die novissimo:* Mortem non timet, neque eventura quæque, constitutâ familiâ, rebus stabilitis, amicis quoque per eleemosynas comparatis, suprà, 20. à quibus in æterna tabernacula recipiatur, ut est, Luc XVI. 9.

26. *Lex clementiæ.* Non illa est litigiosa & pugnax, de qua sæpè anteà.

LIBER PROVERBIORUM.

27. Consideravit semitas domûs suæ, & panem otiosa non comedit.

28. Surrexerunt filii ejus, & beatissimam prædicaverunt: vir ejus, & laudavit eam.

29. Multæ filiæ congregaverunt divitias: tu supergressa es universas.

30. Fallax gratia, & vana est pulchritudo: mulier timens Dominum, ipsa laudabitur.

31. Date ei de fructu manuum suarum: & laudent eam in portis opera ejus.

28. *Surrexerunt:* in ejus, credo, funere, propter ℣. 25.

29. *Multæ filiæ congregaverunt divitias.* Sermo viri & filiorum, optimam uxorem, optimam matrem collaudantium.

31. *Date ei de fructu.* Gloriam faustamque memoriam, sortemque justorum. *Et laudent eam in portis* (publicè) *opera ejus:* nec laudanda verbis, quam merita sua sat prædicent, qui est laudum cumulus.

Intueamur, Christiani, quam Salomon nobis studiosæ mulieris informat effigiem. Non illa somno atque inertiæ indulget, otiosa, verbosa, delicata ac per domos discurrens: sed domi intenta laboribus, lucernâ semper vigili, ipsa de nocte surgens, familiæ cibos pariter, atque opera dividit. Atqui non rusticanam fingit ac pauperem, aut certè sordidam, tantùmque hærentem quæstui; cujus vir in portis nobilis, senatorio habitu, inter principes civitatis sedet; ipsa bysso & purpurâ conspicua, viri, liberorumque, ac familiæ decus, veste quoque tuetur; suam simul commendat diligentiam; splendet enim domus aulæis, tapetibus, atque exquisitissimis lectorum operimentis: sed quæ ipsa texuerit. Non tamen hic gemmas, lapillosque, aut aurum audieris. Utilia, non vana sectatur, nec pompam, sed solidam rerum speciem. Lenis interim, benefica in egenos, nec familiæ gravis; hera cautissima, sollicita mater; non tantùm imperat; verùm etiam docet, hortatur, monet: nec nisi verba promit sapientia: nil temerè agit aut leviter: emit quidem agrum, sed quem priùs ipsa consideraverit. Neque hic pudicitiam memorari oportuit, quâ carere, probro; ornari, prudens mulier haud magnæ laudi ducit. Cæterum facilè intellexeris mollitiem, aut libidinem non irrepere in hanc vitam. Clara imprimis cultu ac timore Domini; non tamen vanis addicta religionibus, sed quæ in exequendis matris-familiâs officiis, vel maximam partem pietatis reponat, intenta familiæ atque operi; cujus laudes hâc unâ fere sententiâ complectaris: *Consideravit semitas domûs suæ, & panem otiosa non comedit.* At nùnc præclarè agere se putant, si tantùm castæ, probæque amandi, otiandi, maledicendi studium lusu assiduo arceant.

FINIS PROVERBIORUM.

LIBER ECCLESIASTES.

PRÆFATIO.

TOTUS hic liber unicâ velut argumentatione concluditur; cùm vana omnia sub sole sint, vapor sint, umbra sint, ipsumque nihilum; id unum in homine magnum verumque esse, si Deum timeat, præceptis ejus pareat, ac futuro judicio purum atque integrum se servet. Hujus Enthymematis prima pars, rerum humanarum enumeratione, tantique regis experimentis constat, ut quia exquisitissimas voluptates assequi, alii per egestatem, aut imperitiam nequeant, alii temperantiâ non curent, existat Salomon unus regum opulentissimus, rerumque prudentiâ clarissimus, qui cùm ultrò fateatur, in tantâ bonorum affluentium copiâ, nihil à se denegatum cupiditatibus, simul tamen cogatur agnoscere, non modò vana & nulla, verùm etiam irridenda partim, partim etiam deploranda esse omnia, sibique tam florenti, tam beato vitam fuisse tædio, ac potiores visos qui necdum nati essent. I. Summa Ecclesiastæ.

Id autem sic conficit: quòd homo nascatur ad malorum experientiam: (II, 17, IV. 2, 3.) neque quidquam in sapientiâ sit præsidii, neque eâ tolli queat cæcum illud, atque improvidum, quo in perniciem, velut objecto hamo, prætensisque laqueis, inscii devolvamur: (IX. 12.) Quin ipsa etiam qualis esse solet in humano genere sapientia, inter vanissima, imò inter cruciatus animi reputanda sit; docet denique (I. 17, 18.) eò deduci hominem tot ærumnis, curis, libidinibus, laboribus, erroribus, ut cæcâ mersus caligine, neque sapientem à stulto: (II. 14, 15, 16.) neque, quod est gravius, seipsum à pecude satis secernere valeat: (III. 18, 19, 20.) donec ad Deum, ejusque judicia conjectis oculis, deprehendat in se illud occultum, quod ad Dei imaginem conditum, dissoluto corpore, atque in terram suam abeunte, ad auctorem Deum redeat, ejus arbitrio judicandum; atque id quidem ultimo capite, & uno verbo transigitur. Cæterùm toto libro præparatur jactis veri seminibus, sanisque sententiis, velut radiis inter offusas tenebras intermicantibus: (III. 16, 17. VIII. 12.) quæ sanè sententiæ velut disjectis nubibus, tandem in limpidissimam lucem erumpunt: (XII. 7, 13, 14.) Sic agit Ecclesiastes, sive Concionator noster, ac presso regis nomine, advocatæ concionis factus admonitor, sapientissimis quidem ac profundissimis, sed tamen popularibus, atque ab ipsâ experientiâ repetitis argumentis, hominem ad humana vitanda, & capessenda divina compellit.

PRÆFATIO IN ECCLESIASTEN.

II. De ultimo capite ac Traditione Hebræorum observandus sancti Hieronymi locus.

De ultimi capitis ultimo versiculo, quo Dei judicium commendatur, libet hîc attexere integrum sancti Hieronymi locum qui, toti libro multum lucis afferat; sic autem habet: „ Aiunt Hebræi, cùm inter cætera scripta Salomonis, quæ antiquata sunt, nec in memoriâ duraverunt, & hic liber obliterandus videretur, eò quòd vanas asserat Dei creaturas, & totum putaret esse pro nihilo, & cibum, & potum, & delicias transeuntes præferret omnibus, ex hoc uno capitulo meruisse auctoritatem, ut in divinorum voluminum numero poneretur: quòd totam disputationem suam, & omnem catalogum suum, hâc quasi ἀνακεφαλαιώσει coarctaverit, & dixerit finem sermonum suorum auditu esse promtissimum, nec aliquid in se habere difficile, ut scilicet Deum timeamus, & ejus præcepta faciamus. Ad hoc enim natum esse hominem, ut creatorem suum intelligens, veneretur eum metu, & honore, & opere mandatorum. „ Hæc Hieronymus ad caput XII. 11, 13, 14. neque tamen putemus hos tantùm versiculos priscis sapientibus dignos esse visos quos Spiritus sanctus dictaverit: imò verò cæteros ex his maximè æstimatos fuisse, quippe cùm ad illos totum librum referri facilè intelligamus, nihilque sit proclivius quàm ut confugiamus ad Deum, posteaquam cætera omnia vana esse constiterit.

III. Libri tempus; Hebræorum Traditio; Hieronymi loci.

De tempore quo hic liber scriptus est, non displicet Traditio Hebræorum; quam idem Hieronymus sic refert: „ Aiunt Hebræi hunc librum Salomonis esse pœnitentiam agentis: quod in sapientiâ, divitiisque confisus, per mulieres offenderit Deum. „ (*ad cap.* I. v. 12.) nec nisi devio Salomoni convenire posse videtur illud: *Omnia quæ desideraverunt oculi mei, non negavi eis: nec prohibui cor meum quin omni voluptate frueretur: & hanc ratus sum partem meam, si uterer labore meo:* (cap. II. 10.) Neque id in alienâ personâ, sed in suâ dixit, propter illud quod proximè antecedit: *Supergressus sum opibus omnes qui ante me fuerunt in Jerusalem:* (II. 9.) quæ quàm propriè Salomoni conveniant, perspicuum est. Hùc accedit illud de mulieribus: *Lustravi universa animo meo . . . & inveni amariorem morte esse mulierem, quæ laqueus venatorum est:* &c. (*cap.* VII. 26, 27, 28.) quo loco idem Hieronymus: „ Non putemus temerè hanc, Salomonem de omni genere mulierum protulisse sententiam: quod expertus est, loquitur: *subditque*: & hæc secundùm litteram: *Et ad illud*: mulierem bonam invenire non potui: (*ibid.* 29.) *subdit*: omnes enim me ad luxuriam, & non ad virtutem deduxerunt: „ Quæ efficere videntur, ut Liber hic errorum experientiam, atque inde prognatum vitæ in melius commutatæ studium sapiat.

IV. Responsio ad objecta.

Neque deterret illud, quòd Josias polluisse memoretur *Excelsa quæ erant ad Jerusalem, quæ ædificaverat Salomon rex Israël Astaroth idolo Sidoniorum*, &c. (IV. Reg. XXIII. 13.) rogo enim, an infanda Excelsa Josaphato, Ezechiæ, aliisque piis regibus intacta perstiterint, etiam prophetis tacentibus? Vel ergo destructa pollutaque, posteà instaurata fuerint, vel profectò verum illud esse, plurima quæ optimorum quoque regum diligentiam fugiant, aut negotiorum multitudine, aut sive etiam perfidiâ ministrorum, quod etiam Salomoni contigisse potuerit. Atque hæc quidem, quam vidimus de Salomonis pœnitentiâ, non modò Hebræorum ac S. Hieronymi, verùm etiam aliorum interpretum conjectura est. Cæterùm conjectura tantùm; Deo enim

placuit tanti viri errata certa esse, salutem ac resipiscentiam in dubio, ut qui stat, videat ne cadat; neque in seipso quisquam, magnus quamvis & sapiens, sed in Domino glorietur.

V. De auctore libri: Grotii singularis opinio.

De auctore libri litigantem habemus Grotium, qui putat sub Salomonis resipiscentis nomine, post Babylonicam migrationem esse confictum. Audax Criticorum genus, spretâ Hebræorum, Christianorumque omnium traditione cum antiquissimis inscriptionibus, quæ veræ criticæ norma est: omnia ex palato suo æstimat, neque quidquam pensi habet, dummodo acutiùs cæteris sapere, atque intelligere videatur. Placuit autem Grotio, eò quòd in Ecclesiaste quædam Chaldaïca legantur vocabula, talem esse stylum, qualis in Daniele & Esdrâ, post migrationem invenitur Chaldæo Hebræoque mixtus. At profectò nil tale deprehendunt, qui earum rerum gustum habent exquisitissimum; neque aliud in Ecclesiaste sapiunt, quàm in puris putisque Hebræis, atque etiam in aliis Salomonicis. Sunt sanè hîc Chaldaïca, sed paucissima, quorum pars ab antiquis interpretibus memorata, & suo loco notanda; neque multa ejusmodi adduxit Grotius, quantumvis harum rerum curiosus indagator, neque prætermissurus quæ eruditionem commendatent; ac si plura essent, notum inter affines ejusdemque ferè ingenii linguas multa vocabula solere esse communia, vulgatumque elegantissimis auctoribus, præsertim in eruditis scriptis, quale istud est, ex peregrinis linguis, aliquid inspergere. Neque necesse pluribus refellere eam, quam nemo secutus sit, sententiam, ac tantùm observari oportet, id genus conjecturæ quos pandant aditus subruendis majorum decretis atque auctoritatibus. De aliis autem Grotii erratis in Ecclesiasten, necessariò erit commonendus lector: *ad cap.* XII. v. 7.

VI. De versionibus, ac primùm de Septuaginta, atque antiquâ Latinâ ipsis inhærente.

De versionibus, antiquam Græcam habemus Hebraïcæ veritati maximè inhærentem; non ita in Proverbiis, ut diximus: quæ diversitas in aliis quoque libris invenitur: unde argumentari liceat eam versionem, quæ *Septuaginta* dicitur, non uno auctore, neque unâ forsitan ætate conscriptam. Latinam versionem, ex illâ Interpretum Septuaginta deductam, ante Hieronymum universa Occidentalis Ecclesia frequentabat, è quâ plures textus ab antiquis Patribus allegatos passim invenias; unum autem caput, quartum scilicet, à B. Ambrosio integrum repræsentatum, *Exhortatione ad Clericos, supra caput* IV. *Ecclesiastæ*.

VII. Certis argumentis probatur Vulgatam nostram ab antiquâ Latinâ plurimum discrepare.

Non defuêre qui crederent, antiquam Vulgatam esse eam, quam nunc quoque Vulgatæ nomine terimus, neque hanc Hieronymi esse, quemadmodum ejus sunt reliquæ ferè Vulgatæ nostræ partes; quin etiam esse aliam ab eodem Hieronymo confectam ex Hebræo versionem, quæ in ejus commentariis ad Paulam & Eustochium invenitur, quam tamen Ecclesiæ usus non admiserit; quâ de re, primùm illud pro certo habere nos oportet, Vulgatam nostram ab illâ antiquâ diversissimam esse: quod, vel unum illud ab Ambrosio relatum caput quartum Ecclesiastæ, liquidò demonstrare possit. Sunt etiam loci plurimi ab antiquis citati, atque à Vulgatâ nostrâ maximè discrepantes, quos passim apud Flaminium aliosque reperias. Neque minùs constat Vulgatam nostram multùm differre à LXX. quos antiqua Vulgata sequebatur. S. Hieronymus commentario ad Paulam memorat, vocem Hebraï-

cam quam LXX. περισπασμὸν, Vulgata nostra *occupationem*, interpretati sunt (*cap.* I. v. 13.) à Latino interprete *distentionem* fuisse intellectam : eò quòd in varias sollicitudines mens hominis distenta, lanietur ; aliud ergo habuit Latinus Interpres, quàm id quod hodie in Vulgatâ nostrâ legitur. Hùc accedunt ea quibus ostendemus Vulgatam nostram omninò esse Hieronymi.

VIII. Tres S. Hieronymi versiones ; prima deducta ex Commentario ad Paulam.

Fatemur sanè Hieronymum, anteaquam hanc ederet, aliam versionem Commentario ad Paulam interseruisse, Hebraïco textui maximè congruentem. Eam antiqui Hieronymi editores Erasmus & Marianus collectam ex Commentariis protulere, quam nos quoque exemplo editorum codicum, alteram in columnam Vulgatæ nostræ respondentem redigimus ; ut lector promtiorem haberet S. Hieronymi laborem universum, qui nunc superest. Sic enim Hebraica veritas, brevitasque & simplicitas cui hæc versio hæret, clariùs detegetur, existetque lux, interpretationum comparatione factâ. Cæterùm non ita habere antiquos manuscriptos codices, viro doctissimo ac religiosissimo Joanne Martianæo monstrante, perspeximus.

IX. Altera versio ejusdem Hieronymi, seu potiùs antiquæ Latinæ emendatio ex Græco LXX.

Alteram interpretationem idem Hieronymus ex LXX. fecerat, seu potiùs antiquam Vulgatam ad Origenianorum Hexaplorum normam emendaverat, ut in Præfatione ad sanctos Episcopos Chromatium & Heliodorum huic nostræ editioni præfixa significat ; quæ versio nunc deest.

X. Tertia interpretatio sancti Hieronymi ex Hebræo, quæ est Vulgata nostra.

Tertia interpretatio est ea, quam nunc Vulgatam vocamus. Eam verò à S. Hieronymo ultimo loco editam, simul cum aliorum Salomonicorum librorum versione ex Hebraïcis fontibus, ipse profitetur præfixâ præfatione, quam mox diximus. Quam sanè versionem Hieronymi esse docent, & illa præfatio, & congruens aliis Hieronymianis versionibus stylus, & S. Augustini collectum ex Ecclesiaste speculum cum eâ sancti viri speculâ ab Hieronymianâ interpretatione deductâ, atque ideò Vulgatæ nostræ congruâ, præfatione in Proverbia, ostensum sit.

XI. Cur Vulgata nostra non semper Hebræo consentiat ; ratio interpretandi Hieronymiana ex ipso sancto Hieronymo statuitur.

Cur autem illa versio, hoc est Vulgata nostra, non ita Hebræo congruat ; atque illa, quam Commentario ad Paulam, intersertam fuisse vidimus, facilè intelliget qui universam Hieronymianarum interpretationum rationem mente perceperit. Sic autem agebat vir maximus, primùm, quod in proœmio Commentarii ad Paulam ipse profitetur, „ ut de Hebræo transferens, „ magìs se LXX. Interpretum consuetudini coaptaret, in his duntaxat, quæ non multùm ab Hebraicis fontibus discreparent ; „ Deinde ut phraseon potiùs vim, quàm accuratam ad verbum translationem sectaretur ; tum ut suppleret quædam, elucidationis causâ, quæ Hebræo textui deessent ; posteà ut in dubiis illustriores sensus, atque usui Ecclesiæ magìs celebratos, aut informandis moribus aptiores præferre soleret ; postremò quod consultis Hebræis, atque etiam antiquioribus interpretibus Aquilâ, Symmacho, Theodotione, Hebraïci sermonis ampliorem sibi ideam comparasset eâ, quam Rabbini recentiores effinxerint, ipso linguæ spiritu per tot sæcula labente aut amisso. Horum exempla quædam in his notis invenies : cætera ut obvia, ita parùm instituto nostro necessaria, referre non est animus : sufficit reclusisse generatim varietatum fontes, simulque evicisse, non eas ita interpretandas, ut multi temerè faciunt, tanquam Hieronymus non satis assecutus sit sermonis Hebraïci proprietatem ac vim. Cæterùm, ut fateri libet, non deesse, quæ tantum

tum

tum quoque virum fugerint, eas tamen esse plerumque discrepantiæ causas quas memoravimus, æquus rerum æstimator, ac diligens explorator facilè animadvertet; nos verò in his notis, datâ occasione, quædam delibabimus, unde de cæteris æstimari possit.

Præfatio in Ecclesiasten.

XII. De Commentariis S. Hieronymi in Ecclesiasten.

De Commentariis ad hunc librum innumerabilibus tacemus. Unum habemus S. Hieronymi ad Paulam & Eustochium, quo maximè utimur; quippe quem & perspicuitate & elegantiâ, & eruditione, variarumque rerum scientiâ præstare, docti fateantur. Ex hoc itaque selectissima quæque proferimus. Verùm de his plus satis; nunc egregium Concionatorem audire, ab eoque excelsum illum, ac mundi contemtorem spiritum ducere præstiterit.

SANCTI HIERONYMI PRESBYTERI,

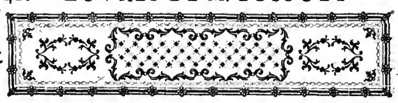
IN ECCLESIASTEN,

AD PAULAM ET EUSTOCHIUM

PROŒMIUM.

MEmini me, ante hoc fermè quinquennium, cùm adhuc Romæ essem, & Ecclesiasten sanctæ Blæsillæ legerem, ut eam ad contemtum mundi hujus provocarem, & omne quod in mundo cerneret, putaret esse pro nihilo: rogatum ab eâ, ut in morem commentarioli obscura quæque dissererem, ut absque me posset intelligere, quæ legebat. Itaque quoniam in procinctu nostri operis subitâ morte subtracta est, & non meruimus, ô Paula & Eustochium, talem vitæ nostræ habere consortem, tantoque vulnere tunc perculsus, obmutui; nunc in Bethlehem positus, angustiori videlicet civitate, & illius memoriæ, & vobis reddo quod debeo: hoc breviter admonens, quòd nullius auctoritatem secutus sum, sed & de Hebræo transferens, magis me septuaginta Interpretum consuetudini coaptavi, in his duntaxat quæ non multùm ab Hebraïcis discrepabant. Interdum Aquilæ quoque, & Symmachi, & Theodotionis recordatus sum, ut nec novitate nimiâ lectoris studium deterrerem, nec rursùm contra conscientiam meam, fonte veritatis omisso, opinionum rivulos consectarer.

LIBER ECCLESIASTES.

CAPUT PRIMUM.

Universim vana omnia : singillatim vana humana sapientia , sciendique cupiditas & curiositas : nihil enim novum , atque inexplicabilia omnia : ex scientiâ labor crescit.

ALIA VERSIO S. HIERONYMI.

Ex Commentario ad Paulam.

VERBA Ecclesiastæ, filii David, regis Hierusalem.

Vanitas vanitatum, dixit Ecclesiastes : vanitas vanitatum, omnia vanitas.

Quid superest homini in omni labore suo, quo laborat sub sole ?

Generatio vadit, & generatio ve-

VERSIO VULGATA.

1. VERBA Ecclesiastæ, filii David, regis Jerusalem.

2. Vanitas vanitatum, dixit Ecclesiastes : Vanitas vanitatum, & omnia vanitas.

3. Quid habet ampliùs homo de universo labore suo, quo laborat sub sole ?

4. Generatio præterit, & generatio

1. *Verba Ecclesiastæ*, seu concionatoris, *filii David*, Salomonis, ex ℣. 12.

2. *Vanitas vanitatum.* Antiqui Interpretes, præter LXX. teste Hieronymo, vertebant, vapor vaporum, fumus, aura tenuis, sed vanitas aliquid sonat exilius, ipsum nempe nihilum, imò nihilum nihili, hoc est purissimum, atque, ut ita dicam, nullissimum nihilum, quod nec semel dixisse sufficiat; imò iterùm ac tertiò cum Ecclesiaste exclamare compellimur : *Vanitas vanitatum, & omnia vanitas.*

3. *Quid habet ampliùs homo?* Anteaquam ad cætera vana decurrat, universim demonstrare aggreditur omnia vana esse; quòd operosa quamvis, cassa tamen, nulloque fructu sint, hic : quòd mutabilia, ℣ 4. ad 8. quòd incerta & inexplorata, ℣. 8. prælibatâ etiam scientiarum vanitate, de quâ posteà uberiùs; quòd æquè obliviscenda, ac alia præteritis ætatibus clara, nunc oblita & nulla, ℣. 9. usque ad 12. *Quid habet ampliùs :* aliter : quid superest homini? omnia effluunt è manibus, validis licet ac tenacissimis.

4 *Generatio præterit :* Idem Eccli. XIV. 18. Horatius :

——— heres
Heredem alterius, velut unda supervenit undam.

Terra in æternum stat : communis & immota tot mutationum ac generationum sedes.

…nit, & terra in seculum stat.

Oritur sol, & occidit sol, & ad locum suum ducit, & oritur ipse ibi: vadit ad austrum, & gyrat ad aquilonem:

Gyrans gyrando vadit spiritus, & in circulos suos revertitur spiritus.

Omnes torrentes vadunt in mare, & mare non impletur: ad locum, de quo torrentes exeunt, illic ipsi revertuntur, ut introëant.

Omnes sermones graves non poterit vir loqui. Non satiabitur oculus videndo, & non implebitur auris auditu.

Quid est quod fuit? ipsum quod erit. Et quod est quid factum est? ipsum quod fiet. Et non est omne recens sub sole.

advenit: terra autem in æternum stat.

5. Oritur sol, & occidit, & ad locum suum revertitur: ibique renascens,

6. Gyrat per meridiem, & flectitur ad aquilonem: lustrans universa in circuitu pergit spiritus, & in circulos suos revertitur..

7. Omnia flumina intrant in mare; & mare non redundat: ad locum unde exeunt, flumina revertuntur, ut iterùm fluant.

8. Cunctæ res difficiles: non potest eas homo explicare sermone. Non saturatur oculus visu, nec auris auditu impletur.

9. Quid est quod fuit? ipsum quod futurum est. Quid est quod factum est? ipsum quod faciendum est.

5. *Oritur sol, & occidit.* Omnia mutabilia; sol ipse qui in lucem mortalibus datus est, interitum mundi quotidie ortu suo indicat & occasu: Hier. *Revertitur:* aspirat: Heb. Anhelat, anhelus properat, præcipitat cursum, atque in se, sua per vestigia, volvitur annus. Hier. Quasi diceret: En omnia in orbe mutationibus subsunt, neque tantùm hominum generationes, verùm etiam sol, dies, tempora, aër seu ventorum flatus, aquarum natura, ℣. 6. 7.

6. *Gyrat per meridiem.* Rectè orbita solis obliqua describitur. En sapientiam Hebræorum & Græcorum infantiam, qui, longissimo pòst tempore, necdum satis noverant rotundam terram, ac solem circumvolvi, imò Oceano tingi, & candentis instar ferri stridere immersum ferebant, ut videre est apud Herodotum. *In circuitu pergit spiritus:* gyrando pergit ventus: Heb. aer, sive aura, aut ventus qui terram circumagitur: turbo in gyrum actus, orbesque involvens orbibus, aliis, teste Hier. ipse sol, quòd animet & spiret & vigeat, spirantiaque omnia calore vegetet.

7. *Omnia flumina... in locum unde exeunt.* Restagnaret mare, nisi per occultos meatus ad fontium capita deduceretur; unde aquarum quoque natura mobilis. Quorsùm ista? ne miremur mutari nos, toto orbe in motum circumacto.

8. *Cunctæ res difficiles.* Etiam maximè obviæ, & quotidiano usu notæ; solis, ventorum, fluminum cursus; nec tantùm de physicis, sed de ethicis quoque scire difficile: dum nobis invicem in ponendis bonorum malorumque finibus displicemus: Hier. Quod maximè pertinet ad retundendam superbiam: Heb. Sermones omnes graves. Sermones pro rebus, noto hebraismo. Valere tamen potest adversùs eos qui putant otiosis sibi & vota facientibus, venire notitiam Scripturarum: Hier. *Non satiatur oculus:* quòd omnia humanæ menti inaccessa sint, unde indefessa videndi audiendique libido est.

9. *Quid est .... quod futurum est.* Hic notat eodem impetu ac motu omnia in orbem rapi; neque modò solem, ventos & aquarum molem; verùm etiam vel maximè res humanas quarum eventibus, quantumvis memoratu, ut nobis quidem videtur, dignissimis, ne plus æquo moveamur, cætera efficiunt suo ævo memorata sive memoranda, pari tamen posteà sepelienda silentio, ut prædiximus ad ℣. 3: Vide etiam infrà, 11, 15.

Eſt-ne verbum de quo dicatur : Vide, hoc novum eſt ? jam fuit in ſeculis, quæ fuerunt ante nos.

Non eſt memoria primis & quidem noviſſimis quæ futura ſunt, non erit eis memoria apud eos qui futuri ſunt in noviſſimo.

Ego Eccleſiaſtes fui rex ſuper Iſraël in Hieruſalem.

Et dedi cor meum ad inquirendum & conſiderandum in ſapientiâ, de omnibus quæ fiunt ſub ſole. Hanc occupationem malam dedit Deus filiis hominum, ut occuparentur in eâ.

Vidi univerſa opera, quæ facta ſunt ſub ſole : & ecce omnia vanitas, & præſumtio ſpiritûs.

Perverſum non poterit adornari : & imminutio non poterit numerari.

Locutus ſum ego in corde meo, dicens : Ecce ego magnificatus ſum, & adjeci ſapientiam ſuper omnes qui fuerunt ante me in Hieruſalem : & cor meum vidit multam ſapientiam & ſcientiam.

Et dedi cor meum, ut noſcerem ſapientiam & ſcientiam, errores & ſtultitiam : cognovi quia & hoc eſt

10. Nihil ſub ſole novum, nec valet quiſquam dicere : Ecce hoc recens eſt : jam enim præceſſit in ſeculis, quæ fuerunt ante nos.

11. Non eſt priorum memoria : ſed nec eorum quidem, quæ poſteà futura ſunt, erit recordatio apud eos, qui futuri ſunt in noviſſimo.

12. Ego Eccleſiaſtes fui rex Iſraël in Jeruſalem.

13. Et propoſui in animo meo quærere & inveſtigare ſapienter de omnibus, quæ fiunt ſub ſole. Hanc occupationem peſſimam dedit Deus filiis hominum, ut occuparentur in eâ.

14. Vidi cuncta quæ fiunt ſub ſole, & ecce univerſa vanitas, & afflictio ſpiritûs.

15. Perverſi difficilè corriguntur, & ſtultorum infinitus eſt numerus.

16. Locutus ſum in corde meo, dicens : Ecce magnus effectus ſum, & præceſſi omnes ſapientiâ, qui fuerunt ante me in Jeruſalem : & mens mea contemplata eſt multa ſapienter, & didici.

17. Dedique cor meum ut ſcirem prudentiam atque doctrinam, erroreſque & ſtultitiam : & agnovi quod

12. *Ego Eccleſiaſtes.* Poſteaquam univerſim vana omnia eſſe conſtituit, jam ſingula aggreſſurus, ab ipsâ ſapientiâ, rerum humanarum principe ac duce, ſumit exordium : quem locum, Scripturæ more, alibi repetit & inculcat. *Fui rex Iſraël :* totius Iſraëlis ſcilicet : *in Jeruſalem :* quod nulli poſt Salomonem contigit.

13. *Hanc occupationem peſſimam :* miſerrimam, curis graviſſimis exercitam. Peſſimum etiam in genere modum de omnibus rebus ſollicitè quærere, quaſi noſtro judicio ſubderentur. *Dedit Deus.* Vide infrà, III. 2.

14. *Afflictio ſpiritûs :* LXX. electio ſeu voluntas, προαίρεσις : quam alii præſumtionem ſpiritûs vocabant. Aquila & alii ex Comm. Hier. ad Paulam : paſtionem venti : inane : quanquam idem Hieronymus ad cruciatum magis referri docet, quòd, omnia conſideranti, nihil aliud appareat præter vanitatem, ac malitias, ſive miſerias, quibus anima diverſis cogitationibus afflictatur.

15. *Perverſi difficilè.* Heb. Perverſum non poterit corrigi : non poteſt ex omni parte emendari malum : *& ſtultorum infinitus eſt numerus ;* aut, ut habet Heb. eodem ſenſu, defectus (ſive mente deficiens ſtultus) non poteſt numerari ; & hoc ad vanitatem noſtræ ſapientiæ pertinet, quòd vix ullo humani generis fructu colatur, neque eo ſeciùs orbis abundet pravis, ac ſtultis hominibus.

16. *Præceſſi omnes ſapientiâ, qui fuerunt* (alicujus nominis) *in Jeruſalem.* Qualis Melchiſedech, aliique reges, duceſque ſapientiſſimi.

17. *Erroreſque & ſtultitiam :* ſtultitias : Heb.

pastio venti, (sive præsumtio spiritûs.)

Quia in multitudine sapientiæ, multitudo furoris: & qui apponit scientiam, apponit dolorem.

in his quoque esset labor, & afflictio spiritûs,

18. Eò quòd in multâ sapientiâ multa sit indignatio: & qui addit scientiam, addit & laborem.

18. *In multâ sapientiâ multa, .. indignatio:* quòd plura & maxima nos fugiant; ac vir sapiens doleat in profundo latere sapientiam, nec ita se præbere mentibus, ut lumen visui, sed per tormenta quædam, & intolerandum laborem provenire: Hier. unde sequitur: *Qui addit scientiam, addit & laborem.* Sive quòd cui plus creditur, plus ab eo exigitur: Idem. sive quòd ex humanâ scientiâ magis laborare ac fluctuare cogimur, non satis reclusis veri bonique fontibus.

CAPUT II.

Vanæ voluptates: risus insanus, fallax gaudium: vana inquisitio de bonis malisque: ædificia, horti, aliæque amænitates: lauta convivia: exoticæ deliciæ: opes indigno & ignoto heredi relinquendæ, neque ullus idoneus aut stabilis humanæ sapientiæ fructus: eadem omnibus mors: partis quidem uti optimum; quanquam hoc ipsum vanitas.

VERSIO S. HIERONYMI.

DIxi ego in corde meo: Veni nunc, tentabo te in lætitiâ, & vide in bono: & ecce etiam hoc vanitas.

Risui dixi amentiam, & jocunditati: Quid hoc facis?

Consideravi in corde meo, ut traherem in vino carnem meam: & cor

VERSIO VULGATA.

1. DIxi ego in corde meo: Vadam & affluam deliciis, & fruar bonis. Et vidi quòd hoc quoque esset vanitas.

2. Risum reputavi errorem: & gaudio dixi: Quid frustrà deciperis?

3. Cogitavi in corde meo, abstrahere à vino carnem meam, ut ani-

1. *Dixi ego in corde meo.* Rectè Hier. posteaquam in multitudine sapientiæ, atque adjectione scientiæ deprehendi nihil aliud, nisi cassum & sine fine esse certamen, converti me ad luxuriem & voluptates, haud minore vanitate ac ludibrio; quippe

2. *Risum reputavi.* Heb. risui dixi, insane sive amens, excors, & lætitiæ, quid hoc facis? quid illudis? quid decipis? quid falsâ dulcedine inescatum, ad veros dolores ac dedecora ducis? Vide Prov. VI. VII, &c.

3. *Cogitavi in corde meo.* Rursùs sapientiæ, ac voluptatis seorsim fastidio, utramque conjungere satagebat; atque, ut sunt hominum volubiles motus, nunc ad hanc, nunc ad illam convertebat animum, reliquo ferè capite. *Cogitavi abstrahere à vino:* ut libidinum incentore; quanquam Hier. LXX. faventibus Comment. ad Paulam, sic ex Heb. vertit: *Cogitavi trahere in vino carnem meam:* hoc est, dubitare cœpi, bonum-ne esset carnem vino distendere, augere; aut, ut idem Hier. vitam meam deliciis tradere, carnem liberare ab omnibus curis, & quasi vino, sic voluptate sopire. Non ergò vir maximus hanc interpretationem ignoravit, sed priorem prætulit, ac tandem Ecclesiæ tradidit. *Ut animum transferrem:* ad verbum ex Heb. deduxit me cor meum ad sapientiam: ratio naturalis, quam etiam peccatoribus Deus auctor inseruit. Idem Hier. ibid. *Quo facto opus est:* hoc est, ut perdiscerem, quid facto opus esset fi-

meum deduxit me in ſapientiam, ut obtinerem ſtultitiam, (ut eam vincerem : quâ in re laboravi) donec viderem quid eſſet bonum filiis hominum, quod facerent ſub ſole numero dierum vitæ ſuæ.

mum meum transferrem ad ſapientiam, devitaremque ſtultitiam, donec viderem quid eſſet utile filiis hominum : quo facto opus eſt ſub ſole numero dierum vitæ ſuæ.

Magnificavi opera mea : ædificavi mihi domos : plantavi mihi vineas.

4. Magnificavi opera mea, ædificavi mihi domos, & plantavi vineas.

Feci mihi hortos & pomaria : plantavi in illis lignum omne fructiferum.

5. Feci hortos & pomaria, & conſevi ea cuncti generis arboribus,

Feci mihi piſcinas aquarum, ad irrigandum ex eis ſaltum germinantem ligna.

6. Et extruxi mihi piſcinas aquarum, ut irrigarem ſylvam lignorum germinantium.

Mercatus ſum mihi ſervos & ancillas, & vernaculi fuerunt mihi : & quidem poſſeſſio armenti & ovium multa fuit mihi : ſuper omnes qui fuerunt ante me in Hieruſalem.

7. Poſſedi ſervos & ancillas, multamque familiam habui : armenta quoque, & magnos ovium greges, ultra omnes qui fuerunt ante me in Jeruſalem.

Congregavi mihi argentum & aurum, & ſubſtantias regum & provinciarum : feci mihi cantores & cantatrices : & delicias filiorum hominum, miniſtros vini, & miniſtras.

8. Coacervavi mihi argentum, & aurum, & ſubſtantias regum ac provinciarum : feci mihi cantores, & cantatrices, & delicias filiorum hominum, ſcyphos, & urceos in miniſterio ad vina fundenda :

Et magnificatus ſum, & adjeci ſapientiam ſuper omnes qui fuerunt ante me in Hieruſalem, & quidem ſapientia mea aſtitit mihi.

9. Et ſupergreſſus ſum opibus omnes qui ante me fuerunt in Jeruſalem : ſapientia quoque perſeveravit mecum.

liis hominum, ſive ut clariùs ad Paul. donec viderem quid eſſet bonum, &c. *Numero dierum*, ſive decurſu *vitæ ſuæ* : quod jam vanum eſſe conſtitit, eò quòd nihil pariat, niſi quæſtiones : ſuprà, I, 8. infrà VII. 30.

4. *Magnificavi.* Exploraturus omnia, unde aliquid voluptatis corrogare poſſem, ædium atque operum magnificentiam, hortorum amœnitates, innumerabilem opum vim, & alia ejuſmodi cogitavi : quæ deinde fusè exequitur uſque ad ℣. 11.

5. *Pomaria : pardeſim :* paradiſos : hortos amœniſſimos ; quâ voce noſter utitur. *Cant.* IV. 13.

7. *Ante me in Jeruſalem* : Jeruſalem ab antiquo urbs regia, neque tantùm Davidi, ſed etiam Melchiſedech, & aliis Regibus aut Ducibus habitata, ut ſuprà memoravimus.

8. *Cantores, & cantatrices :* en libidinum illecebras. *Scyphos & urceos. Siddah & Siddoth :* vox Chaldaïca : hoc eſt, ſecundùm Aquilam, κύλικας καὶ κυλίκια, majores calices ſeu crateras : unde minoribus vaſculis haurirentur vina convivis propinanda. Hier. Symm. eòdem ferè refert ; quippe ad menſurarum ſpecies : LXX. vini fuſores, ac fuſitrices, quam vocem Hier. fingit, ſive ut ipſe Latiniùs, miniſtros ac miniſtras vini. E recentioribus alii alia comminiſcuntur variis conjecturis ac ratiociniis ducti : nos antiquioribus interpretibus credimus. Putaverim autem hic uti Salomonem peregrinis atque exoticis vocibus, ut ſignificaret ſe non tantùm indulſiſſe deliciis, quæ regibus Iſraeliticis familiares eſſent, ſed etiam ex molliſſimis Aſſyriorum aulis, luxus ac voluptatum illecebras accerciſſe.

9. *Sapientia quoque perſeveravit mecum,* Heb. LXX. & quidem ſapientia mea ad-

Et omne quod poſtulaverunt oculi mei, non tuli ab eis : nec prohibui cor meum ab omni lætitiâ : quia cor meum lætatum eſt in omni labore. Et hæc fuit portio mea ex omni labore meo.

Et reſpexi ego ad omnia opera mea, quæ fecerunt manus meæ, & in labore quo laboraveram faciens. Et ecce omnia vanitas, & voluntas ſpiritûs. Et non eſt abundantia ſub ſole.

Et reſpexi ego, ut viderem ſapientiam, errores & ſtultitiam : quia quis eſt hominum, qui poſſit ire poſt regem ante factorem ſuum ?

Et vidi ego quia eſt abundantia ſapientiæ ſuper ſtultitiam : ſicut abundantia lucis ſuper tenebras.

Sapientis oculi in capite ejus, & ſtultus in tenebris ambulat. Et cognovi ego quia eventus unus eveniet omnibus eis.

Et dixi ego in corde meo : ſicut

10. Et omnia, quæ deſideraverunt oculi mei, non negavi eis : nec prohibui cor meum quin omni voluptate frueretur, & oblectaret ſe in his, quæ præparaveram : & hanc ratus ſum partem meam, ſi uterer labore meo.

11. Cúmque me convertiſſem ad univerſa opera, quæ fecerant manus meæ, & ad labores, in quibus fruſtrà ſudaveram, vidi in omnibus vanitatem & afflictionem animi, & nihil permanere ſub ſole.

12. Tranſivi ad contemplandam ſapientiam, erroreſque & ſtultitiam (quid eſt, inquam, homo, ut ſequi poſſit regem factorem ſuum ?)

13. Et vidi quod tantùm præcederet ſapientia ſtultitiam, quantùm differt lux à tenebris.

14. Sapientis oculi in capite ejus : ſtultus in tenebris ambulat : & didici quòd unus utriuſque eſſet interitus.

15. Et dixi in corde meo : Si unus

ſtitit mihi : ſive, ut alii vertunt, mihi conſtitit, non diſceſſit à me. Vera quidem ſapientia cum iis quæ ſequuntur, ac tanto voluptatum amore non conſtat. Quare vel is erat tum Salomonis error, ut ſimul & ſapientem & voluptatum amatorem ſe eſſe decerneret, vel hic ſapientiam appellat regnandi artes, agendi ſolertiam, aut naturæ ſcientiam, quam etiam ad conquirendas voluptates adhiberet erudito luxu.

10. *Et hanc ratus ſum :* hæc pars mea : Heb.

11. *In quibus fruſtrà ſudaveram :* Heb. LXX. Hier. ad Paulam : ſimpliciter ; in labore quo laboraveram faciens.

12. *Quid eſt homo, ut ſequi poſſit Regem factorem ſuum ?* Hæſitantis ac dubitantis, an homo veram ſapientiam aſſequi, ac Deum creatorem ſuum ſequi poſſit. At Heb. aliter obſcuriſſimo ſenſu : quid eſt homo qui venturus eſt poſt regem, ſeu qui Regem ſequi poſſit (in his) quæ jam fecerunt (homines) ? Quis, ſcilicet privatus, meliùs Rege poterit ſapienter aut ſtultè facta cognoſcere ? ut ſenſus ſit, meritò Salomonem de ſapientiâ diſputaſſe, quippe Regem maximum, ad eam comparandam potioribus inſtructum auxiliis, & reverâ vidiſſe magnum eſſe diſcrimen inter ſapientiam atque ſtultitiam : quod exequitur ℣. 13, 14. & tamen eò tandem eſſe deductum, ut humanam ſapientiam vanam duceret. ℣. 14, 15, 16, 17.

14. *Sapientis oculi.* Hoc ergò diſcrimen ſapientem inter & ſtultum : *ſapientis oculi in capite ejus :* ſicut enim oculi in excelſo tanquam in ſpeculâ conſtituti ut pedibus præluceant, ita in arce mentis ratio collocata, velut dux itineris. *Stultus in tenebris ambulat :* cæco ac devio itinere, ac ſi oculos, non in capite, ſed in tergo haberet. *Et didici :* vide III. 18. *Quòd unus utriuſque eſſet interitus :* Heb. Unus ambobus eventus, quaſi diceret ; quæ iſta providentia quâ ſe ſapientes efferunt, aut quodnam eſt in illo ſtulti ſapientiſque diſcrimine tantum opere pretium, ſi tamen ambobus æquè omnia eveniunt ? Unde.

Liber Ecclesiastes.

eventus stulti, ita & mihi eveniet: & ut quid sapiens factus sum ego? & locutus sum in corde meo: quoniam hoc quoque vanitas.

Non enim erit memoria sapientis cum stulto in æternum: eò quod ecce diebus qui supervenient, universa oblivio operiet: & quomodo morietur sapiens cum stulto?

Et odivi vitam, quia malum super me opus quod factum est sub sole: quia omnia vanitas & pastio venti.

Et odivi ego omnem laborem meum, quem ego laboravi sub sole: quia dimitto illum homini, qui futurus est post me.

Et quis scit utrum sapiens sit, an stultus? & dominabitur in omni labore meo, quo laboravi, & in quo sapiens factus sum sub sole; sed & hoc vanitas.

Et conversus sum ego, ut renuntiarem cordi meo in omni labore meo, quo laboravi sub sole:

Quia est homo, cui labor ejus est in sapientiâ, & scientiâ, & virtute, & homini qui non laboravit, illi dabit partem suam. Et quidem hoc vanitas, & nequitia magna.

Quid enim fit homini in omni labore suo, & in voluntate cordis sui, quâ ipse laborat sub sole?

Quia omnes dies ejus, dolorum, & iracundiæ, curarumque: & quidem nocte non dormit cor ejus: sed & hoc vanitas.

& stulti & meus occasus erit, quid mihi prodest quòd majorem sapientiæ dedi operam? Locutusque cum mente meâ, animadverti quòd hoc quoque esset vanitas.

16. Non enim erit memoria sapientis similiter ut stulti in perpetuum, & futura tempora oblivione cuncta pariter operient: moritur doctus similiter ut indoctus.

17. Et idcircò tæduit me vitæ meæ, videntem mala universa esse sub sole, & cuncta vanitatem & afflictionem spiritûs:

18. Rursùs detestatus sum omnem industriam meam, quâ sub sole studiosissimè laboravi, habiturus heredem post me,

19. Quem ignoro utrum sapiens, an stultus futurus sit, & dominabitur in laboribus meis, quibus desudavi & sollicitus fui; & est quidquam tam vanum?

20. Unde cessavi, renuntiavitque cor meum ultrà laborare sub sole.

21. Nam cùm alius laboret in sapientiâ, & doctrinâ, & sollicitudine, homini otioso quæsita dimittit: & hoc ergo vanitas, & magnum malum.

22. Quid enim proderit homini de universo labore suo, & afflictione spiritûs, quâ sub sole cruciatus est?

23. Cuncti dies ejus doloribus, & ærumnis pleni sunt, nec per noctem mente requiescit: & hoc nonne vanitas est?

15. *Animadverti quòd hoc quoque esset vanitas:* tantum scilicet inter sapientem & stultum ponere discriminis.

18. 19. *Habiturus heredem,... quem ignoro,* (quis novit: Heb.) *an stultus futurus sit?* Ac reverâ ipse Salomon regum sapientissimus, dereliquit post se de semine suo gentis stultitiam, & imminutum à prudentiâ Roboam. *Eccli.* XLVII. 27, 28.

20. *Unde cessavi:* & verti me in desperationem: in vitæ tædium, & odium universi laboris humani: ex Heb. ut suprà, 17, 18.

21. *Et sollicitudine:* rectitudine: Heb. virtute: Hier. ad Paulam: quod LXX. ἀνδρεία, fortitudine.

Non

Non est bonum homini, nisi quod comedit & bibit, & ostendit animæ suæ bonum in labore suo.

Et quidem hoc vidi ego, quia de manu Dei est.

Quis enim comedit, & quis parcit sine illo qui homini bono coram se dedit sapientiam, & scientiam, & lætitiam: & peccanti dedit sollicitudinem, ut augeat & congreget quæ videntur bona ante faciem Dei. Sed & hoc vanitas, & præsumtio spiritûs.

24. Nonne melius est comedere & bibere, & ostendere animæ suæ bona de laboribus suis? & hoc de manu Dei est.

25. Quis ita devorabit, & deliciis affluet, ut ego?

26. Homini bono in conspectu suo, dedit Deus sapientiam, & scientiam, & lætitiam: peccatori autem dedit afflictionem, & curam superfluam, ut addat & congreget, & tradat ei qui placuit Deo: sed & hoc vanitas est, & cassa sollicitudo mentis.

24. *Nonne melius est comedere:* quàm stulto heredi omnia relicturum, fraudare animam suam bonis? *Ecc.* IV. 8. *Et hoc de manu Dei est:* hoc etiam vidi quòd de manu Dei est: Heb. Non est in hominis potestate positum, ut heredem quem vult habeat: qui sensus firmatur ex 25, 26. & seq.

25. *Quis ita devorabit.* Quis comedat aut sentiat (sensibus indulgeat) magis quàm ego? Heb. sub ejus personâ qui partis utitur: quis enim æquiùs suis utatur bonis, quàm ego qui tanto labore peperi?

26. *Et cassa sollicitudo mentis:* Heb. Afflictio spiritûs, ut passim.

CAPUT III.

Suæ rebus vices: suus interitus: mundus disputationi traditus: perturbatus ordo rerum: omnia ultimo judicio reservata: homo jumento nihil præstat: futura prævidere velle, vanum.

VERSIO S. HIERONYMI.

OMNIBUS tempus est: & tempus omni rei sub cœlo.

Tempus pariendi, & tempus moriendi.

Tempus plantandi, & tempus evellendi quod plantatum est.

VERSIO VULGATA.

1. OMNIA tempus habent, & suis spatiis transeunt universa sub cœlo.

2. Tempus nascendi, & tempus moriendi.

Tempus plantandi, & tempus evellendi quod plantatum est.

1. *Omnia tempus habent.* Incertum & fluctuantem statum conditionis humanæ in superioribus docuit; nunc vult ostendere omnia in mundo, non tantùm incerta, sed etiam sibi esse contraria, & nihil stare perpetuum, eorum dumtaxat quæ *sub cœlo* sunt: Hier. Ex quo efficitur nihil esse tam vanum, quàm hærere mundo, cujus figura præterit; cùm præsertim is temporum cursus, hæ vices, à Dei nutu pendeant, qui cuncta disponit in tempore suo: ỳ. 11. ut frustrà appareat quærere felicitatem contrariis motibus, susque deque jactatos ineluctabilibus atque inextricabilibus causis. Hæc argumentationis summa toto ferè capite: nunc singula membra videamus. *Et suis spatiis transeunt universa sub cœlo:* & tempus omni voluntati: Heb. rei, negotio, instituto.

2. *Tempus nascendi.* Hoc primum, ut id quod tempus induxit, tempus auferat: id est, vitam ipsam morte commutet. Cætera ex hoc capite connexa meditando perpendi, non verbis enucleari oportet.

Tempus occidendi, & tempus sanandi.

Tempus destruendi, & tempus ædificandi.

Tempus flendi, & tempus ridendi.

Tempus plangendi, & tempus saltandi.

Tempus spargendi lapides, & tempus colligendi lapides.

Tempus amplexandi, & tempus longè fieri ab amplexu.

Tempus acquirendi, & tempus perdendi.

Tempus custodiendi, & tempus projiciendi.

Tempus scindendi, & tempus consuendi.

Tempus tacendi, & tempus loquendi.

Tempus amandi, & tempus odiendi.

Tempus belli, & tempus pacis.

Quæ abundantia est facienti in quibus ipse laborat?

Vidi occupationem quam dedit Deus filiis hominum, ut occupentur in eâ.

Universa fecit bona in tempore suo, & quidem seculum dedit in

3. Tempus occidendi, & tempus sanandi:

Tempus destruendi, & tempus ædificandi.

4. Tempus flendi, & tempus ridendi.

Tempus plangendi, & tempus saltandi.

5. Tempus spargendi lapides, & tempus colligendi.

Tempus amplexandi, & tempus longè fieri ab amplexibus.

6. Tempus acquirendi, & tempus perdendi.

Tempus custodiendi, & tempus abjiciendi.

7. Tempus scindendi, & tempus consuendi.

Tempus tacendi, & tempus loquendi.

8. Tempus dilectionis, & tempus odii.

Tempus belli, & tempus pacis.

9. Quid habet ampliùs homo de labore suo?

10. Vidi afflictionem, quam dedit Deus filiis hominum, ut distendantur in eâ.

11. Cuncta fecit bona in tempore suo, & mundum tradidit disputatio-

5. *Tempus spargendi lapides*: in agros prohibendis frugibus, ut IV. Reg. III. 25, omnem agrum optimum, mittentes singuli lapides, repleverunt: *& colligendi*: ad emundandum agrum.

9. *Quid habet ampliùs homo*: sic suprà, I, 3. sic posteà II, 22. Sic denique hic post enumeratas temporum vices, hùc redit oratio: hæc summa; ut posteaquam constiterit nihil stabile, & quæcumque homo plantaverit, acquisiverit, custodierit, consuerit: eadem posteà avelli, spargi, scindi, ac dissui oportere; nempe id superfit ex omni labore, nullum idoneum, aut tanto conatu dignum carpi fructum: vel, ut ait Hier. Cùm omnia labantur tempore; quid frustrà conamur & tendimus, & brevis vitæ labores putamus esse perpetuos? nec contenti sumus secundùm Evangelium malitiâ diei, nihilque in crastinum cogitamus?

11. *Cuncta fecit bona.* (seu pulchra: Heb.) *in tempore suo*: omnia quidem suis decurrunt temporibus: sed temporum arbiter Deus has temperat vices; quare omnia per se bona, pulchraque: *Vidisque Deus cuncta quæ fecerat: & erant valdè bona.* Gen. I. 31. Sibi ergo universæ rei benè gestæ conscius, nihil moratur hominum judicia. *Et mundum tradidit disputationi eorum*: orbe constituto, hominum generi ingens ænigma proposuit, in quo solvendo frustrà laborarent: ita *ut non inveniat homo opus, quod operatus est Deus*: ac temporum leges, rerumque orientium, atque intereuntium causas ne quidem intelligere, nedum his se expedire, ac certum vitæ statum sibi constituere valeat. *Ab in-*

corda eorum, ut non inveniat homo opus quod fecit Deus ab initio usque in finem.

Cognovi quia non est bonum, nisi lætari, & facere bonum in vitâ suâ.

Et quidem omnis homo qui comedit & bibit, & ostendit bonum in omni labore suo, ex dono Dei est.

Cognovi quia omnia quæ fecit Deus, ipsa erunt in æternum: super illa non potest adjici, & ab illo non potest auferri: & Deus fecit ut timeant à facie ejus.

Quid est quod fuit? ipsum est quod erit, & quæ futura sunt, jam fuerunt, & Deus quæret eum qui persecutionem patitur.

ni eorum, ut non inveniat homo opus, quod operatus est Deus ab initio usque ad finem.

12. Et cognovi quòd non esset melius nisi lætari, & facere benè in vitâ suâ.

13. Omnis enim homo, qui comedit & bibit, & videt bonum de labore suo, hoc donum Dei est.

14. Didici quòd omnia opera, quæ fecit Deus, perseverent in perpetuum: non possumus eis quidquam addere, nec auferre, quæ fecit Deus ut timeatur.

15. Quod factum est, ipsum permanet: quæ futura sunt, jam fuerunt: & Deus instaurat quod abiit.

LIBER ECCLESIASTES.

tio usque ad finem: quasi diceret: Singula quidem Dei opera admirari licet; cæterum, consiliorum seriem, atque universi operis rationem capere non possumus: ex quâ rerum serie perspicuum fieret, suo quæque tempori aptata pulcherrima esse atque ordinatissima: sed horum convenientiam, particulæ operis illigati sentire non possumus: ut præclarè August. *Mundum disputationi reliquit:* ad verbum: mundum dedit in cor eorum: Heb. LXX. quæ interpretatio Hier. non latuit, quippe quam attulit Comm. ad Paulam. Dedit autem in cor, hoc est, cogitandum reliquit; ita tamen ut nunquam inveniant occulta consilia, & arcanas rerum caussas: quod idem Hieronymus hîc elegantissimè disputationem vertit, ut Deo quidem agere competat, homini autem nihil aliud quàm quærere ac disputare sit reliquum.

12. *Et cognovi quòd non esset melius.* Propterea colonus & hospes mundi homo datus est, ut brevi vitâ suâ utatur tempore, & spe prolixioris ætatis abscissâ, cuncta quæ possidet, quasi ad alia profecturus, aspiciat: nec se putet plus de suo labore lucrari posse quàm cibum & potum; & si quid de opibus suis in bonis operibus expenderit. Hier. addit; non ut illud fiat quod est apud Isaïam; *Manducemus & bibamus: cras enim moriemur:* sed secundùm Apostolum: *Habentes victum & vestitum, his contenti simus;* quod est donum Dei, ℣. seq. *Facere benè:* quidam intelligunt: benè sibi facere, partis uti: quod est in seq. ℣. videre bonum de labore suo.

14. *Didici quòd omnia... perseverent in perpetuum:* tellus, sidera, montes, arborum atque animantium genera, ipsa rerum summa. *Non possumus eis addere:* ac nequidem staturæ nostræ cubitum, aut capillis colorem. *Matt.* v. 36. VI. 27. *Quæ fecit Deus ut timeatur:* ex antecedentibus, quòd occultissima, quòd perfectissima, quibus nihil adjici, nihil detrahi possit, quòd ordinatissima, & sempiternis legibus constituta.

15. *Deus instaurat* (quærit, revocat Heb.) *quod abiit:* ad verbum; quod consecutum est, (quod præteritum): eò quòd alia ex aliis consequantur, ac Deus ea quæ secutura sunt, ex antecedentibus evocet, & eliciat latentibus caussis. Vide I, 9, 10. Summa est: Dei opera firma consistere: simplici & uniformi motu agi res, aliasque ex aliis deduci, etiam quæ effluxerint, Dei beneficentiâ recuperari posse, ne plus æquo, aut adeptis lætemur, aut cruciemur amissis. *Quòd abiit:* LXX. τὸν διωκόμενον: hoc est, Deus requirit eum qui persecutionem patitur: sic & antiqua Vulgata, & ipse Hier. ad Paul. ad consolandum, inquit, eum qui in martyrio perseverat. Quam versio-

Et adhuc vidi ſub ſole locum judicii, ubi impietas; & locum Juſtitiæ, ubi iniquitas.

Dixi ego in corde meo : juſtum & impium judicabit Deus : quia tempus eſt omni voluntati ſuper omne factum ibi.

Dixi ego in corde meo de loquelâ filiorum hominis : quia ſeparat illos Deus, ut oſtendat quia ipſi jumenta ſunt :

Sive quia eventus filiorum hominum, & eventus pecoris, eventus unus eis. Sicut mors hujus, ita & mors illius, & ſpiritus unus omnibus & amplius homini à pecore nihil eſt : quia omnia vanitas.

Omnia vadunt ad locum unum : omnia facta ſunt de humo, & omnia revertentur ad humum.

Quis ſcit, ſpiritus filiorum hominis

16. Vidi ſub ſole in loco judicii impietatem, & in loco juſtitiæ iniquitatem.

17. Et dixi in corde meo : Juſtum, & impium judicabit Deus, & tempus omnis rei tunc erit.

18. Dixi in corde meo de filiis hominum, ut probaret eos Deus, & oſtenderet ſimiles eſſe beſtiis.

19. Idcircò unus interitus eſt hominis, & jumentorum, & æqua utriuſque conditio : ſicut moritur homo, ſic & illa moriuntur : ſimiliter ſpirant omnia, & nihil habet homo jumento ampliùs : cuncta ſubjacent vanitati :

20. Et omnia pergunt ad unum locum : de terrâ facta ſunt, & in terram pariter revertuntur.

21. Quis novit, ſi ſpiritus filiorum

nem prætermittere non eſt viſum, eò quòd paſſim à Patribus Græcis; Latiniſque celebretur; quanquam non eſt dubium, quin Vulgata noſtra interpretatio ſit congruentior, atque omninò retinenda. Pro τὸ διωκόμενον, apud LXX. quidam legiſſe videntur, τὸ διωκόμενον, quod conſecutum eſt, quod Heb. congruit.

16. *Vidi ſub ſole.* Aliud argumentum rebus humanis inſitæ vanitatis : in præſente vitâ, inter juſtum & impium nullam eſſe diſtantiam, ſed incerto eventu omnia volutari; atque inter judicum ipſa ſubſellia, non veritatem valere, ſed munera. Hier.

17. *Et dixi : juſtum & impium.* Clara ſolutio : cùm omnia ſint perturbata ſub ſole, atque inconditis motibus ferri videantur, eſſe ſupra ſolem, & extra temporum vices, aliquid quo incerta & incompoſita in ordinem redigantur, nec per partes Deum, & velut per ſingula momenta judicare, ſed in futurum tempus univerſæ rei reſervare judicium : quo fit id quod ſequitur : *& tempus omnis rei tunc erit* : cùm enim in hac vitâ alia aliis temporibus congruant, nec ſingula ſingulis ſatis apta, atque alieno loco multa poſita eſſe videantur, expectandum tempus quo ſua cuique tribuantur, bona bonis, mala malis : ut eſt in parabolâ, Matth. XIII.

18. *Dixi in corde meo de filiis hominum, ut probaret eos Deus :* redargueret : Heb. ſepararet, ad examen revocandos, atque omninò pervinceret *ſimiles eſſe beſtiis :* ſimpliciùs in Heb. & apud LXX. quòd beſtiæ ipſi. Aliud argumentum multo validius, jam tactum II. 15. ſed hîc fuſiùs exequendum : quid mirum nihil diſtare inter probos & improbos qui æquè homines ſunt, cùm nequidem inter homines & pecudes ſatis ſit diſcriminis; cùm ſimiliter procedamus in lucem, ſimul diſſolvamur in pulverem? Hier.

20. *De terrâ facta ſunt.* De terrâ nihil niſi corpus factum eſt; & ſignanter de corpore dicitur, terra es, & in terram reverteris : facilè itaque oſtenditur nobis, quòd juxta corporis fragilitatem, pecora ſimus. Hier.

21. *Quis novit :* hoc eſt, haud facile cognoveris : quâ phraſi : *Quis habitabit :* aut, *mulierem fortem quis inveniet?* quaſi diceret : Satis ergo conſtat homines corpore non niſi eſſe beſtias : ſi autem videtur hæc eſſe diſtantia quòd ſpiritus hominis aſcendat in cœlum, & ſpiritus pecoris deſcendat in terram, quo iſtud certo auctore cognovimus? Hæc quæſtio non niſi

si ascendat ipse sursùm, & spiritus pecoris si descendat ipse deorsùm in terram?

Et vidi quia non est bonum, nisi quòd lætetur homo in opere suo: quia hæc est pars ejus. Quis enim adducet eum, ut videat id quod futurum est post ipsum?

Adam ascendat sursùm, & si spiritus jumentorum descendat deorsùm?

22. Et deprehendi nihil esse meliùs, quàm lætari hominem in opere suo, & hanc esse partem illius. Quis enim eum adducet, ut post se futura cognoscat?

infrà resolvenda, XII. 7. Interim in incerto ac suspenso relinquitur ad ignorantiam hominum declarandam, & comprimendam superbiam.

CAPUT IV.

Calumniæ: calamitates: vita tædio: invidia: desidia & falsa in otio quies: avarus sibi pessimus: amicitia & societas: regiæ quoque majestatis vanitas, 3. & seqq. *obedientia: victimæ.*

VERSIO S. HIERONYMI.

ET conversus sum ego, & vidi universas calumnias, quæ fiunt sub sole, & ecce lacrymæ eorum qui calumnias sustinent, & non est qui consoletur eos: & in manibus calumniantium eos fortitudo, & non est eis consolator.

Et laudavi ego mortuos, qui jam mortui sunt, super viventes, quicumque ipsi vivunt usque nunc.

Et melior super hos duos, qui nondum natus est, qui nondum vidit opus malum, quod factum est sub sole.

Et vidi ego universum laborem, & simul omnem virtutem operis, quia æmulatio viri à sodali ejus: & quidem hoc vanitas, & præsumtio spiritûs.

Stultus complexus est manus suas,

VERSIO VULGATA.

1. VERTI me ad alia, & vidi calumnias, quæ sub sole geruntur, & lacrymas innocentium, & neminem consolatorem: nec posse resistere eorum violentiæ, cunctorum auxilio destitutos.

2. Et laudavi magìs mortuos quàm viventes:

3. Et feliciorem utroque judicavi, qui necdum natus est, nec vidit mala quæ sub sole fiunt.

4. Rursùm contemplatus sum omnes labores hominum, & industrias animadverti patere invidiæ proximi: & in hoc ergo vanitas, & cura superflua est.

5. Stultus complicat manus suas,

4. 5. *Rursùm industrias animadverti patere invidiæ proximi. Stultus complicat manus suas.* Totum quod differit, hoc est ut ostendat, & eum qui laborat & habet aliquid in mundo, patere invidiæ, & rursùm eum qui vivere vult quietè, inopiâ opprimi, & esse utrumque miserabilem; dum alius propter opes periclitatur, alius propter inopiam egestate conficitur. Hier.

5. *Stultus*: piger, de quo Prov. XXIV. 30. & seqq. *Comedit carnes suas*: hyperbolicè: propter nimiam famem: Hier. marcescit inediâ: seipsum exest curis, tædio, inertiâ.

LIBER ECCLESIASTES.

& comedit carnes suas.

Melior est plenus pugillus cum requie, quàm plenitudo manuum laboris & præsumtionis spiritûs.

Et conversus sum ego, & vidi vanitatem sub sole.

Est unus & non est secundus, & quidem filius, & frater non est ei: nec est finis omni labori ejus. Et quidem oculus ejus non satiatur divitiis; & cui ego laboro & fraudo animam meam bonitate? sed & hoc vanitas, & distinctio pessima est.

Meliores duo quàm unus, quibus est merces bona in labore suo: quia si ceciderit unus, eriget particeps socium suum.

Et væ uni cùm ceciderit, & non est secundus qui erigat eum.

Et quidem si dormient duo, etiam calor erit illis: & unus quomodo calefiet?

Et si invaluerit super eum unus, duo stabunt adversùs eum. Et funiculus triplex non citò rumpitur.

Melior est puer pauper & sapiens, quàm rex senex & stultus, qui nescit providere in posterum.

Quoniam de domo vinctorum egreditur ut regnet: quia etiam in regno ejus natus est pauper.

& comedit carnes suas, dicens:

6. Melior est pugillus cum requie, quàm plena utraque manus cum labore, & afflictione animi.

7. Considerans reperi & aliam vanitatem sub sole:

8. Unus est, & secundum non habet, non filium, non fratrem, & tamen laborare non cessat, nec satiantur oculi ejus divitiis: nec recogitat, dicens: Cui laboro, & fraudo animam meam bonis? in hoc quoque vanitas est, & afflictio pessima.

9. Melius est ergo duos esse simul, quàm unum: habent enim emolumentum societatis suæ:

10. Si unus ceciderit, ab altero fulcietur. Væ soli: quia cùm ceciderit, non habet sublevantem se.

11. Et si dormierint duo, fovebuntur mutuè: unus quomodo calefiet?

12. Et si quispiam prævaluerit contra unum, duo resistunt ei: funiculus triplex difficilè rumpitur.

13. Melior est puer pauper & sapiens, rege sene & stulto, qui nescit prævidere in posterum.

14. Quod de carcere, catenisque interdum quis egrediatur ad regnum: & alius natus in regno, inopiâ consumatur.

7. *Aliam vanitatem*: avaritiam, quam graphicè depingit.

8. *Unus est*: solus. Suprà irriserat eum qui certi heredis causâ seipsum stultè excruciat: nunc invenit stultiorem eum qui herede nullo, haud seciùs defraudat genium. *Nec satiantur oculi ejus divitiis*: Nihil quidquam ex tot opibus usurpare ausus, præter insatiabilem videndi libidinem, ut habetur infrà, v. 10. *Nec recogitat dicens*: positum elucidationis gratiâ: deest enim Heb. LXX. in Latinâ etiam versione hujus capitis IV. apud Ambrosium, & apud Hier. Comm. ad Paulam.

9. 10. *Melius... duos esse.. Væ soli.* Meritò hæc subnectit avaritiæ; quippe avarus omnis humanitatis expers, incubat divitiis, nullum amicitiæ fulcimentum quærit.

12. *Funiculus triplex.* Proverbiale dictum ad fœdera gentium & privatorum etiam amicitiam commendandam.

13. *Melior est puer ... rege.* Jam ad regiæ majestatis vanitatem pergit. Primum quòd ipsi reges vacui sapientiâ, puero imbecilliores sint; alterum,

14. *Quòd de carcere*: quòd regia etiam capita communi hominum sorte ab infimis ad summa, à summis ad infima volutentur. Sic Joseph è carcere propemodùm ad regnum. Sic Job è summâ fortunâ in sterquilinium. Tertium, quòd ipsa majestas ætate obsolescat: v. seq.

Vidi universos viventes, qui ambulant sub sole cum adolescente secundo, qui consurget pro illo.

Non est finis omni populo ejus, universis qui fuerunt ante illos: & quidem novissimi non lætabuntur in eo: sed & hoc vanitas, & præsumtio spiritûs.

Custodi pedem tuum cùm vadis in domum Dei, & appropinqua ut audias. Super domum enim insipientium sacrificium tuum: quia nesciunt quòd faciunt malum.

15. Vidi cunctos viventes, qui ambulant sub sole cum adolescente secundo, qui consurget pro eo.

16. Infinitus numerus est populi omnium, qui fuerunt ante eum: & qui posteà futuri sunt, non lætabuntur in eo: sed & hoc vanitas, & afflictio spiritûs.

17. Custodi pedem tuum ingrediens domum Dei, & appropinqua ut audias. Multò enim melior est obedientia, quàm stultorum victimæ, qui nesciunt quid faciunt mali.

15. *Vidi cunctos viventes ... cum adolescente secundo.* Regni herede designato, obsequiis promtos, atque orientem, ut aiunt, solem adorantes.

16. *Infinitus numerus ...; ante eum:* eos, regem scilicet patrem & filium. Hier. ex Heb. LXX. ad verbum: ad facies eorum: coram ipsis:-innumerabiles & ipsorum ævo fuêre, & posteà futuri sunt qui eos nesciant; tam angustè regnant.

17. *Custodi pedem tuum.* Attende tibi, cùm ad Deum accedis. *Appropinqua ut audias: multò enim melior:* postremum illud deest Heb. Tota sententia ex Heb. accede ad audiendum (sive obediendum) potiùs quàm ad dandas stultorum victimas; quia nesciunt quòd faciunt malum: eodem cum Vulgatâ sensu. Has sententias & reliquas usque ad ỳ. 9. sequentis capitis non facilè connectas cum antecedentibus. Verùm Ecclesiastes dum omnia vana prædicat, ne etiam pietatem vanis accensere videatur, hæc de precibus, deque inspectore Deo, votisque interserit. Forte etiam quòd inter vana computet falsum cultum, & in exterioribus tantùm positum.

CAPUT V.

Multiloquium: vota: qui negant providentiam: imperiorum ordo: divitiarum vanitas, 9. 12. & seqq. Dulcis ex opere somnus: frugalitas: partis uti optimum, 27. & seqq.

VERSIO S. HIERONYMI.

NOLI festinare in ore tuo, & cor tuum non festinet ad proferendum verbum in conspectu Dei: quia Deus in cœlo, & tu super

VERSIO VULGATA.

1 NE temerè quid loquaris, neque cor tuum sit velox ad proferendum sermonem coram Deo. Deus enim in cœlo, & tu super ter-

1. *Ne temerè .... coram Deo.* Ergo ad pietatem pertinet, parcè & moderatè loqui, cùm de verbo otioso rationem reddi oporteat, Matt. XII. 36. scriptùmque sit; *in multiloquio non deerit peccatum.* Prov. 10. 19. Quin etiam de orando Deo Christus præcipit: *Orantes autem, nolite multùm loqui, sicut ethnici: putant enim quòd in multiloquio suo exaudiantur.* Matt. VI. 7, 8. Ac notantur Pharisæi, quòd viduas decipiant *sub obtentu prolixæ orationis.* Marc. XII. 40. Matt. XXIII. 14. Luc. XX. 47. *Deus enim in cœlo:* plana sententia, quòd Deus sublimis, nos humiles, & quòd coram rege tacere, reverentiæ sit.

terram : Propter hoc sint verba tua pauca.

Quia veniet somnium in multitudine sollicitudinis, & vox stulti in multiplicatione sermonum.

Cùm votum voveris Deo, ne moreris reddere illud : quia non est voluntas in insipientibus. Quæcumque voveris, redde.

Melius est non vovere, quàm vovere, & non reddere.

Non des os tuum, ut peccare facias carnem tuam, & ne dixeris in conspectu angeli, quia ignorantia est : ne irascatur Deus super vocem tuam, & disperdat opera manuum tuarum.

Quia in multitudine somniorum & vanitates, & verba plurima : sed Deum time.

Si calumniam pauperis, & ruinam judicii, & injustitias videris in regione, ne mireris super negotio : quia excelsus super excelsum custodit,

Et excelsior est super illos, & ampliùs terræ in omnibus est rex in agro culto.

ram : idcircò sint pauci sermones tui.

2. Multas curas sequuntur somnia, & in multis sermonibus invenietur stultitia.

3. Si quid vovisti Deo, ne moreris reddere : displicet enim ei infidelis & stulta promissio : sed quodcumque voveris, redde :

4. Multoque melius est non vovere, quàm post votum, promissa non reddere.

5. Ne dederis os tuum ut peccare facias carnem tuam : neque dicas coram angelo : Non est providentia : ne fortè iratus Deus contra sermones tuos, dissipet cuncta opera manuum tuarum.

6. Ubi multa sunt somnia, plurimæ sunt vanitates, & sermones innumeri : tu verò Deum time.

7. Si videris calumnias egenorum, & violenta judicia, & subverti justitiam in provinciâ, non mireris super hoc negotio : quia excelso excelsior est alius, & super hos quoque eminentiores sunt alii,

8. Et insuper universæ terræ rex imperat servienti.

2. *Multas curas.* Sicut turbida & multa somnia sollicitum hominem designant, sic multa verba stultum. Ideò de Deo rebusque divinis parcè loquaris : quòd etiam ea quæ nosse nos arbitramur, per speculum videamus & in ænigmate, & velut somnium comprehendimus, quod tenere nos putamus : Hier.

3. *Displicet enim ei infidelis & stulta promissio.* Quia non est voluntas in insipientibus : Hier. ex Heb. Nulla constantia voluntatis, neque ullum decretum, aut propriè voluntas, sed, ut in somniis, cæci vanique conatus.

5. *Ne dederis os tuum.* Ne abutaris sermone, ut te ipsum in adulteria & corruptelas illicias ; quod faciunt qui dicunt, *Non est providentia.* Non est ultio ; sive, ut habet Heb. Error est, aut ignorantia est : res humanas nemo respicit : omnia cæco errore volvuntur. *Coram Angelo :* executore divinæ ultionis.

6. *Ubi multa sunt somnia, plurimæ sunt vanitates, & sermones innumeri.* Qualis est somniator vana cogitans, talis nugax & loquax vana effutiens : ut suprà, ℣. 2. *Tu verò Deum time :* ut ℣. 1.

7. *Si videris calumnias.* Pauperibus illatæ calumniæ, ne te conturbent, cùm sint suo ordine & loco constitutæ in republicâ potestates, quæ maleficia ulciscantur.

8. *Et insuper universa terra,* (seu totius regionis) *Rex* omnibus præsit, & subjectas potestates in ordinem cogat. Postremus versus in Heb. sic habet : & excellentia (sive emolumentum) terræ est in omnibus ; rex ipse agro servit : à

Qui

Qui diligit argentum, non implebitur argento, & qui diligit divitias, non fruetur eis: ſed in hoc vanitas.

In multitudine enim bonorum, multi ſunt qui comedunt ea; & quæ eſt fortitudo habenti illam, niſi ut videat oculis ſuis?

Dulcis ſomnus operanti, ſive paululùm, ſive plus comederit; & ſaturitas divitis non ſinit eum dormire.

Eſt languor peſſimus quem vidi ſub ſole, divitias cuſtodiri in malum poſſidentis eas.

Et perierunt divitiæ illæ in diſtentione peſſimâ, & genuit filium, & non eſt in manu ejus quidquam.

Sicut exivit de utero matris ſuæ, nudus revertetur: ut eat ſicut venit; & nihil accepit de labore ſuo, ut teneat in manu ipſius.

Sed & hoc vanitas, & languor peſſimus: ſicut enim advenit, ita & abiit. Quæ abundantia ejus qui in ventum laborat?

Et quidem omnibus diebus ſuis in tenebris comedit, & luctu, & iracundiâ multâ, & languore, & inſaniâ.

9. Avarus non implebitur pecuniâ, & qui amat divitias, fructum non capiet ex eis: & hoc ergo vanitas.

10. Ubi multæ ſunt opes, multi & qui comedunt eas. Et quid prodeſt poſſeſſori, niſi quòd cernit divitias oculis ſuis?

11. Dulcis eſt ſomnus operanti, ſive parùm, ſive multùm comedat: ſaturitas autem divitis non ſinit eum dormire.

12. Eſt & alia infirmitas peſſima, quam vidi ſub ſole: divitiæ conſervatæ in malum domini ſui.

13. Pereunt enim in afflictione peſſimâ: generavit filium, qui in ſummâ egeſtate erit.

14. Sicut egreſſus eſt nudus de utero matris ſuæ, ſic revertetur, & nihil auferet ſecum de labore ſuo.

15. Miſerabilis prorſùs infirmitas; quomodò venit, ſic revertetur. Quid ergo prodeſt ei quòd laboravit in ventum?

16. Cunctis diebus vitæ ſuæ comedit in tenebris & in curis multis, & in ærumnâ, atque triſtitiâ.

quâ interpretatione non abhorret Hier. ad Paulam. Senſus eſt: cùm ſint aliæ aliis ſubditæ poteſtates: ineſt tamen quædam rebus æqualitas, communiſque altrix omnium tellus: rex ipſe agro ſervit, atque inde victum accipit, nec à communi conditione eximitur. Hunc poteſtatum invicem ſubjectarum ordinem, alii cum Hieronymo referunt ad Deum & Angelos regum regnorumque præſides, qui injuriam prohibere, vel præſente pœna ulciſci poſſent, niſi Dei judicium ad futurum ſeculum ſervaretur, miſſis Angelis meſſoribus qui colligant de regno ejus omnia ſcandala, ut eſt Matt. XIII. 30, 41. ſuprà, III. 16, 17.

9. *Avarus non implebitur.* Jam ad vanitates redit, ac primùm avaritiæ & opum; quòd animum non expleant: quòd nullus ex illis dignus fructus: ℣. 9. Quòd utcumque ſis dives; non tamen ipſe tu plus cæteris capias, ſed tantùm importunos atque otioſos ventres acceſſas: ℣. 10. Quòd nec ipſe utare, ſed tanquam à ſacris abſtineas, ſolâ tibi intuendi facultate relictâ: ibid. Quòd utcumque utare, teque cibis ingurgites, id tantùm lucrere, ut ſomni ſuavitatem cruditate turbes: 11. Quòd tibi quoque malè vertant, cùm potentioribus prædæ futurus ſis: 12. Quòd pereant, teque deſtituant, *in afflictione*, (ſive occupatione: Heb.) *maximâ*, cùm iis maximè indigeas: 13. Quòd, etſi vel maximè in re ſplendidâ vivas, non eò tibi liberi fortunatiores futuri: ibid. Quòd denique divites æquè ac cæteri mortales nudi atque egeni & naſcantur & intereant: 14, 15. atque omninò ſe excrucient atque conficiant inanibus curis: 15, 16. Nota autem hanc ſententiam: *dulcis ſomnus ope-*

Ecce quod vidi ego bonum, quod est optimum; comedere, & bibere, & cernere jocunditatem in omni labore suo, quo laboravit sub sole; numero dierum vitæ suæ, quos dedit ei Deus: hæc quippe est pars ejus.

Sed omnis homo cui dedit Deus divitias & substantiam: concessitque ei, ut vesceretur ex eis, & tolleret partem suam, & lætaretur de labore suo; hoc Dei donum est.

Non enim multùm recordabitur dierum vitæ suæ: quia Deus occupat in lætitiâ cor ejus.

17. Hoc itaque visum est mihi bonum, ut comedat quis, & bibat, & fruatur lætitiâ ex labore suo, quo laboravit ipse sub sole numero dierum vitæ suæ, quos dedit ei Deus, & hæc est pars illius.

18. Et omni homini, cui dedit Deus divitias, atque substantiam, potestatemque ei tribuit, ut comedat ex eis, & fruatur parte suâ, & lætetur de labore suo; hoc est donum Dei.

19. Non enim satis recordabitur dierum vitæ suæ, eò quod Deus occupet deliciis cor ejus.

vanti, ℣. 11. Ne otio torpescas: *sive parùm, sive multùm comedat:* ut non in copiâ sed in sufficientiâ sit quies, somnique, atque adeò totius vitæ suavitas. Ex quo efficitur istud.

17. *Hoc itaque visum est mihi bonum, ut comedat quis.* Ad comparationem ejus, qui tanto cruciatu ac tædio, peritura comparat, meliorem dicit esse eum qui præsentibus fruitur.

18. *Hoc est donum Dei.* Qualecumque, non donum illud maximum, de quo infrà: præsertim, cap. XII.

19. *Non enim satis recordabitur dierum vitæ suæ:* labentis ac tædio plenæ; ut tota hujus vitæ suavitas in oblivione sui posita videatur.

CAPUT VI.

Divitiarum vanitas: anxio & avaro divite melior abortivus: partis frui: hoc etiam vanum, 7. 8. 9. Hominum sapientia, nihil nisi verba: unus Deus sapiens.

VERSIO S. HIERONYMI.

EST malum quod vidi sub sole, & frequens apud homines.

Vir, cui dedit Deus divitias, & substantiam, & gloriam, & nihil deest animæ ejus ex omnibus quæ desideravit, & non dedit ei Deus potestatem, ut manducaret ex eo; sed vir alienus comedit illud. Hæc vanitas

VERSIO VULGATA.

1. EST & aliud malum, quod vidi sub sole, & quidem frequens apud homines.

2. Vir, cui dedit Deus divitias, & substantiam, & honorem, & nihil deest animæ suæ ex omnibus, quæ desiderat: nec tribuit ei potestatem Deus ut comedat ex eo, sed homo extraneus vorabit illud. Hoc vanitas,

2. *Vir, cui dedit Deus divitias.* Rursùs ad divitias; neque exagitare cesset radicem omnium malorum avaritiam, quam quidam appetentes, teste Paulo, I. Tim. VI. 10. erraverunt à fide, & inseruerunt se doloribus multis; quæ Salomon fusè commemorat.

eſt, & languor peſſimus.

Si genuerit vir centum liberos, & annis multis vixerit, & plures fuerint dies annorum ejus, & anima ejus non repleatur bonis, nec ſepulchrum fuerit illi: dixi melius ab eo eſſe abortivum.

In vanitate quippe venit, & in tenebris vadit, & in tenebris nomen ejus abſcondetur.

Et quidem ſolem non vidit, nec cognovit: requies huic magìs quàm illi.

Etſi vixerit mille annos duplices, & bonitatem non vidit: nonne ad locum unum omnia properant?

Omnis labor hominis in ore ipſius, & quidem anima ejus non implebitur.

Quid enim amplius ſapiens à ſtulto; quid pauperi, niſi ſcire ut vadat contra vitam?

& miſeria magna eſt.

3. Si genuerit quiſpiam centum liberos, & vixerit multos annos, & plures dies ætatis habuerit, & anima illius non utatur bonis ſubſtantiæ ſuæ, ſepulturâque careat: de hoc ego pronuntio quòd melior illo ſit abortivus.

4. Fruſtrà enim venit, & pergit ad tenebras, & oblivione delebitur nomen ejus.

5. Non vidit ſolem, neque cognovit diſtantiam boni & mali:

6. Etiam ſi duobus millibus annis vixerit, & non fuerit perfruitus bonis: nonne ad unum locum properant omnia?

7. Omnis labor hominis in ore ejus: ſed anima ejus non implebitur.

8. Quid habet amplius ſapiens à ſtulto? & quid pauper, niſi ut pergat illùc, ubi eſt vita?

LIBER ECCLESIASTES.

3. *Si genuerit quiſpiam centum liberos, & vixerit multos annos.* Sive ut infrà, 6. Etiamſi duobus millibus annis vixerit. Duo ſunt quibus, vel maximè, humana vita protendatur: primùm ſi ipſa longiſſima fuerit, poſteà ſi in ſobolem ampliſſimam diffundatur, in quâ & vivamus lætiùs, & etiam mortui reviviſcamus. Atqui hæc duo vana ſunt, & infructuoſa avaris. *Et anima illius non utatur bonis,* Si infelix ille eſt, & cæco errore devius, qui hujus vitæ bonis avaritiâ ſe fraudat, quantò magìs qui veris bonis, fide ac doctrinâ ſanctâ, Deique gratiâ non utitur? *Quod melior illo ſit abortivus, Bonum erat ei, ſi natus non fuiſſet homo ille,* Matt. XXVI. 24. diligenter adverte; non abſolutè meliùs, ſed meliùs eſſe.

4. 5. *Fruſtrà enim venit.....non vidit ſolem.* Clarum hæc pertinere ad abortivi comparationem. Attende, Chriſtiane, qui fructum parturientis ſpiritûs abortire facis, neque deducis ad ſolem, ſed perire in tenebris, & oblivione deleri ſinis. Perpende illa verba; *Fruſtrà ille venit,* qui nec Deo gloriam, nec ſibi felicitatem peperit, & à Dei regno pulſus: ad tenebras exteriores mittitur: ubi eſt fletus & ſtridor dentium. Matt. XXII. 13.

6. *Nonne ad unum locum properant omnia?* Alia ſententia ad quam ſequentia pertinent. Sic autem habet. Miſerrimi illi ſunt, qui conceſſis bonis non utuntur: fac autem utare; non eò eris beatior, cùm mors ingruat. *Ad unum locum properant.* Omnes enim *morimur, & quaſi aqua delabimur in terram, quæ non revertuntur.* II. Reg. XIV. 14.

7. *Omnis labor hominis:* hujuſmodi quem diximus, comedentis ac bibentis, partiſque opibus utentis, *in ore ejus,* circa palatum verſatur: miſerabilis labor qui ventri & putredini ſerviat. *Sed anima ejus non implebitur:* animus majori bono natus, his expleri non poteſt.

8. *Quid habet amplius ſapiens à ſtulto?* Supple: ſi in edendo & bibendo vita conſtat: *& quid pauper,* ac frugi, habet ſcilicet, *niſi ut pergat illùc ubi eſt vita?* Niſi ut ea adipiſcatur quibus vivat, atque organum corporis ſuſtentet, nec pereat inediâ: Hier. Quod magìs Heb. congruit:

LIBER ECCLESIASTES.

Melior est aspectus oculorum super ambulantem in animâ : sed & hoc vanitas, & præsumtio spiritûs.

Quid est quod futurum est : jam vocatum est nomen ejus & cognitum : quia homo est, & non poterit judicari cum fortiore se.

Quia sunt verba multa multiplicantia vanitatem.

9. Melius est videre quod cupias, quàm desiderare quod nescias ; sed & hoc vanitas est, & præsumtio spiritûs.

10. Qui futurus est, jam vocatum est nomen ejus, & scitur quòd homo sit, & non possit contra fortiorem se in judicio contendere.

11. Verba sunt plurima, multamque in disputando habentia vanitatem.

quid pauperi (deest) scienti pergere ante vitas : seu vitam sustentare ? quasi diceret : pauperi æquè ac diviti victus communis ; nec sapiens eâ re plus habet aut scit, quàm cæteri : communis eis cura, ut vitam protendant. Attende autem, Christiane, hæc vivendi cura, quàm benè ad veram, æternamque vitam transferatur, de quâ infrà dicetur.

9. *Melius est videre.* Melior est aspectus oculorum super ambulantem in animâ. Hier. ex Heb. id est, vana & imaginaria sectantem ; quod eòdem pertinet atque antecedentia, nempe ut intelligamus melius esse ac præstantius frui præsentibus bonis quæ in promtu habeamus, quàm animum inani spe pascere, aut philosophantium more, vanas ac supra nos, atque inextricabiles tentare quæstiones.

10. *Qui futurus est.* Et hoc pertinet ad humanæ sapientiæ vanitatem, scire omnia à Deo prævisa, suisque jam distincta nominibus, eumque unum scientem, sapientemque esse, qui omnia ac futura æquè ac præterita mente complectatur. *Et scitur quòd homo sit :* scitur, inquam, hominem tantùm esse hominem : & quòd frustrà nititur supra vires : *Et non possit contra fortiorem se in judicio contendere :* contra Deum scilicet.

11. *Verba sunt plurima.* Alia ratio retundendæ sapientium vanitatis, quòd in hominum quæstionibus ac disputationibus, nihil nisi verba sint, & inanis loquacitas ; sive, ut habet Heb. Quia sunt verba plurima multiplicantia vanitatem : quò etiam sequentia pertinent.

CAPUT VII.

Vana scientia : quæstiones : majora se quærere : quid melius : risus, 4. 5. Correptio : adulatio : patiens, 9. Ira stultorum est : stultum tempora præferre temporibus : sapientia, 13. 20. Divitiæ : cavere, 15. Sapere ad sobrietatem, 17. 18. Nemo sine peccato, 21. De sapientiâ obtinendâ præsumere, 24. 25. Mulieres, 26. & seqq. Homo rectus, 30. Quis sapiens.

VERSIO S. HIERONYMI.

QUID plus homini ? quis enim cognovit quid sit bonum homini in vitâ ? numerum dierum vitæ vanitatis ejus, & faciet ea quasi umbram : quia quis annuntiabit homini

VERSIO VULGATA.

1. QUID necesse est homini majora se quærere, cùm ignoret quid conducat sibi in vitâ suâ, numero dierum peregrinationis suæ, & tempore quod velut umbra præterit ?

1. *Majora se quærere.* Torquere se quæstionibus quæ captum exsuperent : alia ratio quâ scientiarum patescat vanitas : altiora scrutari, obvia & necessaria ignorare.

quid sit post eum sub sole?

Bonum est nomen super oleum bonum, & dies mortis super diem nativitatis.

Melius est ire ad domum luctûs, quàm ad domum convivii, in quo finis est omnis hominis; & qui vivit, dabit ad cor suum.

Melior est ira quàm risus: quia in mœrore vultûs emendabitur cor.

Cor sapientis in domo luctûs, & cor insipientis in domo lætitiæ.

Melius est audire increpationem sapientis super virum audientem carmen stultorum.

Quia sicut vox spinarum sub ollâ, ita risus stulti: sed & hoc vanitas.

Calumnia conturbat sapientem, & perdit cor fortitudinis ejus.

Melius est novissimum sermonis, quàm principium ejus. Melior est patiens super excelsum spiritu.

Ne festines in spiritu tuo, ut iras-

Aut quis ei poterit indicare, quid post eum futurum sub sole sit?

2. Melius est nomen bonum, quàm unguenta pretiosa, & dies mortis die nativitatis.

3. Melius est ire ad domum luctûs, quàm ad domum convivii: in illâ enim finis cunctorum admonetur hominum, & vivens cogitat quid futurum sit.

4. Melior est ira risu: quia per tristitiam vultûs, corrigitur animus delinquentis.

5. Cor sapientium ubi tristitia est, & cor stultorum ubi lætitia.

6. Melius est à sapiente corripi, quàm stultorum adulatione decipi.

7. Quia sicut sonitus spinarum ardentium sub ollà, sic risus stulti; sed & hoc vanitas.

8. Calumnia conturbat sapientem, & perdet robur cordis illius.

9. Melior est finis orationis, quàm principium. Melior est patiens arrogante.

10. Ne sis velox ad irascendum:

2. *Melius est nomen bonum.* Cùm tam brevis vita sit, ut sæpè antea memoratum, hortatur ut faciat famam vitâ longiorem. Hier. *Melior dies mortis die nativitatis*: non tantùm propter vitæ ærumnas, verùm etiam quòd nascentis incerta studia, mortui laus in tuto sit posita.

4. *Melior est ira*, (sive indignatio emendantis & castigantis) *risu* blandientis & adulantis.

5. *Cor sapientium ubi tristitia est.* Cor sapientium in domo luctûs; cor stultorum in domo convivii (sive lætitiæ): Heb. LXX. Lætitia enim dissolvit sapientiam, luctus superbiam stultitiamque comprimit.

6. *Quàm stultorum adulatione decipi*: quàm canticum stultorum, supple, audire: Heb.

7. *Quia sicut sonitus spinarum ardentium sub ollâ.* Sic stultorum gaudia, grata licet in speciem, nihil nisi inanem strepitum, & evanidam lucem præbent. Quæ omnia à ℣ 3. pertinent ad humanæ lætitiæ vanitatem, de quâ etiam suprà, II. 2.

8. *Calumnia conturbat* (etiam) *sapientem: & perdet robur cordis illius.* Sic LXX. sic Hier. ad Paulam: Heb. eodem sensu: & munus (seu donum) perdit cor (sive mentem) supple, sapientis; de quo primo membro: juxta illud Deut. XVI. 19. munera excæcant oculos sapientium: quibus humanæ sapientiæ imbecillitas demonstratur.

9. *Melior est finis orationis*: sermonis; *quàm principium*, ut missis proloquiis ad rem ipsam veniamus, & quàm brevissimè fieri poterit, concludamus. Melior etiam cujusque rei finis quàm principium, juxta ℣. 2. *Melior est patiens.* Cùm arrogans sibi aliquid esse videatur, vanum tamen istud est, & pati melius quàm contumeliosè & arroganter aliquid agere.

LIBER ECCLESIASTES.

caris: quia ira in sinu stultorum requiescit.

Ne dixeris quid factum est, quia dies priores erant meliores quàm isti: quia non sapienter interrogasti de hoc.

Bona est sapientia cum hereditate, & ampliùs videntibus solem.

Quia quomodo umbra sapientiæ, sic umbra argenti, & quod plus est, scientia. sapientiæ vivificabit habentem se.

Vide opera Dei: quoniam quis poterit adornare, quem Deus perverterit?

In die bonitatis esto in bono, & in die malo vide. Et quidem istud congruum huic fecit Deus ad loquendum, ut non inveniat homo post eum quicquam.

Omnia vidi in diebus vanitatis meæ: est justus periens in justitiâ suâ, & est impius longævus in malitiâ suâ.

Noli esse justus multùm, & ne quæ-

quia ira in sinu stulti requiescit.

11. Ne dicas: Quid putas causæ est, quòd priora tempora meliora fuere quàm nunc sunt? stulta enim est hujuscemodi interrogatio.

12. Utilior est sapientia cum divitiis, & magìs prodest videntibus solem.

13. Sicut enim protegit sapientia, sic protegit pecunia. Hoc autem plus habet eruditio & sapientia, quòd vitam tribuunt possessori suo.

14. Considera opera Dei, quòd nemo possit corrigere quem ille despexerit.

15. In die bonâ fruere bonis, & malam diem præcave. Sicut enim hanc, sic & illam fecit Deus, ut non inveniat homo contra eum justas querimonias.

16. Hæc quoque vidi in diebus vanitatis meæ: justus perit in justitiâ suâ, & impius multo vivit tempore in malitiâ suâ.

17. Noli esse justus multùm: neque

11. *Stulta est hujusmodi interrogatio.* Vani imperitique homines putant incidisse se in ea tempora, in quibus inauditæ sint, atque hactenùs inexpertæ calamitates; sed hoc quàm vanum sit, docent antecedentia, suprà, I. 10 III. 15.

12. 13. *Utilior est sapientia cum divitiis:* sive cum hereditate: Heb. utiles divitiæ, si sapientia adsit; sed sapientia potior, quæ veram vitam tribuit.

14. *Quòd nemo possit corrigere, quem ille despexerit.* Quem seu quod ille curvaverit: Heb. juxta illud quod scriptum est: *Quis fabricatus est mutum & surdum, videntem & cæcum? nonne ego*, Dominus Deus? Exod. IV. 11. ut frustrà obloquantur homines, cùm quæ ego sive recta, sive distorta fecerim (aut permiserim) mutare nemo possit: Hier. Hunc versum Ecclesiastæ Chal. hic refert ad vitia corporis, ut nemo gibbosum, claudumve restituere possit in rectam staturam, ac proverbialiter intelligendum; ut discant homines pati, quæ Deus justis de causis inemendata esse voluerit, sive permiserit.

15. *In die bonâ.* Præcedentis sententiæ corollarium, ne obloquaris Deo aut rebus humanis, sed omnia excipias prout eveniunt; æquè enim fecit Deus bonos dies, malosve, prosperos & adversos; neque quidquam fortè, aut cæcâ necessitate fit, sed Dei sapientiâ: *Ut non inveniat homo justas querimonias:* Heb. & non inveniet homo post eum quidquam, post Deum scilicet: ne te excruciaveris emendandis Dei operibus.

16. *In diebus vanitatis meæ:* hujus vitæ vanissimæ. *In justitiâ suâ.* Virtutis studium non prohibet acceleratam mortem: quæ querela passim in sacris libris, præsertim Jer. XII. 1. Sed hujus rei causa, his diebus vanissimis, proçul submovetur ab hominum aspectibus. Vide infrà, VIII. 11, 12, 13. IX. 2.

17. *Noli esse justus multùm.* Qui summo & stricto semper jure agat; qui trucem & rigidum gerat animum, nunquam indulgens veniam, maximè verò qui su-

tas ampliùs, ne obstupescas.

Ne impiè agas multùm, & noli esse stultus, ne moriaris in tempore non tuo.

Bonum est retinere justum. Et quidem ab hoc ne dimittas manum tuam: quoniam qui timet Deum, egredietur ad omnia.

Sapientia confortabit sapientem super decem potestatem habentes, qui sunt in civitate:

Quia non est homo justus in terrâ, qui faciat bonum, & non peccet.

Et quidem in omnes sermones quos loquentur impii, ne dederis cor tuum, ut non audias servum tuum maledicentem tibi.

Etenim frequenter scit cor tuum, quia & tu maledixisti aliis.

Omnia hæc tentavi in sapientiâ, & dixi:

Sapiens efficiar, & ipsa longiùs facta est à me, magìs quàm erat. Et alta profunditas, quis inveniet eam?

Circuivi ego cor meum, ut scirem & considerarem, & quærerem sapien-

plus sapias, quàm necesse est, ne obstupescas.

18. Ne impiè agas multùm, & noli esse stultus, ne moriaris in tempore non tuo.

19. Bonum est te sustentare justum, sed & ab illo ne subtrahas manum tuam: qui timet Deum, nihil negligit.

20. Sapientia confortavit sapientem, super decem principes civitatis.

21. Non est enim homo justus in terrâ, qui faciat bonum, & non peccet.

22. Sed & cunctis sermonibus qui dicuntur, ne accommodes cor tuum: ne fortè audias servum tuum maledicentem tibi.

23. Scit enim conscientia tua, quia & tu crebrò maledixisti aliis.

24. Cuncta tentavi in sapientiâ. Dixi: Sapiens efficiar: & ipsa longiùs recessit à me:

25. Multò magìs quàm erat; & alta profunditas, quis inveniet eam?

26. Lustravi universa animo meo, ut scirem & considerarem, & quære-

perstitiosus se scrupulis torqueat; hunc scito plus justum esse quàm justum est, & ex cunctatione, vel fluctuatione animi penè in stuporem verti: hæc ferè Hier. *Ne obstupescas*. Alii, ne desolationem tibi accersas.

18. *Ne impiè agas multùm:* id est, diù, nec peccata peccatis addas. Debemus enim nos statim erigere post ruinam; non imitari eos, qui semel desertâ regulâ, tradunt se vitiis desperantes; Ephes. IV. 19. Cur autem hic inserantur sententiæ non ita proposito cohærentes, diximus suprà, IV. 17.

19. *Bonum est te sustentare*; istum: Heb. LXX. Nempe justum de quo ℣. 17. *Sed & ab illo ne subtrahas manum tuam:* nempe ab impio, de quo ℣. 18. Bonum est justis benefacere, sed peccatoribus benefacere non est malum; bonum domesticis fidei benefacere, sed & omni petenti tribuere: Hier. *Qui timet Deum, nihil negligit:* cum omnibus exibit: Heb. LXX. prospero eventu: cùm Deum diligentibus omnia cooperentur in bonum: Rom. VIII. 28.

24. *Cuncta:* cuncta hæc: Heb.

25. *Quis inveniet eam*, Vide Job. XXVIII. 12, 27.

26. *Lustravi universa.* 27. *Et inveni.* En egregium tot inquisitionum atque experimentorum fructum: *Inveni amariorem morte mulierem:* Quæ nihil nisi suavia, merasque voluptates præ se ferebat. Quâ enim non morte amarius, aut tertius, impiæ dominæ servire libidinibus atque erroribus, & Deum colere quemcumque decerneret, ut Salomoni contigit? quasi diceret: Cùm de omnibus hominum erroribus diligentissimè quærentem, nihil certius reperi, quàm istud de muliere: quòdque ea sit, *laqueus, sagena, vinculum*, quo

tiam, & rationem : & ut cognoscerem impietatem stulti, & imprudentium errorem,

Et inveni ego amariorem morte mulierem : quæ laqueus venatorum est, & sagena cor ejus, vincula sunt manus ejus. Bonus coram Deo eruetur ab eâ, & qui peccator est, capietur in illâ.

Ecce hoc inveni, dixit Ecclesiastes, unam ad unam, ut invenirem numerum,

Quem adhuc quæsivit anima mea, & non inveni. Hominem unum de mille inveni, & mulierem in omnibus his non inveni.

Solummodò hoc inveni, quia fecit

rem sapientiam, & rationem : & ut cognoscerem impietatem stulti, & errorem imprudentium :

27. Et inveni amariorem morte mulierem, quæ laqueus venatorum est, & sagena cor ejus, vincula sunt manus illius. Qui placet Deo, effugiet illam : qui autem peccator est, capietur ab illâ.

28. Ecce hoc inveni, dixit Ecclesiastes, unum & alterum, ut invenirem rationem,

29. Quam adhuc quærit anima mea, & non inveni. Virum de mille unum reperi, mulierem ex omnibus non inveni.

30. Solummodò hoc inveni, quòd

te nec volens, nitensque extricare possis, tam fœdâ quàm miserâ servitute : quæ expertus dicere, & ab insaniâ suâ resipiscere videtur : Hier.

28. *Ecce hoc inveni, dixit Ecclesiastes.* Sanè & hoc mente & cogitatione perviderat. Prov. II. 16. V. 3. VI. 24. VII. 5. & alibi passim. Quid igitur hic addit inventis, nisi ut id, quod ratione perspexerat, ipso experimento doctus, referat, & inculcet? *Ecce*, inquit, *hoc inveni* : egregium operæpretium, *dixit Ecclesiastes*, quod est monentis, inculcantis, infarcientis. *Unum & alterum* : ad verbum : unam ad unam : phrasi Heb. quod nos in neutrum vertimus, hoc est, versando in animo unum ad unum, sive, unum post alterum : atque, ut ait Hier. sigillatim ac minutatim, velut subductâ ratione, perpendens omnia, & diligenter eventilans, *ut invenirem rationem.*

29. *Quam adhuc quærit anima mea.* In quâ adhuc laboro, animumque excrucians ac pertundens, non possum hujus rei, hoc est, muliebris nequitiæ assequi causam ; sed hoc, inquit, unum comperi : *Virum de mille unum reperi*, qui saperet : mulierem verò nullam ; sive ut habet textus : *Mulierem ex omnibus non inveni* ; omnes enim me ad luxuriam, & non ad virtutem deduxerunt : Hier.

30. *Solummodò hoc inveni* : tanquam diceret : Quærenti, cogitantique, cur humanum genus, ac præsertim fœmineum sexum cui & viri serviunt, insipientia pervagata corruperit, unum illud occurrit, nempe quòd Deus hominem non talem, qualis nunc est, fecerit : imò *quòd fecerit Deus hominem rectum* : neque illa quam vidimus perversitas & obliquitas, sit natura instituti hominis, sed pœna damnati, ut præclarè Augustinus. *Quòd fecerit Deus hominem rectum* : recta sentientem, recta diligentem, sociis æquum, Deo subditum, & ipse se distortum jam inde ab initio fecerit. Quomodò autem distortum, nisi quòd *ipse se infinitis miscuerit quæstionibus* : vel, ut habent Heb, LXX. ipse Hier. ad Paulam, eodem planè sensu ; & ipsi quæsierunt cogitationes multas ; in varia ac pessima se studia ac dubia distraxerunt. Cujus rei fons est, quòd cùm homini veritas divinæ legis decisione constaret, huic definitioni non steterit, ac de præcepto ipso quæsiverit, parendum-ne esset ? audiveritque libens fœmina quæstionem temerariam : *Cur præcepit vobis Deus....* (Gen. III. 1.) viroque persuaserit ut eâdem de re anceps quæreret. Sic aliæ ex aliis ortæ quæstiones, dubitatumque de Deo, de providentiâ, de legibus, deque certis æquè, ac de incertis : abiitque prorsùs ex humano genere illa rectitudo, quam Deus fecerat ; extiteruntque cogitationes, sive, ut Hieronymus hic elegantissimè vertit, quæstiones ac fluctuationes, quibus ipse se homo conturbaret, atque perverteret.

Deus

Deus hominem rectum; & ipsi quæsierunt cogitationes multas.

fecerit Deus hominem rectum, & ipse se infinitis miscuerit quæstionibus. Quis talis ut sapiens est? & quis cognovit solutionem verbi?

CAPUT VIII.

Sapiens vultu quoque agnoscitur: regum majestas, 2. & seqq. *Rerum commodi nexus & opportunitates*, 6. *Hominum imperitia*, 7. *Dominandi libido*, 9. *Hypocritæ*, 10. *Malorum res prosperæ; bonorum adversæ*, 11. 14. *Benè piis, malè impiis*, 12. 13. *Impiorum sententia*. 15. *Opera Dei investigabilia*, 16. 17.

VERSIO S. HIERONYMI.

QUIS ita ut sapiens, & quis novit solutionem verbi? sapientia hominis illuminabit vultum ejus, & fortis faciem suam commutabit.

Ego os regis custodio, & loquelam juramenti Dei.

Ne festines à facie ejus abire, & ne stes in verbo malo: Quoniam omne quod voluerit, faciet.

Sicut dixerit rex, potestatem habet, & quis dicet ei, quid facis?

Qui custodit mandatum, non cognoscet verbum malum: & tempus & judicium cognoscit cor sapientis.

Quia omni negotio est tempus &

VERSIO VULGATA.

1. SAPIENTIA hominis lucet in vultu ejus, & potentissimus faciem illius commutabit.

2. Ego os regis observo, & præcepta juramenti Dei.

3. Ne festines recedere à facie ejus, neque permaneas in opere malo: quia omne quod voluerit, faciet:

4. Et sermo illius potestate plenus est: nec dicere ei quisquam potest: Quare ita facis?

5. Qui custodit præceptum, non experietur quicquam mali. Tempus & responsionem cor sapientis intelligit.

6. Omni negotio tempus est, & op-

1. *Sapientia hominis lucet in vultu ejus.* Illuminat vultum ejus: Heb. gratum reddit. *Et potentissimus faciem illius commutabit.* Et fortitudo (sive obstinatio, austeritas) faciei ejus mutabitur: Heb. Nil asperum, nil pervicax; sedata omnia, in vultu sapientis.

2. *Ego os regis observo*: observa: Heb. ut supplendum sit, ego moneo, vel quid simile. *Os regis*: id est, mandatum. *Et præcepta juramenti Dei*: propter juramentum Dei: Heb. Regi scilicet præstitum. Nota fidem regi sacramento obligatam. Idque videtur significare fœdus populi cum Davide coram Domino. II. Reg. v, 3. Item cum Joas, IV. Reg. xi. 17. Item principes dant manum Salomoni. I. Paral. xxix. 24.

4. *Et sermo illius potestate plenus est*: regis: Heb.

5. *Qui custodit præceptum*: regis scilicet. *Tempus & responsionem cor sapientis intelligit*: rationem, morem: (regis scilicet alloquendi): Heb.

6. *Omni negotio .... opportunitas*: judicium, ratio: eàdem voce, ac suprà, ℣. 5. Quam responsionem vertit interpres: *& multa hominis afflictio*: difficile est opportunitatem invenire, & commodos rerum nexus.

LIBER ECCLESIASTES.

judicium, afflictio quippe hominis multa super eum:

Quia nescit quod futurum est: sicut enim erit, quis annuntiabit ei?

Non est homo potestatem habens in spiritum, ut prohibeat spiritum, & non est potens in die mortis, & non est emissio in die belli: & non salvabit impietas habentem se.

Omnia hæc vidi, & dedi cor meum in omne opus, quod factum est sub sole: & dominatus est homo homini ut affligeret eum.

Et tunc vidi impios sepultos, & venerunt: & de loco sancto egressi sunt, & laudati sunt in civitate, quia sic fecerunt: sed & hoc vanitas.

Quia enim non est contradictio facientibus malum citò: ideò repletum est cor filiorum hominum in eis, ut faciant malum.

Quia peccator facit malum centies, & elongat ei Deus: ex hoc cognosco ego, quòd erit bonum timentibus Deum, qui timebunt à facie ejus.

Et bonum non sit impio, & non prolonget dies quasi umbra, qui non timet à facie Dei.

Est vanitas quæ fit super terram: quia sunt justi super quos veniunt quasi facta impiorum, & sunt impii ad quos perveniunt quasi facta justorum. Dixi quia hoc vanitas est.

portunitas, & multa hominis afflictio:

7. Quia ignorat præterita, & futura nullo scire potest nuntio.

8. Non est in hominis potestate prohibere spiritum, nec habet potestatem in die mortis, nec sinitur quiescere ingruente bello, neque salvabit impietas impium.

9. Omnia hæc consideravi, & dedi cor meum in cunctis operibus, quæ fiunt sub sole. Interdum dominatur homo homini in malum suum.

10. Vidi impios sepultos: qui etiam, cùm adhuc viverent, in loco sancto erant, & laudabantur in civitate quasi justorum operum: sed & hoc vanitas est.

11. Etenim quia non profertur citò contra malos sententia, absque timore ullo filii hominum perpetrant mala.

12. Attamen peccator ex eo quod centies facit malum, & per patientiam sustentatur, ego cognovi quòd erit bonum timentibus Deum, qui verentur faciem ejus.

13. Non sit bonum impio, nec prolongentur dies ejus, sed quasi umbra transeant qui non timent faciem Domini.

14. Est & alia vanitas quæ fit super terram. Sunt justi, quibus mala proveniunt, quasi opera egerint impiorum: & sunt impii, qui ita securi sunt, quasi justorum facta habeant: sed & hoc vanissimum judico.

8. *Non est in hominis potestate.* Quemadmodum extremum vitæ halitum cohibere nemo potest, nec se expedire citatus ad bellum; ita neque *salvabit impietas impium*: quamvis ad servandum se, nec sceleri parcat. *Prohibere spiritum*: animam fugientem. *Nec sinitur quiescere ingruente bello*: Heb. nec est missio.

10. *Et laudabantur in civitate quasi justorum operum*: Ita LXX. at Heb. oblivioni tradentur, *ischtachoau*: pro *ischtabehou*, laudabuntur: caph כ pro beth ב: simillimis litteris facilè invicem commutatis: & ita Chal. & Syr. Vulg. sensus apertior.

12. *Attamen .... ego cognovi.* Si enim tanta est etiam erga malos Dei indulgentia ac misericordia, ut eorum supplicia differat ut corrigantur, quam putemus ejus esse benignitatem erga justos, ut mercedem præstet? simile argumentum, III. 16, 17.

Liber Ecclesiastes.

Et laudavi ego lætitiam : quia non eſt bonum homini ſub ſole, niſi comedere, & bibere, & lætari. Et ipſum egredietur cum eo de labore ſuo diebus vitæ, quos dedit ei Deus ſub ſole.

15. Laudavi igitur lætitiam, quòd non eſſet homini bonum ſub ſole, niſi quòd comederet, & biberet, atque gauderet : & hoc ſolum ſecum auferret de labore ſuo in diebus vitæ ſuæ, quos dedit ei Deus ſub ſole.

Quaptopter dedi cor meum, ut cognoſcerem ſapientiam, & viderem occupationem quæ facta eſt ſuper terram. Quia & in die & in nocte ſomnium in oculis ſuis non eſt videns.

16. Et appoſui cor meum, ut ſcirem ſapientiam, & intelligerem diſtentionem, quæ verſatur in terra : eſt homo, qui diebus & noctibus ſomnum non capit oculis.

Et vidi omnia opera Dei : quia non poterit homo invenire opus quod factum eſt ſub ſole : in quo laboravit homo ut quæreret, & non inveniet : ſi quidem & ſi dixerit ſapiens ſe cognoſcere, non poteſt invenire.

17. Et intellexi quòd omnium operum Dei nullam poſſit homo invenire rationem eorum, quæ fiunt ſub ſole : & quantò plus laboraverit ad quærendum, tantò minùs inveniat : etiam ſi dixerit ſapiens ſe noſſe, non poterit reperire.

15. *Laudavi igitur lætitiam :* ex perſonâ impiorum, qui, quòd omnia in futurum ſerventur incerta, nihil melius factu arbitrantur, quàm ut voluptati ſe dedant.

16. *Et intelligerem diſtentionem :* negotium, περισπασμόν, occupationem, ſuprà, I. 13. Curam ſuperfluam, ſuprà ; II. 26. *Eſt homo qui diebus ac noctibus ſomnum non capit :* qui ſeipſum excruciat quærendis rerum & eventuum cauſis : cur alius cæcus, alius debilis, alius videns ac ſanus ; iſte nobilis, ille inglorius, is nihil aliud proficit, niſi in ſuâ tantùm quæſtione torqueri, & diſputationem pro tormento habere, nec tamen invenire quod quærit : Hier.

17. *Nullam poſſit homo invenire rationem :* exactam, accuratam, perſpicuam, neque omninò ullam, niſi Dei lege inſtitutus, aut lumine colluſtratus. *Quantò plus laboraverit .... etiam ſi dixerit ſapiens ſe noſſe.* Duo tradit veriſſima ; primum, quò plus conere Dei arcana perſequi, eò magìs te ambagibus ac dubitationibus involvas ; alterum, ſapientiam humanam nihil eſſe niſi jactantiam ; quod etiam ſequentia oſtendunt.

CAPUT IX.

Arcana Dei : nemo ſcit an odio, an amore ſit dignus : inde corruptelæ : impiorum ſenſus, 4. 5. 6. & ſeqq. *Res humanæ caſu regi videntur*, 11. 12. *Sapientia contemtui : divitiæ pretio habentur : cùm tamen ſapientia armis ſit melior*, 14. 15. 16. 17. 18. *In uno peccans.* Ibid.

Versio S. Hieronymi.

OMNE hoc dedi in corde meo, ut conſiderarem univerſa : quia juſti & ſapientes, & opera eorum in

Versio Vulgata.

1. OMNIA hæc tractavi in corde meo, ut curioſè intelligerem : ſunt juſti atque ſapientes, & opera

1. *Sunt juſti atque ſapientes.* Idem argumentum de bonis maliſque in præſente vitâ pari modo habitis, miris verſat modis. Vide autem Heb. ex Hier. quem ipſe

LIBER ECCLESIASTES.

manu Domini. Et quidem caritatem & quidem odium, non est cognoſcens homo omnia in facie eorum.

In omnibus eventus unus; juſto & impio, bono & malo, mundo & polluto, ſacrificanti, & non ſacrificanti. Sic bonus ut peccator: ſic jurans ſicut juramentum timens.

eorum in manu Dei: & tamen neſcit homo utrum amore, an odio dignus ſit:

2. Sed omnia in futurum ſervantur incerta, eò quòd univerſa æquè eveniant juſto & impio, bono & malo, mundo & immundo, immolanti victimas, & ſacrificia contemnenti. Sicut bonus, ſic & peccator: ut perjurus, ita & ille qui verum dejerat.

Hoc eſt peſſimum in omni quod factum eſt ſub ſole, quia eventus unus omnibus. Sed & cor filiorum hominum repletum eſt malitiâ: & errores in corde eorum in vitâ ſuâ, & poſt hæc ad mortuos.

3. Hoc eſt peſſimum inter omnia quæ ſub ſole fiunt, quia eadem cunctis eveniunt. Unde & corda filiorum hominum implentur malitiâ, & contemtu in vitâ ſuâ, & poſt hæc ad inferos deducentur.

Quia quis eſt qui communicet in omnes viventes? eſt confidentia, quo-

4. Nemo eſt qui ſemper vivat, & qui hujus rei habeat fiduciam: melior

ſic exponit. Etiam in hoc dedi cor meum, & ſcire volui quos Deus diligeret, quos odiſſet, & inveni juſtorum quidem opera in manu Dei eſſe, & tamen utrum amentur à Deo, an non, nunc eos ſcire non poſſe & ambiguo fluctuare, utrum ad probationem ſuſtineant quæ ſuſtinent, an ad ſupplicium: in futuro igitur ſcient & in vultu eorum ſunt omnia, id eſt, antecedit eos, cùm ex hâc vitâ deceſſerint, notitia iſtius rei; quia tunc eſt judicium, nunc certamen, & quicumque adverſa ſuſtinent, utrum per amorem Dei ſuſtineant ut Job, an per odium, ut plurimi peccatores, nunc habetur incertum. Rectè omninò; idque apertè evincit Eccleſiaſtes, adeò ambigua eſſe omnia, ut nemo nec de aliis, nec de ſe ipſo ſciat an amore, an odio ſit dignus, quòd & nos latere poſſint occulta peccata: *Delicta* enim *quis intelligit?* Pſ. XVIII. 13. & Deus quid de quoque ſentiat, nedum ullo indicio prodat, involvat magis. *Opera eorum in manu Dei:* ſolus ipſe novit: *& tamen neſcit homo:* & quidem caritatem (Dei erga ſe) & quidem odium non eſt cognoſcens homo: Hier. ex Heb. LXX. Quòd cùm ſit univerſim traditum, inde profectò efficitur, ut nec de aliis quiſquam, nec de ſe ipſo liquidò ſciat amori ne, an odio Deo ſit. *Omnia in futurum:* omnia ante facies eorum: Heb. LXX. ſive, ut vertit Symm. apud Hier. Omnia coram eis incerta: ut Deo ſoli id conſtet, quemadmodum ſuprà dictum eſt: *Opera eorum in manu Dei.*

2. *Eò quòd univerſa æquè eveniant juſto & impio.* Etſi enim plerumque veri legis obſervatores promiſſa à lege temporalia bona recipiebant; tamen nec penitùs ad omnes, nec ad quodcumque vitæ tempus iſta pertinebant. Job enim, David, Tobias, Daniel, diutiſſimè multa perpeſſi, vix tandem à tot malis expediti ſunt: prophetæ autem Iſaias, Jeremias, & alii multi, nunquam: ipſe legiſlator Moïſes cùm inter populi contumacis odia ac ſeditiones aſperrimam duxiſſet vitam, nec ad terram illam admiſſus eſt. Deus igitur homines ad meliora promiſſa præparabat, & tamen agebat miris modis, ut promiſſa temporalia in pleriſque valerent, & in totâ republicâ Judaïcâ maximè eluceſcerent. *Ut perjurus:* Heb. LXX. Jurans (temerè ſcilicet) ſicut is qui juramentum timet: religioſus perjuruſque nullo diſcrimine habiti.

3. *Et contemtu:* procacitate: Symm. apud Hier. & inſaniæ (ſive errores) in corde eorum in vitâ eorum, & poſteà ad mortuos (pergunt) Heb. nec unquam reſipiſcunt. Quæ item ex perſonâ impiorum dicta, poſteà in fine libri claram ſolutionem habebunt, ut ſæpè monuimus.

4. *Nemo eſt qui ſemper vivat.* Symm. antecedenti ſic jungit. Cor hominum re-

niam canis vivens melior est leone mortuo :

[4] Quia viventes sciunt quòd morientur, & mortui nesciunt quidpiam, & non est eis ampliùs merces : in oblivione enim venit memoria eorum.

Sed & dilectio eorum, & odium eorum, & zelus eorum jam periit : & pars non est eis adhuc in seculo, in omni quod fit sub sole.

Vade & comede in lætitiâ panem tuum, & bibe in corde bono vinum tuum, quoniam jam complacuerunt Deo opera tua.

In omni tempore sint vestimenta tua candida : & oleum de capite tuo non desit.

Vide vitam cum muliere quam dilexisti omnibus diebus vitæ vanitatis tuæ, qui dati sunt tibi sub sole : quia hæc est pars tua in vitâ, & in labore quo tu laboras sub sole.

Omnia quæ invenit manus tua ut facias, in virtute tuâ fac : quia non est opus, & cogitatio, & scientia, & sapientia in inferno quò tu vadis illùc.

est canis vivus leone mortuo.

5. Viventes enim sciunt se esse morituros, mortui verò nihil noverunt ampliùs, nec habent ultrà mercedem : quia oblivioni tradita est memoria eorum.

6. Amor quoque, & odium, & invidiæ simul perierunt, nec habent partem in hoc seculo, & in opere quod sub sole geritur.

7. Vade ergo & comede in lætitiâ panem tuum, & bibe cum gaudio vinum tuum : quia Deo placent opera tua.

8. Omni tempore sint vestimenta tua candida, & oleum de capite tuo non deficiat.

9. Perfruere vitâ cum uxore, quam diligis cunctis diebus vitæ instabilitatis tuæ, qui dati sunt tibi sub sole omni tempore vanitatis tuæ : hæc est enim pars in vitâ, & in labore tuo, quo laboras sub sole.

10. Quodcumque facere potest manus tua, instanter operare : quia nec opus, nec ratio, nec sapientia, nec scientia erunt apud inferos, quò tu properas.

pletur malitiâ & procacitate in vitâ suâ ; novissima autem veniunt ad mortem ; quis enim potest in sempiternum perseverare vivens ? quæ interpretatio Hieronymo clara : sensusque sit : quòd bonis malisque æqua omnia eveniant, homines totâ vitâ in errore versantur : donec deveniamus ad mortem, malorum omnium terribilissimum & ultimum, post quod non spes, aut merces ulla semper, nullusque ab errore resipiscendi locus ; atque omninò ignorantia insanabilis : ex Heb. & LXX. sic habes : nam quis communicat in omnes viventes ? quis eorum consors (semper) esse potest ? hoc est, quis potest semper vivere, ut habet Symm. pergit Hier. Est confidentia (sive spes) viventi, scilicet : quoniam *melior est canis vivus leone mortuo* : vita, etiam miserrima, quàvis morte præstat : quòd morte spes omnis mercesque, atque etiam rectè gestorum memoria pereat ; ut est in sequentibus, 5. & 6. Quæ rectè consonant impiorum dictis, quorum hic personam agit.

6. *Amor quoque, & odium :* quod uno verbo Psalmista transigit : *In illa die peribunt omnes cogitationes eorum.* Psal. CXLV. 4. in nullâ parte vitæ humanæ sunt.

9. *Cum uxore :* Heb. Cum muliere ; quamcumque dilexeris : hæc enim continuat in personâ impiorum, ac voluptuosorum hominum.

10. *Quodcumque potest.... instanter.... quia nec opus.... apud inferos :* vanam, brevemque vitam vanâ & brevi voluptate percurre, & si quid delectare potest, festinus carpe ne pereat. Hier.

LIBER ECCLESIASTES.

Converti me, & vidi sub sole, quoniam non est velocium cursus; nec fortium prælium, nec sapientium panis, nec prudentium divitiæ, nec scientium gratia: quoniam tempus & eventus occurret omnibus illis.

11. Verti me ad aliud, & vidi sub sole, nec velocium esse cursum, nec fortium bellum, nec sapientium panem, nec doctorum divitias, nec artificum gratiam: sed tempus, casumque in omnibus.

Et quidem nescit homo tempus suum: quasi pisces qui retinentur in retiaculo malo, & sicut volucres quæ colligantur in laqueos, similiter corruent filii hominum in tempore malo, cùm ceciderit super ipsos extemplò.

12. Nescit homo finem suum, sed sicut pisces capiuntur hamo, & sicut aves laqueo comprehenduntur, sic capiuntur homines in tempore malo, cùm eis extemplò supervenerit.

Sed & hanc vidi sapientiam sub sole, & magna est apud me.

13. Hanc quoque sub sole vidi sapientiam, & probavi maximam.

Civitas parva, & viri pauci in eâ: & venit ad eam rex magnus, & circumdedit eam; & ædificavit adversùs eam machinam magnam.

14. Civitas parva, & pauci in ea viri, venit contra eam rex magnus, & vallavit eam, extruxitque munitiones per gyrum, & perfecta est obsidio.

Et invenit in eâ virum pauperem & sapientem, & salvavit hic civitatem in sapientiâ suâ: & homo non recordatus est hominis pauperis illius.

15. Inventusque est in eâ vir pauper & sapiens; & liberavit urbem per sapientiam suam, & nullus deinceps recordatus est hominis illius pauperis.

Et dixi ego meliorem esse sapientiam super fortitudine, & sapientia pauperis quæ despecta est, & verba ejus quæ non sunt audita.

16. Et dicebam ego, meliorem esse sapientiam fortitudine: quomodo ergo sapientia pauperis contemta est, & verba ejus non sunt audita?

Verba sapientium in quiete audiuntur, plusquàm clamor potestatem habentis in stultis.

17. Verba sapientium audiuntur in silentio, plusquàm clamor principis inter stultos.

11. *Nec velocium esse cursum.* Quòd nec optimi eligantur, & etiam optimos successus ipse fallat, neque possit homo providere quidquam, ut ỳ. 12. Longè aliter Paulus: non enim eò quòd neque fortitudo, neque cursûs velocitas valeat apud homines, exinde concludit, casu omnia agi, sed contrà, Dei esse optatos dare successus: *Non enim volentis, neque currentis, sed Dei miserentis.* Rom. IX. 16.

12. *Nescit homo finem*: tempus: Heb. LXX. commodaque aut incommoda ex eo provenientia, sed in prospera & adversa cæco impetu se infert.

13. *Hanc..... vidi sapientiam.* Humanam sapientiam hactenùs insectatus, nunc commendare videtur quàm maximè; sed posteà docet, id etiam esse humanæ vanitatis, ut tanta quoque sapientia, nisi divitiæ accedant, nihili apud homines habeatur.

17. *Verba sapientium*: Hier. Quemcumque videris in Ecclesia declamatorem & cum quodam lenocinio, ac venustate verborum excitare plausum ac risus excutere, audientes in affectum lætitiæ concitare; scito signum esse insipientiæ, tam ejus qui loquitur, quàm eorum qui audiunt: cum verba sapientium in quiete & moderato audiantur silentio. Hactenùs Hier. & tamen ille tam silenter auditus, ac potentiorum vociferationibus antepositus, ad rerum humanarum ludibrium, & ipse sæpè despicitur, ut habes præcedente versu.

Melior est sapientia super vasa belli; & peccans unus perdet bonitatem multam.

18. Melior est sapientia quàm arma bellica; & qui in uno peccaverit, multa bona perdet.

18. *Et qui in uno peccaverit:* unus peccans: Heb. Sicut unius sapientiâ civitas servatur, sic unius imperitiâ bonæ res malè perit.

CAPUT X.

Ex minimis delictis grandis jactura: stultus non se, sed alios omnes stultos putat, 3. Ne principum gratiâ glorieris, 4. Regimen perturbatum: principum errores, 5. Suâ foveâ captus: majorum instituta, 8. 9. Labore acuitur industria, 10. Detractor: stultorum multiloquia, 12. 13. 14. Alia ex aliis mala, eaque graviora, 13. Rex puer, 16. Rex temperans, 17. Desideria: pecuniæ parent omnia: non detrahendum regi, etiam occultè, 20.

VERSIO S. HIERONYMI.

MUSCÆ moriturae exterminant oleum compositionis: pretiosa est super sapientiam & gloriam stultitia parva.

Cor sapientis in dexterâ ejus, & cor stulti in sinistrâ illius.

Sed & in viâ cùm stultus ambulat, cor ejus minuitur: & dicit, omnis insipiens est.

Si spiritus habentis potestatem ascenderit super te, locum tuum ne dimiseris: quia sanitas requiescere facit peccata magna.

Est malum quod vidi sub sole, quasi ignorantia egrediens à facie potentis.

VERSIO VULGATA.

1. MUSCÆ morientes perdunt suavitatem unguenti. Pretiosior est sapientia & gloria, parva & ad tempus stultitia.

2. Cor sapientis in dexterâ ejus, & cor stulti in sinistrâ illius.

3. Sed & in viâ stultus ambulans, cùm ipse insipiens sit, omnes stultos æstimat.

4. Si spiritus potestatem habentis ascenderit super te, locum tuum ne dimiseris: quia curatio faciet cessare peccata maxima.

5. Est malum quod vidi sub sole, quasi per errorem egrediens à facie principis:

1. *Muscæ morientes.... Pretiosior est sapientia & gloria, parva & ad tempus stultitia.* Id quod pretiosum ex sapientiâ, & gloriâ, stultitia parva: Heb. supple, corrumpit. Sicut exiguæ muscæ optimum unguentum, sic paululum stultitiæ excellentem sapientiâ & gloriâ virum corrumpit; cavendumque omninò ne leves defectus multitudine gravent.

2. *In dexterâ:* dextera recti, sinistra pravi symbolum.

4. *Si spiritus.... ascenderit super te.* Si te benignior aura favoris afflaverit; si aliquam acceperis dignitatem: *locum tuum ne dimiseris:* noli efferri animo, noli relinquere priora opera. Hier. *Quia curatio:* sive cautio, ac modesti animi pudor, non splendor dignitatis, *faciet cessare peccata maxima.*

5. *Quasi per errorem*, (aut ignorantiam: Heb. atque involuntariè: LXX.) *egrediens à facie principis:* adeò absurdum, ut non nisi imprudenti excidat principi. Vide autem quàm multa peccent principes per ignorantiam, queis tamen respublica pessumdatur.

LIBER ECCLESIASTES.

Dari ſtultum in ſublimitatibus magnis, & divites in humilitate ſedentes.

Vidi ſervos in equis, & principes ambulantes quaſi ſervos ſuper terram.

Qui fodit foveam, in ipſam incidet: & qui diſſipat ſepem, mordebit eum ſerpens.

Qui ſubtrahit lapides, dolebit in eis, & qui ſcindit ligna, periclitabitur in eis.

Si retuſum fuerit ferrum, & hoc non ut priùs, ſed conturbatum fuerit, virtutibus corroborabitur, & reliquum fortitudinis ſapientia eſt.

Si momorderit ſerpens in ſilentio, non eſt ampliùs habenti linguam.

Verba oris ſapientis gratia, & labia inſipientis præcipitabunt eum.

Initium verborum ſtulti inſipientia, & noviſſimum oris ejus error peſſimus.

Et ſtultus multiplicat verba. Ignorat homo quid ſit quod factum eſt: & quod futurum eſt poſt eum quis annuntiabit ei?

Labor ſtultorum affliget eos, qui neſciunt ire in civitatem.

6. Poſitum ſtultum in dignitate ſublimi, & divites ſedere deorſùm.

7. Vidi ſervos in equis, & principes ambulantes ſuper terram quaſi ſervos.

8. Qui fodit foveam, incidet in eam: & qui diſſipat ſepem, mordebit eum coluber.

9. Qui transfert lapides, affligetur in eis, & qui ſcindit ligna, vulnerabitur in eis.

10. Si retuſum fuerit ferrum, & hoc, non ut priùs, ſed hebetatum fuerit, multo labore exacuetur, & poſt induſtriam ſequetur ſapientia.

11. Si mordeat ſerpens in ſilentio, nihil eo minùs habet qui occultè detrahit.

12. Verba oris ſapientis gratia, & labia inſipientis præcipitabunt eum.

13. Initium verborum ejus ſtultitia, & noviſſimum oris illius error peſſimus.

14. Stultus verba multiplicat. Ignorat homo quid ante ſe fuerit: & quid poſt ſe futurum ſit, quis ei poterit indicare?

15. Labor ſtultorum affliget eos, qui neſciunt in urbem pergere.

6. *Stultum in dignitate, ... & divites* (ſive optimates) *ſedere deorſùm*, magnâ rerum perturbatione, quam & ſequens indicat, ubi ſervi dominantur, principes humi repunt.

8. *Qui fodit foveam,... qui diſſipat ſepem:* qui priſca inſtituta ſubvertit, aut qui reipublicæ robur, nobilitatem ſcilicet, ſtructis inſidiis, maliſque artibus peſſumdat, ut ille ſervus, ℣. 6 & 7. is ſibi, ac reipublicæ quam improvidus regit, accerſit infortunium.

9. *Qui transfert lapides:* præcedentem firmat; ut non fruſtrà geſtes ingentes lapides, aut ligna ſcindas manibus, ſic nec fruſtrà convellas inſtituta majorum: quod item vetat ſapiens aliâ & huic cognatâ ſimilitudine, gravi hoc interdicto, ne terminos moveas. Proverb. XXII. 18.

10. *Si retuſum fuerit ferrum* rubigine: *& hoc, non ut priùs:* ſupple, ſciderit: & non terſerit aciem: Heb. ſupple, qui eo utitur. *Sed hebetatum fuerit.* Cujus loco Hier. ſed conturbatum fuerit: (quod tamen Heb. deeſt). *Multo labore*, ac viribus *exacuetur*, Virtutibus (ſeu laboribus) corroborabitur: Hier. ex Heb. *& poſt:* poſt *induſtriam ſapientia:* velut habet Heb. (ſic) & excellentia in dirigendo, ſapientia (eſt) ſenſûs: ſapientis eſt cogitando & meditando dirigere ac perpolire animum, ut terendo & detergendo, perpolitur ferrum.

12. *Præcipitabunt eum:* dejicient, perdent.

15. *Qui neſciunt in urbem pergere:* qui rem obviam & notiſſimam non inveniunt: Proverbium.

Væ

Væ tibi, terra, cujus rex adolescens est, & principes tui manè comedunt.

Beata terra, cujus rex tuus filius ingenuorum, & principes tui in tempore comedunt in fortitudine, & non in confusione.

In pigritiis humiliabitur contignatio, & in infirmitate manuum stillabit domus.

In risu faciunt panem & vinum, ut epulentur viventes : & argento obediunt omnia.

In mente tuâ regi ne maledixeris, & in secreto cubilis tui ne maledixeris diviti : quia volucres cœli auferent vocem tuam, & habens pennas annuntiabit verbum.

16. Væ tibi, terra, cujus rex puer est, & cujus principes manè comedunt.

17. Beata terra, cujus rex nobilis est, & cujus principes vescuntur in tempore suo ad reficiendum, & non ad luxuriam.

18. In pigritiis humiliabitur contignatio, & in infirmitate manuum perstillabit domus.

19. In risum faciunt panem & vinum, ut epulentur viventes : & pecuniæ obediunt omnia.

20. In cogitatione tuâ regi ne detrahas, & in secreto cubiculi tui ne maledixeris diviti : quia & aves cœli portabunt vocem tuam, & qui habet pennas annuntiabit sententiam.

16. *Cujus rex puer est.* Sic apud Isaïam, III. 4. *Dabo pueros principes eorum :* neque tantùm ætate, sed sensibus : *& cujus principes manè comedunt :* luxuriâ, non necessitate : ut seq. ℣. sic idem Isaïas, v. 11. *Væ qui consurgitis manè ad ebrietatem* Chal. de iis accipit qui ante juge sacrificium manè comederent.

17. *Nobilis.* Heroum, sive clarorum ac fortium virorum filius : Heb. LXX.

18. *In pigritiis.* Meritò luxuriæ desidiam addit comitem, viribus animi & corporis voluptatis studio dissolutis : unde *humiliatur contignatio.* Res humanæ sponte labuntur, ac suo ruunt pondere, nisi validè sustententur, quod mollities ac desidia prohibent.

19. *In risum faciunt.* Vanissimi homines, qui cibos ad voluptatem, non ad sustentationem corporis sumunt, potationesque & luxuriam pro verâ vitâ habent, horum venalis anima pecuniæ servit, ac per pecuniam ventri : sic illi apud Paulum, quibus Deus venter, dea pecunia est. Phil. III. 19. Eph. v. 5.

20. *Regi ne detrahas :* etsi puer sit, luxuriæque ac voluptati deditus, ut suprà dixerat ; tamen parce nomini, majestatem reverere. *Diviti :* potenti, principi. *Aves cœli.* En quanta celeritate maledicta, tutis licet, ut quidem videbatur, auribus commissa, tamen velut pennis ad principem evolent ; en aves in aulis frequentes, quæ cùm aliud agere, & velut in incertum volitare videantur, studiosissimè colligunt quæ etiam incautis exciderint.

CAPUT XI.

Eleëmosyna, quibuscumque obviis, 1. Copiosè danda, 2. Cave quo statu moriaris, 3. Nimia cautio, 4. Opera Dei inscrutabilia : labor assiduus, 6. Mors certa demonstratio vanitatis, 8. Ætatis flos & voluptas, vana, 10.

VERSIO S. HIERONYMI.

MITTE panem tuum super faciem aquæ, quia in multitudine dierum invenies illum.

VERSIO VULGATA.

1. MITTE panem tuum super transeuntes aquas : quia post tempora multa invenies illum.

1. *Mitte panem tuum super transeuntes aquas :* quod omni petenti sit dandum, eò

Da partem ſeptem, & quidem octo: quia non ſcis quid futurum malum ſit ſuper terram.

Si repletæ fuerint nubes, imbrem ſuper terram effundent. Et ſi ceciderit lignum ad auſtrum, aut ad aquilonem, in locum ubi ceciderit lignum, ibi erit.

Qui obſervat ventum, non ſeminabit: & qui aſpicit nubes, non metet.

Quomodo non cognoſcis tu quæ ſit via ſpiritûs: & ſicut oſſa in utero prægnantis, ſic neſcis opera Dei, qui facit omnia.

In matutino ſemina ſemen tuum, & ad veſperum ne dimittas manum tuam: quoniam neſcis quid placeat, aut hoc, an illud: & ſi utrumque, quaſi unum bonum eſt.

Et dulce lumen, & bonum oculis videre ſolem:

Quia ſi annis multis vixerit homo, in omnibus his lætetur, & meminerit dies tenebrarum, quia plurimæ

2. Da partem ſeptem, necnon & octo: quia ignoras quid futurum ſit mali ſuper terram.

3. Si repletæ fuerint nubes, imbrem ſuper terram effundent. Si ceciderit lignum ad auſtrum, aut ad aquilonem, in quocumque loco ceciderit, ibi erit.

4. Qui obſervat ventum, non ſeminat: & qui conſiderat nubes, nunquam metet.

5. Quomodo ignoras quæ ſit via ſpiritûs, & quâ ratione compingantur oſſa in ventre prægnantis; ſic neſcis opera Dei, qui fabricator eſt omnium.

6. Manè ſemina ſemen tuum, & veſperè ne ceſſet manus tua: quia neſcis quid magìs orіatur, hoc aut illud: & ſi utrumque ſimul, melius erit.

7. Dulce lumen, & delectabile eſt oculis videre ſolem.

8. Si annis multis vixerit homo, & in his omnibus lætatus fuerit, meminiſſe debet tenebroſi temporis, & die-

Luc. VI. 30. indiſcretè faciendum benè: Hier. neque pereant data egenis, ſed tutiùs recondantur, ac mala futura præveniant: ℣. 2, 3.

2. *Da partem ſeptem, necnon & octo:* Multis, imò omnibus: ſic, Mich. V. 5. *ſeptem paſtores & octo primates*, pro multis.

3. *Si repletæ fuerint nubes:* eſto ſicut nubes, quæ copioſè & ultrò pluviam largiuntur; ita tu eleemoſynam. *Si ceciderit lignum:* cave quò te inclines, ſive in bonum, ſive in malum, cùm quò cecideris, ibi perpetuò manſurus ſis.

4. *Qui obſervat ventum.* Cunctanti ac trepido, & adverſa ſemper tempora metuenti: benefaciendi proximo, atque univerſim benè rei gerendæ occaſio elabitur.

5. *Via ſpiritûs:* venti: ipſo Domino dicente: *Neſcis unde veniat, aut quò vadat.* Joan. III. 8. quâ ſimilitudine ſancti quoque Spiritûs operatio deſignatur, ſpirantis ubi vult: ibid. atque, ut vult, dona ſingulis dividentis: I. Cor. XII. 11. Nec deſunt qui *viam ſpiritûs* eam intelligant, quâ anima corpori ſe infundat, propter ſequentia de fœtu. *Sic neſcis opera Dei:* nec quâ ratione tibi pro benefactis atque eleemoſynis bona retribuat.

6. *Manè ſemina ..... & veſperè ne ceſſet.* Bona opera aſſiduè frequentanda, ac ſemper benefaciendum proximo, neque unquam parcendum labori, quamvis, aliquâ ex parte, ſucceſſu fruſtretur: cùm futurus ſit aliquandò proventus, quo labores etiam irriti repenſentur.

8. *Si annis multis .... & ... lætatus fuerit, meminiſſe debet tenebroſi temporis*, ſeu noctis æternæ, *& dierum multorum:* mortis ſcilicet, poſt quam æternitas. *Qui cùm venerint, vanitatis arguentur præterita:* etiam gaudia, voluptateſque, quarum ex ore, impiorum commendatio tanta præceſſerat. Hic incipit ſolutio quæſtionum, ac fluctuationum, quibus ex impiorum perſonâ, voluptuoſam vitam laudare videbatur.

erunt. Omne quod venturum est vanitas.

Lætare, Adolescens, in juventute tuâ, & in bono sit cor tuum in diebus adolescentiæ tuæ : & ambula in viis cordis tui, & in intuitu oculorum tuorum. Et scito hoc, quia super omnibus his adducet te Deus in judicium.

Et repelle iram à corde tuo, & aufer malitiam à carne tuâ : quia adolescentia & stultitia vanitas est.

rum multorum : qui cùm venerint, vanitatis arguentur præterita.

9. Lætare ergo, Juvenis, in adolescentiâ tuâ, & in bono sit cor tuum in diebus juventutis tuæ, & ambula in viis cordis tui, & in intuitu oculorum tuorum : & scito, quòd pro omnibus his adducet te Deus in judicium.

10. Aufer iram à corde tuo, & amove malitiam à carne tuâ. Adolescentia enim & voluptas vana sunt.

9. *Lætare ergo, Juvenis, in adolescentiâ tuâ.* Ironicè dicta, ut videtur, sicut Matt. XXVI. 45. *Dormite jam, & requiescite.* Quasi diceret : Jam lætare, si potes, in conspectu mortis : jam prædica evanidas fluxasque lætitias : *scito* tamen futurum, ut *pro omnibus his* quibus lætatus fueris, *adducat te Deus in judicium :* & quidem post mortem, cujus anteà meminisse jusserat. Jamne ergo vides, Insane, jamne sentis vitam non esse lusum : Sap. XV. 12. Neque vana omnia, quæ in rem tam gravem, tamque tremendam desinant ?

10. *Aufer iram : malitiam*, seu flagitium *à carne :* in irâ omnes perturbationes animi comprehendit : in carnis malitiâ universas corporis voluptates : Hier. quo efficitur, non jam in voluptate ducendam vitam, sed omnem ad divinum judicium traducendam esse cogitationem : *Adolescentia enim & voluptas vana sunt :* etiam ea quæ inter vitæ vanitates solatio erat voluptas, inter vana reputanda est : quo uno omnes impiorum argutationes corruunt. Pro *voluptate* pubertatem, Heb. stultitiam Hier. & LXX. habent : hoc est procul dubio voluptatem ipsam, quæ homines dementat.

CAPUT XII.

Conclusio operis : de Deo cogitandum ante molestias & imbecillitatem senectutis, 4. Corpus ad terram : spiritus ad Deum, vana omnia : audiendi sapientes : eorum sententiæ quales, 11. Nimia scriptio & lectio, 12. Verum bonum : scientiæque & vitæ summa, 13. Reddenda ratio, 14.

VERSIO S. HIERONYMI.

ET memento Creatoris tui in diebus juventutis tuæ : antequam veniant dies malitiæ, & appropinquent anni, in quibus dices : Non est mihi in illis voluntas.

Antequam obtenebrescat sol, & lu-

VERSIO VULGATA.

1. MEMENTO Creatoris tui in diebus juventutis tuæ, antequam veniat tempus afflictionis, & appropinquent anni, de quibus dicas : Non mihi placent :

2. Antequam tenebrescat sol, &

1. *Memento Creatoris :* te judicaturi ; præclara conclusio egregii operis hoc capite : *in diebus juventutis tuæ :* quantò magis cùm judicium appropinquaverit ? *Et anni de quibus dices : non mihi placent*, seniles scilicet, & ad sepulchrum præcipites.

men, & luna, & ſtellæ, & revertantur nubes poſt pluviam.

In die quo commoti fuerint cuſtodes domûs, & perierint viri fortitudinis. Et ceſſabunt molentes, quoniam imminutæ ſunt: & contenebreſcent quæ vident in foraminibus.

Et claudent oſtia in plateâ, in humilitate vocis molentis, & conſurgent ad vocem volucris, & obmuteſcent omnes filiæ carminis.

Sed & ab excelſis timebunt, & formidabunt in viâ. Et florebit amygdalum, & impinguabitur locuſta, & diſſipabitur capparis. Quoniam ibit homo in domum æternitatis ſuæ, & circuibunt in plateâ plangentes.

Antequam rumpatur funiculus argenti, & recurrat vitta aurea, & conteratur hydria ſuper fontem, & confringatur rota ſuper lacum,

lumen, & luna, & ſtellæ, & revertantur nubes poſt pluviam:

3. Quandò commovebuntur cuſtodes domûs, & nutabunt viri fortiſſimi, & otioſæ erunt molentes in minuto numero, & tenebreſcent videntes per foramina:

4. Et claudent oſtia in plateâ, in humilitate vocis molentis, & conſurgent ad vocem volucris, & obſurdeſcent omnes filiæ carminis.

5. Excelſa quoque timebunt, & formidabunt in viâ, florebit amygdalus, impinguabitur locuſta, & diſſipabitur capparis: quoniam ibit homo in domum æternitatis ſuæ, & circuibunt in plateâ plangentes.

6. Antequam rumpatur funiculus argenteus, & recurrat vitta aurea, & conteratur hydria ſuper fontem, & confringatur rota ſuper ciſternam,

2. *Et revertantur nubes poſt pluviam*: ſenum oculi caligine obducti, etiam cùm ſerenum eſt, nubes videre ſe putant.

3. *Quando commovebuntur* (trement) *cuſtodes domûs*: manus protegendo corpori natæ. *Et nutabunt viri fortiſſimi*: crura, femora quæ corpus ſuſtentant: *& otioſæ erunt molentes*: dentes: *& tenebreſcent videntes per foramina*, oculi: fœmin. Hebraïcè.

4. *Et claudent oſtia in plateâ, in humilitate vocis molentis*, ſive oris commolentis cibos, hoc eſt, claudentur labia extrinſecùs, ſublatis dentibus compreſſa, ut vox exire niſi exilis & fracta non poſſit. *Et conſurgent ad vocem volucris*: ſomnus levis; facilè galli cantu abrumpendus; *& obſurdeſcent*, deprimentur: Heb. *Omnes filiæ carminis*: aures: delectatio muſicæ & cantûs concidet: Sic Berzellaï, II. Reg. XIX. 35. *Octogenarius ſum hodie: numquid vigent ſenſus mei ... vel audire poſſum ultrà vocem cantorum atque cantatricum?* vel, quidquid erat vocale conticeſcet.

5. *Excelſa quoque timebunt.* Triſte ſilicernium, neque altiora conſcendere, neque aſpectare poterit; omnia ei ruinæ proxima videbuntur: *& formidabunt in viâ*: planiſſima quæque, quaſi impedita & confragoſa videntur: ſic timidè incedit: *florebit amygdalus*: caput caneſcet. Hier. *Impinguabitur locuſta*: incraſſabitur, ingraveſcet: etiam minima quæque, craſſa & gravia videbuntur infirmo ſeni. Alii, locuſtæ, ſeu cicadæ ſtridulæ nomine, linguam intelligunt in ſenibus gravem & impeditam: pro locuſtâ, verti poteſt talus, ſive pedes intumeſcentes & podagrâ prægravati, quod magìs Chal. placuit. *Et diſſipabitur capparis*: libido, concupiſcentia. Hier. Cibi appetentia, vigor omnis, membrorum ruptâ fœdere.

6. *Antequam rumpatur funiculus argenteus.* Medulla ſpinalis, argentea propter colorem, incurvata, mox fatiſcens. Item nervi ex eâdem ſpinâ producti, tum ſoluti, ac flacceſcentes. *Et recurrat vitta aurea*: frangatur lenticula aurea: Heb. Veſicula fellis, quâ tabeſcente cibi concoctio ceſſat, & alvus incompoſitè ſolvitur aut aſtringitur; quod maximè in ſenibus: *& conteratur hydria*, quæ jam urinam non contineat. *Super fontem*: veſica urinaria: *& confringatur*, nutet, ſive in catharros defluat. *Rota*: ſive ſphæra: caput volubile & rotundum: cranium: *galgal*: quæ vox pro capite ſumitur: Exod. XVI. 16. Num. I. 2. *Super ciſternam*: ſuper cavum pectoris. Chal. & decurrat cranium ad ſepulchrum tuum: quod planius videtur.

Et revertatur pulvis in terram suam sicut erat, & spiritus redeat ad Deum, qui dedit illum.

Vanitas vanitatum, dixit Ecclesiastes, universa vanitas.

Et ampliùs quia factus est Ecclesiastes sapiens: adhuc docuit scientiam populum, & audire eos fecit, & scru-

7. Et revertatur pulvis in terram suam unde erat, & spiritus redeat ad Deum, qui dedit illum.

8. Vaniras vanitatum, dixit Ecclesiastes, & omnia vanitas.

9. Cùmque esset sapientissimus Ecclesiastes, docuit populum, & enarravit quæ fecerat: & investigans com-

7. ***Et revertatur pulvis in terram suam unde erat.*** Plana expositio ænigmatis, & plena solutio quæstionum, præsertim illius. *Quis novit, si spiritus filiorum Adam:* suprà, III. 21. Et rectè in antecedentibus dissolutio corporis tam studiosè describitur, ut inter machinæ fatiscentis ruinas, animus integer ad Deum redire doceatur. ***In terram suam: spiritus ad Deum:*** subtiliter omninò, & ex ipsâ rerum origine quæstio deciditur. Ibi enim à Deo quidem, verùm è limo terræ corpus fingitur: spiritus verò totus ex Deo, nullâ aliâ causâ. Gen. II. 7. unde terra in terram, spiritus ad Deum, ad sua quæque revertuntur. ***Ad Deum:*** judicandus sanè, ut antecedentia & sequentia docent: & vel meritò repellendus, vel æterno fœdere conjungendus. Cave autem hic à pessimâ Grotii notâ, ubi refert Euripidis locum tanquam huic geminum, in supplicibus: reverti res omnes eò unde ortæ: corpus quidem in terram, spiritum verò ad æthera: qui locus parùm abest ab illo Virgilii:

—— atque in ventos vita recessit.

Atqui Ecclesiastes disertè pronuntiat redire hominis spiritum, non ad æthera, sed ad Deum qui dedit illum. Æther autem profectò non Salomoni Deus, sed Stoïcis, apud Ciceronem dicentibus:

> Aspice hoc sublime candens quem invocant omnes
> Jovem.

& apud Virgilium:

> At pater omnipotens fœcundis imbribus æther.

Pari exemplo idem Grotius locum illum Sap. II. 2. *Sermo scintilla est*, Empedoclis loco comparat, quo cogitationem, sive cogitandi vim docet esse sanguinem cordi circumfusum. En viri theologiam inter oratorum ac poëtarum lectionem natam, atque adultam in socinianismi fæce. Hic sanè vult videri sua ad Job. XXXIV. 14. & Gen. II. 7. qui loci errorem firmant. Et ad Jobum quidem: ita docet vitam omnium animantium à Deo esse, quam si revocaverit, intereant: ut hominis spiritus haud magìs sit à Deo, vel redeat ad Deum, reliquarum animantum spiritu. Ad Genesim autem rotundè docet, neque ibi, neque Eccl. XII. 7. agi de immortalitate animorum, quippe *quæ non primæ, sed novæ creationis sit:* hoc est, non antiqui Testamenti, sed novi: atque ideò in Apocalypsi passim, sanctorum animas Deo viventes introducit: post novi quidem testamenti gratiam, non anteà. Quin etiam ad hæc verba: *omnes autem vivunt ei*, Luc. XX. 38. hæc habet: *Atqui mortui tunc erant: sanè: sed vivunt quoad Dei potentiam, quæ potest mortuos vitæ meliori reddere: ipse enim est vocans ea quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt:* quæ quidem nec veretur extendere ad Patriarchas ipsos Abrahamum, Isaacum, Jacobum & horum, inquit, similes: ac proinde illi quoque eorum numero qui non sint, reponuntur. Quæ quàm à Christianæ theologiæ placitis abhorreant, nemo non videt. Alia autem multa, quibus ille & Ecclesiastica, & sua quoque meliora convellit, suo loco notari operæpretium ducimus: ne plus æquo credant scriptori progredienti paulatim ad catholicam veritatem, sed non eam professo, multaque ex insolitis erroribus retinenti; quod, etsi viro favemus, veritatis amore, ac fraterni periculi metu, tacere non possumus.

8. *Vanitas vanitatum.* Confectâ probatione quam toto libro susceperat, ad caput redit, meritóque infert *vana esse omnia:* sub sole quidem ut semper: quare animum altiùs, atque ad Deum ipsum evehi oportere, ut statim concludit, ℣. 13.

Mmm iij

tans compoſuit proverbia.

Multùm quæſivit Eccleſiaſtes, ut inveniret verba voluntatis, & ſcriberet rectè verba veritatis.

Verba ſapientum ut ſtimuli, & quaſi clavi in altum defixi, habentibus cœtus, data ſunt à paſtore uno.

Et ampliùs ab ipſis, Fili mi, cave, faciendi libros multos, quibus non eſt finis : & meditatio plurima, labor eſt carnis.

Finis ſermonis verbi univerſi, auditu perfacilis eſt. Deum time, & mandata ejus cuſtodi, hoc eſt enim omnis homo.

Quia omne factum Deus adducet in judicium de omni abſcondito, ſive bonum, ſive malum ſit.

poſuit parabolas multas.

10. Quæſivit verba utilia, & conſcripſit ſermones rectiſſimos, ac veritate plenos.

11. Verba ſapientium ſicut ſtimuli, & quaſi clavi in altum defixi, quæ per magiſtrorum conſilium data ſunt à paſtore uno.

12. His ampliùs, Fili mi, ne requiras. Faciendi plures libros nullus eſt finis : frequenſque meditatio, carnis afflictio eſt.

13. Finem loquendi pariter omnes audiamus. Deum time, & mandata ejus obſerva, hoc eſt enim omnis homo.

14. Et cuncta quæ fiunt, adducet Deus in judicium pro omni errato, ſive bonum, ſive malum illud ſit.

11. *Verba ſapientium.* Poſtquam ſtultas quæſtiones & opiniones hominum diſſolvit, ad veram ſapientiam, veroſque ſapientes ſectandos adhortatur. *Sicut ſtimuli, & quaſi clavi in altum defixi :* quod debeant hærere, & pungere, non palpare : ſed errantibus & tardis pœnitentiæ dolores & vulnus infigere : Hier. *Quæ per magiſtrorum conſilium :* valent enim verba ſapientium, ſi non autoritate unius, ſed conſilio atque conſenſu magiſtrorum omnium proferantur : idem ibid. *Data ſunt à paſtore uno :* ſive Salomone, antiquarum ſententiarum diligentiſſimo collectore, ỳ. 10. vel quòd unus magiſter ſit Dominus : Hier. omniaque à Deo ejuſque ſpiritu profecta.

12. *Frequenſque meditatio.* Commentatio, lectio, quæ omnia Heb. congruunt.

13. *Finem loquendi.* Dictorum ſummam, ad quam lectores omnes provocat : ut jam non neceſſe ſit petere libros, qui per hominum manus nullo fine, aut operæpretio circumferuntur, 9, 10, 11, 12. neque ſe *meditationibus*, ſtudiis, Heb. aſſiduâ lectione conficere, 12 : ſed unum id infigere animo, quod omnium caput eſt : librorumque omnium & cogitationum ipſiuſque adeò vitæ ſumma : *Deum time : hoc eſt omnis homo :* ut alia, quibus ſe homo torquet, ne ad hominem quidem ſpectent. Clara ergo concluſio, quò omnia hujus libri dicta collimant, ut quandò omnia vana ſunt ſub ſole, ad id convertamur quod ſit æternum.

14. *Et cuncta quæ fiunt :* etiam in vitæ fine : alioquin ea pars vitæ quæ præcipua eſt, à Deo judice immunis eſſet. *Pro omni errato :* pro omni occulto, abſcondito : Heb. Ut non modò apertè, ſed etiam occulta peccata Dei judicio ſubſint, neque evadendi locus. Hunc dictorum finem, hanc ſummam *pariter omnes audiamus*, in eâque acquieſcamus : ita faxit Deus.

FINIS ECCLESIASTÆ.

CANTICUM CANTICORUM.

PRÆFATIO.

I. Christi cum Ecclesiâ, sanctisque animabus conjunctio, conjugalis amoris figurâ, ac sacramento adumbrata.

VERBI Dei, seu sapientiæ divinæ, atque Ecclesiæ, sublimiumque, quibus illa maximè constat, animatum miram conjunctionem, miros amores Scriptura prædicat. Verbum enim illius amoris vi pertractum in terras suscepit hominem, & sublimes animas adjunxit ita sibi, ut, teste Paulo, unus cum eo sint spiritus (1. Cor. VI. 17.) Ecclesiam quoque, ac sublimiores animas, verbo ad se accedenti, miram amoris rependere vicem, testantur illa Pauli, *mihi vivere Christus est*: (Philip. I. 21.) & illud Davidis, *Mihi autem adhærere Deo bonum est*: (Ps. LXXII. 28.) & illud, *Cor meum & caro mea exultaverunt in Deum vivum*: (LXXXIII. 3.) aliaque ejusmodi. Hos ergo amores Salomon ille Templi conditor, quo veram Ecclesiam adumbravit; & pacifici nomine, Christum repræsentans, de quo item, ut speciali Christi figurâ, dictum est, *Ego ero ei in patrem, & ipse erit mihi in filium*, (II. Reg. VII. 14.) hos, inquam, amores Salomon in hoc Cantico, miris affectibus, mirâ varietate & concinnitate cecinit. Hujus autem Christi cum Ecclesiâ conjunctionis, in conjugali amore sancto illo, castoque, ac divinitùs instituto, vivam expressit imaginem. Quo etiam sensu in Proverbiis, *Posside sapientiam ..... dilige eam, & conservabit te ... arripe illam, & exaltabit te: glorificaberis ab eâ, cùm eam fueris amplexatus*: (Prov. IV. 5. 6. 8.) quod interpretatus ille, qui Salomonis nomine ac spiritu, librum Sapientiæ scripsit: *Hanc amavi*, inquit, *& exquisivi à juventute meâ, & quæsivi sponsam mihi eam assumere, & amator factus sum formæ illius*: (Sap. VIII. 2.) Quare per omnia Scripturæ volumina hæc imago diffusa est; neque quidquam frequentius, quàm sponsi & sponsæ nomine, Dei & Ecclesiæ æternam conjunctionem, amorem vehementissimum, firmam & incommutabilem fidem passim denotari. Unde etiam infidelis animæ, ad falsa numina deficientis, opprobrium, adulterii, fœdæque prostitutionis infamiâ, prophetæ quidem omnes, Ezechiel verò omnium copiosissimè & vehementissimè expressit: (Ezech. XVI. XXIII.) Osee etiam, famosâ muliere in uxorem ductâ: (Os. I. 2. 3.) Manavit ea similitudo ad novum Testamentum: unde illud Joannis Baptistæ, *Qui habet sponsam, sponsus est*: (Joan. III. 29.) & passim in Apocalypsi, Ecclesia procedit ut sponsa, Christo sponso, ornatu, amore, fide dignissima; nuptiæque agni

celebrantur : & spiritus & sponsa dicunt, *Veni* : (Apoc. XXII. 17.) eo planè more, rituque, quo se in hoc libro sponsus & sponsa mutuò invitant; quin ipse Paulus apertis verbis docet, virum & mulierem, eorumque conjugium, jam inde ab initio fuisse à Deo institutum, ut esset sacramentum magnum in Christo & in Ecclesiâ : (Ephes. V. 32.) ipsamque corporum conjunctionem assumit ad exemplum conjunctionis animæ cum Deo, sive, quod idem est, cum Verbo ac Sapientiâ Dei : *Membra* enim, inquit, *sumus corporis ejus, de carne ejus, & de ossibus ejus : propter hoc relinquet homo patrem & matrem suam, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne unâ* : (ibid. 30. 31.) Et iterùm, *Qui adhæret meretrici, unum corpus efficitur, erunt enim, inquit, duo in carne unâ; qui autem adhæret Domino, unus spiritus est* : (1. Cor. VI. 16. 17.) Hæc si quis diligenter attendat, & ab opere Dei, quod est sanctum & castum, peccato inolitam fœdam concupiscentiæ labem separet, facilè intelliget meritò Salomonem, conjugalis amoris & consuetudinis specie, sanctam castamque Ecclesiæ, animarumque fidelium conjunctionem expressisse. Ille autem pulcherrimus atque amantissimus Ecclesiæ sponsus, & multis seculis expectatus fuit, nec nisi multis votis expetitus, copiam suî fecit, & postquam ad nos venit, ac Verbum caro factum est, abiit ad patrem, aliquandò rediturus, ut nos ad se raperet, varioque respectu Ecclesia & ejus compos effecta est, & adhuc venturum expectat. Quod autem cum universâ Ecclesiâ gestum est, id quotidie geritur in fidelibus animis, ut ad eos Christus eat, redeatque per admirabiles vices, sintque animæ perfectæ quædam, quæ in altissimam contemplationem evectæ, suo quodam modo Verbo potiri videantur : quæ vota, ac suspiria, & expectantis animæ languorem, potientis fructum atque delicias, per amoris etiam humani mirificos incredibilesque motus Salomon explicanda suscipit; nullum ut vitæ Christianæ in Christum crescentis gradum prætermisisse videatur. Quo etiam factum est, ut sublimes animæ hoc cantico semper mirum in modum delectarentur, in eoque voluptatem Domini, ubertatemque degustarent.

II. *Salomonis, ac filiæ Pharaonis casti amores, ad hujus mysterii figuram assumti, ex Psalmo XLIV. cum utriusque carminis discrimine.*

Et quidem Salomon se, castosque suos erga filiam Pharaonis affectus, in exemplum profert, dumque in verâ historiâ ea fingit, quæ flagrantissimo amori congruant, describit aptissimè, sub elegantissimæ fabulæ involucris, cœlestes amores, Christique & Ecclesiæ conjunctionem canit. Unde Bernardus : Serm. 1. in Cant. „ Rex Salomon sapientiâ singularis, sublimis gloriâ, „ rebus affluens, pace securus, divinitùs inspiratus, Christi & Ecclesiæ laudes, & æterni connubii cecinit sacramenta, & epithalamii carmen exultans „ in spiritu, jucundo composuit elogio, figurato tamen, velans & ipse, „ instar Moysi, faciem suam, quòd rari erant eo tempore, qui revelatâ „ facie gloriam istam speculari sufficerent. „ Quibus verbis ut totam Salomonis Christum figurantis dignitatem, ita totam hujus carminis rationem expressit. Suavissimo cantico præluserat ipse sanctus David Psalmo XLIV. prophetico spiritu, seu quisquis ille fuit, qui eodem spiritu plenus, eructavit sermonem optimum, Salomonique conjugium inituro epithalamium cecinit, eâdemque figurâ Christi & Ecclesiæ nuptias celebravit. Id tamen discrimen est, quòd ille victorias, prælia, atque heroïca prosecutus est; noster autem Salomon amoris vim, ac suavitatem carmine molliori complexus;

sed

sed ne parùm congruè, regio nomine, in amatorios sensus, ac verba deflueret, majestate tantisper sepositâ, pastorem induit, & in idem vitæ genus Pharaonis traduxit filiam, ac sub eâ figurâ divinissimam fabulam lusit. Porrò Judæos delectabat innocentissimæ pariter, atque occupatissimæ pastoralis vitæ commemoratio, quam ab initio generis humani optimus quisque, ipsique Patriarchæ cæteris prætulissent; neque illud indecorum, quòd rex pastorem egerit, recordatus reges in Scripturis passim pastores appellari, patremque Davidem ab ovibus, ad Dei populum pascendum, vocatum fuisse. (Ps. LXXVII. 70. 71.) quin etiam instituto operi congruebat, ut velut è solio descendens, amatorem ageret, celebraturus eum, qui victus amore, è paterno sinu, ad nostra delapsus est; neque mysterio vacat, quod Ægyptiam à se ductam canit, quæ est imago Christi, Ecclesiam ex alienigenis ac Gentibus congregantis: quò etiam pertinebat illud: *Audi, filia, & vide: & obliviscere populum tuum, & domum patris tui: & concupiscet rex decorem tuum:* (Ps. XLIV. 11. 12.) Hoc igitur Salomonici carminis institutum est.

PRÆFATIO IN CANTIC. CANTICOR.

III. Nuptialis festivitas per septem dies: hinc hujus dramatis sive Eclogæ pastoralis constitutio; quæque personæ inducantur.

At postquam antiquos mores imitatus, pastoralem Eclogam canere aggressus est, eam in septem dies divisisse videtur. Neque enim diei ac noctis passim in hoc cantico recurrentis vices temerè memoratas arbitrari nos decet. Quid enim illud semel bisque inculcatum: *adjuro vos, ne evigilare faciatis dilectam:* (Cant. II. 7. III. 5.) & illud: *donec aspiret dies, & inclinentur umbræ:* (ibid. II. 17. IV. 6.) haud minore studio repetitum? nonne perspicuè indicant aliquot dierum ac noctium seriem? quid quòd sponsus bis per noctem à sponsâ quæritur, sponsa bis in custodum manus diversissimis circumstantiis? (ibid. III. 1. 2. 3. V. 2. 6. 7.) An hæc temerè effutita, sponsaque nullo ordine dormitat aut vigilat? quis hoc de pulcherrimo, atque artificiosissimo carmine crediderit? apertè ergo indicat Salomon, hîc distinguendos dies, eorumque initia, ubi obscuriùs latent, tamen esse inquirenda: neque enim omnia eodem tenore dici, artis ac variandi operis ratio sinebat. Cur autem has somni & vigiliæ, dieique ac noctium vices, ad septenum numerum revocaremus, causa in promptu fuit; quippe quòd antiquis Hebræis usitatum, ut nuptias per septem dies celebrarent: unde Laban Jacobo se delusum querenti, propter inductam loco Rachelis Liam: *Imple*, inquit, *hebdomadam dierum hujus copulæ; & hanc quoque dabo tibi:* (Gen. XXIX. 27.) & ab ipsâ origine mundi, propter requiem Domini, septem dierum circulus, multis quidem populis, ac Patriarchis maximè, eorumque posteris commendatus est; manavit enim ad universam gentem mos, omnia ferè solemnia per hebdomadam peragendi; hinc & luctus septem dierum, & festi dies ferè in hunc morem compositi, maximè verò nuptialis festivitas: sic Samson, ductâ uxore Philistæâ, (Jud. XIV. 12. 15. 17.) septem dies convivii agitabat, dieque septimo finiebatur celebritas; & Raguel profecturum post nuptias Tobiam juniorem adjuravit, ut duas hebdomadas moraretur apud se: (Tob. VIII. 23.) commorationis scilicet tempus ad hebdomadam revocans, duplicarique tantùm postulans à genero, nunquam ad se posteà redituro. Hujus rei constans est apud Judæos traditio, expressa imprimis à Rabbi Eliezer in sententiis Patrum: (Pirce Abot. c. 16.) adeòque hujus ritûs tenaces esse memorantur, ut qui plures sponsas simul duceret, eum singulis singulas hebdomadas epulares im-

PRÆFATIO IN CANTIC. CANTICOR.

pendere, easque cum æqualibus adolescentulis, choreis & lusibus peragere doceant. Congruum ergo Salomoni visum est, septem dierum spatio carmen nuptiale definire; quos dies, diligentissimè, quoad fieri poterit, certis notis distinctos, in iisque vitæ perfectæ incrementa dabimus. Porrò Salomon hoc carmen, majoris suavitatis ac varietatis gratiâ, dramaticum esse voluit. Collocutores, Sponsus, ipse Salomon, & in eo delitescens Christus; Sponsa, quæ & Ecclesia, & sublimiores animæ; Puellæ, sponsæ comites adolescentulæ, animæ infirmiores, quæ tamen nonnullo sponsi, ac sponsæ amore teneantur: & hoc Salomon ex Ps. XLIV. ad suum carmen transtulit; sic enim Psalmi auctor ad Salomonem: *Astitit regina à dextris tuis*: &, *Adducentur regi virgines post eam: adducentur in templum Regis*: (Ps. XLIV. 10. 15. 16.) id etiam ex Hebræorum moribus, apud quos & juvenes & puellæ sponsis comites addebantur; quod etiam in Samsonis, ac Dalilæ nuptiis factitatum, (Jud. XIV. 11.) delectique juvenes triginta numero, qui cum Samsone essent. Neque puellis deerant æquævæ virgines; unde etiam in Evangelio decem illæ memorantur. (Matth. XXV. 1.) Memorantur & amicus sponsi, & filii sponsi, sive nuptialis festivitatis comites, (Joan. III. 29. Matth. IX. 15.) prorsùs ex antiquis ritibus. Legimus etiam apud Theocritum elegantissimum Idyllium de Menelaï & Helenæ nuptiis, (Epith. Hel. Id. 18.) quo multa ex priscis illis moribus etiam ad Græcos traducta reperias. Certè coævæ virgines præsto sunt; quarum è numero selectæ duodecim, nobilissimo genere, ac Lacedæmonis decus, quæ ipso in vespere, ipso nuptiali thalamo, epithalamium canerent, festasque choreas ducerent: has igitur haud immeritò sponsæ comites dixeris, à Salomone toties memoratas. Sic interveniunt sacro Dramati Sponsus, Sponsa, Chorus comitum, sive aliarum quarumcumque puellarum; sive Hierosolymitanarum, sive etiam agrestium: chori enim variant interdum, nec unius sunt generis, neque desunt multæ personæ, nempe amici sponsi.

IV. A quibus & quo spiritu hoc Canticum legendum; qualesve Interpretes habuerit.

Hos igitur sponsi & sponsæ castos amores, qui ad amorem divinum, propter quem hæc scripta sunt, referre velit, is necesse est, ut humanum amorem, divinumque complexus, hanc allegoriam exequatur; neque enim aliter, quàm ex eorum nexu interpretatio apta consurgat. Quâ in re haud leve periculum est, ne amoris humani fluxâ licet gratiâ deliniti sensus, animum ab excelsâ sede dejiciant; neque immeritò ab hoc Cantico arcebantur adolescentuli, proni ad voluptates; teste Origene, in Proleg. utriusque operis in Cant. & Hieronymo passim, Præfatione in librum 1. Comment. in Ezech. &c. (Procul ergo hinc illi, qui terrena sapiunt, animales, spiritum non habentes) adsint casti castæque, qui sanctum amorem spirent, Deoque, qui est caritas, adhærescant; accedant boni sanctique Interpretes, qui non se immergant carnalibus, sed qui amorum humanorum sensus, & voluptates, ut periti musici chordas, levi digito pulsent, tantùm ut amoris divini suavissimum sonum eliciant; qui, ut hoc quoque ex canticis sumamus, capreacum cervorumque more, vix pede terram attingant: mox transiliant sensus humanos, atque ad excelsa se efferant. Tales dedit Christus Ecclesiæ suæ Canticorum Interpretes; principem omnium Origenem, de quo hæc meritò Hieronymus, ejus Commentariorum fidus interpres: *Origenes cùm in cæteris*

libris omnes vicerit, in Cantico Canticorum ipse se vicit: (Præfat. in Orig. Cant.) Hunc sequitur Philo Carpathius, quarti seculi Episcopus, quos imprimis complexus est sanctus Bernardus, quanquam ipse habuit docentem se de omnibus cœlestem unctionem. Hos maximè auctores secuti sumus, nec prætermisimus Theodotetum, Gregorium Magnum, Aponium, Bedam, hisque accinentem sanctum Thomam Aquinatem; neque è recentioribus Gasparem Sanctium, Societatis Jesu Theologum: aut Libertum Fromundum Lovaniensem; quique nostro ævo ex Augustinianâ familiâ Aloysius Legionensis, divinorum librorum apud Salmanticenses interpres, Cantica Canticorum explanavit, pari pietatis, doctrinæ & elegantiæ laude: nec defuit sanctus Ambrosius, apis instar, mellitissimâ oratione passim hunc librum depascens. Hos semel honoris causâ appellatos, nihil necesse erit ubique nominatim adducere, sed addere licebit, quæ sacri textûs sensibus eruendis congrua videbuntur. Cæterùm hæc Salomonis cantio tota scatet deliciis; ubique flores, fructus, pulcherrimarumque plantarum copia, veris amœnitas, agrorum ubertas, horti vernantes, irrigui; aquæ, putei, fontes; odoramenta, sive arte confecta, sive quæ sponte suâ humus parturit; ad hæc columbæ, turturum voces, mella, lac, vina liquentia; postremò in utroque sexu formæ honestas ac venustas, casta oscula, amplexus, amores tam pudici quàm blandi; si quid horrescit, ut rupes, ferique montes, ac leonum cubilia, totum ad voluptatem, ac velut pulcherrimæ tabulæ ornatum, varietatemque compositum. Quorsùm ista, nisi ut eorum specie delectati, sciamus quanto horum Dominator speciosior sit, (Sap. XIII. 3.) divinique amoris canticum ordiamur? cujus quidem cantici, teste Gregorio, hæc ratio est, hæc vis, ut loquentes de corpore, extra corpus fiant, humanique amoris discant sermonibus, quâ virtute in divinitatis amore ferveant. (Proœm. in Cant.) Non ergo prætermittendus amor humanus, sed danda opera, ut ad divinum velox sit transitus, ne machina, quæ ponitur ut levet, ipsa magìs opprimat & aggravet: (ibid.) Hæc igitur præfati, jam aggrediamur divinissimum librum, quem qui legerint, eos legendi fructum hunc ferre volumus, ut quoties amoris vim incredibilem, irrequietamque viderint, aut nullâ ex parte senserint, tantos animorum motus, indignos quocumque creato, ac fluxo bono, ad verum pulchrum, bonumque transferri oportere cogitent. Det autem ipse Christus, ut amatorium, ac nuptiale carmen amore inflammati tractemus, accensisque lampadibus Sponsum, ac Sponsam faustis vocibus prosecuti, intremus cum eis ad nuptias. Amen, amen.

CANTICUM CANTICORUM SALOMONIS.

CAPUT PRIMUM.

Osculum oris : ubera : odores : tractio : cellarium : nigra, sed formosa : ornatus : pulchritudo : lectulus : signa : laquearia.

1. OSCULETUR me osculo oris sui : quia meliora sunt ubera tua vino :

Canticum canticorum. Non tam quòd sit omnium longissimum, quàm quòd sit omnium longè præstantissimum, neque tantùm inter ea cantica, quæ Salomon benè multa composuerat (fuerunt enim carmina ejus quinque & mille : III. Reg. IV. 32.) sed etiam inter omnia quotquot sunt cantica, cùm in eo canatur præcellentissimum incarnati Dei & Ecclesiæ Sacramentum, eaque quæ nunquam excidit, & virtutum omnium major est, caritas. Unde Bernardus ait, Serm. 1. in Cant. „ Pro sui excellentiâ, nuptiale hoc „ carmen hujusmodi titulo præsignatur, ut „ meritò Cantica Canticorum singulariter „ appelletur; sicut is quoque cui canitur, „ singulariter est dictus, rex regum, domi„ nus dominantium. „ *Salomonis :* pacifici; quod nomen convenit principio libri, qui incipit à signo pacis, quod est osculum. Bern. ibid.

PRIMA DIES.

1. *Osculetur me osculo.* Peracto ex more nuptiali convivio, solemnique precatione factâ, cujus exempla & in Genesi & in Tobiæ libro habentur : Gen. XXIX. 22. 23. Tob. VII. 15, 17, 19. Sponsa castissima vesperi ad virum introducta est, ibique sumendum nuptialis hebdomadis initium, Hebræorum more, qui dies à vesperâ numerabant. Sponsus autem summo mane, quod passim in hoc libro videre est, amore quidem incensus, nihil tamen infractus ad mollitiem, consueta rusticanæ, pastoralisque vitæ officia repetiit. Interim sponsa evigilans amore tabescebat, cùmque puellæ comites frustrà solatia, frustrà fomenta adhiberent, desideriis votisque confecta, prorumpit in has voces : ipse, ipse unicum solatium, atque unicus amor, ipse *osculetur me osculo oris sui : osculo :* ex osculis. Heb. id est, uno ex osculis; quasi diceret; volo quidem, congeminet & conturbet oscula; sed interim reficiet vel unum. *Oris* illius pulcherrimi, suavissimi, facundissimi : quo, more amantium, totam infundat animam, & eliciat meam : Amb. de Isaac, cap. 3. *Mihi enim vivere Christus est.* Phil. I. 21. & *Vivo autem, jam non ego.* Gal. II. 20. Ecclesia igitur quâ parte perfecta est, hoc est, sublimes animæ divino amore percitæ, unoque spi-

2. Fragrantia unguentis optimis. Oleum effusum nomen tuum: ideò adolescentulæ dilexerunt te.

3. Trahe me: post te curremus in odorem unguentorum tuorum.

ritu afflatæ, conjunctim & singulatim hæc dicunt, & synagoga quidem: qui tamdiu locutus est per prophetas, ipse nunc adsit. Ecclesia verò novi Testamenti, quam hic magìs spectamus, jam nupta, jam potita, postulat, ut non per speculum & in ænigmate ac per fidem, sed ipse manifestâ in luce refulgeat. Ac sublimes animæ, alii alia; ego sacrosanctum osculum flagito, non pedum, quod pœnitentis est, sed oris, quod est sponsæ. Sponsa porrò sponsi osculo perfruitur, dum verba vitæ percipit, & velut in ipso dicentis ore legit, diffusamque in labiis haurit gratiam; Ps. XLIV. 3. exclamans cum Petro: *Domine, ad quem ibimus? verba vitæ æternæ habes.* Joan 6. 69. Verba autem audit, non sonantia foris, sed intùs immissa, ipso Spiritu Sancto infuso, quod Patris & Filii osculum est. Hic ergo exhibetur anima justificata à peccatis, & conjugata Verbo: quæ jam conversa sit ad perfectiorem vitam & Christum experta, amplexus repetat. Ad amoris impetum pertinet statim ab osculi desiderio inchoare, nullâ circuitione, ac sponso nequidem appellato. Sic Maria Magdalene ad Christum, quem hortulanum putabat; *si tu sustulisti eum.* Joan. XX. 15. Ad eundem impetum pertinet, quòd ab unâ personâ statim ad aliam transfertur oratio; à comitibus ad sponsum, quem, amore capta, ut præsentem alloquitur, cùm ait: *Meliora sunt ubera tua vino: ubera tua:* amores tui. Heb. Nunc & ita passim in hoc cantico. Antiqui autem Interpretes habent *ubera*, haud magno discrimine utriusque vocis apud Hebræos; neque abludit sensus; *ubera* enim deliciæ meræ, amores meri; quæ sponsi *ubera* Patres intelligunt duo testamenta amorem spirantia, promisso primùm, deinde exhibito Christo. *Ubera* autem matrem & nutricem sonant: quisquis ergo vult Christi hærere uberibus, atque inde lac sugere, simplice animo ad Christianæ vitæ redeat infantiam. *Meliora: vino:* sic illa apud Salomonem: *veni: inebriemur uberibus*; sive amoribus, Prov. VII. 18. Inebriat Christi amor, ac mentem extra se rapit. Unde Paulus: *sive mente excidimus, Deo: sive sobrii sumus, vobis.* II. Cor. V. 13. *Et nolite ebriari vino.... sed implemini Spiritu sancto.* Ephes. V. 18. quam ebrietatem, in discipulis Spiritu plenis, Petrus agnoscit. Act. II, 15, 16, 17.

2. *Fragrantia unguentis optimis.* Ad odorem unguenta tua optima: Heb. idem iisdem verbis sponsus sponsæ dicit, infrà, IV. 10. Habet Christi amor omnia quibus animæ capiantur, inest gustus velut sapor vini; inest vis delectans & inebrians animas; inest fragrantia à longinquo etiam alliciens, qui verus est Christianæ gratiæ fructus, ut, longè licet positi, & extra nos rapti, ad Dominum trahamur, ut habet sequens versus. Christi ergo bonus odor est prædicatio Evangelii, & suavitas gratiæ. *Oleum*: eadem vox Heb. quæ suprà, unguentum. *Nomen tuum.* Nam ab unctione, Messiæ seu Christi nomen: quod Evangelii prædicatione toto terrarum orbe diffusum est: & consonat illud Psalmi XLIV. 8. *Propterea unxit te Deus, Deus tuus. Adolescentulæ:* fideles animæ in novitate vitæ ambulantes, ac spiritu, velut musto recente, plenæ.

3. *Trahe me: post te curremus.* Cupit Sponsa tam arctè alligari sponso, ut quocumque ierit pertrahatur: neque, inquit, invitam rapies, ego enim & comites ultrò sequemur, & quidem cursu, unguentorum tuorum suavitate perductæ. *Trahe me.* Qui dixisti; *Omnia traham ad me ipsum:* Joan. XII. 32. &, *Nemo potest venire ad me, nisi Pater qui misit me, traxerit eum:* Ibid. VI. 44. *In odorem unguentorum tuorum:* deest Heb. Rectè tamen explicationis causâ ex antè dictis repetitum. *Post te curremus*: si traxeris. Omnis enim qui audivit & didicit, venit ad te, ibid. 45. Neque quisquam Sapientiæ se conjungit, nisi quem ipsa prior invitaverit, infuderitque aliquid sui. Sponsa ergo, quantumvis vehementissimo amore incitam, agnoscit se, nisi tractam, blandâque vi ductam, accedere non posse. Præclarè Ambrosius; anima osculata verbum Dei, modum non capit: lib. III. Ep. II. Cupit attrahi ut sequi possit: propterea adolescentulæ dilexerunt te: propterea certamus, sed comprehendere te non possumus; attrahe nos ut possimus currere, ut odore

Introduxit me in cellaria sua ; exultabimus & lætabimur in te, memores uberum tuorum super vinum : recti diligunt te.

4. Nigra sum, sed formosa, filiæ Jerusalem, sicut tabernacula Cedar, sicut pelles Salomonis.

5. Nolite me considerare, quòd fusca sim, quia decoloravit me

unguentorum tuorum, accipiamus virtutem sequendi : idem, de Is. 3. trahe nos ; curremus : habemus enim cupiditatem sequendi, quam unguentorum tuorum infundit gratia. Sed quia cursus tuos æquare non possumus, attrahe *nos*, ut auxilio tuo fultæ, vestigiis tuis possimus insistere. Si enim tu attraxeris, curremus & nos. En suavis prædicatio gratiæ. *Trahe me : curremus.* Quòd Ecclesia una fit & plures omnesque animæ in eam unitatem concurrant ; tum quòd sublimes animæ ut Petri, ut Pauli, validè tractæ, aliis verbo & exemplo pertrahendis inserviant. *Introduxit me Rex in cellaria :* in cubicula sua : Heb. in secretaria, in thalamum, sive conclave intimum ; in arcanos scripturarum sensus : & quidem non mirum est quòd amantissimus novæ sponsæ ostendat omnia : illud suavissimum, quòd ad intima deduxerit beatis amplexibus fruituram ; atque id ipsa sponsa jactat ad comites, quod sublimiores animi interdum faciunt, ut & inferiores trahi se sinant, tum etiam ex gaudii redundantiâ. *Rex.* Tametsi rex Salomon hic ludit cum Sulamite Regis filiâ sub pastoralis vitæ formâ, tamen interdum majestatis signa præsertim ex personâ sponsæ resumit, gratioremque familiaritatem facit ipsa majestatis recordatio. Quoties autem sponsa vocabulo Regis utitur, significare videtur, animam ad divinam Christi naturam carne transgressâ penetrasse ; unde hic in cubiculum, in ipsum penetrale admittitur. *Exultabimus in te :* statim enim ad sponsum redit. *Recti diligunt te.* Eò sponsæ carior, quò bonis omnibus amabilior ; & meritò ad Christum ; *recti diligunt te*, tu es enim ipsa veritas, tu rerum omnium regula & modus.

4. *Nigra sum, sed formosa :* aliud enim est color, aliud venustas oris ac lineamentorum membrorumque, & totius corporis apta connexio ; nigra autem sive fusca, quia perusta sole ; colore adventitio, qui facilè detergatur, unde infrà, VII. 2, 4. candor ejus prædicatur. Sponsa autem, sponsi pulchritudine intellectâ, veretur ne parùm illi placeat, fateturque se decoloratam anteactæ vitæ peccatis. Excusat tamen eum colorem, quòd non tam nativus sit, quàm aliunde advenerit, formosæ ex opere Dei, deletisque peccatis ad primævi coloris splendorem & gratiam rediturae. *Sicut tabernacula Cedar.* Adducit quæ & nigra placeant, ut tentoria Arabum ac præsertim Salomonis ipsius, quæ caprinis pellibus per se nigris exteriùs tecta, intùs tamen aulæis ac tapetibus pretiosis niteant ; quâ prope figurâ dixit Virgilius, Ecl. 10.

Et nigræ violæ sunt, & vaccinia nigra.

Nisi quòd hic exempla magnificentiora protulit Salomon. Ecclesia igitur in terris peregrinata verè simillima est Regiis tentoriis soli, pulveri, pluviæ expositis, adeóque extrà deformibus ac nigris, intùs ornatis. Sic se habet Ecclesia, verbum crucis ac stulta Dei prædicans. I. Cor. I, 18, 25. Quæque in mysterio abscondita est sapientiam, ibid. II, 7. apparentque extrà ignobilia mundi, ibid. I, 28. & Paulus cujus sermo contemtibilis, ac præsentia corporis infirma, II. Cor. X. 10. Intùs, arcana sapientiæ Dei, meritóque Salomon psalmistæ accinit dicenti : *Omnis gloria filiæ Regis ab intùs.* Ps. XLIV. 14.

5. *Nolite me considerare, quòd fusca sim.* Solent mulieres excusare decoloratum vultum, ejusque causam in alios refundere. Sic ista, cujus specie fideles animæ adumbrantur, coactam se dicit à fratribus alienam custodire vineam, cùm delicata nec custodiret suam. Hoc autem competere videtur Ecclesiæ in pastoribus, quos ad custodiendam vineam, ipsam scilicet Ecclesiam, fraterna cogit caritas, cùm se ad se ipsos custodiendos minimè sufficere posse putent ; atque hinc maculæ ex necessitate conversationis humanæ ; quod sæpe Augustinus, Gregorius, Ivo Carnotensis vir sanctissimus, & alii deplorant, ac solitudinis desiderio suspirant. *Decoloravit me sol.* Vehemens tentatio, meridiano ardori comparata : unde dæmonium meridianum. Ps. XC. 6.

sol : filii matris meæ pugnaverunt contra me, posuerunt me custodem in vineis : vineam meam non custodivi.

6. Indica mihi, quem diligit anima mea, ubi pascas, ubi cubes in meridie, ne vagari incipiam post greges sodalium tuorum.

7. Si ignoras te, ô pulcherrima inter mulieres, egredere, & abi post vestigia gregum, & pasce hœdos tuos juxta tabernacula pastorum.

8. Equitatui meo in curribus Pharaonis assimilavi te, amica mea.

6. *Indica mihi.* Hic incipit intervenire sponsus, velut dilectæ sponsæ citatus suspiriis & clamoribus; exoriturque blandum utrinque colloquium; & illa confestim : *Indica mihi* : quasi diceret : tardus advenis; at si venire te pigebat : *Indica mihi.... ubi pascas, ubi cubes* : ipsa enim ultrò occurram. *In meridie* : Non me ardor meridianus à te insequendo prohibebit. Indica ergo mihi quam umbram refrigerando pecori seligere soleas, ad quas aquas pascas gregem; sic anima fidelis Deum pastorem quærens ait : *Dominus regit me.... super aquam refectionis educavit me.... virga tua & baculus tuus ipsa me consolata sunt* : Ps. XXII. 1, 2, 4. Et boni pastoris vocem oves audiunt, eumque sequuntur, & ingrediuntur, & egrediuntur, & pascua inveniunt. *Joan.* X. 3, 4, 9. Anima ergo Christum quærens, ab ipso petit, ut indicet ubi requiescat, ne post philosophos, aut sapientes hujus seculi, aut post pseudoprophetas & hæreticos, similitudine quâdam delusa aberret; neque enim sponsum, nisi ipso indicante, inveniet. *Ne vagari incipiam.* Quid enim eo, quasi declinans ad greges sodalium tuorum? Heb. quod concitatius est : vult enim sponsa statim, ac facilè invenire sponsum non ab aliis, etiam sodalibus, aut qui sodalitii titulo glorientur, ubi soleat esse, percontari.

7. *Si ignoras te.* Si ignoras tu, Heb. *Abi post vestigia gregum.* Atqui hoc erat ipsum quod sponsa verebatur, ne de grege in gregem vagari oporteret. Hic ergo videtur subirasci sponsus, quòd ignoret sponsa ubi ipse versari soleat; quid enim? an amantem nescire oportet, ubi dilectus consuescat? fanè amans & scire & sciri vult. Itaque ignoranti, ambigua, nec satis ad se inveniendum profutura respondet. *Egredere* ipsa quò vis; neque enim te docebo : *& abi post vestigia gregum.* Quære ipsa locum, & vagis gregum insiste vestigiis : quin etiam ipsa *pasce hœdos tuos* : gregem tuum tibi habe si velis : *juxta tabernacula pastorum* : cum aliis versare pastoribus : non enim me invenies. Sic ergo sponsæ irascitur, quâ reprehensione docta ac facta diligentior, rogantibus puellis quò ille declinarit, locum ipsa indicat. v. 17. VI. 1. *Pulcherrima* : pulchra quidem, sed parum sponsi studiosa. Itaque Patres uno ore hic volunt increpitam sponsam, sponsúmque indignatum respondisse, ut siquidem ipsum ignoraret, egrederetur quò vellet, nec jam ut antea manifestam viam, sed cæca & errabunda gregum vestigia sectaretur & pasceret, non agnos sed hœdos, carnales sensus scilicet, eosque qui à sinistris sunt greges, sequereturque non gregem unum, ac pastorem unum, sed greges multos & pastores; quod evenire solet iis, qui suâ negligentiâ nesciant, aut etiam obliti sint, ubi sponsus pascat. *Si ignoras te.* Sic legunt & LXX. quo loco monent Patres mala multa eventura sponsæ, si seipsam ignoraverit, & ad cujus similitudinem facta esset, & à quibus peccatis liberata, & ad quam destinata felicitatem.

8. *Equitatui meo* : equæ meæ : Heb. Pulcherrimæ equæ, & quidem suæ, quam præ cæteris diligat : quâ comparatione illustrat formæ dignitatem; equæ ejus scilicet quæ non indomita, indocilisque lasciviat, sed quæ jam jugi patiens, aptetur currui; atque ut ille dicit, munia comparis æquare possit. Unde & ipsum conjugii & σύζυγος nomen. Sanè apud Theocritum elegantissimo idyllio, quod jam in præfatione memoravimus, Thessalico equo formosissimo, & jam currui apto Helena Menelao conjuncta comparatur. *Idyl.* 18. Atque ut ad sacros libros revertamur, *Apoc.* XIX. 11. Equus albus super quem in Apocalypsi sedet verbum Dei, significat beatas animas, quæ dorsum suum curvaverunt, ut suscipiant talem sessorem super se : ut quocumque ipse voluerit, flectat eas, &

CANTICUM CANTICOR. SALOMON.

9. Pulchræ ſunt genæ tuæ ſicut turturis : collum tuum ſicut monilia.

10. Murenulas aureas faciemus tibi, vermiculatas argento.

11. Dum eſſet rex in accubitu ſuo, nardus mea dedit odorem ſuum.

12. Faſciculus myrrhæ dilectus meus mihi, inter ubera mea commorabitur.

ad omnia ducantur & reducantur voluntate ſeſſoris. Origines hic. *Hom.* 2. *Pharaonis.* Ægypti meminit, unde optimi equi adducerentur; alludit & ad ſponſam ex beatiſſimâ & opulentiſſimâ regione deductam. Ex hoc verſu incipiunt ἀμοιβαῖα, alterni ſeu reciproci ſermones, ferè ex comparationibus : quæ nota in eclogis, ſemperque alia ex aliis clariora.

9. *Pulchra ſunt genæ tuæ ſicut turturis.* Ita LXX. læves, decoræ, atque ex ipſo candore ſubrubræ viſæ : faciem ejus laudat, & genarum rubore ſuccenditur. Pulchritudo quippe mulierum in genis dicitur eſſe quàm maxima. Origenes. *Hom.* 1. *Collum tuum ut monilia.* Ex LXX. collum tuum etiam nudum, ac ſine ullo decore per ſe pulchrum, ſibique eſt ornamentum : ibid. Elegantiſſimum t tamen Heb. aliter. Pulchræ ſunt genæ tuæ in gemmis ; (pendentibus circùm & è capillaturâ defluentibus) collum tuum in monilibus. Sponſam laudat, quòd nativæ ſpeciei congrua ornamenta aptare noverit. Spirituali ac vero ſenſu; *Liga* (legem Dei) *in corde tuo jugiter, & circumda gutturi tuo :* Prov. VI. 21. *ut addatur gratia capiti tuo, & torques collo tuo.* Ibid. I. 9.

10. *Murenulas aureas.* Ornamenti genus : eadem vox quæ ſuprà per turturem vertitur. *Murenulas aureas ; vermiculatas argento :* quas antiqui interpretes aurum tortile, argenteis clavis ſeu virgulis interſtinctum vertunt. Gregorio, inauris : ad ſimilitudinem piſciculi qui captus ſe in circulum vertat. Hieronymo autem hujus interpretationis auctori, *murenula :* quid eſſet, ipſe meliùs exponet ; aurum ſcilicet colli, quod quidem murenulam vulgus vocat, quo ſcilicet metallo in virgulas lenteſcente, quædam ordinis flexuoſi catena contexitur. T. I. *Ep.* XV. ad Marc. Recentiores addunt, collucentes gemmas. Utcumque eſt, ſponſus ſignificat, quandoquidem dilectæ hujuſmodi ornamenta cordi ſint, ſibi quoque ac ſodalibus voluptati futurum, ut ei compingant talia ; *faciemus*, inquit, *tibi.* Spirituali ſenſu : ego & qui verbum meum miniſtrant, variis te dotibus ornabimus, mixto caritatis auro cum argenti, ſacrique eloquii, virtutumque omnium gemmis. Quale ornamentum ſanctis animabus apparabat Paulus colligens fructus ſpiritûs, quales ſunt : caritas, gaudium, pax, &c. *Gal.* V. 22, 23. Quanto autem ſtudio animas, ſponſas ſibi deſtinatas Deus exornet, his verbis docet apud Ezechielem. XVI. 11. & ſeqq. *Ornavi te ornamento, & dedi armillas in manibus tuis, & torquem circa collum tuum ; & dedi inaurem ſuper os tuum, & circulos auribus tuis, & coronam decoris in capite tuo.* Sponſus amantiſſimus in ſponſâ nihil inornatum relinquit : & dona donis cumulat ; *Habenti enim dabitur & abundabit.* Luc. XIX. 26.

11. *Dum eſſet rex . . . nardus mea :* tam exquiſita, tam odorata erat. Sponſa enim jactat ſuam in conquirendis odoramentis quibus rex delectetur induſtriam, & illa quidem ſponſi laudaverat fragrantiam, quâ pertracta ad ipſum curreret. ℣. 2, 3. nunc autem ſponſum eâdem arte conciliat. Chriſtus quoque & nos trahit nominis ſui famâ, ac dulcedine, & à nobis trahitur odore virtutum. Neque enim tantùm Chriſto, ſed etiam piis animabus ſua odoramenta ſunt, *quæ ſunt orationes ſanctorum*, Apoc. V. 8. VIII. 4. caſtuſque verbi amor ſponſum ad animam invitans, ut in eam cum Patre veniat & maneat. *Joan.* XIV. 2, 3. Antiqui etiam ſancti ſuaviſſimis votis Chriſtum venturum advocantes, aſſiduéque clamantes ; *rorate, cœli, deſuper :* eum in Patris ſinu recubantem, ideóque hic regem appellatum, ad ſe exciverunt, *Iſa.* XLV. 8. quo impletum eſt illud : *Et deliciæ meæ eſſe cum filiis hominum.* Prov. VIII. 31.

12. *Faſciculus myrrha, dilectus meus mihi.* Per myrrham mortuis corporibus impendi ſolitam Patres intelligunt Chriſti mortem ac ſepulturam, iiſque inhærentem pœnitentiam Chriſtianam ; quam myrrham offeramus cum Magis illis, primis e gentili po-

12. Botrus

13. Botrus cypri dilectus meus mihi, in vineis Engaddi.

14. Ecce tu pulchra es, amica mea, ecce tu pulchra es, oculi tui columbarum.

15. Ecce tu pulcher es, dilecte mi, & decorus.

16. Lectulus noster floridus : tigna domorum nostrarum cedrina, laquearia nostracypressina.

pulo Christi cultoribus. *Inter ubera mea.* Puellæ delicatæ odoratos fasciculos apponunt pectori; mihi unus ille fasciculus sponsus est : semper ante oculos, ipsique pectori infixus, hoc est, principali cordis, in quo Ecclesia Christum, vel anima verbum Dei desiderii sui vinculis alligatum tenet & adstrictum. Orig. hom. 2. *Ubera.* Decebat in carmine nuptiali mammas potiùs appellari quàm pectus. Idem Ibid.

13. *Botrus Cypri. Copher :* Heb. Non è Cypro insulâ, sed arboris cujusdam odoriferæ fructus. Cyprus odoramenti genus Plinio memoratum. *Lib.* XII. *cap.* 24. Theodoreto notum infrà IV. 13. ubi iterum hujus mentio. *In vineis Engaddi.* Hieron. de loc. Heb. Engaddi in campis Jerichuntinis, usque hodie vicus prægrandis Judæorum juxta mare mortuum, unde & opobalsamum venit, quas vineas Engaddi Salomon nuncupat. Balsamum autem & gustu & odoratu suavissimum, ut sponsa in dilecto delicias omnes reposuisse videatur. Botrus autem cypri, non idem est fructus cum illo qui nascitur in Engaddi vineis: sic ergo supplendum ex Hebraïcæ phraseos ingenio. Botrus Cyprii; Botrus in Engaddi vineis, &c.

14. *Oculi tui columbarum.* Columbæ oculi, amoris, suavitatis ac modestiæ pleni. Laudata Christo columbæ simplicitas procul omni fictione & simulatione; laudatus oculus simplex qui recta videat; non ille eruendus, qui videat ad concupiscendum; & nos scandalizet. *Matt.* X. 16. VI. 22. V. 28. 29.

15. *Ecce tu pulcher es & decorus.* Aliud enim est pulchrum, aliud ipsum decens, cujus maxima vis est. Amor est pulchri desiderium, & in ipso quies. Unde sponsa tota est in sponsi pulchritudine commendandâ. Hanc pulchritudinem Augustinus paucis comprehendit in *Ps.* XLIV. : nobis credentibus ubique sponsus pulcher occurrat; pulcher in cœlo, pulcher in terrâ, pulcher in utero, pulcher in manibus parentum, pulcher in miraculis, pulcher in flagellis, pulcher invitans ad vitam, pulcher non curans mortem, pulcher deponens animam, pulcher recipiens, pulcher in ligno, pulcher in sepulchro.

16. *Lectulus noster floridus.* En deliciæ; jam magnificentia: *tigna : cedrina : laquearia : cypressina.* Abiegna : Heb. queis magnifica domus & ampla describitur, qualem decebat esse Salomonis. Neque hæc dedecebant pastorem eum, qui, Abrahæ Patriarcharumque more, dives pecorum & auri, nihilo tamen seciùs eorum exemplo, rusticana opera exerceret. Laboremus & nos contignare domum; Orig. firmisque fulcire nos verbi divini præsidiis, tigna robori, laquearia ornamento. S. Thom. eidem, lectulus, pax Ecclesiæ post persecutiones.

CAPUT II.

Flos campi : lilium inter ſpinas : ſub umbra : cella vinaria : languor : amplexus : ſomnus : vox dilecti : capreæ hinnulique pernicitas : cancelli : feneſtræ : paries. Grata poſt hyemem veris amœnitas : flores : tempus putationis : vox turturis : vulpeculæ : dilecti ac dilectæ conſenſio.

1. EGo flos campi, & lilium convallium.
2. Sicut lilium inter ſpinas, ſic amica mea inter filias.
3. Sicut malus inter ligna ſylvarum, ſic dilectus meus inter filios.
Sub umbrâ illius quem deſideraveram, ſedi, & fructus ejus dulcis
gutturi meo.
4. Introduxit me in cellam vinariam, ordinavit in me caritatem.

1. *Ego flos.* Eò quòd ſtatim dixerit ; *lectulus noſter floridus :* I. 15. imo, inquit, nos ipſi ſumus recentes odoranteſque floſculi. *Ego flos campi.* Se floribus ſponſa comparat, qui in campis atque convallibus, non in cultioribus hortis naſcantur : & caſtarum animarum modeſtiam ac ſimplicitatem exprimit.

2. *Sicut lilium.* Cùm ſe lilium appellet ſponſa, reſumit ſponſus ; lilium quidem eam eſſe, ſed inter ſpinas, mediiſque in ſentibus creſcentem, comiteſque utcumque formoſas, ſpinarum inſtar eſſe, ſi cum ipſâ conferantur : demonſtraturque ſimul fidelis animæ pura caritas inter mundi aſpera, ſollicitudines, illecebras item ac fallaces divitias, quas etiam ſpinas Chriſtus appellat. *Matt.* XIII. 22.

3. *Sicut malus.* Sicut arbores fructiferæ & cultæ inter ſylveſtres & ſteriles. *Sub umbra illius... & fructus ejus :* tanquam arboris ſcilicet quæ & umbrâ delectet & fructu. Sub umbrâ autem, ſiquidem in principio non poſſumus cum Verbo proprium conferre ſermonem ; verùm, ut ita dicam, quâdam majeſtatis illius umbrâ perfruimur. Orig. Umbra etiam tutela, protectio : *Sub umbra alarum tuarum.* Pſ. XVI. 2. Indicat ſanè optatis ſe potitam amoribus & amplexibus ; eâ ratione quâ ſupervenit Spiritus ſanctus in Mariam, & obumbrante Altiſſimi virtute verbum illa concepit : quo etiam ſpiritu influente fideles animæ fœcundantur ; alluſum etiam ad uxoris copulandæ ritum, de quo Ruth. III. 9. *Expande*, inquit ad Booz, *pallium tuum ſuper me. Sub umbrâ illius .... ſedi :* acquievi, cùm audivi dicentem : *Venite ad me, qui laboratis.* Matt. XI. 28.

4. *In cellam vinariam :* ad verbum, in domum vini : in deliciarum ſedem : quò introducti ſunt illi quibus Chriſtus enarrabat Scripturas, ſeque ipſum in illis : cùm dicerent, *Nonne cor noſtrum ardens erat in nobis ?* Luc. XXIV. 27, 32. Vinum in locis mundis & ornatis, cum oleo aliiſque liquoribus veteres recondebant. Qualis erat Ulyſſis apotheca in edito cœnaculo, ubi teſtas vino & oleo plenas cum auro, argento & veſte aſſervabat. Odyſſ. β, 237. Ubi etiam thalamus erat nuptialis. *Ordinavit in me caritatem :* Vexillum ejus ſuper me caritas : Heb. Amorem ſuum ſuper me profeſſus eſt, quaſi vexillis expanſis. LXX. & poſt eos Vulgata, *ordinavit.* Unde Origenes, Auguſtinus & alii Patres paſſim intelligunt de caritate, quæ à Deo ad proximum ſuo ordine graduque deſcendit quæ Juſtus Orgelit. paucis complexus : hæc eſt ordinata caritas, ut diligat proximum propter Deum : ſic verò diligat Deum, ut ſemetipſum abneget propter illum. Bernardus ad diſcretionem refert, quâ in cellâ vinariâ hauſtum ferventioris amoris poculum temperetur, ſerm. 49. in Cant.

5. Fulcite me floribus, ſtipate me malis: quia amore langueo.

6. Læva ejus ſub capite meo, & dextera illius amplexabitur me.

7. Adjuro vos, Filiæ Jeruſalem, per capreas cervoſque camporum, ne ſuſcitetis, neque evigilare faciatis dilectam, quoadusque ipſa velit.

8. Vox dilecti mei, ecce iſte venit ſaliens in montibus, tranſiliens colles.

5. *Fulcite me.* In hanc igitur cellam introducta, tantique amoris recordatione permota, amore ipſo deficit, fulcirique petit *floribus*: lagenis: Heb. vini ſcilicet potione. *Stipate me malis.* Iis ſcilicet quorum odore & ſucco languida recreetur, ut citreis, granatis, &c. Quibus deſignantur amori deficienti adhibita à Chriſto ſolatia, quæ nos ſenſibilis devotionis vocamus. His abundat anima in ipſis vitæ perfectioris initiis, eaque undecumque conquirit.

6. *Læva ejus ſub capite meo.* Sic per dulcia colloquia, aliaſque blanditias tandem labente die ad caſtos amplexus ſponſa perducitur: lævamque ſuſtentantis, dexteram amplexantis & protegentis agnoſcit; quo divinæ gratiæ adumbratur virtus ſuſtentans, ac fovens & delectans. Verbum autem, velut in animæ ſinu, requieſcit, cùm eam requieſcere facit à perturbationibus, ut cum Davide canat: *In pace in idipſum dormiam & requieſcam, quoniam tu, Domine, ſingulariter in ſpe conſtituiſti me:* Pſ. IV. 9, 10. Qui animæ in Chriſtum defluentis, in eoque acquieſcentis beatiſſimus ſomnus eſt; de quo iterum infrà. v. 2. atque is primæ diei finis.

SECUNDA DIES.

7. *Adjuro vos.* Manifeſtum alterius diei initium. Suaviſſimo ſomno captam relinquit ſponſus: quem interrumpi vetat, quieſcentique proſpicit, ipſe ad conſueta opera profecturus. *Filiæ Jeruſalem, ne evigilare faciatis dilectam.* Solebant canere duplex epithalamium; alterum ad veſperam ſponſis quieturis, alterum matutinum ſponſâ è cubili proceſſurâ, ut ad fauſtos cantus & obdormiſcere & expergiſci videretur. Hujus rei teſtes adducimus toties ex Theocrito Idyl. 18. citatas virgines Menelao & Helenæ gratulantes: quæ quidem ad crepuſculum decantato epithalamio ſpondent ſe redituras ad auroram, ubi primus cantor, (gallus) verſicolorem cervicem erigens, velut canendi ſignum dederit. Ergo virgines jam adſtantes & brevi canituras monet ſponſus, ne *dilectam* excitent *quoadusque ipſa velit. Per capreas*, per oblectamenta veſtra, per capreas & feras quas aſſiduè inſectamini: quibus ſignificat eas eſſe venatrices, Palæſtinis enim virginibus idem videtur, qui vicinis Tyriiſmos fuiſſe, geſtare pharetram, &c. Æneid. 1. Libet hic obſervare priſcos mores, ſi quis eorum commemoratione delectatur; ut puellæ quoque ac virgines operibus, vigiliis, venatu aſſiduo exercitæ, procul à noſtrorum temporum mollitie ac deſidiâ viverent. Spirituali ſenſu: habet Chriſtus ut piſcatores, ita & venatores ſuos, de quibus propheta: *Mittam eis multos venatores.* Jerem. XVI. 16. ſic prohibet ne fideles animæ, quæ alios Chriſto venantur & capiunt, ipſam ſublimem animam divino amore & altâ contemplatione defixam, in eâque ſuaviſſimè quieſcentem, ad actuoſam vitam revocent, quod ipſa divino ſpiritu acta, eò ſe ſponte conferat. Quo loco Bernardus ſerm. 52. Novit ſponſus, ſatis propriâ caritate matrem ſollicitari de profectibus filiarum, propterea que ſecurè diſcretioni ejus credendam cenſuit hanc diſpenſationem. Gregor. Quieſcentem ſponſam carnales qui ſunt in Eccleſiâ importunè excitant, quia ejus vitam à vulgatis laboribus abſtinentem, inutilem exiſtimant. Capreæ & hinnuli, quorum hic paſſim mentio, fidelium animarum ſunt imagines; quòd ſtatim tactâ terrâ reſultent, ſaltibuſque potiùs quàm greſſibus ferantur, capreæ acutiſſimo viſu feruntur: quippe *δορκάδες* dictæ, *ἀπὸ τοῦ δέρκειν*: videre, Phil. Carp. *Dilectam*: amorem, caritatem, Heb. LXX. ſponſam ipſam, amores meos, delicias meas; imò amorem ipſum.

8. *Vox dilecti mei.* Hæc & ſimilia videtur primùm ſponſa ſecum ipſa loqui, ut fit

9. Similis eſt dilectus meus capreæ, hinnuloque cervorum. En ipſe ſtat poſt parietem noſtrum reſpiciens per feneſtras, proſpiciens per cancellos. En dilectus meus loquitur mihi:

10. Surge, propera, amica mea, columba mea, formoſa mea, & veni.

11. Jam hyems tranſiit, imber abiit, & receſſit.

12. Flores apparuerunt in terrâ noſtrâ, tempus putationis advenit: vox turturis audita eſt in terra noſtra:

13. Ficus protulit groſſos ſuos: vineæ florentes dederunt odorem ſuum. Surge, amica mea, ſpecioſa mea, & veni:

in magnis affectibus; poſteà autem, tanquam votis vocatus & ſuſpiriis, ipſe intervenire ſponſus. Illa ergo, ut ſponſum ſemper ſomniabat, eum audire ſe putat evigilans: quin etiam videre citatis ad ſe paſſibus properantem, jam montes, jam colles tranſilientem more caprearum, atque hinnulorum, jam proximum: & reverâ ſponſus ad auroram egreſſus, ut vidimus, ſed brevi reverſus aderat amoris impatientiâ.

9. *Capreæ, hinnuloque.* Blanda vocabula, quibus ſponſus & ſponſa viciſſim ſe compellant. Unde illud in Proverbiis, v. 19. *Cerva cariſſima, gratiſſimus hinnulus: ubera ejus inebrient te omni tempore: in amore ejus.* (caſto illo & conjugali) *delectare jugiter.* Quæ blanditiæ, ex venandi ſtudio juvenibus, puelliſque communi, profectæ eſſe videntur: hìc autem velocitatem ſponſi occurrentis exprimunt. *En ipſe ſtat poſt parietem:* paries inter nos & Chriſtum, mortalitatis conditio. Paries, lex vetus Chriſti morte vacuata, ut ſolutis inimicitiis, Gentes cum populo Dei in unam Eccleſiam coaleſcerent. *Eph.* II. 4. Paries, iniquitates quæ inter nos & Deum dividunt, & abſcondunt faciem ejus à nobis, ne exaudiat: *Iſa.* LIX. 2. Etiam ne vox ejus penetret ad nos. Paries, creaturæ poſt quas ſtat ipſe Deus per eas loquens; ac ſi fas dicere, paries, ipſa Chriſti caro oppanſa divinitati, per quam dulce ſonat, vimque ſuam exerit. *Proſpiciens per feneſtras.... per cancellos:* non intrare auſus, ne dormientem excitaret; cùm tamen velut amore victus, ſtatim alloqui incipiat. Præclarè Ambroſ. *in Pſ.* CXVIII. oct. 6. Sponſus tanquam laſcivienti ludens amore, quia velit pertentare ſenſus amantis, ſæpe egreſſus ut quæreretur à ſponsâ, ſæpe regreſſus ut invitaretur ad oſcula, adſtans poſt parietem, proſpiciens per feneſtras, eminens ſuper retia (ſeu cancellos) ut non totus abeſſet, nec quaſi totus intraret, & ipſe ad ſe ſponſam vocaret, ut veniendi ad ſe invicem fierent gratiora commercia; amoriſque vim mutuis adolerent (accenderentque) ſermonibus.

10. *Surge, propera.* Prædica verbum: *inſta opportunè, importunè:* 2. Tim. IV. 2. Properato opus, nec ſegnes conatus patitur aut ſpiritûs efficacia, aut animarum periculum. *Surge:* de quiete contemplationis in quâ me unum cogitas, & *veni* ad excitandos deſides animos: *columba*, deeſt hic, Heb. Sumtum ex LXX. habetur infrà 14.

11. *Hyems.* Perſecutiones, tentationes.

12. *Flores.* Rus invitat ipſa veris amœnitas. *Tempus putationis advenit.* Age pariter arripiamus cultellos mundandis, ac putandis arboribus & vineis. Spirituali ſenſu, ſectio, remiſſio peccatorum, moderatio affectuum, Orig. *Hom.* 2. in Cant. *Vox turturis:* ejus avis quæ ſemper in montium jugis & in arborum verticibus commoratur: vox ſcilicet ſublimium animarum, procul ab hominum conſortio degentium. *Vox turturis:* fidiſſimæ, caſtiſſimæque amantis, nec poſt unum amatorem, alterum admittentis unquam. Apon. item. *Vox turturis* ingemiſcentis potiùs ac veluti ſuſpirantis, quàm aliquid reſonantis; quòd nobis quoque ſolitariè agentibus inſpiret pios gemitus, & ad unum Chriſtum blanda ſuſpiria.

13. *Ficus protulit groſſos. Ab arbore fici diſcite parabolam.* Matth. XXIV. 32. A pro-

14. Columba mea in foraminibus petræ, in cavernâ maceriæ: ostende mihi faciem tuam, sonet vox tua in auribus meis: vox enim tua dulcis, & facies tua decora.
15. Capite nobis vulpes parvulas, quæ demoliuntur vineas; nam vinea nostra floruit.
16. Dilectus meus mihi, & ego illi, qui pascit inter lilia,
17. Donec aspiret dies, & inclinentur umbræ. Revertere: simi-

ventu ramorum, foliorum, nodorum, fructuum, piarum animarum progressus cognoscite. Origenes. *Vineæ florentes.* Si flores erumpunt, erit & uva: si odor, erit & sapor: ita & in piis animabus. Idem.

14. *Columba mea:* columbæ similis illi solitariæ, quæ *in foraminibus petræ*, seu rupis, trepida latitat: aut *in caverna maceriæ*, in hiatibus sicci muri, sive interrupti & labentis. Age, erumpe è tuis latebris. *Ostende mihi faciem tuam: sonet vox tua.* Si aperire non vis, ostende te saltem, dignare vel verbulo, amantique ac dolenti aliquid solatii impertire. Sic amans vel exiguum quid à dilectâ volente ferre velit; neque aliter, suo more Christus.

15. *Capite nobis vulpes.* Posteaquam sponsa tam blandè invitata consurgit: jam ad puellas sponsæ comites se convertit sponsus, easque cum ipsâ simul invisat ad insectandas vineæ insidiantes vulpeculas. Hæc igitur, inter oblectamenta rustica; secunda dies definit, peragratisque campis, ac venatu defatigata sponsa domum anteit, multùm adhortata sponsum ut nullâ morâ veniat; negat enim, aut sibi sine sponso, aut ipsi sine sponsâ fas esse vivere, unde sequitur:

16. *Dilectus meus mihi, & ego illi*; quod repetit infrà VI. 2. & VII. 10. quale illud Apocal. III. 20. *Cœnabo cum illo, & ipse mecum. Qui pascit:* qui agit oves *inter lilia.* Alii: pascitur: nam ipse quoque pascitur: reficitque se in locis amœnissimis. Hoc etiam iterat infrà VI. 2. sponsum semper videns floribus & omni veris amœnitate circumdatum. Pulchrè Ambrosius in Ps. CXVIII. *Serm.* 2. „ Pauci possunt dicere, „ *Dilectus meus mihi, & ego illi*: ille dicit, „ qui adhæret Deo totis sensibus, & aliud „ cogitare non noverit: non ille, cui non „ satis est Dei filius, in quo sunt omnia: „ non ille, qui jussus omnia vendere, contristatus est: ille dicit, qui potest dicere: *Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te.* „ Matth. XIX. 22, 27.

17. *Donec aspiret dies.* Donec redeat dies, cujus initio & aura lenis afflare solet, & umbræ diffugere. De quâ aurâ Anchises apud poëtam; *Æneid.* V.

Et me sævus equis Oriens afflavit anhelis.

Inclinentur umbræ: fugiant. Heb. *Similis esto capreæ hinnuloque cervorum*, qui versantur *super montes Bether:* Adrichomio, in Benjamin montes nemorosos, repletosque plantis aromaticis, quibus cervi & capreæ maximè delectentur. His ergo tam vegetis, tam velocibus rediturum sponsum æquiparari postulat. Ergo summa est: revertere ad me, capreis hinnulisque velocior, quieturus mecum, donec te dies revocet ad consuetos labores.

His autem adumbratur sublimis anima, sopitis sensibus, altissimâ intùs quiete potita, sponsique intùs alloquensis incitata vocibus. Atque is prout vult spirat, venit, elabitur, appropinquat, accelerat, abit, revocatur; per cancellos prospicit & fenestras, quia hujus vitæ tempore non plenâ luce se infundit, hortaturque sponsam & provocat, non sedere intrinsecùs segnem, sed exire ad se foràs, & conari ut, non jam per fenestras & cancellos, sed procedens foràs facie ad faciem, videat eum. Origen. *Hom.* 3. in Cant. Ver post hyemem: gratia post peccata per pœnitentiam. Ibi in floribus certa spes fructuum, virtutumque primitiæ, animæque diligenter excultæ suavis odor & sponso gratissimus. Hâc igitur secundâ die, grata vitæ novitas; & recentiore adhuc conversione hyemis transactæ commemoratio, & in amplâ licet virtutum copiâ, tamen comparatione

lis esto, dilecte mi, capreæ, hinnuloque cervorum super montes Bether.

futurorum proventuum, flores potiùs quàm fructus, tempusque putationis, ac multa resecanda; quodque eòdem aliâ sub figurâ recidit, captura vulpium pusillarum. Sunt enim maligni Spiritus, Origeni, *Hom.* 4. vulpes illæ pusillæ, quæ per foveas & occulta insidiantur vineis, ubi primùm germen ostenderint; nec sinunt eas ad florem pervenire; sive etiam pravæ cupiditates, quæ dum adhuc parvæ sunt, capi jubentur; tunc enim facilè perimuntur, allidendique ad petram parvuli Babylonis, neque permittendum ut crescant. Huic aliisque Patribus accinit Bernardus. Sponsus saliens in montibus, transiliens colles, est Christus præteriens Angelos, ac semen Abrahæ apprehendens: Origeni, *Homil.* 3. idem. Christus animæ laboranti Scripturarum ænigmata intùs exponens, sponsus est loquens ille quidem, sed tamen adhuc post parietem delitescens, mox per fenestras & cancellos aspiciens pleniore jam luce. Qui cùm magis ac magis appropinquare cœperit, & illuminare quæ obscura sunt; tunc eum videt anima salientem supra montes & colles, excelsæ scilicet intelligentiæ sensus suggerentem. Rursùs, hyems, tempus Passionis Christi: ver, Ecclesia nascens: tempus mutationis, martyrum ætas, quâ Ecclesia succisa crevit: vinearum florentium odor, Ecclesiarum recentium fama ubique diffusa: vox turturis, vox Ecclesiæ Christo discedente desolatæ, ejusque desiderio laborantis; tum suaves gemitus pœnitentis animæ. Vulpeculæ, hæretici Ecclesiam devastantes; qui primùm per insidias sese insinuant infandâ astutiâ; mox apertè grassantur, vix ut comprimi possint, nisi principiis obstes: dolosum animal, nec mansuescere solitum. Apon. Bern. Thom.

Duobus his diebus licet intueri crescentem amorem. In primo sponsa quantumcumque ardens, sponsumque confidenter invitans, nonnihil tamen suæ formæ diffidit, ac veretur ne pulcherrimo sponso fastidio sit: blanditias adhuc quærit: necdum satis novit ubi recubet sponsus, aut eum satis subtiliter à sodalibus discernit. Secundâ verò die, sponsus statim atque discessit, citato gressu, & quidem non vocatus redit, sponsamque ultrò, omni sermonis suavitate, omni objectâ ruris amœnitate, vocat ad loca solitaria, ubi secum assiduè versetur; invitat etiam ut capiat vulpeculas, insolitasque labes abstergat. Quæ omnia ad animæ purgationem, primumque Christianæ vitæ perfectioris gradum pertinere videntur: positis interim beatæ contemplationis initiis, in illo sopore animæ, Verbi inter amplexus suaviter quiescentis.

CAPUT III.

Lectulus: quæsivi nec inveni: circuire: vigiles: odoramenta: lectus: custodia: ferculum: diadema Salomonis.

1\. IN lectulo meo per noctes quæsivi quem diligit anima mea: quæsivi illum, & non inveni.

TERTIA DIES.

1\. *In lectulo meo.* Hic sponsa ad altiorem statum provehenda, incipit exerceri desideriis & curis: postquam enim tertiæ diei initio in lectulo sponsum expectans, ne serâ quidem nocte advenisse sentit, angitur, eumque moræ impatiens, quærit. *Per noctes:* plurali numero, qui sæpe pro singulari ponitur; an quòd expectanti nox longa, nec jam una esse videatur?

2. Surgam, & circuibo civitatem : per vicos & plateas quæram quem diligit anima mea : quæsivi illum, & non inveni.

3. Invenerunt me vigiles, qui custodiunt civitatem : Num quem diligit anima mea, vidistis ?

4. Paululum cùm pertransissem eos, inveni quem diligit anima mea : tenui eum : nec dimittam, donec introducam illum in domum matris meæ, & in cubiculum genitricis meæ.

5. Adjuro vos, Filiæ Jerusalem, per capreas, cervosque camporum, ne suscitetis, neque evigilare faciatis dilectam, donec ipsa velit.

6. Quæ est ista, quæ ascendit per desertum, sicut virgula fumi ex aromatibus myrrhæ, & thuris, & universi pulveris pigmentarii ?

7. En lectulum Salomonis sexaginta fortes ambiunt ex fortissimis Israël.

2. *Circuibo civitatem.* Me miseram, quæ potita verbo, & ad ejus thalamum recto tramite intromissa per excelsissimas contemplationis vias, nunc circuire cogor, ac per vicos plateasque oberrare amens, avia, sine duce! Sic sæpe piæ ac sublimes animæ desolatæ ad tempus relinquuntur, sed quò magis recedere sponsus videtur, eò vigilantiùs latentem, ac veluti fugientem investigare oportet. *Per vicos & plateas quæram.* Cœlum terramque peragrabo, ut dilecti vestigia relegam, eumque reposcam ab omnibus creaturis.

3. *Vigiles qui custodiunt.* Heb. Custodes qui circumeunt *civitatem.* En Ecclesiæ pastores, eorumque officium designatum. *Num quem diligit :* quasi verò omnes tenere oporteret quid cogitet ipsa. Bern. serm. 79. in Cant.

4. *In domum matris meæ, & in cubiculum genitricis meæ.* Ejusdem materni cubiculi mentio iterum infrà VIII. 2. Certus quidem erat apud antiquos thalamo lectoque geniali destinatus in ædibus locus, ac nepotibus sacer. Sic Isaac Rebeccam introduxit in tabernaculum Saræ matris suæ, & accepit eam uxorem. Gen. XXIV. 67. Vel ergo matrem sponsi suam vocaverit, vel proverbiali locutione maternum vocaverit thalamum nuptialem; quanquam aliud postulare videntur hæc verba : *in cubiculum genitricis meæ :* Heb. ejùs quæ me concepit ; nec absurdum, posteà quam filia Pharaonis traducta est Jerosolymam, etiam insecutam matrem ; cui unica & unicè dilecta fuisse memoratur VI. 8. aut refugientem sponsum à sponsa deductum ad parentem carissimam, ejus qnoque fideliori sollicitudine asservandum domi. Hæc etiam juxta literam in Mariâ Magdalenâ, quæ Ecclesiæ typum tenuit, impleta sunt : *Joan.* XX. 1, 2, 13, 17. quæ surgit è lectulo cùm adhuc tenebræ essent, quæsitura Christum ; nec invento, hàc illàcque discurrit, à tumulo ad Apostolos, ab Apostolis rursùs ad tumulum, videtque non ipsum, sed Angelos, custodes Ecclesiæ datos ; ac dum quaquaversùs circumspicit, ipsum Jesum intuetur nondum tamen suâ specie, parique cum sponsâ amoris impetu quærit ; *Domine, si tu sustulisti eum :* Joan. XX. 15. Denique intuetur coram, tenuitque pedes ejus increpante licet Christo, neque dimisit unquam, quæ in eum resurgentem credidit, fidemque resurrectionis afflictæ Ecclesiæ prima tradidit. Hæc ferè Beda. lib. III. in Cant.

5. *Adjuro vos.* Transactâ nocte surgit sponsus, sponsamque sopitam relinquens, eadem comitibus præcipit quæ suprà. II. 7.

6. *Quæ est ista.* Jam surrexerat, jam ornata & unguentis delibuta, relicto thalamo procedebat, *per desertum :* per agros ubi sponsum inveniret ; quam chorus comitum admiratur. *Virgula fumi :* alii, columna. Ex Heb.

7. *En lectulum Salomonis.* Ne me admi-

8. Omnes tenentes gladios, & ad bella doctissimi, uniuscujusque ensis super femur suum, propter timores nocturnos.

9. Ferculum fecit sibi rex Salomon de lignis Libani:

10. Columnas ejus fecit argenteas, reclinatorium aureum, ascensum purpureum: media caritate constravit propter filias Jerusalem.

11. Egredimini, Filiæ Sion, & videte regem Salomonem in diademate, quo coronavit illum mater sua in die desponsationis illius, & in die lætitiæ cordis ejus.

remini, sed sponsum Salomonem, regalemque quâ stipatur cohortem, ædiumque & supellectilis magnificentiam. Jam ergo adest Salomon à sponsâ requisitus, atque ultrò accurrens. Adest autem non jam pastorali habitu, sed ut Salomon, regiâ majestate verendus, diademate redimitus, & solito satellitio clarus, quasi sponsæ ostentans regiæ custodiæ dignitatem & robur. Nec absimilis locus de Davide insidente cathedram, fortissimorum stipante catervâ. 2. Reg. XXIII. 8.

8. *Propter timores nocturnos.* Eam in rem maximè comparati; quanquam etiam die aderant ad apparatûs magnificentiam.

9. *Ferculum:* Heb. *Apirion*, quod alii lectum genialem exponunt, quasi à fœcunditate dictum; alii lecticam gestatoriam, quod huic pompæ magis convenit. *De lignis Libani:* de odoratis illis, atque incorruptis cedris.

10. *Reclinatorium, ... ascensum:* Heb. Stratum, sive stragulam auream, integumentum sive cœlum, ex purpurâ. *Media:* neutro plurali, ea quæ media sunt. LXX. id quòd intùs. *Caritate constravit:* medium ejus stratum est amor. Heb. in medio ipse amor, Salomon scilicet collocatus, quâ figurâ, sponsa quoque vocatur amor suprà, II. 7. III. 5. *Propter filias Jerusalem.* Hæc omnia fecit, ut se puellis mirabilem exhiberet, his enim maximè delectantur.

11. *Egredimini, Filiæ.* Palam igitur apparente Salomone, totâque gloriâ coruscante, hortatur sponsa comites ad admirandam novi sponsi magnificentiam, matrisque in eo adornando studium. *Diademate:* & sponso & sponsæ etiam privatis coronæ imponebantur, teste Rabbi Eliezer, Pirce-Aboth. c. 16.

His adumbratur Ecclesia, sive ejus optima pars sublimis anima, quæ jam adulta viribus probatur & exercetur. Neque tamen despondet animum, sed exsurgit, totamque circuit Ecclesiam, imò universum orbem, ubique occurrentibus, uti prædictum est, sponsi vestigiis; quærentem inveniunt Ecclesiæ pastores, quibus maximè auctoribus, dilectum erat inventura; neque tamen iis hæret, sed pertransit, paululum tamen; neque enim aut ab ipsis expectat omnia, aut omninò declinat; statimque invenit sponsum. Ipse enim occultus illabitur, quem statim atque irradiat, complectitur sponsa, quoad in ipso genitricis Ecclesiæ sanctuario cum ipso conquiescat: hoc autem designat sacra mysteria, intimos Scripturarum sensus, & arcana divinæ sapientiæ animæ se infundentis. Unguenta, sponsæ bona opera & exempla. Locus ille quo de Salomone loquitur, ex illis est in quibus, personâ pastorali tantisper omisâ, ad propriam redeunt; neque immeritò. Nempe ut significent post sollicitudines, & quærendi laborem ac perseverantiam, apparere sponsum, manifestâ in gloriâ, jam Salomonem, jam Regem, jam Christum & Deum. Quare sub Salomonis figurâ commemorat sublimia Christi mysteria, ejus nempe invictam fortitudinem, Apostolosque & doctores undique circumstantes, & regiam magnificentiam ascendentis in cœlos, totamque Ecclesiam illustrantis. Quo statu, occultam hactenùs divinitatem exerit, dicitque: *Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra.* Matt. XXVIII. 18. estque gloriâ & honore coronatus: Heb. II. 9. *Et in capite ejus diademata multa.* Apocal. XIX. 12. *Die desponsationis ejus.* Aponio: quo immaculatus immaculatæ conjungitur, suique corporis & sanguinis tactu immaculatam efficit Ecclesiam.

CAPUT

CAPUT IV.

Oculi columbarum : occulta sponsæ : capilli : dentes : duo ubera : tota pulchra : cordis vulnera : in uno crine : soror & sponsa : favus : lac : hortus conclusus : odoramenta : fons : puteus : aquilo : venti.

1. QUAM pulchra es, amica mea, quàm pulchra es! Oculi tui columbarum, absque eo quod intrinsecùs latet. Capilli tui sicut greges caprarum, quæ ascenderunt de monte Galaad.

2. Dentes tui sicut greges tonsarum, quæ ascenderunt de lavacro, omnes gemellis fœtibus, & sterilis non est inter eas.

3. Sicut vitta coccinea, labia tua, & eloquium tuum, dulce.

1. *Quàm pulchra es.* Meminerimus jam adstare Salomonem, atque ab ostentato splendore ad amores, blanditiasque conversum. *Absque eo quod intrinsecùs latet :* Heb. Absque occultis tuis : mihi tantùm, tibique notis ; quæ verba repetit infrà 3. & VI. 6. LXX. *ἐκτὸς τῆς σιωπήσεώς σου* : præter silentium tuum ; sive ut antiqua Vulgata vertebat apud Ambrosium passim, & Hieronymum. *Is.* XLVII. 2. Præter taciturnitatem tuam, præter tacenda in te. Significat autem singulares animi dotes, & in ipso corpore, imò verò in ipso vultu, in ipsis oculis, in genis, labellis, reliquisque de quibus hic agitur, præter ea quæ ab omnibus collaudantur, multa aliis indeprensa, occultam videlicet gratiam, venustumque illud & decens quod verbis exprimi nequeat.; certè amantes in dilectæ dotibus detegendis perspicaces esse se volunt. Nam quod hic alii alia suspicantur, etsi verba non repugnant, nec abhorret Hieronymus, à consequentiâ sermonis alienissimum est. Quidam ex Heb. vertunt, præter cincinnos tuos ; quòd ex comis defluentibus, genis accedat gratia ; non tamen tanta illa, ut tanto affectu bis terque ingeminanda videatur. Atque omninò arcana illa sponso dulcissima, sacroque occultanda silentio, spectant ad mysticos sensus infrà commodiùs referandos. *Sicut greges caprarum :* caput ipsum sponsæ comparat monti eminùs viso, ut infrà VII. 5. Capillos gregi caprarum, tum propter nigredinem & nitorem, tum quòd pecora in montis cacumine gregatim incedentia, eminùs prospicientibus fluctuare videantur. *De monte Galaad :* altissimo, pinguissimo.

2. *Sicut greges tonsarum :* quòd albi dentes, quòd æquales, & sibi cohærentes. *Omnes gemellis fœtibus.* Hæc ad ornatum addita, ut res subjiciatur oculis ; neque in comparationibus, sive in allegoriis, ac parabolis omnia minutatim excuti & aptari necesse est, dum summa ipsa conveniat. Cæterum hæc ut pleraque, quæ literali sensu vix ullam habent congruentiam, spiritualiter intellecta, illustriores habent sensus infrà memorandos. De comparationibus tamen illis sublimioribus, gregum, montium, turrium, civitatum quæ deinceps passim occurrunt, hæc ad literam semel admonere sufficiat, eas amoris indoli imprimis convenire ; cùm enim Amantes, ex amoris vehementiâ, in se mutuò excelsius aliquid atque humanâ formâ augustius videre videantur : hinc fit, ut omnia, quæ usquam sunt decora & splendida, sive etiam jucunda, conquirant, atque ad exprimendam eam, quam ardent, pulchritudinem, congerant, neque refugiunt illa quæ à vulgari sermone abhorreant, propter eam quam animo informaverint, rei amatæ imaginem : quam cùm verbis assequi se posse desperent, nimirum per ardua & quodammodo absurda præcipitant, quod etiam magis congruit Orientalium ferventioribus ingeniis.

Sicut fragmen mali punici, ita genæ tuæ, absque eo quod intrinsecùs latet.

4. Sicut turris David collum tuum, quæ ædificata est cum propugnaculis : mille clypei pendent ex eâ, omnis armatura fortium.

5. Duo ubera tua, sicut duo hinnuli capreæ gemelli, qui pascuntur in liliis.

6. Donec aspiret dies, & inclinentur umbræ, vadam ad montem myrrhæ, & ad collem thuris.

7. Tota pulchra es, amica mea, & macula non est in te.

8. Veni de Libano, sponsa mea, veni de Libano, veni, coronaberis : de capite Amana, de vertice Sanir & Hermon, de cubilibus leonum, de montibus pardorum.

9. Vulnerasti cor meum, soror mea sponsa, vulnerasti cor meum in uno oculorum tuorum, & in uno crine colli tui.

10. Quam pulchræ sunt mammæ tuæ, soror mea sponsa ! pul-

3. *Sicut fragmen mali punici.* Propter figuram & colorem.

4. *Sicut turris.* Collum altum & erectum. *Cum propugnaculis* ; humeris scilicet. Nam sponsa verè formosa, non junceâ, ut ait ille apud Comicum, gracilique staturâ, nec decore modò, sed quâdam etiam majestate conspicua. *Mille clypei.* Ex monilium figurâ. *Omnis armatura fortium :* tanquam ad sponsam amantium munera, ut devictorum ducum arma, appensa sint.

5. *Sicut duo hinnuli.* An propter teneritudinem ? an etiam quòd geminorum animalculorum more, spirare sub veste, ac velut micare viderentur ? an potiùs quòd à tactu abhorreant, feri, atque uni sponso tractabiles ? quo sponsæ formosissimæ severa & inaccessa castitas commendatur ; utcumque est, has amantium blanditias, in pudico, conjugalique amore, & à nobis indicari, & levissimo pede transiliri oportebat, ne quid excideret quod literæ tangeret elegantiam. *Qui pascuntur in liliis :* propter pectoris candorem.

6. *Donec aspiret dies :* donec illucescat. *Vadam ad montem myrrhæ :* ad sponsam ipsam, odores suavissimos efflantem. Infrà 10, 11, 14, 16. Memor lamentorum quæ sponsum quærendo per noctem sponsa profuderat, spondet non discessurum, usque ad lucem futuram.

8. *Veni ... coronaberis.* Undecumque veneris, sive de Libano, sive de monte Hermon, locis omni ubertate & amœnitate conspicuis : sive de locis horrentibus, ferarumque latibulis quamcumque ludendo & venando, sive etiam peregrinando, Israëlitici agri partem peragraveris, grata & jucunda venies, tibique flores decerpemus, & coronas nectemus. Alii : omitte montes quos incolebas aut peragrabas, atque hic consiste mecum. *Coronaberis.* Alii ex Heb. respice, hoc est tantùm respice ; læta erunt omnia, undecumque aspexeris.

9. *Vulnerasti cor meum :* LXX. elegantissimè ; cor abstulisti nobis : *ἐκαρδίωσας ἡμᾶς* : ut habent nonnulli codices apud Flam. Ambrosius in *Ps.* CXVIII. *serm.* 16. cor meum cepisti ; & alibi : corde nos cepisti, quo exponit illud ; *defecit anima mea : defecerunt oculi mei :* quod est, in id unum quodcumque migrare quod diligit. Simili phrasi, *Prov.* VII. 10. iidem LXX. de muliere blandiente, quæ facit juvenum avolare corda. *Uno oculo :* uno aspectu : tanta vis inest. *Uno crine colli tui :* vel uno in collum delapso : adeò te omnia decent ; uno torque. Heb. Uno ornamento imposito. Non multis ornamentis eges : places ipsa simplicitas.

10. *Mammæ : ubera.* Amores : Heb. eadem vox utrobique & eadem quæ suprà 1. 1. *Pulchriora.* Meliores, amores scilicet : Heb. *& odor unguentorum.* Idem de sponso suprà, 1, 2.

chriora sunt ubera tua vino, & odor unguentorum tuorum super omnia aromata.

11. Favus distillans labia tua, sponsa, mel & lac sub lingua tua, & odor vestimentorum tuorum sicut odor thuris.

12. Hortus conclusus, soror mea sponsa, hortus conclusus, fons signatus.

13. Emissiones tuæ paradisus malorum punicorum cum pomorum fructibus. Cypri cum nardo.

14. Nardus & crocus, fistula & cinnamomum cum universis lignis Libani, myrrha & aloë cum omnibus primis unguentis.

15. Fons hortorum: puteus aquarum viventium, quæ fluunt impetu de Libano.

16. Surge, Aquilo, & veni, Auster, perfla hortum meum, & fluant aromata illius.

11. *Favus distillans.* Sic Menelai apud Homerum melle dulcior fluebat oratio.

12. *Hortus conclusus.* Post formæ pulchritudinem, suavitatemque sermonis, nunc integritatem, castitatemque commendat. *Fons signatus.* Sic illud: *Bibe aquam de cisternâ tuâ .... &: Habeto eas solus.* Prov. v. 15. 17.

13. *Emissiones:* propagines, ex te omnia grata & pulchra proveniunt. Ex te clara soboles orbem illustratura: quale illud: *Pro patribus tuis, nati sunt tibi filii.* Ps. XLIV.

17. *Cypri* seu cyperi *cum nardo:* omnigena odoramenta, ut suprà I. 13. de quibus, si tantum est operæpretium, vide Theodoretum hic lib. 3. in Cant.

14. *Lignis Libani:* arboribus thuriferis: Heb.

15. *Fons hortorum.* Unde scilicet hortus irriguus. Ejusmodi ergo horto uberrimo, atque odoratissimo sponsam comparat.

16. *Perfla hortum meum:* sponsam scilicet. *Et fluant aromata.* Odor diffundatur flatu.

CAPUT V.

Hortus fructuum: sponsi convivium: somnus corde vigili: vox dilecti pulsantis: sponsæ cunctatio: sponsi fuga: iterùm circuitio ad quærendum: custodes: sponsa cæsa, nudata: dilecti pulchritudo: candidus: rubicundus: quæremus tecum.

1. VENIAT dilectus meus in hortum suum, & comedat fructum pomorum suorum. Veni in hortum meum, soror mea sponsa, messui myrrham meam cum aromatibus meis: comedi fa-

1. *Veniat.* Si hortus sum tuus, ut memoras, *veniat dilectus meus*, neque abscedat unquam. Resumit sponsus: equidem *veni.* Prima persona præteriti temporis: Heb. venio. *Messui myrrham meam.* Demeto montem illum myrrhæ de quo suprà IV. 6. *Comedi favum.* Comedo: tanquam diceret: venio equidem, sed post cœnam amicis jam paratam. Sunt tamen qui de vero horto simpliciùs intelligunt,

vum cum melle meo, bibi vinum meum cum lacte meo: comedite, amici, & bibite, & inebriamini, cariffimi.

in quo amicis paret. Vide autem quàm inemtas & fimplices dapes. *Inebriamini, cariffimi.* Notum in Scriptura, inebriari quid fit, hoc eft, læta inter pocula, dulcefque fermones, hilare nec immodeftum agitare convivium. Hic certè ad cœnam & vefperam tertii diei finis; ac fponfa difcedit, feque fomno tradit, ut habes ℣. feq. Neque liberiori, & ad multam noctem protractæ inter juvenes cœnæ, fobria & pudica mulier intereffe narratur.

Jam ut ad veros fenfus animum erigamus, Chriftus fponfam purgatam cupiditatibus & tentamentis exercitam, totam pulchram & fine maculâ effe proclamat, IV. 7. quippe quam gloriofam fibi fponfam exhibeat, non habentem maculam neque rugam, fed ut fit fancta & immaculata. Ephef. V. 27. Unde apud Ezechielem, XVI. 13, 14. *Decora facta es vehementer nimis.... perfecta eras in decore meo, quem pofueram fuper te, dicit Dominus Deus:* itaque ejus formâ rapitur, eique fuaviffimè invitanti fe tradit; amatque & laudat impensè, quam infudit ipfe pulchritudinem, delectaturque opere fuo. Teftatur autem non modò voluptate perfufam, fed miris etiam exruciatam curis, quòd eam non de locis modò uberibus, amœnifque, fed etiam afperis evocat, ferarumque cubilibus, IV. 8. Refertur quoque ad perfecutiones. Philo Carpathius & alii, leones intelligunt Reges perfecutores; pardos, hæreticos variis maculis errorum ac vitiorum infperfos. Hi ergo pias animas vexant: quæ vexatio, emolumento eft; atteftante Ifaiâ, XXVIII. 19. *Sola vexatio intellectum dabit.* Hùc etiam pertinet illud: *Surge, aquilo*, IV. 16. Quo fignificat irruentes, ventorum inftar, curarum & tentationum turbines, effecturos ut latiùs virtutum odor diffundatur. Idem evenit Ecclefiæ flantibus ventis, fævientibus fcilicet perfecutoribus, cùm victoriis martyrum clarefceret, fieretque id quod ait Paulus Philipp. I. 12. *Quæ circa me funt, magis ad profectum venerunt Evangelii, ita ut vincula mea manifefta fierent in Chrifto in omni prætorio.* Sic martyriorum famâ, velut à quatuor ventis, electi vocabantur, implebaturque illud; *Surge, aquilo, & veni, aufter, & perfla hortum, & fluent aromata ejus:* quòd ex omnibus mundi partibus odor fanctæ religionis adolefceret, ut ait S. Ambrofius, lib. I. de Virginit. De unguentis autem hic & alibi fæpe memoratis, fanctus Bernardus, ferm. 10, 12. ut fponfo, ita & fponfæ unguenta fua affignat. Unguentum fcilicet pedum, quod eft, pœnitentiæ. *Luc.* VII. 38. *Matt.* XXVI. 7. Unguentum effufum in caput, quod eft pietatis in Deum, ex recordatione beneficiorum ejus; denique unguentum Chrifti fepulti, quo totum illius corpus perungitur. *Joan.* XIX. 39, 40. quod eft fraternæ caritatis; eoque omnia Chrifti membra condiuntur. Partes autem corporis ftudiofiffimè defcriptæ, IV. & V. fic ad animam referri poffunt, ut oculus quidem fit prudentia, rectaque & fimplex animi intentio: unde, *fi oculus tuus fuerit fimplex.* Matt. VI. 22. & propterea columbinus dicitur. Labia, verbi prædicatio, quâ nihil eft pulchrius aut dulcius, unde illud, *ficut vitta coccinea, labia tua: eloquium tuum dulce*, IV. 3. ac poftea 11. *favus diftillans labia tua, fponfa.* Favus, Ecclefiæ prædicantis oratio ex propheticorum apoftolicorumque librorum, velut florum, libatione, feu potiùs depaftione collecta: ubera, ipfiffima caritas, lac parvulis miniftrans, IV. 5. dentes, Ecclefiæ filii firmiores, quibus non jam lacte opus fit, fed folido cibo, ℣. 2. quo refpectu afcendunt de lavacro, velut oves per baptifmum lotæ, nec fteriles, quippe bonorum operum feraces, ac geminæ caritatis fructibus comitatæ. Per dentes, alii prædicatores intelligunt, qui in perfonâ Petri jubentur comedere immunda, & incorporare Ecclefiæ, Act. X. cujus rei gratiâ matribus ovibus meritò comparentur. Capilli, ℣. 1. multitudo fidelium eam ob rem gregi ampliffimo, ac pinguiffimo comparata. Greg. Apon. Thom. Genæ rubore fuffufæ ad verecundiam referuntur: cervix jugo Domini deftinata, ad obedientiam: corporis habitus fublimis & erectus, defignat animum fapientem quæ furfùm funt: unde illud; *ficut turris David collum tuum:* IV. 4. quòd turris in editis montibus pofita, non folùm inter humilia, fed etiam inter ex-

2. Ego dormio, & cor meum vigilat: vox dilecti mei pulsantis: Aperi mihi, soror mea, amica mea, columba mea, immaculata mea: quia caput meum plenum est rore, & cincinni mei guttis noctium.

celsa supereminet. Ambr. in Ps. CXVIII. serm. 4. turris autem hæc munitissima: primùm, quòd sit David bellicosissimi regis; tum quod ædificata cum propugnaculis; denique quòd ad eam appensa arma fortium quos Ecclesia dejecit. Idem ibid.

Jam tacenda sponsæ, IV. 1, 3. ex virtutes sunt, quas humilitate contegat & verecundiâ; ut verum sit illud, Ps. XLIV. 14. *Omnis gloria ejus filiæ Regis ab intùs.* Placent ergo sponso, quæ ipsa sponsa profert exempla virtutum: multò verò magis, quæ hominum subtrahit aspectibus. Hinc illa occulta toties commendata: IV. 1, 3. VI. 6. amatque ipse sponsus, & ad cellam vinariam, intimaque conclavia sponsam deducere, II. 4. & ab ipsâ deduci ad secretiora cubicula, III. 4. VIII. 2. verumque illud; *intra in cubiculum.... ora in abscondito.* Matt. VI. 6. occultaque omnia sponso intùs spectanti gratiora. Quare imprimis solitudo delectat, VII. 11, 12. petræque foramina, II. 14. & cubilia ferarum, IV. 8. quò etiam spectat illud; *hortus conclusus, fons signatus*, ibid. 12. En occlusa omnia ut uni sponso pateant; non multiloquium, non conventus, sed secessus, umbræ, alta ubique silentia.

Ecclesia verè est hortus ille conclusus, ac fons signatus, quo nullus error; sublimis quoque anima, quam nulla prava penetret cupiditas; ac vera illa Jerusalem civitas sancta, quâ nullus incedat incircumcisus & immundus. *Is.* LII. 1. tum hujus horti mira fœcunditas, fructusque toto orbe diffusi: ℣. 13. quæ fœcunditas Ecclesiæ maximè tribuitur; propter sublimes animas Deum gemitibus exorantes, atque impetrato spiritu Ecclesiam fœcundantes: ut August. passim. Aquæ, doctrina salutaris; ℣. 15. nunc puteo abscondita, propter profunditatem: nunc cum impetu fluens à Libano, propter cœlestem verbi efficaciam. S. Thom.

Vestimenta sponsæ, bona sunt opera: attestante Joanne, *Apoc.* XIX. 7. 8: *Venerunt nuptiæ agni, & uxor ejus præparavit se: & datum est illi, ut cooperiat se byssino splendenti & candido:* byssinum enim justificationes sunt sanctorum: unde Isaias de imperfectis operibus: *Telæ eorum non erunt in vestimentum, neque operientur operibus suis.* Is. LIX. 6.

De convivio autem Dominico, quo suos convivas pascit, V. 1. deque ejus rationabili & sine dolo lacte, quod innocentes animæ concupiscant. I. Pet. II. 2. Deque optimo vino & ebrietate spirituali, ac mentis excessu, per se omnes intelligunt. Neque omittendum bonum convivam Christum, non tantùm pascere, sed etiam pasci. Habet enim cibum suum de quo dicit; *Meus cibus est, ut faciam voluntatem ejus, qui misit me, & perficiam opus ejus*, quod est salus hominum. Joan. IV. 34. Nostrâ ergò salute pascitur; nos in se trajicit, & in corpus suum coagmentat, hoc est, mel ejus, inquit Ambrosius, lib. III. de Virg. quod diversarum virtutum concretum floribus, illarum apum quæ sapientiam prædicant, consono opere congregatum, sancta Ecclesia in favis condit, ut cibus Christi fit. Item mel, Christi doctrina salutaris, ros cœli purissimus, mera suavitas.

QUARTUS DIES.

2. *Ego dormio* Quartæ diei initio sponsa recepta in thalamum, & quiescens sopitis sensibus, tamen animo est ad sponsum arrecto, unde ad primum ejus pulsum evigilat: sponsus ex hortis, cœnâ cum amicis factâ, nocte intempestâ adest tardior; unde ipsa tanquam subindignans aperire cunctatur. Ipse quoque iratus aufugit, ne desint iræ, quas amor ut excitare, ita sedare possit unus, suaviùs post iras redintegratâ gratiâ. Hæc summa hujus diei; jam ad singula. *Aperi mihi, soror mea:* Sic sponsa, VIII. 1. *Quis mihi det te fratrem meum.* Amor verus omnibus necessitudinem vinculis delectatur. *Quia caput meum plenum est rore.* Ne tantùm amore, sed etiam misericordiâ compellatur ad aperiendum; tum ut statim rure profectus, non quoquam diversatus videatur.

3. Expoliavi me tunicâ meâ, quomodo induar illâ? lavi pedes meos, quomodo inquinabo illos?

4. Dilectus meus misit manum suam per foramen, & venter meus intremuit ad tactum ejus.

5. Surrexi, ut aperirem dilecto meo: manus meæ stillaverunt myrrham, & digiti mei pleni myrrhâ probatissimâ.

6. Pessulum ostii mei aperui dilecto meo: at ille declinaverat atque transierat. Anima mea liquefacta est, ut locutus est: quæsivi, & non inveni illum: vocavi, & non respondit mihi.

7. Invenerunt me custodes qui circumeunt civitatem: percusserunt me, & vulneraverunt me: tulerunt pallium meum mihi custodes murorum.

8. Adjuro vos, Filiæ Jerusalem, si inveneritis dilectum meum, ut nuntietis ei quia amore langueo.

9. Qualis est dilectus tuus ex dilecto, ô pulcherrima mulierum? qualis est dilectus tuus ex dilecto, quia sic adjurasti nos?

10. Dilectus meus candidus & rubicundus, electus ex millibus,

3. *Expoliavi me tunicâ .... lavi pedes meos.* Delicatæ sponsæ colorata excusatio; sed sanctis animabus magno documento futura.

4. *Manum... per foramen:* LXX. de prospectu, de fenestrâ, quasi irrupturus. Meliùs, per foramen seræ, quasi aperturus digito. Ut claves, ita seræ multùm à nostris distabant, ingensque erat apertura, clavesque humeris gestabantur. Is. XXII. 22. *Venter meus intremuit ad tactum ejus:* pulsantis fores, aditumque tentantis: interiora mea commota sunt super eo: Heb. LXX. ad ejus præsentiam.

5. 6. *Manus meæ stillaverunt myrrham.* Delicatissimis unguentis profusæ cubabant, cubili etiam his asperso: *Aspersi enim cubile meum myrrhâ & aloë & cinnamomo.* Prov. VII. 17. *Digiti mei .... myrrhâ probatissimâ.... pessulum ostii:* LXX. Digiti mei myrrham plenam super manus pessuli; scilicet effuderunt: Heb. Myrrhâ transeunte super manubria pessuli; aperui dilecto meo: hoc est, pessulus ipse unctus est myrrhâ, quâ perfusæ erant manus, nec enim extersi digitos, tanta erat festinatio. *Anima mea liquefacta est:* egressa est: Heb. LXX. Rapit me totam, & in sui amorem ac desiderium transfert. Ambr. *Dum locutus est.* Ostendit se non sponsi neglectu, sed desidiâ quâdam & indignatione cunctatam, sive quodam ejus probandi studio.

7. *Invenerunt me custodes.* Iterum per plateas discurrit quærens, ut suprà, III. 2. sed pejus habita est à custodibus per noctis tenebras, ac licentiam militarem, demonstratque se nullum periculum fugisse, ut dilectum inveniret. *Pallium:* LXX. theristrum: Philoni Carpatio, capitis velamentum: Amb. de Is. 6. pallium quo caput obnuberet.

8. *Adjuro vos.* Cæsa, spoliata, non tamen plagas, sed amoris vim sentit, idque unum solatio est, si dilectus sciat amari se, quem nuntium ad eum perferendum quibusvis obviis mandat. *Si inveneritis, nuntiate.* Alii cum LXX. ex Heb. sic vertunt: si inveneritis dilectum, quid annuntiabitis ei? (nempe id) quòd amore langueo; quòd ego illa sum amore vulnerata: flagrantissimè & elegantissimè.

9. *Dilectus ex dilecto:* præ dilecto, Heb. dilectissimus.

10. *Dilectus meus.* Sponsa vehementissimis motibus abripi solita, hic primùm & semel sponsum studiosè describere aggreditur, puellarum interrogatione provocata. *Electus ex millibus:* ex myriadibus: Heb. Insignis illæ formæ præstantiâ, qui etiam inter millia facilè dignosci possit.

11. Caput ejus aurum optimum : comæ ejus sicut elatæ palmarum, nigræ quasi corvus.

12. Oculi ejus sicut columbæ super rivulos aquarum, quæ lacte sunt lotæ, & resident juxta fluenta plenissima.

13. Genæ illius sicut areolæ aromatum consitæ à pigmentariis. Labia ejus lilia distillantia myrrham primam.

14. Manus illius tornatiles aureæ, plenæ hyacinthis. Venter ejus eburneus, distinctus sapphiris.

15. Crura illius columnæ marmoreæ, quæ fundatæ sunt super bases aureas. Species ejus ut Libani, electus ut cedri.

16. Guttur illius suavissimum, & totus desiderabilis : talis est dilectus meus, & ipse est amicus meus, Filiæ Jerusalem.

17. Quò abiit dilectus tuus, ô pulcherrima mulierum ? quò declinavit dilectus tuus, & quæremus eum tecum ?

11. *Caput ejus aurum.* Quodcumque pulchrum & pretiosum est, aurum dicitur. *Comæ : elatæ palmarum :* cincinni ejus crispi : Heb. aliter : acervi : *thalthalim :* Græc. ἐλάται, arborum genus, sive abies, seu palma, aut potiùs recens palmarum germen : unde hæc vox, *elatæ*, quæ Græca in Vulg. invecta : additum, palmarum, ad designandam arborem. Beda hic ex Plin. lib. XVI. cap. 28. Comæ autem comparantur arborum ramis, eâ translatione, quâ frondescentes rami arborum comæ dicuntur.

12. *Oculi ejus sicut columbæ :* sicut oculi columbarum : *quæ lacte sunt lotæ :* tam candidæ, tam nitentes, ut lacte lotæ videantur : quales oculi pulcherrimi & suavissimi esse solent. *Juxta fluenta :* juxta plenitudines : Heb. pulcherrimæ, habitantes in locis uberrimis & irriguis.

13. *Areolæ aromatum consitæ.* Ut areolæ aromatis, ut flores odoriferi : Heb. id est, ut areolæ consitæ floribus & plantis odoriferis. Unguenta è comis in genas defluentia notat. *Lilia :* sunt lilia quædam purpurea : his labia comparantur, propter mollem flexum, quo se lilii calix aperit, & spiritûs suavitatem : unde *myrrham primam*, seu præcellentissimam stillare dicuntur.

14. *Manus illius tornatiles aureæ :* circuli aurei : Heb. propter teretes digitos omni auro pretiosiores. *Plenæ hyacinthis :* gemmis violaceis : *tharsisim :* manus levissimæ efflorescentibus venulis. *Venter ejus :* interiora : Heb. quibus pectus etiam designatur : Unde, *flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ.* Joan. VII. 38. *Eburneus :* candor eboris : Heb. *Distinctus sapphiris.* E summâ aut ex tenui veste, pectoris candor apparet inter lapillos ipsi vesti intextos.

15. *Crura :* quatenùs infra vestem patebant. *Columnæ marmoreæ :* propter candorem & firmitatem. *Super bases aureas :* calceamenta scilicet auro intertexta. Per Libanum & cedros, staturæ proceritas & dignitas designatur.

16. *Guttur illius suavissimum :* Mellitâ oratione, halitu, vocis suavitate. *Totus desiderabilis :* totus desideria : Heb. LXX. Quasi diceret : quid singula commemorem, aut singula membra describam ? totus est desiderabilis, totus est amor. S. Thom.

CAPUT VI.

Descendit in hortum : dilecti ac dilectæ consensio : sponsa decora : terribilis : ejus forma reginæ, concubinæ, adolescentulæ : una perfecta : ut aurora : ut luna : ut sol : hortus nucum : nescivi : revertere : Sulamitis.

1. DILECTUS meus descendit in hortum suum ad areolam aromatum, ut pascatur in hortis, & lilia colligat.

2. Ego dilecto meo, & dilectus meus mihi, qui pascit inter lilia.

3. Pulchra es, amica mea, suavis, & decora sicut Jerusalem : terribilis ut castrorum acies ordinata.

4. Averte oculos tuos à me, quia ipsi me avolare fecerunt. Capilli tui sicut grex caprarum, quæ apparuerunt de Galaad.

5. Dentes tui sicut grex ovium, quæ ascenderunt de lavacro, omnes gemellis fœtibus, & sterilis non est in eis.

6. Sicut cortex mali punici, sic genæ tuæ absque occultis tuis.

7. Sexaginta sunt reginæ, & octoginta concubinæ, & adolescentularum non est numerus.

1. *Descendit in hortum suum :* quò matutinus ire solebat, vel quò se prædixerat iturum. *Ut pascatur in hortis.* Alii : pascat : ut ad hortos greges agat, & ad valles liliis abundantes. Quàm elegans autem, dum pascuntur greges, ipsum legere flores, ad sponsam deferendos ?

2. *Ego dilecto meo :* quocumque loco sit, & ego illum, & ille me cogitat.

3. *Pulchra es.* Jam sponsus adest & loquitur. *Suavis & decora.* Pulchra es, amica mea, sicut Thersa, decora sicut Jerusalem : Heb. Thersa erat urbs regia antiqua sub Chananæis, Jos. XI. 24. quæ Jeroboami & insequentium Israëlis Regum sedes fuit. III. Reg. XIV. 17. XV. 53, &c. sub Salomone quoque nobilis. Sensus est : non ita Thersa Ephraimitis, Judæis urbibus Jerusalem, ut tu cunctis mulieribus antecellis. Sunt qui memorent sponsarum, more urbium, turritas coronas, ad quas hîc allusum, nec absurdum puellas urbibus comparari, quæ ipse passim in Scripturâ puellis comparentur ; unde filiæ Judæ, & apud Græcos, metropoles. Memorat autem urbes celeberrimas, atque amœnissimas. *Terribilis ut castrorum acies.* Ut necesse sit à te perdomari corda omnium. Eadem vis formæ mulieribus in malam partem exprimitur his verbis : *multos enim vulneratos dejecit, & fortissimi quique interfecti sunt ab eâ.* Prov. VII. 25, 26.

4. *Me avolare fecerunt.* Me mihi surripuerunt ; invaluerunt : Heb. Fortiores me sunt, ut nec ego ferre possim. *Capilli tui.* Hæc cum duobus sequentibus versibus repetuntur ex IV. 1, 2, 3. iterare enim juvat, quæ maximè affecerunt animum.

7. *Sexaginta sunt Reginæ.* Reginæ principum filiæ erant, concubinæ ancillæ, adolescentulæ quæ ministrabant in regiâ, nondum thori honore dignæ, ait ergo Salomon : cùm tot illæ sint quas ad magnificentiam habeat, unam tamen antecellere omnibus, unam esse quam diligat. Habuit autem posteà longè plures, nempe reginas septingentas, & concubinas trecentas, diciturque multas adamasse, sed primam, filiam Pharaonis, quam initio regni duxit, cuique regiam extruxit. *III. Reg.* XI. 1, 3. *Ibid.* III. 1. VII. 8.

8. Una est columba mea, perfecta mea, una est matri suæ, electa

8. *Una est columba mea.* Cùm tot ac tantæ sint, una est quam vel aspectu cognoscas, adeò omnes & formâ & decore vincit. Sic apud Theocritum elegantissimo illo de Helenâ Idyllio XVIII. canunt selectæ virgines: adsumus quater sexaginta coævæ virgines, flos puellarum pulcherrimus, ac nullam sine labe compereris, si cum Helenâ comparentur, ut ipsâ comparatione cum formosis etiam fœminis sponsæ pulchritudo magis elucescat. *Una est matri suæ*: jam inde à parvulâ præ cæteris cara: quod ad commendationem formæ pertinet, matribus filiarum egregiâ specie imprimis delectari solitis. *Viderunt eam filiæ: Reginæ & concubinæ.* Tam pulchra est, ut à mulieribus, & ab ipsis æmulis laudem extorqueat, quæ tanta laus est, ut in eâ sponsus meritò conquiescat. Neque adhuc sponsam, aut uberiùs laudavit, aut amavit ardentiùs, incensus piis, quibus illa per noctem se excruciaverat, curis; sic iræ in amorem desinunt. Hic quarti diei finis, cujus hæc series; sponsa nocte intempestâ domo exsilit; adolescentulis manè occurrit, tum sponsum reperit; miris ejus afficitur laudibus usque ad ℣. 9. quem ad sequentem diem aptiùs referemus.

Jam ad veros sensus. Anima iterùm exercetur, sed vehementiùs, ac duriùs, quàm tertiâ die, suprà, III. Non solùm enim exercetur, sed etiam castigatur tardiùs aperiens; docetque sponsus statim atque pulsat, aperiendum esse, cùm ipse statim transiturus sit, nisi aperias. Unde sic præmonet; *ego quos amo, arguo & castigo*: tum continuò: *Ecce sto ad ostium & pulso: si quis audierit vocem meam, & aperuerit mihi januam, intrabo ad illum.* Apoc. III. 19, 20. It enim, reditque raptim, arrectamque vult animam, neque somnolentam, sed quæ verè dicat cum sponsâ: *Ego dormio, & cor meum vigilat*, v. 2. sin autem velut in lecto languescat, fit illud ℣. 6. *Quæsivi & non inveni*: quem ad locum Ambrosius in Ps. CXVIII. Octon. 22. „Ego te quæsivi, sed invenire non possum, „nisi tu volueris inveniri: & tu quidem „vis inveniri, sed vis diu quæri, vis diligentiùs indagari: non vis ut te dormiens quærat: non vis ut te jacens inve„stiget„. Ergo amantem licet, cunctantem tamen nactus abit, nec vocanti respondet; nempe ut desiderium crescat, ut probetur affectus, ut exerceatur amoris negotium. Bern. Serm. LXXV. Hinc ergo sponsa facta cupidior, mox sese ad requirendum totâ aviditate dedit. Idem, ibid. nec tamen statim invenit, ut suprà, III. crescenti enim amori gravior exercitatio incumbebat, invenitque custodes, pastores Ecclesiæ scilicet qui percutiant, qui vulnerent, qui spolient; sive bonos & peritos, qui vulnerent iis vulneribus, quæ osculis præferuntur: Prov. XXVII. 6. hoc est, qui desidem & cunctantem acriter reprehendant, & quodammodo spolient. ℣. 7. id est, qui nudam collocent ante oculos suos, ut suas ipsa culpas agnoscat; sive bonos sed imperitos, à quibus gravissima patiatur; sive etiam malos, quibus offendatur magis. Sic & sponsi fugâ, & ministrorum ejus operâ vehementissimè cruciatur. Unum interim solatium est, inclamare sponsum, & ab iis qui occurrant, requirere. Ipsâ autem exercitatione surgit illa perfectior, ac sui amoris testificatione alios ad quærendum instigat, ℣. 17.

De sponsæ autem cunctationibus atque excusationibus, ℣. 3. Augustinus aliique Patres passim pedum lotionem revocant ad minutiora peccata, congruuntque Domini verba, Joan. XIII. 10. *Qui lotus est, non indiget, nisi ut pedes lavet.* Observant magnas animas in contemplatione quiescentes, metuere interdùm, ne ad exteriora, vel leviter delapsæ, inquinentur; neque tamen cunctandum, præcipiente sponso; neque prætermittendum illud, sanctas animas, infusam sibi reveritas gratiam, mirâ diligentiâ cavere à peccatis. *Expoliavi me tunicâ meâ*: exui veterem hominem; quomodo induam illum? quo sensu Paulus, Rom. VI. 2. *Qui enim mortui sumus peccato, quomodò adhuc vivemus in illo?* Sponsus digitos immittens foramini seræ, ℣. 4. Christus est per gratiam aditum quærens, animæque interiora commovens. Sponsus lilia colligens, VII. & ubique liliis delectatus, idem Christus est, electos suos quorum innocentiâ & castitate delectatur, in unum

genitrici suæ. Viderunt eam filiæ, & beatissimam prædicaverunt: reginæ & concubinæ, & laudaverunt eam.

coagmentans. Quòd autem anima exercitata & castigata perfectior evadat, duo docent. Primum quòd & sponsum cognoscat, & laudet impensiùs, & aliis innotescere faciat, toto cap. V. Alterum quòd ipsi magis cognita sit, hoc est, magis amata, magisque laudata, cap. VI. sicut scriptum est. *Novi te ex nomine, invenisti gratiam coram me.* Exod. XXXIII. 12, 17. Jam verba sponsæ sponsum collaudantis intelligamus, v. 10. candidus, propter divinitatem; *Candor est enim lucis æternæ.* Sap. VII. 26. Rubicundus, propter incarnationis, passionisque mysteria; quippe qui habeat rubrum vestimentum. Isa. LXIII. 2. vestitusque sit veste aspersâ sanguine. Caput ejus aurum optimum, v. 11 ipsa divinitas est. Apoc. XIX. 13. Caput enim Christi Deus. I. Cor. XI. 3. thesaurique sapientiæ & scientiæ absconditi: & omni auro pretiosior sapientia. Job. XXVIII. 1. & caput omnium Christi præceptorum, caritas; aurum illud ignitum, quod ab ipso emere animæ tepidæ jubentur. Apoc. III. 18. Capilli, velamen capitis, humanitas tegens divinitatem; nigri quidem, dum versatur inter homines, oculique mansuetudine columbini; Cæterum translato ad patris gloriam, orbemque judicaturo, capilli candidi, tanquam lana alba, & oculi, tanquam flamma ignis. Apoc. I. 14. Manus tornatiles, v. 14. sunt opera omnia aptè concinnéque facta. Crura firma, quòd stabili gradu stet, hostesque conculcet: item, v. 15. sive ut ait Ambrosius: crura ejus columnæ marmoreæ super bases aureas, quòd solus Christus inambulet animis & gradiatur in mente sanctorum, in quibus, velut aureis basibus, fundamentisque pretiosis, solidata vestigia verbi cœlestis hæserunt. In ore verba vitæ, totusque ipse est amor, v. 16. Hæc Pâtres, ex quibus intelligi cætera facilè possunt. Sic ergo sponsa sponsum cognoscit. Ad eam notitiam pertinet, quòd scit ubi agat, ubi pascat, VI. 1. non id sibi indicari petit, ut anteà I. 6. jam sponsus, cap. IV. collaudatam sponsam, in hoc, cap. VI. iterùm laudat, sed impensiùs & magnificentiùs, cùm formæ venustati, ac dignitati addat hîc robur invictum, posteaquam scilicet exercitata præliis, & affecta vulneribus, vi denique spoliata, non minùs agit fortiter institutumque persequitur, cap. V. 7, 8. Itaque non modò pulcherrimis, & celeberrimis urbibus eam comparat, præsertim Jerusalem in se ordinatæ, ac certâ pace fundatæ, sed etiam exercitui, quòd sit hostibus formidabilis, VI. 3. atque ad laudum cumulum appellatur nunc primùm una & perfecta, 8.

Jam de Ecclesiâ quæ hîc perfectissimè adumbratur pulchrum illud comitum, v. 9. *Qualis est dilectus tuus?* nemini enim notus sponsus, nisi monstrante Ecclesiâ. Unde subdunt, ℣. 17. *Quò abiit dilectus tuus.... & quæremus eum tecum*; ut cùm doctrinâ sponsi latere, & velut in longinquum declinasse videtur, cum sponsâ, cum Ecclesiâ eam quærant, non ipsæ solitariæ, ne per avia exerrent, atque hæreticis prædæ sint. Ecclesia autem facilè dignoscitur insigni pulchritudine; urbs conspicua, & supra montem posita: Matth. V. 14. exercitus ordinatissimus, VI. 3. ducibus notissimis; adversùs hæreticos & impios egregiè instructa. Est autem simul urbs & sponsa: sicut scriptum est de Jerusalem novâ, unâque simul & perfectâ. Apoc. XXI. 2, 9, 10.

Reginæ, concubinæ, adolescentulæ, VI. 7. varii sunt ordines animarum incipientium, proficientium, perfectarum, & inter perfectas eminent insigniores quædam, quæ, quasi jam in cœlis cum sponso versari videantur, ipsisque præcellentissimis animabus miraculo sint, de quibus hîc dicitur: *Una est columba mea:* quibus etiam competit illud suprà ex Ezechiele XVI. 13. memoratum: *Et decora facta es vehementer nimis, & profecisti in regnum:* supra omnes reginas eminentissima: quippe quæ cæteris & verbo & exemplo præsis. Hæc autem, vel maximè conveniunt Ecclesiæ catholicæ, quàm aliæ sectæ, etiam æmulæ & invidæ, laudare cogantur, vi veritatis victæ.

Quod sponsus dicat; *caput meum plenum est rore*; intellige verba gratiæ quibus animæ irrigentur, quâ de re præclarè Ambrosius lib. III. de virg. Caput tuum Chri-

9. Quæ est ista quæ progreditur quasi aurora consurgens, pulchra ut luna, electa ut sol, terribilis ut castrorum acies ordinata.

10. Descendi in hortum nucum, ut viderem poma convallium, & inspicerem si floruisset vinea, & germinassent mala punica.

11. Nescivi; anima mea conturbavit me propter quadrigas Aminadab.

12. Revertere, revertere, Sulamitis: revertere, revertere, ut intueamur te.

ctus plenus est semper, nec liberalitatibus exhauritur suis, aut diuturnâ deficit largitate. Quòd autem Christus ab aspectu sponsæ avolet ℣. 4. Patres interpretantur, ab iis qui curiosiùs aspiciant, ipsâ suâ altitudine effugere. *Scrutator enim majestatis opprimetur à gloriâ*, Prov. xxv. 27. cæterùm ubi sponsus dicit, *averte oculos tuos:* recordati oportet Jacob Deo prævalentis: *Gen.* xxxii. 28. ac Moisi, cui dicitur: *Dimitte me.* Exod. xxxii. 10. Jeremiæ etiam qui sæpius veretur orare pro populo; sanctarumque animarum quæ veluti Deo vim inferant, quibus etiam dicat sponsus: Averte oculos tuos illos humiles ac supplices & vim inferentes, quia fortiores me sunt, juxta Heb. quæ vis deo grata est, Tertull. Apolog.

QUINTA DIES.

9. *Quæ est ista?* Sic sponsam domo manè progredientem, ac primùm apparentem adolescentulæ salutare & admirari solent: suprà iii. 6. infrà viii. 5. Quare meritò hic initium quintæ diei collocamus, nullâ licèt factâ noctis mentione ad variandam eclogam. *Quasi aurora consurgens:* consurgens, deest Heb. & hoc tempus designat domo procedentis & quasi exorientis, ut auroræ illucescenti comparetur, quod poëtis etiam cæteris usitatum, ut Q. Catulo de Roscio, noto epigrammate, Theocrito de Helenâ, & aliis. *Pulchra ut luna.* Crescit comparatio de aurorâ ad lunam. *Electa ut sol:* soli sponsa comparatur, ut sol sponso thalamo egredienti, *Ps.* xiii. 6. Quæ igitur manè pulcherrima apparent, aurora, luna sæpe, mox sol oriens luce purissimâ, prodeuntis sponsæ pulchritudinem ac splendorem exprimunt. *Terribilis ut castrorum acies:* vide suprà 3.

10. *Descendi in hortum:* Hic sponsus; profectus, inquit, eram in hortum, curaturus arbores; consistere non potui, coactus sum ad sponsam quàm citissimè regredi. *Hortum nucum.* Vidimus alium sponsi hortum, qui erat florum & aromatum; propter quem pascebat oves inter lilia, suprà vi. 1. Hic hortus fructuum est, ubi nuces, poma, vinea, mala punica.

11. *Nescivi.* Nihil videbam amore turbatus. *Anima mea conturbavit me:* anima mea posuit me quadrigas Aminadab. Heb. Curriculo reversus sum, quasi citatissimis quadrigis invectus: quales videntur fuisse Aminadab equis velocibus nobilis, sive ille peritus auriga. Alii vertunt; quadrigas populi mei nobilis; quales scilicet nobilissimi habere solent.

12. *Revertere.* Aliâ parte discedentem sponsam, nec absente sponso ferentem hominum conspectus, puellæ revocant, ejus aspectu delectatæ. *Sulamitis:* pacifica: Nomen fœmininum eâdem origine & notione ac Salomon, ad ejus uxorem designandam: quæ jam ut dilectissima nota esset. Aquila vertit pacificam, teste Theodor. Hic: qui legit ut nos, Sulamitem; non Sunamitem, ut Græcum hodiernum, nullo sensu.

CAPUT VII.

Sponsæ pulchri gressus : juncturæ : umbilicus : ubera : caput : assimilata palmæ : dilecti & dilectæ consensio : manè surgamus : poma nova & vetera.

1. QUID videbis in Sulamite, nisi choros castrorum ? Quàm pulchri sunt gressus tui in calceamentis, Filia principis ? Juncturæ femorum tuorum, sicut monilia quæ fabricata sunt manu artificis.

2. Umbilicus tuus crater tornatilis, nunquam indigens poculis. Venter tuus sicut acervus tritici, vallatus liliis.

3. Duo ubera tua, sicut duo hinnuli gemelli capreæ.

4. Collum tuum sicut turris eburnea. Oculi tui sicut piscinæ in

1. *Quid videbis :* videbitis : Heb. ad puellas. Audito enim sponsæ nomine, exsilit sponsus, & ad eas conversus ; quid in eâ, inquit, videbitis nisi læta omnia ut in choris, composita ut in castris ? *Quam pulchri :* sponso accinere videtur puellarum chorus. *Pulchri gressus tui :* id est, gratus accessus, ut pulchri pedes evangelizantium pacem. Atque etiam laudantur pedes calceamentis ornati. *Filia principis :* ducis, Theodor. Ex Symm. Pharaonis. *Junctura femorum.* Quâ parte genibus committuntur ; quæ commissura exquisitissimi est operis. Alii ex Heb. moduli ambitûs femorum, qui sub veste tenui vento agitatâ & corpori applicitâ, appareant. *Sicut monilia :* id est, affabrè facta, aptè tornata.

2. *Umbilicus tuus.* Hac minutissimarum etiam corporis partium enumeratione, docet Gregorius commendari misericordiam Dei, quòd egregius artifex in præstantissimo opere nihil negligenter egisse videatur. Greg. Procem. in Cant. Si autem tanta fuit cura elaborandi corporis, quantò magìs in animâ quam diligit : nihil inornati reliquit ? sed hæc ad spiritualem sensum ; nunc ad literam. Umbilicus, trans vestem subtilem, etiam in quibusdam antiquis statuis, studiosè signatus visitur. Porro Orientales totum corpus, ac præsertim umbilicum, etiam valetudinis causâ, unguentis perfundebant ; unde crateri tornato & pleno comparatur. *Crater tornatilis :* tornatile dicitur in hoc cantico id quod affabrè elaboratum videtur, ut suprà v. 14. manus illius tornatiles. *Nunquam indigens*, semper plenus, *poculis*, potione ; mixturâ : Heb. unguenti compositione quod LXX. vertunt κράμα ; quod idem est ac κράσις, potio mixta ; unde crateris nomen. Igitur, commendato etiam umbilico, nihil prætermittitur, ut sponsa ad unguem, ut aiunt, perfecta, appareat. *Sicut acervus tritici :* propter figuram & ubertatem. *Vallatus liliis :* ejus candorem ex reliquo corpore æstimant : omnia florida. Hæc autem laudantur in feminâ liberiùs à puellis, cum quibus & lavari potuerit ; quæque unâ pulchritudinis admiratione teneantur, non ullo alio sensu : sic scriptor decoro servit.

3. *Duo ubera :* suprà IV. 5.

4. *Collum tuum sicut turris eburnea.* Figurâ, rectitudine, candore. *Oculi tui :* oculi tui fontibus splendidissimis splendidiores. *Ain* Heb. & oculum & fontem significat : Hesebon civitas regia, Jos. XIII. 17. in cujus portâ duo perlucidi fontes fuisse memorantur. *Filia multitudinis. Bathrabbim :* nomen urbis ac portæ ad eam urbem. *Nasus tuus sicut turris Libani :* cùm caput monti comparetur, ℣. seq. rectè nasus turri eminùs prominenti : nasus autem altos spiritus, & formæ dignitatem exprimit.

Hesebon, quæ sunt in portâ filiæ multitudinis. Nasus tuus sicut turris Libani, quæ respicit contra Damascum.

5. Caput tuum ut Carmelus, & comæ capitis tui, sicut purpura regis vincta canalibus.

6. Quàm pulchra es, & quàm decora, carissima, in deliciis!

7. Statura tua assimilata est palmæ, & ubera tua botris.

8. Dixi, Ascendam in palmam, & apprehendam fructus ejus, & erunt ubera tua sicut botri vineæ, & odor oris tui sicut malorum.

9. Guttur tuum sicut vinum optimum, dignum dilecto meo ad potandum, labiisque & dentibus illius ad ruminandum.

5. *Caput tuum* (Heb. LXX. super te) *ut Carmelus*; ut Carmelus è campis; ita caput tuum ex humeris exsurgit, montis instar editi, floribus ac ramis virentibus coronati. Vittas indicat capitis, ac florum coronas. *Coma sicut purpura*: purpuræ comas comparat, non colore, sed texturâ: & vox, *argaman*, purpura, à texendo deducta. LXX. Plexus capitis tui purpura. *Purpura regis*: exquisitissimæ, subtilissimæ texturæ; nec absurdum comas purpuræ comparari, propter intextos purpureos flores; purpureas vittas. *Purpura .... vincta canalibus*: in purpurariorum canalibus alligata, ut bis tingatur: Heb. comæ capitis tui ut purpura; rex vinctus in tignis. LXX. Congruunt nisi quòd pro tignis habent; rex vinctus in transcursibus, quòd Hebraïcæ radici congruit: rex vinctus in crinium plexibus, nodisque, ac vittis hinc inde circa caput currentibus: quòd scilicet suprà IV. 9. dixerit: vulnerasti, sive surripuisti cor meum in uno crine colli tui: in tignis autem juxta Heb. intelligi potest, quòd ut tigna in laquearibus, sic nodi crinium, vittæque summo capite se protendant; sive alludit ad quemdam nectendæ capillaturæ ritum à tignis appellatum alicujus similitudinis causâ, qualia benè multa sunt in ornamentis muliebribus.

6. *Quàm pulchra es.* Hic sponsus loquitur, ut ℣. 8. satis indicat. *Carissima*, caritas, amor meus, ut suprà II. 7. III. 5. *In deliciis*: voces mollissimæ, ac tenerrimi affectus; dum enim canunt comites, sponsus in dilectâ defixus, & hoc intuitu & eorum cantibus inardescit, inclamatque istud flagrantissimo amore; *Quàm pulchra es!*

7. *Statura tua assimilata est palmæ*: eò quòd sit procera & recta. *Ubera tua botris*: vineæ quæ palmæ adhæreat, ex ℣. seq.

8. *Dixi, Ascendam in palmam.* Irruam in amplexus. *Apprehendam fructus ejus*: ramos, palmites: Heb. tenebo implicitam: addit ubera, ora, fontesque omnes dulcedinum. Sic ipse in Proverbiis, v. 18, 19. *Lætare cum muliere adolescentiæ tuæ ... ubera ejus inebrient te ... in amore ejus delectare jugiter.* Quæ præcipiebat ut ab amore adulteræ averteret; unde subdit; quare seduceris, fili mi, ab alienâ? ut hoc quoque ad bonos mores pertinere suo modo videatur: apud antiquum certè populum; cùm nunc altiora moneat Paulus: nempe *ut qui habent uxores, tanquam non habentes sint ... & qui utuntur hoc mundo, tanquam non utantur.* I. Cor. VII. 29. 31.

9. *Guttur tuum*: ô sponsa, vox tua, eloquium tuum. *Dignum dilecto meo*: vadens amico meo directè: Heb. eadem locutio in Proverbiis, XXIII. 31. ubi Vulgata habet; ingreditur blandè, vinum facilè & jucundè potabile amico meo cuilibet: eadem vox, *Dodi*, suprà v. 1. ubi Vulgata habet: carissimi: ne quis de solo sponso eam intelligat, *labiisque & dentibus*: loquens labiis dormientis: Heb. sermo tuus, ô sponsa, mihi tam suavis est, quàm suave esse solet amico meo optimum vinum, quo epoto, dormitantis instar, somnolenta & incondita loquitur: sic se sponsæ intuitu ac blanditiis in eundem morem ebrium esse significat.

10. Ego dilecto meo, & ad me conversio ejus.

10. *Ego dilecto meo :* sponsi respondet votis. *Ad me conversio ejus :* appetitus ejus. Heb. cupido : sicut in Genesi III. 16. de primâ muliere : ubi Vulgata vertit : sub viri potestate eris : eadem ubique vox, *Thesuca.* Id quod Græci πόθος, ἵμερος, φιλότητα nominant : Homerus & Theocritus passim. Summa ; pendemus alter ab altero, invicem ardescimus casto & conjugali amore vehementissimo, nec requies, nisi fruamur optatis amplexibus. Quo fine quintum diem claudunt : ut suprà II. 6. infrà VIII. 3. novumque exoritur rerum ac sermonum initium.

Jam ut ad altiora & cœlestia, his quasi gressibus, provehamur, sublimis anima non tantùm sponso, sed etiam adolescentulis miraculo est, & quidem laudare cœperant suprà III. 6. procedentem vaporis instar thuris odoratissimi. Nunc undique splendescentem altiori carmine concelebrant, ut auroram, ut lunam, ut solem, ut castrorum terribilem hostibus aciem, g leis & scutis percutiente sole fulgentibus : VI. 9. vocaturque Sulamitis ex ipsius Salomonis deducto nomine, VI. 12. VII. 1. ac pulchritudo ejus mirificè commendatur, ut quæ sit perfectissima in minutissimis quoque partibus ; VII. 1, 2. erectoque in cœlum instar turris, ac montis habitu : 4, 5. Hæc maximè congruunt Ecclesiæ, Christi nomine nuncupatæ ac verè pacificæ, quæ electos omnes unitate suâ, ac pace complectitur in eâ ; igitur sunt chori, ut scriptum est : *Sicut lætantium omnium, habitatio est in te :* Ps. LXXXVI. 7. armorumque terror, verbum Dei scilicet, quo percutiuntur impii. Eandem ad se adventantem novi populi consalutant. *Quàm pulchri sunt gressus tui !* VII. 1. *Quàm pulchri pedes evangelizantium pacem, evangelizantium bona !* Isa. LII. 7. Rom. X. 15. Beatamque proclamant, quòd cœlesti unctione perfusa, in Christi nomen transeat, ac numeris omnibus absoluta sit. Unde illa studiosa enumeratio partium quam vidimus, ne omisso quidem umbilico ac ventre, femorumque juncturis : V. 1, 2. Præcisus umbilicus justificationem à peccato significat ; sicut scriptum est : *Radix tua . . . de terrâ Chanaan : & . . . . in die ortûs tui non est præcisus umbilicus tuus, & aquâ non es lota in salutem.* Ezech. XVI. 3, 4. Sensus ergo ; ut præcisum umbilicum corpori, ita præcisa peccata, Ecclesiæ decori vertere, multamque gratiam, ut mixturæ optimæ plenitudinem, loco peccati induci : juxta illud : *ubi abundavit delictum, superabundavit & gratia :* Rom. 5. 20. Neque obscurum, ventrem acervum tritici appellari, propter Ecclesiæ feracitatem : vallatum autem esse liliis, propter candorem castitatis, eò quòd Ecclesia tam casta quàm fœcunda sit. Hanc qui amat, vestibus quoque ejus & calceis (ibidem) filiæque regis fimbriis, ipsisque adeò ritibus ac ceremoniis delectatur, mirâ undique veritatis luce perfusis, & agnoscit ubique, & per omnia pulchram, in quâ ubique sit Christus, *ex quo totum corpus compactum & connexum est ;* Eph. IV. 16. sed maximè in juncturis, (ibid.) quâ parte membra cohærent, atque coaptantur, sicut addit Paulus : *Per omnem juncturam subministrationis . . . . augmentum corporis facit in ædificationem sui in caritate.* Duo horti sponsi, alter florum, alter fructuum, VI. 1. 10. designare videntur in Scripturis quæque oblectent animum, quæque nutriant. Hortum nucum interpretatur Ambrosius eum, in quo fructus est propheticæ lectionis & sacerdotalis gratiæ, quæ amara in tentationibus, dura in laboribus, in virtutibus interioribus fructuosa est. *Lib.* III. de virg. Augustinus autem passim figurâ nucum significat arcanos Scripturæ sensus, qui nonnisi effracto nucleo extundi possint. Christus autem cùm interdum à sponsâ secedere videatur, tamen ultrò redit, quasi amoris impatientiâ victus, [illegible] 1. eique arctissimis amplexibus adhæret. ℣. 8. Quid sit autem Christo, amare, ac frui castis animabus, agnoscet qui intelligit illud : *Deliciæ meæ esse cum filiis hominum :* Prov. VIII. 31. & illud : *in caritate perpetuâ dilexi te ; ideò attraxi te miserans tui :* Jerem. XXXI. 3. & illud : *convertimini, quia ego vir vester :* III. 14. illud denique : *Et vidi te : & ecce tempus tuum tempus amantium : & expandi amictum meum super te, & facta es mihi :* Ezech. XVI. 8. Quod quidem quid est aliud, quàm uxorem duxi te, & potitus sum tui ? Addamus illud Pauli : *Despondi vos uni viro,*

11. Veni, dilecte mi, egrediamur in agrum, commoremur in villis.

12. Manè surgamus ad vineas, videamus si floruit vinea, si flores fructus parturiunt, si floruerunt mala punica: ibi dabo tibi ubera mea.

13. Mandragoræ dederunt odorem. In portis nostris omnia poma: nova & vetera, dilecte mi, servavi tibi.

Virginem castam exhibere Christo, 2. Cor. XI. 2. fruitur etiam Christus piis animabus per verbi dispensatores, cùm eorum obedientiâ delectati, dicunt: *Ita frater: ego te fruar in Domino: refice viscera mea in Domino*: Philem. 20. Et alia sexcenta. Per guttur sponsæ optimo vino comparatum, sermo Ecclesiæ, id est, prædicatio Evangelii, quod ipso novo vino & generoso Christus comparat: *Luc.* V. 37.

SEXTA DIES.

11. *Veni, dilecte mi, egrediamur.* Significat receptos domum, sed ubi illuxisset statim egressuros, initio scilicet sextæ diei. *Egrediamur in agros.* Novum id ac singulare hâc die, quòd non sponsus ut anteà solus domo profectus, posteà experrectam sponsam ad agros invitet, ut suprà 11. 10. sed ipsa sponsa sponsum, quasi pertæsa urbium turbæque, ac solitudinis amans ubi eum liberiùs amplexetur. *Commemoremur.* Novum vitæ genus instituunt: non enim, inquit, jam ambulemus per agros, sed commoremur deinceps, ac pernoctemus.

12. *Manè surgamus ad vineas.* Maturè surgamus, ut ruris amœnitate perfruamur. *Ibi dabo tibi ubera mea.* Amores meos, ut suprà. Liberior scilicet, ipsâque amœnitate ruris, atque auræ suavitate, hortorumque silentio & arborum umbris incensa in amorem.

13. *Mandragoræ*: Quæ odoratâ radice celebrantur. *In portis nostris*: ad ostia: Heb. pro foribus omne fructuum genus, nec longè exquirendi. Cùm scilicet non in urbe jam, sed in ipsis hortis agrisque versabimur. *Nova & vetera.* His ingens copia designatur, sicut scriptum est: *Comedetis vetustissima veterum*: Levit. XXVI. 10. & alibi: *profert de thesauro suo nova & vetera*: Matth. XIII. 52. *Servavi tibi*: in tantâ copiâ, adhibita quoque diligentia & delectus: gratiora futura sponso, quæ sponsa ipsa selegerit, ac sponso reposuerit.

CAPUT VIII.

Oscula palam: in domum matris: me docebis: amplexus: ascendit de deserto: super dilectum: sub arbore malo: signaculum: dilectio: æmulatio: flamma inextincta: soror parvula: vinea: fac audire vocem tuam: fuge.

1. QUIS mihi det te fratrem meum sugentem ubera matris meæ, ut inveniam te foris, & deosculer te, & jam me nemo despiciat?

1. *Fratrem meum*: ut fratrem: Heb. *sugentem ubera.* Fratrem uterinum, eâdem matre genitum & lactatum, eoque cariorem. Amantes enim nullo non necessitudinis nomine delectari vidimus, v. 2. optat etiam eum, tam liberè amplexari, ac deosculari posse, quàm fratrem infantulum. *Me nemo despiciat.* Nemo exprobret, aut contemnat, tanquam nimis amori indulgentem.

CANTICUM CANTICOR. SALOMON.

2. Apprehendam te, & ducam in domum matris meæ: ibi me docebis, & dabo tibi poculum ex vino condito, & mustum malorum granatorum meorum.

3. Læva ejus sub capite meo, & dextera illius amplexabitur me.

4. Adjuro vos, Filiæ Jerusalem, ne suscitetis, neque evigilare faciatis dilectam, donec ipsa velit.

5. Quæ est ista, quæ ascendit de deserto, deliciis affluens, innixa

2. *In domum matris meæ:* vide suprà. III. 4. Etsi enim palàm amplexari liceat, tamen ipso arcano delectatur magis. *Me docebis.* Proba mulier, viroque ut decet obediens, ab ipso erudiri cupit. Sic mulieres jubentur domi viros suos interrogare, I. Cor. XIV. 35. Sic apud Xenophontem Iscomachus uxorem domi seducit & docet: Xenoph. Œcon. *Et dabo tibi poculum.* Inter loquendum, suaves liquores propinabo.

3. *Læva ejus:* hic diei finis, ut suprà. II. 6.

Hic sublimis anima inducitur una jam amore occupata, quoque magìs oculis omnium splendet, eò magis latebras, dulcemque secessum cum sponso quærens: instar Mariæ, quæ audit à Domino: *porro unum est necessarium:* Luc. X. 42. tales fuere prisci illi anachoretæ, qui Joannis Baptistæ exemplum secuti, longè à convictu etiam piorum, uni Deo vacare totis animi viribus studebant. Hic igitur omnia mutantur in melius; adestque copia non modò florum, sed fructuum, pomaque vetera & nova, dum fructus fructibus, virtutes virtutibus superveniunt. Hoc statu anima audacior facta, ac velut sui impos, palàm etiam amori indulgere cogitur, nec tenere se potest: fitque illud quod ait Paulus: *sive mente excedimus Deo*, II. Cor. V. 13, 14. *caritas enim Christi urget nos:* ibid. VI. 11. & illud, *os nostrum patet ad vos, ô Corinthii: cor nostrum dilatatum est:* & illud: *vivo ego, jam non ego,* Gal. II. 20. Qualia multa sunt in vitis Patrum. Optat tamen cubiculum, ubi sit in absc ondito, *Matth.* VI. 6. & secus pedes Domini posita, docentem audiat intùs potiùs quàm foris. *Luc.* X. 39. Unde meritò sequitur amplexus suavissimus, & altissimæ contemplationis quies, sequente postremo die.

Neque hìc desunt Ecclesiæ dotes, manè surgentis excitantisque pastores, ut explorent commissam sibi vineam, ubi flores, ubi fructus, ubi etiam virtutum radices per mandragoras designatæ: VII. 11, 12, 13. Quâ diligentiâ optima nutrix uberra sua impleat, ac plena, Christo porrigat: nova etiam veteribus cumulet, Apostolos & Martyres, Patriarchis, Prophetisque subjungens, novâ semper prole nobilis, Judæis etiam ad extremum Domino reservatis.

SEPTIMA DIES.

4. *Adjuro vos.* Sponsus ut solet, ad auroram excitatus, sponsæ adhuc quiescenti consulit, ut suprà II. 7. III. 5. incipitque septima & ultima dies.

5. *Quæ est ista?* Igitur ineunte die sponsa prodit, ac solitâ puellarum admiratione excipitur, ut suprà III. 6. VI. 9. Videtur autem esse Sabbatum. Unde quod hactenùs non vidimus, cum sponsâ sponsus ipse procedit. Aliis enim diebus, sponso ad rusticana opera summo mane profecto, ipsa thalamo procedebat sola. Tum hìc nihil operis; non horti cultio; non ad pascua deductum pecus. Inter se tractant: cum amicis versantur simul ut in die festo in publicum prodeunt, exoritur pariter altior status. Neque jam commendatur sponsa ex odoratis vestibus, aut ex cultûs splendore, ac formæ gratiâ; sed quòd una cum sponso ejus manu prehensa procedat, eoque innixa, jam beatissima fit. *Sub arbore malo, suscitavi te.* Excitavi à somno: Heb. sponsum scilicet ipsum; aitque se cùm primùm illum vidit dormientem sub illâ arbore conspicatam, ibique exarsisse in flammas, neque temperare potuisse, quin ludibunda exagitaret, & è somno excitaret formosissimum juvenem. Addit sub illâ ipsâ arbore natum esse, ut in ejus veluti natali umbrâ libentiùs conquiesceret. Quarum rerum suavissima est amantibus recordatio:

super

ſuper dilectum ſuum ? Sub arbore malo ſuſcitavi te : ibi corrupta eſt mater tua, ibi violata eſt genitrix tua.

6. Pone me ut ſignaculum ſuper cor tuum, ut ſignaculum ſuper brachium tuum : quia fortis eſt ut mors dilectio, dura, ſicut infernus, æmulatio : lampades ejus lampades ignis atque flammarum.

7. Aquæ multæ non potuerunt extinguere caritatem, nec flumina obruent illam : ſi dederit homo omnem ſubſtantiam domûs ſuæ pro dilectione, quaſi nihil deſpiciet eam.

8. Soror noſtra parva, & ubera non habet. Quid faciemus ſorori noſtræ in die quandò alloquenda eſt ?

9. Si murus eſt, ædificemus ſuper eum propugnacula argentea : ſi oſtium eſt, compingamus illud tabulis cedrinis.

10. Ego murus & ubera mea ſicut turris, ex quo facta ſum coram eo quaſi pacem reperiens.

ut eſt illud Poëtæ, eclog. 8. *Sepibus in noſtris*, &c. *Ibi corrupta eſt .... violata eſt*, enixa : Heb. eâdem voce repetitâ. Ita & LXX. bis habent ὠδίνησε, neque abludit à vero ruſticanam mulierem, qualis hic fingitur, dum ruri occupata diſcurrit, ſub obviâ arbore peperiſſe. Martial. VI. epigr. 64. de Curione, quem —— dùm prandia portat aranti,

Hirſutâ peperit rubicunda ſub ilice conjux.

Quidni etiam hæc ſponſa finxerit, tali ſub arbore, tam pulchrâ, tam frugiferâ, tam florentem, tam virentem se naſci oportebat. Poteſt & Vulgata retineri, eòdemque recidit, ut ibidem conceptus ſit paſtor ſponſus ; ſive ibi ortus ſit parentum amor, unde ipſe conceptus eſt, paſtoribus pro more ſub arbore ludentibus. Hæc igitur amori congrua, divinique myſteriis ſervitura, ex moribus vitæ paſtoralis finxerit, vel, ſi mavis, ad occultam alluſerit hiſtoriam.

6. *Super cor tuum.* Sponſa proſequitur ; eſt enim Heb. pronomen maſculinum. Tam cupio pectori tuo & brachio adhærere, quàm ſigillum ceræ, ut vel minimum à te divelli, ſine graviſſimo cruciatu, non poſſim. Mox amoris, æmulationiſque cruciatum exprimit, ut quæ hujus aliquid experta ſit ; ſuprà III. & V. gravioraque ſentiat ex amoris impatientiâ incumbere. *Lampades* : prunæ : Heb.

7. *Aquæ multæ.* Sic amor exercetur, & tamen vincit.

8. *Soror noſtra*, mea, quàm tu quoque meî gratiâ ducis tuam. *Ubera non habet* : nondum nubilis eſt, adhuc impubes : ſic *ubera tua intumuerunt*, Ezech. XVI. 7. *Quandò alloquenda eſt* : quandò de eâ loquendum eſt : Heb. de eâ ſcilicet nuptui collocandâ. Et ita Ambroſius in *Pſalm.* CXVIII. oct. 22. Sponſum omni fiduciâ complexa, de rebus familiaribus cum eo conſilium habet, minoremque ſororem commendat.

9. *Si murus eſt .... propugnacula argentea* : turriculas. Alii, coronidem argenteam. Reſpondet ſponſus ; ſi ſolido eſt ingenio, conjungamus eam viro nobili & opulento, qui ſit domûs ornamentum & propugnaculum. *Si oſtium eſt*, *compingamus*, muniamus *illud*. Si levi eſt ingenio, & verſatili, ſapienti viro, virtute incorruptâ, tradamus, qui firmiter coërceat.

10. *Ego murus.* Sponſa talem ſe eſſe gloriatur, qualem ſponſus deſignabat, murum ſolidum, formâque & ætate viro gratiſſimam. *Ubera mea* : quaſi diceret : non ego ſine uberibus, ut ſoror ; mea eminent ubera *ſicut turris* : Heb. LXX. Sicut turres : quæ ſtant annexæ muro, pulchri operis appendix pulchra, *quaſi pacem reperiens* : inveni gratiam apud illum.

11. Vinea fuit pacifico in eâ, quæ habet populos : tradidit eam custodibus, vir affert pro fructu ejus mille argenteos.

12. Vinea mea coram me est. Mille tui pacifici, & ducenti his, qui custodiunt fructus ejus.

13. Qui habitas in hortis, amici auscultant : fac me audire vocem tuam.

14. Fuge, dilecte mi, & assimilare capreæ, hinnuloque cervorum super montes aromatum.

11. *Pacifico*, Salomoni : Heb. LXX. *In eâ, quæ habet populos* : in *Baal hamon* ; nomina propria : ita & LXX.

12. *Vinea mea* (quæ mihi :· Heb.) *coram me est pacifici* : Heb. pacifice, ô Salomon : ita & LXX. His duobus versibus loquitur sponsus ut pastor, qualem se hâc eclogâ finxit. Nihil ego, inquit, invideo Salomoni ; non me regiæ opes, non regii fundi capiunt ; habet quidem rex Salomon agros, vites, cellas vinarias, quique iis præsint ; habet vineam quæstuosissimam, partem regii patrimonii haud ignobilem ; fortè vineam Engaddi balsamo insignem, 1. Paral. XXVII. 27. sed vinea mea præsens mihi est, nempe sponsa. Habe tibi, rex Salomon, vineam tuam, ac ducentos vinitores tuos quos mille argenteis annuis dones, ad demonstrandam vineæ nobilitatem ; mihi sponsa sufficit, hæc una mihi possessio est. Cur autem ex tot regiis opibus, hortis, palatiis unam vineam commemoret, in promptu est ; rusticanæ enim personæ quam agebat, nihil est commendabilius agris, rure, vineâ.

13. *Qui habitas in hortis*. Ex flagrantissimo amore petit, ut dum in hortis est, omnesque ei silent, voce suavissimâ canat.

14. *Fuge, dilecte mi*. Hanc quidem illa orditur suavissimam cantilenam, simul canendo indicat se, non multis, sed uni canere velle, ac vivere ; tanquam diceret : Amicis canere me vis? non ego ita affecta sum ; nequeo ferre turbam ; pete velox loca sola ac remotissimos montes ; tui me ocu i premunt ; quo fermè sensu ipse dixerat ; *averte oculos tuos*, suprà VI. 4. secessu opus est ut tantos ignes exhalare possim. *Montes aromatum* : odoratis plantis plenos, quales fuisse montes Bether diximus, II. 17.

Hic sponsa, seu sublimis anima, in gradu caritatis perfectissimo apparet ; nihil jam verita, neque diffisa formæ, ut cùm dicebat : *nigra sum*. Innixa dilecto, in ejus amplexus resoluta, eique planè & familiariter incumbens ; quippe quæ ad eam pervenerit caritatem, *quæ foras mittit timorem*, I. Joan. IV. 18. Deliciis affluens propter eam *pacem, quæ exsuperat omnem sensum*, Phil. 4, 7. Recordatur autem arboris, sive Crucis, in quâ Christum dormientem, seu mortuum suscitavit, fide resurrectionis. Neque id prætermittit, sub arbore item Evam, totamque adeò naturam humanam fuisse maledictam, atque corruptam : sub quâ etiam arbore natura eadem, eadem Eva salvatorem ex suâ venturum propagine jam spe enixa est, promittente Domino, *inimicitias ponam*. Gen. III. 15. *ipse conteret caput tuum* : secundùm LXX. sive *ipsa*, mulier, edito Christo. Tantæ igitur calamitatis, tantique beneficii memor, sanataque, ut Ecclesia canit, per arborem, à malis ex arbore prognatis, magìs magìsque incumbere vult dilecto, ejusque hærere brachiis, imprimique pectori, more Joannis quem Dominus diligebat, in ejus pectore recumbentis. Tum significat sponsa amoris ardorem vehementissimum, summosque cruciatus. Talis est enim vitæ præsentis etiam perfectissima, Deoque conjunctissima caritas ; coarctatur anima plenè cum Christo esse desiderans & quâdam æmulatione succensa, reliquis culparum, & vel minimis inolitæ concupiscentiæ maculis, & ipsâ carnis infirmitate torquetur. Amor tamen prævalet instar ignis indefessi, quem nulla vis aquarum extinguat : dicente Apostolo. *Quis nos separabit à caritate Christi, tribulatio?* &c. Rom. VIII. 35. Unde sponsa, *aquæ multæ non potuerunt*, &c. v. 7. indicatque se pro sponso passuram mille mortes, ac martyrum præcinit fortitudinem ; subditque. *Si dederit homo omnem substantiam*, &c. ad commendandam pariter eorum gloriam, qui di-

xerunt : *Ecce nos reliquimus omnia* ; Matth. XIX. 27. neque sui tantùm sollicita est anima conjugata Christo, ejusque amore fruens, sed sororum infirmiorum profectui invigilat, easque sponso mirâ libertate commendat, à quo etiam docetur quæ cuique animæ adhibenda cura sit : v. 9. sororem parvulam S. Thomas intelligit nascentem sub Apostolis Gentium Ecclesiam. Hoc autem loco sponsa mirum experitur Christi in vineâ suâ, ipsâ scilicet animâ excolendâ, studium, utpote quam & diligat, & apud Isaïam non modò plantet, sed etiam sepiat, muniat, custodiat, & relictis omnibus unam curet, Isa. v. 2, 4, 7. Quo Ecclesiæ catholicæ unitas commendatur. Hic primùm ipsa sponsa mirificè se extollit. *Ego murus*, ℣. 10. nixa scilicet sponso, quæ in se sunt dotes, eas, non ut suas, sed ut sponsi prædicat, ubi necesse est. Sic Paulus : *Abundantiùs omnibus laboravi : non ego autem, sed gratia Dei mecum*. I. Cor. XV. 10. & ille : *Multam inveni in me sapientiam, & multùm profeci in eâ : danti mihi sapientiam dabo gloriam*. Eccli. LI. 22, 23. Addamus Ecclesiam verè murum esse super petram fundatum, vallatumque pariter, & ornatum gemino præcepto caritatis. Denique sponsus invitat ad canendum suavissimum amoris canticum, quo amici quoque ad amorem rapiantur. Illa canit, *fuge*, quod & Ecclesiæ est, Christum ascendentem in cœlum, sed tamen rediturum laudibus prosequentis, & sublimis animæ, quæ Christum experta sæpè recedentem, & cùm maximè teneri videtur, elapsum, amorisque negotium ipso discessu exercentem, ac tum maximè liberalem, adhortatur ad ejusmodi misericordissimam fugam. Dici etiam potest amoris delectatione victam, tantum pondus ferre non posse, quemadmodum ille dicebat : *Satis est, Domine, satis est* : & illa : *aut pati aut mori*. Licet autem admirari miras amoris vicissitudines, cùm alibi absentiæ tædio desolata, exclamet anima : *Revertere capreâ hinnuloque velocior*, II. 17. Hic castarum deliciarum torrente inundata, nec sese ipsa capiens, clamare cogatur : *Fuge, dilecte mi*. Fuga autem indicitur super montes aromatum, ut cùm sponsus seipso semper excelsior, refugisse visus sit in quandam immensæ suæ perfectionis arcem, ab eâ tanquam ab inaccesso monte sponsa prohibita, ejus tamen quodam odore recreetur. Nec prætermittam illud Ambrosii, lib. III. de virg. Nescit habitare, nisi in sublimitate virtutum ; nescit commorari, nisi in talibus Ecclesiæ filiabus, quæ possunt dicere : *Christi bonus odor sumus*.

SUMMA

ET CONCLUSIO OPERIS.

Hic igitur ordo septem dierum. Perpetuum illud. Sponsa conjuncta Christo, & æterno amore flagrans. Hi gradus. Primo quidem die, anima formæ diffidit suæ, ejusque vitia excusat, atque iis quæ sensus magis efficiunt, pietatis illecebris, ac veluti blanditiis delectatur. Secundo : Conversa recens ad perfectioris vitæ studium, in ipsis conversionis initiis, anteactæ vitæ tot peccatis obnoxiæ commemoratione, ac tædio, novæque deliciis à sponso invitatur ad solitudinem, reliquiasque cupiditatum exterminat. Tertio die : incipiunt amoris exercitationes, inflammatur sponsa, fitque perfectior. Quarto : Exercitatio vehementior est, graviorque cruciatus, animæque non tantùm gratia, sed etiam robur additur, ac vis quâ & hostium impetus frangat, & supra perfectissimas animas extollatur. Quinto. Non tantùm sponso, sed etiam cæteris omnibus, miraculo est. Sexto. Quò splendidior est, eò magis ad solitudinem properat, eóque jam ipsa sponsum ultrò invitat, ut amori liberiùs, ac sine ullâ interpellatione serviant, ac pleniùs ipsa doceatur. Septimo. In sponsum recumbens, velut suavissimo Sabbato, conquiescit.

Recordemur autem hic semper agi de animâ perfectâ, & conjugatâ verbo, quæ jam osculo digna sit, beatisque amplexibus ; sed tamen in Christum magis, magisque crescat, ut Paulus ; *Quæ retrò sunt obliviscens, ad ea verò quæ antè sunt extendens me ipsum*. Philip. III. 13. At cave hic tu mihi cogites animam per septem gradus certâ methodo, ac necessariò deductam, in aliquo demum statu consistere. Hoc enim dumtaxat apparet in hoc Cantico, quamcumque animam spiritus agit, eam continuis incitamentis ad ulteriora propelli, ut ea ipsa, quam Scriptura perfectam appellat caritas, seipsam supergressa, novis subinde conatibus in Deum assurgat. Hùc etiam pertinet Cantici finis : *Fuge, dilecte mi, super montes aromatum*. Quæ quidem sic dicta sunt, ut eum quò

CANTICUM CANTICOR. SALOMON.

magìs comprehendi putatur, eò sublimiorem visum, & quasi fugientem, ipsa pro viribus secutura sit.

Ex hoc cantico Ecclesia, Patres ac præsertim sanctum Ambrosium eo in argumento copiosissimum secuta, multa transtulit in Mariam : ut hæc, *vox turturis*, vox Mariæ dicentis : *Ecce ancilla Domini :* &, *Magnificat anima mea Dominum.* Luc. 1. 38. 46. Vox suavissima, quæ Joannem in utero matris latentem exciverit, ut Dominum ejusque matrem, velut tripudiis salutaret. Et illud, *Dum esset rex in accubitu suo, nardus mea*, omnique odore odoratior castitas, invitavit eum. Et illud, *Quæ est ista quæ ascendit innixa super dilectum.* Et illud, *tota pulchra es.* Et illud, *Videte, filiæ Sion, regem Salomonem in diademate, quo coronavit illum mater sua*; coronavit enim quando generavit, inquit Ambrosius de instit. virg. 16. Atque hoc ipso quòd ad omnium salutem concepit & peperit, coronam capiti ejus æternæ pietatis imposuit; aliaque innumerabilia, quæ sublimioribus animis convenientia, eò magìs Mariæ congruunt, non tantùm accommodatione piâ, sed etiam ad litteram, quò inter sublimissimas ac perfectissimas animas sublimissima ipsa, ac perfectissima est.

Nihil autem attinebat ullam hìc à Salomone, Dei aut Christi fieri mentionem, cùm Christus totius allegoriæ, atque Eclogæ sit ipse argumentum, absurdumque sit, rei figuratæ nomen parabolæ inserere. Cæterùm allegoriæ vim satis demonstrat, non tantùm communis Synagogæ, Christianæque Ecclesiæ traditio, sed etiam Paulus, Joannes, in Evangelio & Apocalypsi, Christus ipse, dum passim ad divinissimi Cantici sensus ac verba respiciunt, sponsique & sponsæ mysteria celebrant, ut hanc parabolam non unus, aut alter Scripturæ locus, sed tota Scriptura edisserere videatur. Et quandoquidem is est Cantici fructus, ut Christum amemus, libet attexere Christi amorem spirantes sancti Ambrosii voces : *antiq. edit. lib.* III. *de Virg. Nov. edit. lib. de Virg. cap.* XVI. *num. 99.* Ut carmen amatorium in egregii amatoris affectus desinat. „ Omnia, „ inquit, habemus in Christo ; omnis anima accedat ad eum, sive corporalibus „ ægra peccatis, sive imperfecta adhuc „ quidem, sed intentâ tamen meditatione proficiens, sive multis aliqua sit „ jam perfecta virtutibus, omnis in Domini potestate est ; & omnia Christus „ est nobis. Si vulnus curare desideras, „ medicus est ; Si febribus æstuas, fons est ; „ si gravaris iniquitate, justitia est ; si auxilio indiges, virtus est ; si mortem times, vita est ; si cœlum desideras, via „ est ; si tenebras fugis, lux est ; si cibum „ quæris, alimentum est. *Gustate igitur & videte, quoniam bonus est Dominus ; beatus vir, qui sperat in eo.* „

FINIS CANTICI CANTICORUM.

LIBER SAPIENTIÆ.

PRÆFATIO.

I. Quatenùs liber iste Salomonis habeatur.

LIBRUM hunc, regis Salomonis nomine, scriptum esse constat ex his verbis : *Tu elegisti me regem populo tuo . . , . & dixisti me ædificare templum in monte sancto tuo*, (cap. IX. 7.) quem etiam multi Patres Græci, Latinique Salomoni tribuunt, atque apud Græcos *Sapientia Salomonis* inscribitur : qui titulus diutissimè etiam apud Latinos valuit. Nam in Carthaginensi concilio III. cap. 47. & posteà in decreto sancti Innocentii I. inter Scripturas Canonicas quinque Salomonis libri recensentur. Primus Gelasius in Concilio Romano I. decreto de Apocryphis sic inscripsit : Salomonis libri tres, Sapientiæ unus, Ecclesiastici unus, quam inscriptionem Latini posteà secuti sunt codices. Eatenùs autem Salomonis esse creditur, quòd ejus sensus, non tamen compositionem aut verba contineat : neque enim tantùm, ut ait Hieronymus (Præfat. ad Heliod. &c.) Græcam eloquentiam redolet, verùm etiam sapit sophisticen illam sanam & eruditam, quæ sub Macedonum Regum imperio, toto Oriente, ac præsertim Alexandriæ viguit. Deo enim visum est, hunc etiam stylum, ab Hebraicâ licet simplicitate abhorrentem, divinis oraculis conscribendis dicari, consecrari, ut sapientia illa cœlestis, omnium hominum ac temporum sensibus & gustui se se accommodaret, quod etiam secundus Machabaicæ historiæ liber luculenter ostendit.

II. De auctore & ætate libri incompertum.

De auctore libri nihil est memoriæ proditum, præter illud beati Hieronymi, loco mox laudato. Nonnulli scriptorum veterum, illum esse Judæi Philonis, affirmant, illius scilicet, quem Josephus (lib. I. cont. Appion.) Demetrio Phalereo supparem memorat, neque quidquam comperimus, quo ea conjectura firmetur. De Philone verò Alexandrino, scriptis post æram Christianam editis, notissimo, quod nonnulli memorant, confutatione non eget, adeò & ætas, & auctoritas, & ipse stylus discrepant.

De scriptionis tempore æquè incompertum. Sanè Ecclesiastici liber ad ea pertinet tempora, quæ Machabaïcis propiora videantur, ut suo ostendemus loco. Sapientiæ liber nullam præfert temporum notam, neque quidquam aliud, quàm quòd ante Ecclesiasticum in Scripturarum canone collocetur : quanquam Hieronymus in suâ Præfatione testatur, se vidisse codices, in quibus Sapientia sub Ecclesiastæ nomine secundum obtineret locum, Ecclesia-

PRÆFATIO IN LIBRUM SAPIENTIÆ.

ftico Siracidæ Parabolarum titulum præferente, addito & altero Cantico Canticorum, ad Salomonis exemplum.

Sapientiæ liber duas habet partes. Prima eſt commendatio ſapientiæ uſque ad caput IX. quo capite incipit prolixiſſima, atque ad finem uſque libri deducta precatio, quâ priſca hiſtoria recolitur, atque in tuendâ piâ gente, ejuſque hoſtibus ulciſcendis, divinæ juſtitiæ, ac ſapientiæ arcana, ab ipsâ rerum origine referantur.

III. Libri diviſio in duas partes; primæ partis documenta.

Prima illa pars duo habet imprimis, quibus hujus libri divina, ac prophetica commendetur auctoritas; alterum eſt de Chriſto patiente manifeſtiſſimum vaticinium, conſonum Evangeliſtis, nec ſemel à veteribus memoratum (cap. II.) alterum, de increatæ Sapientiæ nativitate ac dotibus præclara documenta quæ Salomonica illuſtrent, ipſi Paulo facem præferant, ut ſuo notatur loco, I. VII. VIII.

Hùc accedunt egregia illa; mortem non à Deo, ſed à peccato eſſe, & diaboli inviìdiâ introductam, I. II. & tamen uſque adeò beneficentiæ vertere, ut citâ morte eripi ab hujus vitæ malis ac periculis, pars ſit vel maxima divini muneris. IV.

Quem ad locum pertinet illa perſpicua, ac veteris teſtamenti conditionem propemodùm ſupergreſſa, de futuræ vitæ bonis atque ſuppliciis revelatio, quæ Evangelicæ veritati viam parare videatur, Deo ita providente, ut quo propior erat Chriſtus, eò copioſiùs, atque illuſtriùs arcana cœleſtia panderentur. (cap. III. V.)

Inſigne etiam illud de caſti connubii, imò etiam de ſanctæ continentiæ fructibus, deque imminente adulterorum ſoboli ultione; (III. IV.) neque prætermittendum id, quod eſt vel maximum, & ad hujus libri aſſequendum inſtitutum, imprimis memorabile, nempe hunc directum eſſe, ac veluti inſcriptum, dedicatumque regibus, optimatibus, judicibus. Unde illud initium: *Diligite juſtitiam qui judicatis terram*, (I. I.) patefacto etiam arcano, potentes potenter tormenta paſſuros, & judicium duriſſimum his qui præſunt fieri. (VI.)

IV. Documenta ſecundæ partis.

In illâ precatione, quâ diviniſſimi libri poſtrema pars continetur, primum illud: veram ſapientiam, quæ continentiæ quoque nomine appellatur, Dei eſſe donum. (VIII. 21. IX. 4. 9. 10.) Hinc ad finem uſque libri, decursâ Pentateuchi hiſtoriâ edocemur, quâ mente, quo fructu ſacra legatur hiſtoria; conſideratâ ſcilicet divinâ ſapientiâ, quæ ſuis ſemper conſulat, ulciſcatur malos; quo loco hanc habemus divinæ juſtitiæ, æternæque legis regulam; per quæ quis peccat, per hæc & torqueri: (XI. 17.) impioſque ſibi eſſe ſupplicio, & convenientiſſimis affici pœnis. Tum illud præclariſſimum: Deum parcentem omnibus, non uno ſemel ictu, totâque effusâ irâ conficere adverſarios, ſed lentè & paulatim, ut ad pœnitentiam provocet; nec niſi contumaces ſuæque miſericordiæ contemtores adigat ad interitum; quò enim potentior, eò indulgentior, nihilque præproperè, aut inordinatè, ſed omnia menſurâ, pondere, numero apta diſpoſuit. (XI. XII.)

V. Divina libri auctoritas.

His igitur, aliiſque diviniſſimis, atque altiſſimi ſpiritûs documentis, Sapientiæ liber meritò à Patribus ad ſummum auctoritatis culmen evectus eſt, divinorumque voluminum canone recenſitus. Jam concilii Carthaginenſis III.

ſancti Innocentii, ſancti Gelaſii, Romanorum Pontificum, edita eam in rem decreta retulimus, quæ ſequitur & firmat Tridentina Synodus, notiſſimo decreto, de ſcripturis canonicis. Seſſ. iv.

Præluxerunt antiquiſſimi, ac primæ etiam ætatis Patres, apud quos & Sapientiam & Eccleſiaſticum, ſacræ ſcripturæ titulo prænotatos paſſim invenias, nec leviter ac velut perfunctoriè, ſed aſſeveratione eâ, quæ & firmiſſima ſit, & ad poſteriora ſæcula permanârit.

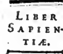
De canonicæ ſcripturæ titulo, nonnihil à Latinis Græci diſcrepare viſi; interim quoſdam libros à Græcis divinos ac propheticos fuiſſe habitos, quos tamen in canonem non referrent, vel una illa Origenis ad Julium Africanum de Suſannâ & aliis confirmat epiſtola: favet ipſum Salomonis nomen, quo non niſi divinitùs inſpirata volumina dignarentur.

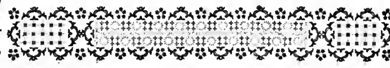
Quod autem ſanctus Hieronymus memorat (eâd. Præf.) legi quidem ab Eccleſiâ hos libros „ ad ædificationem plebis, non ad auctoritatem eccleſia„ ſticorum dogmatum confirmandam: „ pace ſummi viri dixerim, non ita Auguſtinus: qui ad confutandam Pelagianam hæreſim, paſſim hunc adhibet Sapientiæ locum. *Raptus eſt ne malitia mutaret intellectum ejus.* (Sap. iv. 11.) & illum de continentiâ ab uno Deo impetrandâ celeberrimum. (viii. 24.) alioſque non paucos; atque ut pariter de Eccleſiaſtico conficiamus, deductum ex eo libro profert egregium locum, de libero arbitrio, pari auctoritatis commendatione cum cæteris, qui vel diviniſſimi & maximè canonici habeantur. (S. Aug. lib. 2. de Gr. & lib. Arb. cap. 11. Eccli. xv. 11.)

Nec mirum, cùm hinc egregios locos ipſe etiam Cyprianus attulerit, & adversùs Judæos, opere imprimis dogmatico, quo non niſi receptiſſima, & à divino Spiritu dictata protulit; propheticum illud de Chriſto patiente teſtimonium adhibendum cenſuerit, ad confirmandam fidei veritatem.

His ergo permotus ſanctus Auguſtinus eos, qui libri Sapientiæ detrectabant auctoritatem, ſic caſtigabat, (lib. de prædeſt. ſanctor. 14.) „ Non debuit „ repudiari Sapientiæ liber, qui meruit in Eccleſiâ Chriſti de gradu lectorum, „ tam longâ annoſitate recitari, atque ab omnibus Chriſtianis, ab Epiſcopis „ uſque ad extremos laïcos, fideles, pœnitentes, Catechumenos, cum vene„ ratione divinæ auctoritatis audiri; ac poſtea, eum librum ſibi antepoſue„ runt, etiam temporibus proximis Apoſtolorum egregii tractatores, qui „ eum teſtem adhibentes, nihil ſe adhibere, niſi divinum teſtimonium, cre„ diderunt. „

LIBER SAPIENTIÆ.

CAPUT PRIMUM.

Judices diligant justitiam : Dominus adſciſcit ſimplices : peccatores, & ſimulatores repellit, 4, 5. Arcana cordis penetrat : ergo à detractione & mendacio abſtinendum ; Mors non à Deo, ſed à peccato, 13, 14, 15.

1. DILIGITE juſtitiam, qui judicatis terram. Sentite de Do-
mino in bonitate, & in ſimplicitate cordis quærite illum.
2. Quoniam invenitur ab his qui non tentant illum : apparet au-
tem eis, qui fidem habent in illum :
3. Perverſæ enim cogitationes ſeparant à Deo : probata autem
virtus corripit inſipientes.
4. Quoniam in malevolam animam non introibit ſapientia, nec
habitabit in corpore ſubdito peccatis.
5. Spiritus enim ſanctus diſciplinæ effugiet fictum, & auferet ſe
à cogitationibus quæ ſunt ſine intellectu, & corripietur à ſuper-
veniente iniquitate.

1. *In bonitate.* Ut & de Deo bona omnia cogitetis, & ipſi de Deo cogitantes bona omnia ſapiatis, quod magis ſequenti congruit.

2. *Qui non tentant illum.* Tentare Deum, (quod ſæpè vetitum in Scripturis) nihil aliud eſt quàm diffidere Deo, nec verbis ejus, aut benignitati ſatis credere, niſi ſigna & prodigia, non ſuâ voluntate, ſed noſtro arbitrio faciat, quod eſt contrarium ei quod ſubditur : *Apparet autem eis, qui fidem habent in illum.*

3. *Corripit inſipientes.* Arguit, convincit, Græc.

4. *Subdito peccatis :* peccato, Græc.

5. *Spiritus ſanctus diſciplinæ.* Supple : Magiſter, diſciplinam inſpirans ; quo ſenſu dicitur Spiritus ſapientiæ & intellectus, &c. *Effugiet fictum :* dolum, Græc. Amat enim ſimplices, veraces, juſtos, probos : non ſimulatores. *Corripietur*, arguetur, convincetur. *A ſuperveniente iniquitate.* Ubi ſupervenerit iniquitas, convincetur falſi is, qui Spiritu diſciplinæ ſe jactabat præditum ; aut enim illum ſpiritum omninò non habuit, aut non habuit eâ quâ oportebat, animi conſtantiâ.

6. Benignus

6. Benignus eſt enim ſpiritus ſapientiæ, & non liberabit maledicum à labiis ſuis: quoniam renum illius teſtis eſt Deus, & cordis illius ſcrutator eſt verus, & linguæ ejus auditor.

7. Quoniam ſpiritus Domini replevit orbem terrarum: & hoc quod continet omnia, ſcientiam habet vocis.

8. Propter hoc qui loquitur iniqua, non poteſt latere, nec prætereiet illum corripiens judicium.

9. In cogitationibus enim impii interrogatio erit: ſermonum autem illius auditio ad Deum veniet, ad correptionem iniquitatum illius.

10. Quoniam auris zeli audit omnia, & tumultus murmurationum non abſcondetur.

11. Cuſtodite ergo vos à murmuratione, quæ nihil prodeſt, & à detractione parcite linguæ, quoniam ſermo obſcurus in vacuum non ibit: os autem, quod mentitur, occidit animam.

12. Nolite zelare mortem in errore vitæ veſtræ, neque acquiratis perditionem in operibus manuum veſtrarum.

13. Quoniam Deus mortem non fecit, nec lætatur in perditione vivorum.

14. Creavit enim, ut eſſent omnia: & ſanabiles fecit nationes

6. *Benignus eſt.* Humanus, humanitatis amans, *φιλάνθρωπος Spiritus ſapientiæ:* ut legit S. Aug. lib. de mend. ad Conſ. c. 16. ſive, ut habet Gr. ſapientia; id eſt, ſapientia Dei, ſpiritus eſt hominum amans, quippe quos ad ſe tantâ benignitate invitet, ut patet Prov. VIII. *Non liberabit maledicum à labiis ſuis.* Cum verbis ſuis ipſe capiatur, audiatque illud à Paulo; *Inexcuſabilis es, ô homo omnis qui judicas: in quo enim judicas alterum, te ipſum condemnas.* Rom. II. 1. atque etiam à Domino: *Ex ore tuo te judico, ſerve nequam.* Sic Pſal. CXXXIX. 10. *Labor labiorum ipſorum*, (eorum elaborata ac fraudulenta conſilia) *Operient eos*, capient, comprehendent ut foſſa, ut laqueus. *Renum:* Interiorum, cogitationum, cupiditatum: Hebraïſmus frequens. *Linguæ ejus auditor.* Verborum, arcanorum licet.

7. *Quoniam ſpiritus Domini.* Ex eo quòd Dei ſpiritus ubique ſit, & omnia ſuâ virtute contineat, rectè infert exaudiri ab eo quantumvis occultas hominum voces. Unde infert ſeq. ℣. 8. *Propter quod qui loquitur iniqua, non poteſt latere.*

9. *In cogitationibus impii interrogatio*, ſive inquiſitio *erit:* cùm latentes etiam cogitationes tàm Deo notæ ſint, quàm ſi, inquiſitione factâ, reſponſa noſtra audierit.

10. *Auris zeli*, ſive Dei zelantis cogitationes hominum, eiſque animum attentum adhibentis, *Audit omnia, & tumultus murmurationum:* ſtrepitus, ſuſurrus quamvis occultiſſimus, quod ſequentia produnt.

12. *Nolite zelare mortem:* atque ita vos gerere, quaſi eam ſummo ſtudio accerſere cupiatis.

13. *Deus mortem non fecit:* creavit enim Deus hominem inexterminabilem, invidiâ autem diaboli mors introivit in orbem terrarum: infrà, II. 23, 24. &, *Quare moriemini, domus Iſraël? quia nolo mortem morientis*, Ezech. XVIII. 31, 32. Unde ſubdit.

14. *Creavit enim* ille exiſtens & exiſtendi fons, *omnia ut eſſent*, non ut interirent; *& ut ſalutares* eſſent, hoc eſt, ſalutiferæ *generationes mundi*; elementa, plantæ, fruges; *neque eſt in illis medicamentum exterminii*, virus mortiferum, aut quidquam generi noſtro inſalubre, aut noxium. Si enim ab initio tellus bonarum

orbis terrarum: & non est in illis medicamentum exterminii, nec inferorum regnum in terrâ.

15. Justitia enim perpetua est, & immortalis.

16. Impii autem manibus & verbis accersierunt illam: & æstimantes illam amicam, defluxerunt, & sponsiones posuerunt ad illam: quoniam digni sunt qui sint ex parte illius.

tantùm herbarum ferax, nec nisi peccantibus spinas & tribulos germinavit, quantò magis vennea aberant, sive ab universâ terrâ, degenerantibus posteà feminibus, seu quod magis crediderim, à voluptatis horto quem homines incolebant; eò quòd:

15. *Justitia*, in quâ homo factus est, per se *immortalis*, atque immortalitatem affert.

16. *Æstimantes illam amicam. Qui enim me oderunt*, ait Sapientia, *diligunt mortem*. Prov. VIII. 36. *Defluxerunt*: tabuerunt, defecti sunt viribus. *Sponsionem posuerunt ad illam*; cum eâ pactum inierunt. Unde apud Isa. XXVIII. 15. *Percussimus fœdus cum morte*, quasi pacto fœderere nos ei habendos, possidendos sponte tradidimus: ac posteà 18. *Delebitur fœdus vestrum cum morte, & pactum vestrum cum inferno non stabit. Quoniam digni sunt*, ut morti dedantur *qui sunt ex parte ipsius*, qui peccato commisso mortis se partibus addixerunt. *Peccatum* enim *cùm consummatum fuerit, generat mortem*. Jac. I. 15. &, *à quo quis superatus est, hujus & servus est*. II. Pet. II. 19.

CAPUT II.

Impiorum ratiocinia: post hanc vitam nihil: utendum præsentibus bonis: odiosum virum bonum: etiam Christum: de ipso prophetia, 18. Quid his respondendum: ac primùm mortem non à Deo, 22, 23, 24.

1. DIXERUNT enim cogitantes apud se non rectè. Exiguum, & cum tædio est tempus vitæ nostræ, & non est refrigerium in fine hominis, & non est qui agnitus sit reversus ab inferis.

2. Quia ex nihilo nati sumus, & post hoc erimus tanquam non fuerimus: quoniam fumus flatus est in naribus nostris, & sermo scintilla ad commovendum cor nostrum:

1. *Cum tædio vita nostra*. Cavendum à tædio, unde ad sensuum oblectamenta propellimur, verisque ac suis gaudiis præoccupandus animus, juxta illud toties inculcatum. *Gaudete: non est refrigerium*, Gr. remedium, curatio. *In fine, & non est qui agnitus*. Oratio familiaris impiis, quare ille dives apud inferos. *Mitte Lazarum*: &: *si quis ex mortuis ierit, credens*: at Abraham. *Si Moysen & Prophetas non audient, nec si quis ex mortuis resurrexerit, credent*. Luc. XVI. 31. Nunc autem ad votorum cumulum habemus Christum à cœlo, ab inferis, ex mortuis reversum, cujus resurrectio sole clarior.

2. *Ex nihilo nati sumus*. Gr. temerè, casu, nullâ causâ, nullo certo vitæ fine, quod eòdem recidit. *Fumus flatus est*: Gr. fumus aut flatus est. *In naribus nostris*. Res facilè evanescens, sive sit vapor spissior, sive aër tenuis. *Sermo scintilla*: Gr. sermo scintilla; *ad commovendum*: sermo seu verbum, phrasi hebraicâ, pro re: sensus est: res illa quæ commovet cor nostrum; vitalemque calorem per artus diffundit, non nisi scintilla est quæ statim ex-

3. Quâ extinctâ, cinis erit corpus nostrum, & spiritus diffundetur tanquam mollis aër, & transibit vita nostra tanquam vestigium nubis, & sicut nebula dissolvetur, quæ fugata est à radiis solis, & à calore illius aggravata.

4. Et nomen nostrum oblivionem accipiet per tempus, & nemo memoriam habebit operum nostrorum.

5. Umbræ enim transitus est tempus nostrum, & non est reversio finis nostri: quoniam consignata est, & nemo revertitur.

6. Venite ergo, & fruamur bonis quæ sunt, & utamur creaturâ tanquam in juventute celeriter.

7. Vino pretioso & unguentis nos impleamus: & non prætereat nos flos temporis.

8. Coronemus nos rosis, antequam marcescant: nullum pratum sit, quod non pertranseat luxuria nostra.

9. Nemo nostrûm exors sit luxuriæ nostræ: ubique relinquamus signa lætitiæ: quoniam hæc est pars nostra, & hæc est sors.

10. Opprimamus pauperem justum, & non parcamus viduæ, nec veterani revereamur canos multi temporis.

11. Sit autem fortitudo nostra lex justitiæ: quod enim infirmum est, inutile invenitur.

12. Circumveniamus ergo justum, quoniam inutilis est nobis, & contrarius est operibus nostris, & improperat nobis peccata legis, & diffamat in nos peccata disciplinæ nostræ.

tinguitur, duabusque omninò rebus vanissimis vita nostra constat, flatu & igne tenui.

4. *Et nomen nostrum.* Adeò nihil sumus, ut nec fama nostri supersit.

5. *Non est reversio finis nostri.* A fine ac post mortem. *Consignata est enim.* Res est sigillo clausa, quod resignare non licet, atque ineluctabili decreto firmata, quòd jam nihil simus.

6. *Bonis quæ sunt:* veris bonis. Crassi homines ac sensibus dediti, præter ea quæ palpant, cuncta habent pro inanibus ac nullis, cum è contrà, *quæ videntur temporalia sint, quæ autem non videntur, æterna.* II. Cor. IV. 18. quæ etiam verè sunt, ut habes infrà, VIII. 6. *utamur creaturâ tanquam in juventute: in*, deest in edit. Rom. habet Complut. ipsa res sequentibus exponitur.

7. *Flos temporis:* Gr. aëris: odoratus vapor ex vino & unguentis veluti efflorescens.

8. *Nullum pratum:* & hoc ad licentiam pertinet, ut incerti ac vagi, hàc illácque discurrant: prata memorantur herbis virentibus læta, choreis ac saltationibus frequentanda: Gr. tamen deest.

9. *Nemo nostrûm.* Nemo se temperantem modestumque faciat: quod in illo voluptatum contubernio impatientissimè ferunt.

10. *Opprimamus pauperem.* Rectè Aug. in Psal. LVII. 10. Cùm voluptas non nisi læta & benefica mitisque esse videatur, tamen facilè prorumpere in vim ac rapinas, supplendis per scelerata compendia opibus per luxuriem exhaustis.

11. *Sit fortitudo nostra lex justitiæ.* Sic illi apud Platonem passim, justum, inane nomen; nec justitiam esse aliud quàm validioris voluntatem. *Quod infirmum est.* Virtus ac justitia, eò debilis, quòd æquo, bonoque conclusa, facilè pateat injuriæ nihil non moventium, ac per fas & nefas grassantium.

13. Promittit ſe ſcientiam Dei habere, & filium Dei ſe nominat.

14. Factus eſt nobis in traductionem cogitationum noſtrarum.

15. Gravis eſt nobis etiam ad videndum, quoniam diſſimilis eſt aliis vita illius, & immutatæ ſunt viæ ejus.

16. Tanquam nugaces æſtimati ſumus ab illo, & abſtinet ſe à viis noſtris tanquam ab immunditiis, & præfert noviſſima juſtorum, & gloriatur patrem ſe habere Deum.

17. Videamus ergo ſi ſermones illius veri ſint, & tentemus quæ ventura ſunt illi, & ſciemus quæ erunt noviſſima illius.

18. Si enim eſt verus filius Dei, ſuſcipiet illum, & liberabit eum de manibus contrariorum.

19. Contumeliâ & tormento interrogemus eum, ut ſciamus reverentiam ejus, & probemus patientiam illius.

20. Morte turpiſſimâ condemnemus eum: erit enim ei reſpectus ex ſermonibus illius.

21. Hæc cogitaverunt, & erraverunt: excæcavit enim illos malitia eorum.

22. Et neſcierunt ſacramenta Dei, neque mercedem ſperaverunt juſtitiæ, nec judicaverunt honorem animarum ſanctarum.

23. Quoniam Deus creavit hominem inexterminabilem, & ad imaginem ſimilitudinis ſuæ fecit illum.

13. *Promittit .... & filium Dei ſe nominat:* 16. *gloriatur patrem .... Deum* 17. *Videamus.... ſi ſermones illius veri ſint.* 18. *Si enim eſt verus filius Dei:* 20. *morte turpiſſimâ.* Hic ille eſt locus apertè propheticus, toties à Patribus celebratus, & cum Matt. XXVII. 40, 42, 43. conferendus.

14. *In traductionem:* ἔλεγχον, reprehenſionem, confutationem, convictionem.

15. *Diſſimilis eſt aliis ..... immutatæ viæ ejus.* A vulgari hominum conſuetudine abhorret. Viderint qui ſe ſatis excuſatos putant, quòd ſequantur multitudinem.

16. *Præfert noviſſima juſtorum.* Hoc eſt, quo vel maximè juſti ludibrio habeantur, quòd futura expectent ſpretis præſentibus. *Patrem ſe habere Deum:* Gr. Breviùs, gloriatur patrem Deum.

18. *Si eſt verus filius Dei:* Si eſt ille juſtus filius Dei. Si eſt ille Chriſtus ſub juſti nomine tamdiu expectatus. Iſa. XLI, XLV, LI. Dan. IX.

19. *Contumeliâ & tormenta:* addamus plagis contumeliam, quod Chriſto factum eſt. *Interrogemus eum:* probemus, ut explicant ſequentia. *Reverentiam:* obedientiam, tolerantiam: Gr. æquitatem, benignitatem.

20. *Morte turpiſſimâ:* cruce ſcilicet, ſervili ac teterrimo atque ignominioſiſſimo ſupplicio, *Erit enim reſpectus ex ſermonibus illius.* Viderimus inter cruciamenta quid dicat, & an ſibi conſtet.

22. *Sacramenta Dei.* Myſteria ſive arcana conſilia. *Animarum ſanctarum:* Gr. irreprehenſibilium.

13. *Fecit Deus hominem inexterminabilem*, immortalem, ut recordatione priſtinæ dignitatis erigat juſtorum animos, ne impiorum inſectationibus victi jaceant. *Ad imaginem ſimilitudinis ſuæ:* Græc. proprietatis. Deo enim proprium, ut ſit per ſe immortalis: cætera omnia per ſe deficiant, niſi continuò divinæ virtutis influxu ſuſtententur. Alii codices habent, æternitatis ſuæ ἀϊδιότητος, pro ἰδιότητος.

24. Invidiâ autem diaboli, mors introivit in orbem terrarum:
25. Imitantur autem illum, qui ſunt ex parte illius.

24. *Invidiâ diaboli mors.* Unde Chriſtus: *ille homicida ab initio.* Joan. VIII. 44.

25. *Imitantur autem illum: Vos ex patre diabolo eſtis, & deſideria patris veſtri vultis facere.* Joan. ibid.

CAPUT III.

Proſequitur adversùs impios: juſtorum ſpes: gloria ſempiterna: impiì maledicti; eorum maledicta conjugia: maledicta ſoboles: eunuchi ſpirituales, 14.

1. JUSTORUM autem animæ in manu Dei ſunt, & non tanget illos tormentum mortis.

2. Viſi ſunt oculis inſipientium mori: & æſtimata eſt afflictio exitus illorum.

3. Et quod à nobis eſt iter, exterminium: illi autem ſunt in pace.

4. Et ſi coram hominibus tormenta paſſi ſunt, ſpes illorum immortalitate plena eſt.

5. In paucis vexati, in multis benè diſponentur: quoniam Deus tentavit eos, & invenit illos dignos ſe.

6. Tanquam aurum in fornace probavit illos, & quaſi holocauſti hoſtiam accepit illos, & in tempore erit reſpectus illorum.

7. Fulgebunt juſti, & tanquam ſcintillæ in arundineto diſcurrent.

8. Judicabunt nationes, & dominabuntur populis, & regnabit Dominus illorum in perpetuum.

1. *Tormentum mortis.* Vox ultima deeſt Græc.

2. *Æſtimata eſt afflictio*: 3. *& quod à nobis eſt iter.* Inſipientes arbitrantur exitum juſtorum ſive mortem, nihil aliud eſſe quàm cruciatum, & profectionem à nobis, interitum, excidium: Græc. contritionem.

5. *In paucis*: in corpore, in paucorum dierum vitâ, *vexati*: *in multis*: in æternâ & interminabili vitâ: *benè diſponentur*: Gr. per pauca docti, (ſub patientiæ diſciplinâ habiti) maximis afficientur beneficiis. *Non* enim *ſunt condigna paſſiones hujus temporis ad futuram gloriam*: &, *Momentaneum & leve tribulationis noſtra, ſupra modum in ſublimitate æternum gloria pondus operatur.* Rom. VIII. 18. II. Cor. IV. 17.

6. *Quaſi holocauſti hoſtiam accepit illos*: Gr. Holocauſtum hoſtiæ, ſive immolationis, eodem ſenſu, ut perfectam oblationem, qualis eſt holocauſti, quæ tota Domino conſecratur. *In tempore erit reſpectus illorum*; ſuo & idoneo tempore reſpiciet Deus eorum ſtudia & labores. At Gr. in tempore reſpectûs illorum (quo illos reſpiciet Deus).

7. *Fulgebunt, & tanquam ſcintilla in arundineto*: clarâ luce, in materiâ quæ flammam facilè comprehendat. *Diſcurrent*: immortalem lucem circumferentes.

8. *Judicabunt nationes*: teſte ipſo Chriſto, Apoc. II. 26.

9. Qui confidunt in illo, intelligent veritatem; & fideles in dilectione acquiescent illi: quoniam donum & pax est electis ejus.

10. Impii autem secundùm quæ cogitaverunt, correptionem habebunt: qui neglexerunt justum, & à Domino recesserunt.

11. Sapientiam enim & disciplinam qui abjecit, infelix est; & vacua est spes illorum, & labores sine fructu, & inutilia opera eorum.

12. Mulieres eorum insensatæ sunt, & nequissimi filii eorum.

13. Maledicta creatura eorum: quoniam felix est sterilis & incoinquinata, quæ nescivit torum in delicto, habebit fructum in respectione animarum sanctarum.

14. Et spado, qui non operatus est per manus suas iniquitatem, nec cogitavit adversùs Deum nequissima: dabitur enim illi fidei donum electum, & sors in templo Dei acceptissima.

* 15. Bonorum enim laborum gloriosus est fructus, & quæ non concidat radix sapientiæ.

16. Filii autem adulterorum in inconsummatione erunt, & ab iniquo toro semen exterminabitur.

17. Et si quidem longæ vitæ erunt, in nihilum computabuntur, & sine honore erit novissima senectus illorum.

18. Et si celeriùs defuncti fuerint, non habebunt spem, nec in die agnitionis allocutionem.

9. *Donum*: seu donativum. *Electis ejus. Stipendia enim peccati, mors: gratia autem Dei*, (donum seu donativum, & gratuita largitio quâ suos impertit milites) *vita æterna*. Rom. VI. 23.

11. *Vacua spes illorum.* Isa. LIX. 5, 6, 7. *Ova aspidum ruperunt, & telas araneæ texuerunt .... telæ eorum non erunt in vestimentum, neque operientur operibus suis: opera eorum opera inutilia .... cogitationes eorum cogitationes inutiles: vastitas & contritio in viis eorum.*

12. *Mulieres eorum insensatæ.* Impiorum familia pravis exemplis corrupta.

13. *Maledicta*: execrabilis, *creatura* (seu progenies) *eorum*: pessimorum hominum pessima soboles. *Felix sterilis, & incoinquinata*, seu virgo, præ illis tam impiè conjugatis; tot probra, tot corruptelæ sunt in conjugiis & familiis; tanta etiam in connubiali toro flagitia, ac dehonestamenta sunt, ut sterilitas & virginitas longo spatio antecellant. *Habebit fructum*: præclaram sobolem, bona opera, eorumque mercedem. *In respectione*; in visitatione & retributione: *animarum sanctarum.* deest Gr.

14. *Et spado*: supple, beatior. Alludit ad spadones illos, de quibus Isa. LVI. 3, 4, 5. *Qui non operatus est per manus*:, *nec cogitavit*: qui nec opere, nec cogitatione peccavit. *Dabitur ei fidei donum electum*: excellens, singulare, scilicet, *nomen melius à filiis & filiabus*; *nomen sempiternum .... quod non peribit*: Isa. ibid. ut jam non in sobole ut cæteri homines, sed in bonis operibus immortalitatem consequantur. *Sors in templo Dei acceptissima*: Is. ib. *Dabo eis in domo & in muris meis locum*: ut & illud animo providisse videantur, cœlibes honoratiore loco in templo Dei sessuros, sacrorumque administros futuros.

16. *Filii adulterorum in inconsummatione erunt*: Gr. inconsummati, impuri, non initiati, imperfecti abortivi instar; ut infrà, IV. 4, 5, *Ab iniquo toro semen*, seu soboles, *exterminabitur*, aberit, contrà ac Salomon pollicetur toro intaminato & casto, Prov. V. 15, 16.

18. *Nec in die agnitionis.* In die quo be-

19. Nationis enim iniquæ diræ sunt consummationes.

nefacta & scelera recognoscentur. *Allocutionem :* solatium : Gr.

19. *Nationis :* generationis, seu sobolis *iniqua*, inter adulteria, sordesque natæ. *Diræ sunt consummationes ;* diri & infausti exitus.

CAPUT IV.

Pii, clari, notique : malorum soboles instabilis : justorum beata mors, 7. beata etiam vita : etiamsi brevis, 1. senectute melior, 8, 9. citò rapi ex gratia est, 11, 14. vitæ pericula, tentationes, fascinum, 12. irrisi impii & infelices, 19, 20.

1. O QUAM pulchra est casta generatio cum claritate ! immortalis est enim memoria illius : quoniam & apud Deum nota est, & apud homines.

2. Cùm præsens est, imitantur illam : & desiderant eam, cùm se eduxerit, & in perpetuum coronata triumphat, incoinquinatorum certaminum præmium vincens.

3. Multigena autem impiorum multitudo non erit utilis, & spuria vitulamina non dabunt radices altas, nec stabile firmamentum collocabunt.

4. Et si in ramis in tempore germinaverint, infirmiter posita, à vento commovebuntur, & à nimietate ventorum eradicabuntur.

5. Confringentur enim rami inconsummati, & fructus illorum inutiles, & acerbi ad manducandum, & ad nihilum apti.

6. Ex iniquis enim somniis filii qui nascuntur, testes sunt nequitiæ adversùs parentes in interrogatione suâ.

1. *O quàm pulchra casta generatio :* sive generatio illa bonorum operum, de quâ suprà, III. 13, 14. sive post exhibitas oculis impiorum & adulterorum execratas atque incestatas domos, piorum sobolem benedictam prædicat. Prima illa interpretatio magìs Græco congruit, qui sic habet : *Melior est orbitas, sive sterilitas cum virtute :* supple, quàm illa impiorum ampla soboles. *Immortalis est enim memoria illius.* Sterilitatis scilicet cum virtute conjunctæ : ut habes Isa. LVI.

2. *Incoinquinatorum certaminum præmium vincens :* pro quo Gr. prælium. Sunt autem incoinquinata certamina, incruenta illa, neque ullâ cæde polluta, quibus voluptatem virtute & castitate dejicimus. Posset etiam pro, *certaminum*, reponi, *præmiorum :* eodem ubique sensu quo illa prælia celebrentur, quæ puram, ac nullâ cæde fœdam reportent lauream.

3. *Spuria vitulamina :* mendum : ex voce μοσχευμάτων, vertendum autem, *spuria, sive adulterina propagines, plantationes :* ut habet Aug. 2. de doct. Christ. cap. 12. hoc est, adulterorum soboles, *Non habent radices altas :* ut sup. III. 16. &c. Ambrosius tamen ex hâc versione Theclam, Agnetem, Pelagiam vocat *nobilia vitulamina*, lib. 2. epist. 7.

6. *Ex iniquis somniis :* illicitis amplexibus, sive delectamento somni, ut infrà, VII. 2. quem poeta dulcem soporem vocat. *In interrogatione*, sive probatione *suâ :*

LIBER SAPIENTIÆ.

7. Justus autem si morte præoccupatus fuerit, in refrigerio erit.

8. Senectus enim venerabilis est non diuturna, neque annorum numero computata: cani autem sunt sensus hominis,

9. Et ætas senectutis, vita immaculata.

10. Placens Deo factus est dilectus, & vivens inter peccatores translatus est.

11. Raptus est ne malitia mutaret intellectum ejus, aut ne fictio deciperet animam illius.

12. Fascinatio enim nugacitatis obscurat bona, & inconstantia concupiscentiæ transvertit sensum sine malitia.

13. Consummatus in brevi, explevit tempora multa:

14. Placita enim erat Deo anima illius, propter hoc properavit educere illum de medio iniquitatum. Populi autem videntes, & non intelligentes, nec ponentes in præcordiis talia:

15. Quoniam gratia Dei, & misericordia est in sanctos ejus, & respectus in electos illius.

16. Condemnat autem justus mortuus vivos impios, & juventus celeriùs consummata, longam vitam injusti.

17. Videbunt enim finem sapientis, & non intelligent quid cogitaverit de illo Deus, & quare munierit illum Dominus.

18. Videbunt & contemnent eum: illos autem Dominus irridebit.

19. Et erunt post hæc decidentes sine honore, & in contumelia inter mortuos in perpetuum: quoniam disrumpet illos inflatos sine,

datâ occasione parentum se similes comprobabunt.

8. *Cani autem sunt sensus hominis:* sive ut habet Gr. canities ipsa, prudentia est hominibus; ne eam colore aut annis æstimes.

11. *Raptus est.* Quem in locum Aug. lib. de prædest. Sanct. xiv. dictum est secundùm pericula vitæ hujus, non secundùm præscientiam Dei, qui hoc præscivit quod futurum erat, non quod futurum non erat, id est, quod ei mortem immaturam fuerat largiturus, ut tentationum subtraheretur incerto, non quòd peccaturus esset, qui mansurus in tentatione non esset. Quem Sapientiæ locum laudat etiam Cypr. lib. de mortal. ab Augustino citatus.

12. *Fascinatio nugacitatis.* En vitam humanam; fascinatio, sive fallacia, atque deceptio, stoliditas, nugacitas, pravitas, inconstantia, sive vacillatio, ῥεμβασμός: hæc enim omnia Græcæ voces sonant. *Inconstantia concupiscentiæ:* sensuum vagi ac mutabiles motus, unde Moses: *Nec sequantur cogitationes suas, & oculos per res varias fornicantes.* Num. xv. 39. & Paulus: *Facientes voluntatem carnis & cogitationum.* Ephes. II. 3.

14. 15. *Populi autem .... non intelligentes .... quoniam gratia & misericordia.* Supple, deplorabant eorum præproperam mortem, quos jam æternitati maturos Deus ad se evocabat.

16. *Longam vitam:* longævam senectutem: Gr.

17. *Quare:* in quid; Gr. cujus rei gratiâ, *munierit*, firmaverit, *illum Dominus*, tot præsidiis instruxerit, tutumque servaverit, nempe ut æternùm viveret.

19. *Inflatos:* Præcipites: Gr. *sine voce*, mutos, frustrà hiscentes, verbis non secuturis, atque, ut in somniis, delusos vanis conatibus. *Commovebit illos à fundamentis;* dejectos omni spe, & in æternum alienatos à vitâ Dei. Ephes. 1v 18.

voce,

voce, & commovebit illos à fundamentis, & usque ad supremum desolabuntur: & erunt gementes, & memoria illorum peribit.

20. Venient in cogitatione peccatorum suorum timidi, & traducent illos ex adverso iniquitates ipsorum.

CAPUT V.

Piorum ab impiis discrimina post mortem : horum sera in inferno pœnitentia, 2, 6. *In hâc vitâ inanes labores*, 7. *Inanis jactantia*, 8. *Transitoriæ nullo relicto vestigio voluptates*, 9, 10. & seqq. *Vanæ spes*, 15. *Justorum æterna stabilitas : Deus pro illis & contra impios armatus*, 16. & seqq. *Ictu certo & indeclinabili*, 22.

1. TUNC stabunt justi in magnâ constantiâ adversùs eos qui se angustiaverunt, & qui abstulerunt labores eorum.

2. Videntes turbabuntur timore horribili, & mirabuntur in subitatione insperatæ salutis,

3. Dicentes intra se, pœnitentiam agentes, & præ angustiâ spiritûs gementes. Hi sunt quos habuimus aliquandò in derisum, & in similitudinem improperii.

4. Nos insensati vitam illorum æstimabamus insaniam, & finem illorum sine honore:

5. Ecce quomodo computati sunt inter filios Dei, & inter sanctos sors illorum est.

6. Ergo erravimus à viâ veritatis, & justitiæ lumen non luxit nobis, & sol intelligentiæ non est ortus nobis.

7. Lassati sumus in viâ iniquitatis & perditionis, & ambulavimus vias difficiles, viam autem Domini ignoravimus.

8. Quid nobis profuit superbia ? aut divitiarum jactantia quid contulit nobis ?

1. *Stabunt justi* : stabit justus, Gr. *Qui abstulerunt labores eorum* : alimenta, victum quantovis labore partum.

3. *In similitudinem* : in parabolam, Gr. sic Jer. XXIV. 9. civitas *in opprobrium & in parabolam*, hoc est, assumenda in exemplum magnæ calamitatis, ut Sodoma & Gomorrha, Deut. XXIX. 23. Jer. XLIX. L. &c.

6. *Justitiæ lumen*. Sol intelligentiæ, sol simpliciter, Gr. Aliis, sol justitiæ de quo Malach. IV. 2. hoc est quod ait Paulus. *Tenebris obscuratum habentes intellectum, alienati à vitâ Dei, per ignorantiam quæ est in illis, per cæcitatem cordis ipsorum*. Ephes. IV. 18.

7. *Lassati sumus in viâ iniquitatis* : lassati iniquitatis viis, sive ad satietatem pleni, Græc. *Vias difficiles* : deserta via, inaccessa, Gr. atque hæc est cæcitas, ut licet defatigati, tamen ad flagitia pertrahantur, nec possint referre pedem.

9. Tranſierunt omnia illa tanquam umbra, & tanquam nuntius percurrens,

10. Et tanquam navis, quæ pertranſiit fluctuantem aquam : cujus, cùm præterierit, non eſt veſtigium invenire, neque ſemitam carinæ illius in fluctibus :

11. Aut tanquam avis, quæ tranſvolat in aëre, cujus nullum invenitur argumentum itineris, ſed tantùm ſonitus alarum verberans levem ventum, & ſcindens per vim itineris aërem : commotis alis tranſvolavit, & poſt hoc nullum ſignum invenitur itineris illius :

12. Aut tanquam ſagitta emiſſa in locum deſtinatum, diviſus aër continuò in ſe recluſus eſt, ut ignoretur tranſitus illius :

13. Sic & nos nati continuò deſivimus eſſe, & virtutis quidem nullum ſignum valuimus oſtendere : in malignitate autem noſtrâ conſumti ſumus.

14. Talia dixerunt in inferno hi, qui peccaverunt :

15. Quoniam ſpes impii tanquam lanugo eſt, quæ à vento tollitur, & tanquam ſpuma gracilis, quæ à procellâ diſpergitur : & tanquam fumus qui à vento diffuſus eſt, & tanquam memoria hoſpitis unius diei prætereuntis.

16. Juſti autem in perpetuum vivent, & apud Dominum eſt merces eorum, & cogitatio illorum apud Altiſſimum.

17. Ideò accipient regnum decoris, & diadema ſpeciei de manu Domini : quoniam dexterâ ſuâ teget eos, & brachio ſancto ſuo defendet illos.

18. Accipiet armaturam zelus illius, & armabit creaturam ad ultionem inimicorum.

19. Induet pro thorace juſtitiam, & accipiet pro galeâ judicium certum.

20. Sumet ſcutum inexpugnabile, æquitatem :

21. Acuet autem duram iram in lanceam, & pugnabit cum illo orbis terrarum contra inſenſatos.

22. Ibunt directè emiſſiones fulgurum, & tanquam à benè curvato arcu nubium exterminabuntur, & ad certum locum inſilient.

23. Et à petroſâ irâ plenæ mittentur grandines, excandeſcet in

15. *Tanquam lanugo* : χνοῦς, florum lanugines à ventis circumlatæ, quod nunc legitur : χοῦς, pulvis : eodem ſenſu.

18. *Accipiet armaturam zelus illius* : armaturam zelum ſuum, Gr. æmulationem in contemtores.

22. *Ibunt directè* : directæ, Gr. εὔστοχοι, benè collimatæ, neque aberraturæ ab ictu ; à ſagittis comparatione ductâ, ut ſequentia demonſtrant. *Exterminabuntur*, emittentur, quod tamen Gr. deeſt. *Ad certum locum* : ad ſcopum.

23. *Et à petroſâ irâ* : Dei ſcilicet, *petroſâ* autem, lapidante, inſtar machinæ ſaxa

illos aqua maris, & flumina concurrent duriter.

24. Contra illos ftabit fpiritus virtutis, & tanquam turbo venti dividet illos, & ad eremum perducet omnem terram iniquitas illorum, & malignitas evertet fedes potentium. LIBER SAPIENTIÆ.

jacientis : πετροβόλου. Alludit ad eos locos, in quibus Deus in hoftes faxis & grandinibus pluit. *Exod.* IX. 18. *Jof.* X. 11. *Aqua maris & flumina :* venturi judicii figna. *Preffura gentium præ confufione fonitûs maris & fluctuum.* Luc XXI. 25.

24. *Spiritus virtutis :* ventus vehemens. *Ad eremum :* ad folitudinem, ad vaftitatem.

CAPUT VI.

Omnis poteftas à Deo : gravi rationi reddendæ obnoxia, 4, 5. Potentes potenter cruciandi, 6, 7, 9. Nulla acceptio perfonarum : jufta juftè : fapientia quàm expetenda, tam obvia eft omnibus, 13, 14. Verè regnare quid fit ? 22, 23.

1. MELIOR eft fapientia quàm vires, & vir prudens quàm fortis.

2. Audite ergo, Reges, & intelligite, difcite, judices finium terræ.

3. Præbete aures, vos qui continetis multitudines, & placetis vobis in turbis nationum :

4. Quoniam data eft à Domino poteftas vobis, & virtus ab Altiffimo, qui interrogabit opera veftra, & cogitationes fcrutabitur :

5. Quoniam cùm effetis miniftri regni illius, non rectè judicaftis nec cuftodiftis legem juftitiæ, neque fecundùm voluntatem Dei ambulaftis.

6. Horrendè & citò apparebit vobis : quoniam judicium duriffimum, his qui præfunt, fiet.

7. Exiguo enim conceditur mifericordia : potentes autem potenter tormenta patientur.

8. Non enim fubtrahet perfonam cujufquam Deus, nec verebitur magnitudinem cujufquam : quoniam pufillum & magnum ipfe fecit, & æqualiter cura eft illi de omnibus.

9. Fortioribus autem fortior inftat cruciatio.

10. Ad vos ergo, Reges, funt hi fermones mei, ut difcatis fapientiam, & non excidatis.

1. *Melior eft :* deeft Gr. fimilis fententia : *Eccl.* IX. 18.

4. *Interrogabit opera veftra.* Non adulatores veftros ; interrogabit autem, probabit, ad normam exiget, non ad hominum opiniones.

8. *Non fubtrahet* judicio *perfonam : non enim eft acceptio perfonarum apud Deum.* Rom. II. 21.

LIBER SAPIENTIÆ.

11. Qui enim cuſtodierint juſta juſtè, juſtificabuntur : & qui didicerint iſta, invenient quid reſpondeant.

12. Concupiſcite ergo ſermones meos, diligite illos, & habebitis diſciplinam.

13. Clara eſt, & quæ nunquam marceſcit, ſapientia, & facilè videtur ab his qui diligunt eam, & invenitur ab his qui quærunt illam.

14. Præoccupat qui ſe concupiſcunt, ut illis ſe prior oſtendat.

15. Qui de luce vigilaverit ad illam, non laborabit : aſſidentem enim illam foribus ſuis inveniet.

16. Cogitare ergo de illâ, ſenſus eſt conſummatus, & qui vigilaverit propter illam, citò ſecurus erit.

17. Quoniam dignos ſeipsâ circuit quærens, & in viis oſtendit ſe illis hilariter, & in omni providentia occurrit illis.

18. Initium enim illius veriſſima eſt diſciplinæ concupiſcentia.

19. Cura ergo diſciplinæ, dilectio eſt; & dilectio, cuſtodia legum illius eſt : cuſtoditio autem legum, conſummatio incorruptionis eſt :

20. Incorruptio autem facit eſſe proximum Deo.

21. Concupiſcentia itaque ſapientiæ deducit ad regnum perpetuum.

22. Si ergo delectamini ſedibus & ſceptris, ô Reges populi, diligite ſapientiam, ut in perpetuum regnetis.

23. Diligite lumen ſapientiæ, omnes qui præeſtis populis.

24. Quid eſt autem ſapientia, & quemadmodum facta ſit, referam : & non abſcondam à vobis ſacramenta Dei, ſed ab initio nativitatis inveſtigabo, & ponam in lucem ſcientiam illius, & non præteribo veritatem :

25. Neque cum invidiâ tabeſcente iter habebo : quoniam talis homo non erit particeps ſapientiæ.

26. Multitudo autem ſapientium ſanitas eſt orbis terrarum : & rex ſapiens ſtabilimentum populi eſt.

27. Ergo accipite diſciplinam per ſermones meos, & proderit vobis.

11. *Juſtè juſta :* ex Deut. XVI. 20. juſtè quod juſtum eſt perſequeris, ſanctè ſancta, Gr.

13. *Facilè videtur :* de his & ſeqq. vide *Prov.* II. VIII. &c.

19. *Dilectio, cuſtodia legum. Qui enim diligit proximum, legem implevit.* Rom. XIII. 8. quod egregiè exequitur Auguſtinus tract. 87. in Joan. de mor. Ecc. cath. cap. 15. & alibi paſſim.

24. *Facta ſit :* Vide VII. 25, 26.

CAPUT VII.

Regum & vulgi æqua nativitas : tam infirma : tam misera, 1. & seqq. *In unâ sapientiâ opes*, 14. *Ac vera scientia :* Ibid. & seqq. *æternæ sapientiæ dotes*, 22, 23, 24. *Nativitas*, 25, 26. *Vis*, 27. *Lux & pulchritudo*, 29, 30.

1 SUM quidem & ego mortalis homo, similis omnibus, & ex genere terreni illius, qui prior factus est, & in ventre matris figuratus sum caro,

2. Decem mensium tempore coagulatus sum in sanguine, ex semine hominis, & delectamento somni conveniente.

3. Et ego natus accepi communem aërem, & in similiter factam decidi terram, & primam vocem similem omnibus emisi plorans.

4. In involumentis nutritus sum, & curis magnis.

5. Nemo enim ex regibus aliud habuit nativitatis initium.

6. Unus ergo introitus est omnibus ad vitam, & similis exitus.

7. Propter hoc optavi, & datus est mihi sensus : & invocavi, & venit in me spiritus sapientiæ :

8. Et præposui illam regnis & sedibus, & divitias nihil esse duxi in comparatione illius.

9. Nec comparavi illi lapidem pretiosum : quoniam omne aurum in comparatione illius, arena est exigua, & tanquam lutum æstimabitur argentum in conspectu illius.

10. Super salutem & speciem dilexi illam, & proposui pro luce habere illam : quoniam inextinguibile est lumen illius.

11. Venerunt autem mihi omnia bona pariter cum illâ, & innumerabilis honestas per manus illius.

12. Et lætatus sum in omnibus, quoniam antecedebat me ista sapientia, & ignorabam, quoniam horum omnium mater est.

13. Quam sine fictione didici, & sine invidiâ communico, & honestatem illius non abscondo.

14. Infinitus enim thesaurus est hominibus : quo qui usi sunt, participes facti sunt amicitiæ Dei, propter disciplinæ dona commendati.

1. *Qui prior factus*, seu fictus *est :* πρωτοπλάστου.

3. *Plorans :* æquè plorans, Gr.

10. *Super salutem :* valetudinem : *& speciem :* egregiam formam ; quæ duo hominibus jucundissima.

11. *Honestas :* decor, gloria.

12. *Antecedebat.* Viæ ac vitæ dux. *Ignorabam :* anteaquam me studio addicerem sapientiæ. Sic sapientissimi quique ab ignorantiâ ordiuntur.

15. Mihi autem dedit Deus dicere ex sententiâ, & præsumere digna horum, quæ mihi dantur: quoniam ipse sapientiæ dux est, & sapientium emendator:

16. In manu enim illius & nos, & sermones nostri, & omnis sapientia, & operum scientia & disciplina.

17. Ipse enim dedit mihi horum, quæ sunt, scientiam veram: ut sciam dispositionem orbis terrarum, & virtutes elementorum.

18. Initium & consummationem, & medietatem temporum, vicissitudinum permutationes, & commutationes temporum.

19. Anni cursus, & stellarum dispositiones,

20. Naturas animalium, & iras bestiarum, vim ventorum, & cogitationes hominum, differentias virgultorum, & virtutes radicum.

21. Et quæcumque sunt absconsa & improvisa, didici: omnium enim artifex docuit me Sapientia.

22. Est enim in illâ spiritus intelligentiæ, sanctus, unicus, multiplex, subtilis, disertus, mobilis, incoinquinatus, certus, suavis, amans bonum, acutus, quem nihil vetat, benefaciens.

23. Humanus, benignus, stabilis, certus, securus, omnem habens virtutem, omnia prospiciens, & qui capiat omnes spiritus: intelligibilis, mundus, subtilis.

24. Omnibus enim mobilibus mobilior est Sapientia: attingit autem ubique propter suam munditiam.

25. Vapor est enim virtutis Dei, & emanatio quædam est clari-

15. *Mihi autem dedit Deus.* Det Deus, Gr. *ex sententiâ*: secundùm optata. *Et præsumere*: animo, cogitatione: cogitare, Gr.

17. *Ut sciam*: quantum homini fas est. Alioquin hæc omnia humano ingenio inaccessa Ecclesiastes passim docet.

18. *Initium, consummationem, medietatem temporum*: eorum nexum.

20. *Cogitationes hominum*: sive ratiocinationes, opiniones: nisi mavis ipsam ratiocinandi artem. Nota autem bestiis iras, vim ventis, hominibus cogitationes rationesque attributas.

21. *Omnium enim artifex docuit me Sapientia.* Jam exemplo Salomonis erigit oculos ad illam sapientiam creatricem, de quâ *Prov.* VIII. 22.

22. *Est enim in illâ spiritus*: Jam inde ab initio sapientiam vocat spiritum. *Unicus, multiplex*: quòd uno consilio, viâque simplice omnia deinde in numeros evolvantur. *Mobilis*: εὐκίνητος, impiger, efficax, in agendo promtus. *Disertus*: pro quo in Gr. τρανὸς, splendidus, luculentus. *Certus*: perspicuus, manifestus, Gr. *Suavis*: innoxius, Gr. *Bonum amans*: æqui bonique studiosus. *Acutus*: penetrantissimus, cui nihil impervium, unde *quem nihil vetat*: nihil arcet: ad omnia expeditus. *Benefaciens*: beneficus, Gr.

23. *Humanus*: humanitatis amans. *Certus*: additum ad stabilitatem vel securitatem. *Omnem habens virtutem, omnia prospiciens*: Gr. omnipotens, omniscius, sive omnium inspector. *Qui capiat omnes spiritus: intelligibilis*, Gr. permeans omnes spiritus intelligentes, mundos seu castos, subtilissimos: omnium spirituum ponderator, scrutator, *Prov.* XVI. 2.

24. *Mobilior*: expeditior, actuosior. *Propter munditiam*: simplicitatem, immixtam puritatem, quam etiam philosophi, duce Aristotele, actum vocant purissimum.

25, 26. *Vapor est .... emanatio .... candor*

tatis Dei sincera: & ideò nihil inquinatum in eam incurrit.

26. Candor est enim lucis æternæ, & speculum sine maculâ Dei majestatis, & imago bonitatis illius.

27. Et cùm sit una, omnia potest: & in se permanens omnia innovat, & per nationes in animas sanctas se transfert, amicos Dei & prophetas constituit.

28. Neminem enim diligit Deus, nisi eum, qui cum Sapientiâ inhabitat.

29. Est enim hæc speciosior sole, & super omnem dispositionem stellarum, luci comparata invenitur prior:

30. Illi enim succedit nox, sapientiam autem non vincit malitia.

seu splendor, *Speculum*, *imago*. En Verbi incorrupta generatio, atque indeminutus, æternus, & omnis mutationis expers ex paternâ substantiâ ac luce processus; quæ secutus Paulus, Christum imaginem Dei invisibilem prædicat, in quo omnia condita & creata sint, visibilia æquè ac invisibilia, nec minùs Angeli cujuscumque ordinis sint, quàm homines. II. *Cor.* IV. 4. *Col.* I. 15, 16, 17. item *Heb.* I, 3. eumdem Christum splendorem gloriæ Dei, ejusque substantiæ characterem vocat; atque hæc omnia, infectam, increatam, & tamen procedentem demonstrant sapientiam; cæterùm in nobis quodammodò factam, cùm ejus illustratione sapientes facti sumus. Suprà, VI. 24.

CAPUT VIII.

Prosequitur sapientiæ dotes: fortis, suavis, 1. Amanda, ducenda seu sponsanda, 2, 3. Homines facit providos, 8. Dulcis convictrix, 9, 16. Gubernatrix, 14, 15. Bona indoles, 19, 20. Continentia ab uno Deo expectanda & petenda.

1. ATTINGIT ergo à fine usque ad finem fortiter, & disponit omnia suaviter.

2. Hanc amavi & exquisivi à juventute meâ, & quæsivi sponsam mihi eam assumere, & amator factus sum formæ illius.

3. Generositatem illius glorificat, contubernium habens Dei: sed & omnium Dominus dilexit illam.

4. Doctrix enim est disciplinæ Dei, & electrix operum illius.

5. Et si divitiæ appetuntur in vitâ, quid sapientiâ locupletius, quæ operatur omnia?

3. *Generositatem* (splendorem generis) *illius*, suam, *glorificat*. Commendat ipsa sapientia. *Contubernium*; ex eo quòd conciet Deo. *Dilexit illam*, & in sinu suo genitam, & ad homines posteà propagatam.

4. *Doctrix est*: Gr. Initiatrix, seu quæ homines initiet ad sacræ disciplinæ mysteria. *Electrix*: quod alii legunt, εὑρετὶς, inventrix, quòd & ipsa rerum ordinem invenerit, & invenire nos faciat.

5, 6, 7, 8. *Si divitiæ*. Seu divitias dili-

6. Si autem ſenſus operatur : quis horum, quæ ſunt, magis quàm illa eſt artifex ?

7. Et ſi juſtitiam quis diligit : labores hujus magnas habent virtutes : ſobrietatem enim & prudentiam docet, & juſtitiam, & virtutem, quibus utilius nihil eſt in vita hominibus.

8. Et ſi multitudinem ſcientiæ deſiderat quis : ſcit præterita, & de futuris æſtimat : ſcit verſutias ſermonum, & diſſolutiones argumentorum : ſigna & monſtra ſcit antequam fiant, & eventus temporum & ſeculorum.

9. Propoſui ergo hanc adducere mihi ad convivendum : ſciens quoniam mecum communicabit de bonis, & erit allocutio cogitationis & tædii mei.

10. Habebo propter hanc, claritatem ad turbas, & honorem apud ſeniores, juvenis :

11. Et acutus inveniar in judicio, & in conſpectu potentium admirabilis ero, & facies principum mirabuntur me :

12. Tacentem me ſuſtinebunt, & loquentem me reſpicient, & ſermocinante me plura, manus ori ſuo imponent.

13. Præterea habebo per hanc, immortalitatem : & memoriam æternam his, qui poſt me futuri ſunt, relinquam.

14. Diſponam populos : & nationes mihi erunt ſubditæ.

15. Timebunt me audientes reges horrendi : in multitudine videbor bonus, & in bello fortis.

16. Intrans in domum meam, conquieſcam cum illâ : non enim habet amaritudinem converſatio illius, nec tædium convictus illius, ſed lætitiam & gaudium.

17. Hæc cogitans apud me, & commemorans in corde meo : quoniam immortalitas eſt in cognatione ſapientiæ,

18. Et in amicitiâ illius delectatio bona, & in operibus manuum

gas, ſeu prudentia, virtuteſque prævaleant, ſapientiâ omnia continentur. 6. *Horum quæ ſunt :* verorum honorum, contrà quàm arbitrantur. *Sap.* 11. 6.

7. *Labores hujus magnas habent virtutes :* Gr. Labores hujus (opera à ſapientiâ elaborata) ſunt virtutes.

8. *Scit præterita, & de futuris æſtimat :* Gr. Novit & præterita, & futura conjectari, hoc eſt, ut arbitror, futura ex præteritis. *Verſutias ſermonum :* ratiocinationum ſtrophas. *Diſſolutiones argumentorum :* ænigmatum. Gr. *Signa & monſtra ſcit antequam fiant :* quales conjectores volebat Chriſtus cùm diceret : *Faciem ergo cœli dijudicare noſtis : ſigna autem temporum non poteſtis ſcire ?* Matth. XVI. 4. & illud : *Ab arbore autem fici diſcite parabolam*, &c. Matth. XXIV. 32, 33.

9. *Allocutio cogitationis :* curarum ſolatium, Gr.

12. *Tacentem me ſuſtinebunt :* ex Job. XXIX. 8, 9.

18. *Honeſtas ſine defectione :* opes inexhauſtæ, Gr. *In coexercitatione converſationis illius :* in frequentandis ejus colloquiis. *Præclaritas :* nominis claritudo.

illius

illius honestas sine defectione, & in certamine loquelæ illius sapientia, & præclaritas in communicatione sermonum ipsius: circuibam quærens, ut mihi illam assumerem.

LIBER SAPIENTIÆ.

19. Puer autem eram ingeniosus, & sortitus sum animam bonam.

20. Et cùm essem magis bonus, veni ad corpus incoinquinatum.

21. Et ut scivi quoniam aliter non possem esse continens, nisi Deus det, & hoc ipsum erat sapientiæ, scire cujus esset hoc donum: adii Dominum, & deprecatus sum illum, & dixi ex totis præcordiis meis.

19. *Puer ingeniosus*: bonâ indole, Gr. *Sortitus sum animam bonam*: decreta Dei sorti cuidam etiam Apostolus comparat. *Eph.* III. quod horum nulla causa humana inveniri possit, sortesque Deus temperet. *Prov.* XVI. 33.

20. *Cùm essem magis bonus*: Gr. magis autem (hoc est, seu potiùs) cùm essem bonus, *veni ad corpus*: non quòd esset bonus, antequam veniret ad corpus, absurdum enim, cùm de toto uti se habet, loquatur homine, conjuncto jam corpore; neque quòd corpus illud in iniquitatibus, humano more, conceptum, atque immundo concretum semine, prorsùs intaminatum esset tùm cùm infusa est anima; sed quòd puer bonæ indolis, bonamque sortitus animam, eò facilè devenerit, ut corpus etiam incorruptum servaret à pravis libidinibus. Quanquam nec illud defugerim, quin anima è Dei manibus, seu potiùs ex oris ejus afflatu ad castum corpus suo quodam modo venisse dicatur, ut tamen bonum illud, castumque non absolutè, sed comparatè & vulgari hominum more sumatur: quod firmatur sequentibus.

21. *Et ut scivi.* Ne tamen crederemus bonam indolem, temperatumque corpus ad continentiam assequendam sufficere: docet nos unde vera continentia habeatur: Dei quippe dono quod urget Augustinus de grat. & lib. arb. IV. de bon. persev. XVII. &c. Memoratu autem dignum videtur sequenti prece, quæ ad finem usque libri deducitur, nihil haberi speciale de continentiâ; sed cùm de sapientiâ ubique agatur, quâ homo verè continens, suique compos efficitur, datur intelligi, sapientiæ nomine, comprehensam etiam continentiam.

CAPUT IX.

Incipit Oratio ad finem usque libri producenda, 1. *Hominis creatio: imperium*, 2, 3. *Petit sapientiam à Deo mittendam*, 4. *Operum Dei rectricem*, 9. *Adjutricem regum*, 10. & seqq. *Sine hâc homines imperiti & imbecilli*, 15. & seqq.

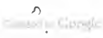
1. DEUS patrum meorum, & Domine misericordiæ, qui fecisti omnia verbo tuo,

2. Et sapientiâ tuâ constituisti hominem, ut dominaretur creaturæ, quæ à te facta est,

3. Ut disponat orbem terrarum in æquitate & justitiâ, & in directione cordis judicium judicet:

4. Da mihi sedium tuarum assistricem sapientiam, & noli me reprobare à pueris tuis:

4. *Sedium tuarum assistricem*: de quâ *Prov.* VIII. 27.

5. Quoniam servus tuus sum ego, & filius ancillæ tuæ, homo infirmus, & exigui temporis, & minor ad intellectum judicii & legum.

6. Nam & si quis erit consummatus inter filios hominum, si ab illo absuerit sapientia tua, in nihilum computabitur.

7. Tu elegisti me regem populo tuo, & judicem filiorum tuorum & filiarum:

8. Et dixisti me ædificare templum in monte sancto tuo, & in civitate habitationis tuæ altare, similitudinem Tabernaculi sancti tui, quod præparasti ab initio:

9. Et tecum sapientia tua, quæ novit opera tua, quæ & affuit tunc cùm orbem terrarum faceres, & sciebat quid esset placitum oculis tuis, & quid directum in præceptis tuis.

10. Mitte illam de cœlis sanctis tuis, & à sede magnitudinis tuæ, ut mecum sit & mecum laboret, ut sciam quid acceptum sit apud te:

11. Scit enim illa omnia & intelligit, & deducet me in operibus meis sobriè, & custodiet me in suâ potentiâ.

12. Et erunt accepta opera mea, & disponam populum tuum justè, & ero dignus sedium patris mei.

13. Quis enim hominum poterit scire consilium Dei? aut quis poterit cogitare quid velit Deus?

14. Cogitationes enim mortalium timidæ, & incertæ providentiæ nostræ.

15. Corpus enim quod corrumpitur, aggravat animam, & terrena inhabitatio deprimit sensum multa cogitantem.

16. Et difficilè æstimamus quæ in terrâ sunt; & quæ in prospectu sunt, invenimus cum labore. Quæ autem in cœlis sunt, quis investigabit?

17. Sensum autem tuum quis sciet? nisi tu dederis sapientiam, & miseris Spiritum sanctum tuum de Altissimis:

18. Et sic correctæ sint semitæ eorum, qui sunt in terris, & quæ tibi placent didicerint homines?

19. Nam per sapientiam sanati sunt, quicumque placuerunt tibi, Domine, à principio.

5. *Minor ad intellectum judicii & legum.* Ego enim sum puer parvulus, & ignorans egressum & introitum meum, & servus tuus in medio est populi infiniti, &c. ut ipse Salomon, III. *Reg.* III. 7, 8.

8. *Similitudinem .... Quod præparasti ab initio.* In deserto, scilicet, *Exod.* XXVI. ad cujus formam templum extructum est.

15. *Sensum multa cogitantem:* mentem multa curantem; πολυφρόντιδα.

CAPUT X.

Sapientia claret ab initio mundi in tuendis hominibus : Adamo, 1, 2, 3. *Noë*, 5. *Abrahamo*, 6. *Jacobo*, 10. *Josepho*, 13. *Totâ Hebræorum gente*, 15. & seqq. *Maris Rubri transitus*, 18. *Caïnus insipiens*, 3. *Diluvium*, 4.

1. HÆc illum, qui primus formatus est à Deo pater orbis terrarum, cùm solus esset creatus, custodivit,

2. Et eduxit illum à delicto suo, & dedit illi virtutem continendi omnia.

3. Ab hâc ut recessit injustus in irâ suâ, per iram homicidii fraterni deperiit.

4. Propter quem, cùm aqua deleret terram, sanavit iterùm sapientia, per contemtibile lignum justum gubernans.

5. Hæc, & in consensu nequitiæ cùm se nationes contulissent, scivit justum, & conservavit sine querelâ Deo, & in filii misericordiâ fortem custodivit.

6. Hæc justum à pereuntibus impiis liberavit fugientem, descendente igne in Pentapolim :

7. Quibus in testimonium nequitiæ fumigabunda constat deserta terra, & incerto tempore fructus habentes arbores, & incredibilis animæ memoria stans figmentum salis.

8. Sapientiam enim prætereuntes non tantùm in hoc lapsi sunt, ut ignorarent bona, sed & insipientiæ suæ reliquerunt hominibus memoriam, ut in his quæ peccaverunt, nec latere potuissent.

9. Sapientia autem hos, qui se observant, à doloribus liberavit.

10. Hæc profugum iræ fratris justum deduxit per vias rectas; &

2. *Continendi omnia.* Dominandi, regendi.

3. *Injustus :* Caïn.

4. *Propter quem :* Caïnum ejusque impiam sobolem, quæ filios Dei initis connubiis pervertit. *Gen.* VI. 2.

5. *In consensu nequitiæ :* Chaldæis, vicinisque gentibus in idololatriam consentientibus. *Scivit* : agnovit : ab aliis separavit : invenit, Gr. *Justum* : Abrahamum : *in filii* (Isaaci quem immolaturus erat) *misericordiâ fortem custodivit*.

6. *Justum :* Lot. Gen. XIX.

7. *Et incredibilis animæ.* Incredulæ, uxoris Lot. *Ibid.*

10. *Hæc profugum* (ac velut exulem, Gr.) *iræ* (ab irâ) *fratris* (Esaü) *justum* (Jacobum.) *Regnum Dei.* Angelos scilicet ascendentes & descendentes, scalæque ad cœlos pertingentis cacumini innitentem Deum. *Gen.* XXVIII. 12, 13. *Scientiam Sanctorum :* dedit ei nosse Angelos, & cum eis scire Deum & cœlum, & domum Dei, Bethel sive locum in quo Deus coleretur. *Ibid.* 17.

LIBER SAPIENTIÆ.

ostendit illi regnum Dei, & dedit illi scientiam sanctorum: honestavit illum in laboribus, & complevit labores illius.

11. In fraude circumvenientium illum affuit illi, & honestum fecit illum.

12. Custodivit illum ab inimicis, & à seductoribus tutavit illum, & certamen forte dedit illi ut vinceret, & sciret quoniam omnium potentior est sapientia.

13. Hæc venditum justum non dereliquit, sed à peccatoribus liberavit eum: descenditque cum illo in foveam,

14. Et in vinculis non dereliquit illum, donec afferret illi sceptrum regni, & potentiam adversùs eos, qui eum deprimebant: & mendaces ostendit, qui maculaverunt illum, & dedit illi claritatem æternam.

15. Hæc populum justum, & semen sine querelâ liberavit à nationibus, quæ illum deprimebant.

16. Intravit in animam servi Dei, & stetit contra reges horrendos in portentis & signis.

17. Et reddidit justis mercedem laborum suorum, & deduxit illos in viâ mirabili: & fuit illis in velamento diei, & in luce stellarum per noctem:

18. Transtulit illos per mare Rubrum, & transvexit illos per aquam nimiam.

19. Inimicos autem illorum demersit in mare, & ab altitudine inferorum eduxit illos. Ideò justi tulerunt spolia impiorum,

20. Et decantaverunt, Domine, nomen sanctum tuum, & victricem manum tuam laudaverunt pariter.

21. Quoniam Sapientia aperuit os mutorum, & linguas infantium fecit disertas.

11. *In fraude circumvenientium illum:* Labanis, ejusque familiæ, *Ibid.* XXIX, XXX, XXXI.

12. *Certamen forte:* cum Angelo: *Ibid.* XXXII. *Potentior est sapientia: Gr. pietas.*

13. *Venditum* à fratribus *justum* Josephum: *à peccato:* Gr. ab adulterio cum uxore Putipharis, *Ibid.* XXXIX.

14. *Sceptrum* (sive administrationem) *regni. Qui maculaverunt:* reprehenderant, Gr.

15. *Populum justum:* Hebræum. *Semen sine querelâ:* sive irreprehensibile, Gr.

16. *Servi Dei*, Mosis.

17. *In viâ mirabili:* per mare Rubrum. *In velamento diei:* die, Gr. *& in lucem:* per columnam nubis nocte rutilantem. *Exod.* XII, XIII, &c.

19. *Ab altitudine inferorum:* sive de profundo abyssi (maris) Gr. *Eduxit illos:* Israelitas.

21. *Os mutorum: infantium:* Maria, & cum eâ omnis sexus, omnis ætas, magnificentissimo carmine Dominum celebrabat.

CAPUT XI.

Moyses, 1. *Via populi in deserto*, 2. *Victoriæ*, 3. *Præstita de cœlo auxilia*, 4. *Quæ pœnæ sunt Ægyptiis, ea piis sunt gratiæ*, 5, 6. & seqq. *Animadversiones paternæ ad probandum: judicia ad puniendum*, 9, 10, 11. *Ægyptii bestiarum cultores per bestias puniti*, 16, 18. & seqq. *Per quæ quis peccat, per hæc & torquetur*, 17. *Dei inexhausta nec toleranda vis*, 22, 23. *Benignitas parcens omnibus*, 24. & seqq.

1. DIREXIT opera eorum in manibus Prophetæ sancti.

2. Iter fecerunt per deserta, quæ non habitabantur, & in locis desertis fixerunt casas.

3. Steterunt contra hostes, & de inimicis se vindicaverunt.

4. Sitierunt, & invocaverunt te, & data est illis aqua de petrâ altissimâ, & requies sitis de lapide duro.

5. Per quæ enim pœnas passi sunt inimici illorum, à defectione potûs sui, & in eis, cùm abundarent filii Israël, lætati sunt;

6. Per hæc, cùm illis deessent, benè cum illis actum est.

7. Nam pro fonte quidem sempiterni fluminis, humanum sanguinem dedisti injustis.

8. Qui cùm minuerentur in traductione infantium occisorum, dedisti illis abundantem aquam insperatè:

9. Ostendens per sitim quæ tunc fuit, quemadmodum tuos exaltares, & adversarios illorum necares.

1. *Propheta sancti*: Mosis.

2. *Casas*, seu tabernacula. Gr.

5. 6. *Per quæ . . . passi sunt: per hæc*: quod supplicio Ægyptiis, id Israëlitis gratiæ vertit. Ægyptii enim tetrâ vexati siti, aquis in cruorem versis; Israëlitæ à pessimo sitis cruciatu refecti refotique. Cætera intesserta, ab his verbis, *à defectione*, ad finem usque versûs. 5. Quanquam huic loco aptissima in hodierno Græco desunt ab uberiore codice repetita. His autem & seqq. auctor duo agit, primum, ut quæ testamento piis, ea exitio impiis futura sint; tum illud vel maximè impios convenientissimis torqueri suppliciis, ut patebit ℣. 8, 16, 17. & seqq.

7. *Sempiterni fluminis*: perennis: *Humanum sanguinem dedisti*: immundo sanguine turbati. Gr.

8. *Qui cùm minuerentur in traductione*: Gr. Ad convictionem, confutationem, redargutionem; sed hæc in Latinâ interpretatione abrupta & pendentia, sic habent in Gr. à ℣. 7. Nam cùm (Ægyptii Israëlitarum inimici) pro jugi flumine, sanguine immundo conturbati essent, in redargutionem præcepti de occidendis parvulis (Hebræorum, de quo Exod. 1. 16.) dedisti ipsis (Israëlitis scilicet) abundantem aquam insperatè, hoc est, illi quidem turbati, aquâ repente versâ in sanguinem; hi autem præter spem, aquarum copiâ recreati. Ait autem id contigisse Ægyptiis, in redargutionem præcepti de occidendis infantibus; ut qui sanguinem innocentem fudissent, sanguine potarentur: quemadmodum in Apoc. XVI. 6. *Quia sanguinem Sanctorum . . . effuderunt, dedisti eis sanguinem bibere; digni enim sunt*.

9. *Per sitim quæ tunc fuit*: in deserto scilicet.

LIBER SAPIENTIÆ.

10. Cùm enim tentati sunt, & quidem cum misericordiâ disciplinam accipientes, scierunt quemadmodum cum irâ judicati impii, tormenta paterentur.

11. Hos quidem tanquam pater monens probasti : illos autem tanquàm durus rex interrogans condemnasti.

12. Absentes enim & præsentes similiter torquebantur.

13. Duplex enim illos acceperat tædium, & gemitus cum memoriâ præteritorum.

14. Cùm enim audirent per sua tormenta benè secum agi, commemorati sunt Dominum, admirantes in finem exitûs.

15. Quem enim in expositione pravâ projectum deriserunt, in finem eventûs mirati sunt, non similiter justis sitientes.

16. Pro cogitationibus autem insensatis iniquitatis illorum, quòd quidam errantes colebant mutos serpentes, & bestias supervacuas, immisisti illis multitudinem mutorum animalium in vindictam :

17. Ut scirent quia per quæ peccat quis, per hæc & torquetur.

18. Non enim impossibilis erat omnipotens manus tua, quæ creavit orbem terrarum ex materiâ invisâ, immittere illis multitudinem ursorum, aut audaces leones,

19. Aut novi generis irâ plenas ignotas bestias, aut vaporem ignium spirantes, aut fumi odorem proferentes, aut horrendas ab oculis scintillas emittentes:

10. *Cùm tentati sunt . . . disciplinam accipientes.* Quasi virgâ emendati, didicerunt sitim ipsis probationi, impiis supplicio fuisse, quod fusè declarant sequentia.

11. *Interrogans* (ac velut quæstione habitâ) *condemnasti* : Gr. interrogasti, convicisti.

12. *Absentes enim Ægyptii, & præsentes* Hebræi *similiter* eâdem siti *torquebantur.*

13. *Duplex enim illos Ægyptios, acceperat tædium :* seu molestia, Gr. cùm ad eos perlata esset fama ejus sitis, quâ Israelitæ in deserto laborassent, duplici cruciatu affecti sunt. Primum quidem ex *memoriâ præteritorum*, atque horrendæ illius sitis quam perpessi essent, aquis in sanguinem versis : iterum autem, quòd viderent Israëlitas inimicos ex eodem incommodo tantâ benignitate refectos, invidiâ tabescebant, atque hoc posttemum est quod habent seqq.

14. *Cùm enim audirent Ægyptii per sua tormenta*, per sitim, *benè secum agi* : benè cum illis agi, Gr. id est, cum Hebræis. *Commemorati sunt Dominum :* ejus recordati sunt; sive, ut habet Gr. senserunt Dominum, alios probantem, alios punientem. *Admirantes in finem exitûs :* Gr. deest.

15. *Quem enim* (populum Dei) *in expositione* puerorum projiciendorum in flumen, *Exod.* 11. 3. *Projectum deriserunt :* repudiaverunt : eumdem Dei populum, *in finem eventûs, mirati sunt non similiter justis sitientes :* διψήσαντες, siti affecti, aoristo præteriti vim habente. Viderunt se, non eodem eventu sitisse, ac justos.

16. *Pro cogitationibus.* Demonstrate pergit, quomodò Deus congruis quemque suppliciis puniat, ut habes ad ℣. 5. *bestias supervacuas*, non tantùm arietes, boves, sed etiam inutiles, serpentes, insecta alia.

18. *Ex materiâ invisâ :* informi, Gr. Alludit ad locum *Gen.* 1. 2. *Terra autem erat inanis & vacua :* cùm tamen priùs creasset illam informem materiam, ut habes ℣. 1. *In principio creavit Deus cælum & terram.*

20. Quarum non solùm læsura poterat illos exterminare, sed & aspectus per timorem occidere.

21. Sed & sine his uno spiritu poterant occidi, persecutionem passi ab ipsis factis suis, & dispersi per spiritum virtutis tuæ: sed omnia in mensurâ, & numero, & pondere disposuisti.

22. Multùm enim valere, tibi soli supererat semper: & virtuti brachii tui quis resistet?

23. Quoniam tanquam momentum stateræ, sic est ante te orbis terrarum, & tanquam gutta roris antelucani, quæ descendit in terram.

24. Sed misereris omnium, quia omnia potes, & dissimulas peccata hominum, propter pœnitentiam.

25. Diligis enim omnia quæ sunt, & nihil odisti eorum quæ fecisti; nec enim odiens aliquid constituisti, aut fecisti.

26. Quomodò autem posset aliquid permanere, nisi tu voluisses? aut quod à te vocatum non esset, conservaretur?

27. Parcis autem omnibus, quoniam tua sunt, Domine, qui amas animas.

21. *Uno spiritu:* uno flatu tuo: aut *persecutionem passi ab ipsis factis suis:* urgente scelerum conscientiâ, quæ illos respirare non fineret: sive, ut habet Gr. ab ipso judicio, ab ipsâ ultrice scelerum divinâ justitiâ. *Sed omnia in mensurâ.* Ductâ similitudine à venditionibus, in quibus omnia traduntur certâ mensurâ, ut agri jugera, frumentum, vinum, oleum; certo numero, ut tot oves, tot calcei, tot tunicæ; certo pondere, ut metalla & alia. Sic Dei sapientia modum & ordinem rebus imponens, dat omnia numeratò, capillos etiam, ac minutissima quæque; mensuratè, *Mensuram* enim *bonam, & confertam, & coagitatam dabunt in sinum vestrum.* Luc. VI. 38. Ad pondus; novit enim quàm levi momento tribulationes, quàm gravi & æterno pondere gloriam præstet. II. *Cor.* IV. 17. Quæ & universim valent, & hîc speciatim. *Omnia* enim hæc *in mensurâ disposuisti*, hoc est, non agis cæco impetu, aut vires immoderatas effundis; quæ altera fuit ratio, cur Deus minuta animalia immitteret, ne statim uno ictu conficeret impios, & daretur pœnitentiæ ac misericordiæ locus, ut habes infrà XII. 2. 10.

22. *Multùm enim valere, tibi soli supererat semper:* soli, deest Gr. Quidquid egeris, quantascumque vires effuderis, adhuc tibi superest infinita & inexhausta potentia.

24. *Misereris omnium, quia omnia potes.* En exemplum, ut quò magìs viribus, eò magìs clementiâ prævaleas, quod repetit XII. 16.

25. *Diligis omnia quæ sunt.* Duabus de causis, & quòd dederis ut essent, & quòd cùm sint, conserves; rectè Aug. de verb. Apost. XI. Non enim fecit, & deserit, non enim curavit facere, & non curat custodire; & paulò pòst: utique non potest non curare quos fecit; quod pertinet ac sequentem.

26. *Quod à te vocatum non esset.* Necesse est ut quæ sunt, jugi Dei influxu ab ipso nihilo evocentur.

CAPUT XII.

Deus lentè & paulatim punit, & ad pœnitentiam expectat, 1, 2. & seqq. *Chananæi ab initio maledicti*, 11. & seqq. *Dei supremum nullique rationi obnoxium imperium*, 12. *Punit malos : nec tamen toto impetu nec statim uno ictu*, 15, 20. *Nam mavult parcere*, 16. *Dei inimici puniti per ea quæ colunt*, 23, 24. & seqq.

1. O QUAM bonus, & suavis est, Domine, spiritus tuus in omnibus !

2. Ideóque eos, qui exerrant, partibus corripis : & de quibus peccant, admones & alloqueris, ut relictâ malitiâ, credant in te, Domine.

3. Illos enim antiquos inhabitatores terræ sanctæ tuæ, quos exhorruisti,

4. Quoniam odibilia opera tibi faciebant per medicamina, & sacrificia injusta,

5. Et filiorum suorum necatores sine misericordiâ, & comestores viscerum hominum, & devoratores sanguinis à medio sacramento tuo.

6. Et auctores parentes animarum inauxiliatarum perdere voluisti per manus parentum nostrorum,

7. Ut dignam perciperent peregrinationem puerorum Dei, quæ tibi omnium carior est terra.

8. Sed & his tanquam hominibus pepercisti, & misisti antecessores exercitûs tui vespas, ut illos paulatim exterminarent.

9. Non quia impotens eras in bello subjicere impios justis, aut bestiis sævis, aut verbo duro simul exterminare :

10. Sed partibus judicans, dabas locum pœnitentiæ, non ignorans quoniam nequam est natio eorum, & naturalis malitia ipsorum,

1. *O quàm bonus* : incorruptus, Gr.

2. *Partibus corripis* : paulatim, ut infrà, 10. *Partibus judicans* : singillatim, paulatim, quomodò etiam vertit ℣. 8. *Admonens alloqueris* : Gr. commemorans admones.

3. *Antiquos inhabitatores* : Philistæos, & alias impias gentes.

4. *Sacrificia injusta* : sacra impia, Gr. τελετὰς ἀνοσίους.

5. *A medio sacramento tuo.* Quod maximè abhorret à mediis sacris tuis, in quibus à sanguine vel maximè abstinetur.

6. *Et auctores* horum scelerum : *Animarum inauxiliatarum* : liberorum, quos immisericorditer immolabant.

7. *Ut dignam puerorum* (pueris seu filiis Dei) *susciperent peregrinationem* : migrationem sive migrandi locum ; coloniam.

8. *Vespas.* Crabrones. *Exod.* XXIII. 28. *Deut.* VII. 20. *Jos.* XXIV. 12.

10. *Naturalis malitia* : ab ipso genere, pravisque majorum institutis insita. *Quoniam non poterat mutari* : Gr. Quoniam non immutaretur, eò quòd viderentur inemendabiles.

rum, & quoniam non poterat mutari cogitatio illorum in perpetuum.

11. Semen enim erat maledictum ab initio; nec timens aliquem, veniam dabas peccatis illorum.

12. Quis enim dicet tibi : Quid feciſti? aut quis ſtabit contra judicium tuum? aut quis in conſpectu tuo veniet vindex iniquorum hominum? aut quis tibi imputabit, ſi perierint nationes, quas tu feciſti?

13. Non enim eſt alius Deus quàm tu, cui cura eſt de omnibus, ut oſtendas quoniam non injuſtè judicas judicium.

14. Neque rex, neque tyrannus in conſpectu tuo inquirent de his quos perdidiſti.

15. Cùm ergo ſis juſtus, juſtè omnia diſponis : ipſum quoque, qui non debet puniri, condemnare, exterum æſtimas à tuâ virtute.

16. Virtus enim tua juſtitiæ initium eſt, & ob hoc quòd omnium Dominus es, omnibus te parcere facis.

17. Virtutem enim oſtendis tu, qui non crederis eſſe in virtute conſummatus, & horum, qui te neſciunt, audaciam traducis.

18. Tu autem dominator virtutis, cum tranquillitate judicas, & cum magnâ reverentiâ diſponis nos : ſubeſt enim tibi, cùm volueris, poſſe.

19. Docuiſti autem populum tuum per talia opera, quoniam oportet juſtum eſſe & humanum, & bonæ ſpei feciſti filios tuos : quoniam judicans das locum in peccatis pœnitentiæ.

20. Si enim inimicos ſervorum tuorum, & debitos morti, cum tantâ cruciaſti attentione, dans tempus & locum, per quæ poſſent mutari à malitiâ?

21. Cum quantâ diligentiâ judicaſti filios tuos, quorum parentibus juramenta & conventiones dediſti bonarum promiſſionum?

22. Cùm ergo das nobis diſciplinam, inimicos noſtros multipliciter flagellas, ut bonitatem tuam cogitemus judicantes, & cùm de nobis judicatur, ſperemus miſericordiam tuam.

11. *Semen maledictum :* in Chanaan Philiſtæorum parente. *Gen.* IX. 25.

16. *Virtus tua* (ſive potentia Gr.) æqua eſt, ac juſtitiæ fons.

17. *Virtutem enim oſtendis :* cùm vinci te putant, tunc exurgis victor. *Horum qui te neſciunt :* in his qui ſciunt, Gr. utrumque verum : nempe, & ſcientibus & neſcientibus æquè invictam exhiberi Dei potentiam. *Traducis :* confundis.

18. *Cum tranquillitate* ; Gr. æquitate, benignitate : *ἐπιεικείᾳ*, *cum magnâ reverentiâ :* Gr. moderatione, indulgentiâ.

20. *Cum tantâ cruciaſti attentione :* addit Gr. parſimonia, indigentia ; quaſi tibi non ſuppeteret ulciſcendi copia.

23. Unde & illis, qui in vitâ suâ insensatè & injustè vixerunt, per hæc quæ coluerunt, dedisti summa tormenta.

24. Etenim in erroris viâ diutiùs erraverunt, deos æstimantes hæc, quæ in animalibus sunt supervacua, infantium insensatorum more viventes.

25. Propter hoc tanquam pueris insensatis judicium in derisum dedisti.

26. Qui autem ludibriis & increpationibus non sunt correcti, dignum Dei judicium experti sunt.

27. In quibus enim patientes indignabantur, per hæc quos putabant deos, in ipsis cùm exterminarentur, videntes illum, quem olim negabant se nosse, verum Deum agnoverunt: propter quod & finis condemnationis eorum venit super illos.

23. *Per hæc coluerunt:* Gr. per proprias abominationes; per animalia quæ abominabili cultu prosequebantur, ut suprà, XI. 16.

24. *Deos æstimantes hæc, quæ in animalibus* (inter animantes) *sunt supervacua:* reptilia, & cætera quæ nulli utilitati sunt: ut ibid. XI. 16.

25. *Judicium in irrisum dedisti.* Mures enim, ranas, muscas immittere, nihil aliud esse videbatur, quàm ludibrium.

26. *Qui autem* his pœnarum veluti *ludibriis* in hâc vitâ emendati non sunt, his post vitam seria & gravia impinges supplicia.

27. *In quibus enim:* sensus, cùm enim exscinderentur per eos quos putabant Deos, tandem *agnoverunt* verum, quem anteà negabant, Deum: agnoverunt autem inviti, ac simulatè, aut eorum ritu de quibus sæpe dicitur: *Et scietis quia ego sum Dominus percutiens.* Ezech. VII. 9. & alibi passim. Vi adacti, nec tamen resipiscentes, sed potiùs blasphemantes agnoscetis Deum. Vide *Apoc.* XVI. 9, 10, 11.

CAPUT XIII.

Ex creaturis æstimandus Deus, 1. *Undè vani creaturarum,* 2. & seqq. *Ac idolorum cultores,* 10. & seqq.

1. VANI autem sunt omnes homines, in quibus non subest scientia Dei, & de his, quæ videntur bona, non potuerunt intelligere eum qui est, neque operibus attendentes agnoverunt quis esset artifex:

2. Sed aut ignem, aut spiritum, aut citatum aërem, aut gyrum stellarum, aut nimiam aquam, aut solem & lunam, rectores orbis terrarum deos putaverunt.

1. *Vani omnes homines:* Gr. addit: naturâ, errore inolito ex patribus, & ab ipsâ velut nativitate indito, aut suprà, XII. 10. *Scientia* seu cognitio *Dei.*

2. *Spiritum.* Notum illud, Spiritus intùs alit, &c. *Aut nimiam aquam.* Non deerant qui omnia ex aquis orta ferrent quòd indè rebus semina ac succis plantæ, animantes, homines, ipsa etiam tellus aleretur.

3. Quorum si specie delectati, deos putaverunt: sciant quantò his dominator eorum speciosior est, speciei enim generator hæc omnia constituit.

4. Aut si virtutem, & opera eorum mirati sunt, intelligant ab illis, quoniam qui hæc fecit, fortior est illis:

5. A magnitudine enim speciei & creaturæ, cognoscibiliter poterit creator horum videri.

6. Sed tamen adhuc in his minor est querela. Et hi enim fortasse errant, Deum quærentes, & volentes invenire.

7. Etenim cùm in operibus illius conversentur, inquirunt, & persuasum habent quoniam bona sunt quæ videntur.

8. Iterùm autem nec his debet ignosci.

9. Si enim tantùm potuerunt scire, ut possent æstimare seculum; quomodò hujus dominum non faciliùs invenerunt?

10. Infelices autem sunt, & inter mortuos spes illorum est, qui appellaverunt Deos opera manuum hominum, aurum & argentum, artis inventionem, & similitudines animalium, aut lapidem inutilem opus manûs antiquæ.

11. Aut si quis artifex faber de sylvâ lignum rectum secuerit, & hujus doctè eradat omnem corticem, & arte suâ usus, diligenter fabricet vas utile in conversationem vitæ,

12. Reliquiis autem ejus operis ad præparationem escæ abutatur:

13. Et reliquum horum, quod ad nullos usus facit, lignum curvum, & vorticibus plenum, sculpat diligenter per vacuitatem suam, & per scientiam suæ artis figuret illud, & assimilet illud imagini hominis,

14. Aut alicui ex animalibus illud comparet, perliniens rubricâ,

3. *Specie*, seu pulchritudine, Gr. *Speciei generator*. Gr. addit, primus, quòd sit fons pulchritudinis, adeóque omnium pulcherrimus.

5. *Cognoscibiliter*: verti oportebat, *per proportionem*, *ἀναλόγως*: comparatis rerum rationibus.

6. *In his minor est querela*. Et tamen tolerabiliùs errant, qui stellas aliasque insignes creaturas pro Deo habent; videntur enim quærendo Deum defecti viribus, ac inquisitionis labore defatigati, hæsisse in rebus pulcherrimis, ℣. 5, 6, 7. & quanquam sunt inexcusabiles, ℣. 8, 9. longè errant infeliciùs, nec vivis, sed mortuis accensendi, qui ea quæ fabricant idola Deos.

10. *Artis inventionem*: quam Paulus vocabat sculpturam artis & cogitationis hominum. Act. XVII. 29. *Opus manûs antiquæ*: & hoc Statuis conciliabat cultum, quòd ab antiquo factæ, velut obliteratâ fabricæ memoriâ.

11. *Lignum rectum*: Gr. benè mobile, tractabile, sive ut rectè hîc Nobilius, quod benè obediat manui artificis. Hæc autem & seqq. desumta ex Isa. XLIV. 12.

12. *Vorticibus plenum*. Nodosum, compactis scilicet ad juncturas ramorum nodis. *Per vacuitatem suam*: per otium, ut habet Gr.

14. *Rubicundum*: ut vivere, ac vigere videatur.

& rubicundum faciens fuco colorem illius, & omnem maculam, quæ in illo eſt, perliniens:

15. Et faciat ei dignam habitationem, & in pariete ponens illud, & confirmans ferro,

16. Ne fortè cadat, proſpiciens illi, ſciens quoniam non poteſt adjuvare ſe: imago enim eſt, & opus eſt illi adjutorium.

17. Et de ſubſtantiâ ſuâ, & de filiis ſuis, & de nuptiis votum faciens, inquirit. Non erubeſcit loqui cum illo, qui ſine animâ eſt:

18. Et pro ſanitate quidem infirmum deprecatur, & pro vitâ rogat mortuum, & in adjutorium inutilem invocat:

19. Et pro itinere petit ab eo qui ambulare non poteſt, & de acquirendo, & de operando, & de omnium rerum eventu petit ab eo, qui in omnibus eſt inutilis.

CAPUT XIV.

Idolorum cultus, 1, 8. Navigatio comparata ad avaritiam, vitæ tamen utilis, & à Deo inſtituta: ſculpturæ origo, quâ homines abuſi in adulationem & idololatriam: idololatriæ mala, 23. & ſeqq.

1. ITERUM alius navigare cogitans, & per feros fluctus iter facere incipiens, ligno portante ſe, fragilius lignum invocat.

2. Illud enim cupiditas acquirendi excogitavit, & artifex ſapientiâ fabricavit ſuâ.

3. Tua autem, Pater, providentia gubernat; quoniam dediſti & in mari viam, & inter fluctus ſemitam firmiſſimam:

4. Oſtendens quoniam potens es ex omnibus ſalvare, etiamſi ſine arte aliquis adeat mare.

5. Sed ut non eſſent vacua ſapientiæ tuæ opera: propter hoc etiam & exiguo ligno credunt homines animas ſuas, & tranſeuntes mare per ratem liberati ſunt:

6. Sed & ab initio cùm perirent ſuperbi gigantes, ſpes orbis terrarum ad ratem confugiens, remiſit ſeculo ſemen nativitatis, quæ manu tuâ erat gubernata.

7. Benedictum eſt enim lignum, per quod fit juſtitia.

5. *Ut non eſſent vacua ſapientiæ tuæ opera.* Ne maris tam vaſta moles inutilis haberetur, eam quoque hominibus frequentandam tradidiſti.

6. *Gigantes:* portentoſum genus hominum, de quo Gen. VI. 4. *Spes orbis terrarum:* Noë & ejus familia.

7. *Benedictum lignum, per quod fit juſtitia:* in figuram ligni quo liberati ſumus: Ambroſ. in Pſal. CXVIII. benedictum lignum (Arca ſcilicet) quod fit per juſtitiam (Deo jubente) maledictum autem

8. Per manus autem quod fit idolum, maledictum est & ipsum, & qui fecit illud: quia ille quidem operatus est: illud autem cùm esset fragile, Deus cognominatus est. LIBER SAPIENTIÆ.

9. Similiter autem odio sunt Deo, impius & impietas ejus.

10. Etenim quod factum est, cum illo qui fecit, tormenta patietur.

11. Propter hoc & in idolis nationum non erit respectus: quoniam creaturæ Dei in odium factæ sunt, & in tentationem animabus hominum, & in muscipulam pedibus insipientium.

12. Initium enim fornicationis est exquisitio idolorum: & adinventio illorum, corruptio vitæ est,

13. Neque enim erant ab initio, neque erunt in perpetuum.

14. Supervacuitas enim hominum hæc advenit in orbem terrarum, & ideò brevis illorum finis est inventus.

15. Acerbo enim luctu dolens pater, citò sibi rapti filii fecit imaginem, & illum, qui tunc quasi homo mortuus fuerat, nunc tanquam Deum colere cœpit, & constituit inter servos suos sacra & sacrificia.

16. Deinde interveniente tempore, convalescente iniquâ consuetudine, hic error tanquam lex custoditus est, & tyrannorum imperio colebantur figmenta.

17. Et hos, quos in palam homines honorare non poterant propter hoc quòd longè essent, è longinquo figura eorum allata, evidentem imaginem regis, quem honorare volebant, fecerunt: ut illum, qui aberat, tanquam præsentem colerent suâ sollicitudine.

18. Provexit autem ad horum culturam, & hos qui ignorabant, artificis eximia diligentia.

19. Ille enim volens placere illi, qui se assumsit, elaboravit arte suâ, ut similitudinem in melius figuraret.

20. Multitudo autem hominum abducta per speciem operis,

lignum quod fit per manum hominum (ad colendum) ut habet ℣. seq.

9. *Odio sunt Deo, impius & impietas ejus.* Impium opus quod fabricat; idolum.

11. *In idolis nationum non erit respectus:* melius Gr. erit respectus; in idola erit inquisitio & ultio, negatione sublatâ, nam idola contrita sunt. *Creatura Dei:* Gr. in creaturâ Dei, (in ipso opificio inter Dei creaturas) *in odium facta sunt.* Gr. facta sunt, idola scilicet.

12. *Initium fornicationis*, sive idololatriæ ex ipsâ sculpturæ arte repetendum, cujus refert originem.

13. *Neque enim*, ut sidera & tellus, aliaque Dei opera, idola *erant ab initio, neque durabunt in perpetuum*, fragili scilicet compacta materiâ; seu quòd recèns inducta per gloriam supervacuam, posteà obsolescant, ac tandem destruenda sint, ut Prophetæ testantur passim, quod congruit seq.

14. *Supervacuitas:* Gr. vanitate hominum invecta sunt (idola).

20. *Deum æstimaverunt:* σέβασμα, numen, rem colendam, idolum.

eum, qui ante tempus tanquam homo honoratus fuerat, nunc Deum æstimaverunt.

21. Et hæc fuit vitæ humanæ deceptio : quoniam aut affectui, aut regibus servientes homines, incommunicabile nomen lapidibus & lignis imposuerunt.

22. Et non suffecerat errasse eos circa Dei scientiam, sed & in magno viventes inscientiæ bello, tot & tam magna mala pacem appellant.

23. Aut enim filios suos sacrificantes, aut obscura sacrificia facientes, aut insaniæ plenas vigilias habentes,

24. Neque vitam, neque nuptias mundas jam custodiunt, sed alius alium per invidiam occidit, aut adulterans contristat,

25. Et omnia commista sunt, sanguis, homicidium, furtum & fictio, corruptio & infidelitas, turbatio & perjurium, tumultus bonorum.

26. Dei immemoratio, animarum inquinatio, nativitatis immutatio, nuptiarum inconstantia, inordinatio mœchiæ & impudicitiæ.

27. Infandorum enim idolorum cultura, omnis mali causa est, & initium & finis.

28. Aut enim dum lætantur, insaniunt : aut certè vaticinantur falsa, aut vivunt injustè, aut pejerant citò.

29. Dum enim confidunt in idolis, quæ sine animâ sunt, malè jurantes noceri se non sperant.

30. Utraque ergo illis evenient dignè, quoniam malè senserunt de Deo, attendentes idolis, & juraverunt injustè, in dolo contemnentes justitiam.

21. *Affectui* : Gr. calamitati ; gravibus affectibus ex orbitate ortis : ex ℣. 15.

22. *Dei scientiam*, sive cognitionem *in magno viventes inscientiæ bello* : magnis coortis per inscientiam de naturâ atque ortu deorum dissentionibus. *Pacem appellant* ; sic enim de Judæis loquebantur, quasi neglectis idolis, ruptoque humani generis fœdere, universarum concordiam nationum suâ dissentione violarent. Esth. XIII. 4. I. Mach. I. 43.

23. *Obscura sacrificia* : occulta (& fœda) mysteria : Gr. *insanas*, (sive obscœnas) *vigilias* : Gr. epulas.

24. *Neque vitam*. En usque ad ℣. 29. fœdi idololatriæ fructus ; quâ de re Paulus, Rom. I. 24, 28, 29, &c.

25. *Turbatio* : turbæ, seditiones. *Tumultus bonorum* : exagitatio.

26. *Dei immemoratio* : oblivio, Græc. gratiæ oblivio, sive immemor beneficiorum animus. *Nativitatis immutatio* : immutata progenies ; suppressi aut suppositi partus. *Nuptiarum inconstantia* : per divortia, sive inordinatio, Gr. nulla conjugalis tori reverentia.

27. *Et finis*. Omnia flagitia per cæcitatem mentis in idololatriam, ac Dei oblivionem desinunt.

28. *Dum lætantur, insaniunt*. Insanâ lætitiâ elati, atque ab arce dejecti, id quo delectantur, pro Deo habent ; quod idololatris familiare est.

30. *Contemnentes justitiam* : sanctitatem, Græc.

31. Non enim juratorum virtus, sed peccantium pœna perambulat semper injustorum prævaricationem.

31. *Non enim juratorum* (eorum per quos juratur) *virtus: sed peccantium pœna:* Gr. judicium: *perambulat:* Gr. insurgit: super *injustorum prævaricationem.* Haud minùs pejerant qui per idola fallunt, non idolorum virtute, sed suo judicio convicti prævaricationis, in id quod habent instar numinis.

CAPUT XV.

Piorum gratulatio, quòd ab idolis puri: prosequitur de idololatriâ, ac sculpturæ abusu: cultus animalium.

1. TU autem, Deus noster, suavis & verus es, patiens, & misericordiâ disponens omnia.

2. Etenim si peccaverimus, tui sumus, scientes magnitudinem tuam: & si non peccaverimus, scimus quoniam apud te sumus computati.

3. Nosse enim te, consummata justitia est, & scire justitiam, & virtutem tuam, radix est immortalitatis.

4. Non enim in errorem induxit nos hominum malæ artis excogitatio, nec umbra picturæ labor sine fructu, effigies sculpta per varios colores.

5. Cujus aspectus insensato dat concupiscentiam, & diligit mortuæ imaginis effigiem sine animâ.

6. Malorum amatores, digni sunt qui spem habeant in talibus, & qui faciunt illos, & qui diligunt, & qui colunt.

7. Sed & figulus mollem terram premens, laboriosè fingit ad usus nostros unumquodque vas, & de eodem luto fingit quæ munda sunt in usum vasa, & similiter quæ his sunt contraria: horum autem vasorum quis sit usus, judex est figulus.

8. Et cum labore vano deum fingit de eodem luto: ille qui paulò antè de terrâ factus fuerat, & post pusillum reducit se unde acceptus est, repetitus animæ debitum quam habebat.

9. Sed cura est illi, non quia laboraturus est, nec quoniam brevis

2. *Et si non peccaverimus:* Gr. non autem peccabimus, ut qui sciamus non censeri tuos.

6. *Malæ artis:* sculpturæ scilicet; per eventum & abusum malæ.

5. *Dat concupiscentiam:* illicit ad nefarios cultus: Gr. aliter. *Effigiem sine animâ:* sine halitu: prorsùs inanimem.

6. *In talibus:* diis.

8. *Ille qui paulò antè.* Ille fecit deum ex eodem luto, ex quo ipse recèns compactus, in lutum resolvetur, repetitâ animâ quam habebat.

9. *Sed cura est illi.* Nihil memor figu-

illi vita eſt, ſed concertatur aurificibus & argentariis: ſed & ærarios imitatur, & gloriam præfert, quoniam res ſupervacuas fingit.

10. Cinis eſt enim cor ejus, & terra ſupervacua ſpes illius, & luto vilior vita ejus:

11. Quoniam ignoravit qui ſe finxit, & qui inſpiravit illi animam, quæ operatur, & qui inſufflavit ei ſpiritum vitalem.

12. Sed & æſtimaverunt luſum eſſe vitam noſtram, & converſationem vitæ compoſitam ad lucrum, & oportere undecumque, etiam ex malo, acquirere.

13. Hic enim ſcit ſe ſuper omnes delinquere, qui ex terræ materiâ fragilia vaſa, & ſculptilia fingit.

14. Omnes enim inſipientes, & infelices ſupra modum animæ, ſuperbi ſunt inimici populi tui, & imperantes illi:

15. Quoniam omnia idola nationum deos æſtimaverunt, quibus neque oculorum uſus eſt ad videndum, neque nares ad percipiendum ſpiritum, neque aures ad audiendum, neque digiti manuum ad tractandum, ſed & pedes eorum pigri ad ambulandum.

16. Homo enim fecit illos, & qui ſpiritum mutuatus eſt, is finxit illos. Nemo enim ſibi ſimilem homo poterit deum fingere.

17. Cùm enim ſit mortalis, mortuum fingit manibus iniquis. Melior enim eſt ipſe, his quos colit: quia ipſe quidem vixit, cùm eſſet mortalis, illi autem nunquam.

18. Sed & animalia miſerrima colunt: inſenſata enim comparata his, illis ſunt deteriora.

19. Sed nec aſpectu aliquis ex his animalibus bona poteſt conſpicere. Effugerunt autem Dei laudem, & benedictionem ejus.

lus, neque moleſti operis, neque brevis ævi, æmulatur aurifices, & gloriæ ducit, quòd æquè ac illi *res ſupervacuas*: imagines, Gr. adulterina *fingit*: idola ſcilicet & deos.

12. *Æſtimaverunt* fictores idolorum, *luſum eſſe vitam*, ac per ludibria & jocos tranſigendam, compoſitaque omnia ad lucrum: *& oportere etiam ex malo*, ac etiam ex idolorum fabricâ pecuniam corradere, ut ille in Actis, XIX. 25. *Viri, ſcitis quia de hoc artificio eſt nobis acquiſitio.*

14. *Supra modum animæ*: Gr. ſuper animam infantis; ſuprà quàm liceat animæ quantumvis infirmæ, putà infantis. *Superbi*: deeſt Gr. jungendum ſeqq.

16. *Homo enim.* En gradus, ut Deus per ſe vivens & immortalis, viventes quidem ſuî imagines, ſed tamen mortales faciat; homo autem mortalis, mutuato à Deo ſpiritu, fingat mortuas.

18. *Animalia miſerrima colunt*: Gr. inimiciſſima, nocentiſſima; reptilia, ſerpentes. *Inſenſata enim*: ſenſu carentia, id eſt, ſtatuæ, *comparata his*, (Græc. aliis) ſcilicet animantibus, quantumvis deterrimis, *illis deteriora ſunt.*

CAPUT

CAPUT XVI.

Bestiarum cultores per bestias puniti : eæ quoque immissæ in Hebræos, sed dispari eventu : serpens æneus, 7. *Animadversio in Ægyptios per ignem grandini mistum, & famem consumtis frugibus*, 19. *Manna populo Dei præstitum, ejusque mirabilia*, 20. & seqq. *Vis illa hominum altrix, non escarum naturâ, sed verbo & voluntate Dei constat*, 21, 26.

1. PROPTER hæc, & per his similia passi sunt dignè tormenta, & per multitudinem bestiarum exterminati sunt.

2. Pro quibus tormentis benè disposuisti populum tuum, quibus dedisti concupiscentiam delectamenti sui novum saporem, escam parans eis ortygometram:

3. Ut illi quidem concupiscentes escam, propter ea quæ illis ostensa & missa sunt, etiam à necessariâ concupiscentiâ averterentur. Hi autem in brevi inopes facti, novam gustaverunt escam.

4. Oportebat enim illis sine excusatione quidem supervenire interitum exercentibus tyrannidem : his autem tantùm ostendere quemadmodum inimici eorum exterminabantur.

5. Etenim cum illis supervenit sæva bestiarum ira, morsibus perversorum colubrorum exterminabantur.

6. Sed non in perpetuum ira tua permansit, sed ad correptionem in brevi turbati sunt, signum habentes salutis ad commemorationem mandati legis tuæ.

7. Qui enim conversus est, non per hoc, quod videbat, sanabatur, sed per te omnium salvatorem:

8. In hoc autem ostendisti inimicis nostris, quia tu es, qui liberas ab omni malo.

1. *Per similia passi sunt.* Per bestias bestiarum cultores.

2. *Pro quibus tormentis.* Cùm idolorum cultores ulcisce reris per bestias, quas colebant ; è contrà plebem tuam alebas per bestias. *Datâ ortygometrâ*, coturnice, *dedisti concupiscentiam delectamenti :* rem quam delectabiliter appetebant. *Novum saporem :* peregrinum, insuetum.

3. *Ut illi quidem :* idololatræ, Ægyptii, ranis aliisque animantibus etiam inter cibos ebullientibus. Exod. XIII. 3. *Etiam à necessariâ concupiscentiâ averterentur*, ingenerato fastidio per eorum animalium deformitatem, ut habet Gr. *Hi autem*, Hebræi ad extremam inopiam redacti, *novam gustaverunt escam* : summa ; animantium genere, ut vis, uteris, sive ad ultionem, sive ad beneficium.

5. *Etenim cum illis :* Hebræis : aliud exemplum ; immissis serpentibus in Hebræos, statim datum serpentis ænei remedium. Num. XXI. 6.

6. *Signum salutis :* serpentem æneum. *Ad commemorationem mandati legis tuæ*, quo tibi fidere jubebantur.

7. *Qui conversus est :* ad illum æneum serpentem.

9. Illos enim locuſtarum & muſcarum occiderunt morſus, & non eſt inventa ſanitas animæ illorum : quia digni erant ab hujuſcemodi exterminari.

10. Filios autem tuos, nec draconum venenatorum vicerunt dentes : miſericordia enim tua adveniens ſanabat illos.

11. In memoriâ enim ſermonum tuorum examinabantur, & velociter ſalvabantur, ne in altam incidentes oblivionem, non poſſent tuo uti adjutorio.

12. Etenim neque herba, neque malagma ſanavit eos, ſed tuus, Domine, ſermo, qui ſanat omnia.

13. Tu es enim, Domine, qui vitæ & mortis habes poteſtatem, & deducis ad portas mortis, & reducis :

14. Homo autem occidit quidem per malitiam : & cùm exierit ſpiritus, non revertetur, nec revocabit animam quæ recepta eſt :

15. Sed tuam manum effugere impoſſibile eſt.

16. Negantes enim te noſſe impii, per fortitudinem brachii tui flagellati ſunt : novis aquis, & grandinibus, & pluviis perſecutionem paſſi, & per ignem conſumti.

17. Quod enim mirabile erat, in aqua, quæ omnia extinguit, plus ignis valebat : vindex eſt enim orbis juſtorum.

18. Quodam enim tempore manſuetabatur ignis, ne comburerentur quæ ad impios miſſa erant animalia : ſed ut ipſi videntes, ſcirent quoniam Dei judicio patiuntur perſecutionem.

19. Et quodam tempore in aquâ ſupra virtutem, ignis exardeſcebat undique, ut iniquæ terræ nationem exterminaret.

20. Pro quibus angelorum eſcâ nutriviſti populum tuum, & pa-

12. *Malagma.* Unguentum dolorem emolliens ac mitigans.

16. *Novis aquis, grandinibus, pluviis : per ignem :* redit ad plagas Ægyptiacas, & grandinem igne miſtum. Exod. IX. 23, 24. *Novis aquis :* ſive liquefacto, ut ſolet, grandine : ſive etiam, ut fit, pluviis grandini miſtis : quibus pergit demonſtrare creaturas omnes etiam inanimas Deo ultori obſequi.

17. *Quod enim mirabile : παραδοξότατον :* maximè incredibile.

18. *Manſuetabatur ignis, ne comburerentur animalia :* locuſtæ, quas poſtea graſſari oportebat. Exod. X. *Quæ miſſa erant :* jam terræ gremio fota, & ſuo tempore eruptura. Quanquam ex Gr. verti poſſet, miſſa ſunt.

19. *Ut iniqua terræ nationem exterminaret :* germina, fruges : γεννήματα, ut ỳ. 22. καρπούς, fructus. Interpretes autem *nationem* pro *nativitate* poſuit, ut XVIII. 12. XIX. 10. hoc eſt, pro natis frugibus, ut infrà, ỳ. 26. quanquam & frugum illa conſumtio omninò inſtituta erat ad excindendam gentem. Summa autem, ignem nunc repreſſis, nunc exertis viribus, prout jubebatur, in creatoris poteſtate fuiſſe.

20. *Pro quibus :* pro conſumtis frugibus, filiis tuis manna præbuiſti, cujus miram vim docet. *Omnis ſaporis ſuavitatem :* atqui Num. XI. 7. manna erat ſaporis inſtar panis oleati. Sed alius eſt nativus ſapor, alius quem fidei multiformis gratia tribuebat ; quod iſte vel à Dei ſpiritu, vel à populi Dei traditione didicit ;

ratum panem de cœlo præstitisti illis sine labore, omne delectamentum in se habentem, & omnis saporis suavitatem.

21. Substantia enim tua dulcedinem tuam, quam in filios habes, ostendebat, & deserviens uniuscujusque voluntati, ad quod quisque volebat, convertebatur.

22. Nix autem & glacies sustinebant vim ignis, & non tabescebant : ut scirent quoniam fructus inimicorum exterminabat ignis ardens in grandine & pluviâ coruscans.

23. Hic autem iterùm, ut nutrirentur justi, etiam suæ virtutis oblitus est.

24. Creatura enim tibi factori deserviens, exardescit in tormentum adversùs injustos : & lenior fit ad benefaciendum pro his, qui in te confidunt.

25. Propter hoc & tunc in omnia transfigurata omnium nutrici gratiæ tuæ deserviebat, ad voluntatem eorum, qui à te desiderabant :

26. Ut scirent filii tui, quos dilexisti, Domine, quoniam non nativitatis fructus pascunt homines, sed sermo tuus hos, qui in te crediderint, conservat.

27. Quod enim àb igne non poterat exterminari, statim ab exiguo radio solis calefactum tabescebat :

28. Ut notum omnibus esset, quoniam oportet prævenire solem, ad benedictionem tuam, & ad ortum lucis te adorare.

29. Ingrati enim spes tanquam hybernalis glacies tabescet, & disperiet tanquam aqua supervacua.

unde & Paulus, ea quæ in Arcâ erant : Heb. IX. 4. quem locum si conferas cum III. Reg. VIII. 9. & II. Paral. V. 10. huic similem reperies. Vide etiam infrà, XIX. 7.

21. *Substantia enim tua* : Gr. ὑπόστασις. Non manna tot per se effecta præstabat, sed Dei fœcunda substantia ex quácumque re quidquid vult elicit.

22. *Nix autem & glacies* : aliud oppositum : nivem quidem & glaciem, seu grandinem, immissas Ægyptiis, non resolvebat ignis immistus : manna autem concretum, cujusdam instar nivis, aut grandinis, ad primos solis radios liquescebat. Exod. XVI. 14. Num. XI. 7.

23. *Hic autem*, ignis : solis radii prorsùs ignea vi. Vide infrà, XIX. 30.

25. *Gratia tua.* Gratia hic significat beneficam & altricem omnium Dei potentiam.

26. *Sed sermo tuus* : vis tua.

27. *Quòd enim.* Grando & manna cùm cognatæ naturæ sint, tam dissimilia passæ, ut hæc exiguo radio liquesceret ; illa nec immisto quidem igne solveretur, ut suprà, 16, 17.

28. *Prævenire solem* : ad colligendum manna, priusquam sole oriente liquesceret ; simul ad laudandum largitorem Deum.

29. *Ingrati autem* : tardi ad Dei laudes.

CAPUT XVII.

Tenebræ Ægyptiacæ occultorum peccatorum vindices, 3. Derisæ magorum artes : impii tanquam cæco carcere conclusi, 4, 15. Pavor : horrenda nox superventuræ æternæ noctis imago : impii sibi graves, dirumque supplicium, 20.

1. MAGNA sunt enim judicia tua, Domine, & inenarrabilia verba tua : propter hoc indisciplinatæ animæ erraverunt.

2. Dum enim persuasum habent iniqui posse dominari nationi sanctæ, vinculis tenebrarum & longæ noctis compediti, inclusi sub tectis, fugitivi perpetuæ providentiæ jacuerunt.

3. Et dum putant se latere in obscuris peccatis, tenebroso oblivionis velamento dispersi sunt, paventes horrendè, & cum admiratione nimiâ perturbati.

4. Neque enim quæ continebat illos spelunca, sine timore custodiebat : quoniam sonitus descendens perturbabat illos, & personæ tristes illis apparentes pavorem illis præstabant.

5. Et ignis quidem nulla vis poterat illis lumen præbere, nec siderum limpidæ flammæ illuminare poterant illam noctem horrendam.

6. Apparebat autem illis subitaneus ignis, timore plenus, & timore perculsi illius, quæ non videbatur, faciei, æstimabant deteriora esse quæ videbantur.

7. Et magicæ artis appositi erant derisus, & sapientiæ gloriæ correptio cum contumeliâ.

1. *Propter hoc :* quòd non nossent profunda consilia tua, falsâ spe delusi, superbiebant, ut habent seqq.

3. *Dum enim.* Dum latere se putant Deum, veras in latebras conjecti sunt per Ægyptiacas illas tenebras, de quibus Exod. x. 25. *Tenebroso oblivionis velamento*, tanquam sole oblito solitam lucem emittere, *dispersi sunt :* quique in suas conclusi domos, nullo hominum cœtu. *Spectris conturbati :* quòd & tantæ nocti, & territæ conscientiæ congruebat.

4. *Spelunca.* Domus propria, quâ pedem efferre propter horrendas tenebras non auderent. Unde domus instar carceris, ipsi sine ferro, tenebris velut vinculis tenebantur, suprà, ỷ. 2. infrà, ỷ. 15, 16, 17. Quæ omnia pertinent ad interpretationem hujus textûs quo scribitur : *Nemo vidit fratrem suum, nec movit se de loco in quo erat.* Exod. x. 23.

6. *Subitaneus ignis :* pyra, rogus, Gr. Credibile est accensos ingentes rogos discutiendis tenebris subitò apparuisse per Ægyptum totam, sed hæc terrori erant, cùm lucem non darent. *Timore perculsi :* cùm obscuræ, pallentesque facies territarent, etiam quæ videbant, habebant pro horribilioribus spectris.

7. *Magicæ artis :* Gr. magicæ artis jacebant ludibria (in magis nullum præsidium, ut in aliis aliquot plagis Ægyptiacis) *Et sapientiæ gloriæ correptio* (erat) *cum contumeliâ :* qui sapientiâ illâ magicâ gloriabantur, contumeliosè corripiebantur.

8. Illi enim qui promittebant timores & perturbationes expellere se ab animâ languente, hi cum derisu pleni timore languebant.

9. Nam etsi nihil illos ex monstris perturbabat, transitu animalium, & serpentium sibilatione commoti, tremebundi peribant, & aërem, quem nullâ ratione quis effugere posset, negantes se videre.

10. Cùm sit enim timida nequitia, dat testimonium condemnationis : semper enim præsumit sæva, perturbata conscientia,

11. Nihil enim est timor, nisi proditio cogitationis auxiliorum.

12. Et dum ab intùs minor est expectatio, majorem computat inscientiam ejus causæ, de quâ tormentum præstat.

13. Illi autem qui impotentem verè noctem, & ab infimis & ab altissimis inferis supervenientem, eumdem somnum dormientes,

14. Aliquandò monstrorum exagitabantur timore, aliquandò animæ deficiebant traductione : subitaneus enim illis, & insperatus timor supervenerat.

15. Deinde si quisquam ex illis decidisset, custodiebatur in carcere, sine ferro reclusus.

16. Si enim rusticus quis erat, aut pastor, aut agri laborum operarius præoccupatus esset, ineffugibilem sustinebat necessitatem.

17. Unâ enim catenâ tenebrarum omnes erant colligati. Sive spiri-

9. *Etsi nihil illos :* etsi nihil erat monstri quod territaret. *Etiam aërem negantes se videre :* adeò exanimati metu, ut nec respirare se crederent ; videre autem, pro quolibet sensu sumitur. Alii, *negantes videre*, recusantes vertunt, occlusis oculis, ne, quæ undique ingruebant territamenta, aspicerent.

10. *Cùm sit timida :* ex Gr. istud exsculpseris ; malitia enim proprio judicio condemnata terrificum quid testificatur sibi. Complutensis legit ; formidolosa res est proprio teste (conscientiâ scilicet) damnata malitia. *Præsumit sæva, perturbata conscientia.* Gr. (malitia) præsumit sæva perturbata per conscientiam, sive, conscientiâ, in ablativo casu.

11. *Proditio cogitationis auxiliorum.* Gr. proditio, sive consiliorum defectio quæ à cogitatione. Inde oritur timor, quòd ipsa mens, velut prodita destitutaque, nec de auxilio cogitat.

12. *Dum ab intùs minor :* quò cuique minùs in se præsidii est, eò magis latere putat præsentem tormentorum causam : quod est calamitosissimum, cùm pars aliqua sit solatii, mali scire originem.

13. *Impotentem noctem :* ineluctabilem. Alii, intolerabilem, enitatu, sive toleratu impossibilem ; *& ab infimis, & ab altissimis :* duplex versio. Tota sententia in Gr. illi autem qui (per) inevitabilem, (sive intolerabilem) noctem, & ab inevitabilis (sive intolerabilis) inferni speluncis supervenientem, eumdem somnum (æquè irrequietum, æquè turbulentum) dormiebant : aliquandò, &c. horrenda nox, quæ ab altissimis inferi, ab ipso velut tartaro immissa videbatur.

14. *Animæ deficiebant traductione :* traditione, Gr. sive deliquio quo laborabant præ metu.

15. *Si quisquam decidisset :* erigere se non audebat, ne periculosiùs offenderet : *Custodiebatur.* Vide ℣. 4.

16. *Si enim rusticus :* quocumque loco deprensi, ac tenebris præoccupati erant, eo constricti, tenebantur.

17. 18. *Sive spiritus... aut sonus validus :* quocumque sonitu seu leni, seu gravi, atque etiam suavi territabantur, exaggerato per tenebras metu.

tus ſibilans, aut inter ſpiſſos arborum ramos avium ſonus ſuavis, aut vis aquæ decurrentis nimium,

18. Aut ſonus validus præcipitatarum petrarum, aut ludentium animalium curſus inviſus, aut mugientium valida beſtiarum vox, aut reſonans de altiſſimis montibus echo : deficientes faciebant illos præ timore.

19. Omnis enim orbis terrarum limpido illuminabatur lumine, & non impeditis operibus continebatur.

20. Solis autem illis ſuperpoſita erat gravis nox, imago tenebrarum, quæ ſuperventura illis erat. Ipſi ergo ſibi erant graviores tenebris.

20. *Gravis nox, imago tenebrarum, quæ ſuperventura erat illis :* in inferno ſcilicet, ut paſſim in Scripturis. *Ipſi ſibi erant graviores tenebris :* cæcitate mentis graviores tenebras intùs circumferentes.

CAPUT XVIII.

Hebræis clara lux : columna viæ dux : per noctem ſolis inſtar, 3. *Digni tenebris Ægyptii lucis ac veritatis hoſtes*, 4. *primogenitorum quoque cædes merito illata*, 5. *Phaſe*, 6, 9. *Mortes undique & horrendi clamores per alta noctis ſilentia*, 10, 11, 14, 15, 16. *Tantæ ultioni additi viſus congrui per ſomnia*, 17. & ſeqq. *Ut cauſam ſupplicii, ſed fruſtrà recognoſcerent*, 18, 19. *Mors quoque immiſſa piis ; ſed prompta per Aaronem placatio*, 21. & ſeqq.

1. SANCTIS autem tuis maxima erat lux, & horum quidem vocem audiebant, ſed figuram non videbant. Et quia non & ipſi eadem paſſi erant, magnificabant te :

2. Et qui antè læſi erant, quia non lædebantur, gratias agebant, & ut eſſet differentia, donum petebant.

3. Propter quod ignis ardentem columnam ducem habuerunt

1. *Et horum quidem vocem audiebant :* Ægyptii, vicinis ſcilicet conſtituti locis. Sive Iſraelitas, quocumque pergerent, lux ſua ſequebatur ; quod innuere videtur, Exod. x. 23. *Magnificabant te : te*, deeſt in Gr. rectè ſuppletum, ut videtur.

2. *Quia non lædebantur.* Ceſſatum enim à vexandis Hebræis, quòd inimici nec ſe commovere poſſent. *Et ut eſſet differentia, donum*, (ſive gratiam) Gr. *petebant :* Hebræi tanto præ Ægyptiis diſcrimine habiti, magni beneficii loco petebant, ut tale diſcrimen pios inter & impios ſtabile permaneret : in Gr. hi duo verſus ad Ægyptios referri videntur, ut & magnificarent Hebræos tam dira à ſe paſſos, nunc autem ab omni malo liberos, & gratias haberent ipſis, quòd læſi vicem non redderent, & ut porrò pergerent benignitate & clementiâ differre ab Ægyptiis, ſupplicabant. Porrò ἀνεχθῆναι, alii aliter vertunt ; vulgati interpretis ſenſus verior.

3. *Propter quod :* Gr. pro quibus ἀντὶ ὧν : harum tenebrarum loco Deus in deſerto

ignotæ viæ, & ſolem ſine læſurâ boni hoſpitii præſtitiſti.

4. Digni quidem illi carere luce, & pati carcerem tenebrarum, qui incluſos cuſtodiebant filios tuos, per quos incipiebat incorruptum legis lumen ſeculo dari.

5. Cùm cogitarent juſtorum occidere infantes, & uno expoſito filio & liberato, in traductionem illorum, multitudinem filiorum abſtuliſti, & pariter illos perdidiſti in aquâ validâ.

6. Illa enim nox antè cognita eſt à patribus noſtris, ut verè ſcientes quibus juramentis crediderunt, animæquiores eſſent.

7. Suſcepta eſt autem à populo tuo ſanitas quidem juſtorum, injuſtorum autem exterminatio.

8. Sicut enim læſiſti adverſarios: ſic & nos provocans magnificaſti.

9. Abſconsè enim ſacrificabant juſti pueri bonorum, & juſtitiæ legem in concordiam diſpoſuerunt: ſimiliter & bona & mala recepturos juſtos, Patrum jam decantantes laudes.

10. Reſonabat autem inconveniens inimicorum vox, & flebilis audiebatur planctus ploratorum infantium.

11. Simili autem pœnâ ſervus cum domino afflictus eſt, & popularis homo regi ſimilia paſſus.

12. Similiter ergo omnes uno nomine mortis mortuos habebant innumerabiles. Nec enim ad ſepeliendum vivi ſufficiebant: quoniam uno momento, quæ erat præclarior natio illorum, exterminata eſt.

13. De omnibus enim non credentes propter veneficia, tunc

ſuis præſtitit, ut ardentem columnam diu noctuque haberent ducem ignotæ viæ: *Exod.* XIII. 21. Speciatim autem per noctem, ſolis cujuſdam inſtar, ſicut ſcriptum eſt. *Et deduxit eos in nube diei, & totâ nocte in illuminatione ignis*: Pſ. LXXVII. 14. Item, *Expandit nubem in protectionem eorum, & ignem ut luceret eis per noctem.* CIV. 39. *ſolem ſine læſurâ.* Solem elegantiſſimè appellat columnam ipſam quæ tam limpidam lucem miniſtraret; ſolem autem *ſine læſura* (ſive innoxium) quod non perureret, imò per diem à ſolis ardore protegeret; ſolem etiam *boni hoſpitii*. Gr. *præclaræ peregrinationis*: ſupple, ducem: Græca ſic habent: flammatam in columnam ducem quidem ignotæ viæ; ſolem verò innoxium præclaræ peregrinationis (ducem ſeu comitem) præſtitiſti.

4. *Per quos incipiebat, ... legis lumen.* Jam fœdere conſtituto, ac traditâ unius Dei fide, ſabbati obſervantiâ, circumciſionis ſignaculo, Phaſe etiam apud Ægyptios inſtituto: de quo etiam ℣. 9.

5. *Uno expoſito filio & liberato*: Moyſe. *In traductionem*, convictionem illorum, ut ſuprà, II. 14.

6. *Illa non antè cognita*: prædicta Iſraëlitis, *Exod.* XII. XIII.

9. *Abſconsè ſacrificabant*: celebrato Phaſe: ibid. *Juſtitiæ legem*: Gr. divinitatis legem, unius Dei colendi ritum; cui legi initiabantur præcipuâ ſolemnitate inſtitutâ: ibid. *Bona & mala recepturos juſtos*, ſupple, canebant; *Patrum* etiam, Patriarcharum qui æquè bona & mala experti, ſed tandem liberati *decantantes laudes.*

10. *Inconveniens inimicorum vox.* Gr. diſſonans, quippe *flebilis.*

12. *Uno nomine* ſive genere *mortis*: æquâ omnium cæde. *Natio*: nativitas, Gr. ut ſuprà, XVI. 19. primogeniti ſpes & decus gentis.

13. *De omnibus non credentes*: Ægyptii.

verò primùm cùm fuit exterminium primogenitorum, spoponderunt populum Dei esse.

14. Cùm enim quietum silentium contineret omnia, & nox in suo cursu medium iter haberet,

15. Omnipotens sermo tuus de cœlo à regalibus sedibus, durus debellator in mediam exterminii terram prosilivit,

16. Gladius acutus insimulatum imperium tuum portans, & stans replevit omnia morte, & usque ad cœlum attingebat stans in terrâ.

17. Tunc continuo visus somniorum malorum turbaverunt illos, & timores supervenerunt insperati.

18. Et alius alibi projectus semivivus, propter quam moriebatur, causam demonstrabat mortis.

19. Visiones enim, quæ illos turbaverunt, hæc præmonebant, ne inscii quare mala patiebantur, perirent.

20. Tetigit autem tunc & justos tentatio mortis, & commotio in eremo facta est multitudinis, sed non diu permansit ira tua.

21. Properans enim homo sine querelâ deprecari pro populis, proferens servitutis suæ scutum, orationem, & per incensum deprecationem allegans, restitit iræ, & finem imposuit necessitati, ostendens quoniam tuus est famulus.

22. Vicit autem turbas, non in virtute corporis, nec armaturæ potentiâ, sed verbo illum qui se vexabat, subjecit, juramenta parentum & testamentum commemorans.

23. Cùm enim jam acervatim cecidissent super alterutrum mortui, interstitit, & amputavit impetum, & divisit illam, quæ ad vivos ducebat viam.

24. In veste enim poderis quam habebat, totus erat orbis terra-

per omnia increduli Deo, decepti scilicet *propter veneficia*, per incantamenta & magicas artes Dei imitatrices: *tunc primùm cùm fuit exterminium* ac cædes *primogenitorum*, obmutescente omni magorum jactantiâ: *spoponderunt* Hebræos *populum Dei esse*: Gr. confessi sunt populum Dei esse filium: ut habetur Osee XI. 1. *Ex Ægypto vocavi filium meum.*

16. *Insimulatum*: minimè fictum: ἀνυπόκριτον.

20. *Tentatio*, experimentum, *mortis*: à morte quoque tentati Israelitæ, potiusquàm dejecti, ut infrà 25. Clariùs explicatur interveniente placatione per Aaronem, *Num.* XVI. 47.

21. *Homo sine querelâ*: inculpatus: Aaron: *suæ servitutis scutum*, sive sui ministerii, λειτουργίας, arma. Gr. nempe thuribulum, incensum, preces: quæ arma sacerdotum. *Finem necessitati*: calamitati, Gr.

22. *Vicit autem turbas*: turbam, Gr. seditiosum vulgus in ordinem coëgit, sive etiam vicit turbam, seditionem, tumultum: illum *qui se vexabat*: populum in se insurgentem, & sibi sacerdotium invidentem: Core & Abiron sectatores. Num. *Ibid.*

23. *Interstitit*: stetit inter mortuos & viventes: *Num.* XVI. 44.

24. *In veste poderis*: vestis talaris, magnifica ac sacra, quâ etiam Christus induitur: Apoc. I. 13. *Totus erat orbis terrarum*, sanctæ vestis texturâ ac magnificentiâ de-

rum;

rum : & parentum magnalia in quatuor ordinibus lapidum erant ſculpta, & magnificentia tua in diademate capitis illius ſculpta erat.

25. His autem ceſſit qui exterminabat, & hæc extimuit : erat enim ſola tentatio iræ ſufficiens.

ſignatus, ut paſſim Hebræi docent. *Parentum magnalia :* gloria. Gr. *in quatuor ordinibus lapidum :* ut habes *Exod.* XXVIII. 17. Notum de nomine duodecim Patriarcharum totidem lapidibus inſculpto. *Ibid.* 21. Unde Pontifex populi habitus mediator, quòd nomina filiorum Iſraël, duodecim ſcilicet Tribuum, coram Deo portet ſuper pectus ſuum. *Ibid* 26. *Magnificentia tua in diademate :* in laminâ illâ ex auro puriſſimo, cui inſcriptum erat, Sanctum Domino : *Ibid.* 39.

25. *His ceſſit qui exterminabat :* Angelus divini mandati executor : *hæc extimuit :* reveritus : Gr. extimuerunt : ſeditioſi cives.

CAPUT XIX.

Impiorum cæcitas, 1, 2, 3. Adactorum ad pœnas digna neceſſitas, 4. Creaturarum immutata natura & indoles, 6, 7, 18, 19, 20. Elementa fidium inſtar diſpoſita, Deo pulſanti ſubſunt, 17. Relata obiter Benjaminitarum flagitia & inhoſpitalitas, 13. & ſeqq.

1. IMPIIS autem uſque in noviſſimum ſine miſericordiâ ira ſupervenit; præſciebat enim & futura illorum :

2. Quoniam cùm ipſi permiſiſſent ut ſe educerent, & cum magnâ ſollicitudine præmiſiſſent illos, conſequebantur illos pœnitentiâ acti.

3. Adhuc enim inter manus habentes luctum, & deplorantes ad monumenta mortuorum, aliam ſibi aſſumpſerunt cogitationem inſcientiæ, & quos rogantes projecerant, hos tanquam fugitivos perſequebantur :

4. Ducebat enim illos ad hunc finem digna neceſſitas : & horum quæ acciderant, commemorationem amittebant, ut quæ deerant tormentis, repleret punitio :

5. Et populus quidem tuus mirabiliter tranſiret, illi autem novam mortem invenirent.

6. Omnis enim creatura ad ſuum genus ab initio refigurabatur, deſerviens tuis præceptis, ut pueri tui cuſtodirentur illæſi.

4. *Digna neceſſitas.* Pœna ſcelerum inevitabilis : Gr. oblivionem injiciebat (inducebat) gravis illa ſcilicet inſtantis pœnæ neceſſitas excæcabat animos : indurabat, & præteritarum plagarum auferebat memoriam. *Exod.* VIII, IX, X, XI. *Ut quæ deerant tormentis :* Gr. ut eam quæ tormentis (adhuc) deerat, adimplerent pœnam, hoc eſt enim quod dixerat, *Idcirco autem poſui te, ut oſtendam in te fortitudinem meam, & narretur nomen meum in omni terrâ.* Exod. IX. 16. Rom. IX. 17.

6. *Omnis creatura ad ſuum genus* (in ſuo genere, Gr.) *refigurabatur :* omnes creatu-

7. Nam nubes castra eorum obumbrabat, & ex aquâ, quæ antè erat, terra arida apparuit, & in mari Rubro via sine impedimento, & campus germinans de profundo nimio :

8. Per quem omnis natio transivit, quæ tegebatur tuâ manu, videntes tua mirabilia & monstra.

9. Tanquam enim equi depaverunt escam, & tanquam agni exultaverunt, magnificantes te, Domine, qui liberasti illos.

10. Memores enim erant adhuc eorum, quæ in incolatu illorum facta fuerant, quemadmodum pro natione animalium eduxit terra muscas, & pro piscibus eructavit fluvius multitudinem ranarum.

11. Novissimè autem viderunt novam creaturam avium, cùm adducti concupiscentiâ, postulaverunt escas epulationis.

12. In allocutione enim desiderii, ascendit illis de mari ortygometra : & vexationes peccatoribus supervenerunt, non sine illis, quæ antè facta erant, argumentis per vim fulminum : justè enim patiebantur secundùm suas nequitias.

13. Etenim detestabiliorem inhospitalitatem instituerunt : alii quidem ignotos non recipiebant advenas, alii autem bonos hospites in servitutem redigebant.

14. Et non solùm hæc, sed & alius quidem respectus illorum erat : quoniam inviti recipiebant extraneos.

ræ, ignis, aquæ, nubes, maria, veluti refectæ & instauratæ, novas formas naturasque induebant : stabat aquarum moles; per mare iter latum, & alia quæ posteà inculcat, ℣. 20.

7. *Nubes castra eorum obumbrabat.* Nubes enim illa efformata in columnam, cùm tabernaculum operiret. Num. IX. 15, 16. totis deinde castris se diffundebat, ac protegebat populum, juxta illud : *Expandit nubem in protectionem eorum* : Psalm. CIV. 39. Unde Paulus ait, *sub nube fuisse.* Quæ sanè ad Davidem & Paulum, vel traditione, vel Spiritu sancto dictante, perlata sunt. *Ex aquâ... terra :* patefactâ terrâ, quæ anteà sub profundo latebat. *Campus germinans*, algosus : Græc. viridis herbæ ferax ; unde fama apud Æthiopes, diviso mari, fundum viridis coloris apparuisse. *Diod. l.* III.

9. *Tanquam equi* (læti & exultantes in pinguibus pascuis) *depaverunt escam :* Gr. pascebant. *Tanquam agni :* allusum ad Ps. CXIV. 4, 6. *Colles sicut agni ovium.*

10. *Pro natione :* nativitate, Gr. ut suprà, XVI. 19.

11. *Novam creaturam avium :* coturnices.

12. *In allocutione* (in solatium, Gr.) *desiderii*, Gr. deest. & *vexationes*, ultiones, *peccatoribus supervenerunt :* quòd fastidito mannâ carnes concupiverint, & seditiosè poposcerint. *Num.* XI. *Non sine illis, quæ antè facta erant, argumentis* (non sine præviis signis sive portentis) *per vim fulminum.* Docet intervenisse tonitrua, quod indicare videtur furor Domini concitatus in populum. *Num.* XI. 33.

13. *Etenim detestabiliorem* (fortè, quàm gentes) *inhospitalitatem instituerunt* (supple, Israëlitæ) quædam hic deesse videntur ad rerum seriem ; memorat autem fœdum Benjaminitarum facinus in Gabaâ adversùs Levitam, de quo Jud. XIX. *Ignotos non recipiebant* ; Jud. XIX. 15. nullus eos recipere voluit hospites. Idem 18. *in servitutem redigebant :* velut servis abutebantur ad fœdas libidines, ut illi Levitæ contigit.

14. *Alius respectus :* alia ulciscendi causa ; quia non modò *inviti recipiebant extraneos*, verùm etiam eos.

15. Qui autem cum lætitiâ receperunt hos, qui eisdem usi erant justitiis, sævissimis afflixerunt doloribus.

16. Percussi sunt autem cæcitate: sicut illi in foribus justi, cùm subitaneis cooperti essent tenebris, unusquisque transitum ostii sui quærebat.

17. In se enim elementa dum convertuntur, sicut in organo qualitatis sonus immutatur, & omnia suum sonum custodiunt: unde æstimari ex ipso visu certò potest.

18. Agrestia enim in aquatica convertebantur, & quæcumque erant natantia, in terram transibant.

19. Ignis in aquâ valebat supra suam virtutem, & aqua extinguentis naturæ obliviscebatur.

20. Flammæ è contrario, corruptibilium animalium non vexaverunt carnes coambulantium, nec dissolvebant illam, quæ facilè dissolvebatur, sicut glacies, bonam escam. In omnibus enim magnificasti populum tuum, Domine, & honorasti, & non despexisti, in omni tempore & in omni loco assistens eis.

15. *Qui cum lætitiâ receperunt:* puta bonum illum senem, qui Leviten *eisdem* utentem *justitiis*, sub eâdem Moysi lege viventem exceperat: ℣. 20. *sævis afflixerunt doloribus*, usque adeò ut filiam opprimendam offerre cogeretur, ℣. 24.

16. *Percussi sunt autem cæcitate:* mentis quidem, ad exemplum eorum, quibus Angeli apud Sodomos cæcitatem immisere. *Gen.* XIX. 11.

17. *In se enim.* Hic etiam nonnulla sive exciderunt, sive transposita sunt. *In se elementa dum convertuntur. Dum*, redundat, & in Gr. deest. *Convertuntur.* Gr. ad verbum, elementa in se harmoniam (sive concentum consensumque) mutantia, hoc est, in alias veluti formas naturasque conversa, ut habes ℣. 6. *Sicut in organo qualitatis sonus immutatur.* Gr. Sicut in psalterio, soni (nominativo plurali) modulationis nomen mutant; *& omnia suum sonum custodiunt.* Græcus ad elementa refert, semper manentia in sono; quæ neque in Græco, neque apud interpretem satis expedita sunt, & aliquid omninò in ipso textu labis; sensus autem est. Quàm facilè in organo musico, intensis remissisve fidibus, permanente sono, soni tamen modulus inflectitur ac mutatur, tam facilè, Deo variè, velut digitis elementa pulsante, ab iisdem naturis tanquam diversos sonos, ita diversos effectus elici: quod & seqq. firmant. *Unde æstimari*; Gr. quod quidem liquidò æstimari potest ex ipso rerum gestarum visu, hoc est, quod explorari potest ex ipsis majorum nostrorum commemoratis historiis.

18. *Agrestia enim* (sive terrestria, Gr.) *in aquatica convertebantur:* quæ videntur spectare ad diluvium, quo tempore *natantia*, natatilia, pisces, *transibant in terram.*

19. *Ignis in aquâ*, ut dictum est suprà, XVI. 17, 18, 19.

20. *Flamma è contrario:* vide XVI. 18. nec *dissolverunt* (seu dissolvebant, Gr,) *illam*: vide ibid. 22, 27. Gr. nec dissolvebant facilè dissolubile glaciale genus ambrosiæ escæ, hoc est, ex ejusdem capitis XVI. 22, 27. flammæ non dissolvebant nivem, sive grandinem & glaciem, cognatæ licet naturæ cum mannâ, quod exiguo solis radio tabescebat. *In omnibus enim:* Summa dictorum à cap. XVI. ad finem, Deum innumerabilibus ostentis ac miraculis effecisse, ut populus Israëliticus supra omnes populos clarus, & à Deo dilectus, neque ullâ injuriâ violandus à Gentibus habeatur; quò totus collimabat liber, ut mox etiam videbimus.

FINIS LIBRI SAPIENTIÆ.

ECCLESIASTICUS.

PRÆFATIO.

I. De inſcriptione libri inter Græcos & Latinos.

LIBER Eccleſiaſticus is eſt, quem ſanctus Hieronymus in Prologo ſæpe memorato, & huic editioni præfixo ad libros Salomonis, Hebraïcum ſe reperiſſe teſtatur, non Eccleſiaſticum, ut apud Latinos, ſed Parabolas prænotatum. Ab eodem Hieronymo appellatur *Panaretos Jeſu filii Sirach liber*. Panaretos autem, quòd de omni virtute præcepta tradat, quo elogio paſſim à Græcis inſignitur. Apud eoſdem Græcos inſcribitur, *Sapientia Jeſu filii Sirach;* ita Clemens Alexandrinus; ita Origenes, lib. VI. contra Celſum; ita Euſebius Cæſarienſis, lib. VIII. de demonſt. Evang. ad Danielis hebdomadas; ita ſanctus Epiphanius, hæreſ. 76. quæ eſt Anomæorum, ad caput V. Aëtii, & alii plerique omnes. Hanc inſcriptionem Complutenſis editio retinuit; Sixtinus verò codex, pro Sapientia Jeſu filii Sirach, habet ſimpliciter, per contractionem, *Sapientia Sirach*, cùm Sirach ſcriptoris pater, non ipſe ſcriptor fuiſſe memoretur. Latini verò Eccleſiaſticum Jeſu filii Sirach inſcripſerunt, & Eccleſiaſticum quidem, ut à Salomonis Eccleſiaſte diſtinguerent, utroque vocabulo à concione deducto.

Nunc textus Hebraïcus nuſquam eſt; ſed auctoris nepos profectus in Ægyptum, ibi relictos libros nactus, avi ſui Jeſu præclara monumenta in Græcum tranſtulit, Ptolemæi Evergetæ anno trigeſimo-octavo, ut ipſe in Prologo interpretationis ſuæ tradidit: quod quidem ad quale tempus pertineat, dicemus, ubi de auctoris ipſius nomine atque ætate conſtiterit.

II. De auctore libri: Grotii ſententia de fine capitis L. & de capite LI. deque aliis locis huic & libro Sapientiæ additis.

Et auctoris quidem nomen ipſa prodit inſcriptio, Græcorum Latinorumque omnium conſenſione firmata. Atteſtatur Græcus interpres, qui avum ſuum egregii ſcripti auctorem, Jeſum nominet; quin ipſe auctor antiquum in morem, nomen ſuum ſcripto indidit his verbis, quibus liber clauditur: *Doctrinam ſapientiæ & diſciplinæ ſcripſit in codice iſto Jeſus filius Sirach Jeroſolymita:* (cap. L. 29.) En nomen, en genus, en patriam ejus qui ſcripſit librum; omnia priſco ritu; ut equidem neſciam, quid Grotio in mentem venerit, qui notis ad eumdem locum, verba memorata à nepote auctoris, hujus libri editore & interprete, avi ſcripto addita aſſerit, nullo codicum teſtimonio, nullâ conjecturâ, ut legenti patebit.

Neque magis audiendus, cùm caput LI. quod ſic inſcribitur, *Oratio Jeſu filii Syrach*, nepoti tribuit, nullo prorſùs allato hujus rei argumento.

Gravius id quod idem tradidit, Præfatione ad notas in librum Sapientiæ, ei libro ſicut & Eccleſiaſtico à Chriſtianis chriſtiana quædam commodis locis

addita, ac locutiones quasdam, quæ magis Evangelium sapiant, quàm vetustiora tempora; quâ fiduciâ multa mutat, gustu quidem suo, nullâ codicum aut antiquarum lectionum ope. Quæ si quisque pro libidine audeat, omnis priscorum librorum periclitabitur fides. Sed nos, quoad dabitur, horum omnium nullam haberi oportere rationem, suis locis demonstrabimus; nunc quando nullâ ratione afferuntur, pro certo dabimus, omnium hujus libri partium unum esse auctorem Jesum filium Sirach, qui eum Hebraïco sermone scripserit, nepotem, quocumque sit nomine, neque enim ipse prodidit, nihil sibi quidquam ampliùs tribuisse, quàm ut interpretis officio fungeretur, ut ipso Prologo constat.

III. De ætate libri: duæ ejus notæ ex ipso libro repetendæ.

Nunc de libri ætate accuratiùs disputandum, quòd ea res maximè ad scripti intelligentiam faciat. Duo autem esse videmus, unde hæc tempora æstimari possint: alterum, quòd hujus scripti tempore gravem Judæis à Gentibus ac Regibus incubuisse vexationem, multi loci probant: alterum, quòd ipse Siracides virorum illustrium laudes referens, ne antiquos tantùm memorasse videretur, suo ævo propiorem Simonem Oniæ filium Pontificem Maximum ultimo loco celebraverit, cap. L. ex quo intelligitur circa ejus tempora claruisse.

IV. Quis fuerit ille Simon Oniæ filius ab Ecclesiastico celebratus?

Sed de Simone quidem Oniæ filio ambiguum: cùm duo ejusdem appellationis exstiterint Josepho memorati, Originum lib. XII. alter secundo, alter quarto capite: Simon scilicet primus qui justus dicitur, Oniæ primi filius, secundi Oniæ pater; ac Simon secundus Oniæ secundi filius, Oniæ tertii viri maximi ac sanctissimi pater, sub quo vexationem regum Syriæ cœpisse, Machabaïca testatur historia.

V. Simonis primi ac successorum pacatissima tempora.

Ac Simonis quidem illius primi, ut & successorum ejus, tempora tranquillissima fuisse constat. Successere enim Eleazarus frater, sub quo LXX. senum confecta interpretatio est, Manasses, alii, sub quorum principatu Judaïcæ res per totum ferè seculum floruerunt; quæ omninò ad eam pertinent pacem, quam instaurato templo diutissimam, atque inconcussam futuram, Prophetæ quidem omnes, sed imprimis Isaïas, magnificentissimè prædixerunt; quâ de re dicendum erit brevi, cùm jam ad Prophetas nostra promissa nos vocent.

VI. Gravis persecutio tempore Ecclesiastici.

Per hanc ergo altissimam pacem, cùm gentium reges Populum sanctum, sanctam Civitatem ac Templum omni honore cumularent, nullus erat locus his Ecclesiastici nostri precationibus: *Innova signa & immuta mirabilia: glorifica manum & brachium dexterum: excita furorem & effunde iram, tolle adversarium & affige inimicum: accelera tempus & memento finis: in irâ flammæ devoretur, qui salvatur* (à vulgaribus vitæ humanæ casibus) *& qui pessimant plebem tuam, inveniant perditionem: contere caput principum inimicorum dicentium: Non est alius præter nos:* (cap. XXXVI. 6. & seq.) quæ quàm aptè conveniant Syrorum regum superbiæ, ac dictis vexationibus, nemo ignoraverit qui Machabaicam historiam legerit.

Atque hæc quidem Ecclesiasticus pro universâ plebe postulat, pro se autem speciatim agit gratias, quòd ad necem postulatus, non sit derelictus in tempore superborum; quòd sit ereptus de tempore iniquo, ab iniquo rege atque à linguâ injustâ, cùm impii homines etiam ex Israëliticâ gente, eos qui

PRÆFATIO IN ECCLESIASTICUM.

legem colerent, apud reges per calumniam adorti, majestatis reos agerent, ut sancto Pontifici Oniæ III. contigisse, mox relaturi sumus; quibus etiam temporibus sæpè se in vitæ discrimen adductum, Deique gratiâ liberatum, idem narrat Ecclesiasticus: (XXXIV. 13.)

VII. Liber Ecclesiasticus circa Simonis II. tempora.

Hæc igitur efficiunt, ne Simon primus is putetur fuisse, quem noster Siracides, ut ætati suæ proximum, commendaverit; quin Eusebius Cæsariensis, vir in doctrinâ temporum versatissimus, loco jam citato demonstrationis Evangelicæ, Jesum filium Sirach claruisse refert sub eo Simone, qui Oniæ ac Machabæorum tempori proximus fuerit, quod Simoni II. Oniæ tertii patri congruit; accedunt alii characteres aliàs observandi, queis Simon Ecclesiastici à Simone primo facilè dignoscatur.

VIII. Nec tamen eo vivo. Primum; quòd Ecclesiasticus mortuos tantùm laudaverit.

Sanè Eusebius docet sub Simone II. non tantùm vixisse Siraciden, sed etiam composuisse illam Sapientiam, quæ Panaretos appelletur. Verùm duo prohibent quominùs assentiamur. Primum, quòd is scriptor eos tantùm collaudaverit, qui vitâ functi essent; *Laudemus*, inquit, *viros gloriosos & parentes nostros, in generatione suâ.... omnes isti in generationibus... sive in vitâ suâ gloriam adepti sunt, & in diebus suis habentur in laudibus... corpora ipsorum in pace sepulta sunt, & nomen eorum vivit in generationem & generationem.* (cap. XLIV. 1. 7. 14.) ac de Simone nostro speciatim: (L. 1. 3.) *Simon Oniæ filius.... in vitâ suâ suffulsit domum, & in diebus suis corroboravit templum.... in diebus ipsius emanaverunt putei;* & cætera id genus, ut addatur aliis, quorum memoriam commendabat.

IX. Alterum; quòd ejus quoque tempore pacatissimæ res fuerint.

Huc accedit alterum, quòd Simonis etiam hujus tempora pacatissima fuerint, neque dent locum piis auctoris nostri lamentis ac precibus, quas mox retulimus. Quod enim subditur; *Qui curavit gentem suam, & liberavit eam à perditione:* ℣. 4. manifestè pertinet ad illum aliquot dierum, aut mensium metum, quo Ptolemæus Philopator Ægypti rex, deditâ Jerosolymâ, Templi adytum contra vetitum legis aditurus, Simonis Pontificis precibus repentè mutatus, non modò à proposito destitisse, verùm etiam Judæis posteà benefecisse memoratur, ut ad hunc locum dicemus: verbaque ipsa indicant, gentem non tam vexatam, quàm statim liberatam fuisse. Quare Ecclesiasticus nullas posteà turbas refert, ac levissimus motus altam in quietem desiit; quo fit, ut Simonis quoque secundi viginti anni (tot enim in Pontificatu egisse memoratur) pars sint vel optima illius beatæ pacis, quam Prophetæ cecinerint.

X. Oniâ III. Simonis II. filio Pontifice pax primùm; deinde vexatio à Seleuco; tum vel maximè ab Antiocho Epiphane.

Quin etiam vigebat illa pax, sub Oniâ III. Simonis hujus filio, cujus fausta initia memorantur his verbis: *Cùm sancta civitas habitaretur in omni pace: leges etiam adhuc optimè custodirentur, propter Oniæ Pontificis pietatem... fiebat ut & ipsi reges & principes locum summo honore dignum ducerent... ita ut Seleucus* (Philopator Antiochi magni filius, Antiochi Epiphanis pater) *de reditibus suis præstaret omnes sumtus ad ministerium sacrificiorum pertinentes.* (2. Mac. III. 1. 2. 3.) Cujus regis tempore sollicitari cœpit Oniæ & Judæorum quies, misso Heliodoro, qui depositas in templo pecunias diriperet, sacri loci majestate spretâ: (ibidem 8. & seq.) Quo ex initio pessum omnia ire, cædes perpetrari, omnimodis calumniis appeti sanctus Pontifex, demum ab Antiocho Epiphane pelli sacerdotio, ac suffecto impio Jasone, & post trien-

nium magis impio Menelao, pollui ſacerdotium, gentiles ritus induci, lex ipſa ſubverti, optimus Pontifex per proditionem cædi: (2. Macc. IV. 1. 2. 3. 7. 23. 33.) ex quo ea conſecuta ſunt, quæ Mattathiam, ejuſque liberos Judam Machabæum, Jonatan & Simonem ad pia bella moverint.

Omninò in arcanis erat Judaïcæ gentis, per antiqua Prophetarum, Danielis verò maximè, oracula reſeratis, ut à Seleucidarum gente quæ ſe diis æquiparaverat, atque ab Antiocho Epiphane, gravis illa perſecutio oriretur, cujus initia ante Oniæ III. necem, cùm Jeſus noſter cerneret, atque omnia in pejus ruitura facilè provideret, has effudit preces, eaque memoravit ac ſcripſit, quæ infandis temporibus congruiſſe vidimus, ſuoque loco clariùs oſtendemus.

XI. Sub Antiocho ſcriptus liber, in ipſis perſecutionis initiis, Oniâ adhuc ſuperſtite.

Et pronum quidem eſſet, hujus ſcripti ætatem ad ipſa Machabaïca tempora revocare, quibus vexatio graviùs inſurgebat: verùm illud obſtitit, quòd ſi pius ſcriptor poſt Oniæ III. necem opus edidiſſet, cùm anteactæ ætatis illuſtres laudaret viros, neque hujus Oniæ parentem Simon prætcriiſſet, nullo modo prætermiſſurus videretur tantùm Pontificem, proviſorem civitatis, defenſorem gentis, æmulatorem legis, quin etiam mortuum, exoratorem plebis, Judæque adjutorem, omni denique virtute commendatiſſimum, qualis iſte Onias in Machabaïcâ hiſtoriâ deſcribitur: (2. Mach. IV. 2. XV. 14.) cujus quidem ſilentii cùm nullam idoneam cauſam à nobis inveniri potuiſſe fateamur, Eccleſiaſtici ſcriptionem, primùm ad Oniæ III. tempora conferimus, tum in eos annos incidiſſe arbitramur, qui ab ipſo perſecutionis initio uſque ad illius Pontificis necem effluxerint, hoc eſt ſecundùm Uſſerianas rationes, ad annum ante æram Chriſtianam circiter centeſimum ſeptuageſimum primum; ab urbe conditâ ferè quingenteſimum ſecundum octuageſimum.

XII. De Oniâ III. objectio ex Joſepho; ex libris Machabaïcis atque ipſo Joſepho ſoluta.

Nec me fugit à Joſepho ſcriptum (Originum XII. 6.) Jaſonem Oniæ III. fratri mortuo ſucceſſiſſe, quod cum noſtris rationibus non convenit, ſed ſacræ hiſtoriæ Machabaïcæ potior auctoritas, in quâ libro II. cap. IV. ℣. 7. 34. Jaſonem Oniæ viventi ſubſtitutum, ſanctumque Pontificem aliquanto poſt tempore Menelaï proditione è vivis ſublatum eſſe ſcribitur; cui narrationi idem Joſephus parùm ſibi conſentiens, libro de Machabæis, (cap. III. & IV.) ſubſcripſerit.

XIII. De tempore interpretationis Græcæ.

Stet ergo firma hujus libri ætas ſub Oniâ III. poſtquam ab altiſſima pace in diram vexationem ſub Antiocho Epiphane, res Judaïcas deductas eſſe conſtat.

Ac de libri quidem compoſitione hæc competimus; de nepotis interpretatione, ipſe in Prologo prodidit eam eſſe in Ægypto factam, octavo & trigeſimo anno Ptolemæi regis Evergetis, quod multos fefellit; certum autem eſt duos fuiſſe Evergetas, horum poſtremum Ptolemæum Phyſconem, cujus etiam nomine nummi cuſi reperiantur addito Evergetæ titulo, atque hujus duo initia; alterum proprium, quo regnare ſolus cœperit; alterum commune cum fratre Philometore, cujus quidem regni cum fratre initi anno octavo & trigeſimo, ante Chriſtum anno centeſimo trigeſimo ſecundo, Jeſu-Siracidæ nepos ſuam interpretationem ediderit, Joanne Hyrcano Simonis Machabæi filio Pontifice.

Et libri quidem auctor posteaquam, ut fit persecutionum tempore, varias provincias oberravit, quod ipse testatur XXXIV. 12. in Ægypto consedisse, ubi Judæi mitioribus regibus uterentur, atque ibi obiisse videtur, egregio libro ibidem relicto, quem parùm vulgò notum, ut in eâ regione, ubi inter Judæos quoque Græca eloquentia obtineret, Hebraïca obsolesceret, longo tandem pòst tempore nepos reperit; quo quidem ex tempore Ecclesiasticus, sive Sapientia Jesu filii Sirach, eodem nepote interpretante Græcè innotuit: Hebraïcus textus magis, magisque obsolevit, ac tandem amissus est.

XIV. De auctore & interprete S. Epiphanii & S. Joannis Damasceni loci.

De hoc autem libro, deque ejus interpretatione, ac de Salomonis Sapientiâ, sanctus Epiphanius de pond. & mens. n. 4. eumque secutus Joannes Damascenus, orth. fid. IV. 18. perturbatè scripserunt; ex quibus inferas, & avum & nepotem utrosque Jesu nomine appellatos, nepotemque etiam fuisse Sirach filium, quod multi secuti sunt; nos rem non tanti esse ducimus, ut de eâ litigare vacet: probare certè non possumus, id quod nonnullis placuit, librum nepotis interpretis potiùs quàm avi scriptoris nomine prænotatum fuisse.

XV. De Latinâ interpretatione.

Latinæ interpretationis auctorem ignoramus. Cùm enim sanctus Hieronymus, neque Sapientiam, neque Ecclesiasticum verterit, horum librorum interpretatio apud Vulgatam nostram obtinuit ea, quæ in vulgus, sanctorum quoque Hieronymi & Augustini tempore ferebatur; cujus rei argumentum est, quòd idem Augustinus speculum ex utrâque compegerit; neque eas, alio magis quàm tantæ antiquitatis titulo, commendatas volumus. Cæterùm nec illud tacendum, Ecclesiastici aliam tunc quoque extitisse versionem, hodierno Græco convenientiorem, quâ & alii Latini Patres, & ipse etiam Augustinus utatur.

Certè Latina nostra interpetatio multùm ab hodierno Græco discrepat, atque omninò necesse est alium interpreti lectum esse Græcum codicem, ac eum quem nunc habemus. Hodiernum planiorem, simpliciorem, breviorem, atque ideò sententiis aptiorem esse, nemo negaverit; multi tamen sunt loci, in quibus haud dubiè Vulgatæ nostræ lectio sanior atque ordinatior; quo etiam factum est, ut Græca perturbata in ejusdem Vulgatæ ordinem redigenda putaremus: quin etiam Græca quæ habemus variant, & inter se collata lucem sibi mutuò afferunt, ut notum est: atque harum rerum exempla suis locis meliùs annotanda nunc prætermittimus.

XVI. Vulgatæ hic additur versio ex Græco hodierno, Sixti V. jussu edita.

Vulgatæ nostræ versioni addimus eam, quam vir doctissimus, ac veterum Latinarum Græcarumque lectionum solertissimus indagator Flaminius Nobilius ex Græco Sixtino adornavit: eam sanè confitemur aliquot in locis clariorem, & Græco textui magis congruam fieri potuisse: quominùs autem aliam ederemus, Sixtini decreti reverentia tenuit, cùm illo & Nobilii versio commendetur, & alia quævis quovis colore prohibeatur. Damus tamen in notis, quæ planiora esse credimus, haud parvo emolumento, nisi nos fallit animus, futura lectoribus.

XVII. De libri instituto, & ut à Salomonicis Parabolis dif-

Nunc auctoris institutum facilè intelligemus: in eo enim est, ut antecessores qui de sapientiâ scripserant imitatus, de universæ vitæ ratione promat sententias, interfertis inculcatisque iis, quæ ad temporum conditionem maxime pertinerent.

Et

Et à Salomone quidem distat, quòd ille sententias inordinatè ferè, atque inartificiosè, nulloque nexu congerat; hic autem ad certa velut capita sæpiùs redigat, & ejusdem generis nectat: denique ad præcepta morum, majorum etiam exempla adjungat.

ferat, & à libro Sapientiæ.

A Sapientiæ verò libro eatenùs differt, quòd is quidem fusiùs Græcorum in morem differat; hujus autem pressiùs, ac Salomonico magìs ritu modoque currant sententiæ. Ac Sapientiæ sanè liber, in summâ, ut videtur, pace conscriptus Alexandriæ, nullâ turbarum mentione, id agit ut sanctam quidem gentem inter ethnicos versantem ab idololatriâ, Ægyptios autem aliosque gentiles, nec populos tantùm, verùm etiam reges à vexando populo Dei, priscorum Ægyptiorum exemplo, deterreat: Ecclesiasticus verò jam gravi persecutione incumbente, ac gentilium ritibus invalescentibus, pollutoque, ut diximus, sacerdotio, calamitatem deprecetur, legitimosque ritus, ac sacerdotii jura commendet. (XXXVI. 19. XLV. 30. 31. L. 12. & seqq.)

XVIII. Distributio operis.

Opus tres in partes divisum videtur. Prima & secunda eæ sint cap. I. & XXIV. in quibus pro more sapientum Hebræorum, de sapientiâ multa præfatus, huic præfationi connectit omnimodas sententias: quibus duabus partibus æqua propemodum distributione distinctis, accedit tertia à cap. XLII. ỳ. 15. in quâ exorsus à Dei laudibus, atque in virorum illustrium commendationem effusus, piam in orationem, sanctamque adhortationem definit.

XIX. De canonicâ & antiquâ libri auctoritate ad discep-tandas fidei quæstiones.

De libri auctoritate, in præfatione ad Sapientiam, quod ad institutum nostrum attinet, satis superque diximus. Et Græci quidem aliqui, puta Epiphanius, quique eum excripsit Joannes Damascenus, locis suprà citatis, aiunt Sapientiam Salomonis & Jesu filii Sirach libros quidem esse utiles, non tamen accenseri solere scripturis, quas in Arcâ testamenti repositas putabant. At idem Epiphanius hæresi 76. quæ est Anomæorum, exprobrat Aëtio, si Spiritu sancto esset genitus, id acturum fuisse, ut sacris codicibus veteris Testamenti usque ad Esteris tempora, ac novi Testamenti libris, item Sapientiis cùm Salomonis, tùm Jesu filii Sirach pervolutis, se ipsum (ut novæ sectæ conditorem) condemnaret; quo nihil clarius, ut probetur hos etiam libros æquè ac alios, non eodem licet ordine, inter propheticas scripturas recensitos: quippe qui ad hæreses profligandas pariter cum cæteris advocentur. Hùc accedit Origenes, qui Sapientiam Jesu Siracidæ pari cum aliis scripturis, etiam Salomonicis, auctoritatis commendatione proferat: initio libri VI. contra Cessum; cujus generis innumerabilia testimonia extare in confesso est. In Occidente verò vidimus Augustini locum ex Ecclesiastico æquè ac ex Pentateucho liberum arbitrium, aliaque fidei dogmata asserentis. (Præf. in Sap.) Ac ne Africanam tantùm Ecclesiam laudare videamur, hunc secutus è Gallis nostris Prosper urget Collatorem adhibitis Ecclesiastici testimoniis, (cont. Collat. n. 40. & alibi passim) quin ipse Collator in Galliis quidem agens, sed tamen Græcorum magis imbutus sententiis, haud minùs quàm cæteras scripturas, eumdem librum laudat. (coll. XIII. cap. 12.) cùm autem ibidem librum Pastoris attulisset, respondet Prosper, *illud nullius auctoritatis testimonium*, paria dicturus de Ecclesiastico, nisi hunc & canonicum

PRÆFATIO IN ECCLESIASTICUM.

& ab apocrypho secernendum duceret. Sic autem videmus utrâque ex parte laudatum ad affirmandam fidem, & ab orthodoxis & ab adversariis, quod quidem ab antiquâ traditione manaverat : cui enim non notus ille Ecclesiastici locus, quem tantoperè S. Cyprianus ejusque Synodus septem & octoginta Episcoporum in causâ rebaptizationis, & quidem sub nomine Salomonis urgebant : qui baptizatur à mortuo, quid proficit lavatio ejus ? (Eccli. XXXIV. 30. Conc. Carth. sub Cypr. 27.) neque catholicæ sententiæ defensores detrectabant auctoritatem, cùm huic loco S. Augustinus studiosissimè responderet. (lib. VI. de Bap. 34. &c.) adeò solemne erat adhibere hunc librum in asserendis fidei dogmatibus.

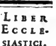
XX. Cur Salomonis sit dictus, Isidori Hispalensis locus.

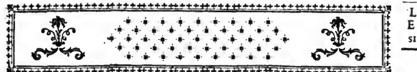
Cur autem Salomonis diceretur, Isidorus Hispalensis exponit his verbis : Ecclesiasticus morum penè omnium disciplinam, & sanctæ religionis conversationem affatim copioséque describit. Dictus est autem Ecclesiasticus, pro eo quòd in medio cœtu populi, id est, coram Ecclesiâ fuerit habitus : hic enim propter nimiam sensûs similitudinem, & eloquii parilitatem, Salomonis titulo prænotatur. Constat autem hunc librum à Jesu filio Sirach editum fuisse, & inter reliquos sanctarum scripturarum libros pari habitum veneratione. (lib. Procem.)

XXI. Ipse auctor prophetici instinctûs sibi conscius.

Quin ipse Siracides prophetici spiritûs & instinctûs sibi conscius, hæc dicebat : *Ut furore enim repletus sum, in voce dicit : Obaudite me, divini fructus :* (sancta fidelium soboles :) XXXIX. 16. 17. cujus rei gratiâ addit : *Doctrinam Sapientiæ & disciplinæ scripsit in codice isto Jesus filius Sirach : Beatus qui in istis versatur bonis.* (L. 29. 30.) neque Salomon, aut quivis alius divino spiritu afflatus, majorem sibi conciliant auctoritatem quàm hic auctor passim, atque ita omninò sua prædicat, ut solent ii qui se numine actos, nec se ipsos loqui, sed in se Deum sentiunt.

LIBER ECCLESIASTICI.

SAPIENTIA SIRACH.	ECCLESIASTICUS JESU FILII SIRACH.

PROLOGUS.

Sixtina Versio.

Cum multa nobis & magna per legem, & prophetas, & alios qui illos secuti sunt, data sint, pro quibus oportet laudare Israël, doctrinæ & sapientiæ causâ, cúmque eos, qui legunt, non solùm ipsos oporteat fieri scientes, sed etiam extraneis studio disciplinæ ductos, posse & dicendo & scribendo prodesse, avus meus Jesus, postquàm ampliùs se dedit ad diligentiam lectionis legis, & prophetarum, & aliorum librorum, qui nobis à parentibus nostris traditi sunt, atque in his eum qui satis esse posset, habitum sibi comparasset, voluit & ipse scribere aliquid eorum quæ ad doctrinam & sapientiam pertinent, ut desiderantes discere, etiam horum participes facti, multò magis proficiant per vitam legitimam. Hortor

PROLOGUS.

Versio Vulgata.

Multorum nobis (a) & magnorum, per legem & Prophetas, aliosque qui secuti sunt illos, sapientia demonstrata est, in quibus oportet laudare Israël doctrinæ & sapientiæ causâ; quia non solùm ipsos loquentes (b) necesse est esse peritos, sed etiam extraneos (c) posse, & dicentes & scribentes doctissimos fieri. Avus meus Jesus, postquàm se ampliùs dedit ad diligentiam lectionis legis, & prophetarum, & aliorum librorum, qui nobis à parentibus nostris traditi sunt, voluit & ipse scribere aliquid horum, quæ ad doctrinam & sapientiam pertinent, ut desiderantes discere, & illorum periti facti, magis magisque attendant animo, & confirmentur ad legitimam vitam. (d) Hortor itaque venire vos

(a) *Multorum nobis*: vide Gr.
(b) *Non solùm ipsos loquentes*: docentes sive voce, sive scripto.
(c) *Extraneos*: ab Israëliticâ republicâ, sive à sapientiæ studiis, necesse est sapientum dicta recolentes, & ipsos in dicendo, & scribendo doctiores fieri.
(d) *Ad legitimam vitam*: ex legis placitis componendam.

LIBER ECCLESIASTICI.

itaque venire vos cum benevolentiâ, & attentiori studio lectionem facere, & veniam habere in illis, in quibus videbimur in nonnullis ad interpretandi rationem elaboratis dictionibus deficere. Non enim eamdem vim habent hæc in seipsis Hebraïcè dicta, atque ad alteram translata linguam. Non solùm autem hæc, sed & ipsa lex, & prophetiæ, & cæteri libri non parvam habent differentiam, quandò inter se dicuntur. Nam in octavo & trigesimo anno temporibus Ptolemæi Evergetis regis, postquàm perveni in Ægyptum, & cùm multùm temporis ibi fuissem, inveni exemplar non parvæ doctrinæ. Maximè necessarium putavi ipse aliquam adhibere diligentiam & laborem interpretandi librum istum: multam enim vigiliam, & doctrinam attuli in spatio temporis ad hoc, ut ad finem ducens istum librum, ederem etiam iis qui in paræciâ volunt discere præparati moribus ad vivendum in lege.

cum benevolentiâ, & attentiori studio lectionem facere, & veniam habere (*e*) in illis, in quibus videmur, sequentes imaginem sapientiæ, (*f*) deficere in verborum compositione. Nam deficiunt verba Hebraïca, (*g*) quandò fuerint translata ad alteram linguam. Non autem solum hæc, sed & ipsa lex & Prophetæ, (*h*) cæteraque aliorum librorum, non parvam habent differentiam, (*i*) quando inter se dicuntur. Nam in octavo & trigesimo anno temporibus Ptolemæi Evergetis (*k*) regis, postquàm perveni in Ægyptum, & cùm multùm temporis ibi fuissem, inveni ibi libros relictos, non parvæ neque contemnendæ doctrinæ. Itaque bonum & necessarium putavi & ipse aliquam addere diligentiam & laborem interpretandi librum istum, & multâ vigiliâ attuli doctrinam (*l*) in spatio temporis, ad illa quæ (*m*) ad finem ducunt, librum istum dare, & illis qui volunt (*n*) animum intendere & discere, quemadmodùm oporteat instituere mores, qui secundùm legem Domini proposuerint vitam agere.

(e) *Veniam habere:* dare.

(f) *Sequentes imaginem sapientiæ:* Græc. deest. Sensus est, sententiis inhærentem, in verborum compositione nonnunquam defecisse.

(g) *Deficiunt verba Hebraïca:* non eamdem vim habent.

(h) *Ipsa lex & propheta:* Hæc indicant non modò legem, verùm etiam prophetas, aliosque sacros libros jam in Græcum versos: ac de lege quidem constat, cum LXX. interpretes longè anteà prodiissent Eleazaro Pontifice, Ptolemæo Philadelpho rege.

(i) *Non parvum: quando inter se dicuntur:* conferuntur.

(k) *Ptolemæi Evergetis:* vide præf. num. XII.

(l) *Multâ vigiliâ attuli doctrinam:* Gr. multam vigiliam & doctrinam attuli.

(m) *Ad illa quæ:* Gr. ad hoc ut ad finem ducens, &c.

(n) *Et illis qui volunt:* Gr. interserit: iis qui in paræciâ, in vicinis locis: meliùs, in peregrinatione: Judæis in exteras regiones longè latèque dispersis ac sæpè peregrinantibus, quemadmodùm ipse auctor XXXIV. 12. LI. 18. hinc ergo librum peregrè agentibus comparabat, ne à patriis legitimisque ritibus ad Gentium mores deficerent.

CAPUT PRIMUM.

Adhortatio ad sapientiam : ejus dignitas : cum Dei timore conjungitur.

SIXTINA VERSIO.	VERSIO VULGATA.
OMNIS sapientia à Domino est, & cum illo est in ævum.	1. OMNIS sapientia à Domino Deo est, & cum illo fuit semper, & est ante ævum.
Arenam maris, & pluviæ guttas, & dies seculi quis dinumerabit? Altitudinem cœli, & latitudinem terræ, & abyssum,	2. Arenam maris, & pluviæ guttas, & dies seculi quis dinumeravit? Altitudinem cœli, & latitudinem terræ, & profundum abyssi quis dimensus est?
Et sapientiam quis investigabit?	3. Sapientiam Dei, præcedentem omnia, quis investigavit?
Prior omnium creata est sapientia, & intellectus prudentiæ ab ævo.	4. Prior omnium creata est sapientia, & intellectus prudentiæ ab ævo.
	5. Fons sapientiæ verbum Dei in excelsis : & ingressus illius mandata æterna.
Radix sapientiæ, cui revelata est? & astutias illius quis agnovit?	6. Radix sapientiæ cui revelata est, & astutias illius quis agnovit?
	7. Disciplina sapientiæ cui revelata est, & manifestata? & multiplicationem ingressûs illius quis intellexit?
Unus est sapiens metuendus nimis, sedens super thronum suum.	8. Unus est altissimus creator omnium, omnipotens & rex potens, & metuendus nimis, sedens super thronum illius & dominans Deus.
Dominus ipse creavit eam, & vidit, & dinumerarit eam,	9. Ipse creavit illam in Spiritu sancto, & vidit, & dinumeravit, & mensus est.

1. *Ante ævum :* ante omnia secula : in ævum, Gr. in æternum.

2. 3. *Altitudinem cœli : sapientiam Dei :* Gr. altitudinem cœli, & latitudinem terræ, & abyssum, & sapientiam quis investigabit? hoc est, sapientia tam est impenetrabilis, quàm ista tria.

4. *Creata est :* ἔκτισται, genita est, constituta est, ordinata est, & omnibus Dei operibus præposita est Sapientia; hæc enim omnia, Græca vox sonat, ut notant Athanasius, Eusebius, & alii passim. Veritas autem Hebraïca in Proverbiis, unde ista deducta sunt, clarè habet generationem, ut notavimus. Prov. VIII. 22. sive, creata est in hominum cordibus, & effusa super omnia opera Dei : infrà, 10.

5. *Verbum Dei :* verbum illud, illa Sapientia apud Deum, origo est sapientiæ in nos derivatæ. *Ingressus illius :* viæ : consilia : opera. Deest in multis codicibus Græcis.

6. *Astutias illius :* varia & arcana consilia.

8. *Unus est :* addit Gr. sapiens. *Super thronum illius :* suum : Gr.

9. *In Spiritu sancto :* per creatorem illum spiritum, quo mundum cor, veraque

LIBER ECCLESIASTICI.

Et effudit illam ſuper omnia opera ſua, cum omni carne ſecundùm datum ſuum, & præbuit illam diligentibus ſe.

Timor Domini, gloria, & gloriatio, & lætitia, & corona exultationis.

Timor Domini delectabit cor, & dabit lætitiam, & gaudium, & longitudinem dierum.

Timenti Dominum benè erit in extremis, & in die defunctionis ſuæ inveniet gratiam.

Initium ſapientiæ, timere Deum, & cum fidelibus in vulvâ concreatum eſt eis; & cum hominibus fundamentum ſeculi nidificavit, & cum ſemine eorum concredetur.

Plenitudo ſapientiæ, timere Dominum: & inebriat eos de fructibus ejus.

Omnem domum illius implebit de-

10. Et effudit illam ſuper omnia opera ſua, & ſuper omnem carnem ſecundùm datum ſuum, & præbuit illam diligentibus ſe.

11. Timor Domini gloria, & gloriatio, & lætitia, & corona exultationis.

12. Timor Domini delectabit cor, & dabit lætitiam, & gaudium, & longitudinem dierum.

13. Timenti Dominum benè erit in extremis, & in die defunctionis ſuæ benedicetur.

14. Dilectio Dei honorabilis ſapientia.

15. Quibus autem apparuerit in viſu, diligunt eam in viſione, & in agnitione magnalium ſuorum.

16. Initium ſapientiæ, timor Domini, & cum fidelibus in vulvâ concreatus eſt, cum electis fœminis graditur, & cum juſtis & fidelibus agnoſcitur.

17. Timor Domini, ſcientiæ religioſitas.

18. Religioſitas cuſtodiet, & juſtificabit cor, jucunditatem atque gaudium dabit.

19. Timenti Dominum benè erit, & in diebus conſummationis illius benedicetur.

20. Plenitudo ſapientiæ eſt timere Deum, & plenitudo à fructibus illius.

21. Omnem domum illius implebit

ſapientia creatur in nobis. *Et dinumeravit*: novit omnia, quæ Sapientia, numero, menſurâ, pondere diſpoſuit. Sap. XI. 21.

10. *Effudit illam*: quòd in omnibus Dei operibus ars opificis eluceſcat. *Secundùm datum ſuum*: ſecundùm voluntatem ac menſuram ſuam. I. Cor. XII. 11. Eph. IV. 7. quiſque habet quantùm dederit.

13. *In die defunctionis*: mortis, cujus vocis alteram interpretationem habes 19.

15. *Quibus apparuerit in viſu*: ut Salomoni, III. Reg. III. 5. *Diligunt eam*: idem Salomon per ſomnum, ſapientiam bonis omnibus anteponens, ejus magnifica dona ſuſcepit. Ibid. 11. & ſeqq.

16. *Cum electis fœminis*: cujus loco Gr. cum hominibus fundamentum ſeculi (vitæ humanæ ſuſtentaculum, virtutem ipſam ſcilicet) nidificavit: (quaſi excluſis ovis peperit.) Quibus oſtendit, ab ipſa infantia inſitam cum timore Domini ſapientiam.

20. *Plenitudo à fructibus*: ex fructibus.

21. *Implebit à generationibus*: implebit fructibus, ſive proventibus. Præpoſitio redundat, ut in hâc interpretatione paſſim: quod

ſideriis, & receptacula de generationibus ejus.	à generationibus, & receptacula à theſauris illius.
Corona ſapientiæ, timor Domini, germinans pacem, & ſanitatem incolumitatis: & vidit, & dinumeravit eam.	22. Corona ſapientiæ, timor Domini, replens pacem, & ſalutis fructum:
	23. Et vidit, & dinumeravit eam: utraque autem ſunt dona Dei.
Scientiam, & cognitionem intellectûs effudit, & gloriam tenentium ipſam exaltavit.	24. Scientiam, & intellectum prudentiæ ſapientia compartietur: & gloriam tenentium ſe, exaltat.
Radix ſapientiæ eſt timere Dominum, & rami ejus longævitas.	25. Radix ſapientiæ eſt timere Dominum: & rami illius longævi.
	26. In theſauris ſapientiæ intellectus, & ſcientiæ religioſitas: execratio autem peccatoribus ſapientia.
	27. Timor Domini expellit peccatum:
Non poterit ira injuſta juſtificari: impetus enim iræ ejus ſubverſio eſt ejus.	28. Nam qui ſine timore eſt, non poterit juſtificari: iracundia enim animoſitatis illius, ſubverſio illius eſt.
Uſque in tempus ſuſtinebit patiens: & poſtea reddetur ei jucunditas.	29. Uſque in tempus ſuſtinebit patiens: & poſtea redditio jucunditatis.
Uſque in tempus abſcondet verba ſua, & labia fidelium enarrabunt ſenſum ejus.	30. Bonus ſenſus uſque in tempus abſcondet verba illius, & labia multorum enarrabunt ſenſum illius.
In theſauris ſapientiæ, parabola ſcientiæ: execratio autem peccatori, cultura Dei.	31. In theſauris ſapientiæ ſignificatio diſciplinæ:
	32. Execratio autem peccatori, cultura Dei.
Concupiſti ſapientiam? ſerva mandata, & Dominus præbebit tibi eam.	33. Fili, concupiſcens ſapientiam, conſerva juſtitiam, & Deus præbebit illam tibi.
Sapientia enim & diſciplina, timor Domini, & quod beneplacitum eſt illi, fides & manſuetudo.	34. Sapientia enim & diſciplina timor Domini, & quod beneplacitum eſt illi,

ſemel notandum: Gr. implebit deſideriis, hoc eſt, cupitis bonis: *receptacula*: cellas, horrea.

22. *Replens pacem*: Gr. germinans. *Salutis*: ſive incolumitatis: *fructum*.

23. *Et vidit, & dinumeravit eam*: pacem & incolumitatem ſuo numero ac menſurâ tribuit.

24. *Compartietur*: diſpertiet: Gr. effudit, impluit. *Tenentium ſe*: tenentium ipſam: Gr.

25. *Rami illius longævi*: Gr. longævitas: longitudo dierum.

28. *Qui ſine timore eſt*: vide Gr. *Iracundia animoſitatis*: vide Gr.

30. *Verba illius*: Gr. ſua: de toto verſu vide Gr. Senſus eſt: hominis taciti atque ipſo ſilentio venerandi, multi ultrò ſenſa laudabunt, quo fit, ut defenſione, ſive excuſatione non egeat.

31. *Significatio diſciplinæ*: ex eo theſauro erumpunt ſententiæ: ſive ut habet Gr. parabola erudita. Vide 26, 27.

Non sis incredibilis timori Domini, & ne accesseris ad eum duplici corde.

Ne fueris hypocrita in conspectu hominum, & in labia tua intende.

Non exaltes te ipsum; ne cadas, & adducas animæ tuæ inhonoratio-nem.

Et revelabit Dominus absconsa tua, & in medio synagogæ elidet te.

Quoniam non accessisti ad timorem Domini, & cor tuum plenum est dolo.

35. Fides & mansuetudo, & adimplebit thesauros illius.

36. Ne sis incredibilis timori Domini, & ne accesseris ad illum duplici corde.

37. Ne fueris hypocrita in conspectu hominum, & non scandalizeris in labiis tuis.

38. Attende in illis, ne forte cadas, & adducas animæ tuæ inhonoratio-nem.

39. Et revelet Deus absconsa tua, & in medio synagogæ elidat te:

40. Quoniam accessisti malignè ad Dominum: & cor tuum plenum est dolo & fallaciâ.

36. *Incredibilis*: incredulus.
37. *Non scandalizeris*: ne verbis tuis capiare: vide Gr.

39. *Revelet Deus absconsa tua*: occulta flagitia tua. Jer. XIII. 22. Ezech. XXIII. 29. *In medio synagoga*: publicè.

CAPUT II.

Patientia: tentatio sive probatio: timor Dei: fiducia: duplici corde: duabus viis ingredi: incidere in manus Dei.

SIXTINA VERSIO.

FILI, accedens ad servitutem Domini Dei, præpara animam tuam ad tentationem.

Dirige cor tuum, & sustine: & ne festines in tempore obductionis.

Conjungere ei, & ne recedas; ut crescas in novissimis tuis.

Omne, quod tibi applicitum fuerit,

VERSIO VULGATA.

1. FILI, accedens ad servitutem Dei, sta in justitia & timore, & præpara animam tuam ad tentationem.

2. Deprime cor tuum, & sustine: inclina aurem tuam, & suscipe verba intellectûs: & ne festines in tempore obductionis:

3. Sustine sustentationes Dei: conjungere Deo, & sustine, ut crescat in novissimo vita tua.

4. Omne, quod tibi applicitum fue-

1. *Ad tentationem*: eam, quæ versatur in doloribus & cruciatibus perferendis, de quâ Rom. V. 3, 4, 5.
2. *Ne festines*: ne præcipite & impatiente sis animo: *In tempore obductionis*. Gr. insultûs, impetûs, illatæ calamitatis: oppressionis, ut Vulgat. vertit XL. 9.

3. *Sustentationes Dei*: tribulationes ab ipso immissas. *Ut crescat*: ut seni tibi prorogentur dies.
4. *Omne, quod applicitum fuerit*: casus omnes secundos & adversos. *In humilitate*: dejectione; cùm in terram fueris deturbatus.

accipe

ccipe, & in humilitate tuâ patientiam habe:

Quoniam in igne probatur aurum, homines verò receptibiles in camino humiliationis.

Crede ei, & recuperabit te: dirige vias tuas, & spera in illum.

Metuentes Dominum, sustinete misericordiam ejus, & non deflectatis, ne cadatis.

Qui timetis Dominum, credite illi: & non cadet merces vestra.

Qui timetis Dominum, sperate in bona, & in lætitiam seculi, & misericordiæ.

Respicite in antiquas nationes, & videte: quis confidit in Domino, & confusus est?

Aut quis permansit in timore ejus, & derelictus est? aut quis invocavit illum, & despexit eum?

Quoniam pius & misericors est Dominus, & remittit peccata, & salvat in tempore tribulationis.

Væ cordibus timidis, & manibus dissolutis, & peccatori ingredienti duabus viis.

Væ dissoluto cordi: quia non credit; ideò non protegetur.

Væ vobis, qui perdidistis sustinentiam: & quid facietis, cùm inspicere cœperit Dominus?

rir, accipe: & in dolore sustine, & in humilitate tuâ patientiam habe:

5. Quoniam in igne probatur aurum & argentum, homines verò receptibiles in camino humiliationis.

6. Crede Deo, & recuperabit te: & dirige viam tuam, & spera in illum. Serva timorem illius, & in illo veterasce.

7. Metuentes Dominum, sustinete misericordiam ejus: & non deflectatis ab illo, ne cadatis.

8. Qui timetis Dominum, credite illi: & non evacuabitur merces vestra.

9. Qui timetis Dominum, sperate in illum: & in oblectationem veniet vobis misericordia.

10. Qui timetis Dominum, diligite illum, & illuminabuntur corda vestra.

11. Respicite, filii, nationes hominum: & scitote quia nullus speravit in Domino, & confusus est.

12. Quis enim permansit in mandatis ejus, & derelictus est? aut quis invocavit eum, & despexit illum?

13. Quoniam pius & misericors est Deus, & remittet in die tribulationis peccata: & protector est omnibus exquirentibus se in veritate.

14. Væ duplici corde, & labiis scelestis, & manibus malefacientibus, & peccatori terram ingredienti duabus viis.

15. Væ dissolutis corde, qui non credunt Deo: & ideò non protegentur ab eo.

16. Væ his, qui perdiderunt sustinentiam, & qui dereliquerunt vias rectas, & diverterunt in vias pravas.

17. Et quid facient, cùm inspicere cœperit Dominus?

6. *In illo veterasce*: senesce in timore ejus.

11. *Nationes hominum*: antiquas generationes, Gr.

14. *Væ duplici corde*: hypocritis, dissimulatoribus, levibus ingeniis, nec sibi satis constantibus.

16. *Sustinentiam*: patientiam.

Qui timent Dominum, non erunt incredibiles verbis illius: & qui diligunt illum, conservabunt vias ejus.

Qui timent Dominum, inquirent quæ beneplacita sunt ei: & qui diligunt illum, replebuntur lege.

Qui timent Dominum, præparabunt corda sua, & in conspectu illius humiliabunt animas suas.

Incidamus in manus Domini, & non in manus hominum.

Secundùm enim magnitudinem ipsius, & sic misericordia illius.

18. Qui timent Dominum, non erunt incredibiles verbo illius: & qui diligunt illum, conservabunt viam illius.

19. Qui timent Dominum, inquirent quæ beneplacita sunt ei: & qui diligunt eum, replebuntur lege ipsius.

20. Qui timent Dominum, præparabunt corda sua, & in conspectu illius sanctificabunt animas suas.

21. Qui timent Dominum, custodiunt mandata illius, & patientiam habebunt usque ad inspectionem illius,

22. Dicentes: Si pœnitentiam non egerimus, incidemus in manus Domini, & non in manus hominum.

23. Secundùm enim magnitudinem ipsius, sic & misericordia illius cum ipso est.

18. *Incredibiles*: increduli, ut jam dictum.

19. *Replebuntur lege*: cognitione & amore legis.

CAPUT III.

De parentum reverentiâ, 2. usque ad 19. mites: magni se humilient: compressa curiositas, 22. ad 27. Cor durum & immisericors: qui amat periculum, 27. Peccata peccatis addita, 29. Superbis Deus implacabilis: vera sapientia abstinere à peccato: eleemosyna ac beneficentia, 33, 34. & cap. seq.

SIXTINA VERSIO.

Me patrem audite, filii, & sic facite, ut salvi sitis.

Dominus enim honoravit patrem in filiis, & judicium matris firmavit in filios.

Qui honorat patrem, exorabit pro peccatis:

VERSIO VULGATA.

1. Filii sapientiæ, ecclesia justorum: & natio illorum, obedientia, & dilectio.

2. Judicium patris audite, filii, & sic facite, ut salvi sitis.

3. Deus enim honoravit patrem in filiis, & judicium matris exquirens, firmavit in filios.

4. Qui diligit Deum, exorabit pro peccatis, & continebit se ab illis, & in oratione dierum exaudietur.

1. *Natio illorum*: generatio, fructus.
2. *Judicium patris*: jus patrium: Gr. me patrem audite, filii; velut Dei nomine: ut à vero patre discatis quid debeatis parenti-

Et ficut qui thefaurizat, ita qui honorificat matrem fuam.

Qui honorat patrem, jucundabitur à filiis, & in die orationis fuæ exaudietur.

Qui honorificat patrem, vitâ vivet longiore: & qui obedit Domino, refrigerabit matrem fuam, & quafi dominis ferviet his, qui fe genuerunt.

In opere & fermone honora patrem tuum,

Ut fuperveniat tibi benedictio ab eo.

Benedictio enim patris firmat domos filiorum: maledictio autem matris eradicat fundamenta.

Ne glorieris in contumeliâ patris tui: non eft enim tibi gloria, patris confufio.

Gloria enim hominis ex honore patris fui, & dedecus filiis mater fine honore.

Fili, fufcipe fenectam patris tui, & non contriftes eum in vitâ illius:

Et fi defecerit fenfu, veniam da: & non fpernas eum in quâlibet virtute tuâ.

Eleemofyna enim patris non erit in oblivione: & pro peccatis, in juftitia ædificabitur tibi.

In die tribulationis tuæ commemorabitur tuî: ficut in fereno glacies, fic folventur tua peccata.

Tanquam blafphemus eft, qui dereliquit patrem, & eft maledictus à Domino, qui exafperat matrem fuam.

Fili, in manfuetudine opera tua

5. Et ficut qui thefaurizat, ita & qui honorificat matrem fuam.

6. Qui honorat patrem fuum, jucundabitur in filiis, & in die orationis fuæ exaudietur.

7. Qui honorat patrem fuum, vitâ vivet longiore, & qui obedit patri, refrigerabit matrem.

8. Qui timet Dominum, honorat parentes, & quafi dominis ferviet his, qui fe genuerunt.

9. In opere & fermone, & omni patientiâ honora patrem tuum,

10. Ut fuperveniat tibi benedictio ab eo, & benedictio illius in noviffimo maneat.

11. Benedictio patris firmat domos filiorum: maledictio autem matris eradicat fundamenta.

12. Ne glorieris in contumeliâ patris tui: non enim eft tibi gloria, ejus confufio.

13. Gloria enim hominis ex honore patris fui, & dedecus filii pater fine honore.

14. Fili, fufcipe fenectam patris tui, & non contriftes eum in vita illius:

15. Et fi defecerit fenfu, veniam da, & ne fpernas eum in virtute tuâ: eleemofyna enim patris non erit in oblivione.

16. Nam pro peccato matris reftituetur tibi bonum,

17. Et in juftitiâ ædificabitur tibi, & in die tribulationis commemorabitur tuî: & ficut in fereno glacies, folventur peccata tua.

18. Quàm malæ famæ eft, qui derelinquit patrem, & eft maledictus à Deo, qui exafperat matrem.

19. Fili, in manfuetudine opera tua

LIBER ECCLESIASTICI.

bus: quod exequitur ufque ad verfum 19. Gr. variat, ÿ. 3, 4, 13, 16, 18.

16. *Pro peccato matris*: five pro injuriâ quam à matre patienter tuleris.

17. *Ædificabitur tibi*: domus tua fcilicet: res tuæ conftabilientur.

LIBER ECCLESIASTICI.

perfice, & ab homine acceptabili diligêris.

Quantò major es, tantò magìs te humilia; & coram Deo invenies gratiam.

Quoniam magna est potentia Domini, & ab humilibus honorificatur.

' Difficiliora te ne quæsieris: & fortiora te ne scrutatus fueris.

Quæ præcepta sunt tibi, hæc cogita: non est enim tibi opus absconditis.

In supervacuis operum tuorum ne fueris curiosus: plurima enim super sensum hominis ostensa sunt tibi.

Multos enim implanavit suspicio ipsorum: & cogitatio mala labefecit sensus illorum.

Et qui amat periculum, in illud incidet: cor durum habebit malè in novissimis.

Cor durum gravabitur laboribus: & peccator adjiciet peccatum super peccata.

Obductioni superbi non est sanatio: frutex enim peccati radicavit in illo.

Cor sapientis cogitabit parabolam: & auris auditoris, desiderium sapientis.

perfice, & super hominum gloriam diligêris.

20. Quantò magnus es, humilia te in omnibus, & coram Deo invenies gratiam:

21. Quoniam magna potentia Dei solius, & ab humilibus honoratur.

22. Altiora te ne quæsieris, & fortiora te ne scrutatus fueris: sed quæ præcepit tibi Deus, illa cogita semper, & in pluribus operibus ejus ne fueris curiosus.

23. Non est enim tibi necessarium ea quæ abscondita sunt, videre oculis tuis.

24. In supervacuis rebus noli scrutari multipliciter; & in pluribus operibus ejus non eris curiosus.

25. Plurima enim super sensum hominum ostensa sunt tibi.

26. Multos quoque supplantavit suspicio illorum, & in vanitate detinuit sensus illorum.

27. Cor durum habebit malè in novissimo: & qui amat periculum, in illo peribit.

28. Cor ingrediens duas vias, non habebit successus, & pravus corde in illis scandalizabitur.

29. Cor nequam gravabitur in doloribus, & peccator adjiciet ad peccandum.

30. Synagogæ superborum non erit sanitas: frutex enim peccati radicabitur in illis, & non intelligetur.

31. Cor sapientis intelligitur in sapientiâ, & auris bona audiet cum omni concupiscentiâ sapientiam.

20. *Quantò magnus es*: major.

24. *In supervacuis rebus*: Gr. in supervacuis operum tuorum: in illis operibus quæ sunt supervacua. Vulgata planior.

26. *Multos quoque*: multos enim: Gr. quæ particulæ ad antecedentia referunt. *Supplantavit*: Gr. implanavit, decepit. *Suspicio illorum*: conjecturæ de rebus maximis.

28. *Scandalizabitur*: offendet, cadet.

30. *Synagoga*, cætui *superborum*: Gr. ἐπαγωγῇ immissis superbo calamitatibus: ut suprà, II. 2. quæ sunt immedicabiles, Deo implacabiliter ulciscente.

31. *Cor sapientis ... in sapientiâ*: cogitabit parabolam: Gr. similitudines, quibus obvelata veritas, gratiùs & suaviùs posteà elucescat. *Auris bona*: Gr. auris audientis votum seu desiderium sapientis: sapiens cupit habere dociles auditores. Vide infrà, XXV. 12.

32. Sapiens cor & intelligibile abstinebit se à peccatis, & in operibus justitiæ successus habebit.

Ignem ardentem extinguet aqua : & eleemosyna expiabit peccata.

33. Ignem ardentem extinguit aqua, & eleemosyna resistit peccatis :

Qui reddit gratias, commemoratur in posterum : & in tempore casûs inveniet firmamentum.

34. Et Deus prospector est ejus qui reddidit gratiam : meminit ejus in posterum, & in tempore casûs sui, inveniet firmamentum.

34. *Deus prospector est* : Gr. simpliciter : qui reddit gratias (sive beneficiorum) memorabitur in posterum, &c.

CAPUT IV.

Sequitur de adjuvandis pauperibus usque ad 12. Sapientiæ utilitas : homines tentationibus probat : ad 23. Prava verecundia, ad 32. Peccata cui confitenda, 31. Ne contra ictum fluvii, 32. Pro justitiâ certa, 33. Lingua præceps : in domo ut leo, 34. Beneficus, 35.

SIXTINA VERSIO.

FILI, vitam pauperis ne defraudes, & ne protrahas oculos egenos.

Animam esurientem ne contristes, & non exasperes virum in inopiâ suâ.

Cor irritatum ne conturbes, & ne protrahas datum angustianti.

Rogationem tribulati ne abjicias, & ne avertas faciem tuam ab egeno.

Ab inope non avertas oculum : & ne relinquas locum homini, ut maledicat te :

Maledicentis enim tibi in amaritudine animæ suæ, deprecationem ejus exaudiet is qui fecit illum.

Congregationi amabilem te facito : & magnati humilia caput tuum.

VERSIO VULGATA.

1. FILI, eleemosynam pauperis ne defraudes, & oculos tuos ne transvertas à paupere.

2. Animam esurientem ne despexeris, & non exasperes pauperem in inopiâ suâ.

3. Cor inopis ne affixeris, & non protrahas datum angustianti.

4. Rogationem contribulati ne abjicias, & non avertas faciem tuam ab egeno.

5. Ab inope ne avertas oculos tuos propter iram, & non relinquas quærentibus tibi retrò maledicere :

6. Maledicentis enim tibi in amaritudine animæ exaudietur deprecatio illius : exaudiet autem eum qui fecit illum.

7. Congregationi pauperum affabilem te facito : & presbytero humilia

1. *Oculos tuos* : ne protrahas (in longum ducas) oculos egenos : Gr. ne egentes expectare facias.

3. *Cor inopis* : Gr. irritatum, exacerbatum. *Angustianti* : indigenti : Gr.

Inclina pauperi aurem tuam, & responde illi pacifica in mansuetudine.

Libera eum qui injuriam patitur, de manu injuriam inferentis : & non acedieris in judicando.

Esto pupillis ut pater, & pro viro matri illorum : & eris velut filius altissimi, & diliget te magìs mater tua.

Sapientia filios sibi exaltavit, & suscipit inquirentes se.

Qui diligit illam, diligit vitam : & qui manè vigilaverint ad illam, implebuntur lætitiâ.

Qui tenuerit illam, hereditabit gloriam : & quocumque introit, benedicet Dominus.

Qui servient ei, servient sancto : & eos qui diligunt eam, diligit Dominus.

Qui audit illam, judicabit gentes : & qui ad illam accesserit, habitabit confidens.

Si credideris, hereditabis illam, & in possessione erunt creaturæ ipsius.

Quoniam obliquè ambulat cum eo in primis :

animam tuam, & magnato humilia caput tuum.

8. Declina pauperi sine tristitiâ aurem tuam : & redde debitum tuum, & responde illi pacifica in mansuetudine.

9. Libera eum qui injuriam patitur, de manu superbi : & non acidè feras in animâ tuâ.

10. In judicando esto pupillis misericors ut pater, & pro viro matri illorum :

11. Et eris tu velut filius altissimi obediens, & miserebitur tuî magìs quàm mater.

12. Sapientia filiis suis vitam inspirat : & suscipit inquirentes se, & præibit in viâ justitiæ.

13. Et qui illam diligit, diligit vitam : & qui vigilaverint ad illam, complectentur placorem ejus.

14. Qui tenuerint illam, vitam hereditabunt : & quò introibit, benedicet Deus.

15. Qui serviunt ei, obsequentes erunt sancto : & eos qui diligunt illam, diligit Deus.

16. Qui audit illam, judicabit gentes : & qui intuetur illam, permanebit confidens.

17. Si crediderit ei, hereditabit illam, & erunt in confirmatione creaturæ illius.

18. Quoniam in tentatione ambulat cum eo, & in primis eligit eum.

9. *Superbi* : injuriam inferentis : Græc. *non acidè* : acerbè : at Gr. ne pusillo animo sis in judicando, quod vulgatus ad seq. refert.

13. *Complectentur* (assequentur) *placorem* : placiditatem : tranquillitatem *ejus* : fruentur quiete quam dederit.

15. *Sancto* : ipsi Deo.

17. *Hereditabit* : possidebit. *Erunt in confirmatione creaturæ illius* : fructus, proventus, ipsa ejus soboles consistet firmiùs.

18. 19. *In tentatione . . . timorem & metum . . . donec tentet eum . . . & credat anima illius.* His versibus id agit Ecclesiasticus, ne victi difficultatibus quæ viam sapientiæ ineuntibus occurrunt, animis concidamus. Comparat autem Sapientiam homini periclitanti amici fidem, neque arcana sua facilè committenti, anteaquam cautè probaverit; sic agit Sapientia. *In primis*, ac primùm quidem, initio : *in tentatione ambulat cum illo* : tentat hominem obsequentem sibi. *Et elegit eum.* Summo delectu utitur, neque cuivis obvio se tradit, sive, ut habet Græcus, obliquè ambulat cum illo : quam lectionem fir-

Timorem autem & metum adducet ſuper illum, & cruciabit illum, in diſciplinâ ſuâ; donec credat animæ illius, & tentet eum in juſtificationibus ſuis.

Et rursùs redibit recta ad illum, & lætificabit illum, & denudabit abſconſa ſua.

Si autem aberraverit, derelinquet eum, & tradet eum in manus ruinæ ſuæ.

Conſerva tempus, & devita à malo, & pro animâ tuâ ne confundaris.

Eſt enim confuſio adducens peccatum: & eſt confuſio, gloria & gratia.

Ne accipias faciem adversùs animam tuam, & ne reverearis in caſum tuum.

19. Timorem & metum, & probationem inducet ſuper illum: & cruciabit illum in tribulatione doctrinæ ſuæ, donec tentet eum in cogitationibus ſuis, & credat animæ illius.

20. Et firmabit illum, & iter adducet directum ad illum, & lætificabit illum,

21. Et denudabit abſconſa ſua illi: & theſaurizabit ſuper illum ſcientiam, & intellectum juſtitiæ.

22. Si autem oberraverit, derelinquet eum, & tradet eum in manus inimici ſui.

23. Fili, conſerva tempus, & devita à malo.

24. Pro animâ tuâ ne confundaris dicere verum.

25. Eſt enim confuſio adducens peccatum, & eſt confuſio adducens gloriam & gratiam.

26. Ne accipias faciem adversùs faciem tuam, nec adversùs animam tuam mendacium.

27. Ne reverearis proximum tuum in caſu ſuo:

LIBER ECCLESIASTICI.

mant ſequentia, ac maximè verſus 20. Obliquè autem, hoc eſt, velut incerto pede ambulat cum amatore ſuo, nec ſtatim illi fidit, ſeu mavis, amatorem ſuum quaſi per anfractuoſa & confragoſa deducit, timoremque incutit, & diligenter probat, neque parcit cruciatibus quibus illum erudiat, donec probato & tentato ad extremum credat, & omnia arcana effundat in ſinum: ut patebit ℣. 21. addit Gr. & tentet eum in juſtificationibus ſuis, hoc eſt, & probet illum verè juſtum fuiſſe: ſic Abraham, ſic Jacob, ſic Moyſes, aliique non niſi probati & difficultatibus exerciti, veræ ſapientiæ compotes facti ſunt: pergit.

20. *Et iter rectum adducet ad illum*: hoc eſt, ducet illum per itinera recta, ut Sap. x. 10. atque ut hîc habet, Gr. redibit rectâ viâ ad illum: non jam obliquè, ut ℣. 18. *Et lætificabit illum*: renudatis ſapientiæ arcanis, ut habent ſequentia: quarum rerum ſumma eſt Sap. III. 5. ubi ait: *Tentavit eos, & invenit illos dignos ſe.*

22. *Si autem oberraverit*: clariùs, aberraverit, Gr. dixit quæ eventura ſint homini per calamitates probato; at eadem ſapientia aberrantem deſeret. *Et tradet eum in manus inimici ſui*: Gr. ruinæ ſuæ: notus Hebraiſmus: omni ope deſtituet, ac certo dedet exitio.

23. *Conſerva tempus*: vide I. 28.

24. *Pro animâ tuâ*: pro ſalute animæ tuæ. Aggreditur autem homines malè verecundos, qui veritatem erubeſcunt.

25. *Eſt confuſio*: eſt pudor bonus maluſque, quorum cauſas aperit ſequentibus.

26. *Ne accipias faciem*: ſive perſonam: utrumque enim Gr. congruit. Ne ſis perſonarum acceptor; vel, noli judicare ſecundùm externam ſpeciem, quod eſt Joan. VII. 24. *Nolite judicare ſecundùm faciem*, (ſive ſpeciem) *ſed rectum judicium judicate.*

27. *Ne reverearis.* Ne te falſa reverentia prohibeat quominùs proximum tuum errantem & cæcum candidis monitis à certâ pernicie deterreas: Gr. Ne reverearis in caſum tuum, cùm veritatem tacens, tibi ipſi accerſis exitium.

LIBER ECCLESIASTICI.

Non retineas verbum in tempore salutis.

28. Nec retineas verbum in tempore salutis. Non abscondas sapientiam tuam in decore suo.

In sermone enim cognoscetur sapientia, & doctrina in verbo linguæ.

29. In linguâ enim sapientia dignoscitur : & sensus, & scientia, & doctrina in verbo sensati, & firmamentum in operibus justitiæ.

Non contradicas veritati, & de ineruditione tuâ confundere.

30. Non contradicas verbo veritatis ullo modo, & de mendacio ineruditionis tuæ confundere.

Ne confundaris confiteri peccata tua, nec coneris contra fluxum fluminis : & non subjicias te homini stulto, & ne accipias faciem potentis.

31. Non confundaris confiteri peccata tua : & ne subjicias te omni homini pro peccato.

32. Noli resistere contra faciem potentis, nec coneris contra ictum fluvii.

Usque ad mortem agonizare pro veritate, & Dominus Deus pugnabit pro te.

33. Pro justitiâ agonizare pro animâ tuâ, & usque ad mortem certa pro justitiâ, & Deus expugnabit pro te inimicos tuos.

Noli asper esse in linguâ tuâ, & inutilis & remissus in operibus tuis.

34. Noli citatus esse in linguâ tuâ, & inutilis & remissus in operibus tuis.

Noli esse sicut leo, in domo tuâ, & arreptitius in domesticis tuis.

35. Noli esse sicut leo in domo tuâ, evertens domesticos tuos, & opprimens subjectos tibi.

Non sit porrecta manus tua ad accipiendum, & ad dandum collecta.

36. Non sit porrecta manus tua ad accipiendum, & ad dandum collecta.

28. *Non abscondas sapientiam tuam in decore suo.* Nempe in gravibus periculis, quo tempore decet maximè.

31. *Nec te subjicias.* Ita confitere peccata, ut non cuivis, sed sapientissimo cuique emendanda ac medicanda, committas.

32. *Noli resistere* : pro his Gr. habet. Non subjicias te homini stulto, nec accipias faciem (seu personam) potentis.

33. *Agonizare* ; velut in agone certa, proposito præmio. *Deus expugnabit* : breviùs Gr. & Deus pugnabit pro te.

34. *Noli esse citatus* : præceps : ταχὺς. Alii legunt, τραχὺς, violentus, asper. Alii, θρασὺς, confidens, temerarius : eodem sensu. Vulgata lectio planior & antiquior.

35. *Evertens domesticos.* Præclarè Gr. (noli esse) arreptitius seu potiùs imaginosus, furens : φαντασιοκοπῶν : exagitatus phantasiis ; cujusmodi illa fuisse dicitur apud Ter. in Hec.

CAPUT.

CAPUT V.

Divitiis ne confidas, 1, 2, 3, 10. De peccato statim expiando, 4. ad 10. Levi animo & vario, 11. Firmo, 12. Miti, 13. Lingua, 14. ad fin.

SIXTINA VERSIO.

NOLI attendere ad divitias tuas, & ne dixeris, Sufficientes mihi sunt.

Ne sequaris animam tuam, & fortitudinem tuam, ut ambules in concupiscentiis cordis tui.

Et ne dixeris, Quis me subjiciet? Dominus enim vindicans vindicabit te.

Ne dixeris, Peccavi, & quid mihi accidit? Dominus enim est patiens.

De propitiatu noli esse sine metu, ut adjicias peccatum super peccata.

Et ne dicas, Miseratio ejus magna est: multitudinis peccatorum meorum miserebitur.

Misericordia enim & ira ab illo; & super peccatores requiescet ira illius.

Ne tardes converti ad Dominum, & ne differas de die in diem; subitò enim egredietur ira Domini, & in tempore vindictæ disperdet.

Noli attentus esse in divitiis injustis; nihil enim adjuvaberis in die obductionis.

Non ventiles in omni vento, & non eas in omni viâ: sic peccator duplex linguâ.

VERSIO VULGATA.

1. NOLI attendere ad possessiones iniquas, & ne dixeris: Est mihi sufficiens vita: nihil enim proderit in tempore vindictæ & obductionis.

2. Ne sequaris in fortitudine tuâ concupiscentiam cordis tui:

3. Et ne dixeris: Quomodò potui? aut quis me subjiciet propter facta mea? Deus enim vindicans vindicabit.

4. Ne dixeris: Peccavi, & quid mihi accidit triste? Altissimus enim est patiens redditor.

5. De propitiato peccato noli esse sine metu, neque adjicias peccatum super peccatum.

6. Et ne dicas: Miseratio Domini magna est, multitudinis peccatorum meorum miserebitur.

7. Misericordia enim & ira ab illo citò proximant; & in peccatores respicit ira illius.

8. Non tardes converti ad Dominum, & ne differas de die in diem.

9. Subitò enim veniet ira illius, & in tempore vindictæ disperdet te.

10. Noli anxius esse in divitiis injustis; non enim proderunt tibi in die obductionis & vindictæ.

11. Non ventiles te in omnem ventum, & non eas in omnem viam; sic enim omnis peccator probatur in duplici linguâ.

1. *Obductionis*: vide suprà, II. 2.

2. *In fortitudine tuâ.* Ne viribus confisus *sequaris concupiscentiam.* Ne sequantur cogitationes suas & oculos, per res varias fornicantes. Num. XV. 39.

3. *Quomodò potui?* quanta potui?

10. *Noli anxius esse in divitiis injustis* comparandis, sive tuendis.

Liber Ecclesiastici.

Esto firmus in intellectu tuo, & unus sit sermo tuus.

12. Esto firmus in viâ Domini, & in veritate sensûs tui & scientiâ, & prosequatur te verbum pacis & justitiæ.

Esto velox in auscultatione tuâ, & in longanimitate profer responsum.

12. Esto mansuetus ad audiendum verbum, ut intelligas: & cum sapientiâ proferas responsum verum.

Si est tibi intellectus, responde proximo: sin autem, sit manus tua super os tuum,

14. Si est tibi intellectus, responde proximo; sin autem, sit manus tua super os tuum, ne capiaris in verbo indisciplinato, & confundaris.

Gloria & inhonoratio in sermone, & lingua hominis, subversio est illius.

15. Honor & gloria in sermone sensati, lingua verò imprudentis subversio est ipsius.

Non appelleris susurro: & linguâ tuâ insidieris.

16. Non appelleris susurro, & linguâ tuâ ne capiaris, & confundaris.

Super furem enim est confusio, & denotatio pessima super bilinguem.

17. Super furem enim est confusio & pœnitentia, & denotatio pessima super bilinguem: susurratori autem odium, & inimicitia & contumelia.

In magno & in parvo non ignores.

18. Justifica pusillum, & magnum similiter.

12. *Esto firmus in viâ Domini*: vide Gr.
14. *Sin autem*: sin minùs.
15. *Lingua imprudentis*: hominis, simpliciter: Gr.

18. *Justifica*, absolve, *pusillum & magnum pariter*: æquo utrumque judicio: Gr. in magno & parvo non ignores: ne te in negotiis minutissima quæque fugiant.

CAPUT VI.

Sit firma amicitia, 2. Superbi: de amicis comparandis, servandis, observandis, 5. ad 18. De sapientiâ, ejusque levi jugo 18. ad finem. Audiendi senes & docti, 35, 36.

SIXTINA VERSIO.

ET noli fieri pro amico inimicus; nomen enim malum, confusionem & improperium hereditabit. Sic peccator bilinguis.

Ne te extollas in cogitatione animæ tuæ, ne diripiatur, velut taurus, anima tua.

VERSIO VULGATA.

1. NOLI fieri pro amico inimicus proximo: improperium enim, & contumeliam malus hereditabit, & omnis peccator invidus & bilinguis.

2. Non te extollas in cogitatione animæ tuæ velut taurus; ne fortè elidatur virtus tua per stultitiam,

1. *Hereditabit*: possidebit. *Omnis peccator*: Gr. simpliciter. Sic peccator bilinguis simple, possidebit malum.
2. *Virtus tua*. Anima tua: Gr.

Folia tua comedes, & fructus tuos perdes, & relinques te velut lignum aridum.	3. Et folia tua comedat, & fructus tuos perdat, & relinquaris velut lignum aridum in eremo.
Anima nequam disperdet eum qui se habet, & gaudium inimicorum faciet eum.	4. Anima enim nequam disperdet qui se habet, & in gaudium inimicis dat illum, & deducet in sortem impiorum.
Guttur dulce multiplicabit amicos suos, & lingua beneloquens multiplicabit bonas salutationes.	5. Verbum dulce multiplicat amicos, & mitigat inimicos: & lingua eucharis in bono homine abundat.
Multi pacifici sint tibi: consiliarii autem tui sint unus de mille.	6. Multi pacifici sint tibi, & consiliarius sit tibi unus de mille.
Si possides amicum, in tentatione posside eum, & non facilè credas ei.	7. Si possides amicum, in tentatione posside eum, & ne facilè credas ei.
Est enim amicus in tempore suo, & non permanebit in die tribulationis tuæ.	8. Est enim amicus secundùm tempus suum, & non permanebit in die tribulationis.
Et est amicus qui convertitur ad inimicitiam, & rixam opprobrii tui denudabit.	9. Et est amicus qui convertitur ad inimicitiam; & est amicus qui odium, & rixam, & convitia denudabit.
Et est amicus socius mensarum, & non permanebit in die necessitatis tuæ.	10. Est autem amicus socius mensæ, & non permanebit in die necessitatis.
Et in bonis tuis erit, tanquam tu, & in domesticis tuis fiducialiter aget.	11. Amicus si permanserit fixus, erit tibi quasi coæqualis, & in domesticis tuis fiducialiter aget:
Si humiliatus fueris, erit contra te, & à facie tuâ abscondet se.	12. Si humiliaverit se contra te, & à facie tuâ absconderit se, unanimem habebis amicitiam bonam.
Ab inimicis tuis separare: & ab amicis tuis attende.	13. Ab inimicis tuis separare: & ab amicis tuis attende.

3. *Et folia tua comedat*: stulta superbia, de quâ præcedente, ne decorem simul remque amittas, nec tantùm folia, verùm etiam fructus.

5. *Lingua eucharis*: gratiosa: comiter loquens; *in bono homine abundabit.* Vir bonus abundat verbis mitibus: Gr. Lingua beneloquens (dulciloqua) multiplicabit bonas salutationes: (multos salutatores, ac fausta imprecantes adducet.)

6. *Multi pacifici*: socii, convictores.

7. *In tentatione posside amicum*: non nisi tentatum & probatum. *Non facilè*: non citò; non temerè, non statim, *credas ei* teipsum. *Jesus non credebat semetipsum eis.* Joan. II. 23, 24.

8. *Secundùm tempus suum*: secundùm rationes & utilitates suas.

9. *Et rixam*: Gr. rixam opprobrii tui *denudabit*: quæ iratus effuderis, nec amicum celandum putaris.

11. *Amicus .... quasi coæqualis*: Gr. in bonis tuis (rebus tuis florentibus) erit: (utetur ut suis:) sicut tu. *Et in domesticis tuis*: in famulitio tuo: *fiducialiter*, cum imperio, *aget.*

12. *Si humiliaverit se*: Gr. si humiliatus (dejectus) fueris, erit contra te, & à facie tuâ abscondet se: (à te recedet.)

13. *Ab inimicis tuis separare*: non affectu, sed convictu, ne te per calumniam prodant. *Ab amicis attende*: ne amittas eos: neu plus æquo & sine ullâ cautione credas.

Amicus fidelis, protectio fortis: & qui invenit illum, invenit thesaurum.	14. Amicus fidelis, protectio fortis: qui autem invenit illum, invenit thesaurum.
Amico fideli nulla est comparatio, & non est pondus bonitati ejus.	15. Amico fideli nulla est comparatio, & non est digna ponderatio auri & argenti contra bonitatem fidei illius.
Amicus fidelis, medicamentum vitæ: & qui metuunt Dominum, invenient illum.	16. Amicus fidelis, medicamentum vitæ & immortalitatis: & qui metuunt Dominum, invenient illum.
Qui timet Dominum, bonam habet amicitiam suam: quoniam secundùm ipsum, sic & proximus ipsius.	17. Qui timet Deum, æquè habebit amicitiam bonam: quoniam secundùm illum erit amicus illius.
Fili, à juventute tuâ excipe doctrinam: & usque ad canos invenies sapientiam.	18. Fili, à juventute tuâ excipe doctrinam, & usque ad canos invenies sapientiam.
Quasi is qui arat & qui seminat, accede ad illam: & sustine bonos fructus illius.	19. Quasi is qui arat & seminat, accede ad eam, & sustine bonos fructus illius.
In operatione enim illius paululùm laborabis: & citò edes de generationibus illius.	20. In opere enim ipsius exiguum laborabis, & citò edes de generationibus illius.
Quoniam aspera est nimium indoctis, & non permanebit in illa excors.	21. Quàm aspera est nimium sapientia indoctis hominibus, & non permanebit in illa excors.
Quasi lapis probationis fortis erit in illo, & non demorabitur projicere illam.	22. Quasi lapidis virtus probatio erit in illis, & non demorabuntur projicere illam.
Sapientia enim secundùm nomen suum est: & non est multis manifesta.	23. Sapientia enim doctrinæ secundùm nomen ejus, & non est multis manifesta: quibus autem cognita est, permanet usque ad conspectum Dei.
Audi, fili, & accipe sententiam meam, & ne abjicias consilium meum.	24. Audi, fili, & accipe consilium intellectûs, & ne abjicias consilium meum.
Et injice pedes tuos in compedes	25. Injice pedem tuum in compe-

21. *Excors*: insanus, insensatus.

22. *Quasi lapidis virtus*: vide Gr. sensus autem est: erit in insensato sapientia, quasi lapis gravis ei traditus ad explorandas vires, quem statim quasi pondere victus, projiciet. Zach. XII. 3. *Ponam Jerusalem lapidem oneris cunctis populis.*

23. *Sapientia secundùm nomen est ejus*: Gr. nomen suum: secundùm famam suam est: talis est qualis esse memoratur, nempe abscondita: impervestigabilis: sapientia enim ubi invenitur? Job. XXVIII. toto capite: & suprà, I. 3.

25. *Injice pedem tuum*: 26. *Subjice humerum.* En vincla, en compedes, en jugum sapientiæ: hominemque totum humeris, collo, pedibus, manibus, ejus vinculis illigatum, comprehensum, tentum: eoque magis liberum, quòd justitiæ servum. *Et ne acedieris*: graveris, defatigeris: Gr.

illius, & in torquem illius collum tuum.

Subjice humerum tuum, & porta illam : & ne acedieris vinculis illius.

In omni animo tuo accede ad illam, & in omni virtute tuâ conserva vias ejus.

Investiga, & quære : & manifestabitur tibi : & continens factus, ne derelinquas illam.

In novissimis enim invenies requiem ejus : & convertetur tibi in oblectationem.

Et erunt tibi compedes in protectionem fortitudinis, & torques illius in stolam gloriæ.

Decus enim aureum est in ea, & vincula illius, fila hyacinthina.

Stolam gloriæ indues eam, & coronam gratulationis impones tibi.

Si volueris, fili, disces : & si accommodaveris animum tuum, callidus eris.

Si dilexeris audire, excipies : & si inclinaveris aurem tuam, sapiens eris.

In multitudine presbyterorum sta, & qui sapiens, ei conjungere : omnem narrationem divinam velis audire : & proverbia intellectûs non effugiant te.

Si videris sensatum, evigila ad eum : & gradus ostiorum illius exterat pes tuus.

Cogitatum tuum habe in præceptis Domini, & in mandatis illius me-

des illius, & in torques illius collum tuum :

26. Subjice humerum tuum, & porta illam, & ne acedieris vinculis ejus.

27. In omni animo tuo accede ad illam, & in omni virtute tuâ conserva vias ejus.

28. Investiga illam, & manifestabitur tibi, & continens factus, ne derelinquas eam :

29. In novissimis enim invenies requiem in ea, & convertetur tibi in oblectationem.

30. Et erunt tibi compedes ejus in protectionem fortitudinis, & bases virtutis, & torques illius in stolam gloriæ :

31. Decor enim vitæ est in illâ ; & vincula illius alligatura salutaris.

32. Stolam gloriæ indues eam, & coronam gratulationis superpones tibi.

33. Fili, si attenderis mihi, disces : & si accommodaveris animum tuum, sapiens eris.

34. Si inclinaveris aurem tuam, excipies doctrinam : & si dilexeris audire, sapiens eris.

35. In multitudine presbyterorum prudentium sta, & sapientiæ illorum ex corde conjungere, ut omnem narrationem Dei possis audire : & proverbia laudis non effugiant à te.

36. Et si videris sensatum, evigila ad eum, & gradus ostiorum illius exterat pes tuus.

37. Cogitatum tuum habe in præceptis Dei, & in mandatis illius ma-

28. *Continens factus* : Gr. ejus possessor, compos, ἐγκρατὴς, quod & continentem & compotem sonat.

30. *Et erunt tibi compedes.* Initia quidem sapientiæ difficilia, atque aspera cupiditatibus edomandis ; at jam edomitis, ac sub jugum missis, omnia libertati & honori vertent.

31. *Decor enim vitæ* : Gr. decus aureum : sive mundus aureus in eâ ; ornatus omnimodi. *Alligatura salutaris* : non qualis vinctis, sed qualis infirmis sanandis adhiberi solet : Gr. nexus hyacinthus, qualem induere jussi Israelitæ ad decorem. Num. xv. 38.

35. *Presbyterorum* : seniorum, senatorum.

ditare semper. Ipse firmabit cor tuum : & concupiscentia sapientiæ tuæ dabitur tibi.

ximè assiduus esto : & ipse dabit tibi cor, & concupiscentia sapientiæ dabitur tibi.

CAPUT VII.

Malis mala, 1, 2, 3. Ne quæras honores, 4, 6. Munerum amplitudo non placat Deum, 9, 10. Inspector Deus, 12. De calumniis & omni mendacio, 13, 14. Agricultura, 16. Amicus, 20. Bonus paterfamilias servis, mercenariis, liberis, uxori, jumentis etiam, parentibus, sacerdotibus, amicis, egenis consulit, ac novissima cogitat, 21. &c. ad fin.

Sixtina Versio.

Noli facere mala : & non te apprehendet malum.

Discede ab iniquo, & declinabit à te.

Fili, non semines in sulcis injustitiæ : & non metes eos in septuplum.

Noli quærere à Domino ducatum, neque à rege cathedram honoris.

Non te justifices ante Dominum : & penes regem noli velle videri sapiens.

Noli quærere fieri judex, ne fortè non possis auferre iniquitates : ne fortè extimescas faciem potentis : & ponas scandalum in rectitudine tuâ.

Non pecces in multitudinem civitatis ; nec te dimittas in turbam.

Non alliges bis peccatum : in uno enim non eris immunis.

Noli esse pusillanimis in oratione tuâ : & eleemosynam facere ne despicias.

Versio Vulgata.

1. Noli facere mala, & non te apprehendent.

2. Discede ab iniquo, & deficient mala abs te.

3. Fili, non semines mala in sulcis injustitiæ, & non metes ea in septuplum.

4. Noli quærere à Domino ducatum, neque à rege cathedram honoris.

5. Non te justifices ante Deum, quoniam agnitor cordis ipse est : & penes regem noli velle videri sapiens.

6. Noli quærere fieri judex, nisi valeas virtute irrumpere iniquitates : ne fortè extimescas faciem potentis ; & ponas scandalum in æquitate tuâ.

7. Non pecces in multitudinem civitatis ; nec te immittas in populum :

8. Neque alliges duplicia peccata : nec enim in uno eris immunis.

9. Noli esse pusillanimis in animo tuo :

10. Exorare & facere eleemosynam ne despicias.

3. *Et non metes* : ut non metas, &c.

8. *Duplicia peccata* : & tua scilicet, & aliena : Gr. ne alliges bis peccatum, iterando & assuescendo, quod sequenti congruit.

9. *In animo tuo* : Gr. in precatione tuâ : in vilia & caduca à Domino petas, neque à magno parva, sed magna, ut Salomon sapientiam.

Ne dicas : in multitudinem munerum meorum respiciet, & offerente me Deo altissimo, suscipiet.

11. Ne dicas : In multitudine munerum meorum respiciet Deus, & offerente me Deo altissimo, munera mea suscipiet.

Ne irrideas hominem, qui sit in amaritudine animæ suæ : est enim qui humiliat, & qui exaltat.

12. Non irrideas hominem in amaritudine animæ : est enim qui humiliat & exaltat, circumspector Deus.

Noli arare mendacium adversùs fratrem tuum : neque in amicum similiter facias.

13. Noli arare mendacium adversùs fratrem tuum : neque in amicum similiter facias.

Noli velle mentiri omne mendacium : assiduitas enim illius non in bonum.

14. Noli velle mentiri omne mendacium : assiduitas enim illius non est bona.

Noli verbosus esse in multitudine presbyterorum, & non iteres verbum in oratione tuâ.

15. Noli verbosus esse in multitudine presbyterorum, & non iteres verbum in oratione tuâ.

Non oderis laboriosam operationem, & rusticationem creatam ab Altissimo.

16. Non oderis laboriosa opera, & rusticationem creatam ab Altissimo.

Non te computes in multitudine peccatorum.

17. Non te reputes in multitudine indisciplinatorum.

Humilia valdè spiritum tuum : memento quoniam ira non tardabit : quoniam vindicta impii, ignis & vermis.

18. Memento iræ, quoniam non tardabit.

19. Humilia valdè spiritum tuum : quoniam vindicta carnis impii, ignis & vermis.

Ne commutes amicum propter indifferens, neque fratrem germanum in auro Suphir.

20. Noli prævaricari in amicum pecuniam differentem, neque fratrem carissimum auro spreveris.

Noli discedere à muliere sensatâ & bonâ : gratia enim ejus super aurum.

21. Noli discedere à muliere sensatâ & bonâ, quam sortitus es in timore Domini : gratia enim verecundiæ illius super aurum.

Non lædas servum in veritate operantem, neque mercenarium dantem animam suam.

22. Non lædas servum in veritate operantem, neque mercenarium dantem animam suam.

13. *Arare mendacium* Ne mendacia studiosè velut sulcos producas : hic autem prohibet calumniam. At posteà :

14. *Omne mendacium*. Neque modò calumniam vites, verùm etiam quodcumque mendacii genus. *Assiduitas illius non est bona* : quo sensu infrà, IX. 4. cum saltatrice ne assiduus sis : indicat autem, ubi semel admiseris, facilè in consuetudinem trahi.

15. *Presbyterorum* : seniorum, qui potiùs audiendi. *Non iteres verbum in oratione* (precatione) *tuâ*. Ne sis multiloquus : qualem arguit Christus. Matt. VI. 7.

19. *Ignis & vermis* : vide Marc. IX. 43.

20. *Amicum pecuniam differentem* : tardantem reddere. *Auro* : propter aurum. At Gr. ne commutes amicum propter indifferens : quâ voce etiam Cicero utitur : Græcâ phrasi pulcherrimâ propter fortunas, ac rem, quâ ad bonum, malumve uti possis.

Liber Ecclesiastici.

Servum sensatum diligat anima tua : non defraudes illum libertate.

Pecora tibi sunt ? attende illis, & si sunt tibi utilia, perseverent apud te.

Filii tibi sunt ? erudi illos, & curva a pueritiâ collum eorum.

Filiæ tibi sunt ? serva corpus earum : & ne ostendas hilarem faciem tuam ad illas.

Trade filiam, & grande opus feceris ; & homini sensato da illam.

Mulier est tibi secundùm animam ? ne projicias eam.

In toto corde honora patrem tuum : & gemitus matris non obliviscaris.

Memento quia per eos natus es : & quid retribues illis, quomodo illi tibi ?

In totâ animâ tuâ time Dominum ; & sacerdotes illius suscipe.

In totâ virtute dilige eum qui te fecit, & ministros ejus non derelinquas.

Time Dominum, & honorifica sacerdotem ;

Et da illi partem, sicut mandatum est tibi, primitias, & pro delicto,

Et datum brachiorum, & sacrificium sanctificationis, & primitias sanctorum.

Et pauperi porrige manum tuam ; ut perficiatur benedictio tua.

23. Servus sensatus sit tibi dilectus quasi anima tua, non defraudes illum libertate, neque inopem derelinquas illum.

24. Pecora tibi sunt ? attende illis : & si sunt utilia, perseverent apud te.

25. Filii tibi sunt ? erudi illos, & curva illos à pueritiâ illorum.

26. Filiæ tibi sunt ? serva corpus illarum, & non ostendas hilarem faciem tuam ad illas.

27. Trade filiam, & grande opus feceris ; & homini sensato da illam.

28. Mulier si est tibi secundùm animam tuam, non projicias illam : & odibili non credas te. In toto corde tuo

29. Honora patrem tuum, & gemitus matris tuæ ne obliviscaris :

30. Memento quoniam nisi per illos natus non fuisses : & retribue illis, quomodo & illi tibi.

31. In totâ animâ tuâ time Dominum, & sacerdotes illius sanctifica.

32. In omni virtute tuâ dilige eum qui te fecit : & ministros ejus ne derelinquas.

33. Honora Deum ex totâ animâ tuâ, & honorifica sacerdotes, & propurga te cum brachiis.

34. Da illis partem, sicut mandatum est tibi, primitiarum & purgationis ? & de negligentiâ tuâ purga te cum paucis.

35. Datum brachiorum tuorum, & sacrificium sanctificationis offeres Domino, & initia sanctorum :

Et pauperi porrige manum tuam, ut perficiatur propitiatio, & benedictio tua.

31. *Sacerdotes illius sanctifica* : suscipe, admirare : Gr.

33. *Propurga te cum brachiis* : oblatis frugibus tuo opere comparatis. Vide 35.

34. *Purgationis* : pro delicto : Gr, supple, hostiam : Hebraïsmus : *de negligentiâ* : alia versio : *purga te cum paucis* : exiguis muneribus magna peccata redime.

35. *Initia*, seu primitias *sanctorum* : sancta vocantur, quæ Domino consecrata.

Gratia

LIBER ECCLESIASTICI.

Gratia datûs in conspectu omnis viventis : & in mortuo ne prohibeas gratiam.

Non desis plorantibus, & cum lugentibus luge.

Ne pigriteris visitare ægrotum : ex his enim diligeris.

In omnibus verbis tuis memorare novissima tua, & in æternum non peccabis.

37. Gratia dati in conspectu omnis viventis, & mortuo non prohibeas gratiam.

38. Non desis plorantibus in consolatione, & cum lugentibus ambula.

39. Non te pigeat visitare infirmum : ex his enim in dilectione firmaberis.

40. In omnibus operibus tuis memorare novissima tua, & in æternum non peccabis.

37. *Et mortuo ne prohibeas gratiam* : dona pro ipsis oblata, ut factum est Mach. II. XII. 43. aut munera sepulturæ, aliaque ad mortuorum memoriam.

39. *In dilectione firmaberis* : diligeris ; Græc.

CAPUT VIII.

Cum quoque ut agendum : cum divitibus : cum indoctis : cum violentis, &c. Ne spernas peccatorem resipiscentem, ne læteris de morte inimici, 8. Audi seniores, 9. & seqq.

SIXTINA VERSIO.

NON litiges cum homine potente ; ne fortè incidas in manus illius.

Ne contendas cum viro locuplete, ne fortè statuat contra te pondus.

Multos enim perdidit aurum, & corda regum fecit declinare.

Non litiges cum homine linguoso, & non struas super ignem illius, ligna.

Ne colludas cum indocto, ne inhonorentur majores tui.

Non improperes homini averti se à peccato : memento, quoniam om-

VERSIO VULGATA.

1. NON litiges cum homine potente, ne fortè incidas in manus illius.

2. Non contendas cum viro locuplete, ne fortè contra te constituat litem tibi.

3. Multos enim perdidit aurum & argentum, & usque ad cor regum extendit & convertit.

4. Non litiges cum homine linguato, & non strues in ignem illius ligna.

5. Non communices homini indocto, ne malè de progenie tuâ loquatur.

6. Ne despicias hominem avertentem se à peccato, neque improperes

2. *Ne contra te* : Gr. ne tibi præponderet.

3. *Convertit* : declinare fecit : Gr.

5. *Non communices* : ne colludas : Gr. *Ne malè de progenie tuâ* : de genere tuo. Imperitus enim de te tuisque quidvis effutiverit.

LIBER ECCLESIASTICI.

nes in correptionibus sumus.

Ne spernas hominem in suâ senectute : etenim ex nobis senescunt.

Noli de mortuo gaudere : memento quoniam omnes morimur.

Ne despicias narrationem sapientum : & in proverbiis eorum conversare.

Ab ipsis enim disces doctrinam, & servire magnatis.

Non te prætereat narratio seniorum : & ipsi enim didicerunt à patribus tuis :

Quoniam ab ipsis disces intellectum, & in tempore necessitatis dare responsum.

Non incendas carbones peccatoris, ne incendaris in igne flammæ illius.

Ne contra faciem stes contumeliosi ; ne insideat, quasi insidiator, ori tuo.

Noli fœnerari homini fortiori te : quòd si fœneraveris, quasi perditum habe.

Non spondeas super virtutem tuam : quòd si spoponderis, quasi persoluturus, cogita.

Ne litiges cum judice : quoniam secundùm existimationem ejus judicabunt ei.

Cum audace ne eas in viâ, ne gravetur contra te. Ipse enim secundùm voluntatem suam faciet ; & simul cum stultitiâ illius peries.

Cum iracundo ne facias rixam, & cum illo ne eas per desertum : quoniam quasi nihil est ante illum sanguis : & ubi non est adjutorium, elidet te.

ei : memento quoniam omnes in correptione sumus.

7. Ne spernas hominem in suâ senectute : etenim ex nobis senescunt.

8. Noli de mortuo inimico tuo gaudere : sciens quoniam omnes morimur, & in gaudium nolumus venire.

9. Ne despicias narrationem presbyterorum sapientium, & in proverbiis eorum conversare.

10. Ab ipsis enim disces sapientiam, & doctrinam intellectûs, & servire magnatis sine querelâ.

11. Non te prætereat narratio seniorum : ipsi enim didicerunt à patribus suis :

12. Quoniam ab ipsis disces intellectum, & in tempore necessitatis dare responsum.

13. Non incendas carbones peccatorum arguens eos, & ne incendaris flammâ ignis peccatorum illorum.

14. Ne contra faciem stes contumeliosi, ne sedeat, quasi insidiator, ori tuo.

16. Noli fœnerari homini fortiori te : quòd si fœneraveris, quasi perditum habe.

16. Non spondeas super virtutem tuam : quòd si spoponderis, quasi restituens cogita.

17. Non judices contra judicem : quoniam secundùm quod justum est judicat.

18. Cum audace non eas in viâ, ne fortè gravet mala sua in te, ipse enim secundùm voluntatem suam vadit, & simul cum stultitiâ illius peries.

19. Cum iracundo non facias rixam, & cum audace non eas in desertum : quoniam quasi nihil est ante illum sanguis, & ubi non est adjutorium, elidet te.

6. *In correptione sumus* : correptioni obnoxii.

18. *Ne gravet mala sua in te* : Gr. ne gravis tibi sit ; ipse enim *secundùm voluntatem suam vidit* : Gr. faciet ; neque sana consilia audiet.

Cum fatuo consilium non habeas: non enim poterit verbum celare.

· 20. Cum fatuis consilium non habeas: non enim poterunt diligere, nisi quæ eis placent.

Coram extraneo non facias occultum: nescis enim quid pariet.

21. Coram extraneo ne facias consilium: nescis enim quid pariet.

Non omni homini cor tuum manifestes: & non referat tibi gratiam.

22. Non omni homini cor tuum manifestes: ne fortè inferat tibi gratiam falsam, & convicietur tibi.

20. *Non enim poterunt diligere.* Vide Gr.
21. *Coram extraneo*: viro parum noto. *Consilium.* Vide Gr.

22. *Ne fortè*: Gr. planior: ne non referat tibi gratiam.

CAPUT IX.

De uxore & mulieribus, usque ad 14. De amicis, 14, 15. Peccatorum gloria, 16, 17. Cum principibus parcè: explora proximum, 21. Qui conviva adhibendi: qui sermones, 22, 23. Effutitor, 25.

SIXTINA VERSIO.

NON zeles mulierem sinûs tui; neque doceas super te doctrinam nequam.

Non des mulieri animam tuam, ut ascendat ipsa super virtutem tuam.

Ne respicias mulierem multivolam; ne fortè incidas in laqueos illius.

Cum psaltrice ne assiduus sis; ne fortè capiaris in tentationibus ejus.

Virginem ne aspicias; ne fortè scandalizeris in decoribus ejus.

Ne des fornicariis animam tuam; ne perdas hereditatem tuam.

VERSIO VULGATA.

1. NON zeles mulierem sinûs tui, ne ostendat super te malitiam doctrinæ nequam.

2. Non des mulieri potestatem animæ tuæ, ne ingrediatur in virtutem tuam, & confundaris.

3. Ne respicias mulierem multivolam: ne fortè incidas in laqueos illius.

4. Cum saltatrice ne assiduus sis: nec audias illam, ne fortè pereas in efficaciâ illius.

5. Virginem ne conspicias, ne fortè scandalizeris in decore illius.

6. Ne des fornicariis animam tuam in ullo: ne perdas te, & hereditatem tuam.

1. *Ne ostendat super te*: tuis suspicionibus facta astutior, & ad ultionem prompta: Gr. Neque doceas super te doctrinam nequam: zelando, suspicando, metuendo, ad prava quæque consilia adiges.

3. *Ne respicias mulierem multivolam*: cupidam, libidinosam: ex earum genere quas Paulus ait duci variis desideriis. II. Tim. III. 6. Gr. clarè: ne occurras mulieri meretricii habitûs.

4. *Cum saltatrice*: seu psaltrice. His enim artibus homines quàm facilè inescari solent, experientia docet. *In efficaciâ*: Gr. conatibus; sive ut alii legunt, studiis.

5. *In decore*: Gr. ἐν ἐπιτιμίοις quod sonat *pœnas*: sensus autem est: ne te illa

LIBER ECCLESIASTICI.

Noli circumſpicere in vicis civitatis ; nec oberraveris in deſertis illius.	7. Noli circumſpicere in vicis civitatis, nec oberraveris in plateis illius.
Averte oculum à muliere formosâ, & ne circumſpicias ſpeciem alienam.	8. Averte faciem tuam à muliere comptâ, & ne circumſpicias ſpeciem alienam.
Propter ſpeciem mulieris multi aberraverunt : & ex hoc concupiſcentia, quaſi ignis, exardeſcit.	9. Propter ſpeciem mulieris multi perierunt, & ex hoc concupiſcentia quaſi ignis exardeſcit.
	10. Omnis mulier, quæ eſt fornicaria, quaſi ſtercus in viâ conculcabitur.
	11. Speciem mulieris alienæ multi admirati, reprobi facti ſunt : colloquium enim illius quaſi ignis exardeſcit.
Cum alienâ muliere non ſedeas omninò, neque agites convivia cum illâ in vino :	12. Cum alienâ muliere ne ſedeas omninò, nec accumbas cum eâ ſuper cubitum :
Ne fortè declinet cor tuum in illam, & ſpiritu tuo labaris in perditionem.	13. Et non alterceris cum illâ in vino, ne fortè declinet cor tuum in illam, & ſanguine tuo labaris in perditionem.
Ne derelinquas amicum antiquum : novus enim non eſt ſimilis illi.	14. Ne derelinquas amicum antiquum : novus enim non erit ſimilis illi.
Vinum novum, amicus novus : ſi inveteraverit, cum ſuavitate bibes illud.	15. Vinum novum, amicus novus : veteraſcet, & cum ſuavitate bibes illud.
Non zeles gloriam peccatoris : non enim ſcis quæ ſit illius ſubverſio.	16. Non zeles gloriam, & opes peccatoris : non enim ſcis quæ futura ſit illius ſubverſio.
Non benè ſentias de beneplacito impiorum : memento quoniam uſque ad inferos non juſtificabuntur.	17. Non placeat tibi injuria injuſtorum, ſciens quoniam uſque ad inferos non placebit impius.
Longè abeſto ab homine poteſtatem habente occidendi : & non ſuſpicaberis timorem mortis.	18. Longè abeſto ab homine poteſtatem habente occidendi, & non ſuſpicaberis timorem mortis.

malè mulctet : ne ex amore ejus malum incumbat tibi. Alii legendum ſuſpicantur, *ἐν ἐπιθυμίαις*, in concupiſcentiis ejus : quod planius.

7. *Noli circumſpicere* : Ut faciunt, qui & capere & capi quærunt : rectè Grot. venatores formarum. *In plateis* : Gr. in deſertis ; in locis minùs habitatis : malè ſagacem hominem notat, qui undecumque quærit quo pereat, ſive in notis quadriviis, ſive in occultis deſertiſque angulis.

13. *Ne altercetis.* Vide Gr.

16. *Quæ futura ſit illius ſubverſio* : Gr. *καταστροφή*, finis, exitus : quamquam ea vox ſubverſionem, ac perverſitatem ſonat. II. Tim. II. 14.

17. *Uſque ad inferos non placebit* : ante mortem dabit pœnas : cui conſentit Gr.

18. *Longè abeſto* : hâc parabolâ docet parcè ac modeſtè utendum potentiorum conſuetudine.

Et si accesseris, noli delinquere; ne auferat vitam tuam.

Scito quoniam in medio laqueorum ingrederis, & super pinnacula civitatum ambulas.

Secundùm virtutem tuam conjecta de proximis: & cum sapientibus consulta.

Cum intelligentibus sit collocutio tua, & omnis enarratio tua in lege Altissimi.

Viri justi sint tibi convivæ: & in timore Domini sit gloriatio tua.

In manu artificum, opus laudabitur: & princeps populi sapiens in sermone suo.

Terribilis in civitate suâ homo linguosus: & temerarius in verbo suo odibilis erit.

19. Et si accesseris ad illum, noli aliquid committere; ne fortè auferat vitam tuam.

20. Communionem mortis scito: quoniam in medio laqueorum ingredieris, & super dolentium arma ambulabis.

21. Secundùm virtutem tuam cave te à proximo tuo, & cum sapientibus & prudentibus tracta.

22. Viri justi sint tibi convivæ, & in timore Dei sit tibi gloriatio,

23. Et in sensu sit tibi cogitatus Dei, & omnis enarratio tua in præceptis Altissimi.

24. In manu artificum opera laudabuntur, & princeps populi in sapientiâ sermonis sui, in sensu verò seniorum verbum.

25. Terribilis est in civitate suâ homo linguosus: & temerarius in verbo suo odibilis erit.

20. *Super dolentium*: (sive iratorum) *arma* (expedita scilicet exacutaque) *ambulabis*: Gr. super pinnacula civitatum: pari ubique periculo.

21. *Cave à proximo.* Explora proximum: Gr. fac conjecturam de proximo.

CAPUT X.

De regnis, divitibus ac magistratibus, ad 29. Parcendum inimicis, 6, 9, 10. Superbia, 14, 15, 21, 22. Eversio regnorum & gentium, 26. & seqq. *Pauperes & divites, 25, 26. Operarius, jactator, 29, 30. Peccatum, 32. Vera gloria, 33.*

SIXTINA VERSIO.

JUDEX sapiens erudiet populum suum: & principatus sensati ordinatus erit.

Secundùm judicem populi sui, sic & ministri ejus: & qualis rector est civitatis, tales omnes inhabitantes in eâ.

VERSIO VULGATA.

1. JUDEX sapiens judicabit populum suum, & principatus sensati stabilis erit.

2. Secundùm judicem populi, sic & ministri ejus: & qualis rector est civitatis, tales & inhabitantes in eâ.

1. *Stabilis erit*: Gr. ordinatus, unde stabilitas.

LIBER ECCLESIASTICI.

Rex insipiens perdet populum suum: & civitas habitabitur per sensum potentium.

In manu Domini potestas terræ: & utilem suscitabit in tempus super illam.

In manu Domini prosperitas hominis: & super personam scribæ imponet gloriam ipsius.

In omni injuriâ ne succenseas proximo, & nihil agas in operibus contumeliæ.

Odibilis coram Domino est & hominibus superbia: & ex utrisque delinquet injusta.

Regnum à gente in gentem transfertur propter injustitias, & contumelias, & pecunias.

Quid superbit terra & cinis? quoniam in vitâ projeci intima ejus.

In prolixum languorem cavillatur: & rex hodie est, & cras morietur.

3. Rex insipiens perdet populum suum: & civitates habitabuntur per sensum potentium.

4. In manu Dei potestas terræ: & utilem rectorem suscitabit in tempus super illam.

5. In manu Dei prosperitas hominis, & super faciem scribæ imponet honorem suum.

6. Omnis injuriæ proximi ne memineris, & nihil agas in operibus injuriæ.

7. Odibilis coram Deo est & hominibus superbia: & execrabilis omnis iniquitas gentium.

8. Regnum à gente in gentem transfertur propter injustitias, & injurias, & contumelias, & diversos dolos.

9. Avaro autem nihil est scelestius. Quid superbit terra & cinis?

10. Nihil est iniquius quàm amare pecuniam: hic enim & animam suam venalem habet; quoniam in vitâ suâ projecit intima sua.

11. Omnis potentatûs brevis vita. Languor prolixior gravat medicum.

12. Brevem languorem præcidit medicus; sic & rex hodie est, & cras morietur.

5. *Scribæ*: docti.

7. *Et execrabilis*: & ex utrisque delinquet injusta: sive ut alii codices: ex utrisque delictum injustitiæ: utrumque injustum est: odiosum esse Deo: odiosum hominibus.

9. 10. *Avaro nihil scelestius: quid superbit ... nihil est iniquius ... hic enim & animam suam venalem habet, & in vitâ suâ projecit intima sua*: viscera sua; adeò tenax pecuniæ, ut cùm aliquid elargiri cogitur, quasi extrahi sibi putet viscera: vel, dum defraudat genium, vivus intestina ipsamque animam projicit. Variant Gr. codices: & quidem quæ de avaro habet Vulgata, in Sixtino exciderunt, nimis interrupto sensu; eaque ex optimis codicibus supplevimus: qui etiam pro ἔῤῥιψα, projeci, quod habet Vulgatus, habent, projecerunt, ἔῤῥιψαν; porrò Vulgata legit ἔῤῥιψε, projecit.

12. *Brevem languorem præcidit medicus.* Multa hic perturbatio ex variis lectionibus. Vulgatus enim legit μικρὸν, parvum seu brevem: quod Gr. μακρὸν, longum. Variant etiam Gr. codices: Sixtinus enim habet, σκώπτει; illudit, irridet, cavillatur. Alii optimi codices, κόπτει, incidit, præcidit, quod legit Vulgatus. Sixtinus etiam codex omittit vocem illam, sine quâ pendet sensus (medicus) quam & Vulgata, & optimi illi habent codices: sensus ergo est: prolixum morbum præcidit medicus secando & urendo: *sicut & Rex*: sic qui Rex hodie est, cras morietur: sic à Deo optimo medico confestim tollitur Rex (malus) curandis citiùs Reipublicæ malis. Ex aliis lectionibus vix ac ne vix quidem sensum bonum exsculpseris.

Cùm enim morietur homo, hereditabit serpentes, & bestias, & vermes.

Initium superbiæ hominis, cùm apostatavit à Deo:

Et ab eo, qui fecit eum, recessit cor ejus. Quoniam principium superbiæ peccatum: & qui tenuerit eam, profundet abominationem.

Propter hoc incredibiles fecit Dominus obductiones: & destruxit eos in finem.

Sedes ducum destruxit Dominus, & sedere fecit mites pro eis.

Radices gentium evulsit Dominus, & plantavit humiles pro eis.

Terras gentium evertit Dominus, perdidit eas usque ad fundamenta terræ.

Arefecit ex ipsis, & disperdidit eos, & cessare fecit memoriam eorum à terrâ.

Non est creata hominibus superbia, neque ira furoris generationibus mulierum.

Semen honoratum quale? semen hominis: semen honoratum quale? ii qui timent Dominum: semen inhonoratum quale? semen hominis: semen

13. Cùm enim morietur homo, hereditabit serpentes, & bestias, & vermes.

14. Initium superbiæ hominis, apostatare à Deo.

15. Quoniam ab eo, qui fecit illum, recessit cor ejus, quoniam initium omnis peccati est superbia: qui tenuerit illam, adimplebitur maledictis, & subverret eum in finem.

16. Propterea exhonoravit Dominus conventus malorum, & destruxit eos usque in finem.

17. Sedes ducum superborum destruxit Deus, & sedere fecit mites pro eis.

18. Radices gentium superbarum arefecit Deus, & plantabit humiles ex ipsis gentibus.

19. Terras gentium evertit Dominus, & perdidit eas usque ad fundamentum.

20. Arefecit ex ipsis, & disperdidit eos, & cessare fecit memoriam eorum à terrâ.

21. Memoriam superborum perdidit Deus, & reliquit memoriam humilium sensu.

22. Non est creata hominibus superbia: neque iracundia nationi mulierum.

23. Semen hominum honorabitur hoc, quod timet Deum: semen autem hoc exhonorabitur, quod præterit mandata Domini.

14. *Apostatare:* abscedere cum protervià. Hoc autem & seqq. usque ad ℣. 21. videtur alludere ad Chananæas gentes, crudeles, impias; quæ cùm adversùs Deum superbire, ejusdem cultum ac memoriam abjicere cœpissent: exinde in abominanda ℣. 15. hoc est, in omne facinus proruerunt, cesseruntque Israëlitis mitioribus, & Dei cultoribus, 17, 18. & seqq.

16. *Exhonoravit Dominus conventus:* civitates, cœtus: at Gr. propterea Dominus incredibiles (verti etiam potest) manifestissimas calamitates induxit: *παρεδόξασε*, manifestavit: sive præter opinionem invexit: unde paradoxa, incredibilia, inopina. *Et destruxit eos in finem:* nempe qui sectantur superbiam.

22. *Nationi:* (filiis, atque ut habet Græcus, generationibus) *mulierum:* docet autem animantes quasdam velut ad superbiam natas, alias ad crudelitatem & iram: filios verò mulierum, homines ad modestiam & mansuetudinem naturâ esse compositos.

LIBER ECCLESIASTICI.

inhonoratum quale ? qui prætereunt mandata.

In medio fratrum rector illorum in honore : & qui timent Dominum, in oculis illius.

Dives, & honoratus, & pauper, gloriatio eorum, timor Domini.

Non justum est despicere pauperem sensatum : & non decet magnificare hominem peccatorem.

Magnus, & judex, & potens honorificabitur : & non est eorum aliquis major illo qui timet Dominum.

Servo sapienti liberi servient : & vir prudens non murmurabit.

Noli excusando cunctari in faciendo opere tuo : & noli te extollere in tempore angustiæ tuæ.

Melior est, qui operatur in omnibus, quàm qui ambulat, aut gloriatur, & eget pane.

Fili, in mansuetudine glorifica animam tuam : & da illi honorem secundùm meritum ejus.

Peccantem in animam suam, quis justificabit ? & quis honorabit exhonorantem vitam suam ?

Pauper honorificatur per scientiam suam : & dives honorificatur propter substantiam suam.

24. In medio fratrum rector illorum in honore : & qui timent Dominum, erunt in oculis illius.

25. Gloria divitum, honoratorum, & pauperum, timor Dei est.

26. Noli despicere hominem justum pauperem, & noli magnificare virum peccatorem divitem.

27. Magnus, & judex, & potens est in honore : & non est major illo qui timet Deum.

28. Servo sensato liberi servient : & vir prudens & disciplinatus non murmurabit correptus, & inscius non honorabitur.

29. Noli extollere te in faciendo opere tuo, & noli cunctari in tempore angustiæ.

30. Melior est qui operatur, & abundat in omnibus, quàm qui gloriatur, & eget pane.

31. Fili, in mansuetudine serva animam tuam, & da illi honorem secundùm meritum suum.

32. Peccantem in animam suam, quis justificabit ? & quis honorificabit exhonorantem animam suam ?

33. Pauper gloriatur per disciplinam & timorem suum : & est homo qui honorificatur propter substantiam suam.

24. *In medio fratrum.* Primogenitus quâdam ætatis prærogativâ velut rector fratrum habetur. Judæi quoque cives suos appellabant fratres, ex eodem Abrahami sanguine ortos. Sensus ergo sit ; quali honore est vel inter fratres primogenitus, vel rex inter cives fraternâ caritate conjunctos, tali honore Deus dignatur justos : quod congruit ỳ. 27. hic habet Complutensis : timor Domini imperia servat : evertit autem inclementia, (sive asperitas, atque acerbitas) & superbia. *In oculis illius :* quippe quos respiciat, ac velut in oculis gerat.

27. *Magnus, & judex, .. & non est major illo :* Gr. planiùs : & non est aliquis horum major, illo qui timet Deum.

28. *Correptus, & inscius :* qui etiam emendatus, inscius manet : *non honorabitur :* utpote immedicabili imperitiâ.

29. *Noli extollere te :* Gr. Noli sapientem agere in faciendo opere : noli ratiocinari multùm, cùm opus facto est ; noli sapientiæ specie comminisci vanas tergiversandi causas.

33. *Pauper gloriatur :* Gr. honoratur : *per disciplinam*, doctrinam, *suam : & est homo qui :* Gr. dives autem honoratur propter substantiam, alter insito, alter advectitio & emendicato bono.

Qui

Qui autem glorificatur in paupertate, quantò magìs in substantiâ? & qui est inglorius in substantiâ, quantò magìs in paupertate?

34. Qui autem gloriatur in paupertate, quantò magis in substantiâ? & qui gloriatur in substantiâ, paupertatem vereatur.

LIBER ECCLESIASTICI.

34. *Qui autem*: qui cùm pauper sit, superbit, quantò superbiret magìs, si valeret opibus? vel, quod magìs Græco congruit; qui etiam pauper honoratur, quanto honori esset si valeret opibus? & qui inglorius est, etiam dives, quantò magis, si inops esset?

CAPUT XI.

Non temerè judicandum, neque ex specie, 2. usque ad 9. Ardeliones, sive pluribus rebus intenti, ad 12. Ditescere cupientes, 18, 19, 20. Inflati rebus secundis, 25. & seqq. *Calamitates: ne ante mortem laudaveris, 30, Cave ab extraneo & ignoto, 31. ad finem.*

SIXTINA VERSIO.

SAPIENTIA humiliati exaltavit caput, & in medio magnatorum consedere illum faciet.

Non laudes virum in specie suâ: neque spernas hominem in visu suo.

Brevis in volatilibus apis: & principium dulcorum, fructus ejus.

In circumjectione vestimentorum ne glorieris: nec in die honoris extollaris: quoniam mirabilia opera Domini, & abscònsa opera illius in hominibus.

Multi tyranni sederunt in solo: & insuspicabilis portabit diadema.

Multi potentes exhonorati sunt valdè: & gloriosi traditi sunt in manus alterorum.

Priusquam interroges, ne vituperes; intellige primùm, & tunc corripe.

Priusquam audias, ne respondeas:

VERSIO VULGATA.

1. SAPIENTIA humiliati exaltabit caput illius, & in medio magnatorum consedere illum faciet.

2. Non laudes virum in specie suâ, neque spernas hominem in visu suo.

3. Brevis in volatilibus est apis, & initium dulcoris habet fructus illius.

4. In vestitu ne glorieris unquam, nec in die honoris tui extollaris: quoniam mirabilia opera Altissimi solius, & gloriosa, & absconsa, & invisa opera illius.

5. Multi tyranni sederunt in throno, & insuspicabilis portavit diadema.

6. Multi potentes oppressi sunt validè; & gloriosi traditi sunt in manus alterorum.

7. Priusquam interroges, ne vituperes quemquam: & cùm interrogaveris, corripe justè.

8. Priusquam audias, ne respon-

1. *Humiliati*: humilis conditionis viri.

3. *Brevis*: exigua: *est apis*: exemplum minimæ rei, quæ virtute præstet. *Initium dulcoris*: principium, seu principatus dulcedinis: summa & præstantissima dulcedinum.

5. *In throno*: Gr. in solo, unde factum solio, & posteà throno; cæterùm, solo, verissima lectio est, cùm sit oppositum: multi reges in solum dejecti; multi ad diadematis honorem evecti. *Insuspicabilis*: de quo nihil magni suspicareris.

& in medio sermonum ne intelloquaris.	deas verbum : & in medio seniorum ne adjicias loqui.
De re, quâ tibi opus non est, ne certaveris : & in judicio peccantium ne consideas.	9. De eâ re, quæ te non molestat, ne certetis : & in judicio peccantium ne consistas.
Fili, ne circa multa sint actus tui. Si enim multiplicaveris, non eris immunis à delicto. Et si secutus fueris, non apprehendes : & non effugies, si præcucurreris.	10. Fili, ne in multis sint actus tui : & si dives fueris, non eris immunis à delicto. Si enim secutus fueris, non apprehendes : & non effugies, si præcucurreris.
Est laborans, & dolens, & festinans : & tantò magìs ipsi deest.	11. Est homo laborans, & festinans, & dolens impius, & tantò magìs non abundabit.
Est marcidus, & egens recuperatione, deficiens virtute, & abundat paupertate :	12. Est homo marcidus, egens recuperatione, plus deficiens virtute, & abundans paupertate :
Et oculi Domini respexerunt illum in bona, & erexit eum ab humilitate ipsius : & exaltavit caput ejus : & mirati sunt in illo multi.	13. Et oculus Dei respexit illum in bono, & erexit eum ab humilitate ipsius, & exaltavit caput ejus : & mirati sunt in illo multi, & honoraverunt Deum.
Bona & mala, vita & mors, paupertas & honestas à Domino sunt.	14. Bona & mala, vita & mors, paupertas & honestas, à Deo sunt.
	15. Sapientia & disciplina, & scientia legis apud Deum. Dilectio, & viæ bonorum apud ipsum.
	16. Error & tenebræ peccatoribus concreata sunt : qui autem exultant in malis, consenescunt in malo.
Datio Domini permanet piis : & beneplacitum ejus bonos successus habebit in æternum.	17. Datio Dei permanet justis, & profectus illius successus habebit in æternum.

9. *Ne certeris :* ne certaveris.

10. *Ne in multis sint actus tui.* Ardeliones notat, qui cuique negotio se immiscent. *Si dives fueris :* qui finis est illorum, qui se nimis implicant negotiis : *si secuturus fueris* (multa) non assequêre. *Et non effugies* : cùm semel multis fueris negotiis implicitus, frustrà effugere conaberis, ac præcurrentem licèt, difficultates facilè comprehendent. Summa est : multis implicitus negotiis, multa peccat ; multa sectatus, nihil capit ; multa conatus, expedire se non potest : cui etiam ỳ. sequens congruit.

11. *Dolens*, se excrucians : *impius :* additum explanationis causâ : cæterùm sententia per se stat : *Tantò magis non abundat :* Gr. tantò magis deficit, quò mobilior, & quietis impatientior, eò infirmior.

12. *Est homo marcidus.* Aliud extremum : indulgentia atque inertia, & velut animi torpor. *Egens recuperatione :* egens opis, auxilii : Gr. *Et* tamen.

14. *Oculus Dei.* Hic memorat eos qui fortunati vocantur, quibus veluti dormientibus, Deus spontè omnia conficere videatur ; atque ex eo quòd alii magnis conatibus nihil agant ; aliis omnia ultrò provenire videantur, meritò infert ỳ. 14. rebus humanis intervenire vim quamdam, quæ nostram industriam exsuperet, non autem fortunam aut casum, ergo Deum. Vide XIII. 26.

14. *Honestas :* honores, opes.

Eſt qui locupletatur, attentè & parcè agendo : & hæc eſt pars mercedis illius,	18. Eſt qui locupletatur parcè agendo, & hæc eſt pars mercedis illius,
In eo quod dicit : Inveni requiem, & nunc manducabo de bonis meis :	19. In eo quod dicit : Inveni requiem mihi, & nunc manducabo de bonis meis ſolus :
Et neſcit quòd tempus pertranſiet, & relinquet ea aliis, & morietur.	20. Et neſcit quòd tempus præteriet, & mors appropinquet, & relinquet omnia aliis, & morietur.
Sta in teſtamento tuo : & in illo colloquere : & in opere tuo veteraſce.	21. Sta in teſtamento tuo, & in illo colloquere : & in opere mandatorum tuorum veteraſce.
Ne mireris in operibus peccatoris. Confide in Domino, & mane in labore tuo.	22. Ne manſeris in operibus peccatorum. Confide autem in Deo, & mane in loco tuo.
Facile eſt enim in oculis Domini, velociter ſubitò honeſtare pauperem.	23. Facile eſt enim in oculis Dei ſubitò honeſtare pauperem.
Benedictio Domini in mercede pii : & in horâ veloci exoriri facit benedictionem ſuam.	24. Benedictio Dei in mercedem juſti feſtinat, & in horâ veloci proceſſus illius fructificat.
Ne dicas : Quid eſt mihi opus ? & quæ erunt mihi ex hoc nunc bona ?	25. Ne dicas : Quid eſt mihi opus ? & quæ erunt mihi ex hoc bona ?
Ne dicas : ſufficientia mihi ſunt : & quid ex hoc nunc peſſimabor ?	26. Ne dicas : ſufficiens mihi ſum : & quid ex hoc peſſimabor ?
In die bonorum, oblivio malorum : & in die malorum, non erit memoria bonorum.	27. In die bonorum ne immemor ſis malorum : & in die malorum ne immemor ſis bonorum :
Quoniam facile eſt coram Domino, in die obitûs retribuere homini ſecundùm vias ejus.	28. Quoniam facile eſt coram Deo in die obitûs retribuere unicuique ſecundùm vias ſuas.
Malitia horæ oblivionem facit luxuriæ : & in fine hominis, denudatio operum illius.	29. Malitia horæ oblivionem facit luxuriæ magnæ : & in fine hominis denudatio operum illius.
Ante mortem ne beatifices quemquam : & in filiis ſuis agnoſcetur vir.	30. Ante mortem ne laudes hominem quemquam : quoniam in filiis ſuis agnoſcitur vir.

18. *Parcè agendo :* ſummâ cum parſimoniâ : unde Gr. addit : aſsonè, diligenter.

19. *Manducabo.* Sic ille Luc. XII. *Anima mea, habes multa bona : epulare*, &c.

21. *In teſtamento tuo :* in fœdere per legem : *Et in illo colloquere ;* alludit ad illud : *Evigilans loquere cum eis :* præceptis ſcilicet. Prov. VI. 22.

25. 26. *Ne dicas : Quid eſt mihi opus ? . . . ne dicas.* Sic agunt : bonorum copiâ elati, rem optimam ac maximè conſtabilitam, ſive privatam ſive publicam, aliud atque aliud negligendo, peſſumdant.

27. *In die bonorum.* Gr. paulò aliter : in die bonorum, oblivio malorum, & in die malorum, non erit memoria bonorum : prorsùs ex intimâ mentis humanæ notitiâ, quâ nihil magis obliviosum aut improvidum.

29. *Malitia :* infelicitas, infortunium : quod frequens, & obſervandum.

30. *In filiis.* Duo notat quibus hominis

Non omnem hominem inducas in domum tuam : multæ enim ſunt inſidiæ doloſi.

Perdix venatrix in caveâ, ſic cor ſuperbi : & tanquam ſpeculator inſpicit caſum.

31. Non omnem hominem inducas in domum tuam, multæ enim ſunt inſidiæ doloſi.

32. Sicut enim eructant præcordia fœtentium, & ſicut perdix inducitur in caveam, & ut caprea in laqueum : ſic & cor ſuperborum, & ſicut proſpector videns caſum proximi ſui.

Bona enim in mala convertens inſidiatur : & in electis imponet maculam.

33. Bona enim in mala convertens inſidiatur, & in electis imponet maculam.

A ſcintillâ ignis augetur pruna : & homo peccator ſanguini inſidiatur.

34. A ſcintillâ unâ augetur ignis, & ab uno doloſo augetur ſanguis : homo verò peccator ſanguini inſidiatur.

Attende à malefico ; fabricat enim mala : ne fortè maculam det tibi in perpetuum.

Admitte ad te alienigenam ; & ſubvertet te in turbationibus, & alienabit te à tuis propriis.

35. Attende tibi à peſtifero, fabricat enim mala : ne fortè inducat ſuper te ſubſannationem in perpetuum.

36. Admitte ad te alienigenam ; & ſubvertet te in turbine, & abalienabit te à tuis propriis.

prudentia cognoſcatur ; vitæ finis, & liberi poſt mortem, qui ut agent, patre mortuo, & jam ſuo conſilio relicti, ita benè à patre inſtituti habebuntur.

31. *Non omnem hominem.* Vide 36.

32. *Sicut eructant :* ſicut ex fœtido pectore gravis odor, ita ex corde doloſo fraudes erumpunt. *Et ſicut perdix.* Planus Vulgatæ ſenſus : Gr. autem ſic habet : perdix venatica. *θηρευτὴς : θηρευθεὶς*, venatu capta, ut habent optimi codices. *Sic cor ſuperborum :* hoc eſt, præfractè & temerè cuivis ſe credentium facilè capitur. *Et ſicut proſpector :* ſive ſpeculator : Gr. ita vir doloſus, de quo agitur, domum tuam inductus, ℣. 31. caſum tuum providet, magno tuo periculo ; quòd & inimicis te prodat, & tuiturum impellat, cui ſequens congruit : Gr. paulò aliter, & ex Vulgatâ ſupplendus videtur.

33. *Bona in mala convertens :* per calumniam : *In electis :* viris quoque optimis ſcelera imputabit. Poteſt etiam ſumi neutraliter, pro rebus optimis.

34. *Augetur ſanguis :* cædes : Gr. aliter, ſed obſcuriùs, & ex Vulgatâ ſupplendus.

36. *Admitte :* ſi admittis : alienigenam : alienum : Gr. ſpretis propinquis & amicis : *In turbine :* in rebus turbidis : confer cum ℣. 31.

CAPUT XII.

Cui benefaciendum, ad 8. De veris amicis, deque inimicis, amicitiæ ſpecie fallentibus, 8. ad finem.

SIXTINA VERSIO.

SI benefacias, ſcito cui facias, & erit gratia bonis tuis.

VERSIO VULGATA.

1. SI benefeceris, ſcito cui feceris, & erit gratia in bonis tuis multa.

Benefac pio, & invenies retributionem: & si non ab ipso, certè ab altissimo.

Non est benè ei qui assiduus est in malis, eleemosynam non danti.

Da pio, & ne suscipias peccatorem.

Benefac humili, & non dederis impio. Impedi panes illius, & non dederis ei, ne in ipsis te opprimat.

Nam duplicia mala invenies in omnibus bonis, quæcumque feceris ei: quoniam & Altissimus odio habet peccatores, & impiis reddet vindictam. Da bono, & ne suscipias peccatorem.

Non judicabitur in bonis amicus, & non abscondetur in malis inimicus.

In bonis viri, inimici illius in tristitiâ: & in malis illius etiam amicus disjungetur.

Non credas inimico tuo in æternum. Sicut enim æramentum æruginat, sic nequitia illius.

Etsi humiliatus vadat curvus, adjice animum tuum, & custodi te ab illo: & eris ei tanquam qui absterseris speculum, & cognosces quòd non in finem deposuit æruginem.

Non statuas illum penès te; ne te subverso, stet in loco tuo. Non facias eum sedere ad dexteram tuam,

2. Benefac justo, & invenies retributionem magnam: & si non ab ipso, certè à Domino.

3. Non est enim ei benè qui assiduus est in malis, & eleemosynas non danti: quoniam & Altissimus odio habet peccatores, & misertus est pœnitentibus.

4. Da misericordi, & ne suscipias peccatorem: & impiis, & peccatoribus reddet vindictam, custodiens eos in diem vindictæ.

Da bono, & non receperis peccatorem.

6. Benefac humili, & non dederis impio: prohibe panes illi dari, ne in ipsis potentior te sit:

7. Nam duplicia mala invenies in omnibus bonis, quæcumque feceris illi: quoniam & Altissimus odio habet peccatores, & impiis reddet vindictam.

8. Non agnoscetur in bonis amicus, & non abscondetur in malis inimicus.

9. In bonis viri, inimici illius in tristitiâ: & in malitiâ illius, amicus agnitus est.

10. Non credas inimico tuo in æternum: sicut enim æramentum, æruginat nequitia illius:

11. Etsi humiliatus vadat curvus, adjice animum tuum, & custodi te ab illo.

12. Non statuas illum penes te, nec sedeat ad dexteram tuam: ne fortè conversus in locum tuum, inquirat

8. *Non agnoscetur*: eò quòd florentibus rebus omnes æquè favere videantur.

10. *Sicut enim æramentum*. Quemadmodum ærugo, ita odia veterascendo crescunt. Alium sensum indicat Gr. sequenti congruum.

11. *Si humiliatus*: *ab illo*: addit Gr. & eris ei, sicut qui abstersit speculum, & cognosces quòd non in finem deposuit æruginem: metaphorâ ductâ à speculis æneis, quæ abstergendo, agnoscis indelebilem maculam æruginis: ita explorando inimicos, immedicabile odium.

12. *Inquirat cathedram tuam*: sedem.

ne fortè inquirat cathedram tuam : & in noviſſimo cognoſcas verba mea, & in ſermonibus meis ſtimuleris.

Quis miſerebitur incantatori à ſerpente percuſſo, & omnibus qui appropiant beſtiis ? ſic & qui comitatur cum viro peccatore, & convolvitur in peccatis illius.

Unâ horâ permanebit tecum : ſi autem declinaveris, non ſupportabit.

Et in labiis ſuis indulcabit inimicus : & in corde ſuo deliberabit ſubvertere te in foveam.

In oculis ſuis lacrymabitur inimicus : & ſi invenerit tempus, non ſatiabitur ſanguine.

Si incurrerint tibi mala, invenies eum illic priorem te :

Et quaſi adjuvans, ſubſecabit plantas tuas.

Caput ſuum movebit & plaudet manibus ſuis, & multa ſuſurrans commutabit vultum ſuum.

cathedram tuam : & in noviſſimo agnoſcas verba mea, & in ſermonibus meis ſtimuleris.

13. Quis miſerebitur incantatori à ſerpente percuſſo, & omnibus qui appropiant beſtiis ? & ſic qui comitatur cum viro iniquo, & obvolutus eſt in peccatis ejus.

14. Unâ horâ tecum permanebit : ſi autem declinaveris, non ſupportabit.

15. In labiis ſuis indulcat inimicus : & in corde ſuo inſidiatur, ut ſubvertat te in foveam.

16. In oculis ſuis lacrymatur inimicus : & ſi invenerit tempus, non ſatiabitur ſanguine.

17. Et ſi incurrerint tibi mala, invenies eum illic priorem.

18. In oculis ſuis lacrymatur inimicus, & quaſi adjuvans, ſuffodiet plantas tuas.

19. Caput ſuum movebit, & plaudet manu, & multa ſuſurrans commutabit vultum ſuum.

tuam occupandam : rem tuam, dignitatem, locum : quod in Gr. eſt planiùs, *Et in noviſſimo* : ſeriùs ; *agnoſcas &c. In ſermonibus meis ſtimuleris :* pungaris, recordatus quàm vera prædixerim.

14. *Si declinaveris :* ſi res tuæ inclinentur & cadant.

15. *Indulcat :* dulceſcit.

17. 18. *Priorem :* te, Gr. tanquam adjuturum : aut adjuvandi ſpecie ſuffoſſurum *plantas tuas :* pedes impediturum, ut cadas : elidendum autem illud (*in oculis*, &c.) quod à ℣. 16. nullâ neceſſitate repetitur : & ita Gr.

13. *Multa ſuſurrans :* multos tumores clâm ſpargens. *Commutabit vultum ſuum :* variè & artificiosè componet ad fraudes.

CAPUT XIII.

Cum quo cuique verſandum, uſque ad 25. Societas cum malis, 1. Cum opulentioribus, 2. ad 25. Ubi potentiorum artes : de divite ac paupere, 25. & ſeqq. *Indicia mentis in vultu, 31, 32.*

SIXTINA VERSIO.

QUI tetigerit picem, inquinabitur : & qui communicaverit ſuperbo, aſſimilabitur ei.

VERSIO VULGATA.

1. QUI tetigerit picem, inquinabitur ab ea : & qui communicaverit ſuperbo, induet ſuperbiam.

Pondus super te tollas : & fortiori te, & ditiori ne socius fueris.

Quid communicabit olla ad lebetem ? ipsa impinget, & ipsa conteretur.

Dives injustè egit, & ipse fremuit : pauper læsus est, & ipse orabit.

Si utilitatem apportes, operatur in te : & si tibi defuerit, derelinquet te.

Si habes, convivet tecum, & evacuabit te, & ipse non dolebit.

Si necessarius illi fueris, supplantabit te, & subridens spem tibi dabit : loquetur tibi bona, & dicet : Quid opus est tibi ?

Et confundet te in cibis suis, donec exinaniat te bis & ter : & in novissimo deridebit te : postea videbit te, & derelinquet te, & caput suum movebit super te.

Attende, ne seducaris, & ne humilieris in lætitiâ tuâ.

Advocatus à potente, discede, & tantò magìs te advocabit.

Non intrudas te, ne expellaris, & ne longè distes, ne eas in oblivionem.

Ne retineas colloqui cum illo, nec

LIBER ECCLESIASTICI.

2. Pondus super se tollet qui honestiori se communicat, & ditiori te ne socius fueris.

3. Quid communicabit cacabus ad ollam ? quando enim se colliserint, confringetur.

4. Dives injustè egit, & fremet : pauper autem læsus tacebit.

5. Si largitus fueris, assumet te : & si non habueris, derelinquet te.

6. Si habes, convivet tecum, & evacuabit te, & ipse non dolebit super te.

7. Si necessarius illi fueris, supplantabit te, & subridens spem dabit, narrans tibi bona, & dicet : Quid opus est tibi ?

8. Et confundet te in cibis suis, donec te exinaniat bis & ter : & in novissimo deridebit te : & postea videns derelinquet te, & caput suum movebit ad te.

9. Humiliare Deo, & expecta manus ejus.

10. Attende, ne seductus in stultitiam humilieris.

11. Noli esse humilis in sapientiâ tuâ, ne humiliatus in stultitiam seducaris.

12. Advocatus à potentiore discede, ex hoc enim magìs te advocabit.

13. Ne improbus sis, ne impingaris, & ne longè sis ab eo, ne eas in oblivionem.

14. Ne retineas ex æquo loqui cum

2. *Pondus super se :* (majus suis viribus) *tollet, qui honestiori*, ditiori, potentiori *communicat :* quòd illa societas imbecillo iniqua futura sit & gravis.

4. *Dives injustè egit, & fremet :* prior irascitur quasi læsus. *Pauper tacebit :* Gr. supplicabit : veniam cogetur petere, quasi ipse læserit.

7. *Supplantabit :* decipiet, Gr.

8. *Confundet te in cibis suis.* Convivam adhibebit nihil negaturum præ verecundiâ. *Bis & ter :* ad convivia referendum videtur.

9. *Humiliare* coram *Deo :* sed ne nimis stultéque coram hominibus, ne ut vile quid conculceris, quod sequenti congruit.

10. *Ne in stultitiam humilieris :* dejiciaris : Gr. addit : in lætitiâ : in conviviis & voluptatibus.

11. *In sapientiâ tuâ :* falsâ scilicet, quâ divitum captas gratiam.

13. *Ne improbus sis :* quod Latinè sonat importunum, neque à divitis latere discedentem : *ne impingaris :* Gr. ne expellaris.

14. *Ne retineas :* Græc. μὴ ἔπιχε, quod

LIBER ECCLESIASTICI.

credas multis verbis illius : ex multâ enim loquelâ tentabit te, & tanquam arridens interrogabit.

Immitis, qui non conservat verba : & non parcet de malitiâ, & de vinculis.

Cave tibi, & attende diligenter, quoniam cum subversione tuâ ambulas.

Omne animal diligit simile sibi, & omnis homo proximum sibi.

Omnis caro secundùm genus conjungitur, & homo simili sibi sociabitur.

Quid communicabit lupus agno ? sic peccator erga pium.

Quæ pax hyenæ ad canem ? & quæ pax diviti ad pauperem ?

Venatio leonum, onagri in eremo : sic pascua divitum sunt pauperes.

Abominatio superbo humilitas : sic execratio diviti pauper.

Dives commotus confirmatur ab amicis : humilis autem cùm ceciderit, expellitur ab amicis.

Divite lapso multi recuperatores : locutus est non dicenda, & justificaverunt illum.

illo, nec credas multis verbis illius : ex multâ enim loquelâ tentabit te, & subridens interrogabit te de absconditis tuis.

15. Immitis animus illius conservabit verba tua : & non parcet de malitia, & de vinculis.

16. Cave tibi, & attende diligenter auditui tuo, quoniam cum subversione tuâ ambulas.

17. Audiens verò illa, quasi in somnis vide, & vigilabis.

18. Omni vitâ tuâ dilige Deum, & invoca illum in salute tuâ.

19. Omne animal diligit simile sibi : sic & omnis homo proximum sibi.

20. Omnis caro ad similem sibi conjungetur, & omnis homo simili suî sociabitur.

21. Si communicabit lupus agno aliquandò, sic peccator justo.

22. Quæ communicatio sancto homini ad canem ? aut quæ pars diviti ad pauperem ?

23. Venatio leonis onager in eremo : sic & pascua divitum sunt pauperes.

24. Et sicut abominatio est superbo humilitas : sic & execratio divitis pauper.

25. Dives commotus confirmatur ab amicis suis, humilis autem cùm ceciderit, expelletur & à notis.

26. Diviti decepto multi recuperatores : locutus est superba, & justificaverunt illum.

etiam sonat : ne studueris, ne animum adjeceris : infrà, XVI. 2. & alibi in Scripturis, ut Luc. XIV. 7. I. Tim. IV. 16. *ex æquo loqui :* Gr. alloqui : ἰσηγορεῖσθαι. quod aliqui habent codices, pro εἰσηγορεῖσθαι.

15. *Immitis animus conservabit verba tua :* tacitè, ut occasionem nocendi quærat. At Gr. immitis qui non servat verba : datæ fidei ac promissorum immemor. *Non parcet de malitiâ :* tibi molietur infortunium & carceres.

17. *Quasi in somnis.* Vigilem te volo, sed instar somnolenti, ne te attentum nimis & curiosum putet, technasque meditantem.

22. *Sancto homini ad canem :* ad hominem impurum : de quo, *Foris canes*, Apocal. XXII. 15. At Gr. quæ pax hyenæ ad canem ? Inter animantes naturâ inimicissimas.

24. *Humilitas :* vilitas, *execratio :* sordes.

25. *Commotus :* vacillans : Gr.

26. *Recuperatores :* adjutores : *superba :* infanda, Gr.

Humilis

Humilis lapsus est, & insuper arguitur: locutus est sensatè, & non est datus ei locus.

Dives locutus est, & omnes tacuerunt, & verbum ejus usque ad nubes exaltaverunt.

Pauper locutus est, & dicunt: Quis est hic? & si offenderit, subvertunt illum.

Bona est substantia, cui non est peccatum: & nequissima paupertas in ore impii.

Cor hominis immutat faciem illius, sive in bona, sive in mala.

Vestigium cordis in bonis facies hilaris: & inventio parabolarum, cogitationes cum labore.

27. Humilis deceptus est, insuper & arguitur: locutus est sensatè, & non est datus ei locus.

28. Dives locutus est, & omnes tacuerunt, & verbum illius usque ad nubes perducent.

29. Pauper locutus est, & dicunt: Quis est hic? & si offenderit, subvertent illum.

30. Bona est substantia, cui non est peccatum in conscientiâ, & nequissima paupertas in ore impii.

31. Cor hominis immutat faciem illius, sive in bona, sive in mala.

32. Vestigium cordis boni, & faciem bonam difficilè invenies, & cum labore.

27. *Deceptus est:* Gr. lapsus est.

30. *Bona est substantia.* Bonæ opes bonis artibus partæ, paupertas autem judice impio semper pessima.

32. *Vestigium:* non facilè inveneris *faciem bonam*, in quâ fit *vestigium*, sive indicium *cordis boni:* in quâ animi candor eluceat: longè aliter Græc. vestigium (indicium) cordis in bonis (in lætis rebus versantis est) facies hilaris; inventio parabolarum (sententiarum sunt) cogitationes cum labore; læta frons lætum indicat animum: gravis, laborantem in morali disciplinâ, ad breves & scitu dignas sententias redigendas: quod genus tractationis utilissimum vitæ humanæ judicabant.

CAPUT XIV.

Lingua, 1. Bona conscientia, 2. Avarus, invidus, stultus, sibique & aliis pessimus, 4. ad 22. Quærenda sapientia, 22. ad finem.

SIXTINA VERSIO.

BEATUS vir, qui non est lapsus in ore suo, & non est stimulatus in tristitiâ delicti.

Beatus, quem non condemnavit animus suus, & qui non excidit à spe suâ.

Viro minutè rationes subducenti non est pulchra substantia: & homini livido ad quid pecuniæ?

VERSIO VULGATA.

1. BEATUS vir, qui non est lapsus verbo ex ore suo, & non est stimulatus in tristitiâ delicti.

2. Felix, qui non habuit animi sui tristitiam, & non excidit à spe suâ.

3. Viro cupido & tenaci sine ratione est substantia: & homini livido ad quid aurum?

1. *Beatus vir:* qui linguâ non peccat, ferè omnis peccati exors: ut Jac. III. 2. *Stimulatus:* compunctus peccati conscientiâ.

2. *Felix:* quem suus animus (sua conscientia) non cruciat.

3. *Sine ratione:* indecens: *Livido:* avaro, ut videtur, sibi omnia invidenti: ut infrà, 6.

LIBER ECCLESIASTICI.

Qui acervat ex animâ suâ, aliis congregat : & in bonis illius alii luxuriabuntur.

Qui sibi nequam est, cui bonus erit ? & non jucundabitur in pecuniis suis.

Qui sibi invidet, nihil est illo nequius, & hoc est redditio malitiæ illius :

Et si benefaciat, in oblivione facit : & in novissimis manifestat malitiam suam.

Nequam est invidens oculo, avertens faciem, & despiciens animas.

Cupidi oculus non satiatur parte : & injustitia mala arefacit animam.

Oculus malus invidus in pane, & egenus super mensam suam.

Fili, sicut habes, benefac tecum : & Domino dignas oblationes offer.

Memor esto, quoniam mors non tardat : & testamentum inferorum non est demonstratum tibi.

Ante mortem benefac amico, & secundùm vires tuas porrigens da ei.

Non defraudes à die bono : & pars boni desiderii non te prætereat.

Nonne alii relinques dolores tuos,

4. Qui acervat ex animo suo injustè, aliis congregat, & in bonis illius alius luxuriabitur.

5. Qui sibi nequam est, cui alii bonus erit ? & non jucundabitur in bonis suis.

6. Qui sibi invidet, nihil est illo nequius, & hæc redditio est malitiæ illius :

7. Et si benefecerit, ignoranter & non volens facit : & in novissimo manifestat malitiam suam.

8. Nequam est oculus lividi : & avertens faciem suam, & despiciens animam suam.

9. Insatiabilis oculus cupidi in parte iniquitatis : non satiabitur, donec consumat arefaciens animam suam.

10. Oculus malus ad mala : & non satiabitur pane, sed indigens & in tristitiâ erit super mensam suam.

11. Fili, si habes, benefac tecum : & Deo dignas oblationes offer.

12. Memor esto quoniam mors non tardat, & testamentum inferorum quia demonstratum est tibi : testamentum enim hujus mundi : morte morietur.

13. Ante mortem benefac amico tuo, & secundùm vires tuas exporrigens da pauperi.

14. Non defraudetis à die bono : & particula boni doni non te prætereat.

15. Nonne aliis relinques dolores,

4. *Ex animo suo :* Gr. ex animâ suâ : ex victu suo, cui detrahit ad augendas opes. *Injustè* nihil ad rem, & Gr. deest.

7. *In novissimo :* facilè ad ingenium redit.

8. *Nequam est*, perversus, iniquus, *oculus lividi :* cujuslibet, aut etiam, avari sibi, & aliis invidentis : ex ℣. 6, 7. notum illud : *An oculus tuus nequam est*, &c. Matth. xx. 15. *Despiciens animam :* Gr. animas : non suam tantùm animam, sed totum humanum genus vilifacit. Totus versus in Gr. planior & brevior.

9. *In parte :* portione : nunquam sorte suâ contentus : ideò partem iniquitatis sive iniquam vocat : quod tamen Gr. deest. *Arefaciens animam :* curis conficiens.

10. *Non satiabitur pane :* sibi ipsi invidet. Vide Gr.

12. *Testamentum inferorum :* lex sepulchri : *demonstratum est tibi :* quòd nemo mortem effugere possit. At Gr. non est demonstratum, quòd oblitus videaris. *Testamentum :* sic distingue : *testamentum hujus mundi : morte morietur :* hoc est sempiterna lex, ut omne quod nascitur, intereat. Vide Gr. ℣. 18.

15. *Nonne aliis :* imo hæc erit pars tua, cætera transibunt ad heredes.

& labores tuos in divisionem sortis?

Da & accipe, & falle animam tuam:

Quoniam non est apud inferos quærere delicias.

Omnis caro, sicut vestis, veterascit: testamentum enim à seculo: morte morietur. Sicut folium germinans in arbore densâ,

Alia quidem dejicit, alia autem generat; sic generatio carnis, & sanguinis: alia quidem finitur, alia verò nascitur.

Omne opus corruptibile deficit; & qui illud operatur, abibit cum illo.

Beatus vir, qui in sapientiâ morietur, & qui in sensu suo differet.

Qui excogitat vias illius in corde suo, & in absconditis ejus intelliget. Vade post illam quasi investigator, & in ingressibus ejus insidiare.

Qui respicit per fenestras illius, & in januis illius audiet.

Qui requiescit juxta domum illius, & in parietibus illius figet palum. Statuet casulam suam ad manus illius, & requiescet in casulâ bonorum.

Statuet filios suos sub tegmine illius, & sub ramis ejus morabitur.

& labores tuos in divisione sortis?

16. Da & accipe, & justifica animam tuam.

17. Ante obitum tuum operare justitiam: quoniam non est apud inferos invenire cibum.

18. Omnis caro, sicut fœnum, veterascet: & sicut folium fructificans in arbore viridi.

19. Alia generantur, & alia dejiciuntur: sic generatio carnis & sanguinis, alia finitur, & alia nascitur.

20. Omne opus corruptibile in fine deficiet: & qui illud operatur, ibit cum illo.

21. Et omne opus electum justificabitur: & qui operatur illud, honorabitur in illo.

22. Beatus vir, qui in sapientiâ morabitur, & in sensu cogitabit circumspectionem Dei.

23. Qui excogitat vias illius in corde suo, & in absconditis suis intelligens, vadens post illam quasi investigator, & in viis illius consistens:

24. Qui respicit per fenestras illius, & in januis illius audiens:

25. Qui requiescit juxta domum illius, & in parietibus illius figens palum, statuet casulam suam ad manus illius, & requiescent in casulâ illius bona per ævum:

26. Statuet filios suos sub tegmine illius, & sub ramis ejus morabitur.

16. *Da & accipe*: da eleemosynam, & accipe veniam. *Et justifica animam tuam*, à peccatis: quod sequenti congruit. At Gr. da & accipe, (hoc est, ut videtur, utere bonis potiùs quàm te inediâ per avaritiam excrucies) & falle animam tuam; quo sensu dicimur fallere, ac velut consopire curas: subditque statim:

17. *Quoniam non est apud inferos invenire cibum*: Gr. delicias: quæ quomodò accipienda sint, ad similes locos Ecclesiastæ diximus.

18. *Omnis caro sicut fœnum.* Vide Gr.

19. *Alia generantur*: sicut folia, alia enascuntur, alia dejiciuntur, decidunt: sic est hominum generatio: quâ comparatione Homerus utitur: Gr. dejicit, generat, refert ad arborem.

21. *Opus electum*: bonum: probatum: *justificabitur*: justâ mercede donabitur.

22. *Morabitur*: morietur, Gr.

24. *Per fenestras ... in januis.* Curiosus explorator per quasvis rimulas inspicit; ad januam adstat, si quis fortè susurrus elabitur; ita sapientiæ attendamus.

LIBER ECCLESIASTICI.

Protegetur sub eâ à fervore, & in gloriâ ejus requiescet.

27. Protegetur sub tegmine illius à fervore, & in gloriâ ejus requiescet.

CAPUT XV.

Prosequitur de sapientiâ, usque ad 11. quo versu incipit confutare eos qui peccata Deo imputabant: tanquam non esset in homine liberum arbitrium, & seqq. aut Deus peccatoribus delectaretur, 12, 22.

SIXTINA VERSIO.	VERSIO VULGATA.
QUI timet Dominum, faciet illud: & qui continens est legis, apprehendet eam.	1. QUI timet Deum, faciet bona: & qui continens est justitiæ, apprehendet illam,
Et obviabit illi, quasi mater: & quasi mulier virginitatis suscipiet eum.	2. Et obviabit illi, quasi mater honorificata: & quasi mulier à virginitate suscipiet illum.
Cibabit illum pane intellectûs, & aquâ sapientiæ potabit illum: firmabitur in illâ & non flectetur:	3. Cibabit illum pane vitæ & intellectûs, & aquâ sapientiæ salutaris potabit illum; & firmabitur in illo, & non flectetur:
Et super eam innitetur, & non confundetur: & exaltabit illum apud proximos ejus,	4. Et continebit illum, & non confundetur: & exaltabit illum apud proximos suos,
Et in medio Ecclesiæ aperiet os ejus.	5. Et in medio Ecclesiæ aperiet os ejus: & adimplebit illum spiritu sapientiæ & intellectûs, & stolâ gloriæ vestiet illum.
Jucunditatem, & coronam exultationis, & nomen æternum hereditabit.	6. Jucunditatem & exultationem thesaurizabit super illum, & nomine æterno hereditabit illum.
Homines stulti non apprehendent eam: & viri peccatores non videbunt eam.	7. Homines stulti non apprehendent illam, & homines sensati obviabunt illi, homines stulti non videbunt eam: longè enim abest à superbiâ & dolo.
Longè abest à superbiâ: & viri mendaces non erunt illius memores.	8. Viri mendaces non erunt illius memores: & viri veraces invenientur

1. *Qui continens*, (compos est, ut suprà, VI. 28.) *justitiæ:* legis, Gr. *Apprehendet illam:* sapientiam, de quâ præcedente capite.

2. *Mulier à virginitate:* virgo in uxorem data. *Suscipiet illum:* Deum; de quo ℣. 1.

3. *Firmabitur in illo:* Sapientia in bono viro radices aget: Gr. in illâ; vir bonus in sapientiâ firmum figet gradum.

6. *Et nomine æterno hereditabit illum:* donabit: Gr. (de viro justo) & nomen æternum hereditabit: sortietur.

	in illâ, & successum habebunt usque ad inspectionem Dei.
Non est speciosa laus in ore peccatoris :	9. Non est speciosa laus in ore peccatoris :
Quoniam non est à Domino missus. In sapientiâ enim dicetur laus : & Dominus prosperabit illum.	10. Quoniam à Deo profecta est sapientia. Sapientiæ enim, Dei adstabit laus, & in ore fideli abundabit, & dominator dabit eam illi.
Ne dixeris : Quia propter Dominum recessi : quæ enim odit, ne facias.	11. Non dixeris : Per Deum abest ; quæ enim odit, ne feceris.
Ne dixeris : Quia ipse me implanavit, non enim opus habet viro peccatore.	12. Non dicas : Ille me implanavit : non enim necessarii sunt ei homines impii.
Omne execramentum odit Dominus : & non est amabile timentibus eum.	13. Omne execramentum erroris odit Dominus : & non erit amabile timentibus eum.
Ipse ab initio fecit hominem, & reliquit illum in manu consilii sui.	14. Deus ab initio constituit hominem, & reliquit illum in manu consilii sui.
	15. Adjecit mandata, & præcepta sua.
Si volueris conservabis mandata, & fidem facere beneplaciti.	16. Si volueris mandata servare, conservabunt te, & in perpetuum fidem placitam facere.
Apposuit tibi ignem & aquam : ad quodcumque volueris, extendes manum tuam.	17. Apposuit tibi aquam & ignem : ad quod volueris, porrige manum tuam.
In conspectu hominum vita &	18. Ante hominem vita & mors,

9. *Non est speciosa laus :* Dei scilicet : *in ore peccatoris.*

10. *Quoniam à Deo profecta est sapientia :* Gr. Quoniam non est à Deo missus (peccator) : ut Deum laudet. Vides autèm non licere cuivis laudem dare Deo, sed si quem ad tantum opus mittit : quem verò mittat, docent hæc : *sapientia enim, Dei adstabit laus*, &c. quæ breviora & obscuriora in Græc. *Dominator :* Dominus sive Deus.

11. *Per Deum abest :* (peccator à Deo) Græc. planior, ne dixeris : per Deum recessi : defeci : ἀπέστην. Quidam ita omnia Deo tribuebant, ut etiam peccata & errores ipsi auctori adscriberent : alii negabant curare quidquam, infrà, XVI. 16. quæ objecta & argumentis & exemplis confutare incipit, eâque occasione creationis opus fusè commemorat, quo Dei sapientia, bonitas, justitia maximè commendatur, cap. XVI. 24. XVII, XVIII. ad ℣. 15. Hic primam quæstionem de peccati causâ aggreditur, ad quem locum maximè pertinet liberi arbitrii commemoratio, & cætera à ℣. 14.

12. *Ille me implanavit :* decepit, induxit in malum. *Non enim necessarii sunt ei :* perspicua solutio, impios Deo non esse necessarios, quam hic uno verbo tangit ; ℣. verò 22. & cap. seq. fusiùs. Hunc locum usque ad ℣. 19. Græco ferè congruentem refert Augustinus, de grat. & lib. arb. 2. aliter in speculo ubi Vulgatam sequitur.

14. *Reliquit illum :* dato præcepto de vetito fructu.

16. *Si volueris :* sic ordinandum. *Si volueris mandata servare, & in perpetuum fidem* (tibi) *placitam facere*, (eam toto animo retinere) *servabunt te* : mandata observata scilicet.

18. *Ante hominem vita :* sumtum ex Deut. XXX. 15, 19.

mors : & quodcumque placuerit, dabitur ei.

Quoniam multa ſapientia Domini : fortis ipſe in potentiâ, & videns omnia.

Et oculi ejus ad timentes eum : & ipſe agnoſcet omnem operam hominis.

Et nemini mandavit impiè agere, & nemini dedit licentiam peccandi.

bonum & malum ; quod placuerit ei, dabitur illi :

19. Quoniam multa ſapientia Dei, & fortis in potentiâ, videns omnes ſine intermiſſione.

20. Oculi Domini ad timentes eum : & ipſe agnoſcit omnem operam hominis.

21. Nemini mandavit impiè agere, & nemini dedit ſpatium peccandi ;

22. Non enim concupiſcit multitudinem filiorum infidelium & inutilium.

21. *Spatium peccandi* : Gr. licentiam.

22. *Non enim concupiſcit* : inculcare incipit, quod ℣. 12. dictum : ac ſeq. cap. fusè exequitur : Gr. ſic : ne cupias filiorum inutilium multitudinem : cap. XVI. 1, quod ad eundem ſcopum pertinet, ut ſtatim videbimus.

CAPUT XVI.

Pergit de filiorum impiorum multitudine non eſſe optandam eam, ad 6. Deus malorum hominum multitudini non parcit, 6, 7. ad 12. Unicuique reddit ſecundùm opera, 12, ad 16. Aggreditur qui dicebant à Deo non curari mundum, aut res humanas, ac Dei providentiam oſtendit per opera, 16. ad finem.

SIXTINA VERSIO.

NON concupiſcas multitudinem filiorum inutilium : neque jocunderis in filiis impiis, ſi multiplicentur : ne oblecteris ſuper ipſos, ſi non eſt timor Dei cum illis.

Non credas vitæ illorum : & ne reſpexeris in locum illorum.

Melior eſt enim unus, quàm mille :

Et mori ſine filiis, quàm habere filios impios.

Ab uno enim ſenſato cohabitabitur

VERSIO VULGATA.

1. NE jucunderis in filiis impiis, ſi multiplicentur : nec oblecteris ſuper ipſos, ſi non eſt timor Dei in illis.

2. Non credas vitæ illorum, & ne reſpexeris in labores eorum.

3. Melior eſt enim unus timens Deum, quàm mille filii impii.

4. Et utile eſt mori ſine filiis, quàm relinquere filios impios.

5. Ab uno ſenſato inhabitabitur

1. *Ne jucunderis.* Rectè hic admoniti homines, ne impiæ ſobolis amplitudine glorientur : idque longè magìs pertinere ad Deum, ℣. 3. & ſeqq.

2. *Non credas vitæ illorum.* Ne victuros credas : Hebraïſmus : Deut. XXVIII. 96. *Et erit vita tua quaſi pendens .... & non credes vitæ tuæ.*

5. *Ab uno ſenſato ... tribus impiorum* : ab uno Abrahamo, ab uno Iſraële Hebræi in

civitas : tribus autem impiorum desolabitur.

Multa talia vidi in oculis meis : & fortiora his audivit auris mea.

In synagogâ peccantium exardebit ignis : & in gente incredibili exarsit ira.

Non est propitiatus pro antiquis gigantibus, qui rebellaverunt fortitudine suâ.

Non pepercit pro incolatu Loth, iis quos execratus est pro superbiâ illorum.

Non misertus est genti perditionis, iis qui se elevaverant in peccatis suis :

Et sic sexcentis millibus peditum, qui congregati insurrexerunt in duritiâ cordis sui : & si unus fuerit cervicosus, mirum hoc, si erit immunis.

Misericordia enim & ira ab illo : princeps propitiationum, & effundens iram.

Secundùm multam misericordiam ejus, sic & multa correptio ejus : hominem secundùm opera ejus judicat.

Non effugiet in rapinis peccator, & non fraudabit sufferentiam impii.

Omni misericordiæ faciet locum :

patria : tribus impiorum deseretur.

6. Multa talia vidit oculus meus : & fortiora horum audivit auris mea.

7. In synagogâ peccantium exardebit ignis : & in gente incredibili exardescet ira.

8. Non exoraverunt pro peccatis suis antiqui gigantes, qui destructi sunt confidentes suæ virtuti :

9. Et non pepercit peregrinationi Loth, & execratus est eos præ superbiâ verbi illorum.

10. Non misertus est illis, gentem totam perdens, & extollentem se in peccatis suis.

11. Et sicut sexcenta millia peditum, qui congregati sunt in duritiâ cordis sui : & si unus fuisset cervicatus, mirum, si fuisset immunis.

12. Misericordia enim & ira est cum illo. Potens exoratio, & effundens iram :

13. Secundùm misericordiam suam, sic correptio illius hominem secundùm opera sua judicat.

14. Non effugiet in rapinâ peccator, & non tardabit sufferentia misericordiam facientis.

15. Omnis misericordia faciet lo-

tantum populum propagati, cùm populi Chananæi tantâ multitudine internecione deleti sint.

6. *Multa talia vidit ... fortiora horum.* Multa vidi talia, nempe ex uno pio amplam sobolem excrevisse : impiorum amplas familias ad nihilum redactas ; hæc, inquam, vidi ego plurima ; teteriora audivi.

7. *In Synagogâ :* in cœtu. Jam eò redit, unde digressus erat ; nempè ut ostendat, Deum ulcisci impios, nec eorum multitudine deterritum.

8. *Gigantes :* impii diluvio mersi, tantâ licet multitudine. Gen. VI. 4.

9. *Peregrinationi Loth :* Sodomis, ubi peregrinus agebat.

11. *Sicut sexcenta millia peditum :* Israelitarum scilicet, qui ex Ægypto profecti sunt. Num. XXVI. 51. *Qui congregati sunt in duritiâ :* rebelles & increduli, & ideò omnes ad unum prostrati in deserto. *Cervicatus*, cervicosus, contumax.

12. *Potens exoratio :* (Gr. princeps exorationum : in parcendo primus) *& effundens iram :* Deus qui irascetur & miseretur. Psalm. LIX. 3. nec minùs exorati quàm irasci solitus.

14. *Non effugiet in rapinâ ... non recordabit :* non diù expectabit, *sufferentia :* patientia, *misericordiam facientis :* statim enim mercedem accipiet : Gr. expeditior : non fraudabit (Deus) expectationem pii.

15. *Omnis misericordia faciet locum*, sibi ad Deum, Gr. omni misericordiæ faciet locum : Deus scilicet.

unusquisque secundùm opera sua inveniet.	cum unicuique secundùm meritum operum suorum, & secundùm intellectum peregrinationis ipsius.
Ne dicas : A Domino abscondar : numquid ex summo quis meî memorabitur ?	16. Non dicas : A Deo abscondar, & ex summo quis meî memorabitur ?
In populo magno non ero in memoriâ : quæ est enim anima mea in immensâ creaturâ ?	17. In populo magno non agnoscar : quæ est enim anima mea in tam immensâ creaturâ ?
Ecce cœlum & cœlum cœli Dei, abyssus & terra, commovebuntur in visitatione ejus.	18. Ecce cœlum & cœli cœlorum, abyssus & universa terra, & quæ in eis sunt, in conspectu illius commovebuntur :
Montes simul & fundamenta terræ, cùm conspexerit illa, tremore concutiuntur.	19. Montes simul & colles, & fundamenta terræ, cùm conspexerit illa Deus, tremore concutientur.
Et super ipsis non cogitabit cor : & vias ejus quis intelliget ?	20. Et in omnibus his insensatum est cor : & omne cor intelligitur ab illo :
Et procella quam non videbit homo :	21. Et vias illius quis intelligit, & procellam, quam nec oculus videbit hominis ?
Plurima autem operum ejus in absconsis. Opera justitiæ quis annuntiabit, aut quis sustinebit ? Longè enim est testamentum.	22. Nam plurima illius opera sunt in absconsis : sed opera justitiæ ejus quis enuntiabit ? aut quis sustinebit ? Longè enim est testamentum à quibusdam, & interrogatio omnium in consummatione est,
Qui minoratur corde, cogitat hæc :	23. Qui minoratur corde, cogitat

16. *Non dicas : A Deo abscondar.* Confutatis iis, qui Deo auctori peccata tribuebant : alteram quæstionem aggreditur, refellitque eos qui negabant Deo curæ esse res humanas. *Ex summo* (cœlorum) *quis memorabitur*, &c. sic ille impius, Job. XXII. 14. *Nec nostra considerat, & circa cardines cœli perambulat.*

17. *In populo magno :* quòd familiare Epicureis : non vacare Deo, ut inquirat in singulos, neque unum homuncionem, resque humanas tanti esse. *In tam immensâ creaturâ :* reverâ enim mundum immensum fingebant, orbesque infinitos : tanquam id effecturi essent, ut si induceretur Deus horum curator, tanto labore fatisceret, neque attenderet ad singulos, quos confutare incipit ℣. sequenti.

21. *Procellam :* ventos procellosos, quorum causæ latent in thesauris Dei : Psalm. CXXXIV. 7.

22. *Plurima opera ejus in absconsis :* Ne ergo mirere, si gubernationis arcana te lateant, unde sequitur : *opera justitiæ ejus quis enuntiabit ?* quis enarrabit quomodò Deus animadversurus sit in impios ? *Aut quis sustinebit ?* quis expectabit ? quasi diceret. Justitia Dei non statim ad ultionem prosilit ; expectandus est exitus rerum, quod homines præcipite judicandi licentiâ non faciunt : unde subdit, *longè enim testamentum :* quod potest intelligi, longè lex *à quibusdam* : meliùs, testamentum, pactum, pro occultâ illâ lege quâ Deus in acta hominum inquirit : pergit enim : *interrogatio*, sive inquisitio *omnium in consummatione est* : in illo ultimo judicio, ultionem non omittit ; sed differt. Vide autem in Vulgatâ testamenti nomen pro cujusque sententiâ : XVII. 17.

23. *Qui minoratur corde :* qui intellectu deficit : *cogitat inania :* cogitat hæc, Gr. quæ suprà, 16, 17.

&

& vir imprudens & errans cogitat ſtulta.	inania : & vir imprudens & errans cogitat ſtulta.
Audi, fili mi, & diſce ſcientiam : & in verbis meis attende corde tuo.	24. Audi me, fili, & diſce diſciplinam ſensûs, & in verbis meis attende in corde tuo :
Oſtendo in pondere diſciplinam, & in veritate annuntio ſcientiam.	25. Et dicam in æquitate diſciplinam, & ſcrutabor enarrare ſapientiam : & in verbis meis attende in corde tuo, & dico in æquitate ſpiritûs virtutes, quas poſuit Deus in opera ſua ab initio, & in veritate enuntio ſcientiam ejus.
In judicio Domini opera ejus ab initio : & in affectione ipſorum diſtinxit partes eorum.	26. In judicio Dei opera ejus ab initio, & ab inſtitutione ipſorum diſtinxit partes illorum, & initia eorum in gentibus ſuis.
Ornavit in æternum opera ſua, & principia eorum in generationes eorum. Nec eſurierunt, nec laboraverunt : & non deſtiterunt ab operibus ſuis.	27. Ornavit in æternum opera illorum, nec eſurierunt, nec laboraverunt, & non deſtiterunt ab operibus ſuis.
Unuſquiſque proximum ſuum non anguſtiavit :	28. Unuſquiſque proximum ſibi non anguſtiabit uſque in æternum.
Et uſque in æternum non repugnabunt verbo illius.	29. Non ſis incredibilis verbo illius.
Et poſt hæc Dominus in terram reſpexit, & implevit eam bonis ſuis.	30. Poſt hæc Deus in terram reſpexit, & implevit illam bonis ſuis.
Anima omnis vitalis operuit faciem ejus, & in ipſam reverſio illorum.	31. Anima omnis vitalis denuntiavit ante faciem ipſius, & in ipſam iterùm reverſio illorum.

25. *Dicam in æquitate :* (Gr. oſtendam in pondere) *Diſciplinam ſcrutabor enarrare :* diligenter enarro. *Et in verbis :* alia interpretatio, nonnihil variatâ lectione.

26. *In judicio . . . ab inſtitutione ipſorum.* Ex hoc verſu ad finem exequitur ordinem, nexumque operum Dei : nempe quòd facta ſint ſummo accuratoque *judicio*, atque *ab inſtitutione :* ex quo inſtituta & facta ſunt accuratè diſtincta per partes, ℣. 26. ornataque in æternum, 27. & ad principia ſua revocata : *in gentibus ſuis*, 26. Secundùm genera ſua : cœlum, ſidera, elementa : ſtantque omnia ab initio : nec fame, aut nimio labore confecta deficiunt, 27. Spatiis quoque diſpoſita, ac licet tam arctè connexa, nullo loco vacuo; non tamen ut in turbâ fit, ſibi mutuo impedimento ſunt, ſed liberè expediunt motus ſuos, 28. Unde conſecutio : *Non ſis ergo incredibilis* (incredulus) *verbis illius*, 29. Gr. addit : & uſque in æternum non repugnant verbo ejus elementa, ſidera, creaturæ omnes.

30. *Poſt hæc :* poſteaquam ſidera & elementa ſuo conſtituit loco. *In terram reſpexit, & implevit illam bonis ſuis :* plantis, animantibus.

31. *Omnis anima vitalis :* ſeu vivens, ut Scriptura paſſim : omne animal : *denuntiavit ante faciem ipſius :* operuit faciem, Gr. terræ ſcilicet. Hæc ergo cùm æternâ lege ſtent, non poteſt negari Dei providentia. Jam ad hominem ſpeciatim.

CAPUT XVII.

Deus curam gerit hominum ab ipso creationis initio : unde adhortatio ad pietatem, toto capite : opera hominum nota Deo sicut sol, 15, 30. Videt omnia, 31.

SIXTINA VERSIO.	VERSIO VULGATA.
DOMINUS creavit de terrâ hominem :	1. DEUS creavit de terrâ hominem, & secundùm imaginem suam fecit illum.
Et iterùm convertit illum in ipsam.	2. Et iterùm convertit illum in ipsam, & secundùm se vestivit illum virtute.
Dies numeri, & tempus dedit illis, & dedit illis potestatem eorum quæ sunt super eam. Secundùm seipsos vestivit illos virtute, & secundùm imaginem suam fecit eos.	3. Numerum dierum, & tempus dedit illi potestatem eorum, quæ sunt super terram.
Et posuit illius terrorem super omnem carnem, & dominari bestiarum & volatilium.	4. Posuit timorem illius super omnem carnem, & dominatus est bestiarum & volatilium.
Consilium, & linguam, & oculos, aures, & cor dedit ad cogitandum illis.	5. Creavit ex ipso adjutorium simile sibi : consilium, & linguam, & oculos, & aures, & cor dedit illis excogitandi, & disciplinâ intellectûs replevit illos.
Disciplinâ intellectûs implevit illos : & bona & mala ostendit eis.	6. Creavit illis scientiam spiritûs, sensu implevit cor illorum : & mala & bona ostendit illis.
Posuit oculum suum super corda illorum, ostendere illis magnalia operum suorum.	7. Posuit oculum suum super corda illorum, ostendere illis magnalia operum suorum,
Et nomen sanctificationis laudabunt : ut magnalia enarrent operum ejus.	8. Ut nomen sanctificationis collaudent : & gloriari in mirabilibus illius, ut magnalia enarrent operum ejus.

2. *Secundùm se.* Gr. explicat ỳ. seq. secundùm se ipsos : homines scilicet : prout illis dignum erat : nam etiam immortales fecit.

3. *Numerum dierum* : dies noctesque & tempora numeratò illi dedit, constitutis omnium signis. Gen. I. 14. *Dedit illi potestatem* : hæc & quæ sequuntur repetita ex Gen. I. 28. II. 19, 20. &c.

6. *Mala & bona ostendit illis* : plantatâ arbore scientiæ boni & mali. Gen. II. 17. atque inde consecutis malis bonisque.

8. *Nomen sanctificationis* : nomen Dei sanctum.

LIBER ECCLESIASTICI.

Addidit illis diſciplinam, & legem vitæ hereditavit eos.	9. Addidit illis diſciplinam, & legem vitæ hereditavit illos.
Teſtamentum æternum conſtituit cum illis : & judicia ſua oſtendit eis.	10. Teſtamentum æternum conſtituit cum illis, & juſtitiam & judicia ſua oſtendit illis.
Magnalia honoris viderunt oculi eorum : & honorem vocis eorum audivit auris illorum. Et dixit illis : Attendite ab omni iniquo.	11. Et magnalia honoris ejus vidit oculus illorum : & honorem vocis audierunt aures illorum, & dixit illis : Attendite ab omni iniquo.
Et mandavit illis unicuique de proximo.	12. Et mandavit illis unicuique de proximo ſuo.
Viæ eorum coram illo ſunt ſemper : non abſcondentur ab oculis ipſius.	13. Viæ illorum coram ipſo ſunt ſemper : non ſunt abſconſæ ab oculis ipſius.
Unicuique genti præpoſuit rectorem :	14. In unamquamque gentem propoſuit rectorem :
Et pars Domini Iſraël eſt.	15. Et pars Dei, Iſraël facta eſt manifeſta.
Omnia opera eorum velut ſol in conſpectu ejus : & oculi ejus ſine intermiſſione in vias eorum.	16. Et omnia opera illorum velut ſol in conſpectu Dei : & oculi ejus ſine intermiſſione inſpicientes in viis eorum.
Non ſunt abſconſæ injuſtitiæ illorum ab eo, & omnia peccata eorum in conſpectu Domini.	17. Non ſunt abſconſa teſtamenta per iniquitatem illorum, & omnes iniquitates eorum in conſpectu Dei.
Eleemoſyna viri, quaſi ſignaculum cum ipſo : & gratiam hominis, quaſi pupillam conſervabit.	18. Eleemoſyna viri quaſi ſignaculum cum ipſo, & gratiam hominis, quaſi pupillam conſervabit :
Poſteà reſurget, & retribuet illis : & retributionem eorum in caput ipſorum reddet.	19. Et poſteà reſurget, & retribuet illis retributionem, unicuique in caput ipſorum, & convertet in interiores partes terræ.
Verumtamen pœnitentibus dedit reditum, & confirmavit deficientes ſuſtinentia.	20. Pœnitentibus autem dedit viam juſtitiæ, & confirmavit deficientes ſuſtinere, & deſtinavit illis ſortem veritatis.

9. *Addidit illis diſciplinam.* His & ſeqq. exequitur varia dona collata humano generi, legem, promiſſa, miracula. *Hereditavit illos :* ſorti aſſignavit : ſorte diſtribuit.

14. *In unamquamque gentem . . . rectorem :* legiſlatores, reges : quod fruſtrà retulerunt ad Angelos.

17. *Non ſunt abſconſa teſtamenta :* non ſunt abſconſæ injuſtitiæ illorum : Gr.

18. *Eleemoſyna viri :* ut mala opera, ℣. 17. Deum non latent : ita, hìc, bona opera, puta, eleemoſynæ. *Quaſi ſignaculum :* quaſi res ſigillo clauſa ; inviolabile divinæ miſericordiæ pignus.

19. *Poſteà reſurget :* Deus, cùm diu obdormiſſe videbatur, & quaſi connivere peccatis, tandem conſurget in impios, iram concitabit : *& convertet in interiores :* ad ſepulchrum : neci dedet.

20. *Viam juſtitiæ.* Reditum : Gr. *& confirmavit deficientes ſuſtinere :* ſub plagis & verberibus fatiſcentes.

Convertere ad Dominum, & relinque peccata :

Precare ante faciem, & minue offendiculum.

Revertere ad Altissimum, & avertere ab injustitiâ, & valdè odito execrationem.

Altissimo quis laudem dicet in inferno ?

Pro viventibus & viventibus, & dantibus vicissim confessionem.

A mortuo, tanquam eo qui non est, perit confessio:

Vivus & sanus laudabit Dominum.

Quàm magna misericordia Domini, & propitiatio convertentibus se ad eum !

Non enim omnia possunt esse in hominibus: quoniam non est immortalis filius hominis.

Quid lucidius sole ? & hoc deficit: & malus excogitabit carnem & sanguinem.

21. Convertere ad Dominum, & relinque peccata tua :

22. Precare ante faciem Domini, & minue offendicula.

23. Revertere ad Dominum, & avertere ab injustitiâ tuâ, & nimis odito execrationem :

24. Et cognosce justitias & judicia Dei, & sta in sorte propositionis, & orationis Altissimi Dei.

25. In partes vade seculi sancti, cum vivis & dantibus confessionem Deo.

26. Non demoreris in errore impiorum, ante mortem confitere. A mortuo quasi nihil perit confessio.

27. Confiteberis vivens, vivus & sanus confiteberis, & laudabis Deum, & gloriaberis in miserationibus illius.

28. Quàm magna misericordia Domini, & propitiatio illius convertentibus ad se !

29. Nec enim omnia possunt esse in hominibus: quoniam non est immortalis filius hominis, & in vanitate malitiæ placuerunt.

30. Quid lucidius sole ? & hic deficiet. Aut quid nequius quàm quod excogitavit caro & sanguis ? & hoc arguetur.

24. *Sta in sorte propositionis :* in sorte tibi propositâ; in sorte veritatis, suprà, 20. atque observandæ legis, quæ tibi pars obtigit.

25. *In partes vade.* Consocia te eorum partibus, qui vitam agunt piam, & vivi Deum laudant: Pro hoc Gr. Altissimo quis dicet laudem in inferno ? pro viventibus & dantibus vicissim confessionem : quasi diceret : hoc est viventium & vicissim collaudantium Deum. *A mortuo, quasi nihil.* quasi nullo : non existente, Gr. *Perit confessio :* laus, quæ quo sensu intelligenda, diximus præfatione in Psalmos, cap. 1. num. 9, 10.

28. *Convertentibus ad se :* se ad eum : Gr.

29. *Nec enim omnia.* Significat tantas esse Dei misericordias, ut homo, mortalis ævi, tam brevis vitæ spatio experiri, nedum eloqui possit. *In vanitate :* vanissimè : summa est vanitas, potuisse homini placere nequitiam.

30. *Quid lucidius sole ?* Sol ipse deficit, deliquium patitur, & hic defectus notus omnibus : quid mirum, si deprehenditur deliquium : sive vitium in homine, carnem & sanguinem, hoc est, carnalia & turpia cogitante ? quæ pertinent ad retundenda ea quæ suprà objecta erant : XVI. 16. nempè peccata nostra latere Deum : Gr. sic habet : quid lucidius sole ? & tamen hoc (lucidissimum) eclipsin patitur, & malus homo cogitat carnem & sanguinem. Obscurissimè quidem, sed pauca supplendo, idem cum Vulgatâ extundetur sensus.

Virtutem altitudinis cœli ipse conspicit : & omnes homines terra & cinis.

31. Virtutem altitudinis cœli ipse conspicit : & omnes homines terra & cinis.

31. *Virtutem altitudinis* : ne dicas cum impio, XIV. 16. aliquid Deo esse incompertum.

CAPUT XVIII.

Deus omnium æquè creator, 1. *Operum ejus perfectio incomprehensibilis*, 2. *ad* 7. *Miserator hominis*, *ad* 13. *Beneficia non exprobranda*, *ad* 19. *Considerate loquendum*, 19. *Examinare seipsum*, 20. *Orare & justificari ne cesses*, 22. *Ad orationem animus præparandus*, 23. *Adversa in prosperitate cogitanda*, 24, 25. *Veloces rerum conversiones*, 26. *Hinc nunquam sine metu*, 27. *Post concupiscentias non eas*, 30, 31. *Atque hic incipit de continentiâ.*

SIXTINA VERSIO.

QUI vivit in æternum, creavit omnia simul : Dominus solus justificabitur.

Nemini potestatem fecit enarrandi opera ipsius.

Et quis investigabit magnalia ejus ?

Virtutem magnitudinis ejus quis enumerabit ? & quis adjiciet enarrare misericordias ejus ?

Non est minuere, neque adjicere : & non est investigare mirabilia Domini.

Cùm consummaverit homo, tunc incipit : & cùm quieverit, tunc dubitabit.

Quid est homo, & quid usus ejus ? quid est bonum ejus, & quid malum ejus ?

VERSIO VULGATA.

1. QUI vivit in æternum, creavit omnia simul. Deus solus justificabitur, & manet invictus rex in æternum.

2. Quis sufficit enarrare opera illius ?

3. Quis enim investigabit magnalia ejus.

4. Virtutem autem magnitudinis ejus quis enuntiabit ? aut quis adjiciet enarrare misericordiam ejus ?

5. Non est minuere, neque adjicere : nec est invenire magnalia Dei.

6. Cùm consummaverit homo, tunc incipiet : & cùm quieverit, aporiabitur.

7. Quid est homo, & quæ est gratia illius ? & quid est bonum, aut quid nequam illius ?

1. *Creavit omnia simul* : Gr. communiter, pariter, æquè omnia, ac sine ipso factum est nihil. *Deus solus justificabitur* : solus irreprehensus in operibus suis, cujus comparatione omnia immunda sunt, ut demonstrat sanctus Job. cap. IX. &c.

6. *Cùm consummaverit homo* : cùm devenisse se putaverit ad perfectam divini operis intelligentiam, tunc incipiet. *Et cùm quieverit* : cùm velut re compertâ, à quærendo destiterit, *tunc aporiabitur* : dubitabit : hæsitabit, in pristinam ignorantiam devolvi se sentiet.

7. *Quæ gratia* ? utilitas ? Gr. *nequam* ? malum, Gr. nemo scit quid sibi bonum malumve : ideò ipse Deus docet, ℣. 11. & seqq.

Numerus dierum hominis, ut multùm, centum anni : ficut gutta aquæ maris, & calculus arenæ, sic exigui anni in die ævi.	8. Numerus dierum hominum ut multùm, centum anni : quasi gutta aquæ maris deputati sunt : & sicut calculus arenæ, sic exigui anni in die ævi.
Propter hoc patiens fuit in illis : & effudit super eos misericordiam suam.	9. Propter hoc patiens est Deus in illis : & effundit super eos misericordiam suam.
Vidit & cognovit subversionem eorum, quoniam mala est :	10. Vidit præsumtionem cordis eorum, quoniam mala est : & cognovit subversionem illorum quoniam nequam est.
Ideò multiplicavit propitiationem suam.	11. Ideò adimplevit propitiationem suam in illis, & ostendit eis viam æquitatis.
Miseratio hominis circa proximum suum : misericordia autem Domini super omnem carnem.	12. Miseratio hominis circa proximum suum : misericordia autem Dei super omnem carnem.
Corripiens, & erudiens, & docens, & convertens, quasi pastor gregem suum.	13. Qui misericordiam habet, docet & erudit, quasi pastor gregem suum.
Miseretur excipientium doctrinam, & eorum qui festinant ad judicia ipsius.	14. Miseretur excipientis doctrinam miserationis, & qui festinat in judiciis ejus.
Fili, in bonis ne des querelam, & in omni dato tristitiam verborum.	15. Fili, in bonis non des querelam, & in omni dato non des tristitiam verbi mali.
Nonne ardorem refrigerabit ros? sic & verbum melius quam datum.	16. Nonne ardorem refrigerabit ros? sic & verbum melius quàm datum.
Nonne ecce verbum super datum bonum? & utraque apud hominem gratiosum.	17. Nonne ecce verbum super datum bonum? sed utraque cum homine justificato.
Stultus acriter improperabit : &	18. Stultus acriter improperabit :

8. *Exigui anni in die ævi* : atque ætatis suæ.

9. *Propter hoc* : ne cum impiis dicas, eò quòd homo nihili sit, non esse curæ Deo : suprà, XVI. 17. imò ea causa miserandi est.

10. *Vidit* : ne dicas perversum esse hominem, Deique curâ indignum, quòd ejus *nequam*, id est, malus atque infelix sit exitus : cùm contrà ea causa sit, cur illum erudiat, ne malo fine pereat, ℣. 11. & seqq. *Subversionem illorum* : exitum, ut suprà, X. 16.

13. *Qui misericordiam* : vide Gr. in eoque veri pastoris officia, 14. *Miseretur* : vide Gr. *festinat* : promptè ambulat, *in judiciis*, in mandatis *ejus* : ut passim Psalm. CXVIII. Quo fine concluditur responsum ad objecta, quæ commemorata sunt ad cap. XV. 11, 12. XVI. 16.

15 *In bonis* : largiendis. Vide 18.

16. *Verbum melius quàm datum* : cum verba apposité dicta, existimationis ac benevolentiæ argumenta sint, quibus vel maximè homines delectantur.

17. *Sed utraque cum homine justificato* : utraque & verbum lene & donum præstò sunt homini justo ac bono : Gr. gratioso, miti :

18. *Acriter improperabit* : dando ipsa be-

datus invidi tabescere facit oculos.	& datus indisciplinati tabescere facit oculos.
	19. Ante judicium para justitiam tibi, & antequam loquaris, disce.
Antequam loquaris, disce, & ante languorem adhibe medicinam. Ante judicium interroga teipsum : & in horâ visitationis, invenies propitiationem.	20. Ante languorem adhibe medicinam : & ante judicium interroga teipsum ; & in conspectu Dei invenies propitiationem.
Ante languorem humilia te, & in tempore peccatorum, ostende conversionem.	21. Ante languorem humilia te, & in tempore infirmitatis, ostende conversationem tuam.
Non impediaris reddere votum tempestivè : & non verearis usque ad mortem justificari.	22. Non impediaris orare semper, & ne verearis usque ad mortem justificari : quoniam merces Dei manet in æternum.
Ante orationem præpara teipsum, & non sis quasi homo qui tentat Dominum.	23. Ante orationem præpara animam tuam, & noli esse quasi homo qui tentat Deum.
Memento iræ in die consummationis, & tempus vindictæ in conversione faciei.	24. Memento iræ in die consummationis, & tempus retributionis in conversatione faciei.
Memento temporis famis in tempore saturitatis ; paupertatis & necessitatis in diebus divitiarum.	25. Memento paupertatis in tempore abundantiæ, & necessitatum paupertatis in die divitiarum.
A mane usque ad vesperam mutatur tempus : & omnia sunt citata in oculis Domini.	26. A mane usque ad vesperam immutabitur tempus : & hæc omnia citata in oculis Dei.
Homo sapiens in omnibus metuet : & in diebus peccatorum attendet à delicto.	27. Homo sapiens in omnibus metuet : & in diebus delictorum attendet ab inertiâ.

neficia exprobrabit ; quo fit id quod sequitur, ut invisus sit *datus*, dotio, datum sive donum, *δόσις*. *Indisciplinati :* Gr. invidi ; qui ita dat, tanquam accipienti donum invideat :

20. *In conspectu Dei :* in horâ visitationis (sive judicii ac pœnæ infligendæ). Gr.

21. *Infirmitatis :* affectâ valetudine : Gr. in tempore peccatorum : (cùm peccata invalescere senties, sive, in tempore quo peccata punientur) *Ostende* conversionem, pro quo in Vulgat. scribæ reposuisse videntur *conversationem* : ut 24.

22. *Orare semper :* Gr. reddere votum suo tempore. *Ne verearis :* ne tardes, ne cuncteris : Gr. *usque ad mortem justificari. Qui justus est, justificetur adhuc.* Apoc. XXII. 11, *Quoniam merces Dei :* Paulus : *Bonum autem facientes, non deficiamus : tempore enim suo metemus, non deficientes.* Gal. VI. 9.

23. *Ante orationem :* sive ante votum.

24. *Memento iræ in die consummationis ;* mortis, *& tempus :* supple : memento, pro, memento temporis : ut memorare novissima : suprà, ℣. 11. 40. Gr. memento tempus retributionis, ultionis, 5. *In conversatione :* pro conversione *faciei : ἐν ἀποστροφῇ προσώπου ;* cùm Deus vultum averterit, ac pœnas infligere cœperit.

26. *Immutabitur tempus :* occasio, rerum status. *Omnia sunt citata :* cita, velocia *in oculis Dei :* quòd tempore non egeat ad expedienda consilia, & uno ictu rem peragat.

27. *In diebus delictorum :* vide ℣. 21. *Ab inertia :* à peccato, Gr.

Omnis intelligens novit sapientiam : & invenienti eam dabit confessionem.	28. Omnis astutus agnoscit sapientiam : & invenienti eam dabit confessionem.
Sensati in verbis & ipsi sapienter egerunt, & emiserunt quasi imbrem proverbia exquisita.	29. Sensati in verbis & ipsi sapienter egerunt : & intellexerunt veritatem & justitiam, & impleverunt proverbia & judicia.
Continentia Animæ.	
Post concupiscentias tuas non eas, & à desideriis tuis avertere.	30. Post concupiscentias tuas non eas, & à voluntate tuâ avertere.
Si præstes animæ tuæ beneplacitum concupiscentiæ, faciet te gaudium inimicorum tuorum.	31. Si præstes animæ tuæ concupiscentias ejus, faciet te in gaudium inimicis tuis.
Ne oblecteris in multâ epulatione, neque alligeris commissioni ejus.	32. Ne oblecteris in turbis, nec in modicis : assidua enim est commissio illorum.
Non fias pauper de symbolis comessans ex fœnore : & nihil tibi est in sacculo.	33. Ne fueris mediocris in contentione ex fœnore, & est tibi nihil in sacculo : eris enim invidus vitæ tuæ.

28. *Omnis astutus.* Omnis homo prudens facilè recognoscit eum, qui fuerit sapientiæ compos, talemque eum esse facilè confitetur.

29. *Impleverunt proverbia :* Gr. emiserunt quasi imbrem proverbia exquisita : sententias exquisitas.

30. Hic in Gr. titulus : continentia animæ : *post concupiscentias non eas :* rectè August. aliud, non concupiscere, quod non est in potestate; aliud, ire post concupiscentias, iisque obsequi : quod peccato imputatur.

32. *Ne oblecteris in turbis !* vide Gr. commissioni, symbolæ, comessationi ex symbolis, de quâ, ℣. seq.

33. *Ne fueris.* Vide Gr.

CAPUT XIX.

Sequitur de continentia, ad 7. Qui spernit modica, 1. De increpando candidè, moderatè tamen, à 7. ad finem : multa interserta de falsâ sapientiâ, 20. & seqq. *deque hypocrisi,* 23. & seqq. *ac de indiciis boni malive animi ex specie,* 27. *Increpatio ex irâ : tacens, idem prudens,* 28. *Sapientia, falsa solertia : hypocritæ : ad finem.*

SIXTINA VERSIO.	VERSIO VULGATA.
OPERARIUS ebriosus non locupletabitur ; qui spernit modica, paulatim decidet.	1. OPERARIUS ebriosus non locupletabitur, & qui spernit modica, paulatim decidet.
Vinum & mulieres apostatare fa-	2. Vinum & mulieres apostatare fa-

Qui spernit modica. Rectè hoc interserit, quòd soleant pedetentim labi in intemperantiæ gurgitem.

2. *Apostatare :* aberrare : à rectâ ratione discedere. *Et arguent sensatos :* imbecillis animis.

cient

LIBER ECCLESIASTICI.

ient sapientes:

Et qui jungit se meretricibus, audacior erit. Tineæ & vermes hereditabunt illum, & anima audax tolletur de numero.

Qui credit citò, levis est corde; & qui peccat, in animam suam delinquet.

Qui gaudet corde, denotabitur, & qui odit loquacitatem, minuitur malitiâ.

Nunquam iteres verbum: & nihil tibi minuetur.

In amico & inimico noli narrare: etiamsi non sit tibi peccatum, noli denudare.

Audivit enim te, & custodivit te, & in tempore odiet te.

Audisti verbum? commoriatur tibi: fide, quoniam te non dirumpet.

A facie verbi parturiet fatuus; sicut à facie infantis, ea quæ parit.

ciunt sapientes, & arguent sensatos:

3. Et qui se jungit fornicariis, erit nequam: putredo & vermes hereditabunt illum, & extolletur in exemplum majus, & tolletur de numero anima ejus.

4. Qui credit citò, levis corde est, & minorabitur, & qui delinquit in animam suam, insuper habebitur.

5. Qui gaudet iniquitate, denotabitur, & qui odit correptionem, minuetur vitâ, & qui odit loquacitatem, extinguit malitiam.

6. Qui peccat in animam suam, pœnitebit, & qui jucundatur in malitiâ, denotabitur.

7. Ne iteres verbum nequam & durum, & non minoraberis.

8. Amico & inimico noli narrare sensum tuum: & si est tibi delictum, noli denudare.

9. Audiet enim te, & custodiet te, & quasi defendens peccatum odiet te, & sic aderit tibi semper.

10. Audisti verbum adversùs proximum tuum? commoriatur in te, fidens quoniam non te disrumpet.

11. A facie verbi parturit fatuus, tanquam gemitus partûs infantis.

3. *Fornicariis*, sive meretricibus. *Erit nequam*: Gr. audacior erit, contumacior: comparativum pro positivo, quem habent quidam codices; præfracta superbia, & confidentia in flagitia & pericula præceps. *Tolletur de numero* viventium *anima ejus*. Gr. anima audax, id est, rebellis, contumax.

5. *Qui delinquit*: qui peccat (cum meretricibus) *in animam suam*: *insuper habebitur*: contemnetur: Gr. planior: qui peccat (incontinentiâ, quo de vitio agitur): in animam suam errabit, in seipsum delinquet; sic Paulus: *Omne peccatum, quodcumque fecerit homo, extra corpus est: qui autem fornicatur, in corpus suum peccat*. I. Cor. VI. 18.

5. *Denotabitur*: condemnabitur: Gr.

6. *Qui peccat*: Gr. deest: repetita versio ex 4 & 5.

7. *Ne iteres*: Gr. nunquam iteres verbum: & nihil tibi minuetur, adversùs eos, qui inculcando & obtundendo: quidvis impetrare se posse confidunt.

8. *Amico & inimico*: indifferenter. *Et si est tibi delictum*: Gr. & si non est, cave à retegendis cuique obvio arcanis etiam innocuis.

9. *Custodire te*: observabit: *& quasi defendens peccatum*: specie excusandi. *Aderit tibi semper*: assiduus tecum insidiandi animo: Gr. & in tempore odio te habebit: per se licet innoxia, pravo animo volutata, causas odii præbent.

11. *A facie verbi... tanquam gemitus*: verbum stulto erumpit, sicut patienti gemitus: Græc. à facie verbi (à verbo) parturit fatuus, tanquam à facie infantis (ab infante) parturâ: stulto erumpit verbum, ut infans puerperæ.

LIBER ECCLESIASTICI.

Sagitta infixa in femore carnis, sic verbum in corde stulti.

Corripe amicum, ne fortè non fecerit: aut si quid fecerit, ne iterùm addat.

Corripe amicum, ne fortè non dixerit; & si dixerit, ut non iteret.

Corripe amicum: sæpe enim fit calumnia:

Et non omni verbo credas. Est qui labitur, sed non ex animo:

Et quis non deliquit in linguâ suâ? Corripe proximum tuum, priusquam commineris:

Et da locum legi Altissimi. Omnis sapientia, timor Domini, & in omni sapientiâ, effectio legis.

Et non est sapientia nequitiæ disciplina: & non est, ubi consilium peccatorum, prudentia.

Est nequitia, & ipsa execratio: & est insipiens, qui minuitur sapientiâ.

Melior est, qui minuitur sensu in timore, quàm qui abundat sensu, &

12. Sagitta infixa femori carnis, sic verbum in corde stulti.

13. Corripe amicum, ne fortè non intellexerit, & dicat; Non feci: aut si fecerit, ne iterùm addat facere.

14. Corripe proximum, ne fortè non dixerit; & si dixerit, ne fortè iteret.

15. Corripe amicum: sæpe enim fit commissio.

16. Et non omni verbo credas. Est qui labitur linguâ, sed non ex animo.

17. Quis est enim qui non deliquerit in linguâ suâ? Corripe proximum, antequam commineris.

18. Et da locum timori Altissimi: quia omnis sapientia timor Dei, & in illâ timere Deum, & in omni sapientiâ dispositio legis.

19. Et non est sapientia, nequitiæ disciplina: & non est cogitatus peccatorum, prudentia.

20. Est nequitia, & in ipsâ execratio: & est insipiens, qui minuitur sapientiâ.

21. Melior est homo, qui minuitur sapientiâ, & deficiens sensu in

12. *Sagitta:* infirmus animus verbo ut sagittâ vulneratur.

13. *Ne fortè non intellexerit:* id quod facto opus: Gr. ne fortè non fecerit (id quod faciendum est) & si fecerit, (malum) ne addat.

14. *Corripe proximum: ne fortè non dixerit,* id quod dicendum est: *& si dixerit,* (malum) *ne iteret.*

15. *Sæpè fit commissio:* erratum: Gr. corripe amicum: (moderatè tamen); sæpè enim fit calumnia; unde subdit:

16. *Et non omni verbo credas.* Jam incipit moderari corripiendi studium, duobus præceptis: alterum, ne suspicaces simus, & plus demus calumniis aut rumoribus, quàm oporteat: alterum, ut intelligamus ea quæ culpam extenuent: quale est istud, labi, sed facilitate ac levitate magìs, quàm studio, sive *ex animo.*

17. *Antequam commineris:* ne irâ magìs, quàm admonendi studio, corripere te putet.

18. *Et da locum timori:* Gr. legi, *Altissimi:* quâ juberis amicum diligere ut te ipsum. *Dispositio legis:* executio: Græc. non enim verbis, sed factis sapientem esse oportet.

19. *Et non est sapientia.* Docet uti veram, ita falsam esse sapientiam quæ doceat perversè agere, & consilium malorum adhibeat; quod etiam ad increpationem facit, ad quam necessaria est veri ac falsi discretio. *Cogitatus:* cogitatio; consilium: Gr.

20. *Est nequitia:* aperta & exosa. *Est insipiens;* non modò qui apertè desipit, verùm etiam qui minuitur sapientiâ.

21. *Et deficiens sensu:* duplex versio: Gr. deest. Verissima sententia, melior est minùs sapiens, sive intelligens, & interim timens Deum, quàm qui doctior, transgreditur legem.

transgreditur legem.

Et solertia certa, & ipsa iniqua:

Et est pervertens gratiam, ad ostendendum judicium.

Est nequiter agens, qui se humiliat nigredine; & in suis interioribus est plenus dolo: inclinans faciem, & semisurdus: ubi non fuerit agnitus, anticipabit te.

Et si ab imbecillitate virium veretur peccare: si invenerit tempus, malefaciet.

Ex visu cognoscetur vir: & ab occursu faciei cognoscetur sensatus.

Amictus viri, & risus dentium, & ingressus hominis enuntiat de illo.

Est correptio, quæ non est decora: & est tacens, & ipse prudens.

timore, quàm qui abundat sensu, & transgreditur legem Altissimi.

22. Est solertia certa, & ipsa iniqua.

23. Et est qui emittit verbum certum, enarrans veritatem. Est qui nequiter humiliat se, & interiora ejus plena sunt dolo:

24. Et est qui se nimiùm submittit à multâ humilitate: & est qui inclinat faciem suam, & fingit se non videre quod ignoratum est:

25. Et si ab imbecillitate virium veretur peccare, si invenerit tempus malefaciendi, malefaciet.

26. Ex visu cognoscitur vir: & ab occursu faciei cognoscitur sensatus.

27. Amictus corporis & risus dentium, & ingressus hominis enuntiant de illo.

28. Est correptio mendax in irâ contumeliosi: & est tacens, & ipse est prudens.

22. *Est solertia certa*: diligens, Gr. *& ipsa iniqua*: sunt pravè diligentes & sapientes: contra quod docet Paulus: *Volo vos sapientes esse in bono, & simplices in malo*; sive ad patrandum malum. Rom. XVI. 19. Vide suprà, 19. addit Græc. & est pervertens gratiam; (ac Dei benignitate abutens) ad ostendendum judicium: quo peccato maximè judicium, sive ultio Dei provocatur.

23. *Est qui nequiter humiliat se*: addit Gr. nigredine, pullâ & sordidâ veste: *hypocritæ tristes*: σκυθρωποί. Matth. VI. 16.

24. 25. *Et qui se nimium .... & si ab imbecillitate.* Gr. sic habet: (ille hyprocita pullatus de quo ℣. 23.) incurvans vultum: (obstipo capite, ne quid cernere videatur) & semisurdus: ἑτεροκωφῶν; alterâ aure surdus (surdastrum se fingens, ne putes eum observare dicta tua, ad quæ tamen est acutissimis atque attentissimis auribus) ubi non fuerit agnitus, (si latere se sensit) præveniet te: (calumniis, quibus aures principum & civium occupabit.) *Et si præ imbecillitate virium veretur peccare* (in te, seu nocere tibi) *si invenerit tempus, malè faciet.* Quibus graphicè pingitur pessimum hypocritarum ac susurronum genus.

27. *Amictus.* Vide tria quibus homines maximè innotescunt: amictus insolens, incompositus, affectatâ munditie sive squalore: risus immodestus, petulans, mollis, inficetus: incessus superbus, desultorius.

28. *Est correptio mendax*: indecora: Gr.

CAPUT XX.

Pergit de increpatione, ejusque fructu, 1, 3, Judicia per vim, 2. Tacens: loquax, 5, 6, 7. Beneficia ut condienda, 10, 13. ad 20. Homo insulsus, 21. Sententia in tempore, 22. Falsa verecundia, 24, 25. Mendacium, 26, 27, 28. Munerum vis, 31.

SIXTINA VERSIO.

QUAM bonum est arguere, quàm irasci: & qui vicissim confitetur, prohibebitur à diminutione.

Concupiscentia spadonis, devirginare juvenculam:

Sic, qui facit per vim judicia.

Est tacens, qui invenitur sapiens: & est odibilis ex multâ loquacitate.

Est tacens, non enim habet responsum: & est tacens, sciens tempus.

Homo sapiens tacebit usque ad tempus: lascivus autem & imprudens transgredietur tempus.

Qui abundat sermone, in abominatione erit: & qui potestatem sibi sumit, odietur.

Est processio in malis viro: & est inventio in detrimentum.

Est datum, quod non erit utile tibi: & est datum, cujus retributio duplex.

Est minoratio propter gloriam: & est qui ab humilitate levavit caput.

VERSIO VULGATA.

1. QUAM bonum est arguere, quàm irasci, & confitentem in oratione non prohibere?

2. Concupiscentia spadonis devirginavit juvenculam: 3. Sic qui facit per vim judicium iniquum.

4. Quàm bonum est correptum manifestare pœnitentiam! sic enim effugies voluntarium peccatum.

5. Est tacens, qui invenitur sapiens: & est odibilis, qui procax est ad loquendum.

6. Est tacens non habens sensum loquelæ: & est tacens, sciens tempus aptum.

7. Homo sapiens tacebit usque ad tempus: lascivus autem & imprudens non servabunt tempus.

8. Qui multis utitur verbis, lædet animam suam? & qui potestatem sibi sumit injustè, odietur.

9. Est processio in malis viro indisciplinato: & est inventio in detrimentum.

10. Est datum, quod non est utile: & est datum, cujus retributio duplex.

11. Est propter gloriam minoratio: & est qui ab humilitate levabit caput.

1. *Quàm bonum:* quantò melius arguere, &c. Gr. *& confitentem:* Gr. qui redargutus confitetur (peccatum), prohibebitur à damno.

2. 3. *Concupiscentia ... sic qui facit per vim judicium:* judicia, Gr. ut qui impotenti ardore aggreditur virginem, quantùm in ipso est, violat; ita qui per iniqua judicia legi vim infert, ejus castitatem, quantùm in ipso est, commaculat.

8. *Qui multis:* loquax: *lædet animam suam:* in abominatione erit: Gr.

9. *Est processio:* sive progressus, ac felix successus, qui malo vertat.

Est qui emat multa modico pretio, & restituens ea in septuplum.

Sapiens in verbis, seipsum amabilem faciet: gratiæ autem fatuorum effundentur.

Datus insipientis non erit utilis tibi: oculi enim illius pro uno multi.

Exigua dabit, & multa improperabit: & aperiet os suum, tanquam præco.

Hodiè fœnerabitur, & cràs repetet: est odibilis homo hujusmodi.

Fatuus dicet, non est mihi amicus, & non est gratia bonis meis.

Qui edunt panem meum, sunt mali linguâ. Quoties & quanti irridebunt eum?

Lapsus à pavimento magis, quàm à linguâ: sic casus malorum festinanter veniet.

Homo sine gratiâ, fabula intempestiva: in ore indisciplinatorum assidua erit.

Ex ore fatui reprobabitur parabo-

12. Est qui multa redimat modico pretio, & restituens ea in septuplum.

13. Sapiens in verbis seipsum amabilem facit; gratiæ autem fatuorum effundentur.

14. Datus insipientis non erit utilis tibi: oculi enim illius septemplices sunt.

15. Exigua dabit, & multa improperabit: & apertio oris illius, inflammatio est.

16. Hodiè fœneratur quis, & cràs expetit: odibilis est homo hujusmodi.

17. Fatuo non erit amicus, & non erit gratia bonis illius.

18. Qui enim edunt panem illius, falsæ linguæ sunt. Quoties, & quanti irridebunt eum?

19. Neque enim quod habendum erat, directo sensu distribuit: similiter & quod non erat habendum.

20. Lapsus falsæ linguæ, quasi qui in pavimento cadens: sic casus malorum festinanter veniet.

21. Homo acharis quasi fabula vana: in ore indisciplinatorum assidua erit.

22. Ex ore fatui reprobabitur pa-

12. *Est qui multa:* sunt qui pretii vilitate capti, merces emant pessimas, quæ maximo posteà detrimento sint, domos, prædia, &c.

14. *Septemplices sunt:* atque hujus generis qui objecta multiplicant; unde sequitur:

15. *Exigua dabit, & multa improperabit:* exaggerabit beneficia. *Et apertio oris illius, inflammatio est:* tantas iras commovet, exprobrando beneficia: Gr. planior.

16. *Hodie fœneratur quis, & cràs expetit:* repetit. *Odibilis:* sic post beneficia, gratiæ exactor nimius.

17. *Gratia* (memor animus) *bonis* (beneficiis) *illius:* Gr. fatuus dicet: non est mihi amicus, &c. sive fatui est malè sentire de hominibus, atque hinc excusationes quærere avaritiæ; sive id reverâ contingit fatuo, quod magis sequenti congruit.

18. *Falsæ linguæ:* Gr. pravi linguâ: maledici.

19. *Neque enim:* habenda enim, & non habenda, danda æquè ac retinenda non rectâ opinione distribuit: cui aliquid simile habet Complut.

20. *Lapsus falsæ linguæ, quasi qui in pavimento:* tam lubricus, tam præceps gravisque: atque hinc celerrimus malorum hominum casus.

21. *Homo acharis:* sine gratiâ, insulsus, inficetus: *quasi fabula vana:* Gr. intempestiva, (indecora, importuna) tam est importunus, tam invisus: infrà XXI. 19. narratio fatui, quasi sarcina in viâ: quæ tamen fabula *in ore indisciplinatorum*, indoctorum, &c.

22. *Ex ore fatui reprobabitur:* improbabitur: *parabola:* sive recta ac pulchra sententia.

la: non enim dicet illam in tempore ejus.

Est qui vetatur peccare præ inopiâ: & in requie suâ non stimulabitur.

Est qui perdit animam suam præ confusione: & ab imprudenti personâ perdet eam.

Est qui præ confusione promittit amico: & lucratus est eum inimicum gratis.

Opprobrium nequam in homine mendacium: in ore indisciplinatorum assiduè erit.

Potior fur, quàm assiduus in mendacio: perditionem autem ambo hereditabunt.

Mos hominis mendacis, inhonoratio: & confusio ejus cum ipso sine intermissione.

Sermones Parabolarum.

Sapiens in verbis producet seipsum: & homo prudens placebit magnatis.

Qui operatur terram, inaltabit acervum suum: &, qui placet magnatis, expiabit iniquitatem.

Xenia & dona excæcant oculos sapientum: & quasi frænum in ore, avertunt increpationes.

Sapientia absconsa, & thesaurus non comparens: quæ utilitas in utrisque?

rabola: non enim dicit illam in tempore suo.

23. Est qui vetatur peccare præ inopiâ: & in requie suâ stimulabitur.

24. Est qui perdet animam suam præ confusione, & ab imprudenti personâ perdet eam: personæ autem acceptione perdet se.

25. Est qui præ confusione promittit amico: & lucratus est eum inimicum gratis.

26. Opprobrium nequam in homine mendacium: & in ore indisciplinatorum assiduè erit.

27. Potior fur quàm assiduitas viri mendacis: perditionem autem ambo hereditabunt.

28. Mores hominum mendacium sine honore: & confusio illorum cum ipsis sine intermissione.

29. Sapiens in verbis producet seipsum: & homo prudens placebit magnatis.

30. Qui operatur terram suam, inaltabit acervum frugum: & qui operatur justitiam, ipse exaltabitur: qui verò placet magnatis, effugiet iniquitatem.

31. Xenia & dona excæcant oculos judicum: & quasi mutus in ore avertit correptiones eorum.

32. Sapientia absconsa, & thesaurus invisus: quæ utilitas in utrisque?

23. *In requie*: in cessatione: *suâ*: in cessando à peccato: *stimulabitur*: compungetur: non enim rectâ certâque ratione, sed ex imbecillitate à peccatis abstinet: Gr. non compungetur: obscuriùs, atque omninò præferenda Vulgatæ lectio. Potest tamen Gr. intelligi inopem non id committere quo compungatur: quòd id inopia præstet, ut à peccato requiescere, atque abstinere necesse sit.

24. *Ab imprudenti personâ.* Gratificaturus personæ imprudenti, & non petenda petenti. *Personæ acceptione.* Alia lectio, quæ in quibusdam codicibus invenitur, meliorque est, & magis perspicua.

29. *Sapiens*: ante hunc versum in Gr. titulus; *Sermones parabolarum*; quasi novo à principio inchoet sententias.

30. *Qui placet magnatis*: bonis artibus, ut suprà, 29. *effugiet iniquitatem*: expiabit, Gr. sive à se prohibebit: iniqui enim potestatem spernunt, majestatem blasphemant. Judæ, ℣. 8.

31. *Et quasi mutus.* Vide Gr.

Melior est homo, qui celat insipientiam suam, quàm homo qui abscondit sapientiam suam.

33. Melior est qui celat insipientiam suam, quàm homo qui abscondit sapientiam suam.

33. *Melior est qui celat insipientiam :* pars enim sapientiæ est, celare quidquid inest insipientiæ; at tegere sapientiam, hoc est, veritatem premere, privatis, ac reipublicæ, loco & tempore, recta consilia denegare, pertinet ad turpissimum adulationis, invidiæ, corruptelæ vitium; quod genus insipientiæ est pessimum.

CAPUT XXI.

De peccato statim expiando ad 5. Superbi: humilium & pauperum precatio, 6. Correptio, 7. Audax lingua, 8. Mutuò accipientes, 9. Malorum planum iter, infelix exitus, 11. Sapientes: fatui, 17 ad 30. Sibi adjicere sermones bonos, 18. Risus, 23. Rei alienæ curiosus, 26, 27. Calumniator, 30. Susurro, 31.

SIXTINA VERSIO.	VERSIO VULGATA.
FILI, peccasti? ne adjicias iterùm, & de pristinis tuis deprecare.	1. FILI, peccasti? non adjicias iterùm: sed & de pristinis deprecare, ut tibi dimittantur.
Quasi à facie colubri, fuge à peccato: nam si accesseris, mordebit te.	2. Quasi à facie colubri, fuge peccata: & si accesseris ad illa, suscipient te.
Dentes leonis, dentes illius, interficientes animas hominum.	3. Dentes leonis, dentes ejus, interficientes animas hominum.
Quasi rhomphæa bis acuta, omnis iniquitas: plagæ ejus non est sanatio.	4. Quasi rhomphæa bis acuta, omnis iniquitas, plagæ illius non est sanitas.
Vehemens objurgatio & contumelia annullabunt substantiam: sic domus superbi annullabitur.	5. Objurgatio & injuriæ annullabunt substantiam: & domus quæ nimis locuples est, annullabitur superbiâ: sic substantia superbi eradicabitur.
Deprecatio pauperis ex ore usque ad aures ejus: & judicium ejus festinatò advenit.	6. Deprecatio pauperis ex ore usque ad aures ejus perveniet: & judicium festinatò adveniet illi.
Qui odit correptionem, in vestigio peccatoris: & qui timet Dominum, convertetur in corde.	7. Qui odit correptionem, vestigium est peccatoris: & qui timet Deum, convertetur ad cor suum.
Notus à longè potens in linguâ:	8. Notus à longè potens linguâ

2. *Suscipient te :* mordebit te: Gr. δήξεται, suscipiet: pro δέξεται, mordebit.
6. *Ad aures ejus :* Dei. *Judicium :* ultio illatæ injuriæ.
7. *Vestigium est :* in vestigio est: Gr. sequitur vestigia *peccatoris : Convertetur ad cor suum :* ex animo, sive in corde: Gr.
8. *Notus à longè :* vultu ipso se indicat. *Labi se :* labi eum: *Ab ipso :* redundat. Vide Gr.

LIBER ECCLESIASTICI.

ſenſatus autem novit cùm ille labitur.	audaci : & ſenſatus ſcit labi ſe ab ipſo.
Qui ædificat domum in pecuniis alienis, quaſi qui colligit lapides ſuos in hyemem.	9. Qui ædificat domum ſuam impendiis alienis, quaſi qui colligit lapides ſuos in hyeme.
Stuppa collecta, ſynagoga peccantium : & conſummatio illorum, flamma ignis.	10. Stuppa collecta, ſynagoga peccantium : & conſummatio illorum, flamma ignis.
Via peccantium complanata lapidibus, & in fine illius, fovea inferni.	11. Via peccantium complanata lapidibus, & in fine illorum inferi, & tenebræ, & pœnæ.
Qui cuſtodit legem, continet ſenſum ſuum :	12. Qui cuſtodit juſtitiam, continebit ſenſum ejus.
Et conſummatio timoris Domini, ſapientia.	13. Conſummatio timoris Dei, ſapientia & ſenſus.
Non erudietur, qui non eſt aſtutus :	14. Non erudietur, qui non eſt ſapiens in bono.
Eſt aſtutia multiplicans amaritudinem,	15. Eſt autem ſapientia, quæ abundat in malo : & non eſt ſenſus ubi eſt amaritudo.
Scientia ſapientis tanquam inundatio abundabit : & conſilium illius, ſicut fons vitæ.	16. Scientia ſapientis tanquam inundatio abundabit : & conſilium illius ſicut fons vitæ permanet.
Interiora fatui, quaſi vas confractum, & omnem ſcientiam non tenebit.	17. Cor fatui quaſi vas confractum, & omnem ſapientiam non tenebit.
Verbum ſapiens ſi audierit ſcius, laudabit illud, & ad ſe adjiciet : audivit luxurioſus, & diſplicuit illi : & projecit illud poſt dorſum ſuum.	18. Verbum ſapiens quodcumque audierit, ſcius laudabit, & ad ſe adjiciet : audivit luxurioſus, & diſplicebit illi : & projiciet illud poſt dorſum ſuum.
Narratio fatui, quaſi ſarcina in viâ : in labio autem ſenſati invenietur gratia.	19. Narratio fatui, quaſi ſarcina in viâ : nam in labiis ſenſati invenietur gratia.
Os prudentis quæretur in eccleſiâ : & verba illius cogitabit in corde.	20. Os prudentis quæritur in eccleſiâ : & verba illius cogitabunt in cordibus ſuis.
Tanquam domus exterminata, ſic fatuo ſapientia : & ſcientia inſenſati, non veſtigabilia verba.	21. Tanquam domus exterminata, ſic fatuo ſapientia : & ſcientia inſenſati inenarrabilia verba.

9. *In hyeme :* ſive in hyemem : Gr. alieniſſimo ad ædificandum tempore.

12. *Senſum ejus :* ſuum, Gr. ſui compos erit.

15. *Non eſt ſenſus, ubi eſt amaritudo.* Inſanum eſt ea concupiſcere, quorum eſt triſtis exitus. Vide Gr.

20. *In Eccleſiâ :* quæ vox & Eccleſiam ſonat, & cœtum omnem legitimum.

21. *Inenarrabilia verba :* tot ambages, tot ineptias effutit, neque dictis modus.

Compedes

Compedes in pedibus ſtultis doctrina, & quaſi vincula manuum ſuper manum dexteram.

Fatuus in riſu exaltat vocem ſuam: vir autem ſapiens vix tacitè ſubridebit.

Sicut ornamentum aureum prudenti doctrina, & quaſi brachiale in brachio dextro.

Pes fatui velox in domum: homo autem peritus confundetur à perſonâ.

Stultus à januâ reſpicit in domum: vir autem eruditus foris ſtabit.

Stultitia hominis auſcultare per oſtium: prudens autem gravabitur contumeliâ.

Labia alienorum in his gravabuntur: verba autem prudentium ſtaterâ ponderabuntur.

In ore fatuorum, cor illorum: cor autem ſapientum, os eorum.

Dum maledicit impius diabolum, maledicit ipſe animam ſuam.

Suſurro coinquinat animam ſuam, & in cohabitatione odietur.

22. Compedes in pedibus ſtulto doctrina, & quaſi vincula manuum ſuper manum dextram.

23. Fatuus in riſu exaltat vocem ſuam: vir autem ſapiens vix tacitè ridebit.

24. Ornamentum aureum prudenti doctrina, & quaſi brachiale in brachio dextro.

25. Pes fatui facilis in domum proximi: & homo peritus confundetur à perſonâ potentis.

26. Stultus à feneſtrâ reſpiciet in domum: vir autem eruditus foris ſtabit.

27. Stultitia hominis auſcultare per oſtium: & prudens gravabitur contumeliâ.

28. Labia imprudentium ſtulta narrabunt: verba autem prudentium ſtaterâ ponderabuntur.

29. In ore fatuorum cor illorum: & in corde ſapientium os illorum.

30. Dum maledicit impius diabolum, maledicit ipſe animam ſuam.

31. Suſurro coinquinabit animam ſuam, & in omnibus odietur: & qui cum eo manſerit, odioſus erit. Tacitus & ſenſatus honorabitur.

22. *Compedes in pedibus:* contrà ac de ſapiente dicitur ſeq. verſu.

24. *Brachiale:* ornamenti genus.

25. *Pes fatui.* Vir ſapiens domi ſe continet, at fatuus inquieto animo diſcurrit per domos alienas, quemadmodum ait Paulus: *Ex his ſunt qui penetrant domos, loquentes quæ non oportet, turpis lucri gratiâ.* II. Tim. III. 6. Rectè apud Ambroſium ad virg. pes fatui facilis in domum proximi: qui autem ſapiens, verecundatur.

26. *A feneſtrâ:* à januâ, Gr. ſtultus alienarum rerum curioſus inſpector.

27. *Gravabitur contumeliâ*, id facere, grave & contumelioſum duceret.

28. *Labia imprudentium:* alienorum (à ſapientiâ) in his, (nempe in labiis ac ſermonibus) gravabuntur: Gr.

29. *In ore fatuorum:* fatuus dicendo incaleſcit, fandaque & infanda promit; ſapiens os continet, & in poteſtate habet.

30. *Diabolum:* ſive ſatanam: Gr. (aut calumniatorem, adverſarium) *maledicit animam ſuam:* quippe qui & diabolo auſcultet, & ipſe proximo ſit ſatan, diabolus, adverſarius.

31. *Suſurro:* occultè ferens jurgia: *coinquinabit*, &c. *in omnibus:* Gr. quocumque peregrinatus fuerit, *oditur:* *& qui cum eo manſerit:* alia verſio.

CAPUT XXII.

Piger, 1, 2. *Liberi malè instituti*, 3, 4, 5. *Correptio*, 6. *Docere fatuum*, 7, 8, 9. *Quis lugendus*, 10. & seqq. *Stulti vitandi*, 14. & seqq. *Viri graves: leves*, 19. & seqq. *convitia*, 25, 30. *Quæ amicos alienent*, 26. & seqq. *Fidus amicus*, 28, 29, 31, 32. *Lingua*, 33.

SIXTINA VERSIO.	VERSIO VULGATA.
LAPIDI conspurcato comparatus est piger; & omnis exsibilabit in ignominiam illius.	1. IN lapide luteo lapidatus est piger; & omnes loquentur super aspernationem illius.
Stercori boum de sterquiliniis comparatus est piger: omnis qui tollit illud, excutiet manum.	2. De stercore boum lapidatus est piger: & omnis qui tetigerit eum, excutiet manus.
Confusio patris de filio indisciplinato: filia autem in minorationem fit.	3. Confusio patris est de filio indisciplinato; filia autem in deminoratione fiet.
Filia prudens hereditabit virum suum, & quæ confundit, in tristitiam genitoris.	4. Filia prudens hereditas viro suo: nam quæ confundit, in contumeliam fit genitoris.
Patrem & virum confundit audax: & ab utrisque inhonorabitur.	5. Patrem & virum confundit audax: & ab impiis non minorabitur: ab utrisque autem inhonorabitur.
Musica in luctu, importuna narratio: flagella, & doctrina in omni tempore sapientiæ.	6. Musica in luctu, importuna narratio: flagella & doctrina in omni tempore sapientia.
Qui docet fatuum, conglutinat testam:	7. Qui docet fatuum, quasi qui conglutinat testam.
Excitat dormientem de gravi somno.	8. Qui narrat verbum non audienti, quasi qui excitat dormientem de gravi somno.
Enarrat dormitanti, qui enarrat stulto, & in fine dicet: Quid est?	9. Cum dormiente loquitur, qui enarrat stulto sapientiam, & in fine narrationis dicit: Quis est hic?
Super mortuum plora; deficit enim	10. Supra mortuum plora; deficit

1. *In lapide luteo*: omnium scommatis: velut injectis lapidibus lutosis conspurcabitur: Gr. lapidi luteo comparatus est: quod seq. congruit.

2. *De stercore*: Vide Gr.

3. *Filia* fatui *in deminoratione*: detrimentum illi est: propter institutionem pravam.

4. *Quæ confundit*: quæ agit turpia.

5. *Audax*, imprudens mulier.

6. *Musica*: etiam Musica, res suavissima, non semper delectat: at correptio & doctrina omni tempori congruit. *Sapientia*: sunt, sapienter adhibentur: vel (sunt) sapientiæ, Gr. sapientiæ congruunt.

lux : & super fatuum plora ; defecit enim sensus.

Jucundiùs plora super mortuum, quoniam requievit :

Fatui autem super mortem vita nequissima.

Luctus mortui septem dies : fatui autem & impii, omnes dies vitæ illius.

Cum stulto ne multiplices sermonem : & ad insensatum non eas.

Serva te ab illo, ut non molestiam habeas, & non coinquineris in concussione illius.

Deflecte ab illo, & invenies requiem : & non acediaberis in stultitiâ illius.

Super plumbum quid gravabitur ? & quod illi aliud nomen, quàm fatuus ?

Arenam & salem & massam ferri facilius est ferre, quàm hominem imprudentem.

Loramentum ligneum colligatum in ædificium non dissolvetur in concussione : sic cor confirmatur in cogitatione consilii :

In tempore non metuet cor firmatum in cogitatione intellectûs : sicut ornatus arenosus parietis limpidi.

Pali in excelso positi, contra faciem venti non permanebunt ;

enim lux ejus : & supra fatuum plora ; deficit enim sensus.

11. Modicum plora supra mortuum, quoniam requievit.

12. Nequissimi enim nequissima vita super mortem fatui.

13. Luctus mortui septem dies : fatui autem & impii omnes dies vitæ illorum.

14. Cum stulto ne multùm loquaris ; & cum insensato ne abieris.

15. Serva te ab illo, ut non molestiam habeas, & non coinquinaberis peccato illius.

16. Deflecte ab illo, & invenies requiem ; & non acediaberis in stultitiâ illius.

17. Super plumbum quid gravabitur ? & quod illi aliud nomen, quàm fatuus ?

18. Arenam & salem & massam ferri facilius est ferre, quàm hominem imprudentem, & fatuum, & impium.

19. Loramentum ligneum colligatum in fundamento ædificii non dissolvetur : sic & cor confirmatum in cogitatione consilii.

20. Cogitatus sensati in omni tempore metu non depravabitur.

21. Sicut pali in excelsis, & cæmenta sine impensâ posita, contra faciem venti non permanebunt :

11. 12. *Modicum plora.... nequissimi enim* : Græc. suaviùs (placabilioribus lacrymis) plora super mortuum, quia requievit, (cessavit, facto vitæ fine) fatui autem super mortem vita nequissima, miserrima, eò magis lugendus, quò tota vita ejus mors est, imò morte pejor.

16. *Non acediaberis* : quod est tædio, tristique & deside incuriâ teneri.

17. *Super plumbum.* Quid plumbo graviùs, nisi tardi illi obtusique homines, qui ad quamcumque rem nec se commovent : quibus nomen fatuis, stolidis.

18. *Arenam & salem* : res scilicet gravissimas.

19. *Loramentum ligneum colligatum* : ligna circumposita, aptéque conserta : *in fundamento* : in fulcimentum : *ædificii* : vel ut habet Gr. cinctura lignea, colligata in ædificium : *non dissolvetur : sic & cor confirmatum* : sic & viri graves, exquisitis excogitatisque consiliis firmi : contrà, leves & improvidi, de quibus in seqq.

21. *Sicut pali* : vel sepimenta, *& cæmenta sine impensâ* ; levi opere : *posita* : *non permanebunt.*

Sic cor timidum in cogitatione stulti, contra omnem timorem non resistet.

Pungens oculum, deducet lacrymas : & qui pungit cor, profert sensum.

Mittens lapidem in volatilia, abigit illa : & qui convitiatur amico, dissolvet amicitiam.

Ad amicum etsi produxeris gladium, non desperes : est enim regressus.

Ad amicum si aperueris os, non timeas : est enim concordatio : excepto improperio, & superbiâ, & mysterii revelatione, & plagâ dolosâ : in his effugiet omnis amicus.

Fidem posside in paupertate cum proximo ; ut in bonis illius simul impleaeris.

In tempore tribulationis permane illi ; ut in hereditate illius coheres sis.

Ante ignem camini vapor & fu-

22. Sic & cor timidum in cogitatione stulti, contra impetum timoris non resistet.

23. Sicut cor trepidum in cogitatione fatui omni tempore non metuet, sic & qui in præceptis Dei permanet semper.

24. Pungens oculum, deducit lacrymas : & qui pungit cor, profert sensum.

25. Mittens lapidem in volatilia, dejiciet illa : sic & qui convitiatur amico, dissolvit amicitiam.

26. Ad amicum etsi produxeris gladium, non desperes : est enim regressus. Ad amicum

27. Si aperueris os triste, non timeas : est enim concordatio : excepto convitio, & improperio, & superbiâ, & mysterii revelatione, & plagâ dolosâ : in his omnibus effugiet amicus.

28. Fidem posside cum amico in paupertate illius ; ut & in bonis illius læteris.

29. In tempore tribulationis illius permane illi fidelis ; ut & in hereditate illius coheres sis.

30. Ante ignem camini vapor, &

22. *Sic & cor timidum* : trepidum, improvidum, nec firmis consiliis constabilitum, &c. Gr. verbis differt ; res eadem, nempè, ut non stant contra ventum, neque linitura arenosa, quantumvis lævigata, ad ornatum parietis, neque sustentacula, sive sepimenta in excelso loco posita, & exposita procellis ; ita homines leves, neque excogitatis constabilitos consiliis, timore dejici, adversis ingruentibus. Summa à ℣. 19. graves viros esse similes benè constitutis compactisque ædificiis ; leves verò, levibus ac levi operâ, ad ornatum potiùs quàm ad stabilimentum compositis, qualia memorat Ezech. XIII. 10. & seqq. & XXII. 28.

23. *Sicut cor trepidum* : alia præcedentium interpretatio ac lectio, eaque perturbata, nec integra.

24. *Qui pungit* : pungendo oculum, lacrymas ; pungendo cor, stimulando, excitando monitis, castigationibus, non fletum, sed sensum, intellectum, sapientiam elicimus. *Qui pungit cor* : qui meditando excitat & stimulat.

25. *Dejiciet* : Gr. abigit.

26. 27. *Ad amicum* : adversùs amicum : *si produxeris*, eduxeris *gladium*. *Si aperueris os* : si inconsideratè triste verbum emiseris : spes est reconciliandæ gratiæ. *Excepto improperio* : at hæc immedicabilia : convitium studiosè illatum, sive improperium, ac beneficii exprobatio, de quâ XX. 14, 15. XLI. 28. superbia, sive despicientia : arcani revelatio, & cæci per proditionem ictus. *In his omnibus effugiet amicus* : neque erit reditus.

30. *Ante ignem* ... *sic aut sanguinem* (cædem) *maledicta*.

mus : sic ante sanguines convitia.

Amicum protegere non confundar ; & à facie illius non me abscondam : etiamsi mala mihi evenerint per illum :

Omnis qui audit, cavebit sibi ab eo.

Quis dabit mihi in ore meo custodiam, & super labia mea signaculum astutum ; ut non cadam ab illâ, & lingua mea perdat me?

fumus ignis inaltatur : sic & ante sanguinem maledicta, & contumeliæ, & minæ.

31. Amicum salutare non confundar ; à facie illius non me abscondam : & si mala mihi evenerint, per illum sustinebo.

32. Omnis qui audiet, cavebit se ab eo.

33. Quis dabit ori meo custodiam, & super labia mea signaculum certum, ut non cadam ab ipsis, & lingua mea perdat me?

31. *Per illum :* propter illum : atque etiam ab illo.
Omnis qui audiet, à me agnosci amicum, adversâ licet fortunâ, *cavebit se ab eo* lædendo, cùm videat præsto esse qui juvet.
33. *Quis dabit ori meo custodiam?* quam David postulabat, Psalm. CXL. 3. *ut non cadam ab ipsis :* per ipsa, scilicet labia.

CAPUT XXIII.

Precatio ne sibi quisque relinquatur, 1. & seqq. *De ore regendo adversùs juramenta & maledicta*, 7. *ad* 21. *De intemperantiâ, ad finem : Deus occultorum inspector*, 25. & seqq. *Fornicarius*, 24. *Adulter*, 25. *Adultera*, 32. & seqq.

SIXTINA VERSIO.

DOMINE pater, & dominator vitæ meæ, ne derelinquas me in consilio eorum ; non sinas me cadere in illis.

Quis superponet in cogitatu meo flagella, & in corde meo doctrinam sapientiæ? ut ignorationibus meis non parcant ; & non prætermittant delicta illorum :

Ut non accrescant ignorantiæ meæ, & peccata mea abundent, & deci-

VERSIO VULGATA.

1. DOMINE pater, & dominator vitæ meæ, ne derelinquas me in consilio eorum ; nec sinas me cadere in illis.

2. Quis superponet in cogitatu meo flagella, & in corde meo doctrinam sapientiæ? ut ignorationibus eorum non parcant mihi, & non appareant delicta eorum.

3. Et ne adincrescant ignorantiæ meæ, & multiplicentur delicta mea,

1. *Eorum :* linguæ & labiorum, de quibus præcedentis capitis ℣. ultimo : ac si diceret ; ne me loquacitati permittas. *In illis :* labiis, verbis, ut eodem versu.
2. *In cogitatu meo flagella :* ac punctiones illas, de quibus XXII. 24. *Eorum :* meis, *Gr. non parcant mihi*, cogitatio mea ; cor meum : ne mihi ipse indulgeam : *& non appareant delicta eorum :* cogitationum & cordis ; sit animus ipse sibi monitor ; summa : adsint conscientiæ stimuli, ne per ignorantiam peccem, mihique nimis indulgeam, nec peccata cognoscam, quibus tandem peream.

dam in conspectu adversariorum ; & gaudebit super me inimicus meus.

Domine pater, & Deus vitæ meæ,

Elationem oculorum ne dederis mihi, & concupiscentiam averte à me.

Ventris appetitio & concubitûs ne apprehendant me : & animæ irreverenti ne tradas me.

Doctrina oris.

Doctrinam oris audite, filii ; & qui custodierit, non capietur in labiis suis.

Apprehendetur peccator : & maledicus & superbus scandalizabuntur in illis.

Jurationi non assuefacias os tuum :

Et nominationi Sancti non assuescas.

Sicut enim servus interrogatus assiduè, à livore non minuetur : sic & jurans & nominans semper à peccato non purgabitur.

Vir multùm jurans implebitur iniquitate : & non discedet à domo ejus plaga.

Si deliquerit, delictum illius super

& peccata mea abundent, & incidam in conspectu adversariorum meorum, & gaudeat super me inimicus meus?

4. Domine pater, & Deus vitæ meæ, ne derelinquas me in cogitatu illorum.

5. Extollentiam oculorum meorum ne dederis mihi, & omne desiderium averte à me.

6. Aufer à me ventris concupiscentias, & concubitûs concupiscentiæ ne apprehendant me ; & animæ irreverenti & infrunitæ ne tradas me.

7. Doctrinam oris audite, filii : & qui custodierit illam, non periet labiis, nec scandalizabitur in operibus nequissimis.

8. In vanitate suâ apprehenditur peccator, & superbus & maledictus scandalizabitur in illis.

9. Jurationi non assuescat os tuum ; multi enim casus in illâ.

10. Nominatio verò Dei non sit assidua in ore tuo, & nominibus sanctorum non admiscearis : quoniam non eris immunis ab eis.

11. Sicut enim servus interrogatus assiduè, à livore non minuitur : sic omnis jurans & nominans, in toto à peccato non purgabitur.

12. Vir multùm jurans implebitur iniquitate : & non discedet à domo illius plaga.

13. Et si frustraverit, delictum il-

3. *Incidam :* decidam : Gr.

4. *Ne derelinquas :* Gr. deest : & ab anterioribus repetitum videtur.

6. *Animæ irreverenti :* inverecundæ. *Et infrunitæ :* stolidæ, indocili, infrugiferæ, *ne tradas me.*

7. *Doctrinam oris :* regendi : quâ de re agit fusè posteà : præfigitur autem titulus in Gr. doctrina oris. *Non periet labiis :* non capietur : Gr.

8. *Scandalizabitur :* offendet : *in illis :* in labiis, in dictis.

10. *Nominatio :* jurandi causâ ; *non* enim *assumes nomen Dei in vanum*: Exod. xx. 7.

11. *Sicut enim servus :* ambiguæ vitæ, nec liquidæ innocentiæ. *Interrogatus assiduè*, in examen adductus, ac semper purgationis indigens ; *à livore :* sive à verberibus *non minuetur :* non ei minuentur verbera, neque plagarum erit immunis. *Sic omnis jurans & nominans :* (Dei nomen assumens) *in toto* (in totum) *à peccato non purgabitur :* cum nullâ fide dignus, juramento & cautione semper indigeat.

13. *Si frustraverit :* fefellerit fidem jurejurando firmatam. *Et si dissimulaverit :* si

ipfum erit : & fi diffimulaverit, deliquit dupliciter.

Et fi in vacuum juraverit, non juftificabitur : replebitur enim obductionibus domus ejus.

Eft loquela induta morte : non inveniatur in hereditate Jacob.

A piis enim omnia hæc auferentur ; & in peccatis non fe volutabunt.

Indifciplinationi temerariæ non affuefacias os tuum : eft enim in eâ verbum peccati.

Memento patris & matris tuæ : in medio enim magnatorum confiftis :

Ne quandò oblivioni tradatis in confpectu illorum, & confuetudine tuâ infatueris : & voles non effe natus, & diem nativitatis tuæ maledices.

Homo affuefcens verbis imprope-

lius fuper ipfum erit : & fi diffimulaverit, delinquit dupliciter.

14. Et fi in vacuum juraverit, non juftificabitur : replebitur enim retributione domus illius.

15. Eft & alia loquela contraria morti ; non inveniatur in hereditate Jacob.

16. Etenim mifericordibus omnia hæc auferentur ; & in delictis non volutabuntur.

17. Indifciplinatæ loquelæ non affuefcat os tuum : eft enim in illâ verbum peccati.

18. Memento patris & matris tuæ : in medio enim magnatorum confiftis :

19. Ne fortè oblivifcatur te Deus : in confpectu illorum, & affiduitate tuâ infatuatus, improperium patiaris ; & maluiffes non nafci, & diem nativitatis tuæ maledicas.

20. Homo affuetus in verbis impro-

non tantùm defit promiffo bonâ fide dato, verùm etiam malâ fide promiferit, ac ficto animo juraverit, tantò nequior.

14. *Et fi in vacuum*, five in vanum, nullâ neceffitate, nec fallendi animo, fed animi levitate *juraverit*, non erit innocens : non folùm enim falfa, verùm etiam vana juramenta mala funt. Vide autem, ℣. 13, 14. triplex jurisjurandi genus : juratam fidem fallere ; ficto animo jurare ; jurare in vanum : atque hæc omnia reprobata.

15. *Eft & alia loquela :* aliud in loquendo vitium juramento vix inferius, nempe convitiandi ftudium, ℣. 17. quæ duo connectit ; ac videtur alludere ad illud Levitici XIX. quo loco poftquam ita edictum eft : *non perjurabis, nec pollues nomen Dei tui*, 12. ftatim de maledicto & calumniâ fubditur : *non facies calumniam*, 13. *non maledices furdo*, 14. *non eris criminator & fufurro in populis*, 15. *Contraria morti :* contrà & ex adverfo pofita morti, eique par : Gr. ἀντιπαραβεβλημένη : five ut alii codices : ἀντιπαραβεβλημένη θανάτῳ : ex æquo refpondens morti ; five induta morte. Alii blafphemiam intelligunt, five maledicta in Deum : infanda nec cognita piis, de quibus Levit. XXIV. 11. & feqq.

16. *Mifericordibus :* piis.

17. *Indifciplinata loquela*, temerariæ loquacitati, cui convitia ac maledicta fubjuncta funt ; ut ℣. 20. *Verbum peccati :* Heb. notus, verbum pro re, pro peccato ipfo fcilicet.

18. *Memento patris & matris tuæ.* Ne illis maledicas aut detrahas ; alioquin *in medio magnatorum confiftis :* vocaberis in judicium, cui fequens congruit :

19. *Ne fortè oblivifcatur te Deus :* juftè deferat, omnique ope deftituat, *in confpectu illorum :* evocatum in judicium : *& affiduitate tuâ infatuatus :* maledicendi confuetudine pro infano habitus, & ipfe viciffim *improperium patiaris :* turpi notâ inuftus à judicibus, & tunc maluiffes non effe natus, &c. aliter eodem fermè fenfu. Memento patris ac matris, ne eis turpem notam inferas, cùm vocatus in judicium condemnaberis : quia filiorum opprobria in parentes redundant. *Ne oblivifcatur te Deus :* Gr. fimpliciter ; ne oblivioni tradaris ; penitùs deferaris à tuis.

LIBER ECCLESIASTICI.

rii, in omnibus diebus suis non erudietur.

perii, in omnibus diebus suis non erudietur.

Duo genera abundant peccatis, & tertium adducet iram;

21. Duo genera abundant in peccatis : & tertium adducit iram & perditionem.

Anima calida quasi ignis ardens, non extinguetur donec deglutiatur;

22. Anima calida quasi ignis ardens, non extinguetur donec aliquid glutiat :

Homo fornicarius in corpore carnis suæ, non desinet donec accenderit ignem :

23. Et homo nequam in ore carnis suæ, non desinet donec incendat ignem.

Homini fornicario omnis panis dulcis : non cessabit usque ad finem.

24. Homini fornicario omnis panis dulcis : non fatigabitur transgrediens usque ad finem.

Homo qui transgreditur lectum suum, dicens in animo suo : Quis me videt?

25. Omnis homo qui transgreditur lectum suum, contemnens in animam suam, & dicens : Quis me videt?

Tenebræ circumdant me, & parietes cooperiunt me, & nemo me videt : quid vereor? delictorum meorum non memorabitur Altissimus.

26. Tenebræ circumdant me, & parietes cooperiunt me, & nemo circumspicit me : quem vereor? delictorum meorum non memorabitur Altissimus.

Et oculi homini timor ejus.

27. Et non intelligit quoniam omnia videt oculus illius : quoniam expellit à se timorem Dei hujusmodi hominis timor, & oculi hominum timentes illum :

Et non cognovit, quoniam oculi Domini decies millies lucidiores sole, inspicientes omnes vias hominum, & intuentes in absconditas partes.

28. Et non cognovit quoniam oculi Domini multò plus lucidiores sunt super solem, circumspicientes omnes vias hominum & profundum abyssi, & hominum corda intuentes in absconditas partes.

Antequàm crearentur, omnia sunt

29. Domino enim Deo antequàm

21. *Duo genera* hominum, de quibus suprà actum est : primo loco jurans, ℣. 9. secundo loco maledictis assuetus, 15. *Abundant peccatis.* addendum tertium, quod inducat exitium, nempe libido & intemperantia.

22. *Anima calida*: libidinum æstu flagrans. *Donec aliquid glutiat* : Gr. donec deglutiatur; consumatur suo ipsius igne.

23. *Homo nequam* : fornicarius : Græc. *πόρνος*, pro quo Vulgatus legit *πονηρός* : *in ore*, in corpore, Gr. *στόματι*, pro *σώματι* : *donec incendat ignem* : quo ipse tabescat.

24. *Homini fornicario omnis panis* : quæcumque voluptatis esca *dulcis* : insatiabili cupiditate percitus, *non fatigabitur* : Gr. non cessabit usquam.

27. *Expellit à se timorem Dei.* Is qui talia dicit, metu amittendæ voluptatis, timorem Dei abjicit : Gr. deest : desunt etiam alia obscurissima : sic autem habet, & oculi hominum timor illius : is qui talia jactat quæ habentur ℣. 26. neque Deum timet, oculos timet hominum, abstineretque à flagitio, si testes homines habere se crederet.

28. *Non cognovit* : non cogitat, &c. *Multò plus* : decies millies; Gr.

ei,

Liber Ecclesiastici.

et agnita : sic & postquàm consummata sunt.

Hic in plateis civitatis vindicabitur : & ubi non speravit, apprehendetur.

Sic & mulier relinquens virum, & statuens hereditatem ex alieno.

Primò enim in lege Altissimi incredula fuit, & secundò in virum suum deliquit, & tertiò in fornicatione mœchata est ; ex alieno viro filios statuit.

Hæc in ecclesiam educetur, & in filios ejus visitatio erit.

Non diffundentur filii ejus in radicem, & rami ejus non dabunt fructum.

Relinquetur in maledictum memoria ejus, & dedecus illius non delebitur.

Et cognoscent qui derelicti sunt, quoniam nihil melius timore Domini, & nihil dulcius quàm attendere mandatis Dei.

crearentur, omnia sunt agnita : sic & post perfectum respicit omnia.

30. Hic in plateis civitatis vindicabitur, & quasi pullus equinus fugabitur : & ubi non speravit, apprehendetur.

31. Et erit dedecus omnibus, eò quòd non intellexerit timorem Domini.

32. Sic & mulier omnis relinquens virum suum, & statuens hereditatem ex alieno matrimonio :

33. Primò enim in lege Altissimi incredibilis fuit ; secundò in virum suum deliquit ; tertiò in adulterio fornicata est, & ex alio viro filios statuit sibi.

34. Hæc in ecclesiam adducetur, & in filios ejus respicietur.

35. Non tradent filii ejus radices, & rami ejus non dabunt fructum.

36. Derelinquet in maledictum memoriam ejus, & dedecus illius non delebitur.

37. Et agnoscent qui derelicti sunt, quoniam nihil melius est quàm timor Dei : & nihil dulcius quàm respicere in mandatis Domini.

38. Gloria magna est sequi Dominum : longitudo enim dierum assumetur ab eo.

30. *Hic :* talis homo, adulter : de quo ℣. 25.

33. *Primò enim :* nota tria in fornicariam, ex Deo, ex marito, ex sobole.

34. *In ecclesiam :* in judicium vocato legitimo cœtu. *In filios ejus respicietur :* inquiretur : erit in eos inspectio : Gr. [illegible] : ejus progeniem Deus ultor insequetur, ut docent seqq.

LIBER ECCLESIASTICI.

CAPUT XXIV.

Laus Sapientiæ : ejus ante omnia secula ortus ex Deo : atque in Israële sedes & inexhausta abundantia.

SIXTINA VERSIO.

Laudatio sapientiæ.

SAPIENTIA laudabit animam suam, & in medio populi sui gloriabitur.

In ecclesiâ Altissimi aperiet os suum, & in conspectu virtutis illius gloriabitur.

Ego ex ore Altissimi prodivi :

Et sicut nebula obtexi terram.

Ego in altissimis habitavi, & thronus meus in columnâ nubis.

Gyrum cœli circuivi sola, & in profundo abyssorum deambulavi. In fluctibus maris,

VERSIO VULGATA.

1. SAPIENTIA laudabit animam suam, & in Deo honorabitur, & in medio populi sui gloriabitur,

2. Et in ecclesiis Altissimi aperiet os suum, & in conspectu virtutis illius gloriabitur,

3. Et in medio populi sui exaltabitur, & in plenitudine sanctâ admirabitur,

4. Et in multitudine electorum habebit laudem, & inter benedictos benedicetur, dicens:

5. Ego ex ore Altissimi prodivi primogenita, ante omnem creaturam :

6. Ego feci in cœlis ut oriretur lumen indeficiens, & sicut nebula texi omnem terram :

7. Ego in altissimis habitavi, & thronus meus in columnâ nubis.

8. Gyrum cœli circuivi sola, & profundum abyssi penetravi, in fluctibus maris ambulavi,

1. *Sapientia laudabit animam suam :* seipsam, noto Hebraïsmo ; quâ phrasi Deus ipse Is. I. 14. *Solemnitates vestras odivit anima mea.* Præfatio laudationis, quâ docetur sapientiam solam esse dignam, quæ se ipsam laudet ; quam laudem orditur ℣. 5. *Populi sui :* ergo sapientia illa Deus ipse est, neque quisquam nisi Deus : hoc sensu Israëlitas populum suum appellat.

3. *In plenitudine sanctâ :* pleno consessu, *admirabitur*, admirationi erit.

5. *Ex ore Altissimi prodivi :* ergo sapientia illa, quæ est Deus, ex ore Dei prodiit ; Deus ergo ex Deo. *Primogenita ;* Gr. deest : ductum ex Prov. VIII. 22. & seqq. atque ex hujus loci sententiâ Paulus vocat Christum primogenitum omnis creaturæ : Col. I. 15. hoc est, genitum, anteaquam quidquam crearetur.

6. *Lumen indeficiens :* sol : nam illa lux quæ beatas collustrat mentes, quæque omnem hominem illuminat, ipsa est sapientia, non aliquid quod fecerit. *Indeficiens*, inextinctum : *sicut nebula :* nominandi casu : quòd quaquaversùs sapientia diffundatur.

7. *In columnâ nubis :* illâ, quâ populus noctu illustrabatur.

Et in omni terrâ, & in omni populo,

Et gente possedi.

Cum his omnibus requiem quæsivi, & in hæreditate cujus morabor.

Tunc præcepit mihi Creator omnium : & qui creavit me, quiescere fecit tabernaculum meum,

Et dixit : in Jacob inhabita, & in Israël hereditare.

Ante seculum ab initio creavit me : & usque ad seculum non desinam. In habitatione sanctâ coram ipso ministravi :

Et sic in Sion firmata sum : in civitate dilectâ similiter quiescere me fecit, & in Jerusalem potestas mea.

Et radicavi in populo honorificato, in parte Domini, hereditatis ejus.

Quasi cedrus exaltata sum in Libano, & quasi cupressus in montibus Ærmon.

Quasi palma exaltata sum in litto-

9. Et in omni terra steti : & in omni populo,

10. Et in omni gente primatum habui:

11. Et omnium excellentium & humilium corda virtute calcavi ; & in his omnibus requiem quæsivi, & in hereditate Domini morabor.

12. Tunc præcepit, & dixit mihi Creator omnium : & qui creavit me, requievit in tabernaculo meo.

13. Et dixit mihi : In Jacob inhabita, & in Israël hereditare, & in electis meis mitte radices.

14. Ab initio, & ante secula creata sum, & usque ad futurum seculum non desinam ; & in habitatione sanctâ coram ipso ministravi.

15. Et sic in Sion firmata sum, & in civitate sanctificatâ similiter requievi, & in Jerusalem potestas mea,

16. Et radicavi in populo honorificato, & in parte Dei mei hereditas illius, & in plenitudine sanctorum detentio mea.

17. Quasi cedrus exaltata sum in Libano, & quasi cupressus in monte Sion :

18. Quasi palma exaltata sum in Ca-

10. 11. *Primatum habui* : Gr. possedi ; quæ autem est illa vis, quæ & à Deo sit, & omnes gentes imperio teneat, nisi Filius Dei à Deo, æquè Deus? *Requiem quæsivi* : sedem, in qua solium collocarem. *In hereditate Domini* : Gr. quæsivi in cujus hereditate morarer, in quâ gente, in quo populo.

12. *Tunc præcepit.* Cùm sapientia ipsa sit verbum Dei (fons enim sapientiæ, verbum Dei in excelsis, suprà, 1, 5.) ergo idem est præceptum Patris : ergo præcepit, cùm genuit : ut præclarè Augustinus passim. *Requievit* : Gr. Requievit, activè : requiescere fecit tabernaculum meum. Cùm ego sapientia omnium gentium domina, (℣. 10.) quærerem ubi sedem collocarem, (11.) Deus ostendit mihi Israëliticum populum, in quo tabernaculum figerem. (12, 13.) *Qui creavit me* : quid Hebræus habeat, & quid illud creare sit apud antiquos illos interpretes, diximus, Prov. VIII. 22.

14. *Ab initio*, sive ante seculum : Græc. *usque ad futurum* : usque ad seculum : Gr. ergo æterna, & ipse Deus, cùm neque initium, neque finem habeat. Quod enim est à seculo in seculum, Gr. secundùm Scripturas nullo initio est. *Ministravi* : ut decebat sapientiam Deo ipsi congenerem, quâ Deus ut conjunctâ sibi, & apud se existente agit. Joan. 1. 2.

15. *In civitate sanctificatâ* : dilectâ : Gr.

16. *In parte Dei mei hereditas illius* : sapientiæ, id est, mei, vide Gr. *Detentio mea*, domicilium.

17. *In monte Sion* : Gr. in montibus Ærmon, sive Hermon : notissimis.

18. *In Cades.* Alii in Gaddi, sive Engaddi, ubi palmeta nobilia, & balsamus. In littoribus : Gr.

LIBER ECCLESIASTICI.

ribus, & quasi plantæ rosæ in Jericho.

Quasi oliva speciosa in campo: & quasi plantatus exaltata sum.

Sicut cinnamomum, & aspalathus aromatum dedi odorem: & tanquam myrrha electa dedi suavitatem odoris.

Quasi galbanum & ungula & gutta, & quasi Libani vapor in tabernaculo:

Ego quasi terebinthus expandi ramos meos: & rami mei, rami honoris & gratiæ.

Ego quasi vitis fructificavi gratiam: & flores mei, fructus honoris & honestatis.

Accedite ad me, qui concupiscitis me, & à generationibus meis adimplemini.

Memoria enim mea super mel dulcis, & hereditas mea super mellis favum.

Qui edunt me; adhuc esurient, & qui bibunt me, adhuc sitient.

Qui audit me, non confundetur: & qui operantur in me, non peccabunt.

des, & quasi plantatio rosæ in Jericho;

19. Quasi oliva speciosa in campis: & quasi platanus exaltata sum juxta aquam in plateis.

20. Sicut cinnamomum, & balsamum aromatizans odorem dedi: quasi myrrha electa dedi suavitatem odoris.

21. Et quasi storax & galbanus & ungula & gutta, & quasi Libanus non incisus vaporavi habitationem meam, & quasi balsamum non mistum odor meus.

22. Ego quasi terebinthus extendi ramos meos, & rami mei honoris & gratiæ.

23. Ego quasi vitis fructificavi suavitatem odoris: & flores mei fructus honoris & honestatis.

24. Ego mater pulchræ dilectionis, & timoris, & agnitionis, & sanctæ spei.

25. In me gratia omnis viæ & veritatis, in me omnis spes vitæ & virtutis.

26. Transite ad me, omnes qui concupiscitis me, & à generationibus meis implemini:

27. Spiritus enim meus super mel dulcis, & hereditas mea super mel & favum.

28. Memoria mea in generationes seculorum.

29. Qui edunt me, adhuc esurient; & qui bibunt me, adhuc sitient.

30. Qui audit me, non confundetur: & qui operantur in me, non peccabunt.

19. *Juxta aquam in plateis*; ac per vicos urbium decurrentem.

20. *Et balsamum.* Gr. aspalathus, planta odorifera apud Plinium & cæteros. *Myrrha electa*: optima.

21. *Ungula*: (onyx): pro nardô quam continet. *Gutta*: Gr. stracte, odoramenti genus. *Quasi libanus*: thus.

24. *Ego mater pulchra dilectionis*: sive ut alii codices: Ego mater dilectionis illius pulchræ (quâ diligitur Deus): non turpium amorum. *Et agnitionis*: Dei veritatis: vel, optima cognitu.

26. *A generationibus*, fructibus.

27. *Spiritus meus*: memoria mea: Gr.

Hæc omnia, liber testamenti Dei altissimi:

Legem, quam mandavit Moyses, hereditatem synagogis Jacob.

Qui implet quasi Phison sapientiam, & sicut Tigris in diebus novorum.

Qui adimplet quasi Euphrates sensum, & quasi Jordanes in diebus messis.

Qui emittit disciplinam, sicut lucem, quasi Gehon in diebus vindemiæ.

Non consummavit primus scire ipsam: & sic ultimus non investigavit eam.

A mari enim abundavit cogitatio ejus, & consilium ejus ab abysso magnâ.

Et ego, sicut fossa de flumine, & sicut aquæductus exivi in paradisum.

Dixi, Potabo hortum meum: &

31. Qui elucidant me, vitam æternam habebunt.

32. Hæc omnia liber vitæ, & testamentum Altissimi, & agnitio veritatis.

33. Legem mandavit Moyses in præceptis justitiarum, & hereditatem domui Jacob, & Israël promissiones.

34. Posuit David puero suo excitare regem ex ipso fortissimum, & in throno honoris sedentem in sempiternum.

35. Qui implet quasi Phison sapientiam, & sicut Tigris in diebus novorum.

36. Qui adimplet quasi Euphrates sensum: qui multiplicat quasi Jordanis in tempore messis.

37. Qui mittit disciplinam sicut lucem, & assistens quasi Gehon in die vindemiæ.

38. Qui perficit primus scire ipsam, & infirmior non investigabit eam.

39. A mari enim abundavit cogitatio ejus, & consilium illius ab abysso magnâ.

40. Ego Sapientia effudi flumina.

41. Ego quasi trames aquæ immensæ de fluvio, ego quasi fluvii Dioryx, & sicut aquæductus exivi de paradiso.

42. Dixi: Rigabo hortum meum

32. *Hæc omnia* continet *liber vitæ*: Gr. liber testamenti, sive legis.

33. *Domui Jacob*: congregationibus Jacob: Gr.

34. *Posuit David*: Hic commemorat Salomonem, ut primum sententiarum auctorem, quem ipse imitetur: Gr. deest.

35. *Qui implet* (Deus) *quasi Phison sapientiam.* In Moyse (sive etiam in Salomone) pleno flumine decurrentem. *In tempore novorum* fructuum; quo exundare solet solutis nivibus: ut Jordanis in messe. ỳ. seq.

37. *Assistens*: affluens: Gr. deest:

38. *Qui perficit primus.* Qui primus dedit operam sapientiæ: *& infirmior*: postremus, Gr. ubi etiam totus versus sic habet: non consummavit primus scire ipsam, & sic ultimus non investigavit eam, sapientiam scilicet, quam neque primi, neque postremi sapientes, aliorum licet institutis præceptis, capere potuerunt.

39. *A mari enim: ab abysso*: tanquam à mari, tanquam ab Oceano: cogitationibus velut à profundo, atque inexhausto mari deductis.

40. *Effudi flumina*: & quæ paradisum, & quæ mentes hominum tantâ copiâ irrigarunt.

41. *Ego* (Sapientia loquitur) *quasi trames*, quasi fossa. *Quasi fluvii dioryx*: alia versio; dioryx enim fossa.

inebriabo pratum meum.

Et ecce facta est mihi fossa in fluvium : & fluvius meus factus est in mare.

Adhuc doctrinam, quasi antelucanum, illuminabo, & ostendam ea usque in longinquum.

Adhuc doctrinam, quasi prophetiam effundam ; & relinquam illam in generationes seculorum.

Videte quoniam non soli mihi laboravi, sed omnibus exquirentibus eam.

plantationum, & inebriabo prati mei fructum.

43. Et ecce factus est mihi trames abundans, & fluvius meus appropinquavit ad mare :

44. Quoniam doctrinam, quasi antelucanum, illumino omnibus ; & enarrabo illam usque ad longinquum.

45. Penetrabo omnes inferiores partes terræ, & inspiciam omnes dormientes, & illuminabo omnes sperantes in Domino.

46. Adhuc doctrinam quasi prophetiam effundam, & relinquam illam quærentibus sapientiam, & non desinam in progenies illorum usque in ævum sanctum.

47. Videte quoniam non soli mihi laboravi, sed omnibus exquirentibus veritatem.

43. *Trames :* Gr. & facta est mihi fossa in fluvium, & fluvius in mare : (crescente & exundante doctrinâ).

44. *Doctrinam quasi antelucanum :* tanquam crepusculum matutinum : Gr. ortum. *Illuminabo :* accendam ; illustrem faciam. *Et enarrabo illam :* doctrinam : Gr. ostendam, declarabo illa, quæ dixi, præcepta sapientiæ.

45. *Inspiciam omnes dormientes.* Penetrabo usque ad mortuorum sedem.

46. *In progenies :* in generatione seculorum. *Usque in ævum sanctum :* in sempiternam vitam reservatam sanctis.

47. *Videte :* quod videtur dicere, non jam ipsa Sapientia, quæ hactenus locuta est, sed hujus libri auctor : ut infrà, XXXIII. 18.

CAPUT XXV.

Tria optanda : tria exosa : labor juvenis, 5. Senum gloria, 6. & seqq. *Res novem jucundæ sensibus : decima super omnia timor Domini, 9.* & seqq. *Inter pessima nihil pejus quàm mulier nequam, 15. ad finem : Mulier continenda domi, 34.*

SIXTINA VERSIO.

IN tribus decora facta sum ; & surrexi decora coram Domino & hominibus :

Concordia fratrum, & amicitia proximorum, & vir & mulier sibi benè consentientes.

VERSIO VULGATA.

1. IN tribus placitum est spiritui meo, quæ sunt probata coram Deo & hominibus.

2. Concordia fratrum, & amor proximorum, & vir & mulier benè sibi consentientes.

1. *In tribus :* in Gr. sapientia pergit loqui.

Tres autem species odivit anima mea, & indignata sum vitæ illorum:	3. Tres species odivit anima mea, & aggravor valdè animæ illorum:
Pauperem superbum, & divitem mendacem: senem adulterum diminutum intellectu.	4. Pauperem superbum: divitem mendacem: senem fatuum & insensatum.
In juventute tuâ non congregasti: & quomodo in senectute tuâ invenies?	5. Quæ in juventute tuâ non congregasti, quomodo in senectute tuâ invenies?
Quàm speciosum canitiei judicium, & presbyteris cognoscere consilium!	6. Quàm speciosum canitiei judicium, & presbyteris cognoscere consilium!
Quàm speciosa veteranis sapientia, & gloriosis intellectus & consilium!	7. Quàm specio[illegible] veteranis sapientia, & gloriosis intellectus & consilium!
Corona senum multa peritia, & gloria illorum timor Domini.	8. Corona senum multa peritia, & gloria illorum timor Dei.
Novem cogitationes beatificavi in corde, & decimam dicam in lingua:	9. Novem insuspicabilia cordis magnificavi, & decimum dicam in linguâ hominibus:
Homo, qui jocundatur in filiis: vivens, & videns subversionem inimicorum.	10. Homo, qui jucundatur in filiis, vivens, & videns subversionem inimicorum suorum.
Beatus qui habitat cum muliere sensatâ: & qui in linguâ non est lapsus; & qui non servivit indigno se:	11. Beatus qui habitat cum muliere sensatâ, & qui linguâ suâ non est lapsus; & qui non servivit indignis se.
Beatus qui invenit prudentiam; & qui narrat in aures audientium:	12. Beatus qui invenit amicum verum; & qui enarrat justitiam auri audienti.
Quàm magnus est, qui invenit	13. Quàm magnus, qui invenit sa-

4. *Divitem mendacem:* quòd deceat eos liberaliter agere, non instar egenorum, multa mentiri ac fallere comparando victu. *Senem fatuum:* adulterum: Gr.

6. *Quàm speciosum:* quàm decet canos senesque judicandi officium: quàm congruit senioribus *cognoscere consilium*, quod dent exquirentibus!

7. *Veteranis*, senibus, *gloriosis*, honoratis, optimatibus.

9. *Novem insuspicabilia:* novem cogitationes seu suspiciones beatas existimavi in corde meo, Gr. novem enim isti beati, 1. In prole felix, 2. Diu vivens, valensque, 3. Qui videt subversos inimicos, 4. Cui uxor prudens obtigit; 5. Cujus verba irreprehensa sunt, 6. Qui non servit indignis, 7. Qui habet amicum verum, 8. Qui jura sua, quæque opus habeat, enarraturus, aurem attentam ac benevolam nactus est, 9. Qui invenit sapientiam: hæc novem exequitur à ℣. 11, ad 14. Decimum autem omnia supergressum, timorem Domini, ℣. 13, 14, 15, 16. sanè viventem valentemque: ac videntem subversos inimicos, pro duobus numeramus: alioquin octo tantùm essent bona, ac nonum excidisset: quod autem pro amico vero, ℣. 12. Gr. habet, *prudentiam*, vix à sapientiâ, scientiâque secernitur, quam nono loco refert. Quo loco sapientiam intelligas, prout apud homines sumitur: cùm vera sapientia sit timor Domini, decimo gradu memoratus. De inimicis verò subversis, meminerimus nos audire hîc sensus humanos, per quos, velut per gradus devenimus ad summum illud, verumque & divinum bonum, timorem Domini.

sapientiam ! sed non super timentem Dominum.

Timor Domini super omnia se superposuit :

Qui tenet illum, cui assimilabitur ?

Omnem plagam, & non plagam cordis :

Et omnem nequitiam, & non nequitiam mulieris.

Omnem obductionem, & non obductionem odientium :

Et omnem vindictam, & non vindictam inimicorum.

Non est caput super caput colubri :

Et non est ira super iram inimici. Commorari leoni & draconi placebit mihi, quàm habitare cum muliere nequam.

Malitia mulieris immutat faciem ejus, & obcæcat vultum ejus quasi saccum. In medio proximorum suorum.

Concidet vir ejus, & audiens suspiravit amarè.

Brevis omnis malitia ad malitiam

pientiam & scientiam ! sed non est super timentem Dominum.

14. Timor Dei super omnia se superposuit :

15. Beatus homo, cui donatum est habere timorem Dei : qui tenet illum, cui assimilabitur ?

16. Timor Dei initium dilectionis ejus : fidei autem initium agglutinandum est ei.

17. Omnis plaga tristitia cordis est : & omnis malitia, nequitia mulieris.

18. Et omnem plagam, & non plagam videbit cordis :

19. Et omnem nequitiam, & non nequitiam mulieris :

20. Et omnem obductum, & non obductum odientium :

21. Et omnem vindictam, & non vindictam inimicorum.

22. Non est caput nequius super caput colubri :

23. Et non est ira super iram mulieris. Commorari leoni & draconi placebit, quàm habitare cum muliere nequam.

24. Nequitia mulieris immutat faciem ejus, & obcæcat vultum suum tanquam ursus ; & quasi saccum ostendit. In medio proximorum ejus.

25. Ingemuit vir ejus, & audiens suspiravit modicum.

26. Brevis omnis malitia super ma-

16. *Timor Dei.* Hic versus in Sixtinâ deest, supplendus ex aliis codicibus. *Fidei autem initium agglutinandum est ei :* Gr. fides initium agglutinandi se ei, sive agglutinationis (conjunctionis) cum eo.

17. *Omnis plaga :* alia lectio sequentis, obscura & imminuta : Gr. deest.

18. 19. *Omnem plagam :* videbit vir æquo animo, *sed non plagam cordis :* læsi & vulnerati, frustrato amore & violatâ fide, infrà, 31. XXVI. 8. XXVII. 22, 23. ita & *omnem nequitiam*, sed *non mulieris*, tantâ est vafritie : tot artes nocendi novit.

20. *Omnem obductum :* impetum adversæ fortunæ.

21. *Omnem vindictam :* etiam à publicâ potestate ; est enim exorabilis : sed *non inimicorum*, qui se nec evitari, nec placari sinunt.

24. *Obcæcat :* (obscurat) *vultum* ejus : exasperando atque efferando : à nativâ formâ in ursi speciem mutat. *Tanquam saccum ostendit :* rugosum & squallidum facit.

25. *Modicum :* presso dolore scilicet. At Gr. suspiravit amarè : modicum, fortè à sequenti petitum.

mulieris :

mulieris : fors peccatoris cadat super illam.

Ascensus arenosus in pedibus veterani : sic mulier linguata viro quieto.

Ne procidas ad speciem mulieris, & non concupiscas mulierem.

Ira, & irreverentia, & confusio magna : mulier, si subministret viro suo.

Cor humile, & facies tristis, & plaga cordis, mulier nequam.

Manus debiles, & genua dissoluta : quæ non beatificabit virum suum.

A muliere initium peccati, & per illam omnes morimur.

Ne des aquæ exitum, nec mulieri nequam, potestatem.

Si non ambulaverit ad manum tuam, à carnibus tuis abscinde illam.

litiam mulieris : fors peccatorum cadat super illam.

27. Sicut ascensus arenosus in pedibus veterani, sic mulier linguata homini quieto.

28. Ne respicias in mulieris speciem, & non concupiscas mulierem in specie.

29. Mulieris ira, & irreverentia, & confusio magna.

30. Mulier, si primatum habeat, contraria est viro suo.

31. Cor humile, & facies tristis, & plaga cordis, mulier nequam.

32. Manus debiles & genua dissoluta, mulier quæ non beatificat virum suum.

33. A muliere initium factum est peccati, & per illam omnes morimur.

34. Non des aquæ tuæ exitum, nec modicum : nec mulieri nequam veniam prodeundi.

35. Si non ambulaverit ad manum tuam, confundet te in conspectu inimicorum.

36. A carnibus tuis abscinde illam, ne semper te abutatur.

27. *Ascensus arenosus* : tam gravis verbosa mulier viro quieto, quàm grave est seni grassari & obrepere per clivum arenosum, nullo pedum fulcimento.

29. *Mulieris ira, & irreverentia* : inverecundia : *& confusio*, causa pudoris *magna* : addit Gr. causam ; nempe, si subministret viro (quo vivat) ; id enim & viro turpe, & mulieri causa superbiendi, ac sæviendi in virum.

31. *Plaga cordis*. Vide 18.

32. *Manus debiles*.

33. *A muliere* : ex Gen. III.

35. *Ad manum tuam* : ad imperium tuum, instar jugalis freno obsequentis.

CAPUT XXVI.

De muliere bonâ, 1, 2, 3, *zelotypa*, 5. & seqq. *Mulier nequam*, 10. & seqq. *Fornicariæ indicia*, 12. *Filia inverecunda*, 13. & seqq. *Mulier bona*, 16. & seqq. *A justitia ad peccatum transitus quàm odiosus*, 26, 27.

SIXTINA VERSIO.

MULIERIS bonæ beatus vir : & numerus annorum illius duplex.

VERSIO VULGATA.

1. MULIERIS bonæ beatus vir : numerus enim annorum illius duplex.

Mulier fortis oblectat virum suum : & annos illius implebit in pace.	2. Mulier fortis oblectat virum suum : & annos vitæ illius in pace implebit.
Pars bona mulier bona, in parte timentium Dominum dabitur.	3. Pars bona mulier bona, in parte timentium Deum dabitur viro pro factis bonis :
Divitis autem & pauperis cor bonum, in omni tempore vultus hilaris.	4. Divitis autem & pauperis cor, bonum, in omni tempore vultus illorum hilaris.
A tribus timuit cor meum, & in quarto facie supplicavi :	5. A tribus timuit cor meum, & in quarto facies mea metuit.
Delaturam civitatis, & collectionem turbæ,	6. Delaturam civitatis, & collectionem populi :
Et calumniam mendacem, super mortem omnia gravia.	7. Calumniam mendacem : super mortem omnia gravia :
Dolor cordis & luctus, mulier.	8. Dolor cordis & luctus, mulier zelotypa.
Zelotypa in mulierem zelotypam : & flagellum linguæ omnibus communicans.	9. In muliere zelotypâ flagellum linguæ, omnibus communicans.
Boum jugum quod movetur, mulier nequam : qui tenet illam, quasi qui apprehendit scorpionem.	10. Sicut boum jugum quod movetur, ita & mulier nequam : qui tenet illam, quasi qui apprehendit scorpionem.
Ira magna, mulier ebriosa : & turpitudinem suam non conteget.	11. Mulier ebriosa, ira magna : & contumelia & turpitudo illius non tegetur.
Fornicatio mulieris in extollentiâ oculorum, & in palpebris illius agnoscetur.	12. Fornicatio mulieris in extollentiâ oculorum, & in palpebris illius agnoscetur.
In filiâ non avertente se, firma custodiam : ne inventâ remissione, utatur se.	13. In filiâ non avertente se, firma custodiam : ne inventâ occasione, utatur se.

4. *Divitis autem.* Sive divitis, sive pauperis cor lætum, vultum exhilarat : quæ sententia referri videtur ad ℣. 2.

6. *Delaturam civitatis* : Gr. διαβολὴν. Civitati crimen illatum, nec privatis tantùm, sed universæ communitati, per calumniam. *Collectionem populi* : Gr. turbæ, sive inconditæ multitudinis. *Calumniam mendacem* : mendacium, Gr.

8. *Dolor cordis.* Quartum illud, ima pectoris vulnerans ; *Mulier zelotypa* : sive ut habet, Gr. æmula mulieri, urunt enim se mutuò æmulæ fœminæ, virumque velut in medio deprehensum requiescere non sinunt.

9. *In muliere zelotypâ*, sive æmulâ, est *flagellum linguæ, omnibus communicans* : sive commune. Indicat maledicta communicata ac dissipata in vulgus.

10. *Boum jugum* : conjugium jugum quoddam : *quod movetur*, concutitur, distrahitur, incertisque fertur motibus : σαλευόμενον : ubi viro bono *mulier nequam* copulatur.

12. *In extollentiâ oculorum* : in inverecundiâ & proterviâ, *& in palpebris* : in mollitie : quales sunt illi oculi, quos vocat Petrus adulterii plenos. II. Pet. II. 14.

13. *In filiâ non avertente se* : ἀδιατρέπτῳ, quod etiam inverecundam sonat.

Post irreverentem oculum cave, & non mireris, si in te deliquerit.

Sicut viator sitiens os aperit, & ab omni aquâ proximâ bibet, contra omnem palum sedebit, & contra sagittam aperiet pharetram.

Gratia mulieris delectabit virum suum, & ossa illius impinguabit.

Scientia ipsius.

Datum Domini est mulier taciturna: & non est commutatio eruditæ animæ.

Gratia super gratiam, mulier pudorata:

Et non est pondus omne, dignum continentis animæ.

Sol exoriens in altissimis Domini, & species mulieris bonæ in ornamento domûs suæ.

Lucerna lucens super candelabrum sanctum, & species faciei in ætate stabili.

Columnæ aureæ super basim argenteam, & pedes decori in pectoribus stabilis.

In duobus contristatum est cor

14. Ab omni irreverentia oculorum ejus cave, & ne mireris, si te neglexerit.

15. Sicut viator sitiens ad fontem os aperiet, & ab omni aquâ proximâ bibet, & contra omnem palum sedebit, & contra omnem sagittam aperiet pharetram, donec deficiat.

16. Gratia mulieris sedulæ delectabit virum suum, & ossa illius impinguabit.

17. Disciplina illius datum Dei est.

18. Mulier sensata & tacita, non est immutatio eruditæ animæ.

19. Gratia super gratiam, mulier sancta & pudorata.

20. Omnis autem ponderatio non est digna continentis animæ.

21. Sicut sol oriens mundo in altissimis Dei, sic mulieris bonæ species in ornamentum domûs ejus.

22. Lucerna splendens super candelabrum sanctum, & species faciei super ætatem stabilem.

23. Columnæ aureæ super bases argenteas, & pedes firmi super plantas stabilis mulieris.

24. Fundamenta æterna supra petram solidam, & mandata Dei in corde mulieris sanctæ.

25. In duobus contristatum est cor

14. *Irreverentiâ*: inverecundo oculo: Gr. *Si te neglexerit*: si monita tua despexerit. Vide Gr.

15. *Sicut viator sitiens* ab omni fonte potat, lassusque ad omnem palum considebit, ac defiget tentorium, & sicut qui tela congerit, ad omnem sagittam pharetram aperiet, *donec deficiat* locus; sic puella inverecunda omni amori patet, quod auctor per modestiam reticet.

18. *Mulier sensata*: supple, donum quoque Dei est, ex antecedente, *Non est immutatio*: commutatio, pretium: *erudita animæ*.

22. *Candelabrum sanctum*: in templo: *species faciei*: formæ pulchritudo: *super ætatem stabilem*: maturam: en species pudicæ mulieris, sanctum quid, & candelabri sancti facibus comparatum.

23. *Columnæ aureæ*: pulchra pulchris, firma firmis fulta, comparat mulieri *super plantas* firmis vestigiis consistenti, nec vagæ atque incompositæ; quod magìs ad animum referendum, ex vers. seq. *stabilis mulieris*, [illegible]: rectæ, benè librato corpore: quòd autem pro [illegible], quod Vulgatus legisse videtur, id est, firmamentis (pedum) seu plantis, Græc. nunc habet [illegible], pectoribus, nullo sensu, omninò repudiandum.

meum, & in tertio iracundia mihi advenit:

Vir bellator deficiens per inopiam: & viri sensati si contemnantur.

Regredies à justitiâ ad peccatum, Dominus parabit eum ad romphæam.

Difficilè exuetur negotians à delicto; & non justificabitur caupo à peccato.

meum, & in tertio iracundia mihi advenit:

26. Vir bellator deficiens per inopiam: & vir sensatus contemtus:

27. Et qui transgreditur à justitia ad peccatum, Deus paravit eum ad romphæam.

28. Duæ species difficiles & periculosæ mihi apparuerunt: difficilè exuitur negotians à negligentiâ; & non justificabitur caupo à peccatis labiorum.

28. *Negotians:* mercator: *à negligentiâ:* mercatura opus sollicitum: *caupo à peccatis labiorum:* ars cauponaria scatens mendaciis inflato rerum pretio.

CAPUT XXVII.

Inopia, avaritia, emtio & venditio, 1, 2, 3. Cogitationum cribratio, 5. Cultura animorum, 6. Ex sermone quemvis explora, 8. Quærenda justitia: veritas: juramenta, 15. Maledicta: infida amicitia: arcanorum proditio, 17. & seqq. *Dissimulator sibi ipsi accersit pœnam, 25.* & seqq.

SIXTINA VERSIO.

PROPTER indifferens multi deliquerunt: & qui quærit locupletari, avertet oculum.

In medio compaginis lapidum palus figetur, & inter medium venditionis & emtionis angustiabitur peccatum.

Si non in timore Domini tenuerit se instanter, citò subvertetur domus ejus.

In percussurâ cribri remanet fimus; sic quisquiliæ hominis in cogitatione ejus.

VERSIO VULGATA.

1. PROPTER inopiam multi deliquerunt: & qui quærit locupletari, avertit oculum suum.

2. Sicut in medio compaginis lapidum palus figitur, sic & inter medium venditionis & emtionis angustiabitur peccatum.

3. Conteretur cum delinquente delictum.

4. Si non in timore Domini tenueris te instanter, citò subvertetur domus tua.

5. Sicut in percussurâ cribri remanebit pulvis; sic apotia hominis in cogitatu illius.

1. *Avertit oculum:* à lege, sive à malis imminentibus, quorum avaritia radix est. I. Tim. VI. 10.

2. *Angustiabitur peccatum*, *συνθλιβήσεται*, constringetur, firmabitur.

3. *Conteretur:* alia versio. *Cum delinquente;* abest à Gr. neque ullum habet sensum.

5. *Sicut in percussurâ* (concussione) *cribri. Remanet pulvis:* lapilli, arena, *sic aporia*, dubitatio *in cogitatu*, in ratiocinatione *hominis:* velut cribratione quâdam bona malave consilia secernuntur.

Vasa figuli probat fornax, & tentatio hominis in sermocinatione ejus.

: Culturam ligni ostendit fructus ipsius; sic verbum excogitatum, hominis cor.

Ante sermonem non laudes virum; hæc enim tentatio est hominum.

Si sequaris justitiam, apprehendes: & indues illam, quasi poderem honoris.

Volatilia ad sibi similia divertent, & veritas ad eos, qui operantur ipsam, revertetur.

Leo venationi insidiatur: sic peccata operantibus iniqua.

Narratio pii semper sapientià: stultus autem ut luna mutatur.

In medio insensatorum serva tempus: in medio autem cogitantium assiduus esto.

Narratio fatuorum odiosa; & risus eorum in deliciis peccati.

Loquela multùm jurantis arriget capillos: & jurgium eorum obturatio aurium.

Effusio sanguinis rixa superborum: & maledictio illorum auditus gravis.

Qui denudat arcana, fidem perdidit: & non inveniet amicum ad animum suum.

Dilige amicum, & conjungere fide cum illo.

6. Vasa figuli probat fornax, & homines justos tentatio tribulationis.

7. Sicut rusticatio de ligno ostendit fructum illius, sic verbum ex cogitatu cordis hominis.

8. Ante sermonem non laudes virum; hæc enim tentatio est hominum.

9. Si sequaris justitiam, apprehendes illam: & indues, quasi poderem honoris, & inhabitabis cum eâ, & proteget te in sempiternum; & in die agnitionis invenies firmamentum.

10. Volatilia ad sibi similia conveniunt, & veritas ad eos, qui operantur illam, revertetur.

11. Leo venationi insidiatur semper: sic peccata operantibus iniquitates.

12. Homo sanctus in sapientiâ manet sicut sol: nam stultus sicut luna mutatur.

13. In medio insensatorum serva verbum tempori: in medio autem cogitantium assiduus esto.

14. Narratio peccantium odiosa; & risus illorum in deliciis peccati.

15. Loquela multùm jurans horripilationem capiti statuet: & irreverentia ipsius obturatio aurium.

16. Effusio sanguinis in rixâ superborum: & maledictio illorum auditus gravis.

17. Qui denudat arcana amici, fidem perdit: & non inveniet amicum ad animum suum.

18. Dilige proximum, & conjungere fide cum illo.

7. *Sicut rusticatio*: vide in Gr. in quo tamen nonnihil desideres.

9. *Poderem*: illustrem vestem.

10. *Veritas .... qui operantur illam*: tractant, meditantur, cum eâque assuescunt.

11. *Leo venationi ..... sic peccata.* Ubi consuetudinem peccandi feceris, repentè ac tanquam ex occulto irruunt, & imparatos rapiunt.

13. *In medio .... serva verbum tempori*: Hebraïsmus, pro, serva tempus, sive opportunitatem, ut habet Gr. parcè & cùm tempus resque postulat, versare cum insipientibus, at, *in medio cogitantium*, intelligentium, *assiduus esto*.

15. *Irreverentia*: Gr. jurgium eorum; *obturatio aurium*: propter juramenta interserta. Vide seq.

LIBER ECCLESIASTICI.

Si autem denudaveris absconsa illius, non persequaris post eum.

Sicut enim perdidit homo inimicum suum, sic qui perdidit amicitiam proximi.

Et sicut qui dimisit avem de manu suâ; sic dimisisti proximum, & non eum capies.

Non illum sequaris, quoniam longè discessit: & effugit quasi caprea de laqueo.

Quoniam vulnus est colligare: & maledicti est concordatio:

Qui autem denudavit mysteria, desperavit.

Annuens oculo fabricat iniqua: & nemo ipsum removebit ab ipso.

In conspectu oculorum tuorum indulcabit os tuum, & super sermones tuos admirabitur. Novissimè autem pervertet os suum, & in verbis tuis dabit scandalum.

Multa odivi, & non coæquavi ei, & Dominus odiet illum.

Qui in altum mittit lapidem, super caput suum mittit: & plaga dolosa dividet vulnera.

Qui foveam fodit, incidet in eam: & qui statuit laqueum, in eo capietur.

Qui facit mala, super ipsum involventur: & non agnoscet unde adveniant sibi.

19. Quòd si denudaveris absconsa illius, non persequeris post eum.

20. Sicut enim homo qui perdit amicum suum, sic & qui perdit amicitiam proximi sui.

21. Et sicut qui dimittit avem de manu suâ; sic dereliquisti proximum tuum, & non eum capies.

22. Non illum sequaris, quoniam longè abest: effugit enim quasi caprea de laqueo: quoniam vulnerata est anima ejus.

23. Ultra eum non poteris colligare: & maledicti est concordatio:

24. Denudare autem amici mysteria, desperatio est animæ infelicis.

25. Annuens oculo fabricat iniqua, & nemo eum abjiciet:

26. In conspectu oculorum tuorum condulcabit os suum, & super sermones tuos admirabitur: novissimè autem pervertet os suum, & in verbis tuis dabit scandalum.

27. Multa odivi, & non coæquavi ei, & Dominus odiet illum.

28. Qui in altum mittit lapidem, super caput ejus cadet: & plaga dolosa, dolosi dividet vulnera.

29. Et qui foveam fodit, incidet in eam: & qui statuit lapidem proximo, offendet in eo: & qui laqueum alii ponit, peribit in illo.

30. Facienti nequissimum consilium, super ipsum devolvetur: & non agnoscet unde adveniat illi.

19. *Quòd si denudaveris.* Vide ℣. 22.

20. *Qui perdit amicum:* qui cædit. Sensus est proditionem arcani cædem esse amicitiæ, nec magis resurgere cæsam ac mortuam, quàm amicum (aut inimicum) neci deditum. Vide autem vers. 22, 23, 24.

23. *Non poteris colligare:* obligare vulnus. Vide Gr. cujus sensus est, ut obligari & sanari vulnus, ita maledictum resarciri posse; at arcani proditione rem in desperationem adduci.

25. *Annuens oculo.* Hâc phrasi designatur artifex plura nutibus quàm verbis conficiens: omnis malæ rei dissimulator, de quo suprà, XIX. 23. & Prov. VI. 13. X. 10. *Nemo eum abjiciet*, nemo declinat ictus tam cautè concinnantis dolos.

27. *Non ei coæquavi* quemquam; nihil æquè odi atque ipsum.

28. *Plaga dolosa:* qui cæco ictu ferit per tenebras, sæpè seipsum vulnerat. *Dividet vulnera:* diducet; fortè etiam vulneribus dividet carnes.

Illusio, & improperium superborum, & vindicta sicut leo insidiabitur illi.

Laqueo capientur, qui oblectantur casu justorum: & dolor consumet illos antequam moriantur.

Ira & furor, etiam hæc sunt abominationes, & vir peccator continens erit illorum.

31. Illusio, & improperium superborum, & vindicta sicut leo insidiabitur illi.

32. Laqueo peribunt qui oblectantur casu justorum: dolor autem consumet illos antequam moriantur.

33. Ira & furor, utraque execrabilia sunt, & vir peccator continens erit illorum.

31. *Illusio & improperium*, pœna insidiatrix, sicut leo, insequetur illusores, &c.

33. *Continens erit illorum*: obnoxius.

CAPUT XXVIII.

Non ulciscendum, 1. *ad* 10. *Non contendendum*, 10. & seqq. *Bilinguis*, 13. *Lingua tertia*, *seu serens jurgia*, 16. & seqq. *Continendæ aures & os*, 28. *Sermones suos quisque purget*, 29, 30.

SIXTINA VERSIO.

QUI vindicat, à Domino inveniet vindictam: & peccata illius servans servabit.

Remitte injuriam proximo tuo: & tunc deprecanti tibi peccata solventur.

Homo homini reservat iram, & à Deo quærit medelam.

In hominem similem sibi non habet misericordiam, & de peccatis suis deprecatur?

Ipse cùm caro sit, reservat iram: quis propitiabit peccata illius?

Memento novissimorum, & desine inimicari:

Tabitudinis & mortis: & permane in mandatis.

VERSIO VULGATA.

1. QUI vindicari vult, à Domino inveniet vindictam: & peccata illius servans servabit.

2. Relinque proximo tuo nocenti te: & tunc deprecanti tibi peccata solventur.

3. Homo homini reservat iram, & à Deo quærit medelam?

4. In hominem similem sibi non habet misericordiam, & de peccatis suis deprecatur?

5. Ipse cùm caro sit, reservat iram, & propitiationem petit à Deo? quis exorabit pro delictis illius?

6. Memento novissimorum, & desine inimicari:

7. Tabitudo enim & mors imminent in mandatis ejus.

2. *Relinque*: dimitte: remitte: Gr.

3. *Homo homini*: servus servo. Vide Matt. XVIII. 32.

7. *Tabitudo .... in mandatis ejus*: supple, in ulciscentes: intentata scilicet mortis pœna in transgressores legis, quales illi sunt, qui non benefaciunt inimico, nec pecus quoque ejus reducunt ad eum; ubi Tertullianus: quantò magis jubentur ut ipsum sibi? Exod. XXIII. 4, 5. Paulus etiam docet vetere lege vetitam ultionem; Rom. XXII. 19, 20. Vide etiam illud Davidis ultionem detestantis de Nabalo. I. Reg. XXV. 32, 33. & alia passim.

LIBER ECCLESIASTICI.

Memorare mandata, & ne irascaris proximo.

Et testamentum Altissimi, & despice ignorantiam.

Abstine à lite, & minues peccata.

Homo enim iracundus incendet litem: & vir peccator turbabit amicos, & in medio pacem habentium immittit calumniam.

Secundùm materiam ignis, sic exardescet: secundùm virtutem hominis, iracundia illius erit, & secundùm substantiam exaltabit iram suam: & secundùm firmitatem rixæ exardescet.

Contentio festinata incendit ignem, & rixa festinans effundit sanguinem.

Si sufflaveris scintillam, exardescet: & si expueris super illam, extinguetur: & utraque ex ore tuo proficiscuntur.

Susurronem & bilinguem maledicere: multos enim pacem habentes perdiderunt.

Lingua tertia multos commovit, & dispersit illos de gente in gentem:

Et civitates munitas destuxit, &

8. Memorare timorem Dei, & non irascaris proximo.

9. Memorare testamentum Altissimi, & despice ignorantiam proximi.

10. Abstine te à lite, & minues peccata:

11. Homo enim iracundus incendit litem: & vir peccator turbabit amicos, & in medio pacem habentium immittet inimicitiam.

12. Secundùm enim ligna sylvæ, sic ignis exardescit: & secundùm virtutem hominis, sic iracundia illius erit, & secundùm substantiam suam exaltabit iram suam.

13. Certamen festinatum incendit ignem, & lis festinans effundit sanguinem: & lingua testificans adducit mortem.

14. Si sufflaveris in scintillam, quasi ignis exardebit: & si expueris super illam, extinguetur: utraque ex ore proficiscuntur.

15. Susurro & bilinguis maledictus: multos enim turbabit pacem habentes.

16. Lingua tertia multos commovit, & dispersit illos de gente in gentem.

17. Civitates muratas divitum de-

9. *Despice ignorantiam*: errorem: *proximi* te lædentis: videtur enim ignorare legem. Sic; *Dimitte illis; non enim sciunt quid faciunt.* Luc. XXIII. 34.

11. *Inimicitiam*, calumniam: Gr.

12. *Secundùm virtutem*: potentiam, vires. *Et secundùm substantiam*: quò ditior, & potestate firmior, eò iratior.

13. *Certamen festinatum .... lis festinans*; rixa suscepta levi animo.

14. *Utraque ex ore*: indicat rixas, vel accendi, vel extingui adstantium sermonibus.

16. *Lingua tertia.* Certissima lectio quam præter Vulgatam Græci habeant codices præstantissimi. Proverbialis locutio in Chaldaicâ paraphrasi frequens, ut ad Ps. c. Heb. cap. I. vers. 5. & ad Psalm. CXXXIX. Heb. CXL. vers. 12. linguam tertiam volunt esse eam, quæ inter duos amicos serat jurgia. Undè illi pessima quæque attribuunt, ut bella dissidiaque inter gentes; hic, excidia civitatum, & illustrium familiarum, vers. 17, 18. Denique conjugum divortia, vers. 19, &c. Rectè autem post linguam duplicem seu fallacem & ancipitem, vers. 15. subdit linguam tertiam, vulgi usu notam. Quod verò notat Flaminius ad Vaticani marginem annotatum esse pro τρίτην, tertiam, τρητὴν, seu τετρυπημένην, perforatam, nemo non videt conjecturas esse hominum non satis cogitantium quid esset lingua τρίτη, seu tertia; quanquam intelligi posset lingua perforata, quæ secreta non teneat; quo sensu apud Comicum:

> Plenus rimarum sum, hàc atque illàc
> perfluo.

domos

LIBER ECCLESIASTICI.

domos magnatorum subvertit.

Lingua tertia mulieres viriles ejecit, & privavit illas laboribus suis.

Qui attendit illi, non inveniet requiem, nec habitabit cum requie.

Flagelli plaga livorem faciet: plaga autem linguæ comminuet ossa.

Multi ceciderunt in ore gladii: & non ut ii qui ceciderunt per linguam.

Beatus qui tectus est ab eâ: qui in iracundiâ illius non transivit: qui non traxit jugum illius, & in vinculis illius non est ligatus.

Jugum enim illius, jugum ferreum est; & vincula illius, vincula ærea.

Mors illius, mors nequissima, & utilis potiùs infernus quàm illa.

Non obtinebit pios: & in flammâ illius non comburentur.

Qui relinquunt Dominum, incident in illam: & exardebit in illis, & non extinguetur. Immittetur in illos quasi leo, & quasi pardus perdet eos.

Ecce sepi possessionem tuam spinis.

Et argentum tuum & aurum tuum alliga: & verbis tuis fac jugum &

struxit, & domos magnatorum effodit.

18. Virtutes populorum concidit, & gentes fortes dissolvit.

19. Lingua tertia mulieres viratas ejecit, & privavit illas laboribus suis.

20. Qui respicit illam, non habebit requiem, nec habebit amicum, in quo requiescat.

21. Flagelli plaga livorem facit: plaga autem linguæ comminuet ossa.

22. Multi ceciderunt in ore gladii: sed non sic quasi qui interierunt per linguam suam.

23. Beatus qui tectus est à linguâ nequam: qui in iracundiam illius non transivit: & qui non attraxit jugum illius, & in vinculis ejus non est ligatus:

24. Jugum enim illius, jugum ferreum est; & vinculum illius, vinculum æreum est.

25. Mors illius, mors nequissima, & utilis potiùs infernus quàm illa.

26. Perseverantia illius non permanebit, sed obtinebit vias injustorum: & in flammâ suâ non comburet justos.

27. Qui relinquunt Deum, incident in illam: & exardebit in illis, & non extinguetur, & immittetur in illos quasi leo, & quasi pardus lædet illos.

28. Sepi aures tuas spinis, linguam nequam noli audire, & ori tuo facito ostia & seras.

29. Aurum tuum & argentum tuum confla: & verbis tuis facito

19. *Mulieres viratas*, mulieres fortes, quemadmodùm Vulgata vertit, XXXVI. 2.

22. *Non sic quasi qui:* sic, redundat: Vide Gr. *suam:* Gr. deest. Hic enim non agitur de iis qui linguâ suâ perierunt; sed qui absolutè malæ linguæ vulneribus: 21, 23.

23. *In iracundiâ:* qui iratam & sævientem non est expertus.

25. *Quàm illa:* mala lingua.

26. *Perseverantia.* Non tamen valebit semper; nam vir linguosus non dirigetur (non firmabitur) in terrâ, *virum injustum mala capient*, &c. Ps. CXXXIX. 12.

29. *Aurum tuum .... confla:* expurga.

LIBER ECCLESIASTICI.

stateram : & ori tuo fac ostium & vectem.

Attende, ne fortè labaris in eâ : ne cadas in conspectu insidiantis.

stateram, & frenos ori tuo rectos.

30. Et attende ne fortè labaris in linguâ, & cadas in conspectu inimicorum insidiantium tibi : & sit casus tuus insanabilis in mortem.

CAPUT XXIX.

De mutuo, & fidejussione, toto capite : contra mutuò accipientes, nec solventes, 4. & seqq. *Contra recusantes dare mutuò*, 10. & seqq. *Eleemosyna*, 14. & seqq. *Mutuò accipiens, erro*, 29.

SIXTINA VERSIO.

QUI facit misericordiam, fœnerabitur proximo : & qui prævalet manu suâ, mandata servat.

Fœnerare proximo in tempore necessitatis illius : & rursùs redde proximo in tempore.

Confirma verbum, & fideliter age cum illo ; & in omni tempore invenies quod tibi necessarium est.

Multi quasi inventionem æstimaverunt fœnus, & præstiterunt molestiam iis qui se adjuverunt.

Donec accipiat, osculabitur manum ejus, & in pecuniis proximi humiliabit vocem :

Et in tempore redditionis protrahet tempus, & reddet verba acediæ, & tempus causabitur.

Si potuerit, vix reddet dimidium, & computabit illud, quasi inventionem.

VERSIO VULGATA.

1. QUI facit misericordiam, fœneratur proximo suo : & qui prævalet manu, mandata servat.

2. Fœnerare proximo tuo in tempore necessitatis illius : & iterùm redde proximo in tempore suo.

3. Confirma verbum, & fideliter age cum illo : & in omni tempore invenies quod tibi necessarium est.

4. Multi quasi inventionem æstimaverunt fœnus, & præstiterunt molestiam his, qui se adjuverunt.

5. Donec accipiant, osculantur manus dantis, & in promissionibus humiliant vocem suam :

6. Et in tempore redditionis postulabit tempus, & loquetur verba tædii & murmurationum, & tempus causabitur :

7. Si autem potuerit reddere, adversabitur, solidi vix reddet dimidium, & computabit illud quasi inventionem :

1. *Qui prævalet manu :* qui manu est liberali.

4. *Multi quasi inventionem :* quasi bonum inventum ac modum acquirendæ rei : verti potest tanquam lucrum inexpectatum. *Æstimaverunt fœnus :* mutuò acceptam, nec reddendam pecuniam : vide vers. 7.

6. *Verba tædii :* hoc est, cunctationis. *Et computabit illud :* pecuniam creditam, *quasi inventionem :* quasi rem benè inventam, benè partam : sive existimaverunt procrastinationem illam quasi præclarum inventum.

Sin autem, fraudavit illum pecuniis ejus, & possedit illum inimicum gratìs :

Maledicta & convicia reddet illi : & pro honore reddet illi inhonorationem.

Multi propter nequitiam averterunt : fraudari gratìs timuerunt.

Verumtamen super humilem longanimis esto : & pro eleemosynâ non protrahas illum.

Propter mandatum assume pauperem : & secundùm inopiam ejus ne dimittas eum vacuum.

Perde pecuniam propter fratrem & amicum : & non contrahat rubiginem sub lapide in perditionem :

Pone thesaurum tuum secundùm præcepta Altissimi : & proderit tibi magìs quàm aurum.

Conclude eleemosynam in cellis tuis : & hæc eruet te ex omni malo.

Super scutum potentiæ, & super lanceam roboris, adversùs inimicum pugnabit pro te.

Vir bonus fidejubet pro proximo :

8. Sin autem fraudabit illum pecuniâ suâ, & possidebit illum inimicum gratìs :

9. Et convicia & maledicta reddet illi : & pro honore & beneficio reddet illi contumeliam.

10. Multi non causâ nequitiæ non fœnerati sunt : sed fraudari gratìs timuerunt.

11. Verumtamen super humilem animo fortior esto : & pro eleemosynâ non trahas illum.

12. Propter mandatum assume pauperem : & propter inopiam ejus ne dimittas eum vacuum.

13. Perde pecuniam propter fratrem & amicum tuum : & non abscondas illam sub lapide in perditionem.

14. Pone thesaurum tuum in præceptis Altissimi : & proderit tibi magìs quàm aurum.

15. Conclude eleemosynam in corde pauperis : & hæc pro te exorabit ab omni malo.

16. 17. 18. Super scutum potentis, & super lanceam adversùs inimicum tuum pugnabit.

19. Vir bonus fidem facit pro pro-

8. *Sin autem :* supple, non potuit reddere.

9. *Convicia & maledicta reddet illi*, loco pecuniarum.

10. *Multi non causâ ....* multi sunt qui à mutuo dando abhorrent, *non causâ nequitiæ :* non perverso animo : *sed* eò quòd *fraudari gratìs* (nulla spe emolumenti : seu potiùs, nullâ satis idoneâ metuendi causâ) *timuerunt*; quos sequentia reprehendunt. Gr. multi per nequitiam avertunt (se à mutuo dando petentibus :) contra quod Dominus : *volenti mutuari à te, ne avertaris* Matth. v. 42.

11. *Animo fortior.* Ne sis adeò meticulosus, neque duro animo tuo eam excusationem obtendas, quæ est versu præcedenti : quippe qui non modò mutuò dare, sed etiam ultrò eleemosynam præstare jubearis, vide vers. 13. *Ne trahas*, ne protrahas, nec in longum ducas.

12. *Propter inopiam :* secundùm inopiam.

15. *Eleemosynam in corde pauperis :* in sinu, latenter. *Prov.* XXI. 14. Gr. in cellis tuis; suo tempore erogandam, nec aliò distrahendam; sint cellæ ejusmodi, quæ non uni tibi, sed potiùs pauperi fructiferæ sint.

19. *Vir bonus fidem facit*, fidejubet, quâ sententiâ molliuntur & explicantur quæ passim in Proverbiis de non fidejubendo feruntur. *Confusionem*, verecundiam : qui inverecundè negat opem suam proximo laboranti : *derelinquet* illum (proximum suum) *sibi* ..... suæ inopiæ : cujus versûs alia interpretatio, sed mutila & obscura vers. 23.

LIBER ECCLESIASTICI.

& qui perdidit verecundiam, derelinquet illum.

Gratias fidejussoris ne obliviscaris: dedit enim pro te animam suam.

Bona fidejussoris evertet peccator: & ingratus sensu derelinquet liberantem se.

Fidejussio multos perdidit dirigentes, & commovit illos quasi fluctus maris.

Viros potentes migrare fecit: & vagati sunt in gentibus alienis.

Peccator incidens in fidejussionem: & sectans redemtiones, incidet in judicia.

Recupera proximum secundùm virtutem tuam: & attende tibi, ne incidas.

Initium vitæ, aqua & panis, & vestimentum, & domus tegens turpitudinem.

Melior est victus pauperis sub tegmine asserum, quàm epulæ splendidæ in alienis.

Super minimum & magnum placeat tibi.

ximo suo: & qui perdiderit confusionem, derelinquet sibi.

20. Gratiam fidejussoris ne obliviscaris: dedit enim pro te animam suam.

21. Repromissorem fugit peccator & immundus.

22. Bona repromissoris sibi adscribit peccator: ingratus sensu derelinquet liberantem se.

23. Vir repromittit de proximo suo: & cùm perdiderit reverentiam, derelinquetur ab eo.

24. Repromissio nequissima multos perdidit dirigentes, & commovit illos quasi fluctus maris.

25. Viros potentes gyrans migrare fecit: & vagati sunt in gentibus alienis.

26. Peccator transgrediens mandatum Domini, incidet in promissionem nequam: & qui conatur multa agere, incidet in judicium.

27. Recupera proximum secundùm virtutem tuam: & attende tibi, ne incidas.

28. Initium vitæ hominis aqua & panis, & vestimentum, & domus protegens turpitudinem.

29. Melior est victus pauperis sub tegmine asserum, quàm epulæ splendidæ in peregrè sine domicilio.

30. Minimum pro magno placeat tibi, & improperium peregrinationis non audies.

21. *Repromissorem:* fidejussorem.

22. *Sibi adscribit:* vide Gr.

23. *Vir repromittit:* vide 19.

24. *Multos perdidit dirigentes*, benè habentes: multos etiam viros bonos à recto tramite avertit, dum se fraudibus & vitiligationibus expedire fatagunt. vide 26.

26. *Incidet* (tanquam in barathrum) *in promissionem*: fidejussionem. *Qui conatur multa agere* ut se expediat: sive ut Gr. habet, sectans redemtiones, se à fidejussione expedire satagens: *Incidet in judicium*, in judicia, in lites inextricabiles; aliter: qui multis se implicat negotiis: sectans redemtiones, ἐργολαβείας, alienas lites emens: conductorem, redemtorem, institorem agens, multaque agenda suscipiens: incidet, &c.

28. *Initium vitæ.* Vita paucis eget: quod qui cogitaverit, non ad fœnora adigetur, quibus sibi exitium accersat. Vide vers. 35. *domus: turpitudinem*, occultans quæ decentiùs latent.

29. *In peregrè:* in alieno loco.

Vita nequam de domo in domum: & ubi hospitabitur, non aperiet os.

31. Vita nequam hospitandi de domo in domum: & ubi hospitabitur, non fiducialiter aget, nec aperiet os.

Hospitio suscipies, & potabis ad ingrata; & præterea in his amara audies:

32. Hospitabitur, & pascet, & potabit ingratos; & ad hæc amara audiet.

Transi hospes, orna mensam; & si quid in manu tuâ, ciba me:

33. Transi hospes, & orna mensam; & quæ in manu habes, ciba cæteros.

Exivi hospes à facie honoris: advenit mihi hospitio suscipiendus frater: opus est domo.

34. Exivi à facie honoris amicorum meorum: necessitudine domûs meæ: hospitio mihi factus est frater.

Gravia hæc homini habenti sensum, increpatio domûs, & improperium fœneratoris.

35. Gravia hæc homini habenti sensum: correptio domûs, & improperium fœneratoris.

31. *Vita nequam*: pudenda.
32. *Hospitabitur.* Nec minùs incommoda, aut injucunda susceptio talium hospitum, qui mendicandi consuetudine frontem perfricuerint.
33. *Transi hospes.* Oratio peregrini impudentis, cibos ab hospite tanquam debitum, exigentis: *ciba cæteros*: me. Gr.
34. *Exivi à facie honoris.* Oratio excusantis ab hospite suscipiendo; decede ab honoris loco quem concedo amicis. *Necessitudine domûs meæ*: domo opus habeo; hospes alius supervenit, fratris instar carus. Vide Gr.
35. *Gravia hæc*: hæc præcepta sunt *correptio domûs*: instructio, emendatio: *improperium fœneratoris*: ejus qui accipiendo fœnori, eò inopiæ redactus est, ut eversâ re domoque, vagus ac profugus nullo possit loco consistere.

CAPUT XXX.

De liberis ab ineunte ætate curandis, ad 14. De valetudine, ad finem usque capitis: de ejus pretio, 14. ad 22. Ad eam servandam adhibenda lætitia, 23. Continentia, 24. Et in cibis delectus, 27. Fugiendæ curæ: tristitia, invidia, ira, 22, 24, 25, 26.

SIXTINA VERSIO.

De liberis.

Qui diligit filium suum, assiduabit illi flagella, ut lætetur in novissimo suo.

Qui erudit filium suum, lucrabitur in illo, & in medio notorum in illo gloriabitur.

Qui docet filium suum, in zelum

VERSIO VULGATA.

1. Qui diligit filium suum, assiduat illi flagella, ut lætetur in novissimo suo, & non palpet proximorum ostia.

2. Qui docet filium suum, laudabitur in illo, & in medio domesticorum in illo gloriabitur.

3. Qui docet filium suum, in zelum

1. *Proximorum ostia*: erro, inops, vagus.

mittet inimicum; & in medio amicorum gloriabitur in illo.

Mortuus est patet ejus, & quasi non est mortuus: similem enim sibi reliquit post se.

In vitâ suâ vidit, & lætatus est, & in obitu suo non est contristatus.

Contra inimicos reliquit defensorem, & amicis reddentem gratiam.

Refrigerans filium, colligabit vulneta illius: & ad omnem clamorem turbabuntur viscera sua.

Equus indomitus evadit durus: & filius remissus evadit præceps.

Lacta filium, & paventem te faciet: lude cum illo, & contristabit te.

Ne corrideas illi, ne simul doleas: & in novissimo quaties dentes.

Non des illi potestatem in juventute:

Tunde latera illius, dum infans est: ne fortè induratus, non credat tibi.

Erudi filium tuum, & operare in illo; ne in turpitudinem tuam offendat. Et ne despicias ignorantias illius: curva cervicem ejus in juventute.

De sanitate.

Melior est pauper sanus, & fortis viribus, quàm dives flagellatus in corpore suo.

Sanitas & bona habitudo melior est omni auro: & corpus validum,

mittit inimicum; & in medio amicorum gloriabitur in illo.

4. Mortuus est pater ejus, & quasi non est mortuus: similem enim sibi reliquit post se.

5. In vitâ suâ vidit, & lætatus est in illo: in obitu suo non est contristatus, nec confusus est coram inimicis.

6. Reliquit enim defensorem domûs contra inimicos, & amicis reddentem gratiam.

7. Pro animabus filiorum colligabit vulnera sua: & super omnem vocem turbabuntur viscera ejus.

8. Equus indomitus evadit durus: & filius remissus evadet præceps.

9. Lacta filium, & paventem te faciet: lude cum eo, & contristabit te.

10. Non corrideas illi, ne doleas: & in novissimo obstupescent dentes tui.

11. Non des illi potestatem in juventute, & ne despicias cogitatus illius.

12. Curva cervicem illius in juventute, & tunde latera ejus, dum infans est: ne fortè induret, & non credat tibi, & erit tibi dolor animæ.

13. Doce filium tuum, & operare in illo: ne in turpitudinem illius offendas.

14. Melior est pauper sanus, & fortis viribus, quàm dives imbecillis, & flagellatus maliriâ.

15. Salus animæ in sanctitate justitiæ melior est omni auro & argento:

7. *Pro animabus filiorum.* Vide Gr. & *super omnem vocem:* omnem rumorem malum de filio. *Turbabuntur viscera ejus:* culparum metu, & emendandi studio, quod est curare vulnus.

8. *Remissus:* dissolutus: remissis habenis ac stimulis.

10. *Obstupescent dentes tui:* stupor dentium pro frendore: ex irâ adversùs filium.

13. *Ne in turpitudinem:* ne turpes ejus mores tibi probro vertant.

14. *Melior:* hic titulus in Gr. de valetudine, cujus pretium hic, tuendæ rationes, ac morborum causas exequitur, ℣. 22. ad finem. *Malitiâ:* malo corporis habitu.

quàm census immensus.

Non est census melior sanitate corporis : & non est oblectamentum super cordis gaudium.

Melior est mors, quàm vita amara, aut languor perseverans.

Bona offusa ad os clausum, appositiones epularum appositæ super sepulchrum.

Quid prodest oblatio idolo ? nec enim manducabit, nec odorabitur :

Sic qui persecutionem patitur à Domino.

Videns oculis & ingemiscens, sicut spado complectens virginem & suspirans.

Non des in tristitiam animam tuam : & non affligas temetipsum in consilio tuo.

Jocunditas cordis, hæc est vita hominis : & exultatio viri est longævitas.

Dilige animam tuam, & consolate cor tuum : & tristitiam longè expelle à te.

Multos enim occidit tristitia : & non est utilitas in eâ.

Zelus, & iracundia minuunt dies : & ante tempus senectam adducet cogitatus.

& corpus validum, quàm census immensus.

16. Non est census super censum salutis corporis : & non est oblectamentum super cordis gaudium.

17. Melior est mors quàm vita amara, & requies æterna quàm languor perseverans.

18. Bona abscondita in ore clauso, quasi appositiones epularum circumpositæ sepulchro.

19. Quid proderit libatio idolo ? nec enim manducabit, nec odorabit :

20. Sic qui effugatur à Domino, portans mercedes iniquitatis :

21. Videns oculis & ingemiscens, sicut spado complectens virginem & suspirans.

22. Tristitiam non des animæ tuæ : & non affligas temetipsum in consilio tuo.

23. Jucunditas cordis hæc est vita hominis, & thesaurus sine defectione sanctitatis : & exultatio viri est longævitas.

24. Miserere animæ tuæ placens Deo, & contine : congrega cor tuum in sanctitate ejus, & tristitiam longè repelle à te.

25. Multos enim occidit tristitia, & non est utilitas in illâ.

26. Zelus & iracundia minuunt dies : & ante tempus senectam adducet cogitatus.

17. *Requies* (cessatio) *æterna :* mors ; aliâ phrasi.

18. *Bona :* meliora : *abscondita in ore clauso :* sive moribundi qui jam glutire non valet, palato & gutture jam exsucco. Vide Gr. *Appositiones epularum.* Alludit ad antiquum morem, cujus vestigium supererat ad nostram usque ætatem in Regum funeribus.

20. *Sic qui effugatur :* qui finem habet : Gr. qui persecutionem patitur *à Domino*, immisso exitiali morbo.

21. *Videns oculis*, oggestos cibos, vitæque sustentandæ avidus, deficit viribus.

23. *Sanctitatis :* fortè sanitatis, de quâ hîc agitur, quæ tamen longè valent ampliùs de sanitate mentis de quâ seq. ℣. Gr. deest.

24. *Contine :* continens esto.

26. *Zelus :* invidia, livor : *Cogitatus :* Gr. cura, sollicitudo : post hunc versum multa habet Græcus quæ respondent Vulgatæ, cap. XXXIII. 16. & seqq. usque ad finem capitis, quo loco convenientiùs reponentur.

In Gr. Cap. xxxiiij. ℣. 13.

Splendidum cor & bonum in epulis, ciborum suorum diligentiam adhibebit.

27. Splendidum cor, & bonum in epulis est : epulæ enim illius diligenter fiunt.

27. *Splendidum cor :* liberale, ingenuum : *& bonum :* lætum : bono habitu & sano : & hoc ad valetudinem pertinet, ut cibi non sordidè, sed diligenter aptéque, nec sine delectu apparentur. Hic versus in Sixtino legitur, vers. 13. cap. XXXIII. alienissimo loco, ut notabimus.

CAPUT XXXI.

De divitiis curisque conjunctis & avaritiâ, 1. ad 12. De conviviis, usque ad finem : mensa divitis, ibid. *Intellige ex te ipso quæ sunt proximi, 18. Sobrietas præsertim in vino, 22. ad finem. Valetudini utilis,* ibid. *Bonus & liberalis conviva, 28, 29, 41, 42.*

SIXTINA VERSIO.

In Græco Caput xxxiv.

VIGILIA divitiarum tabefacit carnes, & cogitatus illarum aufert somnum.

Sollicitudo vigiliæ interpellabit dormitionem : & infirmitatem gravem digeret somnus.

Laboravit dives in congregatione pecuniarum, & in requie repletur deliciis suis.

Laboravit pauper in diminutione victûs, & in requie indigens fit.

Qui aurum diligit, non justificabitur : & qui insequitur corruptionem, ipse replebitur.

VERSIO VULGATA.

1. VIGILIA honestatis tabefaciet carnes, & cogitatus illius auferet somnum.

2. Cogitatus præscientiæ avertit sensum : & infirmitas gravis sobriam facit animam.

3. Laboravit dives in congregatione substantiæ, & in requie suâ replebitur bonis suis.

4. Laboravit pauper in diminutione victûs, & in fine inops fit.

5. Qui aurum diligit, non justificabitur : & qui insequitur consumtionem, replebitur ex eâ.

1. *Vigilias honestatis :* sive divitiarum : Gr. hoc est, vigilia ex sollicitudine divitiarum, amplæque & honorabilis vitæ. Porrò hæc habentur in Gr. cap. XXXIV. *Cogitatus :* cura.

2. *Cogitatus præscientiæ :* cogitatio præscia futurorum malorum quæ imminent divitibus : *avertit sensum :* nihil tuti cogitanti relinquit. At Gr. cura vigiliæ (seu vigil) interpellat soporem. *Et infirmitas gravis :* Gr. ægritudinem gravem eluet (allevabit) somnus.

3. 4. *In requie suâ :* in cessatione, in fine, ut habes ℣. 4. *In diminutione victûs :* in dispergendo, sive dissipando victu, id est, opibus quibus vita sustentatur : sensus autem utriusque sententiæ est : Alius in colligendo laborat, alius in dispergendo : ad extremum, in vitæ fine, ille laborum fructum, hic egestatem reperit : quæ & similia si ad vera bona referas, perfectam habebis sententiam.

5. *Consumtionem :* Gr. qui insequitur corruptionem, ipse (eâ) replebitur : corrumpetur, peribit.

Multi

Multi dati sunt in casum propter aurum : & facta est perditio ipsorum ad faciem ipsorum.	6. Multi dati sunt in auri casus : & facta est in specie ipsius perditio illorum.
Lignum offensionis est sacrificantibus ei ; & omnis imprudens capietur in illo.	7. Lignum offensionis est aurum sacrificantium : væ illis, qui sectantur illud, & omnis imprudens deperiet in illo.
Beatus dives, qui inventus est sine maculâ, & qui post aurum non abiit.	8. Beatus dives, qui inventus est sine maculâ : & qui post aurum non abiit, nec speravit in pecuniâ & thesauris.
Quis est, & beatificabimus eum ? fecit enim mirabilia in populo suo.	9. Quis est hic, & laudabimus eum ? fecit enim mirabilia in vitâ suâ.
Quis probatus est in illo, & perfectus est ? & sit in gloriationem. Quis potuit transgredi, & non est transgressus ; & facere mala, & non fecit ?	10. Qui probatus est in illo, & perfectus est, erit illi gloria æterna : qui potuit transgredi, & non est transgressus : facere mala, & non fecit :
Stabilientur bona illius : & eleemosynas illius enarrabit Ecclesia.	11. Ideò stabilita sunt bona illius in Domino : & eleemosynas illius enarrabit omnis Ecclesia Sanctorum.
Supra mensam magnam sedisti ? non aperias super illam fauces, &	12. Supra mensam magnam sedisti ? non aperias super illam faucem tuam prior.
Ne dicas, multa quidem sunt, quæ super illam.	13. Non dicas sic : Multa sunt, quæ super illam sunt :
Memento quoniam malum est oculus nequam :	14. Memento quoniam malus est oculus nequam.
Nequius oculo quid creatum est ? Ideò ab omni facie lacrymatur.	15. Nequius oculo quid creatum est ? ideò ab omni facie suâ lacrymabitur. Cùm viderit,
Quocumque aspexerit, ne extendas manum :	16. Ne extendas manum tuam prior, & invidiâ contaminatus erubescas.

6. *In auri casus :* in exitium propter aurum, Gr. *in specie ipsius*, auri scilicet. Gr. & facta est perditio ipsorum, ante faciem ipsorum, manifesta & ineluctabilis.

7. *Lignum offensionis* (sive idolum) *est aurum sacrificantium :* Gr. (aurum de quo ℣. antecedente) lignum offensionis est, (sive idolum) sacrificantibus ei (auro scilicet) quod congruit loco Pauli : avaritia est simulachrorum servitus. Col. III. 5. *Deperiet*. Vide Gr.

9. *Laudabimus :* Gr. beatificabimus ; beatum prædicabimus.

10. *Qui probatus est in illo* : auro. Vide Græc.

12. *Supra mensam magnam*. Jam aggreditur de conviviis : qui sermo deducitur ad ℣. 19. sequentis capitis, ac primùm describit divitum avarorum magna & invisa convivia, monetque ne ciborum copiam, sed animum præbentis aspicias.

14. *Oculus nequam* : avarus, invidus ; quasi diceret : quid lætaris avarorum conviviis ; qui, si quid parant lautiùs, aspicientes dolent, tibique invident ? ut exponit sequens.

15. *Ab omni facie lacrymatur*, sive lacrymat ; ille avarus convivii instructor, plorat cibos quos ipse aspicit in mensâ suâ tibi administratos. *Facies* pro re conspectui oblatâ. *Cùm viderit* : Gr. quocumque aspexerit ; quemcumque cibum velut oculis designaverit ; ad eum tu

16. *Ne extendas manum .... & invidiâ* :

Et ne comprimaris cum eo in catino.

Intellige quæ ſunt proximi, ex te ipſo : & in omni re cogita.

Comede, ut homo, quæ tibi ſunt appoſita, & non devores, ne odio habearis.

Ceſſa prior, causâ diſciplinæ : & noli eſſe inſatiabilis, ne fortè offendas.

Et ſi in medio multorum ſediſti, prior illis ne extendas manum tuam.

Quàm ſufficiens eſt homini erudito exiguum : & in lecto ſuo non laborat aſthmate.

Somnus ſanitatis in inteſtino moderato : ſurrexit prior ; & anima ipſius cum ipſo.

Labor vigiliæ, & choleræ, & tortura cum viro inſatiabili.

Et ſi coactus fueris in epulis ; ſurge in medio pomorum, & requieſces.

Audi me, fili, & ne ſpernas me : & in noviſſimo invenies verba mea.

In omnibus operibus tuis eſto ve-

17. Ne comprimaris in convivio.

18. Intellige quæ ſunt proximi tui ex te ipſo.

19. Utere quaſi homo frugi his, quæ tibi apponunt : ne, cùm manducas multùm, odio habearis.

20. Ceſſa prior, causâ diſciplinæ : & noli nimius eſſe, ne fortè offendas.

21. Et ſi in medio multorum ſediſti, prior illis ne extendas manum tuam, nec prior poſcas bibere.

22. Quàm ſufficiens eſt homini erudito vinum exiguum : & in dormiendo non laborabis ab illo, & non ſenties dolorem.

23. Vigilia, cholera, & tortura viro infrunito.

24. Somnus ſanitatis in homine parco : dormiet uſque manè, & anima illius cum ipſo delectabitur.

25. Et ſi coactus fueris in edendo multùm, ſurge è medio, evome : & refrigerabit te, & non adduces corpori tuo infirmitatem.

26. Audi me, fili, & ne ſpernas me : & in noviſſimo invenies verba mea.

27. In omnibus operibus tuis eſto

ne invidiâ : (avari tibi invidentis cibos) *contaminatus* : (ejuſque lividis oculis reprehenſus) erubeſcas : Græc. deeſt : quo ſublato cum ſequente planior nexus.

17. *Ne comprimaris* : Gr. ne collidas cum eo (manum de quâ agitur) in catino.

18. *Intellige quæ ſunt proximi.* Optima regula morum, quam ad menſam quoque adhibendam docet ; ſi quid concupiſcis, intellige & ab alio poſſe appeti ; & largire ultrò, ſive dimitte cupienti. Addit Gr. & in omni re (quamvis exiguâ) cogita (ac te prudentem præbe).

19. *Utere* : Gr. Comede ut homo ; ne belluæ more ſis vorax.

20. *Causâ diſciplinæ* : temperantiæ.

21. *Prior illis* : non tantùm temperantiæ, ſed etiam honoris causâ.

22. *Non laborabis* : cruditate & crapulâ : Gr. aſthmate.

23. *Vigilia & cholera* : concitata bilis : *& tortura* : alii torſiones : *viro infrunito* : indocili : intemperanti. In Gr. ỷ. 23, 24. ordo commutatur.

24. *In homine parco* : ſobrio : in ventre moderato : Gr. *Dormiet uſque manè* : Gr. ſurrexit prior (ſurrexit matutinus, & præ aliis vigil.) *Et anima illius cum ipſo* : vivax, ſuique compos.

25. *Et ſi coactus .... in edendo* : in epulis Gr. *Surge è medio* : pomorum, Gr. (ac ſecundæ menſæ) *Evome* : ex antiquæ Medicinæ præceptis, atque inde inolitis moribus. *Refrigerabit te* : requieſces, Gr. deſines.

lox : & omnis infirmitas non occurret tibi.	velox, & omnis infirmitas non occurret tibi.
Splendidum in panibus benedicent labia : & testimonium bonitatis illius fidele.	28. Splendidum in panibus benedicent labia multorum : & testimonium veritatis illius fidele.
Nequissimo in pane obmurmurabit civitas : & testimonium nequitiæ illius certum.	29. Nequissimo in pane murmurabit civitas : & testimonium nequitiæ illius verum est.
In vino noli fortem agere : multos enim exterminavit vinum.	30. Diligentes in vino noli provocare : multos enim exterminavit vinum.
Fornax probat aciem ferri in tinctura : sic vinum corda in contentione superborum.	31. Ignis probat ferrum durum : sic vinum corda superborum arguet in ebrietate potatum.
Æquale vitæ vinum homini ; si bibas illud mensura suâ.	32. Æqua vita hominibus vinum in sobrietate : si bibas illud moderatè, eris sobrius.
Quæ vita ei, qui minuitur vino ?	33. Quæ vita est ei, qui minuitur vino ?
	34. Quid defraudat vitam ? Mors.
Et ipsum creatum est in jocunditatem hominis.	35. Vinum in jucunditatem creatum est, & non in ebrietatem, ab initio.
Exultatio cordis, & lætitia animæ, vinum potatum in tempore, quod satis sit.	36. Exultatio animæ & cordis, vinum moderatè potatum.
	37. Sanitas est animæ & corpori sobrius potus.
	38. Vinum multum potatum irritationem, & iram, & ruinas multas facit.
Amaritudo animæ vinum potatum multum in irritatione & contentione.	39. Amaritudo animæ vinum multum potatum.
Multiplicat ebrietas furorem imprudentis in offensionem, minorans virtutem, & faciens vulnera.	40. Ebrietatis animositas, imprudentis offensio, minorans virtutem, & faciens vulnera.
In compotatione vini non arguas proximum, & non despicias eum in jocunditate illius.	41. In convivio vini non arguas proximum : & non despicias eum in jucunditate illius.

28. 29. *Splendidum in panibus . . . . nequissimo in pane :* panis, Hebraismo noto, pro toto victu.

30. *Diligentes in vino :* ad potandum alacres : Gr. in vino ne esto fortis :

31. *Sic vinum.* Probatur in potatione quo ingenio quis sit, vino arcana resolvente.

32. *Æqua vita :* vinum sobriè potum æquabilem, ac temperatam vitam facit. *Si bibas moderatè :* mensurâ suâ, Græc. Vide 36, 37.

40. *Ebrietatis animositas :* Gr. multiplicat ? &c. minorans virtutem ; minuens vires.

Verbum improperii ne dicas illi: & non premas illum in repetendo.	42. Verba improperii non dicas illi: & non premas illum in repetendo.

42. *In repetendo*: debito sive promisso.

CAPUT XXXII.

De rectoribus: ad 4. quasi unus ex ipsis: Senes loquantur: juniores magis audiant, 4. & seqq. *Domi morandum quàm maximè*, 16. *Viri boni*, 18, 19. *Prudentes*, 23, 24. *Correptio: à quibus abstinendum viis*, 25. *Cautè agendum*, 27.

SIXTINA VERSIO.	VERSIO VULGATA.
In Gr. Caput xxxv. *De Rectoribus.*	
RECTOREM te posuerunt? noli extolli: esto in illis, quasi unus ex ipsis:	1. RECTOREM te posuerunt? noli extolli: esto in illis quasi unus ex ipsis.
Curam illorum habe, & sic confide: & omni curâ tuâ explicitâ recumbe.	2. Curam illorum habe, & confide: & omni curâ tuâ explicitâ recumbe:
Ut læteris propter illos, & ornamenti gratiâ accipias coronam:	3. Ut læteris propter illos, & ornamentum gratiæ accipias coronam, & dignationem consequaris corrogationis.
Loquere major natu (decet enim te)	4. Loquere major natu: decet enim te.
In diligenti scientiâ, & non impedias musica.	5. Primum verbum, diligenti scientiâ, & non impedias musicam.

1. *Rectorem*: convivii ex symbolis; quod antecedentibus magis congruit. Agit autem de illis conviviis gravibus, moderatisque, quæ, veterum sapientum more, optimis sermonibus condiebantur: patet ex ℣. 4. & aliis, senioribus docentibus, tacente juniorum turbâ, adhibitâ sanè musicâ, verùm ut par erat in tali convivio, gravis illa & sacra, de quâ XLIV. 5. quæ cupiditates componeret, non accenderet; procul autem illæ crebræ, atque ad multam noctem protractæ perpotationes; sed quisque monebatur ut maturus domum rediret, ibique se graviter oblectaret, 14, 15, 16. nec priusquam gratiis Deo actis discederet. ℣. 17. Non igitur immeritò instruitur ille rector qui his rebus præsit: quantò autem magis officio suo invigilet populorum rector?

2. *Omni curâ tuâ explicitâ recumbe.* Rebus omnibus comparatis accumbe ad mensam cum reliquis. In populo regendo ne quiescas, nisi officio functus.

3. *Ornamentum gratiæ*: vide Gr. *dignitatem consequaris corrogationis*: deest Gr. fortè: *coronationis*, & esset altera versio posterioris membri hujus versûs. Coronas autem in conviviis adhibitas, etiam illud testatur: *Coronemus nos rosis*: Sap. 11. 8. quantò ergo magis rectori quàm reliquis?

5. *Diligenti scientiâ*: accuratâ: *non impedias musicam* in convivio resonantem, ut ℣. 7. 8. sed qualem mox diximus, doctis temperatisque sermonibus congruentem: Gr. musica, neutro plurali: instrumenta musica, cantus, sub quibus etiam com-

Ubi est acroama, non effundas sermonem : & importunè noli sapientiam ostentare.

Sigillum carbunculi in ornamento aureo, concentus musicorum in compotatione vini.

In fabricatione aureâ sigillum smaragdi, modulatio musicorum in vino jocundo.

Adolescens loquere, cùm necessitas tibi fuerit, vix,

Si bis interrogatus fueris. In summam collige sermonem,

In paucis multa : esto quasi sciens, & simul tacens.

In medio magnatorum non agas æqualem : & alio dicente, ne multa garrias.

Ante tonitruum festinat coruscatio : & ante verecundum præibit gratia.

In horâ exurge, & non sis ultimus :

6. Ubi auditus non est, non effundas sermonem, & importunè noli extolli in sapientiâ tuâ.

7. Gemmula carbunculi in ornamento auri, & comparatio musicorum in convivio vini.

8. Sicut in fabricatione auri signum est smaragdi, sic numerus musicorum in jucundo & moderato vino.

9. Audi tacens, & pro reverentiâ accedet tibi bona gratia.

10. Adolescens loquere in tuâ causâ vix.

11. Si bis interrogatus fueris, habeat caput responsum tuum.

12. In multis esto quasi inscius : & audi tacens simul & quærens.

13. In medio magnatorum non præsumas : & ubi sunt senes, non multùm loquaris.

14. Ante grandinem præibit coruscatio : & ante verecundiam præibit gratia, & pro reverentiâ accedet tibi bona gratia.

15. Et horâ surgendi non te trices :

prehendas hominum consiliorumque concentum.

6. *Ubi auditus non est* ; ubi turba, nullaque attentio dictis : contrà Græc. ubi acroama est : ubi musici cantus, ne obloquare : *importunè noli extolli*, ne intempestivè sapientem agas ; ne sapientiam ostentes : Gr. ut faciunt illi qui inter cantus ut periti hujus artis, arguté differentes, obtundunt alios, cùm audiendi, non dicendi sit locus. Allegoricè : ne pulchros & concinnos sermones interturbes.

7. *Gemmula carbunculi* : sigillum Græc. *comparatio*, sive concentus Gr. *musicorum*.

8. *Sicut in fabricatione* : in opere aureo : *signum*, sigillum, Gr. *est smaragdi : numerus musicorum* : Gr. melos, modulatio.

10. *In tuâ causâ* : cùm ad te sermo devenerit : quæ in conviviis quoque illis ad sapientiam institutis, observata, ad totam posteà vitam transferantur.

11. *Si bis* : Gr. refert ad præcedentem : *habeat caput* : sit à certo capite, initioque deductum : meliùs ex Gr. κεφαλαίωσον, in summam contrahe sermonem ; addit, paucis multa, supple, complectere.

12. *In multis esto quasi inscius.* Invisum & importunum hominum genus, qui omnia scire se volunt, aliosque enecant sermonibus : *tu audi tacens simul & quærens* : interrogans : quippe qui doceri, quàm docere malis : quod sæpè Aug. de se profitetur, præsertim Epistolâ nonâ ad Mercatorem : Gr. aliter ; sed eodem sensu : esto quasi sciens, & simul tacens : (nec ostentes scientiam).

13. *Non præsumas* : ne te æquaveris : ne te geras pro æquali ; Gr. *ubi sunt senes.* Vide Gr.

14. *Ante grandinem* : ante tonitruum, Gr. *ante verecundiam* : Gr. ante verecundum. Significat autem verecundi adolescentis dicta quâdam pudoris gratiâ commendari : quæ gratia tam præcedere nata sit, quàm tonitruum præcedit coruscatio. *Pro reverentiâ* : iteratum ex ℣. 9. Gr. deest.

15. *Horâ surgendi* : è mensâ : *non te trices* : nec velut impeditis gressibus vacilles, aut etiam labare temulentus, sive, ne te involvas tricis, vanisque impedimentis ;

mus : recurre in domum, & ne torpeas. Ibi lude,

Et fac cogitata, & ne pecces verbo superbo.

Et super his benedicito eum qui fecit te, & inebriantem te de bonis suis.

Qui timet Dominum, excipiet doctrinam : & qui manè vigilant, invenient benedictionem.

Qui quærit legem, replebitur eâ ; & qui simulat, scandalizabitur in eâ.

Qui timent Dominum, invenient judicium : & justificationes quasi lumen accendent.

Homo peccator vitat correptionem : & secundùm voluntatem suam inveniet comparationem.

Vir consilii non despiciet considerationem : alienus & superbus non pertimescet timorem,

Etiam postquam fecit secum sine consilio.

Sine consilio nihil facias : & in faciendo te non pœnitebit.

In viâ ruinæ non eas, & non offendes in lapidosis. Non credas te viæ non exploratæ.

præcurre autem prior in domum tuam, & illic avocare, & illic lude,

16. Et age conceptiones tuas, & non in delictis & verbo superbo.

17. Et super his omnibus benedicito Dominum, qui fecit te, & inebriantem te ab omnibus bonis suis.

18. Qui timet Dominum, excipiet doctrinam ejus : & qui vigilaverint ad illum, invenient benedictionem.

19. Qui quærit legem, replebitur ab eâ : & qui insidiosè agit, scandalizabitur in eâ.

20. Qui timent Dominum, invenient judicium justum : & justitias quasi lumen accendent.

21. Peccator homo vitabit correptionem : & secundùm voluntatem suam inveniet comparationem.

22. Vir consilii non disperdet intelligentiam : alienus & superbus non pertimescet timorem :

23. Etiam postquam fecit cum eo sine consilio, & suis insectationibus arguetur.

24. Fili, sine consilio nihil facias : & post factum non pœnitebis.

25. In viâ ruinæ non eas, & non offendes in lapides : nec credas te viæ laboriosæ, ne ponas animæ tuæ scandalum :

aliamque ex aliâ remanendi excusationem nectas. Vide Gr. *Præcurre* prior : Gr. recurre in domum : (ne vagere) : & ne torpeas (somno aut desidiâ oppressus, neque ex torpore resideas domi, sed animum recolligendi studio). *Illic avocare, illic lude* : ibi dulces lusus, dulcia animi avocamenta quæras. En quàm sobrii, quàm sani ex illo convivio redeant ; unde sequitur.

16. *Et age conceptiones tuas.* Fac quæ vis, age ingenio tuo, dummodò à malis ac superbis dictis factisque abstineas.

17. *Benedicito Dominum .... inebriantem te.* Ne antè discesseris quàm Deo, ut vero convivii apparatori, gratias egeris ; quo fine concluditur sermo de conviviis.

19. *Qui insidiosè agit* : Gr. simulator ; hypocrita. *Scandalizabitur in eâ* : offendet in legem.

21. *Comparationem* : σύγκριμα : consensionem : fœdâ adulatione.

22. *Intelligentiam* : Gr. cogitationem : considerationem : *Alienus*, impius, infidelis : *Non pertimescet timorem* : malè securus ex inconsiderantiâ & animi levitate.

23. *Etiam postquam fecit cum eo*, secum Gr. id est, (ex propriâ sententiâ) *sine consilio* : etiamsi res suas fortunæ permittat. *Suis insectationibus* : suis ipse consiliis capietur. Deest Gr.

25. *In viâ ruinæ.* Præcipitii : Gr. *Et non*

Et à filiis tuis cave.

In omni opere crede animæ tuæ: hoc est enim observatio mandatorum.

Qui credit legi, attendit mandatis: & qui confidit in Domino, non minorabitur.

16. Et à filiis tuis cave, & à domesticis tuis attende.

27. In omni opere tuo crede ex fide animæ tuæ: hoc est enim conservatio mandatorum.

28. Qui credit Deo, attendit mandatis, & qui confidit in illo, non minorabitur.

offendas: ne offendas *in lapides*: Gr. in lapidosis: (& difficilibus itineribus) *nec credas te via laboriosa*: inexploratæ, Gr. Hîc observa tres evitandas vias: exitiosas sive præcipites, difficiles & periculosas, inexploratas.

26. 27. *Crede*: non liberis ac propinquis; sed *anima tua*, ipsi tibi: age prout recta ratio suaserit. *Hoc est conservatio mandatorum*, si non alienâ ratione ducaris, sed tuâ; sive etiam *fide*, ut habet Vulgata: quanquam Gr. deest.

CAPUT XXXIII.

Deum timens: legi credens, 1, 2, 3. *Irrisor*, 6. *Deus instar figuli, ut vult alios erigit, alios deprimit*, 7. *ad* 15. *Justo tamen judicio*, ibid. *contrariorum sapiens ordinator*, 15 *Auctoris sedulitas in conquirendis sententiis*, 16. *Vir sapiens ne se subdat filio: non uxori: non cuivis homini*, 20. & seqq. *Dimissionem opum reservet testamento*, 20, 24. *De servis continendis, ac benevolè tractandis*, 25. *ad finem: Otiositas*, 29.

SIXTINA VERSIO.

In Gr. Cap. xxxvj.

TIMENTI Dominum non occurret malum, sed in tentatione & iterùm liberabit illum.

Vir sapiens non odiet legem: qui autem simulat in eâ, quasi in procellâ, navis.

Homo sensatus credet legi, & lex ei fidelis,

Sicut interrogatio justorum. Para verbum, & sic audiêris: colliga doctrinam, & responde.

VERSIO VULGATA.

1. TIMENTI Dominum non occurrent mala, sed in tentatione Deus illum conservabit, & liberabit à malis.

2. Sapiens non odit mandata & justitias: & non illidetur quasi in procellâ navis.

3. Homo sensatus credit legi Dei, & lex illi fidelis.

4. Qui interrogationem manifestat, parabit verbum, & sic deprecatus exaudietur: & conservabit disciplinam, & tunc respondebit.

2. *Et non illidetur*: Gr. simulator (hypocrita) *quasi in procellâ navis*: semper agitatus, nullo certo tramite.

3. *Lex illi fidelis*; addit Græc. sicut (ostendit) interrogatio (sive probatio) justorum.

4. *Qui interrogationem*: Gr. para verbum (meditare quæ dicas) & audiêris.

LIBER ECCLESIASTICI.

Rota carri præcordia fatui : & quasi axis qui versatur, cogitatus illius.

5. Præcordia fatui quasi rota carri, & quasi axis versatilis cogitatus illius.

Equus ad admissuram, amicus subsannator : sub omni superſedente hinnit.

6. Equus emissarius, sic & amicus subsannator : sub omni suprasedente hinnit.

Quare dies diem superat, & omne lumen diei anni à sole ?

7 Quare dies diem superat, & iterùm lux lucem, & annus annum à sole ?

A Domini scientiâ separati sunt :

8. A Domini scientiâ separati sunt, facto sole, & præceptum custodiente.

Et immutavit tempora, & dies festos.

9. Et immutavit tempora, & dies festos ipsorum, & in illis dies festos celebraverunt ad horam.

Ex ipsis exultavit, & sanctificavit, & ex ipsis posuit in numerum dierum. Et omnes homines de solo : & ex terrâ creatus est Adam.

10. Ex ipsis exaltavit & magnificavit Deus, & ex ipsis posuit in numerum dierum. Et omnes homines de solo, & ex terrâ, unde creatus est Adam.

In multitudine scientiæ Dominus separavit eos, & immutavit vias illorum.

11. In multitudine disciplinæ Dominus separavit eos, & immutavit vias eorum.

Et ipsis benedixit, & exaltavit ; & ex ipsis sanctificavit, & ad se applicavit : ex ipsis maledixit, & humiliavit, & evertit illos à statione ipsorum.

12. Ex ipsis benedixit, & exaltavit : & ex ipsis sanctificavit, & ad se applicavit : & ex ipsis maledixit, & humiliavit, & convertit illos à separatione ipsorum.

5. *Rota carri* : stridens, importuna, versatilis.

6. *Equus emissarius : amicus subsannator*, irrisor, *sub omni suprasedente*, sub omni insessore *hinnit* : quo risum significat ; æquè arridet, æquè illudit omnibus.

7. *Quare dies diem superat !* Summa est. Quemadmodum lux omnis, dies omnis, annus omnis à sole est, & tamen dies die, annus anno illustrior ac pulchrior, (Dei enim sapientia discriminavit dies, & alios quidem in festos consecravit, alios instituit ad numerum tantùm, & ad implendum mensium annorumque curriculum), ita homines ab unâ terrâ orti, disponente Deo, alii aliis clariores : hæc summa usque ad ỷ. 35. jam singula perpendamus.

Quare dies diem . . . . . annus annum : cùm sint omnes *à sole*. Annos quoque aliis alios antepositos Vulgata commemorat : nec absurdè, est enim annus jubilæus singularis inter annos dignitatis. Gr. quare dies diem superat, & (tamen) omne lumen diei anni (seu per annum) à sole ?

8. *A Domini scientiâ*. Sapientiâ.

9. *Dies festos ipsorum* : inter ipsos. *Ad horam* : suo tempore.

10. *Magnificavit* : sanctificavit, Gr.

11. *In multitudine disciplinæ* : doctrinæ & sapientiæ.

12. *Ex ipsis sanctificavit, & ad se applicavit* : suo ministerio consecravit Levitas & Aaronis familiam. *Ex ipsis maledixit, & humiliavit*, ademit sacerdotium familiæ Heli, & transtulit ab Abiathar, ad Sadoc. I. *Reg.* XXII. 28. III. *Reg.* II. 27, 35. *Convertit illos à separatione ipsorum* : abstulit honores quibus à cæteris separati erant. Gr. Avertit sive dejecit illos à statione ipsorum, sicut de Sobna dictum : *Expellam te de statione tuâ, & de ministerio tuo deponam te*. Is. XXII. 19. quod cùm fiat pro imperio, ac potestate summâ, fit tamen recto justoque judicio, ỷ. 13, 14.

Quasi

Quasi lutum figuli in manu ejus.

Omnes viæ ejus secundùm beneplacitum ejus. Sic homines in manu illius qui fecit eos, ad reddendum illis secundùm judicium suum.

Contra malum bonum est, & contra mortem vita : sic contra pium peccator. Et sic intuere in omnia opera Altissimi, duo duo, unum contra unum.

Et ego novissimus evigilavi :

In Gr. Caput xxx. ℣. 16.

Quasi qui colligit acinos post vindemiatores :

In benedictione Domini perveni : & quasi qui vindemiat, replevi torcular.

Respicite quoniam non mihi soli laboravi, sed omnibus exquirentibus disciplinam.

Audite me, Magnates populi ; & Rectores Ecclesiæ, auribus percipite.

Filio & mulieri, fratri & amico non des potestatem super te in vitâ tuâ : & non dederis aliis pecunias tuas : ne fortè pœniteat te, & depreceris pro illis.

Dum adhuc superes, & spiratio in te, ne alienes teipsum omni carni.

13. Quasi lutum figuli in manu ipsius, plasmare illud & disponere.

14. Omnes viæ ejus secundùm dispositionem ejus : sic homo in manu illius qui se fecit, & reddet illi secundùm judicium suum.

15. Contra malum bonum est, & contra mortem vita : sic & contra virum justum peccator. Et sic intuere in omnia opera Altissimi. Duo & duo, & unum contra unum.

16. Et ego novissimus evigilavi, & quasi qui colligit acinos post vindemiatores.

17. In benedictione Dei & ipse speravi : & quasi qui vindemiat, replevi torcular.

18. Respicite quoniam non mihi soli laboravi, sed omnibus exquirentibus disciplinam.

19. Audite me, Magnates, & omnes populi, & Rectores Ecclesiæ auribus percipite.

20. Filio & mulieri, fratri & amico non des potestatem super te in vitâ tuâ : & non dederis alii possessionem tuam : ne fortè pœniteat te, & depreceris pro illis.

21. Dum adhuc superes & aspiras; non immutabit te omnis caro.

15. *Contra malum bonum est :* humana contrariis constant : neque purum bonum, malumque inest rebus : *duo & duo*, omnia gemina, ac velut bina procedunt : *sed unum contra unum :* quæque res habet adversarium ut veluti civili bello conficere se adversa videantur, sed Deus res temperat, & stare orbem jubet. Vide infrà XLII. 24.

16. *Et ego.* Solent sacri sententiarum auctores harum cursum abrumpere insertis adhortationibus ad amicos excitandos : maximè ubi grandiora vel utiliora prompturi sunt : sic Salomon, sic Sapientiæ auctor, ad quorum exemplum hunc sermonem instituit Ecclesiasticus. *Novissimus sapientum evigilavi :* posteaquam Israëlitæ à collgendis majorum sententiis diutissimè cessarunt. *Quasi qui colligit acinos post vindemiatorem.* Ita, ego post Salomonem, post Agur, post alios magistros : quorum sententias Ezechiæ tempore collegerunt. *Prov.* XXV. 1. XXX. 1. Vindemiæ uberrimæ collegi reliquias, haud minore copiâ atque illi, qui vineam primi messuerunt : ℣. 17.

20. *Et mulieri :* uxori. *Possessionem tuam :* res tuas, Gr. *Et depreceris pro illis :* rebus scilicet tuis in tuâ egestate suppliciter repetendis.

21. *Non immutabit te omnis caro :* Gr. Ne

Liber Ecclesiastici.

Melius est enim, ut filii tui te rogent, quàm te respicere in manus filiorum tuorum.

In omnibus operibus tuis præcellens esto:

Ne dederis maculam in gloriâ tuâ. In die consummationis dierum vitæ tuæ, & in tempore exitûs, distribue hereditatem tuam.

De Servis.

Pabula, & virga, & onera asino: panis, & disciplina, & opus servo.

Operare in puero, & invenies requiem: laxa manus illi, & quæret libertatem.

Jugum & lorum curvabunt collum:

Et servo malefico torturæ, & tormenta. Mitte illum in operationem, ne vacet.

Multam enim malitiam docuit otiositas.

In opera constitue illum, prout concedet illum. Quòd si non obaudierit, aggrava pedes ejus; & non amplifices super omnem carnem: & sine judicio nihil facias.

Si est tibi servus, sit sicut tu: quoniam in sanguine comparasti eum. Si est tibi servus, tracta eum sicut teipsum: quoniam tanquam animâ tuâ, egebis eo.

22. Melius est enim ut filii tui te rogent, quàm te respicere in manus filiorum tuorum.

23. In omnibus operibus tuis præcellens esto.

24. Ne dederis maculam in gloriâ tuâ. In die consummationis dierum vitæ tuæ, & in tempore exitûs tui, distribue hereditatem tuam.

25. Cibaria, & virga, & onus asino: panis, & disciplina, & opus servo.

26. Operatur in disciplinâ, & quærit requiescere: laxa manus illi, & quærit libertatem.

27. Jugum & lorum curvant collum durum, & servum inclinant operationes assiduæ.

28. Servo malevolo tortura & compedes: mitte illum in operationem, ne vacet.

29. Multam enim malitiam docuit otiositas.

30. In opera constitue eum: sic enim concedet illum. Quòd si non obaudierit, curva illum compedibus; & non amplifices super omnem carnem: verùm sine judicio nihil facias grave.

31. Si est tibi servus fidelis, sit tibi quasi anima tua: quasi fratrem sic eum tracta: quoniam in sanguine animæ comparasti illum.

commutaveris te omni carni, ne te cuiquam homini vendideris, addixeris.

22. *Respicere in manus:* tanquam dona expectantem, atque inde suspensum.

24. *In die consummationis:* ex antecedentibus: serva res tuas quamdiù vivis, testamento relicturus eas cui oportuerit.

25. *Cibaria:* in Gr. titulus: de servis. *Cibaria . . . . asino*: ne tamen servos habeas mutis animantibus, docebit ℣. 31.

26. *Operatur in disciplinâ*: servus opere exercitûs, quærit requiem tantùm; remissis autem manibus, sive otiosus, quærit libertatem sive licentiam. Gr, operare in puero sive servo (admove illum operi:) & invenies requiem:

30. *Curva illum compedibus:* Gr. Aggrava pedes ejus; ne tamen plus æquo sævias, subdit: *non amplifices* (ne multiplices plagas. Gr. ne sis nimius) *super omnem carnem:* ne sis immisericors adversùs omnem hominem, etiam servum.

31. *Sicut anima tua:* sicut tu, Gr. *Quasi fratrem:* sicut teipsum, Gr. *In sanguine animæ:* in sanguine, Gr. Alludit ad originem servitutis: primi enim servi, bello capti; sive etiam quòd emti grandi pecuniâ, quæ familiam tuam sic vegetat, ut sanguis ip-

Si afflixetis eum, & tollens aufugiat;
In quâ viâ quæras illum?

32. Si læseris eum injustè, in fugam convertetur:
33. Et si extollens discesserit: quem quæras, & in quâ viâ quæras illum, nescis.

sum corpus, sive, ut addit Græcus, tracta eum sicut teipsum, quoniam tanquam animâ tuâ, egebis illo.

33. *Si extollens discesserit:* si tollens, sive rapiens aliquid, aufugerit.

CAPUT XXXIV.

Somnia: divinationes, ad 8. Vera prævisio futurorum ex lege ac promissis: ex experimentis & sapientum consilio, 8. & seqq. *spes in Deum, 15.* & seqq. *Auctoris gravia pericula, 12, 13. De oblationibus, 21.* & seqq. *Ex iniquo & substantiâ pauperum,* ibid. *Oppressores pauperum, 25, 26. Uno animo agendum, 28, 29. Ne in peccata recidas, 30, 31.*

SIXTINA VERSIO.

In Gr. Caput xxxj.

VANÆ spes, & mendaces viro insensato: & somnia volare faciunt imprudentes.

Quasi qui apprehendit umbram, & persequitur ventum: sic qui attendit somniis.

Hoc juxta hoc, visio somniorum: ante faciem similitudo faciei.

Ab immundo quid mundabitur? & à falso quid verum erit?

Divinationes, & auguria, & somnia vana sunt:

Et sicut parturientis, cor phantasias patitur. Nisi ab Altissimo fuerint missa in visitatione; ne dederis ad illa cor tuum.

VERSIO VULGATA.

1. VANA spes, & mendacium viro insensato: & somnia extollunt imprudentes.

2. Quasi qui apprehendit umbram, & persequitur ventum: sic & qui attendit ad visa mendacia.

3. Hoc secundùm hoc visio somniorum: ante faciem hominis similitudo hominis.

4. Ab immundo quid mundabitur? & à mendace quid verum dicetur?

5. Divinatio erroris, & auguria mendacia, & somnia malefacientium, vanitas est.

6. Et sicut parturientis, cor tuum phantasias patitur. Nisi ab Altissimo fuerit emissa visitatio, ne dederis in illis cor tuum.

1. *Extollunt*: Gr. ad verbum: volare faciunt (dant pennas) eodem sensu, animos addunt, facilia fingunt omnia. Alludit ad eos qui se pennatos somniãt, & in sublime raptos.

3. *Hoc secundùm hoc.* Sic se habet somnium, nihil aliud est quàm homini exhibita hominis similitudo mendax; atque *ante faciem:* tanquam in speculo: *similitudo* faciei, Gr.

4. *A mendace:* à falso, Gr. à somnio, quod nihil nisi mendacium est.

6. *Sicut parturientis.* Mulieres gestantes uterum, quibus, quámque vehementibus phantasiis perturbentur, notum est.

Multos errare fecerunt somnia, & exciderunt sperantes in illis.	7. Multos enim errare fecerunt somnia, & exciderunt sperantes in illis.
Sine mendacio consummabitur lex, & sapientia ori fideli perfectio.	8. Sine mendacio consummabitur verbum legis, & sapientia in ore fidelis complanabitur.
Vir eruditus novit multa: & qui multa expertus est, enarrabit intellectum.	9. Qui non est tentatus, quid scit? Vir in multis expertus, cogitabit multa: & qui multa didicit, enarrabit intellectum.
Qui non est expertus, pauca novit: qui autem vagatus est, multiplicabit astutiam.	10. Qui non est expertus, pauca recognoscit: qui autem in multis factus est, multiplicat malitiam.
	11. Qui tentatus non est, qualia scit? qui implanatus est, abundabit nequitiâ.
Multa vidi in circumerratione meâ: & plura verborum meorum, intellectus meus.	12. Multa vidi errando, & plurimas verborum consuetudines.
Sæpè usque ad mortem periclitatus sum, & salvatus sum horum gratiâ.	13. Aliquotiès usque ad mortem periclitatus sum horum causâ, & liberatus sum gratiâ Dei.
Spiritus timentium Dominum vivet:	14. Spiritus timentium Deum quæritur, & in respectu illius benedicetur.
Spes enim illorum in salvantem illos.	15. Spes enim illorum in salvantem illos, & oculi Dei in diligentes se.

8. *Sine mendatio.* Quasi diceret, recurre potiùs ad legem, verbumque divinum, ubi incorrupta veritas, ubi per certa promissa, vera & utilis cognitio futurorum, quemadmodum Isaïæ VIII. 19, 20. Et cùm dixerint: quærite à Pythonibus & à divinis, ad legem magìs & ad testimonium, sive oraculum, quale à Deo vero mitti solet. *Et sapientia in ore fidelis complanabitur.* Plana & aperta fiet. Gr. perfectio (erit) ad perfectum deducetur. Sensus est; si futura investiganda sunt, præter legem divinam, observari posse virorum sapientium provida consilia & præscias conjecturas, ut docent seqq.

10. *Qui in multis factus est.* Gr. qui multùm peregrinatus est: per multas regiones:

> Qui mores hominum multorum vidit, &
> urbes.

unde ℣. 12. *Multa vidi errando:* peregrinando. *Multiplicat malitiam:* sive ut Gr. astutiam.

11. *Qui tentatus ..... qui implanatus:* gemina versio 9 & 10. Cujus hic erit sensus; qui deceptus est fit astutior, atque etiam fit nequior, animo per hominum corruptelas à sinceritate ac simplicitate deflexo.

12. *Plurimas verborum consuetudines:* agendique rationes: Hebraïcâ phrasi, verba pro rebus. Gr. planior: multa vidi circumerrando (peregrinando:) & plura verborum meorum intellectus meus; quæ doceo, ea plerumque experimento vera comperi.

13. *Usque ad mortem:* vide cap. XI. 3. & seqq. *Gratiâ Dei:* Gr. servatus sum horum gratiâ: non per somnia & divinationes, de quibus ab initio capitis, sed per legem & timorem Dei, ac præcepta quæ nunc trado, sæpe ipse servatus sum.

14. *Spiritus timentium Deum quæritur:* vivet, Gr. ζητήσεται pro ζήσεται, vivet.

Qui timet Dominum, non trepidabit, & non pavebit: quoniam ipse est spes ejus.

Timentis Dominum beata est anima:

Cui intendit? & quis est fortitudo ejus?

Oculi Domini super diligentes eum, protectio potentiæ, & firmamentum virtutis: tegmen ab ardore, & tegmen à meridie:

Custodia ab offensione, & adjutorium à casu: exaltans animam, & illuminans oculum, dans sanitatem, vitam, & benedictionem.

Immolantis ex iniquo oblatio subsannata: & non sunt beneplacitæ subsannationes injustorum.

Oblationes impiorum non probat Altissimus: neque in multitudine sacrificiorum propitiatur peccatis.

Qui offert sacrificium ex substantiâ pauperum; victimat filium in conspectu patris sui.

Panis egentium, vita pauperum est: qui defraudat illam, homo sanguinum est.

Qui aufert victum, occidit proximum:

Et qui fraudat mercedem mercenarii, effundit sanguinem.

Unus ædificans, & unus destruens:

16. Qui timet Dominum, nihil trepidabit, & non pavebit: quoniam ipse est spes ejus.

17. Timentis Dominum beata est anima ejus:

18. Ad quem respicit, & quis est fortitudo ejus?

19. Oculi Domini super timentes eum, protector potentiæ, firmamentum virtutis, regimen ardoris, & umbraculum meridiani.

20. Deprecatio offensionis, & adjutorium casûs: exaltans animam, & illuminans oculos, dans sanitatem, & vitam, & benedictionem.

21. Immolantis ex iniquo oblatio est maculata: & non sunt beneplacitæ subsannationes injustorum.

22. Dominus solus sustinentibus se in viâ veritatis & justitiæ.

23. Dona iniquorum non probat Altissimus, nec respicit in oblationes iniquorum: nec in multitudine sacrificiorum eorum propitiabitur peccatis.

24. Qui offert sacrificium ex substantiâ pauperum, quasi qui victimat filium in conspectu patris sui.

25. Panis egentium vita pauperum est: qui defraudat illum, homo sanguinis est.

26. Qui aufert in sudore panem, quasi qui occidit proximum suum.

27. Qui effundit sanguinem, & qui fraudem facit mercenario, fratres sunt.

28. Unus ædificans, & unus de-

19. *Protector potentiæ:* sine quo nulla est potentia nostra, seu mavis, protector potens, noto Hebraïsmo. Gr. ad verbum protectio opposito scuto. *Firmamentum virtutis*. validum, inconcussum; *umbraculum meridiani:* à meridie, & quâvis tentatione gravi.

20. *Deprecatio:* custodia ab offensione, Græc.

21. *Maculata:* μεμωκημένη, à μῶμος, probrum, macula. Gr. μεμωκημένη; ridicula, risu digna. *Subsannationes:* derisiones: *injustorum*, ex iniquo & rapto immolantium, Deoque illudentium.

25. *Homo sanguinis:* cædis reus.

26. *Qui aufert in sudore*, sudanti & laboranti, *panem:* seu panem sudore partum.

28. 29. *Unus ædificans: unus orans:* intellige in eâdem familiâ: ut doceantur communi studio benè agere.

LIBER ECCLESIASTICI.

quid proficiunt aliud, quàm labores?

Unus orans, & unus maledicens: cujus vocem exaudiet Dominus?

Qui baptizatur à mortuo, & iterùm tangit eum: quid profecit lavatione suâ?

Sic homo qui jejunat in peccatis suis, & iterùm vadit, & facit eadem: orationem illius quis exaudiet, & quid profecit humiliando se?

struens: quid prodest illis, nisi labor?

29. Unus orans, & unus maledicens: cujus vocem exaudiet Deus?

30. Qui baptizatur à mortuo, & iterùm tangit eum: quid proficit lavatio illius?

31. Sic homo qui jejunat in peccatis suis, & iterùm eadem faciens, quid proficit humiliando se? orationem illius quis exaudiet?

30. *Qui baptizatur* (lavatur) *rediens à mortuo.*

CAPUT XXXV.

Pergit de oblationibus & precibus, toto capite: humilium precum vis, 21. & seqq.

SIXTINA VERSIO.

In Gr. Caput xxxij.

QUI conservat legem, multiplicat oblationes.

Sacrificans salutare, qui attendit mandatis.

Qui retribuit gratiam, offert similaginem: & qui facit eleemosynam, offert sacrificium laudis.

Beneplacitum est Domino recedere ab iniquitate: & propitiatio, recedere ab injustitiâ.

6. Non apparebis ante conspectum Domini vacuus.

Hæc enim omnia propter mandatum.

Oblatio justi impinguat altare, &

VERSIO VULGATA.

1. QUI conservat legem, multiplicat oblationem.

2. Sacrificium salutare est attendere mandatis, & discedere ab omni iniquitate.

3. Et propitiationem litare sacrificii super injustitias; & deprecatio pro peccatis, recedere ab injustitiâ.

4. Retribuet gratiam, qui offert similaginem: & qui facit misericordiam, offert sacrificium.

5. Beneplacitum est Domino recedere ab iniquitate: & deprecatio pro peccatis, recedere ab injustitiâ.

6. Non apparebis ante conspectum Domini vacuus.

7. Hæc enim omnia propter mandatum Dei fiunt.

8. Oblatio justi impinguat altare;

1. *Qui conservat*: ipsa legis observatio oblationis multiplicatio est.

2. *Sacrificium salutare*: Gr. sacrificans salutaris, genit. casu: supple: oblatione: sive pro salute.

3. *Et propitiationem*: alteram versionem eamque planiorem vide ℣. 5.

4. *Retribuet gratiam*: Gr. contrà: qui retribuit gratiam (benefactori), offert similaginem.

odor suavitatis ejus est in conspectu Altissimi.

Sacrificium viri justi acceptum est: & memoria ejus non tradetur oblivioni.

In bono oculo glorifica Dominum: & non minuas primitias manuum tuarum.

In omni datu hilarem fac vultum tuum: & in exultatione sanctifica decimas.

Da Altissimo secundùm datum ejus, & in bono oculo inventionem manûs.

Quoniam Dominus retribuens est: & septies tantùm reddet tibi.

Ne minuas de munere: non enim suscipiet:

Et non attendas sacrificio injusto, quoniam Dominus judex est, & non est apud illum gloria personæ.

Non accipiet personam in pauperem: & deprecationem læsi exaudiet.

Non despiciet preces pupilli: nec viduam, si effundat loquelam.

Nonne lacrymæ viduæ ad maxillam descendunt, & exclamatio super deducentem eas?

Qui colit, in beneplacito suscipietur: & deprecatio illius usque ad nubes attinget.

& odor suavitatis est in conspectu Altissimi.

9. Sacrificium justi acceptum est: & memoriam ejus non obliviscetur Dominus.

10. Bono animo gloriam redde Deo: & non minuas primitias manuum tuarum.

11. In omni dato hilarem fac vultum tuum, & in exultatione sanctifica decimas tuas.

12. Da Altissimo secundùm datum ejus, & in bono oculo adinventionem facito manuum tuarum.

13. Quoniam Dominus retribuens est: & septies tantùm reddet tibi.

14. Noli offerre munera prava: non enim suscipiet illa.

15. Et noli inspicere sacrificium injustum, quoniam Dominus judex est: & non est apud illum gloria personæ.

16. Non accipiet Dominus personam in pauperem: & deprecationem læsi exaudiet.

17. Non despiciet preces pupilli: nec viduam, si effundat loquelam gemitûs.

18. Nonne lacrymæ viduæ ad maxillam descendunt, & exclamatio ejus super deducentem eas?

19. A maxillâ enim ascendunt usque ad cœlum, & Dominus exauditor non delectabitur in illis.

20. Qui adorat Deum in oblectatione, suscipietur, & deprecatio illius usque ad nubes propinquabit.

10. *Bono animo:* Gr. in bono oculo, non parco, non invido. Vide 12.

11. *In omni dato:* donatione: *Hilarem fac:* Rom. XII. 8. II. Cor. IX. 7.

12. *In bono oculo:* cùm Deus erga te beneficus; cùm res tuas respexerit. *Adinventionem manuum:* dona ex iis quæ acquisiveris: quæ sub manu tuâ inveneris, phrasi usitatâ, *Levit.* XIV. 21. XXV. 26, 28. & alibi passim. Læto oculo redde inventa, sive dona.

14. *Munera prava:* diminuta: vide Gr. & ℣. 10.

15. *Gloria personæ:* Gr. δόξα, opinio, respectus seu acceptio personæ.

20. *Qui adorat: in oblectatione.* Gr. cultor (Dei) &c.

Oratio humiliantis se nubes penetravit; & donec propinquet, non revocabitur: & non discedet donec aspiciat Altissimus.	21. Oratio humiliantis se, nubes penetrabit; & donec propinquet, non consolabitur; & non discedet, donec Altissimus aspiciat.
Et judicabit justè, & faciet judicium, & Dominus non tardabit: & non habebit in illis patientiam, quousque contribulet dorsum immisericordium.	22. Et Dominus non elongabit, sed judicabit justos, & faciet judicium: & Fortissimus non habebit in illis patientiam, ut contribulet dorsum ipsorum.
Et gentibus reddet vindictam, donec tollat multitudinem superborum, & sceptra iniquorum contribulet:	23. Et Gentibus reddet vindictam, donec tollat plenitudinem superborum: & sceptra iniquorum contribulet.
Donec reddat homini secundùm actus ejus, & opera hominum secundùm cogitationes eorum:	24. Donec reddat hominibus secundùm actus suos, & secundùm opera Adæ, & secundùm præsumtionem illius:
Donec judicet judicium plebis suæ: & lætificabit eos misericordiâ suâ.	25. Donec judicet judicium plebis suæ: & oblectabit justos misericordiâ suâ.
Speciosa misericordia in tempore tribulationis ejus, quasi nubes pluviæ in tempore siccitatis.	26. Speciosa misericordia Dei in tempore tribulationis, quasi nubes pluviæ in tempore siccitatis.

21. *Oratio humiliantis se*: Gr. humilis, afflicti. *Donec propinquet, non consolabitur*: non revocabitur, μὴ παρακληθῇ: non desistet à cursu, donec coram Deo steterit: oratio, legati instar, primùm quidem, nubes penetrat: 2. non desistit: donec perveniat ad Deum: 3. Ubi pervenit, *non discedet: donec Altissimus respiciat*. Vide orationis improbæ, & ad molestiam usque urgentis ingenium: *Luc.* XI. 7, 8. XVIII. 5.

22. *Non elongabit*: non tardabit, Gr. *non habebit in illis patientiam*: sic Luc. XVIII. 7. *Deus autem non faciet vindictam electorum suorum .... & patientiam habebit in illis. Ut contribulet*: conterat: vide Græc.

23. *Plenitudinem superborum*: contumeliosorum turbam: *sceptra*: (potentiam) *iniquorum contribulet*: confringat, atterat.

24. *Adæ*: dativo casu: videtur ex Heb. vertisse ubi loco, homini, scribitur, Adæ; sensusque est, reddet hominibus & cuique homini secundùm opera sua: imò secundùm *præsumptionem*, sive ut habet Gr. secundùm cogitationem illius: arcanorum testis, neque tantùm operum, sed etiam cogitationum ultor.

CAPUT

CAPUT XXXVI.

Oratio auctoris pro populo, & sanctâ civitate ab inimicis & principibus vexatâ, ad 20. Orat etiam pro gentibus, 4. & seqq. Aaronicæ familiæ dignitas, 17. De rebus subtili judicio discernendis, 20. ad finem : Uxor pulchra & sapiens, ibid.

Sixtina Versio.	Versio Vulgata.
In Gr. Caput xxxiij.	
MISERERE nostrî, Domine Deus omnium, & respice.	1 MISERERE nostrî, Deus omnium, & respice nos; & ostende nobis lucem miserationum tuarum.
Et immitte timorem tuum super omnes gentes.	2. Et immitte timorem tuum super Gentes, quæ non exquisierunt te : ut cognoscant quia non est Deus, nisi tu, & enarrent magnalia tua.
Extolle manum tuam super Gentes alienas, & videant potentiam tuam.	3. Alleva manum tuam super Gentes alienas, ut videant potentiam tuam.
Sicut coram illis sanctificatus es in nobis ; ita coram nobis magnificeris in illis.	4. Sicut enim in conspectu eorum sanctificatus es in nobis ; sic in conspectu nostro magnificaberis in eis.
Et agnoscant te, secundùm quod & nos agnovimus ; quoniam non est Deus præter te, Domine.	5. Ut cognoscant te, sicut & nos cognovimus ; quoniam non est Deus præter te, Domine.
Innova signa, & immuta mirabilia :	6. Innova signa, & immuta mirabilia.
Grorifica manum, & brachium dextrum :	7. Glorifica manum & brachium dextrum.
Excita furorem, & effunde iram.	8. Excita furorem, & effunde iram.
Aufer adversarium, & afflige inimicum.	9. Tolle adversarium, & afflige inimicum.
Festina tempus, & memento ju-	10. Festina tempus, & memento

1. *Miserere.* Postquam egit de oblationibus & precibus, ipse ad orandum se convertit. *Deus omnium :* eò quòd pro Gentibus quoque precaturus sit ; & congruit locus, cùm de persecutione Gentium sit acturus ; quâ occasione de gentium conversione vaticinari videtur, quem spiritum magis magisque effundebat Deus, accedente Christi tempore, in quo benedicendæ erant Gentes. Vide ✝. 3, 4, 5.

6. *Immuta*, itera, *mirabilia.*

10. *Festina tempus :* accelera : quod est gravia & extrema patientium. *Memento finis :* rem citò deducas ad exitum. Gr. memento juramenti : (pactique ac jurati cum populo tuo fœderis) hæc ad quod tempus pertineant, per historias liquet. Sanè solutâ captivitate Babylonicâ per Cyrum, Judæi altâ pace potiti sunt sub Persarum regibus ; sub Alexandro Magno, sub Ma-

ramenti : & enarrentur mirabilia tua.	finis, ut enarrent mirabilia tua.
In irâ ignis devoretur, qui salvatur : & qui pessimant plebem tuam : inveniant perditionem.	11. In irâ flammæ devoretur qui salvatur : & qui pessimant plebem tuam, inveniant perdirionem.
Contere capita principum inimicorum, dicentium : Non est præter nos.	12. Contere caput principum inimicorum, dicentium : Non est alius præter nos.
Congrega omnes tribus Jacob : *In Gr. Caput xxxvj. ℣. 16.* Et hereditavi eos, sicut ab initio.	13. Congrega omnes tribus Jacob, ut cognoscant quia non est Deus nisi tu, & enarreur magnalia tua : & hereditabis eos, sicut ab initio.
Miserere plebi, Domine, vocatæ in nomine tuo : & Israël, quem primogenito assimilasti.	14. Miserere plebi tuæ, super quam invocatum est nomen tuum : & Israël quem coæquasti primogenito tuo.
Miserere civitati sanctificationis tuæ, Jerusalem, civitati requiei tuæ.	15. Miserere civitati sanctificationis tuæ, Jerusalem, civitati requiei tuæ.
Reple Sion ad extollenda eloquia tua, & à gloriâ tuâ populum tuum.	16. Reple Sion inenarrabilibus verbis tuis, & gloriâ tuâ populum tuum.

cedonibus, neque unquam causâ religionis invisi ; nisi, sub Antiocho Epiphane ortâ vexatione eâ de quâ in præfatione diximus, & tamen hic nonnihil annotari è re erat.

11. *Qui salvatur :* si quis hostium incolumis ab hominibus abeat, eum tu iræ tuæ flammâ corripe.

12. *Principum :* Syriæ, quorum regno attributi : *inimicorum* nostrorum se gerentium pro diis, ac supra omne numen sese efferentium ; unde sequitur. Atque *dicentium : non est alius præter nos :* cui Judæi serviant ut diis ac regibus. Vide infrà, 11. ac præsertim ℣. 7, 12, 14. Congruunt verba superba quæ passim invenias in Machabaïcis : & vaticinia Danielis de Antiocho Epiphane, VI. 25. VIII. 25. XI. 36. &c. Cæterùm Ægyptii reges Macedonici benevoli adversùs Judæos fuêre, & à Ptolemæo quidem Lagi filio capta Jerosolyma, amplificandi imperii causâ, nullo gentis odio, cùm captivis benefecerit, & ad militiæ honores evectis regnum tuendum tradiderit. Ptolemæus Philadelphus ejus filius, quantùm piæ genti faverit, notum, cujus quippe temporibus acciti LXX. seniores ; Judaica religio summo honori fuerit. Ac Ptolemæus quidem Evergetes hujus nominis primus philadelphi filius, multa licet comminatus, quòd Onias II. consuetum tributum denegasset, à Josepho tamen Tobiæ filio Jerosolymitâ, usque adeò delinitus, ut sancta gens nusquam clarior haberetur ; neque secuti reges ab eâ sententiâ recesserunt ; nam quod de Ptolemæo Philopatore in tertio Machabaïco refertur, minas potiùs & conatum quàm persecutionem fuisse, & in præfatione notavimus, & ad cap. 1. copiosior erit dicendi locus.

13. *Congrega omnes Tribus :* persecutione dispersas. Hic in Gr. insertus est ℣. 27. cap. XXX. de conviviis, alienissimo loco, ut res ipsa demonstrat, ex quo liquet in Græcis potiùs quàm in Latinis ordinem perturbatum.

14. *Miserere.* Continuatio hujus precationis invenitur in Gr. cap. XXXVI. 16. usque ad 20. Ex quo etiam confirmatur in Gr. perturbatum fuisse ordinem, cùm non constet precationis illius series. *Quem coæquasti*, sive assimilasti, *Gr. Primogenito tuo :* quem primogeniti honore donasti.

15. *Civitatis sanctificationis tuæ* (in quâ est templum tuum) *Jerusalem :* hæc indicant vexationem, quam hic deprecatur, maximè incubuisse in Jerusalem & templum : quod reverâ factum sub Seleuco Philopatore & Antiocho Epiphane ejus filio, nec aliàs usquam. Vide præfat.

Da teſtimonium iis qui ab initio creaturæ tuæ ſunt : & ſuſcita prophetias, quæ in nomine tuo.

Da mercedem ſuſtinentibus te : & prophetæ tui fideles inveniantur.

Exaudi, Domine, orationem ſupplicum tuorum, ſecundùm benedictionem Aaron de populo tuo : ſcient omnes qui ſuper terram, quia tu Dominus es Deus ſeculorum.

Omnem eſcam manducabit venter ; eſt autem cibus cibo melior.

Fauces guſtant cibos venationis : ſic cor ſenſatum verba mendacia.

17. Da teſtimonium his, qui ab initio creaturæ tuæ ſunt : & ſuſcita prædicationes, quas locuti ſunt in nomine tuo prophetæ priores.

18. Da mercedem ſuſtinentibus te, ut prophetæ tui fideles inveniantur : & exaudi orationes ſervorum tuorum,

19. Secundùm benedictionem Aaron de populo tuo, & dirige nos in viam juſtitiæ, & ſciant omnes qui habitant terram, quia tu es Deus conſpector ſeculorum.

20. Omnem eſcam manducabit venter, & eſt cibus cibo melior.

21. Fauces contingunt cibum feræ, & cor ſenſatum verba mendacia.

17. *Creatura tua ſunt* : nominandi caſu : Gr. creaturis tuis ab initio : priſcis temporibus : jam indè ab Abrahamo, ſeu mavis, ex Semo cui benedixit Dominus præ cæteris fratribus : *Gen.* IX. 26, 27. non ſicut Chanaan, qui ab illo initio maledictus : ibid. 25. *Prædicationes* : an prædictiones ? Gr. ſuſcita Prophetias Danielis, Zachariæ, Iſaiæ quoque & aliurum de Machabaïcis victoriis, deque Syriæ regibus conterendis.

19. *Secundùm benedictionem Aaron.* Poſtulat ut permaneat apud Iſraëlitas verum ac legitimum ſacerdotium : non quale erat tunc ſub Antiocho Epiphane, venale, atque infandis ſacerdotibus Jaſoni, ac Menelao pretio proſtitutum, pulſo Oniâ III. legitimo ac ſanctiſſimo Pontifice, ut habes 2. Mach. IV. 8, 23. Et Jaſon quidem Oniæ frater ac de Aaronis genere : Menelaus verò cui etiam nomen Oniæ fuiſſe Joſephus memorat, frater Simonis Benjaminitæ, *II. Mac.* III. 4. IV. 23. non ergo ab Aaronis ſtirpe, nedum Oniæ III. frater quidquid dicat Joſephus : *Origin.* XII. 6. Nam quod aiunt : ideò dictum Simonis illius Benjaminitæ fratrem, quòd ejus ſororem duxerit : cæterum Oniæ III. & Jaſonis germanum fuiſſe, gratìs dicitur, nec hiſtoriæ ſacræ congruit : ſi enim ejus Oniæ atque Jaſonis frater fuiſſet, Machabaïca hiſtoria non de eo ſic ſcriberet : *Miſit Jaſon Menelaum ſupradicti Simonis.* (Benjaminitæ) *fratrem* : ſed ſuum & Oniæ III. ac de Menelao, ut de Jaſone diceret, quòd *proprium fratrem captivaverat*, *II. Machab.* IV. 23, 26. cúmque iſte Menelaus Oniam III. etiam occiderit, quantò magìs memoraret eumdem parricidam, ac proprii fratris interfectorem fuiſſe ? de qua tamen reticet : *ibid.* 34. neque quidquam aliud de Menelaï ſtirpe memorat, niſi eum Simonis Benjaminitæ eſſe fratrem ; quo ſatis oſtendit à ſacerdotali genere alienum, uti prædiximur. Cujus etiam loco Lyſimachus ejus frater Pontificatum accepit, Oniâ III. adhuc ſuperſtite : *ibid.* 29. quarum corruptelarum occaſione, cùm eas in hæc tempora incidiſſe demonſtratum à nobis ſit, Eccleſiaſticus hic & infrà XLV. 31. Aaronicæ familiæ dignitatem, & Pontificiæ ſucceſſionis ordinem commendat. De his autem, deque Joſepho hic non ſemper audiendo, vide præf. atque hîc precatio deſinit : jam aliæ ſententiæ.

20. *Omnem eſcam .... cibus cibo melior.* Dicturus de rebus ſubtili judicio diſcernendis, hinc incipit ; ſicut cibos à cibis, ita cogitationes à cogitationibus quodam guſtu ſecernendas, quod ſequenti congruit.

21. *Fauces contingunt* : guttur guſtat ferinam, guſtandoque diſcernit ab aliâ quâvis eſcâ ; ita *& cor ſenſatum.*

LIBER ECCLESIASTICI.

Cor pravum dabit triſtitiam : & homo peritus retribuet ei.

Omnem maſculum excipiet mulier : eſt autem filia melior filiâ.

Species mulieris exhilarat faciem ; & ſuper omnem concupiſcentiam hominis ſuperducit.

Si eſt in linguâ ejus miſericordia, & manſuetudo ; non eſt vir illius ſecundùm filios hominum.

Qui poſſidet mulierem , inchoat poſſeſſionem , adjutricem ſecundùm ſe , & columnam requietis.

Ubi non eſt ſepes , diripietur poſſeſſio : & ubi non eſt mulier , ingemiſcet errans.

Quis enim credet ſuccincto latroni erranti de civitate in civitatem ? ſic homini non habenti nidum ? & deflectenti ubicumque obſcuraverit.

22. Cor pravum dabit triſtitiam , & homo peritus reſiſtet illi.

23. Omnem maſculum excipiet mulier : & eſt filia melior filiâ.

24. Species mulieris exhilarat faciem viri ſui , & ſuper omnem concupiſcentiam hominis ſuperducit deſiderium.

25. Si eſt lingua curationis, eſt & mitigationis & miſericordiæ : non eſt vir illius ſecundùm filios hominum.

26. Qui poſſidet mulierem bonam , inchoat poſſeſſionem : adjutorium ſecundùm illum eſt , & columna ut requies.

27. Ubi non eſt ſepes , diripietur poſſeſſio : & ubi non eſt mulier , ingemiſcit egens.

28. Quis credit ei , qui non habet nidum , & deflectens ubicumque obſcuraverit , quaſi ſuccinctus latro exiliens de civitate in civitatem ?

22. *Homo peritus :* multa expertus.

23. *Omnem maſculum :* in mulieribus idem ſexus , ſed tamen delectus eſt virginum , quo magis neceſſe eſt diſcretione uti.

24. 25. *Species mulieris . . . , ſi eſt lingua curationis :* Gr. ſi linguæ illius (mulieris) ineſt miſericordia & manſuetudo , *non eſt vir illius , &c.* Senſus eſt : muliebris quidem formæ cupiditas omnem aliam hominis cupiditatem ſupergreditur ; ſed ſi accedet linguæ verborumque lenitas , vir ejus communi hominum conditioni eximendus. Quæ etſi intricatiora in interpretatione Latinâ , hùc tamen haud incommodè trahi poſſunt *Lingua curationis :* quæ vitia emendet verbis ſapientibus , ac lenitate ſanet animi ægritudinem.

26. *Qui poſſidet . . . . inchoat poſſeſſionem.* Initium omnis bonæ poſſeſſionis eſt bonam mulierem poſſidere , inde ordiendum ei qui dives eſſe vult. *Adjutorium ſecundùm illum eſt :* ſimile ſibi. *Gen.* II. 18. Congruum, ſuoque animo conſentaneum. *Columna ut requies :* columna (& firmamentum) quietis , Gr.

27. *Ingemiſcit egens :* erro , Gr. in tuto exceptus loco : ut patet ex ſeq.

28. *Quis credit :* clariùs Gr. quis credit ſuccincto latroni exerranti de urbe in urbem ? ſic (neque creditur) homini non habenti nidum (hoc eſt familiam) ac ſolventi (equum vel currum) ubicumque adveſperaſcet , ubicumque nox oppreſſerit : quod Vulgatus vertit , ubicumque obſcuraverit : ſignificat autem in vulgari vitâ ac veteris teſtamenti conditione , viro bono habendum eſſe lectulum , ac fidem lectuli conſortem , neque quòlibet divertendum.

CAPUT XXXVII.

De veris falsisque amicis & consiliariis dignoscendis, ad 19. A quo petenda consilia, 12. Deus imprimis consulendus, 19. Ratio antecedat actus, 20. Veri falsique sapientes, 22. & seqq. *Quisque se probet, 30, 31. Ut à cibis, sic à voluptatibus temperandum, 32, 33, 34.*

Sixtina Versio.

OMNIS amicus dicet, Et ego cum illo amicitiam copulavi: sed est amicus solo nomine amicus.

Nonne tristitia inest usque ad mortem, sodalis & amicus convertens se ad inimicitiam?

O præsumptio nequissima, unde devoluta es cooperire aridam in dolositate?

Sodalis amico conjocundatur in oblectatione: & in tempore tribulationis contrarius erit.

Sodalis amico condolet causâ ventris: contra bellum accipiet scutum.

Ne obliviscaris amici in animo tuo: & non immemor sis illius in opibus tuis.

Omnis consiliarius extollit consilium: sed est, qui consulit sibi ipsi.

Versio Vulgata.

1. OMNIS amicus dicet: Et ego amicitiam copulavi: sed est amicus solo nomine amicus. Nonne tristitia inest usque ad mortem?

2. Sodalis autem & amicus ad inimicitiam convertentur.

3. O præsumtio nequissima, unde creata es cooperire aridam malitiâ, & dolositate illius?

4. Sodalis amico conjucundatur in oblectationibus: & in tempore tribulationis adversarius erit.

5. Sodalis amico condolet causâ ventris: & contra hostem accipiet scutum.

6. Non obliviscaris amici tui in animo tuo, & non immemor sis illius in opibus tuis.

7. Noli consiliari cum eo, qui tibi insidiatur, & à zelantibus te absconde consilium.

8. Omnis consiliarius prodit consilium: sed est consiliarius in semetipso.

---

1. *Est amicus solo nomine.* Et hoc de dignoscendis amicis ad discernendi judicium pertinet, quâ de re agi diximus à superioris capitis ℣. 20.

2. *Sodalis & amicus*: Græc. sic nectit: nonne tristitia intùs, usque ad mortem, sodalis & amicus convertens se ad inimicitiam?

3. *O præsumtio*: Gr. ô cogitatio prava, undè (quo fonte) devoluta es, ut operires aridam (sive terram) dolis? (rupto amicitiæ fœdere, ac subdolis invectis amicitiis).

5. *Condolet*, sive collaborat, Gr. *Contra hostem accipiet scutum*: specie ut amicum tueatur, reverà ut ventri suo consulat.

7. *Noli consiliari*: hunc ℣. Gr. transtulit post 11. *à zelantibus te*: ab æmulis tuis.

8. *Omnis consiliarius* (talis) *prodit consilium*: Gr. planior: omnis consiliarius effert (jactat) consilium; *sed est consiliarius* in se-

LIBER ECCLESIASTICI.

A consiliario serva animam tuam : & scito priùs quæ sit illius necessitas : etenim ipse sibi consulet ;

Ne fortè mittat super te sortem, & dicat tibi ;

Bona est via tua ; & stabit è contrario videre quid tibi eveniat.

Noli consiliari cum eo, qui te suspectum habet, & à zelantibus te absconde consilium.

Cum muliere, de æmulâ ejus ; & cum timido, de bello : cum negociatore, de permutatione, & cum emtore, de venditione : cum invido, de gratiis reddendis,

Et cum immisericorde, de beneficentiâ : cum pigro, de omni opere ;

Et cum mercenario domestico, de consummatione, servo pigro, de multâ operatione. Non attendas his de omni consilio.

Sed cum viro sancto assiduus esto, quem cognoveris observantem mandata :

Qui in animâ suâ est secundùm animam tuam : & si cecideris, condolebit tibi.

9. A consiliario serva animam tuam : priùs scito quæ sit illius necessitas : ipse enim animo suo cogitabit :

10. Ne fortè mittat sudem in terram, & dicat tibi ;

11. Bona est via tua : & stet è contrario videre quid tibi eveniat.

12. Cum viro irreligioso tracta de sanctitate, & cum injusto de justitiâ, & cum muliere, de eâ quæ æmulatur : cum timido, de bello : cum negotiatore, de trajectione ; cum emtore de venditione ; cum viro livido, de gratiis agendis,

13. Cum impio, de pietate ; cum inhonesto, de honestate ; cum operario agrario, de omni opere ;

14. Cum operario annuali de consummatione anni, cum servo pigro, de multâ operatione : non attendas his in omni consilio.

15. Sed cum viro sancto assiduus esto, quemcumque cognoveris observantem timorem Dei :

16. Cujus anima est secundùm animam tuam : & qui, cùm titubaveris in tenebris, condolebit tibi.

metipsum : quod Vulg. vertit *in semetipso :* est qui consulat sibi.

9. *A consiliario .... scito quæ necessitas*, sive utilitas. Ne petas consilium, nec arcana tua prodas sine necessitate. *Ipse enim animo suo cogitabit :* Gr. sibi consulet.

10. *Ne fortè mittat sudem in terram.* Offendiculum aliquod, quod sequentibus verbis congruit : Gr. sortem super te. Grotius conjicit pro κλῆρον, sortem, reponendum σκληρόν, durum quid, in quod impingat : quod Vulgatus verterit, sudem.

12. *Cum viro irreligioso.* Apertè excidit negatio quæ habetur in Græc. subdit enim ℣. 14. *Non attendas his in omni consilio.* Sic ergo habet Græcus : ne tractaveris cum eo qui te suspectum habeat, & ab æmulis tuis absconde consilium ; cum uxore, de æmulâ ejus ; cum timido, de bello ; quisque enim consulet secundùm ingenium ac rationes suas. Jam ad singula. *Cum negotiatore de trajectione :* de convectendæ mercis pretio : Græc. de permutatione, seu rebus permutandis.

13. *Cum impio de pietate :* cujus loco, Gr. cum immisericorde de beneficentiâ. *Cum operario agrario de omni opere* in agris faciendo : de arando, de metendo : Gr. Cum pigro de omni opere : abhorrebit enim ac dissuadebit, aut laborem pluris æstimabit.

14. *Cum operario annuali :* cum mercenario conducto ad certum tempus de præstituto operi fine : Gr. cum mercenario domestico de consummatione (sive fine operis) is enim in longum extrahet opus, ex quo sibi lucrum pariat, aut continuandum fua-debiti

15. *Timorem :* Gr. mandatum : *Dei.*

Et consilium cordis statue : non est enim tibi fidelior ipso.

Anima enim viri annuntiare interdum consuevit magis, quàm septem circumspectores sedentes in excelso super speculam.

Et in his omnibus deprecare Altissimum, ut dirigat in veritate viam tuam.

Principium omni operis verbum : & ante omnem actum, consilium.

Vestigium mutationis cordis. Quatuor partes oriuntur, bonum & malum, vita & mors : & dominatrix assiduè illorum est lingua.

Est vir astutus, & multorum eruditor ; & animæ propriæ inutilis est.

Est qui sapientiam ostentat in sermonibus odibilis ; hic omni alimento defraudabitur.

Non est enim data illi à Domino gratia : omni enim sapientiâ defraudatus est.

17. Cor boni consilii statue tecum : non est enim tibi aliud pluris illo.

18. Anima viri sancti enuntiat aliquandò vera, quàm septem circumspectores sedentes in excelso ad speculandum.

19. Et in his omnibus deprecare Altissimum, ut dirigat in veritate viam tuam.

20. Ante omnia opera verbum verax præcedat te : & ante omnem actum consilium stabile.

21. Verbum nequam immutabit cor : ex quo partes quatuor oriuntur, bonum & malum, vita & mors : & dominatrix illorum est assidua lingua. Est vir astutus multorum eruditor, & animæ suæ inutilis est.

22. Vir peritus multos erudivit, & animæ suæ suavis est.

23. Qui sophisticè loquitur, odibilis est : in omni re defraudabitur.

24. Non est illi data à Domino gratia : omni enim sapientiâ defraudatus est.

17. *Cor boni consilii* : sive ut habet Gr. consilium cordis statue tibi : quoad fieri potest, cape consilium ex te ipso : *pluris illo* : fidelior, Gr. quod sequentia firmant.

18. *Anima viri* : suus cuique animus *enuntiat* plus *quàm septem circumspectores* : Vulgata meritò addit, *sancti* : optimus enim eris tibi consiliarius, si sanctus sis, & vigili adversùs cupiditates animo.

19. *Et in his omnibus* : cùm omnia ex his præceptis prudenter institueris, adhuc *deprecare Altissimum*.

20. *Ante omnia opera* : planus sensus ut antequam quidquam agas, vera monearis. At Gr. initium operis verbum, seu potiùs ratio ; eò quòd necesse sit tractare & cogitare antequam agas.

21. *Verbum nequam* (ab aliis prolatum alicui) *immutabit cor* illius : hinc enim ingeneratur ejus animo suspicio : ex quâ *in partes quatuor* sese dividit animus, atque incipit dubitare in quovis negotio, an sit *bonum*, *malumve*, seu commodum, an noxium : peccatum, an rectè factum, sive usitatâ phrasi, *vita & mors* : his enim quatuor vita humana vertitur. At Gr. vestigium mutationis cordis, sive hæc sunt quibus perspicere possis animum cujusque immutatum ; si intellexeris ex aliquo negotio aliquid cuique noxium aut commodum, rectè aut malè factum secuturum. *Et dominatrix illorum* : his rebus imperat sermo assiduus, ut facilè conjectare possis quò cujusque animus inclinaturus sit, si attenderis quibuscum assiduè colloquatur : hinc enim vel maximè efficitur animus.

23. *Qui sophisticè loquitur* : qui arguitè, non candidè : meliùs ex Gr. qui sapientem se facit ; sapientiam ostentat : *omni re* : alimento : Gr. *defraudabitur* : carebit, privabitur ; nempè quòd invisus, & omnia callidè machinari visus, sibi relinquatur.

Est sapiens animæ suæ : & fructus sensûs illius in ore fideles.

Vir sapiens plebem suam erudiet : & fructus sensûs illius fideles sunt.

Vir sapiens implebitur benedictione : & beatificabunt illum omnes qui vident.

Vita viri in numero dierum : dies autem Israël innumerabiles sunt.

Sapiens in populo suo hereditabit fidem : & nomen ejus vivet in æternum.

Fili, in vitâ tuâ tenta animam tuam : & vide quid malum ei, & non des ei :

Non enim omnia omnibus expediunt : & non omni animæ omnia placent.

Noli esse insatiabilis in omnibus deliciis : & non te effundas super epulas.

In multis enim escis erit labor : & insatiabilitas appropinquabit usque ad choleram.

Propter edacitatem multi obierunt : qui autem attendit, adjiciet vitam.

25. Est sapiens animæ suæ sapiens : & fructus sensûs illius laudabilis.

26. Vir sapiens plebem suam erudit, & fructus sensûs illius fideles sunt.

27. Vir sapiens implebitur benedictionibus, & videntes illum laudabunt.

28. Vita viri in numero dierum ; dies autem Israël innumerabiles sunt.

29. Sapiens in populo hereditabit honorem, & nomen illius erit vivens in æternum.

30. Fili, in vitâ tuâ tenta animam tuam : & si fuerit nequam, non des illi potestatem ;

31. Non enim omnia omnibus expediunt : & non omni animæ omne genus placet.

32. Noli avidus esse in omni epulatione : & non te effundas super omnem escam ;

33. In multis enim escis erit infirmitas ; & aviditas appropinquabit usque ad choleram.

34. Propter crapulam multi obierunt : qui autem abstinens est, adjiciet vitam.

25. *Est sapiens animæ suæ*, sibi ipsi utilis, non ut ille multa monens alios, *animæ suæ inutilis* : de quo agitur ℣. 21.

28. *Vita viri* : ne te ipsum respexeris tam brevis ævi futurum, sed rempublicam, quæ est immortalis ; apud quam *nomen tuum in æternum vivet*, ℣. 29.

30. *Tenta animam tuam* : quod est, nosce teipsum : *& si fuerit nequam* ; si in malum propendere videris, ne permitte eam sibi.

33. *Usque ad choleram* : torsiones ex bile & cholerâ ortas. Allegoricè ; ut à nimiis epulis, ita à nimiis voluptatibus abstinendum.

CAPUT XXXVIII.

CAPUT XXXVIII.

De medicis ac medicinâ : eâque occasione de morbis & morte, ad 25. Pro ægro oret medicus, 14. Mortui ut lugendi, 16, & seqq. & quid in funeribus cogitandum, 23, 24. Sapientia postulat otium, 25. Quâ occasione de artium occupationibus ac primùm de agriculturâ, & aliis, 26, ac finem : dum laborant, Deum legemque recogitent, 39.

SIXTINA VERSIO.	VERSIO VULGATA.
HONORA medicum ad necessitates, honoribus illius: nam & illum creavit Dominus.	1. HONORA medicum propter necessitatem: etenim illum creavit Altissimus.
Ab Altissimo enim est medela, & à rege accipiet donationem.	2. A Deo est enim omnis medela, & à rege accipiet donationem.
Scientia medici exaltabit caput illius; & in conspectu magnatorum suspicietur.	3. Disciplina medici exaltabit caput illius: & in conspectu magnatorum collaudabitur.
Dominus creavit de terrâ medicamenta: & vir prudens non abhorrebit illa.	4. Altissimus creavit de terrâ medicamenta: & vir prudens non abhorrebit illa.
Nonne à ligno indulcata est aqua:	5. Nonne à ligno indulcata est aqua amara?
Ut cognosceretur virtus illius? & ipse dedit hominibus scientiam, ut glorificaretur in mirabilibus suis.	6. Ad agnitionem hominum virtus illorum: & dedit hominibus scientiam Altissimus, honorari in mirabilibus suis.
In his curavit, & abstulit dolorem ejus. Unguentarius in his faciet misturam: & non consummabit opera sua:	7. In his curans mitigabit dolorem, & unguentarius faciet pigmenta suavitatis, & unctiones conficiet sanitatis: & non consummabuntur opera ejus.
Et pax ab illo est super faciem terræ.	8. Pax enim Dei super faciem terræ.

1. *Honora medicum.* Quod etiam complectitur mercedem honorariam, ejus arti curæque debitam; quo sensu dicitur: *honora Dominum de tuâ substantiâ.* Prov. III. 9. Atque etiam *Honora patrem & matrem.* Matt. XV. 4, 5, 6.

5. *Nonne à ligno.* Quod est documento inditas virtutes arboribus, sive naturâ, sive supra naturam.

6. *Virtus illorum:* medicamentorum de quibus ℣. 4. Græc. illius: ligni, de quo ℣. 5.

7. *Pigmenta:* misturam Gr. *& non consummabuntur:* nullum finem habebunt *opera ejus*; tot genera condimentorum pigmentorumque sunt: Gr. non consummabit; supple unguentarius, non ad perfectum deducet, & tamen exinde.

8. *Pax Dei*, favor, benevolentia: ex quâ plantæ salubres: Gr. pax ab illo: scilicet unguentario, & grande adjumentum vitæ humanæ. Quidam hos versus sic jungunt. *Non consummabit:* non cessabit unguentarius, donec ab illo pax, seu valetudo tibi sit.

LIBER ECCLESIASTICI.

Fili, in infirmitate tuâ non despicies; sed ora Dominum, & ipse curabit te.

Amove delictum, & dirige manus, & ab omni peccato munda cor.

Da suavitatem odoris, & memoriale similaginis, & impingua oblationem, quasi non sis. Et da locum medico:

Nam & illum Dominus creavit: & non discedat à te; nam & ipso opus est.

Est tempus, cùm & in manibus eorum suavitas odoris.

Nam & ipsi Dominum deprecabuntur, ut dirigat ipsis requiem & sanationem, propter restituendam valetudinem.

Qui peccat contra eum qui fecit eum, incidat in manus medici.

Fili, super mortuum deduc lacrymas: & quasi dira passus, incipe ploratum: & secundùm judicium ejus contege corpus illius; & non despicias sepulturam illius.

Amarum fac ploratum: & calefac planctum.

Et fac luctum secundùm dignitatem ejus, uno die, vel duobus, propter detractionem: & admitte consolationem propter tristitiam.

9. Fili, in tuâ infirmitate ne despicias te ipsum; sed ora Dominum, & ipse curabit te.

10. Averte à delicto, & dirige manus: & ab omni delicto munda cor tuum.

11. Da suavitatem & memoriam similaginis, & impingua oblationem: & da locum medico:

12. Etenim illum Dominus creavit, & non discedat à te: quia opera ejus sunt necessaria.

13. Est enim tempus quandò in manus illorum incurras:

14. Ipsi verò Dominum deprecabuntur, ut dirigat requiem eorum & sanitatem, propter conversationem illorum.

15. Qui delinquit in conspectu ejus qui fecit eum, incidet in manus medici.

16. Fili, in mortuum produc lacrymas: & quasi dira passus, incipe plorare: & secundùm judicium contege corpus illius; & non despicias sepulturam illius.

17. Propter delaturam autem amarè fer luctum illius uno die: & consolare propter tristitiam.

18. Et fac luctum secundùm meritum ejus, uno die, vel duobus, propter detractionem.

9. *Ora Dominum:* nec sis ut Amasias qui confisus est in arte medicorum, & non in Domino. Sic docet Ecclesiasticus declinare extrema; neque contemnere, neque pluris quàm oporteat, facere artem medicam.

10. *Dirige manus:* opera tua fac recta. Docet unde esse debeat initium procurandi morbi, nempe à procurando peccato: quò etiam pertinet sequens.

11. *Da suavitatem:* da sacrificium boni odoris: *memoriam:* memoriale: *similaginis:* in sacrificio adhiberi solitæ: *impingua oblationem:* Gr. addit: quasi non sis; quasi in extremo vitæ, ac statim moriturus, nisi Deum placaveris.

13. *In manus illorum incurras.* Ideò non contemnendus à sanis, ut fit: Gr. hic & Latinus, ℣. seq. docent medicum, ut ipse quoque pro ægris deprecetur, ac victimam boni odoris offerat; sic enim remedia meliùs successura.

16. *Secundùm judicium* ejus: Gr. secundùm dignitatem, ut ℣. 18. alii, pro more.

17. *Propter delaturam:* cùm effertur corpus.

18. *Propter detractionem:* ne quis tibi detrahat, aut dicat parcè à te celebratum fo-

Ex tristitiâ enim provenit mors: & tristitia cordis flectet virtutem.

19. A tristitiâ enim festinat mors: & cooperit virtutem, & tristitia cordis flectit cervicem.

In abductione transit & tristitia; & vita pauperis secundùm corda.

20. In abductione permanet tristitia: & substantia inopis secundùm cor ejus.

Ne dederis in tristitiam cor tuum; repelle eam, memor novissimorum.

21. Ne dederis in tristitiâ cor tuum, sed repelle eam à te: & memento novissimorum.

Et noli oblivisci: non est enim reditus: & huic non proderis, & teipsum pessimabis.

22. Noli oblivisci: neque enim est conversio: & huic nihil proderis, & teipsum pessimabis.

Memento judicii ejus; quoniam sic, ut etiam tuum: mihi herì, & tibi hodiè.

23. Memor esto judicii mei: sic enim erit & tuum: mihi herì, & tibi hodiè.

In requie mortui quiescere fac memoriam ejus; & consolationem accipe in eo, in exitu spiritûs illius.

24. In requie mortui requiescere fac memoriam ejus; & consolare illum, in exitu spiritûs sui.

Sapientia scribæ in opportunitate otii: & qui minoratur actu suo, sapientiam percipiet.

25. Sapientia scribæ in tempore vacuitatis: & qui minoratur actu, sapientiam percipiet: quâ sapientiâ replebitur

Quomodò sapientiâ replebitur qui

26. Qui tenet aratrum, & qui glo-

solemnem luctum: & tamen *consolare*: passivè: funde consolabiles lacrymas.

19. *A tristitiâ*: subaudi, cave tamen nimis lugeas; eò quòd *à tristitiâ*, &c. *cooperit virtutem*: velut fluctu obruit, ac demergit omnem animi vim. *Flectit cervicem*: suo hoc velut pondere incurvatam.

20. *In abductione*: abducto cadavere & sepulto *permanet tristitia*: hactenùs permanet: παραμενεῖ. Nunc Gr. habet: παραβαίνει. Transit, clariore sensu: transit (paulatim) tristitia: *& substantia*, Gr. vita *inopis secundùm cor ejus*: luctu levato, vita fit lætior. Alii aliter legunt, & vertunt obscurissimo sensu.

21. *Memento novissimorum*: in aliorum funere mortem tuam cogita: hoc utile: non autem ut te luctu conficias: alii: memento mortis quam lugendo accersas: ex antecedentibus.

22. *Noli oblivisci*: quæ moneo de moderando luctu: *neque enim est conversio*: sive reversio mortuorum, quantumvis lugeas.

23. *Memor esto*: quasi nomine mortui: *judicii mei*: legis quam subii.

24. *In requie mortui requiescere*, seu cessare: *fac memoriam ejus*: tolle luctum indesertum ex nimiâ recordatione: *consolare illum*: quasi diceret: adhibe solatia ægro quamdiù vivit: mortuum ne plus æquo lugeas. At Gr. consolationem accipe in exitu spiritûs ejus: ne te nimio luctu conficias.

25. *Sapientia scribæ* (doctoris): *in tempore* (in opportunitate, Gr.) *vacuitatis*: otii: otium ac secessus conquirendæ sapientiæ necessaria: unde Marthæ sollicitudo increpatur, Mariæ beatissima ad pedes Domini laudatur quies. *Et qui minoratur actu*; qui ab actione turbulentâ ac negotiis cessat, *Sapientiam percipiet*, *quâ sapientiâ replebitur?* per interrogationem, aut, ut habet Gr. quomodò sapientia replebitur.

26. *Qui tenet aratrum*: qui totus in bobus est, nihil aliud aut cogitat, aut loquitur, vel aliis addictus est artibus quas enumerat à 26, ad 35. *Qui gloriatur in jaculo*: stimulo ad boves agitandos *conversatur*, versatur, *in operibus eorum*; is ergo quomodò sapientiæ attendat?

tenet aratrum, & gloriatur in hastâ stimuli, boves agitat, & conversatur in operibus eorum, & enarratio ejus in filiis taurorum?

Cor suum dabit ad versandos sulcos, & vigilia ejus in saginâ vaccarum.

Sic omnis faber, & architectus, qui noctem tanquam diem transigit: qui sculpunt sculpturas signaculorum, & assiduitas ejus immutare varietatem? Cor suum dabit ad assimilandam picturam: & vigilia ejus, perficere opus.

Sic faber ferrarius sedens juxta incudem, & addiscens pigro ferro. Vapor ignis durabit carnes ejus, & in calore fornacis concertabit.

Vox mallei innovabit aurem ejus: & contra similitudinem vasis oculi ejus.

Cor suum dabit in consummationem operum: & vigilia ejus, ornare in perfectionem.

Sic figulus sedens ad opus suum, & convertens pedibus suis rotam, qui in sollicitudine positus est semper in opus suum, & in numero omnis operatio ejus.

In brachio suo formabit lutum: & ante pedes curvabit virtutem suam.

Cor suum dabit ut consummet li-

riatur in jaculo, stimulo boves agitat, & conversatur in operibus eorum, & enarratio ejus in filiis taurorum?

27. Cor suum dabit ad versandos sulcos, & vigilia ejus in saginâ vaccarum.

28. Sic omnis faber & architectus, qui noctem tanquam diem transigit: qui sculpit signacula sculptilia, & assiduitas ejus variat picturam: cor suum dabit in similitudinem picturæ, & vigiliâ suâ perficiet opus.

29. Sic faber ferrarius sedens juxtà incudem, & considerans opus ferri: Vapor ignis uret carnes ejus, & in calore fornacis concertatur.

30. Vox mallei innovat aurem ejus: & contra similitudinem vasis oculus ejus.

31. Cor suum dabit in consummationem operum, & vigilia sua ornabit in perfectionem.

32. Sic figulus sedens ad opus suum, convertens pedibus suis rotam, qui in sollicitudine positus est semper propter opus suum, & in numero est omnis operatio ejus.

33. In brachio suo formabit lutum: & ante pedes suos curvabit virtutem suam.

34. Cor suum dabit ut consummet

28. *Sic omnis faber.* Jam transit ad fabros, aliaque opera, in quibus omnis artifex *noctem tanquam diem* (laborando) *transigit*; atque adeò nullum colendæ sapientiæ relinquit locum. *Qui sculpit signacula sculptilia:* sigillorum celaturas. *Assiduitas ejus varias; cor suum dabit ad similitudinem.* Duo enumerat quibus maximè sculptorum pictorumque constat industria; alterum, varietas operis; alterum, exacta ad naturam rerum expressio; vide autem quàm hæc totum occupent animum: *assiduitas ejus.... cor suum dabit.*

29. *Considerans opus ferri:* artem exercens in rudi ferro: ἀργῷ, nondum facto. Alii vertunt pigro, duro, nec ductili, aut sequace, emollitu difficili. *Concertatur:* concertabit: Gr. laborabit: vel igne adhibito, ferri rigorem tanquam certando vincet.

30. *Vox mallei innovat aurem ejus:* assiduo pulsu iterata, & innovata aurem percutit. *Contra similitudinem:* attentus exemplari vasis quod fabricat. *Ornabit in perfectionem:* opus perpoliet, & ad summum artis adducet.

32. *In numero:* in quodam numeroso motu.

nitionem ; & vigilia ejus, mundare fornacem.

Omnes in manibus suis speraverunt : & unusquisque in arte suâ sapiens est.

Sine ipsis non ædificabitur civitas :

Nec inhabitabunt, nec inambulabunt ; & in Ecclesiâ non transilient.

Super sellam judicis non sedebunt, & testamentum judicii non intelligent : neque palàm facient justitiam & judicium : & in parabolis non invenientur.

Sed creaturam ævi confirmabunt : & deprecatio eorum in operatione artis, tantummodò accommodantis animam suam, & conquirentis in lege Altissimi.

linitionem ; & vigiliâ suâ mundabit fornacem.

35. Omnes hi in manibus suis speraverunt : & unusquisque in arte suâ sapiens est.

36. Sine his omnibus non ædificatur civitas.

37. Et non inhabitabunt, nec inambulabunt ; & in ecclesiam non transilient.

38. Super sellam judicis non sedebunt, & testamentum judicii non intelligent : neque palàm facient disciplinam & judicium, & in parabolis non invenientur :

39. Sed creaturam ævi confirmabunt : & deprecatio illorum in operatione artis, accommodantes animam suam, & conquirentes in lege Altissimi.

35. 36. *Omnes hi .... unusquisque : sapiens est .... sine his* : quasi diceret. Hæc quidem opera suam habent sapientiam, humanæ societati necessariam, infimi tamen ordinis, non rerum gubernaculis natam, ℣. 37. & seqq. neque comparandam veræ sapientiæ, de quâ cap. seq.

37. *Et non inhabitabunt* : orationem sic construe ; sine his artibus non ædificatur civitas, ut ℣. præcedenti : *Et non inhabitabunt, nec inambulabunt* homines in eâ ; civitate scilicet : urbes desertæ erunt, atque inhabitabiles : & tamen illi artifices quorum tanta præstantia est. *In Ecclesiam*, in legitimos cœtus *non transilient* : non ad eos vocabuntur, neque ulli parti reipublicæ præerunt, ut exprimit seq.

38. *Testamentum judicii* : leges judiciorum : *& in parabolis*, arcanisque sententiis conquirendis *non invenientur* ; neque in his adhibebunt operam.

39. *Sed creaturam ævi*. Res mortales, ac brevi tempore duraturas stabilient, *confirmabunt*. *Et deprecatio* : neque altiùs eorum vota pertingent, quàm ut suæ artis opera præclarè exequantur. Alii, interim tamen non sunt alieni à Deo, quem inter operandum invocant. *Accommodantes* : legi & ipsi auscultantes : at Gr. πλὴν τοῦ ἐπιδόντος, præter eum, longè ab eo qui se totum dedit intelligendæ legi ; quæ vera & homine digna sapientia est : de quâ seq. cap. uti prædictum est.

CAPUT XXXIX.

Sapiens antiquorum gesta dictaque inquirit, 1, 2, 3. In publicis cœtibus clarescet, 4. Alienas gentes peragrat, discendi & experiendi gratiâ, 5. Manè vigilat orationis causâ, 6, 7. Hinc sapientia, 8. Auctor instinctu divino actus, 16, 17. Glorificandus Deus, 20. Cui nihil mirabile, 25. Opera cujus perfecta, 26. Bona quoque malis malè vertunt, 32. Ultores spiritus, 31. Creaturæ omnes ultrices scelerum, 35, 36. Omnia bona præstat Dominus, sed tempore suo, 39, 40. Ideò laudamus, 41.

SIXTINA VERSIO.	VERSIO VULGATA.
SAPIENTIAM omnium antiquorum exquiret sapiens, & in prophetiis vacabit.	1. SAPIENTIAM omnium antiquorum exquiret sapiens, & in prophetis vacabit.
Narrationes virorum nominatorum conservabit; & in versutias parabolarum simul introibit.	2. Narrationem virorum nominatorum conservabit; & in versutias parabolarum simul introibit.
Occulta proverbiorum exquiret, & in ænigmatibus parabolarum conversabitur.	3. Occulta proverbiorum exquiret, & in absconditis parabolarum conversabitur.
In medio magnatorum ministrabit, & in conspectu præsidis apparebit.	4. In medio magnatorum ministrabit, & in conspectu præsidis apparebit.
In terram alienigenarum gentium pertransiet: bona enim & mala in hominibus tentavit.	5. In terram alienigenarum gentium pertransiet: bona enim & mala in hominibus tentabit.
Cor suum tradet ad vigilandum diluculo ad Dominum, qui fecit illum: & in conspectu Altissimi deprecabitur.	6. Cor suum tradet ad vigilandum diluculo ad Dominum, qui fecit illum: & in conspectu Altissimi deprecabitur.
Et aperiet os suum in oratione: & pro delictis suis deprecabitur.	7. Aperiet os suum in oratione, & pro delictis suis deprecabitur.
Si Dominus magnus voluerit, spiritu intelligentiæ replebitur.	8. Si enim Dominus magnus voluerit, spiritu intelligentiæ replebit illum;
Ipse tanquam imbres emittet verba sapientiæ suæ, & in oratione confitebitur Domino.	9. Et ipse tanquam imbres mittet eloquia sapientiæ suæ, & in oratione confitebitur Domino:
Ipse dirigit consilium ejus & scien-	10. Et ipse diriget consilium ejus

2. *Narrationem ..... versutias parabolarum:* contrà ac de fabris dixerat suprà, 38.

4. *In medio:* judicibus assessor dabitur.

10. *Consiliabitur.* Inde rerum agendarum consilia sumet: secundùm illud Psalmi CXVIII. *Consilium meum justificationes tuæ.*

riam, & in absconditis ejus meditabitur.

Ipse palàm faciet disciplinam doctrinæ suæ, & in lege testamenti Domini gloriabitur.

Collaudabunt multi intelligentiam ejus: usque in seculum non delebitur.

Non recedet memoria ejus; & nomen ejus vivet in generationes generationum.

Sapientiam ejus enarrabunt gentes: & laudem ejus enuntiabit ecclesia.

Si permanserit, nomen derelinquet plusquàm mille: & si requieverit, acquirit sibi.

Adhuc meditatus enarrabo: & tanquam plenilunium repletus sum.

Exaudite me, Filii sancti, & germinate, quasi rosa plantata super rivum agri.

Et quasi thus odorem suavitatis emitte:

Et florete florem, quasi lilium: diffundire odorem, & collaudate canticum. Benedicite Dominum in omnibus operibus:

Date nomini ejus magnificentiam: & confitemini in laudatione ejus, in canticis labiorum, & in citharis. Et sic dicetis in confessione:

& disciplinam, & in absconditis suis consiliabitur.

11. Ipse palàm faciet disciplinam doctrinæ suæ, & in lege testamenti Domini gloriabitur.

12. Collaudabunt multi sapientiam ejus; & usque in seculum non delebitur.

13. Non recedet memoria ejus, & nomen ejus requiretur à generatione in generationem.

14. Sapientiam ejus enarrabunt gentes: & laudem ejus enuntiabit ecclesia.

15. Si permanserit, nomen derelinquet plusquàm mille: & si requieverit, proderit illi.

16. Adhuc consiliabor, ut enarrem: ut furore enim repletus sum.

17. In voce dicit: Obaudite me, divini fructus, & quasi rosa plantata super rivos aquarum, sanctificate.

18. Quasi Libanus odorem suavitatis habete.

19. Florete, flores, quasi lilium, & date odorem, & frondete in gratiam: & collaudate canticum, & benedicite Dominum in operibus suis.

20. Date nomini ejus magnificentiam: & confitemini illi in voce labiorum vestrorum, & in canticis labiorum, & citharis. Et sic dicetis in confessione:

15. *Si permanserit:* si vitâ diutinâ perfruatur, nomen inclytum relinquet supra mille sapientes. *Et si requieverit:* si interierit: sibi ipsi laboraverit, & æterna præmia conquisiverit.

16. *Adhuc consiliabor:* non hîc hærebo: exaggerabo sermones, ad sapientum gloriam commendandam. *Ut furore* Domini, atque instinctu illo grandi ac prophetico *repletus sum:* Gr. quasi plenilunium repletus sum: plenâ luce fulgeo: *διχομηνία*: dimidiatus mensis, sive bifariàm sectus, hoc est plenilunium.

19. *In voce dicit:* arcanâ illâ voce quâ Dominus solet in cordibus loqui: passim apud Prophetas: hâc ergo arcanâ voce Deus hæc inspiravit, quibus adhortarer pios. *Obaudite me, divini fructus:* divina germina à Deo pullulantia, sive ut Græc. filii sancti.

18. *Quasi libanus:* sive thus: Gr.

19. *Florete, flores:* fundite flores; efflorescite ut lilium. *Collaudate canticum:* Canticum laudis canite.

20. *In voce labiorum . . . . in canticis labiorum:* duplex versio seu lectio; ut videtur. *Voce labiorum & citharis:* voce cum instrumentis musicis junctâ. Notum illud; *confitemini, laudate:* confessio, laus.

Opera Domini universa quia bona valdè : & omne præceptum in tempore suo erit ; omnia enim in tempore suo quærentur.	21. Opera Domini universa bona valdè.
In verbo ejus stetit aqua, sicut congeries : & in sermone oris illius, exceptoria aquarum.	22. In verbo ejus stetit aqua sicut congeries : & in sermone oris illius, sicut exceptoria aquarum :
In præcepto ipsius omne beneplacitum : & non est qui minuat salutare illius.	23. Quoniam in præcepto ipsius placor fit : & non est minoratio in salute ipsius.
Opera omnis carnis coram illo : & non est abscondi ab oculis ejus.	24. Opera omnis carnis coram illo : & non est quidquam absconditum ab oculis ejus.
A seculo in seculum respexit : & nihil est admirabile in conspectu illius.	25. A seculo usque in seculum respicit : & nihil est mirabile in conspectu ejus.
Non est dicere : Quid est hoc ? ad quid hoc ? omnia enim ad usus ipsorum creata sunt.	26. Non est dicere : Quid est hoc, aut quid est istud ? omnia enim in tempore suo quærentur.
Benedictio illius quasi fluvius inundavit :	27. Benedictio illius quasi fluvius inundavit.
Et quomodò cataclysmus aridam inebriavit ; sic iram suam gentes hereditare faciet.	28. Quomodò cataclysmus aridam inebriavit : sic ira ipsius gentes, quæ non exquisierunt eum, hereditabit.
Sicut convertit aquas in salsuginem : viæ illius sanctis directæ : sic iniquis offensiones.	29. Quomodò convertit aquas in siccitatem, & siccata est terra ; & viæ illius viis illorum directæ sunt : sic peccatoribus offensiones in irâ ejus.
Bona bonis creata sunt ab initio :	30. Bona bonis creata sunt ab

21. *Bona valdè :* addit Gr. & omne præceptum in tempore suo erit ; omnia enim in tempore suo quærentur ; quod ultimum Vulgata habet, ℣. 26. vide etiam ℣. 39. hoc est, præcepta aptat personis, locis, temporibus, rebus, etiam elementis, ut sequens ; quo fonte manarunt veteris novæque legis discrimina.

22. *Exceptoria aquarum :* stante mari rubro, ac si receptaculis teneretur.

23. *Placor :* placentia : lætum quid ut suprà, IV. 13. Gr. omne beneplacitum, omnis causa lætandi. *Non est minoratio*, diminutio *in salute ipsius :* quæ per ipsum ; vim ejus salutarem nihil imminuit.

25. *Nihil est mirabile.* Nota præclaram sententiam : quoniam & antecedentia & præsentia & futura mente complexus, nihil novi intuetur ; ad hæc nihil quod ejus majestate ac potestate non sit inferius.

26. *Quid est hoc ? quid est istud ?* Gr. ad quid istud ? *omnia enim tempore suo quærentur :* requirentur : necessaria esse comperientur : Gr. omnia ad usus suos creata.

28. *Cataclysmus :* inundatio : sic intelligi potest : sicut diluvium sub Noë terram inundavit : *sic ira ejus hereditabit :* activè : hereditare, sortiri faciet.

29. *Aquas in siccitatem :* terra exsucca & arida ad immittendam famem : Gr. in salsuginem : ut habes, *Ps.* CVI. 34. *Terram fructiferam in salsuginem :* in sterilitatem, agris, velut sale conspersis, sic impii, steriles, nullâ gratiâ, nullo fructu. *Viæ illius viis illorum :* Gr. planior : viæ illius (Dei scilicet) sanctis directæ : (planæ, faciles) sic iniquis offensiones.

30. *Bona bonis : bona & mala :* bona pura bonis *creata* comparataque *sunt ab initio* in paradiso voluptatis, *& nequissimis :* Gr. pec-

sic

ſic peccatoribus mala.

Principium omnis rei neceſſariæ ad vitam hominis, aqua, ignis, & ferrum, & ſal, & ſiligo tritici, & mel, & lac, ſanguis uvæ, & oleum, & veſtimentum.

Hæc omnia ſanctis in bona: ſic peccatoribus in mala convertentur.

Sunt ſpiritus qui ad vindictam creati ſunt, & in furore ſuo confirmaverunt flagella ſua:

Et in tempore conſummationis effundunt virtutem: & furorem ejus, qui fecit illos, ſedabunt.

Ignis & grando, & fames, & mors, omnia hæc ad vindictam creata ſunt:

Beſtiarum dentes, & ſcorpii, & viperæ, & rhomphæa vindicans in exterminium impios.

In mandato lætabuntur; & ſuper terram in neceſſitates præparabuntur: & in temporibus ſuis non præterient verbum.

Propterea ab initio confirmatus

initio: ſic nequiſſimis bona & mala.

31. Initium neceſſariæ rei vitæ hominum, aqua, ignis, & ferrum, ſal, lac, & panis ſimilagineus, & mel, & botrus uvæ, & oleum, & veſtimentum.

32. Hæc omnia ſanctis in bona, ſic & impiis & peccatoribus in mala convertentur.

33. Sunt ſpiritus, qui ad vindictam creati ſunt, & in furore ſuo confirmaverunt tormenta ſua:

34. In tempore conſummationis effundent virtutem; & furorem ejus, qui fecit illos, placabunt.

35. Ignis, grando, fames, & mors, omnia hæc ad vindictam creata ſunt:

36. Beſtiarum dentes, & ſcorpii, & ſerpentes, & rhomphæa vindicans in exterminium impios.

37. In mandatis ejus epulabuntur; & ſuper terram in neceſſitatem præparabuntur: & in temporibus ſuis non præterient verbum.

38. Propterea ab initio confirma-

catoribus, quanquam mala pura commeritis, tamen ex benignitate per hanc vitam præparavit Deus *mala & bona*, vitamque quæ malorum ac bonorum temperamento conſtat. Vide 32. & Gr.

31. *Neceſſaria rei:* vide frugalitatem & ſimplicitatem. *Ferrum:* ad aratra, ad malleos.

33. *Qui ad vindictam creati ſunt:* ex eventu, poſteaquam à Deo defecerunt, ad id ordinati, ut divinam vindictam & ipſi exciperent, & in alios exercerent. *In furore ſuo:* in irâ quâ adversùs hominum genus exardeſcunt, ut patebit ſequente ℣. *Confirmaverunt tormenta*, flagella *ſua*, à ſe incuſſa, gravem in ictibus firmabunt manum, hos ergo commemorat, ut doceat quorum ope ex ℣. præcedente omnia etiam per ſe bona, tamen malis malo vertant.

24. *In tempore conſummationis:* interitûs, internecionis, ſive in noviſſimis diebus; *effundent virtutem:* vim illam peſtiferam: *& furorem ejus, qui fecit illos, placabunt:* exſatiabunt, digno ſupplicio: meliùs, tantas edent ſtrages, ut Deum inflectant ad miſericordiam & veniam. Cave autem intelligas immundos ſpiritus, ac ſempiterno ſupplicio deſtinatos, tandem placaturos Deum, quod ſenſit Origenes: ſed fermè unus, & ab universâ Eccleſiâ reprobatus.

35. *Ignis, grando, fames.* Præter ea, quæ cùm bona ſint malis malo vertunt, ſunt quædam per ſe noxia in ultionem comparata.

36. *Rhomphæa:* gladius anceps verſatilis.

37. *In mandatis ejus epulabantur:* lætitiâ efferentur, Gr. creaturæ illæ ultrices: alludit ad Pſal. CXLVIII. 8. *Ignis, grando, nix, glacies, quæ faciunt verbum ejus.* Quo etiam ſenſu dictum eſt: *Vocavit Dominus famem.* IV. Reg. VIII. 1. *In neceſſitatem præparabuntur:* in neceſſariam ultionem.

38. *Confirmatus ſum:* in timore Dei: *& conſiliatus ſum*, medicatus ſum, Gr.

sum, & meditatus sum, & in scripturâ reliqui.

Omnia opera Domini bona: & omnem usum in tempore ejus subministrabunt.

Et non est dicere: Hoc illo nequius est: omnia enim in tempore comprobabuntur.

Et nunc in omni corde & ore collaudate & benedicite nomen Domini.

tus sum, & consiliatus sum, & cogitavi, & scripta dimisi.

39. Omnia opera Domini bona: & omne opus horâ suâ subministrabit.

40. Non est dicere: Hoc illo nequius est: omnia enim in tempore suo comprobabuntur.

41. Et nunc in omni corde & ore collaudate, & benedicite nomen Domini.

cogitavi tristes exitus impiorum: *&* (hæc) *scripta dimisi*, scripto mandavi: horum autem summa est, id quod sequitur.

39. *Omne opus horâ suâ:* tempore suo.

40. *Non est dicere: hoc illo nequius est:* apta enim sunt omnia, & suis constituta finibus, atque ex horum nexu par existit decor: unde vera ratio laudandi Deum.

CAPUT XL.

Jugum grave super filios Adam, à ℣. 1. ad 12. Mors inevitabilis, 12. Impiorum inanes divitiæ, 13 Liberalitas, 14, 17. Vita sibi sufficiens, 18. Quid cui anteponendum, 19, ad 27. Timor Domini omnibus antecellit, 26. & seqq. Ne mendices, 29. ad finem.

SIXTINA VERSIO.

OCCUPATIO magna creata est omni homini, & jugum grave super filios Adam, à die exitûs de ventre matris eorum, usque in diem in sepulturâ in matrem omnium.

Cogitationes eorum, & timorem

VERSIO VULGATA.

1. OCCUPATIO magna creata est omnibus hominibus, & jugum grave super filios Adam, à die exitûs de ventre matris eorum; usque in diem sepulturæ in matrem omnium.

2. Cogitationes eorum, & timores

1. *Occupatio magna*: afflictio. *Grave jugum:* de quo jugo, sive onere miseris mortalibus imposito, hæc ponit: primum Quòd incubet per totam vitam à natali ad sepulturam, ℣. 1. secundum Quòd sit repositum in curis, timoribus, vanis spebus, reliquis animi perturbationibus, ℣. 2, 4, 5. & seqq. atque innumeris calamitatibus, ℣. 9, 10. tertium Quòd æquè omnes premat, summos, infimos, medios, cujuscumque statûs homines, ℣. 3. & seqq. quâ de re præclarè Aug. contra Jul. IV. 16. in fine; Parvulos intuere quot & quanta mala patiantur; in quibus vanitatibus, cruciatibus, erroribus, terroribus crescant; deinde jam grandes etiam Deo servientes tentat error, ut decipiat; tentat dolor aut labor, ut frangat; tentat mœror, ut sternat: tentat typhus (superbia) ut extollat: & quis explicet omnia festinanter, quibus gravatur jugum super filios Adam? quod jugum non fuisset, nisi delicti originalis meritum præcessisset.

2. *Cogitationes.* Quatuor hæc commemorat, quæ hominum genus maximè exagitent, curæ, metus, fallaces spes, postque labores tantos, mors. *Admuventio expectationis.* Cogitatio expectationis: Gr. spei ludibria quæ vel maximè homines distendunt, & exerciant, quibus addendum id quod sequitur ℣. 4.

cordis, consideratio expectationis, dies finitionis.

A residente super thronum in gloriâ, & usque ad humiliatum in terrâ & cinere:

Ab eo qui portat hyacinthum, & coronam, & usque ad eum qui operitur lino crudo: furor, & zelus, & tumultus, & fluctuatio, & timor mortis, & iracundia perseverans, & contentio,

Et in tempore refectionis in cubili somnus noctis, immutat cognitionem ejus.

Modicum tanquam nihil in requie; & ab eo in somnis, quasi in die speculæ,

Conturbatus est in visu cordis sui, tanquam qui evasit à facie belli: in tempore salutis suæ exsurrexit, & admirans ad nullum terrorem.

Cum omni carne ab homine, usque ad pecus: & super peccatores septupla,

Ad hæc, mors & sanguis, & contentio & rhomphæa, oppressiones, fames, & contritio, & flagellum:

Super peccatores creata sunt hæc omnia: & propter illos factus est cataclysmus.

Omnia, quæ de terrâ sunt, in terram revertuntur, & ab aquis in mare reflectunt.

Omne munus & iniquitas delebi-

cordis, adinventio expectationis, & dies finitionis:

3. A residente super sedem gloriosam, usque ad humiliatum in terrâ & cinere:

4. Ab eo, qui utitur hyacintho, & portat coronam, usque ad eum, qui operitur lino crudo: furor, zelus, tumultus, fluctuatio, & timor mortis, iracundia perseverans, & contentio,

5. Et in tempore refectionis in cubili somnus noctis, immutat scientiam ejus.

6. Modicum tanquam nihil in requie; & ab eo in somnis, quasi in die respectûs.

7. Conturbatus est in visu cordis sui, tanquam qui evaserit in die belli. In tempore salutis suæ exsurrexit, & admirans ad nullum timorem:

8. Cum omni carne, ab homine usque ad pecus, & super peccatores septuplum.

9. Ad hæc mors, sanguis contentio, & rhomphæa, oppressiones, fames, & contritio, & flagella:

10. Super iniquos creata sunt hæc omnia: & propter illos factus est cataclysmus.

11. Omnia, quæ de terrâ sunt, in terram convertentur, & omnes aquæ in mare revertentur.

12. Omne munus & iniquitas de-

5. *In cubili somnus*, qui nec curæ expers, tot turbida insomnia terrent & exagitant. *immutat scientiam*, cogitationes, *ejus*: nova visa, atque aliam cogitandi & imaginandi rationem inducit.

6. *Modicum tanquam nihil in requie*: somnus initio ad momentum quietus. *Et ab eo*, ex illo post illud minutum quietis tempus. *Quasi in die respectûs*: speculæ, Gr. homo quasi in speculâ vigil collocatus, omnigena visa ac monstra perspicit.

7. *Tanquam qui evaserit*: fugibundus, vix ab hoste securus: cùm omnia in tuto sint, miraturque experrectus tantopere exagitatum se, nullâ timendi causâ.

8. *Cum omni carne*: cum omni animante: supple, hæc sunt.

9. *Ad hæc mors*: etiam violenta fuso sanguine: *contentio*, bellum: *contritio & flagella*, morbi, ipsa pestis.

10. *Super iniquos*: ergo ab initio hæc non erant: *cataclysmus*: diluvium, hactenùs de gravi jugo: nunc aliæ sententiæ.

11. *Omnia*: ut omnes aquæ in mare, ita terrena omnia in terram.

12. *Omne munus*: omnis in judiciis cor-

tur : & fides in ſeculum ſtabit.

Subſtantiæ injuſtorum ſicut fluvius exſiccabuntur : & ſicut tonitruum magnum in pluviâ perſonabit :

In aperiendo ipſam manus ſuas, lætabitur : ſic prævaricatores in conſummationem deficient.

Nepotes impiorum non multiplicant ramos : & radices immundæ ſuper duram petram.

Achi ſuper omnem aquam, & oram fluminis, ante omne fœnum evelletur.

Gratia, ſicut paradiſus, in benedictionibus : & miſericordia in ſeculum permanet.

Vita ſufficientis ſibi operarii condulcabitur, & ſuper utraque, qui invenit theſaurum.

Filii & ædificatio civitatis confir-

lebitur : & fides in ſeculum ſtabit.

13\. Subſtantiæ injuſtorum ſicut fluvius ſiccabuntur : & ſicut tonitruum magnum in pluviâ perſonabunt.

14\. In aperiendo manus ſuas, lætabitur : ſic prævaricatores in conſummatione tabeſcent.

15\. Nepotes impiorum non multiplicabunt ramos : & radices immundæ ſuper cacumen petræ ſonant.

16\. Super omnem aquam viriditas, & ad oram fluminis ante omne fœnum evelletur.

17\. Gratia ſicut paradiſus in benedictionibus : & miſericordia in ſeculum permanet.

18\. Vita ſibi ſufficientis operarii condulcabitur, & in eâ invenies theſaurum.

19\. Filii & ædificatio civitatis con-

ruptela. *Et iniquitas delebitur :* nullo fructu corruet : *fides* autem non ita, & *in ſeculum ſtabit.*

13\. *Subſtantiæ :* res, pecuniæ *injuſtorum ſicut fluvius*, ſicut torrens decurrent, *ſiccabuntur : & ſicut tonitruum magnum per pluviam* inani ac nihil profuturo per nubes murmure *perſonabunt :* in divitum jactantiâ nihil niſi ſonitus ac ſtrepitus.

14\. Sicut *in aperiendo* inopi *manus ſuas lætabitur*, proſperè aget (vir bonus) : ita è contrario, *prævaricatores*, &c.

15\. *Nepotes impiorum non multiplicabunt ramos*, ſicut nec *radices immundæ*, plantæ infrugiferæ, illætabiles, quæ ſunt *ſuper cacumen petræ :* ſeu, ſuper duram petram, quâ voce terminatur Gr. Vulgatus addit, *ſonant*, hoc eſt, illæ plantæ ventis agitatæ, inanem tantùm ſonitum edunt, nullâ ſtirpe, nullo fructu ; ſonant autem, ex ℣. ſeq. ἄχι, pro quo Vulgatus interpres legiſſe videtur, ἦχι, ſeu potiùs, ἠχοῦσι, ſonant.

16\. *Super aquam viriditas.* Opponit ſiccitati plantæ ſuper petram areſcentis, virides herbas ſuper aquam creſcentes ; iiſque virum bonum latenter comparat. Herba autem illa viridis *ad oram fluminis, ante omne fœnum* matureſcet, atque adeò prima omnium, *evelletur*, ſecabitur, demetetur : ἄχι, variè legunt & interpretantur ; Grotio Ægyptia vox, ſignificans illa virentia quæ Nilo exundante oriri ſoleant.

17\. *Gratia*, ſeu collatum beneficium ; *ſicut paradiſus*, ſicut hortus irriguus, amœnus ac pomifer.

18\. *Vita .... condulcabitur :* Quam vitæ laboriſque ſibi ſufficientis dulcedinem ſentiebat Paulus, dicens : *Argentum & aurum, aut veſtem nullius concupivi : quoniam ad ea quæ mihi opus erant, & his qui mecum ſunt, miniſtraverunt manus iſtæ :* quo nihil beatius, dicente Domino ; *beatius eſt magis dare, quàm accipere.* Act. XX. 33, 35. *& in eâ invenies theſaurum :* inexhauſtam ſcilicet bonorum copiam, ac beneficentiæ fontem. Gr. non ita commodè ; ſuper utraque eſt (ſuper illam ſufficientiam, & ſuper illam dulcedinem) qui invenit theſaurum, nullo ſenſu, niſi verum illum theſaurum intelligas, de quo ſcribitur : *Theſaurus deſiderabilis in habitaculo juſti.* Prov. XXI. 20. &, *Sapientia infinitus theſaurus eſt hominibus.* Sap. VII. 14.

19\. *Filii ..... confirmabit nomen :* immortale faciet. *Et ſuper hæc, mulier immaculata :* plus illa honoris viro conciliat caſtitate ac prudentiâ ; ſic Manaſſes Judithâ uxore habetur nobilis ; Judith, VIII. 2. ſic Ruth Moabitidis gloriâ commendatur Booz : Ruth, II, III. illuſtrat familias fortis illius mulieris virtus ; *Surrexerunt*

mant nomen : & ſuper utraque, mulier immaculata computatur.

Vinum & muſica lætificant cor : & ſuper utraque, dilectio ſapientiæ.

Tibia & pſalterium jucundam fℯciunt melodiam : & ſuper utraque, lingua ſuavis.

Gratiam & ſpeciem deſiderabit oculus tuus : & ſuper utraque, veritatem ſationis.

Amicus & ſodalis in tempore occurrentes : & ſuper utraque, mulier cum viro.

Fratres & adjutorium in tempore tribulationis : & ſuper utraque, eleemoſyna liberabit.

Aurum & argentum ſtatuent pedem : & ſuper utraque, conſilium beneplacet.

Facultates & fortitudo exaltabunt cor : & ſuper utraque, timor Domini.

Non eſt timori Domini minoratio : & non eſt in eo inquirere adjutorium.

Timor Domini ſicut paradiſus benedictionis : & ſuper omnem gloriam operuerunt illum.

Fili, vitam mendicationis ne vivas : melius eſt mori, quàm mendicare.

Vir reſpiciens in menſam alienam, non eſt vita ejus in computatione

firmabit nomen : & ſuper hæc, mulier immaculata computabitur.

20. Vinum & muſica lætificant cor : & ſuper utraque, dilectio ſapientiæ.

21. Tibiæ, & pſalterium ſuavem faciunt melodiam : & ſuper utraque, lingua ſuavis.

22. Gratiam & ſpeciem deſiderabit oculus tuus : & ſuper hæc, virides ſationes.

23. Amicus & ſodalis in tempore convenientes : & ſuper utroſque mulier cum viro.

24. Fratres in adjutorium in tempore tribulationis, & ſuper eos miſericordia liberabit.

25. Aurum & argentum eſt conſtitutio pedum : & ſuper utrumque, conſilium beneplacitum.

26. Facultates & virtutes exaltant cor : & ſuper hæc timor Domini.

27. Non eſt in timore Domini minoratio : & non eſt in eo inquirere adjutorium.

28. Timor Domini ſicut paradiſus benedictionis : & ſuper omnem gloriam operuerunt illum.

29. Fili, in tempore vitæ tuæ ne indigeas : melius eſt enim mori, quàm indigere.

30. Vir reſpiciens in menſam alienam, non eſt vita ejus in cogitatione

enim filii ejus, & beatam prædicaverunt : vir ejus, & laudavit eam. Prov. XXXI. 28. animadverte autem, lector, ſequentes verſus ad 27. ejuſdem figuræ eſſe.

22. *Gratiam*, venuſtatem *& ſpeciem* (pulchritudinem); *& ſuper hæc, virides ſationes:* reviréſcunt enim quotannis arbores; vultûs gratia immedicabiliter defloreſcit.

23. *Convenientes :* occurrentes : Gr. ſupple, jucunda res eſt.

24. *Miſericordia*, ſive eleemoſyna.

25. *Aurum & argentum conſtitutio pedum :* conſtabilient pedem, Gr. faciunt ut firmo conſiſtas gradu : *ſuper utrumque, conſilium beneplacitum eſt :* conſilium placet : Græc.

26. *Et virtutes :* Gr. robur.

27. *Minoratio :* damnum : *& non eſt in eo :* quem ſi habueris, nullum aliud auxilium deſideraveris.

28. *Super omnem gloriam :* veſte induerunt (homines) ſuper omnem aliam veſtem inclyta.

29. *Fili .... ne indigeas*; vitam mendicitatis (ſeu mendici) ne vixeris, Gr. *quàm indigere :* mendicare, Gr. propter inertiam, & vagandi neceſſitatem, atque inde orta flagitia ac dedecora.

30. *Vir reſpiciens .... non eſt vita ejus in cogitatione victûs :* non eſt vita ejus in computatione vitæ : Gr. ejuſmodi vivendi ratio non eſt reputanda pro vitâ.

viræ ; conraminabit animam suam in cibis alienis.

Vir autem sciens & disciplinatus custodiet se.

In ore impudentis condulcabitur mendicatio : & in ventre ejus ignis ardebit.

victûs. Alit enim animam suam cibis alienis.

31. Vir autem disciplinatus & eruditus custodiet se.

32. In ore imprudentis condulcabirur inopia : & in ventre ejus ignis ardebit.

31. *Custodiet se* ab ejusmodi vitâ.

32. *In ore imprudentis*, impudentis, ἀναιδοῦς]: *condulcabitur*, dulcis erit inopia : Gr. mendicatio ; inverecunda licet ac turpis. *Et in ventre ejus* : sæpè laborabit fame.

CAPUT XLI.

De morte, ad 8. Cui amara aut optanda, 1. & seqq. *Soboles & nomen quale, 8 ad 15. Nomini consulendum, plusquam vitæ, 15. Bona & mala verecundia, 19. ad finem : De quibus erubescendum*, ibid.

SIXTINA VERSIO.

O MORS, quàm amara est memoria tua, homini pacem habenti in substantiis suis :

Quiero, & prosperè agenri in omnibus, & adhuc valenti accipere cibum !

O Mors, bonum est judicium ruum homini indigenri, & qui minoratur viribus,

Defecto ætate, & cui cura est de omnibus, & diffidenti, & qui perdidit patientiam !

Noli metuere judicium mortis. Memento priorum re, & novissimorum : hoc judicium à Domino omni carni.

Et quid renues in beneplaciro Altissimi ? sive decem, sive centum, sive mille anni :

VERSIO VULGATA.

1. O MORS, quàm amara est memoria tua, homini pacem habenti in substantiis suis :

2. Viro quiero, & cujus viæ directæ sunt in omnibus, & adhuc valenti accipere cibum !

3. O mors, bonum est judicium tuum homini indigenti, & qui minoratur viribus,

4. Defecto ætare, & cui de omnibus cura est, & incredibili, qui perdit patientiam !

5. Noli metuere judicium mortis. Memento quæ anre fuerunt, & quæ superventura sunt tibi : hoc judicium à Domino omni carni.

6. Et quis superveniet tibi in beneplaciro Altissimi ? sive decem, sive centum, sive mille anni.

3. *Bonum est judicium tuum* : decretoria sententia de morte.

4. *Defecto ætate* : extremâ ætate, Gr. decrepito ; *cui de omnibus cura est* : curis exercito, neque certi quidquam habenti. *Incredibili* : tantâ virium diffidentiâ, ut nec se ipse sustentet, & malis victus fatiscat : sive incredulo, nec in Deum fidenti :

6. *Quid superveniat* : quasi diceret : age, dic quæ tibi eventura sint ex decretis Dei, quantovis vivas tempore ? Gr. quid renues in beneplacito Altissimi ? Quid est quòd eludere ac declinare possis.

Non est in inferno accusatio vitæ.

Fili, abominabiles fiunt filii peccatorum, & qui conversantur parœciis impiorum.

Filiorum peccatorum periet hereditas: & cum semine illorum erit assiduitas improperii.

De patre impio querentur filii: quoniam propter illum in opprobrio erunt.

Væ vobis, viri impii, qui dereliquistis legem Dei altissimi.

Et si nati fueritis, ad maledictionem nascemini: &, si mortui fueritis, in maledictionem separabimini.

Omnia quæ de terrâ sunt, in terram revertentur: sic impii à maledicto in perditionem.

Luctus hominum in corporibus ipsorum: nomen autem peccatorum non bonum delebitur.

Curam habe de nomine. Hoc enim magis permanet tibi, quàm mille magni thesauri auri.

Bonæ vitæ numerus dierum: & bonum nomen permanet in ævum.

Disciplinam in pace conservate filii: sapientia autem abscondita, & thesaurus occultus, quæ utilitas in utrisque?

Melior est homo qui abscondit stultitiam suam, quàm homo qui abscondit sapientiam suam.

7. Non est enim in inferno accusatio vitæ.

8. Filii abominationum fiunt filii peccatorum, & qui conversantur secus domos impiorum.

9. Filiorum peccatorum periet hereditas: & cum semine illorum assiduitas opprobrii.

10. De patre impio queruntur filii: quoniam propter illum sunt in opprobrio.

11. Væ vobis, viri impii, qui dereliquistis legem Domini altissimi.

12. Et si nati fueritis, in maledictione nascemini: & si mortui fueritis, in maledictione erit pars vestra.

13. Omnia, quæ de terrâ sunt, in terram convertentur: sic impii à maledicto in perditionem.

14. Luctus hominum in corpore ipsorum: nomen autem impiorum delebitur.

15. Curam habe de bono nomine: hoc enim magis permanebit tibi, quàm mille thesauri pretiosi & magni.

16. Bonæ vitæ numerus dierum: bonum autem nomen permanebit in ævum.

17. Disciplinam in pace conservate filii: sapientia enim abscondita, & thesaurus invisus, quæ utilitas in utrisque?

18. Melior est homo, qui abscondit stultitiam suam, quàm homo qui abscondit sapientiam suam.

7. *Non enim est in inferno accusatio*, sive redargutio *vitæ*, hoc est, neque ante mortem evadere poteris quæ Deus decreverit, ℣. præcedente; neque post mortem antè acta mutare, reprehendere, aut emendare dabitur: omninò eventura sunt tibi quæcumque Deus dixerit.

12. *In maledictione nascemini. Bonum enim erat ei, si non fuisset natus homo ille.* Matt. XXVI. 24. *pars vestra*, sors vestra.

13. *A maledicto in perditionem*: propter peccata maledicti, ac denique addicti supplicio.

14. *Luctus hominum.* Lugetur in impiis non tantùm perditum corpus, sed etiam nomen extinctum.

LIBER ECCLESIASTICI.

Igitur revereamini in verbo meo:

Non eſt enim bonum omnem reverentiam obſervare: & non omnia omnibus in fide placent.

Erubeſcite à patre & matre, de fornicatione: & à præſidente & potente, de mendacio:

A judice & principe, de delicto: à Synagogâ & plebe, de iniquitate:

A ſocio & amico, de injuſtitiâ: & à loco, in quo habitas,

De furto: & à veritate Dei & teſtamenti: à fixione cubiti in panibus, ab obfuſcatione accepti & dati:

Et à ſalutantibus de ſilentio: ab aſpectu mulieris fornicariæ, & ab averſione vultûs cognati:

Ab ablatione partis & dationis:

19. Verumtamen revereminì in his quæ procedunt de ore meo.

20. Non eſt enim bonum omnem reverentiam obſervare: & non omnia omnibus benè placent in fide.

21. Erubeſcite à patre & à matre, de fornicatione: & à præſidente & à potente, de mendacio:

22. A principe & à judice, de delicto: à ſynagogâ & plebe, de iniquitate:

23. A ſocio & amico, de injuſtitiâ: & de loco, in quo habitas,

24. De furto, de veritate Dei, & teſtamento: de diſcubitu in panibus, & ab obfuſcatione dati & accepti:

25. A ſalutantibus de ſilentio: à reſpectu mulieris fornicariæ: & ab averſione vultûs cognati.

26. Ne avertas faciem à proximo tuo, & ab auferendo partem, & non reſtituendo.

19. *Verumtamen revereminì*: verecundamini in his quæ jam edifferam: de rebus verendis dicturus, hæc promet.

20. *Non eſt enim bonum*: ſive ut habet Gr. neque enim quævis verecundia bona eſt. *Et non omnia omnibus benè placent in fide.* Non omnia omnibus æquâ fide probanda & excipienda ſunt; diſcrimen enim eſt perſonarum & rerum: Hæc itaque ſunt quæ ex utroque capite meritò erubeſcatis.

21. *A patre ..... de fornicatione*: quòd reverentia paterni maternique nominis, caſtæque inſtitutionis domi ſuſceptæ, lædatur per intemperantiam. *A præſidente, de mendacio*: quod eſt indicium peſſimæ indolis, præſertim erga præſides ac magiſtratus, quibus nihil magis debetur quàm veritas, quâ & ſcelerum ultio, & ratio æquitatis, & univerſa reipublicæ adminiſtratio nititur.

22. *A principe & à judice, de delicto*: turpe eſt enim coram eo delinquere, qui ultor eſt ſcelerum. Jam à præſidibus ſive gubernatoribus & à judicibus, aliiſque magiſtratibus tranſit ad populum: à cujus *ſynagogâ*, ſive cœtu publico, erubeſcendum eſt maximè *de iniquitate* ſive injuſtitiâ & calumniâ, quæ adversùs plebem ſunt invidioſiſſima.

23. *A ſocio & amico, de injuſtitiâ*: quâ vel maximè amicitia & ſocietas humana ſolvitur: *de loco in quo habitas*, 24. *de furto*: probro enim tibi vertit indiſciplinatum famulitium, ac domus patens latrociniis. *De veritate Dei & teſtamento*: hoc eſt, ſi à domo tuâ Dei abeſt veritas: lex exulat: *de diſcubitu in panibus.* Gr. de impingendis cubitis (menſæ) in panibus (inter cibos) qui corporis ſitus indecorus, & ventri deditum monſtrat. *Et ab obfuſcatione*: ſi in computo dati & accepti rationem involvas quo fraudi facias locum.

25. *A ſalutantibus de ſilentio.* Faſtuoſum enim, ſalutantes nec alloquio dignari: *à reſpectu .... ab averſione vultûs cognati.* Nihil turpius quàm, ſi vel in impudicam mulierem intendas oculos, vel à cognato quamvis inope, avertas per ſuperbiam aut immiſericordiam.

26. *Ab auferendo*, furando, ſubtrahendo *partem*, ſortem ſive rem alicujus. Gr. ab auferendâ parte & dono; atque univerſim re proximi, ſive hereditate, ſive donatione acceperit.

A

A consideratione mulieris conjugatæ; à sollicitatione ancillæ ejus: & ne steteris super lectum ejus:

Ab amicis de sermonibus improperii: & postquam dederis, ne improperes.

27. Ne respicias mulierem alieni viri; & ne scruteris ancillam ejus: neque steteris ad lectum ejus.

28. Ab amicis de sermonibus improperii: & cùm dederis, ne improperes.

27. *Ne scruteris*, sollicites, aut circumvenias *ancillam ejus: super lectum ejus:* fœmino in casu: ancillæ.

CAPUT XLII.

Pergit de verecundiâ, sive erubescentiâ, ejusque causis, 1, ad 12. Diligentia ad rem tuendam, 6, 7. Curandæ filiæ, 9. & seqq. *Mulieres, 12.* & seqq. *Incipit collaudare Deum, 15, ad finem. Omnia plena ejus gloriâ, 16. Omnia novit, etiam corda hominum & res futuras, 18.* & seqq. *Opera ejus inenarrabilia, immutabilis, omnipotens, cui omnia obediunt, 24.*

SIXTINA VERSIO.

AB iteratione, & sermone auditûs, & à revelationibus sermonum absconditorum: & eris verecundus verè, & inveniens gratiam coram omni homine: ne pro his confundaris, & ne accipias personam, ut delinquas.

De lege Altissimi, & testamento, & de judicio, justificando impium:

De verbo socii & viatorum, & de datione hereditatis amicorum:

De exactâ ratione stateræ & ponderum: de acquisitione multorum & paucorum:

VERSIO VULGATA.

1. NON duplices sermonem auditûs de revelatione sermonis absconditi: & eris verè sine confusione, & invenies gratiam in conspectu omnium hominum: ne pro his omnibus confundaris, & ne accipias personam, ut delinquas.

2. De lege Altissimi, & testamento, de judicio justificare impium,

3. De verbo sociorum & viatorum, & de datione hereditatis amicorum:

4. De æqualitate stateræ & ponderum, de acquisitione multorum & paucorum:

1. *Et eris verè sine confusione.* Gr. & eris verecundus verè: non falsâ illâ quam dixi, verecundiâ. *Ne pro his omnibus* quæ sequuntur, *confundaris:* primum in accipiendo personam; est enim in eâ re falsus pudor. Item.

2. *De lege* observandâ: *testamento*, fœdere: *judicio:* rei judicatæ auctoritate *justificare:* ut justifices prævaricatores. Cave etiam de sequentibus erubescas.

3. *De verbo sociorum & viatorum*, de tuendis sociis ac peregrinis, sive de servandis pactis circa societatem, ac peregrinationes mercaturæ gratiâ. *De datione:* de partiundâ hereditate inter amicos .... qui fidei tuæ se commiserint.

4. *De æqualitate, de acquisitione*, sive possessione *multorum & paucorum:* de rerum pretio ex mercium quantitate. Jam ad qualitatem.

De indifferenti venditione & mercatorum, & de multâ disciplinâ filiorum, & servo pessimo latus sanguinare.

Super mulierem nequam bonum est sigillum.

Et ubi manus multæ sunt, claude. Quodcumque tradideris, in numero & pondere : & datio & acceptio, omnibus in scripturâ.

De disciplinâ sensati & stulti, & decrepiti litigantis cum adolescentibus. Et eris eruditus verè, & probatus in conspectu omnis viventis.

Filia patri abscondita, vigilia, & sollicitudo ejus aufert somnum : in juventute suâ, ne fortè fiat super adulta : & cum viro commorata, ne fortè odio habeatur :

In virginitate, ne fortè polluatur, & in paternis suis gravida inveniatur : cum viro manens ne fortè transgrediatur, & cùm cohabitaverit, ne fortè sit sterilis.

Super filiâ non avertente se confirma custodiam : ne quandò faciat te gaudium inimicis, fabulam in civitate, & vocatum populi ; & con-

5. De corruptione emtionis & negotiatorum, & de multâ disciplinâ filiorum, & servo pessimo latus sanguinare.

6. Super mulierem nequam bonum est signum.

7. Ubi manus multæ sunt, claude, & quodcumque trades, numera & appende : datum verò & acceptum omne describe.

8. De disciplinâ insensati & fatui, & de senioribus qui judicantur ab adolescentibus : & eris eruditus in omnibus, & probabilis in conspectu omnium vivorum.

9. Filia patris abscondita, est vigilia, & sollicitudo ejus aufert somnum : ne fortè in adolescentiâ suâ adulta efficiatur, & cum viro commorata, odibilis fiat :

10. Ne quandò polluatur in virginitate suâ, & in paternis suis gravida inveniatur : ne fortè cum viro commorata transgrediatur, aut certè sterilis efficiatur.

11. Super filiam luxuriosam confirma custodiam : ne quandò faciat te in opprobrium venire inimicis à detractione in civitate & objectione ple-

5. *De corruptione :* sive alteratione specierum, viti puta, frumenti : Vulgatus legit διαφθορᾶς : quod corruptum sonat. Gr. ἀδιαφόρου, de indifferenti venditione : melius διαφόρου, ut alii codices, hoc est, de diversâ venditione, sive de naturâ mercium, rerumque pretiis. *Sanguinare :* cruentare flagris : supple, *ne confundaris*, ex ℣. 1.

6. *Super .... bonum est signum.* Adversùs uxorem malam ac rapacem, opus est sigillo ad res obsignandas & claudendas.

8. *De disciplinâ :* de eruditione ; turpe est enim docere indociles & stultos ; continuatio est dictorum ℣ 5. sive ordo perturbatus à scriptoribus : seu ℣. 6. & 7. per parenthesin interserti. De tuendis *senioribus, qui judicantur ab adolescentibus :* quod rebus turpissimis meritò annumerandum.

9. *Filia patris abscondita*, sive virgo ; almè, Hebraïcè : *est vigilia :* causa vigilandi. Has causas quinque commemorat : 1. Ne florem ætatis innupta prætereat, quod turpe habetur, *I. Cor.* VII. 36. Altera, ne viro tradita, ei odio sit : 3. Ne virgo delinquat, familiæque probro sit : 4. Ne nupta adulteretur : 5. Ne sterilis fiat. *Ne adulta efficiatur :* superadulta, *I. Cor.* VII. 36.

11. *Super filiam luxuriosam .... ne quando faciat .... à detractione :* propter detractionem : *& objectione*, accusatione *plebis*, quæ tibi turpissima quæque objiciat & imputet. Hæc quidem in Latinis. Gr. autem : ne quando te faciat gaudium, &c. Nominatum, seu potiùs accusatum à populo, eumque quem adducat in exemplum malæ rei.

fundat te in multitudine plurimorum.

Omni homini noli intendere in speciem: & in medio mulierum noli considere.

De vestimentis enim procedit tinea, & à muliere iniquitas mulieris.

Melior est iniquitas viri, quàm mulier benefaciens, & mulier confundens in opprobrium.

Memor ero igitur operum Domini, & quæ vidi, enarrabo: in sermonibus Domini opera ejus.

Sol illuminans per omnia respexit: & gloriâ ejus plenum est opus ejus.

Nonne indidit sanctis Dominus enarrare omnia mirabilia ejus, quæ confirmavit Dominus omnipotens, ut firmaretur in gloriâ ipsius universum?

Abyssum & cor investigavit: & in astutiis eorum meditatus est.

Cognovit enim Dominus omnem scientiam, & inspexit in signum ævi: annuntians quæ præterierunt, & quæ superventura sunt; & revelans vestigia occultorum.

Non præteriit illum omnis cogitatus: non abscondit se ab eo ullus sermo.

bis, & confundat te in multitudine populi.

12. Omni homini noli intendere in specie: & in medio mulierum noli commorari:

13. De vestimentis enim procedit tinea, & à muliere iniquitas viri.

14. Melior est enim iniquitas viri, quàm mulier benefaciens, & mulier confundens in opprobrium.

15. Memor ero igitur operum Domini, & quæ vidi annuntiabo. In sermonibus Domini opera ejus.

16. Sol illuminans per omnia respexit, & gloriâ Domini plenum est opus ejus.

17. Nonne Dominus fecit sanctos enarrare omnia mirabilia sua, quæ confirmavit Dominus omnipotens stabiliri in gloriâ suâ?

18. Abyssum & cor hominum investigavit; & in astutiâ eorum excogitavit.

19. Cognovit enim Dominum omnem scientiam, & inspexit in signum ævi: annuntians quæ præterierunt, & quæ superventura sunt, revelans vestigia occultorum.

20. Non præterit illum omnis cogitatus: & non abscondit se ab eo ullus sermo.

12. *Omni homini:* cave inter homines id optimum ducas, quod est pulcherrimum: alioqui muliebris species te facillimè caperet.

13. *Iniquitas viri.* Clarus sensus, at Gr. de vestimento, &c. & à muliere, nequitia mulieris: quàm sponte innascitur vesti tinea, tam facilè nequitia mulieri.

14. *Mulier benefaciens:* sive prona & facilis ministra voluptatum, unde subdit: *confundens in opprobrium.*

15. *Memor ero.* Libri conclusio quâ Deum & magnos viros laudat, ut in præfatione diximus. *In sermonibus Domini opera ejus:* in Scripturis sanctis, ut docent sequentia; Deus enim ipse suam nobis gloriam enarravit.

18. *In astutiâ eorum excogitavit:* astutissima quæque & occultissima humanæ mentis inspexit.

19. *In signum ævi:* infrà, XLIII. 6. Luna in tempore suo, ostensio temporis & signum ævi. Alludit ad illud Geneseos, I. 14. *Fiant luminaria, & sint in signa & tempora, & dies, & annos.* Vidit ergo Deus à se instituta signa temporum, atque omne inde decurrens ævum, simulque & quod fuit, & quod futurum est: *revelans* non modò manifesta signa, verùm etiam minutissima quæque *vestigia occultorum:* imò nihil occultum; ex ℣. seq.

LIBER ECCLESIASTICI.

Magnalia ſapientiæ ſuæ decoravit, & quatenùs eſt ante ſeculum, & in ſeculum : neque adjectum eſt ei,

Neque imminutum, & non eguit aliquo conſiliario.

Quàm deſiderabilia omnia opera ejus, & tanquam ſcintillæ, eſt conſiderare !

Omnia hæc vivunt, & manent in ſeculum in omnibus neceſſitatibus, & omnia obediunt.

Omnia duplicia, unum contra unum : & non fecit quicquam deficiens.

Unum unius confirmavit bona : & quis ſatiabitur, videns gloriam ejus ?

21. Magnalia ſapientiæ ſuæ decoravit qui eſt ante ſeculum, & uſque in ſeculum : neque adjectum eſt,

22. Neque minuitur, & non eget alicujus conſilio.

23. Quàm deſiderabilia omnia opera ejus, & tanquam ſcintilla, quæ eſt conſiderare !

24. Omnia hæc vivunt, & manent in ſeculum, & in omni neceſſitate omnia obaudiunt ei.

25. Omnia duplicia, unum contra unum ; & non fecit quidquam deeſſe.

26. Uniuſcujuſque confirmavit bona. Et quis ſatiabitur, videns gloriam ejus ?

21. *Qui eſt ante ſeculum :* eò quòd ſit æternus, & omnia ſive antecedentia, ſive futura ſimul mente complectatur, ideò : *neque adjectum eſt* 22. *neque minuitur* opus ejus ; ac ſtatim opera ſua ad perfectum perduxit ſine monitore, ſine conſilio.

23. *Et tanquam ſcintilla.* Operum Dei non magnitudinem totam, aut lucem, ſed ſcintillam tantùm mortales perſpicere poſſumus; & tamen intelligimus res eſſe conſideratu digniſſimas. Job. XXVI. 14. Gr. & ſcintillæ inſtar : alia lectio : ſicut ſcintillas, *eſt* (licet) *conſiderare :* alia lectio : uſque ad ſcintillam ; etiam minutiſſima digna ſunt quæ conſideres.

24. *Et in omni neceſſitate :* quotieſcumque opus eſt.

25. *Omnia duplicia*, ſeu gemina ſunt ; neque tantùm fecit diem, verùm etiam noctem ; neque tantùm ſolem qui diei præeſſet, verùm etiam lunam quæ nocti ; neque tantùm æſtum, verùm etiam frigus ; neque tantùm mare, verùm etiam aridam : vide XXXIII. 15. *Neque fecit quidquam deeſſe :* hinc fit, ut rerum univerſitas perfecta ſit, neque deficiat quidquam. Gr. Omnia enim ſuis inſtructa ſunt commodis ; unde ſubdit :

26. *Uniuſcujuſque confirmavit bona :* unicuique propria ſtabili ordine attribuit.

CAPUT XLIII.

Continuatio laudum Dei : ab operibus : cœlo : ſole : ſtellis : cæteris, toto capite : ſuper opera ſua magnus : omni laude major, 29, 30, 33, & ſeqq.

SIXTINA VERSIO.

GLORIATIO altitudinis, firmamentum puritatis, ſpecies cœli in viſione gloriæ.

VERSIO VULGATA.

1. ALTITUDINIS firmamentum pulchritudo ejus eſt ſpecies cœli in viſione gloriæ.

1. *Altitudinis firmamentum :* excelſum firmamentum ſive cœlum *pulchritudo ejus eſt.* Ea res eſt in quâ maximè eluceſcat pulchritudo operum Dei, vel templum ejus eſt, ac domicilium ; eâ phraſi quâ templum in Scripturis paſſim appellatur decor. *Species cœli :* forma cœli viſu præclara. Gr. Gloria altitudinis, firmamentum puritatis, ſpecies

Sol in aſpectu annuntians in exitu, vas admirabile, opus Excelſi.

In meridiano ſuo exſiccat regionem : & in conſpectu ardoris ejus quis ſuſtinebit ? fornacem ſufflans in operibus ardoris :

Tripliciter ſol exurens montes, vapores igneos inſufflans, & refulgens radiis obfuſcat oculos.

Magnus Dominus, qui fecit illum : & in ſermonibus ejus feſtinavit iter.

Et luna in omnibus in tempore ſuo, oſtenſionem temporum, & ſignum ævi.

A lunâ ſignum diei feſti : luminare quod minuitur ſuper conſummationem.

Menſis ſecundùm nomen ejus eſt : creſcens mirabiliter mutatione.

Vas caſtrorum in celſitudine, in firmamento cœli reſplendens.

Species cœli, gloria ſtellarum, ornatus illuminans, in excelſis Dominus.

In verbis ſancti ſtabunt ad judi-

2. Sol in aſpectu annuntians in exitu, vas admirabile, opus Excelſi.

3. In meridiano exurit terram : & in conſpectu ardoris ejus quis poterit ſuſtinere ? Fornacem cuſtodiens in operibus ardoris :

4. Tripliciter ſol exurens montes, radios igneos exſufflans, & refulgens radiis ſuis obcæcat oculos.

5. Magnus Dominus, qui fecit illum : & in ſermonibus ejus feſtinavit iter.

6. Et luna in omnibus in tempore ſuo, oſtenſio temporis, & ſignum ævi.

7. A lunâ ſignum diei feſti : luminare quod minuitur in conſummatione.

8. Menſis ſecundùm nomen ejus eſt : creſcens mirabiliter in conſummatione.

9. Vas caſtrorum in excelſis, in firmamento cœli reſplendens glorioſè.

10. Species cœli, gloria ſtellarum, mundum illuminans, in excelſis Dominus.

11. In verbis ſancti ſtabunt ad ju-

cœli ; quibus commendatur cœli pulchritudo, quòd ſit excelſum, quòd purum & incorruptum, ac limpidæ lucis fons, quòd illuſtre, ac ſplendidum.

2. *Sol in aſpectu annuntians :* ſol oriens ut primùm aſpicitur, ac velut è carcere exit curriculum peracturus, annuntiat Dei gloriam, ſive lætitiam mortalibus. *In exitu :* poſt noctis tenebras. *Vas admirabile :* inſtrumentum, *σκεῦος*, machina admirabilis, hîc oriens, jam meridies.

3. *Fornacem cuſtodiens :* imò, ſufflans, Gr. ac velut follem accendens faber ferrarius, eſt *in operibus ardoris :* ingentem ardorem excitat : ita

4. *Tripliciter :* triplò ſeu multò magìs *ſol*; quippe qui exurat montes. *Radios igneos :* vide Gr.

5. *In ſermonibus ejus :* Dei, ipſo jubente: *feſtinavit iter :* ad occaſum præcipitat.

7. *A lunâ ſignum diei feſti :* neomeniæ. *Luminare :* cujus ea natura eſt, ut poſtquam ad perfectum venit, ſtatim deficere incipiat.

8. *Menſis ſecundùm nomen ejus eſt :* prout luna alia & alia nominatur creſcens, ſeu decreſcens, ita proceſſus menſis agnoſcitur. *In conſummatione ;* donec perfecta ſit, plenoque orbe luceat. Gr. creſcens mirabiliter ; mira incrementa capiens in mutatione, ſeu, Creſcens mirabiliter variatur.

9. *Vas* (inſtrumentum), Sive opus) *caſtrorum in excelſis.* Hinc ſtellarum exercitus paſſim apud Prophetas ; quæque ſuâ in ſpeculâ ac ſtatione collocatur, velut metatis, non in terrâ, ſed *in excelſo*, caſtris.

10. *Species cœli :* pulchritudo cœli, ſtellarum gloria, mundus illuſtris, teſtatur in excelſis eſſe Dominum omnia colluſtrantem.

11. *In verbis ſancti* (Dei) *ſtabunt ad judicium :* ſecundùm judicium, ſive lege & ordine ſuo. *In vigiliis ſuis :* in ſpeculâ & ſtatione ſuâ : ſicut Bar. III. 34, 35. *Stella au-*

LIBER ECCLESIASTICI.

cium, & non deficient in vigiliis suis.

Vide arcum, & benedic eum qui fecit illum: valdè speciosus est in fulgore suo.

Gyravit cœlum in circuitu gloriæ: manus Excelsi aperuerunt illum.

Imperio suo acceleravit nivem, & accelerat coruscationes judicii sui.

Propterea aperti sunt thesauri, & evolaverunt nubes sicut aves.

In magnitudine suâ confortavit nubes: & confracti sunt lapides grandinis.

Et in aspectibus ejus commovebuntur montes: in voluntate spirabit Notus.

Vox tonitrui ejus parturire fecit terram: & tempestas aquilonis, & vortex spiritûs.

Sicut aves deorsùm volantes, dispergit nivem: & sicut locusta divertens descensus ejus.

Pulchritudinem candoris ejus admirabitur oculos, & super imbrem ejus expavescet cor.

Et pruinam sicut salem effundit super terram; & cùm congelaverit, fit cacumina tribulorum.

Frigidus ventus aquilo flabit, &

dicium, & non deficient in vigiliis suis.

12. Vide arcum, & benedic eum qui fecit illum: valdè speciosus est in splendore suo.

13. Gyravit cœlum in circuitu gloriæ suæ: malus Excelsi aperuerunt illum.

14. Imperio suo acceleravit nivem, & accelerat coruscationes emittere judicii sui.

15. Propterea aperti sunt thesauri, & evolaverunt nebulæ sicut aves.

16. In magnitudine suâ posuit nubes: & confracti sunt lapides grandinis.

17. In conspectu ejus commoventur montes: & in voluntate ejus aspirabit Notus.

18. Vox tonitrui ejus verberavit terram, tempestas aquilonis, & congregatio spiritûs:

19. Et sicut avis deponens ad sedendum, aspergit nivem: & sicut locusta demergens descensus ejus.

20. Pulchritudinem candoris ejus admirabitur oculus: & super imbrem ejus expavescet cor.

21. Gelu sicut salem effundet super terram: & dum gelaverit, fiet tanquam cacumina tribuli.

22. Frigidus ventus aquilo flavit,

rem dederunt lumen in custodiis suis ..... vocata sunt, & dixerunt: Adsumus.

13. *Gyravit cœlum*: accusativo casu; Deus velut ducto circino descripsit cœlum in orbem; *aperuerunt*: extenderunt, Gr.

14. *Coruscationes judicii sui* testes.

15. *Aperti sunt thesauri.* Venti velut ex thesauro Dei producti: *Ps.* CXXXIV. 9. quibus circumactæ nubes *evolaverunt*.

16. *Confracti sunt lapides grandinis*: velut excisâ rupe, hinc inde sparguntur.

18. *Vox*, sonitus, *tonitrui ejus verberavit terram*: Gr. parturire fecit, concussit, commovit, ut dolores parientem. *Congregatio*, Gr. vortex, *spiritûs*: ventorum turbines.

19. *Et sicut avis .... aspergit nivem*, ita ut sit *sicut avis deponens ad sedendum*, declinans ad insidendum terræ. Gr. sicut aves deorsùm volitantes, spargit nivem. *Et sicut locusta demergens*: in terram devoluta. Gr. Sicut locusta divertens descensus ejus: nix tantâ copiâ cadit, quantâ locustarum ex alio loco in alium divertentium nubes, ut fit in plagis mundi ferventioribus.

20. *Super imbrem ejus*: Dei: *expavescet cor*: tanquam redituro diluvio.

21. *Gelu*: Græc. pruinam, *sicut salem*: (quæ pruina) concreta fiet (sicut) *cacumina tribuli*: in aculeorum formam. Hæc quidem de pruinâ; jam ad aquas congelatas.

gelabit cryſtallus ab aquâ : ſuper omnem congregationem aquæ requieſcet, & tanquam loricam induet aqua.

Devorabit montes, & exuret deſertum, & extinguet viride, ſicut ignis.

Medicina omnium in feſtinatione nebula; ros obvians ab ardore exhilarabit.

Cogitatione ſuâ pacavit abyſſum : & plantavit eam Jeſus.

Qui enavigant mare, enarrant pericula ejus : & audientes auribus noſtris admiramur.

Et illic incredibilia & admirabilia opera : varietas omnis animalis, creatura cetorum.

Per ipſum proſper proceſſus, finis ejus : & in verbo ejus compoſita ſunt.

Multa dicemus, & non aſſequemur : & conſummatio ſermonum ipſe eſt in omnibus.

Glotificantes quò valebimus ? ipſe

& gelavit cryſtallus ab aquâ : ſuper omnem congregationem aquarum requieſcet, & ſicut loricâ induet ſe aquis.

23. Et devorabit montes, & exuret deſertum, & extinguet viride, ſicut igne.

24. Medicina omnium in feſtinatione nebulæ : & ros obvians ab ardore venienti humilem efficiet eum.

25. In ſermone ejus ſiluit ventus, & cogitatione ſuâ placavit abyſſum, & plantavit in illâ Dominus inſulas.

26. Qui navigant mare, enarrent pericula ejus : & audientes auribus noſtris admirabimur.

27. Illic præclara opera & mirabilia : varia beſtiarum genera & omnium pecorum, & creatura belluarum.

28. Propter ipſum confirmatus eſt itineris finis : & in ſermone ejus compoſita ſunt omnia.

29. Multa dicemus, & deficiemus in verbis : conſummatio autem ſermonum, ipſe eſt in omnibus.

30. Gloriantes ad quid valebimus ?

22. *Gelavit*, concrevit *cryſtallus ab aquâ ſicut loricâ induet ſe aquis :* imò ut habet Gr. tanquam loricâ induetur aquâ : aquarum mollities, glacie velut loricâ tecta, ab omni ictu tuta eſt.

23. *Et devorabit montes :* poſſet intelligi de vento Boreâ, de quo, ℣. 22. qui immiſsâ glacie, exſiccatiſque herbis : *exuret deſertum:* notum illud :

——— Boreæ penetrabile frigus adurit.

ſed ſequentia vetant; meliùs à frigore ad æſtum tranſit. *Devorabit montes*, Deus, per æſtivos ardores.

24. *Medicina omnium :* hujus æſtûs omnia exſiccantis & conſumentis remedium, ſeu refrigerium eſt, *nebula* roſcidæ inſtar nubis ſubitò diffuſa. *Et ros obvians, humilem*, quietum *efficiet eum.* Æſtum, ardorem, Græc. planior, ab æſtu exhilarabit, recreabit, refrigerabit; ſupple, terram.

25. *In ſermone ejus ſiluit ventus.* Dixit, *& ſtetit ſpiritus procella .... & ſtatuit procellam ejus in auram, & ſiluerunt fluctus ejus.* Pſalm. CVI. 25, 29. *Plantavit*, fixit *in illâ.* Abyſſo, mari. *Dominus*, *inſulas :* circumfrementibus licet fluctibus, ſtabiles. Gr. plantavit eam Jeſus : nullo ſenſu : Ἰησοῦς, Jeſus, pro νήσους, inſulas.

26. *Qui navigant mare :* alluſum ad illud *Pſ.* CVI. 23, 24. *Qui deſcendunt mare in navibus, facientes operationem in aquis multis, ipſi viderunt opera Domini.*

27. *Creatura belluarum :* cetorum. Græc.

28. *Propter ipſum :* per ipſum Deum ſcilicet *confirmatus eſt :* proſperè proceſſit *itineris* per mare *finis.* Exitus, Gr. per ipſum, (Deum) felix proceſſus viæ finis eſt ejus : hoc eſt, per ipſum, iter per mare proſpero exitu definit.

29. *Conſummatio ſermonum :* Gr. ſumma ſermonum (atque) univerſum ipſe eſt, Deus ſcilicet : ſic *Eccl.* XII. 13.

30. *Gloriantes ad quid valebimus ?* Quid proficiemus, quantumvis rectè dicendi glo-

LIBER ECCLESIASTICI.

enim est magnus super omnia opera sua.

Terribilis Dominus, & magnus vehementer, & mirabilis potentia ipsius.

Glorificantes Dominum exaltate, quantumcumque potueritis: excedet enim & adhuc.

Et exaltantes illum, abundate in virtute: ne laboretis, non enim comprehendetis.

Quis vidit eum, & enarrabit? & quis magnificat eum, sicut est?

Multa abscondita sunt majora his: pauca enim vidimus operum ejus.

Omnia enim fecit Dominus: & piis dedit sapientiam.

ipse enim omnipotens super omnia opera sua.

31. Terribilis Dominus, & magnus vehementer, & mirabilis potentia ipsius.

32. Glorificantes Dominum quantumcumque potueritis: supervalebit enim adhuc, & admirabilis magnificentia ejus.

33. Benedicentes Dominum, exaltate illum quantùm potestis: major enim est omni laude.

34. Exaltantes eum, replemini virtute. Ne laboretis, non enim comprehendetis.

35. Quis videbit eum, & enarrabit? & quis magnificabit eum, sicut est ab initio?

36. Multa abscondita sunt majora his: pauca enim vidimus operum ejus.

37. Omnia autem Dominus fecit: & piè agentibus dedit sapientiam.

riâ efferamur, cùm ipse non tantùm sermones nostros, sed etiam sua opera antecedat: quod congruit 32, 33, 34.

33. *Benedicentes*: altera versio præcedentis.

CAPUT XLIV.

Incipit laus virorum illustrium, Enoch, Noë, Abraham; Promissiones, Isaac, Jacob.

SIXTINA VERSIO.

Patrum Hymnus.

LAUDEMUS nunc viros gloriosos, & parentes nostros generatione.

Multam gloriam creavit Dominus, magnificentiam suam à seculo.

VERSIO VULGATA.

1. LAUDEMUS viros gloriosos, & parentes nostros in generatione suâ.

2. Multam gloriam fecit Dominus, magnificentiâ suâ à seculo.

1. *Laudemus viros gloriosos.* In his laudibus duo maximè advertenda sunt. Primum, ut quemque signet proprio charactere paucis. Alterum, ut per viros illustres quos laudandos suscepit, brevem totius populi contexat historiam, quos autem imprimis laudandos seligat, exponet ℣. 6, 3, & 4. *In generatione suâ*: ætate, vitâ.

Dominantes

Dominantes in regnis ſuis, & viri nominati in potentiâ : conſiliantes in intellectu ſuo, annuntiantes in prophetiis :

Rectores populi in conſiliis, & intellectu litteraturæ populi :

Sapientes ſermones in diſciplinâ eorum : requirentes modos muſicos, narrantes carmina in Scripturâ.

Homines divites ſubminiſtrati in fortitudine, pacem habentes in habitationibus ſuis.

Omnes iſti in generationibus gloriam adepti ſunt ; & in diebus ipſorum gloriatio.

Sunt eorum qui reliquerunt nomen ad enarrandum laudes :

Et ſunt quorum non eſt memoria, & perierunt quaſi qui non fuerint : & nati ſunt quaſi non nati, & filii eorum poſt eos.

Sed hi, viri miſericordiæ, quorum juſtitiæ non ſunt traditæ oblivioni.

Cum ſemine eorum permanebit bona hereditas, nepotes eorum :

In teſtamentis ſtetit ſemen eorum,

Et filii eorum propter illos : uſque in æternum manebit ſemen eorum ; & gloria illorum non delebitur.

Corpus ipſorum in pace ſepultum eſt : & nomen eorum vivit in generationes.

3. Dominantes in poteſtatibus ſuis, homines magni virtute, & prudentiâ ſuâ præditi : nuntiantes in Prophetis dignitatem prophetarum,

4. Et imperantes in præſenti populo : & in virtute prudentiæ populis ſanctiſſima verba.

5. In peritiâ ſuâ requirentes modos muſicos ; & narrantes carmina Scripturarum.

6. Homines divites in virtute, pulchritudinis ſtudium habentes : pacificantes in domibus ſuis.

7. Omnes iſti in generationibus gentis ſuæ gloriam adepti ſunt ; & in diebus ſuis habentur in laudibus.

8. Qui de illis nati ſunt, reliquerunt nomen narrandi laudes eorum :

9. Et ſunt quorum non eſt memoria : perierunt quaſi qui non fuerint : & nati ſunt quaſi non nati, & filii ipſorum cum ipſis.

10. Sed illi viri miſericordiæ ſunt, quorum pietates non defuerunt :

11. Cum ſemine eorum permanent bona,

12. Hereditas ſancta nepotes eorum, & in teſtamentis ſtetit ſemen eorum :

13. Et filii eorum propter illos uſque in æternum manent : ſemen eorum & gloria eorum non derelinquetur.

14. Corpora ipſorum in pace ſepulta ſunt : & nomen eorum vivit in generationem & generationem.

3. *In poteſtatibus :* Gr. in regnis *ſuis : nuntiantes in prophetiis :* in prophetiis, Gr. annuntiantes autem, ſupple, futura. En ergo quos laudandos ſuſcipiat ; prophetas, & populi duces ; atque hos inter Pontifices, qui principes populi vocabantur. Unde non modò Aaronem, verùm etiam Phineen, Jeſum filium Joſedec, poſtremò, Simonem ſuâ ætate nobilem.

4. *Imperantes in præſenti populo :* rectores populi in conſiliis, Gr. *& virtute prudentia :* ſenſus obſcurus & ſuſpenſus, neque Gr. clarior. Summa ex utroque textu conflata, laudandos eſſe eos qui populo erudito, (lege Domini) prudentiâ ſuâ præeant.

5. *Modos muſicos :* ſacra cantica, in cœtu populi præcinenda, puta pſalmos, aliaque ejuſmodi carmina, quod etiam ad prophetiam pertinet.

12. *In teſtamentis*, in fœdere cum Abrahamidis pacto.

LIBER ECCLESIASTICI.

Sapientiam ipsorum narrabunt populi, & laudem annuntiat Ecclesia.

Enoch placuit Domino, & translatus est, exemplum pœnitentiæ generationibus.

Noë inventus est perfectus justus : in tempore iracundiæ factus est reconciliatio.

Ideò fuerunt reliquiæ ipsi terræ : ideò factum est diluvium.

Testamenta seculi posita sunt apud illum, non deleretur diluvio omnis caro.

Abraham magnus pater multitudinis gentium : & non est inventus similis in gloriâ : qui conservavit legem Excelsi, & fuit in testamento cum illo :

Et in carne suâ stare fecit testamentum, & in tentatione inventus est fidelis.

Ideò in jurejurando statuit illi benedicere Gentes in semine ipsius, multiplicare illum quasi terræ cumulum,

Et sicut stellas exaltare semen illius, & hereditatem dare illis à mari usque ad mare, & à flumine usque ad extremum terræ.

Et in Isaac statuit ita, propter Abraham patrem ejus,

Benedictionem omnium hominum,

15. Sapientiam ipsorum narrent populi, & laudem eorum nuntiet Ecclesia.

16. Henoch placuit Deo, & translatus est in paradisum, ut det Gentibus pœnitentiam.

17. Noë inventus est perfectus, justus : & in tempore iracundiæ factus est reconciliatio.

18. Ideò dimissum est reliquum terræ, cùm factum est diluvium.

19. Testamenta seculi posita sunt apud illum, ne deleri possit diluvio omnis caro.

20. Abraham magnus pater multitudinis gentium : & non est inventus similis illi in gloriâ : qui conservavit legem Excelsi, & fuit in testamento cum illo.

21. In carne ejus stare fecit testamentum, & in tentatione inventus est fidelis.

22. Ideò jurejurando dedit illi gloriam in gente suâ, crescere illum quasi terræ cumulum,

23. Et ut stellas exaltare semen ejus, & hereditare illos à mari usque ad mare, & à flumine usque ad terminos terræ.

24. Et in Isaac eodem modo fecit, propter Abraham patrem ejus.

25. Benedictionem omnium Gen-

16. *Henoch.* Primus omnium propter pietatem donatus à Deo, & ad cœlum translatus, qui etiam à Judâ Apostolo prophetasse memoretur. *Judæ* 14. Reservatus denique ad finem seculi, ut cum Eliâ prophetico fungatur officio : nempe *ut det Gentibus pœnitentiam :* ex antiquâ Hebraïci & Christiani populi traditione. Gr. exemplum pœnitentiæ generationibus, ætatibus secuturis, vix ullo sensu, cùm nec peccatum ejus, nec pœnitentia memoretur. Ad hunc redit : XLIX. 16.

17. *Reconciliatio* : commutatio, compensatio, Gr. sceleribus gentis humanæ hujus virtute pensatis.

18. *Ideò dimissum est reliquum terræ :* relictæ orbi terrarum reliquiæ, unde genus humanum resurgeret : Gr. obscurior.

19. *Testamenta seculi* : pactum sempiternum.

21. *In carne ejus .... testamentum.* Allusum ad illud, *Gen.* XVII. 13. *Eritque pactum meum in carne vestrâ in fœdus æternum* ; circumcisionis sacramento.

22. *Ideò jurejurando* : vide Gr. *terræ cumulum* : arenam innumerabilem.

23. *A mari usque ad mare.* Ex *Psalm.* LXXI. 8.

& testamentum, & requievit super caput Jacob.

Agnovit eum in benedictionibus suis, & dedit illi in hereditate: & divisit partes ejus: in Tribus partitus est duodecim.

Et eduxit ex eo virum misericordiæ, invenientem gratiam in oculis omnis carnis.

tium dedit illi Dominus, & testamentum confirmavit super caput Jacob.

26. Agnovit eum in benedictionibus suis, & dedit illi hereditatem: & divisit illi partem in Tribubus duodecim.

27. Et conservavit illi homines misericordiæ, invenientes gratiam in oculis omnis carnis.

27. *Homines misericordiæ*: Gr. singulari numero: Moysen, de quo cap. seq.

CAPUT XLV.

Moyses, Aaron: Sacerdotium, Aaroni & filiis: Dathan, Abiron, Core, Phinees.

SIXTINA VERSIO.

DILECTUM à Deo & hominibus Moysem, cujus memoria in benedictionibus est.

Similem illum fecit gloriæ sanctorum, & magnificavit eum in timoribus inimicorum: & in verbis ejus signa cessare fecit.

Glorificavit eum in conspectu regum: mandavit illi ad populum suum: & ostendit illi gloriam suam.

In fide & lenitate ipsius sanctum fecit, elegit eum ex omni carne.

Auditam fecit ei vocem suam: & induxit illum in caliginem.

Et dedit illi coràm præcepta, legem vitæ & scientiæ, docere Jacob testamentum suum, & judicia sua Israël.

Excelsum fecit Aaron sanctum, similem illi fratrem ejus, de Tribu Levi.

VERSIO VULGATA.

1. DILECTUS Deo & hominibus Moyses, cujus memoria in benedictione est.

2. Similem illum fecit in gloriâ sanctorum, & magnificavit eum in timore inimicorum: & in verbis suis monstra placavit.

3. Glorificavit illum in conspectu regum, & jussit illi coram populo suo, & ostendit illi gloriam suam.

4. In fide & lenitate ipsius sanctum fecit illum, & elegit eum ex omni carne.

5. Audivit enim eum, & vocem ipsius: & induxit illum in nubem.

6. Et dedit illi coràm præcepta, & legem vitæ & disciplinæ, docere Jacob testamentum suum, & judicia sua Israël.

7. Excelsum fecit Aaron fratrem ejus, & similem sibi de Tribu Levi:

1. *Dilectus*: Gr. dilectum Moysem, ex ultimâ voce præcedentis.

2. *Monstra placavit*: signa cessare fecit: Gr. ea quæ à Magis fiebant, sive etiam, ea quæ faciebat Deus, postquam Ægyptii ad pœnitentiam verti videbantur. *Exod.* VIII. 8, 29. Magis enim videbatur flagella Dei habere in potestate, qui non modò immittere, sed etiam coercere poterat.

Statuit ei testamentum seculi, & dedit illi sacerdotium populi : beatificavit illum in decore,

Et circumcinxit eum stolâ gloriæ. Induit eum consummatione gloriationis, & confirmavit eum vasis virtutis.

Femoralia, & poderem, & humerale : & circumdedit eum malis punicis aureis, tintinnabulis plurimis in gyro.

Ad sonandum vocem in gressibus suis, ad faciendum audiri sonitum in templo, in memoriam filiis populi sui :

Stolâ sanctâ auro, & hyacintho, & purpurâ, opere variatoris, rationali judicii, manifestationibus veritatis,

Tortâ cocco, opere artificis, lapidibus pretiosis sculpturæ sigilli, in ligaturâ auri opere lapidarii in memoriam in scripturâ sculptâ secundùm numerum Tribuum Israël.

Coronam auream super mitram, efformationem signaculi sanctitatis, gloriam honoris : opus virtutis, desideria oculorum ornata, pulchra.

Ante ipsum non fuerunt talia usque in seculum :

Non est indutus alienigena, sed filii ejus soli, & nepotes ejus per omne tempus.

8. Statuit ei testamentum æternum, & dedit illi sacerdotium gentis : & beatificavit illum in gloriâ,

9. Et circumcinxit eum zonâ gloriæ, & induit eum stolam gloriæ, & coronavit eum in vasis virtutis.

10. Circumpedes, & femoralia, & humerale posuit ei : & cinxit illum tintinnabulis aureis plurimis in gyro,

11. Dare sonitum in incessu suo, auditum facere sonitum in templo, in memoriam filiis gentis suæ.

12. Stolam sanctam, auro, & hyacintho, & purpurâ, opus textile, viri sapientis, judicio & veritate præditi :

13. Torto cocco opus artificis, gemmis pretiosis figuratis in ligaturâ auri, & opere lapidarii sculptis in memoriam secundùm numerum Tribuum Israël.

14. Corona aurea super mitram ejus expressa signo sanctitatis, & gloriâ honoris : opus virtutis, & desideria oculorum ornata.

15. Sic pulchra ante ipsum non fuerunt talia usque ad originem.

16. Non est indutus illâ alienigena aliquis, sed tantùm filii ipsius soli, & nepotes ejus per omne tempus.

9. *Stolam gloriæ* : perfectionem gloriæ, Gr. *In vasis* : instrumentis : *virtutis*, roboris, pretiosis, locupletissimis.

10. *Circumpedes & femoralia* : Gr. femoralia & poderem; vestem amplissimam quam interpres circumpedes vertisse videtur, quòd ad pedes usque pertingeret.

12. *Opus .... sapientis* : variatoris : Gr. pictoris egregii. *Judicio & veritate præditi*. Gr. Rationali judicii, manifestationibus sive signis veritatis, quippe cui insculptum doctrina & veritas : quâ de re, *Exod.* XXVIII. Levit. VIII. 8.

13. *Torto cocco opus artificis* : opus artificiosè contextum; *gemmis : figuratis*, cœlatis, *in ligaturâ auri*, vinctis auro, inclusis : de quibus lapidibus, *Exod.* Ibid.

14. *Corona aurea* : lamina illa aurea, de quâ ibid. 36. *Expressa*, sive impressa *signo sanctitatis* : quippe cui insculptum erat, Sanctum Domino. Ibid. *Gloriâ*, seu gloriatione *honoris* : id est honestissimâ ac magnificentissimâ : cùm nihil sit gloriosius, quàm præferre insculptum fronti nomen Dei sanctum, quod est *opus virtutis*, ac roboris, locupletissimum, ut suprà, 9. sive etiam cœlaturâ difficili in præduro lapide. *Et desideria oculorum ornata* ; res per se visu pulchræ, ac mirum in modum ornatæ.

Sacrificia ipsius fient holocarpomata quotidie assiduè bis.

Implevit Moyses manus, & unxit illum oleo sancto.

Factum est illi in testamentum æternum, & in semine ejus in diebus cœli, ministrare ei simul, & sacerdotio fungi, & benedicere populum ejus in nomine ejus.

Ipsum elegit ex omni vivente, offerre oblationem Domino, incensum, & bonum odorem in memoriam, placare pro populo suo.

Dedit illum in mandatis suis, potestatem in testamentis judiciorum, docere Jacob testimonia, & in lege suâ lucem dare Israël.

Contra eum steterunt alieni, & zelaverunt eum in deserto: homines qui erant cum Dathan & Abiron, & congregatio Core in furore & irâ.

Vidit Dominus, & non placuit illi: & consumti sunt in impetu iracundiæ.

Fecit illis monstra, ad consumendum in igne flammæ suæ.

Et addidit Aaron gloriam, & dedit illi hereditatem. Primitias primitivorum divisit illis.

Panem in primis paravit satietatem: nam & sacrificia Domini edent, quæ dedit & ei, & semini ejus.

Cæterùm in terrâ populi non hereditabit: & pars non est illi in populo. Ipse enim pars tua, hereditas.

17. Sacrificia ipsius consumta sunt igne quotidie.

18. Complevit Moyses manus ejus, & unxit illum oleo sancto.

19. Factum est illi in testamentum æternum, & semini ejus sicut dies cœli, fungi sacerdotio, & habere laudem, & glorificare populum suum in nomine ejus.

20. Ipsum elegit ab omni vivente, offerre sacrificium Deo, incensum, & bonum odorem, in memoriam placare pro populo suo:

21. Et dedit illi in præceptis suis potestatem, in testamentis judiciorum, docere Jacob testimonia, & in lege suâ lucem dare Israël,

22. Quia contra illum steterunt alieni, & propter invidiam circumdederunt illum homines in deserto, qui erant cum Dathan & Abiron, congregatio Core in iracundiâ.

23. Vidit Dominus Deus, & non placuit illi: & consumti sunt in impetu iracundiæ.

24. Fecit illis monstra, & consumsit illos in flammâ ignis.

25. Et addidit Aaron gloriam, & dedit illi hereditatem: & primitias frugum terræ divisit illi.

26. Panem ipsis in primis paravit in satietatem: nam & sacrificia Domini edent, quæ dedit illi, & semini ejus.

27. Cæterùm in terrâ gentes non hereditabit, & pars non est illi in gente: ipse est enim pars ejus, & hereditas.

17. *Quotidie*: addit Græc. jugiter, bis, pro ritu jugis sacrificii mane & vespere imperati: *Num.* XXVIII. 34.

18. *Complevit Moyses manus*: sanguine victimæ, more solemni: *Levit.* VIII. 24.

19. *Glorificare populum suum*; Gr. benedicere ritu solemni.

21. *Potestatem, in testamentis*: id est, potestatem interpretandæ legis.

27. *In terrâ gentes*: pro gentis: mendo manifesto: Gr. in terrâ populi: quod tribui Leviticæ in terrâ Cananæâ nulla sors attributa est. *Ipse enim* (Deus) est *pars ejus*: ex decreto legis; *Num.* XVIII. *Deuter.* X. 8, 9.

Et Phinees filius Eleazari tertius est in gloriâ, in zelando eum in timore Domini,

Et stando in versione populi, in bonitate alacritatis animæ suæ : & placavit pro Israël.

Ideò statutum est illi testamentum pacis, præsidem sanctorum, & populo suo, ut sit illi & semini ejus sacerdotii dignitas in secula.

Et testamentum Davidi filio ex Tribu Juda : hereditas regis, filii ex filio solo : hereditas Aaron & semini ejus. Det vobis sapientiam in corde vestro, judicare populum suum in justitiâ : ne aboleantur bona ipsorum : & gloria eorum in generationes eorum.

28. Phinees filius Eleazari tertius in gloriâ est, imitando eum in timore Domini :

29. Et stare in reverentiâ gentis : in bonitate & alacritate animæ suæ placuit Deo pro Israël.

30. Ideò statuit illi testamentum pacis, principem sanctorum & gentis suæ, ut sit illi & semini ejus sacerdotii dignitas in æternum.

31. Et testamentum David regi filio Jessæ de Tribu Juda : hereditas ipsi & semini ejus : ut daret sapientiam in cor nostrum, judicare gentem suam in justitiâ : ne abolerentur bona ipsorum : & gloriam ipsorum in gentem eorum æternam fecit.

28. *Phinees tertius in gloriâ :* in honore Pontificali, post patrem Eleazarum, & avum Aaronem.

29. *Stare in reverentiâ gentis :* Gr. ἐντροπῇ, reverentiâ, pro ἐν τροπῇ in versione, seu mutatione populi ; cùm populus à timore Dei, ad licentiam & libidines verteretur. *Placuit Deo pro Israël* : Gr. placavit pro Israël ; nota Phinees historia.

30. *Principem sanctorum :* id est, sacrorum præsidem.

31. *Et testamentum David.* Cur hic mentio anticipata Davidis cujus laus suo loco infrà describitur XLVII. Græca declarant : quæ sic habent ad verbum, & testamentum seu pactum Davidi (supple, statuit, quod ỳ. præcedenti) filio ex Tribu Juda : hereditas regis filii ex filio solo : hereditas Aaron & semini ipsius ; quæ omnia satis licet perturbata, indicant ut regnum hereditarium Davidis familiæ, ita hereditarium sacerdotium Aaronis filiis attributum. *Ut daret sapientiam :* Hæc & quæ sequuntur in Græco quoque confusa, ad verbum sic habent. Det vobis sapientiam in corde vestro ad judicandum populum ejus in justitiâ, ut non aboleantur bona ipsorum, & gloriam ejus in generationes eorum. Sic quæ de Araonis familiâ prædicavit, conclusit voto facto, ut populi res sub sacerdotum Aaronitarum regimine faustè procederet ; quale votum rationi temporis accommodatissimum fuit, cùm sacerdotes non jam circa altaris officia dediti essent, sed contemto templo, & sacrificiis neglectis, festinarent participes fieri palæstræ, &c. ut scriptum est, *II. Macc.* IV. 14. *Quo fiebat ut fœdato sacerdotio, sancta plebs non jam ut solebat, sacerdotes Pontificemque observaret, sed Principes magistratusque gentium*, magno religionis periculo : nec absimile verò jam tum inter initia tantæ corruptelæ insurrexisse Mathatiæ zelum, atque in eum ejusque liberos, sanctamque Asmonæorum gentem respici cœptum. Vide XXXVI, 19.

CAPUT XLVI.

Josue, Caleb, Samuel, Saül.

SIXTINA VERSIO.

FORTIS in bellis Jesus Nave, & successor Moysi in prophetiis, qui fuit secundùm nomen suum,

Magnus in salutem electorum ejus, expugnare insurgentes hostes, ut hereditaret Israël.

Quam gloriam adeptus est in tollendo manus suas, & declinando romphæam contra civitates?

Quis ante illum sic stetit? nam hostes ipse Dominus perduxit.

An non in manu ejus retrocessit sol? & una dies facta est quasi duæ?

Invocavit Altissimum potentem, in oppugnando inimicos undique. Et audivit eos magnus Dominus, in saxis grandinis virtutis fortis,

Erupit contra gentem bellum, & in descensu perdidit contrarios.

Ut cognoscant Gentes integram armaturam eorum, quia coram Domino bellum ejus. Etenim secutus est post potentem:

Et in diebus Moysi fecit misericordiam ipse & Caleb filius Jephone,

VERSIO VULGATA.

1. FORTIS in bello Jesus Nave, successor Moysi in Prophetis, qui fuit magnus secundùm nomen suum,

2. Maximus in salutem electorum Dei, expugnare insurgentes hostes, ut consequeretur hereditatem Israël.

3. Quam gloriam adeptus est in tollendo manus suas, & jactando contra civitates rhomphæas?

4. Quis ante illum sic restitit? nam hostes ipse Dominus perduxit.

5. An non in iracundiâ ejus impeditus est sol, & una dies facta est quasi duo?

6. Invocavit Altissimum potentem in oppugnando inimicos undique: & audivit illum magnus & sanctus Deus, in saxis grandinis virtutis valdè fortis.

7. Impetum fecit contra gentem hostilem, & in descensu perdidit contrarios,

8. Ut cognoscant Gentes potentiam ejus, quia contra Deum pugnare non est facile. Et secutus est à tergo potentis.

9. Et in diebus Moysi misericordiam fecit ipse & Caleb filius Jepho-

1. *In Prophetis:* Gr. in prophetiis: in prophetico munere. *Magnus secundùm nomen suum*, quod est, Jesus, salvator: quod sequens explicat.

2. *Ut consequeretur hereditatem.* Gr. ut hereditaret Israël; activè, ut sæpe jam, id est, ut Israëlitis in hereditatem inductis, terram partiretur.

3. *Tollendo manus suas:* ad feriendos hostes.

4. *Ipse Dominus perduxit;* in manus ejus tradidit.

6. *In saxis grandinis:* Jos. x. 11.

8. *Secutus est à tergo potentis:* Deum ducem secutus est.

9. *Misericordiam fecit:* toto Hebraïsmo, rectè, piéque egit: misericordes, pii: idem. *Ipse & Caleb:* auctores populo capessendæ terræ.

LIBER ECCLESIASTICI.

ſtare contra inimicum, prohibere populum à peccato, & ſedare murmur malitiæ.

ne, ſtare contra hoſtem, & prohibere gentem à peccatis, & perfringere murmur malitiæ.

Et ipſi, cùm duo eſſent, ſalvati ſunt è ſexcentis millibus, inducere illos in hereditatem, in terram quæ manat lac & mel.

10. Et ipſi duo conſtituti, à periculo liberati ſunt à numero ſexcentorum millium peditum, inducere illos in hereditatem, in terram, quæ manat lac & mel.

Et dedit Dominus ipſi Caleb fortitudinem, & uſque in ſenectutem permanſit illi, ut aſcenderet in excelſum terræ locum: & ſemen ejus obtinuit hereditatem.

11. Et dedit Dominus ipſi Caleb fortitudinem, & uſque in ſenectutem permanſit illi virtus, ut aſcenderet in excelſum terræ locum, & ſemen ipſius obtinuit hereditatem:

Ut viderent omnes filii Iſraël, quia bonum eſt obſequi Domino.

12. Ut viderent omnes filii Iſraël, quia bonum eſt obſequi ſancto Deo.

Et judices ſinguli ſuo nomine, quorumcumque cor non eſt fornicatum, & quicumque non ſunt averſi à Domino;

13. Et judices ſinguli ſuo nomine, quorum non eſt corruptum cor: qui non averſi ſunt à Domino.

Sit memoria eorum in benedictionibus: oſſa eorum pullulent de loco ſuo,

14. Ut ſit memoria illorum in benedictione, & oſſa eorum pullulent de loco ſuo,

Et nomen eorum reſtauratum, glorificatis ipſis in filiis.

15. Et nomen eorum permaneat in æternum, permanens ad filios illorum, ſanctorum virorum gloria.

Dilectus à Domino ſuo Samuel propheta Domini, conſtituit regnum, & unxit principes ſuper gentem ſuam.

16. Dilectus à Domino Deo ſuo Samuel Propheta Domini, renovavit imperium, & unxit Principes in gente ſuâ.

In lege Domini judicavit ſynagogam: & viſitavit Dominus Jacob. In fide ſuâ probatus eſt propheta.

17. In lege Domini congregationem judicavit: & vidit Deus Jacob, & in fide ſuâ probatus eſt propheta.

11. *Ipſi Caleb fortitudinem:* Joſ. XIV. 10, 11.

13. *Et judices ſinguli.* Intellige eos qui à Deo conſtituti, non Abimelecum Gedeonis filium, qui cæſis fratribus tyrannidem arripuit, nec modeſto Judicis contentus titulo, regium ſibi nomen attribuit. *Jud.* IX. ℣. 5, 6. cæteri ergo omnes hìc ut Deo probati, & univerſæ genti honori habiti memorantur.

14. *Oſſa eorum pullulent:* formula benè apprecandi mortuis, ut patet, XLIX. 12. quaſi dicerent, eorum memoria refloreſcat. Alludit autem ad conſuetudinem collocandi ſepulchra in amœnis & virentibus locis, puta hortis, *IV. Reg.* XXI. 18, 26. Chriſti quoque monumento in horto quodam poſito, *Joan.* XIX. 41. Credo ad commendandam piorum perennem, ac ſemper virentem memoriam, ad ſpem reſurrectionis; qui horti cùm vireſcerent, ipſa oſſa *de loco ſuo*, id eſt, de ſepulchro veluti germinare, & ſuo quodammodo reviviſcere videbantur.

16. *Renovavit imperium.* Gr. conſtituit regnum. *I. Reg.* VIII. IX. X. *Unxit principes;* Saülem & Davidem: Ibid. IX. XVI.

17. *Vidit*, inſpexit, *Deus Jacob:* τὸν Ἰακώβ, Jacobum, accuſandi caſu. Iſraëlitis providit per tantum prophetam, tantumque judicem.

Et

Et cognitus est in fide suâ fidelis visionis.

Et invocavit Dominum potentem, in oppugnando hostes suos undique in oblatione agni lactentis.

Et intonuit de cœlo Dominus: & in sonitu magno auditam fecit vocem suam.

Et contrivit Principes Tyriorum, & omnes duces Philistiim.

Et ante tempus dormitionis seculi contestatus est in conspectu Domini, & Christi: pecunias & usque ad calceamenta ab omni carne non accepi. Et non accusavit eum homo.

Et postquàm dormivit, prophetavit, & ostendit regi finem ejus: & exaltavit vocem suam de terrâ in prophetiâ, delere iniquitatem populi.

18. Et cognitus est in verbis suis fidelis, quia vidit Deum lucis.

19. Et invocavit Dominum omnipotentem, in oppugnando hostes circumstantes in oblatione agni inviolati.

20. Et intonuit de cœlo Dominus: & in sonitu magno auditam fecit vocem suam.

21. Et contrivit Principes Tyriorum, & omnes duces Philistiim:

22. Et ante tempus finis vitæ suæ & seculi, testimonium præbuit in conspectu Domini, & Christi: & pecunias & usque ad calceamenta ab omni carne non accepit: & non accusavit illum homo.

23. Et post hoc dormivit; & notum fecit regi, & ostendit illi finem vitæ suæ: & exaltavit vocem suam de terrâ in prophetiâ delere impietatem gentis.

18. *Et cognitus: fidelis:* addit Gr. visionis, certus videndi: seu certa & vera videns; quippe cùm omnia ejus vaticinia de Heli & Saüle impleta sint. *I. Reg.* III. IV. XV. *Vidit Deum lucis:* tum, cùm illi iam certa visa missa sunt. Variant editiones; legunt enim alii: vidit Deus lucis: de quo scriptum est; *Ipse revelat profunda & abscondita, & novit in tenebris constituta, & lux cum eo est:* Dan. II. 22.

19. *In oppugnando:* I. Reg. VII. 9.

22. *Ante tempus:* Ibid. XII.

23. *Et notum fecit regi:* Saüli. *De terrâ:* apparitio Samuelis: *I. Reg.* XXVIII. 13. &c. *Impietatem gentis:* Saulem ipsum impium, nec Deo obsequentem.

CAPUT XLVII.

Nathan: David: Salomon: Roboam: Jeroboam.

SIXTINA VERSIO.

ET post hoc surrexit Nathan prophetare in diebus David.

Quasi adeps separatus à salutari: sic David à filiis Israël.

VERSIO VULGATA.

1. POST hæc surrexit Nathan Propheta in diebus David.

2. Et quasi adeps separatus à carne, sic David à filiis Israël.

1. *Post hæc: Nathan.* Seriem prophetarum editurus, à Samuele pergit ad Nathan, quo prophetante, res Davidis. Is enim est, quo auctore, de Templo & regiâ successione promissâ suscepit, & pœnitentiam egit, & Salomonem unxit: *II. Reg.* VII, XII. 3.

2. *Et quasi adeps separatus à carne.* Com-

LIBER ECCLESIASTICI.

Cum leonibus lusit, quasi cum agnis: & in ursis, sicut in agnis ovium.

In juventute suâ, numquid non occidit gigantem, & abstulit opprobrium de gente?

In tollendo manum in saxo fundæ, & dejiciendo exultationem Goliæ.

Nam invocavit Dominum altissimum: & dedit in dexterâ ejus robur, tollere hominem fortem in bello, exaltare cornu gentis suæ.

Sic in decem millibus glorificavit eum, & laudavit eum in benedictionibus Domini, in afferendo illi coronam gloriæ.

Contrivit enim inimicos undique, & extirpavit Philistiim contrarios: usque in hodiernum diem contrivit cornu ipsorum.

In omni opere suo dedit confessionem sancto Excelso, verbo gloriæ:

In omni corde suo laudavit, & dilexit eum qui fecit ipsum.

Et stare fecit cantores contra altare, & ex sono eorum dulces fecit modos.

Dedit in celebritatibus decus, & ornavit tempora usque ad consummationem: in laudando ipsos nomen sanctum ejus, & à mane personando sanctitatem.

Dominus abstulit peccata ipsius, & exaltavit in æternum cornu ejus: & dedit illi testamentum regum, & thronum gloriæ in Israël.

3. Cum leonibus lusit, quasi cum agnis: & in ursis similiter fecit sicut in agnis ovium in juventute suâ.

4. Numquid non occidit gigantem, & abstulit opprobrium de gente?

5. In tollendo manum, saxo fundæ dejecit exultationem Goliæ:

6. Nam invocavit Dominum omnipotentem; & dedit in dexterâ ejus tollere hominem fortem in bello, & exaltare cornu gentis suæ.

7. Sic in decem millibus glorificavit eum, & laudavit eum in benedictionibus Domini, in offerendo illi coronam gloriæ:

8. Contrivit enim inimicos undique, & extirpavit Philistiim contrarios, usque in hodiernum diem: contrivit cornu ipsorum usque in æternum.

9. In omni opere dedit confessionem Sancto, & Excelso in verbo gloriæ.

10. De omni corde suo laudavit Dominum, & dilexit Deum, qui fecit illum, & dedit illi contra inimicos potentiam:

11. Et stare fecit cantores contra altare, & in sono eorum dulces fecit modos.

12. Et dedit in celebrationibus decus, & ornavit tempora usque ad consummationem vitæ: ut laudarent nomen sanctum Domini, & amplificarent manè Dei sanctitatem.

13. Dominus purgavit peccata ipsius, & exaltavit in æternum cornu ejus: & dedit illi testamentum regni, & sedem gloriæ in Israël.

paratio ducta à ritu sacrificiorum. Adeps pars optima sacrificii, à Domino separata, ita David. Gr. separatus à salutari, à victimâ pro salute, Levit. III. 3. eodem sensu; de reliquis vide *I. & II. Reg.*

11. *Stare fecit cantores.* Ordinavit Leviticì ordinis officia. I. Par. XXIII. & seqq.

13. *Purgavit peccata:* II. Reg. XII. 13. *Testamentum regni*, legem de regno ejus domui dando in hereditatem. I. Reg. VII. 12. & seqq.

Cum hoc ſurrexit filius ſciens, & propter illum habitavit in latitudine.	14. Poſt ipſum ſurrexit filius ſenſatus, & propter illum dejecit omnem potentiam inimicorum.
Salomon regnavit in diebus pacis, cui Deus requiem dedit in circuitu; ut conderet domum in nomine ejus, & pararet ſanctitatem in ſempiternum.	15. Salomon imperavit in diebus pacis, cui ſubjecit Deus omnes hoſtes; ut conderet domum in nomine ſuo, & pararet ſanctitatem in ſempiternum: quemadmodum eruditus es in juventute tuâ.
Quàm ſapiens fuiſti in juventute tuâ: & impletus es, quaſi flumen, intellectu. Terram contexit anima tua:	16. Et impletus es, quaſi flumen, ſapientiâ; & terram retexit anima tua.
Et repleſti in parabolis ænigmatum. Ad inſulas longè pervenit nomen tuum, & dilectus fuiſti in pace tuâ.	17. Et repleſti in comparationibus ænigmata: ad inſulas longè divulgatum eſt nomen tuum, & dilectus es in pace tuâ.
In cantilenis & proverbiis & parabolis, & interpretationibus, te miratæ ſunt terræ.	18. In cantilenis, & proverbiis, & comparationibus, & interpretationibus miratæ ſunt terræ.
In nomine Domini Dei, cui cognomen eſt Deus Iſraël,	19. Et in nomine Domini Dei, cui eſt cognomen Deus Iſraël.
Collegiſti quaſi ſtannum, aurum: & ut plumbum multiplicaſti argentum.	20. Collegiſti quaſi aurichalcum aurum: & ut plumbum compleſti argentum,
Inclinaſti femora tua mulieribus, & ſubjugatus es in corpore tuo.	21. Inclinaſti femora tua mulieribus: poteſtatem habuiſti in corpore tuo.
Dediſti maculam in gloriâ tuâ, & profanaſti ſemen tuum, inducere iram ſuper filios tuos: & compunctus ſum ſuper ſtultitiâ tuâ:	22. Dediſti maculam in gloriâ tuâ, & profanaſti ſemen tuum inducere iracundiam ad liberos tuos, & incitari ſtultitiam tuam;

15. *Eruditus es in juventute tuâ.* Converſo ſermone ad Salomonem; qui à Deo doctus puer, & ab initio regni, III. Reg. III. & jam inde ab ortu vidit David parentem de templo aſſiduè cogitantem: II. Reg. VII. XXIV.

16. *Terram retexit* (contexit) Gr.) *anima tua*; quod explicatur ỳ. 17, 18. Replevit enim terram proverbiis, parabolis, ſive comparationibus, id eſt, ſimilitudinibus, ænigmatis, canticis, cujus quippe parabolæ ad tria millia fuerint, carmina autem ad quinque millia: III. Reg. IV. 31, 32. X. 24. de Salomonis autem longè latéque, & *uſque ad inſulas*, hoc eſt, phraſi Hebraïcâ, ad extrema terrarum divulgato nomine, habes, III. Reg. IV. 31, 34. tum cap. X. 1. 11. 22.

20. *Collegiſti . . . . aurum*, de auri argentique copiâ: ibid. 14. 20. II. Par. IX, 13, 27. &c.

21. *Poteſtatem habuiſti in corpore tuo*: quaſi acceptâ licentiâ eo utendi pro libidine, vel ex Gr. perdomitus es, ſub jugum miſſus es in corpore tuo, muliebribus illecebris victus.

22. *Inducere iracundiam*: ita ut induceretur. *Et incitari ſtultitiam tuam*: ſtultum amorem mulierum. Gr. compunctus ſum, attonitus ſum, &c.

Ut fieret imperium bipartitum, & ex Ephraïm inciperet regnum inobediens.

Dominus autem non derelinquet misericordiam suam, & non corrumpet opera sua, nec delebit electi nepotes : & semen ejus, qui ipsum dilexit, non tollet.

Et dedit reliquias Jacob, & Davidi ex ipso radicem.

Et requievit Salomon cum patribus :

Et reliquit post se, de semine suo, gentis stultitiam,

Et imminutum prudentiâ Roboam, qui avertit gentem consilio suo :

Et Hieroboam filium Nabat, qui peccare fecit Israël, & dedit viam peccati ipsi Ephraïm. Et redundaverunt peccata ipsorum valdè :

Ut averteret eos à terrâ.

Et quæsiverunt omnem nequitiam, donec vindicta veniret super eos.

23. Ut faceres imperium bipartitum, & ex Ephraïm imperare imperium durum.

24. Deus autem non derelinquet misericordiam suam, & non corrumpet, nec delebit opera sua, neque perdet à stirpe nepotes electi sui : & semen ejus, qui diligit Dominum, non corrumpet.

25. Dedit autem reliquum Jacob, & David de ipsâ stirpe.

26. Et finem habuit Salomon cum patribus suis.

27. Et dereliquit post se, de semine suo, gentis stultitiam,

28. Et imminutum à prudentiâ Roboam, qui avertit gentem consilio suo :

29. Et Jeroboam filium Nabat, qui peccare fecit Israël, & dedit viam peccandi Ephraïm : & plurima redundaverunt peccata ipsorum.

30. Valdè averterunt illos à terrâ suâ.

31. Et quæsivit omnes nequitias, usque dum perveniret ad illos defensio : & ab omnibus peccatis liberavit eos.

23. *Ex Ephraïm :* ex Jeroboam Ephraïmitico, atque ex decem tribubus, quæ sæpe Ephraïm vocarentur : *imperare imperium durum :* Gr. incipere (exurgere) imperium inobediens, sive perduelle.

25. *Dedit reliquum :* reliquias *Jacob & David : τῷ Ἰακὼβ, τῷ Δαυίδ :* dativo casu : *de ipsâ stirpe :* Salomonis.

26. *Finem habuit :* dormivit, requievit : Gr. III. Reg. XI. 43.

29. *Qui peccare fecit Israël.* Quo elogio semper designatur in Scripturis, ut videre est passim libro Reg. III. & IV.

30. *A terrâ :* promissâ, ex quâ translati sunt in Assyriam propter peccata sua, quorum initium fuit illa successio à Judâ, auctore Jeroboamo, IV. Reg. XVII. 4, 21. &c.

31. *Quæsivit omnes nequitias :* vide Gr. in Latinis defensio pro ultione; ut in illo Pauli, Rom. XII. 19. *non vosmetipsos defendentes :* Gr. ulciscentes. *Ab omnibus peccatis :* Gr. deest.

CAPUT XLVIII.

Elias, Elisæus, Ezechias, Isaias Propheta magnus, 25. Eo duce liberati, 23. Vis precum, 22.

SIXTINA VERSIO.

ET surrexit Elias Propheta quasi ignis : & verbum illius quasi facula ardebat.

Qui induxit in illos famem : & zelo suo paucos fecit eos.

In verbo Domini continuit cœlum : deduxit sic ter ignem.

Quàm glorificatus fuisti Elias in mirabilibus tuis : & quis similis tibi, ut glorietur ?

Qui suscitasti cadaver à morte & ab inferis, in verbo Altissimi.

Qui dejecisti reges in perniciem, & gloriosos de lecto suo.

Qui audis in Sinâ correptionem, & in Choreb judicia vindictæ.

Qui ungis reges in retributionem, & prophetas successores post teipsum.

Qui assumtus es in turbine ignis, in curru equorum igneorum.

Qui descriptus es in correptioni-

VERSIO VULGATA.

1. ET surrexit Elias Propheta quasi ignis : & verbum ipsius quasi facula ardebat.

2. Qui induxit in illos famem, & irritantes illum invidiâ suâ pauci facti sunt : non enim poterant sustinere præcepta Domini.

3. Verbo Domini continuit cœlum : & dejecit de cœlo ignem ter.

4. Sic amplificatus est Elias in mirabilibus suis. Et quis potest similiter sic gloriari tibi ?

5. Qui sustulisti mortuum ab inferis de sorte mortis, in verbo Domini Dei.

6. Qui dejecisti reges ad perniciem, & confregisti facilè potentiam ipsorum, & gloriosos de lecto suo.

7. Qui audis in Sinâ judicium, & in Horeb judicia defensionis.

8. Qui ungis reges ad pœnitentiam, & prophetas facis successores post te.

9. Qui receptus es in turbine ignis, in curru equorum igneorum.

10. Qui scriptus es in judiciis tem-

1. *Quasi ignis .... quasi facula :* propter ardentem zelum : unde igne raptus in cœlum. De rebus autem Eliæ, III. Reg. XVII. & seqq.

7. *In Sinâ .... in Horeb :* quod est jugum montis Sina : III. Reg. XIX. 8. *Defensionis :* ultionis, vide XLVII. 31. Quæ autem judicia, quasi ultiones, Elias, instar alterius Moysi, in Sinâ audierit, vide III. Reg. XIX. 17.

8. *Qui ungis reges :* ibid. 15, 16. *Ad pœnitentiam.* Gr. ad retributionem, sive rependendas vices, peccatis scilicet, quo ad pœnitentiam provocentur. *Et prophetas : successores :* ibid.

10. *Qui scriptus es :* vide etiam Gr. hæc subdens post Eliæ raptum in cœlum, satis indicat Eliæ officium nondum esse completum, reservarique eum ad leniendam destinato tempore Dei iracundiam ; quod partim impletum in Joanne Baptistâ quem Elias figurabat, partim implendum Eliâ adventuro, ante secundum Christi adventum, ex antiquissimâ Hebræorum Christiano-

LIBER ECCLESIASTICI.

bus ad tempora lenire iram ante furorem, & conciliare cor patris ad filium, & restituere Tribus Jacob.

Beati, qui te viderunt, & qui in amicitiâ decorati sunt.

Nam & nos vitâ vivemus.

Elias, qui in turbine tectus est: & Elizæus impletus est spiritu illius. Et in diebus suis non est commotus à principe: & non subjugavit eum quisquam.

Non superavit illum aliquod verbum, & in dormitione prophetavit cor ejus.

Et in vitâ suâ fecit monstra, & in morte mirabilia opera ejus.

In omnibus his non pœnituit populus, & non recesserunt à peccatis, usque dum direpti sunt de terrâ suâ, & dispersi sunt in omnem terram.

Et relicta est gens perpauca, & princeps domui David.

Quidam sanè ipsorum fecerunt quod placeret: quidam autem multa commiserunt peccata.

Ezechias munivit civitatem suam, & induxit in medio ipsorum Gog: fodit ferro rupem, & ædificavit puteos ad aquas.

In diebus ipsius ascendit Nache-

porum lenire iracundiam Domini: conciliare cor patris ad filium, & restituere Tribus Jacob.

11. Beati sunt, qui te viderunt, & in amicitiâ tuâ decorati sunt:

12. Nam nos vitâ vivimus tantùm: post mortem autem non erit tale nomen nostrum.

13. Elias quidem in turbine tectus est, & in Eliseo completus est spiritus ejus: in diebus suis non pertimuit principem, & potentiâ nemo vicit illum.

14. Nec superavit illum verbum aliquod: & mortuum prophetavit corpus ejus.

15. In vitâ suâ fecit monstra, & in morte mirabilia operatus est.

16. In omnibus istis non pœnituit populus, & non recesserunt à peccatis suis, usque dum ejecti sunt de terrâ suâ, & dispersi sunt in omnem terram:

17. Et relicta est gens perpauca, & princeps in domo David.

18. Quidam ipsorum fecerunt quod placeret Deo: alii autem multa commiserunt peccata.

19. Ezechias munivit civitatem suam, & induxit in medium ipsius aquam: & fodit ferro rupem, & ædificavit ad aquam puteum.

20. In diebus ipsius ascendit Sen-

rumque doctrinâ, quâ de re, præfatione in Apocalypsim, diximus. Conferendus autem hic locus cum illo de Enoch, suprà, XLIV. 16. *Cor patrum ad filios:* juxta Mal. IV. 6.

13. *In Elisæo spiritus ejus:* quâ de re & aliis Elisæi gestis, IV. Reg. 11. & seqq.

14. *Nec superavit:* nec res ulla super illum fuit; verbum pro re, sæpe notato Hebraïsmo. *Mortuum prophetavit:* miraculo edito, ac suscitato mortuo: IV. Reg. XIII. 21.

16. *Non pœnituit:* non sunt emendatæ; decem tribus, tot miraculis & oraculis monitæ.

17. *Gens perpauca.* Solebant in illis migrationibus paucissimos relinquere ad colendos agros, & opificia necessaria; itaque paucissimi ex decem Tribubus in terrâ suâ relicti. IV. Reg. 17. 24. *Princeps in domo David.* Dejectis regibus nullus jam, nisi in eâ domo, principatus.

18. *Quidam ipsorum:* principum è Davidis familiâ.

19. *Munivit civitatem .... induxit .... aquam*, IV. Reg. 20. II. Par. XXXII. 5. Isa. XXII. 9.

rim; & misit Rabsacem, & promovit. Et promovit manus ejus in Sion: & jactavit se in superbiâ suâ.

Tunc commota sunt corda & manus ipsorum: & doluerunt quasi parturientes.

Et invocaverunt Dominum misericordem, expandentes manus suas ad eum. Et sanctos de cœlo citò exaudivit eos,

Et redemit eos in manu Esaiæ.

Percussit castra Assyriorum: & contrivit eos Angelus ejus.

Nam fecit Ezechias quod placuit Domino, & fortiter fuit in viis David patris sui, quas mandavit Esaias Propheta magnus, & fidelis in visione ipsius.

In diebus ipsius retrò rediit sol, & addidit regi vitam.

Spiritu magno vidit ultima, & consolatus est lugentes in Sion. Usque in sempiternum

Ostendit futura & abscondita, antequàm ipsa evenirent.

nacherib, & misit Rabsacen, & sustulit manum suam contra illos, & extulit manum suam in Sion: & superbus factus est potentiâ suâ.

21. Tunc mota sunt corda & manus ipsorum: & doluerunt quasi parturientes mulieres.

22. Et invocaverunt Dominum misericordem, & expandentes manus suas, extulerunt ad cœlum: & sanctus Dominus Deus audivit citò vocem ipsorum.

23. Non est commemoratus peccatorum illorum, neque dedit illos inimicis suis, sed purgavit eos in manu Isaiæ sancti prophetæ.

24. Dejecit castra Assyriorum: & contrivit illos Angelus Domini.

25. Nam fecit Ezechias quod placuit Deo, & fortiter ivit in viâ David patris sui, quam mandavit illi Isaias Propheta magnus, & fidelis in conspectu Dei.

26. In diebus ipsius retrò rediit Sol, & addidit regi vitam.

27. Spiritu magno vidit ultima, & consolatus est lugentes in Sion. Usque in sempiternum

28. Ostendit futura & abscondita, antequàm evenirent.

21. *Quasi parturientes:* IV. Reg. xix. 3.
22. *Invocaverunt Dominum*, Ezechias & Isaias, ibid. 15. II. Par. xxxii. 20.
23. *Purgavit eos:* liberavit: Gr. *in manu Isaiæ:* eo duce orante & prophetante: ibid. 6. 20.
26. *In conspectu Dei:* in visis à Deo missis: Gr.
27. 28. *Spiritu magno*, forti, excelso: *vidit ultima:* extrema calamitatum & imminens excidium urbi, sive etiam ultima, à temporibus suis remotissima, quod sequenti congruit. *Usque in sempiternum ostendit:* quæ longo post tempore eventura erant, puta de Cyro & aliis; quæ etiam in æternum duratura, de Christo, ejusque Ecclesiâ. Quæ etsi aliis Prophetis conveniant, Isaiæ tamen speciatim tribuuntur, quo nemo plura, remotiora, clariora ac luculentiora vidit.

CAPUT XLIX.

Josias, Jeremias, Ezechiel, duodecim Prophetæ, Zorobabel, Jesus filius Josedec, Nehemias, Enoch, Joseph, Seth & Sem.

SIXTINA VERSIO.	VERSIO VULGATA.
MEMORIA Josuæ in compositionem incensi, facta opere unguentarii.	1. MEMORIA Josiæ in compositionem odoris facta opus pigmentarii.
In omni ore quasi mel indulcabitur, & ut musica in convivio vini.	2. In omni ore quasi mel indulcabitur ejus memoria, & ut musica in convivio vini.
Ipse directus est in conversione populi, & abstulit abominationes iniquitatis.	3. Ipse est directus divinitùs in pœnitentiam gentis, & tulit abominationes impietatis.
Direxit ad Dominum cor suum: in diebus iniquorum corroboravit pietatem.	4. Et gubernavit ad Dominum cor ipsius: & in diebus peccatorum corroboravit pietatem.
Præter David & Ezechiam, & Josiam, omnes delictum deliquerunt.	5. Præter David, & Ezechiam, & Josiam, omnes peccatum commiserunt:
Nam reliquerunt legem Altissimi: reges Juda defecerunt.	6. Nam reliquerunt legem Altissimi reges Juda, & contemserunt timorem Dei.
Dederunt enim cornu suum aliis, & gloriam suam alienæ genti.	7. Dederunt enim regnum suum aliis, & gloriam suam alienigenæ genti,

1. 2. *In compositionem ... in omni ore:* & hujus præ cæteris, suavis memoria, propter admirabilem pietatem atque innocentiam, quòd octo annos natus, Deum colere cœperit, neque unquam destiterit. IV. Reg. XXIV. 1. neque quisquam similis illi fuisse memoratur, aut pari luctu defletus, ab ipso Jeremiâ editis lamentationibus. II. Par. XXXV. 24, 25.

3. *Directus divinitùs.* Gr. ipse prosperè egit, &c. *Tulit abominationes*, etiam excelsa quæ ædificaverat Salomon, prætermissa Ezechiæ aliisque piis regibus. IV. Reg. XXIII. 53.

4. *Cor ipsius:* suum; *in diebus peccatorum:* cùm iniquitas per tot prava exempla usque adeò invalesceret, ut Deus jam plebi non esset placatus, nec propter tantam Josiæ pietatem. IV. Reg. XXIII. 26.

5. *Præter David, & Ezechiam.* Atqui nec Ezechias prorsùs irreprehensus; sicut scriptum est: *Attamen in legatione principum Babylonis, dereliquit eum Dominus*, &c. II. Par. XXXII. 31. imò acriter increpitus ab Isaiâ. IV. Reg. XX. 16. ergò intelligendum videtur hos tres reges tantùm fuisse qui nihil commiserint contra cultum Dei, cùm de ipso Asâ ejusdem filio Josaphat tam piis memoretur, *excelsa non abstulit.* III. Reg. XV. 24. XXII. 24. Addamus tres illos reges non peccasse ullum grande peccatum directè contra legem: nam peccata Davidis tot eluta lacrymis, coram Deo pro infectis ac nullis habentur, ad commendandam vim pœnitentiæ.

6. *Reges Juda:* horum pars maxima.

7. *Dederunt regnum suum:* Deum per sua peccata perpulerunt ut daret.

cenderu

Incenderunt electam ſanctitatis civitatem, & deſertas fecerunt vias ipſius in manu Hieremiæ.

Nam malè tractaverunt illum: & ipſe in utero conſecratus eſt propheta, eradicare, & affligere, & perdere, ſimiliter ædificare & plantare.

Ezechiel, qui vidit conſpectum gloriæ, quam oſtendit illi in curru Cherubim.

Nam commemoratus eſt inimicorum in imbre, & benefacere illis qui dirigunt vias.

Et duodecim Prophetarum oſſa pullulent de loco ſuo. Conſolatus eſt autem Jacob, & redemit eos in fide ſpei.

Quomodò amplificemus Zoroba-

8. Incenderunt electam ſanctitatis civitatem, & deſertas fecerunt vias ipſius in manu Jeremiæ.

9. Nam malè tractaverunt illum, qui à ventre matris conſecratus eſt propheta, evertere, & eruere, & perdere, & iterùm ædificare, & renovare.

10. Ezechiel qui vidit conſpectum gloriæ, quam oſtendit illi in curru Cherubim.

11. Nam commemoratus eſt inimicorum in imbre, benefacere illis, qui oſtenderunt rectas vias.

12. Et duodecim Prophetarum oſſa pullulent de loco ſuo: nam corroboraverunt Jacob, & redemerunt ſe in fide virtutis.

13. Quomodò amplificemus Zoro-

8. *Incenderunt*: alieni, de quibus ỳ. præcedenti. IV. Reg. XXV. 9. *In manu Jeremiæ*: id vaticinante Jeremiâ.

9. *A ventre matris.* Jerem. I. 5. *Evertere*: ibid. 10. Ut evellas & deſtruas, &c.

10. *Ezechiel qui vidit conſpectum gloriæ*: ejuſdem Ezech. I. ex quo viſo omnis ejus prophetia pendet, ibid. VIII. 2. X. 1, 2, &c.

11. *In imbre.* Comminatus procellam, & imbrem inundantem, & lapides grandes ad diſſipandos falſorum Prophetarum conatus. Ezech. XIII. 11, 13. *Benefacere illis qui*: nec tantùm impiis minas; ſed benè agentibus ac pœnitentibus fauſta promiſſa protulit, XVIII, XXXVIII, XXXIV. 23. præſertim verò XL. & ſeqq.

12. *Et duodecim Prophetarum.* Ex his patet, jam tum, ut Iſaiam, Jeremiam, Ezechielem ſeorsùm, XLVIII. 23. XLIX. 9. 10. ita duodecim Prophetas ſimul, ſingularem librum feciſſe; quod rectè notavit noſter Daniel Huetius vir eruditiſſimus, nunc Abrincenſis Epiſcopus. De Daniele autem hîc tacitum, quòd Hebræi non ſolerent recenſere eum inter Prophetas; quippe qui non propheticam, ſed ſatrapicam, ut aiunt, vitam egerit, ſed inter hagiographos, referente Hieronymo, & ita Scripturam ordinante in ſuo canone quem docti Benedictini adornant; quo loco iidem Hebræi poſt Job, Davidis, Salomonis, & alios haud minùs divinitùs inſpiratos libros reponunt. Sanè Daniel apud Ezechielem non ſemel: XIV. XXVIII. ejus autem liber inter Scripturas memoratur ante Chriſtum. I. Macc. II. 59. 60. temporibus Eccleſiaſtico proximis, ut diximus. *Oſſa pullulent*: de hâc formulâ vide XLVI. 14. *Corroboraverunt Jacob*: *redemerunt ſe* eos. Gr. Deo tribuit: per Prophetas ſcilicet, eodem ſenſu: *In fide virtutis*: Dei virtute fretâ. Gr. in fide ſpei, certâ fide nixâ.

13. *Quomodò amplificemus*: magnificemus: Gr. *Zorobabel*: 14. *Jeſum filium Joſedec*, 15, *& Nehemias.* Nulla hic Eſdræ mentio. Quòd tantùm commemoret Prophetas & populi duces; quò etiam nomine veniunt ſacrorum præſides, ut diximus: ad XLIV. 3, 4. ſanè Eſdras ſcribæ, ſive doctoris, non prophetæ nomine inſignitus. Zorobabel autem dux gentis. *Quaſi ſignum in dexterâ manu*: res conjunctiſſima, lectiſſima, diligentiſſimè cuſtodita, ab Aggæo repetitum: II. 24. Ubi de Zorobabele dicitur: *Ponam te, quaſi ſignaculum, quia te elegi.* Quo ſenſu in Canticis, VIII. 6. *Pone me ut ſignaculum ſuper brachium tuum.* De Jeſu filio Joſedec ſummo ſacerdote & de Nehemiâ notum, ex Aggæo, Zachariâ, VI. 11. primo & ſecundo Eſdræ.

LIBER ECCLESIASTICI.

bel? nam & ipse quasi signaculum in dextrâ manu.

Sic Jesus filius Josedec. Qui in diebus suis ædificaverunt domum, & exaltaverunt populum sanctum Domino paratum in gloriam sempiternam.

Et Nehemiæ memoria in multum tempus, qui erexit nobis muros eversos, & stare fecit portas & seras, & erexit sola domorum nostratum.

Nemo creatus est, qualis Enoch, talis in terrâ: nam & ipse assumtus est à terrâ.

Neque sicut Joseph natus est vir princeps fratrum, stabilimentum populi.

Et ossa ipsius visitata sunt.

Sem & Seth apud homines gloriam adepti sunt. Et super omne animal in creatione Adam.

babel? nam & ipse quasi signum in dexterâ manu?

14. Sic & Jesum filium Josedec? qui in diebus suis ædificaverunt domum, & exaltaverunt templum sanctum Domino, paratum in gloriam sempiternam.

15. Et Nehemias in memoriâ multi temporis, qui erexit nobis muros eversos, & stare fecit portas & seras, qui erexit domos nostras.

16. Nemo natus est in terrâ qualis Henoch: nam & ipse receptus est à terrâ.

17. Neque ut Joseph, qui natus est homo princeps fratrum, firmamentum gentis, rector fratrum, stabilimentum populi:

18. Et ossa ipsius visitata sunt, & post mortem prophetaverunt.

19. Seth & Sem apud homines gloriam adepti sunt: & super omnem animam in origine Adam.

16. *Qualis Enoch*: redit ad eum, à quo exorsus est; XLIV. 16. Tantum virum, ut ortum licet à terrâ, terra tamen non caperet, eique conjungit velut extra ordinem Josephum, Seth & Sem.

17. *Qui natus est homo princeps*: à nativitate destinatus: sed Gr. aliter ac simpliciùs.

18. *Ossa ejus visitata sunt*. Translata sunt ab Ægypto, quemadmodum ipse præceperat. Gen. L. 23, 24. Exod. XIII. 19. *Post mortem prophetaverunt* Impleta sunt de ejus ossibus vaticinia, quæ ipse vivus ediderat. Ib.

19 *Seth & Sem*: Seth à quo ortus Noë & piorum progenies, si scilicet qui ante diluvium filii Dei vocabantur: Gen. VI. 2, 4. Ideò conjunctus cum *Sem*, qui & ipse à diluvio origo piæ gentis, Abrahami & Abramidarum parens à Deo præ cæteris fratribus benedictus. Gen. IX. 26, 27. *Super omnem animam*. Ideò præ cæteris Adami filiis clari & excelsi habentur. Adam autem nonnisi in filiis memoratur, neque aliâ ullâ laude donatur, quippe peccati, ut generis humani, auctor.

CAPUT L.

Simon Oniæ filius, ejus oratio; Adhortatio ad orandum; Duæ gentes invisæ; tertia nec dicenda gens; Libri auctor.

SIXTINA VERSIO.

SIMON Oniæ filius, Sacerdos magnus, qui in vitâ suâ suffulsit do-

VERSIO VULGATA.

1. SIMON Oniæ filius, Sacerdos magnus, qui in vitâ suâ suffulsit

1. *Simon*. Duos Pontifices hujus nominis fuisse in præfatione diximus; Simon 1. jus, Seleuco Nicanore Syriæ, Ptolemæo Lagi filio Ægypti regibus, in ipsis imperii

-mum, & in diebus suis corroboravit templum.

Et ab ipso fundata est altitudo duplicis, reparatio excelsa ambitûs templi.

In diebus ipsius imminutum est receptaculum, æs quasi maris perimetrum.

Curam gerens populi sui à casu, & fortificans civitatem ad obsidendum.

Quàm glorificatus est in conversatione populi in egressu domûs velamenti ?

domum, & in diebus suis corroboravit templum.

2. Templi etiam altitudo ab ipso fundata est, duplex ædificatio, & excelsi parietes templi.

3. In diebus ipsius emanaverunt putei aquarum, & quasi mare adimpleti sunt supra modum.

4. Qui curavit gentem suam, & liberavit eam à perditione.

5. Qui prævaluit amplificare civitatem, qui adeptus est gloriam in conversatione gentis : & ingressum domûs & atrii amplificavit.

Macedonici initiis, floruit : cujus nepos Simon II. post Eleazarum ac Manassen patruos & Oniam II. parentem octoginta ferè annis, postquam avus ceperat, Antiocho Magno ac Ptolemæo Philopatore Syriæ & Ægypti regibus, viginti annos præfuit. Hunc miris extollit laudibus, recente viri memoriâ; ad conciliandam quoque gratiam Oniæ III. ejus filio viro maximo, ex paternarum virtutum, ac beneficiorum commemoratione, adversùs intrusos nefarios Sacerdotes Jasonem, Menelaum, Lysimachum, à quibus ille sacerdotio exutus, ut in eâdem præfatione dictum. *In vitâ suâ : in diebus suis.* Sic de mortuis loqui solent. Idem, ỳ. 3. vide præfat. *suffulsit*, Gr. fareivit : *domum :* Templum.

2. *Fundata est :* fulta est; suprà, XXII. 19. *Duplex ædificatio.* Duplex murus in ambitu templi ad muniendum locum. Gr. ab ipso fundata est altitudo duplicis, διπλῆς, supple, ἀναλήμματος, substructionis, muri, (quod est) munimentum excelsum ambitûs Templi. Horum autem & aliorum operum, ỳ. 3, 5. nulla, præterquam hic, memoria. Templum sub hæc tempora, munimenti instar fuisse, videas in Macchabaicis passim.

3. *Putei aquarum :* Gr. imminutum est aquarum receptaculum : (sive plurali numero, imminuta receptacula) æs quasi maris ambitus, id est, aquarum receptacula, (putei, aquæductus, cætera ejusmodi ad lavandi & potandi usum, cùm anteà imminuta essent, hujus Pontificis tempore facta sunt ut mare illud æreum amplissimum, in templo collocatum, III. Reg. VII. 23. II. Paral. IV. 2. Alia lectio indicat mare illud æreum factum esse tripliciter majus.

4. *Liberavit eam à perditione.* Qui Ptolemæum Philopatorem Ægypti regem, negato à Judæis sanctuarii aditu, extrema intentantem, ac propè jam sævientem, precibus ad Deum fusis sacro loco prohibuit; quo initio regis victoriâ tumidi fracta superbia, mutataque mens in melius, non modo salvis Judæis & ab omni vi tutis, verùm etiam oppressis, qui eos ad vincula cædemque poscerent. Scriptum III. Macc. antiquo sanè libro, licet non canonico. cap. 1, 2, 6, 7. Gr. breviùs; qui curam gessit populi sui à casu, sive ab excidio (liberandi.)

5. *Qui prævaluit :* Gr. qui munivit civitatem ad obsidendum : (si obsideri contingeret :) quò etiam quidam referunt antecedentia; nempe Simonem populo cavisse ab excidio; eò quòd munimentis additis, urbem difficiliorem oppugnatu fecerit. Sed aliud postulant ipsæ Simonis res, ipsaque verborum vis; quibus gens non à futuro ac remoto, sed ab imminente exitio liberata fuisse videatur : ex similibus locis LI. 3. Et aliis, præsertim si attenderis ad antiquam lectionem quam Vulgata secura sit, cujus vel maximam haberi oportere rationem, in aliis quoque locis haud paucis vidimus. *In conversatione gentis :* conversionem intellexit, pro quo proclive librariis conversationem reponere : ut suprà, XVIII. 24. quid autem est Simoni obtigisse gloriam : *in conversione gentis ?* nisi eum claruisse cùm res populi è tranquillo statu in trepidum ac turbidum verterentur, quâ in conversione Simonem illustrem habitum

Quasi stella matutina in medio nubis : quasi luna plena in diebus.	6. Quasi stella matutina in medio nebulæ : & quasi luna plena in diebus suis lucet.
Quasi sol refulgens super templum Altissimi : &	7. Et quasi sol refulgens sic ille refulsit in templo Dei.
Quasi arcus refulgens super nubes gloriæ : quasi flos rosarum in diebus vernis, quasi lilia super transitus aquæ, quasi germen Libani in diebus æstatis.	8. Quasi arcus refulgens inter nebulas gloriæ, & quasi flos rosarum in diebus vernis, & quasi lilia quæ sunt in transitu aquæ, & quasi thus redolens in diebus æstatis.
Quasi ignis & thus super focum :	9. Quasi ignis effulgens, & thus ardens in igne.
Quasi vas auri solidum, ornatum omni lapide pretioso.	10. Quasi vas auri solidum, ornatum omni lapide pretioso.
Quasi oliva pullulans fructus, & quasi cypressus exaltata in nubibus. In accipiendo ipsum stolam gloriæ, & induendo consummationem gloriationis :	11. Quasi oliva pullulans, & cypressus in altitudinem se extollens, in accipiendo ipsum stolam gloriæ, & vestiri eum in consummationem virtutis.
In ascensu altaris sancti gloriam dedit amictui sanctitatis :	12. In ascensu altaris sancti, gloriam dedit sanctitatis amictum.

etiam sequentia demonstrabunt. Alioquin certum est Simoni obvenisse gloriam, *ex conversatione gentis*, quam dicto audientem, & legi obsequentem semper habuerit. Gr. ἐν περιστροφῇ λαοῦ, quod etiam verti potest : in circumstantiâ populi ; quâ interpretatione ista pars versûs in Gr. sic habebit ; quàm glorificatus est in multitudine populi circumstantis, in egressu domûs velamenti, id est, cum stato die ex Levit. XVI. 15. sanctuarium ingressus, ex velamento domûs templi, id est, ex ipso adyto, rursùs exiret ad multitudinem : cui sequentia congruunt.

6. *Quasi stella matutina :* Pontificem ex adyti velo, ac Templo prodeuntem convenientissimè comparat Lucifero inter nebulas exorienti, ac velut noctis vela rumpenti, cæterisque rebus splendidis posteà referendis : ỳ. 7. & seqq. Conjicere autem datur, Simonem unum, præ cæteris quorum meminissent Pontificibus, insigni decore sacris operatum, specie sacerdotio dignâ. Sanè commemorat præ cæteris ceremoniis ingressum in adytum, quòd solus Pontifex eo honore polleret. Nec absurdum Simonem in eâ ceremoniâ clariorem visum cæteris, quòd is sacri adyti religionem, ac Pontificiam prærogativam magnificè defenderit à Ptolemæi conatibus ; ut vidimus. Quæ quidem recentissima memoria, enarrata iis qui viderant, afficere solent animos tanti splendoris dignitatisque memores.

7. *Quasi sol :* Gr. quasi sol refulgens supra templum Altissimi : supra cœlum quæ est Dei sedes, ipso templo repræsentata.

8. *Quasi arcus refulgens.* Hæc & sequentia pertinent ad commendandas Pontificias vestes, colorum varietate, ac splendore gemmarum. *Quasi thus redolens : 9. Quasi thus ardens :* Pontifices, quòd Deo thymiama adolerent, Arcamque & Tabernaculum & Altare, aliaque Templi utensilia oleo perlinirent, prodibant & ipsi odoratissimo vapore ac liquore perfusi : Exod. XXX.

11. *Quasi oliva pullulans, & cypressus in altitudinem.* Quòd Pontifex erecto corpore, sacrâ etiam tiarâ venerandus, propter habitûs majestatem, cæteris quoque mortalibus major ac procerior haberetur. *Stolam gloriæ :* splendidam, illustrem. *In consummatione*, sive perfectione *virtutis :* Gr. gloriationis, decoris, magnificentiæ.

12. *In ascensu.* Mirum videri possit Ecclesiasticum Simonis Pontificis gesta prædicantem, totis undecim versibus, ab hoc

In accipiendo autem membra de manibus Sacerdotum, & ipse stans juxta focum aræ, circa illum corona fratrum, quasi plantatio cedri in Libano :

Et circumdederunt illum quasi rami palmarum, & omnes filii Aaron in gloriâ suâ.

Et oblatio Domini in manibus ipsorum coram omni Ecclesiâ Israël. Et consummatione fungens super aras ad ornandum oblationem Excelsi omnipotentis,

Porrexit manum suam super liba-

13. In accipiendo autem partes de manu Sacerdotum, & ipse stans juxta aram. Et circa illum corona fratrum, quasi plantatio cedri in monte Libano :

14. Sic circa illum steterunt quasi rami palmæ, & omnes filii Aaron in gloriâ suâ,

15. Oblatio autem Domini in manibus ipsorum, coram omni synagogâ Israel : & consummatione fungens in arâ, amplificare oblationem excelsi regis,

16. Porrexit manum suam in liba-

scilicet usque ad 24. nihil aliud agere, quàm ut sacrificii, nec omnis, sed pacifici, sive Eucharistici ac salutaris, quorum idem usus, studiosè describat ceremonias à quovis Pontifice, imò etiam à quovis Sacerdote per Pontificis absentiam sacris præsidente, peragi solitas. Aliò ergo spectat : nempe ad illud insigne miraculum, de quo ad ℣. 4. quo sanè miraculo vel maximè constat Simonis hujus laus. Sanè quâ die illud evenit, Ptolemæus Philopator in ipsis Jerosolymis, in ipso Templi loco, pro ingente reportatâ de Syris victoriâ, Eucharisticum sacrificium offerebat, Simone pontifice sacra peragente. Quibus expletis omnibusque ordine gestis, rex ad ipsum Templum accessit, sacrisque ritibus, ac loci majestate, ministeriorumque ordine stupefactus, non modò sanctum locum, quò solis Sacerdotibus, verùm etiam Sancta Sanctorum, quò soli Pontifici, idque semel in anno penetrare fas erat, ingredi voluit : 3. Macc. cap. 1. Cùmque nullis precibus, aut adhortationibus flecteretur, Simon Pontifex, sacris ut erat indutus vestibus, conversus ad Templum, fudit orationem eam, quæ habetur ibid. cap. 2. cujus vim mirabilem ex eodem capite statim memoravimus : ad ℣. scilicet 4. Tantæ ergò celebritatis, rerumque in eâ gestarum memor Ecclesiasticus solemnissimi sacrificii ordinem exequitur ad ℣. 23. quo loco post sacra iteratam sancti Pontificis precationem, ejusque vim celebrat, eo denique exemplo populum hortatur, ut piis precibus Deum inflectat ad misericordiam, ℣. 24. & seqq. summa hæc, jam ad singula. *In ascensu Altaris sancti :* cùm sublimis Pontifex clivum altaris inscenderet, totum ambitum illustravit ex circumfulgentiâ sacræ vestis, quo ab initio describere incipit sacrificii ritum, non tamen alterius quàm pacifici, ut suprà memoravimus, ac diligentissimè observari volumus.

13. *In accipiendo partes :* μέρη Gr. μέλη, membra, eodem sensu : In pacificis enim sacrificiis non tota victima, sed ejus pars aliqua, membrum aliquod, renes, pectus, jecur, adeps, cætera in Levitico designata, vel cedebant in partem Aaronis, hoc est, Pontificis, seu quicumque sacro præerat, vel ab eo igni tradebantur : quarum rerum gratiâ à singulis Sacerdotibus sacrorum præsidi deferebantur in manus. Levit. VII. 29. IX. 18. *Circa illum corona fratrum :* Sacerdotum : ex eâdem Aaronis stirpe, ut ℣. seqq.

14. *Quasi rami palma*, seu quasi palmæ ramosæ, *in gloriâ suâ :* in ornatu suo, in sacris vestibus.

15. *Et consummatione fungens :* Græc. Et ministerium perfectè implens : (Pontifex) *in arâ :* Gr. super aras : ἐπὶ βωμῶν : aræ enim nomine veniebant non modò altare illud insigne, in quo holocausta, adeps, & cætera hujusmodi cremabantur, verùm etiam mensæ ad quas victimæ offerri, & immolari, seu cædi solebant ; ad has igitur aras Pontifex ministrabat, eùm ab unâ ad aliam, victimæ, adeps, & cætera, sanguis etiam in pateris deferretur, in Exodo & Levitico passim. *Amplificare oblationem*, ad amplificandam, Gr. ad ornandam, id est castè, ac decorè celebrandam *oblationem :*

16. *Porrexit manum suam :* quo loco ad libationes, versu deinde 17. ad suffitus venit.

torium, & libavit de sanguine uvæ:

Effudit ad fundamenta altaris odorem suavitatis Excelso omnium regi.

Tunc exclamaverunt filii Aaron, in tubis ductilibus sonuerunt: auditam fecerunt vocem magnam in memoriam coram Altissimo.

Tunc omnis populus simul properavit, & ceciderunt in faciem super terram, adorare Dominum suum omnipotentem Deum excelsum.

Et laudaverunt psallentes in vocibus suis: in magnâ domo dulce factum est melos.

Et rogavit populus Dominum excelsum in prece ante misericordem, usque dum perfectus est honor Domini, & ministerium ejus perfecerunt.

Tunc descendens manus suas extulit in omnem Ecclesiam filiorum Israël dare benedictionem Domino à labiis suis, & in nomine ipsius gloriari.

Et iteravit in adoratione, ad osten-

tione, & libavit de sanguine uvæ.

17. Effudit in fundamento altaris odorem divinum Excelso principi.

18. Tunc exclamaverunt filii Aaron, in tubis productilibus sonuerunt, & auditam fecerunt vocem magnam in memoriam coram Deo.

19. Tunc omnis populus simul properaverunt, & ceciderunt in faciem super terram, adorare Dominum Deum suum, & dare preces omnipotenti Deo excelso.

20. Et amplificaverunt psallentes in vocibus suis, & in magnâ domo auctus est sonus suavitatis plenus.

21. Et rogavit populus Dominum excelsum in prece usque dum perfectus est honor Domini, & munus suum perfecerunt.

20. Tunc descendens manus suas extulit in omnem congregationem filiorum Israël dare gloriam Deo à labiis suis, & in nomine ipsius gloriari:

23. Et iteravit orationem suam,

quæ est pars vel pulcherrima sacræ actionis. *Excelso princeps:* excelso omnium regi: παμβασιλεῖ.

18. *In tubis productilibus:* ex ductili materiâ factis. Sacerdotum autem erat clangere tubis: Num. IX. 8. super pacificis quoque victimis: ibid. X. 10.

20. *Amplificaverunt:* magnificârunt, laudârunt. Gr.

22. *Tunc*, peractis omnibus, perfectoque *honore Dei ac munere*, sive ministerio, Gr. ℣. præcedente: Pontifex *descendens*, ab altari, *manus suas extulit*, extendit ad benedicendum populum. Levit. IX. 22. Num. VI. 27. quo fine dimittebatur cœtus: ibid.

23. *Et iteravit orationem suam.* Manifestè spectat ad orationem eam, quam, Philopatore jam in templum irruente, Simon effuderat; signanter enim dictum III. Marc. I. 9, 10, 11. absoluto sacrificio id factum: cùm rex ab ipso loco in quo sacra spectabat, jam accederet ad Templum, ejusque optimam dispositionem admiratus, vi pararet ingressum. Igitur *iteravit* Simon *orationem suam:* novis rebus coortis de integro orare cœpit, idque flexis genibus, & manus decenter extendens, ibid. II. 1. *Volens ostendere virtutem Dei:* sive ut habet Gr. benedictionem à Deo territuro impium regem, ne infanda cœpta perageret. Jam ergo totius hujus loci à ℣. 12. sibi constat sensus, & absque his quidem nulla causa suberat, cur Ecclesiasticus pacifici sacrificii ritus omnes & singula officia sacerdotalia, tanquam eximias, ac proprias Simonis res tantâ diligentiâ & copiâ referret; quæ sanè laudatio perquàm frigida & inanis esset. Nunc res tota claruit, certaque præstò est ratio, cur omissis aliis sacrificiis, pro peccato scilicet atque holocaustis, Eucharistica tantùm describenda susceperit; quippe cùm Simoni nostro talia sacra, in hâc temporum necessitudine, peragenda contigerint: quæ adhuc recentia & vulgo notissima clariùs ac distinctiùs designari nihil attinebat: nec aliter res notæ in aliis Scripturæ locis, præsertim in psalmis refe-

dendum benedictionem ab Altiſſimo.

Et nunc benedicite Deum omnes, qui magna facit ubique, qui exaltat dies noſtros ab utero, & facit nobiſcum ſecundùm miſericordiam ſuam.

Det nobis jucunditatem cordis, & fieri pacem in diebus noſtris in Iſrael ſecundùm dies ſeculi,

Fidelem faciendo nobiſcum miſericordiam ſuam: & in diebus ejus liberet nos.

Duas gentes odit anima mea: tertia autem non eſt gens:

Qui ſedent in monte Samariæ, Philiſtiim, & ſtultus populus qui habitat in Sichimis.

Doctrinam intellectûs & ſcientiæ ſcripſi in codice iſto, Jeſus filius Si-

volens oſtendere virtutem Dei.

24. Et nunc orate Deum omnium, qui magna fecit in omni terrâ, qui auxit dies noſtros a ventre matris noſtræ, & fecit nobiſcum ſecundùm ſuam miſericordiam:

25. Det nobis jucunditatem cordis, & fieri pacem in diebus noſtris in Iſraël per dies ſempiternos.

26. Credere Iſraël nobiſcum eſſe Dei miſericordiam, ut liberet nos in diebus ſuis.

27. Duas gentes odit anima mea: tertia autem non eſt gens, quam oderim:

28. Qui ſedent in monte Seir, & Philiſtiim, & ſtultus populus, qui habitat in Sichimis.

29. Doctrinam ſapientiæ & diſciplinæ ſcripſit in codice iſto Jeſus fi-

runtur: In Gr. pro, *iteravit orationem*, legimus, iteravit in adoratione. Orare, adorare, ac venerari & Græcè & Latinè paſſim pro ipsâ oratione habentur.

24. *Et nunc orate.* In Simonis oratione tanta vis fuit, ut rex confeſtim flagellatus à Deo, atque inſtar arundinis agitatus, & proſtratus in terram, re infectâ reportaretur domum: III. Macc. I. 16, 17, 18, & quidem nullius fuſo ſanguine, quo nihil mirabilius, cùm plebs in necem rueret potiùs quàm violari ſineret ſacri loci religionem, ipſe rex fureret, & auſurus extrema videretur. Neque minùs efficax fuit deprecatio, cùm idem rex nondum remiſſâ irâ, Judæos Alexandrinos elephantis prædæ daturus, iiſdem Judæis ad exemplum Jeroſolymitarum ac Simonis orantibus, perculſus amentiâ à propoſito deſtitit, multaque ac magna beneficia in piam gentem contulit: ibid. 5, 6, 7. meritò ergo Eccleſiaſticus his commemoratis addit; *& nunc*, tanto exemplo docti, quanta *ſit virtus Dei*: ℣. præced. & quid precatio poſſit, *orate Deum omnium* pro pace & incolumitate populi: hic & ſeqq.

25. *Fieri pacem*: vexationibus quæ nunc inſtant, ex cap. XXXVI. in melius verſis.

26. *Credere Iſraël*: ita ut credat Iſraël.

27, 28. *Duas Gentes . . . . tertia non gens . . . . qui ſedent in monte Seir*: Idumæi Eſaü ſive Edom poſteri, perpetui jam inde ab initio Iſraelitarum hoſtes, & tunc quoque infenſiſſimi: I. Macc. V. 3. &c. Pro monte Seir in Scripturis noto, atque Eſaü poſteris attributo, Gr. in monte Samariæ; quæ peſſima ac prorsùs rejicienda lectio, cùm de Samaritanis mox agatur. *Philiſtiim*: qui hoſtili ſemper animo, certiſſimumque fugatis hoſtibus perfugium. I. Macc. III. 24. *Stultus populus in Sichimis*: Samaritanus cujus caput Sichem, ſtultus reverâ populus, imperitus, qui licet legis gnarus, tamen à præſcriptis legis, veroque cultu ac populo Dei ſeceſſerit, ideò inviſa gens, nec gentis nomine appellanda, quippe quæ nec ſuis ipſa ſtet legibus. Quantùm autem per hæc tempora Judæis nocuerit, teſtantur omnes hiſtoriæ.

29. *Doctrinam.* Hæc & quæ ſunt in ſeq. capite, Hugo Grotius à nepote addita putat avi auctoris ſcriptis; quo argumento, quâve conjecturâ, non dixerim, cùm nullam afferat. Cæterùm hæc immeritò rejici in nepotem facilè evicero, cùm nihil ſit quod non avo conveniat. *Jeſus filius Sirach Jeroſolymita.* Sic antiqui nomen, parentem, patriam inſerebant libris; nec refert, an in

rach Hierosolymita, qui diffudit sapientiam de corde suo.

Beatus qui in istis versabitur: & qui posuerit illa in corde suo, sapiens erit.

Si enim hæc fecerit, ad omnia valebit: quia lux Domini vestigium ejus.

lius Sirach Jerosolymita, qui renovavit sapientiam de corde suo.

30. Beatus, qui in istis versatur bonis: qui ponit illa in corde suo, sapiens erit semper.

31. Si enim hæc fecerit, ad omnia valebit: quia lux Dei vestigium ejus est.

capite, an in clausulâ. Quin etiam Ecclesiastes posteaquam in ipso initio nomen posuit, in extremo sic scribit: *Cùmque esset sapientissimus Ecclesiastes, docuit populum, &c.* Ec. XII. 9. quod iste videtur imitatus.

30. *Beatus qui in his versatur bonis:* Gr. simpliciter: beatus qui in his versatur. Sic Scriptores divinitùs inspirati solent commendare doctrinam suam, imò non suam, sed Dei, uti in præfatione cap. ult. memoravimus: sic ipse Salomon passim, sic iste, suprà, cap. XXXIII. 17, 18, 19. XXXIX. 16. & seqq. sic sequente capite, 19, 22, 23, 30, 31. &c.

31. *Lux Dei vestigium ejus est:* qui scilicet *hæc fecerit:* divino lumine signata sunt vestigia quæ sectetur.

CAPUT LI.

A morte liberatus, Deo agit gratias: populum adhortatur ad sectandam exemplo & ductu suo sapientiam: danti sapientiam dat gloriam, 23. Modicum laboranti magna obvenit requies, 35. Operanti ante tempus merces datur tempore, 38.

SIXTINA VERSIO.

Oratio Jesu filii Sirach.

CONFITEBOR tibi, Domine rex, & collaudabo te Deum salvatorem meum.

Confitebor nomini tuo: quoniam protector & adjutor factus es mihi.

Et liberasti corpus meum à perdi-

VERSIO VULGATA.

1. ORATIO Jesu filii Sirach: Confitebor tibi, Domine rex, & collaudabo te Deum Salvatorem meum.

2. Confitebor nomini tuo: quoniam adjutor & protector factus es mihi.

3. Et liberasti cor meum à perdi-

1. *Oratio* seu precatio, *Jesu filii Sirach:* ejus procul dubio cujus est liber totus, ut ipsa testatur inscriptio. Hoc caput quidam codices non habent, additumque omninò est libri clausulæ illi quam vidimus: suprà, L. 29. cæterùm ejusmodi addi solere ab ipsis auctoribus, neque ulla ratio vetat, & è contrà probat vel Joan. cap. 21. additum post clausulam cap. 20. ℣. 30. 31. neque quidquam est quod non ipsi auctori congruat, ut mox videbimus. *Confitebor tibi:* collaudabo, concelebrabo te.

3. *Liberasti à perditione*, à certissimâ nece, quòd ipsi auctori non semel contigisse ipse testatur XXXIV. 13. congruunt tempora; cùm sub Oniâ III. quo Pontifice Siraciden scripsisse ostendimus, homicidia ferent, 2. Macc. IV. 3. sub Seleuco quidem Philopatore, quantò magis autem sub Antiocho Epiphane ejus filio, quo rege ipse

tione

tione, & à laqueo calumniæ linguæ, à labiis operantium mendacium: & in conſpectu aſtantium factus es mihi adjutor.

Et liberaſti me ſecundùm multitudinem miſericordiæ & nominis tui, à rugientibus præparatorum ad eſcam,

De manu quærentium animam meam: de multis tribulationibus, quas habui:

A ſuffocatione flammæ in circuitu, & de medio ignis, ubi non ſum æſtuatus:

Ab altitudine ventris inferni, & à linguâ coinquinatâ, & à verbo mendacii regi, calumniâ linguæ injuſtæ.

Appropinquavit uſque ad mortem anima mea:

Et vita mea erat appropinquans inferno deorsùm.

Circumdederunt me undique, & non erat qui adjuvaret: reſpiciens ad adjutorium hominum, & non erat.

Et memoratus ſum miſericordiæ

tione, à laqueo linguæ iniquæ, & à labiis operantium mendacium, & in conſpectu aſtantium factus es mihi adjutor.

4. Et liberaſti me ſecundùm multitudinem miſericordiæ nominis tui à rugientibus, præparatis ad eſcam,

5. De manibus quærentium animam meam, & de portis tribulationum quæ circumdederunt me:

6. A preſſurâ flammæ, quæ circumdedit me, & in medio ignis non ſum æſtuatus:

7. De altitudine ventris inferi, & à linguâ coinquinatâ, & à verbo mendacii, à rege iniquo, & à linguâ injuſtâ:

8. Laudabit uſque ad mortem anima mea Dominum,

9. Et vita mea appropinquans erat in inferno deorsùm.

10. Circumdederunt me undique, & non erat qui adjuvaret. Reſpiciens eram ad adjutorium hominum, & non erat.

11. Memoratus ſum miſericordiæ

Onias per proditionem à Menelao cæſus eſt: ibid. 34. *A laqueo linguæ iniquæ:* Gr. à laqueo calumniæ. *A labiis operantium mendacium:* Qualis fuerit Simon ille Benjaminites, qui ſanctum Pontificem adortus calumniis, proviſorem gentis audebat inſidiatorem regni dicere: ibid. 1, 2. quibus calumniis & hic & ſimiles in Eccleſiaſticum quoque ſævire potuerint. Hic autem obſervandum Siraciden nuſquam hic commemorare cauſam religionis, aut odium gentis, eò quòd in hujus vexationis initiis, Judæorum hoſtes nondùm apertas inimicitias profeſſi adversùs Judæos, Simonis, hujus Benjaminitæ, Jaſonis, Menelaï, Lyſimachi & aliorum Judæorum operâ uterentur; atque odio gentis ac religionis, læſæ majeſtatis crimen obtenderent; quale perſecutionis genus ſub Juliano Apoſtatâ Chriſtiani quoque experti ſunt. Sic ergo ipſe Siracides ad extremum vitæ deductus eſt periculum. *In conſpectu aſtantium:* accuſantium, adverſantium: *ἀνθισταμένων*, quod habent quidam codices.

4. 6. *A rugientibus .... à preſſurâ flammæ.... in medio ignis:* ſimilitudines, quibus deſignatur calumniæ vis, & extremum vitæ diſcrimen.

7. *De altitudine ventris inferi:* ſive inferni, de profundiſſimo ſepulchro, ſive etiam carcere: quo ſenſu Jeremias: *Lapſa eſt in lacum vita mea: poſuerunt lapidem ſuper me:* Lam. III. 55. & Pſ. LXXXVII. 7. *Poſuerunt me in lacu inferiori: in tenebroſis, & in umbra mortis. A rege iniquo:* Antiocho Epiphane, ut videtur, jam in ſanctos ſævire aggreſſo: *à verbo mendacii:* Gr. regi (dicto, ad regem clàm ſeu palàm allato: & à) *calumniâ*, &c.

9. *Et vita mea appropinquans.* Vide præcedentem.

LIBER ECCLESIASTICI.

tuæ, Domine, & operationis tuæ, quæ à seculo.

Quoniam eruis sustinentes te, & salvas eos de manu Gentium.

Et exaltavi super terram supplicationem meam, & pro mortis liberatione deprecatus sum.

Invocavi Dominum patrem Domi-

tuæ, Domine, & operationis tuæ, quæ à seculo sunt.

12. Quoniam eruis sustinentes te, Domine, & libera eos de manibus Gentium.

13. Exaltasti super terram habitationem meam, & pro morte defluente deprecatus sum.

14. Invocavi Dominum patrem

12. *De manibus gentium:* sive etiam superborum de quibus ℣. 14. indicat autem vexationem jam à gentilibus cœptam.

14. *Invocavi Dominum patrem Domini mei:* Nil mirum invocari Dominum patrem Domini, cùm ad id sufficiat legisse vel illud Davidicum: *Dixit Dominus Domino meo:* & in eodem Psalmo illud: *Ante luciferum genui te:* quod per eadem tempora à LXX. quoque proditum; ut cætera omittamus, tot ac tanta testimonia de filio Dei, ex quibus Ecclesiasticus tantus vir, tam in Scripturis versatus, ne quid dicam ampliùs, domini sui Dominum eumdemque patrem, & agnoscere & invocare potuit. Ita interpretes passim: ita Catholici; ita alii, Drusius, cæteri. At Grotius decretoriè, Christiani illud *κυρίου* hic addidêre: Jesum scripsisse, crede; invocavi Dominum patrem meum. En dicta magistri, & oracula tanquam de tripode. Quid igitur? adeo-ne absurdum est & à Scripturarum sensu alienum, de filio Dei dicere, ut sicubi scriptum est in antiquis scriptis videas, statim incuses flagitium adulteræ manûs, tuoque judicio piam vocem eradas? atqui tam vulgare apud Judæos Christum futurum Dei filium, ut non alio magis nomine appellarent; quin ipse pontifex ita adjuraret: *Tu es Christus filius Dei:* Matth. XXVI. 63. & ille apud Joannem 1. 49. *Tu es filius Dei, tu es rex Israël:* ut eas voces, *Christus, Dei filius, rex Israël*, aliasque similes pro unâ eâdemque sumerent, passim in Evangeliis, neque unquam objecerunt Christo, quòd Christum Dei filium, sed quòd se Christum, adeòque Dei filium faceret; queis licet tam tritam, tam pervulgatam fuisse eam appellationem, quàm ipsius Christi: undè autem pervulgatam, nisi ab ipsis Patribus ad universam gentem permanasset? & mirum videbitur si Ecclesiasticus propheticis oraculis eruditus, pias voces noverit? quid quòd ipse prædicat primogenitam Dei sapientiam: XXIV. 5. hoc est, post Salomonem, ipsum Dei filium? quid quòd in Sapientiâ legerat; *Si est verus filius Dei, liberabit eum*, II. 18. nisi hæc quoque à Christianis obtrusa fuerint, tanquam non licuerit ante Christum Christianè dicere, falsùmque sit Paulinum illud, fide, utique venturi ac passuri Christi, omnia gesta esse ab antiquis sanctis. Heb. XI. &c. quid quòd illud Grotianum, invocavi Dominum patrem meum, vix ac ne vix quidem, quantùm equidem commemini, in Scripturis reperias? sanè de Davide dictum à Deo est: *Ipse invocabit me: pater meus es tu:* Psal. LXXXVIII. 27. sed speciali causâ, sed in personâ Christi, sed eâ vocatione quâ sequente versu additum, & *ego primogenitum ponam illum*; nec ideò permissum passim: nec ab ipso Davide usquam usurpatum in toto Psalmorum opere: dictique omninò sumus, Deum patrem nostrum, communi adoptionis titulo, non propriè ac singulatim quisque patrem suum dicere, quo ritu apud Prophetam, tu pater noster es, & Abraham nescivit nos, &c. ac signanter Christus; *Ascendo ad Patrem meum & Patrem vestrum:* ut si exquisitè loqui volumus, solus ille Deum *κυρίως* Patrem suum; solus ille singulariter se dicat Dei filium qui talis natus est: neque tamen patrem meum dici, absolutè ac præcisè refugimus, tantùm indicamus non videri consuetudinis Scripturarum, quod hic satis est. Cave ergo admittas illud censorium: tu crede à Christiano interfertam vocem, cùm ego potiori jure dixerim, tu ne moveas Patrum terminos, neque animum induxeris sacros libros à Christianis violatos, nullo ejus interpolationis exemplo, neque ipse palato tuo

ni mei, ut non derelinquat me in diebus tribulationis, in tempore superborum destitutionis.

Laudabo nomen tuum assiduè, & collaudabo in confessione. Et exaudita est oratio mea.

Salvasti enim me de perditione, & eripuisti me de tempore iniquo.

Propterea confitebor, & laudem dicam tibi, & benedicam nomen Domini.

Cùm adhuc junior essem, priusquàm oberrarem, quæsivi sapientiam palàm in oratione meâ:

Ante Templum postulabam pro illâ: & usque in novissima inquiram eam. Ex flore tanquam maturescentis uvæ,

Lætatum est cor meum in eâ: ascendit pes meus in rectitudine, à juventute meâ investigavi eam.

Inclinavi modicè aurem meam, & excepi:

Et multam inveni mihi doctrinam: profectus est mihi factus in eâ.

Danti mihi sapientiam dabo gloriam.

Consiliatus sum enim, ut facerem

Domini mei, ut non derelinquat me in die tribulationis meæ, & in tempore superborum sine adjutorio.

15. Laudabo nomen tuum assiduè, & collaudabo illud in confessione, & exaudita est oratio mea.

16. Et liberasti me de perditione, & eripuisti me de tempore iniquo.

17. Propterea confitebor, & laudem dicam tibi, & benedicam nomini Domini.

18. Cùm adhuc junior essem, priusquàm oberrarem, quæsivi sapientiam palam in oratione meâ.

19. Ante Templum postulabam pro illâ, & usque in novissimis inquiram eam. Et effloruit tanquam præcox uva,

20. Lætatum est cor meum in eâ. Ambulavit pes meus iter rectum, à juventute meâ investigabam eam.

21. Inclinavi modicè aurem meam, & excepi illam.

22. Multam Inveni in meipso sapientiam, & multùm profeci in eâ.

23. Danti mihi sapientiam, dabo gloriam.

24. Consiliatus sum enim ut face-

tantùm tribuas; ut ejus arbitriis antiquas lectiones præsertim in tantâ re sollicites, neque absurdum credito, si Ecclesiasticus pro justitiâ, tot ac tanta perpessus æquè ac cæteri sancti, jam tum respexerit in auctorem fidei nostræ & consummatorem Jesum, ejusque Patrem, ac Mosis exemplo improperium Christi, potiores duxerit divitias regum potestate atque opibus: Heb. 26. XII. 2. Hæc quidem à nobis dicta sint, non studio lacessendi doctissimi viri Hugonis Grotii, quem ipsi laudemus in Grammaticis, in historicis, sæpè etiam in moralibus; multa quoque putemus emendaturum fuisse, si quod animo propositum habuisse credimus, totum se catholicis partibus addixisset; neque ejus labores excussum imus ex eruditorum manibus; denique id tantùm volumus, ut eum adjutorem, non ducem, non magistrum habeant. *In tempore superborum*: quod est sæpè impiorum; vel ut ℣. 16. *De tempore iniquo*: hoc est, iniquo piis sanctisque; quod idem est, ac suprà *de manibus gentium*: ℣. 12.

18. *Cùm adhuc junior*: hîc Ecclesiasticus exemplo suo docet quibus artibus sapientiam pares: nempe si ab ineunte ætate, si docili animo, si multo labore, adhibitâ quoque precatione quæsieris, tùm acceptam Deo retuleris. *Priusquàm oberrarem*: peregrinarer, quod fecisse se refert conquirendæ sapientiæ gratiâ: XXXIV. 9, 10, 11, 12.

21. *Inclinavi modicè*: parumper, quòd ipsa sapientia ultrò se inferat, ubi primùm intendere cœperis. Vide 35.

24. *Consiliatus sum*: cogitavi, consilium

LIBER ECCLESIASTICI.

illam : & zelatus sum bonum, & non confundar.

Colluctata est anima mea in illâ, & in factione famis diligenter egi.

Manus meas extendi in altum, & ignorantias ejus luxi.

Animam meam direxi ad illam :

Cor acquisivi cum eis ab initio, & in purificatione inveni eam. Propter hoc non derelinquar :

Et venter meus conturbatus est quærendo eam. Propterea bonam possedi possessionem.

Dedit Dominus linguam mihi mercedem meam : & in eâ laudabo eum.

Appropiate ad me, indocti, & commoramini in domo disciplinæ.

Quid tardatis in his, & animæ vestræ sitiunt vehementer ?

Aperui os meum, & locutus sum : comparate vobis sine argento.

Collum vestrum subjicite jugo : & suscipiat anima vestra disciplinam : in proximo est invenire eam.

Videte oculis vestris, quia modicum laboravi, & inveni mihi multam requiem.

Acquirite disciplinam in multo numero argenti, & copiosum aurum possidete in eâ.

rem illam : zelatus sum bonum ; & non confundar.

25. Colluctata est anima mea in illâ, & in faciendo eam confirmatus sum.

26. Manus meas extendi in altum, & insipientiam ejus luxi.

27. Animam meam direxi ad illam : & in agnitione inveni eam.

28. Possedi cum ipsâ cor ab initio : propter hoc non derelinquar.

29. Venter meus conturbatus est quærendo illam : propterea bonam possidebo possessionem.

30. Dedit mihi Dominus linguam mercedem meam : & in ipsâ laudabo eum.

31. Appropiate ad me, indocti, & congregate vos in domum disciplinæ.

32. Quid adhuc retardatis ? & quid dicitis in his ? animæ vestræ sitiunt vehementer.

33. Aperui os meum, & locutus sum : comparate vobis sine argento,

34. Et collum vestrum subjicite jugo, & suscipiat anima vestra disciplinam : in proximo est enim invenire eam.

35. Videte oculis vestris, quia modicum laboravi, & inveni mihi multam requiem.

36. Assumite disciplinam in multo numero argenti, & copiosum aurum possidete in eâ.

cepi, ut XXXIX. 16. *facerem* (exercerem) *illam* : facere sapientiam, ex ejus præceptis, vitam instituere, facere sapienter.

25. *In faciendo eam* : Gr. in Sixtino codice vix ullum habet sensum : alius codex perspicuè : in actione mea diligens fui.

26. *Insipientiam* (Gr. ignorantias) *illius luxi* : deplorandos duxi qui eam ignorarent.

30. *Dedit mihi Dominus*. Eleganter Grotius, Deus mihi eloquentiam dedit, præmium studiorum meorum (ac laborum fructum.)

36. *In* (seu cum) *multo numero.... & copiosum aurum*. Disciplina, industria, sapientia cùm sit provida, sedula, moderata, unà cum cæteris bonis etiam divitias parat.

Lætetur anima vestra in misericordiâ ejus : & non confundamini in laude ipsius.

Operamini opus vestrum ante tempus, & dabit mercedèm vestram in tempore suo.

37. Lætetur anima vestra in misericordiâ ejus, & non confundemini in laude ipsius.

38. Operamini opus vestrum ante tempus, & dabit vobis mercedem vestram in tempore suo.

38. *Operamini ante tempus :* Paulus Gal. VI. 9. *Bonum facientes non deficiamus : tempore enim suo metemus non deficientes.* Quo præceptorum fine discimus Sapientiam de quâ toto libro agitur, non sermonibus, non sententiis, sed operibus contineri, eòque collimare totam.

FINIS LIBRI ECCLESIASTICI.

